

שלמי

כהן

פאפא

ציוני סוגיות

לחבורת הדף

נדריס

זמן קיץ - אלול

תשע"ג

ישיבת מיר

ירושלים

הפעם אודה את ד', שזיכני אף למסכת נדרים. ללמוד וללמד, ללקט ולברר מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים והפוסקים, לציין ולסדר בקיצור את כללי הסוגיות על כל המסכת.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני לשבת במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה בכלל, וחבורת הדף בביהמ"ד בית שלום בפרט. ובזה אודה לכל בני ביהמ"ד שכח שליחותם הביאני לידי כל זה, וסייעתא דשמיא וזכות הרבים זיכני לברר ולכתוב כל זה, להגיש לשולחן מלכים, חבורת לומדי הדף בביהמ"ד בית שלום ישיבת מיר ירושלים. העמלים ללמוד בזריזות ובעיון ובהיקף, דף אחרי דף כל מסכת נדרים במשך זמן קיץ ואלול תשע"ג.

מטרת הכתיבה היתה לקצר ולהקל על הלומדים, ולכן לא העתקתי דברי הספרים הקדושים בשלימותם. נסיתי להעמיד עיקרי הדברים, אבל ודאי שיש מקומות שלא ירדתי לעומק הדברים. וכן מלאכת הכתיבה נעשית במהירות, ויש מקומות שלא הועמדו בצורה ברורה, או נכתב בקיצור. ואבקש מהלומדים שיואילו להעיר ולתקן.

זכינו בדורינו שנכתבו ספרים רבים, של הערות שיעורים וצינונים, כל אחד בסגנונו היחודי. נעזרתי רבות בספרים ומציינים רבים, ועל ידם זכיתי ליכנס לסוגיות, ולהגיע לדברי רבותינו הראשונים והאחרונים. והיה ראוי לכתוב כל דבר בשם אומרו, ועכ"פ אמסור מודעה שהרבה מהדברים ראיתי בספרים אחרים, או נתעוררתי ע"י דבריהם.

מכיר טוב אני לרבינו רה"י הגרא"י פינקל שליט"א, ממלא מקום אביו זצוק"ל, המוסר נפשו לחזק ולהחזיק את ממלכת התורה דישיבת מיר בכל פרט ברוחניות ובגשמיות. ואזכיר בזה את רבני ביהמ"ד המוסרים נפשם עבור הלומדים. ובפרט ראש הביהמ"ד שליט"א רודף חסד וצדקה, המסור בכל כוחו למען הכלל והפרט, בכל עת ובכל שעה.

ובזה אקבע הודאה לאאמור"ר שליט"א ולא"מ תח' שמסרו עצמם לחנכני בדרך התורה, ולהדריכני בדרך ישרה. ועל רוב הטוב שהשפיעו עלי, ועוזרים תמיד בכל דבר. ויעמוד הזכות להצלחתם ולהצלחת יוצ"ח, ולע"נ זקני הר"ר שרגא זאב צימרמן ב"ר שלמה זצ"ל ואשתו זקנתי מרת חוה צביה בת שמעון דב ע"ה, שחיו חיים של צדקה וחסד.

וכן אקבע הודאה וברכה למר"ח הגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א וחמותי תח' על כל הטובה שעושים אתנו במסירת נפש. ויה"ר שיזכו לראות נחת מכל יוצ"ח.

יה"ר כשם שעזרתני ללמוד ולכתוב על מסכת זו, כן תעזרני להמשיך ספרים אחרים ולסיימם, מתוך ישוב הדעת ושקיעות בלימוד, ובלא טרדות הבלי העולם. ויה"ר שנזכה אני וביתי לשפע ברכה והרחבת הדעת, ולראות נחת מצאצאינו. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

מהדורת ביקורת - תשרי תשע"ד

נא לשלוח הערות תיקונים השגות והוספות.

שלמה כהנוב חזו"א 36 רמת שלמה ירושלים

טל/פקס 025711065 5711065@GMAIL.COM

ניתן להשיג [חוברת או עותק מחשב] על מסכת

גיטין, יבמות [ב - פג], וב"ב [ב - צא].

בס"ד

פרק כל כנויי

מפרש' ד"ה כל כנויי. דעיקר נדר, קרבן שאני נהנה לך. אבל הר"ן כתב שיאמר דבר זה 'אסור' עלי. ותוס' [בסוף העמ'] כתבו צד דעיקר נדר הוא שאומר ככר זה נדור עלי [ועי"ש].

ר"ן ד"ה כל כנויי. אם נדרי הקדש, שמקדיש לבה"ב וכו'. והריטב"א [על הל' הרמב"ן] כתב דב' ענייני נדרים, נדרי הקדשות שמקבל עליו לתת דבר לגבוה² [דחל עליו חיוב לתת, אבל משמע בר"ן דהוה בכלל נדר אף במה שמחיל הקדש בדיבורו, ואינו קבלה על האדם כלל].

בא"ד היינו שלשון חרם וכו' כולל נדרי איסור. אבל הריטב"א כתב דחרמים דהכא הוה הקדש, וסתמן לכהנים³, וכ"מ ברא"ש ותוס'.

התפסה

בא"ד עיקר הנדר שיאסור האדם, שיאמר דבר זה אסור עלי. דעיקר פרשת נדרים הוא אסור בדיבורו, אלא דאם רוצה להתפס, בעינן בדבר הנדור ולא בדבר האסור. וכ"כ המשנ"ל [נדריים א א] בדעת הרמב"ם.

אבל הרא"ש כתב דעיקר הנדר הוא שמתפס החפץ בדבר האסור, כגון קרבן⁴ וכו'.⁵ [ועי' לקמן יג. דבעינן שיתפס בדבר הנדור, ולא בדבר האסור]. וכ"כ הטור [ני"ד רד] דעיקר הנדר הוא שיתפס בדבר הנדור וכו' וכשאומר אסור עלי, הוי נמי נדר.⁶ וכ"כ הר"ן [שבועות ח. בדה"ר] דעיקר הנדר בהתפסה, אלא דאם לא התפסו מהני מדין יד, דכשאומר הר"ז אסור עלי, אנו גומרים את דבריו 'כקרבן'. והאחרונים הקשו סתירת דברי הר"ן, והחז"ט [יב]. כתב דאפשר דהר"ן בשבועות קאי בדעת הר"ף⁷.

בגמ' שבועות כ. נח' אביי ורבא האם התפסה בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. וברש"י [שם ד"ה והוא] משמע דלרבא אף התפסה בנדר אינו כמוציא נדר מפיו, ואינו חייב בבל יחל⁸. אבל הר"ף [שם ח. בדה"ר] כתב דמתפס בנדר חל [לכ"ע] והביא ראיה מהא דמהני נזיר כ: דהאומר הריני נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני וכו'.⁹ והר"ן ביאר דל"ש למילף דיהני התפסה בשבועה מנדר, דהא דעיקר הנדר התפסה וכו'.

בגדר התפסה – הר"ן [שבועות שם] כתב דנדר הוה איסור קדושה, שנמשך ונתפס¹⁰. ומשמע דיסוד התפסה שממשיך את קדושת קרבנות, שיחול על החפץ¹¹. אבל בחי' ר' שמעון [א] הק'

1 האחרונים כתבו שהמפרש אינו מרש"י [והמג"א תקצא ז קראו בשם 'המפרש'], ובחי' ר"א מן ההר והמאיר הביאו פ' בשם רש"י [שאינם בפ' לפנינו]. וכן בשיטמ"ק הו' קטעים מ'פ' ע"ד רש"י [והו' מכת"י הר"ש עדני פירוש זה עד דף ד:].

וכן המפרש למס' נזיר, כתב החיד"א [הו' בגהש"ס ריש נזיר] דאינו מדברי רש"י. ובש"ס ווילנא כתבו דמתאים לפי' הריב"ן עמ"ס נזיר.

2 [להקדש או לצדקה]. והביא דרש"י בר"ה ו, והוה בא' מב' פנים דאומר הרי זו או שאומר הרי עלי.

3 ערכין כח; וכ"פ הרמב"ם [ערכין ו]. ועי' לקמן תוס' מז:.

4 והרא"ש כתב או שנשבע עליו, משמע דשייך להתפס בדבר שנשבע עליו. וצ"ב.

5 וכ"כ בחי' ר"א מן ההר והרשב"א. והריטב"א שבועות [כ:]: כתב [בדעת הר"ף] דעיקר הנדר צד התפסה יש בו, שהרי צריך לתלותו בדבר הנדור. [ומשמע מדבריו דהוה רק לשון התפסה, ולא עצם הנדר, ועי' בסמוך]. אבל מסקנת הריטב"א [כרש"י שם] דלרבא אין התפסה כלל בנדר.

אבל ברא"ש [שבועות ג א] מבואר דהתפסה אינו עיקר הנדר. [והאחרונים הקשו דסתר שיטתו מהכא].

6 והב"י תמה על הטור דעיקר הנדר הוה אף בלא התפסה [וכ"פ בשו"ע שם]. והב"ח יישב דברי הטור. [ועי' ע בשאר פוסקים].

7 דקאי התם לבאר דעת הר"ף דהתפסה בנדר עדיף משבועה, אבל בסוף הסוגיה הסיק דל"ש. אמנם הר"ן [שבועות י. בהד"ר] כתב דנדר לא משכ"ל אלא במיסר חפצא, כאשר פי' לעיל דעיקר נדר משום התפסה הוא. [ומשמע דאף הוא ס"ל יסוד הזה].

8 משמע דאיסורא מיהא איכא, ועי"ש בראשונים דהאריכו בזה.

9 והריטב"א [שבועות שם] כתב דאע"ג דהוה תוך כדי דיבור, ותכ"ד לאו התפסה היא אלא כדיבור גמור בכל מקום. מ"מ מבואר התם דאם הותר הראשון הותרו כולם, ע"כ דמהני מדין התפסה.

10 ומצוותן בהתפסה, וכן נזירות חל קדושה, ואין ללמוד מהם לשבועה דהוה איסור בעלמא.

11 וכתב הר"ן שם דקונם הראשון הוה ע"י שאומר 'דומיה דאימרא', אבל אילו כל שבועה בהתפסה, שבועה ראשונה היכי משכחת לה.

דמבואר לקמן יא: דשייך התפסה בבשר שלמים, באיסור דמעיקרא, ואף דכבר אינו בעולם¹ [וע' לקמן]. והוכיח מזה דגדר התפסה הוה להגדיר ולברר איזה סוג איסור, דומיה דקרבן².

והאחרונים דנו דאף לצד דיש התפסה בשבועה, הוה רק התפסה בדיבור, דלא שייך התפסה בעצם הקדושה. וכ"כ המחנ"א [נדרים ב] מבואר דיש ב' גדרים התפסה, דבתוכ"ד מהני התפסה בלשון, ואילו לאחר כ"ד מהני רק התפסה בחפצא.

נדרים בכל לשון

בא"ד ולר"י דאמר לשון נכרים וכו' כנודר בעיקר קרבן, שהנדרים בכל לשון. וכ"כ הרשב"א דמסתבר דהוה דאף שאר לשונות הוה דאורייתא, ע"י הסכמת אומות. והרשב"א תמה א"כ מאי קמ"ל הנך לשונות, דאף בשאר לשונות מהני. והר"ן בסו"ד כתב דקמ"ל דלשונות אלו שאינם לשונות גמורים³.

אבל תוס' נזיר [ב]. כתבו דבשאר לשונות מהני דוקא כשמבין ומתכוון לקבל עליו נזירות. אבל בלשונות הללו חייל עליו נזירות כי אין נתכוון משום דדמי טפי ללשון תורה⁴.

וכן מבואר בתוס' ב"ב [קסד]: דבלשונות עכו"ם לא מהני אם אינו יודע פ' הלשון⁵, ותי' דבזה קמ"ל בסוגיה שם דמהני לשון 'דיגון' דהוה שנים, ואף דאינו יודע פ' הלשון. והביאו כה"ג דמהני כינויים, למ"ד לשון אומות⁶ ולמ"ד לשון שבדו חכמים. וכ"כ הרמב"ן [ב"ב שם] דכיון דנתכוון לשם נזירות, עשו חכמים לשונות אלו כלשון הקדוש, אף למי שאינו מכיר בהם⁸.

והירושלמי [ריש נזיר] מקשה במה איירי המשנה, דאם מתכוון לנזירות, אפילו אמר שאזכיר פת אהא נזיר⁹, הוה נזיר. וכשאינו מתכוין ליזור ל"מ, דהקורא בתורה והזכיר נזיר אינו נזיר. והירושלמי מתרצת דאיירי באומר אחד מכל הלשונות הללו נזרתי אם תופש אחד מהן נזירות תחול עליו נזירות ואם לאו לא תחול עליו נזירות.

אבל הרשב"א [כאן] כתב דאפי' בשאר לשונות מהני, אף כשאינו מבין פ' הלשון, אם נתכוון לנזירות הרי פיו ולבו שווין. ואת"ל דלא מקרי פיו ולבו שווין עד שיבין משמעות הלשון ממש, א"כ אף קונח קונס ל"מ וכו' [וכ"כ הריטב"א ב"ב שם]. והרשב"א כתב דמסתברא דאין חילוק אלא אלו היו ידועים להם.

[לסיכום - דעת הרשב"א דכינויים ה' מדין נדרים בכל לשון. ודעת הר"ן [בשם ר"י בר' חסדאי, וכ"מ ברמב"ם] [דס"ד] דגריעי משאר לשונות. ודעת תוס' דכינויין עדיפי משאר לשונות, ומהני אפי' שאינו מבין הלשון].

בשאר מקומות - והריטב"א כתב דמהני לשונות אלו להיות שבועה מה"ת באותו מקום

- 1 ועוד דנו האחרונים דבזה"ז ליכא הקדש בעולם, ואפי' הכי מהני קונמות, ואף לצד דהוה התפסה בהקדש.
- 2 וע"ע אבי עזרי וברכ"ש [ב-ג].
- 3 וכ"כ הרמב"ם [נדרים א טז, וכן נזיר א ח ושבועות ב ה] דיש מקומות שאנשיהם עלגים ומפסידין את הלשון וכו'. [והנ"כ פ' דכוונתו דאף לר"י דלשון אומות, הוה לשון גרוע]. וכ"כ הריטב"א ב"ב קסד:
- 4 והתנ"י [ריש נזיר] תמה דבלא כוונת הלב אינו נזיר כלל, דבעינן פיו ולבו שווין. והאחרונים ביארו דכוונת התוס' דאיירי שנתכוון שיהא כפי פ' הלשון, אלא שהוא אינו יודע דהוה נזירות. [וכמ"ש בירושלמי, ולפ"ז כוונתו כמש"כ תוס' ב"ב].
- 5 וכ"כ הרמב"ן שם דאם אין לשונו כן, ואינו מכיר הלשון אמאי יחשב נזיר.
- 6 אמנם המג"א [סב א] פסק [ע"פ תוס' סוטה לב]. דדוקא ק"ש ותפילה וברכה"מ בעי שיבין הלשון, אבל קידוש וברכת הפירות וברכת המצות והלל יוצא אפילו אינו מבין הלשון. [והגר"ז ריש נזיר ביאר דבק"ש יש דין 'לשון', אלא דאיתרבי כל לשון שאתה שומע. ולכן בעינן דוקא שיבין. אבל בנדרים לא נאמר כלל דין 'לשון']. ובביאור [שם] הביא דהאחרונים חלקו. [וע"ע ח' ר' שמואל].
- 7 [ולשונות המשנה עדיפא משאר לשונות]. אמנם המהרש"ל שם כתב דכוונת התוס' דרק למ"ד לשון שבדו חכמים אי"צ להבין משמעות הלשון, אבל למ"ד לשון אומות, הוה ככל לשון, וצריך להבין הלשון. [וכ"כ התוס' הרא"ש כאן].
- 8 והריטב"א [שם] חלק דכיון דלשון גמור הוא, הוה נזירות אע"ג דאינו מכיר הלשון, כיון דלשם נזירות נתכוון. וכתב דלא דמי לנזיה, דאינו לשון מתוקן בשום מקום, ואף למ"ד לשון אומות הוה לעגי לשון וכמ"ש הרמב"ם.
- 9 ומשמע דמהני גילוי דעתו להחשב לשון, ע"י הסכמת יחיד [ולא בעינן שאחרים יבינו אותו]. אבל הגר"ז [ריש נזיר] הקשה על הירושלמי דכשאומר 'פת' מהני במה שנודר עכשיו, בתנאי שיאמר אח"כ הלשון פת.
- 10 לולי דברי המהרש"ל.

בלבד, אבל במקומות אחרים שאין נוהגין בכינויין אלו לא הוי נדר ושבועה¹. והביא²ה [סב ד"ה יכול] הביא מדבריו דאף דנאמרים בכל לשון, היינו דוקא אם אנשי אותו המדינה מדברין כך³, אבל אם רק איזה אנשים יחידים יודעים זה הלשון לא נחשב לשון כלל במקום הזה⁴, דאין כאן הסכמת האומות⁵. והאחרונים הביאו דכ"מ לשון הרמב"ם דתליא במקומות⁶. ובס' תורת הנזיר [לגרי"י הוטנר א ח] דחה דמשמע ברמב"ם דרק לגבי לשון עלגין תליא באותו מקום, אבל לשון ממש מהני בכל מקום.

והרמ"א [רז א] כתב דאם אינו מכיר אלו הלשונות שדיברו בהם חכמים, לאו כלום הוא. ומקורו מהב"י. ורע"א דייק דמשמע אפי' שבמקום הזה מכנים כן, אלא דהוא אינו יודע. ורע"א תמה דע"ז אין ראייה מדברי הב"י.

אבל תוס' נזיר [ב. ד"ה נזיר] כתבו דבשאר לשונות מהני כשמכיר הלשון ומבין, ומתכוין לקבל עליו, אבל בלישנא דמתני' חייל כי אין מתכוון, משום דדמי טפי ללשון תורה⁷. ובשיטמ"ק [ג. בשם רא"ם] כתב דבלשונות המשנה מהני אע"ג דאינו לשונו של הנודר, ואינו יודע לכוון הדבר, מ"מ לשון ישר הוא ליודעי הלשון.

בא"ד לשון שבדו, כנדר גמור מדאורייתא, ולא גרעה הסכמת חז"ל וכו'. [וכן מסקנת הרשב"א]. ותוס' [ד"ה כל בתי' האחרון] כתבו דכוונת הנודר לנדר גמור, וגמר בלבו לעשותו כעיקר הלשון. וכע"ז תי' תוס' נזיר [ב. סוד"ה נזיר בתי' הא']. [ומשמע דס"ל דא"צ גדר 'לשון' לנזירות, וסגי במה שנתכוון ללשון. ואילו לדברי הר"ן ע"י החכמים נחשב לגדר 'לשון' וכ"כ בס' נדרי זירוזין. ובירושלמי הנ"ל מבואר דאף יחיד יכול לקבוע לעצמו הסכמה ללשון].

ותוס' כאן [בתי' הב'] כתבו דיש כח ביד חכמים לעשות תקנתם כעיקר נזירות.

אבל הרא"ש [ג.] כתב דהוה דרבנן. וכ"ד התוס' [בתי' הא']⁸, ותוס' [כאן וכן בנזיר שם] הקשו דהיאך יביא קרבן נזירות דהוה חולין בעזרה. [והקרא הקשה דבגמ' נזיר כט. איתא דלר"ל חולין בעזרה לאו דאורייתא, ולכן נזיר משום חינוך יכול להקריב קרבנותיו. וה"נ יוכל להקריב מדרבנן].

ותוס' [נזיר שם, וכן תוס' לקמן ג.] תי' בשם הר"ר יחיאל⁹ דהוה נזיר רק לענין מלקות, אבל אינו מביא קרבן. [והאחרונים הקשו דמשמע דאיתרבי למלקות דאורייתא, ומ"ש מקרבן. ועוד דנזיר אינו יכול ליטהר בלא הבאת קרבנותיו, וכה"ק הגרי"ז [ריש מס' נזיר]. ויש אחרונים שכתבו דנעשה כנודר לקיים גברי נזירות].

שבועה בלא שם

ר"ן ד"ה ושבועות. דאי בשהזכיר וכו' תיפול משום הזכרת השם הוי שבועה וכו'. והרא"ש [שבועות ד כד] כתב דשבועה בלא הזכרת השם אפשר דמהני מדין ידות [וכ"כ בשו"ת מהר"ם רוטנברג ה' בש"ך רלז ב, ע' לק' יד: וכב:]. ובס' המכריע [צ] הביא בשם רש"י [כאן] דלענין בל יחל לא בעי שם, דהו"ל כידות שבועה, דאנן סהדי כל המזכיר שבועה מתכוון לישבע בבואר. אבל שבועת העדות והפקדון ושבועת ביטוי בעי שם להתחייב קרבן [וכ"כ הרא"ז שבועות כה

1 וכתב בסו"ד דמסתבר דלשון לע"ז ככינויים חשיבי. [ומבואר בריטב"א דאין חילוק בין לשון גמור לכינויים]. אבל שאר ראשונים פשיטא להו דנדרים בכל לשון, ובמשנתנו נתחדש כינויים.

2 ובביא"ה הביא מקור לזה מלשון הגמ' קידושין ו האומר חרופה 'ביהודה', משמע דבשאר מקומות ל"מ.

3 ואף שבמקומו הוה לשון גמור. [ודנים על כל מקום בפנ"ע. ויל"ד בזה].

4 [ושוב הקשה דבהל' מגילה תרצ ט לא משמע כן].

5 והביא כן מלשון הרמב"ם [נדרים א טז] וכן כל כיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן.

6 ובמפרש [נזיר ב.] כתב דאי מחקת לרגל דק' דנזיק, ודופן דח' דנזיח וגוג דפ' דפיזח ודופן הח' משוויית ליה נזיר. [וצ"ב. ומבואר דבלה"ק יש משמעות לעצם האותיות, ואינם רק סימנים לקריאה].

7 וז"ל דכיון דנתכוון לנודר, ויודע שלשון הזה בדו חכמים לנודר בהם, קבלה גמורה היא כמי שאמר בלשון הכתוב בתורה.

8 וז"ל דיש כח בתקנתם לעות כעיקר נזירות. [והקרא הקשה דבגמ' נזיר שם מבואר דלר' יוחנן אין כח לחכמים לעשותו נזיר].

9 ותוס' לקמן הביאו כן בשם הירושלמי [אבל האחרונים כתבו דהירוש' קאי אשבועה, דבכינויי' אין קרבן, וע' בסמוך שבועה בלא שם].

הו' בשלט"ג שבועות טו:], ומבואר דל"מ 'יד' לקרבן שבועה, אלא לבל יחל'. ובס' המכריע פליג דכאילו הזכיר השם, והוה שבועה גמורה.²

והאחרונים [ע' ברכ"ש ה, גרנ"ט] חקרו האם יש תנאי בשבועה שיהא בשם, או דעצם השבועה הוא מה שנשבע בשם.

בא"ד תי' ר"ת דה"מ במושבע מפי אחרים וכו' ותמהני וכו' דהעונה אמן אחר השבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. ומבואר לסברת ר"ת דמושבע מפי אחרים הוה גדר שבועה בפנ"ע, ובוזה עניית אמן הוה רק קבלת השבועה. והק"נ [ג, וע"ע מחנ"א שבועות ג] כתב ליישב דברי ר"ת דהיכא דהמשיבע אמר שם, אמרי' דאמן כמוציא שבועה מפיו דמי. אבל אם לא שמע שבועה בשם לא אמרי' דכמוציא מפיו דמי.

והב"ח [רלז ו] כ' דדעת ר"ת דשבועת העדות והפקדון בעי שם, דנשבע בע"כ ע"פ אחרים [ואף דנשבע מעצמו, ולא משום דאחרים משביעים אותו], ודוקא שבועת ביטוי דהוה מרצונו לא בעי שם. ובדברי [כט ה] כ' דלא תליא בצורת השבועה, אלא האם נשבע לצורך אחרים [בדעת הרא"ש].

והגר"ז [מכתב בסה"ס עמ' פא] כתב דאף לדעת הר"ן בסוטה יש ב' שבועות, דהכהן משביע נחשב מושבע מפי אחרים, אבל ע"י עניית אמן יש ג"כ שבועה, כמוציא שבועה מפיו. וכוונת הר"ן להקשות דכיון דילפי' שבועה בשם מסוטה, מנלן דרק שבועת הכהן בעי שם, ולא שבועת האיסור, כיון דאין סברא לחלק.

בא"ד אלא שהראב"ד וכו' הרמב"ם [שבועות ב ב] פסק דשבועה בעי שם [וכ"ד רש"י שבועות לה:], ובהל' [ד] כתב דבלא שם הוה איסורא בעלמא, ואינו לוקה או חייב קרבן. ובפשוטו משמע דהוה איסור דאורייתא, אבל הר"ן [שבועות לה: טז. בדה"ר] הקשה מנלן דיש בזה איסור, וכתב דאפשר דנלמד מדברי קבלה.

והראב"ד השיג דשבועת ביטוי הוה אף בלא שם, וכן איסור בל יחל. אלא [דבשבועה לשעבר, ע' שבועות כ:] דהאיסור 'לא תשא וגו' לשוא', ו'לא תשבעו בשמי' הוה רק בנשבע בשם.³

והרמב"ם [יב ג] כתב דהנשבע בשמים וארץ אינו שבועה.⁴ והראב"ד השיג לחייב קרבן ומלקות. והמחנ"א [שבועות ג] הקשה דהראב"ד לשיטתו חייב קרבן אף בלא שם. ובברכ"ש [ה] ביאר תי' דשבועה בלא שם מהני רק מדין ידות, וכיון דתלה בשמים וארץ אנחנו לא מסיימים דבריו באופן אחר.

רא"ש ד"ה האומר לחבירו. ידות, כמו בית יד הכלי⁵ וכו' ומחשבינן ליה כאילו גמר דבריו. אבל לשון הר"ן [סוד"ה כל] כתב דאותו מקצת הדיבור הוי כאילו נודר של השלמת הדיבור. [והאחרונים דייקו דנח' האם גדר ידות כאילו השלים דיבורו, או דסגי במקצת, וע"ע דבר אברהם ב יד ד].

בא"ד ואע"ג דגמר בליבו לידור וכו' צריך להוציא בשפתיו. משמע דבמקום דחל ע"י מחשבה מהני לשון גרוע. אבל המהר"י קורקוס [מעשה"ק יד יב] הקשה דהמקדיש קרבן, אמאי בעי פרשת כינויים [וכקושיית הרא"ש]. ותי' דאם אינו לשון קרבן גרע טפי. ועוד תי' הו"מ שהסכים שהדבר יחול במחשבה, אבל כשהוציא בפיו לא גמר שיהא הקדש במחשבה אלא בדיבור.⁷

וכע"ז כתב הטורי אבן [חגיגה י א"ש ד"ה דלמא] דכוון דגמר בליבו להוציא משפתיו ל"מ מה דגמר בליבו, כיון דנתכוון שיחול ההקדש ע"י דיבורו, ולא חל ההקדש ע"פ מחשבה. [והאחרונים ציינו דמבואר דהרא"ש פליג על זה.⁸ וע"ע תוס' ערכין ה. ד"ה אדם].

1 ובהג' ראמ"ה דייק כן מהגמ' לקמן ג, דידות איתרבו רק לענין מלקות.

2 יל"ד אי פליג בדין ידות, או דעדיפי מידות.

3 וכ"כ בחי' ר' שמעון [ב] בדעת ר"ת דשבועת העדות והפקדון הוה שבועה לשעבר ולכן בעי שם [ולא תליא בהא דהוה מושבע מפי אחרים].

4 והמחנ"א הקשה דלרמב"ם אמאי אין בזה איסורא בעלמא. והאחרונים תי' דכיון דגמר שבועתו בענין אחר, לא שייך בזה יד לשבועה בשם. [ונראה דמפורש כן במש"כ הס' המכריע בשם רש"י, הו' לעיל].

5 וכתב הרא"ש דהבית יד אינו מעיקר הכלי, אבל הר"ן הביא דהאוחז בבית יד כאילו מחזיק את כל הכלי.

6 ובחי' ר"א מן ההר הביא בשם רש"י דידות הוה דברים דהוה יד ופתיחה לנדר. והביא בשם הרמב"ם בפיה"מ דהוה חלקי הנדר.

7 וציין לדברי רש"י שבועות כו: שלא נתכוון שיהא שבועה עד שיוציאנה בשפתיו.

8 והק"י [ב] כתב דדעת הרא"ש דנחשב שמקדיש במחשבה, אלא שהתנה שתחול בשעה שיוציא בפיו. ולכן אילו איתקיל מילולי ולא הוציא בפיו ל"מ מחשבה. אבל היכא דאמר לשון גרוע מהני.

ועוד תי' מהר"י קורקוס דכי אמרי' דהוי הקדש במחשבה לחייב אותו, אבל אין לאו או איסור בל תאחר במחשבה, דכתיב גבי הוצאה בפיו.

וכע"ז הק' השיטמ"ק [ז]. בשם הרא"ם אמאי בעי פרשת יד בצדקה, הרי חל ע"י מחשבה¹. ותי' דשמא גמר 'בליבו' היינו שנתיישב בליבו שלא יתחרט, אבל הכא שמא לא נתיישב בליבו כ"כ.

דף ב:

איסור חפצא

נדרים דמיתסר חפצא עליה. הרא"ש פי' דמתפיסו בדבר הנדור ונאסר כמוהו. משמע כוונת הגמ' לחלק דקונם הוה גדר איסור שונה, דהחפץ כהקדש. אבל הר"ן כתב 'שאומר' ככר זו עלי, ודייק מזה דנדר בלשון שבועה לא מהני [ובסו"ד כתב דהכא בעיקר לשון נדר איירינן]. והאחרונים דייקו דהר"ן פי' כוונת הגמ' לחלק בלשון, דלשון הנדר מתייחס לחפץ.

ומבואר לקמן יג: דנדר לא חל על דבר שאין בו ממש, וביארו הראשונים [ע' רמב"ן עה"ת במדבר ל ג] דקונם צריך לחול על החפץ². וע"ע לקמן טז דחל נדר על שבועה, וביארו הראשונים דאוסר את החפצא.

והראשונים [בעזה"י יתבאר לקמן יח]. נחלקו האם שאר מאכלות אסורות³ הוה איסור חפצא [וסיבת האיסור בחפץ, משא"כ שבועה דסיבת האיסור ושינוי במעשה הגברא⁴] [וכ"מ בר"ן לקמן יח, וכן נקטו האחרונים], אבל הריטב"א [בסוף הפרק ועוד מקומות] כתב דהוה איסור גברא, דהתורה צוותה לישראל שלא לאכול מין הטמאות והנבילות⁵. אבל קונם הוה איסור על החפצא, דפוגע בקדושת החפץ, וכמו איסור מעילה [כ"כ האבנ"ז או"ח לז].

הר"ן [לקמן טו. ד"ה הלכה ולה. ד"ה למעול] נקט דהאוסר דבר על אחר, מי שעבר ונהנה לוקה על הנאתו. אבל דעת הרמב"ם [ה א] דהנהנה אינו לוקה, שהרי לא נדר [אלא הנודר לוקה, ע"ש]. ומבואר דדעת הרמב"ם אף דהאיסור הוה על חילול דיבורו, וביארו האחרונים דהוה איסור חפצא על הגברא.

לאפוקי שבועה דקאסר נפשיה מן חפצא. פי' הרא"ש שנשבע שלא יעשה דבר זה. משמע דחל חיוב על הגברא להמנע ממעשה מסויים, ובקובה"ע [לג] חקר האם ע"י השבועה חל איסור על המעשה, או דעיקר חיוב שבועה על חילול הדיבור [וצריך להמנע מהמעשה, דע"ז יגרם שדיבורו יתחלל] [ויתבאר לקמן בעזה"י].

ותוס' בשבועות [כה. ד"ה מה] בקושייתם נקטו דאף בשבועה שייך איסור חפצא, והאומר יאסר פירות עולם עלי בשבועה [לקמן כד:; וע' בר"ן כאן], חל איסור שבועה אחפצא. וכתבו דהגמ' דבשבועה יש אף איסור חפצא, משא"כ בנדרים. ותוס' הביאו דר"י חולק, דמ"מ הוה איסור נפשיה מן חפצא, דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו.

ר"ן ד"ה אידי. אבל הרמב"ן וכו' אלא מדין ידות. וכ"כ הר"ן [לקמן ד: סוד"ה אלא] לפרש את המשנה דהאומר קונם שאיני אוכל, מהני מדין יד, וכדין נדר בלשון שבועה. אבל המאירי [ה]. חלק שיד הוה תחלת דבור, אבל נדר בלשון שבועה שסיים דיבורו ל"ש יד. [ויסוד זה כתב הר"ן בשבועות ח. בדה"ר גבי התפסה בשבועה, דכיון דגמר דבריו ל"מ מטעם יד. וע' ריטב"א לקמן יד].

ורע"א נסתפק [לדעת הרמב"ן] באומר 'שאוכל', האם חל מדין יד, דהא לא שייך איסור נדר [בקום ועשה] שיאכל. והביא דלקמן יג. מבואר דמהני ע"ש.

1 [ונח' בזה הראשונים, ע' י"ד רנח יג. והקה"י [ב] כתב דצ"ל דהרא"ש כאן קאי כצד דלא מהני צדקה במחשבה, ויש בזה סתירות בדברי הרא"ש].

2 ותוס' שבועות כה. ביארו דקונם הוה קרבן, ולא שייך על גופו.

3 כגון נבילה טריפה וחלב, אבל האחרונים כתבו דאיסורים דתלויים בזמן הוה איסור גברא [וע"ע אתון דאורייתא כלל י].

4 ובחי' ר' שמעון [א ד"ה שוב] ביאר דאיסור חפצא עניינו ומטרתו שלא יתגלע מהאיסור, משא"כ איסור גברא האדם מרוחק מהחפץ. ומטעם זה שבועה לא דחי ל"ת, וכמו דלא דחי איסור גזל, דהמטרה שלא יופסד הנגזל לא יתוקן ע"י המצוה.

5 ובחי' ר' שמעון ביאר דכל איסורי התורה סיבה מוקדמת דרצון נותן התורה שלא יאכלו ישראל חלב, אבל קונמות ע"כ דנעשית השתנות בחפץ.

6 ועוד הביאו תוס' שם בשם ר"ת דלא איירי כשאמר בלשון הזה [וע"ד מש"כ הר"ן כאן בשם הרשב"א].

אבל תוס' [בסוף הע"א] הביאו בשם ר"י דלשון שאיני אוכל לך מהני, דכיון דמזכיר האמכל עצמו דיש בו ממש, הוה קונם המאכל עצמו ענין זה שלא יאכל. [והוה איסור חפצא, אף דלשון על הגברא¹]. [ובשעה² נדרים ג' האריך בזה טובא, ובעזה"י ויתבאר עוד לקמן].

בגדר נזירות

רא"ש ד"ה לאפוקי שבועה. ונזיר אע"פ שנאסר ביין, בגופו תלוי הנזירות שאומר הריני נזיר וממילא נאסר וכו'.³ משמע דכוונתו לפרש אמאי הוזכר נזירות בטר שבועה, דהוה בכלל איסור גברא [וכ"כ הריטב"א שבועות כב: לדייק מרש"י שם⁴]. אבל האחרונים כתבו ד"ל דאף כוונת הרא"ש דשאני מאיסור גברא דשבועה, ע' בסמוך.

אבל בשו"ת הרשב"א [ד קט בסופו] כתב דנזירות הוה בכלל נדרים [ולא שבועות] דאוסר החפץ על עצמו [וחל על דבר מצווה, והביא כן מדברי המשנה לק' יז]. וכן הביאו האחרונים מדברי הר"ף [שבועות ח. בדה"ס] דהוכיח דמהני התפסה בנדרים מנזירות, ע"כ דחל על החפצא⁵. וכ"ד המהרי"ב בן לב דנזירות הוה איסור חפצא [דהיין אסור עליו⁶].

והמהרי"ט [א נג] פליג דנזירות אינו איסור חפצא, אלא דהנזירות חל על גופו, ונתקדש גופו דומיא דכהן וממילא נאסר. אבל אינו אוסר את עצמו וכשבועה, אלא דעושה חלות על גופו. תדע שאלו אמר הריני מושבע לאו כלום.

אבל הרשד"ם [יו"ד עו'] וכן הרי"ב באסאן [במהרי"ט א נד] כתבו דנזירות איסור חפצא על עצמו, דחל האיסור נזירות על האברים, פיו לשתות יין, שיערו לתגלחת וכו' והוה איסור חפצא על גופו.

והאחרונים [אבנ"מ שו"ת כב וכן טו. וע' אריכות בשלמי נדרים] הביאו מח' הקדמונים הנ"ל בגדר נזירות. [ונפק"מ לגדרי אין איסור חל על איסור וכו', וע"ע לקמן בכמה מקומות]. ובשרע [רו ה] פסק דהמקבל נזירות בלשון שבועה מהני, [והש"ך ציין דהמקור מדברי הרדב"ז, והמב"ט חולק]. והש"ך כתב דמשמע כן בסוגיין, דנזירות שייך לשבועה, ולא לנדר.

ובחי"ר שבעון [ד] חלק דעיקר קבלת הנזירות הוא במה שמקבל על עצמו דיני הנזירות, ולהמנע מיינ וכו', וע"ז התורה החילה חלות הנזירות וקדושת גופו.

תוד"ה ומ"ש. כיון דל"ל ידות לא חייש להזכירם. וכן המאירי [ג. ד"ה כבר] הביא בשם רבי' דאין יד בשבועה, דא"א ללמוד מנדרים. אבל המאירי הביא מהירושלמי דילפי' שבועות מנדרים לענין ידות. וכ"כ השיטמ"ק [ג.]. בשם הריטב"א דמבואר לקמן ט. דיש יד לשבועה, וביאר דידות שבועה ילפי' מנזירות דדמי ליה, דאסר נפשיה אחפצא. והשלמי נדרים הביא דמצאנו בכ"מ ידות בשבועה [לקמן ט. ועוד, ואף בדברי התוס' מבואר דשייך ידות]. והביא בשם הנצי"ב דכוונת התוס' דמושבע מפי אחרים ל"ש ידות.

דף ג.

אלא לאו דוקא וכו'. הרש"ש כתב דמ"מ י"ל דבמקום דאוושא מפרש הא דפתח. וביאר בזה דברי תוס' ב"ק [יז]. דהמשנה שם קאי אדפתח ביה⁷.

- 1 והריטב"א כתב נהי דאיסור גברא הוא, מ"מ כיון דגופיה דמאכל יש בו ממש. וצ"ב.
- 2 ובשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דנזירות, אע"ג דהחפצא אסורה מ"מ הלשון תליא ביה, דקאמר 'הריני', הילכך לא לנדר דמי אלא לשבועה. וכתב [בד"ה נדר] דגופו משועבד להיות נזיר.
- 3 דהריטב"א דייק מדברי רש"י [שם] דשבועה לא חל על איסור נזירות [ודעת הריטב"א דשבועה חל על נדר], ונראה דנזירות חיוב גברא הוא, דהא נזיר לא אסר עליה מידי אלא שקבל עליו נזירות ורחמנא אסריה ביוצא מן הגפן ובטומאת מתים כשם שאסר לישראל חזיר ונבילה ואסר לכהנים טומאה. [ומשמע מדבריו דשאר איסורי התורה הוה איסור גברא, ודלא כמ"ש לקמן].
- 4 [אבל בריטב"א לקמן משמע דנזירות הוה איסור חפצא, וע"ע בדברי המגיה במילואים]. והר"ן שם ביאר דלא שייך התפסה אלא בדבר דחל עליו התואר [כגון קדושה או איסור], אבל לא שייך התפסה גברא אגברא בשבועה, לומר אני כמותך, דלא חל עליו התואר מחמת השבועה.
- 5 ולפ"ז פליג הרשב"א על תוס' שבועות כה. [ד"ה חומר] דבעי גזיה"כ לאסור נזיר ביין מצוה, כיון שאוסר עצמו על היין, ולא דמי לנדר שאוסר החפצא עליו. [ולמש"כ האחרונים בסמוך לא פליגי].
- 6 וכתב ליישב דלא נחלקו הרשב"א והרא"ש הנ"ל, דהוה גדר אמצעי בין איסור גברא לאיסור חפצא, דהוה איסור חפצא, אלא דדמי לשבועה דחל על גופו.
- 7 וע' פורת יוסף דיש חילוק בין היכא דהוה ענין א', וה"נ בסוגיין הוה ב' ענינים, כינוי ויד.

מה נזירות וכו' אף נדרים עשה בהם ידות נדרים כנדרים. הר"ן [ד: ד"ה תיתי] כתב דבעי היקש, וא"א ללמוד דמה מצינו, דאין מזהירין מהדין¹ [וע' מש"כ בזה לקמן שם, וע' לקמן ו: ז].

מפרש ד"ה ידות היכא כתיב. דא"כ הו"ל דאורייתא. משמע ידות הוה דרבנן. והנוב"י [יר"ד ת קמה, וכ"כ במהר"ץ חיות] כתב דדבריו קשים, דאף דאית מדרשא הוה דאורייתא, אלא כוונתו שאינו מפורש להדיא, וע"ד מה שביארו דברי הרמב"ם [וציין למפרשי הרמב"ם אישות א ב במש"כ בקידושי כסף מדבריהם²].

ר"ן ד"ה ה"ג לעשות וכו'. ול"ג כינויי, דממ"נ לאו מקרא נפקא. אבל תוס' [סוטה כד:] הביאו דכנויים דרשי' מקרא [וכתבו דבעי רק יתירא, דלא מסתבר לעשות קונס כאומר קונס]. וכן בירושלמי דרשי' לה מקרא. [אמנם הרמב"ן לק' יד הביא דברי הירושלמי רק על ידות].

ר"ן ד"ה ומה נדרים. נדר להביא קרבן. השלמי נדרים דייק דבנדרי איסור לא שייך בל תאחר. וכ"כ הרמב"ן [סה"מ עשה צד] דבנדרי רשות ליכא בל תאחר³. אבל הר"ן [לקמן סג.] הביא בשם הרשב"א דהמקבל עליו שלא לשנות יין 'שנה' [שאינה מסויימת], לא הוקבע נדרו בשנה מסויימת ואם לא נהג איסורו⁴, משלים בשנה אחרת. אלא דאסור לעשות כן משום בל תאחר⁵ [וכ"כ הריטב"א ר"ה ו. והריב"ש קצח⁶].

ר"ן ד"ה הבעל. נדרי ע"נ וכו' וכדאי' בספרי. הא דהבעל מיפר רק נדרי עינוי נפש מפורש בפסוק [וע' לקמן עט:]. אלא דהר"ן [לקמן סח. ד"ה לומר] הביא מהספרי דילפי' דאף הפרת האב נדרי בתו דוקא בעינוי נפש [ודלא כדעת הרמב"ם].

ר"ן ד"ה הניחא למ"ד. אע"ג דאיכא למידרש דרשי'. אבל דעת תוס' [ב"מ לא, ומנחות יז: וסוטה כד:] דלכו"ע היכא דאיכא למידרש דרשי'. ותוס' מנחות הקשו מסוגיין. ותוס' סוטה תי' דהכא כיון דדברה תורה כלשון בני"א לא נחשב קרא יתירא. ולא מסתבר לגמ' לדרוש ממשמעות הקרא, אלא מיתור.

דף ג:

ר"ן ד"ה שהנזירות. דלא אמרי' דלסגי בל' יום. דס"ד דכיון דהוה כבר נזיר בימים אלו, לא חל כלל נזירות שניה [וכ"כ הרא"ש, אבל לשון הר"ן 'דלסגי' משמע דחל בימי נזירות הראשונה, וצ"ב]. קמ"ל דחל נזירות הב', ומיתלתא תליא עד שגלח מנזירות הראשון⁷. [ומבואר בזה דע"י שחל הנזירות, חל 'חיוב' נזירות לזמן שאח"כ. אבל אילו לא חל נזירות על נזירות, לא חל אח"כ].

כגון דאמר כבר זו אוכל ולא אכלה. רע"א [בגהש"ס] תמה דלא שייך נדר בלשון הזה, דהוה קום ועשה. וכ"כ הרמב"ן [עה"ת במדבר ל ג] דלא מצאנו נדר בקום ועשה. ובשיטמ"ק גרס כבר זו 'לא אוכל' [ומ"מ הקשו האחרונים דהוה נדר בלשון שבועה, ע' ר"ן ב:]. והאחרונים [חת"ס רש"י ופור"י] כתבו לפרש דאמר קונם עלי כבר זו אם לא אוכל זו, ואכל את הראשונה [ומחוייב לאכול את השניה כדי שלא לעבור בבל יחל. ויש בזה תוספת חידוש דמדין בל יחל חייב לעשות מעשה שלא יתחלל דיבורו, ואף דאינו חפצא של הקונם⁸].

בל יחל. בפשוטו משמע בסוגיין דלוקה על לאו זה, וכ"כ הראשונים. אבל בס' החינוך [תז] כתב דאינו לוקה על בל יחל, כיון דאם נדר ולא קיים אין בו מעשה. ובהג' משנ"ל תמה דאם אסר דבר ואכלו אין לך מעשה גדול מזה. והאחרונים ביארו דכוונת החינוך לשיטתו, דכתב [מצוה רמא] דהיכא דאפשר לעבור בלא מעשה, אף כשעבר במעשה אינו לוקה. ומ"מ הקשה המנח"ח [תז ג] דהכא יש אופן דא"א לעבור אלא במעשה, וכח"ג

- 1 אבל רע"א במשניות הקשה כן, והרש"ש תמה עליו מדברי הר"ן. והאחרונים דנו דל"ל דילפי' במה מצינו דהוה איסור קונם, וממילא קם ליה באיסור. ובחי' ר' שמעון כתב דעצם הקונם הוה רק נפק"מ לענין איסור, וע' לקמן ו:.
- 2 וכ"כ הרש"ש לפרש דברי הגמ' דלאו דאורייתא.
- 3 וכתב דאינם בכלל עשה דמוצא שפתיך תשמור, אלא משום לאו דבל יחל. [אבל דעת הרמב"ם שם דהוה בכלל מוצא שפתיך].
- 4 משמע דא"צ לקבוע נדרו על השנה הזה, אלא סגי במה שעבר שיעור זמן בלא שתיית יין [ויל"ד כששתה בשוגג או אונס, האם יש לו להשלים]. וצ"ב דקונם הוה איסור חפצא, וכי האיסור על החפצא מיתלא תליא האם יעבור בפועל. [וכע"ז מצאנו דמי שקיבל תענית יכול ללוות תעניתו, ולהשלים ביום אחר]. וע' בע"ב.
- 5 והר"ן פליג עליו מטעם אחר, דס"ל דהוקבע נדרו בשנה זו. ומשמע דאילו לא הוקבע יש בל תאחר אף בנדרי רשות [ודלא כמ"ש כאן].
- 6 [וע' מחנ"א שבועות יד דהאריך דאמר' דסתמא לעולם משמע, אלא משום שמא ימות, וע' בע"ב].
- 7 [ואף דאמר הריני נזיר 'היום', וחל עליו 'דין נזירות', וכשאשכח רווחא חייל.
- 8 וע' לקמן טו.

נחשב יש בו מעשה [אף לדברי החינוך], ואף שהלאו כולל אופן בלא מעשה. ועוד הקשה דהחינוך [שעו] כתב [בשם הרמב"ם] דנזיר שטימא עצמו לוקה משום בל יחל.

היכי משכחת לה, אכל קם ליה בבל יאכל וכו'. פי' הר"ן ורא"ש ותוס' דקו' הגמ' היכי משכחת לה לחודיה. אבל השיטמ"ק הביא בשם פירוש ע"ד רש"י דקושיית הגמ' דלא שייך בל יחל דברו בנזירות, דלא דיבר שלא יאכל יין, אלא הריני נזיר לחוד, ואין כאן ביטול שפתיים. קמ"ל רבא דחייב ב', דכיון דעבר בבל יאכל ממילא קאי בבל יחל.

אמר רבא לעבור עליו בב'. ולפ"ז נזיר ששותה יין עובר אף בבל יחל, כיון דהאיסור חל ע"פ דיבורו. הקה"י [ה] כתב דלדברי המהר"ט דקבלת נזירות הוה קדושה על הגברא, וממילא איסור ביין [אבל הוא אינו מחיל], א"כ מבואר דהלאו דבל יחל הוה במה שעובר על איסור שנוצר ע"פ דיבורו [ולא רק במה שעובר על דיבורו]. ודחה ד"ל דהאיסור בל יחל הוא משום דנחשב שגם מקבל עליו לקיים דברי הנזירות.² אבל המנח"ח [שסח] כתב דמי שקיבל נזירות ליום א', דאמרי' אין נזירות פחות מל' יום והוה נזיר ל', אבל אינו עובר בבל יחל, דאינו בכלל קבלתו. וכן אסר עצמו רק מיום, דנאסר ממילא בתגלחת וטומאה, אבל אינו בכלל קבלתו ואינו לוקה משום בל יחל.

והטור"א [ר"ה ד ד"ה צדקות] הקשה בגמ' במכות כא יש חורש תלם וחייב עליו ה', למה אינו מונה לאו דבל יחל. והאחרונים נדחקו דכוונת הגמ' דעובר בה' ענינים. ובבית הלוי [א יז] דרק על שתיית יין עובר בבל יחל, שקיבל עליו נזירות ל' יום ואינו מקיים. אבל נזיר שנטמא, כיון דסותר וצריך למנות מחדש, א"כ יקיים נזירותו וליכא בל יחל.³

בל תאחר

בגמ' ר"ה ילפי' דבל תאחר הוה בג' רגלים, והגרנ"ט [מח] חקר האם הוה שיעור באיחור, או דהוה שיעור בחיוב קרבן, ועי"ז לא נחשב איחור. והביא מדברי הר"ן [תחילת ד.] דהאומר הרי עלי להביא קרבן מיד מתחייב בבל תאחר לאלתר,⁴ וע"כ דכיון דעבר זמנו מתחייב לאלתר בבל תאחר. וכתב דהרא"ש ס"ל דהוה שיעור באיחור, ולכן ס"ל בסוגיין דאף במידי דדינו לאלתר, הדין בל תאחר תליא בג' רגלים.

ודעת תוס' [ר"ה ו.] דבצדקה היכא דקיימא עניים עובר לאלתר בבל תאחר, והיכא דלא קיימא עניים עובר בג' רגלים. אבל הרשב"א [כאן ושם] חלק דאף בצדקה עובר רק בג' רגלים, דאטו קרא לצדדים, ועוד בקרבנות גופיה כשקאי בירושלים יתחייב לאלתר. והאחרונים [ח' ר' ראובן] ביארו סברת התוס' דבמצוות צדקה משום חיוב כי תראה רעב, החיוב לאלתר. ואילו מצד הנדר הוה לאחר ג' רגלים. והר"ן [ר"ה א: בדה"ר] כתב דבמידי דלא תליא במקדש בל תאחר הוה לאלתר.

ודעת הרמב"ם [סה"מ ל"ת קנז] דכשעבר ג' רגלים, עובר אף בבל יחל. ובחי' חת"ס ביאר דאחרי שהתורה קבעה שיעור ג' רגלים, ממילא כ"ז בכלל קבלתו.⁵ אבל הרמב"ן [סה"מ עשה צד] פליג דאינו עובר בבל יחל. [ובפשוטו דעת הרמב"ן דהשיעור ג' רגלים אינו בכלל הנדר].

1 ודן כע"ז במי שהקדיש בהמה, ומעל בו, האם עובר בבל יחל, או רק איסור מעילה. והביא ראייה לזה, דמצטרפים ב' קונמות לשיעור לענין בל יחל, וע"כ דלוקה על שעובר על האיסור קונם, ולא רק משום שמחל דיבורו.

2 והאבנ"מ [שו"ת טו] כתב דאיסור בל יחל הוא משום דעבר על תורת נזיר ומחלל דבריו, ואף דאינו משום מעשה תגלחת דהתורה אסרתו. אבל כתב דכל גופו של בל יחל כשעבר על לאו דנזיר, וכשלא חל לאו דנזיר [משום אין איסור חל על איסור] ליכא בל יחל.

3 [והביא מדברי הסמ"ג דגבי שתיית יין מנה לאו דבל יחל, אבל בנזיר שנטמא לא מנאן]. אבל ברמב"ם מבואר דאף כשטימא עצמו עובר בבל יחל. וכתב הבית הלוי דהרמב"ם לשיטתו דאף בעבר ג' רגלים עובר בבל יחל, דכיון דקיבל לקיים לאלתר עובר בבל יחל.

4 ובחי' ר' ראובן [ד] הביא דכ"ה בירושלמי, וכתב דאף הרא"ש לא פליג. וחילק דבאיחור זמן הקרבן מתחייב לאלתר, אבל בדבר דחייב להביא מיד מחמת זריזות, משום איחור הזריזות תליא בג' רגלים.

5 ומ"מ משמע דחייב להשלים אח"כ, דהוה רק קבלה לכתחילה עד ג' רגלים, אבל עצם החיוב קרבן הוה לעולם.

כיון דאמר הריני נזיר הו"ל נזיר. הר"ן [סג]. הביא מסוגיין דהנודר שנה א', מסתמא שנה זו משמע, ואי פשע ל"ל תשלומין [ודלא כמ"ש הרשב"א שם]. [משמע דמתפרש כך לשונו]. והר"ן [כאן] כתב דבאומר הרי עלי להיות נזיר וכו' כיון דאינו מחוסר שום דבר הרי הנזירות חל מיד. וצ"ב דהא לא עשה חלות הנזירות. [ובתוס' כתבו דהוה בל תאחר דנדר, ולא נזירות]. ובחי' ר' שמעון [ד] הביא מזה דעיקר הנזירות הוא ע"י שמקבל עליו להתנהג כנזיר, ממילא חלה עליו קדושת הנזירות.²

דאמר לא איפטר וכו' ה"נ לאלתר הוה נזיר. הרא"ש פי' דכל כמה דלא אמר הריני נזיר לא חל נזירות וכו' ולא הוי כאילו קיבל.³ [והרא"ש הביא י"מ דהוה בתמיה וכ"כ תוס' בשם ר"ת]. ומדברי הרא"ש מבואר דמדיני הנזירות מחוייב לקבל עליו הנזירות, ונחשב בל תאחר דנזירות.

אבל התוס' הרא"ש הביא בשם ר"א ממיץ דמההיא שעתא חלה נזירות מספק [ומשמע דחל על זמן לא ידוע, וחיישינן שמא ימות והוה זמן זה. ובחי' ר' שמעון הקשה וכי חל מספק על זמן מהזמנים. ותי' דקבלת הנזירות הוא במה שקיבל עליו להפריש מיין, וע"ז חל הנזירות בזמן הראוי. ובחי' ר' שמואל ביאר דחל ל' יום סמוך למיתה כשעדיין יכול לקיים נזירותו].

והתוס' הרא"ש פליג [דחל עליו חוב לקבל נזירות]. [והאחרונים דנו לדייק בדברי הר"ן דלא כרא"ש]. [והאחרונים דנו בגדר הזה, דלא חל עליו נזירות, אלא דמחוייב ליזור. ובפשוטו הוה דין נדר להיות נזיר, ובזה פליג התוס' וס"ל דהוה בל תאחר דנדר. ועוד יתכן דחל עליו חוב 'נזיר', וצריך לקבוע נזירותו, מפרשת נזירות. ובחי' ר' שמעון כתב דהוה קבלת נזירות להתנהג דיני נזירות, אבל לא חל קדושת הנזירות על גופן].

וברמב"ם [ערכין ו לא-לג] מבואר כרא"ש, שהביא מהאומר לא אפטר מן העולם וכו' שחייב לנהוג נזירות ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, ולמד מזה דאם אמר הרי עלי להקדיש דבר שלא בא לעולם הוה נדר [ואף דלא חל ההקדש], וחייב להקדיש כשיבא לעולם. אבל הראב"ד השיג⁴ דכי לא ידע מתי יפטר הרי הוא כאילו אמר הריני נזיר מיד.⁵ והרדב"ז ביאר כוונת הרמב"ם דעדיין לא חל נזירות, שהרי אם גילח אינו לוקה, אלא משום בל תאחר. וכ"כ המשנ"ל.

אבל לשון הרמב"ם [נזירות א ד] הרי זה נזיר מיד שמא ימות עתה. ואם איחר עובר בבל תאחר. ובפשוטו משמע דהוה נזיר ע"י קבלה זו, ואפי' הכי אם אינו מקיים דברי נזירותו עובר רק בבל תאחר, ולא בלאו דנזיר. וצ"ב. והמשנ"ל [ערכין שם] נדחק דכוונת הרמב"ם דבעי קבלת נזירות [וע"פ דבריו בהל' ערכין], וכ"כ הגרי"ז [הל' נזירות שם]. והאחרונים כתבו דע"כ אף כוונת הרמב"ם דלא חל עליו דיני נזירות, דא"כ אם איחר חייב לוקה משום בל יאכל וכו', ולא משום בל תאחר. ובחי' ר' שמעון ביאר כוונתו דקיבל על עצמו גדרי הפרישות, אבל עדיין לא נקבע עצם הנזירות.

מידי דהוה האומר וכו' דילמא מיית וכו'. הרשב"א הק' אטו בל תאחר דחייבא רחמנא משום שמא ימות. [ועוה"ק הק"א דהתם [גבי תרומה] הוה חשש דרבנן]. ועוד הקשה הרשב"א אמאי עובר מיד, כיון דילפי' מנדרים דעובר בג' רגלים. וכתב דאה"נ עובר בג' רגלים, וכוונת הגמ' דמדרבנן חיישינן שמא ימות, וצריך לקבל [מדרבנן] נזירות לאלתר.

והגרנ"ט [מח] כתב דהר"ן נשמר מזה, ופי' דקיבל עליו בענין שלא יהא חשש שישלים [וא"כ קיבל עליו נזירות, באופן שמחמת הדרבנן מחוייב לאלתר לקבל ע"ע]. [ובגליון מהרש"א הקשה דאם מת לאלתר לא קיים נזירותו ל' יום].⁶

ר"ן ד"ה בל תאחר. לאלתר קם ליה בבל תאחר וכו', דהו"ל כאומר הרי עלי להביא קרבן

1 והגליון מהרש"א הקשה דא"כ אף לא איפטר מהעולם, הוה בל תאחר דנדר [שנדר לקבל נזירות]. ובפשוטו צ"ל דתוס' ס"ל דחל הנזירות ממילא [וע' בסמוך].

2 וחלק בזה על דברי המפרשים בגדר חלות הנזירות [הו' לעיל ב: דברי המהר"ט].

3 וצ"ל דלשון הגמ' 'לאלתר הוה נזיר' לאו דוקא.

4 וכתב הראב"ד דבידו הוא [ובא לעולם].

5 והאחרונים [חי' ר' שמעון] ביארו דהראב"ד ס"ל כדעת ר"ת והי"מ ברא"ש, דלמסקנא חל בזה נזירות לאלתר, ול"ש בל תאחר.

6 וע' חי' ר' שמואל דהאריך ע"פ המנח"ח אם קיבל נזירות ומת, האם קיים נדרו.

מיד. אבל הרא"ש [ד. ד"ה כגון, וד"ה נזיר טהור] מבואר דבעי ג' רגלים לעבור בבל תאחר. [וע' מש"כ בזה לעיל].

והאחרונים הקשו לדעת הר"ן [במגילה] כל מידי דלא תליא במקדש, דין בל תאחר הוה לאלתר, א"כ צ"ב למה הוסיף טעם דהוה כאומר 'מיד'. והדברי יחזקאל [יג טז] תי' דנחשב תלי במקדש משום קרבנותיו.

רא"ש ד"ה לא איפטר. הכא לזמן מרובה דלימי נזירות חיישינן. משמע דל' יום הוה זמן מרובה. אבל בר"ן משמע דאם קיבל 'קודם שיעבור ב' שנים', דאינו חייב מיד אלא תוך ב' שנים, והרש"ש הקשה אמאי לא נתחייב מיד. וכתב ויש לחלק. [ואפשר כוונתו דכיון דקבע זמן, אם מת תוך הזמן לא נחשב שביטל דבריו באונס].

והמג"א [אר"ח תקסח יג] הקשה על מה שנפסק שם דמי שקיבל על עצמו תעניות יכול לדחותם לימות החורף, אמאי לא יתחייב להתענות מיד שמא ימות. ואף דבסוגיין קאי באומר לא איפטר מן העולם, דלא משכחת לה בענין אחר [וכמ"ש הר"ן], אבל אף בלא"ה חיישינן שמא ימות ולא יתקיים נדרו, ושמא ימות בלא תשובה. ודייק כן מהשו"ע [יו"ד רט א']. וסיים ומיהו לזמן מיעוט לא חיישינן, וכמ"ש הרא"ש.

דף ד.

נזיר בביה"ק

למ"ד לא חיילא עליה נזירות מאלתר. דכיון דהוא טמא לא חל עליו הנזירות. הגר"ז [הל' נזירות עמ' כא: ד"ה בנזיר דף טז] חקר האם הוא דין בעצם הנזירות דלא שייך שיחול נזירות בטומאה, או דהוה חסרון ב'קבלת הנזירות' דצריך לקבל על עצמו קיום של נזירות, וכיון דהוא טמא אינו מקבל עליו להתנהג כנזיר.

ר"ן ד"ה כגון. שצריך לצאת מיד ולקבל עליו נזירות וכו'. וכ"כ בתוס' וידכי ויקבל ויחול לנזירות עליו. ובתוס' נזיר [טז: ד"ה ור"ל] הביאו בשם הקונ' דסגי בקבלה מועטת לומר יחול עלי נזירות².

כי פליגי לענין מלקות. פי' הר"ן אי לקי על אכילת ענבים בעודו בביה"ק. וכ"כ המפרש בנזיר [יז.]. אבל תוס' [שם ד"ה הגה"ה] והרא"ש [נזיר שם] כתבו דלענין דחל נזירות לשאר מילי, ואף ללקות, ורק לענין טומאה אמרי' דאינו לוקה. והגר"ז [שם] כתב דסברת התוס' דחל הנזירות, אלא דיש מיעוט בדין טומאה, דאינו חייב אא"כ היה נזירות בטהרה. ואילו לדעת המפרש לא חל עליו נזירות בעודו טמא [וכדלעיל]. וכתב דעפ"ז דעת המפרש [דאף למ"ד לענין מלקות] צריך קבלת נזירות כשיצא, דעדיין לא חל לענין מלקות. אבל הביא דבר'ן מבואר דאי"צ קבלה, ואף דאינו שלימה, חל ממילא.

רא"ש ד"ה וכי פליגי לענין מלקות. אליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה וכו'.³ אבל תוס' נזיר [יז. ד"ה אילמא] כתבו דהוה לאו שיש בו מעשה במה שאינו יוצא משם. ובהג' מהר"ב רנשבורג [עה"ג שם ט] כתב דסברא רחוקה קצת שיחשב מעשה⁴. והאחרונים הביאו דברי תוס' שבועות [יז. ד"ה אן] דמי שהלבישוהו כלאים לוקה על מה שמשה בגד כלאים עליו, הואיל ותחילת לבישה ע"י מעשה [ועי"ז נחשב אף עמידתו כמעשה]⁵ [וכ"כ הריטב"א מכות כא: בשם תוס', והו' בכס"מ כלאים י ל.]. והקה"י [נזיר ה] ביאר דכל מעשה בגוף האדם [אף שהוא מצב ממילא] נחשב מעשה, כיון שיכול לסלקו⁶.

א"ר אשי, נזיר שטימא עצמו במזיד וכו'. הרשב"א [ג: דייק דעובר בבל תאחר [מיד] על

1 והביא דכ"מ בריב"ש [שלה].

2 וכ"כ המפרש שם דהדר ואמר הריני כמו שקבלתי, אע"ג דלא מפרש אהא נזיר.

3 ובתוס' הרא"ש כתב דאיידי שהתרו בו קודם שקיבל נזירות, ובשעה שנדר לא היה מחולל [דאמרי' נזיר מב: דנזיר שנטמא, אינו לוקה כששוב נוגע בטומאה, דהוה מחולל ועומד, ותליא במסקנת הגמ' שם].

4 וציין לדברי ה"ה [שכירות יג ב] דכל איסור שאפשר ע"י מעשה לוקה אף כשעובר בלא מעשה. [ועיי"ש בלח"מ דהאריך לחלוק].

5 ומשמע בתוס' שם דקאי אף אטמא השהה במקדש, אבל בתי' הב' כתבו דכוונת הגמ' לאיסור מלקות.

6 והביא דכע"ז מצאנו בב"ק [לא] בשמעתתא דקדורים דכשהוזק בגופו של אדם נחשב מעשה [ועיי"ש בראשונים ובתוס' ר"פ].

עצם מעשה הטומאה [ונשאר בקוש' לשיטתו דבל תאחר הוה בג' רגלים, דאל"כ אפי' נטמא בשוגג ושהה בטומאתו. אבל הביא בשם **בעלי התוס'** דה"ה נטמא בשוגג, ושהה [ג' רגלים, וכדעת הרא"ש]. והרשב"א הקשה דא"כ היינו חידושיה דר' אחא, ומאי קמ"ל ר' אשי.

ר' אחא בריה דר"א עובר בבל תאחר תגלחתו. **הרמב"ם** [נזירות ה כא] השמיט הך אוקימתא. [ומשמע דנקט דהמ"ד האחרים פליגי בזה]. והמנח"ח [שעד ג] הקשה מ"ש איחר תגלחת דהוה מקצת מאיחר כל הנזירות.

תוד"ה משום. משמע קצת לאחר ל' יום לא גילח יגלח. דבדבר דאין לו תשלומין לא שייך בל תאחר. וכ"כ **האחרונים** [טור"א ר"ה ה]. דלא שייך בל תאחר בקרבן פסח. אבל דעת **תוס'** [שם ד"ה ואי] דיש בל תאחר בקרבן פסח.

תוד"ה בל תאחר קרבנותיו. אם השלים ימי נזירותו ולא הביא. **האחרונים** דייקו דעובר לאלתר, ושאינו משאר קרבנות דיש ג' רגלים. [ודלא כמ"ש הר"ן דהכא ודאי ג' רגלים]. והאחרונים פ' דדין בל תאחר דקרבנות נזיר הוה משום קיום הנזירות, ואף הקרבנות הוה בכלל קיום הנזירות [ע' זכרון שמואל נד]. ובינות אלם [ד] הוסיף בשם **הגר"ז** דמדיני הנזירות להביא את הקרבן ב'יום הבאת קרבנותיו' [ולכן יש דין מיוחד שאם נטמא ביום הבאה, יש דין סתירה אחר]. [ואילו לדעת הר"ן הוה בל תאחר מדיני הקרבנות, ולא מדיני הנזירות].

וצ"ב לפ"ז לתוס' קושי' הגמ' מהכא נפקא כי דרוש תדרשו, דהכא הוה לאלתר מדיני הנזירות. [וצ"ל דעי"ז אף מדיני הקרבן, זמנו לאלתר].

דלא מתפס בנדר וכו'. בפשוטו מ' מי שאינו מחוייב אינו יכול לחייב את עצמו. אבל **תוס'** הביאו **י"מ** דאי"צ לומר 'הרי זה חטאתי'. [דקדוש ממילא, ע"י יחוד בעלמא. וצ"ב מ"ש משאר קרבנות. והאחרונים ביארו דהוה בכלל קבלת נזירות, שנתחייב להביא קרבן, ועכשיו הוה יחוד בעלמא].

הריני נזיר אפי' מן החרצן הו' נזיר לכל. **האחרונים** חקרו בגדר הדין הזה, האם נחשב שקיבל נזירות שלימה [דהוה פשטה במעשה קבלה], או דחל נזירות מחרצן, ופשטה ומתחייב בכל דיני נזירות. והמנח"ח [שסח] כתב דמי שקיבל עליו נזירות מהחרצן אינו עובר בבל יחל על טומאת מת. [והאחרונים חלקו דאיסור בל יחל לא תליא בקבלתו הו' לעיל].

דף ד:

הרי חטאת יולדת. תוס' כתבו דמשמע ליה דאי' בכלל שאר חטאות. וכה"ק **רע"א** [בגהש"ס] מהיכן הגמ' נקטה כן, לס"ד דבקרבת נזיר אין בל תאחר. ומשמע מדברי רע"א דלמסקנא נלמד מחטאת נזיר, דהוה גילוי על החיוב קרבן, ולא שיש דין בל תאחר מחמת דיני הנזירות, וכ"כ בהגש"ס בע"א. וע' **ק"א**. ובפור"י כתב דיש לפרש כוונת הגמ' דחטאת נזיר אינו חידוש², דהרי מצאנו אף חטאת יולדת דאינו לכפרה, ואינו מתפיסו בנדר.

והאחרונים הקשו דהגמ' ר"ה ו: מסתפקת האם יש בל תאחר באשה, דהא לא מחייבא בראיה [ול"ש ג' רגלים], וא"כ אמאי יולדת עוברת בבל תאחר. והשאג"א [סו] כתב דמכאן הרמב"ם פסק דנשים עוברות בבל תאחר. ובק"א לשאג"א [סו] הביא לתרץ דהבעל עובר, כיון דמחוייב בקרבנות אשתו [ואף דאינו חיוב עליו מהלכות קרבן, אללא מגדרי שעבוד]. ובטור"א [ר"ה א"מ] דחה דאיירי באיש שקיבל עליו לפטור יולדת³. והק"א כתב דבמידי דדין בל תאחר לאלתר, אשה שייכת [דממועטת רק משום עלייה לרגל]. ובזה כתב דלדברי התוס' [בע"א] דבקרבת נזירותין בל תאחר לאלתר, ה"ה בקרבן יולדת [וצ"ב אמאי].

רא"ש ד"ה קא שריא. דאכילת קדשים מצוה דכתיב ואכלו וכו'. מבואר דמצווה זו שייכת

1 והביאו דכן מוכח בתוס' נזיר יא דהבאת קרבנותיו ע"י שליח נחשב קיום הנזירות ע"י שליח. [ובעז"ה יתבאר לקמן].

2 ובפשוטו ס"ד דהגמ' דכיון דהוה חידוש יצאת מכלל קרא דשאר קרבנות. אבל ברא"ש משמע דס"ד דהדין בל תאחר הוה משום דמאחר כפרתו או נדרו, אבל חוב דאינו נדר או כפרה לא שייך בל תאחר. [ולא תליא בגדר 'חידוש' שיצא מהכלל].

3 [דהוה גדר קרבן יולדת, ואף דחיובו מחמת נדר].

אף באשה. וזה דלא כמ"ש הרמב"ם [מע"ה ק י א] דרק לכהן המקריב יש מצוה. אבל הרמב"ן [סה"מ מצוות עשה שהוסיף א] כתב דקאי אף באכילת קדשים לבעלים, וכ"כ רש"י פסחים נט. והמנח"ח [קב א] הביא דכ"ד הרא"ש כאן, וכתב דבר"ן משמע כדעת הרמב"ם שכתב משום אכילת פסחים.

והו' בשם הגר"ח להקשות על דברי הר"ן דסוגיין קאי לר' שמעון, ור' שמעון ס"ל דנשים בק"פ רשות, א"כ אמאי יחשב בל תאחר משום רשות. והוכיח מזה הגר"ח דאף דהקרבנות הפסח הוה רשות, אבל אחר שהקריבו כל דיני קרבן חובה עליו.¹

ר"ן ד"ה תיתי. ואין עונשין מן הדין. המשנ"ל [נזירות ב יז] הביא מדברי הר"ן דאף במה מצינו אין עונשין מהדין. וציין לספרי הכללים שדנו בזה [ובתוס' פסחים כה. ד"ה כלאי משמע דלוקין על מה מצינו]² והמהר"ח ציין למש"כ המהרש"א [סנהדרין סד:]: לפרש הטעם דאין עונשין מהדין, דשמא לא סגי בעונש מתה, כיון דיש לו צד חמור. וכתב דלפ"ז במה מצינו דליכא צד חמור שפיר ילפי'. ועוד פי' הטעם דאין עונשין מהדין שמא ימצא פירכא, וה"נ במידת מה מצינו יש לחשוש שמא ימצא פירכא.³

אבל הרא"ש כתב דמה מצינו לאו דוקא, דהיינו נדרי עיניו נפש ממש.

ל"ל קיצותא. הר"ן פי' הילכך דין הוא שיפר שלא תצטער עולמית. [משמע הטעם דנדר לזמן לא נחשב עיניו כ"כ].

ועוד פי' האר"ש [נדרים יב יט] דבנדרים סגי בהפרה מכאן ולהבא [ובעל מיגז גיז מכאן ולהבא, נזיר כא, וע"ע לקמן פג], אבל ס"ד דלא יהני הפרה בנזירות, דכיון דהיום הראשון לא נעקר, אין נזירות פחות מל' יום, ולא אלים הפרת הבעל מתנאי הנודר. קמ"ל דמיפר.⁴

[והאחרונים חקרו בגדר אין נזירות פחות מל' יום, האם נחשב שקבלת נזירות הוא לל' יום, וכשאומר הריני נזיר יום א' נחשב שמקבל עליו ל' יום, או דע"י קבלתו הוה נזיר רק יום א', אלא דנזירותו לא פקע, והוה נזיר לל' יום, וכן מבואר בדברי האו"ש].

ר"ן ד"ה משום. וכ"ת וכו' נקיש נמי נדרים לנזירות ונימא סתם נדרים ל' יום, ליתא וכו'. והמרדכי [הג"מ שבועות תשפח] הביא מסוגיין דהנודר סתם, ולא הזכיר זמן אסור לעולם. וכ"כ תוס' [לקמן כ. ד"ה אבל], אבל הביא י"מ דסתם נדר ל' יום [משום אומדנא].

והמרדכי [שם] הקשה מ"ש מנזירות דאמרי סתם נזירות ל' יום [והשלמי נדרים ביאר כוונתו דנילף מנזיר, וכקושיית הר"ן]. [וצ"ב ההר"א ללמוד דסתם נדרים ל' יום, דכיון [דאליבא דאמת אמדין דעתו שנודר לעולם, מה יהני למילף דהוה נדר ל' יום].

והמרדכי תי' דגבי נזיר איתסר מן חפצא הלכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שיוכל אבל נדרים אסר חפצא עליה הלכך לא גמרינן מנזירות. והדרכ"מ [ריט] כתב דלפ"ז אם אוסר עצמו בשבועה, ילפי' מנזירות שלא לאסור יותר מל' יום.

והתניא איפכא שאני אוכל לך אסור. אבל הרא"ש [ב] פסק דשאני אוכל לך לא הוה יד. והק"נ [ז] תי' דכוונת הרא"ש דלא הוה יד מוכיח, והברייתא קאי כמ"ד דהויין ידיים [וכמ"ש תוס' סוף ה.]. [וע"ע בש"ך רב דהאריך בכ"ז].

1 וצ"ב אמאי תעבור עי"ז בבל תאחר, הא כיון דלא הקריבה קרבנה, אין שוחטין עליה את הקרבן ואינו קרבן חובה. [אלא דראוי עי"ז לבוא לידי חיוב, ולא דהוה עצם המחייב].

2 וכמ"ש הגר"ח [על הרמב"ם ק"פ ז ה בסופו].

3 והמשנ"ל הקשה מדברי הר"ן בחולין דלכאורה מבואר דלוקה. ואכ"מ.

4 וכעין שמצאנו דהעביר כל בניו למולך אין חיוב מיתה, דגדול עונו מנשוא ול"מ כפרת מיתת ב"ד.

5 וכן לצד דלא נתחדש מידת ק"ו לענין עונש התורה, דבעינן שיהא כתוב העונש בתורה [אבל היקש הוה כמאן דכתיב בהדיא]. ומסתבר דמה מצינו לא עדיף מק"ו.

6 ואף דמיגז רק מכאן ולהבא, לא אמרי' דהנזירות תתפשט [ובעזה"י יתבאר לקמן].

7 ועוד י"ל כוונתו להקשות אמאי לא אמרי' דהמקבל נזירות סתם, יחשב כמקבל נזירות לעולם.

8 וי"ל דכיון שהתורה קובעת דין סתם נדר, נוצר עי"ז אומדנא [וכע"ז] בכ"מ סתם מלוה ל' יום דילפי' מקרא מכות ג: עי"ש ואכ"מ]. ועו"ל דגדר סתם נדרים, דאוסר את החפץ היום סתם, וממילא אסור לעולם [ולא שהוא אוסר כלפי כל הזמנים. וע' מגיה לאבנ"מ שו"ת טו], [אבל כשאוסר לזמן מוגבל הוה הגבלה באיסור].

ר"ן ד"ה אלא ה"ק. למאן דגרס שאיני וכו' הו"ל יד, נדר שאמרו בלשון שבועה. [וע' תוס' לעיל ב. ד"ה שאני, ולקמן יא.].

אבל בשר"ע [רו א] פסק ד'שאיני אוכל לך' נאסר'. אבל לגבי נדר בלשון שבועה, השר"ע [סעיף ה] הביא מח'. והשר"ך [ריג א] הביא בשם הג' פרישה דאוסר את גופו, וחל על הגוף שהוא יהא מופרש [וציין שכ"כ תוס' ריש נדרים].

דף ה.

אבל אמר מודרני ממך לחודיה שניהן אסורין. פי' הו"ן דמשמע אני ונכסי ממך ומנכסיד וכו'. והרא"ש כתב דמשמע מכל וכל¹.

ורע"א חקר האם בסוגיין נאסר ליהנות מגופו, או ממונו [וע' לקמן ריש פרק ד' [לב:]] נפק"מ בזה]. והביא דמשמע מלשון הו"ן דאסור בתרוייהו, גופו ונכסיו. [וכתב דאף למסקנא דממך משמע רק הוא ממנו אין שניהם אסורין, מ"מ משמע ממנו ומנכסיו]. אבל דייק לשון הו"ן דמשמע דהוה איסור מהנכסים בלבד [והחזו"א [קלו ה] נדחק דכוונת הו"ן דאסור להנות הנכסיו, דא"כ נמצא דנהנה ממנו]. ורע"א הביא דבמשנה דהמדיר את אשתו [כתובות ע], משמע ברש"י [ושא"ר, וכן הו"ן לקמן מה:] דאסור אף בהנאת הגוף.

רא"ש ד"ה כגון דפירש. אהני האי דפריש שלא נחמיר עליו. מבואר דאיירי שמפרש דבריו אח"כ, וכיון דהוה עיקר הלשון נאמן. [ולא איירי דאמר להדיא תוך כדי דיבור 'ואת עלי לא'].

מודר אני לך דלא משתעינא בהדך משמע. לפי' הא' בר"ן אינו נאסר כלל, דאינו ידיים מוכיחות, וכ"ד הרא"ש [בפי' ובפסקים, וכ"פ הטור] והתוס'. אבל הרמב"ם [נדרים א כג] פסק דאסור [וכפי' הב']. והרא"ש הקשה דבסמוך מבואר דיותר מוכיח איסור הנאה מאיסור דיבור².

והמחז"א [נדרים ז] ביאר דלרמב"ם ל"ש הכא ידיים שאינן מוכיחות, דגמר דבריו אלא דהוה ספק בכוונתו. ובכה"ג אמרי' דספק נדרים להחמיר [כדלקמן יח:]⁴.

ובחי' ר"א מן ההר מביא בשם רש"י דדילמא לא משתעינא בהדך משמע, וכיון דטוען שנתכוון כן נאמן. אבל אם שכח האם נתכוון לאכילה, אסור.

לא משתעינא בהדך וכו'. בחי' ר"א מן ההר כתב דיש לו דין נודר בדבר שאין בו ממש, דצריך התרה מדרבנן [כדאמרי' לק' טו.], וכ"כ הבית מאיר [רו]. אבל המאירי הביא לפרש דהוה כאוסר פיו לדיבורו [וחל מדאורייתא על החפצא של הפה, ואף בדבר דלא שייך להנאה. וע' כע"ז בר"ן לקמן טז:], וכ"כ החזו"א.

תוס' [סוף העמ']. וקשה מברייתא וכו' א"נ ברייתא ס"ל כרבנן ידיים שאינן מוכיחות הויין ידיים. וכ"כ הו"ן [ד"ה אלא, בע"ב]. והגר"א [רו ה] תמה דבע"ב מבואר דשמואל דייק מהמשנה, דשאני אוכל לך. ודיוק זה יש לדייק אף בדברי הברייתא.

אבל הרשב"א הקשה לדחיית הגמ' דאמרי' דלכו"ע לא הויין ידיים. ותי' דיש להעמיד במסרבין בו לאכול.

דף ה:

ידיים שאינן מוכיחות

הריטב"א [כאן, ובקידושין ה: פי' יותר] כתב דיש ג' עניני ידות, דיד מוכיח הוה כשיש

- 1 וכ"כ הכס"מ בדעת הרמב"ם [א כג] שכתב מודר אני ממך שלא אוכל לך.
- 2 [משמע דהוה איסור א' של ריחוק גמור, ואילו לר"ן הוה ב' משמעויות בחד לשון]. והחזו"א [קלו ב בסוגריים] ביאר כיון דמתאר עצמו בתואר הפעול, שהוא 'מודר', הרי זה מורה על רצון להיות מרוחק מקשר בנ"א, שהוא ע"י שימוש נכסים.
- 3 והחזו"א [קלו ג] תי' דהלשון מתפרש טפי לאיסור דיבור, אבל לפי דרך בנ"א נוטה שנתכוון לאיסור הנאה. ואי ידיים שאינן מוכיחות הויין ידיים, אמרי' דאסור בהנאה. אבל אי לא הוה ידיים, אסרי' לדיבור.
- 4 והביא כן מדמהני [נזיר ב] כשנזיר עובר לפניו, ואומר בליבו [ולא הוה דברים שבלב].

הוכחה בדיבורו או בעסקיו, והדעת הכרעת שנתכוון לאסור. ויד שאינו מוכיח יש קצת הוכחה הכא, אבל אינו הוכחה גמורה. אבל אם אין הוכחה כלל אפי' יד לא חשיב. [ומקורו מהגמ' בנזיר, ע' בסמוך].

אבל **האחרונים** הביאו מדברי הר"ן [ט. ד"ה ודלמא] דמשמע דאף כשאינו נוטה יותר לאיסור נחשב יד [שאינו מוכיח].

הרמב"ן [קידושין נ.]. הקשה בכל ידות, דהוה דברים שבלב. ותי' דכיון דנתחדש ידות אין חסרון, והואיל והדבר מוכיח על מה שאמר, הוה נדר גמור. **והרשב"א** פליג דאף דהוה ידים מוכיחות, מ"מ לאו דברים מפורשים, ומסור ללב. **והרשב"א** תי' דדוקא היכא שסותר ומבטל מה שאומר בפיו, יש חסרון דברים שבלב. [ומבואר דכוונת הרשב"א דאף דנתחדש דהוה 'דיבור', מ"מ מגדרי דברים שבלב בעינן שיהא ניכר לאחרים. ובזה תי' יסוד דהחסרון דברים שבלב הוה רק כשסותר לדבריו].

אין שמואל מוקים לה למתני' כר' יהודה וכו'. **הרא"ש** **והר"ן** פ' דשמואל ודאי ס"ל כן, אבל **תוס'** [קידושין ה: ד"ה הכא, וכן בתוס' כאן בתוך הדברים] דייק דשמואל סבר כרבנן ידידים שאינן מוכיחות הוה ידידים. ועפ"ז ביארו דהגמ' בקידושין שם דאם לא אמר הרי את מקודשת ל' הוה ידידים שאינן מוכיחות כלל, ולכנ"ע לא הוה ידידים.

ותוס' [קידושין, וכאן] הביאו דבגמ' נזיר ב: דלשמואל האומר אהא הוה נזיר כשנזיר עובר לפניו, ויש ב' גרסאות האם גרסי' דקסבר שמואל ידידים שאינן מוכיחות לא הוה ידידים², וע"י שנזיר עובר לפניו נחשב מוכיח. ו**ל"ג** דלתי' סבר דהוה ידידים, דע"י שנזיר עובר לפניו נחשב ידידים שאינן מוכיחות. וכשאינו עובר לפניו לא נחשב אפי' ידידים שאינן מוכיחות.

והגר"ז [ריש נזיר] הקשה בכינויים, דאומר אהא נזיק, אמאי לא מהני מדין ידות, ומי גרע מאומר אהא לחוד ונזיר עובר לפניו. [והאחרונים כתבו דיש ליישב ע"פ מש"כ הראשונים [הו' לעיל ב:]: דכיון דסיים דיבורו באופן אחר לא שייך ידות³]. **והגר"ז** תי' דבעינן שבשעת אמירתו הנזיר יעבור לפניו, שמוכיח מתוך לשונו דהוה יד. אבל מה שמגלה אח"כ ל"מ, דהדיבור לא היה דיבור.

ליתני שאני אוכל, ש"מ בעינן ידידים מוכיחות. **הרא"ש** **והתוס'** פ' דממילא ידענא דלאותו שמסרבין בו קאמר. אבל כשאין מסרבין אינו יד כלל. ואפי' במסרבין נחשב יד שאינו מוכיח. אבל **הרשב"א** כתב דבמסרבין נחשב יד מוכיח [וכמו נזיר עובר לפניו]. [וע"ע לקמן ט.].

תוד"ה ליתני. והקשה ריצב"א א"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו, דכל מה שידבר אדם יהא נדר וכו'. אבל **הריטב"א** [ב.]. כתב דבידות אם אומר דלא נתכוון לכך נאמן. והק"י [ו] כתב דלפ"ז ל"ק קושיית הריצב"א.

והאחרונים דנו האם כוונת הריטב"א בכל נדר, דאיירי בדבר דאינו סותר דבריו ונאמן לפרש. או דדוקא בידות, דיסוד הדבר שמשלימים דבריו, ובזה קי"ל דנאמן לפרש שלא יסלימו באופן אחר [וע' היטב לשון הריטב"א, וע"ע ברכ"ש ו].

ר"ן ד"ה ר"י אומר ודין וכו'. נימא משום דהכי ס"ל וכו'. אבל **תוס'** הביאו **ל"מ** דמוטב להעמיד משנה כרבנן, אע"ג דלא קי"ל כן. וכ"כ **תוס'** גיטין [יג. ד"ה והא, צוין בגהש"ס] דשמואל לא בעי לאוקמא מתני' כיחידאה אף דס"ל כוותיה.

בא"ד ואיכא וכו' אלמא לשמואל ל"צ ודין. מבואר ד'ודין' הוה חלק מגופו של גט [למ"ד דצריך משום ידידים מוכיחות] ובעי לשמה⁴. וכ"כ **רוב הראשונים**. אבל **המאירי** כתב לדחות ד'ודין'

1 **והגר"א** [כז כב] כתב דאע"ג דשמואל חייש ליחידאה, ואפשר דהיינו רק לחומרא.
2 ונחשב יד שאינן מוכיח אפי' כשאין נזיר עובר לפניו. **ותוס'** **והרא"ש** [בנזיר] ביארו דמשמע קבלת נזירות דראוי לחול לאלתר [אף כשאכל היום], טפי מתענית. **והריטב"א** [קידושין שם] כת' דטפי משמע נזירות דהוה דבר שבגופו, משא"כ תענית דאין הוא עצמו תענית, אלא שהוא בתענית. אבל **התוס'** **ר"ד** [ק' שם] כתב דצ"ל דאומר בליבו [וע"פ הגמ' נזיר שם], וע"ז מהני [וצ"ב אמאי יחשב טפי 'יד' ע"י דבריו שבלב].
3 וכע"ז כתב **המשנ"ל** [נדרים א ז] במתפיס בדבר האסור, ל"מ מדין יד, דכיון דגמר דבריו אין אנו טורחים לגומרם באופ"א.
4 וכ"כ **התור"ג** [קבו ה], אבל הביא בשם **שו"ת מהר"ל** [קו] ד'ודין' הוה רק דרבנן, דהוה יד מוכיח, אלא דאינו מוכיח שפיר.

אינו אלא לגלות שהוא מגרשה בגט זה, וכל שנתגלה סגי בהכי, ולא צריך כתיבה לשמה. וכ"כ בתוס' הרא"ש ובשרת הרא"ש [לה ה] בשם הרא"ש [והו' בגר"א כז כב].

מה נזירות בהפלאה אף ידות נזירות בהפלאה. משמע דגיה"כ הוא דבעי הפלאה בנזירות. ומשמע ידידים שאינן מוכיחות הוה עיקר הדין יד, אלא דיש תנאי שיהא 'מופלא'. והאחרונים הקשו דמבואר דאף ידות דגט וקידושין תליא בנידון ידיים שאינן מוכיחות. [ובתוס' ר"ד קידושין ה: כתב לחלק דלשמואל רק לענין נזירות בעי ידיים מוכיחות, דבעי הפלאה. אבל לענין קידושין לא בעי מוכיח. וכתב דהגמ' עדיפא מיניה קאמר שם לדחות דברי המקשין].

וצ"ל דהוה גילוי על פרשת ידות, ויד שאינו מוכיח אינו יד. ואף ידות קידושין ילפי' מנדרים [ע"ל ו:]. א"נ הוה גילוי בעלמא, וילפי' לאינך דיש תנאי דבעינן מוכיח'. והאחרונים חקרו האם יד שאינו מוכיח אינו יד, או דהוה יד [להשלמת דבריו], אלא דיש תנאי בפרשת ידות שיהא מוכיח [וע' חי' ר' שמואל ומשנת ר' אהרן].

אף ידות נזירות בהפלאה. וילפי' דבעינן ידיים שאינן מוכיחות. אבל בגמ' נזיר סב. דרשי' להיפך כי יפליא לאתויי ידיים שאינן מוכיחות [ותוס' הביאו יש גורסים שם דלאבוי לא הויין ידיו, ולרבא הויין ידיים, וכתבו דהוה סוגיות הפוכות]. ובתוס' שם כתבו בשם ריב"א דכוונת הגמ' למעט, דאין מיעוט אחר מיעוט אלא למעט, ולכן ל"מ ידיים מוכיחות וכסוגיין.

והמרדכי [הג"מ גיטין תע] הביאו בשם ריב"א דכוונת הגמ' בנזיר הניחא לאבוי דגבי גט ידיים שאינן מוכיחות ל"ה ידיים [דבעי כריתות], ולכן ל"צ קרא למעט. ורבא ס"ל דגבי גט מהני אינו מוכיח [דאין אדם מגרש אשת חבירו], ולכן בעי קרא למעט.

דף ו.

ר"ן ד"ה ורבא אמר לך. הרשב"א וכו' דהנך ידיים מוכיחות הם, ולי א"ש וכו' דהידיים אינן מוכיחות אלא הענין מוכיח. ומבואר דדעת הר"ן דמהני צירוף הוכחת הענין לידיים שאינן מוכיחות [אלא דלא נחשב דהידיים עצמן מוכיחות]. והמהרי"ט [א קלח, ועל הר"ף קידו' ה:] כתב דל"מ ידיים כשהלשון אינו מוכיח, ואף דיש הוכחה מדבר אחר לא מיקרי ידיים מוכיחות [ולכן אף במשודכת לו, ל"מ כשאינו אומר 'לי'], והביא מדברי הר"ן דידן. והאב"מ [כז יד] הביא דאדרבה, בר"ן משמע דמהני מה דהענין מוכיח מצד עצמו. והביא דמהני סברת א"א מגרש אשת חבירו.

[ועוד הביאו מדברי הריטב"א קידושין ה דבעסוקין באותו הענין נחשב מוכיח, אף דאינו בכלל דבריו. וכן מדברי הרשב"א לעיל ה. במסרבין לאכול. מתוך הלשון. ויל' דבזה פליג הרא"ש דבמרסבין לא נחשב מוכיח].

הרי הוא דהפקר. הרא"ש פי' ואפי' יד לא הוי. היכא דאינו מוכח טפי מתוך דיבורו [וע' מש"כ בזה לעיל]. אבל השיטמ"ק [בשם ר"ן] כתב דיותר קרוב הוא להיות יד להפקר, דהשתא אינו חסר אלא דיבור א', אבל לקרבן חסר לשון 'עלי' ו'קרבן'.

רא"ש ד"ה והא מפני שהוא יד לקרבן. וליכא לספוקי במידי אחרני. הרש"ש הקשה אמאי נחשב יד שאינו מוכיח, הא מוכח ומוכח. [וברא"ש משמע דיד מוכיח בעי 'הוכחה' מתוך דבריו, ולא סגי בשלילה].

הרי זו חטאתי. ה"ט' [י"ד ה ד] הביא מכאן דמהני הר"ז חטאתי, ודלא כמ"ש הב"ח [שם ע"פ תוס' חולין מא:]. דצריך לאמר 'לחטאתי' או לשם חטאתי, דחטאתי משמע דמחוייב בו כבר. והש"ך [בנה"כ] כתב דבסוגיין לא נחית לדייק בזה, אלא לאשמועינן דין ידות.

מפרש ד"ה דבריו קיימין. שאם אמר הר"ז עלי חטאת, אע"ג דלא היה מחוייב. האחרונים תמחו דמפורש במשנה [הו' בחולין ה] דאין חטאת נידר ונידב. והשעה"מ [מעשה"ק יד ח]

1 וכ"כ התוס' הרא"ש [סנהדרין כה]. דאשכחן בריש נדרים גבי גט אמרי' לרבא דילפינן מנזירות דבעי ידיים מוכיחות [והתוס' הרא"ש ביאר בזה הצד דמבואר התם דל"מ אסמכתא, דבעינן הפלאה. וילפי' מזה אף למשחק בקוביה].

2 [וכתבו הראשונים דמ"מ קי"ל כרבא דסוגיין, דבמקומו עדיף. וע' שו"ת הריטב"א רח דהאריך בזה טובא].

3 והט"ז הגיה בדברי התוס' דכוונתם לל'. אבל בתוס' שאנץ [בשיטמ"ק חולין הנדמ"ח] הגיר' דאמרי' בסוגיין דאפי' אמר הר"ז 'חטאת' לא אמר כלום.

ת' דאף דאינו קדוש להקרבה, מ"מ חל קדושה, ודינו כחטאת המתות [וע' קה"י ז דהקשה מהגמ' מעילה י.]. והרמ"ע מפאנו [כו] השיב דנחשב נדר להביא חטאת, וצריך ואין לו תקנה, וישאל על נדרו. והקה"י נקט דלא שייך להתחייב דבר שא"א במציאות להיות, אלא איירי שנדר ומתחייב להביא חטאת הראויה, עבור מי שחייב חטאת. ואפי' כשאין לפניו מי שחייב חטאת, מ"מ נתחייב גופו להביא בזמן ובאופן הראוי.

דף ו:

יד לקידושין

בעי רב פפא יש יד לקידושין. מבואר דבקידושין בעי 'יד' שיחשב דיבור. והתור"ג [קמא סו וכן בנתיבות רמז א] כתב דבקידושין בעי דיבור ול"מ אומדנא, ולכן בעי דין ידות שיחשב ל'דיבור'. אבל האחרונים [ברכ"ש קידוש' א, ח' ר' שמעון ו, גרנ"ט, קה"י] הקשו דמהני קידושין בעסוקין באותו הענין, ואע"פ שאין אמירה של קידושין⁴. ובפשוטו סגי בקידושין במה שמגלה דעתו, וכמו כל מקח וממכר, ואי"צ דין 'דיבור'⁵.

ובברכ"ש [קידושין א א] הביא בשם הגר"ח דל"מ אומדנא ע"פ לשון הקידושין, ואף דמהני אומדנא ע"פ גוף המעשה. והברכ"ש ביאר דילפי' כי יקח דבעינן גילוי דעת הבעל מעצם מעשה הקידושין, ובעסוקין באותו ענין ע"פ האומדנא נחשב שיש כאן מעשה גילוי דעת. אבל היכא דמקדש בלשון גרוע, כיון שנתכוון לקדש ע"י הדיבור, ולא נתכוון לקדש ע"י האומדנא⁶. [והאחרונים ביארו דודאי ל"צ דיבור והוצאה בפיו, אלא שגילוי המעשה קידושין יהא ע"י הבעל, ולכן בעי שיגלה ע"י דיבור או במה שעושה מעשה ע"פ אומדנא].

והאחרונים כתבו דל"ד דאיירי דאינו אומדנא דמוכח, ולכן ל"מ מגדרי אומדנא⁷. אבל מדיני ידות נחשב דיבור, ודיבור מהני אף כשיש קצת ספק בדבר. וע"ע באחרונים [ח' ר' שמעון, ח' ר' שמואל וכו'].

ובחי' ר"א מן ההר [בסמוך גבי פאה] כתב דבקידושין מהני ידות, אף דליכא היקש, דמהני קידושין בלא דיבור [בעסוקין באותו הענין⁸]. והגמ' מסתפקת האם לשון זה מורה רק על ענין קידושין, או על ענין אחר⁹. [וצ"ב לפ"ז נידון הגמ', דמשמע דתליא ב'דין ידות', והרי ליכא קרא דידות גבי קידושין].

והרא"ש [קידושין א ב] משמע דאף במדבר עמה על עסקי קידושה מהני, דמה שדיבר עמה נחשב ידים מוכיחות. משמע דאף במדבר על עסקי קידושה ל"מ ידים שאינן מוכיחות. והאחרונים האריכו בזה¹⁰. [אבל

1 והביא כע"ז מדברי הרא"ש נזיר יג. דמהני להפריש בהמה לקרבנות נזירות /שאקבל עלי'. והקה"י הוכיח מזה דהא דאין חטאת באה נדבה, אינה משום דל"ש נדבה. אלא דלא חל קדושת חטאת כשאין בו תורת כפרה [ועי"ש שדן בזה].

2 וכ"כ האבנ"מ [לה ט, ל א]. וכן מבואר בחלקת מחוקק [כז ט] עי"ש. והבעה"מ [גיטין מ. בדה"ר] כתב דבקידושין צריך שיוציא בפיו הקידושין בענין שיתבונן לעדים ולאשה, כדאמר' [ע' קידושין ד: וה:]: כתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו.

3 והקה"י הקשה דאמר' גיטין פא דאנן סהדי דמקדש בביאה, ואף דליכא התם דיבור כלל.

4 אבל הביאו דמשמע במאירי [קידושין ו.] דאיירי דוקא כשאמר לשון קידושין באותו ענין. [אבל פשוטו הראשונים אינו כן].

5 ועוד הביאו מדברי המלחמות [גיטין שם] [שהאומדנא] משלים דיבורו. [וצ"ב].

6 **ובחי' ר"א מן ההר** ביאר דאילו לא מהני ידות, הוה כמקדש בלא עדים, ועי"ש באריכות. [וצ"ב מ"ש מאומדנא].

7 ועוד תי' האחרונים [ע' קה"י] ע"פ דברי הרשב"א [קידושין ה] דל"מ בנתן הוא ואמרה היא, דהוה כמקדש בלא עדים, דהעדים אינם שומעים את הקידושין. ול"מ עדות קיום ע"פ כוונת ליבו.

8 ועפ"ז ביארו דברי הגמ' או דילמא ואת חזאי, משמע דלולי דהיה אפשר לפרשה באופן אחר ודאי חל [ובר"ן משמע דנחשב לשון קידושין אבל ברא"ש ותוס' משמע דמהני מדין אומדנא]. והק"א ביאר דאילו א"א לפרש בענין אחר לא גרע ממדבר עמה על עסקי קידושה [וכ"כ בחי' ר' שלמה א ע"פ הנ"ל].

9 והוסיף דיכול לקדש בכל לשון שירצה, ובלבד שיהא מובן לו ולאשה ולעדים. [וצ"ב מה הה"א דל"מ כל לשון, דאף אילו יש דין דיבור אמאי לא יהני שאר לשונות. ואפשר דכוונתו דיד מבורר לא גרע משאר לשונות. וע"כ איירי בדבר דבעינן להשלים דיבורו].

10 וכתב דל"מ מה שנתכוונו בלבם לקידושין דבעי עדים לקיומי. [ומבואר דלא נחשב אומדנא מספיקה להחשב עדות].

ובחי' ר' שמואל הקשה דמ"מ יד בקידושין הוה בעי דלא איפשיטא. עי"ש שהאריך בכ"ז.

תוס' בסוד"ה או כתבו דמהני בסוגיין עסוקין באותו הענין].

ר"ן ד"ה בעי. גמרינן במה מצינו. [וכ"כ הרשב"א]. אבל הרא"ש ותוס' כתבו דקידושין הוה לשון הקדש [כדאמרי' בקידושין ב:]. והקרא [וכן הפנ"י קידוש' ה] כתב דלפ"ז אם אמר בלשון אירוסין ל"מ יד, וכעין מש"כ תוס' קידושין ז: דהמקדש חצי אשה בלשון אירוסין לא אמרי' פשטה, דרך בלשון קידושין הוה פשטא כהקדש. והאחרונים נקטו דלפ"ז בשאר קנינים ל"מ ידות². אבל לר"ן בפשוטו הוה בכלל ספק הגמ' אי ילפי' לכל מילי³. אבל הרשב"ש [ג.] כתב דאף לר"ן דוקא קידושין דדמי לנדרים ילפי' במה מצינו [אבל ברא"ש ותוס' כתבו דאף נזירות בעי היקש].

והר"ן [לעיל ד: ד"ה תיתי] כתב לגבי נזירות דלא ילפי' במה מצינו, דאין עונשין מהדין. והאחרונים הקשו א"כ אף בקידושין ע"י ידות לא יתחייב עונש מיתה, דאין עונשין מהדין. ובחי' ר' שמעון [א בהג"ה] תי' דגבי קידושין ילפי' יד עיקר ה'אישות' [שמיחדת לו], וממילא אסורה מדין א"א. אבל ל"מ מה מצינו בקונמות, דחלות הקונם הוא רק איסור, ולא ילפי' עונש מהדין.

בא"ד נדרים חמירי דאפי' בדבורא בעלמא חיילי, משא"כ קידושין דבעי מעשה. האבנ"מ [כז יא בסופן] ביאר דכיון דדיבורו אלים כמעשה, מהני יד וסגי במקצת הדיבור. אבל קידושין דלא אלים הדיבור, בעי דיבור שלם. ועפ"ז כתב ליישב דכתיבת גט הוה 'מעשה', וא"כ לא תליא בבעי' דקידושין. [ותי' בזה קושיית הר"ן בסמוך ד"ה מגו]. ועפ"ז דנו האחרונים לחלק בין דיבור דפאה וצדקה, ע' בסמוך.

ר"ן ד"ה דאמר לה. דחבירתה קיבלה בשליחותה וכו'. [וזכתה במעות עבודה]. והגר"א [לו יב] הקשה דצ"ל דחבירתה עשתה שליח מעיקרא, וא"כ הו"ל ידים מוכיחות. אבל הרמב"ם [אישות ד ב, והשו"ע לו ט] העמיד דעשתה שליח, וכשנתן המעות אמר ואת [השליח] נמי. [והתוס' ר"ד העמיד דכל א' קיבלה לעצמה, ואפי' הכי תליא בידות].

ר"ן ד"ה מגו. וי"ל דשאני גט דאיכא מעשה, דהיינו נתינת הגט לידה. הגר"ז [נזיר ב:] תמה דבגט בעינן שיחשב מלשון השטר ע"י דין ידות, ואיך מעשה נתינה עושה את השטר לדיבור מוכיח⁵.

ורע"א [בגהש"ס] והאבנ"מ [כז יא] הקשו מקושיית הגמ', מכלל דשמואל סבר דהוה ידים, הרי התם איירי כשעשה מעשה, ונתן לה כסף [אלא דלא אמר ליה], וכה"ג מהני יד בקידושין וכמו גט. והחת"ס תי' דהתם הוה ספק למי קידשה, לו או לאחר, וכלפי זה אין ראייה ממעשה הנתינה לידה. ורק בסוגיין דהוה ספק אי הוה מעשה קידושין כלל אמרי' דהמעשה מוכיח.

הר"ן [ז.] כתב דבעי' לא אפישיטא והוה ספק קידושין. וכ"פ הרמב"ם [אישות ד ב]. אבל הלה"מ הקשה דבגמ' מבואר דרב פפא נסתפק את"ל דיש יד, א"כ הו"ל לרמב"ם לפסוק כאת"ל. ודן דכיון דלא אמרי' את"ל בהדיא לא נחשב פשיטות [ע' בסמוך]. אבל הברכ"ש [קיד' א ב] הביא בשם הגר"ח דהספק בגמ' אי אמרי' ואת חזאי, והוה ספק בעצם הלשון אי הוה קידושין. ונפשט דיש יד לקידושין, אלא דהוה ספק האם לשון זה הוה לשון קידושין.

יד לפאה

בעי רב פפא יש יד לפאה וכו' והדין נמי. והרא"ש גרס או דילמא לנפקותא. ע' בסמוך אי הוה התפסה, או פאה עצמה.

והאחרונים [תורת זרעים פאה עמ' ל, ע"ע דרך אמונה מתנ"ע ב יד] דנו בגדר מצוות פאה, האם הוה

- 1 ויש להעיר לדברי הברכ"ש דכיון דנתכוון ביד ללשון קידושין, א"כ לא נתכוון לקדש ע"פ האומדנא.
- 2 וכ"כ המאירי דל"מ ידות בשאר קנינים [וצ"ב אמאי בעי דין יד, דבשאר קנינים פשיטא דסגי בהא דשמוסכם ביניהם ענין עשייתם].
- 3 ובחי' ר' שמעון [ו] הקשה אמאי קנתה למעות הקידושין, הא בקנינים ל"מ ידות. [וע"כ דמהני מדין אומדנא, ע' לעיל].
- 3 ושמעתי לפרש דס"ל דקונם אינו בכלל הקדש, אלא איסור בעלמא שעושה ע"פ דיבורו.
- 4 אבל אילו לא אמר 'ואת נמי' זכתה בכל המעות. [וע' מש"כ לעיל בשם חי' ר' שמעון].
- 5 [ומבואר בדברי הר"ן דסגי במה שהשטר מעיד במה שהוא ביד האשה].

מעשה הפרשה [וכמו הפרשת תרומה], או דין עזיבה בעלמא [דכתיב תעזוב, וכמו לקט ושכחה].

מכלל דכי אמר כל שדהו פאה וכו'. הרא"ש ותוס' פי' דדיוק הגמ' מהלשון 'והדין לנפקותא' דלא שייך כלל. אבל בר"ן משמע דנידון הגמ' דכיון דכבר הפריש שיעור פאה', שוב אינו טבל ואינו יכול להפריש עוד. והשיטמ"ק בשם הר"ץ מבואר דקושיית הגמ' דהלשון 'אוגיא' הוה שדה, ומבואר דיכול לעשות כל השדה פאה' [וכ"כ המקד"ד זרעים סב א בדעת הרמב"ם].

והמשנ"ל [מתנ"ע א טו] נסתפק בזה, אחרי שהפריש שיעור פאה, האם יכול לחזור ולהוסיף עוד. או דדמי לתרומה דכיון דתיקן את הטבל שוב אינו יכול להוסיף. והביא מדברי הר"ן בסוגיין דיכול להוסיף, ודחה דהכא מהני הוה תוכ"ד. [ובחי' ר' ראובן ה חקר בגדר הדבר, האם אמר' דחזור בו, והוה הכל פאה א'. או דתוכ"ד יכול להוסיף על הפאה].

והמשנ"ל דייק דברמב"ם משמע דמהני בסוגיין מדין התפסה, ולכן בעי תוכ"ד [וכעין הא דאמר' בנזיר כ: 'אני', 'אני'. ונפק"מ דאם נשאל על הראשון, אף השני נעקר]. והקרא הקשה דבגמ' מבואר דהוה מדין ידות ולא מדין התפסה. ועוה"ק דלא מצאנו דבעי תוכ"ד³. והקה"י [ח] כתב דדעת הרמב"ם דהוה ידות להתפסה. אבל הביא דמבואר בר"ן [שבועות ח. בדה"ר] דהוה ידות. דהר"ן הקשה אמאי לא מהני 'אף אני כמוך' גבי שבועה מדין יד, כדאמר' בסוגיין ד'והדין נמי' הוה יד. [ותי' דבסוגיין לא אסיק לדיבוריה ולכן נחשב יד, אבל התם כיון דהוא סיים דבריו, לא מסיימם באופן אחר].

דף ז.

יד לצדקה והפקד

יש יד לצדקה וכו'. האחרונים הקשו דנדרי צדקה מרבין מדכתיב 'בפיך', א"כ הוה בכלל נדרים [או שבועות]. וצ"ל דמ"מ הוה גדר קבלת צדקה, ולא מדיני נדרים, ובעי ריבוי. אבל החת"ס כתב דאה"נ ומתחייב מדין נדר, אלא דהגמ' מסתפקת האם חל שם צדקה על החפצא. והעירו דבר"ן לא משמע כן.

מי אמר' כיון דאיתקש וכו'. הר"ן [קידושין יא: בדה"ר] הביא מסוגיין [דכיון דקיי"ל כאת"ל דמהני יד בצדקה] דיש ללמוד דצדקה נקנית באמירה [ע' בסמוך דנח' בזה], דדינו כהקדש דאין היקש למחצה [והו' בגר"א חו"מ ריב כב].

הר"ן [ו: ד"ה יש. את"ל פאה וכו' דבע"כ חייביה בעיקר פאה, כך פי' רבתי [וכ"ד הרשב"א]. והר"ן הקשה דעיקר צדקה נמי בע"כ [כשיש עני לפניו]. והפור"י כתב ליישב דאין חיוב 'הפרשה' בעיקר צדקה, אלא לתת לעני.

והגהש"ס הקשה אמאי לא ילפי' במה מצינו דמהני ידות [אף בלא היקש], וכמ"ש הר"ן דילפי' אף לקידושין⁴. [וכן הוכיח תוס' תחילת ו: דגבי פאה וצדקה בעי היקש, וע"כ דגבי קידושין מהני במה מצינו]. והרש"ש תי' דילפי' במה מצינו דוקא דבר הדומה להקדש. והאחרונים העירו אמאי לא העמיד רע"א קושייתו לגבי פאה, ורק לגבי צדקה⁵.

חל ע"י מחשבה - השיטמ"ק בשם הרא"ם הקשה דצדקה חל במחשבה ואי"צ דיבור [כ"ד כמה ראשונים, ע' רמ"א רנח יג ושו"ע חו"מ ריב ח"ב⁶], א"כ אמאי צריך דין יד. [וכן מבואר ברא"ש ב. דבמיד דמהני ע"י מחשבה אי"צ פרשת ידות, וע' מש"כ בזה שם]. ותי' דשמא גמר בליבו היינו שנתיישב

1 ומבואר בר"ן דאם לא הפריש כשיעור, פשיטא דהוה ההמשך פאה. והעירו דמדאורייתא אין שיעור לפאה, ואמאי יחשב עוד לפאה.

2 ולפי' קושיית הגמ' הוה על לשון רב פפא, ולא שייך לסוגיין דידות כלל.

3 אבל בריטב"א [בסמוך גבי צדקה] כתב דבעי תוכ"ד.

4 והפור"י כתב דאיידי בסלע זו לצדקה, ונחשב מחוסר מעשה דהא יכול לשנותה קודם שבא ליד גזבר.

5 [והבית מאיר הקשה קושייה זו גבי פאה]. ויש שתירצו דגדר פאה הוה דין עזיבה, ולא נחשב מעשה ידיה, ולכן ל"מ כ"כ ידות. משא"כ צדקה דחל בדיבורו.

6 והעונג יר"ט [ק"ז] כתב דנדרי צדקה חל במחשבה, אבל לא חל דין צדקה על החפץ ע"י מחשבה. [ונפק"מ דלא מהני ע"י התפסת מעות אחר, וכן שהיורשים אינם חייבים להשלים].

בליבו שלא יתחרט, אבל הכא שמא לא נתיישב בליבו כ"כ¹.

והאחרונים [טור"א חגיגה י, קר"א ב, וכ"כ המהר"י קורקוס הו' ב.] תי' דכיון דהוציא בפיו דעתו שיחול ע"פ פיו, ולא ע"פ מחשבתו [ע"פ הגמ' בשבועות כו: ולא שגמר בליבו להוציא בשפתיו. וע' מש"כ בזה לעיל ב.]. וכמה **אחרונים** תי' [ע"פ דברי הר"ן הנ"ל] דהא דמהני מחשבה בצדקה תליא בספק הגמ' בסוגיין, ולצד דל"מ ידות לא הוקש לקרבנות ול"מ מחשבה.

והדין נמי וכו' הרמב"ם [מתנ"ע ח ב] כתב דהמתפס בצדקה, שאמר זו כזו, מהני. מבואר דסוגיין מדין התפסה. ו**בקה"י** [ח] הביא דבר"ן מוכח דאיירי מדין ידות. ע' לעיל.

והריטב"א כ' דאע"ג דכל תוכ"ד הוה ידים מוכיחות, אפ"ה כיון דאמר ו' בעי דין ידות. ואפי' ידים מוכיחות ליכא בצדקה.

יש יד להפקר וכו' היינו צדקה. תוס' פי' דסתם מפקיר כדי שיזכו בו עניים². [והאחרונים הביאו מזה דהפקר אינו 'סילוק הבעלים', אלא העמדה לרשות העולם ע' **שער"י** ה כג. וכן הביאו מלשון **רבינו דוד פסחים** ו: דאינו סילוק, אלא שמעמיד לאחרים].

אבל דעת **הרמב"ם** [נדרים ב יד] דהפקר מטעם נדר, ואע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו. **והמאירי** [בסוגיין] הביא שפי' כן בסוגיין. וכ"כ **הב"י** [או"ח ס"ס תלד] **והפוסקים** [חו"מ רעג] מקור לדברי הרמב"ם³. **והקצות** [רעג א בסופו] הקשה דכיון דמיבעי ליה בסוגיין, מנ"ל לרמב"ם לפסוק דהפקר מטעם נדר. [והאחרונים דנו דשייך לנדר, ובזה הגמ' מסתפקת האם משר"ה ילפי' ידות. אבל אינו נדר גמור וכמ"ש הרמב"ם].

והקצות דייק לפ"ז דהפקר לא יצא מרשות המפקיר, דלשון הרמב"ם 'דאסור' לחזור בו [משמע לשון 'איסור', ולא דאינו יכול לחזור בו⁴]. וכתב לפ"ז דאם הפקיר ומת, בניו יכולים לחזור. [ועי"ש שדן דנח' בזה הראשונים⁵]. [וע"ע בסוגיה לקמן מד]. **והמחנ"א** [הפקר ס"ס ח] כתב דאסור לקחת שלא בתורת זכייה מהפקר, או לפרוע בו חובו. אבל ודאי דאף הוא עצמו יכול לזכות בו⁶. **ובחי' ר' שמעון** [ז, ושער"י ה כג] כתב דע"כ הפקיר יצא מרשות בעלים, ואין לו זכות לחזור, ולא שייך בזה גדר איסור⁷. אלא דכוונת הרמב"ם דתחילת ההפקר הוה כנדר, דחל בדיבורו, ע"י שמייחד את החפץ להיות הפקר.

והגר"א [חו"מ רעג ג] כתב דצ"ל [בדברי הרמב"ם] דאינו יכול לחזור בו. וכתב ר' שמעון דהוא עיקר.

יש זימון לביה"כ. הראב"ד [ק"ש ג ג] כתב דכיון דקיי"ל [לענין תשמישי קדושה] דהזמנה לא ומילתא היא [סנהדרין מח] לגבי ביה"כ הוה מדרבנן בעלמא משום גזירה או בזיון. **והמאירי** כתב דלק"ש ותפילה החמירו טפי. **והריטב"א** [שיטמ"ק ברכות כו.] כתב דמח' אביי ורבא גבי הזמנה איירי כשנמלך להשתמש לשימוש אחר, אבל הכא בעי דרב פפא כשעדיין עומדת לביה"כ⁸.

והפור"י הקשה דאף אם אין הזמנה, מ"מ נפק"מ בהזמנה כשנשתמש בו, דאף אם חזר ופינהו אסור. ואילו לא הזמינו ופינהו מותר [כעין דאמר' בסנהדרין מח גבי הזמנה לתפילין]. וכ"פ **המשנ"ב** [פג ו]. **והרש"ש** הוכיח

1 ובפשוטו כוונתו דלא נתכוון וגמר בליבו 'להחיל' במחשבה, ואף דהוציא בפיו, דעתו לחזור בו כל זמן שלא נגמר המעשה. אבל **בברכ"ש** [ז] ביאר דמהני דברים שבלב, ע"י אומדנא ותנאי לבטל דבריו. וכשהוציא בפיו דברים שבלב אינם דברים, אבל כלפי מחשבה מהני דברים שבלב.

2 [אמנם אינו מקיים בכך מצוות צדקה, אלא הוה דמוי בעלמא. וצ"ע].

3 אמנם **הכס"מ** [ושאר נו"כ בהל' נדרים] ציין נדרים מד; ולא ציינו מקורו מסוגיין.

4 וכ"כ **הב"ח** [חו"מ רעג] דעובר בבל יחל אם אומר שהוא חוזר בו [ואף דיכול לחזור ולזכות בו]. **והאחרונים** תמהו דמ"מ הרמב"ם כתב אע"פ שאינו נדר. ואינו בל יחל גמור.

5 אמנם **הטור ושר"ע** [רעג] הביאו הלשון דהפקר מטעם נדר, ולא הביאו חולק ע"ז.

6 וכע"ז כתב **החזו"א** [קלו ספ"ק] דכיון דהוא עכשיו של רבים [הפקר לכל הקודם], אם מחזיק בידו ומונע את הרבים הוה גוזל את הרבים. [ומבואר מדבריו דהפקר נחשב זכות חיובי, ולא העדר בעלים]. אבל פשיטא דאינו יכול לחזור בדיבור בעלמא, ואם ירצה לזכות, יכול לחזור ולזכות.

והחזו"א שם כתב דדבר המיוחד לרבים [כגון דרך הרבים, וביה"כ ע' לקמן מח] נקנה באמירה, דהוה בכלל צדקה, ואף דהוה בין לעניים ובין לעשירים. וכתב דאפשר דתרווייהו מבעי לגמ' בסוגיין.

7 והקשה דאל"כ נימא דהוה ספק איסורא לחומרא, ואינו יכול לחזור בו. וכתב דאחרי שאחר זכה בו הוה רק נידון ממוני.

מזה דאף אם לא הזמין, אסור אפ' פינהו.

ר"ן ד"ה לענין הלכה. דסוגיין יש יד לצדקה¹, היינו משום דאמרי' את"ל יש יד לצדקה, ע"ד הרמב"ם וכו'. [וכ"כ הכס"מ מתנ"ע ח ב].

ולגבי פאה ג"כ פסק הרמב"ם [מתנ"ע ב יג] דשניהם פאה. והכס"מ נסתפק האם הוה משום דפסק כאת"ל, ובעי דצדקה הוה את"ל דפאה [וכמ"ש הר"ן בשם רבותיו]. ושוב כתב דכיון דהאת"ל אינו מפורש בגמ' לא קי"ל כן. ולכן כתב דכוונת הרמב"ם לחומרא, וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א. [ורע"א ציין דהב"י אה"ע ס"ס קכב, והר"ן קידושין ג: בדה"ר כתבו דלא קי"ל כאת"ל דאינו מפורש].

ספק ממון עניים

בא"ד סוגיה מפורשת היא וכו' אלמא טעמא דבחזקת חיוב קיימא הא לאו הכי ספק פטור וכו'.³ האחרונים דנו דיש לפרש מסקנת הגמ' שם דדוקא פרה דבחזקת פטור קיימא, הא לאו הכי אמרי' דחייב מספק. וצ"ב מנ"ל לר"ן דבלא חזקה פטור. וכ"כ הסור"א [ר"ה יד בא"מ] דהיכא דליכא חזקה אזלי' לחומרא, וביאר דהוא משום דאמרי' שם בסוגיה דדרשי' [בגמ' שם] עני ורש הצדיק, צדק משלך ותן לו. וכן מסקנת הקונ' הספיקות [א ט]. ובר"ן מבואר דהדין וצדק הוה רק כשיש חזקת חיוב.

והסור"א הקשה דבגמ' שם בחורי הנמלים הספק האם התבואה היה של ישראל מעולם, ואמאי נחשב חזקת חיוב והוכיח מזה דכוונת הגמ' דליכא חזקת פטור [וכן הוכיח הקוה"ס]. ובהג' ברוך טעם תי' דכוונת הגמ' דיש חזקת חיוב דחייב בפאה, אלא דיש ספק האם קיים חיובו. ונתחדש דין 'צדק' דאזלי' לחומרא, אף דאין חזקה על חיטה מסוימת. אבל כשהספק דלא נתחייב מעולם לא אמרי' דין 'צדק'. וכע"ז כתבו כמה אחרונים [חת"ס, חזו"א יו"ד ז ו וכו'].⁴

והסור"א הקשה [לשיטתו דהיכא דליכא חזקה לקולא נאמר דין 'צדק'], דאשכחן הרבה ספיקות דאזלי' לקולא והממע"ה, גבי ספק בכורות [בהמה טהורה, פטר חמור ופדיון הבן], ואף באופן דליכא חזקת פטור. ונשאר בצ"ע. והמהרי"ט [א לט] הוכיח מזה דלא בעינן חזקת פטור. ובהג' ברוך טעם תי' דגבי בכור בהמה טהורה לא כתיב נתינה, ולכן לא שייך דין צדק משלך⁵. וכתב דבבכור אדם שורש הספק האם יש חיוב פדייה, ובזה יש חזקה אלימתא ודאי חיוב, וספק האם קיים את כולו, אבל ספק חיוב כה"ג ספק עזיבה לקולא.

המרדכי [ב"ב הג"מ תרנט] דאם יש בידו מעות ספק שהם של צדקה, נותן לעני. מקרא ד'צדק' [ודרשי' אף לגבי צדקה], וכ"פ השו"ע [יו"ד רנט ה']. אבל הנמוקי' [ב"ב סט: בדה"ר] כתב דספק צדקה לקולא, ודוקא ספק מתנות עניים מקרא ילפי' לחומרא.

שם. המרדכי [סוף חולין תשלז, והו' במשנ"ל מתנ"ע ד ט] הקשה על הגמ' שם, דהא רובא דרובא דבעה"ב. ותי' דכיון דאמרי' טעמא דכתיב עני ורש הצדיק, צדק משלך ותן לו. ולכן לא אזלי' בטר רוב. ומבואר דע"י דל"מ דיני הכרעת המשפט במתנת עניים, דיש דין צדק משלך, וביארו האחרונים דה"ה ל"מ דין הממע"ה. אבל הסור"א וקוה"ס תמהו א"כ היאך מהני הא דפרה בחזקת פטור, א"כ אפ' חזקה מהני לדינא ד'עני', כ"ש רובא דרובא [דרוב עדיף מחזקה].

והנתיבות [כללי תפיסה ב] כתב דע"פ דברי המרדכי יש ליישב דברי הרשב"א, דהתם [בחולין] לא אמרי' ספק איסורא לחומרא דרוב הוה דבעה"ב. וע"י דין רוב אין חשש איסור, אלא נידון ממון. [והאחרונים העירו על דבריו].

בא"ד שם שספק ממון עניים הוה ספק ממון וכו'. וכיון דשורש הנידון בממון, כיון דהוכרע דאינו ממון עניים, ממילא ליכא לאו דעזיבה וכדו'. והמהרי"ט [ב ח"מ ס"ס קכד] כ' דספק דאינו חייב ע"פ דין, ג"כ אין איסור בל תאחר.

והאחרונים דנו דמ"מ הרי יש כאן ספק נדר לצדקה. וספק נדר לחומרא [ואינו תולדה מגדרי

1 אבל הריטב"א [ח, ב. בדה"ר ד"ה ושמי'] ציין דכוונת הרמב"ן לגמ' ח. דיש יד לנדרי מצווה.

2 אבל הרדב"ז [שם] כתב דהוא משום ספק לחומרא. [וע' בסמוך].

3 וכ"כ הגר"א [יו"ד רנט טו] דהיכא דליכא חזקת חיוב אזלי' לקולא, וכדיני ממונות. וציין לדברי הר"ן.

4 דמדיני הממונות לא מהני חזקה להוציא ממון, קמ"ל דין צדק.

5 והגר"ח [סטנסל שצב] תי' בכור ושאר מתנות חל עליהם קדושה, וזוכה בהם כהן ממילא. והוה כאדם בעלמא דל"ש דין צדק בזה [ואף דיש לו דין נתינה].

6 והש"ך [יד] חלק דהמרדכי איירי רק כשלא היה לו חזקה מעולם על המעות. והפוסקים האריכו בזה טובא.

7 והאחרונים הביאו מדברי התו"ט [פאה ה א] דנחשב ודאי פאה, ופטור ממעשר.

הממונות¹]. והמהר"ט ביאר דהר"ן ס"ל דצדקה חל ע"פ דיבורו, דאמרינן אמירתו לגבוה, וכמו גבי נדבה להקדש. וכ"כ המחנ"א [צדקה ב] דדעת הר"ן דכבר קנו העניים, דאמר' אמירתו לגבוה ונעשית שלהם בלא קנין [ונח' הראשונים בזה בכ"מ]. וא"כ הוה רק נידון על הממון, ואמר' דהממע"ה. [והאחרונים הוסיפו דאף דיש עדיין מצוה אחרי שזכו בו העניים, מ"מ המצוה תליא במצוות נתינה].
ורע"א [במכתב, וכ"כ בס' עמק יהושע ה' בקה"י ט] כתב דאיירי בסוגיין דהתפיס הדבר לצדקה, וחל דין צדקה בחפץ במה שאמר זה כזה, ולא נדר לתת לצדקה. אבל במקום ספק נדר ודאי אמר' דלחומרא.

דעת הרמב"ן והרשב"א² דספיקא לחומרא, ולא משמע דסברת הרמב"ן והרשב"א משום דין 'צדק', אלא משום איסורי מתנות עניים³. והיה אפ"ל דפליגי וס"ל דמדין ידות יש ספק נדר⁴. אבל הר"ן למד בדבריהם דאף ספק לקט, דהוה ממילא.

והתומים [כללי תפיסה כזו, וכן הנהיגות כללי תפיסה ב] העמידו דדעת הרמב"ן והרשב"א דכל ספק ממון דיש בו לאו נוסף נחשב ספק איסור⁵ [ודנו דכע"ז נח' גבי ספק רבית וכו']. וה"נ יש לאו דצדקה⁶ או לקט⁷.

והגר"א [ח"מ קנה ח] כתב דסברת הרמב"ם דדוקא להוציאו מחזקתו אחרי שכבר נעשה המעשה אמר' דספק ממונא לקולא, אבל אסור לתפוס כן לכתחילה, ולכן דוקא פרה דבחזקת פטור אמר' כן. אבל דעת הר"ן דבכל מילי דממונא אזלי' לקולא. וכתב דכע"ז נח' גבי ספק הרחקת נזיקין, דדעת הרמב"ם דאסור לכתחילה ליכנס ולהזיק, אלא דאם כבר סמך אין מרחיקין אותו. אבל דעת הרא"ש דבמילי דממונא אזלי' לקולא. והביא דנח' בזה עוד לגבי ספק אבידה.

והפוסקים [רנט ט"ז ח ושל"ך יד] הקשו דבשר'ת הרשב"א [תרגו] כתב דהמקדיש מעות לצדקה, ויש ספק האם חזר בו, אמר' הממע"ה. ומ"ש דבסוגיין אמר' לחומרא.

ומשמע ברמ"א [רנט ה] שחילק גבי נדר הוה ספק בל יחל, ואילו התם איירי לגבי יורשים דהוה רק דין ממון [והתומים שם ביאר דהיורשים לא נדרו, ויש עליהם רק שעבוד נכסים]. והשל"ך [יד] הקט' דברשב"א לא משמע כן.

והתה"ד [נג] הביא דהראשונים פסקו בגמ' ב"ב [קמח:] דספק מתנת שכיב מרע לצדקה, דהממע"ה לקולא, אלמא תיקו דמתנ"ע לא אמר' לחומרא, וכ"ש בפלוגתא דרבוותא. והפוסקים האריכו מ"ש מסוגיין⁸.

בא"ד ואם איתא דספיקא דאיסורא וכו'. משמע בר"ן [גבי פרה דספק מתנות, וכן גבי תרומה דדמאי] דספק מתנות כהונה פשיטא ליה אף לרמב"ן דהוה ספק ממון. ולכאורה הוא משום דשורש הנידון בממון, וצ"ב מ"ש מספק מתנות עניים. והאחרונים חילקו דמתנות כהונה נחשב ממון כהונה, וגדר מצוות נתינה לקיים את זכות שבט הכהונה. אבל במתנות עניים תחילת הדין הוה מצוות עניים, ולא שיש לעני זכות תביעה עליו.

בא"ד כן נמי גבי ביה"כ, ספיקא דרבנן לקולא. אבל הרמב"ם [ק"ש ג ג, וכן בשו"ע פג ג]

1 ובחי' ר' שמעון [ז] כתב דאף בל יחל תליא בדיני הממון [ויסודו במה שחל חוב לעניים].

2 וכן הרמב"ם [מתנ"ע ב יג] והרא"ש בפסקים כתבו לחומרא.

3 דא"כ הוה דין ודאי, ולא ספק איסורא לחומרא.

4 אבל המחנ"א כתב דדעת הרשב"א דלא אמר' בצדקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, והוה נדר, וספיקו לחומרא, ולא שייך ספק ממון לקולא. והאחרונים העירו דבפאה ע"כ דיש קנין. [אלא דנחשב שיש ג"כ נדר, שקיבל על עצמו דיני ההפרשה].

5 ובגליון מהרש"א מציין לדברי השיטמ"ק [ב"מ ו. בשם רבן] דהעמיד ספק הגמ' שם דהקדישה בלא תקפה, האם אסור ע"ז מספק משום חומרת הקדש, או דכיון דההקדש הוה תולדה מהדין ספק ממון וקולא, אף דין ההקדש לקולא.

6 ומשמע בתומים דאף דכבר זכו בו העניים יש מצוות נתינה או נדר. [אבל המהר"ט כתב בדעת הר"ן דיש רק בל תאחר].

7 והנהיגות ביאר דהתורה התירה ספק גזל, אבל הכא יש לאו נוסף והתורה לא התירה. [והנהיגות נקט דהא דאין למוחזק גזל במקום ספק הוא משום דהתורה התירה ספק גזל. אבל הק' הספיקות [א א ועד"ז בשער"י ה א] ביארו דאיסור גזל הוא רק כשלוקח דבר דאינו ראוי לו ע"פ דין. א"כ שורש הנידון האם איסורי לקט ופאה הוה איסורין בעצם או דתליין בזכות העניים שבו.

8 והתומים ונתיבות תי' דהתם איירי דטוען ברי, א"כ לא שייך לדון מגדרי נדר, אלא מדין ממון. והאחרונים כתבו ד"ל דספיקא דדינא ל"ש דין 'צדק משלך'.

כתב דלכתחילה אסור לקרוא. והראב"ד השיג דהזמנה דבית הכסא הוה משום גזירה או משום בזיון, וספק דרבנן לקולא. והב"י ביאר דסברת הרמב"ם דקיי"ל דמהני הזמנה [כאת"ל, וכ"כ הלח"מ⁹], ולענין ידות אע"ג דספק דרבנן לקולא, היינו בדיעבד אבל לכתחילה אסור לקרוא. אבל דעת הראב"ד [והר"ן] משמע דספק דרבנן לקולא הותר אף לכתחילה, והפ"ח [פג ב] האריך בזה.

בנדינא מינך. הר"ן כתב דוקא שאמר שאני אוכל לך. וכ"כ תוס' בשם הריצב"א. אבל תוס' כתבו דהלשון לא משמע הרחקת ד' אמות. וכ"מ ברא"ש דהוי טפי ממרוחקני לך לשמואל. ולפ"ז איירי שלא אמר שלא אוכל לך, וכתב הרשב"א דאם אמר שלא אוכל לך י"ל דלכו"ע אסור. [והרשב"א כתב דכ"מ ברמב"ם וראב"ד, ע' בסמוך].

ובפסקי הרא"ש כתב דבעי שיאמר שאני אוכל לך, ובק"נ [מ] כתב דחזר בו ממש"כ בפירושו. אבל הש"ך [רו ו] כתב דכוונת פ' הרא"ש דאיירי דאמר שאני אוכל, אלא דכוונתו דעדיף ממרוחקני, ואסור לישב בד' אמותיו.

והרמב"ם [א כד] פסק דהאומר נדינא ממך ה"ז אסור ליהנות לו [וע"ע בע"ב]. והראב"ד השיג פירוש אסור לאכול בד' אמותיו. והכס"מ ביאר דכוונת הראב"ד דלא נאסר לאכול משלו, אלא לאכול בד' אמותיו [וע' רדב"ז], והביא 'מצאתי כתוב' [והו' בשיטמ"ק בשם הרי"ץ] דלראב"ד לר' עקיבא אסור לאכול ממנו בכל אופן, ולרבנן כיון דהזכיר שלא אוכל, אסור לאכול תוך ד' אמות, והלכה כרבנן [ע"ע בסמוך].

[וכ"ד הרמב"ם הל' כג דמנודה אני לך לחוד, אסור לעמוד בד' אמותיו, וכשיטתו לעיל ה. גבי מופרשני ממך. וכ"פ השו"ע ר"ג, והרמ"א כתב דכבר נתבאר דיש חולקים דלאו כלום הוא, וכדעת הרא"ש והר"ן לעיל ה. ורע"א הקשה די"ל דמנודה גרע דלא משמע כלל לשון אכילה, והוה ידיים מוכיחות עי"ש].

ר"ן ד"ה מודה. ומיהו שמעינן דידות נמי למלקות איתרבי. וכ"כ בהל' הרמב"ן. [ובגהש"ס ציין דכ"מ בר"ן ד:]. ומבואר דס"ד דהוה ריבוי ועשה בעלמא, ולא אמרי' דאהדריה לכללא. [וע' לעיל ב. דדעת הרי"א בשל"ט ג' שבועות טז, וכ"כ בס' המכריע צ' בשם רש"י דידות בשבועה לא איתרבו לענין קרבן, אלא לענין בל יחל].

ר"ן ד"ה ירושלמי. דמנודה אסור ליהנות מנכסיו וכו'. הרשב"א הקשה ששם החרימו נכסיהם בפירוש, ואינו בכלל החרם. ותי' דכיון דהחרימו רכושם ש"מ דמהדין יש לעשות כן, וכיון שכן סתמן כפירושן.

דף ז:

ופליגא דרב חסדא וכו' א"ל לית דחש לדר"ע. והר"ן [בע"א] והרמב"ן ורוב ראשונים לא פסקו כר"ע. אבל השיטמ"ק [בשם הרא"ם] פסק כר' עקיבא דמחמיר. דקיי"ל הלכה כר' עקיבא מחבירו ואפילו מחביריו. ואע"ג דאמר רב חסדא דאין לחוש לדברי ר' עקיבא היינו לסברתו דבמשמתנא פליגי. וכ"פ הרמב"ם בפיה"מ כר"ע.

והרמב"ם [א כד] פסק דהאומר מנודה אין לך שלא אוכל לך, אסור ואינו לוקה [ובנדינא אינו לוקה]. [והר"ן כתב דלא נתברר לו דבריו]. והכס"מ נקט דפסק כר"ע, וכ"כ בשיטמ"ק [הנ"ל] והרדב"ז [בפי' הא'] ולפ"ז משמע ברמב"ם כר"ן, דבעי לומר שלא אוכל לך. אבל הרשב"א ורא"מ החר [והרדב"ז בפי' הב'] הביאו דהרמב"ם ס"ל דר' עקיבא אסור אף מנודה אני לך לחוד [וכדעת התוס' בע"א], ובאומר שלא אוכל לך אסור אף לרבנן, ופסק כרבנן. והלח"מ האריך בכ"ז.

רא"ש ד"ה נדוהו בפניו. צריך לכבדו בפניו. והרשב"א חלק על טעם זה דאנן סהדי דכל כמה שאתה ממחר להתירו נחא ליה, אפי' שלא בפניו. ועוד כיון דנידוהו מהדין מה לך לפייסו.

ר"ן ד"ה נדוהו בפניו. דכיון דנידוהו בפניו אלים וכו'. וכע"ז יש צד בראשונים לפרש את הא דאין

9 והכס"מ כתב דאילו ננקוט מספק דלא מהני זימון, א"כ בטלו כל הנהו הזמנות.
1 ובספרי הכללים האריכו בהך כללא. ואכ"מ. והכס"מ כתב דאולי ת"ק דהכא חבירו הוא. והרדב"ז כתב דמבואר בדברי רב חסדא דהיה ראוי להחמיר כר"ע, אלא דבמשמתנא לית דחש להכי.

מתירין לו אלא בפניו [לקמן סה.]. והר"ן כתב ולא נהירא. והשיטמ"ק כתב דלא דמי להתם דנדר ע"ד ולטובתו.

בא"ד אלא טעמא משום חשד וכו' וכל שהתירוהו מותר בדיעבד. והש"ך [שלד מו] דייק מדברי הרא"ש דאף בדיעבד אינו מותר [דכתב דלטעם דמשום כבוד מותר בדיעבד]. ורע"א דן דאפשר דאח"כ כשיודיעוהו חל ההיתר, ונסתפק האם כיון דבשעת התרה לא חל, ל"מ אח"כ. ועוד כתב הש"ך דברא"ש משמע דאפי' ע"י שהודיעוהו אין התיר לכתחילה.

ר"ן ואם לא נדהו. לא שיהא מאליו אלא ראוי להתנדות¹ וכו'. [וכ"כ תוס' קידושין כח. ד"ה הקורא. וכע"ז איתא בתוס' נדה יג: גבי המקשה עצמו לדעת]. והגר"א [אה"ע כג ה] כתב דדעת הרמב"ם דהמקשה עצמו הוה בנידוי מאיליו, ומ"מ צריך לנדותו, להאלים הנידוי [וכתב דעפ"ז נדחה ראיית התוס']. אבל הר"ן בשיטמ"ק כתב דהוה בנידוי מאליו. ובתוס' ר"י הזקן [קידושין שם] מבואר דהיינו ד'מריה דהאי שמעתתא' מנדה אותו השתא. אבל הרא"ם בשיטמ"ק הקשה דא"כ מי יתירנו שיהא גדול ממנו. והלח"מ [ת"ת ו יד יג] כתב דכ"מ בדעת הרמב"ם דלא מנאו בכלל האלו דב"ד צריכין לנדות, אלא בהל' שבועות [יב ט] נקט המימרא בלשונו.

ר"ן ד"ה שנאמר. ול"ל שהיו מצורעין דכתיב בקרב כל ישראל וכו'. המהר"ץ חיות [וכן בס' שאילת שלום שציין הגהש"ס] הקשה דלפני הדיבור אינו מטמא בנגעים [נגעים ז א]. ובס' שאילת שלום תי' דכיון דנתרפאו קודם מתן תורה, כששוב חזר להם הנגע הוה נגע שאחר מתן תורה. אלא דהקשה א"כ במה איירי המשנה, הא כולוהו נתרפאו במתן תורה. וכתב דהדין של המשנה הוא לולי הנס דנתרפא, ועיקר המשנה קמ"ל בשאר גר שנתגייר שהיה לו נגע קודם. [וע"ע מצפ"א דהאריך בזה].

ר"ן ד"ה או מיתה. והק' בתוס', הא אמרי' בירושלמי דכל שאינו עושה כשורה צריך לנדותו. והאחרונים האריכו האם הוה חיוב על ב"ד לנדות, או דיש להם זכות. וע"ע במאירי בסוגיין. והרמב"ם [ת"ת ו יד] פסק דרק על כ"ד דברים מנדים האדם. [ע"פ הגמ' ברכות יט.]. והראב"ד השיג דיש אחרים הרבה וכו'. [וע"ע כס"מ ונו"כ]. ועוד כתב הראב"ד דאלו ב"ד צריכין לנדות². והכס"מ כתב דאינן הוה בכלל מזלזל בדברי חכמים. ולפ"ז מי שעובר על שאר מצוות שלא דרך זלזול אינו חייב בנידוי.

ר"ן ד"ה או מיתה. והק' בתוס', הא אמרי' בירושלמי דכל שאינו עושה כשורה צריך לנדותו. והאחרונים האריכו האם הוה חיוב על ב"ד לנדות, או דיש להם זכות. וע"ע במאירי בסוגיין.

והרמב"ם [ת"ת ו יד] פסק דרק על כ"ד דברים מנדים האדם. [ע"פ הגמ' ברכות יט.]. והראב"ד השיג דיש אחרים הרבה וכו'. [וע"ע כס"מ ונו"כ]. ועוד כתב הראב"ד דאלו ב"ד צריכין לנדות². והכס"מ כתב דאינן הוה בכלל מזלזל בדברי חכמים. ולפ"ז מי שעובר על שאר מצוות שלא דרך זלזול אינו חייב בנידוי.

בא"ד ותי', דהזכרת השם, הוא עצמו יהא בנידוי. האחרונים דנו האם הוא בנידוי דהוה עונש שאינו מנדהו [ומענישו]. ובחי' ר' אל' מלין [כב] כתב דמדיני שמיעת הוצאת ש"ש, צריך לנדות, ואל"כ יהא בנידוי. [דנחשב שיש אצלו 'שמיעת' ש"ש לבטלה. וכע"ז הביאו בשם הגרי"ז]. והרמב"ם [שבועות יב ט] כתב דצריך להתיר לו לאלתר³, שהרי אינו יודע שבנידוי⁴, והוה מכשול לאחרים. וא"ת יודיעו נמצאו כל העולם בנידוי שהרי למדו לשונם וכו'. [ובחי' ראל"מ כתב דלא דמי לשאר נידוי דענינו עד שיחזור בתשובה, דהכא הוה מדין חיוב השומע לנדות].

ש"מ תלת. ע' גהש"ס ורש"ש.

ר"ן ד"ה וש"מ. דשאני הכא דנידוי זה אינו אלא לאיים עליו, ולא דמי לאפקרותא. והשיטמ"ק בשם הריטב"א כתב דאיירי דלא הזכירה דרך אפקרותא. והתוס' הרא"ש כתב דהזכיר לפי תומו [משמע דהוה שוגג]. אבל הר"ן בשיטמ"ק כתב דאם הזכיר בשוגג אי"צ לנדות, דלא ענש הכתוב שוגג⁵.

ורע"א [בשר"ע שלד לז] הביא שר"ת הרמ"א דעכשיו לא נהגו לנדות, דהוה כאומר מותר, ונחשב כשוגג. ומ"מ

- 1 ובהג' יעב"ץ הקשה מי ינדנו, דאם אחר ג"כ שמע בהזכרת שם אמאי אל נידהו. [ואם נידהו אי"צ ששנים ינדוהו].
- 2 וכתב אבל מי שנידה שלא כדין אין ב"ד נזקקין לנדות, אלא אותו שנידה והקפיד על כבודו נידוי נידוי [בגמ' מו"ק יז.].
- 3 ולכאורה למד כן מהגמ' דידן בסמוך, דאין בין נידוי להפרה ולא כלום. והלח"מ הקשה א"כ אפשר דהוה רק הכא, והאיך למד הרמב"ם לשאר דוכתי לדחות הגמ' במו"ק דל"צ ל' יום.
- 4 ומבואר דיש תועלת בעצם הנידוי, ואף דהמנודה אינו יודע. וצ"ב. וראל"מ הוכיח דהוה חיוב על המנדה, ולא דין מצד המנודה.
- 5 והאחרונים העירו דאם יש דין לנדות מחמת עצם הוצאת ש"ש, א"כ לא תליא בגדרי עונש.

המחמיר תע"ב.

ר"ן ד"ה וכו'. ומהא משמע דאפי' בני ביתו נוהגין בו נדוי. והשיטתו"ק בשם ר"ץ הביא דכ"ד רש"י, וחלק דלא אדריה מחיותיה, ואשכחן דהורקנוס שימש את ר"א אביו [סנהדרין סח.]. והרא"ש [מ"ק נה] האריך בדין זה. שרי לנפשיה והדר שרי ליה. כתב הרא"ש ויבא זכאי ויתיר זכאי. וכ"כ תוס' מ"ק יז. ע"פ הגמ' שבועות [יד.].

דף ח.

אין שבועה חל על מצוה

מנין שנשבעין לקיים את המצוה. הרא"ש ותוס' בשם ר"א ביארו דקמ"ל דלא חיישינן שיבא לידי תקלה. ולפ"ז קושיית הגמ' דלא חל השבועה, ול"ש בזה תקלה. אבל הר"ן ס"ל דשבועה חל על דבר מצוה לענין לאו, ולכן פ' הגמ' באופן אחר. והר"ן ותוס' פ' דקמ"ל הגמ' עצם הא דחל השבועה.

ר"ן ד"ה והלא מושבע. ה"מ לקרבן, דלהרע או להיטיב גבי קרבן כתיבא, אבל בל יחל איכא אפי' בדבר מצווה. [וכע"ז מבואר להדיא בשבועות כז. דמילתא דליתא להבא עובר בלאו, ונתמעט רק לקרבן. וע"ע לקמן טז.]. וכ"ד הבעה"מ [שבועות ספ"ג, וכ"כ הרשב"א כאן]. אבל המלחמות [שם] פליג דלא חל שבועה כלל. וכ"כ הרמב"ן עה"ת [ריש פ' מטות במדבר ל ג, ציינו הגהש"ס.]. וכן מבואר דעת הרא"ש ושאר ראשונים בסוגיין.

והרמב"ן שם הביא דרשא לא יחל דברו, אבל מיחל לחפצי שמים [כדדריש' לקמן טז: לגבי נשבע לבטל מצווה, ודעת הרמב"ן דה"ה לקיים מצווה]. אבל בלשון הרא"ש משמע דדריש' להרע או להיטיב אף לענין דלא חל השבועה לענין מלקות, דאין שבועה חל על שבועה¹. [דק"ל לחז"ל דגדר הדרשא בזה דאינו מיעוט רק מקרבן, אלא דגדר הדבר דלא חל השבועה].

ועוד הביאו דברי תוס' שבועות [כג: ד"ה דמוקי] דמבואר דהא דלא חל שבועה על מצוה הוא משום דאין איסור חל על איסור. דתוס' הוכיחו דאיסור לאו לא חל על איסור עשה, דהא הנשבע לתת צדקה לעני לא חל שבועה. [ויש לדחות דתוס' הביאו דימוי בעלמא].

אבל דעת ר' יהודה בן בתירא במשנה שבועות כז. דשבועה לקיים את המצוה חייב קרבן. ובתוס' שם ביארו דטעמיה דילפי' בסוגיין נשבעתי ואקיימא, וה"ה לענין קרבן.

והבעה"מ [שם] כתב דהנשבע שלא לעבור על מצוות ל"ת, לא חל אף לענין איסורא לאו, משום דאין איסור חל על איסור. וכ"כ תוס' [שבועות כז. בשם הירושלמי] דמודה ר' יהודה ב"ב דהנשבע שלא אוכל נבילה לא חל השבועה, דאין איסור חל על איסור. אבל תוס' שבועות [כ: ד"ה דכי] מבואר דס"ל דלר"י ב"ב חל שבועה אף שלא אוכל נבילה. ובגהש"ס [שם] ציין דכ"מ ברש"י שבועות ד². ובגהש"ס ציין דכן מוכח [לדעת הבעה"מ] מהגמ' מכות כב. דהנשבע שלא לחרוש ביה"ט לא חל שבועה, דמושבע ועומד מהר סיני, ומבואר דאף אינו לוקה [ולרמב"ן ניהא דלא חל שבועה כלל, וכ"כ רש"י [ריב"ן] שם. אבל לבעה"מ דלענין בל יחל חל השבועה, א"כ אמאי אינו לוקה, וע"כ דלא חל שבועה על לאו, משום דאין איסור חל על איסור].

והלא מושבע ועומד הוא. ובגמ' בסמוך איתא ואין שבועה חל על שבועה³ [כדתנן לקמן יז. עי"ש]. הנוב"י [א"ח לו בהג"ה] כת' דמשמע בכמה מקומות דהכלל דאין שבועה חל על שבועה, דמושבע ועומד הוא טעם בפנ"ע⁴. דלא שייך סברת אין איסור חל על איסור בשבועה⁵. ובקובצה"ע [לג א, וכע"ז כתב הגרנ"ט נד] ביאר דמהות השבועה הוא במה שעושה את דבריו לשקר, אבל מעשה האכילה אינו איסור בעצם, ולא שייך בזה אאחע"א. והאבנ"מ [שו"ת יב] כתב דבשבועה יש

1 וכ"מ ברש"י [ריב"ן] במכות כב. [ד"ה מין] כתב דנפקא מלהרע או להיטיב דאין זו שבועה [וכ"כ רע"א בשו"ע ס"ס רלח].

2 דכתב דהנשבע שלא לאכול ככר, ושוב נשבע שלא לאוכלו לא חל שבועה שניה לרבנן דר"י ב"ב. משמע דלר"י ב"ב חל.

3 [והמהרצ"ח הקשה אמאי לא אמרי' כן הכא].

4 משמע דכוונתו דאין מהות שבועה במי שכבר מושבע. [זוה ע"פ מש"כ בדעת הרא"ש, בתר דגלי קרא. אבל לפשטות הוה רק מיעוט להרע או להיטיב].

5 וסיים דדבר זה צריך עיון ושקידה בכמה מקומות בש"ס ואין כאן מקומו. [אבל הרא"ש בסוגיין משמע דבגדר שייך אין איסור חע"א].

טעם עדיפא, דלא חל כלל השבועה הב'. ולא דמי לאאחע"א דעלמא דאמרי' דמיתלא תלי, ועוד דנפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים. [וכ"כ רע"א על הש"ך רלח כו, ועיי"ש נפק"מ בזה].

והאחרונים האריכו טובא האם מהני איסור כולל או מוסיף. וכן דנו האם בב"א יחולו ב' שבועות. [וע"ע יז].

אבל בגליון מהרש"א [שו"ע רלט יג] ציין לדברי המהרל"ח [קמ בשם רמ"ע מפאנו] דדייק מהרמב"ם דאין שבועה חל על שבועה רק לענין חיובא, אבל איסורא מיהא איכא¹.

והש"ך [רלח ה] פסק דאם נשבע שלא לאכול נבילות, ונעשה חולה ופיקו"נ, אי"צ להתיר לו שבועתו, דלא חל השבועה כלל. והפרמ"ג [פתיחה פסח ב א טז] הקשה דאף דאין איסור חע"א לענין עונש, מ"מ האיסור השני ישנו בעולם, ונפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים. א"כ צריך לישאל עליו. והאבנ"מ [שם] תי' דסברת הש"ך דמושבע ועומד לא חל שבועה כלל².

[אמנם לדעת הבעה"מ צ"ל דהוה אחע"א דעלמא, דהא שבועה חלה על שבועה לענין בל יחל, ורק בשבועה לקיים מצוות ל"ת גרע³].

הא קמ"ל דשרי לזרוזי נפשיה. הר"ן כתב דודאי לא איצטריך דחל לגבי בל יחל וכו'. [ולדברי תוס' בשבועות מ"ל דילפי' מהכא דלא חל]. אבל לדעת שא"ר [הו' לעיל] לא חל אף לענין איסור בל יחל. והקצות [עג ה] הקשה א"כ במה מזרז את עצמו. והקצות חידש דילפי' מהך קרא דחל שבועה לענין איסור בעלמא, אף דאינו לוקה עליו⁴. והאפיקי ים [לו ד] חלק דמנלן דיש בזה איסור⁵. ודייק מדברי תוס' בסוגיין דקמ"ל דאין בזה משום הוצאת ש"ש לבטלה.

ובפשוטו משמע דעצם מה שהוציא עליו ש"ש מזרז ומעורר את האדם, אף דלא חל שבועה כלל [וכ"כ המאירי שבועות כז.]. והתוס' ר"ד כתב דמזרז עצמו במצווה, דאם לא יקיים שבועתו נמצא דהוציא ש"ש לבטלה. והקה"י [י] תי' דהזירוז הוא לפי שטבען של בנ"א לחפש הוראת היתר אופנים שונים ומשונים להקל על עצמן במצוות. ובזה הועיל השבועה, דממ"נ אם יש צד דאינו חיוב גמור, הוה דבר הרשות וחל השבועה.

והרא"ש [ושא"ר] כתבו דקמ"ל דאינו מזכיר ש"ש לבטלה. והמאירי הוסיף דאף דלא נחשב שבועת שוא, כיון דנשבע דרך זירוז ולהעיר עצמו. אבל כל שבועה דלא חל עובר בשבועת שווא [דהנשבע על עץ שהוא אבן, ומשנה דבר ידוע הוה נדר שווא. וכן הנשבע לעבור על המצוה]. וכן מבואר בריטב"א.

וכתב המאירי אבל אם לא קיים עובר בשבועת שוא. [ומבואר דיש גדר שבועת שוא דמיתלא תליא במה יהא בעתיד, ואם לא יקיים נחשב למפרע שקר ושוא. ובקה"י [י] ציין דמצאנו כע"ז ברמב"ם [שבועות ה] גבי שבועה שיזרוק פלוני צרור לים. דאם יזרוק אינו לוקה. אבל אם לא זרק, הוה שוא⁶].

אבל דעת שאר ראשונים משמע דאינו עובר בשבועת שווא, אלא דהוה הוצאת ש"ש לבטלה. וביונת אלם [ו] הקש' כיון דלא חל, אמאי אינו עובר משום שבועת שוא. והגר"ז [נזיר ג] חילק דנשבע לעבור על המצוה לא הוה שבועה כלל, ונחשב שוא. אבל לקיים מצווה, השבועה אינו מופקע, אלא דיש תנאי דבעינן להרע או להיטיב. ולכן לא נחשב שבועת שוא⁷. [ע"ע לק' טו ויז].

1 ונחשב דחל השבועה, ויכול להשאל אף על השבועה הב' [ע' לקמן צ.]. וכ"כ הקר"א יז:.

2 והאמרי בינה [נדרים כט] הקשה דדעת הקצות דבשבועה על איסורין איסורא מיהא איכא, א"כ אמאי אי"צ היתר מטעם זה. ויל"ד דהאיסור הוה איסור משום זירוז, מקרא דסוגיין, ולכן במקום דלא שייך זירוז אינו אוסר כלל. ואינו איסור שבועה.

3 ואפשר דאף כוונת הבעה"מ לכלל חדש דאין שבועה חל על שבועה, דלא נוסף חומר בשבועה הב', דומיה דאאחע"א. [ומ"מ יש בזה חילוק בין שבועה על איסור בשב ואל תעשה, משבועה על מצוה בקום ועשה].

4 וכן מדויק בריטב"א בסוגיין [ע' בהערת הגר"א יפהן]. וכ"כ המאירי [שבועות כז]. בשם חכמי הדורות, דאם אין שבועה אין זירוז. והמאירי חלק. וכ"כ התשב"ץ [ק] [אבל צריך ליישב דבריו שם, ואכ"מ].

5 ובחי' ר' שמואל ביאר דכוונת הקצות דילפי' מהך קרא דנשבעתי ואקיימא. [וצ"ב דהגמ' לא ביארה דקמ"ל הכי].

6 והאחרונים דנו בגדר הדבר, האם מיתלא תליא במציאות בעתיד. או דאילו יזרזו א"כ יצא תועלת מהשבועה, ואינו בחינם. אבל אם לא יקיים הוה שבועה.

7 ודייק כן מלשון הרמב"ם דהנשבע שלא יאכל נבילות [ה יא] כתב דאינו שבועת ביטוי ולא שוא. ובהל' יב הנשבע שיאכל נבילה, הוה שוא, בין אכל ובין לא אכל. אבל הבית הלוי [א מד] דייק מהרמב"ם הנ"ל דחל שבועה לענין איסור [וכדעת הקצות], דאל"כ הוה שוא.

נדרי מצווה

וא"ר גידל וכו' נדר גדול נדר. הרא"ש פי' דהוה נדרי מצוה דילפי' בפיק' זו צדקה [וכ"כ תוס' בשם הר"א]. וכ"פ הש"ע [ריג ב']. וכ"כ הריטב"א דהוה נדר הקדש, דמקבל עליו מצוה לעשות, אבל לא חל על מצוה דהוה חיוב גברא, ולא איסור חפצא. והוה יד לנדר. וכע"ז כתב הריטב"א [תענית יב:]: דנדרי תענית אינו נדרי איסור, אלא כנדרי הקדש, וכן כל נדרי מצווה דקי"ל עד שלא בא ליד גבאי יכול לשנותה.

אבל הר"ן כתב דאיירי שאמר שבועה. וכ"כ הרשב"א בשם רבינו יונה דהוה שבועה [והרא"ש י. הביא כן בשם י"מ]. וכ"כ הרמב"ן [ע"ה"ת במדבר ל ג] דלא שייך קום ועשה בנדריים כלל, ואף שמצינו בנדרי גבוה הרי עלי עולה, שאמירתו לגבוה נתחייבו בו נכסיו כמסירתו להדיוט². אבל ל"ש נדרי 'בטוי', שאין שם חפץ כלל.

והאחרונים [חי' ר' ראובן ז] ביארו דאף דנדרי צדקה הוה ריבוי של נדריים, היינו קבלה בעלמא ולא דין נדר. והלשון נדר גדול, ע"כ דהוה שבועה.

אבל הרמב"ן [סה"מ עשה צד] כתב דנדרי מצוה הוה פסוק בפנ"ע, דמוצא שפתיך תשמור. דהרמב"ם [שם] מנה מוצא שפתיך תשמור לקיים כל מה שקבלנו על עצמינו, שבועה ונדר וצדקה וקרנן. והרמב"ן השיג דמוצא שפתיך נאמר רק במה שאדם מחייב את עצמו לתת לשם, ונתרבה אף צדקה. אבל מה שמחייב אדם את עצמו בדברי רשות, שנדר או נשבע, עובר בכל יחל, אבל אינו בכלל מוצא שפתיך.

רא"ש ד"ה והלא מושבע. אבל אם אסר נבילה עליו בקונם לא חייל דאין איסור חל על איסור, ה"ה נדר לקיים. משמע דשייך גדר אין איסור חל על איסור אף בקיום עשה. וע"ע רש"י [שבועות כ:]: ושא"ר שם. ובעז"ה יתבאר לקמן יז.

ובחי' ר"א מן ההר הביא בשם רש"י דלרווחא דמילתא אמרי' בסוגיין דלא חל נדר על דבר מצווה, דהא מבואר לקמן יז דנדר חל דבר מצווה. ותי' לדעת המקשן דלא חל, ונפק"מ אילו היה שבועה. ור"א מן ההר חלק על רש"י דרק כשאוסר חפצא עליה שייך שהנדר יחול על המצוה, ולא בקיום מצוות עשה.

כיון דאיבעי פטר נפשיה בק"ש. ע"פ הגמ' מנחות צט: דקיים לא ימוש. והר"ן כתב דמסתברא דלאו דוקא וכו'. [אבל ברא"ש, וביותר ברא"ם בשיטמ"ק משמע דדוקא, ע' בסמוך]. ובפשוטו כוונתו דיש בזה מח', ולא קי"ל כן. [ומ"מ הגמ' כאן הביאה את דבריו, דאף המ"ד הב' אינו מצווה מפורשת בתורה]. והאחרונים ביארו את דברי הר"ן דיש ב' מצוות, וכוונת הגמ' שם דקיים מצוות 'לא ימוש', אבל עדיין רמי עליו המצווה הב'.

והריטב"א כתב דהא דאי בעי פטר נפשי, היינו דבלא אפשר ליה טפי, דצריך להשתדל לפרנסתו, הא לאו הכי לא מיפטר. [ואף כשאינו צריך להשתדל לפרנסתו, לא נחשב מצווה קבועה שיעכב שלא יחול השבועה³]. ועוד תי' הריטב"א דמשום מצוות והגית יתעסק בדבר אחר, בתורה שבכתב או שבע"פ, ואינו מושבע על פרק זה, ולכן חל השבועה⁴. והאחרונים ציינו דכע"ז נח' הקדמונים האם חל נדר לתת צדקה לעני מסויים, או דיכול לשנותו לעני אחר⁵.

והרמב"ם [ת"ת א ח, ושו"ע רמז] פסק דכל איש מישראל וכו' אפי' עני המחזר על הפתחים, חייב לקבוע זמן ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה [והיינו בבעל אומנות, שצריך לקבועה עיתים. אבל מי שפנוי חייב ללמוד כל רגע⁶]. וההג"מ [וכ"פ הרמ"א] כתב דבשעת הדחק אפי' רק קרא ק"ש שחרית וערבית קרינן ביה לא ימוש.

1 והגר"א [ריג ז] ציין דהר"ן פליג דלא חל נדר אלא שבועה, והביא דכ"ד ה"מ ברא"ש [י.], דאין נדר בלשון שבועה [פי' דל"ש נדר בקום ועשה]. וכן ציין הגר"א [רו יח] על דברי הש"ע דהנודר 'שלא אוכל' ל"מ, דאינו לשון נדר [אלא שבועה], אם לא שנדר לעשות מצוה.
2 והוסיף או שהוא חומר הנוהג בנדרי הקדש, מפני שיש בהן חפץ נאסר להדיוט ונתפס לגבוה לכשיפריש, ולפיכך משעה ראשונה חל חיוב הנדר על נכסיו.
3 ובאר"ש [ת"ת א ב] האריך בזה, דכל מצווה דאינו כולל כל ישראל, לא נחשב מצווה גמור [לענין שיחול שבועה]. וכמו שעניני המידות, ומתכבד בכבוד חבירו לא שייך שיכתב בתורה בהדיא.
4 וכתב דהו' כנשבע שיאכל פת היום. ושוב נשבע דיאכל פת זו. דבשבועה הא' לא היה מושבע לפת מסויים.
5 וע' מחנ"א [צדקה ז] ורע"א [בשו"ע רנח יב]. אבל הקצות [ריב ד] כתב דמגדרי נדר יכול לשנות לעני אחר, ורק אילו כבר זכה ע"ז באמירתו אינו יכול לשנות.
6 וכ"כ הגר"א [ד]. וע"ע גר"ז [ת"ת ג ד] דהאריך בזה.

והלח"מ דייק דהרמב"ם השמיט דין דסגי בק"ש שחרית וערבית, דהו' קולא גדולה [והרמב"ם ס"ל דצריך 'לקבוע']. והאחרונים דנו דהגמ' קאי למ"ד ק"ש לאו דאורייתא, אבל למ"ד ק"ש דאורייתא אינו יוצא בזה [וע"ע קו"א לשאג"א א.].

ר"ן ד"ה הא קמ"ל. שהרי חייב אדם ללמוד יומם ולילה, ואמרי' ת"ר ושננתם וכו'.² והראשונים [ע' שיטמ"ק] הביאו מקרא 'ולמדתם אותם'. ועוד הביאו דפשטא דקרא דוהגית בו יומם ולילה. ועוד הביאו האחרונים דבגמ' [יומא יט] דרשי' ודברת בס, דבמדבר דברים בטלים עובר בעשה.

בא"ד מכאן נ"ל ראה וכו'. דכל מידי דאתי מדרשא, כיון דליתא מפורש בקרא להדיא שבועה חלה עליו וכו'. הר"ן [שבועות כג:] כתב כן לפרש הא דכתבו תוס' [שם] דחל שבועה על איסור חצי שיעור, דאינו איסור גמור. [וכ"כ הרדב"ז וסמ"מ שבועות ה ז]. ובשול"ת רדב"ז [ג תטז (תתנט)] תמה דכמה גופי תורה נלמדים מדרשא, ונחשב דאורייתא לכל דבר. ושבועה חל רק על איסור דרבנן, או חצי שיעור דקיל. [והביא דברי שא"ר בסוגיין].

עליו להשכים שנאמר וכו'. פי' הר"ן שיהא מעורר הדבר. והנמוק"י כתב דאפי' הוא הרב, והיה נראה שלא אמר כן אלא לזרז לתמידו.

ובגהש"ס ציין לדברי רש"י [עה"ת בראשית יט טז] שהקב"ה השכים, מה שאין דרך בני"א לעשות כן. וכוונת רע"א להקשות דאף בני"א חייבין כה"ג מדינא, דעליו להשכים. [ותי' דרש"י ס"ל דברב לא אמרי' כן, דקיבל עליו ע"פ הדרך. ודלא כנמוק"י].

הריטב"א כתב דאף חבירו נתחייב, אע"ג דלא אמר מידי, דכיון דשתק הוה קבלה. [ויל"ד האם הוה כמקבל דיבור חבירו. או דמהני מדין קבלה מחשבה. והראשונים האריכו טובא בדין קבלת דבר מצוה במחשבה. ע' ב"י וב"ח תקסב]. אבל השיטמ"ק [בשם הר"ן] כתב דהאחר אינו חייב, שהרי לא נדר.

דתנו אבל מתנו לא. [והר"ן והרא"ש תפסו עיקר הגיר' להיפך, דמתנו לאחרים עדיף]. והרמב"ם [ת"ת ז יב] כתב כלפנינו ששונים הלכות, ואם לא מצא יקח ששונים משנה. לא מצא, יקח שיודעים לקרות בתורה. אבל התוס' ר"ד למד דלענין התרה נידוי מאן ד'תני', שיודע ההלכות [אע"פ שאינו יודע טעמיהם], הוא גדול ויותר בעל תורה, ממאן ד'מתני' שמבין טעמיהן ואינו יודע ההלכות³. אבל מאן דקרי ותני ומתני, דכולם אית ביה שיודע מקרא ומשנה ותלמוד וזה ודאי אין למעלה ממנו [ולענין קבורה] לית ליה שיעורא. אבל לעולם גדול הוא מאן דתני ולא מתני ממאן דמתני ולא תני.

ויהיב שלמא לבי י'. הר"ן כתב דמהני להגן עליו מהיסורין. [וצריך אח"כ שוב להתיר לו בי' דמתנו]. וכן מסקנת הרשב"א, וכ"כ תוס'. אבל הרשב"א מביא י"מ דע"ז יתאספו לו י', ויתירו לו. וכ"מ במפרש.

ובשיע' ר' שמואל הקשה האיך הותר להם לתת לו שלום, דהמנודה אסור בשאילת שלום. ובשלמא באופן שמתירין לו, י"ל דהוה בכלל ההיתר. אבל לסוברים דמהני רק להגן אמאי הותר. עד דמקלעו. תוס' נסתפקו האם מהני בזא"ז או בעי בב"א. [ומשמע דהיינו אף להגן].

כשם שא"א לבר בלא תבן וכו'. וכ"כ הש"ך [רי ד] אם נדר [ע' בע"ב], וחזרו והיתירו לו בחלום, שמא ההיתר דברים בטלים. ובפתח"ת [רי ג] הביא לדון דלפ"ז אף בחזר בו תוכ"ד בחלום לא יהני. והחת"ס [יו"ד רכב] כתב דדוקא מה שהוא ענין בפנ"ע אמרי' א"א בלא דברים בטלים, אבל מה שהוא ביאור של הנידוי לא אמרי' כן.

דף ח:

ר"ן ד"ה כשם. וצ"ע וכו' אם צריך לנהוג בכל דיני מנודה. הש"ך [שלד נד] כתב דמסתמת הפוסקים נראה דצריך לנהוג כל דיני מנודה.

1 והביאו דכ"מ בירושלמי, דלענין ברכה"ת לא נחשב לימוד במה שקורא ק"ש.

2 [והאחרונים תי' דהר"ן הביא קרא זה, דיש מצווה על כל דבר שבתורה בפנ"ע, ולא רק מצוות ת"ת כללי].

3 וכתב וכן נמי לישתמיש איניש במאן דתני ארבעה ולא תני הלכות ארבעה ולא לישתמיש במאן דתני הלכות ד' סדרים. שלעולם יותר הוא גדול מי ששינה הלכות ויודעם ואע"פ שאינו יודע טעמיהן, מאותו שלומד תלמוד להבין טעמיהן ואינו יודע המשניות והברייתות.

בא"ד אין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום וכו'. וכ"ד שו"ת הרא"ש [ח יא], שהרי אפי' בהקיק בעי פיו ולבו שווים. ובחי' הר"ן [סנהדרין ל] כתב דדברי חלומות אין מעלין ואין מורידים, אלא דלענין נידוי חיישינן דנידוהו מהשמים. אבל בשו"ת הרשב"א [א תרסח, וג שלא שציין הר"ן] החמיר דצריך היתר. והביא בשם תשובות הגאונים דצריך 'י בנ"א, והרשב"א כתב דאם אין לו 'י יתיר בפני ג'. ובפשוטו ס"ל דאף בזה יש גדר שאסרוהו מהשמים [וכמו שמשון, וכ"כ בשו"ר שמואל]. אבל החת"ס [יו"ד רכב] כתב דדוקא בנדרי מצווה בחלום חיישינן, דאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו, וחיישינן שמא קיבל בלב בהקיק, ואנו מחמירים להתיר הסכמה בלב לדבר מצוה¹. [וכ"כ בהג' יעב"ץ]. והו' בפתחת [רי ג], והשיג דלפ"ז אמאי בעי 'י בנ"א להתיר, ולא סגי בג'.

והב"ח [רי"ן כ' דאשה שנדרה בחלום לא מהני שיפר לה בעלה, דדין נדר כמו נידוי. וכ"פ הש"ך [רי ה]. אבל הט"ז [ד] פליג דמפר ככל נדר².

התרה ע"י בעל

רא"ש ד"ה הר"ל נדרא. וקיים לה הנדר. מבואר דאף אחרי שהבעל קיים אפשר לישאל על הנדר [אצל חכם]. וכ"כ המאירי [כאן]. ונח' בזה הפוסקים [רלד כג], וע' תוס'. [וע' לקמן סט].

ר"ן ד"ה בעל. הרמב"ם וכו' אבל אדם אחר פשיטא דלא נעשה שליח. האחרונים דנו אמאי ל"מ תורת שלוחות. והרדב"ז כתב דבעינן שיבא הנודר בעצמו שיתבייש ולא יהא רגיל בשבועות, וכדי שיחקור החכם היטב את החרטה. [ולכן בעינן בפניו בפועל]. והמהר"צ חיות כתב דמילי לא מימסרן לשליח.

והר"ן בסו"ד הביא בעלי התוס', וכ"כ הרא"ם [הו' בפסקי הרא"ש] דכל שהחכם יודע שמתחרט, וחפץ בהתרה, יכול להתירו אפי' שלא מדעתו כהפרת הבעל דמהני אפי' שלא בפניה. [והו' בריב"ש שע]. והמשנ"ל כתב דאם לדין יש תשובה, דהפרת הבעל מהני משום שנודרת על דעתו, ואפי' עומדת וצווחת שלא יפר לה. משא"כ נדא חכם. וכתב המשנ"ל דממעשה דרבה בב"ח [ב"ב עד]. יש להוכיח דל"מ שלא בפניו, דאמאי לא התירו חכמים את שבועת הקב"ה³.

והרא"ש [בפסקיו ותוס' הרא"ש] הקשה אמאי אמרי' [גיטין מו] דאין אדם רוצה לתתבזה אשתו בב"ד [ע"י התרת נדרים], הא יכולה לשלוח שליח. וכתבו דאף ע"י שליח הוה גנאי שיוודע הנדר לב"ד.

והריב"ש [בסו"ד שם] הוכיח דל"מ התרה ע"י שליח או ע"י כתב, מיפתח, דאמאי לא שלח להתיר לו נדרו. והאחרונים כתבו דאפשר דאף זה לא היה מכבודו של השופט.

הרמב"ם [ו ד] כתב דהבעל נעשה שליח לחרטת אשתו ומתירין לה, ואינו נעשה שליח להתיר נדר אשתו. ובפשוטו משמע דכוונת הרמב"ם לחלק בין היתר דע"י חרטה להתיר ע"י פתח. וכ"מ בראב"ד שכתב 'פי' שלא מדד חרטה. אבל בחי' ר"א מן ההר כ' דהבעל הוה שליח לומר את החרטה, אבל בעינן שהב"ד יתירו את הנדר בפניה⁴.

בא"ד וכתב עוד ר"ש וכו' בכתב לב"ד והם מתירין לו. משמע בר"ן דלרמב"ם כ"ש דל"מ, דבעינן בפניו. וכ"כ הרדב"ז [שם] דבעינן שיהא אפשר לחקור הדבר. אבל הריב"ש [שע] מבואר דלשלוח כתב לב"ד עדיף משליח.

ש"מ כי מכנפין. בחי' ר"א מן ההר [בסו"ד] כתב לפרש דלמסקנא ל"מ ע"י בעל, דלאו כגופה. ובעי שיזדמן ג' בביתו שיפרו לה, אבל אסור לקבצם לבוא לבית, דזילותא דבי"ד שלא רוצה לבוא עליהם אלא הם יבואו עליה.

והרא"ם [הו' בפסקי הרא"ש ושיטמ"ק] פי' דהנידון בסוגיין לישאל לב"ד שלא מדעתה. ושמא אם היתה יודעת היתה מתביישת, ואדעתא דהכי לא נתחרטה⁵. א"ל אי מכנפין, שאי"צ

- 1 [וע' מש"כ בע"א בדברי הריטב"א אי מהני נדרי מצווה במחשבה].
- 2 וביארו דנח' האם הוה נדר משמים. או דנחשב שנדרה במחשבה. ועו"ל דאף אי הוה נדר מהשמים דיו כמי שהיא עצמה נדרה.
- 3 ויל"ד דבעינן שידע שרוצה בהפרה, דאל"כ לא נחשב חרטה.
- 4 והקרא דן דבעינן 'בפניו' מדיני היתר הב"ד, אבל הקשה דקי"ל דמתירין נדרים בלילה.
- 5 ומבואר דאף דבעצם יש חרטה, אמרי' דבצורה כזו לא רוצה היתר. וממילא אינה מתחרטת. [ואף דעצם

פרסום לקבצם, מהני.

ויחיד מומחה מתיר שמתא. כ"פ הרמב"ם [ת"ת ז ז] דיחיד מומחה מתיר שמתה, או ג' הדיוטות. והראב"ד השיג דלעולם בעינן כחשבון המנדין וחשיבותן [ע"פ הגמ' מו"ק יד], אא"כ עבר זמן הנידוי. וכ"כ השיטמ"ק בשם רי"ץ דצריך מנין אחר להתיר, וביאר דאיירי בסוגיין דחכם כמותו עשה השמתא, ונתפייס עמו. ולא מאחרין עד שיבא לפניו, כיון דהוא קללה.

ר"ן ד"ה ש"מ. ומוכח בירושלמי דהלכה כר' יהודה. אבל הרא"ש בשם רא"ם פסקו כרבנן. וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ שם דאין הלכה כר' יהודה, וכן סתימת דבריו בהלכות [שבועות ו]. אבל הטור [רלד] כתב דהרמב"ם פסק כר' יהודה, והב"י הקשה היכן מצא כן.

בא"ד מצטרף עם ג' הדיוטות וכו'. וכ"כ הר"ש ורא"ש [נגעים ב ה] דהטעם משום חשד. אבל הר"ן נסתפק בזה דאילו הטעם משום דהוה כ'גופו' לא יהני אף להצטרף, וכ"כ ההג"ה בר"ש שם. [וע"ע לק' פא; וש"ע רלד נז וגר"א קז].

ורע"א [במשניות נגעים ב ה] דייק לשון הר"ן [לקמן פא; ע"פ הירושלמי] דקאי בנדרים שאינו בינו ובינה, אבל נדרי אשתו שבינו ובינה [וכגון שעבר יום שמעו], אינו יכול להפר דנחשב נדר עצמו. אבל הביא דבר"ש משמע דיכול להתיר. [וע' מה שהו' בזה לקמן סט].

דף ט.

כנדרי רשעים

כנדרי רשעים, ובשבועה. הר"ן והרא"ש כתבו דהמשנה הוא פי' לדין ידות. והמאירי [ג]. הביא דמבואר כאן דיש ידות אף בשבועה. אבל תוס' ב: נסתפקו בזה. והמאירי כתב לדחות דהלשון 'נדרי רשעים' הוה לשון שבועה, אע"פ שלא הזכיר שבועה. והמחנ"א [נדרים ב] הביא מסוגיין דהאומר שבועה כמו שנשבע פלוני לא תליא בדין התפסה בשבועה [דנח' בשבועות כ], דהא הוציא הלשון מפיו'.

והתוס' ר"ד [י:] כתב דהאומר כנדרי רשעים הימנו שלא אוכל, הוה שבועה. אע"ג דהזכיר לשון נדר, כיון דהלשון מוכיח דהוה שבועה, ודרך בנ"א לקרות לשבועה נדר. [וע"ע לעיל ב: דעת שא"ר בזה].

רא"ש ד"ה כנדרי כשרים. אפי' אמר כנדרי כשרים קונם עלי, דכיון דתלה נדרו בכשרים בטל את הקונם. וכ"כ תוס' בשם ר"א, וסיימו וצ"ע.

והמשנ"ל [א ז] הביא מדברי המהרלב"ח [כז] דהאומר הרי את אסורה עלי כאימא, חל הנדר, ואף דהתפיס בדבר האסור [אימא, ע' לקמן יג:], דלשון הרי את אסורה עלי הוה לשון נדר גמור. והמשנ"ל חלק דלצד דכל נדר הוה מדין התפסה [וידות] דכיון דגמר דבריו, אין אנו טורחים לגומרם באופ"א. והמחנ"א [נדרים יא] הביא דכ"מ ברא"ש בסוגיין דאפי' אמר קונם לא אמר כלום, כיון דהתפיסו בדבר האסור. והאחרונים דנו לחלק.

ורע"א [ש"ע רלז ט] הקשה דכנדבת כשרים שלא אוכל לך, דיהני מדין נדר בלשון שבועה. דהוה כאומר קונם שלא אוכל, דאמר' דחל על החפץ. וכתב דאינו משמע כן בדבריו, והוה דברים שבלב [ע' לקמן טז].

רא"ש ד"ה נדר. אע"ג דאמר' [ח.] שנשבעין לקיים את המצוה, ההוא לאו שבועה הוא אלא לזירוזי בעלמא. אבל הר"ן כתב דההוא שבועה לא מקרי נדבה [ולשיטתו דחל השבועה לענין בל יחל, וע' לעיל ח.].

והריטב"א כתב דשבועה לא משכחת לה כה"ג [כנזירות, לכוף את יצרו], דיש בו הוצאת ש"ש, ומכשול גדול, דכל העולם נענש ע"ז.

ר"ן ד"ה כנדבותם. נראה בעיני דנדר פי' שאינו בא בנדבת לב וכו'. והרשב"א כתב דתורת נדר היינו לכפר על החטא, אלא נוזרים נזירות לנדבה, מתוך נדבת הלב.

ההיתר שייך בע"כ.

1 ולכאורה כוונתו כמ"ש המאירי. ולדעת שא"ר מבואר דהוה ידות לעצם השבועה, ולא התפיס בגברא [וע' ר"ן שבועות שם שחילק במה נחשב התפסה ובמה ידות. הו' לעיל ו:].

והרשב"א כתב דלפ"ז מתורץ הא דיעקב נדר שנא' [בראשית כח] וידר יעקב נדר, ואמרי' במדרש שנודרין על הצרה כדרך שעשה יעקב. וכה"ק תוס' [חולין ב:]. והרשב"א תי' לפי שאותו נדר אינו נדר גמור אלא נדבה והודאה. ותוס' חולין תי' דבשעת צרה שרי. כדאמרי' במדרש 'לאמר', לאמר לדורות' שיהיו נודרים בעת צרה [והו' בריטב"א²]. והרמב"ן [ורשב"א חולין שם] תי' דלא אמרו אלא קדשי מזבח, דאין קרבנות צורך לגבוה. אבל לצדקה ולהפריש מעשר לעניים מותר³. [וע"ע שו"ע רג].

הריני עלי והימנו וכו'. ברמב"ם [א כה] ובפיה"מ משמע דאירי שאמר כל הלשונות האלו יחד, ונתחייב בכולם [וצ"ב מה נתחדש בזה דהוה יחד].

נזיר עובר לפניו. ועי"ז נחשב יד מוכיח, ולשון נזירות. והראשונים [ע' לעיל ה:] הביאו ב' גירס' [בגמ' נזיר ב:] האם בלא נזיר עובר בפניו נחשב יד שאינו מוכיח. או דלא נחשב יד כלל.

רא"ש ד"ה עלי בקרבן. אם היתה בהמה מונחת בפניו⁴. [וחל עליו חיוב נדר, ומהני הבהמה לגלות דקאי אקרבן, ואף דלא חל על הבהמה]. והכס"מ [א כה] דייק מדברי הרמב"ם דגבי 'עלי' לא הזכיר שבהמה עומדת לפניו, והקשה מ"ש.

והר"ן [במשנה ד"ה כנדבותם] כתב דאף העמיד דאף 'עלי' נדרי כשרים, כשבהמה עומדת לפניו, מהני מדין נדבה [וחל קדושה על הבהמה כדן נדבה, ואינו חייב באחריות]. [ובפשוטו הרא"ש פליג]. אבל התוס' רי"ד כתב דחל עליו חיוב נדר, אלא דכיון דכשירים עושים כן, נחשב שעושה בנדיבות לב [וע"ע בע"ב].

ר"ן ד"ה כשהיה. אך הריני וכו' לא משמע דאמר מיד, כך פי' רבותי. ובגהש"ס ציין דכ"ד תוס' [נזיר ב. ד"ה האומר] דטפי משמע אהא כזה מ'הריני', כי לא סיים כזה⁵. וכ"כ בפ' הרא"ש [נזיר ג.]. והתול"ט [נזיר רפ"ד] הביא ראיה לזה, דהאומר 'ואני' מהני רק מדין התפסה, ולא מדין ידות, ואף דנזיר לפניו. והמשנ"ל [ר"ה נזירות] חלק דודאי 'ואני' גרע טובא, דאינו מורה על קבלת שום דבר על גופו.

והר"ן פליג דהריני לא גרע מאהא. והאחרונים דנו דתלי' בנידון האם נחשב יד ע"י הוכחה חיצונית [וע' מש"כ בר"ן ו.].

ר"ן ד"ה ודילמא הימנו דאכילנא. וכיון דאיכא למימר הו"ל ידים שאי"מ. האחרונים דייקו דלמ"ד ידים שאינן מוכיחות הויין ידים חל, ואף דאין סבירות יותר לאיסור. אבל תוס' [נזיר ב:] כתבו דהוה מוכיח טפי לאיסור.

ורע"א דייק דהר"ן כתב כן רק לגבי קושיית הגמ' דאכילנא, ולא לגבי דילמא תענית. וכתב דגבי תענית פשיטא דהוה ידים שאינן מוכיחות, ולמ"ד הויין ידים אסור בשניהם. וא"כ יל"פ קושיית הגמ' אמאי לא הוזכר דאסור אף בתענית. אבל הכא אף שכוונתו לשבועה שיאכל, יאסר מספק, דשמא כוונתו שלא יאכל.

מהו דתימא הא לא הוציא שבועה מפיו. צ"ב ס"ד דהגמ', ומ"ש מכל ידות. ויל"ד האם כוונת הגמ' דס"ד דשבועה גרע, ובעי שיוציא מפיו. והרא"ש כתב קמ"ל דכאילו מפיק מפיו. [וצ"ב].

ר"ן ד"ה טוב מזה ומזה. דלעיל מהאי קרא כתיב וכו'. וכ"כ רש"י [חולין ב.]. אבל הרא"ש פי' כתוס' [שם ד"ה טוב] פי' דדריש מדה"ל למיכתב טוב אשר לא לדור, משתדור. ולא בעי ולא תשלם. אלא לגלויי על משתדור כדרך הנודרים ומשלמים.

והרמב"ן [חולין ב.] פי' דדרשי' את אשר תדור שלם, כלומר שהנדר והתשלומין יהיו כא' [דהיינו 'הרי זו' שנמצאו תשלומין הם הנדר עצמו]. וטוב אשר לא תדור אף בענין זה, אלא תביא לעזרה כדרך הלל וכו'. והרמב"ן ביאר דזהו הלשון טוב 'מזה ומזה', דיש ג' מידות.

1 אבל השיטמ"ק הביא צד דיעקב היה קודם מתן תורה. והקשה מדברי המדרש.
2 וכתב דמחמת זה נהגו ליתן צדקות בר"ה ויוה"כ, דהוה יום הדין וספרי חיים פתוחים והוי עת צרה.
3 וכן הריטב"א הביא בדמקומות שנהגו לידור צדקות אף בשבתות ויו"ט, יש ליישב דמפני מחסור העניים שעומדים בצער. וממנים גזברין לגבותם לאלתר למחרת וכו'.
4 והריטב"א כתב או שהיה מדבר על עסקי קרבן.
5 והרש"ש [נזיר שם] כתב דנחשב יד ידות, ולא אמרי' ב' ידות [וצ"ב].

שהנדר יכול לבא לידי בל יחל. והנדבה לידי מעילה [משא"כ נדר כשאנו מפרישו עד שיבא לעזרה]. דאילו לרש"י יש רק ב' מידות, וקשה מהו טוב מזה ומזה [לל"ק דאף לר' מאיר מותר נדבה].

ר"ן ד"ה ר' יהודה. שאין השכר בשעת נדר אלא בשעת תשלומים. והרש"ש ביאר דאע"ג דאמר' דחישב לעשות מצוה ונאנס יש לו שכר [ברכות ו], אבל בנדר לא אמרי' כן.

דף ט:

דילמא אתי לידי תקלה. המהרצ"ח ציין דנח' התנאים [פסחים כ:; ויומא סו.] אי חיישינן לתקלה. ויש לחלק.

רא"ש ד"ה מ"ש נדר. תקלת בל תאחר. נדבה נמי דילמא אתי לתקלה למעול. [וכן תוס' י. והריטב"א הזכירו תקלת מעילה]. משמע דבנדבה ליכא בל תאחר. וכ"כ המפרש תקלת גזיה ועבודה¹, אבל בל תאחר ליכא דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא.

אבל הר"ן כתב גבי נדבה שיאחר יותר מג' רגלים². והאחרונים הביאו דמפורש בגמ' ר"ה ד דיש בל תאחר בנדבה³. והחת"ס כתב דיל"פ דלא חיישינן שיבא לידי תקלת בל תאחר כיון דאין לו הנאה בזה. אבל במפרש מבואר טעם אחר, דנחשב שכבר הגיע לידי גבוה. והפנים מאירות [א צט, שציין מהר"ב רנשבורג וע' שלמי נדרים] לפרש דכשעדיין קיים אין לו רווח מזה, וכוונת המפרש לומר דבנדבה א"צ להביא אחר אם נאבד, דכבר הגיע לבי גזא דרחמנא⁴. והשבות יעקב [ב ג] כתב לחלק דבנדבה אין בל תאחר בשוגג, והגמ' ר"ה איירי במזיד, וצ"ב מ"ש. והאחרונים דנו דיש ב' דיני בל תאחר, מחמת הנדר, ומחמת עצם הקרבן. ויל"ד האם סברת המפרש דבי גזא הוא לפרש דנתקיים הנדר, או דמחמת הקרבן אין בל תאחר, אלא מחמת הנדר [ובזה י"ל דאיירי בקיבל עליו במחשבה].

רא"ש ד"ה כהלל. דכיון דמשכחת לה נדבה בכשרים בשום צד, כי אמר נדבה תלינן ביה. [ואפי' אינו עומד בעזרה]. וכ"כ תוס' בשם ר"א והתוס' רי"ד. והרא"ש פליג דלא אמר כלום כשאנו עומד בעזרה, וכ"ד הר"ן. ומשמע דסברת הרא"ש והר"ן דמתנה שמקדיש בצורה שכשרים מקדישים. ואילו דעת הרא"ה דהוה דומיה דנדבת כשרים.

ר"ן ד"ה מביאה חולין לעזרה. לאו לעזרה ממש דאסור להביא חולין לעזרה, אלא לפתח העזרה. אבל תוס' [פסחים סו:] ד"ה מביאה ומנחות פ: [וכן] כתבו דאין בזה איסור חולין בעזרה, כיון דאינה כעין הקרבה [ונח' הראשונים בזה, ותליא בב' פי' הרשב"ם ב"ב פא:; וע"ע משנ"ל שחיטה ב ג דהאריך בזה]. ורש"י [כת"י מנחות פא:] כתב דכיון דהוה לצורך קרבן אין איסור להכניס לעזרה.

כמוך ירבו נוזרי נזירות וכו'. הרא"ש פי' שהיה צדיק גמור, וקי"ל שלא נתחרט. והר"ן כתב דכיון דנזר מתוך ענין זה כ"כ כוונתו רצויה, דליכא למיחש לתקלה. ודרש מהפסוק דהוה לשם שמים. והריטב"א כתב דנזר לשם שמים, ולא לצער עצמו. וכ"כ בשיטמ"ק בשם רי"ץ. אבל נזיר בעלמא, אף דהוה מתוך שתוהים על מעשיהם הרעים [ולהגן מהיסורים, וכמ"ש תוס'].⁵

והרמב"ם [נזירות י יד] כתב אבל הנודר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח ועל זה נאמר נזר אלהיו על ראשו קדש הוא לה⁶. והכס"מ ציין כשמעון הצדיק. אבל החת"ס [יו"ד ריט] דייק דהרמב"ם לא הביא קרא דמשעון הצדיק, נזיר להזיר לה'. וכתב דכוונת הרמב"ם לאפוקי רשעים הנודרים נזיר מתוך כעס וכדו', ולא איירי בנזרי צדיקים, דליכא למיחש כלל לתקלה [דס"ל דר' יהודה בסמוך לא ס"ל כשמעון הצדיק, וע"ע בסמוך].

מביאין חולין לעזרה. הרא"ש והר"ן כתבו דלאו דוקא, אלא כעין חולין דאינו מרצון הלב. דכל זמן שלא התירו חכם קרבנותיהם חובה עליהם, דאע"פ שמתחרטים לא הותר עד

1 והאחרונים ביארו דלא הזכיר מעילה, דבשלמים ליכא מעילה [מדאורייתא] [וע' לקמן י.].

2 והרש"ש הקשה דאף רגל א' איכא עשה.

3 והצאן קדשים [זבחים ב] כתב דהמפרש קאי לצד בסוגיין דמותר לנדוב, קרא דנדר לא כולל נדבה. וא"כ אין בל תאחר. והגמ' ר"ה קאי למסקנא.

4 ונחשב דכבר קיים הנדבה. אבל בפשוטו נדבה אין חיוב על הגברא כלל, ואילו לא חל קדושה על בהמה לא נדר להביא אחר.

5 וכתב דשקלו הכתוב כנביא, שנאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים.

שיהיו אחרים מוחלים לו, וכ"כ הרשב"א.

והרשב"א הביא בשם הפירושים דהוה חולין גמורים בעזרה. וכתב דשמא ס"ל דהוה כנדרי שגגות ואונסין, דאינו יכול לקבל. אבל הקשה מהגמ' שבועות כו: דכה"ג הוה שבועה גמורה ולוקה עליו. והמהרי"ט [א יט] הביא מכאן ראייה לדעת [אבין] המבי"ט [א צח] דנדר שהותר ע"י פתח נחשב נדר טעות מעיקרא, ורק מדרבנן צריך שאלה. ומדאורייתא רק ע"י חרטה צריך שאלה. [וזה חידוש גדול, ע"ע לקמן רפ"ג]. והמהרי"ט כתב דהראשונים לא פליגי ע"ז, אלא דס"ל דאיירי בחרטה [של עכשיו], ולא פתח מעיקרא, ובכה"ג צריך התרה מדאורייתא. והאחרונים הביאו [ע"פ הראשונים לקמן שם] דבפתח מדינא הוה טעות, אלא דיש גזיה"כ דלא הותר בלא חכם. א"כ י"ל דנחשב כעין חולין בעזרה, דלא קיבל עליו בזה עצם הנדר.

דף י.

אפי' תימא ר"י, כי אר"י בנדבה וכו'. משמע דלר' מאיר אסור אף נדבה. ו**תוס'** חולין [ב:]: ביארו דר' מאיר כיון דחייש קרא לתקלה בנדר ה"ה בנדבה, אפי' מביאה לעזרה יכול לבוא לידי תקלה בכמה עניינים, דכו"ע לא בקיאי כהלל. וכ"כ **תוס' רי"ד** שיכול להתפגל ולהפסל בלינה וטומאה ויוצא. ו**רש"י** [חולין ב.]: כתב דכיון שרגיל בנדרים יבא לידי בל יחל. והרמב"ן הביא **י"א** משום שרגיל בקרבנות אינו ירא משגגות, שסומך על קרבנותיו. אבל **הרמב"ן** [שם] פליג דר' מאיר לא פליג [במביא לעזרה], ומשמעות דורשים איכא בינייהו [וכ"מ בר"ן].

ותוס' שם הקשו [לר' מאיר ל"ב דאף נדבה אסור] היאך אכלו ישראל שלמים במדבר. וי"ל כיון דנאסרו בענין אחר בבשר, הוה כאילו צווה להם לאכול ע"י שלמים. והרמב"ן כתב דר"מ לא פליג בנדבה.

אדם מביא כבשתו. תוס' דייקו דאיירי בנקיבה, ובשלמים. [אבל **השיטמ"ק** הביא לפרש דהוה כבש, ואיירי בעולה]. ו**ותוס'** הקשו דאין מעילה בשלמים, ול"ש תקלה [בנדבה, וע' מש"כ לעיל ט: לענין בל תאחר]. ו**תוס'** תי' דנהי דמעילה ליכא, איכא איסור דאורייתא. וכע"ז כתבו **תוס'** תמורה [ג:]: וכ"מ **ברש"י** [פסחים כז:]: אבל **רש"י** [מנחות ד:]: משמע דאף מדרבנן אין איסור מעילה במעות שלמים'. ו**תוס'** נזיר [כד: ד"ה שלאחר] נסתפקו בזה האם יש איסור דאורייתא בהנאה [במעות שלמים], או דאסור רק מדרבנן. [והאחרונים דנו האם יש לחלק בין מעות שלמים, לשלמים עצמן]. [וע"ע משנ"ל מעילה ב, ומנח"ח קכז א].

והאחרונים [רש"ש מנחות שם] הקשו דבגמ' ר"ה [כח.]: מבואר דהתוקע בשופר של שלמים, לא יצא, דנחשב איסור הנאה, ולא יצא ע"י מעילה. [ובפשטו מוכח דהוה דאורייתא]. וה**שיטמ"ק** [מנחות ד: השמטות יח] הוכיח דהוה איסור דאורייתא, שהרי מתפיס ככר בשלמים. ואכלו עובר בב"י כמו שלמים גופיה [וע"ע לקמן יג].

ובפשטו כוונת **התוס'** דאסור מדאורי', דהוה בכלל לאו דמעילה בהקדש, והמיעוט דאין מעילה בשלמים הוה רק מהקרבן. והא"ש [מעילה ה טז] כת' דהוה משום גזל הקדש. אבל **בשיטמ"ק** [שם] כתבו דעובר בכל יחל². [כיון דהקדושה נוצר ע"י דיבור ונדר, וע"ע ר"ן לק' טו. דהביא דבמקדיש אף הנהנה עובר בכל יחל. אבל לדעת הרמב"ם הו' שם ל"ש בל יחל אלא בנודר עצמו].

היו מתאוין להביא. פ' הרא"ש שלא יהא קרבן נעדר מהם. אבל **המפרש** כתב דרוצין להביא לכפר עליהם. ומבואר דמכפר ע"ז אף על שאר חטאים, אף דליכא ידיעה, ואף דחטאת אינו מכפר בלא ידיעה. וע' **מג"א** [א יא³].

וה**מג"א** [שם] הביא בשם **ר"י מפוזנא** דחטאת נזיר לא בא לכפר, ולכן לא מהני לכפר על שאר חטאים [משא"כ אשם נזיר]. והמג"א הביא בדברי המפרש מפורש דמהני לכפר על שאר חטאים.

לפי שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י. הרא"ם [בשיטמ"ק] כתב דהכלל דאין הקב"ה מביא תקלה, היינו שיכשלו אחרים ע"י [וכ"כ הרמב"ן חולין ז. בשם רבותיו]. והרא"ם הקשה מסוגיין, וגרס שאינם חוטאים, ולא תליא בהכלל בעלמא דאינו מביא תקלה.

1 אבל בגר"ז [שם] כתב דדין מעילה הוה דרבנן. אבל איסור הנאה [שלא מחמת פרשת מעילה] הוה דאורי'.

2 וצ"ל דעצם המעילה נחשב פגיעה בקדושה [מסברא], אלא דמשום הכי אין מלקות. אלא כיון דהוה החיל הקדושה בדיבורו, ע"ז הוה בכלל בל יחל.

3 וכתב עפ"ז דאין תועלת לומר 'אם נתחייבתי חטאת' אחרי אמירת הפרשה, כיון דאינו יכול להביא בלא ידיעה.

והרמב"ן [חולין ז] הביא מכאן דצדיקים אינן באין לידי תקלה כלל בשוגג דהבא ליטהר מסייעין אותו, אא"כ הוה פשיעה. אבל דעת תוס' [גיטין ז. וכו"מ] כתבו דהיינו רק במידי דאכילה. והקשו האחרונים א"כ יתכן שיתחייבו חטאת מחמת חילול שבת ושאר עבירות. וצ"ל דמ"מ לא שכית. והאחרונים ביארו דרוב חטאים ע"י אכילה באים.

תודה ומ' לחמיה, מביא. משמע דאף מי שלא נעשית לו נס יכול להביא תודת רשות. אבל הרש"ש [מנחות פ:] נסתפק בזה.

האחרונים הק' דאף אשם א"א להביא, דאינו נידר ונידב. [ולענין אשם תלוי נח' בכריתות כה. האם בא נדבה?]. והחת"ס כתב דאפשר דנתאוו, אלא דלא היה להם תקנה בדבר. והב"י [אור"ח ס"ס א] הביא בשם מהר"י אבוהב דאשם נחשב בא נדבה, כיון דיכול לידור נזירות. והמג"א [א יא] תמה על דבריו דנזיר טהור אינו מביא אשם. ונזיר טמא הוה על שנטמא. ואי משום דיכול לטמאות את עצמו, חלילה לצדיקים לטמאות את עצמן מזיד ולעבור על ד"ת להביא קרבן.

שיטה א'. הרמב"ם [דעות ג א] כתב דמי שפורש ביותר וכו' לצד האחרון וכו' הוה דרך רעה ואסור ללכת בו, ונקרא חוטא, דהרי אומר בנזיר וכפר לאחר חטא על הנפש וכו'. ובש"ת הרשב"א [א תלא] הקשה דאין הלכה כשיטה. ותי' דפסק כשמואל, וכה"ג לא קרי שיטה. והלח"מ הביא [בשם בעל הליכות עולם] דלא שייך הך כלל במקום דמוכח בגמ' דהוי הלכה, ואמר' בתענית יא דשמואל ור"ל ס"ל כן. אבל בש"ת רדב"ז [ג תיח (תתסא)] כתב דלא קי"ל כשמעון הצדיק, כיון דקאי בשיטה. ולכן פסק הרמב"ם דכל שהוא לשם שמים שרי.

דתינא ר"א הקפד וכו', והדין קרא בנזיר טמא כתיב, דשנה בחטא. לכאורה משמע דנזיר טהור הוה קצת חוטא. ובגמ' נזיר [ב:] איתא דנזיר נחשב 'נאה', ואפי' לר"א הקפד [ואילו הוה חוטא אינו ראוי לקרותו 'נאה'], ה"מ נזיר טמא וכו'.

ותוס' [ב"ק צא; ביצה יא, נזיר ב:] תי' דהוה חטא במה שציער את עצמו, אבל לא נחשב חוטא דהמצווה גדולה מהעבירה. וכמו היושב בתענית בשבת, דצריך לישב תענית על תעניתו. [וע"ע בשיטמ"ק ב"ק שם]. והלח"מ שם ציין דהרמב"ם ס"ל דהעבירה גדולה מהמצווה. ובשר"ע [אור"ח תקעא א] היושב בתענית אם יכול לסבול נקרא קדוש, וא"ל נקרא חוטא. [ע"ש לענין ת"ח, ולענין עבר עבירה].

ובגמ' נזיר יט. איתא דחטאת [העוף] דנזיר [טהור] הוה כפרה על שציער עצמו [אף בנזיר טהור]. ותוס' [סוטה טו] הקשו דבגמ' [סוטה שם] מבואר [דלר' שמעון] אין סמיכה על חטאת נזיר [טהור] כיון דבא על חטא. והביאו דבגמ' כריתות [כו] אמר' דלא נחשב שבא על חטא, על אלא למיחל עליו נזירות טהרה. ובתוס' שאנץ שם משמע [דכוונת הגמ' בכריתות] דרק אשם נזיר טמא נחשב דלא בא על חטא, אבל חטאת דנזיר טהור נחשב בא על חטא.

והרמב"ם [נדרים יג כג, ועד"ז בס"ה נזירות ודעות ג א, ה' לעיל] פסק דמי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח, כיצד כגון מי שהיה זולל וכו' וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים אלו, כולן דרך עבודה לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות. [והכס"מ ציין דכוונתו לפסוק כשמעון הצדיק, שהרי שמואל [תענית יא] פסק כוותיה. וכן סתם בסוגיה בב"ק צא דאסור לחבול בעצמו, ובגמ' מבואר דה"ה דליישוב בתענית. וע' מש"כ לעיל בשם הרדב"ז וחת"ס].

האומר קונם. רבינו יונתן [בשיטמ"ק ב"ק קח:] כתב דהוה נוטריקון קודש נם. [אבל הרש"ש ב. הקשה מהיכן הלשון קונם].

כינור' לקרבן. משמע דעיקר לשון נדר הוא 'קרבן'. [וע' תוס' לע' ב.]. והתוס' הרא"ש [ב.] כ' דהוה ומצוי להתפס בקרבן מבשאר דברים.

ר"ן ד"ה הרי. דמשמע חרמי גבוה. ואף דבמשנה איירי בחרמי איסור, וכמ"ש הר"ן [ב.], היינו שאומר דבדר זה יהא כמו חרמי גבוה. דאם אמר שיהא כמו חרמי כהנים אינו נאסר.

והריטב"א [בתחילת המס'] הביא ממשנתנו דיש כינויים אף בנדר הקדש [דהא חרם איירי בחרם גבוה]. אבל התוס' הרא"ש [ב.] כתב דבנדרים תקנו כינויים, שהן באין מתוך כעס, ושכיחא טובא. אבל בקרבן לא תקנו כינויים.

לשון אומות. מבואר בראשונים [כאן, וכ"כ הר"ן ב.]. דהיינו לשון עלגין. ויל"ד האם ר"ל פליג דלא נחשב לשון.

לשון שבדו. ע' ר"ן [ב.]. דע"ז הוה הסכמה דאורייתא. ועי"ש בתוס'. אבל הרא"ש [כאן ד"ה מ"ד] כתב דלמ"ד לשון אומות הוה דאורייתא. משמע דלמ"ד דמ"ד בדו חכמים אינו דאורייתא, וכ"כ התר"י [הנדמ"ח]. וכ"כ המפרש דתקנו כדי שלא ינדרו נדר דאורייתא [משמע דתקנו שלא יכשלו בנדרים דאורייתא. וצ"ב דבגמ' מבואר טעם אחר אמאי תקנו].

רא"ש ד"ה לשון שבדו. ולא בשביל שאלו האותיות וכו'. אבל המפרש [נזיר ב.]. כתב דאי מחקת לרגל הק' דנזיק הוה נזיר וכו'. וכע"ז כתב הערוך. [וצ"ב].

דילמא אמר לד' ולא אמר קרבן. בתר"י [יומא לט. ד"ה ואומר] הקשו בהגרלה דיוה"כ יאמר חטאת לד', דילמא פשע וכבסוגיין. ותי' דבקרא משמע כן.

דף י:

לימא כתנאי. הפור"י הקשה דלא שייך לשון כתנאי במח' ב"ש. דבי"ש במקום ב"ה אינה משנה. וכ' דצ"ל דאיך מ"ד גרס בברייתא להיפך.

כינוי כינוין אסורין קסבר לשון אומות. הרא"ש [הו' בע"א] ותר"י ביארו דכיון דהו' דאורי' שייך לגזור אטו כינוי. ועוד פ' הרא"ש כיון דהוה לשון אומות, אין לכל העם שפה א' וכו'.

ולמ"ד מותרין סבר לשון שבדו. הרא"ש כתב ולא גזרי' אטו כינוין. וכ"כ בתר"י [הנדמ"ח] דכיון דדרבנן נינהו לא גזרי', דהוה גזירה לגזירה. ומבואר דכינויים הוה דרבנן [וע' לעיל דרוב ראשונים ס"ל דהוה דאורייתא]. ולכאורה לפ"ז האיבע"א קאי רק למ"ד לשון אומות. [וע' בשיטמ"ק דנח' האם קאי אף למ"ד לשון שבדו].

ר"ן ד"ה וב"ה. כלומר דאפי' משתעי הכי ליתיה מעיקר לשון [ולא נחשב לשון כלל, וגרע מהסכמת חכמים דהוה לשון. וצ"ב]. וכ"כ הרשב"א דהקשה דכיון דבי"ש ס"ל דמשתעי הכי, וכי ידעי ב"ה לכל דלא משתעי הכי. שהרי ב"ש לא אמרו מסברא דמתשעי הכי, דלאו מילתא דתליא בסברא הוא.

אבל בחי' ר"א מן ההר מבואר דשם הפעולה של הכינוי נחשב כינוי כינוין. [וע"ע בסמוך]. ומשמע בזה דהוה סברא דהוה בכלל הלשון [אלא דמ"מ אי ידעי' דלא משתעי הכי אינו בכלל הלשון].

הרש"ש [נזיר ב.]. כתב לפרש הא דל"מ 'הריני' לחוד לתוס' [שם, וע' לעיל ט.], וביאר דהוה יד ליד. וכמו דכינוי לכינוי לא מהני ה"נ יד ליד. [ומשמע מדבריו דיש איזה חידוש דכח שני לא נחשב כינוי. וצ"ב. ובפשוטו אינו כן, אלא דאיירי דאינו בכלל הלשון].

ה"ד כינוין וכו' איבעי' להו וכו'. הקר"א העיר וכי נסתפקו אליבא דבית שמאי. וביארו דאשכחן כה"ג דדנו בגמ' לפרש במאי פליגי. אבל הרדב"ז [ג תכא (תתסג)] כתב דמדבית שמאי נשמע לב"ה, ומקרבנא מנזרנא משתבענא הרי אלו אסורין אפילו לב"ה דעדיפי מכינוין ומידות.

במוהי וכו'. הר"ן ביאר דהיינו בשבועת משה רבינו. אבל המהרצ"ח מביא מדברי רש"י [ביצה לח:] לפרש מה דאמרי' בגמ' 'משה שפיר קאמרת', דביקרא דמשה נשבע'. [וציין דהרמב"ם סה"מ עשה ז הביא דנהגו לישבע בחיי משה, וכתב דכוונתם במי שצוהו וכו', דאל"כ נחשב שיתוף ואסור].

אבל הרא"ש כתב דהוה תרגום לשבועה. וכע"ז כתב המפרש [במשנה]. וכ"פ הרמב"ם [שבועות ב ה] הביא דבלשון ארמי שבועה נקרא מומתא, והעלגים מכנין אותה ואומרים 'מוהא', וכיון שאמר לשון שמשמעו וענינו שבועה הרי זה חייב כמי שהוציא לשון שבועה.

1 ואפשר דיש לדחות דכוונת הרא"ש, דלמ"ד לשון שבדו, כיון דשורש התקנה הוא קביעת לשון בעלמא, אין סברא דמה שדומה לזה יכלל. משא"כ למ"ד לשון אומות, תחילת הדבר בהרגל אומות, א"כ אף מה שדומה שייכא לתקנה.

2 אבל רש"י בכמה מקומות פירש באופן אחר, שתמה עליו, שהוא גדול הדור [כמשה] וכו'.

לא חולין

לא כשר. הרא"ש כתב דהיינו קדשים דשייך בהו פסלות. אע"ג דנבילה וטריפה ג"כ אסורין¹, דסתם נדרים להחמיר, דדעתו להתפיס בנדר אמרי' דלדבר נדור נתכוון. והר"ן פי' לא כשר אלא אסור.

סתם נדרים להחמיר [כדאיתא לקמן יח:]. ובפשוטו היינו מספק, אבל הרא"ש [יח:] כתב שהוא משום דהנודר דעתו לאסור מדלא שתק. [וע"ע יא: ויב. סברא זו]. והאחרונים דנו דסברא זו לא שייך במקום דודאי נאסר, והנידון במה או כמה [וע' לקמן יח:].

והאחרונים הקשו דיחשב יד שאינו מוכיח, כיון דאין מבורר במה מתפיס. וצ"ל דהכא אין ספק איך להשלים דיבורו, או בפירוש הדיבור.

ר"ן ד"ה לחולין. משום איסור קאמר ולא משום נדר. **המשנ"ל** [א יח] הקשה דדעת הר"ן דעיקר הנדר הוה האומר אסור עלי, ולא תליא בהתפסה כלל. [וכתב דדוחק לחלק דהכא שאומר 'לא חולין' גרע מאומר איסור להדיא]. והחת"ס תי' דהכא איירי דאמר לא חולין ולא כשר, א"כ אפשר דההיפך הוה נבילה, ולא לשון אסור.

כאימרא וכו'. **הרמב"ן** [רפ"ב] הביא דמפורש במשנתנו דמהני התפסה בנדרים [והקשה מכאן לדעת רש"י שבועות כ: דרבא ס"ל דלאו כמוציא מפיו דמי, ע"ל יד.]. **והריטב"א** [כאן, ושם ד. דבה"ס ד"ה ומה] תי' דאיירי שפירש ככר זו אסור כאימרא, אלא שתלאו בכבשי המזבח. ואפי' תימא דאמר ככר זו עלי כאימרא, משום יד הוא דמחייב.

כאימרא. הרא"ש והר"ן פי' כטלה קרבן. **והר"ן** [יא. ד"ה כאימרא] נסתפק האם בעינן לדין סתם נדרים להחמיר, או דכוונתו כשה הידוע. **ורש"י** [קידושין נד.] כתב כשה התמיד. וכל"כ **תוס' בפי' הא'.**

ותוס' תי' עוד ולד חטאת. והאחרונים [יונת אלם לד] הביאו דמבואר בדברי תוס' דיש איסור הנאה [ובפשוטו היינו דאורייתא] בולד חטאת, ואף דלמיתה אזלא, ואינו עומד להקרבה².

ועוד תי' **בתוס' אילו של אברהם**³. [וג' תי' אלו איתא בירושלמי]. ובחי' ר' שמואל הקשה דהוה קודם מתן תורה, וקודם מתן תורה לא היו איסור מעילה כלל. והוכיח מזה דשייך התפסה לדבר דהוה קדוש, ואף דאין בו איסורין. ודחה דאילו של אברהם היה קדוש, ובזמן הזה קדושה זו יש לו איסורין, וכה"ג ודאי לא בעינן שיהא לו איסורין.

רא"ש ד"ה כאשים. כקרבנות. ובשם הירושלמי כאש המזבח. [וכל"פ הר"ן ומפרש]. **והרש"ש** הקשה דבביצה [לט.] מבואר דאין מעילה בשלהבת של הקדש. ותי' דמדברנן מיהא אסור. [ולפ"ז אף מה שהתפיס בו הוה איסור דרבנן]. ועוד תי' דכשהשלהבת קשורה בגחלת יש בו מעילה, וכמו לענין הוצאה. [ולכאורה יש איסור מעילה בעצם השלהבת, ולא רק דע"ז נהנה מהגחלת].

כירושלים. הרא"ש [בפי' הא'] פי' כחומת ירושלים, דקסבר דאתו משיירי הלישכה [ע"פ הגמ' קידושין נד., וע' בסמוך]. ובשם הירושלמי הביא דהיינו כקרבנות ירושלים⁴, וכל"פ הר"ן.

והרמב"ם [א יד] פסק דהאומר הרי עלי כתרומת הלישכה, כתמידים, כדירים, כעצים, כאשים, וכן משמשי המזבח כגון כיעים או כמזרקות וכיו"ב, וכן כהיכל כירושלים, אסור ואע"פ שלא הזכיר שם קרבן, שכל אלו עניינם כאומר הרי עלי קרבן. [משמע דכוונתו לקרבנות ירושלים, ולא לקדושת החומות, וכל"כ השעה"מ ע' בסמוך].

דף יא.

ר"ן ד"ה טהור. כי אמר טהור וכו'. אבל לדברי הרא"ש 'טהור' היינו קרבנות שיש בהם טהרה [והאחרונים האריכו בזה].

- 1 **והריטב"א** הקשה דאולי כוונתו לאפוקי בהמה טמאה, וכן עוף טהור, ותי' דסתם נדרים להחמיר עד שיפרש דבריו.
- 2 [וכל"כ המקד"ד יט ט]. אבל **רש"י** [מעילה ג.] מבואר דהוה דרבנן. [אבל הוכיחו **מתוס'** זבחים סט: דפליג, והאחרונים האריכו, ואכ"מ].
- 3 **והק"א** [יג] הקשה דאילו של אברהם הוקדש ע"י מלאך, ולא ע"י נדר, והוכיח דהוה מין קרבן דע"י נדר.
- 4 **והיעב"ץ** ביאר דהיינו קדשים קלים דנאכלים בכל העיר, וקרבנות היכל היינו פרו ושעיר של יוה"כ שדמן טעון הזיה על הפרוכת.

בא"ד ותנא דמתני' וכו' ובהני אע"ג דלא אמר בהו 'כו' וכו' כיון ששמו מורה איסור וכו'. [והר"ן כתב ב' טעמים דבעי כ', דאל"כ לא משמע דנתכוון לאסור. א"נ דאמר' דנתכוון 'חי קרבן'. וע"ע לקמן יג.].

אבל תוס' [ד"ה כולה] כתבו דדוקא שם דבר, אבל שם פעולה מודה ר"י. והנך יש שם פעולה מיניה, נתפגל וכו'. **ובתוס'** [יג. ד"ה ר' יהודה] דנו דאף לשון קונם ל"מ לר' יהודה, עד שיאמר 'כקונם'. [ואף דשמו מורה איסור, ודלא כר"ן]. ועוד הביאו דיש לפרש לשון פעולה כמו מקונם. [וע"ע משנ"ל א יח עמ' עז דהאריך בכל זה].

ותוס' [נזיר ט.]. כתבו דלר' יהודה האומר ככר זה קרבן ל"מ [עד שיאמר 'כ'קרבן], אבל כשאומר ככר זה 'עלי' מהני.

סברוה וכו'. פי' הר"ן [ושא"ר] דקאי למסקנא, ודכוותיה ב"ב [ב.]. וכ"כ **תוס'** [ב"ב שם]. ובחי' ר"א מן ההר הביא בשם רש"י דחלוק שיטת נדרים משאר מסכתות, דבשאר מסכתות כשפותח ב'לימא' או ב'סברוה' לא קאי. אבל **התוס'** ר"ד כתב דאף בסוגיין הגמ' בע"ב חוזרת בה, ועי"ש.

מכלל לאו אתה שומע הן

מכלל לאו. בפשוטו דעת ר' מאיר דאין אומדנא שנתכוון ל'הן' [בחיוב]. והנמוק"י כ' דכיון דלא כפל אמרי' דלזרוזי בעלמא נתכוון. אבל **הקוב"ש** [ב"ב תלז] הביא בשם הגר"ח דאף דאנו מבינים את כוונתו ללאו, מ"מ חסר בדיבור, ובגדרי דיבור בעינן שיאמר את ה'הן' להדיא. ולמ"ד דאמר' מכלל לאו אתה שומע הן [ר' יהודה], נחשב עי"ז דהוה דיבור, וכאילו כפל תנאי¹. אבל **הקה"י** [יא] האריך דאף למ"ד דמהני מכלל לאו, הוה רק מדין אומדנא, ולא נחשב דיבור ממש².

ובמלחמות [ביצה י.]. כתב דהמתנה אם תעשה דבר פלוני [דלא חל מעכשיו] לא בעינן משפטי התנאים, ואף דלא כפל לא הוה תנאי. והקשה דבסוגיין אמרי' דר' מאיר ל"ל מכלל לאו. ותי דר' מאיר לא סובר 'מעשה מכללא', ולא אלים מכלל לאו להיות נודר בו. אבל לבטל דבר שלא נגמר בו מהני לכ"ע לעשותו בתנאי.

והאחרונים הקשו דמ"מ יהני מדין ידות, שהרי התחיל דיבורו, ולא גמר דבריו. **והאחרונים** תי' דידות בעי תחילת דיבור, ואילו הכא דיבר רק להיפך. **והקה"י** תי' דכאן סליק דיבוריה, ומבינים כוונתו, אלא דליכא תורת לשון כלל.

דתנן כל תנאי וכו'. **הרמב"ן** [שבועות לו] כתב דר' מאיר יליף דל"א מכלל לאו אתה שומע הן מתנאי בני גד³. **והתור"ג** [גיטין עז] כתב דילפי' מכמה קראי [דהו' בגמ' קידושין סא] דהתורה כפלינהו, אף במה דאינו שייך לתנאי.

האחרונים הקשו דסברת ר' מאיר דילפי' מתנאי בני גד ובני ראובן דבעינן כל פרשת תנאים, תנאי כפול, והן קודם ללאו וכו'. **ובקוב"ש** [ב"ב תלח, ח"ב מב] כתב דנח' בתרתי, ולר' מאיר בעינן תנאי כפול מב' סיבות. אבל צ"ב מנלן דפליגי אף בזה⁴. **והקוב"ש** שם כתב דהרמב"ם פסק כר' מאיר דבעי תנאי כפול, אבל פסק דאמר' הן קודם ללאו [וכמ"ש הרדב"ז], ולא תליא בהדדי. וכ"כ התורת גיטין, וע' לקמן. **והתוס'** ר"ד כתב דלמסקנת הגמ' בשבועות ר' מאיר ס"ל דאמר' מכלל לאו, ותנא דברייתא [בע"ב] הוא תנא אחר.

אבל **הקוב"ש** הביא בשם הגר"ח דילפי' מתנאי בני גד וב"ר דבעינן תנאי ע"י דיבור, ובזה נח' דלרבנן נחשב דיבור מכלל לאו, ועי"ז נחשב שאמר את התנאי. ולר' מאיר מכלל לאו לא נחשב דיבור ול"מ.

1 ודייקו כן מלשון הרא"ש 'ואע"ג דבלא כפילות הוה משמע תנאה, ל"ל מכלל לאו'. [דמשמע מכלל לאו, אבל ל"מ, ולא שלא משמע].

2 ואף דתנאי בעי דיבור, מהני לר' יהודה משום יד, שהרי סגי באומדנא לגדרי תנאים [וכמ"ש **תוס'** קידושין ו], ול"צ ביטוי שפתיים.

3 משמע דמסברא אמרי' דמכלל לאו אתה שומע הן [ובזה הנידון 'איסורא אית ליה' דלא ילפי' איסורא מממונא].
[ויל"ד למש"כ הראשונים דאין לשון בני אדם לדבר כן].

4 ומשמע דתליא בהדדי, האם מסתבר ללמוד מתנאי בני גד. [ובגמ' קידושין סא משמע דסברת ר' חנינא דפליג דאין שום יתור לתנאי כפול. אבל בגמ' גיטין עז. איתא דאין לך מקרא דאינו כפול, והוה ב' כתובים הבאין כא' ואין מלמדים].

והקוב"ש הביא מדברי הר"ן [גיטין מה:]: דתנאי לשעבר ל"צ משפטי התנאים¹, ואפי' הכי המוציא את אשתו משום אילונית צריך לכפול הדברים [כדאיתא בגיטין מו:]: דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן. והאחרונים הביאו דעת הרמב"ם [אישות ו יז] דתנאי דמעכשיו אי"צ משפטי התנאים, ול"צ לכפול². וע"כ כפול הוא מדין פרשת תנאים.

אומדנא לתנאי - דעת רשב"ם [ב"ב קלז] דלר' מאיר לא אזלי' בתר אומדנא [לבטל מקח], אבל תוס' [קידושין ו וכ"מ] חילקו דיש אופנים דהדבר מוכח ואי"צ תנאי כלל [אף לר' מאיר], יש אופנים דצריך להזכיר שעושה ע"ד כן, ול"צ גדר תנאי. והראשונים [ע' תוס' כתובות נו, רשב"א גיטין עה ועוד] הקשו עפ"ז דכל המתנה בתנאי שאינו מועיל שיהי מדין אומדנא, והבעה"מ [ביצה י.] כתב דגזיה"כ הוא דכל שהזכיר התנאי בפיו, צריך שיסיים ויכפול³. [והמלחמות שם פליג].

ר"ן ד"ה דתנן. בממונא אבל באיסורא אית ליה, ונדרים נמי, דהיינו חפצא דמתסר עליה. וכע"ז כ' תוס' דחשיב איסורא דאית ביה ממונא דאסר ממון חבירו עליו. וכ"כ הרא"ש [בפסקים] והרמב"ן [ושא"ר, שבועות לו:]: דאית ביה ממונא דקאסר חפצא עליה. והר"ן הוסיף משום איסור חפצא, ועפ"ז כתב הר"ן לקמן [טז]. דשבועה אי"צ תנאי כפול⁴.

והאחרונים נתקשו בהבנת הדבר, דבפשוטו 'ממונא' לית ליה, דהוה נידון בין ב', וצריך לפרש דבריו יותר. ובמה תליא במה שהחפץ נאסר.

ור"א מן ההר כתב ולא הבנתי מה ממון איכא בנדרים טפי משבועה. וכן התוס' ר"ד [טז:]: תמה דלא מצאנו חילוק בזה בין נדר לשבועה, אלא מסקנת הגמ' בשבועות דבכל איסור ר' מאיר ס"ל מכלל לאו אתה הן. וסוגיין הוה תנא אחר ולא ר' מאיר.

ועוד כתב הרא"ש [בפסקים] דכיון דאזלי' בתר לשון בני אדם יש להם דין ממון. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר דדרך בנ"א לבאר דבריהם. וכתב דשבועות לא אזלי' בתר לשון בנ"א, דדוקא בנדרים גלי לן ר' מאיר דעתיה [וצ"ב].

והריטב"א ביאר מסקנת הגמ' בשבועות דאיסור דרך אזהרה אי"צ כפול, אבל בסוגיין דרך תנאי אף איסור בעי כפילות.

אבל תוס' שבועות [לו:]: כתבו דשבועה חמירא ולכן ל"צ כפילות. [אבל איסורא צריך כפילות]. וכ"כ בפ' הרא"ש [לקמן טז].

מכלל לאו בשבועה - ובמשנה [שבועות לה] דעת רבנן ד'אל יכך' פטור [ור' מאיר פליג, והגמ' מבארת דבאיסורא אית ליה מכלל לאו]. והראשונים כתבו דבפשוטו הוה תנא אחר דס"ל דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. אבל הרמב"ן הקשה דבתוספתא מפורש דר' יהודה פוטר. [ורש"י שם לו: הוכיח מזה דאמרי' איפוך, ורבנן ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן]. ולפ"ז חילוק הגמ' בין ממונא קאי בדעת ר' יהודה, ור' מאיר ל"ל מכלל לאו כלל. ותוס' חלקו דלר"י שבועה בעי שם המיוחד [ומכלל לאו לא נחשב שם המיוחד]. אבל הר"ן [שם טז. בדה"ר] כתב בשם הרמב"ן דלר"י בשבועה בעינן קרא כדכתיב, ושמעיה קול אלה, אבל לא שמעיה ברכה ונשמעת מתוכה קללה⁵.

רא"ש ד"ה אלא ר"ן. דהוא בר פלוגתיה דר' מאיר בכל מקום. רע"א תמה דהכא מבואר להדיא דר' חנינא פליג עליה [בקידושין סא, וכקוש' הר"ן]. ומבואר בר"ן דר' חנינא דפליג בתנאי כפול, ע"כ ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן, ואף דל"ל 'פרשת תנאים', תליא בגדר 'מכלל לאו'⁶. [דנחשב שעשה מעשה על כל הצדדים, ובעי גדר מבטל מדין מכלל לאו [וכמו שהאריכו האחרונים ע"פ תוס' כתובות נו].

- 1 וכן הרמב"ן [שם] ובספר הזכות [גיטין לח. בדה"ר]. [והאחרונים האריכו בזה, ואכ"מ].
- 2 והקה"י [יא] ביאר דליכא אמירת קידושין לצד שלא יתקיים התנאי, והוה כאילו לא דיבר כלום, ואי"צ 'מבטל' [חיובין]. ובזה יישב גבי השקאת סוטה דבעי לומר ללאו, דבסוטה עיקר ענין ההשבעה הוה על הלאו, ולכן בעי לומר [עכ"פ ע"י אומדנא]. [ובזה יישב קו' המשנ"ל שם].
- 3 ולא מהני אומדנא ע"פ דיבור, ואף דלולי דבריו היה אומדנא, כיון דעשה ע"פ גדרי תנאי גרע. [ויל"ד האם שייך ליסוד הגר"ח [בברכ"ש קידושין א, ה' לעיל ו:]: דל"מ אומדנא ע"פ הדיבור].
- 4 ובגמ' מהר"ב רנשבורג [ע"ה"ג] כתב דה"ה נזיר נחשב יש בו ממונא דאוסר היין עליו, דאל"כ נדר חמור מנזיר. [וע' לעיל ב: דהקדמונים דנו דנזירות אינו איסור חפצא על היין].
- 5 עכ"פ באיסור גרידא, כמו שהגמ' מוכיחה שם דגבי שתויין ין ילפי' מיתה מדכתיב 'ולא תמותו', הא אי שתו תמותו.
- 6 ור' מאיר לשיטתו דמהני כינוי [ויל"ע בזה השייכות בין מכלל לאו לכינוי].
- 7 והקה"י הביא מדבריו דאף לר' יהודה מכלל לאו אינו גדר 'דיבור' [ודלא כגר"ח].
- 8 ואפשר דבזה פליג הרא"ש וס"ל דר' מאיר ע"כ ל"ל מכלל לאו, אבל ר' חנינא אפשר דס"ל דלא בעי דיבור לתנאי.

ר"ן ד"ה אלא ר' יהודה. גבי מוציא את אשתו משום [אילונית]. [כן הגיה רע"א]. ועפ"ז מתיישב טפי דהתם איירי דכפל את דבריו, ולא התנה להדיא [לדעת תוס' שם דאל"כ ליכא לעז, ולרמב"ן ור"ן שם דהוה תנאי לשעבר וא"צ להתנות להדיא], ומבואר דר' יהודה אית ליה מכלל לאו, ולא שייכא לפרשת תנאים [וכ"כ בקה"י יא ב].

והתניא ר"י אומר האומר כירושלים ל"א כלום וכו'. פ"י הר"ן דדעתו על עצים ואבנים, ומאן דפליג ס"ל דדעתו על קרבנות. [וכ"כ הרא"ש ע"פ הירושלמי]. אבל ברא"ש משמע דנח' האם חומת ירושלים אתי משיירי הלישכה, ע"פ הגמ' [קידושין נד.]. והקרא' הקשה דלא מצאנו מ"ד דחומת ירושלים לא אתי מבדק הבית או שיירי לישכה, ופשטות כוונת הגמ' שם דנח' האם מועלים בשיירי לישכה, או אמר' דניתן ליהנות ואין בו מעילה. ורש"י בקידושין פ"י דסברת מ"ד דמהני דחומת העיר משיירי הלישכה. ואינך מ"ד ס"ל דלא קדוש'. אבל התוס' ר"ד [קידושין שם] פ"י דסבר ר' יהודה דלא אתי משיירי לישכה, ולכן אינו קדוש.

והשעה"מ [שקלים ד ח] ביאר דהרמב"ם פסק דאין מועלים בשיירי לישכה, ואפ"י הכי פסק כסתם משנה דמהני התפסה בירושלים, דכוונת הנודר בקרבנות ירושלים [וכמ"ש הר"ן].

אבל תוס' פ"י טעם דמ"ד דל"מ, משום דדעתו להתפיס כמו שירושלים קדושה מכל אר"י, ולא הוה דבר הנדור². ובשיעורי ר' שמואל הביא דמבואר דמהני התפסה בדבר 'קדוש', ואף דאין בו איסורים [אלא דלא הוה דבר הנדור].

דף יא:

לחולין שאוכל לך. הר"ן תמה אמאי יאסר, דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן, דמבואר בתחילת הגמ' [סבריה] ד'לא חולין' תליא במכלל לאו. ולכן הר"ן מחקו [והביא פ"י נוסף מהראב"ד], ובחי' ר"א מן ההר כתב דרש"י מחקו.

אבל התוס' ר"ד כתב דהאומר 'לא חולין' הוה כאילו אמר קרבן להדיא. וכתב דבזה מסקנת הגמ' דאפ"י ר"מ מודה, והגמ' חוזרת בה מהסבריה. [וכ"כ ר"א מן ההר ע"פ דברי רב אשי בסמוך]. וכ"כ הכס"מ [א יט] בדעת הרמב"ם³ דלמסקנא א"צ בזה למכלל לאו אתה שומע הן.

והריטב"א כת' כע"ז דלשון 'לא חולין' הוה תואר עומד בעצמו. והריטב"א גרס במשנה לא חולין 'לא אוכל לך' [וכ"ג בפיה"מ ובירושלמי], וע"ז הגמ' אומרת סבריה, דכשאומר 'לא אוכל לך' תליא במכלל לאו, דמה שאוכל יהא איסור.

והרא"ש חילק בין לחולין ל'לא חולין', דבברייתא גרסי לא חולין, וכיון דקאמר לא חולין, הוה כאומר בהדיא קרבן יהא. ובמשנה גרסי לחולין, ובזה בעינן למכלל לאו. [והשלמי נדרים דן האם החילוק בין תיבה א' לב' תיבות, או פתח וחולם].

ואמר ר"א נעשה כאומר, לפיכך לא אוכל לך. הר"ן פ"י דמסיים לא אוכל לך משמע איסור אפ"י לר' מאיר. וצ"ב דמ"מ ליכא דיבור, לדברי הגר"ח דמכלל לאו לא נחשב דיבור. וצ"ל דכיון דביר דבריו, לפיכך לא אוכל לך נחשב יד.

רב אשי אמר הא דאמר לחולין. הרא"ש ור"ן חילקו הגמ' בין פתח⁴ [לחולין] לשב"א [לחולין]. וע"ע במפרש ותוס'.

ר"ן ד"ה לענין הלכה. לאו משום דס"ל כר' מאיר וכו'. דלא קי"ל כר' מאיר בתנאי כפול. וכ"כ רשב"ם [ב"ב קלז:] והרמב"ן [בכ"מ], וכ"כ הראשונים בשם שו"ת הרי"ף. אבל הרא"ש [בפסקים י] הביא בשם בה"ג ור"י שפסקו כר' מאיר, ור"ד תוס' [גיטין עה. ד"ה לאפוקי], ור"ד הרמב"ם [אישות ו א']. והרא"ש הביא דה"נ בסוגיין נח' להלכה אי אמרי' מכלל לאו.

1 משמע דס"ל כמ"ד דהתנו שיכולים להנות בהם, ונחשב דבר שאינו קדוש. [ולא אמרי' דיש בו קדושה בעצם, אלא דנתמעט ממעילה].

2 ואף דחל ע"י מעשה הקדש פה דסנהדרין לא נחשב דבר הנדור.

3 אבל הרדב"ז [א כ] נקט דדעת הרמב"ם דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן.

4 ובהג' יעב"ץ העיר דלכאורה צ"ל בקמץ [דבכל מקום בארמית 'ל' בקמץ בארמית הוה 'לא'].

5 אמנם יש בזה חילוק בין הרא"ש לר"ן, דלר"ן כל פתח מתפרש 'לא', אבל לרא"ש לחולין שאוכל לך מותר, ומתפרש כמו שבא, אלא דהכא משמעות לשונו לחומרא.

6 וע"ע ברמב"ם [זכיה ג ח], ואישות [ו יד] בשם מקצת הגאונים.

והרמב"ם [א יח] פסק למשנה כצורתו [מוכח דס"ל מכלל לאו], ובהל' יט כתב דלא חולין לא אוכל לך אסור, דהוה כאומר לא יהא חולין אלא קרבן. אבל בהל' כ' כתב חולין שלא אוכל לך וכו' מותר. והראב"ד הקשה דכיון דפסק לעיל מכלל לאו אתה שומע הן, א"כ ה"נ י"ל כן ב' חולין לא אוכל לך. ועוד הקשה הראב"ד דקיי"ל כר' מאיר דבעי תנאי כפול, א"כ ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן. והכס"מ יישב דהרמב"ם ס"ל כר' מאיר, אלא דהלשון 'לא חולין' למסקנא אף ר' מאיר מודה [וכמ"ש התוס' רי"ד ה' לעיל, וכ"כ ר"א מן ההר].

אבל הרדב"ז הביא דהרי"ף ס"ל דלא בעי תנאי כפול, אלא בממון דילפי' מתנאי בני גד. והאחרונים הקשו דהרמב"ם פסק להדיא כר' מאיר. ובתורת גיטין [גיטין עז]. וקוב"ש [ב מב] תי' דהרמב"ם פסק כר' מאיר בילפותא של תנאים, דבעי מכלל לאו. אבל פסק בסוגיין כסתם משנה דלא אמרי' מכלל לאו [והוה ב' מחלוקות נפרדות, וע' לעיל בע"א].

בעיקרו קא מתפיס

בעי רמי בר חמא. בפשוטו הספק בפירוש הלשון, האם נתפס ע"פ שורש הדבר, או כמו שהוא עכשיו לפנינו. ושורש הנידון ע"פ דעת בנ"א [וכ"כ תוס' נזיר כב.]. וכ"מ בגמ' בסמוך. והרא"ש ותוס' [יב]. כתבו דבסתמא דעתו לאסור, ולכן תלינן בדבר הנדור. והשווא' [בשור'ת ריב"ש שני] הקשה מאי מספקא, הואיל והניח המותר אצל, ידיים מוכיחות דכוונתו לאיסור. ותי' הריב"ש דאף אחר זריקה מ"מ שם קודש עליו, אע"פ שהוא מותר באכילה, וזה טועה שאפשר להתפיס עליו. וא"ת א"כ היכי פשיט וכו' קאי כא"ד בגמ' נזיר דליכא לאפלוגי.

אבל הגר"ח [סטנצל קצח, ובגרי"ז נזיר כב:] בי' דאינו חקירה בדעת האדם, אלא בדין האם שייך התפסה בחלות קדושה שבהם [סיבת האיסור], או רק כשיש בו איסור עכשיו, והכא כבר הותר האיסור. [וצ"ב עפ"ז ה"ת ש' דיום שמת אביו וכו'].

אלא כגון דמחית וכו'. בסוגיין מבואר דקאי אחר זריקת הדם, והתפיס בבשר שלפניו.

אבל הגמ' נזיר [כב]. מסתפקת האשה שנדרה בנזיר, וחברתה אמרה אף אני כמותך, והפר בעלה של ראשון. והגמ' מביאה דתליא בספק הגמ' דידן ביעקרא קמתפיס. [והגמ' דוחה עי"ש]. ותוס' [נזיר כב:] העמידו דהסוגיא דהתם ס"ל דקאי לפני זריקה, ומתפיס כבשר שלמים. וספק הגמ' האם אף הככר שהתפיס בה יהא מותר ע"י זריקה, שהתנה דינו כמו זה³. [ועי"ש שהביאו פי' אחרים בסוגיה שם, ואכ"מ]. ותוס' שם העמידו דהגמ' שם פליגא אסוגיין דרמי בר חמא קאי אחר זריקה. [וכ"כ הר"ן [שבועות ח: בדה"ר] בדעת הרמב"ן דהוה מח' הסוגיות, וע' בריב"ש שם].

אבל הר"ן [שם] כתב דסוגיין דקאי אחרי זריקה הוה לרבותא, אבל עיקר הספק הוה האם נתכוון להתפיס ב'דין שלמים', או להשוותם לגמרי.

והר"ן [לקמן יג. ד"ה ולענין הלכה] הביא את דברי הרמב"ן דפשט דבהיתירא מתפיס, ע"פ הגמ' נזיר [כא]. דשמע חבירו ואמר ואני, ושמע חבירו ואמר ואני, דנחשב דמתפיס באחרון. וה"נ אמרי' שמתפיס באחרון. אבל הרמב"ם [א טו] פסק דבאיסורא קמתפיס. וכ"כ הר"ן [לקמן עה, ציינו בגהש"ס] בפשיטות. והר"ן [שבועות שם] האריך בזה.

1 מפשטות לשונו משמע דל"מ התפסה בשלמים אחר זריקה, כיון דאין עליו איסורים בפועל, ואף דהוה קדוש בעצם.

2 ולכאורה כוונתו לפרש את הסוגיה בנזיר, או ע"פ דברי הר"ן דבתרווייהו מיבעי. [א"נ ספק הגמ' אף התם האם אפשר להתפיס בדבר שהלך מהעולם. וצ"ל דנדור מאותו היום והלאה, מתפיס באיסור העתיד].

3 וכ"כ הר"ן [שבועות ח:] דאחרי שהפר לה בעלה, ודאי לא שייך התפסה כלל, דאין כאן נזירות. וע"כ נידון הגמ' שם שהתפיסה קודם שהפיר, ואח"כ הפיר בעלה מכאן ולהבא. ובזה ספק הגמ' דאמרי' דאף זו שהתפיסה בה תהיה מותרת, דאמרה אף אני כמותך, והתנתה דאם חברתה תהא מותרת, אף היא מותרת [למפרע דל"ש מכאן ולהבא, שהרי אין נזירות פחות מל' יום].

אבל הר"ן [לקמן עה.] כתב דמהני התפסה אפי' אחרי שהפר בעלה, כיון דבעל מיגז [מכאן ולהבא], ולא אמרי' דבמעיקרא מתפיס [וכבסוגיין], דמוכח דדעתו לתלות בנזירות [והשתא הוה היתר גמור, ועדיף מסוגיין דהשתא ג"כ הוה שלמים].

4 ולכא' הוא משום דהוה לפניו, ותולים את ההתפסה במה שלפניו. [ולא משום שמעלה בדעתו שיש בזה צד קולא, כשהותר האחרון].

בשר זבחי שלמים וכו'. בחי' ר' שמואל העיר דאין מעילה בשלמים [ע' תוס' לעיל י. ובמש"כ שם, א"כ מבואר דשייך התפסה בדבר קדוש אף דאין בו איסור מעילה ואיסור הנאה. ואף תוס' [לעיל י.] להוכיחו דיש איסור דאורייתא, לא הוכיחו כן מסוגיין. אמנם השיטמ"ק [מנחות ד: השמטות יח] הוכיח דהוה איסור דאורייתא, שהרי מתפס ככר בשלמים ואכלו, עובר בב"י כמו שלמים גופיה. ומבואר בדברי השיטמ"ק דאילו לא היה עובר בשלמים עצמו, הככר לא היה חמור ממנו.

והמנח"ח [קכז יד] חקר האם יש מעילה בקונמות במתפס בקדשים קלים, או דלא עדיף מהעיקר שהתפס בו.¹ [והכריע דאין מעילה²].

ובשיטמ"ק שם תי' דאיסורו משום בל יחל. והאחרונים העירו דבכור קדוש ממעי אמו, א"כ אין בל יחל [לס"ד להגמ' יג. דלא הקדישו].

רא"ש ד"ה כבשר. ואע"ג דכל כמה דלא מקטרי וכו', לא פסיקא ליה וכו' דכי ליתנהו לא מעכבי. בחי' ר' שמואל הביא דמבואר ברא"ש דאף האיסור לאכול קדשים לפני זריקה נחשב דבר הנדור, ואף דהוה איסור בכל הקדשים עד שיקרבו המתירין, ואינו מכלל מעשה ההקדש. דמ"מ בא לו מחמת נדרו.³

שם. מבואר ברא"ש דאף קודם הקטרת האימורים נחשב דבר האסור, מחמת הקדישו הראשון. ומוכח מזה דהקרבן עצמו נחשב מחוסר הקטרה בחפצא.⁴ ולא כמ"ש תוס' [זבחים מג. ד"ה והלבונה] דהאימורים אינן מתירים את הבשר, שהרי אם נאבדו לא מעכבי. וביארו האחרונים [גר"ז מנחות יג בשם הגר"ח, וקוב"ש ביצה נד] אלא דהוה דין על הגברא להקטיר קודם שיאכל.

דף יב.

והא נותר ופיגול לאחר זריקה. הרא"ש ור"ן פי' דכבר יצאה זבח מידי מעילה. אבל המאירי פי' בשם גדולי המחברים דכוונת הגמ' להוכיח דבהשתא מתפס, דנותר [של שלמים] היתה מותרת לאכילה, והיה לנו להתיר מצד הזמן שאחר זריקת הדם עד שנעשה נותר. והקשה דא"כ נימא דהתפס כקודם זריקה. ותי' דאין דנים כ"כ למפרע, דאין זה עיקרו אלא עקר לעיקרא. וכ"מ במפרש [וע' קר"א דתמה עליו]. [ומבואר דלצד דבהשתא אמרי' כן אף לחומרא].

רא"ש ד"ה והא. פיגול נמי וכו'. יוצא מידי מעילה ע"י זריקה. אבל הר"ן הביא אית דל"ג [וכ"כ תוס' בשם ר"ת], דזריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה. ובגמ' [מעילה ג:] אמר רב גידל זריקת פיגול אינו מוציאה מידי מעילה. אבל בגמ' מנחות [מז:] אמרי' דרב גידל איתותיב. [וזה כוונת הרא"ש]. אבל נח' הראשונים האם התיובתא קאי רק על סוף דבריו דזריקת פיגול אינו מעלה אימורי קדשים קלים לידי מעילה.⁵ וכ"כ הרש"ש⁶.

המהרש"א [קידושין נו:] דייק מתוס' שם דפיגול פקע איסור מוקדשים [ועובר רק באיסור פיגול], והקשה מנלן. והקרנ"ר ציין דבסוגיין מפורש דשייך התפסה באיסור קדשים שבפיגול. וכן הביא הרש"ש דמפורש [מעילה ג:] דיש בהם מעילה.

בנותר של עולה וכו' ס"ד כאיסור נותר וכו'. המחנ"א [נדרים י] הביא ממסקנת הגמ' דהמתפס בדבר דיש בו ב' איסורין, וא' מחמת נדרו, הוה מתפס בדבר הנדור [והקשה ע"ד תוס' שבועות, ע' בסמוך]. והאו"ש [ג ה] ציין דהתוס' [ד"ה אבל] הקשו כע"ז דמוכח דאמרי' דמעיקרא קמתפס, ולא באיסור נותר דהשתא. ותי' דמוכחא דדעתו לאסור. ועוד תי'

1 [ויל"ד מ"ש מהא דאפשר להתפס איסור הנאה מאיסור אכילה]. ולכאורה נקט דהתפסה הוה המשכת קדושה [וכמ"ש הר"ן שבועות ת. בדה"ר], אבל למש"כ האחרונים דהוה רק קביעת מקום הקדושה ל"ש סברת 'לא אליס'.

2 ולכאורה סייעתא לדבריו מלשון השיטמ"ק [הנ"ל].

3 ונתקשה בזה מסברא, והביא ששאל את הגר"ז ואף הוא נסתפק בזה. ושאל את החזו"א ואמר לו דהוה דבר הנדור.

4 והגר"ז הביא דכ"ד הרמב"ם [פסוהמ"ק יח ז] אימורים מתירין את הבשר [וביאר דהוה דין בחפצא דעדיין לא קרבו מתיריו]. והאחרונים הביאו דכ"ד רש"י [סוכה ט. ד"ה על החגיגה, וכן קידושין נב: ד"ה משולחן].

5 ותוס' מנחות שם הביא דיש דל"ג דאיתותיב.

6 ועוד העירו ד"ל דאף דיצא מתורת מעילה, מ"מ דברי רב גידל קיימין לענין דלא הותר הבשר, ויש עליו 'איסור אכילה' דקודם זריקה.

דאיסור הנותר הוה מכח קדושת הקרבן.

והוא שנדור. פי' הר"ן שנדר שלא יאכל בשר וכו'. [דהוה התפסה בקונם, ואף דלשון ההתפסה ב'יום', היינו באיסור של היום]. אבל הרמב"ם [ג'ה] כתב דנדר לצום, והתפיס יום זה יהא עליו כיום שמת בו אביו.

ובפשוטו מבואר דשייך התפסה אף באיסור גברא'. ובחי' ר' שמואל כתב ד"ל דהרמב"ם לשיטתו דשייך התפסה בשבועות [ע"פ הסוגיה שבועות כ:; ע' לקמן יד]. אלא דיש תנאי בשבועה שיוציא השבועה מפיו. ועוד כתב ד"ל דבתענית יש גדר 'יום תענית', והוה כעין איסור חפצא.

דקאי בחד בשבא וכו'. פי' הרא"ש לא שאמר בפירוש כן, אלא בעיקרא כמתפיס, דהנודר לאסור קמכוון. וכע"ז כתב הר"ן. [והמפרשים האריכו לפרש דבריהם]. ותוס' הקשו דנימא דמתפיס במעיקרא, דקודם שמת אביו. ותי' דא"כ אין לזה שום משמעות.

אבל הרמב"ם [ג'ה] כתב דאמר הרי יום זה כיום שמת וכו'. והלח"מ הקשה דכיון דהרמב"ם פסק בעיקרא קמתפיס, א"כ הול"ל דהתפיס בסתם [כדברי הגמ']. והקרא' ביאר דלרמב"ם איירי דאמר 'כיום שמת אביו', ומ"מ יל"פ כוונתו ליום הזה בשנה שבינתיים, דלא נדר [ובזה תי' הגמ' דנדר ובא].

ר"ן ד"ה ומשני שמואל. מהו דתימא וכו' אסור מדרבנן, כי נדר נמי לא חייל נדרא. בפשוטו משמע דלא חל נדר על איסור [דאורייתא²], ורש"י [שם] מחקו דהנדרים חלים על דבר מצווה³. אבל תוס' [שבועות כ:;] ביארו דכוונת הגמ' דדבר שתלה בו לא מקרי דבר הנדור, כיון דאסור אף בלא נדרו [קמ"ל דאיסור דרבנן נחשב דחל הנדר]. והרא"ש ביאר דכי מתפיס בעיקרא קמתפיס ולא מקרי דבר הנדור⁴.

אבל המחנ"א [י] דייק מדברי התוס' דאף היכא דיש עליו ב' איסורין כהדדי לא נחשב מתפיס בדבר הנדור⁵. והקשה דמבואר בסוגיין [לעיל גבי עולה, ולקמן יג. גבי בכור] דהיכא דיש ב' קדושות נחשב דבר הנדור. והא"ש [ג'ה] ציין דתוס' [ד"ה אבל] בסו"ד רמזו לזה, דלפי' השני [דדין נותר הוה מחמת קדושת הקרבן] ניחא ההיא דשבועות פ"ג.

בא"ד א"נ סברה הך סוגיה וכו', דהא לא אסר אלא לדידיה, אפי' הכי מקרי דבר הנדור. משמע דקמ"ל קרא ד'לאסור איסור' דאף קונמות נחשב דבר הנדור, וכ"כ הרשב"א ד'כי ידור נדר' לא ילפי' אלא בתולה בדבר הנדור לכל כקרבן, אבל תולה בדבר האסור לו לבד בעי קרא דלאסור איסור.

ובתוס' ר"ד כת' אף דבעינן 'נדר לד', שיהא אסור לכל העולם [ע' בסמוך], מ"מ מהני התפסה בנדר שאסור רק לו, דכיון דבא מכח קונם יכול להתפיסו [משמע דהגדר דמתפיס בתחילת דיבורו].

ובחי' ר' שמואל האריך דגדר התפסה בקונם פרטי הוה גדר נוסף לדין התפסה בקרבן. והאחרונים הביאו דהרמב"ם מנה גדר התפסה בפרק א', ושוב בפרק ג' [ג,ד] הביא דהמתפיס בנדרים חייב, שנדר וחבירו אמר 'ואני', וכן אסר בשר עליו, ונדר בתענית וכו', דמהני התפסה. וצ"ב אמאי חילקו מפרק א', אלא דהתם איירי בהתפסה בקרבן. והכא איירי בהתפסה בנדר פרטי, דהחפץ אינו דבר האסור.

בא"ד שמעי' לנודר מגבינה של נכרים, והתפיס בהן וכו'. [ע"פ הסוגיה בשבועות ע"ש]. והב"י [ס"ס רה] ציין דמבואר בדברי הר"ן דהמתפיס בדבר האסור מדרבנן נחשב 'דבר האסור', שהרי אינו נאסר בתורת נדר⁶.

1 [ודלא כמ"ש הר"ן שבועות ח. בדה"ר].

2 וקמ"ל דבאיסור דרבנן חל הנדר.

3 ותוס' שם תי' דהא דלקמן טז, היינו בנודר לבטל את המצווה. אבל הנודר לקיים את המצווה לא חל דאין איסור חל על איסור. [וע"ע בר"ן לקמן יח].

4 משמע דשייכא לסוגיין, וצ"ע. [והעירו דבסוגיין הוה בעיא דלא איפשיטא].

5 יל"ד האם הוא ספק במה מתפיס, או דכיון דאינו מוכיח לא נחשב התפסה כלל. או דדבר האסור נחשב יותר עיקרי מאשר קדושה בידי אדם. או דלא נחשב דבר הנדור, כיון דבלאו הכי הדבר אסור [ולא משמע כן, דא"כ אף במתפיס להדיא].

6 ולא אמרי' דכיון שהוסיפו חכמים בזה איסור, שייך בו התפסה.

כחלת אהרן

רא"ש ד"ה כחלת. ואע"ג דמיתסר ע"י פיו וכו' דמעיקרא נמי אסור משום טבל, ופיו לא אסר אלא היתר. וכ"כ בתוס'. והתוס' ר"ד כתב דלפ"ז היה מהני להתפיס בביכורים, דאינו אוסר את הגורן [וע"ע רש"י]. והתוס' ר"ד חלק דל"מ ע' בסמוך].

ומשמע מזה דאיסור תרומה [לזר] הוא משום שנשאר עליו שם טבל. ובאתון דאורייתא [ב] דייק מלשון התוס' דרך ה'איסור' שבו הוה מחמת הטבל שבו, אבל 'קדושת' התרומה חל ע"פ דיבורי. ושוב דחה דבאמת האיסור טבל הלך, אבל מ"מ כיון דלא היתה מותרת בפועל לפני נדרו לא נחשב דנאסר ע"י הדיבור להחשב דבר הנדור.

ותוס' יבמות [פז. ד"ה מה] כתבו דלרש"י יש חיוב מיתה בטבל משום דיש בתוכו תרומה, והקשו דאי מטעם זה לא ליתסר טבל לכהנים².

ורע"א [במשניות] הקשה דאם קרא שם בעודו שבלים, נאסר משום תרומה, ועדיין לא נאסר משום טבל, וכה"ק המהרי"ט א [נג]. והמהרי"ט תי' דהוה הוכחה דהאיסור לא חל ע"י דיבורו, אלא ע"י הפרשתו חל שם תרומה, וממילא אסור לזרים [וכתב דאף דברי הר"ן הוה עד"ז].

והר"ן [בראש העמ"ס³] כתב דנחשב דבר האסור, דאיסורו לאו משום נדרו הוא, כיון דשרי לכהנים. אלא איסורא דרמי רחמנא עלה. [דעצם הפרשת תרומה להחיל עליו 'שם תרומה', והתורה אוסרתו]. ובחי' ר' שמעון [ט] כתב דבפשוטו לפ"ז הא דהקדש נחשב דבר הנדור, הוא משום דהמקדיש עושה איסור לכל העולם, מלבד מה שמייחדו לגבוה. והק' דהא מנ"ל⁴. ור' שמעון ביאר דגבי הקדש, המקדיש מייחדו לגבוה, ובזה חלו בו דיני מעילה, ונחשב דבר 'נדור'⁵.

והראב"ד [בהשגות א יא] כתב מפני שהחלה ותרומה הם כקנינו של כהן. והרשב"א [יא:; ויב.] ביאר דאינו נאסר לזרים מחמת נדרו, אלא שנאסרו לזרים מחמת שהתורה זיכתה חזה ושוק לכהנים להיות כנכסיהם, שלא יהא אחר זוכה באכילתו. וכתב אע"ג דצריך לקרות שם, מ"מ לאו קרבן הם דמותרין למקנת כספו של כהן.

והראב"ד כתב אבל הבכור לאו נכסיה דכהן, דהא אינו נאכל אלא לזכרי כהונה. והמפרשים תמהו דמבואר להדיא זבחים קב: דנאכלים לכהנים ועבדיהם ונשיהם [וכ"פ הרמב"ם מעשה"ק י ה ובכורים א ה].

והתוס' ר"ד כתב דכיון דמותר לכהנים לא נחשב דבר האסור, דבעינן איסור נדר לד'. והביא מהגמ' [בע"א] דבשר חטאת ואשם לא נחשב דבר הנדור, שהי מותר לכהנים [ולכן הגמ' העמידה דוקא בנותר של עולה⁶]. ובחי' ר"א מן ההר [יח:]: כתב בשם רש"י דבעינן נדר לד', שיתפיס בפני דבר הקרב ע"ג מזבח⁷.

אבל הרמב"ם [א יא] כתב דל"מ התפסה בחלת אהרון ותרומתו, דאין שום דרך להביא בנדר ונדבה [משא"כ חטאת ואשם, ע' בסמוך. והראב"ד חלק הו' לעיל]. וכ"כ בפיה"מ [פ"ב]. והנמוק"י [ג:]: כתב טעמא דתרומה דלא מצי למעבד תרומה מילתא דלא מחייב בה.

מעשר בהמה - במשנה יח: מבואר דמהני התפסה במעשר בהמה, ופי' הר"ן שם דהיה קורא לעשירי עשירי, ולכן נחשב דבר הנדור. והרמב"ם [א יג] כתב דקדושתו בידי אדם [ולכן לא דמי לבכור], וכ"כ הראב"ד [א יא] ור"א מן ההר. אבל ברמב"ם פיה"מ [מהדורא קמא שם] כתב

- 1 שהרי בתרומה יש חיוב חומש לזר, ועשה דמשתמרת תרומות.
- 2 ויל"פ עפ"ז להיפך, דאיסור טבל הוה מחמת התרומה שבו, ואף בלא קריאת שם. ולכן לא נחשב דבר הנדור. [ואף דחלק מדיני הקדושה חלו רק ע"פ דיבור].
- 3 וכאן כתב בקיצור כיון שאינו אסור לכל דבר האסור מקרי. [ולכאורה כוונתו כסימן, וע"ד מש"כ לעיל. אבל יל"פ ע"ד התוס' ר"ד].
- 4 והביא דבר"ן [לק' לד] מבואר דיש מעילה אף דבר שנקנה להקדש ע"י קנין ד' אמות [וה"ה קנין חצר], ע"כ דלא תליא בקדושת הפה.
- 5 וכן בכל קונם, ההבדלה נעשית ע"י הנודר, ואף דה'לאו' חל ע"פ דיני התורה.
- 6 ויל"ד דיש לדייק לאידך גיסא, דמקשה הגמ' מנותר של שלמים, משמע דנותר של חטאת ואשם לא נחשב שיש צד היתר.
- 7 וכ"כ השיטמ"ק בשם הר"ן וז"ל [ואפי' נאמר נאמר דהפרישה וקרא לה שם חלה קרי נדור] מ"מ אינו ראוי להקריב וגם לא לבדק הבית. [ובתחילת דבריו כתב דלאו ע"י נדר נאסרין לזרים, וגבי אהרן וזרעו מותרת, וכעין דברי הר"ן].
- 8 ור"א מן ההר [יח:]: הביא בשם רש"י דמעשר בהמה נחשב דבר הנדור דצריך לומר בשעת עישור 'הרי זה

דמעשר בהמה הוה קרבן שלמים, ויכול אדם להתנדב קרבן.

ומ"מ צ"ב מ"ש מתרומה, דתליא במעשה הפרשה דאדם. והרשב"א כת' דמעשר בהמה נקרא קרבן [ולכן לא דמי לתרומה דהוה ממון כהן]. וכתב עוד [ע"פ פי' הרא"ש] צריך קריאת שם לאסור העשירי, ולא להתיר העדר. ומ"מ לסברת הרמב"ם קשה¹. ויש אחרונים שתי' דאם קרא לתשיעי או י"א עשירי, דקודש ע"פ דיבור². והקה"י [יב] תי' דמעשר בהמה הוה בכלל שם שלמים³, ואינו שם קרבן בפנ"ע⁴. [וכ"כ בפיה"מ מ"ק הנ"ל, אבל צ"ע מ"ש מבכור ע' בהמשך].

רא"ש ד"ה הא. המביא וכו' נותן א' לכהן. משמע דהמביא מפרש התרומה. ובמקד"ד [כט א בסופו] נסתפק מי הבעל לתרום. ולשון המפרש [בע"ב, ע"ש ב' פי'] דהכהן מפרש [ומבואר בדברי המפרש דלפני שהתפריש תרומת לחמי תודה הוה טבל, וע' מנחות עז:].

דף יב:

רא"ש ד"ה כגון דאפרשן בלישה. לאו דוקא, דקודם שחיתת הזבח לא שייך לקרותם תרומת לחמי תודה. וכמ"ד ב' דברים המתירין מעלין זה בלא זה⁵.

אבל תוס' [נדה ו:]: כתבו דאף קודם שחיתה, קדושת [הפת, וי"ג הפה] איכא עלייהו, ואסור לשנותם בחלה אחרת, כדאמר' בסוגיין דאסור הככר שהתפיס בו. אבל בתוס' הרא"ש [שם] כתב דאפשר דיכול לשנותם דאכתי לא קדשי, ולא קרא שם. אלא שיחדם לשם תרומה לעשותם יפה.

דשקל חדא מחמץ וכו'. פי' הר"ן דעשה י' חלות מכל מין. וכ"כ הרא"ש ורש"י [נדה ו:]. והאחרונים [יונת אלם ט, קה"י על המקד"ד כט ב] הביאו מזה דהפרשה של תרומת לחמי תודה בעי חלה מתוך י' חלות, ולא סגי בעשירית בכמות הסולת. אבל הקשו דלתוס' [הנ"ל] לא חל שם תרומה קודם שחיתה, וכבר אינו א' מי'.

והרמב"ם [מעה"ק ט כב] סתם שיפריש א' מכל קרבן כשהן בצק. והמשנ"ל ציין לדברי הר"ן ורא"ש, [וכתב דוק היטב].

דף יג.

מבעי ליה למתפיס בחטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר. פי' הרא"ש אע"פ שהוא מחוייב, צריך להקדישם. והר"ן כתב דהוא בורר בהמה זו⁶. אבל הרמב"ם [א י] כתב דהחטאת והאשם אע"פ שאינן באין בנדר ונדבה, אפשר לבוא מחמת נדרו, דהנודר בנזיר מביא חטאת, ואם נטמא מביא אשם. לפיכך האומר פירות האלו כחטאת או כאשם וכו' אסורין. והראב"ד [יא] השיג, וכן התוס' ר"ד תמה על הרמב"ם⁷. והגר"ז [נזיר ד] הביא דבדברי הרמב"ם מבואר דלא בעינן דקדושת בהמה זו ע"י נדר, אלא סגי דמין קדושה זו באה בנדר ונדבה להחשב דבר הנדור⁸.

והרמב"ם [נזירות ג יד] מבואר דמהני התפסה בנזירות שמשון. והאחרונים הק' דפשטות הגמ' נזיר ד: דל"מ, דאינו דבר הנדור [דהמלאך אסר את שמשון, ולא מצאנו נזירות זו ע"י נדר, וע' לקמן]. והקרא תי' דכיון

מעשר'. [וצ"ב דעשירי קדוש מאיליו. ואפשר דאינו נחשב דבר הנדור אא"כ אמר]. ור"א מן ההר חלק שקדושתו בא ע"י אדם, ולא כבכור דהרחם מקדש.

1 והרש"ש [יג]. דן דיכול לפטור עצמו, ע"י שמפזר ואין צירוף. והקשה דאף בכור יש אופן לפטור. והגר"ז [הו' לקמן יג]. כתב דמעשר בהמה אין גוף הקרבן חובה, אלא דלא יתכן היכי תמצא בלא חובה. [וצ"ב הא מגלן].

2 והקה"י [שם] הקשה דתליא במח' [נזיר לב] אי מהני אף במתכוון לכך, או רק בטעה. 3 והקה"י הביא כן מדברי הרמב"ם בפיה"מ [איזהו מקומן] דיש כמה סוגי שלמים, דכתיב בתורה 'תורת' גבי חטאת, וגבי אשם ועולה ושלמים. אבל מעשר ובכור הוה בכלל שלמים. וה"ל חטאת נזיר וחטאת חלב נחשב שם חטאת, אע"פ שהוא סוג אחר.

4 וע"פ דברי הרמב"ם דחטאת נחשב נודב, כיון דיכול לידור נזירות, וסגי דיש אופן להתנדב 'שם קרבן' זו [וכת' דהכא כו"ע מודו ע"ש].

5 ויל"ד האם ע"י חל בהם קדושה גמורה לענין מלקות או רק צד קדושה [דעדיין חסר את המתיר הב']. 6 והרש"ש העיר דאפשר להתחייב חטאת לפטור חובתו של פלוני. [ויל"ד דנחשב קרבן של המתכפר, ואצלו אינו נדבה].

7 והקשה 'אנא ימצא שיבא בכור ע"י נדר'.

8 ובחי' ר"א מן ההר [יג:]: כתב דכל הני אין באין בנדר ונדבה 'לעולם'.

דאשכחן נזירות בנדבה, ומין הנזירות הוה ע"י נדבה¹.

מתפיס בבכור

שמצוה להקדישו. צ"ב דמאחר דכבר הוה קדוש מה הוסיף קדושה הנוספת. ועוד הקשה ר' שמעון דהוה קדשים ממילא, ואינו שלו להקדיש. ותי' ר' שמעון [הו' בחי' ר' שמואל] דהתורה חידשה דיש לו בעלות בבכור לענין להקדיש. וכיון דיש לו בעלות להקדיש חל בו קדושה נוספת².

ובחי' ר' שמעון [ט] הוסיף דגדר הדבר כמו מעשר בהמה, דהמצווה לקדש את העשירי, אלא דאף אם הוא לא מנאו הוה קדוש מאיליו. אבל במקום שהוא מקדיש אינו נעשית קדוש מאיליו. וה"נ בבכור, כיון דהבעלים מקדיש, יש בו קדושה מחמתו, ופקע קדושתו דנתקדש בלידה מאיליה.

בתר דהקדישו - ובלח"מ [א טו וכן השעה"מ א יג] נקט דלר' יעקב מהני התפסה בבכור רק במקום דהבעלים הקדיש, ומתפיס בקדושה שהקדיש הבעלים. והמחנ"א [נדרים י] הביא מזה דמהני התפסה כשיש על החפץ ב' קדושות, וסגי דהשני הוה דבר הנדור [וע' לעיל יב]. אבל הגר"ז [נזיר ד, והו' בגר"ח סטנסל קצז] ביאר דאף דלא חל קדושה ע"י שהוא הקדיש, מ"מ סבר ר' יעקב דכיון דנתחדש דקדושת בכור חל ע"י קדושת פה, נחשב דבר הנדור. ואף כשלא הקדישו נחשב דבר הנדור, וכמ"ש הרמב"ם גבי חטאת ואשם דלא בעי שחל קדושה על החפץ ע"י נדר, וסגי להחשב דבר הנדור בהא דיש במין חטאת ואשם שבאין נדבה.

דעת הרמב"ם - והרמב"ם [א יג] פסק דהאומר הרי הן עלי כבכור ל"מ, שאין קדושתו בידי אדם. ובהל' טו כתב דאם היה לפניו בשר בכור לפני זריקה אסור, אבל לאחר זריקה ל"מ התפסה [משא"כ בשר קדשים קלים מהני התפסה, דבעיקרא מתפיס]. והראב"ד תמה דאי כר' יהודה, אף קודם זריקה ל"מ. ואי כר' יעקב אף אחר זריקה יהני. ועוד תמה הכס"מ דהוה נגד הגמ' דאילימא קודם זריקה³.

והכס"מ הביא בשם ר"א בן הרמב"ם שתי' דהרמב"ם פסק כר' יהודה דל"מ התפסה בשם בכור. אבל 'בשר בכור' [קודם זריקה] יש עליו גם קדושת שלמים [דהוה דבר הנדור], ולכן הוה מתפיס בקרבן [וכתב דבזה לא אפשיטא, והוה ספק דאורייתא]. והאחרונים ביארו דאף בכור הוה בכלל 'שם שלמים', וכל המח' בסוגיין כשמתפיס ב'שם בכור'⁴.

אבל בחי' ר"א מן ההר הביא דאף לר' יעקב ל"מ התפסה ב'שם בכור', אלא בבשר שהוא לפניו. ולהא מילתא דמי לדבר הנדור. והביאו דהגר"ח נחום ביאר דמהני התפסה רק ב'מעשה ההקדש', אבל עיקר קדושת הבכור אינו מחמת נדר, ול"ש שיתפיס.

רא"ש ד"ה הא דאמר. בשבא וכו'. משמע דבפתח אמרי' לא קרבן לא אוכל לך, ולפ"ז סתר מש"כ לעיל [יא:]. וכה"ק הב"י [רד], וכתב דהרא"ש לעיל קאי קודם דברי רב אשי, אבל מדברי רב אשי הגמ' חזרה בה. והמשנ"ל [א יח בסופן] ביאר דברי הרא"ש באופן אחר.

ר"ן ד"ה לקרבן. אבל אמר לא אוכל שרי. ומשמע דקאי אף א'כקרבן', ואמרי' דנשבע בחיי קרבן [וכמ"ש הר"ן ד"ה כקרבן, ולעיל יא.]. ורע"א תמה דהאומר 'כקרבן' לא שייך בחיי קרבן, א"כ יל"פ כקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ובתוס' הרא"ש הקשה כע"ז, ותי' דהאומר קרבן וכקרבן לא אוכל לך, כיון דסיים דבריו לא אמרי' כקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ורק באומר

1 והביא הקר"א דכע"ז מצאנו [בירושלמי] דמהני התפסה כחרמו של עכן, ואף דהוה בידי שמים. וכן אילו של אברהם [הו' לעיל י:]. וע"כ דסגי במה ש'מין' הקרבן בא נדבה.

2 וכ"כ בקוב"ש [ח"ב שבועות ז] דאינו מעשה אמירה בעלמא, אלא סיבה נוספת לקדושה, כמטיל מום בב"מ.

3 והביא נוסחא ישנה דקודם זריקה 'מותר'.

4 ואחר זריקה אפשר להתפיס רק בעיקרא, דהוא השם בכור. דהאיסור שלמים כבר אינו לפנינו. [וצ"ב, והאחרונים האריכו ליישב. ועוד צריך ליישב את לשון הגמ' לעיל].

5 ובקוב"ש [ח"ב שבועות ו] ביאר דיש ב' גדרים של התפסה, המשכת קדושה והתפסה בנדר שאסרו. ואף בבכור שייך המשכת קדושה [אף דאינו מחמת נדר] אלא דהמשכת קדושה שייך רק במחית הבשר קמיה, ול"ש אחר זריקה דליכא קדושה בעולם. אבל התפסה בנדר ל"ש בבכור [לר' יהודה].

ל'קרבן', דהלשון מצד עצמו חסר, אנחנו משלימים דבריו.

רא"ש ד"ה האומר. כל הני קרבנות חובה וכו' סד"א כיון דזקוק להביאם בע"כ. [וע' מש"כ למעלה בגדר חטאת ואשם].

שם תודה כללא בהדיה דדמיא לחובה וכו'. [והעירו דמ"מ יש תודת נדבה, ומשמע ברא"ש דאילו ל"מ התפסה בקרבן חובה, ה"ה במתפיס בתודה סתם, דאמרי' דכוונתו לתודת חובה. ולא אמרי' דהוה קרבן ששייך בו נדבה. ודלא כסברת הרמב"ם גבי חטאת ואשם, וסברת האחרונים בשלמים].

חי קרבן. התו"ט העיר דקאי אף במנחה, ומה שייך בה חיים. וכן תמה עמש"כ ה"ן [יא]. בלא כ' אמרי' דחי קרבן קאמר, אף אעצים וכו'. והרש"ש [יא]. תי' דכל דבר נברא נקרא חי, ואף עץ מתקיים. וכן מצאנו הלשון בשר חי.

דף יג:

והא ל"ל לר' מאיר מכלל לאו וכו'. אבל הרמב"ם בפיה"מ פי' את המשנה משום מכלל לאו. והתו"ט תמה דהוא נגד סוגיין.

נעשה כאומר לקרבן יהא וכו'. משמע דאיירי דאמר לקרבן, ואפי' הכי מתרצינן לקרבן יהא. וע' תוס'. והמשנ"ל [א יח] האריך בזה טובא.

דבר שאין בו ממש

האומר לחבירו קונם פי וכו'. הראשונים ביארו דאסר את הדיבור. אבל השיטמ"ק הביא בשם פירוש שאסרו כל פירות שבעולם עלי אם פי מדבר עמך. ולפ"ז לכאורה ל"ש חסרון דבר שאין בו ממש [וצ"ב מהגמ'].

והרמב"ם בפיה"מ דהאומר אם יהיה כך או אם אעשה כך הרי עלי קרבן כך וכך, הרי זה חייב על כל פנים לפי שזה סוג מסוגי השבועה. וכ"כ הרמב"ם בהלכות [ג יא] האומר הרי עלי קרבן אם אדבר וכו' ועבר על דבריו, או שאמר אם דברתי וכו', חייב קרבן. שאין אלו נדרי איסור אלא נדרי הקדש. [ומשמע מדבריו דאף בתנאי שייך חסרון אין בו ממש, אלא דהתנאי הוה גדר שבועה, ולא גדר נדר. וצ"ב].

ר"ן ד"ה שהנדרים. שהשבועות מיתסר גברא, ואיהו אית ביה ממש. משמע דשבועה ג"כ 'חל' על דבר שיש בו ממש, אלא דחל על הגוף. [והוה חלות איסור, ולא רק דין לקיים דבריו].

אמר רב יהודה באומר יאסר פי וכו'. פי' ה"ן נעשה כאומר. וכ"כ רוב ראשונים. וה"ן לקמן טז: הביא בשם תוס' דכיון דהזכיר את הידים אמרי' כן. [ויתבאר שם בעזה"י]. אבל המאירי הביא י"מ דדוקא באומר, וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י. וכן דייק הלח"מ [ג יא] מדברי הרמב"ם.

ר"ן ד"ה באומר. המ"ל וכו' דאסור מדרבנן, שהנדרים חלים על דבר שאין בו ממש. [ובחי' ר' שמואל חקר בגדר האיסור דרבנן, האם החשיבו דחל הקונם על הדבר שאין בו ממש, או דהוה איסור גברא [וע' לקמן כמה ראיות לזה]. ודעת הרמב"ם משמע דהוה דין דרבנן להתיר, ולא אמרי' דחל הנדר כלל ע"ע לקמן]. והרשב"א תי' דכיון דהמשנה סתמה דאסור, משמע דמדאורייתא.

ועוד תי' הרשב"א דהכא איירי באוסר על חבירו. ובאוסר על חבירו ליכא איסור דרבנן בדבר שאין בו ממש ודבר שלא בא לעולם, ולא גזרו אלא במה שאוסר על עצמו. [ויר"א ריג א דייק כן אף מדברי הרמב"ם]. ואם נאמר דגדר האיסור מדרבנן דחל קונם על הגברא, א"כ פשיטא דאינו יכול לאסור את חבירו. והחזו"א [קלו לדף ה ה] כתב ד"ל דה"ן לא פליג, אלא דהעמיד את המשנה באוסר על עצמו. אבל האחרונים הביאו דבטור ושו"ע [ריג א] מבואר די' איסור דרבנן אף באוסר על חבירו.

1 וכ"כ רש"י [כת"י מנחות עט: בסה"ע] דד' צריכין להודות נחשב תודת חובה. והאחרונים העירו דבזבחים [ק"ז]. איתא דכל הנידר ונידב קרב בבמה, ומבואר התם דאף תודה בכלל. דאף ד' צריכים להודות לא נחשב לענין זה קרבן חובה.

2 והוסיף דע' זה והבינהו היטב לפי שהוא מן המקומות שאפשר לטעות בהם טעות גדולה. [משמע דבא לאפוקי מדברי ה'פירוש'].

3 ובגינת ורדים [י"ד ב ט ציינו בגליון מהרש"א] עמד בשינוי הלשון, דבפיה"מ קראו שבועה, ובהל' קראו נדרי הקדש.

4 והשעה"מ ויר"א ועוד אחרונים תפסו בדברי הרשב"א די' ב' תנאים, דאין בו ממש, והוה דבר שלא בא לעולם. ובחי' ר' שמואל תמה עליהם דדבר שלא בא לעולם הוה טעם לדבר.

ידי למעשיהם. תוס' הקשו דמעשה ידיו יש בו ממש, כשיצר דבר ע"י ידיו. והרשב"א חלק דלס"ד אסר את העשייה, וזה אין בו ממש¹. ולא אסר את מה שנעשית ע"י. והביא כע"ז [ב"ב קמז:]: דהאומר ידור פלוני בבית אין בו ממש, ואף דדירת הבית יש בו ממש. ועוה"ק דהוה דבר שלא בא לעולם, ואין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו².

הדרן עלך פרק כל כנויי

-
- 1 וכ"כ התוס' ר"ד שאפילו אם חקק הבקעת ועשאה כלי הוי דבר שאין בו ממש, שלא נתכוין לאסור גוף הבקעת שיש בה ממש אלא התיקון והמלאכה שעשה בה. וכין שגוף העץ מותר, התיקון שעשה בו הוא דבר שאין בו ממש, שאינו נתפש ומתמעט ביד.
 - 2 ולפ"ז מהני אם אסרו אחר שבא לעולם.

פרק ואלו מותרין

הרי את עלי כאמא פותחין לו פתח וכו'. ורבא בגמ' [יד.] העמיד בעם הארץ, וכתב הר"ן דדוקא במדיר את אשתו בדבר האסור [וכן מפורש בגמ' דברישא ל"צ פתח]. מפני שדרכו לאוסרה, וגזרו אטו כשיאסור בדבר האסור. והרא"ש כתב דהחמירו שלא ירגיל לאסור את אשתו. והריטב"א כתב משום שלום בית.

אבל דעת הרמב"ם [ב יג] דאף ע"ה שאסר עליו פירות העולם, והתפיס בדבר הנדור, אע"פ שאינו נדר צריך שאלה. והכס"מ הקשה דמפורש בגמ' [בסמוך] דבאוסר פירות לא אמרי' כן. [וע' לח"מ מה שנדחק]. ורא"מ מן ההר כתב דרבינא פליג ארבא. אבל הגר"א [רה ד] כתב דהרמב"ם לא גרס כן בגמ'.

פתח ממק"א. פי' הר"ן דאין פותחין בכבוד אמו. והרא"ש פי' דבעי פתח ולא חרטה [וע' לקמן כא].

ר"ן ד"ה האומר. ה"ה נמי מתפיס בשאר איסורי הנאה. האחרונים [אגר"מ י"ד ד יט ועוד] דייקו דהר"ן נקט איסור הנאה [ואף דהמשנה קמ"ל אף בשר חזיר, דהוה איסור אכילה. אבל הרשב"א כתב אף בשר חזיר], משמע דפשיטא דל"מ התפסה לאסור את אשתו ע"י דבר האסור באכילה. והאחרונים חקרו בזה דהתפסה הוה 'כזו', ויל"ד דלא שייך לאסור איסור הנאה ע"י דבר האסור באכילה¹. [וע"ע לקמן טז].

דף יד.

מתפיס בדבר האסור

מנה"מ וכו' עד שידור בדבר הנדור. ברא"ש משמע דילפי' מהכא דמהני התפסה, ודוקא בדבר הנדור. [ואין מיעוט על דבר האסור, אלא דקושיית הגמ' אמאי לא ילפי' אף מלאסור איסור]. אבל בר"ן מבואר דיש מיעוט דבדבר האסור לא נאסר.

והמאירי כתב דילפי' מלאסור איסור ענין התפסה, שאלמלא כן הייתי אומר אין נדר עד שידור בעיקר הנדר, קמ"ל לאסור איסר כלומר שיכול לאסור בדבר שאינו מותר לו. וקמ"ל כי ידור נדר כלומר דוקא בדבר הנדור.

ר"ן ד"ה אמר קרא. דלאשמועינן דבר הנדור ל"צ קרא, דלא גרע מידות וכו'. משמע מדברי הר"ן דהתפסה מהני מדין יד. והאחרונים הקשו דבר"ן [ב.] כתב דעיקר הנדר הוה בין ע"י התפסה ובין שלא ע"י התפסה. והאחרונים ביארו דכוונת הר"ן דלולי שנתחדש קרא בהתפסה, היה מהני מדין יד. אבל אליבא דאמת הוה גדר עיקר הנדר.

אבל דעת הר"ן בשבועות [ח. בדה"ר, הו' לעיל ב.] דעיקר הנדר הוה ע"י התפסה והמשכת קדושה, והלשון איסור מהני רק מדין יד לקרבן. וכ"כ הרא"ש [ב. וכ"מ].

והמשנ"ל [א ז] הביא מדברי המהרלב"ח [כז] דהאומר הרי את אסורה עלי כאימא, חל הנדר, ואף דהוה מתפיס בדבר הנדור, דלשון 'הרי את אסורה עלי' הוה לשון נדר גמור. והמשנ"ל כתב דלצד דכל נדר הוה מדין התפסה [וידות] ל"ש זה, דכיון דפירש דבריו בדבר האסור, ל"ש תורת יד, דאין אנו טורחים לגומרם באופ"א. וכל דברי המהרלב"ח הוה לדברי הראשונים ד'איסור' הוה לשון נדר גמור. ובמה שהוסיף משל 'כאמא' לא גרע. [והאחרונים הביאו לשונות הראשונים בכמה מקומות דאסור כאמא מותר, אבל י"ל דס"ל דהלשון 'אסור' בעי התפסה]. אבל האחרונים דייקו מדברי הריטב"א [בסמוך] מפורש דאף דהוה לשון נדר גמור, גרע במה שפירש דבריו כדבר האסור.

והמשנ"ל [מעילה ד ט] נסתפק האם יש מעילה בקונמות כשאוסר דבר בלשון איסור בלא התפסה, דדוקא מתפיס עשאו כהקדש². [וכ' דמ"מ אם מהני לשון אסור מדין יד, א"כ דינו כהתפסה].

1 ושמעתי לחלק דשאני התפסה בדבר האסור, דהוה בעצם האיסור, אבל התפסה בדבר הנדור, גדרו במעשה האוסר ומהני בכל אופן.

2 ודייק כן מלשון הרמב"ם [שם], אבל האור גדול [במשניות ד ב] דייק מהרמב"ם דבכל אופן יש מעילה.

בא"ד דבשר חזיר אסריה רחמנא והוא לא אסריה. וכע"ז כתב הרמב"ם [נדרים א ז] שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר. [וצריך ליישב עפ"ז כל האופנים שנחשב דבר הנדור, ע' לעיל דף יב-יג].

אבל הריטב"א [כאן, וספ"ק, וקידושין נד]. ביאר הא דל"מ התפסה בדבר האסור, דכל איסורי התורה הוה איסור על הגברא. וקונם הוה איסור על החפצא². והאחרונים הקשו דבכור הוה קדושה על החפץ, ואמאי לא יהני התפסה [ע' לעיל יג.], ואף דלא הוה מחמת נדר. ועפ"ז ביאר הריטב"א דל"מ התפסה בשבועה [ע' בסמוך] דהוה התפסה בדבר האסור, דהוה על הגברא כשאר איסורי התורה.

ר"ן ד"ה מתבעי. לא נאסר אלא לו לבדו, דחייל נדריה. [וברשב"א לעיל יב. כתב דקמ"ל קרא דלאסור איסור, ועמש"כ שם]. והתוס' ר"ד [יב]. כתב דל"מ התפסה האסור רק לאדם א', אלא כיון דבא מכח קונם מהני התפסה בו. [והאחרונים ביארו דנתחדש בזה התפסה בנדר, ולא בקדושת החפץ]. ותוס' הוסיפו דילפי' דמהני 'זה כזה'.

מתפיס בשבועה

ר"ן ד"ה הילכך. אבל מתפיס בשבועה ל"מ דקיי"ל [כרבא שבועות כ:]: דלאו כמוציא שבועה מפיו דמי וכו'. הר"ן כתב כדעת הר"ף ותוס' [שבועות שם] דנח' אביי ורבא רק בשבועה, אבל בנדר לכז"ע מהני התפסה.

אבל דעת רש"י שם דמח' אביי ורבא קאי אף במתפיס בנדר. והר"ף [שם ח בדה"ס] הקשה דמצאנו בנזיר התפסה בנדר. והרמב"ן [שם, ובהל' כאן] האריך דכל המשניות בנדרים מבואר דמהני התפסה בנדר.

והריטב"א תי' דאף לרבא מהני מדין יד³. וכתב דלרבא מתני' דדבר האסור איירי בנדר גמור, שאומר יום זה 'הוא אסור' כיום פלוני⁴. ואם תלה נדרו בדבר האסור ל"מ, וכן המשנה לעיל י: איירי בנדר גמור. ובחי' ר' שמואל כתב דאף לרש"י מהני התפסה בקרבן, וכל סברת רש"י דלא מהני התפסה בנדר⁵, שנדר נדרי איסור ואמר זה כזה.

והראשונים הקשו אמאי לא ילפי' התפסה בשבועה מנדר. דהוקשו זל"ז [וכמ"ש הר"ן לעיל ז. ד"ה הפקר לענין ידות]. ובס' החינוך [ל] תי' דנדר חמור משבועה [וע' מש"כ לקמן טז:], ולכן לא ילפי' מיניה לשבועה. והר"ן בשבועות שם ביאר לדעת הר"ף דכיון דלא משכחת לה נדר בלא התפסה [וסותר למש"כ במכילתין ב. וכ"מ דעיקר נדר הוה אף בלא התפסה], ומצוותו בכך שנמשך איסור הקדושה, ולא שייך ללמוד שבועה ממנו. דהא דלא ילפי' דמהני התפסה בשבועה מנדר, דכיון דעיקר הנדר הוה ע"י התפסה, ומצוותו בכך לא שייך ללמוד ממנו התפסה. ועוד כתב דאף התפסה אגברא ל"ש בשבועה, דל"ש התפסה אלא בדבר שחל עליו תואר הקדושה, ואומר זה כזה⁵. וכתב דחוכך להחמיר דיהני התפסה אגברא, ודלא כמ"ש הר"ף.

והר"ן [בסו"ד שם ח:]: כתב דאפשר דמהאי טעמא ממעטינן מתפיס בדבר האסור. דגדר המיעוט דלא שייך קדושה שנמשך ונתפס. [ודלא כמ"ש הר"ן כאן הטעם דאסריה רחמנא, והוא לא אסריה]. והאחרונים [קה"י טו] הקשו דלפ"ז יהני התפסה בבכור, דהוה קדושת קרבן, אף דלא הוה נדר על פיו.

והאחרונים הביאו מהשיטמ"ק [לה] בשם רא"ם דהא דיש מעילה בקונמות משום דמתפיס בקרבן. וכן הביאו מהמאירי [לקמן כח ולה].

- 1 והאגרו"מ כתב דמתני' דידן קמ"ל דעבודת כוכבים נחשב דבר האסור, ואף דחל האיסור ע"פ דיבורו. קמ"ל.
- 2 [ודייקו מלשון הריטב"א דאילו קונם הוה איסור גברא, היה שייך התפסה. ולא אמרי' דהתפסה שייך רק במה דחל קדושה בחפצא].
- 3 ובזה נח' האם דינו כמוציא שבועה מפיו, והתפסה גמורה, דאף שלישי נתפס בו. או כיד בעלמא.
- 4 וכ"כ הריטב"א [קידושין נד. בשם מורו] דהיכא דאמר ככר זה עלי אסור שלא אוכלנו כנבלה חייב משום ידות נדרים. דהאי דקאמר כנבילה לאו אאיסור ככר קאי שיהא איסורו כנבלה, אלא אשלא אוכלנו קאי שקבל עליו איסורו שלא יאכלנו כשם שאינו אוכל נבלה, ומכיון שאמר ככר זה עלי אסור נאסר איסור חפצא משום ידות נדרים.
- 5 והר"ן הקשה דיהני התפסה עכ"פ מדין יד, ותי' דכיון דאסיק דיבוריה לא מהני כדן יד [וע' מש"כ בזה לעיל ו:]. והקשו האחרונים ממש"כ הר"ן לעיל דהתפסה בנדר מהני, דלא גרע מידות.

בא"ד ואיכא מ"ד וכו' אבל איסורא מיהא איכא. וכ"ד הר"י מגאש [שבועות שם] והרמב"ם [שבועות ב ט] דיש איסור דאורייתא בהתפסה בשבועות. והאחרונים ביארו דסברת הר"י מגאש דמהני התפסה מהגברא אף בשבועה¹, אלא דלא הוה 'כמוציא שבועה מפיו', ובשבועה חומר השבועה הוא מחמת אמירתו של עצם לשון השבועה, ולכן בעינן דיוציא את השבועה מפיו [וכדאיתא בגמ' ט. הא לא מפיק שבועה מפיו²]. ועוד הביאו הראשונים [ריטב"א שם] צד דהוה איסור דרבנן. אבל הר"ן חלק 'וזה אינו מחזור', וכ"ד הרמב"ן [שבועות שם] דאין איסור כלל. דכיון דהטעם דל"ש בשבועה התפסה כלל, ואינו רק חסרון בחומר השבועה. והראב"ד [על הר"ף שבועות שם] כתב דבהתפסה בשבועה יש אף לאו דבל יחל, ונידון הגמ' כמוציא שבועה מפיו היינו כלפי דין קרבן³. [ודין נדר ושבועה תליא בהדדי]. ולא נתבאר בדברי הראשונים במה פליג אביי דמהני התפסה אף בשבועה. והאחרונים [קה"י א] ביארו דלאביי הוא מתפיס ב'מעשה' קבלת חבירו, דאף הוא 'עושה' כמו שעשה. ואילו לרבא מתפיס בתוצאה דזה כזה. הא בע"ה. הרמ"א [רה א] כתב י"א [שו"ת הרשב"א ג שיד] דבזה"ז לכולם יש דין עם הארץ, לפי שרובן אינן בני תורה⁴.

דף יד:

הנודר בתורה

תניא הנודר בתורה. פי' הרא"ש והר"ן שנשבע בתורה. והנידון האם נחשב שבועה בשם. ומשמע בר"ן דלא הזכיר לשון שבועה, דא"כ מהני בלא 'שם' [וכמ"ש הר"ן ב.].

ר"ן ד"ה ה"ג ואבע"א וכו'. אבל הראב"ד [בהשג' שבועות יב ד] וכו' והזכרות נדורים הן וכו'. והקוב"ע [עו טו] הביא מזה דיחוד לשמה חל ע"י האדם⁵ [ואינו מעשה יחוד בעלמא ע"י הגברא⁶]. והרשב"א כתב דלפ"ז מהני התפסה בכל הכתיבה, ומש"כ בגמ' אזכרות לאפוקי גוילין. והקשה דאף הגוילין נתקדשו ע"י הכתיבה לשם קדושה. [והגמ' שבת קטז. מסתפקת האם יש קדושה בגליונות ע"ש]. והרשב"א תי' דדעתו על מקום הכתב, ומבואר בגמ' שבת שם דמקום הכתב קדוש רק אגב הכתב, וכשנמחק פקע קדושתו. [אבל אילו התפיס בגליון מהני]. והגר"א [ריב א] כתב דהגוילין נתקדשו ע"י אותיות ולכן אינו דבר הנדור. והאר"ש [תפילין א טו] ביאר סברת הראב"ד דהאזכרות הוה קדושה לשם, ואילו שאר הס"ת בעי רק דין 'לשמה' כציצית.

ובחי' ר' שמואל העיר דאין איסור באזכרות, ומבואר דשייך התפסה בקדושה שאין בו איסורים. אבל הביא מדברי המחנ"א [הג' לטור הל' ס"ת] דהביא מדברי תוס' ערכין [ו. ד"ה יגוד] דיש איסור הנאה על מקום השם⁷.

בא"ד והביא ראייה מהירושלמי וכו' בקדושת התורה. והראב"ד פי' ואין כאן דבר הקדוש בידי אדם. [ומתפיס בקדושת התורה]. והריטב"א ביאר דקדושת התורה אינו ע"י קדושת פיו, אלא מאליו⁸. והנמוקי" כתב דלא הוי דבר הנדור דלא הוה איסור בחפצא.

- 1 והקה"י [א] כתב דהרמב"ם לשיטתו דאף שבועה הוה 'חלות איסור' [על הגברא]. כדמוכח מהא דס"ל [שבועות ה ד] דשייך לאסור את חבירו בשבועה.
- 2 וע' לשון החינוך [ל].
- 3 וע' כע"ז דעת הריא"ז [שבועות לה וס' המכריע בשם רש"י, הו' ב.]. דאף ידות בשבועה לא נתרבו אלא לענין בל יחל, אבל לא לקרבן.
- 4 והגר"א [ג] ציין לתוס' ביצה ו. [לענין קבורה ביו"ט דבזה"ז דינו כאינם בני תורה]. וכתב ויש לחלק. והביאו מדברי החתם סופר [גיטין לב:] דבס"ת הוה הקדש ד'אמירה לגבוה כמסירה להדיוט', וה"ל קדושת השמות וקדושת ס"ת כמעשה גמור וכאלו הקדיש נכסיו או אמר פירות אלו תרומה דאינו יכול לחזור בו. משא"כ לשמה דגט אין בו קדושה ואתי דיבור ומבטל [ועפ"ז תי' קושיית התוס' שם דהקשו אהא דמהני לבטל גט, וכי מהני 'לבטל' ס"ת הנכתב].
- 5 ע"ש שהאריך דיש מקומות שהאדם הוא בעל המעשה, ולכן מהני תנאי וכדו'. אבל בחליצה וכדו' תליא בכוונתו, אבל עצם החלות בידי שמים, ולכן ל"מ תנאי, ומסתבר דל"מ ביטול דאתי דיבור ומבטל דיבור. אמנם בשער"י [ה כ] נקט דאף נדרים לא נחשב דחלות הקדושה בידי אדם, אלא דע"פ דיבורו התורה אסרתו. [ואפ"ה נחשב נדור].
- 6 אף אחרי שנמחק. [והמחנ"א דן שם באופן שנכתב שלא בקדושה. ויל"ד לצד דקדוש אף בטעות, האם נחשב נדור ע"י].
- 8 ואף דהוה ע"י מעשיו לא נחשב דבר הנדור.

בא"ד ונהי דירושלמי אמרו קרבנות וכו'. המחנ"א [לרמב"ם שבועות יב ד] כתב דנפק"מ דמתפיס בתפילין ומזוזות או בספר בראשית [דאין בהם קרבנות¹], או ספרים הנדפסים [דאין בהם קדושה אבל כתובים פרשת קרבנות].

קונם עיני בשינה אם אישן

קונם עיני. השיטמ"ק בשם רא"ם ביאר כלומר עיני יהיה אסור בקונם לענין שינה שסתימת העין גורמת הנאת השינה.

ר"ן ד"ה שאני. בכולהו גרסי' שאני. אבל ברמב"ם [ג י] הגירסא 'שאיני', והכס"מ הגיה שאני, וכדברי הר"ן. והשעה"מ כתב דיל"פ ע"פ התוס' [הו' בר"ן טז:] דכיון דהזכיר החפץ נעשה כאומר קונם עליו.

ובתוס' ר"ד כתב דנדרני שלא אישן אסור מדין ידות [וכדעת הרמב"ן הו' בר"ן ב: בנדר בלשון שבועה]. אבל הריטב"א כתב דכיון דאסור רק מדרבנן, דשינה הוה דבר שאין בו ממש, כה"ג לא החמירו.

אל יישן היום שמא יישן למחר וכו' לא מזדהיר בתנאו. תוס' [לקמן כה: ד"ה נדרי, וכן התוס' הרא"ש] כתבו דמתוך דבאיסורי לא מיזדהר חיישינן שיעבור על תנאו במזיד. דאם שכח ועבר לא חל הנדר, דבעינן האדם בשבועה [וכדמבואר בסוגיה שבועות כח, הו' בר"ן טו:].

והראשונים [גיטין פג, עי"ש תוס' פב: ד"ה שר"א] דנו כע"ז לגבי המגרש על תנאי, האם מותרת לינשא כל זמן שלא נתקיים התנאי. ודעת תוס' דכל שהוא בידו יכול לסמוך שיקיים תנאו אח"כ. [אלא דחיישינן שיפסיד כל אשר לו]. והרמב"ן [ושא"ר שם] תי' דשאני איסור אשת איש דחמירא לה, וכדאמרי' בסוגיין דכל באיסוריה מיזדהר².

ורב נחמן אמר יישן היום, ולא חיישינן וכו'. תוס' הביאו מהגמ' [גיטין פד.] דהוה בידו, דאי בעי למבריו נפשיה בקוץ ולא יישן³.

והריטב"א כתב דסברת רב הונא דשינה אינו בידו וממילא אתי, חיישינן שמא יאנס בשינה. וכ"כ הנמוק"י דלאו בידיה לגמרי, ובתנאיה לא זריז. והאחרונים [מהרצ"ח טו:] הקשו דהגמ' מקשה מתנאי שלא תלך עד הפסח וכו'.

והרמב"ן [גיטין פג.] כתב וכו' דשינה נחשב קום ועשה, דאי בעי מיברז, וכה"ג חיישינן שמא לא תקיים תנאה, הא מוכח מקושיי' הגמ' [טו.] דשלא תלכי וכו', דאפי' בתנאי דשב ואל תעשה חייש רב יהודה. וכע"ז תמה רע"א על קושיית הגמ', דכיון דהראשונים בגיטין חילקו בין תנאי דקו"ע לשב ואל תעשה, מנלן למקשן דרב יהודה אסר אף בתנאי דשב ואל תעשה⁴.

ותוס' כתובות [ע. ד"ה הכא] כתבו דבתנאי שתלוי באחר, אסור אפי' לרב נחמן, דלא מיזדהר דהא לא נדרה. ולכן כשהבעל אסר הדיר את אשתו, ע"י שאסר [על עצמן] הנאת תשמישו בתנאי, אסורה. והקרא כתב דאף לדעת הרמב"ם [ע' בסמוך] דיש איסור על המדיר, מ"מ מותר להנותה על סמך שהיא לא תעבור על התנאי, כיון דיש איסור אף עליה.

דף טו.

כי לא מזדהיר בתנאו, אבל באיסורי מיזדהר. פי' הר"ן כיון שהוא עיקר האיסור, אע"פ שאינו נאסר אלא בצירופו של ראשון. והג"ר נחום⁵ דייק דבעינן טעם דמיזדהר להתיר לעבור על התנאי, ומ"ש מכל הנודר נדר דלא בעינן טעם להתיר⁶. ודייק מלשון הר"ן דאף

- 1 [והעירו דיש בס' בראשית נדר של יעקב. ויל"ד האם מהני התפסה בנדרי הקדש, או רק בדבר המוקדש].
- 2 ולכן בתנאי שבירה ושב ואל תעשה תנשא. דמזהר זהירי, שאם עברה גט בטל ובניה ממזרים. וכ"כ הס"ז [ורכ"ט] דכיון דתאסר מהיום והלאה ולכן מיזדהר. והביא מהמהרש"ל דגט חמיר, ונדרים קיל.
- 3 ויל"ד האם רק בתנאי בגט בעינן לטעם זה, אבל נדר בעינן האדם בשבועה [לצד דאמרי' כן אף בתנאי של אח"כ], ואם הוא אנוס לא חל. ובתוס' משמע דהך טעם קאי אף בנדר. [אמנם אם תלה בתנאי שאינו בידו ודאי חל אף דהוה אנוס בקיום התנאי].
- 4 ואפשר דבנדר היינו דוקא כשעובר במזיד, ובזה אין כ"כ חילוק בין מזיד לשוגג.
- 5 [הו' בספר זכרון ברית אברהם].
- 6 [אמנם פשוט דבכל נדר דא"א לקיים כופין שלא לידור. ואפשר דהכא גרע טפי דכיון דהנדר אינו מוחלט, לא רמי עליה דאיניש כ"כ].

התנאי 'מצטרף' לאיסור. וצ"ב בדפשוטו דאכילת התנאי אינו שייך לאיסור כלל, אלא בירור שעי"ז חל הנדר. וחדש הגר"נ דהנודר על תנאי, אף התנאי הוה חלק מהנדר, ואינו מגדרי תנאי בני גד ובני ראובן⁷ [וכמש"כ האחרונים ליישב קושיית רע"א בגהש"ס נזיר יא.א⁸]. וכיון דלא אסר את שינת היום הב' אלא במצב שישן ביום הא', מצטרף שינה זו לחילול דיבור.

אבל הרמב"ן [ב"ב כו] כתב דבנדר מהני תנאי [אף דליתא בשליחות] דכיון דהוה בינו לבין עצמו מהני תנאי בלא פרשת תנאים. והרמ"א [רכ טו] כתב דלא בעינן תנאי כפול בנדרים, דלא גרע דבורו מכוונת הנודר⁹. ורע"א ציין לתשובות מיימוני [הפלאה ד] דמבואר דנדר בתנאי צריך כל משפטי התנאים [הן קודם ללאו וכו', אלא דכתב דמהני אומדנא].

שבועה שלא אישן ג' ימים

מי שבקינן עד דעביד איסורא וכו'. והר"ן [יד: ד"ה ומי] כ' דנדר שווא לא אשכחן. ומ"מ הנדר לא חל. [והגמ' מדמה כמו שבועה לא חל, ה"נ נדר לא חל, אף דאינו גדר 'שווא'⁶]. וכ"כ תוס' [שבועות כט. ד"ה באומר] בשם ר"ת דלא מצינו נדר שווא⁷.

אבל הרא"ש [ד"ה מי שבקינן] כתב דבשעת נדר עבד איסורא, שהוציא נדר לבטלה מפיו וכו'. [ומשמע דהוה נדר שווא, אלא דאין ע"ז לאו אלא איסורא בעלמא⁸. וכ"כ השיטמ"ק בשם הריטב"א מכאן ראייה דנדר שווא אסורין].

ותוס' [שבועות שם, וכן גיטין לה. צוין בגהש"ס] הקשו [על ר"ת] דבסוגיין מבואר דאף נדר 'חייל' כשא"א לקיים, ועובר לאלתר. משמע דלוקה משום בל יחל⁹. וצ"ב בקונם כיון דחל הנדר, הוה כהקדש, ומאי איכפת לן דא"א לקיימו. והאחרונים [קובה"ע יח ב, ולג ד ויונת אלס ז] ביארו דכוונת התוס' דמתחלל הדיבור תיכף בשעה שיצאה מפיו, וחל הנדר לעינן שלוקה משום בל יחל. וכיון דהדיבור מחולל תו ליכא איסורא לעשות המעשה¹⁰.

ותוס' [גיטין שם] כתבו עוד דהיינו דוקא דבשעת נדר א"א לקיים, אבל אם תלה בתנאי חל הנדר, דבשעת הנדר היה יכול לקיים, ואינו עובר לאלתר עד שיהנה. והאחרונים הביאו מדברי התוס' [הנ"ל] דנדר בתנאי נחשב שלא הושלם ענין הנדר, דאילו הוה גדר תנאי דעלמא, על הצד הזה יצא נדרו לשווא. אבל הרא"ש [כתובות פ"ז ג, וע' מחנ"א נדרים כט] כתב דנדר דא"א לקיים לא חל אפי' תלאו בתנאי. [וע"ע לקמן נה ופט:]. [ומבואר בלשון התוס' דאף אחרי שעבר על התנאי, חל הנדר אף שא"א לקיים, ורק כשנהנה עובר. והחז"א [קלו לדף פט] הביא מזה דשייך איסור חפצא דקונם אף דא"א לקיים, כיון דבשעת דיבור לא היה שווא]. והתומים [ס"ס כו] למד מדברי תוס' [כתובות ע] דה"ה הנודר ותולה בתנאי שא"א לקיים, דאומר אם לא אישן עד ג' ימים יהא החפץ קונם, לא חל הנדר דהוה נדר שווא. והקצות [שם] ורע"א [רלב ו] תמחו דכה"ג גוף הנדר אינו שווא, אלא התנאי הוה כמפליגה, והנדר חל. [וע' מש"כ הגר"נ ליישב דברי התומים].

7 ועד"ז כתב החז"א [אה"ע נו ג] דגבי נדר התנאי הוה פירוש הדיבור, דלא אמר אלא באופן זה. ולכן א"צ פרשת תנאים, דפשיטא דלא חל אלא כמו שאמר.

8 דתוס' נזיר יא. [ד"ה דהוי] הקשו דא"א לקיים נזירות ע"י שליח, א"כ ליתא בתנאי [ע"פ הגמ' כתובות עד.]. [ותוס' תי' דהבאת קרבנותיו מהני ע"י שליח. וצ"ב. וע' בעזה"י יובא לקמן]. ובגהש"ס תמה דעדיין קשה דנדרים א"א לקיים ע"י שליח. והגר"ז [ריש הל' נזירות] הביא בשם הגר"ח דהא דמהני תנאי בנדרים הוא מדין 'האדם בשבועה' [ע' לקמן כה:], דלא חל הנדר כשאין דעתו לזה, ול"צ פרשת תנאים. [והגר"נ נקט דמ"מ נזירות בעי פרשת תנאים, כדמבואר בתוס' כתובות נו, דהתורה קבעה גדר נזירות ל' יום, ולא תליא במעשה קבלתו].

5 ורע"א [לקמן עב:] הביא דהפנ"י [כתובות נז] כתב דמהני תנאי בנדר, אף בלא חידוש דתנאי דבני גד, מדין אתי דיבור ומבטל דיבור. והביא כע"ז מהשיטמ"ק [נזיר יא] דנדר ונזירות לא אלים שיתקיים המעשה אם לא יתקיים התנאי, כיון דליכא מעשה בידים. [אבל המרדכי כתובות רצ כתב סברא להיפך].

6 ומבואר דהא דלא חל שבועה אינו משום דהוה שבועת שווא [כיון דאינו יכול לקיים], דא"כ היכי ילפי' מזה לנדר. אלא דלא שייך שבועת ביטוי בדבר שאינו יכול להתקיים, וממילא הוה שווא, וה"נ בנדר. [וא"כ נאמר דיש גדר 'נדר שווא', אלא דאין בזה איסור].

7 והשיטמ"ק [בשם פירוש] כתב דרבנן קנסו במלקות מיד, על ששם עצמו באיסור שאינו יכול שלא יעבור בבלי יחל, ויתירו לו נדרו. [ומשמע דמדאורייתא הוה נדר ובעי התרה, וצ"ע].

8 וכ"כ בתוס' הרא"ש. אבל הגר"א [רטו א] כתב דלרא"ש הוה איסור בעלמא דרבנן. [ולכאורה לפ"ז כוונת הרא"ש ע"ד הר"ן].

9 וכ"כ בתוס' הרא"ש [שם]. והאחרונים העירו דאין בו מעשה ואמאי לוקה. ובשלמא שבועת שווא יש גזירה"כ דלוקה [ע' שבועות כא.].

10 [וכ"כ החז"א] [קלו לדף פט] דדעת התוס' דענין נדר ושבועה כהדדי. ובקובה"ע ביאר דבכל קונם האיסור הוה משום חילול הדיבור, אבל עצם האכילה אינו איסור. [ומשמע מדבריו דאף אחרי שחל האיסור הוה משום חילול הדיבור. וצ"ע].

נשבע שלא יאכל - הרמב"ם [שבועות ה כ] פסק דהנשבע שלא יאכל ז' ימים, הוה שבועת שווא ומלקים ויאכל לאלתר, וכבסוגיין. [וכן מבואר בתוס' גיטין ה"ל]. והר"ן [שבועות י. בדה"ר] פליג דלא דמי לשינה, שאפשר לו שלא יאכל, ולכשיסתכן ירחה השבועה מפני פיקו"נ³. [וכ"כ הרי"א⁴ ה' בשלט"ג שם⁵]. ושוב כתב הר"ן דלא חל משום דהוה כנשבע לעבור על ד"ת, דאסור להמית את עצמו. [והקצות עג ג כ' דנפק"מ דלבטל את המצווה חל ע"י כולל⁶, ובשבועת שווא ל"ש כולל].

והנמוק"י [שבועות כה]. תמה על הר"ן דמה לי אם אינו יכול לקיים שבועתו מחמת המציאות או מחמת דין התורה, ומ"מ הוה שבועה דא"א לקיים והוה שבועת שווא. ולכאורה מבואר מדברי הנמוק"י דכל שבועה דע"פ דין התורה א"א לקיים נחשב 'שווא' [אף לולי פרשת נשבע לבטל את המצווה]. והאפיק"י ים [א כט] תמה דא"כ הנשבע שיאכל חצי שיעור איסור [דאינו מפורש בתורה, וחל השבועה], הרי א"א לקיים שבועתו מחמת דין התורה⁷. וכן הנשבע על דבר דרבנן [וע"ק קה"י שבועות כא]. והאפיק"י [א כח] ביאר סברת הרמב"ם באופ"א, דאם ימות ג"כ לא יקיים השבועה, שלא עמד ז' ימים בלא אכילה.

ומבואר דסברת הר"ן דלא נחשב שבועת שווא אלא היכא דבמציאות אינו יכול להתקיים, ולא תליא בדין⁸ [וכ"כ בגליון מהרש"א לשו"ע רלו ד'⁹]. והכס"מ הביא מהירושלמי כדברי הר"ן, דממתנים עד שיאכל ומלקין אותו.

והאחרונים [אפיק"י לה וחי' ר' ראובן יב] הקשו דהר"ן [לקמן נה: גיטין לה]. כתב דהאוסר בקונם כל פירות העולם עליו, לא חל הנדר דא"א לקיים, וצ"ע דסתור שיטתו דאינו מוכרח לאכול. ומשמע דיש חילוק בין הגדר נדר דא"א לקיים, לבין דין שבועת שווא. וצ"ע דבסוגיין משמע דתליא בהדדי.

והריטב"א [גיטין לה. בת' הב'] כתב דבר חידוש דהנודר לאסור כל פירות שבעולם חל הנדר, דקונם הוה איסור חפצא, וממילא אסור עד שיסתכן [וכסברת הר"ן], ודוקא גבי שבועה דהוה איסור גברא לוקה משום שבועת שווא¹⁰. ובסוגיין דוקא גבי שינה הגמ' מדמה נדר לשבועה דשינה הוה דבר שמתבטל מאליו, וע"כ יתבטל בלאו שום מעשה מה שאין כן באכילה דאינו מתבטל אלא במעשה ידיה.

רבינא אמר וכו' מדרבנן וכו' דברים המותרין. פי' הר"ן דאשכחן תנא דתני בדרבנן בל יחל. מבואר דנדר על דבר שאין בו ממש מדרבנן עובר בבל יחל גמור [וכ"מ המפרש דלוקה מדרבנן¹⁰].

- 1 אבל הכס"מ הביא מהירושלמי דגרסי' ג' ימים, והמנח"ח [ל ג] תמה דהחוש מכחיש, והגיה ז'. והריטב"א כתב ח' ימים.
- 2 ורע"א תמה דיכול לאכול פחות פחות מכשיעור, ויתקיים כך. [והחת"ס יז. תי' דכיון דתלה נדרו בז' ימים, מצטרף אכילת ז' ימים. אפי' יותר מכדי אכילת פרס].
- 3 והאפיק"י ים הביא להקשות דהנשבע שלא יאכל, לא חל שבועה על דברים אסורים, א"כ משום פיקו"נ יכול לאכול דברים האסורים, ולא יעבור על שבועתו כלל. ועיי"ש שהאר"ך. [ואפשר דכיון דבדרך הרגיל לא יתקיים השבועה ג"כ נחשב שבועת שווא, ולא תלינן באופנים רחוקים. וזה חידוש גדול].
- 4 ומשמע מדברי הרי"א⁴ דסברתו דתליא במציאות. אבל הרי"א⁴ בקונ' הראיות [שבועות כז]. הוסיף די"ל דאדעתא דהכי נשבע, שיאכל כדי קיום הנפש. [ונחשב דהשבועה יכול להתקיים, דאכילה משום פיקו"נ אינו סתירה לשלא אוכל⁵]. וצ"ע.
- 5 [וע' בעה"מ ומלחמות שבועות ספ"ג]. והקצות הקשה דיכול לישבע שלא יאכל יום א', ועי"ז חל כולל על היום הז' והלאה. והאחרונים דנו בזה האם נחשב כולל, כיון דאינו איסור בפנ"ע. ובקובה"ע [לג ה] כתב דכל השבועה היתה שלא לאכול בכל הז' ימים, ומעולם לא נשבע על חלקו, דנימא כולל.
- 6 וכמ"ש הש"ך [רלט כ, ודלא כרדב"ז]. והקה"י כתב דע"כ הוה רק דרבנן, ונחשב דאנסוהו לעבור על שבועתו. אבל אם נימא דבחצי שיעור אף מדאורייתא הוה שב ואל תעשה קשה. וצ"ל דהוה דבר חיצוני, ולא נחשב מונח שיעבור. [וע' חי' ר' שמואל וזכרון שמואל נה]. ועי"ל דבסוגיין גבי אכילה נחשב טבע האדם שיאכל [ע"י שיסתכן] משא"כ התם דהוה התחדשות שיעבור על שבועתו.
- 7 ומבואר מדברי הר"ן דאין מציאות שלא יישן ג' ימים. ובקובה"ע [לג ו] הביא מדברי רש"י [יבמות קכא] דמי שנפל לבור, ויצא אחר ג' ימים הוה מעשה נסים, ופרש"י דהיה לו למות כיון דלא יישן ג' ימים [ולדברי הר"ן היה צ"ל שודאי יישן. ובאפיק"י האריך בכ"ז].
- 8 ולפ"ז מש"כ הר"ן כשיסתכן יעבור, קמ"ל הדין. אבל סברתו לא תלי בהכי. אבל הכס"מ תי' קושי' הר"ן דאף דהותר כשיסתכן, מ"מ עבר על שבועתו, נמצא דהשבועה א"א לקיימו. [משמע דהבין סברת הר"ן דפיקו"נ הותרה, וכיון דלא עבר באיסור, לא נחשב שעובר על השבועה. ובזה פליג דמ"מ השבועה אינו מתקיים].
- 9 משמע כוונתו דאף בנדר שייך נדר שווא, אלא דכיון דהוה איסור על החפצא, מה שיאכל משום פיקו"נ לא נחשב סתירה לקונם. משא"כ בשבועה. ובשינה דהוה ממילא, א"כ כיון דיישן בפועל לא נחשב [וצ"ת].
- 10 והמהרצ"ח תמה דבכל איסור דרבנן אינו לוקה [אלא מלקות מדדות].

אבל **תוס'** [ד"ה ואחרים] תי' דה"נ אין לך נהגו איסור גדול מזה. מבואר דהוה בכלל האיסור דנהגו בהם איסור, ואסור מחמת המנהג, אבל לא נחשב נדר גמור מדרבנן. וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ דנדר על דבר שאין בו ממש אינו חל, אלא הואיל ובני אדם מחשיבין אותן נדרים אסור משום לא יחל דברו. וכ"כ בהלכות [ג' י"ב] דלא חל הנדר, אלא אין מורים לו שינהוג בהן היתר הואיל ואסור עצמו בהן ובדעתו שהנדר חל עליהן, אלא פותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו אף על פי שלא נאסר כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

ועד"ז כתב בחי' ר"א מן ההר דמסתבר דדין זה נאמר רק בע"ה, ולא בת"ח.

אלא לאו בדנייט, אלמא איתיה דנייט. הר"ן פי' כלומר מותר לבא לידי ספק. ורע"א הקשה דהלשון דוחק. ולכן פי' דקמ"ל דע"י שיישן למחר חל ב"י למפרע, אלמא איירי דישן בפועל. והגמ' דוחה שהלכה באיסור. וכתב דכ"נ מלשון הרא"ש.

ובחי' ר"א מן ההר כתב בשם רש"י דאף דלא ישן ביום הא' יש איסור דרבנן ביום התנאי. והקשה מנלן לגזור כן, ועוה"ק מהמשך הסוגיה.

מאי בל יחל מדרבנן וכו'. פי' הר"ן דקמ"ל דנדרים לא מיתסרא אלא מדרבנן [משמע דלפ"ז המשנה לא קאי בתנאי]. ורע"א [שו"ע רי"ג ג'] כתב דכיון דהנדר הוא רק דרבנן, א"כ מותר לישן היום, דבאיסור דרבנן לא החמירו שמא לא יקיים תנאו.

תנן שאת נהנית וכו'. תוס' [בתי' ה'] דאף דמשועבד לה חל הנדר, כיון דתולה בדבר שיכולה לקיים, שלא תלך ולא תאסר. ומבואר בזה חידוש גדול דשייך לאסור דבר המשועבד בתנאי [ואף ד'אינה שלו' לאוסרה להדיא].

הלכה לפני הפסח אסורה וכו'. הרמב"ם [י' יב] פסק דאם הלכה לפני הפסח, והרי הוא מהנה אותה לפני הפסח לוקה. משמע דאם מהנה אותה לפני שהלכה אינו לוקה. והקרא הקשה דהרמב"ם [ד' יד] פסק [גבי התנה ב' ככרות] דלוקה על אכילתו למפרע, דהתראת ספק שמיה התראה, א"כ ה"נ אמאי לא ילקה משום התראת ספק. ותי' דלא מסתבר שהוא יעבור למפרע משום מילתא דתליא בה. ודוקא היכא דתליא בעצמו אמרי' דשמיה התראה.

המודר לוקה או המדיר

ר"ן ד"ה הלכה אסורה. כלומר לוקה היא וכו'. [והר"ן בסו"ד ביאר ד'לא יוחל הדיבור' קאמר, ואע"ג דלא אמר מיד]. וכ"כ הרא"ש. ומשמע בר"ן דהאיסור בל יחל הוה כמו מעילה, שפוגע באיסור שע"י פיו.

בא"ד אבל הרמב"ם כתב לוקה הוא וכו' אבל היא אינה לוקה דלא נדרה כלל ולא שייך בה לא יחל וכו'. והאחרונים ביארו דכוונת הרמב"ם דהלאו דבל יחל שייך רק במי שהוציא הדיבור מפיו. ורע"א והבית יעקב [כתובות עא.] תי' דאיסור מעילה בקונמות ודאי קאי על הנהגה [וכ"כ הלח"מ א, ה, וע"ע לקמן לה בפ' הסוגיה], והתם איירי בככר דשייך בו מעילה. אבל בסוגיין איירי להנות מהאשה, ול"ש איסור מעילה באדם וקרקעות.

והאחרונים הוסיפו דאף בכל קונמות, יש איסור חפצא כלפי הנהגה [וכדעתן לקמן המודר אסור וכו', ע' פרק ד' וה"פ]. אלא דהוה איסור בעלמא ואין לוקין, והקריית ספר [רפ"ה] כתב דהוה דאורייתא³. והגר"ח [סטנצל קצו, והו' בגר"ז נזיר סב:] הביא ספרי זוטא דדרשי' לא יחל דברו, אין לי אלא עצמו, על אחרים מניין, ת"ל כל היוצא מפיו יעשה וכו', ומבואר דהא דאדם אוסר פירותיו על חבירו הוה פרשה בפנ"ע, מלבד הדין 'קונם' [כללי] דעושה את החפץ כהקדש⁵.

- 1 אמנם הכס"מ [י' יב] כתב ד"ל דכוונת הרמב"ם דאף המדיר לוקה, ולעולם אף המודר לוקה.
- 2 וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ [ה' ד] דהמודר נקרא עבדין. [וקאי שם בין בנדר ובין בשבועה, ע' בסמוך].
- 3 והקוב"ע [נה י] ביאר דאסור משום קדושה, ולכן הוה איסור חפצא.
- 4 אבל בחי' ר' שמואל [ג' ג] הביא דבספרי זוטא לפנינו איתא אין לי אלא שהוא חייב, מנלן דאחרים חייבים בבל יחל, וכדברי הר"ן [והספרי הביא דרשא לאפוקי מסבירת הרמב"ם].
- 5 והגר"ח חילק עפ"ז דהא דמבואר [כתובות נט. ולקמן פה:] דלא חל קונם על דבר שלא בא לעולם, היינו קונם כללי. ולפ"ז יישב דעת הרמב"ם [י' י] דאדם אוסר דבר של"ב לעולם על חבירו [והר"ן לקמן תמה עליו], דהגמ' איירי בקונם כללי, והרמב"ם בקונם פרטי.

לוקה הוא - דעת הרמב"ם דהמדיר לוקה¹, בפשוטו משמע דגדר בל יחל דהמדיר מחוייב שלא יתחלל דיבורו, ושיתקיים הנדר². אבל רע"א כתב דלוקה תיכף כשנותנו לו, ואף לפני שאכלו. והרדב"ז [ג תל (תתעב)] כתב דהוי כעין לפני עור, דעובר במה שהשני עושה את האיסור והוא עובר³. ובברכ"ש [י] ביאר הטעם דהוא הבעלים על הנדר, והדין בל יחל תליא בו. [וע"ע לקמן לד בפ' הסוגיה שם].

והמחנ"א [שלוחין ט] הוכיח מלק' פח. דיש איסור על המדיר, וכדעת הרמב"ם. והמצפ"א תי' דהיה משום לפני עוור.

והא"ש [ה] הביא סייעתא לדברי הרמב"ם מהתוספתא דמודר הנאה ומת, עושה לו תכריכין וכו', דאין הנאה למתים. ומבואר דהיה נידון לאסור על המדיר להנאותו⁴.

גבי שבועה - וכע"ז כתב הרמב"ם [שבועות ה ד] גבי שבועה, שאם נשבע שלא יכנס שמעון לביתו, ועבר שמעון ונכנס שלא מדעתו, ראובן אנוס ופטור. ושמעון חייב⁵ שעבר על דבר האסור לו. והטור [רלו] תמה דשבועה חלה על האדם, ולא שייך לאסור דבר שלו בשבועה. והכס"מ כתב דאע"ג דלא חל לענין בל יחל, מ"מ כיון דנשבע על מה שהוא ברשותו, חלה השבועה קצת, והוי כאילו קיבל שבועה לענין שצריך ליזהר בדבר. והלח"מ ביאר דמחוייב שמעון שלא יגרום לראובן לעבור על שבועתו. [וע"ע קה"י א].

בא"ד וראיה לדבר וכו' וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים. והרש"ש דחה דלרמב"ם איירי התם בהקדש, ומשום מעילה⁶. והגר"ח כ' דבאיסור קונם כללי הרמב"ם מודה דהנהנה לוקה. [ועד"ז לדברי רע"א הנ"ל י"ל דאיירי בחפץ דשייך איסור מעילה].

וצ"ב דהר"ן לא חילק בזה, דבקדשים פשיטא דחל ההקדש. ומשמע בר"ן דאף אי איירי בהקדש הגמ' התם אייר משום בל יחל, דהנהנה בהקדש עובר ג"כ משום בל יחל, וכמ"ש השיטמ"ק [מנחות ד השמטות יח, הו' לעיל י]. גבי שלמים, ומשמע דאף אחרים לוקים משום בל יחל [וכדעת הר"ן].

דף טו:

תנן וכו' שאת נהנית אם תלכי וכו'. רע"א [במשניות ז ט] הקשה דאיירי דמתנה בלשון 'אם', ובלשון 'אם' לא חל האיסור עד שיעבור עד התנאי [וכמ"ש הר"ן לקמן עט:]. והר"ן [שבועות יב. בדה"ר] כתב דאם התנה שלא יאכל ככר זו אם יאכל זו, כיון דמתנה בדבר מסויים מוכח דכוונתו לאסור מהשתא. אבל בסוגיין ל"ש כן. והרש"ש כתב דכיון דחזינן שרוצה לקונסה, אמדינן בדעתיה שרוצה שהקנס מעכשיו [וכע"ז תי' החת"ס]. והרדב"ז [ג תל (תתעב)] חילק דכיון דקובע זמן, עד הפסח או עד החג, משמע מעכשיו⁸. אבל האומר קונם שאת נהנית לי [סתם] אם וכו', חל רק אח"כ.

ר"ן ד"ה מותרת לילך. ולא חיישינן שמא לא תזכור. והתו"ט [ט] דייק דמדברי תוס' [ד"ה ומותרת] דדוקא לא הלכה לפני הפסח מותרת לילך, אבל אם הלכה גזרו [וכהו"א של הר"ן]. ורע"א חלק דתוס' לא ס"ל סברת הר"ן כלל, אלא דכלפי הנאה, אם לא הלכה.

והרמב"ם [י יב] כתב דאם עבר הפסח עדיין אסור לנהוג מנהג חולין בנדר, אלא נוהג איסור עד החג. והראב"ד והטור [רכ] תמהו דאינו בכלל נדרו, ומה שייך לאוסרה בהנאה. ואם לא נהנתה לפני פסח מותרת אף בהליכה. וע' כס"מ שנדחק בזה. והלח"מ כתב דאיירי

- 1 ובחשק שלמה הקשה דהיכן מצאנו זה נהנה וזה מתחייב [קידושין מג].
- 2 ויל"ד דבמה שנותן לפני חבירו לאכול, אינו עושה בידיו מעשה כשחבירו אוכל, ואמאי נחשב דעובר את האיסור במעשה.
- 3 וכתב דמ"מ לא הוה לפני עוור גמור, דלא הוה בתרי עברי דנהרא.
- 4 ולדעת הרמב"ם שייך איסור על המדיר, אף דהמודר לא שייך באיסור כלל.
- 5 והלח"מ כתב דלאו מלקות קאמר, דאפי' בנדרים דעת הרמב"ם דהנהנה אינו לוקה. אלא הוא נענש ע"י כך.
- 6 ובהג' מהרש"ם ציין דכ"מ ברמב"ם [סה"מ ל"ת קמו]. [והביאו דמדברי הר"ן דהביא ראיה זו משמע דס"ל דלסברת הרמב"ם ל"ש אף איסור מעילה, דכל הדין מעילה הוא משום דפוגע בקונם, ואין חילוק בין מעילה לבל יחל].
- 7 והמגיה שם העיר דרע"א הקשה כן אסיפא דמתני', אבל ארישא שאת נהנית לי עד הפסח אם תלך עד החג, שהגביל זמן האיסור, ע"כ כוונתו לאסור מעכשיו, דשמא לתך אחר הפסח.
- 8 וכע"ז כתב החזו"א [קלו] דכיון דנחית לקצבה, ואין קצבה בלא התחלה וסוף, אלא ודאי מעכשיו קאמר. ואין טבע הלשון ליתן קצבת סוף לפני התחלה.

דנהנתה לפני הפסח, ואסורה לילך אחר הפסח משום התנאי. וכיון דבתנאה לא מזדהר גזרי' הנאה אטו הליכה [וע"ד מש"כ הר"ן ע"ב ד"ה מותרת].

ר"ן ד"ה אכל. כלומר כשאכל במזיד וכו' בשוגג. דכיון דלא נתכוון לכך לא חל הנדר, דיש חסרון האדם בשבועה [כדאמר' בשבועות שם, וע"ע לק' כה; ונח' הראשונים שם האם תליא במה שאכל ראשון או בתנאי וכו']. ומבואר דגדר התנאי דנחשב דחל' האיסור ע"י קיום התנאי [וע"ד מש"כ ר' נחום]. ולא בירור בעלמא.

בא"ד וי"ל דסד"א כיון דבעינא דאכיל לא עבר, לא ליחול עליה ב"י למפרע. משמע דחל' ע"י האכילה, ואפי' הכי מהני למפרע. והביאור בזה ע"ד הגר"נ דמהני דנשלמו תנאי האיסור אף אחרי שכבר עבר איסורו.

הנאת תשמיש

והא משתעבד לה וכו'. פי' הרא"ש דהוה כאוסר פירות חבירו על חבירו דאין בו ממש. וכ"כ הר"ן. והרשב"א הוכיח כן, דאין מצוה על האשה, ואפי' הכי אינה יכולה לאסור את עצמה, וע"כ הטעם משום השעבוד¹.

אבל השיטמ"ק כתב בשם הרא"ם דכוונת הגמ' דמבטל מצוות שאר כסות ועונה. ואף דחל קונם לבטל את המצוה, הכא נראה כמבטל המצווה, וכה"ג לא חל קונם. אבל ישיבת סוכה עלי, תלה האיסור בחפץ ואינו נראה כמבטל.

ועוד הביא השיטמ"ק דהכא הגוף עצמו משועבד², ונחשב דגופו אינו ברשותו אצל תשמיש, ואינו יכול לאסור דבר שאינו ברשותו³. והשיטמ"ק הביא להקשות ע"ז דמה לי אם משועבד למצוה דסוכה מה לי אם משועבד למצוות תשמיש אשתו. והאחרונים [מחנ"א נדרים א, אבנ"מ עב ב, בית יעקב כתובות ע:] ביארו דהכא חל המצווה על גופו, ולכן אינו יכול לאסור את גופו בקונם⁴. והמלחמות [שבועות ספ"ג] כתב דקונם חל על הסוכה, דהסוכה אינה משועבדת למצווה, אבל לא חל על גופו, דגופו משועבד למצווה. [וע"ע לקמן טז:].

והרשב"א כתב דנפק"מ בזה, דכיון דלא חל איסורו משום שעבוד, ל"מ אפי' בכולל [אבל לעבור ע"ד מצווה מהני כולל, וכמ"ש הר"ף ספ"ג דשבועות בשם הירושלמי, וע' תוס' שבועות כד. ד"ה אלא]. וכ"כ הנמוק"י דלאו כ"כ להפקיע את עצמה אפי' ע"י כולל. אבל הב"ח ודרישה וש"ך [רלד פג] כתבו ליישב דברי הטור⁵ דאף כשמשועבדת נאסר ע"י כולל. והט"ז [רלד נט] תמה דכיון דמשועבדת לו לא חל אף ע"י כולל⁶. ובשר"ת אבנ"מ [יב] כתב דכן הסברא האיק' יהי הרעת אחרים ע"י כולל. וכה"ק בקה"י [יד] דכיון דמשועבד אינו שלו, וכי אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י כולל.

ר"ן ד"ה קונמות מפקיעין וכו' אלמנה רבנן לשעבודא דאשה. [ונחשב דבר שאינו שלו, ולא חל הקונם אף מה"ת⁷].

אבל הר"ן [כתובות לא: בדה"ר] כתב בדעת הרמב"ם [אישות יב כג] דרק חיוב מעש"י דרבנן אלמנה לשעבודא, אבל חיוב מזונות דאורייתא לא אלמנה.

אבל הרמב"ם [אישות יד ו, ונדרים יב ט] פסק דהאשה שאומרת הנאת תשמישי עליך לא חל, דהוה כאוסר פירות חבירו על חבירו. והלח"מ [יב כג] הק' דמפקיעין שעבוד, ובזה לא אלמנה.

- 1 ובהק"י [יד] כ' דאף הראשונים דפליגי ששעבוד הבעל אינו מונע, אבל באשה מודו דהיא קנויה לבעל, ולכן לא חל. דאמר' בכתובות ב. דהאשה היא שדה של הבעל ולא הבעל שדה של האשה. וע"ע חי' ר' שמעון.
- 2 משמע דהא דקונם לא חל לבטל את המצוות שייך לגדרי 'שעבוד', ושייך להא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. [וצ"ב מה מהני כולל].
- 3 ואף המצוה הו' בגדר 'אינו ברשותו'. ובשיטמ"ק [כתובות ע.] הביא בשם הגאון דל"מ נדר במידי דמשתעבד לה, וכל שכן מי שנודר בדבר מצוה. [ומשמע דלבטל את המצווה הוה מעין גדר שעבוד, וכ"ש מיניה]. והקה"י הביא דעפ"ז מוכח דאף במשועבד מהני כולל, וכ"ש מהא דמהני לבטל את המצווה. [וע' בסמוך].
- 4 ובחי' ר' שמעון [י] הקשה דהגברא מצווה במצוה, ואינו מפקיע את עצמו מהמצווה, אלא עושה את גופו לדבר האסור. [וצ"ל דמ"מ כה"ג נחשב שהקונם סותר את עצם המצווה, ולא רק היכי תמצא].
- 5 דכתב דנטולה אני מהיהודים [לקמן צ:]. אוסרת את עצמה, והב"י תמה דמשועבדת. והפוסקים הנ"ל תי' דהוה ע"י כולל דכל העולם. אבל האחרונים [שר"ת אבנ"מ יב וכו'] תמהו דאסורה על כל העולם, ומה שייך כולל. והאריכו בזה [ע' קה"י יד].
- 6 והביא ראיה מלקמן פו. והש"ך בנקה"כ חלק [והאחרונים האריכו בזה].
- 7 וצ"ע הגדר בזה. והבית יעקב [כתובות ע:] ביאר סברת החולקין על הר"ן, דלא חל משום מצווה. דהאיך יהי אלמנה על הגוף, דלא שייך לומר כאילו קנה גופו. ובשלמא בשיעבוד נכסי שייך לומר אלמנהו לשעבוד כאילו קנה הנכסים וכו'. ועי"ש דהאריך בזה.

והאבנ"מ [עב ב] תי' דדעת הרמב"ם דלא חל משום דהוה מצווה על גופה [וכמ"ש השיטמ"ק]⁸. ועוד תי' המחנ"א [נדרים כא] דגוף האשה קנויה לבעל, והוה פירות חבירו על חבירו, ואילו בסוגיין איירי בבעל, דהוה שעבוד בעלמא. והט"ז [רלד סג] כת' דדוקא היכא דמחוסר גוביינא ואפשר לסלק במעות אמרי' דקונמות מפקיעין שעבוד, אבל חיוב עונה ל"ש שיפקיע. והאחרונים האריכו טובא.

בא"ד וא"ת והא האי נדרא דרבנן דהנאת תשמיש לית ביה ממש² וכו' בשב ואל תעשה. והאחרונים הוכיחו מדברי הר"ן דגדר האיסור דרבנן בדבר שאין בו ממש, דהנדר חל על החפצא, דאי חל על הגברא אמאי חל הנדר כלל במקום מצוה.

אבל הריטב"א כתב דמצוה לא נדחה משום כל יחל דרבנן, והעמיד כגון דאמר גופיך אסור עלי. וכן הביא הרשב"א דכיון דהזכיר הגוף נעשה כאומר וכו' [והאריך לדון ע"פ דברי התוס' הו' בר"ן לקמן טז: דכיון דהזכיר החפץ].

והר"א מן ההר כתב דכיון דהזכיר הנאה חייל נדרו, דהנאה דבר שיש בו ממש הוא.

בא"ד וא"ת והא מצוות לאו ליהנות ניתנו וכו'³ אי מתהני גופיה מקרי הנאה⁴. וכ"כ הריטב"א [סוכה לא] כתב אע"ג דמתהני בעשיית המצוה שמקבל שכר בעה"ז ובעה"ב, לא חשיב איסור מאיסורי הנאה, אלא כשנהנה בגופו של איסור [עי"ש עוד]. אבל הרשב"א תי' דהמצווה הוה מחמתה ולא מחמתו, ופקע השעבוד. ושוב הקשה משום מצוות פריה ורביה, ותי' דאפשר לו באחרת. ועוד תי' באומר גופיך לתשמיש, והנאה לאו דוקא.

והאחרונים [אבנ"מ כח ס וש"ת כא, והשעה"מ שופר א ג] דייקו מדברי הרשב"א דס"ל דמצוות לאו ליהנות ניתנו מהני אף במקום שיש הנאה. וכ"כ בחי' המאירי [עירובין יד:], ומשמע בתוס' ר"ה [כח. וכן המרדכי שם] דנסתפקו בזה [הו' לקמן טז:]. [וע"ע לקמן לט נכנס לבקרו וכו']. והמאירי כתב ובלבד שלא יהנה אח"כ ולכן אסור לטבול במעין דנהנה אחר זמן האיסור.

והשעה"מ הקשה ע"ד הרשב"א דאמרי' אפשר באחרת, הא אף בתקיעת שופר אפשר שאחר יתקע לו. והאבנ"מ [כח ס] תי' דהיכא דליכא הנאת הגוף, מותר אף דבליכא אחר. אבל בסוגיין אנו מתירין הנאת הגוף משום המצווה, ובמצוות פרו' לא התירו כיון דאפשר באחר [משמע דהוה דין היתר אגב המצוה].

אבל בחי' ר' שמעון [יא,ב] ביאר דהיסוד מצוות ל"ל, הוא משום דהמעשה הוה מעשה מצוה, ולכן לא נחשב לקיחת הנאה, דעיקר שם המעשה נקבע לפי המצווה⁵. והוה כעין לא אפשר ולא קא מכוון [פסחים כו:]. ועפ"ז היכא דאפשר באחר אמרי' דלאו ליהנות, דע"ז מוגדר חלק מהמעשה.

דף טז.

ר"ן ד"ה [טו:]: קרבן. לקרבן לא אוכל לך שרי, דכיון דבל' פתוחה וכו'. אבל הרא"ש [לעיל יא:] כתב דדוקא בב' תיבות אמרי' כן.

- 8 ובתי' הא' תי' דאיירי דאסרה הנאת תשמיש, דאין בו ממש [וחל מדרבנן]. וכתב דכה"ג משכיר שיאסור על השוכר דירת הבית, לא מהני כלל, דאינו של המשכיר. [וה"נ 'קנוי' לבעל זכות הנאת התשמיש]. ובחי' ר' שמואל [יג ב] תמה דדעת הרמב"ם דדבר שאין בו ממש הוה רק משום חומרת אחרים נהגו בהם היתר.
- 2 והתו"ט דייק דכ"ד הרמב"ם [ג י], וכ"כ האבנ"מ [עב ב] דלרמב"ם לא אמרי' דקונמות מפקיעים שעבוד כיון דהוה נדר דרבנן. ובחי' ר' שמואל [יג] תמה דדעת הרמב"ם [ג יב הו' בע"א] דדבר שאין בו ממש אסור רק מדין דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, ולא חל איסור על החפצא, א"כ ודאי ל"מ לבטל מצווה בשב ואל תעשה. ואילו ברמב"ם [אישות יד ו] מבואר דהוה איסור גמור.
- 3 ורש"י [ו"ה כח וסוכה לא] ביאר מצוות לאו ליהנות דאין בקיום מצוות הנאת הגוף, אלא עבודת רבו.
- 4 והיעב"ץ כתב דסברת הר"ן דהוה דומיה דמתעסק בחלבים ועריות דחייב, שכן נהנה [ולא בעינן מעשה לשם הנאה]. ובחי' ר' שמעון חילק בין דבר שעומד להנאה, או דעומד לשימוש ונהנה תוך כדי השימוש.
- 5 והמהרצ"ח הביא בשם רא"ז מרגליות דתליא במש"כ תוס' פסחים מו דהטעם דנדרים ונדבות אינן קריבים ביר"ט, דאמרי' דעקרו לגבוה ואיהו ממילא מתהני. ולא נחשב מלאכת אוכל נפש דידה.
- 6 ובחי' ר"א מן ההר [מח]. חידש דל"ש מצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצוה דתלוי במעשה, דאינו מתכוון לדבר הנאה, אלא לעשות מה שנצטווה מעד ד'. ועפ"ז כתב דל"ש הך כללא במצוות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, ועיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וכו', הילכך ל"ש לומר לאו ליהנות, שעיקר המצווה הוא ההנאה והנענוג במה שמשיג מלימודו.

מכלל וכו' דאכילנא משמע. **רש"י** [שבועות יט:]: פי' מה שאוכל יהא באיסור שבועה. **ורע"א** כתב דלפ"ז הוה שבועה בלשון נדר [וחל שבועה]. אבל **ר"ח** [שבועות שם] כתב כלומר שבועה אם אוכל לך, דמשמע לא אכילנא לך.

ר"ן ד"ה שבועה. אבל שבועות אינן אלא איסורא גרידא שחל בגופו, ואפי' ר' מאיר מודה דמכלל לאו וכו'. [וע' מש"כ בזה לעיל יא.]. אבל **הרא"ש** כתב משום דשבועה חמורה¹. וכמ"ש **תוס'** שבועות [לו:ז].

רא"ש ד"ה מהו דתימא מיקם. ואי אמר הכי מהמנינן ליה. קמ"ל דכיון דאמר בפירוש להיפך אינו נאמן. אבל **תוס'** [שבועות כ. ד"ה לישנא] הקשו נשייליה מה היה בדעתו. ותי' כגון שאומר שנתכוון לפי משמעות הלשון. א"נ ששכח מה היה בדעתו². [משמע דאם אומר דהיה דעתו לך, מהני אף למסקנא]. **והב"ח** [רלז יב] הקשה דהמתכוון לומר חיטה ואמר שעורה מותר [ונאמן]⁴. אבל **הקרבן נתנאל** [כ] כתב דאף התם נאמן רק מיד, דאל"כ אינו נאמן⁵. וע"ע לקמן יח:

היו מסרבינן בו וכו' הר"ן [טז: ד"ה היו] דייק דמתפרש 'שאוכל', דוקא מסרבינן בו לאכול דצריך הוכחה [ע"ש]. **והר"ן** בשבועות תי' דלרבותא נקט, דאפי' דנראה דלא היה דעתו כן, ואינו מתכוון אלא לדחותם, וכוונתו שלא לאכול, אפי' הכי הוה שבועה.

נדר ע"ד מצוה

קונם סוכה שאיני עושה. השלמי נדרים הקשה אמאי תליא בעשיית הסוכה, ולכאורה אסר על עצמו ישיבת הסוכה [כדאמר' בגמ'].⁶

בנדרים אסור. הרשב"א [טז:]: הקשה דליתי עשה ולידחי ל"ת⁶. ותי' דנדרים הוה עשה ול"ת, דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה. וכ"כ בס' **החינוך** [ל]. ובהג' משנ"ל שם תמה דאיתא [יבמות ה.]: דעשה דוחה ל"ת ועשה דנזיר, דקיל דאיתא בשאלה. וה"נ כיון דאיתא בשאלה ידחה. וכה"ק **השואל בשו"ת הרשב"א** [ג שמג], **והרשב"א** השיב דדחויא בעלמא היא, ולמסקנא הטעם דמצורע עדיף דגדול השלום⁷. [וע"ע שלמי נדרים אריכות מהאחרונים בזה]. ובקובע"ע [יח ב] חידש דנדר לא נחשב קיל דאפשר בשאלה, דאם ישאל על נדרו ליכא איסור כלל, דכל האיסור לעבור על דיבורו. משא"כ נזירות דחל חלות התורה ע"פ דיבורו.

והנמוקי תי' דכיון דהוה איסור חפצא, ל"ש עדל"ת [משא"כ כל איסורי התורה הוה איסור גברא, וכדעת הריטב"א, ולכן מהני עדל"ת]. וכע"ז כתב **בחי' ר' שמעון** [א] דאיסור חפצא ל"ש עשה דוחה ל"ת, וכמו דל"ש דמצווה ידחה לאיסור גזל, יפגע בממון חבירו, דאיסור החפץ הוה מחמת עצמו.

והשעה"מ [נדרים ג י] תי' עוד דל"ש עדל"ת הכא ע"פ מ"ש **תוס'** [עירובין ק. ד"ה מתן] דכיון דבא ע"י פשיעה לא אמרי' עדל"ת.

והו' בשם **הגר"ח** לתרץ דאילו עשה דוחה ל"ת בנדרים, ונמצא דבשעת הנדר הוה שקר, ועבר בבל יחל⁸, ואינו בעינא ולכן ל"ש עדל"ת.

בשבועות מותר. ובמשנה שבועות כט. איתא דלוקה משום שבועת שווא. **והיונת אלם** [ז] חקר האם נחשב שבועת שווא משום דסותר לגדרי התורה, והוה כנשבע לשנות דבר ידוע [וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר**]. או דאף בלא"ה כיון דהשבועה לא חל, יצא לחינם [וכן משמעות הראשונים בכ"מ]. [וע"ע לקמן יח].

1 בפשוטו יל"פ דלא ילפי' מתנאי בני גד דל"מ. ועוד יל"פ דשבועת שווא חמירא, א"כ מפרשים דבריו דכוונתו לאסור, ולא מילי בעלמא.

2 וצ"ע דבפסקיו לעיל [א י] כתב ע"ד הר"ן דנדר חל על החפצא. ועוד כתב טעם דאזלי' בתר לשון בנ"א.

3 וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר**.

4 **והב"ח** תי' דכיון דלא נתכוון למה שאמר נאמן, אבל הכא איירי דנתכוון לומר שלא אוכל, וטעה לומר שאוכל. וגמגם לשונו שאי אוכל. וכיון דאמר כמו שהיה בליבו אינו נאמן דגמגם לשונו.

5 ומ"מ בינו לבין עצמו פשיטא דיכול לנהוג היתר.

6 **והאחרונים** הקשו דבגמ' בע"ב ילפי' מקרא, ויל"פ דכוונת הרשב"א דנילף מהכא דלא אמרי' עדל"ת בעלמא [וכמ"ש **תוס' בכ"מ**]. או דס"ל דקרא אסמכתא בעלמא.

7 **והמשנ"ל** כתב דאפשר דלא גרסו כן בגמ'. **דהרמב"ם** [נזירות ז טו] כתב טעם אחר דלא דחי עשה דתגלחת.

8 וצ"ב דאין לאו בנדר לבטל את המצוה [ואפשר דתליא בנידון הראשונים טו. האם יש איסור נדר שווא].

והר"ף [ספ"ג דשבועות יב: בדה"ס] הביא בשם הירושלמי דע"י כולל שבועה חל לבטל את המצוה. אבל תוס' [שם כד:] בשם ריצב"א דתליא האם הזכיר האיסור להדיא. ודעת ר"י לחלק בין שב ואל תעשה לקום ועשה. והראשונים ואחרונים האריכו טובא במה נחשב כולל, ואכ"מ.

[בבעה"ת] [שער סב ד, ה' בב"י חו"מ כו] כתב דהנודר ליתן מנה לעניים אם לא יחלל שבת, חייב לשומרו ולקיים נדרו, ודבר זה שנוי במשנתנו חומר בנדרים מבשבועות וכו' בנדרים אסור, ר"ל שאם נדר בצדקה לקיים מצוה חייב באותה צדקה וכו'. והתומים שם למד מזה דהתנאי הוא חלק מהנדר. והב"י [בבה"ב] כתב דאינו פשוט המשנה].

דף טז:

אבל מיחל לחפצי שמים. הרמב"ן [מלחמות שבועות יג: בדה"ר בסופו] הביא מזה דשבועה ממועט אף מלאו, דממועט לגמרי, ודלא כמ"ש הבעה"מ [והר"ן לעיל ח.]. ולכאורה לדברי הבעה"מ אין מיעוט לחפצי שמים, אלא דקמ"ל דהשבועה לא דחי לאיסור.

נדר לד'. דגזיה"כ דחל נדר [כיון דאוסר את החפץ כדאמר' בסמוך]. והרמב"ן [שבועות כ: דן האם נדר חל אף לקיים מצוה] [דאם חל לבטל, כ"ש לקיים, וכמ"ש הר"ן לקמן יח.]. או דאמר' אין איסור חע"א [וע"ע לקמן יז.]. והוכיח דלא חל ע"ד מצוה, דצריך ב' קראי נדר לד', ונזיר ולהזיר דחל נזירות על נזירות.

ותוס' [שבועות כה. ד"ה חומר] הקשו אמאי איצטריך [נזיר ד.]. דרשא דנזירות חל ע"ד מצוה, דיין ושכר יזיר, הא איתקיש לנדרים, ודרשי' נדר לד'. ותי' דנזיר אוסר המצוה עליו [דהנזירות לא חל על החפצא של היין, ותליא בגדר נזירות], וכה"ג בנדר שאוסר המצוה עליו לא חייל, ונדר חל היכא דאוסר את המצוה, ולא על עצמו. וכתב דבנזירות חל בכלל, שאוסר כל היין, הילכך חייל [ולכאן למילף ממנו].

ובספרי [מטות, והו' בר"ן לקמן סד. וברמב"ן עה"ת במדבר ל ג] איתא מה הפרש בין נדרים לשבועות [דנדר חל ע"ד מצוה], דנדרים כנודר בחיי המלך אבל שבועות כנשבע במלך עצמו. והרמב"ן סיים נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים ולפיכך חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. והחינוך [ל] הביא מזה דנדרים חמורים משבועה, ולכן א"א ללמוד התפסה בשבועה מנדרים. אבל הרשב"א [בסוף המס'] ביאר דנדר חל על עיקרו של חפץ, ולכן נחשב חיי מלך. אבל שבועות הוא על הדבר שלא אוכל ככר זו. וכתב הרשב"א והוא מש"כ [לעיל ב:] דנדרים מיתסר חפצא אנפשיה, שבועה דקאסר נפשיה מחפצא.

והאחרונים העירו דמשמע בגמ' בכמה מקומות דשבועה חמורה מנדרים [וכדאיתא לקמן יח. עי"ש]. ושמעתי דשבועות שווה חמירה, דמוציא ש"ש לבטלה. אבל 'חלות האיסור' מחמת השבועה קיל מנדרים. [וע' בשיטמ"ק יח. בשם הריטב"א עד"ז].

קונם סוכה עלי

הא דאמר ישיבת סוכה עלי וכו'. כתב הר"ן 'כלומר' סברא הוא דלא קאי אשבועה. אבל נדר שאוסר את החפצא בדין הוא שיחול. וכע"ז כתב הרא"ש. ולפ"ז הוה רק טעמא דקרא'. [ומש"כ בגמ' הא דאמר וכו', לאו דוקא. והתוס' הרא"ש כתב דלשון נדרים משונה].

אמנם פשוט לשון הגמ' משמע דאין חילוק בזה בין נדר לשבועה, אלא דסתם נדרים איירי באופן שאוסר את החפצא². ועפ"ז הקשו התוס' ליתני דאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה [דהוה שבועה על החפצא]. ותי' [בתי' הא'] דאה"נ, ואורחא דמילתא קתני³. וכ"ד תוס' שבועות [כה. ד"ה מה בתחילת דבריהם] דשבועה חל אף על החפץ⁴.

אבל תוס' שם הביאו רבינו אלחנן בשם ר"י דל"ש שבועה אלא על עצמו, ולא חל על החפץ. וכן תי' תוס' [כאן בתי' הב'] דסתם שבועות אסר נפשיה אחפץ, ומתצינן דיבורה.

והרמב"ן האריך בדין שבועה בלשון נדר ונדר בלשון שבועה והביא מח' בירושלמי, והסיק דלא גרע מידות [הו' בר"ן לעיל ב:]. וסיים ומיהו כל שאמר נדר הוה איסור חפצא, וכל דיני נדר עליו. וכל שאמר שבועה אוסר נפשיה ודיני שבועה עליו. [וכוונתו לאפוקי מפשטות לשון הגמ', דמשמע דתליא בלשון].

הא דאמר שבועה שלא אהנה מהסוכה. בפשוטו כיון דחל על החפץ, אינו סותר למצווה

1 והמאירי כתב דבמסקנא ל"צ למקראות.

2 דלא שייך נדר על הגברא, דאין בו ממש [ולא מצאנו חולק בזה. ויל"ע בדברי ר"א מן ההר הו' בסמוך].

3 וכ"כ בחי' ר"א מן ההר דאם אמר שבועה בלשון נדר, הנאת סוכה עלי שבועה אסור דאין מאכילים לאדם דבר האסור לו, דבלשון נדר חל בין בנדר ובין בשבועה. [ודוחק לומר דכוונתו דהוה יד בעלמא]. והאחרונים ביארו כוונתו ע"פ דברי השיטמ"ק הו' בסמוך דכיון דתלה להדיא בדבר המצוה.

4 והאחרונים הוכיחו מזה דשבועה הוה חלות איסור, ולא רק דין שלא לחלל את דיבורו. [עי"ע קה"א א].

כלל. אבל **תוס'** [כאן, ור"ה כח.] הוסיפו להסוכה אינה משועבדת לו [דאפשר באחרת¹], אבל גופו משועבד לסוכה². [וכע"ז במלחמות שבועות ספ"ג].

ובשיטמ"ק [טו: בשם רא"ם] כתב דמי שתלה האיסור בחפץ דאמר ישיבת סוכה עלי דאינו נראה כמבטל מצוה. אבל כשתלה האיסור בעצמו לא חל, שנראה כמבטל מצוה³.

והראב"ן [בשור'ת שבסוף הספר] כתב אין נדר חל על"ד מצווה בסתם, אלא במפרש, כדאמר' בסוגיין כיצד קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח. אבל באוסר סתם לא חל. [צ"ב, וזה היפך סברת השיטמ"ק הנ"ל].

וכי מצוות להנות ניתנו. הר"ן [בסוד"ה אלא] כתב דאינו נהנה מהסוכה כלל. [דאילו יש הנאת הגוף בשעת המצווה אסור, וכמ"ש הר"ן טו: בסוה"ע]. והנוב"י [ת אר"ח קלג] הקשה דיש לו הנאה בצילו⁴ [וכבר רמזו תוס' ר"ה לזה, ע' בסמוך]. והריטב"א כתב דאינו שווה בצילו. והרש"ש תי' דמסתמא יש לו דירה שדר בו כל השנה⁵. ובשור'ת עונג יר"ט [נ] תי' דבסוכה עצם הנאת הישיבה הוא ענין המצוה ולכן אמר' מצוות לאו להנות ניתנו, ואף דנהנה. ודוקא בשאר מצוות דהנאת הגוף הוה ענין בפנ"ע בשעת המצווה, ואין להמצוה שייכות עם ההנאה רק שאינו יכול להפריד ההנאה מן המצוה בימות החמה⁶.

ובתוס' [ר"ה כח. ד"ה המודר, וכן ההג"א ומרדכי שם, ה' בב"י תקפו ה] נסתפקו באומר תקיעת השופר עלי, האם יאסר לרבא, כמו סוכה [וכ"כ הר"ן ר"ה ז: בדה"ר], או דוקא סוכה דבלא מצווה יש הנאה בישיבה, משא"כ בשופר דאין הנאה בתקיעה דאינו מכוון לשיר. ומבואר לצד הב' של תוס' דבסוגיין איירי דיש לו הנאה מהסוכה [ואפי' הכי מותר להנות בשעת מצווה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו], אלא דכיון דאסר על עצמו את עצם הישיבה, החפצא נאסר עליו [דע"י ההנאה נחשב שימוש בחפץ האסור. וצ"ב].

ר"ן ד"ה אלא. אבל בתוס' אמרו וכו' אבל בשמזכיר החפץ הנאסר עליו הוה דבר שיש בו ממש וכו'. [וכ"כ תוס' לעיל ב. ד"ה שאני⁷]. אבל הר"ן [לקמן נז. ד"ה האומר] נקט דצ"ל ידי לעושיהם, ולא סגי במה שמזכיר את הידים, ודלא כדברי התוס'. והרשב"א [טו: ה'ק' [ע"ד התוס'] דלק' פה. משמע דמעשה ידים נחשב דבר שלא בא לעולם, ולא מפרשים ידי לעושיהם. וכתב די"ל דאיירי דאמר קונם סוכה עלי לשיבתה, או קונם סוכה שאני יושב [וכמ"ש הר"ן בתחילת דבריו].

בא"ד ולפ"ז אמר קונם זריקת צרור וכו"⁸. ותוס' ר"ה [הנ"ל] נסתפקו באומר תקיעת שופר עלי, והוכיח מסוגיין דשיבת סוכה נאסר אע"פ שאין בו הנאה, ודחו די"ל דיש בו הנאה. והמאירי [טז:] חלק דל"ש קונם אלא בדבר שיש בו איזה צד תועלת או הנאה של מצוה או של צד אחר. ובקוב"ש [ב יח] נקט דלא שייך איסור חפצא שלא יזרוק צרור⁹, ונקט דנחשב איסור על הגברא, מדין הקונם.

- 1 וכ"מ בתוס' ר"ה שם. וכ"כ הלבוש [רטו] דתליא אם אפשר לקיים באחר. והאבני נזר [י"ד רצד] דייק דיש חילוק בין היכא דהמצווה בגוף המצוה, להיכא דאפשר לצאת יד"ח בכל לולב ולולב. ולפ"ז בכיסוי הדם דהמצווה בחפץ זו דוקא, לא יחול קונם. והביא כן משור'ת רדב"ז [סח], אבל הביא דבתוס' מכות [טז:] מבואר דאונס יכול לאסור את הנאת האשה עליו, אע"פ שא"א לו באחרת.
- 2 ובס' החינוך [ל] כתב שהנשבע מדבר על גופו, וגופו כבר נתקיים באותו ענין מהר סיני, אבל נדר מדבר על הדבר שרוצה לאסור, ואותו הדבר ממש לא נתקיים מעולם.
- 3 וכתב דאף קונם שלא אשב בסוכה לא חל. [אף נדר בלשון שבועה].
- 4 וכן ריצב"א בתוס' שבועות כד. כתב גבי שבועה דהיכא דמזכיר האיסור לא חל אפי' בכולל.
- 5 ות' דאיירי דאסר על עצמו סוכת מצווה [דאל"כ הוה כולל גם שלא בחג, וסוכה פסולה], ומשמע מלשון זה דאסר רק הנאת המצווה, ולא הנאת הצל. אמנם בר"ן לא משמע כן.
- 6 וכיון דיש לו אחרת לא נחשב 'נהנה'. [וכדאי' ב"ק כא גבי זה נהנה וזה לא חסר. וצ"ע דמ"מ נהנה מהחפץ, צ"ת אי אמר' כן באיס"ה].
- 7 ובחי' רא"מ מן ההר [לקמן מח., ה' בהערה טו:] כתב סברא להיפך.
- 8 וז"ל התוס' דבמאכל שהוא מזכיר יש בו ממש, והוא קונם עצמו שיש בו מאכל.
- 9 והריטב"א הביא דמהני קונם לאסור עפר באכילה. [ולכאורה מקורו מהגמ' שבועות כב דשבועה שלא אוכל עפר, דמשמע דהוה גדר אכילת איסור. אף דאכילת עפר אינו בכלל אכילה בעלמא, כיון שפירש מהני, ונחשב אכילה. ולפ"ז י"ל דהא דמהני קונם כה"ג, דמחשיב השימוש כנהנה, ועי"ז הוה נהנה מהקונם. דהוא בעלים על הקונם לקבוע הגדר, ואף דשימוש זה לא נאסר בהקדש].
- 10 ובס' עטרת שמואל ביאר כוונתו דנקט דגדר איסור חפצא דנדר הוא דחל הקדש לענין זה, וכמ"ש בקוב"ה [נה י]. ונתקשה דלא שייך גדר הקדש ומעילה לענין זריקה. אבל האחרונים נקטו דאיסורי הנדר חלים על החפצא, אי"כ אף גדר זריקת צרור תליא בחפץ.

ושבו חזר בו [בהשטמה] דע"כ חל על החפצא, דמבואר בסוגיין דמהני לבטל את המצוה. והאחרונים הביאו דשייך לאסור זריקת צרור, ע"י שמתפס בקרבן, ואף דבקרבן אין איסור לזרוק.³

דף יז.

חד קרא למיפטרי מקרבן וחד קרא מלאו. הקרא הקשה דכיון דליכא לאו ואיסור שבועה האיק יתכן שיתחייב קרבן שבועה⁴. והאחרונים דנו דאף דממועט מלאו דשבועת ביטוי, מ"מ י"ל דילפי' איסור מהא דחייבי התורה קרבן. ובמשנת ר' אהרן ביאר דחייב קרבן שבועה אינו משום עבירת הלאו⁵ [וכחייב קרבן דחייבי כריתות], אלא דבפרשת קרבן נתחדש דנחשב שפוגע באיסור שבועה⁶. אבל לשון תוס' שבועות [כא: ד"ה ולא] דהקרבן תלוי בלאו, ולכן מביא קרבן אכל שהוא.

והקרא חידש דכוונת הגמ' דיש מיעוט מקרבן שבועה אף באופן דחל שבועה ע"י כולל. והביא דכ"כ המלחמות [שבועות יב: בדה"ר]. אבל הביא דברמב"ם [שבועות ה' יח] משמע דע"י כולל יש קרבן⁷.

נדר בתוך נדר – נזירות על נזירות

יש נדר בתוך נדר. פשטות לשון המשנה דחלו ב' הנדרים, ולוקה ב'. וכ"ד הריטב"א והרמב"ן [במלחמות שבועות שם, והו' בר"ן יח. בשם קצת מפרשים], וכ"כ הרמב"ן [שבועות כ: וכן ר"א מן ההר לעיל ח. בשם רש"י להוכיח ממשנתנו דנדר חל ע"ד מצוה⁸.

והראשונים [תוס' שבועות כ:] הקשו דאין איסור חל על איסור. והרמב"ן [שבועות כ: והו' בר"ן שם ט. בראש העמ'] תי' דבאיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה רבינהו רחמנא 'נזיר להזיר' מכאן שהנזירות חלה על נזירות [לקמן יח.]. ועפ"ז כתב דנדר חל על נדר, אבל לא חל נדר על איסורי תורה⁹ [וע"ע לקמן יח.¹⁰].

והקח"י [יח] כתב ד"ל [בדעת רש"י בשבועות] דעצם הנדר חל על נדר, אלא דאמרי' אין איסור חל על איסור, ולא חל האיסור כלפי הגברא. ודינו כאיסור חפצא, אלא דהגברא אינו מצווה, ומ"מ נפק"מ לענין התפסה, דאפשר להתפס באיסור השני, וכמ"ש רש"י [שבועות כ:] ואף דלא חל האיסור בל יחל. [וע"ע לקמן יח.].

אבל הר"ן והרשב"א נקטו דלא חלו ב' איסורים עליו. והא דאיתא במשנה נדר בתוך נדר, היינו בנזירות משכחת לה ב' חובין, ואילו בשבועה לא משכחת לה כלל. [וע"ע בגמ']. וכ"כ תוס' [ד"ה יש] דבנזירות שייך למימר לענין שיתחייב ב' זה אחר זה, אבל נדרים לא משכח"ל.

רא"ש ד"ה אינו חייב. דאין שבועה חל על שבועה, דאין נשבעין לקיים את המצוה, דליתא בלאו והן. [וכשיטתו לעיל ח. דשבועה לקיים את המצוה לא חל כלל, דאילו לדעת הר"ן שבועה חל על מצוה לענין לאו. וע"כ דלא תעשה שאני, דאין איסור חל על איסור]. וכ"כ תוס' [מכות כב.] דכיון דליתא בלאו והן לא חל שבועה אף לענין מלקות. ורע"א תמה דליתא בלאו והן הוה טעם לפטור מקרבן, ול"מ לפטור ממלקות. ובפשוטו צ"ל דהוה גילוי דלא חל שבועה. ועוד תי' האחרונים דלא חל השבועה משום דאין איסור חע"א. אלא דאילו היה חל מוסיף קרבן היה חל [וכמ"ש הר"ן שבועות ח: בדה"ר לדעת ר"י בן בתירא], וכיון דליתא בלאו והן אין קרבן, ואף עיקר השבועה לא חל.

- 3 [ועפ"ז י"ל דמהני התפסה של איסור הנאה מאיסור אכילה. וע' מש"כ לעיל יג:].
- 4 והחז"א [שבועות כד.] כתב דאפשר דאי לאו דמצין מיעוט מקרבן לא הוה מחלקינן בין נדר לשבועה. ועוד תי' הקה"י [טז] דכיון דנשבע לעבור על התורה, י"ל דבטלה שבועתו והוה שקר מעכשיו. א"כ יתחייב מדין שבועת ביטוי לשעבר, ולדעת ר' עקיבא [במשנה שבועות כה.] שבועת ביטוי לשעבר ג"כ חייב קרבן.
- 5 דלא תשבעו בשמי לשקר [והביא דיש מ"ד שבועות כא דיש אופן שיש קרבן, אף דאינו בכלל לאו דלא תשבעו בשמי, אלא שעובר בלאו דבל יחל]. וכן הביאו דעת הראב"ד [שבועות ב ג הו' בר"ן לעיל ב.] דשבועה בלא שם יש קרבן אבל אין בו לאו דלא תשבעו בשמי [ויל"ד האם לוקה משום 'בל יחל', או רק בשבועה לשעבר].
- 6 [וע' שבועות כו: ושבת סט. דדנו בשגג בקרבן והזיד בלאו, ואכ"מ].
- 7 וכ"מ בתוס' [שבועות כד. ד"ה אלא ושא"ר שם] דלא תי' דנתמעט לענין קרבן [כתי' המלחמות]. ומשמע דלא חילקו בזה.
- 8 וכ"כ החינוך [ל] דחל נדר על נדר, דכיון דחל על החפץ בכל שהוסיף איסורו נוסף. משא"כ שבועות כיון דכבר הכניס עצמו לאיסור ל"ש לאסור יותר.
- 9 והתוס' ר"ד דייק בזה הלשון 'יש נדר' בתוך נדר, ולא שהנדר חל ע"ד מצווה.
- 10 אבל מקושיית רש"י הנ"ל מבואר דס"ל דחל נדר אף על לאו. [וע"ע לקמן יח.].

ר"ן ד"ה יש נדר. ומונה ל' יום ומביא קרבן וחוזר ומונה ל' יום. [ומבואר בגמ' נזיר דמגלח על כל נזירות]. והמנח"ח [שסח ז] הביא דהרמב"ם [נזירות ג יח] פסק [דהמקבל עליו כמה נזירות] חייב להתחיל למנות נזירות שניה לאחר [מיד כשגילח], ואם שתה יין אפי' מיד כשהתגלח לוקה. והקשה המנח"ח דהא קי"ל דתגלחת אינה מעכבת, א"כ אף קודם שהתגלח יחול נזירות שניה, והיאך מותר להתגלח'.

והאחרונים תי' דאף התגלחת הוה בכלל הנהגת הנזירות, ועדיין לא גמר נזירות הראשון. והחזו"א [קלח ו] תי' דדעתו שלא תחול שניה עד שתתקיים כל מצוות ראשונה. ובסוגריים הוסיף דאפשר דאף אם פירש שיחול מיד ל"מ, דאין נזירות חלה על נזירות².

בא"ד שהנזירות ב' חלה בתוך זמן הא', דאל"כ היאך תחול לאחר מכאן וכו'. יל"ד האם כוונת הר"ן דל"מ מעשה נזירות שיחול לאחר ל' [וכ"כ המהרצ"ח. דאמר' 'כלתה' אף בדיבור, וע' לקמן כט: וע.], או דכיון דקיבל עליו נזירות בסתמא מעכשיו, בטל קבלתו ול"מ לאחר זמן.

אמר רב הונא וכו' מיגו דקא מיתוסף יומא יתירא. פי' הר"ן דיש במשמעות דבריו, שיוסיף יום, וקיי"ל אין נזירות פחות מל' יום. [והו' קבלה רק על היום הנוסף]. אבל ברא"ש משמע דהוה גדר 'מיגו', ועי"ז נחשב קבלת נזירות שלימה³.

והקרא הקשה [לר"ן] אמאי לא נחשב מוסיף, ועי"ז יחול על הימים הראשונים. ועוד הקשה אמאי לא יעלו הימים הראשונים לב' נזירות. והחזו"א תי' דיש סברא דל"ש דמנין ימים יעלו לב' נזירות [וע' בסמוך].

ופשטות לשון הגמ' דיום נוסף נחשב כולל. וכ"כ הראב"ד [שבועות ד י] דמי שנשבע שלא יאכל ככר זה היום, ושוב נשבע שלא יאכלנו לעולם, חל שבועה השניה כיון שכולל ימים נוספים. אבל דעת הרמב"ם שם דלא נחשב כולל, כיון דאינו מוסיף איסור עכשיו. [והאריכו האחרונים בזה מל"מ, וע' שעה"מ איסור"ב יז בסופו ובחי' ר' שמואל].

ושמואל אמר אפי' אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום חלה נזירות עליו. ומונה ב' מניני נזירות [כ"מ בר"ן ושאר, וע"ע יח. לדעת הרמב"ן]. וכ"כ הר"ן [לעיל ג:]. ובפשוטו צ"ב הרי קיבל עליו אותם ימים הראשונים ב' פעמים, ולא קיבל על עצמו נזירות בימים של אח"כ. והחזו"א [קלו כאן ה] ביאר דגדר נזירות שמקדיש גופו בקדושת נזירות, ועי"ז חל עליו תורת נזיר. וכיון דהימים עולים לו למנין הנזירות הראשון, ל"מ להחשב כנזירות הב'. [וכתב דמבואר דהוה סברא בלא פסוק]. והביא דכע"ז מצאנו [נזיר נד] דנזיר שנצטרע אינן עולין לו לימי נזירותו, ומדין מנין ימי הנזירות צריך להשלים בימים אחרים. [אבל בגמ' נזיר יג: מבואר דאם מובלע בתוך ימי הנזירות הב' אמרי' דסליק מנייני ואי"צ להשלים ב' נזירות. ותוס' שם ביארו דאמדי' בדעתיה דכאומר הריני נזיר ע"מ לגלח על ב' קרבנות].

וביונת אלם [י] חקר האם הוא משום דאחזע"א, ולא נתחייב בימים הראשונים מחמת הנזירות הב'. או דעצם דין הנזירות הוה מנין ימים, ולכן מסברא לא שייך דיעלה מנין א' לב' נזירות. [וע"ע יח].

אבל בחי' ר' שמעון [יג] ביאר דקבלת נזירות הוא קבלה להתנהג בפרישות, ועי"י קבלה זו התורה חייבתו גדרי נזירות, וחל [ממילא] קדושה על הגברא. והכא כיון דקיבל על עצמו ב' פעמים פרישות, נתחייב ב' פעמים בנזירות.

ור' שמעון ביאר דעת רב הונא [וכ"ד שמואל לולי קרא, ע' לקמן יח]. דבאופן שמקבל על עצמו זמן שכבר אסור ביין [מחמת קבלה הראשונה], לא נחשב קבלה כלל. והחזו"א ביאר [לרב הונא] דלא חל קדושת נזיר על מי שכבר קדוש.

והמרדכי [מו"ק תתקכא] הביא מסוגיין דאבל שמת לו מת שני, דצריך להשלים ז' ימים לשני, ולא מהני הימים שמונה עבור הראשון. אבל אם מתו שניהם בבת אחת סגי במנין א' לתרויהו. והמרדכי הביא י"א דסגי למנות ז' ימים מהשני והימים עולין לכאן ולכאן.

והמרדכי הקשה מ"ש בגמ' נזיר יג: אמרי' דאם נזירות הב' מובלע בא', דמונה א', ובסוגיין אמרי' [לשמואל] דמונה ב'. ותי' דהתם אדעתא דהכי קיבל בתנאי דאם יהא מובלע דסגי בהכי. אבל הכא א"כ אמאי קיבל נזירות הב'. [והפוסקים האריכו בזה לגבי שבועה, ע' בסמוך].

- 1 ויל"ד דכל זמן שלא גילח לא אמרי' מקצת היום ככולו, אלא עי"י מעשה סילוק [וכדאשכחן בכ"מ, ואכ"מ].
- 2 ולכאורה צ"ל כן למש"כ החזו"א [ע' בסמוך] דבהריני נזיר היום, הריני נזיר היום, חל קדושת גופו מעכשיו.
- 3 ויל"ד דנפק"מ האומר הריני נזיר ק' יום, וה"נ למחר ק' יום. דלר"ן נתווסף יום א', וחייב ל' יום לנזירות הב'. ולרא"ש נתחייב עי"ז ק'.
- 4 ועפ"ז דן החזו"א דאף בימים הראשונים מצווה מחמת הנזירות השניה [אלא דאין איסור חע"א], אלא דאין עולין לו לימים. ושוב כתב דכיון דלא עלו לו לימי נזירות, לא נאסר מחמתן בג' מינין, ואף דיש על גופו קדושת נזירות.

ר"ן ד"ה כיון. ונראה בעיני וכו' וכשם שלהתחייב קרבן ומלקות בעינין חילוק, אי למלקות בהתראה וכו'. **הרש"ש** תמה במאי תליא בהתראה, הרי יודע בעצמו שאוכל. **והאחרונים** [אפיק"י ב לב, קוב"ש ח"ב י ח] הביאו מכאן דהאוכל כמה זיתי חלב או נזיר ששותה יין כל היום [מכות כא], נחשב 'מעשה א' של כמה זיתים, ואין בו חומרת ב' מעשי עבירה'. ודוקא היכא דהתרו בו 'אל תשתה' מהני התראה 'לחלק'.

והאפיקי ים הביא סייעתא לסברא זו מדברי **הירושלמי** [נזיר ו ד, ה' בפיה"מ שם] דאם התרו בו, הוה יודע דיש בו 'זיתים ואתה מתחייב 'חייב. דע"י התראה של קודם מהני לחלק את מעשה האיסור.³ אבל הקשה דהר"ן [יומא ד: בדה"ר] כתב דנבילה חמור [לענין חולה] כיון דמתחייב על כל כזית שבו, והוכיח כן מהל משנה.⁴ והרי כשאין התראה לחלק נחשב מעשה עבירה א'.⁵

וכן בסוגיין מהני התראה לחלק, להחשב ב' מעשי אכילה לענין תנאי הנזירות. ומ"מ צ"ב דמה שייך התראה במעשה היתר. **והרש"ש** ביאר דכוונתו לגדור את עצמו שלא יאכל ככר זו, ולכן תלה נזירותו כעונש על אכילה זו, ולכן תליא בגדרי עונשין.

דף יז:

תנן וכו' ואין שבועה בתוך שבועה היכי דמי וכו'. הר"ן [במשנה] פי' דבשבועה לא משכחת לה למנות ב'. **ותוס'** [בע"א] ביארו דבנזירות דיש לו קיצותא י"ל דבא להוסיף ל' יום חדשים, אבל קונם אין לנו לתלות שבא לאסור יום אחר כיון דמהיום קאמר.

אבל **הטור** [ס"ס רלט] פסק דהנשבע שלא יאכל כ' יום ושוב נשבע שלא יאכל כ"ב אסור מ"ב יום.⁶ **והב"י** [ובש"ע רלט יד] חלק דכוונת לשונו לחזור ולאסור כ' ימים הראשונים.⁷ **ובחי' בית מאיר** הקשה אמאי לא אמרו דיש שבועה בתוך שבועה כה"ג. ות' דהמשנה קאי בסתם שבועה דהוה לעולם.⁸

והרמ"א [שם] כ' דהיינו דוקא כשהוסיף ב' ימים, אבל אם קיבל שוב כ' יום, ודאי לא כוון לימים הראשונים, וחייב מ'. כיון דקיי"ל כשמואל. **והש"ך** [ל] ו**גר"א** [ל] האריכו לחלוק [ודנו ע"פ תוס' נזיר והמרדכי הנ"ל].

וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וכו'. הר"ן **בפי' הראשון** משמע דאסר את עצמו בכל א' לחוד. ורב הונא לא סובר איסור כולל בשבועה [ונחלקו בזה בגמ' שבועות כד]. ולפ"ז לא גרסי' דהוה ענבים חצי שיעור [והר"א **ש** הביא בזה ב' גרסאות, וכ"מ ברש"י שבועות כח דל"ג כן], דיש שבועה בפנ"ע על ענבים. [והר"ן האריך עד"ז דכוונת הגמ' דכיון דבלשונו חל על היום הל' ע"י הראשונות, זיל בתר לישנא וכה"ג בשבועה לא חלו שניהם].

והר"ן בפי' הב' 'לפיכך אני אומר' מבואר דנשבע שלא לאכול תאנים וענבים כא' [כזית

1 אבל **רש"י** על הר"ף [מכות ד: בדה"ר] מבואר דבלא התראה פטור משום שאומר אישתלי, וכ"כ **הריטב"א** שם **והנמוקי'.**

ושמעתי דהא בהא תליא, דאילו היה ב' חיובים על מעשה עבירה א', א"כ נחשב שעבר לאלתר. אלא דמשום דנחשב כמה מעשי עבירה ההתראה אינו תוך כ"ד.

2 וכמו שמהני ידיעה לחלק לב' חיובי קרבן. והאחרונים דנו ד"ל דתליא במח' רש"י ותוס' מכות כ:.

3 והקשה דהרע"ב הביא את דברי הירושלמי, ואח"כ כתב הטעם דאומר אישתלי.

4 וכן **בשערי תשובה** [א ז] הביא מהך משנה דהשונה חטא א' כמה פעמים, נחשב כעובר עבירות חלוקות. [ואף דאין התראה לחלק].

ו"ל דרבינו יונה איירי באופן דהוה מעשה אכילה בפנ"ע [דעבר שיעור אכילת פרס, דאיירי מתני' דשותה כל היום], ואף בלא התראה מחלקת נחשב ב' עבירות. וקמ"ל דאף דהוה אותו שם עבירה שייך ב' חיובים. ועפ"ז י"ל דמש"כ רש"י משום אישתלי, היינו כלפי מה שאוכל כל היום. ואילו הירושלמי איירי במה ששותה לאלתר, דבעי התראה לחלק [ונתתישב הסתירה ברע"ב].

5 **והאפיקי' תי'** דבחולה אמר' כמה הוא צריך, וע"י מזידה זו נחשב כהתראה לחלק. [וצ"ע א"כ עדיף טפי לאמוד הכמות שלא בפניו].

6 **והגר"א** [ל] כתב דכ"מ בתוס' [הנ"ל] דבאופן דלא אמר מהיום, חל זה אחר זה.

7 **והגר"א** [כט] כתב דפסק הטור נכון מאוד. [ויל"ד דתליא בגדר הנודר שלא לשנות יין שנה סתם, ע' ר"ן לקמן סג, ה' לעיל ג:].

8 ולדברי **האחרונים** י"ל דגדר נזירות על נזירות, דחל עכשיו [שהרי קיבל עליו 'היום'], אלא דמדין נדר על נדר מחייב אח"כ. אבל שבועה אי אמדי' לדעתיה להתחייב ליום אחר, א"כ הוה התחייבות בעלמא, ולא שבועה על שבועה.

9 ועו"ל דכוונת הטור לפסוק כרבא דתאנים וענבים הוה כולל. אבל הר"ן במשנה קאי לרב הונא.

מזה וכזית מזה¹]. וכ"כ **תוס'** [שבועות כח: ד"ה שבועה]. והריטב"א [שם] ביאר שפירש שאסר עצמו בשניהם ממש ולא באחד מהם, אליבא דר' יונתן [ב"מ צו:], או לר' יאשיהו אפילו בנשבע סתם דלא משמע אלא שניהם דוקא. והריטב"א שם כתב דמוכח דנחשב ששניהם בכלל השבועה, ולא הוה רק תנאי, שלא יאכל תאנים אם יאכל ענבים, דא"כ הוה ענבים שיעור שלם.

ותוס' [שם] הקשו אמאי נחשב כולל, הא א"א לעבור על שבועת ענבים כשאנו עובר בשבועה של תאנים, ומ"ש מהא דמבואר התם דהנשבע שלא לאכול ט' וחזר ונשבע שלא יאכל י' לא חל שבועה על שבועה. ותי' דבט' וי' בכל ט' [מתוך הי'] קאי באיסור שבועה. ואילו הכא בענבים לא היה שבועה כלל, ושייך מיגו.

והאחרונים [חי' ר' שמעון, קובה"ע ל] העירו דברמב"ם [פיה"מ כריתות ב'נקודה הנפלאה] מבואר דנבילה שבישלו בחלב, כיון דלא חל איסור על הבשר, לא נאסר החלב. ולא אמרי' דנחשב כולל, דאף החלב נאסר בצירוף הבשר².

הוא ליה ענבים חצי שיעור. דאילו היה אוכל תאנים וענבים חייב ב' משום כולל, אלא דהפרשת קרבן 'מחלק' שלא יצטרף אכילת הענבים לתאנים והוה חצי שיעור [וע' קה"י יז]. והאחרונים הקשו הא קי"ל דידיעה מחלקת, ויש מ"ד דאף לחצי שיעור, א"כ אמאי בעינן דוקא הפריש קרבן לחלק. ותי' האחרונים דחצי שיעור בשבועה אסור רק משום דחזי לאצטרופי לעבור שיעור שלם. אבל אין בו איסור בעצם כלל, דלא עבר על שבועתו [ובאיסורי התורה נתרבה מכל חלב, אבל שבועה לא עבר כלל, וכמ"ש האחיעזר ב כא]. והא דמהני ידיעה לחצי שיעור הוא משום שנודע לו שעבר מקצת עבירה, ובשבועה זה לא שייך.

דף יח.

א"נ כגון שקיבל עליו ב' נזירות בב"א. [ובזה קאי הברייתא דנשאל על הראשונה]. **ותוס'** שבועות [כז: ד"ה הכי] הקשו נימא דנדר שהותר מקצתו, ואף הנזירות הב' בטל [כדאמרי' לקמן במשנה סו., ע' בסוגיה כה: וכו']. והבית מאיר [רכט] כתב דלדעת הרמב"ן שם שמחלק בין נדר שהותר בפתח לנדר ע"י חרטה, י"ל דאיירי בחרטה]. **ותוס'** תי' דכיון דסליק למנין ב' נזירות, הוה כקיבל כל א' בפנ"ע [דל"ש להצטרף לנדר א']. והאחרונים הביאו דכה"ק **בירושלמי**, ותי' כגון דאמר הריני נזיר ונזיר [ע' רא"ש].

רא"ש ד"ה כגון. או דאמר הריני נזיר ונזיר אם אוכל. דאף דאמר ב' קבלות, כיון דחל בב"א [באכילה] נחשב נזירות בב"א, וכ"כ הקר"א וחת"ס. [אבל לו"ד היה אפ"ל דכיון דבשעת מעשה הקבלה עדיין לא היה נזיר, הוה קבלה מעלייתא].

מתיב רב המנונא נזיר להזיר וכו' כגון שקיבל עליו ב' נזירות בב"א. האחרונים הקשו דנימא כל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו³. [וע' לקמן סט: דדנו האם הכלל דכל שאינו בזה אחר זה הוא רק באופן שסותר זה את זה, או אף כשאנו סתירה]. והחז"א [קלו ו] ביאר דמש"ה בעינן קרא. והחז"א נסתפק האם לולי קרא לא יחול נזירות כלל, או דתחול נזירות א'.

ובחי' ר' שמואל הקשה למש"כ הר"ן דהא דלא חל נזירות על נזירות הוא משום דאין איסור חל על איסור, והרי בב"א איסור חל איסור⁴, ואמאי בעי קרא.

ומה שבועה חמורה וכו' נזירות הקל לא כ"ש. וצ"ב מה באו ללמוד משבועה, למש"כ הר"ן דהנידון הגמ' דנזירות חל על נזירות, לענין למנות אח"כ. וכה"ג בשבועה אין היכי תמצא, ומה שייך ללמוד משבועה. אבל לדברי הרמב"ן [ע' בסמוך] נתחדש בהך קרא דחל נדר על נדר, משא"כ נזירות.

ומאי חומרא וכו' אלא משום דכתיב לא ינקה. ומסקנת הגמ' דשבועה חמורה [ע' תוס']. וע' מש"כ בזה טז:.

1 **ותוס'** שבועות שם העלו צד דאסר על עצמו אף צירוף שיעור מתרייהו. [ועי"ז נחשב מוסיף, דאף דלא יאכל שיעור מתאנים מתחייב על השבועה הב']. ודחו דבסוגיין לא משמע דאיירי כן.

2 ובקובה"ע תי' דגבי בשר בחלב הוה תולדה, ולא חל על הבשר, ולכן ל"ש 'שם בב"ח', אבל הכא נוסף איסור לענבים, ועי"ז לתאנים.

3 ובחי' בית מאיר ציין דשמואל עירובין מט: ל"ל הך כלל, עי"ש.

4 ובתוס' ר"ד קידושין נ: ביאר הטעם דאם לא יחול שום איסור הוה איסור דוחה איסור והאי מינייהו מפקת. אבל בפשוטו גדר בת אחת הוה מעין מיגו [דהא יש מ"ד דס"ל דאף בב"א אאחע"א].

נדר על נדר – לחייב ב'

ר"ן ד"ה הכא. וראיתי קצת מפרשים וכו' לחייבו ב' על אכילה א', שהאומר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה חייב ב'. וכ"ד הרמב"ן [שבועות ספ"ג] והריטב"א [כאן], ועוד ראשונים [הו' במשנה יז]. דהביאו מכאן נתחדש מגזיה"כ דנדר חל על נדר.

אבל הריטב"א הביא י"מ וכ"כ השיטמ"ק בשם הרנב"י כתב דדוקא נזירות ילפי' מגזיה"כ דחל על נזירות [ולוקה ב'], אבל נדר לא חל על נדר, דהוה חד מינא, והחפצא כבר אסור. ולא דמי לנזירות דהוה איסור גברא. וביאר שהרי הנזיר לא אסר יין וענבים על עצמו, אלא דמיד שקיבל בעצמו להיות נזיר מחוקי הנזירות דנאסר בדברים הללו¹. והריטב"א חלק דנזירות ג"כ הוה איסור חפצא [וע' מה שהו' בזה לעיל ב:].

בא"ד והשמועה עולה לפי' זה בקושי ודוחק וכו'. ומבואר דהר"ן למד בדעת הראשונים [הנ"ל] דאף בנזירות מונה רק מנין א' של נזירות, ובזה הקשה דבכל הסוגיה משמע דמונה ב' מנינים. אבל האחרונים [יונת אלם, ועד"ז כתב החזו"א] תי' דדעת הרמב"ן דחל עליו קדושת ב' נזירות, אלא כיון דעולה למנין הראשון אינו עולה למנין הב', ולכן צריך למנות ב' נזירות². ובחי' ר' שמואל חי' עוד די"ל דלרמב"ן אינו לוקה ב' פעמים משום 'לא יאכל', דלענין זה חל עליו רק נזירות א'. אלא דמ"מ לוקה משום 'בל יחל' דאידך³.

ר"ן ד"ה הילכך. ואפשר ג"כ שכשם שהנדר חל על השבועה לבטלה, כ"ה חל לקיימה וכו' לקיים לא כ"ש⁴ וכו' מיתוסף ביה איסור חפצא. האחרונים דנו האם כוונת הר"ן דאין בזה סתירה, דאיסור חפצא חל במקום אחר מהאיסור גברא. או דהוה גדר איסור מוסף [וכן לשון שו"ת הרשב"א תרטו דמוסף באיסור על החפץ, וכ"כ האבנ"מ שו"ת יב].

והאחרונים הביאו מדברי הר"ן דנדר חל אף על דבר מצווה [לקיים], דלקיים לא כ"ש. והאבנ"מ [שו"ת יב] הביא דה"ה האוסר על עצמו בשר נבילה חל, דכיון שנוסף בחפצא איסור לא אמרי' אאחע"א. אבל רע"א [בשר"ע רטו ה] כתב דהיינו דוקא באיסור יוה"כ, דהוה איסור גברא, אבל האוסר על עצמו דבר האסור בעצמותו, כגון נבילה, לא חל נדר על האיסור⁵. דרע"א נקט דאיסור נבילה הוה איסור חפצא, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א, וע' בסמוך בלשון הר"ן. אבל האבנ"מ נקט דכוונת הר"ן כריטב"א [ירוש פירקין] דאף איסור נבילה הוה איסור גברא. [וע' מש"כ בזה לעיל ב:].

והרשב"א [שו"ת תרטו, ובחי' יז]. נקט דה"ה דלא חל נדר על איסורי התורה [כנבילה], דאין איסור חל על איסור. דמשעה ראשונה נעשית נבילה ותו לא חל נדר עליו. וכתב דהא דתניא בתוספתא [בגמ' לעיל יג:]: שהנדרים חלים ע"ד מצווה כדבר הרשות. היינו כשאוסר עצמו [לבטל] במה שנצטווה לעשות [כדאמרי' לעיל טז:]. אבל אסר על עצמו בשר נבילה לא חל דאין איסור חל על איסור⁶. וכ"כ תוס' שבועות [כ: ד"ה זכי] דדוקא לבטל את המצוה חלים נדרים [כדלע' טז], אבל אם נדר לקיים מצווה, כגון שלא יאכל ביוה"כ או שלא אוכל נבילות, ל"מ דאאחע"א⁷.

אבל רש"י [שבועות שם ד"ה סד"א] כתב דאי נמי [יום שמת בו אביו] הוה דאורייתא, הנדרים חלים

- 1 וכתב ותדע שהרי מזהר על הטומאה, ומצווה על התגלחת, והנך לאו איסור חפצא הם.
- 2 והיונת אלם ביאר דהר"ן פליג בזה דס"ל דהא דלא חלו ב' נזירות כא' הוא משום אאחע"א, ואילו לא היה חסרון אאחע"א נחשב מנין א'.
- 3 [ולא אמרי' דהאיסור ב"י תליא בגדרי הנזירות, ע' מש"כ בזה לעיל ג:].
- 4 וצ"ב אמאי בעי בזה לק"ו, ומה מהני הק"ו, דלעיל טז: נאמר דאין כאן סתירה בין האיסור. אבל לענין אאחע"א האיק מהני.
- 5 ויל"ע [לרע"א] דמבואר דלא חל איסור נבילה על יוה"כ, ואמאי לא נימא דנתוסף איסור חפצא. ויל"ד ע"פ מש"כ בסמוך.
- 6 ויל"ד בקיום מצוות עשה [אלא דלא משכחת לה], דיש ראשונים דס"ל אאחע"א על [איסור] עשה, אבל ל"ש לומר דהחפץ 'אסור'.
- 7 ותוס' סיימו ומיהו לר' יהודה ב"ב מהני שבועה לקיים מצוה, וה"ה לבטל. [אבל דעת תוס' שם כז. דאף לר"י ב"ב אמרי' אאחע"א, ואין מש"כ בזה לעיל ח.]. וצ"ב דאאחע"א, ובפשוטו כוונת התוס' דגלי קרא. אבל הר"ן [שם] תי' דלר"י ב"ב כיון דמוסף קרבן, חל האיסור [ולרבנן לשיטתם כיון דליכא קרבן לא חל אף לענין לאו, דאאחע"א]. ובקובח"ע [לג א] כתב דקרבן הוה איסור חמור, ולא מוסף. אלא דלענין שבועה חל.

ע"ד מצוה כדבר הרשות. [ותוס' בתי' הא' ביארו דכוונת הגמ' מצד התפסה, וכ"כ הרא"ש שם ג ג]. והרמב"ן [שם] הביא דרש"י הקשה מ"ש מהא דאמר' [לעיל ח.]. דנדר לקיים את המצוה לא חל, דמושבוע ועומד מהר סיני'. והרמב"ן תי' דרב גידל [לעיל ח.]. קאי בשבועה, וכ"כ הרא"ש לעיל שם [בתי' הא"פ]. [ובש"ע [רטו ה] הו' ב' דיעות האם נדר חל על ע"ד מצוה לקיים. אבל נדר על נדר נפסק [רכט ג] דלא חל].

והריטב"א [שם] ביאר [לשיטתו] דאיסורי תורה חיוב גברא ונדרים איסור חפצא ואתי איסור חפצא וחייל על איסור גברא. [ויל"פ אבל הרמב"ן [שם] תי' דילפי' מגזיה"כ 'נזיר להזיר' שהנזירות חל על נזירות [וכשיטתו דילפי' מהתם דחייב ב'], וילפי' דבאיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה חל איסור. וכ"כ במלחמות [בסה"פ] דילפי' מהתם דנדר חל על איסורי תורה. דנדרים עדיפי מכולל ומוסיף, וכן בדין אם חלין לבטל, כ"ש לקיים.

אבל בחידושו שם [כ:]: סיים די"ל דרק נדר על נדר חל, אבל ע"ד מצוה לא חל. וכ"כ בשו"ת הרשב"א [ד קט] בשם מקצת רבותיו דנדר על נדר חל [מגזיה"כ], דהוה איסור ע"י עצמו, אבל לא נדר ע"ד מצוה.

והראשונים הוכיחו דקונם לא חל על איסור לקיים, מהא דלא מקשינן במכות כב. נימא דאסור על עצמו קונם שלא יחרוש. ועי' מה שדחו.

שם, מיתוסף איסור חפצא. האבנ"מ [שו"ת יב בסופו] הקשה דמ"ש מאיסור הקדש דלא חל על איסור חלב של התורה [כדאמר' כריתות יד], ואף דהאיסור מוקדשין חל על החפץ. והאחרונים ביארו דודאי חל עצם הקדושה, אלא דלא חל האיסור על האדם, דאחע"א וצווי האדם על ההקדש ג"כ הוה איסור גברא. אלא דצ"ב א"כ אף בנדר נאמר כן³. והקוב"ע [לג ג] תי' דהאיסור בל יחל הוה מצד הדיבור [וכיון דחל חפצא דאיסורא חל האיסור ב"י, ול"ש לגדרי אחע"א]. והאבי עזרי [שבועות ה טז] תי' דאיסור נדר הגברא הוא האוסר, וזה ל"ש לגדרי אחע"א דהאיסור שפיר חל, דכ"ש מהא דיכול לאסור המותר⁴. אבל איסור מעילה לא תליא בקבלתו.

אבל המגיה לאבנ"מ תי' דהר"ן סמך על גזיה"כ דנדר לד', וילפי' בק"ו דחל, והר"ן מבאר את הגדר של הגזיה"כ. אבל במעילה ליכא גזיה"כ.

בא"ד אבל אין השבועות חלות על נדרים וכו' דנדרים כ"ה דאית בהו איסור חפצא איסור גברא אית בהו. אבל הריטב"א [טז]. הביא בשם רבו דכמו דחל נדר על שבועה, כן חל שבועה על נדר, דכיון דנדרים איסור חפצא ושבועה איסור גברא, עניינים חלוקים הם. והריטב"א הביא דבירושלמי מבואר דלא כן.

[וצ"ב דמ"מ אמאי אין בזה חסרון מושבע ועומד או אחע"א. ויל"פ דכוונתו דילפי' מגזיה"כ דנזיר להזיר [כדמשמע מדברי הריטב"א, וילפי' אף לשבועה. ודלא כמשמעות הגמ' דבשבועה ל"מ].

בא"ד והאי לאו, איסור גברא הוא ככל ל"ת שבתורה. פשטות לשון הר"ן דכל ל"ת שבתורה הוה איסור גברא [וכדעת הריטב"א]. אבל רע"א [הו' לעיל] נקט דדעת הר"ן כרשב"א דנבילה וכדו' נחשב איסור חפצא, ולפ"ז כוונת הר"ן דיש הרבה ל"ת דבתורה דהוה על הגברא.

נשאל על הראשונה שניה חלה עליו

אמר רבא אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו. הריטב"א [שבועות כז:]: מביא בשם רש"י דהשבועה שניה חלה עליו לאסור לאכול מכאן ולהבא. אבל אינו מתחייב על מה שכבר אכל [ואפ"ה מבואר דלמפרע עולה למנין נזירות שניה⁵]. [וכ"כ החת"ס מסברא דנפשיה⁶].

- 1 והביא דרש"י כתב דדחויא בעלמא הוא לסברת המקשן. והרמב"ן תמה ע"ז א"כ כל הש"ס נימא דהוה דיחויא בעלמא.
- 2 אבל בתי' הב' חילק דלבטל מצווה חל קונם, אבל לא לקיים דאין איסור חל על איסור.
- 3 ובקה"י [יח] כתב דהר"ן קאי לפי הסוגיה כריתות כג דאיסור מוקדשין חמיר וחל [והסוגיה בדף יד שם פליג].
- 4 וכתב דגבי נזיר תליא בגדר נזירות ואכ"מ.
- 5 ואף דלא היה צווי בפועל. [ולכאורה מוכח מזה דמנין הנזירות הוה גדר קדושה עליו, דאם נימא דהוה רק קבלת הנהגה, הרי לא התנהג מחמת קבלה זו כלל].
- 6 והחת"ס [יז]. כתב דהדבר רחוק שיחול איסור ומלקות וקרבן למפרע. ורק לענין מנין נזירות אמר' דחל,

והריטב"א הביא בשם תוס' דלמפרע מתחייב אף על מה שכבר אכל. [וכ"כ רע"א אף בדעת רש"י].

ובחי' ר' שמעון [יד] הקשה דשאלה הוה חלות מתיר [ושאלה מהני לשנות מעכשיו את גוף הדבר למפרע. אבל אתמול באמת היה מזהר מחמת הנדר], ואף דאמר' דעצם האיסור פקע למפרע, מ"מ אתמול בפועל היה מזהר ועומד. ואיך חל שבועה עליו [אף למפרע]. ובשלמא לענין אאחע"א תליא באיסור בעצם, ודנים את האיסור כנעקר למפרע, וחל האיסור הב'. אבל מ"מ נחשב מצווה בדבר, ויחשב שבועה ע"ד מצווה. ותי' דכיון דדנים שנעקר איסור האכילה למפרע, ואף דאכתי היה מזהר, הוה רק גדר איסור בעלמא, ולא שעצם האכילה באיסור.³

רווחא הוא דל"ל. ולשון הגמ' [שבועות כז:]: הא שבועה איכא, דאי משכחת רווחא חיילא. ובפשוטו משמע דהשבועה השניה מיתלא עד שיש מקום [מכאן ולהבא]. אבל רש"י [שבועות שם ד"ה הא קמ"ל, וד"ה והפריש] לפי שחכם עוקר את הנדר מעיקרו, והוה כמי שלא נדר, וחלה שניה למפרע.

והש"ך [רלח כו] מביא בשם מהר"י מינץ דדייק דאם הבעל הפר את השבועה הראשונה, כיון דהפרת הבעל מהני רק מכאן ולהבא, לא חל שבועה שניה. [וכ"כ בשו"ת הרשב"א [ה ריח] דכיון דבשעתה הוה שבועה על שבועה לא חל כלל].⁵ אבל רע"א [שם] חלק דכשהפר הבעל מתקיים השניה [לענין בל יחל], וכדאמר' ביבמות [לב]. בדמקום אאחע"א, ולא חל האיסור הב', מ"מ כשיש רווחא השני חל. וה"נ כשיפר הבעל יחול השבועה [ונזירות] הב'.

ורע"א כתב ליישב כוונת רש"י דאפי' הכי נחשב נשבע לקיים את המצוה [ולדעת הבעה"מ והר"ן לעיל ח. ליכא חיוב קרבן], אלא דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא לא נחשב לבטל את המצוה. ובזה קמ"ל רש"י דהשבועה הראשונה חל עליו אף לענין קרבן. [אבל בעל שהפר שבועת אשתו, חל השבועה הב' מכאן ולהבא אין קרבן. דבשעה שנשבע הוה לקיים את המצוה]. ועוד כתב רע"א דמשמע [בסוגייה] דעובר למפרע באכילה זו, ובזה ביאר רש"י דכיון דחכם עוקר למפרע עבר באכילתו [וע' מש"כ לעיל בשם הריטב"א]. וכה"ג הפרת בעל הוה רק למה שתאכל אח"כ.

ומבואר דנח' הש"ך ורע"א האם שייך בשבועה על שבועה לומר דמיתלא תליא, ואשכח רווחא. ורע"א נקט דדינו כדין אאחע"א [וע' לעיל ח. דלשון הבעה"מ ספ"ג דשבועות ותוס' שבועות משום דאין איסור חל על איסור], והשבועה הב' מיתלא תליא וחייל. וה"נ חייל לענין לקוברו בין רשעים גמורים.⁷ וכ"כ בגליון מהרש"א [רלט יג] בשם הרמ"ע מפאנו לדייק מהרמב"ם דאף נדר על נדר ושבועה על שבועה, חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא. וכ"כ השיטמ"ק דאיסור שבועה מיהא איכא, אכל שבועה ושבועה.

אבל האבנ"מ [שו"ת יב] כתב דהשבועה הב' לא חל כלל.⁸ וכ"כ החת"ס [יז]. דכיון דהשבועה

דע"י שנשאל היה מציאות הנזירות בעולם.

1 וכמ"ש בפסקי הרא"ש [ו ג] ע"פ הירושלמי דאף דחכם עוקר הנדר מעיקרא, עיקר העיקור הוה מכאן ולהבא, והיה אסור עד עכשיו.

2 ור' שמעון דימה להא דיש באיסור דרבנן לא תסור, ומ"מ חל עליו שבועה. דכיון דאינו איסור על האכילה, אלא לעבור על דבריהם לא נחשב מושבע ועומד. [ומשמע מדבריו דהוה כעין גדר ספק דאורייתא לחומרא, דאף על הצד דהוה היתר מצווה להתרחק. ופשיטא דחל ע"ז איסור].

3 אבל רע"א [לה יא ובסדר הגט] הביא בשם ראנ"ח דאם נשבע שלא לגרש, ומינה שליח [ולא חל השליחות כיון דאיהו לא מצי עבד], ושוב נשאל על שבועתו, נחשב למפרע 'מצי עבד'.

4 ויל"ד האם כוונתו משום דהוה שבועת שווא, ושוב אינו נתקן [וע' בסמוך]. אבל בפשוטו משמע בסוגיין דאף בנדר הדין כן [וכן לק' סט. גבי הקמה]. אלא דכיון דלא חל בשעתו לא חל אח"כ.

5 והשעה"מ [איסור"ב יז] הקשה דהגמ' נזיר כא: מסתפקת האם הפרת בעל מיעקר עקר, או מיגז. ואמאי לא אמרי' התם נפק"מ לסוגיין.

6 [ולכאורה אף לא יעלה למנין הנזירות. וצריכה להשלים מנין הב'].

7 וגדולה מזו כתב הרדב"ז [שבועות ד י] דאם אכל חצי שיעור בזמן השבועה הראשון, והשלים אכילתו בזמן השבועה הב', חייב. דאף דפטור על השניה משום אאחע"א, אבל עכ"פ איסור שבועה עלה. ומהני להצטרף [ונענש רק על מה שאכל לבסוף, כיון דכולו נאכל בזמן האיסור. ועדיין צ"ב].

8 וכ"כ הבית הלוי [א מד] דכיון דשבועה ושבועה הוה מין א', לא חל כלל. והוכיח כן מדברי רבא, דאמאי לא אמרי' דחל השני לענין זה.

9 ועפ"ז יישוב האבנ"מ את דברי הש"ך [רלח ה] דאם צריך לאכול משום פיק"נ א"צ לישאל על שבועתו. והפרמ"ג [הקד' להל' פסח ב א טז] תמה דהא דאאחע"א מהני רק לענין עונש. ועוד הקשו האחרונים

הראשונה נתבטל האין תחול כלל, ולא דמי לאחאע"א דמיתלא תליא^{10, 11}.

רא"ש ד"ה כגון. דעתה לא יצא לבטלה מפיו, ולא דמי לשבועה. [וכ"כ רש"י שבועות כז:]. משמע [דלולי דברי רבה] החסרון בשבועה דהוה שבועת שווא. והשיטמ"ק בשם הריטב"א כתב [למסקנא] דלא יצא שבועה לבטלה מפיו, כיון דאי אשכח רווחא חייל. [משמע דהוה משום דהשבועה מיתלא תאלי]. אבל בריטב"א [על ה' הרמב"ן] מבואר דאם לא ישאל על הראשונה עובר על השניה משום שבועת שווא [אלא דכתב דהוה התראת ספק], אבל אם נשאל על הראשונה מהני למפרע שלא יחשב שבועת שווא. ודעת הר"י מגאש [שבועות שם] דשבועה על שבועה לא עובר משום שווא, דמהני לזרז.

לישנא אחרנא. בפשוטו הוא רק במה דלא קאי אמתני'. אבל הפור"י כתב דנח' ב' לשונות, דל"ק לא חל הנדר כלל עד שישאל [ולכן א"א להתירו, כדאיתא לקמן צ.], אבל לל"ב ישנה לשבועה, אלא דחיובא ליכא [ואפשר לישאל עליו]. [וכ"כ המחנ"א שבועות ז].

ברמב"ם [שבועות ו ז] מבואר דיכול להשאל על השבועה הב' לפני שנשאל על הא'. והלח"מ הקשה דעדיין לא חל השבועה הב' ואין ישאל עליו. והב"י [רכח] הביא דמשמע מש"ת הר"ן דא"א לישאל על הב'. וכן דייק ה"ט"ז [רכט י] מדברי הטור [רלח]. והמהרלב"ח [קלט, הו' בט"ז שם] תי' דדעת הרמב"ם דהשבועה הב' איתא בעולם, אלא דאין חייבין עליו⁵. והמחנ"א [שבועות ז] כתב ליישב דכשישאל על הא', יחול שניה למפרע, ע"ז יחול התרת החכם למפרע [וכמ"ש הרשב"א גבי הפרת בעל, ע' לקמן עא].

ר"ן ד"ה לימא. כרב הונא וכו' דאי כשמואל וכו' שאני הכא דבשעה שנדר חלה שניהם. והגמ' בשבועות [כז:]: דוחה כן להדיא התם נזירות מיהא איתא, ובעי מיהדר מימנא לשניה, אבל בשבועה שניה מי איתא כלל. [ולמש"כ הר"ן הגמ' התם קאי כשמואל, וגמ' דידן דוחה אף לרב הונא, וכ"כ תוס' שם ד"ה הכי].

ומ"מ יש בזה חידוש אף בנזירות, דחל למפרע, ואף הימים הראשונים עולים למנין ימי נזירות [ואם שתה יין בימים הראשונים לוקה, למש"כ הריטב"א שבועות בשם תוס']. אבל מבואר דעיקר חידושו של רבא דאף דהוה שבועת שווא.

ר"ן [יח: ד"ה ולענין.] אע"ג דאידחי סייעתא, שמעתת' לא אידחי. אבל הרשב"א [שבועות כז: וכן שו"ת א תשב] דייק דהר"ף [שם] השמיט הך מימרא, משום דלא ס"ל כוותיה. [דאף דנעקר למפרע, מ"מ בשעתו היתה שבועה. ועדיין צ"ב].

והריטב"א [שבועות כז:] כתב דאף הנשבע שלא יאכל, ונשבע שיאכל. אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו, וחייב לאכול. ובש"ת הרשב"א [תשב] כתב דתליא בסוגיין, אלא דנסתפק איך קי"ל. וכן בש"ת הרא"ש [ח ב הו' בחו"מ עג ה] מבואר דחל השבועה לאכול [כ"כ הפוסקים חו"מ שם בפ' דבריו].

אבל הנמוק"י [שבועות כז:] כתב דלא חל השבועה לאכול, דכיון דלאלתר היתה שבועת שווא, שוב אינו נחשב שבועה. [וביאר האחרונים דס"ל דשבועה ע"ג שבועה אינו גדר שבועת שווא, וכדעת הר"י מגאש].

ובשו"ע [רלח ז] פסק דיש להסתפק האם חל השבועה לאכול. והש"ך [כב] וגר"א [כ] תמהו דהשו"ע [כא] פסק דאם נשבע שלא אוכל שלא אוכל, ונשאל על הראשונה, שניה חל [ודאי]. והאפיק"י [א לו כ] ביאר דכוונת השו"ע לספק הנמוק"י, דבמקום דהוה לבטל את השבועה הא' כבר יצאה לבטלה. וכן רמז הגר"א [חו"מ עג יט] דכתב וכן משמע דהתם [כז:] אמרי' חיובא הוא דליתא וכו', ואילו בלבטל אמרי' כט: יצאה שבועה לבטלה.

דבמקום פיק"נ אינו בכלל איסור התורה, וע"ז אשכח רווחא וחיילא [ויל"ד בגדר דחויא דפיקו"נ. ואכ"מ]. והאבנ"מ יישב דשבועה על איסור לא חל כלל. ומתיישב הש"ך לשיטתו בסוגיין.

10 וביאר דהתם שני האיסורים יש להם מציאות בעולם ומפי העליון יצאו ודברך מלכנו אמת וקים לעד, וכשיסתלק איסור אחד יחול השני. משא"כ הכא שחל ע"י דבורו, ואם דברים בטלים לשוא דיבר כלה ענין וילך והיה כלא היה ואין יחול אחר זמן.

11 **ובשעה"מ** [איס"ב ז ח] נסתפק בזה, כשנשבע על חפץ הקדש, האם חל השבועה אחרי שפדאו כיון דאשכח רווחא או נימא דבשעה שנשבע לא מצאה מנוח לחול, ולא חייל כי פקע, דבאותה שעה לא נשבע. ובשעה שנשבע אין כאן חלות. וכן הביא מדברי הש"ך הנ"ל. ועוד הביא מדברי תוס' לקמן צ דהקשו בטולה אני מהיהודים, דאחאע"א. ומשמע דאף כשתתגרש לא חל.

5 **והט"ז** [שם] נקט עיקר כדברי הטוש"ע [ודלא כרמב"ם]. והנה"כ כתב דהעיקר כסברת המהרלב"ח, וכתב דאין ראייה מסתימת הטור ושו"ע דפליגי. [ומבואר בש"ך דאין שבועה חל ע"ש, דשבועה מיהא איכא. ודלא כמ"ש בש"ת אבנ"מ בשמו. וצ"ע].

סתם נדרים להחמיר

והאחרונים (דברי מלכיאל בעב כ) העירו דמצאנו הלשון סתם נדרים להחמיר אף באופן דיש ספק כמה אסר, ואף דל"ש סברת הרא"ש דמ"מ לא הוציא דבריו לבטלה. וצ"ל דבאופן הזה הוה מספק, וע"ע יט.

ומבואר בדברי הר"ן דנאמן לפרש דבריו אף לאחר זמן. והריטב"א פי' דכיון דהוה בכלל דבריו אפי' בצד רחוק לא מקרי דברים שבלב. ונאמן משום דאיסורא דנפשיה הוא, וקולר תלוי בצווארו [וכ"כ הריטב"א קידושין נ.]. ובגליון מהרש"א [כאן ור"ס רח] הביא גידון באחרונים האם נאמן לפרש על כשאסר על אחרים.

אם כחרמי כהנים מותר. הרא"ש כתב דאע"ג דעד שבאו ליד כהן מועלין, סתמן משמע כשבאו ליד כהן. והרש"ש הקשה דאחרי שבאו ליד כהן הוה חולין גמורין, ומה שייך התפסה בהם.

והר"ן כתב כשהיה קורא לעשירי עשירי. וכ"כ בפיה"מ לרמב"ם דאע"פ שאינו בא בנדר מ"מ קדושתו בידי אדם ויש לו לאדם לעשות בהמה זו מעשר [וכ"כ בה"א א יג]. אבל במ"ק לפיה"מ [הו' בהערות מ"ק] כתב דמעשר בהמה הוא קרבן שלמים ויכול אדם להתנדב קרבן. [וכוונתו כמ"ש דמין חטאת נחשב בא נדבה, כיון דחטאת נזיר בא ע"י נדר. וה"נ מעשר הוה בכלל קרבן שלמים. וכ"כ בקה"י יב. וביאורו דהרמב"ם חזר בו, דא"כ אף בכור יחשב דבר הנדור. ועל"פ דה"ש מעשר' לא נחשב בכלל שלמים.]

והטור"א [ר"ה כח: ד"ה הרי] נקט דמהני שאלה במעשר בהמה. **והמנח"ח** [שס יד,יז] חלק דעשירי קדוש מאליו, אפי' שלא קראו עשירי. וכן תשיעי וי"א שקראו עשירי קדושים אפי' בטעות. א"כ ל"ש שאלה. ואף דמבואר בסוגיין דהוה 'דבר הנדור' לא הוה נדר ממש.

- ע' לעיל יב. **ברא"ש** ובתוס' שכתבו עד"ז. ויל"ד האם שייך לדעת ר' מאי [נזיר ט. ועוד] דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. ויל"ח דהתם בעינן לתקן את הדיבור].
- והגרנ"ט [נה] כתב דע"כ הוה ודאי, דדיבור מסופק אינו יכול לעשות שום נדר. ול"ש לגדרי הכרעות רוב וכדו', דהרי אין כאן ספק, ואינו ביטוי שפתיים.
- אבל אפשר דיהינן התפסה בבשר, וכמ"ש הרמב"ם גבי בכור, וע' מש"כ בזה לעיל יג.
- ובדעת הר"ן י"ל דאיירי דוקא כשקרא לעשירי עשירי, דעכשיו חל ע"פ דיבורו. ועוד יל"פ כוונתו דכיון דאילו קרא לעשירי עשירי נחשב נדור, ולכן המין מעשר בהמה נחשב נדור, ואף אם בהמה זו נתקדש ממנו [וע' ח' ר' שמואל לעיל יב].
- וצ"ב כוונתו דעשירי קדוש ממילוי. ועוד צ"ב כוונתו שדימה לבכור, דהתם קדוש בלא אמירה זו. ואפשר דכוונתו דכיון דיש מצווה לומר כן, א"כ נחשב שקדוש ע"י אמירתו, ול"א דאף לולי זה היה קדוש. [ועד"ז כתב בחי' ר' שמעון ט].

והאפיקי ים [א מג] ביאר סברת הטור"א דבעינן מעשה מנין לשם מצוות מעשר, וזה הוה מעשה דידיה. וע"י מעשה המנין עשירי מאיליו קדוש'. והביא כן מלשון התוס' [הנ"ל].

דברי ר"מ, ר' יהודה אומר סתם תרומה. משמע דר"מ פליג אהך כללא, וכן מבואר ברמב"ם [פיה"מ] דפסק אין הלכה כר' מאיר. וצ"ב על מה פליג, וכה"ק הקר"א [יט:].

סתם חרמים ביהודה מותרין. [והגמ' יט: מעמידה דהסיפא קאי כמ"ד ספק נדרים להקל].
ובמשנה [ערכין כח:] דעת ר' יהודה בן בתירא דסתם חרמים לבדק הבית. ורבנן פליגי דסתם חרמים לכהנים, וכ"פ הרמב"ם [ערכין ו א], ואף בזה"ז. אבל הראב"ד [שם ח יא] כתב דבזה"ז דאין לנו אנשי משמר סתם חרמים לשמים. וצ"י לדברי המשנה דאין אנשי גליל מכירין. ומבואר בדעת הראב"ד דהנידון באומדנא, ובח"י ר' שמואל [יד ד] העמיד דעת הרמב"ם דיש חלות 'סתם חרם', ובזה נח' נקראימה דינו. ולא דנח' באומדנא.

והלח"מ [נדרים ב ח] הק' דכיון דקיי"ל סתם חרמים לכהנים, א"כ אמאי הוה ספק נדרים [הא הוה כמקום שקוראים לסתם חרמי כהנים]?. ות' דבנודר בחרם יש לנו לקיים דבריו כמה שנוכל, ואם מתפיס בחרמי כהנים אינו כלום. ודוקא במחרים נכסיו אמרי' דסתמו לכהנים. וע"ע קר"א.

והתנן ספק נזירות להקל. הקר"א הקשה די"ל דהתם איירי בספק בעצם בדין נזירות, ואזלי' לקולא. ואילו במתני' דידן הטעם דדעתו לאסור עצמו, וכמש"כ הרא"ש דדעתו לאסור בודאי. ות' דמשמע דקאי אף ע"ז [וע"ע בראשונים]. והאחרונים ת' דתליא בהדדי, ע' מש"כ בסמוך.

המקדיש חייתו ובהמתו. הר"ן כתב או בהמתו. דאילו הקדיש שניהם ממ"נ קדוש. אבל הרא"ש כתב כל חיתו ובהמתו, ואפי' הכי אמרי' דנתכוון רק למה שנקרא בשם חיה ודאי, ובהמה ודאי³. [והרשב"א הביא ב' פי']. [והראשונים העירו דהיה אפ"ל דדעת ר"א דכוי הוה בריה בפנ"ע, ולא תליא בגדרי ספיקות].

והנתיבות [שם] כתב דמוכח מהכא הוה הקדש ודאי, משום דדעתו על הספק, דאל"כ אמאי לא אמרי' הממעה [דאף לענין הקדש אמרי' כן, ע' ר"ן לעיל ז].

מ"ד ממונא מעייל לספיקא, גופיה נמי וכו'. [ומבואר דנזירות נחשב גופיה, וכן נדרים, דהא הגמ' לא חילקה כן, וע' ר"ן בסמוך].

בגמ' לקמן סא: נח' ר' יוסי ור' מאיר באוסר עד פני הפסח, האם אסור בפסח [עי"ש], האם מעייל נפשיה לספיקא. והגמ' דנה במח' דמי שקידש א' מבנותיו, אי אמרי' דמעיל נפשיה לספיקא. הרשב"א [יט:] הקשה דהתם קיי"ל כר' יוסי דלא מעייל נפשיה לספיקא. ואילו בסוגיין קיי"ל דספק להחמיר. ת' דנחשב חמיר מודאי, במה ששני בנותיו אסורות מספק. והרשב"א העלה צד דהרשב"א מחלק בין גופו לממונו, ודוקא ממונו מעלה לספק [ועי"ש שדחה]. וצ"ב כוונתו, דלפ"ז משמע דנדרים נחשב ממון.

במשנה [ביכורים ב יא] איתא דהכותב חייתו או בהמתו, לא מכר את הכוי. והר"ש ורא"ש הביאו ירושלמי דהוה דלא כרבנן דס"ל דהקדיש את הכוי⁴. והקשו דהמשנה שם ס"ל דספק נזירות להחמיר, והשתא ממוניה לא מעייל לספיקא, גופיה לא כ"ש.

דף יט.

ותני עלה אסורין בגיזה ועבודה, א"ל אמאי קא מדמית קדושה הבאה מאליה. וצ"ב ס"ד

- 1 והביא מדברי תוס' בכורות [נח. ד"ה ואי] דאסור לעשר ביר"ט משום דאין מקדישין ביר"ט. אבל תוס' תגיגה [ח. ד"ה משום] תי' דקדושה ועומדת כיון דחייב מה"ת לקדשו, ואינו בכלל מקדיש ביר"ט [ולכן בעי טעם סקרתא].
- 2 והקר"א הביא דמשמע בירושלמי דמתני' קאי כמ"ד סתם חרמים לגבוה. אבל למ"ד לכהנים, לא אמרי' דהאומר סתם להחמיר.
- 3 וכע"ז דעת אב"י [ב"ב קמ:] דלרשב"ג דטומטום ואנדרוגינוס ל"א דממ"נ יש לו, דדעתו אזכר ודאי ונקיבה ודאית [עי' תוס' שם קמא].
- 4 ומשמע בזה דאף במכר מעייל לספיקא [וע"כ הוה בתורת ודאי, ועדיין קשה]. אמנם הרא"ש ור"ש העמידו דכתב חייתו וגם בהמתו.

דאביי'. והחז"א [במכתב הו' ע"ס המסכת] ביאר דסברת אביי דכיון דתלה דעתו בהכרעת חכמים, וחל על"פ דבריהם, ולכן אם לא ימצא הכרעה אצל חכמים תליא בגדרי ספק דאורייתא [עי"ש לשונו]. וביאר החז"א דהגמ' דוחה דגדרי התורה הם כמציאות קיימת, וכה"ג אף כשנדר ואח"כ נתערב אסור. וכל הנידון האם חל איסור מתחילה בספק.

ר"ן ד"ה ותני עלה. רישא דספק נזירות משום דגופו לא מעייל לספיקא וכו'. ועוד תי' בתוס' הרא"ש דאפשר לחלק דדבר הקדוש לד' חמור טפי. אלא דהגמ' לא חילקה כן גבי כוי.

ר"ן ד"ה ליטמא. כלומר לטומאת עצמן אזלי' לחומרא, אבל לא לטמא אחרים. הרש"ש דייק דאיירי דהמשקין שנתעורר בהם ספק נגעו באחרים, ואזלי' לקולא. ולא אמרי' דכיון דכבר הוכרע שהם טמאים מטמאים אחרים. אבל רש"י פסחים [זו]. כתב לטמא אחרים כגון משקין בראש מקל, וספק נגע. משמע דאילו היה נידון על המשקין שוב מטמאים אחרים [וכן דייק הפנ"י שם].

בא"ד ואיכא מ"ד דל"ג ליה וכו'. וכ"ה ברשב"א דל"ג ליה. ועפ"ז קושיית הגמ' מהא דמוכח דמסיפא דלא כר"א [ולא מהברייתא כלל], ומיושב מה שהק' הר"ן דתליא הא בהא.

ר"ן ד"ה מאי. דאיכא למימר דר"א מחמיר בספק אפי' בדרבנן וכו' היכי עדיפא וכו'. וצ"ב השייכות. והאחרונים ביארו דהא דספק דרבנן לקולא הוא משום דרבנן לא אסרו את הספק [ויזהר יישובו דאף דיש לא תסור באיסור דרבנן, מ"מ הם אמרו דספיקו מותר], ומסברא ה"ה מה שאדם אוסר על עצמו נכלל בדיבורו רק הודאי ולא הספק.

אבל הקר"א הקשה דמצאנו כמה מקומות דהחמירו בספק דרבנן. והחז"א [שם] ביאר דזהו כוונת דחיית הגמ' ומי סבר ר"א, א"כ אין הענין מנוע אצל חכמים בגזירתם לאסור ספק, אלא שהקילו בשאר ספק.

אלא הא ר"י וכו' והלך ומצאו שנגנב ר"י מתיר' ור"ש אוסר. תוס' הקשו דר"ש אוסר מספק, ואילו במשנה הוה נדר ודאי ולוקה [וכמ"ש הרא"ש במשנה], כיון דאמר לשון שמשמע לאיסור. ותי' דכיון דבספק נדר אזלי' לחומרא, כ"ש במתני' דהנדר ודאי. ומבואר דהסברא דמהני נדר בלשון מסופק תליא בדין ספק נדרים, וצ"ב. וביארו האחרונים [גרנ"ט נה] דכיון דבמקום ספק אמרי' דדעתו לאסור, א"כ נכלל בלשונו שדעתו לאסור. אבל פשוט לשון הרא"ש [במשנה] משום דאל"כ היה שותק. ולכאורה הוא טעם אחר.

דף יט: ספיקו חמור מודא

על ספיקו לא מצי מגלח. הר"ן ורא"ש פי' דהוה חולין בעזרה, ולגלח בלא קרבנות הוה דלא כהילכתא. [ונחשב 'חמור' כיון דאינו עושה כדן, ואף דאין עליו חומרא בפועל]. ובחי' בית מאיר כתב ד"ל דקרבנותיו מעכבין, דכיון דאינו יכול להביא נימא דכל שאינו ראוי לבילה מעכבת⁵.

ותוס' הביאו עוד בשם ר"י דאסור לגלח משום איסור הקפת הראש, וכמ"ד [נזיר נז]: דהקפת כל הראש אסור מדאורייתא. והמשנ"ל [נזירות ג יח] הקשה דאף אי לאו דאורייתא, מ"מ אינו יכול לעבור על איסור דרבנן. ותי' דבמקום דליכא תקנתא לא גזרו רבנן. ורע"א הקשה לפ"ז מוכח דחולין בעזרה דאורייתא, דלמ"ד דרבנן כיון דליכא תקנתא שרי. אבל בשעה"מ [ע"ז יב א] הקשה דר' יהודה [פסחים כב] ס"ל דחולין בעזרה לאו דאורייתא. ועוד הקשה השעה"מ דלפ"ז ספק נזירות באשה יהא לחומרא, דל"ש ספיקו חמור מודאו.

- 1 וע' מש"כ בס' טל תורה.
- 2 והמקד"ד [מו ז] דייק מהרמב"ם דספק משקים לחומרא ונטמא, אף ברה"ר. והאחרונים ביארו דפסול משקין אינו בגדר 'טומאה' כיון דל"מ לטמא אחרים. וע"ע פסחים שם.
- 3 ויש להעיר דבשעה שנדר הדבר היה מבורר, והאיך ישתנה אח"כ. ותוס' [נזיר ח. ד"ה ר"י] רמז בזה שלא קיבל עליו אא"כ ימצא ק' כור.
- 4 וכע"ז כתב באגרו"מ [ג סח] דידוע שכן יפרשו בדבריו להחמיר, כיון שספק נדרים להחמיר, א"כ הוא ממילא כפי' לשון שהוא לחומרא. ול"ד לאם יש בכרי מאה כור ונגנב שהוא רק ספק בהכרח. ולכן הוא לר"ש דמעיל נפשיה לספיקא דלר' יהודה שספק להקל א"כ לא יפרשו בדבריו אלא להקל ולכן אין להחמיר אף כחומר הלשון.
- 5 וכתב דהא דאמרי' נזיר נט: דבספק נטמא מהני להתנות, התם לבסוף יוכל להביא שאר קרבנות.

והמשנ"ל הק' דהרמב"ם [ח ה] פסק דאין התגלחת מעכבת [ודלא כר' יהודה נזיר מו:], וכיון דהביא עולה ושלמים מותר ביין לתגלחת. ולמ"ד דתגלחת מעכב, אף חטאתו מעכב. והחז"א [קלז ח] תי' דכיון דאינו ראוי לבילה מעכב [וע"ע נזיר מו:].

שם. תוס' נזיר [ח. ד"ה שיהא] הקשו אמאי ספיקא חמור, הא יכול להתנות כנגדו נזירות נוספת. ותי' דאם נטמא קודם שיתנה יכול לבא לידי חומרא, דאין לו תקנה לתגלחת טומאה, ואשם נזיר טמא אינו בא על תנאי. והאחרונים נתקשו בדברי התוס' דאשם נזיר טמא אינו מעכב. ועוד מבואר [נזיר ס. וזבחים עו.] דלר' שמעון יכול להתנות בשלמים [א"כ מנל דר' שמעון ס"ל דמחית לספיקא אף במידי דחמיר]. ועוד הקשו האחרונים תיפ"ל משום הקפת הראש, דגילוח נזיר טמא מעכב.²

עכ"פ בראשונים בסוגיין מבואר דביארו החסרון משום הבאת קרבנות, ותגלחת, ולא משום שמא יטמא. ודלא כתוס' שם.

והתוס' הרא"ש תי' דמ"מ בהך קבלת נזירות הוה ספק חמור, ואף דיכול לתקן ע"י קבלה נוספת.

אמר הריני נזיר עולם, הכביד שערו מיקל בתער וכו'. **תוס' [נזיר ד. וז: וכן תענית יג. ד"ה הכביד]** כתבו דהיינו דרך חתיכה, אבל לא כדרכו דרך גילוח³ [וכ"מ ברש"י תענית שם]. והמשנ"ל [שם] הקשה דלמש"כ התוס' דנחשב ספיקו חמור משום תגלחת, הרי בנזיר עולם מיקל, ואינו הקפת כל הראש. [ועי"ש מה שדן]. אבל האחרונים [מנח"ח שסח, חזו"א קלז] דייקו מסתימת הרמב"ם [נזירות ג יב ובפיה"מ נזיר] דמגלח ככל נזיר, וי"ל דכ"ד תוס' דידן.

אמר הריני נזיר שמשון מאי. האחרונים הביאו מכאן דמהני תנאי בנזירות שמשון, ודלא כמ"ש המנח"ח [שסח יד] דכיון דאין בנזירות זו קרבנות, א"כ אינו יכול להתקיים ע"י שליח⁵ [ולמש"כ תוס' נזיר יא. ל"מ תנאי בנזירות אלא משום דאיתא בשליחות]. והאחרונים תי' דנזירות שמשון הוה בכלל שאר גדרי נזירות, וסגי בהא דשאר נזירות יש קרבנות ע"י שליח.

תוס' [בסו"ד] כתבו דאף דר' שמעון פליג וס"ל דל"מ שיחייב עצמו נזירות שמשון, מ"מ להודיען כחו דר' יהודה. והרש"ש כתב דמבואר בגמ' נזיר שם דסברת ר' שמעון דלא הוה מתפיס בדבר הנדור. אבל היכא דאומר 'הריני נזיר כשמשון', דלא בעי התפסה מהני אף לר' שמעון [למש"כ המשנ"ל א ז בשם מהרל"ח דהרי את אסורה עלי כאמא אסורה].

אבל פשטות כוונת התוס' דאין כזה נזירות כלל. והחזו"א [קלז ב] ביאר דכיון דנזירות של שמשון לא חלה ע"י קבלה, אלא ע"י מלאך, א"כ אין לנו מקור דמהני נזירות כזו כלל. ואף אם יאמר כן להדיא ל"מ.⁶

ההיא ר"י משום ר"ט. פי' הרא"ש ר"י דכרי, ולא משום דלא מעייל נפשיה לספיקא. ולפ"ז לא מצאנו מ"ד דמשום דחמיר לא מעייל נפשיה לספיקא, והמשנה דספק נזירות להקל הוא משום דכל נזירות בעי הפלאה, וה"ה נדרים [דר' טרפון קאי אף בנדרים, כדמבואר בגמ' כא.]. והחזו"א [קלז ז] הקשה דהמשנה שם קאי גבי הילכתא פסיקתא, ואילו מצאנו כמה משניות

- 1 כ"ד הרמב"ם [י ח], אבל הראב"ד פליג דמעכב. [וי"ל דתוס' ס"ל כראב"ד].
- 2 ורע"א [קידושין נח. בהגה] ביאר דקו' התוס' דבאשה לא יחשב חמור, אבל באיש נחא דאיכא הקפת הראש. ותוס' קאי כרבנן כאינו יכול להתנות. אבל לר' שמעון אשה יכולה להתנות, אבל באיש הקפת כל הראש דאורי'. והגמ' מוכיחה דר' שמעון ס"ל דמחית נפשי לספיקא, אף דחמיר.
- 3 והחזו"א [קלז א] דן דלפ"ז אינו גדר מצוות גילוח נזירות [דגילוח נזירות צריך לגלח את השער מעיקרו, ובכל נזיר שחתך שערו והשאיר כדי לכוף אינו חייב], וא"כ לכאורה קרבנותיו אינם חובה. [ובספ"ג הביא מדברי הראשונים בסוגיין דהוה קרבנות חובה].
- 4 [והאחרונים דנו דאפשר דמיקל בתער היינו שמגלח מקצת משערותיו, ולא השאיר כדי לכוף].
- 5 והמהרי"ט [א יט] הביא מסוגיין דנזירות שמשון הוה דאורייתא [וספיקא לחומרא].
- 6 ודנו דל"ל דהכא הוה תנאי לשעבר, ואינו תנאי בפנ"ע.
- 7 אלא דנזירות שמשון אינו מגלח לעולם, ולכן אין לו זמן להבאת קרבנות.
- 8 אבל כתב דדעת ר' שמעון [מנחות קג] דבעינן שיתנדב כדרך המתנדבים, והמתחייב מנחה מן השעורין אינו מתחייב.
- 9 והאחרונים כתבו דמ"מ י"ל דהאומר הריני כפרשת נזירות שחל על שמשון, דבזה ודאי יהני.
- 10 והאחרונים הביאו מדברי ריב"ן [מכות כב] דל"ש שאלה בנזירות שמשון, דהוה ע"י מלאך. [ומשמע דאף לזירות ל"ש גדר קבלה בזה].

דס"ל דמהני תנאי בנדרים ונזירות⁹.

אבל **תוס'** הקשו דבגמ' נזיר לד. מבואר דר' יהודה דכרי אינו משום דס"ל כר' טרפון³. ולכן פ' **תוס'** [וכ"כ הר"ן] דרק הברייתא דנזירות שמשון קאי כר' טרפון, אבל לעולם הברייתא דכרי הוא משום דסבר דלא מעייל נפשיה לספיקא.

הרמב"ם [נדרים ב ז] פסק ספק נדרים להחמיר, ופסק [נזירות ב זט] דספק נזירות להקל. ומבואר דפסק כר' יהודה וכת' רבא דחמיר לא מעייל לספיקא. והמחנ"א [נדרים יג] הביא בשם **המהר"ט** להקשות ד**הרמב"ם** [נזירות ד יא] פסק הריני נזיר יום שכן דוד בא, אם נדר בשבת מותר דהוה ספק, וספק נזירות להקל⁴. ואף דל"ש שם סברת ספיקא חמיר⁵. והביא בשם **הר"י אדריבי** דבספיקא דדינא לא אמרי' דכיון דחמיר לא מעייל נפשי לספיקא [וצ"ב].

ר"א בר"צ אומר סתם חרמים בגליל אסורין. אבל ביהודה ס"ל ספק נדרים להקל. והרמב"ם [ב יא] פסק דמקום שדרכן שאין קוראין אלא חרם סתם אלא לבדה"ב הרי זה אסור. ואם היה דרכן שאין קוראין אלא לחרמי כהנים מותר. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אותו מקום באותו הזמן.

וה**כס"מ** הקשה דאמאי כתב הרמב"ם [ברישא] שדרכן שאין קוראין, הא בלאו הכי ספיקא להחמיר. וכתב ואפשר דאיצטריך דבמקום שקוראין רק לחרמי בדק הבית, אף דאמר בליבי היה לחרמי כהנים לא חיישין לה. והלח"מ [נזירות ג יד] כ' דעדיין קשה א"כ מה הגמ' מקשה הא מכירין אסורין, הא איצטריך לומר דאינו נאמן. ונדחק דמשמע לגמ' דקאי בכל ענין.

והלח"מ [שם] הקשה מ"ש מהא דנאמן לומר דנדר בחרמו של ים [כ.]. ותי' דהאומר בחרמו של ים, נתכוון לשחוק ולהטעות לשומע, ולכן יכול לטעון שלא פירש כדי להטעות. אבל בבשר מליח אמרי' לו למה לא פירשת דברך. אבל המחנ"א [נדרים ה] חילק דהרמב"ם איירי דכל העם קוראים כן, ובטלה דעתו [כדאמר' לקמן כה. דאינו נשבע ע"ד עצמו⁶]. אבל בחרמו של ים נאמן לפרש דבריו [דעכ"פ הוה בגדר לשון]. ואע"ג דבלשון בנ"א מתפרש לאיסורא. ושוב כתב דבכל אלו דבסמוך צ"ל דנחשב ג"כ לשון בנ"א כד.

ועד"ז כתב **הטור ושו"ע** [רח א] דאם רוב אנשי המקום קוראים לבשר מליח של קדשים בשר מליח אינו נאמן. והש"ך [ח] כתב דהיינו ע"ה אבל ת"ח לעולם נאמן [כדבסמוך].

דף כ. נדר בחרם

עצמי קרבן. פ' הר"ן [יח:] משמע דאוסר את גופו כקרבן. [דאיירי בנדר איסור]. ובחי' ר"א מן ההר הביא בשם **רש"י** דהוה כאומר 'דמי עלי'. והביא בשם **הרמב"ם** [ב יב] דאיירי שאמר הרי עצמי עליך קרבן. ולשון הש"ך [רח ז] דמשמע שהקדיש את עצמו. [וצ"ב דלא שייך שיחול על גופו הקדש].

לא נדרתי אלא בחרמו, במצודה וכו'. הר"ן [יח: ד"ה ומלמד] כתב דדוקא הנך דסיפא דמשמעותן לאיסור טפי מלהיתר צריך שאלה וכו', אבל ברישא [יח:] אי"צ שאלה. ועוד כתב **הרשב"א** [יח:] דבהנך דמתני' נתכוון להערים ולהוציא דבריו בלשון שיטעו בו השומעים, ולכן ע"ה צריך שאלה. אבל ת"ח נאמן דכיון דהוה בכלל לשונו ולא הוה דברים שבלב. והרשב"א הביא **מקצת המפרשים** דאפי' אמר כמעשר, ואמר לא נתכוונתי אלא למעשר דגן, ע"ה צריך שאלה.

והרמב"ן [קידושין נ. והריטב"א ורשב"א שם] הקשה דנימא דהוה דברים שבלב. ותי' דקרבן גבוה וקרבן מלכים שני מינין ושני גופין הן, אבל יש להם שם אחד, וכשנדר סתם ופירש לא נדרתי אלא מאחד מהן אינו אלא פירוש דיבורו ואינו עוקר מה שאמר בפיו ולא מתנה עליו.

9 וכן לדחות דאף לרא"ש הברייתא ר"י ס"ל דלא מעייל נפשיה לספיקא במידי דחמיר מודאי, וכוונתו דתנא נזיר שמשון גילה דכ"ד ר"י.

3 אבל **תוס'** [שם לד. ד"ה אלא] כתבו דלרב אשי דסוגיין [דר"י דכרי הוא משום דס"ל כר' טרפון ול"ל לא מעייל נפשיה לספיקא], המשנה שם לא קאי כר' יהודה [עי"ש]. [והגמ' שם ס"ל כרבא].

4 וה**כס"מ** הקשה דבגמ' עירובין [מג:] מבואר דספק לחומרא, וכתב דהגמ' כר' שמעון וקי"ל כר' יהודה.

5 והביא בשם **הרא"ם** דהרמב"ם פסק דספק נזירות להקל משום דבעינן הפלאה, וכו' טרפון. ולא ילפי' נדרים מיניה. [ובזה ביאר תי' רב אשי, דאף המשנה ר' טרפון]. והמחנ"א הקשה ע"ז מלשון הגמ'. [ולדבריו פליג אגמ' לקמן כא. דהוקש לנדרים].

6 וכיון דבטלה דעתו אינו בכלל לשון.

כיון דאמר כן דברים מפורשים הן ולא דברים שבלב.

ועפ"ז כתבו הראשונים דבנודר על אותו דבר, ואומר לא נתכוונתי הוה דברים שבלב, ול"מ שהיה בדעתו להגביל ולפרש ולהתנות. [וע"ע לקמן כז:].

וחכמים אומרים פותחין לו פתח ממק"א. ע' תוס' דהאריכו האם רבנן פליגי אהא דהחמירו דל"מ חרטה.

בד"א בת"ח. הרא"ש כתב דקי"ל דלא משקר. [וכ"כ הר"ן יח: דע"ה חיישינן שישקר]. אבל המפרש כתב דאקראי הוא דנדר, ולא אתי למיסרך. ובש"ע [ח"מ פז טו] הו' בשם הרמ"ה [לענין נקיטת חפץ בשבועה] דה"מ פעם ראשונה, אבל מכאן ואילך¹ הוה כשאר כל אדם. והגר"א [מט] ציין לדברי המפרש כאן.

והש"ך [רח ח] ציין למש"כ הרמ"א [רה א בשם שו"ת הרשב"א] דבזה"ז יש לכולם דין ע"ה, כיון דרובם אינן בני תורה.²

ותוס' נסתפקו האם אסרי' אף לע"ה שלא בא לישאל. וצ"ב מ"ש. אבל ברמב"ם [ב יב] כתב להדיא דאסרי' עליה.

כדתניא וכו' אין נזקקין לו. פי' הראשונים להתיר לו נדרו.³ ורע"א [בש"ע רח ב] הביא מדברי הפוסקים דאם נדר שלא לאכול פרי ל' יום ועבר כ' יום, מותר ממילא בכלות הל', כיון דאי"צ התרה אחר הל' לא קנסוהו כלל.⁴

הרמ"א [רח ב] כתב דדוקא עבר במזיד קנסוה. ורע"א ציין דבמפרש [כאן] משמע דאפי' שוגג. וכן לשון הרמב"ם [נזירות ד יג] דדימה דאינו נדר. וכ"כ הלח"מ ומשנ"ל [שם].

א"ר יוסי בד"א בנזירות מועטת, אבל במרובה דיו בל' יום. תוס' דנו האם אף בנדרים שייך ל' יום, דהא סתם נדרים לעולם [וכדלע"ז ד:]. והביאו תוספתא דר' יוסי קאי אף בנדרים [וכ"פ הש"ע רח ג]. וכתבו דלא החמירו בנדרים יותר מנזירות. והביאו י"מ דסתם נדרים ל' יום [ע' מש"כ בזה ד:]. אבל בפסקי הרא"ש פסק דבנדרים אין להם קצבה ול"מ ל' יום. וכ"פ הש"ך [יג].

והר"ן ביאר דחכמים פליגי דבנדרים הללו אין עונשין. [וכע"ז כתבו שאר ראשונים], וכ"פ הש"ע [רח ב]. [והפוסקים דנו האם בכל נדר דרבנן הקילו, וכן דנו לענין נידוי דרבנן. ואכ"מ].

אל תהי רגיל בנדרים וכו'. הרמב"ם [נדרים יג כד] פסק דאע"פ שמותר לידור נדרים לתקן מעשיו [ואינן בכלל נדרי רשעים, וע' מש"כ בזה לעיל י:]. לא ירבה אדם בנדרי איסור, ולא ירגיל אדם עצמו בהן. אלא יפרוש בלא נדר. וכתב הכס"מ דעצה טובה קמ"ל [ומשמע מדבריו דהוה סברת הרמב"ם]. ובס' קרית מלך ציין מוקור מסוגיין.

אבל בפסקי הרא"ש [א ח] כתב דאפי' נדרי מצווה לא ידור [דהוה כנדרי רשעים], מלבד דבר שכבר נתחייב בו, וירא שיתרשל, והביא הך מימרא. [והק"נ דייק דקאי אף אנדרי מצוה].

ובמשנה [אבות ג יג] איתא דנדרים סייג לפרישות, והרא"ש ביאר דהיינו במה שכבר מחוייב. אבל ברמב"ם [שם] מבואר דאף בלא"ה מותר לידור כדי להעמיד את עצמו.⁵

אל תהי רגיל אצל ע"ה וכו'. הדרכ"מ [יו"ד קיט ד, הו' ט"ז ססק"ד] הביא בשם ההג"א דאסור לאכול עם מי שחשוד על האיסור, אפי' דברים מותרין, שמא יהא רגיל אצלו ויאכלינו דברים אסורים. והפר"ח [שם] חלק דמדמינא מותר והוה חומרא ומידת חסידות.

1 ובשלמי נדרים הקשה למה בפעם שניה נקרא כבר רגיל, ומ"ש ממש"כ הר"ן לקמן מו. דרך בפעם הג'.
2 והגר"א ציין לתוס' [ביצה ו]. וכתב ויש לחלק. [ודנו דיש לחלק בין לענין אתי למיסרך, לנידון חשש משקר].

3 ובנזיר [לא] מבואר דבנזירות אף אין נזקקין להבאת קרבנותיו, ע"ש תוס' [לג:], וע"ע ברמב"ם [נזירות ד יג].

4 והביא דלסוברים דאם לא יתירו לו תוך זמן האיסור לא יהא היתר אח"כ למפרע [וכדאיתא בשבועות כח דאם אכלו כולו אין נשאלים, וה"נ אחרי שנגמר זמנו, והביא בשם השער אפרים דנקט כן וע' לקמן צ:]. אפשר דמתירים לו קודם שנגמר הל' יום, כדי שיהא לו היתר למפרע על מה שעבר. ואפשר דקונסים שלא להתיר עד שעה א' קודם.

5 ורבינו יונה ביאר דנודר בתנאי, שאם יעבור יאסרו עליו פירות שבעולם. אבל שבועות דאסור מיד אסור. ועוד כתב דמי שיכול להתגבר בלאו הכי לא ידור, אלא דהוה כרפואה כנגד היצר.

והאחרונים הקשו דבגמ' [שבת יג.] איתא דלא יאכל זב חבר אצל ע"ה, כיון דהוא טמא חיישין שיאכילנו דברים טמאים, אבל בטהור אין איסור. והקרא' ושלמי נדרים תי' דברגיל החמירו יותר.

ואל תרבה בשיחה עם האשה. בגמ' עירובין נג: מבואר דאף דיבור לצורך צריך לקצר כפי האפשר.

ובמשנה אבות [א ה] איתא באשתו אמרו ק"ו באשה אחרת. וברש"י [ושא"ר] שם הו' ב' פירושים האם קאי באשתו נדה, או אף בלא"ה משום ביטול תורה ודרכי פרישות.

דף כ:

כתב היעב"ץ דיש לבעלי סתרי תורה טעם עמוק ועצום בכל סוגיין, ואף שהראשונים ביארו טעמים ע"ד הפשט, איתא להא ואיתא להא שיש לד"ת טעמים חיצוניים ופנימיים.

ר"ן ד"ה דמצינו כמלאכי השרת. שהן מצויינין ונבדלין וכו'. ורש"י [קידושין עב. צוין בגהש"ס] כתב בלבושים נאים, לבושים לבנים ועטופין כמלאכי השרת. ובשיטמ"ק כתב לפרש דכל העושה שליחות נקרא מלאך, ורבנן עושין שליחות ומשרתין פני ד'.

רא"ש ד"ה הפכו. שלא כדרכו. ותוס' [יבמות לד: צי' גהש"ס] ביאר דלכן היתה קובלת, דמצטערת ע"י, דדרשי' ויענה [בראשית לד ב], שלא כדרכה. ועפ"ז משמע דהאשה משועבדת אף לכן. אבל הראב"ד כתב דאיירי לרצונה, וקמ"ל דאין בזה איסור.

ר"ן ד"ה התורה. וכתב הרמב"ם [איסור"ב כא יב] ובלבד שלא יוציא שז"ל [וכ"כ תוס' יבמות שם בתי' הא']. אבל דעת ר"י בתוס' יבמות [שם] דמעשה ער ואונן הוה כשמתכוון להשחית, או רגיל בכך. אבל אם מתאוה לכך באקראי מותר. והב"י [בה"ב אה"ע כה] כתב דאילו היה ר"י רואה מש"כ בזוהר בעונש במז"ל לא היה כותב כך.

ר"ן ד"ה המורדים והפושעים. לפי שיש צד עבירה ביצירתן הוה מורדין ופושעין. משמע דהבנים הוה מורדים². והגליון מהרש"א הביא דבראב"ד מבואר שהבועלים נקראו מורדים ופושעים. והקה"י [יבמות מט] הביא אחרונים דהוה פסול לדורות, וכתב דבפשוטו רק מי שנולד ע"ז יש בו טבע זז³.

בני תמורה. פי' הר"ן סבור שהיא צרתה. [אבל בת"י כתב דנתכוון לערוה, ונמצאת אשתו]. והשיטמ"ק הקשה מיעקב אבינו, דסבור רבקה ונמצא לאה. ותי' דלא נתעברה באותו לילה [אבל תוס' יבמות עו הוכיחו מהגמ' שם דלאה נתעברה בביאה ראשונה⁴]. ועוד תי' דלפני מתן תורה לא נאסרו בדקדוקי מצוות. והמג"א [רמ ט] תי' דכיון דבשעת כניסתה לחופה ראה אותה, ונתכוון עליה, אלא דסבור דשמה רחל אין בזה חסרון⁵.

בני גרושת הלב. כתב הרא"ש אף אם אינו שונאה. ובבעל הטורים [עה"ת דברים ה טז] ביאר כגון אותן שכופין להוציא [ואינו שונאה].

רא"ש ד"ה בני נידוי. ואסורין בתשה"מ. האחרונים הקשו דבמו"ק [טו:] מיבעי האם מותר, והרא"ש [מו"ק שם] פסק להקל. ומשמע בראשונים דרבי לוי ס"ל דאסורין. והטור [רמ] הביא לפרש [בשם הראב"ד] דקאי בבא על נדה, אע"פ שאינו ממזר מה"ת, מ"מ יש לו פגם⁶.

הדרן עלך פרק ואלו מותרין

- 1 ובאלה רבה דן מהו השיעור אקראי. והפוסקים דייקו דבאקראי הותר מחמת תאוה, אבל אם מתכוון להשחתה בכל אופן אסור.
- 2 ומטו בשם החז"א דהיינו דיש להם טבע למרוד, אבל אם חזינן שנתגברו על יצרן ומתעסקים בתורה ובמידות, אין בזה חסרון.
- 3 ולגבי בן נדה הרמב"ם [איסור"ב טו א] כתב דאע"ג דממזר לא הוה פגום מיהא הוה. והדרכ"מ [ד ב] ביאר דאינו פסול כהונה, אלא אינה משפחה מיוחסת וראוי לרחק. [ובשר"ת שבט הלוי [ד קסב] דייק דהוה פסול משפחה]. והס"ז [יר"ד קצו יא] כתב דצריך הבחנה ג' חדשים בבא על נדה [דאורייתא]. והנה"כ חלק דאינו פסול.
- 4 אבל בחי' ר"א מן ההר [יבמות עו.] כתב לפרש את הגמ' שם באופן"א, וע"ע מהרש"א [יבמות לד:].
- 5 ודוקא כשנתחלף לו גוף אחר יש חסרון. והביא דכ"י ב בסנהדרין [עח] נתכוון להרוג את זה והרג את זה, היינו בשעת זריקה, ולא איכפת לן אם יודע את שמו.
- 6 והאחרונים העירו דגרע מאינן, דיש להם רק 'צד עבירה', ואילו נדה הוה חייבי כריתות. ובתוס' ישנים ביאר שבני שכרות ומשוגעת הוה משום חשש שמא משמשו נדה. [ומשמע דאף אילו יתברר דאינו נדה, מ"מ הוה בכלל 'צד עבירה'].

פרק ארבעה נדרים

קונם שאני פוחת. פי' הרא"ש ככר זה עלי. והר"ן כתב קונם הדמים [מבואר דשייך קונם על דמיו', ונחשב דמי החפץ דבר מסויים, ויל"פ דנעשה כאומר חפץ לדמיו. א"נ חל לאחר שיבוא לעולם]. אבל הרמב"ם [ד' ג] כ' דנדרו שלא למכור ושלא לקנות. [וצ"ב דל"ש לאסור עשיית מעשה המכירה, דהוה דבר שאין בו ממש].

דף כא.

רא"ש ד"ה שניה. אע"ג דדברים שבלב אינן דברים, היכא דמוכחא מילתא כי הכא אזלי' בתר מחשבתו. וכע"ז כתב הר"טב"א [קידושין נ]. דמהני דברים שבלבו ובלב כל אדם. והאחרונים הקשו דבריטב"א שם מבואר דמהני רק לפרש או להוסיף תנאי, אבל היכא דל"מ לסתור דיבורו להדיא. ור' שמעון [ה' בס' זכרון לגרש"ש, ובקיצור בשער"י ז ח] ביאר דכן הוא לשון הסוחרין, לגזם. ונעשה עי"ז שפה חדשה גבי סוחרין. [ויל"ד מש"כ הראשונים דבעינן אומדנא, היינו לפרש דכוונתו כלשון סוחרין].

ר"ן ד"ה גרסי' בירושלמי. מעמידין לומר בדוקא נדרו. [וע"ע כב: גבי נדרי שגגות]. אבל הטור [רלב ב] משמע דפי' דברי הירושלמי דאם העמידו דבריהם, ולא נתפשרו באותו מעמד [ואיגלאי מילתא דנתכוונו דוקא], אם חזרו ומכרו נאסר [וכ"כ הנמוק"י והרשב"א כב:]. והק"נ דייק דכ"ד הרא"ש שהביא [בפסקין] בשם רא"ם דאם אמר שלא נתכוון לזרז, אלא לנדר גמור, הרי פיו ולבו שוין והוי נדר. ומשמע דהוה דין נוסף מלבד דין הירושלמי.

בא"ד תו גרסי' היה מעמיד אצל זה וכו', במוכר לשנים, כיון שבטל אצל זה וכו'. בפשוטו הוה מעין נדר שבטלה מקצתו, וכ"כ הרש"ש [כח:]. והאחרונים [קה"י יט] הקשו דנדרי זירוזין לא חל כלל, ול"ש גר בטלה מקצתה. והאחרונים כתבו דיל"פ דכיון דגילה דלא היתה כוונתו לנדר [אצל א'], א"כ אף אצל חבירו אינו 'לשון נדר', דל"ש לשון א' יתחלק לב'.

והרא"ש [בפסקין] הביא דברי הירושלמי היה זה מעמיד וזה אינו מעמיד, וקאי אמוכר ולוקח. דאף דא' מעמיד, לא נתכוון לידור כיון דכנגדו אינו מעמיד. [וכ"מ בטור].

בא"ד ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל, שהרי עיקר משמעות הנדר לכך. וצ"ב דהא לא נדר על שקל. וכ"ד החולקים, דאין כאן דיבור לנדר. והרמ"א [רלב ב] הביא בזה ב' דיעות להלכה. [וע"ע בסמוך]. והחזו"א ביאר דכיון הלוקח אמר שקל [קודם שהמוכר נדר], נתפרש הנדר ע"פ דיבורו. [וכתב דעד"ז יתפרש מש"כ הר"ן דמהני מעמידין דבריו]. והאחרונים הקשו דמ"מ נימא דבטלה מקצתו, ומ"ש ממעמיד אצל זה ולא אצל זה.

ר"ן ד"ה תניא. אף נדרים שאמרו חכמים מותרין וכו' ת"ל לא יחל דברו. ובקרי"ס כתב דנראה דאסור מדרבנן. ובפשוטו הוה משום דקרוב לשקר, ואינו אומדנא גמורה. אבל הגר"א [רטו א] ציין ע"ד הרא"ש [לעיל טו]. דנדרי שווא אסורין, דהוה מדרבנן מהך דרשא.

ר"י משום ר' טרפון. דלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. פי' הראשונים [ר"ן רא"ש תוס' וכו'] דנדריים אתקש לנזירות.²

הגמ' [סנהדרין כה]. הביאה דלדברי ר' טרפון משחק בקוביה ל"ק דהוה אסמכתא. ופרש"י דכיון דתלה תנאה במידי דלאו בידיה ולא ידע לה, הויה אסמכתא, ולא אמרי' מספיקא גמר ומקנה. ומבואר דסברת ר' טרפון משום דכה"ג הוה אסמכתא. [ולרבנן יש אופנים דאמרי' דגמר ומקני באסמכתא. אבל לר' טרפון לא אמרי' דגמר דעתו מספק].

ותוס' [שם] הקשו דשאני נזירות דגלי קרא. וריב"ן תי' אע"ג דגבי נזיר כתיב, מיניה ילפי'

1 א"נ הא דמהני לשון סוחרין מהני רק שלא יחשב סותר להדיא לדיבור. אבל מ"מ בעינן בלב כל אדם לפרש שהוא כמתנה.

2 [ויל"ד האם ה"ה שבועות]. אבל בס' פרשת נדרים כתב דהיה אפ"ל דגבי נדרים מסברא הוה כאסמכתא, כדאמרי' בסנהדרין גבי מקח.

למשחק בקוביה¹. ועוד הביאו בשם ר"י דגלי קרא דבעי 'הפלאה', וכיון דס"ל לר' טרפון בעלמא דכה"ג הוה אסמכתא, ולכן מסברא לא נחשב הפלאה.

והמהרי"ט [א יט] הביא לדון דאף לרבנן ל"מ אסמכתא בנדרים ונזירות. אבל הביא דמהני אסמכתא בהקדש, וע"כ דרבנן פליגי בזה גופיה, דכיון דחל בדיבורו ל"ש אסמכתא.

והראשונים כתבו דכל סתמי משניות דשייך תנאי בנדרים ונזירות קאי כרבנן, אבל לר' טרפון ל"מ נדר בתנאי². והקרא הקשה דיעקב אבינו נדר בתנאי, [בראשית כח כ] אם יהי' אלקים עמדי וכו'. ועוד כהנה. ותי' דנדר בעתם צרה שאני, דגמר ומשעבד [ולא הוה אסמכתא]. ועד"ז תי' השלמי נדרים דנדר מצווה שאני. וביארו דכל אסמכתא הוה קנס שאינו רוצה שיתקיים, אבל הנודר בתנאי, ורוצה את עצם הנדר לא שייך חסרון אסמכתא³.

טפי מסלע. פי' הר"ן כיון דנחית כ"ה לדיוקא. ול"א דכיון דמרחקי כ"ה בדוקא נדר, וכ"כ הרא"ש שהן מופלגין זמ"ז יותר⁴. [וע' ט"ז רלב ה].

רא"ש ד"ה מותר ליכנס לביתו. וכ"ש שמותר באכילה ושתייה מה שלא הזכיר וכו'. והמחנ"א [יח] ביאר דאינו בכלל לשונו כלל. משא"כ בת אחותו נהנית לי, אישות הוה בכלל הנאה. אבל הרמב"ם [ח י ושו"ע ריח ד] מבואר דאסור לאכול בסעודה זו [וכ"כ המפרש]. וכן הביא הר"ן [סג]: מהתוספתא דתוך המשתה אסור, ואחר המשתה מותר.

ובמשנה סג: הו' בבא זו אחרי הא דהיה מסרב בו לישא בת אחותו, ונדר הנאה, מותר בהנאה ואסור לישא. ובפסקי הרא"ש [ח ה] כתב דהתם אסור דאישות הוה בכלל הנאה, אבל הכא לא הוציא בפיו אכילה ושתייה. והק"נ [שם] הקשה מדברי התוספתא הנ"ל. אבל המהרי"ט [א נה] כתב דאף לדברי הרא"ש אסור לאכול בתוך ביתו.

ובפשוטו מח' זו תליא בדברי הר"ן [לעיל] דחל נדר שלא יפחות מדינר, דעיקר משמעות הנדר אינו אלא בכך. וה"נ נימא דאכילה מרובה בכלל אכילה. ובכלל מה שאומר שאיני אוכל א' אסור לאכול ב'. וכה"ק המחנ"א [נדרים יח]. וכתב דאין ראייה מדברי הרמב"ם לדברי הר"ן, דדרך בני אדם לקרות לאכילה מרובה מועטת.

דף כא:

תבעי. הכס"מ [ד ג] תמה דהרמב"ם השמיט הך בעי. והכס"מ תי' דהרמב"ם כתב דוקא שקל, ממילא נשמע דבפחות הוה נדר. והחת"ס הקשה דמ"מ היה לרמב"ם לכתוב דהוה ספק. ותי' דהוה ספק בכוונת הנודר, וכיון שלא נתברר לנו מחשבתו, אזלינן בתר הדיבור. דדברים שבלב שאינם מוכרחים לא הויין דברים, ואסור בודאי. וכ"כ האחי"עזר [ב יט ב] דל"מ ספק אומדנא לבטל דיבורו. ועד"ז כ' הקצות [רנ ה] [בדעת הרא"ש גבי שכיב מרע] דספק אומדנא ל"מ לבטל המעשה. אמנם בראשונים כת' דמספק לחומרא. אבל בחי' ר"א מן ההר כתב דבעי' לקולא, דהוה בכלל זירוזין.

אר"י א"ר אסי, צריכין שאלה. תוס' נזיר יא: כתבו דהיינו מדרבנן. והריטב"א חידש דבע"ה החמירו, אבל ת"ח א"צ שאלה.

פותחין בחרטה

קסבר אין פותחין בחרטה. הר"ן [ועד"ז ברא"ש ושא"ר ע' מאירי⁵] פי' דבעינן פתח, דפתח עדיף מחרטה, דנמצא הנדר טעות. ואילו חרטה אינו טעות אלא אומר שמתוך מהירות נדר וכדו'.

והמפרש פי' דהחכם אינו רשאי לפתוח לו, אלא בעינן שהנודר יאמר שמתחרט. וכ"כ התוס' ר"ד דהאי פותחין הוא כמו פתח פ"ך לאלם, ורב אסי ס"ל דאין פותחין לו, דא"כ

1 וילפי' לדיני ממונות, דהסכמה לספק לא נחשב גמירות דעת [ואינו גזיה"כ בנזירות דבעינן בירור והפלאה].
2 אבל תנאי של 'אם' דבשעת חלות הוה מבורר מהני אף לר' טרפון. [וכן הדגיש התוס' ר"ד דבשעת הנדר לא ידע].

3 [וכע"ז דנו הפוסקים האם יש אסמכתא לצדקה. ואכ"מ].

4 ולפי' תליא ביחס לשווי החפץ.

5 וז"ל המאירי דחרטה הוה שיתחרט מעיקר הנדר, כלומר שמתוך כעס או כילות ועצרנות או כיוצא בזה נדר ולא מתוך ישוב הדעת ועכשו נתישבה דעתו ומתחרט.

נמצא משקר ע"פ דברי החכם השואל. אבל אם בא לפני החכם ואומר נתחרטתי במה שעשיתי החכם מתיר בלא שום פתח. וכ"כ הכס"מ בדעת הרמב"ם.

אבל רש"י [עירובין סד:] כתב דלמ"ד אין פותחין בחרטה הוה לקולא, דאי"צ החכם לפתוח לו בחרטה אלא החכם עוקר את הנדר אף דאינו מוצא טעם עקירה. ומ"ד פותחין בחרטה היינו שצריך פתח, ופתחון פה שלא נדרתי, ונמצא הנדר נעקר ממילא. [ועד"ז משמע במפרש לקמן עז:]. ותוס' שם תמהו דבסוגיין משמע דאין פותחין בחרטה הוה חומרא ולא קולא. [ועוד הקשו שם ע"ד רש"י, ולכן פי' כמ"ש הר"ן].

והמרדכי [שבועות תשנט] הביא בשם ר"י בכור שור [בפי' החומש] דיש ג' אופנים של חרטה, בנולד שלא שכיח ל"מ. ובמקום דהדבר היה בעולם ולא ידע, מתירין לו [ודוקא כשלא היה נודר אם היה יודע, כדאמר' בסוגיין כדו תהית וכו']. ובמקום דלא היה בעולם, אבל רגיל לבא ויכול לאסוקי אדעתיה, בזה נחלקו האם פותחין בחרטה, או הוה נולד. והב"י [רכח ז וכן דרכ"מ] הביא מדבריו דלא ס"ל דמהני חרטה, אלא בעינן (גם) פתח.

ר"ן ד"ה אין חכם מתיר. שהנדר כשהוא ניתר בפתח מוכח בתוכו שהוא נדר טעות, אבל בחרטה וכו'. משמע מדברי הר"ן דגדר היתר פתח שונה מגדר היתר חרטה, דע"י פתח נחשב מקח טעות. ואילו חרטה נתחדש דיכול להתחרט. וכן מבואר בר"ן [לקמן כז. בשם הרמב"ן] דרך בנדר דהותר ע"י פתח אמרי' דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. אבל ע"י חרטה ל"א כן. וע"כ דהוה גדר היתר שונה.

אבל לשון הריטב"א דחרטה הוא פתח קל. משמע דשייכא לאותו גדר.

ובתוס' הר"ד מבואר דאף בחרטה היה ראוי שיהא מותר בלא חכם, שהרי מתחרט מעיקרא¹. [והביא כדלעיל ט: כשהן תוהין נוזרין ונמצא מביאין חולין בעזרה²]. אלא דהתורה אמרה 'לא יחל דברו', אבל אחרים מוחלין, דא"א להתיר לעצמו.

והאחרונים דייקו מלשון הרמב"ם דאף פתח הוה מדין חרטה, דהרמב"ם [שבועות ו א,ב,ה] כתב דאם ניחם על שנשבע וכו' חכם מתיר לו, ואומר נחמתי אילו הייתי יודע שאני מצטער [חרטה], או שיארע לי כך [פתח] לא הייתי נשבע. ומשמע דהעיקר הוא נחמתי, וקאי אף אפתח.

בא"ד מוכח מתוכו דהוה נדר טעות. משמע דהוה אומדנא ומקח טעות. והמב"ט [א צח, ג קט] דייק דכל נדר ע"י פתח הוה מקח טעות גמור, וצריך התרה רק מדרבנן. והמהרי"ט [א יט, ב כו] האריך להקשות על דבריו, דמשמע בכל מקום שלפני שהתירו חכם הוה נדר גמור [ע' בראשונים לעיל ט:], וכתובות עד:]. והקשה דלמ"ד דאין פותחין בחרטה [אפי' דמעיקרא³], במאי קאי דרשא ד'אבל אחרים מוחלין לו'.

ובסו"ד כתב המהרי"ט דבמקום שטעה בעיקר הנדר [דנמצא שלא כדבריו ע' לקמן סו] אי"צ התרה [אף מדרבנן]. אבל פתח שבא לאחר זמן אינו טעות גמור.

והב"י [רכח] הקשה כן בכל פתח אמאי לא יחשב מקח טעות. ותי' דלאו אומדנא גמורה היא. וכ"מ ברא"ש [לקמן כד]. דהאי פיתחא מוכחת טפי, ואי"צ התרה. [וע"ע לקמן מש"כ הגר"ח בגדר נדרי שגגות].

אבל בתוס' ר"ד כתב דאף דמדינא הוה מקח טעות, מגזיה"כ בעי היתר חכם. וכ"כ הנתיבות

1 וכן משמע ברש"י [שבועות כז:] דחכם עוקר הנדר מעיקרא, שהרי פותח לו בחרטה, והוה כמי שלא נדר מעולם. [ועד"ז כתובות עד: ועירובין סד:]. [משמע דגדר היתר חכם תליא בסיבת החרטה]. ורש"י [שם כח.] הוסיף דהחכם גילה דחרטתו של זה חרטה. והתוס' הרא"ש [שבועות כח.] הקשה כי חרטה הנודר אינה עוקרת הנדר. אלא התרת החכם היא העוקרת הנדר [וקודם התרתו לא יוכל המנין הראשון להיות בשביל הנזירות השניה].

2 אמנם הראשונים לעיל שם כתבו דלאו חולין לעזרה ממש. ולכאורה אף כוונת התוס' ר"ד דאינו חולין בעזרה ממש, דמ"מ יש גזיה"כ דבעי היתר. אלא כיון דע"פ סברא אין כאן נדר [אלא משום גזיה"כ], נחשב מעין חולין בעזרה.

3 [ומבואר דנקט דלמ"ד אין פותחין בחרטה הוה מדאורייתא].

[נה א].¹

והאחרונים [שער"י ה כא, גרנ"ט] ביארו דבנדרים אי"צ 'דעת' האדם להחיל את חלות הנדר, להתורה אוסרת ע"פ דיבור.² ולכן אף אם לא נדר אדעתא דהכי ל"ש מקח טעות. ולא דמי לחלות [מקח וכדו'] דחל ע"י האדם, ותליא בדעתו, ולכן מקח טעות אינו מקח.

בא"ד מתוך הכעס או מתוך המהירות.³ ובש"ת הרשב"א [מיוחסות רעג] כתב דהיתר נדרים בחרטה, אינו אונס גמור או שגגה גמורה. אלא דהוה תולדה מהאונס הגמור, ומותר ע"פ חכם. והאחרונים ביארו דבקנינים לא מהני חרטה, שעשה מתוך חפזון וכדו', דמ"מ גמר בדעתו. אלא דבנדרים יש גזירה"כ דבעינן האדם בשבועה פרט לאונס, ו'תולדה מזה' פרשת התרת נדרים, דאף באופן שלא היה לו דעת שלימה לזה יכול להתיר.

והמחנ"א [צדקה ה] הביא מח' ראשונים האם מהני חרטה בנדר הקדש, או דבעינן פתח [וכ"כ המאירי לקמן נט ובש"ת רב"א].

ר"ן ד"ה אמר ליה לא. ומיהו דוקא בחרטה דמעיקרא. בפשוטו דבעינן שיעשה הנדר בחסרון דעת [מעיקרא], ולא מהני כלל מה דאינו רוצה עכשיו [וכ"כ החינוך תו']. אבל הרא"ש כת' הטעם דכיון דהחכם עוקר מעיקרא [וחרטה דהשתא לא יחייב למפרע].

ובש"ת הרשב"א [מיוחסות רנה] חידש דאף דכל נדר בעי חרטה מעיקרא, כיון דחזקים הם, ולולי שמתחרט מעיקרא אינו חרטה גמורה. אבל הנודר בתנאי, דאינו מחמת עצמו אלא מחמת קנס, שאם לא יקיים יתחייב כך. כיון דהנדר אינו חזק [דמעולם לא היה רצון לעצם הנדר] אי"צ חרטה מעיקרא, אלא מכאן ולהבא. ובתור"ג [גיטין לה:] כתב דכיון דהתירו ע"י חרטה דהשתא, אין הנדר נעקר למפרע אלא מכאן ולהבא.

תהא כבעית. כתב הר"ן כלומר שיהא הנדר מותר. משמע דמהני לשון זה להפרה. והראב"ה [א עירובין שצב] הוכיח מכאן דל"צ לומר לשון התיר. [וע"ע לקמן עז:]. אבל הרא"ש כתב והתיר לו. משמע דאח"כ אמר לשון התיר.

דף כב.

לא פתחי' בהא. פי' הר"ן יש לחוש שיאמר שמתחרט אע"פ שאינו מתחרט. והט"ז [רלב יד] כתב דאם אמר הפתח מעצמו מתירים.

הנודר כאילו בנה במה. המפרש כתב לע"ז. והב"י [רג ג] הביא דכן משמע בירושלמי. אבל הרא"ש והר"ן כתבו דהיינו במה להקריב לד', ובשעת איסור הבמות [וכ"כ רש"י גיטין מו:]. ותוס' [שם ד"ה הנודר] הביאו דילפי' בגז"ש חדלה חדלה [כדאמר' בסמוך], דגבי במה כתיב [ישעיה ג] חדלו לכם וכו'.

והמקיימו. פי' הרא"ש דגמר עבירתו. וכ"כ רש"י [גיטין מו:], יבמות קט:], והוסיף דע"ז הוא מרגיל עצמו בנדרים. אבל הרמב"ם [יג כה] כתב דמצווה לישאל כדי שלא יכשל.

והרמב"ם [שם] כתב בד"א בנדר איסור אבל בנדר הקדש לא ישאל עליהם אלא מדוחק. [וע"ע לקמן נב].

ופרע ליה בית השחיטה. הרא"ש כתב מחמת מורא החזיק בידו, וגם כדי שימהר למות.⁴ וצ"ב דאף מי שסופו למות יש איסור רציחה לקרב מיתתו.⁵ והאחרונים [תפא"י פאה א בועז א וסוף יומא] הוכיחו מכאן דבמקום פיקו"נ מותר למסור טריפה להריגה, דלא שייך בזה סברת

1 וז"ל דכל שאלת נדרים הוא כך דמשוי ליה לנדר טעות [וכ"כ הר"ן עח:], כמבואר בניזיר פרק בית שמאי [ל"א ע"ב], ואפ"ה צריך היתר חכם, רק שנדרי אונסים התיר רחמנא מטעם דאונס רחמנא פטריה.

2 ולא נחשב חלות של האדם [אלא כמ"ש הגר"ח גבי חליצה, דהתורה מחילה כשעושה מעשה בכוונה].
3 ובחינוך [ל] כתב דהיה ראוי שלא תתבטל השבועה על שום צד, אלא שמחסידי השי"ת בדעתו חולשתינו ומיעוט דעותינו והתמדת שינוי רצוננו, לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו הרצון בכל עת שאפשר לתלות בטענת אונס או שגגה. וע"פ תחבולה ועצת חכם יתיר לו, ע"י שיתודה לו, ונתחדש דבר שלא היה נשבע בלעדיו, שזה כעין אונס. [וכתב כן על התרת שבועה, ויל"ד האם כוונתו אף בנדר. ובמצוה תו גבי התרת נדר קיצר בזה].

4 [בטעם הב'] שישוד התרת נדרים הוא דבעינן טענת שגגה או אונס, שהתורה אמרה האדם בשבועה פרט לאונס, ובעינן פיו ולבו שוין.

5 [וקצת משמע דהוה ב' טעמים, ועשה לטובתו כדי שימהר למות. וזה לא יתכן כלל, וצ"ע].

6 כדאמר' בסנהדרין עח, ומבואר בגיטין ע: דאף שחט בו שנים הוה עדיין 'חי'. [וצ"ע לדברי המאירי].

מאי חזית דדמא דידך סומק טפיל¹. [וצ"ע דהיינו כשהעכ"ם ביקשו למסור, אבל למסור מעצמו כדי להצילו הוה בכלל רפואה, ולא הותר כלל²].

אבל המאירי כתב דכבר מת ואין פריעת בית השחיטה עושה דבר.

אחזיקי ידי עוברי עבירה א"ל נפשך הצלת. בשיטמ"ק הו' ב' פ' האם היו עכו"ם או ישראל. ותוס' (סוטה מא: ד"ה כל) הביאו מכאן דמותר להחניף לרשע במקום סכנה [והו' במג"א קנו].

ר"ן ד"ה ההיא שעתא. ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ומקצת קדושות. משמע דנתקדש לענין שמיטה ותרומות ומעשרות³, אלא דלענין העומר לא נתקדש⁴. והקר"א הקשה דלא מצאנו כן בשום מקום, וכיון דיש בו קדושת הארץ אמאי לא יביאו. והחז"א [קלו] תי' דדרשי' קצור, המיוחד.

והגהש"ס ציין דברש"י [סנהדרין יא, ומנחות פג] מבואר דאפשר להביא את העומר מעבר הירדן⁵. והאחרונים דנו דע"פ הא דמבואר בחלק מהראשונים דג' ארצות לשביעית היינו עבר הירדן המערבי, א"כ י"ל דע"ז קאי רש"י שם, אבל עבר הירדן המזרחי אין מביאים ביכורים.

אבל המפרש כתב ולא הוין בתחום ארץ ישראל. משמע דכל עבר הירדן הוה חו"ל. וצ"ע. ובברכ"י [או"ח תפט] האריך בזה.

דף כב:

אלמלא חטאו ישראל לא ניתנה להם וכו'. פ' הר"ן דלא היו צריכים תוכחה. והמהרצ"ח הביא מדברי הרמב"ן [סה"מ שורש ב] דכל הדינים שנלמדים מספרי הנביאים הכל נמסר בהללמ"ס, והיה נוהג מתורה שבע"פ.

אבל המפרש כתב דעכשיו ניתן להם להטריחן יותר. וכ"מ ברא"ש דהיו מקבלים על הגיונם שכר, כמו עתה בכל התורה. וצ"ב. ואפשר דכוונתם דעכ"פ היו לומדים את זה כתורה שבע"פ, והא דניתן כתורה שבכתב הוה 'טירחא'.

שאלה על שבועה

א"ר אסי אין נזקקין לאלקי ישראל. בר"ן משמע דקאי בכל שבועה, ולא רק במקום שהזכיר את השם. אבל פשטות משמע דוקא ע"י שהזכיר שם⁶ [וכ"כ תוס' כו.].

אבל במפרש [וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י] מבואר דקאי אנדר. [ומבואר דיש תוספת חומר בקונם במה שמזכיר את השם, וצ"ב]. ועפ"ז מתיישב הא דאמר' 'חוץ מקונם וכו'. [אבל הרשב"א ל"ג קונם']. [ותליא בזה הפי' ב'נדרת במוהי', ע' ר"ן ושאר].

ר"ן ד"ה אמר. דהא לא יחל, אבל אחרים מוחלים וכו' אהשבע שבועה נמי קאי. והריטב"א הוכיח דאפי' בשבועה שיש בה שם מתירין, דהא לדעת הראב"ד [הו' בר"ן ב.] אין מלקות אלא בשבועה שיש בה שם, ובגמ' שבועות כח. מבואר דאף במקום שיש חיוב מלקות שייך התרה.

והראשונים הביאו בשם רב האי גאון דכתב דבדורות האחרונים⁷ אין כח להתיר שבועות כלל⁸. ובפשטו משמע מדבריו דלא נאמר התרה בשבועה כלל, והראשונים כתבו דלא יתכן כלל, דדרשת

1 והביאו דכ"כ המאירי [סנהדרין עב:] והמנח"ח [רצו כח].

2 ואפשר דהריגת גוסס [בידי אדם] דסופו למות, אינו בגדר חב לאחרני ולקוחה מחבירו, ויש בזה רק איסור לא תרצח. וצ"ע.

3 [וכן הוכיח החז"א מערכין לב: דנהג יובל]. והעירו דהמשנה בכלים מונה י' קדושות, ולא הוזכר דיש תוספת מעלה מעבר הירדן.

4 והחז"א כתב דאפשר דאף כוונת הר"ן דכיון דלא נתקדש הארץ [לענין הבאת ביכורים, דלענין תרומ' בעי ז' שכבשו וז' שחלקו] עד שעברו את הירדן. ולכן אין בזה קדושה כ"כ.

5 והחז"א ציין דכ"מ דברי הרמב"ם בהל' קידוש החודש [ד ג].

6 והתוס' ר"ד כתב דיש בה הזכרת השם, שלא תקרא שבועה א"כ יש בה הזכרת השם [וע' בדברי הר"ן לעיל ב.]. ויל"ד לדעת הראשונים [ע' לעיל ב.]. דשבועה בלא שם מהני מדין ידות, האם יש בו חומר זה.

7 והוסיף דמשנות מר יהודאי גאון לא נשנית מסכת נדרים בישיבה.

8 וכתב דהנשבע לאסור את אשתו, יגרשנה ולא תתחלל שם שמים, ולא מתירים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, דרחמנא אמר לא תשא, וכי לא ינקה, וכתב נשבע להרע ולא ימיר.

אחרים מוחלים קאי אף אשבועה. וכן מצאנו דהתירו חכמים את שבועתו של צדקיה [ע"ל סה].

והרא"ש [בפסקיו וכן במדכ"י שבועות תשנח] כתב דהוה חומרא בעלמא שראו דבימיהם קילי נדרי, ותקנו שלא להתיר, ומתוך כך היו העולם נמנעים מלישבע. **והרמב"ן** כתב דליכא למיחש למילתא כלל. **והרא"ש** כתב דבמדינות אלו פרוצים בנדרים ובשבועות, ואם לא יתירו להם יעברו במזיד. ולכן יש להתיר להם נדרים ושבועות.

והרי"ף [בתשובה] כתב דלא מזקקין לשבועה, אלא במקום תקנה או מצוה. וע"י שיש פתח ברור קרוב לדבר אסי.

ועד"ז פסק **הרמב"ם** [שבועות יב יב] דאע"פ שמותר לשאל על השבועה¹, ראוי ליזהר בזה, ואין נזקקין אלא מפני דבר מצוה או צורך גדול. ואם עבר ונשבע יעמוד בשבועתו, דכתיב נשבע להרע ולא ימיר². [ובס"ה נדרים] אבל נדרים מצוה להתיר דהמקיימו כאילו הקריב קרבן. וכ"פ **הרמ"א** [רג ג ורל]. אבל סתימת **הרמב"ן** כאן, וכן **השר"ע** שם דאין בזה חילוק].

והכס"מ כתב צריך טעם למה נשתנה נדר משבועה לענין זה. **והלח"מ** תי' דדבר פשוט דשבועה חמור. **והש"ך** כתב דכתיב ולא ינקח. **והמרדכי** [שבועות תשנח] ציין מקור לזה ממעשה דר"י בן לוי [כתובות עז:]: דאמרו משמים דכיון דלא נשאל מעולם שבועתו לא יעברו על דבריו, ומבואר דמצווה שלא לישאל. וכ' דלא הוזכר חומר בשבועות מבנדרים לענין זה, בדבר זה יש גם חומרא בנדרים, דמצווה לישאל.

ר"ן ד"ה חוץ. אבל הרשב"א כתב וכו' אבל במעמיד דבריו צריך שאלה. **הקרא"ה** הקשה דכיון דנדר בתנאי מה שייך שיעמיד את דבריו, ובנדרים שגגות לא מצאנו מעמיד את דבריו. ובס' **החינוך** [תו] דבכל ד' נדרים אם מעמיד דבריו דדעתו לידור הוה נדר. **והמנח"ח** [תו ב] כתב דבשלמא נדרי זירוזין מבואר בירושלמי, אבל באינך צ"ע. ומבואר דנדרי שגגות אינו תנאי גמור, אלא גילוי דעת. ואם דעתו היה להיפך מהני [וע"ע לקמן].

לא מרי כולא וכו'. **הר"ן** [ב]. הביא מכאן דהזכרת השם הוה שבועה, אפי' בלא לשון שבועה. אבל **האר"ש** [שבועות ב ו] כתב לדחות דכיון דאמר לא לא תרי זימנא נחשב לשון שבועה [כדאיתא בשבועות לו]. [אבל למש"כ **תוס'** שם דאינו שבועה גמורה אלא שצריך ליזהר בדבריו לא יחשב ללשון שבועה].

ובחי' חת"ס [שם] הביא דמוכח בזה דאף שם בלשון לע"ז נחשב שבועה. וכבר עמד בזה **בשר' מהר"ם רוטנברג** [ד ו] בשם **ריב"א** וביאר דכיון דנדרים ושבועות מהני בלשון לע"ז, ה"ה שם דידהו. וכתב דעכ"פ מהני מדין יד, דשבועה בלא שם מהני מדין יד [וכ"כ **הרא"ש** שבועות ד כד], וה"ה שם בלשון לעז לחוד הוה יד [והו' **בש"ך** רלז ב].

והרמב"ם [שבועות ב ב] פסק דהמזכיר כינוי השם בכל לשון מהני לשבועה³. **ורע"א** [ק כה] הביא מזה דיש איסור לא תשא דאורייתא אף בשם בלשון לע"ז, ועי"ש שדן לענין ברכה לבטלה.

ר"ן ד"ה נדרת אדעתא דהכי. וי"מ ואילו היה נתחרט על עקרו הנדר היה מפסיד שכרו. מבואר דאם ניתר ע"י פתח לא הפסיד שכרו [ואף דנעקר למפרע⁴]. **והמחנ"א** [טז] הביא מדברי **הר"ן** דל"מ חרטה אם אינו מתחרט כל הנדר, אף דמתחרט על שקיבל בלשון נדר [וכונסו התרת נדרים דער"ה דידן]. דל"מ חרטה בחלק מהנדר כשנדר כך וכך ימים. **והמחנ"א** כתב ליישב דנהגו לבטל משום שחוששין שמא עבר על נדרו, ואם עבר על נדרו הוה פתח גמור, ומהני בלא חרטה. **והאחרונים** דנו דל"ל דכוונת **הר"ן** בתענית דל"ש תענית בלא קבלה, ול"ש שיתחרט על עצם הקבלה⁵.

- 1 ואין בהם דופי, וממי שליבו נוקפו אינו אלא שמץ מינות.
- 2 אבל **הראב"ד** כתב דדוקא בשבועה שנשבע להרע לעצמו, אבל נדרים מצוה להתירו. [והכס"מ נקט דכוונתו להסכים לחילוק **הרמב"ם** בין נדר לשבועה]. ובהג' **אמרי ברוך** [י"ד רל] באר דכוונתו דראב"ד דדוקא שבועה להרע לעצמו ילפי' מהך קרא.
- 3 **והרמב"ם** איירי דאמר ג"כ לשון שבועה.
- 4 ומבואר דאף נדרי תענית דתלוין בקבלה, אף דנעקר הקבלה למפרע, מ"מ בשעתו צם ע"פ קבלה. ויל"ד בזה. [וע"ע חי' ר' ראובן יד].
- 5 ויל"ד האם כיון דנעקר ע"י חרטה גרע, ונעקר עצם הקבלה. או דהוה סברא דע"י שמתחרט הוה תוהה על הראשונות, וגרע.
- 6 אמנם הביאו **דהביא"ה** [תקסב ד"ה שרגיל] מבואר דהעונה אמן [למי שבירך של בה"ב] נחשב קבלה לענין שיכול לומר ענינו, אבל צ"ע אם צריך להשלים. ומשמע דיש גדר קבלה שאינו גמורה.

ובגליון מהרש"א [רכח ז] הביא בשם החוות יאיר דאם נשאל על נדרו נמצא דנעקר כל התעניות, והוה ענינו ברכה לבטלה למפרע [ולכן יקבל כל תענית בפנ"ע].

פתח פיתחא לנפשיה. כתב הר"ן ושאר דמצא פתח, שיתירו לו אחרים. וכ"כ תוס' [ב"ב עד.] ושאר ראשונים. אבל הרשב"א הביא בשם 'פירושין' דת"ח יכול להתיר לעצמו אם מצא דבר שלא נדר אדעתא דהכי. אבל בחרטה אינו יכול להתיר לעצמו. וכי כתיב לא יחל דברו דוקא בחרטה. והרשב"א כתב דאינו מחוור כלל. [ודעת הפירושים ע"ד סברת המב"ט [הו' כא:]] דנדר שניתר בפתח אי"צ שאלה מדאורייתא. והפירושין סוברים דאף מדרבנן מהני¹.

דף כג.

דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן. הנמוק"י פ' דשכיח שביקשו עילה להכות רבנן, ויעלה ע"ד דמשום דמצערי רבנן אנדרי. א"נ שכיח שמפקירים מעשיהו, להכות מאן דמצער רבנן. [וע"ע ברא"ש]. והמהר"ט [ב אה"ע יב] הביא מכאן דאע"ג דלא שכיח דאפיקורי יחוסו על כבודן של רבנן, מ"מ כיון דשכיח מצד עצמו שיכה רבנן נחשב פתח דשכיח. ומזה למד לענין תנאי בגט דדבר ששכיח שיבא מסיבות קרובות, אף דבא מסיבה רחוקה נחשב מתקיים התנאי. אבל המאירי כתב בשם גדולי הרבנים מתוך ענשו שציער את החכמים היה ראוי לכך. ומכאן למדו דכל עונש המגיעו, ומצדיק עליו את הדין הוה פתח. שדרכי עונש מצויים.

נולד

האי נולד הוא. ולרבנן [במשנה סד.] אין פותחין בנולד, אבל לרבי אליעזר פותחין בנולד [וע"ע לקמן סד.].

א"ל האי לאו נולד דשכיח וכו'. והראשונים הביאו מכאן דפותחין בנולד דשכיח, וכמ"ש הרא"ש דהא דלא פותחים בנולד הוא משום דלא מסיק אדעתיה, ולא הוה חרטה מעיקרא. וכ"כ תוס' [נזיר לב.] דבענינים שרגילים לבא שפיר מסיק אדעתיה² בשעת נדר, וכי נדר דעתו שאם יבוא א' מהדברים יתבטל נדרו [והוה פתח].

אבל הרמב"ם [שבועות ו יב] סתם דאין פותחין בנולד, אא"כ ניחם הוא מעצמו מפני הנולד ונהפכה דעתו [וע"ז הוה חרטה מעיקרא]³. והראב"ד השיג דבנולד מצוי מתירין, והביא כן מסוגיין, וכן לק' סד: [ע"ש]. והכס"מ כתב דלרמב"ם איירי דניחם ונתהפכה דעתו [ונתחרט] מפני הנולד [והוה חרטה ע"י הנולד]. והחת"ס תי' דכיון דקיימים אפיקורתא דמכים רבנן בלי טעם, לא נתחדש דבר זה אחרי הנדר כלל.

והלח"מ כתב דכוונת הרמב"ם דמהני נולד המצוי, ודוקא אם מתחרט מחמת זה [זוה כוונת הרמב"ם דניחם וכו'], אבל אם בשעת הנדר היה אומר שרוצה שיהא דבר זה, לא הוה חרטה גמורה, ול"מ. אבל נולד שאינו מצוי ל"מ כלל.

בגמ' נזיר [לב:] איתא דאע"ג דאין פותחין בנולד, אבל פותחין בתנאי נולד. ותוס' [נזיר לג: ד"ה אבל] ביארו אילו יאמרו לו שיחרב ביהמ"ק וכו', והוה דומה לחרטה די' בנ"א שיפייסוך, שאין לחלק מאיזה טעם הפיוס, ואפי' משום דבר נולד. והרמ"א [רכח יג] הביא [בשם רא"ם במרדכי שבועות תשנ"ט] דאם מתחרט מעיקרו מכח הנולד מהני, ורק ל"מ להחשב פתח. והט"ז [יז] כתב דכ"מ ברמב"ם [הנ"ל] דאם ניחם מפני הנולד ונהפכה דעתו מהני. [והביא דכ"מ בשו"ת הרשב"א הו' בסמוך].

והט"ז יישב עפ"ז הא דר' עקיבא התיר נדרו של כלבא שבוע, ותוס' [כתובות סג., וכן בר"ן לקמן נ:] הקשו דהוה נולד. ותי' דרך ההולך ללמוד שנעשה אדם גדול [ונחשב נולד שכיח]. והט"ז תי' דהתירו בחרטה, דנתחרט מעיקרא ע"פ הנולד.

אילו הוה ידעת דעברת וכו'. בשו"ת הרשב"א [מיוחסות רנה, הו' בב"י רכח] הביא מכאן דמי

1 אמנם קצת משמע בדבריהם דהוה 'דין חזרה', וכל זמן שלא חזר בו הנדר קיים, אלא דבזה לא נתחדש דאינו מתיר לעצמו. וצ"ע.

2 לכאורה כוונתו דאילו היה מעלה ע"ד היה מתנה דלא יחול הנדר על הצד הזה [ולא בעינן שחשב ע"ז בפועל]. והכס"מ [שם ו יב] כתב דאילו היה יודע דדבר זה עתיד להיות לא היה נודר [וכוונתו ע"ד הנ"ל].

3 והרדב"ז כתב דדוקא אחרים אין פותחין לו בנולד, אבל פותח לעצמו.

4 אבל בטושו"ע [רכח יג] איתא אילו ישקרו שנחרב כבר.

שנדר שאם יעשה מעשה לא ישתה יין, ושוב עבר על המעשה ההוא, דנחשב דבר זה לפתח, אילו היה יודע שהיה עובר לא היה נודר. וכתב דאין לחלק דבמקום דתולה בדעת עצמו גרע, דה"נ כאחריני דמי דהיצר עשוי לתקוף. וכת' דמהאי טעמא לא אמרי' דהוה נולד, דשכיחי שנשים שיעברו על רצון בעליהם, ושכיח יצה"ר. וחרטה נמי נולד הוא, אלא דשכיח הוא.

אבל **המאירי** כתב דבסוגיין דמי לנדר זירוזין, ולכן מהני פתח זה, ואין ללמוד שאם עבר על שבועתו שיהני כפתח.

והרשב"א [שם] כתב עוד דקרוב הוא לומר דבנדר כזה פותחים בחרטה דהשתא. כיון דאין כוונת הנודר לידור מחמת עצמו [דאינו רוצה את הדבר הנאסר], אלא נתכוון לקנס, ולכן אינן נדרים חזקים ומהני חרטה דהשתא¹.

והב"ח [רכח יב] הקשה דה"נ בסוגיין אביי נדר בתנאי, וכקנס, אמאי לא יהני חרטה דהשתא לדברי הרשב"א. ות' דעיקר נדרו הוה מחמת עצמו, משום דאינו רוצה שתשיא וכו', וחפץ בנדר מחמת נזקו ואינו קנס בעלמא.

ומי שרי הכי. פי' הר"ן דהנדר גופיה מוכיח מהיפך הפתח. [דעצם מה שנודר סותר לחרטה. קמ"ל דמ"מ לא היתה מדעת שלימה].

לעלות לרגל. **הרא"ש** כתב שהיו מתקבצים לשמוע הדרשא. שהרי ר' יהודה חי לאחר החורבן. אבל **המהרצ"ח** ציין דהיה מנהג אף אחרי החורבן לעלות לירושלים.

ר"ן ד"ה והיתר נדרים. בעיא סמוך וז"ד **הרמב"ן**, אבל **הרמב"ם** [שבועות ו ה] דחכם מובהק מתיר נדרים ולא בעי סמוך. וכ"כ **תוס'** בכורות [לו: ובפסקי הרא"ש כאן] דסגי בכל מופלג בחכמה. וסיימו 'פסק' דבזה"ז אין נראה שיהא שום אדם חשיב מומחה. וכ"פ **בשר"ע** [רכח א]. אבל **הב"י** דייק מהרמב"ם דכל שהוא מומחה בדורו.

בא"ד ומיהו בעינן דכי מסברי להו לסברו וכו'². **והריטב"א** כתב שהרי ישראל בימי משה גמירי, ומסברי להו. והט"ז [רכח א] ביאר דבעינן דגמירי להו מה שלומדים עמהם. והש"ך [ב] כתב דלאו דין הוא וסגי בסברי קצת. אבל **הכס"מ** דייק דדעת הרמב"ם דא"צ מסברו להו. [והאחרונים ביארו דנח' האם התרת נדרים בעי גדר 'בי"ד', וע' לקמן עח].

בא"ד ומסתברא וכו' במקום שיש חכם, משום כבודו של חכם ולכתחילה הוא. אבל **הרע"ב** [בכורות והו' בפתח"ת רכח א'] כתב דאף בדיעבד ל"מ.

וכיון דאמר וכו' לא שמע ליה ולא אתי. הר"ן כתב דהומ"ל דאמר בלחש. אבל **הרא"ש** [בפסקים ותורא"ש, והו' בשיטמ"ק] מביא בשם **ר"א ממיץ** דלא מהני אם ביטל בלחש, דהוה דברים שבלב דלא מוכחי [והוכיח כן מהכא]. ודוקא בביטל בפרהסיא הוה דברים דמוכחי ומועילת מחשבתו לבטל הנדר.

והב"ח [ריא] כתב דבלחש הוה דברים שבלב, אבל במשמיע לאזניו חשובה אמירתו, כיון דהוה דיבור לענין ק"ש ותפילה. [וכ"פ הט"ז ריא ב']. ולפ"ז משמע דהרא"ם חידש דבלא השמיע אינו דיבור לענין ביטול נדרים³. והש"ך [שם] חלק דמבואר ברא"ש דבעי פרהסיא דוקא, דבעי דברים שבלב דמוכחי לבטל הנדר. דאל"כ הדרא קושי' דיוציא בשפתיו.

ובשיטמ"ק [בע"ב] כתב דדוקא כשחבירו מדירו בעי לומר בפרהסיא, אבל בנודר מעצמו סגי בצינעא [וע"ע בסמוך]. אבל הפוסקים העמידו דה"נ איירי בנודר ע"ד עצמו.

- 1 והביא ראיות דבכה"ג אף שנדרו מחמת הכרח, אפי' הכי הותר נדרם. ואף דודאי לא נתחרטו מההכרח הראשון.
- 2 **והשר"ע** [רכח א] כתב וגם ידעו להתיר בפתח. והט"ז וש"ך ביארו דשמא יזדמן להם נדר שצריך פתח.
- 3 **ובפתח"ת** [שם] כתב דאף בזה"ז דלא סומכים על היתר יחיד מומחה, מ"מ אין להתיר אלא ע"י רב העיר וב' נוספים. דלחומרא חיישינן שהוא מומחה. [ואף דנפסק דאינו מתיר לבד, מ"מ שייך דין זה].
- 4 **ובלבדושי שרד** [הו' בפתח"ת ריא א] כתב לסייע לב"ח, שהרי דיבור בלחש סגי להחשב הפרת בעל על נדרי אשתו. וכמ"ש **תוס'** והרא"ש [גיטין לה:]: דהקשו ניהוש שמא הפר הבעל בלחש. ובחי' **ר' שמעון** [יז, ושער"י ה כב ד"ה ובהאי, וכן החזו"א] כתב דזה דבר פשוט דל"צ קול רם בנדרים, ואף הש"ך מודה לזה, אלא דלענין לבטל נדרי עצמו שנודר בקול לא סגי לבטל בלחש.
- 5 ובחי' **חז"ס** ביאר דבנדר דהדבר נוגע רק לעצמו, מה לו שחבירו ישמע.

ורע"א [שם] ביאר דאף דמהני שמגלה דכל נדרים שידור יהיו בטלים [כדאמרי' בע"ב], מ"מ היינו דוקא בשוכח [וע' בסמוך הגדר בזה]. אבל הכא איירי שזוכר בשעה שנדר, ולזה ל"מ הביטול שלפני אלא משום שבלבו עכשיו שלא יחול הנדר. ונחשב דברים שבלב ול"מ לבטל המעשה, אא"כ הביטול 'מפורסם' בפרהסיא. [והו' גדר היתר בפנ"ע]. דכיון דהכל יודעים דגם בשעת נדרו לא נתכוון לידור מהני. אבל בלחש נחשב דברים שבלב, דרק המחשבה של השתא [שנודר רק כדי לזרז] עוקר הנדר מעיקרא¹. וכן ביאר בחי' ר' שמעון [יז]. והחזירא [קלו ו] כתב דיש לחוש בכל רגע שחוזר בו.

דף כג:

רא"ש ד"ה יעמוד בר"ה. דבר מסויים נקט וה"ה בכל עת שירצה, ולכל זמן שיקבע. [וכ"כ שא"ר]. והרמב"ם [ב ד] כתב שהתנה מכאן ועד י' שנים. [וע' תוס' הטעם דנהגו לבטל ביוה"כ]. ובשיטמ"ק הביא בשם ר' נתנאל הקדוש דדוקא בר"ה, דמתוך שהוא יום דין גומר בליבו לבטל, וה"ה ביוה"כ².

ביטול לנדר שידור

כל נדר שאני עתיד לידור היא בטל. הר"ן [לק' עה: ד"ה הא] ביאר דכיון דשכח תנאו ה"ל נדר טעות ולא חל כלל³, ומהני לבטל הנדר קודם שידור. והר"ן הוסיף דמ"מ ל"מ לבטל לאחר שנדר, דכל נדר שניתר בפתח הוה נדר טעות, אלא [דגזיה"כ] דאינו מתיר נדרי עצמו. אבל קודם שנדר מתיר לעצמו. וצ"ב הס"ד דיכול לגלות דהנדר טעות אחרי שכבר נדר. ובחי' ר' שמעון [יז] ובשער"י ה [כב] ביאר דאייתנין עלה משום התרת נדרים, דהא דדרשינן לא יחל דברו אבל אחרים מוחלין לו, היינו אחרי שנדר. אבל קודם שיש נדר בעולם מהני 'לבטל' נדרי עצמו, ע"י שהוא נדרי טעות. דאתי דיבור ומבטל דיבור⁴. [וכעין מסירת מודעה במכר או בגט וע' בסמוך].

ובשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דכיון דהתנה אנו סהדי אם היה זכור היה מבטלו, והוה כנדר טעות. כנודר ע"ד תאנים ונמצא ענבים או נמצא אביו עמהם [ע' לקמן כה:].

וברשב"א [בסמוך] מבואר דהטעם דאמרי' דכאילו אמר להדיא דלא נדר אלא לזרז.

ורע"א [ע' בסמוך] נקט הלשון דע"י שגילה דעתו אמרי' דאתקל מילולי, ואין פיו ליבו שווין.

אי זכור עקריה לתנאיה וכו'. פי' הרא"ש והר"ן דאל"כ למה הוא נודר עכשיו. ובחי' ר"א מן ההר הביא בשם רש"י דתלינן שביטל התנאי, אבל אם אמר בהדיא שדעתו שיתקיים התנאי, הנדר בטל. ור"א מן ההר חלק דכיון דזוכר בלבו שהתנה, ואפ"ה נודר הרי פיו וליבו שווין שדעתו לידור.

וכע"ז הקשה רע"א [שם] דנימא דבליבו היה ע"פ התנאי. וכלפי השומעים אין חסרון, דאינם יודעים אם זוכר את התנאי, והוא בעצמו יודע מה שבלבו. והוכיח מזה דל"מ התנאי לבטל מה שנודר אח"כ, כיון דזוכר את התנאי והוה דיבור מעליא, ונודר עד"כ⁵. ומה שדעתו היה ע"פ התנאי הוה דברים שבלב. ודוקא כשאנו זוכר את התנאי מהני דנחשב דנתקל לשונו ואין פיו וליבו שווין, דאילו ידע מהתנאי לא היה נודר.

אבל הרשב"א הקשה דנימא דכיון דגילה שאין דעתו לנדר נימא דהוה כנדרי זירוזין. [והר"ן תי' דלא אמרי' כן אלא במידי דרכם של בני"א לזרז]. וכתב דהא דל"מ בסוגיין איירי בעם הארץ [וכמ"ש הר"ן בשמן]. וכתב דאם מסר מודעה על נדר זו במסויים, כגון מדיר את חברו, אף בע"ה נאמן. כיון דהוציא הביטול בפיו.

והמהרי"ט דן אחרי שכבר ביטל התנאי, האם מהני לשאר נדרים בעתיד.

רא"ש ד"ה ולא ידע. אבל אם היה זכור, אפי' אמר ע"ד ראשונה אני עושה, בטליה, כי

1 וכתב רע"א דאם מבטל אח"כ תוכ"ד מהני [ע' בסמוך] אף בלחש. דכל שמוציא הדיבור מפיו לא מקרי דברים שבלב.

2 והשיטמ"ק כ' דמהני אפי' בצינעא, והביא דנהגו לומר דוקא בפרהסיא, בקול רם ליל יוה"כ, ויש לחוש לזה.

3 ובחי' ר' שמעון הקשה האיך אפשר לומר דאנו סהדי דאם היה זכור לא היה נודר, דאפשר דאפ"ה היה נודר. ועוד דבסמוך מבואר דצריך 'עקירת' התנאי, ומה צריך גדר עקירה.

4 ועד"ז כתב החזירא [קלו] דמבואר שם דהגדר דיש כח באדם לשלוט על עצמו בעתיד.

5 [וי"ל דהוה ע"ד מש"כ הראשונים דל"מ מודעה במכר לבטל מה שמכר אח"כ אא"כ יש קצת אונס במעשה].

דבריו סותרים זא"ז, הילכך אזלי' להחמיר. [משמע דהוה ספק נדר, דלא הוכרע הלשון בגדרי דברים שבלב, וחל מספק]. אבל תוס' כתבו דכיון דאמר ע"ד ראשונה פשיטא דמהני המודעא. והבית מאיר [ורא] הקשה על הרא"ש דלא גרע מביטל בשעת נדר דמהני [עכ"פ בפרהסיא וכמ"ש הרא"ש בתחילת הסוגיה].

ר"ן ד"ה אי זכור. לפי שאמר התנאי בשעת הנדר, וא"א לומר דעקריה. ודעת הר"ן דבזה מהני אפי' בלחש, ודלא כרא"ם דמהני רק בפרהסיא [וע' מש"כ בזה בע"א]. והחז"א [מג ד] כתב דלא נתברר השיעור זמן נחשב בשעת הנדר, ומסתבר דעסקין באותו הענין. ואפשר אם אמר בפירוש שידור ויבטלנו לא נחשב חזרה, אפי' אחר זמן [וע"ע ש"ך ריא א].

אמר אביי ובלבד שלא יהא זכור. הרמב"ם [נדרים ב ד] כתב דהנדר בטל, אע"פ שלא הוציא החזרה עתה בפיו, שכבר הקדים החזרה קודם הנדר. והרמב"ם מביא יש מורה ומחמיר דצריך לזכור התנאי אחר הנדר תוכ"ד¹. והראב"ד השיג דלא קאי אזכירת התנאי, אלא שצריך לקבל התנאי מיד תוכ"ד כשזכר אותו, אבל אם [אח"כ] נזכר מהתנאי, ושהה כדי דיבור ולא קיימו, כבר בטל הנדר את התנאי. והחז"א העיר דאחרי שכבר נתבטל הנדר ע"י המודעא, האין תחזור אח"כ, הא ליכא ביטוי שפתיים. וכתב דהנדר מיתלא תלי אם ברצונו לקיים את הנדר. ובשער² [ה כב ד"ה בזה] ביאר דיש תנאי להתרת נדרים שיתחרט, ואף דמהני מודעא לבטל הנדר, מ"מ חסר התנאי של 'חרטה³'. ולזה מצטרף מה שמתחרט אח"כ [כתב דבזה נח' היש מורה דבעי דוקא שיזכור תוכ"ד].

[ומבואר בדברי הרמב"ם דמהני חזרה בנדר ושבועה תוכ"ד, ובשער⁴ שם כתב דע"כגדרו מעין התרת נדרים, ומדין אתי דיבור ומבטל דיבור, ולא רק גילוי דאינו רוצה. וע"ש דהאריך. ורע"א [בשול"ע ריא ד"ה בקול] הקשה א"כ מה הואילו במה שהדירו אלמנה על כתובתה [ע' תוס' גיטין לה:], ניחוש שחזרה בה תוכ"ד⁵. ורע"א נסתפק דהנודר ע"ד אחרים ל"מ חזרה תוכ"ד].

רבא אמר וכו'. הרא"ש והר"ן כתבו דרבא מודה לדברי אביי, וכן מסקנת התוס' [וכתב הכס"מ דכ"ד הרמב"ם ב ד דפסק כדברי אביי]. אבל בתחילת דברי התוס' נקטו דרבא פליג, דדוקא בשכח מקצת, והלכה כרבא. [וכ"כ בהג"מ א בשם ריב"א, והרא"ש יומא בשם כמה גאונים. וכ"כ הלח"מ וגר"א בדעת היש מורה ברמב"ם].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. ונראה שמה שנוהגים בקצת קהילות ביה"כ וכו' לבטל נדרים שידורו. וכ"ד ר"ת [בס' הישר, הו' בתוס' ובפסקי הרא"ש⁶], ור"ת ביאר מה שאומרים 'ונסלח לכל עדת וכו' הוא משום דאם יעבור על נדרו צריך כפרה וסליחה, וכדאמר' [קידושין פא] דנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה.

בא"ד שנראה מלשונם שהם מתירים נדרים שעברו, וזה אין לו ענין. ור"ת [שם] הקשה דבעינן ג' להתיר נדרים, ועוד דחכם אינו מתיר בלא חרטה, ועוד דקיי"ל [גיטין לה:]: דצריך לפרט את הנדר⁷, ועוד מי יתיר את נדרי החזן [דנהגו דרך החזן אומר הנוסח]. והרא"ש [בפסקיו כאן, ויומא ח כה, וכן בתוס' ר"ד כאן] כתב דנתקן על נדרים שעברו⁸, ומתירין להם שאם עברו על נדרם ינצלו מהעונש, ואנן סהדי דמי שעבר על נדרו מתחרט מעיקרא כדי להנצל מהעונש⁹. [ולכן אומרים 'ונסלח וכו']. וכל הקהל אומרים בלחש עם החזן, הרי יש כאן ג', ומתירין אף נדרי החזן.

והנמוק"י כתב דיותר נראה דלא אמרו כן לא לתנאי מודעא לעתיד, ולא להתיר נדרים

1 והכס"מ ביאר הטעם דלא מסתבר דאחרי דחל הנדר יבוא תנאי ויעקרנו. אבל הלח"מ כתב דכוונת המחמירים דלא קיי"ל כאביי, ובעי תוכ"ד. שהרי מהני חזרה תוכ"ד בתנאי. [וכ"כ הגר"א].

2 ולפ"ז כל זמן שלא נודע לו, לא נתבטל הנדר. וצ"ע דלא משמע כן.

3 והחז"א תי' דבי"ד ישיבועה ויוסיפו תוספת לשונות אחרי השבועה, וא"כ לא תספיק לחזור בה תוכ"ד, כיון שאומרת תוספת הלשון לא תוכל לחזור בלחש.

4 ור"ת ביאר מה שאומרים ג' פעמים, דכן לשון חז"ל משולשים [כדאמר' מנחות סה. מגל זו, קופה זו ג"פ]. אבל לראשונים דהוה התרה, ניחא דכל התרת נדר הוה ג"פ.

5 [ובפשוטו אף בדיעבד אינו מותר אם לא פירט, וכ"פ בשול"ע [רכח יד], וע"ע לקמן סה]. והרא"ש תי' דדוקא מי שבא לפני חכם להתיר נדרו אמר' צריך לפרט הנדר, דאולי נדר בדבר מצווה וכו', אבל בכה"ג אי"צ לפרט. והתוס' ר"ד כתב דאנחנו אין אנו מתחרטים על מה שאנו זכורים כ"א על מה ששכחנו.

6 והביא כן מר' סעדיה גאון. [ועי"ש אריכות דברי שאר הגאונים].

7 ומי שעבר על נדרו נחשב טעם לחרטה, ולא נחשב נולד [וע' מש"כ בע"א בזה].

8 [ומשמע דאף דאינו יודע שעבר, ומחזיק בנדרו. מ"מ אילו היה יודע שעבר, ודאי מתחרט מעיקרא].

שעבר, אלא שאומרים כן דרך תפילה, שלא יכשלו ושלא יענשו על הנדרים ועל השבועות. וכופלים אותו ג' פעמים כדרך וידוי בציבור.

בא"ד אלא שרבינו יעקב [ר"ת] היה מתקן הלשון, די אסרנא בקמ"ץ. והיעב"ץ [בהג' יעב"ץ, והו' בשע"ת אר"ח תר"ט] כתב דעדין הלשון אינו מתקן, וצ"ל דנדר או דנידר.

בא"ד וכתב הרמב"ם [נדרים ב ו] וכו' אלא בנדרים אבל לא בשבועות. ובהג"מ הביא בשם הסמ"ג דכן איתא בירושלמי תנאי בנדרים ואין תנאי בשבועות¹. אבל תוס' [בסוד"ה ואת] דחו דקאי אדברים שבלב [וע' מש"כ לקמן כה].

בא"ד ומיהו אמרו בתוס' מי שהשביעו חבריו, אין הביטול מועיל כלום דע"ד נשבע וכו'. דהא אסיקנא [ועי"ש מש"כ ביאור ראייתו]. משמע אף דלא אמר להדיא דנשבע ע"ד. והמחנ"א [שבועות ו] כתב דהיה אפ"ל דהתוס' איירי דוקא במכריחו לישבע, אבל הביא דבשר"ת הר"ן [א] משמע דכל שנשבע להנאת חבריו.

והמחנ"א הביא רב"א דכתב ע"פ דברי התוס' דכל הנשבע להנאת אחרים הוה כאומר ע"ד. והקשה דלקמן [כה]. לא משמע כן. וכתב דדוקא במודעא, דנחשב שסותר לדברי ושל אח"כ ל"מ. והחזירא [קלו, וכן מג] כתב דדמי למודעא במכר דל"מ כלל אא"כ נאנס אח"כ [וביאר בזה דברי המהר"ק, ע' בפוסקים רלב יד].

תנא קא מסתם², ואת דרשת ליה בפירקא. ע' תוס' שנדחק אמאי לא חששו לכך ב'כל נדרי' [לדעת ר"ת דהוה מודעא להבא]. והר"ן כתב דלכן סתמו הלשון דמשמע לשעבר. אבל הרא"ש [יומא שם] הביא בשם הגאונים דמחו אף לעשות התרת נדרים בפרהסיא, דאין ללמד להקל בפירקא.

דף כד.

הר"ז יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם, זהו כבודי³. הרא"ש כתב אע"פ שכל פתח וחרטה צריך שאלת חכם, האי פתחא מוכחת טפ"י. מבואר דהוא משום דעי"ז בטל הנדר, וע"ד שאלת חכם. ומשמע דכל פתח וחרטה בעי היתר חכם משום דהוה אומדנא דאינו מוכח [וע' מש"כ בזה לעיל כא: ולקמן כה].

אבל הר"ן [ד"ה כלום] כתב דזהו כבודי שאתכבד יותר כשיראו שאתה רוצה ליתן וכו'.⁴ מבואר דנחשב דעי"ז מתקיים התנאי. ועד"ז כתב הרמב"ם [ח יד] שהגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי. ובפסקי הרא"ש [ח ד] כתב זהו כבודי, הריני כאילו התקבלתי⁵.

ר"ן ד"ה ואמרין בירושלמי. פליגי בסתם. אבל תוס' [סג:] כתבו דר' מאיר מודה ברישא, דאין רגילות שיאמר התקבלתי מאחר דמפצירו שיתן לבנו, אבל ברישא מודה דזה רגילות שיאמר זהו כבודי [וכ"כ הרשב"א כאן בשם תוס'].⁶

ר"ן ד"ה משום. אבל במתני' וכו' ואחרים אומרים וכו' מתנה מרובה. וכ"מ ברא"ש⁷. וע' בר"ן [בע"ב] דתליא בב' פ' אלו אי פליג במסקנא.

קונם שאתה נהנה לו. רש"י [גיטין עד:] פ' קונם תהא עליך כל הנאה שתהנה ממני.

1 [ויל"ד האם הוה משום חומר דין שבועה. או משום דעי' התנאי נחשב שמוציא שם שמים לבטלה, והוה כעין שבועת שווא].

2 ע' רא"ש ומש"כ החזירא [קלו].

3 הר"ן כתב דאתה רוצה ליתן, ואיני רוצה לקבל. ובשיטמ"ק כתב לשנוא מתנות, ולפרנס את בני בעצמי.

4 וכ"כ הר"ן [סג:]: דאומד מוכיח הוא. וצ"ע דסתר למש"כ כאן. וי"ל דאמדינן דעתיה דמשום כבודו הוא. ועי"ז סגי במה שמתקיים הכבוד, ונחשב דנתקיים התנאי. ולא משום ביטול התנאי.

5 וכ"כ הנמוקי ושיטמ"ק שנתכוון לכבדיני בעיני הבריות, ולא לרויח נתכוונתי.

6 ומשמע דיש כאן ב' סברות שצריכין זל"ז. [דעי' סברת אלא משום כבודי הוה תנאי לטובתו, ועי"ז מהני זהו כבודי, דהיינו התקבלתי וכבסמוך. וע' קר"א]. [אבל יל"פ כוונתו דלצדדים קתני, ד'זהו כבודי' קאי ארישא. והתקבלתי קאי אסיפא].

7 ובר"ן [ד"ה יתר] מבואר דבמתנה מועטת ל"ש כלל סברת לאו כלבא. [ולכן הוצרך דס"ד דמייחד ודוקא נדר, ובזה קמ"ל יתר ע"כ]. אבל רע"א [במשניות ספ"ח] כתב דאף במתנה מועטת שייך סברת לאו כלבא, ובזה קמ"ל רשב"י דבמתנה מועטת לא אמרי' כן. וקמ"ל החילוק בין מתנה מרובה דאמרי' לאו כלבא.

כאילו התקבלתי

הריני כאילו התקבלתי. פרש"י [גיטין עד:]: אלמא מחילה כקבלה. המחנ"א [שבועות י] הביא מדברי רש"י דגדר מחילה דהוה קבלת ממון¹, ועי"ז נתקיים התנאי. וכ"מ מדברי הרשב"א [הו' בסמוך] דמהני מדין אפוכי מטראתא למה לי [כדאמרי' כתובות קי.²]. ועד"ז ביאר הקוב"ש [ב"ב ב] דעת הראשונים דמהני מחילה בתשלומי כפרה, דכאילו נתקבל³. והרמ"א [או"ח תרצה ד בשם מהר"י ברין] פסק דיצא יד"ח משלוח מנות אם המקבל מחל. והק"נ [מגילה א ז ט] הביא דמקורו מסוגיין⁴.

אבל המחנ"א [שם] הביא דבר"ן [כתובות ע' בסמוך] מבואר דהטעם דכל תנאי שהוא לטובתו אינו מתכוון שיתקיים התנאי בדוקא, אלא שלא יקפיד. ועד"ז דעת הרמב"ן [גיטין עו, הו' בר"ן שם לח בדה"ר] דתנאי שהוא לטובתו, יכול להתנות עליו להחשב שלא נתקיים.

והגמ' בגיטין [עד:]: דוחה דלענין תנאי בגט ל"מ מחילה [כקבלה] דלצעורה קא מכין, ולא ציערה. הכא משום הרווחה והא לא איצטריך. והמחנ"א [שם] דייק לשון הגמ' להרווחה, משמע דעיקר הטעם דמעיקרא התנה לטובתו, ואינו מקפיד. ולא משום דמחילה נחשב מעשה קבלה. ולדברי רש"י עיקר הסברא דלצעורה, ובגט התנה שתצטער בנתינת מעות דוקא, ולא בסילוק חוב ממון.

והריטב"א [לקמן סג; כא. בדה"ס] כתב דה"ה כשהאריך לו זמן, מהני התקבלתי⁵ [ובזה ל"ש לומר דנחשב שיש קבלה ממש].

והמאירי הביא בשם קצת הרבנים לדייק דדוקא הא לא איצטריך, אבל אם עדיין צריך לא מהני מחילה זו. והמאירי חלק דכל שאמר כאילו התקבלתי מהני.

ר"ן ד"ה הריני. דוקא בסמוכין על שולחנו. הרשב"א ביאר דמהני כאילו התקבלתי רק במקום דיכול להחזיר לו, דאפוכי מטראתא ל"ל [ע' בסמוך], אבל אינו יכול להחזיר מהבנים. אבל המאירי כתב דבסמוכים הדבר תלוי בו, אבל אם מתנה לתת לאדם אחר, לא תלוי בו למחול התנאי.

בא"ד וכתב הרשב"א דדוקא בקיום מעשה וכו'. והרשב"א כתב שהרי א"א שלא יהא מה שכבר היה⁶. אבל קבלת מעשה הרי מחילה כאילו מקבלו, והרי יכול לקבל ולהחזיר. והרשב"א [כתובות עג, הו' בר"ן שם לג: בדה"ר] כתב עוד דאפשר דאף בקיום מעשה לא אמרו אלא בתנאי של הרווחת ממון, דבממון אינו מתנה בדוקא אלא כאומר אם אצטרך, ולא נצרך. [ובזה נח' הרשב"א על הראב"ד דהמקדש על תנאי מהני מחילת התנאי, דהוה כאומר נתקבלתי, וכבסוגיין].

והמחנ"א הביא דל"מ [וכ"ד שו"ת הרא"ש מו ב] דמחילת תנאי בקידושין הוה משום אתי דיבור ומבטל דיבור. וכתב דבנדר ל"ש גדר זה, דאם יתבטל התנאי ישאר הנדר במקומו. והוא רוצה להתיר את הנדר⁷.

בא"ד ואיכא מאן דפליג וכו' אלא להשלים רצונו וכו'. [וכמ"ש הר"ן הנ"ל בכתובות] ולפ"ז בכל תנאי שהוא לטובתו מהני מחילה⁸. ובקר"א האריך בזה. והבית מאיר [רלב] הקשה ממעשה דאשתו של אביי [לעיל כג.], אמאי לא מחל לה על התנאי. [והאחרונים דנו דכיון דבאמת הקפיד לא רצה למחול]. וכתב דל"מ מחילה אחרי שכבר עברה על התנאי.

והנמוקי"י [כב. בדה"ס] הקשה לפ"ז בשבועת משה [דמבואר לקמן סה דבעי התרה], ואמאי לא אמר אמר לו

- 1 ולכאורה לפ"ז זהו ההגדרה בכל מחילה, ולא הוה גדר סילוק [ועי"ע לקמן לג].
- 2 דשנים שחייבים זה לזה, זה עומד בשלו. [ויל"ד האם הוה חלות הפקעת החוב ממילא, או דבעי אמירה וסילוק. אבל אפשר דעדיין חייב לו, אלא דבי"ד לא טורחים להוציא ממנו].
- 3 ועפ"ז ביאר הקוב"ש הא דמהני מחילת חיוב כותל דהיזק ראייה, דכיון דכאילו שילם אינו חייב שוב לבנות [ועדיין צ"ב דהא עדיין מזיק לו עכשיו, ויתחייב שוב לבנות. ומשמע דכמו שאילו נתן מעות לניזק, על הניזק רמי לבנות, ה"נ במחילה].
- 4 והפרי"ח חלק. ועי' שו"ת חת"ס [או"ח קצו].
- 5 וכתב דאף אחר הזמן אינו עובר שוב בשבועה, דבסתמא השבועה היתה רק על הזמן הראשון [ועי"ש].
- 6 והרשב"א בכתובות [שם, בצד הא'] כתב אבל תנאי דשב ואל תעשה, הרי שור שחוט לפניך שהלכה, ואיך נאמר כמי שלא הלכה.
- 7 ומבואר בדבריו דבעצם אף בנדר אמרי' דתנאי מילתא אחריתי, ואפשר לבטל את התנאי, ויחול המעשה. אבל הגר"נ [הו' לעיל טו.] חידש דתנאי בנדר אינו מילתא אחריתי, וצורת הנדר שנאסר ע"י צירוף הסיבות.
- 8 ויל"ד האם גדר הדבר דתלה בידו לפרש את המעשה כאילו לא נתבטל התנאי [וכן נקט הרשב"א במה שהקשה]. או דהתנאי מיתלא במילוי רצונו, ולא בעינן שיתקיים התנאי כלל [וכ"מ ברמב"ן גיטין עו.].

יתרו חמיו 'כלום נשבעת אלא משום כבודי, זהו כבודי'. ותי' דאף מרצון עצמו נשבע, מפני בריחתו ממצרים. ולכן צריך רשות יתרו והתרת חכם.

ת"ש נדרי אונסין וכו' אי ראב"י. רע"א בגהש"ס הקשה דילמא איירי במעמיד דבריו, דהר"ן [כא]. הביא בשם הירושלמי דמעמיד דבריו הוה נדר. והאחרונים העירו דילה"ק כן מתחילת הסוגיה, וכה"ק הרש"ש¹. והשלמי נדרים הביא בשם היד שאול לתרץ דאף אי איירי במעמיד דבריו אילו לא היה אונס, אבל במקום אונס [אפי' דשכיחא] היה דעתו רק לזרז.

לא זמינא אדרה למזמנא וכו'. בפשוטו משמע דהמזומן אסר על עצמו. [וע' רא"ש וקרא ואחרונים]. והתוס' הרא"ש הקשה מה איכפת ליה שיאסרנו [ולמה אסר עצמו]. ותי' דחושש ליכשל בקונם. אבל הר"ן העמיד [דאף לדחייה] המזמין אסר, אלא לבקשת המזומן.

דף כד:

מאי הוה עלה. תוס' פי' הלכה כראב"י או לא. והר"ן כתב דהנידון האם קי"ל כראב"י אף במקום רבים. והרא"ש [כג:]: כתב דאע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי, דילמא הכא מסתבר טעמא דרבנן. והשלמי נדרים הביא מדברי התו"ט [כלאים ב ט] דאע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי, כשלא נתפרש טעמיה לא קי"ל כן. והרא"ש [עירובין ד ב] הביא בשם ר"ח דיש קבלה דהלכה כוותיה בק"ב מקומות ותו לא, ושמא הכא אינו ממנין ק"ב.

והרשב"א כתב הילכך אין לנו להחשיב זירוזין אלא מה שהוזכר בגמ', ואין לדמות שאר מילי. וכ"פ הרמ"א [רלב ג]. והגרא"ט [ט] ציין דהגמ' לעיל כא. מסתפק פחות מסלע [ומבואר דדוקא באופנים האלו דוקא].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. אבל לאידך פי' וכו' ולזה נר' דהסכים הרמב"ן. והלח"מ [ד ג] דייק דכ"ד הרמב"ם.

בא"ד דאלת"ה וכו' דלא כראב"י [דברייתא] וכו' היכי פסקי' כראב"י. רע"א [במשניות לקמן שם] הקשה דילמא רב הונא פסק רק כראב"י דמתני', ולא כברייתא.

נדרי הבאי

הבאי. הרא"ש פי' דהיינו גוזמא ושפת יתר, שמוסיף על מה שראה וכו'. והנמוקי' הביא בשם תוס' דהבאי הוא דבר דלא אפשר. והשיטמ"ק בשם רא"ם הביא דאיתא ביחזקאל [כ כט גבי הקרבה על במה] 'אשר אתם הקאים עליה', והתרגום כתב 'משתטין' עלה. ועוד הביא דהוא לשון 'הוה' ורגילות.

הרא"ש כתב הטעם דהוה לשון גוזמא, ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א. [וכע"ז כ' בתוס', וכן תוס' שבועות כט.]. [ובלשון בנ"א גוזמא נחשב אמת].

אבל **הריטב"א** כתב דאומדן דעתא ומוכח לכו"ע דאין דעתו לאסור פירות עליו, דא"כ אלא היה תולה נדרו בדבר. והר"ן כתב דתרווייהו בכלל נדרי הבאי. ויש אופנים דהוה גוזמא, ואיירי דוקא שראה עם רב² [ומתפרש דבריו שראה הרבה וכו']. אבל בנחש לא שייך שיתפרש לשונו כן³, אלא דלא היה כוונתו לאסור. [ונפק"מ האם נחשב שבועת שווא, ע' בסמוך].

אבל **תוס'** שבועות [כט. ד"ה באומר] הביאו בשם ר"ת דהא דלא חל הנדר משום דא"א לעמוד בו, וגרסו יאסר 'כל' פירות עולם עלי. [ומש"ה לא חל הנדר, ולא תליא במה שאוסר פירות העולם]. וע"ע בסמוך.

ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים. הס"ז [רלב ז] כתב דגרסי' בדרך הזה, דהא אפשר שראה ס' רבוא, כדאמר' [ברכות נד, א"ח רכד ה] הרואה ס' רבוא מישראל ביחד מברך וכו'. אבל בשו"ע איתא שראה כעולי מצרים. והראשונים הביאו בשם הירושלמי דאיירי בראייה א'.

שבועות הבאי אסורין [כ"ג הרא"ש]. והרמב"ן [שבועות כט.] כתב בשם רש"י דהפירות אסורות. [וע"ע בסמוך]. והרא"ש פי' כיון דשבועה חמורה החמירו לאסור מדרבנן. וכ"כ תוס' [שבועות שם בסו"ד, וכן גיטין לה]⁵. והמאירי [כא: וכן בת"י כאן] כתבו דמתוך חומרן דייקי בהו אינשי

1 ודנו דתי' הגמ' לאו כלבא, לאו מלכא הם אמת להלכה, ולכן אמרי' דעדיפי מינה קאמר. אבל כאן הגמ' נדחת במקרה.

2 והדרכ"מ [רלב] הקשה דאף כשלא ראה עם רב, אמאי לא יחשב הבאי משום דלא נתכוון לאסור פירות, וכקורת בית הבד. והקרא"א יישב דדוקא בדבר דאינו יכול להיות אמרי' דלא נתכוון לאסור פירות, אבל עולי מצרים דיכול להיות לא אמרי' כן. [ויל"ד בזה].

3 אבל בתוס' מבואר דאף בנחש אמרי' דלגוזמא קאמר.

4 [ומשמע דל"צ לראות את כולם בראייה א' כדי לברך. ויל"ד בזה].

5 דמדאורייתא מותרין, אבל החמירו משום דכתיב לא ינקה.

טובא ובדוקא נשבע.

ובתוס' הרא"ש [שבועות כט.] כתב [בדעת ר"ת] דדוקא נדר לא חל כשאוסר כל פירות שבעולם עליו, דנדר שווא לא אשכחן. אבל בשבועה אם אוסר כל פירות שבעולם הוה שבועת שווא.

והתוס' הרא"ש [שם] כתב עוד [בסו"ד] דבנדר אמרי' דדעתו לגזם, דבנדרים אזלי' בתר לשון בני אדם. אבל בשבועות לא אזלי' בתר לשון בני אדם. [וע"ע בסמוך].

ובחי' ר"א מן ההר כתב בשם רש"י דשבועת הבאי אסורין שהוציא בשפתיו שבועה. ובשבועה אזלי' בתר דברו, דשבועות לא בעינן פיו וליבו שווין. והראב"ן כתב דשבועה נשבע על דעת אחרים ולא על דעת עצמו.¹

אבל הר"ן [ועוד ראשונים] גרס דשבועת הבאי מותרין, ופי' דהפירות מותרין. וכ"כ הרמב"ן [בהלכות]. [והראשונים שם האריכו בזה].²

ובפסקי הרא"ש [וכן הרמב"ן שם] הביא דנח' בזה בירושלמי, ומסקנת הירושלמי כאן במעמידן, כאן שאין מעמידן. וביאר דכשמעמיד דבריו דלא נתכוון להבאי אלא שראה ממש³, חל השבועה.

והרמב"ם [שבועות ג ה] פסק דשבועת הבאי פטורין [והכס"מ נסתפק האם פטור ומותר⁴, או דפטור מקרבן ואסור⁵], שנשבע שראה כעולי מצרים, ושראה חומת העיר עד לרקיע. [ולא כתב כמסקנת סוגיין דתלה איסור פירות אם לא ראיתי, ומשמע דפטור קאי על עצם השבועה]. והראב"ד השיג דלא הוצרכו לומר דפטורין מקרבן, אלא כגון שאסר פירות העולם בתנאי, שלא נתכוון לאסור פירות העולם עליו אלא לחזק דבריו. וכתב דהוה ענין שבועת שווא.⁷

שבועת שווא - ובמשנה [שבועות כט.] איתא איזו היא שבועת שווא וכו' הנשבע על דבר שא"א אם לא ראיתי גמל פורח באויר, נחש כקורת בית הבד⁸. והר"ן [כאן] ביאר דהיינו בדבר דלא שייך גוזמא, וכיון דלא נתכוון לאסור הוה שווא, אבל בדבר דשייך גוזמא אינו עובר משום שבועת שווא. [וכ"מ בפסקי הרא"ש דגוזמא לא נחשב שווא, ע' בסמוך].

אבל הרמב"ן [בהלכות, ובחי' שם] כתב דאף בגוזמא הוה שבועת שווא. דדוקא כשנשבע 'אם לא ראיתי' הוה דרך גוזמא, אבל כשאומר יאסרו פירות עולם עלי אם לא ראיתי הוה שווא. [דדעתו שלא לאסור פירות כלל, והוה שבועה בעלמא לחינם⁹]. אבל הרמב"ן הביא בשם רש"י דהפירות אסורין, אבל אינו עובר משום שבועת שווא.

והנמוקי" כתב דלוקה משום שווא, דהוה לשנות את הידוע. [ומשמע דקאי על כל המשנה¹⁰].

1 ושמעתי לפרש דכל שבועה הוה אימות הדבר לאחרים, אבל מי שנשבע בינו לבין עצמו אינו כלום. והוה כנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן [דהדבר ברור לכל מי שרואה, ה"נ ברור לאדם עצמו, ולא בירר כלל הדבר לאחרים].

2 ונחלקו בגירסת התוספתא. והרמב"ן הביא מהספרי דבנדר דוקא הסמיק עצמו לדבר שאפשר, ואם לאו לא הוה נדר. אבל שבועה חל אף דהסמיק עצמו לדבר שא"א. [ומשמע דהוה דאורייתא].

3 והרמב"ן [שם] ביאר דתוקע את עצמו לומר שבאמת ראה, ואומרים לו שלא ראה, ולכן כשנשבע הוה ביטוי.

4 ודייקו כן ממש"כ הרמב"ם [נדרים ד א] דכדרך שאמרו שבועת הבאי, כך נדרי הבאי. [ונדרי הבאי אין איסור]. והלח"מ דחה דכוונת הרמב"ם דבאופנים ששבועת הבאי פטור, נדרי הבאי מותר בפירות].

5 והגר"א [רלט ה] כתב דהנידון האם לכתחילה צריך לישאל, אבל לכתחילה אסור לידור בכל ד' נדרים, וכדאיתא בתוספתא [ה' בר"ן כא. וברמב"ם ד ד].

6 והרדב"ז כתב דפטור אבל אסור, שמוציא ש"ש לבטלה.

7 משמע דאף דהוה גוזמא עובר משום שבועת שווא. [אבל ברמב"ם מבואר דפטור אף ממלקות, ואינו בכלל שבועת שווא].

8 ותוס' [שם ד"ה אם] הקשו מ"ש התם דקתני גמל הפורח, ולא קתני כעולי מצרים. ובזה תי' הר"ן דבעולי מצרים הוה גוזמא ואינו עובר משום שווא. ודוקא גמל פורח אין דרך לגזם בזה. [אבל תוס' לשיטתם כולו משום גוזמא].

9 ונחשב שבועת שווא כיון דהוה בחינם אף דהדבר אפשר [וצ"ב דלשון המשנה 'על דבר שא"א']. והאחרונים האריכו לדון האם כל שבועה דלא חל, כגון לקיים את המצוה עובר משום שווא [וע"ל ח. ויח.]. ויל"ד דאף שבועת זירוזין, וכן מי שמסר מודעה על שבועתו או נשאל על שבועתו אמאי לא יחשב שווא.

10 ולשיטתו ד'הבאי' הוה דבר שא"א, ומשום דאין דעתו לאסור. ולא משום דהוה גוזמא ונכלל בלשונו.

[והאחרונים העירו דעצם השבועה היא לאסור פירות בתנאי, והוא לא נשבע על עצם הדבר שראה, א"כ אמאי יחשב שווא. וע"ע משנת ר"א יא].

והרמב"ם [שבועות ה כא] כתב אם נשבע שראה גמל פורח באויר, ואמר שדעתו היה על עוף גדול, לוקה משום שווא. שבטלה דעתו אצל כל אדם¹. וביארו הנ"כ דאם אמר שנתכוון לגוזמא אינו שבועת שווא.

אבל דעת ר"ת [בתוס' שבועות שם, וכ"כ בפסקי הרא"ש בסוגיין בשם ר"ן] דנחשב שבועת שווא משום שאוסר כל פירות העולם עליו [והוה שבועה דא"א לעמוד בו, ע' לעיל טו.]. אלא אשמועינן דאע"ג דלא אסרם אא"כ לא ראה, וסד"א שמה שראה עם רב קרי ליה עולי מצריים כדאמרי' אינשי, קמ"ל³.

ודילמא האי גברא וכו'. ר"א מן ההר פי' דקושיית הגמ' אמאי שבועות הבאי אסורות [לגי' דבשבועה אסור]. והרשב"א כתב דקושיית הגמ' אמאי קרי ליה הבאי, והקושייה על הלשון. [וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י]. והקרא הקשה דאמאי ניחוש להכי אם אינו טוען כן. וכתב דצ"ל דעדיף לומר כן מאשר לתלות בלשון הבאי.

ואסיק להון שמא עולי מצרים. והריטב"א כתב דאע"ג דלא סיים שראה בנ"א כעולי מצריים, מ"מ בסתם משמע ממין עולי מצריים. [דס"ד דיחיד יכול לקבוע לעצמו לשון [וע' במסקנא], ויל"ד האם סגי שנתכוון בלב, או דבעי שיוציא בפיו קודם, או לפני עדים].

דף כה. אדעתא דידן

כי משתבע אדעתא דידן משתבע. הרא"ש כתב ולא מהנינן ליה בדבר משונה כזה, אבל חרמו של ים וקרבות מלכים [לעיל כ]. אינו משונה כ"כ. [ויל"ד האם הוה חסרון בנאמנות, או דלא נחשב קביעת לשון]. והרשב"א [קידושין ג.] ביאר דאזלי בתר דעתא דידן, ול"מ מחשבת ליבו⁴. דברים שבלב אינם דברים⁵. והריטב"א ור"א מן ההר כתבו דבטלה דעתו אצל כל אדם⁶, ול"מ כלל לשון של יחיד⁷.

אבל הר"ן כתב דאינו נשבע על מה שיש בליבו אלא על דעתו. [וצ"ב דלא איירי שנשבע ע"ד אחרים, ומשמע דכל שבועה נקבע הלשון ע"ד השומעים. אבל אינו גדר על דעתכם, ע' בסמוך].

והראב"ן כתב דזה דוקא בשבועה⁸, דהנשבע נשבע על דעת אחרים ולא על דעת עצמו, אבל בנדרים נודר ע"ד עצמו, ואמרי' דילמא חזי שומשמנא תמן ואסיק להו עולי [מצרים]. והקרבן נתנאל [ר] כתב דלפ"ז מיושב דהמשנה [כ]. דחרמו של ים איירי בנדרים. וכ"כ תוס' [לעיל כג: בסר"ד] דיש תנאי בנדר, שאומר לא נדרתי אלא בחרמו של ים, והא מילתא ליתא בשבועה.

ותוס' [שבועות כו:] הביאו מכאן דאף ת"ח אינו יכול לומר דנתכוון לפרט, ודוקא פת חטין. [אבל לת"י הא' משמע דה"נ דוקא ע"ה ל"מ].

לאפוקי מקניא דרבא וכו'. [דנשבע בלשון אמת]. ותוס' [שבועות כט:] כתבו דאיירי בקפץ ונשבע, דאל"כ רבא היה משיב ע"ד המקום וע"ד ב"ד⁹. אבל התר"י כתב דלא נשבע באמת,

1 ולכאורה כוונתו ע"פ הגמ' בסמוך [וא"כ מבואר דהא דאמרי' אדעתא דידן הוה משום בטלה דעתיה, וכמ"ש הריטב"א ור"א מן ההר].

2 וכדעת הרמב"ם דנחשב שבועת שווא, דאילו לר"ן אפשר שלא לאכול עד שיתכנן [הו' לעיל שם].

3 וצ"ב אמאי לא אמרי' כן באמת, דהא הרא"ש [בפירוש] מבואר דאף שבועות הבאי מותר בפירות מדאורייתא. [ובאמת בתוס' שבועות משמע דכתבו דשבועות הבאי אסור מדרבנן רק אחרי שחלקו על דברי ר"ת].

4 ולשון רש"י [שבועות כט.] לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם, אלא בתר הפה.

5 ויל"ד האם יהני מסירת מודעא, לקבוע לעצמו שיחשב לשון בענין זה [בלא גדרי מודעא של ביטול].

6 ויל"ד האם תליא בגדרי בטלה דעתיה דכל התורה, וכל שאינו מנהג רוב אנשי המקום לא יחשב 'לשון' [וע' תוס' שבת צב: בגדרי בטלה דעתיה]. ולפ"ז מבואר כאן דלא מהני לשון יחידים. [ויל"ד ממש"כ הר"ן ב. דמהני הסכמת רבנן להחשב לשון, דלא גרע מהסכמת אומות, ובפשוטו משמע דה"ה שאר יחידים].

7 ומבואר בזה דלא כדברי הירושלמי [ריש נזיר, הו' לעיל ב.] דמהני לקבוע לומר ד'פת' יחשב כאומר הריני נזיר. וכ"כ הקר"א.

8 ולכאורה זה מתיישב רק לדברי ר"א מן ההר דקושיית הגמ' על שבועות הבאי, אבל למש"כ הרשב"א קושיית הגמ' הוה אף מנדר הבאי דמתני'. [והק"נ כתב דלפ"ז קורת בית הבד דמתני' אינו משום גוזמא, אלא כמ"ש הר"ן].

9 [דמסתמא ידע הברייתא].

אלא לפי דעתו והערמתו קאמר דהוה אמת.

ומבואר דאף דב"ד משביעים אותו, לולי הא דהתנו ע"ד אתה נשבע, היה מהני כיון דנשבע בלשון אמת. וכ"פ הרמב"ם [שבועות ב טו] דכשמשביע ואומר על דעתכם אני נשבע, אינו יכול לומר כך היה בליבי, דתליא בליבו לש חבירו, ופיו וליבם שווים. לפיכך ב"ד משביעים וכו'.

אבל תוס' [לעיל כג; הו' בר"ן שם] הביאו מסוגיין דמי שהשביעו חבירו, ל"מ המודעא, דע"ד חבירו הוא נשבע. והמחנ"א [שבועות א, ו] הביא בשם הרא"ם ושר"ת הרב"א [לה] דכיון דהשביעו, ונשבע להנאתו הוה כמי שאומר ע"ד. וצ"ב דאדרבה בסוגיין מבואר דוקא דאמר ע"ד. והמחנ"א הביא ר' בצלאל תי' דבשבועת הדיינים אין הנאה בכך לדיינים. והמחנ"א הקשה מהא דמשה השביע את ישראל, וקבלו ממנו טובה¹.

אבל המחנ"א כתב דלא נחשב לכל מילי נודר ע"ד, אלא דמודעא הוה היפך משמעות שבועתו, ול"מ לסתור דבריו, ואף בלא שאמר ע"ד כן [דומיה דמסיק שמא שומשמני]. וצ"ב מהיכן למדו כן בסוגיין, ואף הנשבע ע"ד עצמו ל"מ מסיק שמא שומשמני. והמחנ"א הביא בשם הש"ך דסברת התוס' דל"מ מודעא, דכיון דנדר עבור חבירו לא אמרי' דאנן סהדי שלא היה נשבע.

והגר"א [ריא ד] ביאר דראיית התוס' מהא דהגמ' לא תי' לאפוקי שלא ימסור מודעא, ומוכח דל"מ מודעא אף בלא שאמר ע"ד.

ר"ן ד"ה א"ל פרעתיך. מודה במקצת, דכופר הכל שבועת היסת דליתא בנקיטת חפץ [וכ"כ הר"ן בשבועות]. אבל הריטב"א הוכיח מכאן דשבועת היסת בעי נקיטת חפץ. וכ"ד תוס' [שבועות מא. ד"ה מאי] דשבועה דרבנן בעי נקיטת חפץ, אבל המרדכי [שם] כתב דהיינו דוקא שבועת המשנה, אבל שבועת היסת ל"צ נקיטת חפץ. והריטב"א הביא דהגאונים כתבו דשבועת היסת אי"צ חפץ. והריטב"א [שבועות שם] דחה דהנתבע עשה כן מעצמו כדי שיוכל לרמות.

ר"ן ד"ה ה"ג ואשתבע דיהבית. ול"ג דפרעית לך, דלאו בתורת פרעון שקליה. וכ"כ הרשב"א. אבל הריטב"א הוכיח מכאן² דנחשב פרעון אם נתן למלוה במקום המשתמר שאפשר לו לידע, והם קיימים בידו או ברשותו³, ואף דלא גילה לו.

כשהשביע את ישראל בערבות מואב. תוס' [שבועות כט. ד"ה כשהשביע] הקשו מה היתה מועלת השבועה, דכמו שהיה חושש שיעברו על התורה, היה לו לירא שיעברו על השבועה. והמהרש"א [ח"א שם] תי' דקבלת התורה היתה ע"י שבועה וזכירת ברית, ולא רק דיבור בעלמא. וכע"ז הק' בתוס' תלמידי ר"פ⁴, ותי' דאף ב"נ מוזהרין על קידוש ד' שלא לחלל שמו בשבועת שקר. [וכן במשנ"ל [מלכים י ז ד"ה שוב] הביא מהירושלמי דבן נח מצווה שלא לעבור על שבועה⁵.]

בגמ' [שבת פח.] אמרי' דמודעא רבה לאורייתא, דקבלו באונס ע"י שכפה עליהם הר כגיגית. ותוס' הק' דקיבלו שוב בערבות מואב, והר גריזים והר עיבל. ור"ת תי' כיון דהיה ע"פ הדיבור הוה כבע"כ. והמרדכי [שבועות תשנז] תי' בשם ר"י דהיו יראים שלא יכניסם לאר"י. [וע' מהר"ק קסו שדן דהוה מניעת רווח, ולא אונס].

בגמ' [לעיל ח. מכות כב. וכו'] אמרי' דאין שבועה חל ע"ד מצוה, שכן מושבע ועומד. ובפשוטו היינו ע"פ סוגיין דבערבות מואב נשבעו לקיים את כל התורה. אמנם החזו"א [י"ד ב כז] כתב

1 וכתב דצ"ל דלמסקנא הוה משום דלא להוה הפרה [וכתב דכ"מ בר"ן שבועות, ולמסקנא לא חיישינן להערמה כלל. אבל הביא דבתוס' גיטין לה מבואר דאף למסקנא הטעם משום קניא דרבא].

2 והמגיה דן ד"ל דשאר ראשונים פליגי משום דלא היה דעתו לתת. אבל לא פליגי בעיקר הדין. [ויל"ד כשחזר ולקח, האם יחשב הלוואה מחודשת, או דפקע הפרעון, דכבר אינו מעמידו לידו].

3 והרש"ש שם הקשה דעדיין קשה קושיית התוס', במה יחשב קבלה זו.

4 ובתור"פ הק' אם אין תורה אין שבועה. [וצ"ב דכבר קבלו את התורה מהר סיני, ובערבות מואב היה תוספת קבלה].

6 והביא בתנ"ך דהשביעו הרבה שבועות, ואם אינו מצווה מה מהני. והמנח"ח [ל יא] הקשה דאינו בכלל ז' מצוות של בני נח, ובמה נתחייבו. והאבנ"י [י"ד שו יז] כתב דהסברא מכרעת דמי שנשבע לחבירו מחויב לקיים וא"צ לזה שום אזהרה, והיינו שבועת אברהם ויצחק ואליעזר כו' והשבועה של קבלת התורה. [אבל מי שנשבע לעצמו לעשות דבר בעי גזיה"כ דלא יחל דברו].

דהוה 'ברית', אבל אין איסור שבועה ממש¹, שהרי נצטוו כבר, ולא חל שבועה על המצוה². דמי שעובר על דיני התורה אינו לוקה משום לאו דשבועה, והחשוד על עבירה קלה אינו פסול לשבועה³. והא דאמר⁴ מושבע ועומד לאו דוקא אלא מוזהר ועומד.

איך אלוה. תוס' [שבועות כט.] כתבו דאפי' יזכיר שם המיוחד, הא אמרי' [שבועות לה:] דשמות האמורים בפסל מיכה חול. והרמב"ן [שם] תי' דמשה רבינו לא היה מזכיר שם המיוחד לבטלה.

משמע תורה א' וכו'. הלח"מ [שבועות ב יד] הביא בשם מהר"י ב"ל להקשות דכיון דנשבע על הכלל, ל"מ שנתכוון רק על הפרט, והוה דברים שבלב לדעת תוס' [שבועות כו:; אבל לדעת הרמב"ם מהני לפרט. וע' לקמן כח.]. והמחנ"א [שבועות ו בסופו] כתב דהכא נחשב דאינו סותר לדברי פיו, ומהני לפרש. והלח"מ תי' דבעלמא ל"מ לפרש דבריו, דאם איתא היה לו לפרש. משא"כ הכא לא היו יכולים לפרש מחמת יראת משה. וכן בסוגיה לעיל גבי שומשמי אמרי' דלא פירש כיון דכוונתו לגזמא.

ר"ן ד"ה אלא. ובשבועות מסקי' כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו. תוס' והראשונים [שם] כתבו דלכאורה מבואר מזה דע"ד שנים נחשב ע"ד רבים, דהכא אמר ע"ד הקב"ה וע"ד. ודחו דדעת הקב"ה שאני.

בטרוף. הר"ן פ' עשוי בקעים. ורש"י [שבועות כט:] כת' דיש לה חריצים, שראה נחש מנומר [וכ"כ המפרש]. והר"ן מביא בשם הירושלמי דהוה מרובע [וכ"ד הרא"ש]. והר"ן [במשנה] כתב דלא שייך בזה גזמא כלל. ורע"א [בשו"ע] ציין דדעת הרשב"א ותוס' [נדרים ושבועות] והרא"ש דגם כקורת בית הבד איירי דוקא דראה נחש משונה.

אגב טרוף וכו'. בפשוטו איירי דאמר כן להדיא, אבל הש"ע [רלב ד] הביא בסתם כקורת בית הבד, ולא הזכיר טרוף. והט"ז [ח] כ' דיל"פ הגמ' דכוונת הנודר כקורת בית הבד לענין טרוף. ומה ששנאו תנא דמתני' קמ"ל למקח וממכר. [ורע"א העיר מלשון הגמ' וליתני טרוף].

דף כה:

נדרי שגגות

רא"ש ד"ה נדרי שגגות. ולא היה דעתו לנדור כלל, ואין פיו וליבו שווין. ואף דידע מה הוציא בפיו, דטעה וסבור שלא יאסר בכך. והרשב"א [קידושין ג.] כתב דהיכא דלישניה איתקיל ליה הוה כמו נדרי שגגות, דסבור שלא יאסר בכך.

והגר"ח [סטנסל קצט] הקשה דאם יש אומדנא דמוכח דלא נתכוון לאסור, אמאי בעינן לדין האדם בשבועה, הא אפי' בקנינים מהני אומדנא. ותי' דילפי' אפי' היכא דליכא אומדנא דמוכח, דכיון דהוה טעות בעצם הנדר, מגזיה"כ נחשב דלא הוה פיו וליבו שווין, ואף כשאינו אומדנא גמורה. [וע"ע בסמוך בדברי הר"ן].

ובברכ"ש [טו ג] כתב דבנדרים היכא דאינו טעות בעיקר הנדר, ל"מ אפי' אומדנא דמוכח [וכ"מ בר"ן בסמוך], דמשום טעות אינו מתבטל נדרו. וכ"כ הגרנ"ט [נז] וחי' ר' שמואל [ג ד] דחלות הנדר לא תליא בכוונתו, אלא כיון דהוציא מפיו לשון נדר [בכוונה], גדר התורה דנאסר מאליה⁵. אלא דיש גזיה"כ דבעינן האדם בשבועה.

אבל החז"א [נ ה] כתב דאף בכל מקח בעינן 'האדם במעשיו'. וכתב דהא דבעי קרא

1 והחז"א כתב דאין שבועה ממש לדורות הבאין. אבל בגמ' [שבועות לט.] איתא דורות הבאין וגרים שעתידין להתגייר מניין ת"ל ואת אשר איננו פה היום. [ע"ש במהרש"א ח"א]. וכוונת החז"א דלא יתכן דגדר השבעה זו לדורות הבאין יש בו לאו דשבועה גמורה.

2 ושוב כתב החז"א דאף לאותו דור לא חל שבועה, דאחע"א. ולכאורה כוונתו דלא יתכן איסור שבועה לדורות הבאין, שהרי לא נשבעו. וע"כ אף לאותו דור לא היה בגדר שבועה, אלא ברית.

3 וע' מש"כ לעיל ח. דדנו האחרונים האם הא דלא חל שבועה ע"ד מצוה הוה משום אחע"א או דוקא משום דמושבע ועומד.

4 והחז"א הקשה בזה ע"ד הש"ך [י"ד קיט כא] דהחשוד על דבר, אינו נאמן אפי' בשבועה, שהרי מושבע ועומד.

5 וכ"כ הנתניבות [נה א] דאף היכא דיש אומדנא דטעה בעיקר הנדר, אמרי' גזיה"כ דאינו מתיר נדרי עצמו.

6 [וכ"כ השערי' ה כא. וע"ד מש"כ האחרונים בגדר חליצה, דהתורה מחילה את האיסור ע"פ מעשה ידיה].

בשבועה אפ"ל דהו"א דשבועה חמורה, ונחשב כשוגג ובעי קרבן².

רא"ש ד"ה קונם. דבשעה שהנדר יש לו לחול, אז שכח. וכן מבואר בר"ן [ד"ה נדרי שגגות] דיש במשנה תרי גווני נדרי שגגות, וכיון דטעה בשעת קיום התנאי אינו מתקיים, דנדרא באכילה קמייתא חייל. וכ"כ רש"י [שבועות כח.] ו**תוס'** [שם] ושא"ר [והו' בר"ן לעיל טו:]. ואף זה ילפי' מ'האדם בשבועה', דבעינן שיהא מתכוון בשעה שחל האיסור⁴.

ולשון הר"ן [וכן רש"י שבועות כח.] דתליא באכילה הא'. ובשלמ"נ דן לפ"ז באופן דחל איסור מיד, ותלה בתנאי של אח"כ, שלא יאכל ככר זה אם יאכל ככר אחר למחר, ואכל את הנדר במזיד, ולמחר אכל את התנאי בשוגג. ובתוס' שבועות [כח.] האריכו בזה לדעת רש"י, ודעת **התוס'** [שם] דכיון דהתנאי מתקיים בשוגג פטור. וכ"ד **התוס'** כאן דכתבו דשבועה שלא יישן היום אם יישן למחר, דאם יישן בשוגג לא חל.

ורש"י [שבועות כו: ד"ה אי, וכן שבת סט:] ביאר [דברי הגמ' שם] דהנשבע לשעבר ושגג, דאי בשעה שנשבע סבור שאכל אינו חייב קרבן, דדרש"י האדם בשבועה פרט לאנוס, שתהא דעתו עליו בשעת שבועה. אבל בשבועה להבא שפיר מתחייב בשוגג, דבשעת שבועה היתה דעתו מיושבת עליו, ואח"כ נעלמה ממנו.

אבל **הרמב"ם** [שבועות ג ו] כתב דהנשבע שלא יאכל, ושכח ואכל הוה בכלל שבועת שגגות. ובהשגות **בעל ההשלמה** כת' דמשמע דס"ל דפטור האדם בשבועה איתא נמי בלהבא [וחלק עליו]. וכ"מ בדעת **הרמב"ם** [ד טו-יז] דהתנה שלא יאכל זו אם יאכל זו, דתליא האם היה שוגג בשעת אכילת האיסור, ולא בשעת חלות התנאי. [וכ"מ דעת הר"י מגאש שבועות כח:].

וב**מרכבת המשנה** [שבועות ג ה] העמיד דלדעת הרמב"ם ניהא הסיפא של המשנה, ושכח ואכל ושתה, דהוה שגגה בעצם האיסור. וכ"כ **הריטב"א** [בשיטמ"ק] בשם ר"מ. ולפ"ז מבואר דאף בנדרים אינו עובר [כלל] כשאכל או נהנה בשוגג, דממועט מהאדם בשבועה. וכ"כ **האו"ש** [מעילה ד ט] דלפ"ז אין מעילה בקונמות כששכח שנדר⁵. ו**האחרונים** [אבי עזרי שם] תמהו דלפ"ז לא משכחת לה קרבן מעילה בקונמות [אלא באופנים שזכר שנדר, וטעה בדבר אחר]. ועוד תימה דכיון דאיסור קונם חל על גוף החפץ, ממילא אסור, והאין נימא דאינו בכלל הנדר כשאכל שוגג. ובפשוטו הוה כעין תנאי, דלא נתכוון לאסור ע"ד שיטעה ויעבור.

רא"ש ד"ה קונם. וילפי' משבועות. בפשוטו משמע דהוה היקש, וכמ"ש הר"ן [לעיל ז]. דהוקשו לענין ידות. אבל **תוס'** שבועות [כח: סוד"ה כשם] הקשו ניפרוך מה לשבועות שאין חלין ע"ד מצוה. [ותי' דאינו חומר בנדר]. ומבואר דילפי' במה מצינו.

שגגה את כיסי וכו'. תוס' כתבו דאין לפרש דאמרה 'אם' גגבה, דא"כ פשיטא דלא חל הנדר. ובפשוטו משמע דבאופן דהוה תנאי א"צ לדין האדם בשבועה. אבל **הגר"ח** [הו' בגר"ז ריש הל' נזירות, ובסטנצל רג] כתב דכל תנאי בנדר מהני משום האדם בשבועה, ולכן לא בעינן פרשת תנאים⁸.

- 1 לכאורה כוונתו ע"פ הגמ' שבועות לא: דס"ד דאף דמי שטעה בשבועת העדות פטור, ס"ד דשבועת ביטוי חמיר טפי דיש קרבן בשגגתו.
- 2 [ולכאורה לפ"ז בנדר לא בעי קרא, אלא הוה סברא. וברא"ש מבואר דילפי'. וכן בראשונים בכ"מ נקטו אף בנדר דין האדם בשבועה].
- 3 ולדברי **החזו"א** דגדר האדם בשבועה כשאר מעשה בלא כוונה, וצ"ב בדמיונות לא בעינן כוונה בשעת קיום התנאי. ואפשר דיש אומדנא דדעתו שיתקיים התנאי מדעתו. אבל בממון לא אמרי' כן, דכיון דהתנה עם חברו תליא אף בדעת חבירו. ותליא בקיום התנאי אף בלא כוונתו.
- 4 ו**המהר"ט** [א יט] הקשה מלקמן [פט:]: דאף דשבשיה שלא יאסר, ואפי' הכי חל הנדר. ונדחק דשבשיה שיאסר חלק, או שימצא פתח.
- 5 [ו**האר"ש** הוסיף והתבונן כי זה חדש, דדין של מעילה תלוי אם שייך חלות הנדר, וכמו דפטור בשבועה מקרבן כמו כן בקונם לא מעל].
- 6 ויש לדון ולחלק דקונם כללי, חל בכל אופן, ועי"ז עובר. ו**הרמב"ם** קאי רק בנדר שלא יאכל היום, דאסר על עצמו מה שיאכל היום. ודרש"י מהאדם בשבועה דמה שיאכל בשכחת הנדר הוה כמי שלא אכלו היום.
- 7 אבל **בתוס'** **הרא"ש** נקט דאיירי דלא הדירה אא"כ הכתה [ועי"ש מש"כ ליישב חידוש המשנה].
- 8 ועפ"ז תי' קושיית **הגהש"ס** [נזיר יא. הו' לעיל טו]. דמהני תנאי בנדרים אף דליתא בשליחות, ותי' **הגר"ח** דאינו מפרשת תנאי מילתא אחרית, אלא דאדעתא דהכי לא נדר. [במצב של קיום התנאי ל"ש הנדר. אמנם לכאורה לא דמי לשאר אופנים כאן דמשום האדם בשבועה לא חל הנדר, ולדברי **הגר"ח** חל, אלא האיסור מיתלא באופן מסויים. וא"ש טפי לדעת הרמב"ם הנ"ל].

והמחנ"א [נדרים ו] הביא מדברי התוס' דלא אמר כלל משום שגגבה, אבל האחרונים נקטו דכוונת התוס' דאמר משום שגגבה, כטעם על הנדר, ולא בגדר תנאי.

ומבואר שכיון דתלה דנדר מחמת כן אי"צ שאלה, ואף דאינו תנאי, דממעט' האדם בשבועה. והרשב"א [לעיל כב:] נקט דאם מעמיד דבריו חל הנדר, אף אם נודע שלא גגבה. והקרא"א [כב:] הוכיח מזה דאינו תנאי גמור אלא גילוי דעת דעד"כ. אבל החזו"א [נ ה] הקש' דגבי גט האומר משום נדר אני מוציאך לא נחשב תנאי [גיטין מה]¹. ותי' דבנדר אין כאן מעשה, ולכן הדבר מסור עליו, וסגי בגילוי דעת. ועוד תי' דכל נדר מוכיח דיש סיבה שאסרו, וחשיב כמס' במקח. אבל בגירושין עיקר הגירושין משום פירוד הלבבות, והוה רק תוספת טעם².

ר"ן ד"ה וב"ה. ומש"ה בקונם אשתי בעינן שיאמר בפ' וכו' דליכא טעות בעיקר הנדר. [וכ"כ הר"ן בסמוך ד"ה תנן, ולקמן כו: דהיכא דליכא טעות בעיקר הנדר צריך שאלה]. והמהרי"ט [ב י"ד כז, וכן א סח] הקשה דאף היכא דאינו טעות בעיקר הנדר נחשב נדרי שגגות, וכיון דיש אומדנא דמוכח. והמהרי"ט ביאר דצ"ל בפ' דאל"כ אין אומדנא דמוכח. משא"כ אביו או אחיו, דניכר כל מה שאסר עליהם הוא משום שאכלו שלא ברשותו.

והמהרי"ט הוכיח דהיכא דיש אומדנא דמוכח ל"צ שאלה אף כשאינו מוטעה בעיקר הנדר, מהגמ' [נזיר לב] דהמקבל נזירות, ונודע דנגב בהמתו [ואף דבפשוטו לא תלה נזירותו בקרבנות], ומבואר ברמב"ם דאי"צ שאלה³ [וכ"כ הלח"מ נזירות ב ב']. ועוד הביא מדברי הגמ' נזיר יא. דהאומר יודע אני שהנזיר אסור ביין, אבל סבור הייתי שהיו מתירים לי, שא"א לי לחיות בלא יין, הר"ז נדרי שגגות. ואף שאינו מוטעה בעיקר הנדר.

והגרנ"ט [נז] ביאר דעת הר"ן דבהדיר את אשתו עצם הנדר לא היתה טעות, ורק הסיבה שעבורו נדר, ולכן אינו בכלל 'נדרי טעות'. אלא דמהני הא דמפרט את הטעם להחשב 'נדר ופתחו עמו'. והעירו דלפ"ז לא שייך לגדרי נדרי שגגות, אלא הוה היתר בפנ"ע דנדר ופתחו עמו. ויל"פ דכיון דמפרט דנדר עד"כ הוה כחלק מהנדר, ועי"ז עצם הוה טעות בעיקר הנדר. [וכתב דבנדרים לא בעינן בליבו ובלב כל אדם, דאין חסרון דברים שבלב אינם דברים, כיון דתליא בדידה].

אומר מותר – הריטב"א [שבועות כו] כתב דה"ה אומר מותר ממועט מ'האדם בשבועה', דמה לי שגגת מעשה מה לי שגגת הוראה. ובמחנ"א [נדרים ג] האריך בזה.

והרא"ש [נזיר יא:] כתב בשם הר"ם דהמקבל נזירות ואומר דסבור שיתירו לו יין כיון דאינו יכול לחיות בלא יין, דאין פיו וליבו שווין דאדעתא דאונס לא נדר⁵. וה"נ לא היה בדעתו לאסור עליו יין, ולא היה פיו וליבו שווין. ואע"ג דאי הוה אמר הכי בהדיא הוה נזיר, הכא קיבל אף ביין.

והגר"ח [שם, והו' בגרי"ז שם] ביאר דכיון דקיבל על עצמו נזירות מטומאה ותגלחת, ממילא אין נזירות לחצאין ונהיה נזיר אף מיין. ואף דטעה ולא נדר ע"ד כן, אינו טעות בעצם הנדר אלא צדדי. אבל כשהוא מקבל על עצמו איסור ביין, אלא שסבור שלא יאסר בכך, א"כ יש טעות בקבלה שלו⁶. והוה נדרי שגגות ואי"צ פתח.

ר"ן ד"ה כשם. ה"ה שבועת זירוזין שרי. וכ"כ הרשב"א [שו"ת ג שב]. אבל הכס"מ [שבועות ג ה] דייק מהרמב"ם דשבועות זירוזין אסורות. וכ"ה להדיא בפיה"מ לרמב"ם [סוף משנה ג']. אבל הרמב"ם [שבועות ג א] כתב דכל הנשבע בא' מד' שבועות האלו הרי הוא פטור, דדרשי' האדם בשבועה.

- 1 והקשה א"כ אמאי בנדר נחשב חסרון האדם בשבועה. ואף בקנינים בעינן האדם במעשיו.
- 2 ובתוס' [בכ"מ קידושין מט; כתובות צז.] כתבו דיש אופנים דסגי בגילוי דעת, ואי"צ תנאי. ותוס' סתמו ולא פירשו מתי סגי בגילוי דעת. ובתו"ד הגרנ"ט [נז] כתב דהיכא דגילה דעתו דזה הסיבה שמקנה ומגרש סגי בכך ואי"צ תנאי. דעי"ז נחשב דעצם הגמ"ד למכירה תליא בזה, ודמי לגדר האדם בשבועה [וע"ד מש"כ החזו"א].
- 3 אבל דעת תוס' שם דצריך שאלה [ועי"ש במהרי"ט דהקשה על דבריהם].
- 4 וכתב דמוכח דדעת הרמב"ם דכל שיש הוכחה דנדר ע"ד כן הוה כאילו פירש. אבל הביא דהב"י נקט דאף הרמב"ם ס"ל כר"ן דבעי טעות בעיקר הנדר.
- 5 ובתחילת דבריו כתב דהוה נדרי אונסין, ודחה דל"ש נדרי אונסין כיון דידע בשעה שנדר.
- 6 [ואף דאין טעות בקבלת שאר גדרי נזיר, כיון דקיבל בהדיא על יין נחשב טעות בגוף הנזירות. א"נ אמרי' דנדר שבטלה מקצתו].
- 7 בפיה"מ הנדמ"ח מבואר כן להדיא. [אבל בפיה"מ לפנינו איתא דאין צריכין הפרה אלא נדרי זירוזין ולפיכך אינו מותר בשבועה. והלח"מ [נדרים ד ג] תמה על דברי הרמב"ם, דודאי נדרי זירוזין אי"צ התרה].

וצ"ל דכוונת הרמב"ם דמ"מ אסור [ויש בזה לאו].

כך שבועות שגגות מותרות. תוס' [שבועות כח: ד"ה כשם] הקשו דאדרבה קרא כתיב בשבועה. ותי' דנדרי שגגות הוזכרו במשנה דידן, אבל לגבי שבועה ליכא משנה.

היכי דמי שבועות שגגות כגון ר"כ ור"א וכו'. הר"ן וש"ר כתבו דלרבותא נקט ליה². והר"ן ביאר דהוה רבותא דאף דכ"א אמר לשני שטעה. אבל תוס' שבועות [כח:] כתבו דלרבותא דאפי' שעבר על שבועתו בשעה שהוציא מפיו³, דהיה אפ"ל דוקא באופן שלא עבר בשעה שהוציא מפיו, דומיה דנדר.

הריטב"א [בסוף הסוגיה] כתב דאייירי דאינו מפקפק כלל בדבר, אבל אילו ליבו נוקפו אף שקרוב לודאי חייב. ותוס' שבועות [כו:] הקשו דבגיטין לה. גבי ההיא אלמנה מבואר דאף שהיתה סבורה לישבע באמת נענשה. ותי' דהתם מעיקרא הול"ל [בשעת פקדון] שסופה לבוא לידי שבועה אם תאבדנו.

אבל שר"ת הרא"ש [קג ב] למד מכאן דמותר לישבע ע"פ פנקסו [ואף דאין זוכר, קמ"ל דיכול לישבע מה שנראה לו, ומותר לכתחי'. אבל בפשוטו סוגיין לא קאי על מה אפשר לסמוך, אלא באופן שטעה אינו איסור בדיעבד].

שפיר קמישתבע. תוס' [שבועות כו. ד"ה את] דייק דמותר, ואין בזה עונש שבועה כלל⁵, ולא אמר' דנתמעט רק מקרבן שבועה. אבל הקשו מ"ש דלעיל יז. בעי ב' קרא למעט נשבע לבטל את המצווה אף מלאו. ותי' דנתמעט שוגג לגמרי מעונש שבועה וקרבן. והריטב"א [שם כו.] ביאר דסברא הוא דמחמת אונס נשבע פטור לגמרי⁶.

אבל התוס' הרא"ש כת' דפשיטא דאסור לישבע כמו שנשבעו שניהם⁷. וכתב דנשבעו שלא יאכלו ככר זה אם האמת אינו כדבריהם⁸. [וצ"ב הלשון אנא בשיקרא אישתבעי, לא יאכל ולא יהא שקר⁹]. ועד"ז כתב הדרישה [רלט] דאם נשבע על דבר זה [שבועה לשעבר] ונמצא שקר חייב קרבן, ורק בשבועה דלהבא לא חל שבועה ע"פ כששגג. והש"ך [רלט לג] תמה דבגמ' [שבועות כו:] מבואר להדיא דאם לא ידע שבועתו אין חיוב קרבן שבועה לשעבר, דאנוס הוא¹⁰.

פותחין בשבתות ויו"ט. פי' הר"ן דבעי פתח והיתר חכם, כיון דליכא טעות בעיקר הנדר. וכ"כ שא"ר¹¹. וכ"מ מדברי הרמב"ם [שבועות ו יא] דעושים פתח, אילו היה יודע דנופל הנדר בשבתות ויו"ט ואסור להצטער בהם. אבל בתוס' הביאו צד דצריך שאלה. [וע' לקמן כז. דהראשונים דנו בדעת הרמב"ן האם צריך שאלה].

והמחנ"א [נדרים ג] הביא מדברי הרמב"ם [שבועות ג ו] דהנשבע שלא להניח תפילין, ולא

- 1 ואף דד' נדרים אסור לכתחי', וכמ"ש הר"ן כא. בשם התוספתא, והרמב"ם [ד ד], בזירוזין יש איסור גמור.
- 2 אבל בשיטמ"ק הביא בשם הר"ץ דאם תלה שבועתו ואסר על עצמו פירות להבא, אינן מותרות דאיבעי ליה לארמויי אנפשיה.
- 3 והוה חילול יותר גדול לדיבורו. ועוד אפ"ל דשבועות שגגות נתמעט דלא 'חל' השבועה, משא"כ שבועה לשעבר הוא להעמיד את האמת, והרי אינו אמת. [ולשון תוס' בשבועות משמע דאף שבועה לשעבר נחשב ש'חל', ועבר מיד בשעה שהוציא מפיו. וצ"ע].
- 4 ויל"פ דמתפרש שנשבע שדעתו כך. וע"ע הקצות [פז כח, צב ד] דאם יש חזקה נגד מה שנשבע דאינו נפסל, דעל דעתו הוא נשבע. ויכול להיות האמת כדבריו. ויל"פ דהשבועה תליא במה בדעתו, ובזה אין חזקה.
- 5 והריטב"א שם דייק כן שהרי רב לא מחה בהם, ומשמע דהיו רגילים בכך.
- 6 וע' לעיל ח. דנח' הבעה"מ והרמב"ן כע"ז בשבועה ע"ד מצוה האם הוה פטור רק מקרבן, או דילפי' מיניה דהגדר דלא חל שבועה כלל.
- 7 ואפשר דכוונתו דכיון דבין שניהם יש שבועת שקר, הר"ל למידק טפי. [ולפ"ז דכוונת הגמ' דכל א' מהם היה שגגות, לולי חבירו].
- 8 ולא חל איסור ע"י השבועה כיון דלא נתכוון לכך. ומבואר דגדר שבועה ד'חל איסור', דאי הוה רק סברא לאמת דיבורו, א"כ מ"ש. [וע' לשון תוס' שבועות כח: דקמ"ל דאפי' שעובר על שבועתו בשעה שיצא מפיו. משמע דהחילוק דאיסור פירות, עובר על דבריו אח"כ].
- 9 אבל צ"ע דבתוס' הרא"ש אח"כ העתיק את דברי התוס' [שבועות] לענין אלמנה וכו', ולשיטתו לק"מ, דהתם נשבעה לשעבר.
- 10 אבל בדברי התוס' הרא"ש אפ"ל דכוונתו דלכתחי' אסור. [ויל"ד לדעת הראשונים דשבועה בעי שם, דעכ"פ הוציא שם שמים לבטלה].
- 11 וע' היטב לשון הרא"ש.

ידע שתפילין מצוה הוה שבועת שגגות, ואי"צ שאלה. וה"נ לפ"ז אי"צ שאלה. ועוד הביא מפסק הש"ע [רלב"ג י"ג ע"פ רבינו ירוחם] דאם נשבע משום שסבור דהוה איסור חמור, ונמצא דהאיסור אינו חמור כ"כ אי"צ היתר חכם. והמחנ"א מבאר דנח' האם טעות מחמת שיש איסור בדבר נחשב 'טעות', או דאינו מוטעה בעצם. [ועי"ש שהאר"י בזה]. והשלמי נדרים חילק דהתם לא ידע כלל שיש מצווה בהנחת תפילין, ולכן גרע.

רא"ש ד"ה פותחין. והנדר חל ע"ד מצוה. וע' בראשונים [לק' סו.] דהביאו את הגמ' תענית יב: דרבנן העמידו דבריהם אם נדר תענית ביר"ט של מגילת תענית. והראשונים דנו האם היינו בנדר גמור, או רק קבלת תענית דהוה קבלה לדבר מצוה. [וע"ע ר"ן תענית ב: בדה"ר].

נדר שהותר מקצתו

עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו. פי' הר"ן דכוונת הגמ' לפרש דתליא בהא מח' בי"ש ובי"ה. ובתוס' הקשו וא"ת ת"ק כבי"ש, ות' דס"ל דלא נחלקו בי"ש ובי"ה בדבר הזה. ובשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דאע"פ שבי"ה קדמו, שכחו דבריהם, ותפסו כבי"ש, עד שבא ר"ע והחזירו.

הרא"ש [ד"ה אלו] כתב דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו. והרא"ש [סו.] כתב דלא נדר מעיקרא אלא ע"ד שנתקיים כולו, נמצא התרת מקצתו פתח לכולו¹. [ולפ"ז הוה סברא]. אבל הר"ן [לעי"ג:] כתב דדרש' כל היוצא מפיו יעשה, אם כולו קיים וכו'.² וכ"כ הר"ן [סו.] בשם הירושלמי [פ"א א"ג]. והתוי"ט [טו] כתב דלשון המשנה דר"ע לימד, משמע דלמד מקרא.

ובשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דסוגיין דומה למקדש ה' נשים, וביניהם ב' אחיות, דאמרי' [קידושין נא. וב"ב קמג.] דהוה קני את וחמור, ולא קנה. ואף למ"ד דהתם מהני, בנדר מודה דטועה הוא, ונדר בטעות. והחז"א [דמאי טו יא] כתב דהכא גרע מקני את וחמור, דבטעות בטלה אמירתו לגמרי⁴. א"נ שאני נדר דאינו חלות קנין, אלא הזהירותו תורה בבל יחל דברו, וכל שנפסד דיבורו בטל נדרו. והחז"א ביאר סברת מ"ד דלא אמרי' דהנדר בטלה כולו, דהטעות מבטל דיבורו. ומה שאינו טעות עומד בפנ"ע. א"נ נדר חל בדיבור חל טפי.

והאחרונים חקרו בגדר הדין בטלה מקצתו, האם תליא בחלות הנדר, או בקבלת נדרו. והקה"י [יט] כתב דעי"ז כל הדיבור הוה דיבור טעות. וע"ע בהמשך הסוגיה דהראשונים דנו דאף בהפרת בעל דמכאן ולהבא נימא דבטלה מקצתו.

בשר"ת הר"ן [עג הו' במחנ"א שבועות ח] כתב דמי שנשבע לפרוע קרן ורבית, דלא חל השבועה על הרבית, אבל חייב לשלם את הקרן. ולא אמרי' דהוה בטלה מקצתה, דכשנשבע דעתו אף על הרבית⁵. ועד"ז השעה"מ [נדרים יב י, הו' בפתח"ת רכט א] הביא בשם ספר קול יעקב להסתפק במי שהקדיש ב' בהמות, ואמר הרי אלו עולה, ונמצא א' בעל מום האם השני קדוש. והביא מדברי המחנ"א הנ"ל דכיון דהוא הקדיש את שניהם, אלא שלא חל ל"א בטלה מקצתו⁶. והקה"י ביאר כוונתם דכיון דאין חסרון בדיבור הנדר, אלא שהשבועה אינו חל, ל"ש בטלה מקצתה.

אבל המחנ"א כת' דנראה מסברא להיפך דכיון דנתכוון לידור אף על הרבית הוה בכלל הנדר, ובטלה מקצתו. משא"כ אביו דלא נתכוון לכללו בנדר, ולכן בעינן מעמיד דבריו [בסמוך].

ר"ן ד"ה אמר. ועכשיו ג"כ מעמיד דבריו הראשונים לגבי האחרים. בפשוטו מבואר בר"ן [כמה פעמים בסוגיה], דבעינן תרתי, טעות בעיקר הנדר, וטעות בלשון. וכן משמע

1 וכ"כ הריטב"א דבאותו פתח יש להתיר את כולו. [וצ"ל דכיון דיש פתח, נחשב דהחכם התיר אף את שאר הנדר. וצ"ב. ועוד יל"פ דלעולם יסודו משום בטלה מקצתה, אלא דיש תנאי דל"מ היתר בלא פתח. וקמ"ל הרא"ש דנחשב שיש פתח].

2 וברשב"א משמע דהוה לדעת רבא, אבל לדעת רבה לא אמרי' בטלה מקצתה אלא במעמיד.
3 ובירושלמי ברכות [ה ב] למד דהותר מקצתו דכ"מ בתנ"ך חזינן דהיכא דבטל מקצת הגזירה, בטלה כולו. [וע"ע בסמוך מש"כ המשנ"ל].

4 משא"כ באת וחמור ידע דחמור לאו בת קנין.

5 והמחנ"א הביא ראיה דלא חל הנדר מחמת שעבוד, דחל מיהא על מקצתו.

6 והנחלת צבי [ע"ג שר"ע] הק' דמפורש במשנה ראה אותם אוכלים, ונמצא אביו וכו', דאמרי' נדר שבטלה מקצתה, אף דלא חל מתחילה כלפי אביו. [וכתב דדוחק לחלק דגבי אביו אילו היה רוצה לאוסרו מהני]. והאחרונים תי' דלא דמי, דהתם יש טעות בקבלת הנדר.

בראשונים דסברת רבה דבעי 'צירוף'. אבל בריטב"א כתב דדוקא במשנה נתגלה דהיה טעות בנדר הראשון, והותר מכללו. אבל במעמיד דבריו גלי דעתיה דלא היה דעתו לאסור את הקרובים כלל, ועי"ז לא הוה הותר מכלל נדרו, אלא דטעה במה שאמר לשון הכולל את קרוביו¹. ועד"ז לשון הרמב"ם [נדרים ח ו] שהרי גילה דעתו שלא התיר מקצת הנדר וכו'.

בפסקי הרא"ש כתב להסתפק [לרבה] אם נדר מב' דברים, בשר ויין שלא היו לפניו², דלא שייך משנה או מעמיד, דלא אמרי' הותר מקצתו כיון דלא החליף, או דילמא כל דלא שייך החלפה אמרי' הותר מקצתו. ובמשנ"ל [נדרים ד יא] כתב להכריע ספיקו של הרא"ש, מדאמרי' בירושלמי [ברכות ה ב] דאליהו נשבע שלא יהא טל ומטר, ונדר הטל הותר משום נדר שבטלה מקצתו. והתם לא שייך משנה.

דף כו.

ורבא אמר וכו' הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא. לדברי הר"ן לרבא לבי"ש תליא במעמיד דבריו. אבל הרא"ש פי' דלרבא לא תליא במעמיד דבריו, אלא דרק היכא דאמר כולכם [בחזרה] שייך תפוס לשון ראשון. וע"ע תוס' רי"ד וריטב"א.

תפוס לשון ראשון. ע' ר"ן ורא"ש דלא תליא במח' ר' מאיר ור' יוסי, והוה רק דימוי בעלמא. לר"ן דתחילת דבריו הוה עיקר דיבורו. ולרא"ש דאינו נכלל ללשון א', אלא דמהני סופו לפרש את תחילתו. ועדיין צ"ב. ר"ן ד"ה לא. ור"י ס"ל דהוה תמורת שלמים, דבגמר דבריו אדם נתפס. **הרש"ש** הק' דדעת ר' יוסי דאף בגמ"ד אדם נתפס, ותמורת שניהם.

ר"ן ד"ה איתביה. איכא אינשי דקפדי וכו'. [וכ"כ לעיל בד"ה אסורין]. **רע"א** דייק דמשמע דבעינן טעם ראוי לקפידא³, והקשה דבבצל כופרי [ע' בע"ב] איזה טעם יש להקפיד.

דף כז:

וסיפא כגון שתלאן זה בזה. הרא"ש פי' דאמר פלוני כפלוני. וכיון דהותר הראשון, כולם שתלויים בו הותרו [כדאמרי' במשנה נזיר כ:]. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י. וכתב בשם הרמב"ם [נדרים ד יא] דאיידי דאמר לזה ולזה, ומפרשים דבריו דהוה כתלאן זה בזה. וכ"כ הרמב"ן [בהל' לקמן כב. בדה"ס] בשם איכא מ"ד, והאריך לחלוק. וכ"כ הלח"מ [שם, והגר"א רכט ד] דכיון דאמר ו' הוה כתלאן זו בזו, והביא שכ"כ בפסקי הרא"ש [ט ה].

והרמב"ם שם כתב אבל אם אמר שאיני נהנה לזה לזה [בלא ו'], צריך כ"א פתח. והכס"מ [שם] ביאר דהרמב"ם פסק כר' יהודה דע"י ו' הוה כלל [וע' לקמן סו. ושבועות לו וקידושין מו. דנחלקו בזה התנאים]. וכ"כ הר"ן [כז. בשם תוס'] כתב דדוקא כללם ע"י ו' אמרי' בטלה מקצתה, אבל אם אמר לא לך לא לך נחשב לב' נדרים [וכר' יהודה]. [אבל לר' שמעון אף לא לך לא לך הוה כלל, עד שיאמר קונם לכ"א, כדלקמן סו.]. אמנם הלח"מ נקט דהרמב"ם פסק [כר' מאיר] דאף ו' הוה פרט, ולא אמרי' נדר שבטלה מקצתה.

והריב"ש [רצא] למד מדברי הרמב"ם דה"ה מי שנשבע שלא יאכל ענבים, ולא ילבש משי, נחשב ב' שבועות ולא אמרי' בטלה מקצתה. דכל שהפעולות חלוקות⁵ גרע מב' לשונות להתחייב ב'. והמחנ"א [שבועות ט] הביא דהראנ"ח חלק והביא מפסקי הרא"ש דבשר ויין הוה נדר שבטלה מקצתה, ואף דשתייה חלוק מאכילה. [וע"ע גליון מהרש"א רלח ו].

- 1 ועד"ז יל"פ אף בדברי הר"ן דכיון דליכא טעות בלשון, אי"ז 'הותר' מקצתו, אלא דע"י הטעות מתפרש הלשון הראשון באופן אחר.
- 2 והפוסקים הקשו אמאי כתב דאינו לפניו. ובקנ"ו [ו] כתב להגיה בפניו, אבל נדר בסתם מבשר ויין תליא בסוגיין. אבל המחנ"א [א סח] כתב דאם הוא לפניו, ופירט כ"א בשמו נחשב שבועה על כ"א בפנ"ע.
- 3 יל"ד האם בעינן סיבת קפידא כדי שיחשב טעות ומשנה. או דלא מסתבר דתליא במה שאמר לבסוף, אם אין טעם שיאמר דוקא כך.
- 4 והאחרונים הקשו דהר"ן [סו.]. פסק כר' שמעון. וכאן סתם כר' יהודה.
- 5 והמחנ"א הביא דעד"ז כתב הריב"ש [קנט] דהנשבע על ב' פעולות חלוקות [וא' הוה דבר איסור] לא נחשב איסור כולל.
- 6 והביא ראייה מהגמ' שבועות כג:, וע' קו' המחנ"א [שבועות ט] על ראייתו. ורע"א [ע"ג המחנ"א] כת' ליישב.

תוס' שבועות [כז: ד"ה הכי השתא] הקשו במי קיבל עליו ב' נזירות, דמבואר לעיל יח. דאם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו, אמאי לא אמרי' נדר שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכבסוגיין'. **ותוס'** תי' דכיון דסליק למנין ב' נזירות הוה כקיבל כל א' בפנ"ע. **והפוסקים** כתבו דכוונתם ע"ד סברת הריב"ש¹].

והאחרונים [מחנ"א שם, קר"א] הביאו דכה"ק הירושלמי, ותי' דתליא במ"ד [לקמן צ.]. דאי אפשר לישראל על הנזירות השניה לפני שחלה [ואף שהוא נדר א' לא אמרי' בטלה מקצתה, כיון דלא חל²]. והירושלמי דוחה דאמר הריני נזיר ונזיר.

ר"ן ד"ה איתיביה. וכ"ש דקשיא לרבה. **רע"א** הקשה די"ל דלרבה רישא איירי במשנה **דא"צ** לומר דרישא ככ"ע, אלא ע"כ ר' מאיר כר"ע. א"כ אף סיפא במשנה. [וע"ע פור"י].

ר"ן ד"ה יש נדר שמקצתו מותר. בלא שאלה, כיון דיש טעות בעיקר הנדר. **והשלמי נדרים** דייק דדוקא בבנות שוח אמר כן, דלא ידע שיש בכלכלה בנות שוח כלל [והוה טעות בחפץ]. אבל ביין ובצל בעי שאלה, דלא נחשב טעות בעיקר הנדר. אבל **הר"ן** [סו.] כתב להדיא דאף ביין ל"צ שאלה, דלא היה דעתו מעולם לאסור במיושן, ובבצל כופרי. והמהר"ט [א סח] ביאר דאף כשנדר נתכוון לכל, אלא כיון דלא היה יודע, ואילו היה יודע לא מתכוון לכוללו בכלל. [וכתב דצריך לדחוק כן בלשון הר"ן].

ר"ן ד"ה לענין הלכה. דאיכא למימר דהלכתא כרבה דהוא רביה. [וכן **הרמב"ן** בהלכות פסק לחומרא מספק. אבל **הרדב"ז** [ח ו] נקט ד**הרמב"ם** פסק כרבה דמשמע דהאמוראים נדחקו ליישב דברי רבה]. **והריטב"א** הביא בשם **רב האי גאון** דדוקא היכא דשמע רבו, ולא חזר בו, הלכה כרב³. אבל כשנחלק עליו לאחר מותו לא אמרי' דאין הלכה כתלמיד, אלא הלכה כבתראי⁴. וכ"כ **הריטב"א** ו**ר"ן** [ריש סוכה, ה' בגהש"ס. וצ"ע, דהר"ן כאן נשאר בספק].

בא"ד ומיהו איכא מ"ד, לפי שאביו לא היה בכלל הנדר מעולם, אבל כשכולן שווין ונשאל על א' מהם וכו'. [וביארנו הטעם דע"י הטעות אביו מעולם לא היה בכלל הנדר, אא"כ משנה הנדר, וקובע דאביו היה בכלל. אבל בהתיר ע"י חכם, כל הנדר היתה קיים עד עכשיו, ושפיר נחשב בטלה 'מקצתו'.] וכן דייק **הגר"א** [רלב יט] **והקרא** בדברי **הרמב"ם** [ד יא] **והטור** [רכט]. אבל הביאו **דהב"י** נקט בכוונתם דבעי משנה, אף שסתמו.

דף כז.

בא"ד א"ה מאי קמקשי ממתני' דכלכלה. **רע"א** הקשה דהיה לו להקשות מהמוקדם, כדברי רב פפא דלזה ולזה. ועוד דאמרי' בהדיא בגמ' דר' מאיר אליבא דר' עקיבא.

בא"ד וכתב עוד **הרמב"ן** דוקא נדר שניתר ע"י פתח שדומה קצת לנדרי טעות וכו'. **והרמב"ן** ביאר לדעת רבה כיון דלא חזר בו מגוף הנדר⁵, ובדידהו ליכא חרטה [והוה כמעמיד]. ואף לרבה [דהותר אף כשאינו משנה], גבי נדר שהותר בחרטה עיקר הנדר כדקאי קאי, ולשון חכמים מרפא, ומאן דכאיב ל' כאיבא אזיל לבי אסיא, ומאן דניח"ל בגויה ליקיים ולזיל לנפשיה⁶. ומבואר דסברת **הרמב"ן** דגדר היתר ע"י פתח שונה, דע"י היתר החכם אמרי' דהנדר הוה טעות [מעיקרא]. [וע' מש"כ לעיל כא:].

1 וי"ל דתוס' הקשו כן לשיטת רבא דל"צ משנה דבריו. אבל **המחנ"א** [שבועות ט בסופו] דייק מדברי התוס' דהיכא דל"ש החלפה אף רבה ס"ל הותר כולו [כספיקו של הרא"ש]. וע"ע בקר"א. **והבית מאיר** [רכט] כתב לדעת **הרמב"ן** [הו' בר"ן כז.] דבנדר שהותר בחרטה לא אמרי' בטלה מקצתה, הו"ל לתרץ כן. ותוס' לשיטתם לא ס"ל כן.

2 [ומשמע הטעם דסברת בטלה מקצתה נחשב שהשאלה מתירה אף את חצי הב' של הנדר].
3 **ובמגיה לריטב"א** הביא דלפ"ז הא דאין הלכה כתלמיד הוא משום כבוד רבו, דאסור לתלמיד לחלוק ולהכריעו [וע"ש מה שהביא בזה].

4 אבל הרא"ש [עירובין ב ד] כתב דהכלל הלכה כבתראי הוה מאביי ורבא ואילך, ולפני כן אמרי' דאין הלכה כתלמיד. וע' **קרב"ן** [שבט כג ד] דהביא מכ"מ דהרא"ש נסתפק האין קי"ל דבמח' אביי ורבא ורבבותם.

5 ואף דכל חרטה מתחרט מעיקר הנדר, ואומר אילו היה דעתו עליו לא היה נודר, וי"ל דלא נחשב טעות בלשון קבלת הנדר. אלא ב'דעת' לנודר [וע' מה שהו' לעיל כב: משו"ת הרשב"א דהיתר חרטה הוה תולדה נדרי שגגות].

6 משמע דטעם היתר נדרים בחרטה מהני מכאן ולהבא, ועי"ז הותר הנדר למפרע [וכהפרת בעל לצד דמעקר עקר, וע' בסמוך]. ועוד יל"פ דמהני לעקור את עצם הנדר [כיון דלא היתה קבלה שלימה], אבל ל"מ להתיר את סיבת הנדר.

אבל הרשב"א וריטב"א הביאו בשם הרמב"ן דדוקא נדרי שגגות [דבלא חכם יש פתח] אמרי' בטלה מקצתו, אבל נדר שהותר ע"י חרטה לא אמרי' בטלה מקצתה. וכתבו דלפ"ז פי' הא דפותחין בשבתות ויר"ט לא בעי שאלה, דהוה טעות. והריטב"א האריך להקשות ע"ז, וכיון דחכם מתיר את הנדר מעיקרא, א"כ הוה כמי שלא היה נדר מעולם.

בא"ד אבל התיר חרם או נידוי וכו'. [וכ"כ הרמב"ן. והראשונים האריכו בגדר התיר נידוי, דהוה מכאן ולהבא. ואכ"מ]. והריטב"א כתב וכן מי שמוחל לחבירו מקצת משבועתו לא אמרי' דהשאר בטלה [דכיון דרק מכאן ולהבא בטל]. וכ"פ בש"ע [רכט א]. והס"ז [ה] ביאר כגון דאמר הריני כאילו התקבלתי. [ומבואר דגדר 'כאילו התקבלתי' הוה מחילה וביטול על עצם הנדר. דל"ש נידון בטלה מקצתו אילו גדר 'התקבלתי' הוא דמתקיים בכך התנאי {כיון דתלה לפרש את התנאי ע"פ רצונו, וכ"ש למש"כ רש"י והרשב"א דנחשב פרעון משום דמחילה כקבלה, וע' מש"כ בזה לעיל כד.}].

בא"ד וכן הדין בהפרת בעל, דקיי"ל בעל מיגז גיז. דהגמ' [נזיר כא:] מסתפקת האם בעל מיעקר עקר או מיגז גיז. ומשמע דלצד דמיעקר אמרי' בטלה מקצתו [לדעת התוס'], וכ"כ הרי"ף [בשיטמ"ק פז:], וכן בשיטמ"ק פב: בשם שיטה"ז.

אבל השיטמ"ק [לקמן פז:] בשם רא"ם כתב דלר' עקיבא הפר מקצתו הוה הפרה לכולו, דהוקשו להדידי³.

והקה"י [יט ב] הביא להק' [בשם ספר זכר"י] דמבואר [לקמן עט: בנדרים שבינו לבניה] דכשהבעל הפר חלקו, שאר הנדר קיים [וע' לק' פב:], ואמאי לא פשטינן מהכא דמיגז גיז⁴. [וכע"ז הק' השיטמ"ק לקמן פז. בשם שיטה ורי"ף⁵. ועי"ש מש"כ]. והקה"י תי' דאף לצד דבעל עוקר את הנדר למפרע, היינו שמבטל את האיסור אבל אינו עוקר כלל את הדיבור. וכשאוסרת ב' דברים כ"א חלות בפנ"ע⁶. ודוקא בחכם שייך בטלה מקצתה, דמבטל עצם דיבור הנדר. ובבית הלוי [א מה] כתב עוד [בדעת ה"מ בתוס' נזיר כב.] דאף לצד דבעל עקר למפרע, מ"מ אין לו כח אלא לבטל מה שכבר חל, והנדר חל רגע א' ועוקר את הנדר אחר שחל⁷. [וע"ע לק' עז: פג. ופז:].

נדרי אונסין

נדרי אונסין. הר"ן כתב דלאו אדעתא דהכי אדריה. והרא"ש כתב דדברים שבלב כי האי דמוכחי וידיעי לכל הויין דברים. והשיטמ"ק כתב דאנן סהדי דאדעתא דהכי לא נדר, ולכן אין פיו וליבו שווין.

והריטב"א כתב דהטעם משום דדרשי' 'האדם בשבועה'⁸. אבל הריטב"א בשבועות [כו.] כתב דנדרי אונסין לאו משום האדם בשבועה, דבשעת שבועה לבו היה לשבועה אלא דבא האונס אח"כ. ומסברא אמרי' דאדעתא דהכי לא נדר, כדמבואר בגמ' דהביאו על אתפיס זכותיה [וע"ע בסמוך דעת הריטב"א כאן בזה].

- 1 דדוקא חכם עקר לנדרא מעיקרא, ועיקר הנדר נעקר משורשו, ושוב אין לו עמידה כלל. אבל בעל מיגז משעת הפרה. אבל הקשה לצד דבעל מיעקר מעיקרא [ונקט דכן ההלכה], ולקמן שם מבואר [דלחכמים] לא אמרי' דבטלה מקצתה.
- 2 [וע"ע עד"ז בשיטמ"ק פד. בשם שיטה]. וביאר שם דנח' בזה בגמ' שם דלשמואל אמרי' דבטלה מקצתה. ור' יוחנן ס"ל דגלי קרא דאינו מפר לשאינו מתענה, ולא אמרי' דבטלה מקצתה. [ובפשוטו משמע שם דהוה גזיה"כ בעלמא, ולפ"ז מבואר דגדר בטלה מקצתה הוא משום דבטלה חלות הנדר, ואף דאין לו זכות הפרה ע"ז. אבל יל"פ דגדר בטלה מקצתו, דנחשב מעשה הפרה אף לשאר הנדר. ובזה גלי קרא דבעל אינו מיפר נדר דאין בו עינוי נפש, ולכן ל"ש ע"ז גדר בטלה מקצתה].
- 3 [וכתב דדעת החכמים וסתם משנה בסוגיה שם דלא כר"ע].
- 4 וכתב להוכיח מזה כדברי הרמב"ן דבהותר ע"י חרטה לא אמרי' בטלה מקצתה, כ"ש ע"י הפרת בעל. והקה"י כתב דבפשוטו המ"ל כרבה דלא אמרי' בטלה מקצתה במעמיד. וכל הפרת בעל הוה מעמיד, שהרי אינה מקפדת כלל על דבריה אלא הבעל הוא שמיפר.
- 5 מהא דלרבנן [לק' פז:] דכשהפר לתאנים [לחד גיר'] מהני הפרה על תאנים ולא על ענבים. [וע"ע ר"ן פב:].
- 6 וכדמבואר בדעת ה"מ בתוס' [נזיר כב] דאפי' אי בעל מעקר, מגזיה"כ בלא חרטה וחשיב כאילו נשאר נדר קצת, וחברתה [שהתפיסה בה] אסורה.
- 7 וכן הוא לשון תוס' [נזיר לא: ד"ה אמרו להם]. [אבל יל"פ כוונתם דחל הנדר מעיקרא, לפני שנעקר מכאן ולמפרע. משא"כ ע"י חכם מתחילה הוה ע"י חרטה].
- 8 והעירו דגבי נדרי שגגות כתב הריטב"א דתליא רק בשעת חלות הנדר להחשב האדם בשבועה. ויל"ד דמקח טעות נחשב בגדר תנאי מעיקרא, ואמרי' דבשעת הנדר הוה טעות, ואילו היה יודע היה עושה ע"ד תנאי. א"נ כיון דתלי' בתנאי קום ועשה נחשב כחלות הנדר.

והמהר"ט [א א] הקשה אמאי בעינן לזה, ותיפ"ל משום נדרי שגגות [לעיל כה:], דאם היה שוגג בשעת קיום התנאי לא חל הנדר [וכמ"ש רש"י שבועות כח:], וכ"ש באונס. ותי' דהיינו דוקא בתנאי שהוא בקום ועשה, דע"ז חל השבועה. אבל הנשבע שלא אוכל זה אם לא אוכל זה, דהוה שב ואל תעשה, נחשב דחל מעכשיו עד כמה שלא יתבטל התנאי.¹

או שחלה בנו. פי' הר"ן אע"ג דלאו אונס גמור. והריטב"א כ' דהיינו דוקא בנדר או שבועה לעשות בקום ועשה, דלא חל שבועה עליו עד שעת מעשה. אבל נדר ושבועה שלא לעשות, מעכשיו כבר חל חלות השבועה. ואינו יכול לעבור מחמת קצת אונס, כדאמר' בשבועות כו: דאם נשבע שלא יאכל ככר, אסור אף נצטער עליו, וא"כ נסתכן. וכ"כ הריטב"א [שבועות שם בשם הרא"ה] דלא התירו אלא בנשבע לעשות מעשה, דעיקר השבועה מכאן ולהבא, ולא חל השבועה עד שיעשה המעשה. ואנן סהדי דאדעתא דהכי לא נדר וה"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם, וכאילו פירש. אבל בנשבע שלא יעשה דמתקיימת בשב ואל תעשה, כגון הנשבע שלא יאכל ככר זו, חלות שבועתו וחיובו על שעת שבועתו. והרי נאסרה עליו ככר זו מיד בלאו דשבועה כחלב ונבילה, ואין להתירו כלל אלא במקום סכנה ופיקוח נפש כחלב ודם ושאר איסורין. אבל הריטב"א [שבועות] הביא י"מ דהא דאסור בנצטער עליו, היינו צער תאבון. אבל אילו היה חולי גמור היה מותר. [ודחה דלא משמע כן בסוגיה].

והריב"ש [שפז] כתב דאין להתיר לעבור על שבועה משום אונס ממון [ולומר דאדעתא דהכי לא נשבע], וכתב ג' חילוקים ממשנתנו. א' דחולי בנו הוה אונס הגוף. ב' בשעת חלות הנדר ע"י עקירת התנאי הוה אונס [אבל אם נאנס אח"כ ל"מ]. ג' וגם אדעתא דהכי לא נדר.

ר"ן ד"ה נדרי אונסין. אע"ג דלאו אונס גמור הוא. והריטב"א האריך דלענין זה אף אונס ממון הוה אונס, כיון דלא אסיק אדעתיה בשעת נדר שיפסיד אותו ממון². והריטב"א הביא ראיה דבב"ק ז. אמרי' דמי שיש לו שדות ואינו יכול למכור מאכילים אותו מעשר עני וכו'. ומבואר דכיון דרך להפסיד ולמכור בפחות משוויו, מחמת אונס ממון נחשב 'עני'³.

וכ"פ הרמ"א [רלב יב] דאונס שאפשר לסלק ע"י ממון הרבה מקרי אונס. והש"ך [כג] ביאר דהיינו שהענין מוכח שמתחילה לא היה רוצה לתת על כך ממון הרבה. אבל אל"כ יתן כל ממון שבעולם ולא יעבור על שבועתו [כדאמר' באו"ח תרנו וכ"כ במג"א שם]. אבל רע"א ציין דתליא בג' תי' הריב"ש [הנ"ל].

דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. ותוס' פי' ולא הו"ל להתנות. האחרונים תמחו דאינו עונש כלל, אלא שכך התנה.

והרא"ה [שיטמ"ק כתובות ב:] כת' דהו' כאילו נאנס על עיקר המעשה למפרע, כיון דתלה בדעתו וסבר שיקיים תנאו⁴.

ובש"ת חמדת שלמה [או"ח לח ז] ביאר דגדר הפטור ד'ולנערה לא תעשה דבר' הוא משום דאונס לא נחשב מעשה ידיה כלל. וגרע ממתעסק בחלבים ועריות⁵. ועפ"ז נקטו האחרונים דכוונת הגמ' דילפי' מהך קרא דלא נחשב שנתקיים התנאי.

והחת"ס ביאר דבספרי איתא כי בשדה מצאה, מי גרם לה על שיצאתה בשדה. ואפ"ה אונס רחמנא פטריה, ולא אמרי' דהו"ל לאסוקי אדעתא. ובזה הגמ' דוחה דאף דפטורה ממיתה, מ"מ הוה פושע וכו'.

ורש"י [כתובות ג. ד"ה דמדאורייתא לא הוי גיטא] כתב דהא דיש אונס בגיטין, דמצינו טענת אונס מה"ת דכתיב ולנערה ל"ת דבר. ומבואר בדברי רש"י דילפי' מסוגיין דיש טענת אונס בתנאי בגט, ולא הוה אומדנא בעלמא [ואף למסקנא, וע' רא"ש ור"ן בסמוך]. ועד"ז הגר"ח [סטנסל

1 [וע' גליון מהרש"א]. ויל"ע לפ"ז בלא אישן היום אם אישן למחר, האם נחשב קר"ע [דהשינה מעשה] או שוא"ת [דשינה הוה ממילא] [וע' מש"כ בזה לעיל יד:]. ותוס' [לעיל כה:] נקטו דנחשב שבועת שגגות.

2 והביא ראיה שעכבו נהר, לא סגי דלא היה יכול לשכור ספינה.

3 [וצ"ב מה ראיה מהא דהוה גדר 'עני' לדיני תנאי].

4 [ועי"ש דהביא דהב"ח נתקשה בדבר].

5 ובשער"י [ז טז] כתב דע"כ איירי דליכא אומדנא ברורה דלא התנה ע"ד כן, אלא כיון דנחשב שנתקיים הגירושין וחיובו הממון בסיבת האונס, ועי"ז נחשב שאנוס בעיקר הגירושין [וכדברי הרא"ה]. ואף דאי"צ רצון בקיום התנאי, אבל אם נחשב אונס לא מהני.

6 אבל בס' אסופות רבינו חיים הלוי [יד] הביא בשם הגר"ח לדייק דאונס יש מעשה עבירה מושלם, אלא דהוה בגדר 'פטור'.

קסה, ובברכ"ש שם ג] ביאר [בדעת הרמב"ם] דיש חילוק דתנאי דתליא בקיום מעשה, קיום מעשה ע"י אונס לא מיקרי קיום [ע"פ יסוד החמד"ש, וכ"כ בקוב"ש ריש כתובות]. ודוקא תנאי דתליא בביטול מעשה אמרי' דכמי שלא נתבטל המעשה. וביאר דאם לא באתי, היינו שיהא 'אי ביאה' מדעתו, אבל אילו הוה מחמת האונס לא נחשב שלא בא.

וכ"ת קטלא שאני. הרא"ש [בחד תי'] כתב דכתיב ושפטו העדה. וצ"ב דכל עונש ל"ש באונס.

והתנן נדרי אונסין וכו'. הרא"ש פי' דאונס מעכב כל דבר [וצ"ב, אבל משמע דהוה גדר פטור אונסין]. אבל הר"ן כתב דלא עלה ע"ד המדירו וכו'.² [ולפ"ז הוכיחו דלא אמרי' איבעי לאתנויי, ולא שייך לעצם טענת אונס].

ורע"א [בשור"ע רלב יב] הקשה דבנדר הטעם משום 'האדם בשבועה', ואפי' אינו אונס גמור [וכמ"ש הריב"ש], ומה הגמ' מקש' מכאן לאתפס זכוותיה. ורע"א כתב דלולי דברי הריב"ש היה אפ"ל דאונס ממון אינו בכלל האדם בשבועה, וכוונת הגמ' להוכיח דאדעתא דהכי לא נדר.

והריטב"א [שבועות הנ"ל] הוכיח מקו' זו דמתני' דהכא לאו משום גזיה"כ, אלא משום דאדעתא דהכי לא נדר. והריטב"א [כאן] תי' דעיקר טעמא דקרא משום דלאו אדעתא דהכי נדר. ולכן מקשינן להו דכל דנחשב אונס בתנאין חשיב אונס לגבי נדרים. ועי"ז נחשב שאין ליבו בשבועה. וגדר הגזיה"כ דהאדם בשבועה תליא באומדנא גבי ממון. ובברכ"ש [יד, ועי"ש טו טז] ביאר דבמכר ע"י האונס נחשב שאין דעת על החלות, אבל בנדר לא בעינן דעת על החלות, ובעי גזיה"כ.

ר"ן ד"ה וכו'. ורב הונא דבממון הר"ל להתנות, אבל בנדר מה איכפת ליה. ומשמע סברתו דנדר הוה ע"ד עצמו, משא"כ באתפס זכותיה דהוה ממון. אבל הרשב"א כתב להיפך דבמתני' איירי דהדירו חבריו, ואי"צ להתנות דאומדין דעתו של המדיר דלא נתכוון ע"ד אונס. אבל במתפס זכותיה, איירי דהתפס מעצמו, והיה לו לפרש.

והרא"ש כתב דבנדר בעינן פיו ולבו שווין אבל בממון לא אזלי' בתר מחשבת ליבו וכו'. [ובקרא כתב דלפ"ז אפי' אונס דלא שכיח אינו מבטל, ואילו לסברת הר"ן דוקא באונס דשכיח ולא שכיח, דהר"ל להתנות, אבל לא שכיח כלל לא].

ותוס' כתבו דלרב הונא נדרים שאני דראוי להקל יותר, ככל ד' נדרים שהקילו חכמים.

ולרבא מ"ש מהא דתנן וכו'. בגמ' כתובות ב: לל"ק אין אונס בגיטין, משום צנועות ומשום פרוצות. ולל"ב יש אונס בגיטין. והגמ' מביאה ת"ש כמו כאן.

דף כז:

אתא ופסקיה מעברא. משמע דאף דנאנס רק ביום האחרון נחשב אונס, ולא אמרי' דאילו היה בא תוך הזמן לא היה אונס. והאחרונים הקשו מכאן ע"ד האגודה [גיטין עד: והרמ"א רלב יב הביא בזה מח'] דאונס ביום אחרון לא נחשב אונס. והנתיבות [נה א] תי' דבתנאי של גט אמרי' דאונס ביום אחרון הוה אונס, דאדעתא דהכי לא נדר. אבל בנדר אף דהוה אונס וטעות יש גזיה"כ דבעי היתר חכם [ע' לעיל כא:], אלא נדרי אונסין הוה משום אונס רחמנא פטריה [ודלא כמ"ש הריטב"א ושאר לעיל], ובזה ס"ל לאגודה דכיון דיכול לקיים תנאו קודם, על אונס ביום אחרון אין 'שם אונס'. [וצ"ב לדברי הנתיבות האיק מהני חלה בנו דהוה אונס שאינו גמור. ומשמע דגדר הפטור אונס תליא בכל מקום לפי הענין].

דלמא אונסא דמיגליא שאני. הרא"ש פי' דבמשנה איירי בהפשרת שלגים, דהוה אונס דלא שכיח. [וכתב הש"ך רלב כ דה"ה שכיח ולא שכיח, וכמו לגבי ממון]. וכ"כ ה"י [רלב] בשם רבינו ירוחם, ולפ"ז באונס דשכיחא הוה נדר, דהר"ל להתנות. אבל הריטב"א [כאן, וקידושין נ] כתב דאפי' אונס דשכיחא אינו נדר.³ [וע' תוס' בע"א דדנו בזה]. והמשנ"ל [שבועות ג א] הביא דנח' בזה האחרונים. והפוסקים האריכו בזה. והמחנ"א [שבועות יב] ביאר דבנדר שבינו לבין עצמו כוונתו דאם יוכל בלא אונס. ודוקא במקח וממכר אמרי' דצריך להתנות.

1 וכן משמע בפשטות לשון הגמ' דהוה הוכחה דלא אמרי' קטלה שאני. [ולשון 'וכ"ת' משמע דהוה הר"א]. וצ"ב. [ומשמע דלענין קיום התנאי בעינן שיהא טפי מעשה ידיה, מרצונו. ובזה שפיר ילפי' מעונש].

2 וכ"כ המהרי"ט [א א] דלמסקנא לא אתינן עלה מטעם אונס, אלא משום דע"ד כן נדר, וכמ"ש הר"ן.

3 והמחנ"א הביא דכ"מ בשור"ת הרשב"א [מיחסות רעג], וברב"ש שפז ועוד פוסקים.

וכתב דאפשר דאף הרא"ש איירי רק אליבא דרבא, ורב הונא פליג. ועוד דאין דעתו לאסור את חבירו אלא כשיוכל לבא בלא אונס.

ובחי' ר"א מן ההר כתב דכיון דקי"ל דאין אונס בגיטין, א"כ ל"צ להך תי' [וכמ"ש הר"ן], ולהלכה אין חילוק בין אונס דשכיחא או לא.

אסמכתא

פי' הרא"ש דאמר מילתא יתירה, להסמיכו על דבריו. ובטוח שיוכל לקיים דבריו, אבל לא כיוון להקנות מעולם.

והב"ח [רז] כתב דהא דאסמכתא ל"ק הוה רק מדרבנן, וכ"כ המרדכי [הג"מ סנהדרין תשכב] דהוה גזלן מדבריהם. אבל הש"ך וקצות [שם] הביאו דדעת רוב ראשונים דאסמכתא ל"ק מדאורייתא.

והאחרונים [שער"י ז ח ועי"ש תירוצו] הקשו כיון דהוציא בפיו, מה מהני הא דלא גמר בדעתו [למש"כ הרשב"א קידושין ג. דלא מהני אפי' דברים שבלבו ובלב כל אדם כשסותר את דיבור להדיא]. ושמעתי בשם הגר"נ דכל אסמכתא אף דאומר שמקנה ועושה מעשה הקנאה, לא נחשב שיש אמירה שגמר דעתו.

והראשונים האריכו טובא באיזה אופן נחשב אסמכתא [ע' ב"י חו"מ רז]. והרמב"ן [בהלכות כאן] הביא להקשות אמאי בכל תנאי דילפי' מבני גד אין חסרון אסמכתא. ותי' דלא נחשב אסמכתא אא"כ תלה בידו ובדעתו, וסמך אדעתא למיעבד הכי. והרשב"א [כאן] כתב דלא שייך אסמכתא אלא דרך קנס, דנתכוון להעמיד דבריו. והביא בשם הרשב"א דאסמכתא הוה רק כשמפסיד בקנס, אבל כשאינו הפסד לא נחשב אסמכתא [ועד"ז כתבו תוס' ב"מ סו].

והרמב"ן [בסו"ד] כתב דבגיטין וקידושין ליכא דין אסמכתא. והרשב"א כתב דלא נתפרש טעמו, אבל קבלנו מתלמידיו דגיטין וקידושין [וכן מתנה] לינתנהו אלא מדעתו, ואין דין אסמכתא אלא במתנה מתוך הדחק. ועוד כתב בשם הרשב"א אינו קנס, דאפשר דהוה טבא ליה.

ולרב הונא, אסמכתא לא קניא. הראשונים הקשו דרב הונא [ב"מ סו.] ס"ל דבשעת מתן מעות אסמכתא קני. והתוס' ר"ד כתב דק"ל לגמ' דרב הונא חזר בו [וכמו שרב נחמן חזר בו בסוגיה שם]. ותוס' [ב"מ שם] כתבו דהכא אינו רוצה שיתקיים הקנס וגזים ולכן ל"מ. ועוד תי' בשם ר"י דדוקא התם דמתחילה הוה קצת מעין מקח, שקנה בשעתו, וגם עשה לו טובה.

רא"ש ד"ה רבי יוסי. מבני חורין אבל לא ממשעבדי דכבר נמחל שעבודו. הסמ"ע [חו"מ מח א] הביא מדברי הרא"ש דשטר שנמחל שעבודו גובה מבני חורין, ודלא כמ"ש הלבוש². והש"ך הביא מדברי הראשונים מבואר דאינו גובה מבנ"ח.

בא"ד ואפי' חצי החוב וכו' דחיישינן שמא יגבה וכו'. והש"ך [נה ו] הקשה א"כ האין נחזיר לו את השטר אף לגבות בנ"ח, ניוחש שיגבה משועבדים. [ועי"ש בסמ"ע ורע"א וכו'].

בא"ד א"נ שהתנה וכו'. וכ"כ הר"ן [כאן], וכ"כ הרמב"ן [ושא"ר ב"ב קסח.], וכ"פ השו"ע [נה ב]. אבל ברמב"ם משמע דלא איירי בהכי. והב"י [נה, רז] כתב דיש ליישב דעת הרמב"ם דכיון דחזר ומסר בפני עדים מהני, וכמ"ש המרדכי [כתובות ריח] דשטר שמנחל שעבודו מהני לחזור ולמסור בפני עדי מסירה. ושוב הקשה דמ"מ הוה שטר מוקדם.

בא"ד דקנין אותיות בעי כתיבה ומסירה. משמע דמהני כתיבה ומסירה אף דכבר נמחל שעבודו. והש"ך [נה ו] תמה דכיון דבטל שעבודו, האין יחזור ויקנה ע"י קנין שטרות, והביא דכן מבואר בב"ב [לב:3]. וכתב דכוונת הרא"ש דבעי כתיבה ומסירה להקנות השעבוד, וזה לא שייך הכא. והקצות [מח א] כתב ליישב דמהני לחזור למסור שטר פרוע בכתיבה

1 אבל הרשב"ש הקשה על הר"ן דמ"מ לל"ב [בכתובות] דיש אונס בגיטין צריך להך תי'. ואף ל"ק לא פליג אלא משום צנועות ופרוצות. אבל לענין ממון אין חילוק.

2 דהלבוש דן האם שטר שנמחל שעבודו העדות בטילה, או רק השעבוד. והסמ"ע נקט דהיינו רק שעבוד נכסים, אבל שעבוד הגוף קיים. [ויל"ד דתליא בנידון האם יש טענת פרוע בשטר כתי' ע' ר"ף סוף ב"ב, האם תליא בהכי בדין 'דין שטר' ואכ"מ].

3 ועי"ש בדברי הראשונים. ואכ"מ.

ומסירה, כשפרע לא פקע שעבודו, אלא הוה כאילו פדאו הלווה¹.

ר"ן ד"ה [בע"א] שאני הכא דאמר. דכיון דמחילה לית ביה אסמכתא, וכ"ד הרמב"ם [מכירה יא ד]. דכיון דהערבון תחת ידו לא נחשב אסמכתא. **והראב"ד** השיג דבעי קנין בב"ד חשוב. וכן **הרמב"ן** [ב"ב קסח]. האריך לחלוק², וכ"כ ע"פ רש"י ב"מ³.

בא"ד והא נמי דמי שפרע מקצת וכו'. וכה"ק **הרמב"ן** [ב"ב שם] לדעת הרמב"ם דכיון דהתפיס לו המעות, אמאי נחשב אסמכתא. **ובתוס' ר"ד** משמע דהא דבסוגיין מהני אתפיס הוא משום דאינו מחוסר גוביינא, אבל התם אף דגוף החוב הוה ממילא, מ"מ הוה מחוסר גוביינא. **והרשב"א וריטב"א** [ב"ב שם, וכ"כ ה"ה מכירה יא ה] תי' דהתנה דהמעות יהיו למתנה אילו יחזירו לו את השטר, ולכן לא נחשב אתפיס כל זמן שלא החזירו את השטר. **והקה"י** [כא] תי' עוד ע"פ דברי ה"ה [מכירה יא ב] דרך במקום שהתפיס עבור זה מהני, דנחשב קנין חזק, אבל בדבר שהיה תחת ידו קודם לכן לא נחשב אתפיס. וה"נ י"ל דכיון דעיקר נתינתו לשם פרעון החוב לא נחשב אתפיס.

בא"ד אלא ה"פ, כלומר שהוא מודה שראיותיו בטילות. **וכ"כ התוס' [וע"ע ברא"ש].** וכיון דאינו הקנאה ל"ש אסמכתא⁴. **והקה"י** [כ] הקשה האיך מהני הודאת בע"ד בתנאי, שהרי לא שייך עדות בתנאי. ושוב הביא דכן מבואר בב"ב [קמט]. שכיב מרע שהודה, שדנו שיכול לחזור בו [ועי"ש בראשונים שדנו שנתכוון לקנין להקנות דרך ההודאה, ולא הודאה של עדות⁵]. **והקה"י** הביא עוד דיל"פ דקבע שאם לא יבא, יחשב כאילו אמר שמודה שלא פרע⁶ [וכתב דלפ"ז ההודאה הוה רק בשעה שלא בא, ויהי אם חזר בו תוך הזמן⁷].

ר"ן ד"ה והלכתא. דאי אונס גמור פשיטא וכו'. משמע דרב הונא לא פליג באונס גמור. **והרש"ש** הקשה בדגמ' בע"א הקשו מאונס רחמנא פטריה. [וע"ע לעיל].

ר"ן ד"ה והוא. אלים לאפקועי ממונא כגון בי"ד דרב אמי ורב אסי. [ע' גיטין לו: דלחד מ"ד לענין פרוזבול בעינן בי"ד דאלימי לאפקועי ממונא, כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי. **ותוס'** [שם] כתבו דהיינו בי"ד החשוב שבדור. **והמרדכי** [ב"ב תפ הו' בסמ"ע ב יא] כתב עפ"ז דאין כח לבי"ד לקנוס ולהפקיר אא"כ אין גדול ממנו. **והריטב"א** [יבמות פט:]: כתב בשם **הרמב"ם** [סנהדרין כד ו] דכל בי"ד חשוב בכל מקום ובכל זמן יכול להפקיע ממון⁸. אבל **רש"י** [ב"מ לב]. משמע דכל בי"ד של ג' יכולים להפקיר ממון⁹.

וה"ה [יא יג] כתב דכל שהוא מומחה לרבים מהני. אבל **בפסקי הרא"ש** כתב בשם **ר"מ דבי"ד** חשוב הוא שידועים דין אסמכתא.

ותוס' הביאו בשם **ר"ת** דלכך נהגו לאסוף כל בני העיר בשעת שידוכין, שיחשב בי"ד חשוב. ועי"ש בשם **ר"י** דקני לפי שמתבייש, ולא גוזמא הוא [וכ"כ תוס' ב"מ סו.]. וע"ע **בב"י** [רז] דהביא דברי הראשונים לענין אסמכתא בשידוכין.

בא"ד דכל היכא דאמר מעכשיו ליכא משום אסמכתא. וכ"ד **הרמב"ם** [מכירה יא ז]. **והר"ן** הביא דעת **תוס'** ב"מ [סו.] דדוקא התם מהני מעכשיו שלא יחשב אסמכתא. [וע' בפוסקים חו"מ רז אריכות בזה]. **והר"ן** כתב [ע"פ דברי הגאון] דהכא לא שייך סתם קנין מעכשיו, דאם

- 1 [והביא מהגמ' ב"ב קסט: דשייך כתיבה ומסירה אף בשטר מכר שכבר חל המכירה].
- 2 **והראשונים** [ע' בב"י רז] דנו דאי אמר מעכשיו מהני [לרמב"ם ע' בסמוך]. אלא דדעת הרמב"ם ד'אתפיס' מהני כיון דהוה תנאי מהני אפי' בלא מעכשיו.
- 3 אבל **הריטב"א** [ב"מ מח:]: כתב ד"ל דדעת רש"י דלא נתכוון למחול אא"כ חבירו יקנה כנגדו.
- 4 ושמעתי לפרש דאסמכתא הוה חסרון בגמירות דעת להקנאה. אבל הודאה הוה מעשה בעצם ולא בעי גמ"ד גדול.
- 5 וה"נ נתכוון להקנאה וביטול ע"י מעשה ההודאה. [ומצאנו גדר הימניה, ומסירת נאמנות לאחר, והאחרונים האריכו בגדר בזה. ואכ"מ].
- 6 והביא דברי **הירושלמי** דמהני לקבוע כשיאמר 'פת' שיחשב הריני נזיר. [ויל"ל דהודאת בע"ד אינו חלות ע"פ הדיבור, וכ"א יודו בזה].
- 7 **והאחרונים** דנו דאף אילו הוה הודאת בע"ד לאחר ל', יל"ד דיוכל לחזור בו לפני שחל ההודאה [וע"ע בר"ן לקמן ל.].
- 8 ולשון **הרמב"ם** [גבי פרוזבול, שמיטה ט יז] חכמים גדולים ביותר כב"ד של רב אסי שראויין להפקיע ממון, אבל שאר בי"ד לא. אבל **השר"ע** [חו"מ סז יח] כתב דכל שהמחוהו עליהם בעירם יכולים לכתוב פרוזבול.
- 9 **והריב"ש** [שצט] כתב דכל בי"ד קבוע בעירו נחשב כגדול הדור.

לא באתי לא משמע מעכשיו [אלא ע"י הבי"ד חשוב]. [וע' ר"ן בסו"ד]. ועד"ז כתב הכס"מ [שם] כתב קנין דהכא סתמא להודיע דאינו מהתל, ואינו מעכשיו [ועד"ז כתב ה"ה יא יג]. ועוד כתב דאפשר דוקא בהחזיק בגוף הדבר ולא ע"י סודר א"נ במיוחד דבר ידוע [וע"ע ב"י רז דהאריך בכל זה].

בא"ד ושלל כדברי הרמב"ם [בפיה"מ ב"ב י ה] דבעי סמוכים¹. [אבל בהלכות מכירה סתם בזה]. ובפי"ר בן חכמון [ב"ב שם] הוכיח כן, דאיתא בגיטין פח: אמן הדיוטות אמן², והדיוט לא איקרי חשוב.

בא"ד דעת הגאון [הו' ברי"ף ב"ב שם] וכו' במתפס זכותיה לחוד³. והרמב"ן [בהלכות] ביאר דהוה קרוב לדין, כיון דקבעו זמן לראיותיו. אבל רשב"ם [שם] מבואר דכל דהתנה בפני בי"ד חשוב מהני, וכ"ד הראב"ד [הנ"ל], וכן כמה ראשונים דנקטו בי"ד חשוב בכל אסמכתא.

שהיא של בית המלך. הרמב"ן מביא תוספתא [וירושלמי] תולין בעכ"ם, ואין תולין בישראל. שבעלי זרוע מצויין ליפול, ויגלגל עליו קדמותא. ופי' הריטב"א דהאנס יגלגל על אותו ישראל מה שהפסיד מחמתו [ונמצא זה שתולה בישראל בעל זרוע גורם לו הפסד בעתיד]. וכתב הנמוק"י דאין לאדם להציל ממנו כשיבוא מזה ספק היזק לחבירו.

דף כח.

בה"א אף בשבועה. הריטב"א כתב ולא שישבע שהוא של בית המלך, דהוה שבועת שקר, אלא ישבע שלא יאכל וכו'. וכ"כ הנמוק"י בשמו, והוסיפו אא"כ הוה הצלת נפש⁴. אבל בירושלמי [הו' ברשב"א וש"ר] איתא לא תשבעו בשמי לשקר, נשבע אתה להרגין לחרמין ולמוכין. והש"ך [רלב לא] והגר"א [לח] דמותר אף לישבע לשקר ממש. וכן הוא לשון הבי"ר ורמ"א [רלב יד] שיכול לישבע, ע"י שמבטל בליבו.

בה"א אומרים אלו ואלו מותרין. משמע דסברת בית הלל דאף מוכר להוסיף בשביל האנס. והאחרונים [קרא"ר ש"ש שלמ"ן] הקשו תיפול משום נדר שהותר מקצתו [לרבא כו.]. והקרא"ר כתב דאין נדר כלל כלפי הא', כיון דאמר מהיום, ולכן לא נחשב בטלה מקצתה. והשלמ"ן תי' דמשום בטלה מקצתה לא היה מותר לכתחילה.

דינא דמלכותא דינא

דינא דמלכותא דינא. הרא"ש ביאר קושיית הגמ' האיך התירו חכמים לגזלו. אבל ברי"ן מבואר דקושיית הגמ' דכיון דחייב לו מדינא האיך התירו לידור. [וכ"מ ברי"ן בסמוך]. ובריטב"א כתב דכיון דחייב לו מדינא, א"כ לא נחשב 'אונס' והוה נדר.

רא"ש ד"ה במוכס שאין לו קצבה. דלאו דינא הוא אלא בדבר ששווה לכל בני המדינה וכו'. והראשונים [ריטב"א, אר"ז ב"ק תמז] כתבו עפ"ז בשם ר"ת [וכ"כ תוס' ב"ק נח. בשם ר"י] דאם השר נוטל ביתו של ישראל אינו דד"מ אלא חמסנותא⁵. והריטב"א הוסיף דכל חוק חדש הוה חמסנותא דמלכותא. וכ"כ הרמב"ן [וש"ר ב"ב נו.]. אבל הרמב"ם [גזילה ה יד] פסק דכל חק שיחקוק המלך נחשב דינא דמלכותא, אבל אם נוטל שלא כדת ידועה הוה גזל. וה"ה כתב דלא ס"ל כרמב"ן, אלא יכול לעשות דין חדש, ועונשו כך מהדין. ובדבר אברהם [א א ססק"ה] ביאר דסברת הרמב"ן דזכות המלך הוה מכח כובשי הארץ בראשונה, ואין לו זכות להוסיף דינים. אבל דעת שא"ר דדעת כובשי הארץ ע"ד כל החוקים שיחדשו אח"כ.

ובפסקי הרא"ש [השמטות, הו' במהד' וגשל] הביא דר"ת הביא ראייה לדבריו מהא דסקריקון שנטל שדה לא זכה ע"פ דין. וחלק דסקריקון לא היתה ע"פ המלך, אלא דיחידים היו נוטלים. ומביא בשם הרא"מ דינא דמלכותא הוה רק במידי דשייך לקרקע, שאומר שלא יעבור בארצו בלא לשלם מכס. אבל במה שהמלך נוטל

- 1 ולפ"ז 'והילכתא' דהכא אינו להלכה ולמעשה, שהרי בימי רבה לא היו סמוכים.
- 2 לענין כפייה על גט, ובעי שלחותיהו. [ויל"ד דהתם נחשב הדיוט, דאין להם מינוי בי"ד לענין קנס וכפייה, אבל הוה דיינים חשובים].
- 3 ובר"ן מבואר דהטעם דכיון דבי"ד כפו. אבל הרמב"ם [יא יג] כתב דאף במשליש שטרו מהני, ודוקא כשהתפס את השטר בב"ד חשוב.
- 4 [וכ"כ הריטב"א שבועות כו.]. והנמוק"י הוסיף כשא"א בענין אחר, דאין לך דבר העומד בפני פיקו"ג, ואפשר דאף להצלת חבירו כשם שמחלל שבת בשבילו. [וצ"ב איזה מקום יש להסתפק בזה].
- 5 וע' גר"א [שסט יז] דהוכיח מהפוסקים שם דמה שהמלך קובע חיוב מכס רק לישראל עדיין נחשב דינא דמלכותא [וכ"כ המהרי"ק].

ממון בעלמא [של מי שאינו רוצה להתעכב בארצו] הוה שלא כדן, וגזילה.¹
ובשיטמ"ק [שיטה בשם רביה"ק] פ' דהמלך אינו יודע שהמוכס אינו משווה דבריו, ואם היה יודע היה קשה בעיניו. [אבל אם המלך עצמו קבע דבר שאינו שווה נחשב דין]. ובנמוק"י הביא בזה מח'.

בא"ד הילכך כולו גזל. הקצות [שסט א] דייק כן דאל"כ אמאי שרי לידור ולהברית, הרי גונב אף את חלק שזכותו ע"פ דין [וכ"כ המבי"ט א רסא²]. אבל הב"י [ורמ"א חו"מ שם, והרדב"ז שבועות ג ב] כתב דאף שנוטל יותר מהקיצבה אסור להברית, דנמצא גונב את הקיצבה, ובתר גנבא גנוב וכו' [ברכות ה:]. ובהג' ברוך טעם שם חילק דהיכא דהמלך לא קבע קיצבה הוה בכלל גזילותא דמלכותא, דאינו דרך מס. אבל היכא דהמלך קבע קיצבה, אינו מתבטל דין המלך במה שהמוכס נוטל יותר.

ר"ן ד"ה במוכס העומד. ויכול לומר אם לא תעשו כמצוותי אגרש אתכם וכו'. ובפסקי **הרא"ש** [וכ"כ בשיטמ"ק בשם רביה"ק] כתב דאף הדיט שיש לו קרקע יכול לעכב שלא יעברו אא"כ ישלמו מכס³.

אבל **רשב"ם** [ב"ב נד:] כתב דמשום דבני המלכות קבלו עליהם מרצונם⁴. [ולפ"ז אף בא"י שייך סברא זו]. ובדבר **אברהם** [א א ענף ב] האריך בכ"ז, דמבואר בדברי הראשונים דהוה דין דאורייתא⁵. והחת"ס [חו"מ מד] כתב ד"ל דאף הר"ן והרא"ש מודו לסברת הרשב"ם לענין הנהגות קנינים וכדו', ורק לענין מכס בעי סברת קנין המלך⁶.

וברמב"ם [מלכים ד א] משמע דילפי' דד"מ מפרשת מלך, דמלך מותר בה [ואף במלך עכו"ם], וכ"כ בקרי"ס [גזילה ה].

בא"ד אבל מלכי ישראל לא וכו'. דגדר מלכות ישראל אינו בעלות על השדה. וכ"כ **הרשב"א** בשם **רא"מ**, וכתב תדע לך דבגמ' סנהדרין [כ:]: נחלקו האם כל האמור בפרשת מלך [שמאל א ח] מלך מותר בו, או שלא נאמר אלא לייראם ולבהלם. ותיפוק ליה משום דד"מ⁷. והשיטמ"ק הוסיף דאף למ"ד דמלך מותר בכל שנאמר בפרשת מלכים, היינו רק במה שאמור בו. אבל **הרמב"ם** [בפיה"מ, וכ"פ גזילה ה יא] כתב דאין הפרש בזה בין מלך ישראל למלך עכו"ם. [וכ"ה לשיטתו דד"מ נלמד מפרשת מלך, ואף בעכו"ם נלמד מגילוי דקרא].

בא"ד ה"מ לענין שקנה [ישראל] מכס, שחייבין ליתן לו. מבואר דסברת הר"ן דלהברית את המכס ביד המלך הוה השמטת הלואת עכו"ם [ע' בסמוך], ואפי' הכי כשקנה ישראל מהמלך נחשב גזל גמור להברית. אבל **ברמב"ם** [גזילה ה יא] מבואר דאסור להברית את המכס, אף במלך גוי. והכס"מ [וכן בב"י שסט בבה"ב] הקשה דהוה הפקעת הלואתו, ואמאי אסור⁸. והמשנ"ל ביאר דכיון דגזר שלא יפקיעו את המכס, ודאי המברית גוזל הוא⁹. והגר"א [שסט יח] הוכיח כדברי הרמב"ם, דישאל האב מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם [ב"ב לה:]¹⁰, וע"כ

- 1 [והפוסקים חו"מ שסט האריך טובא מתי מהני דד"מ לעקור דין תורה. ואכ"מ].
- 2 דכיון דכל דין המכס ע"פ דינא דמלכותא דינא, מאחר שנוטל שלא כדן נסתלק ממנו דינא דמלכותא.
- 3 [ומבואר דע"ז מתחייב המס, ולכאורה הוה משום קציצת שכר על שעבר]. ובשיטמ"ק מבואר דלפ"ז יש דד"מ אף בחיוב שאינו שווה.
- 4 ועד"ז כ' **הרמב"ם** [גזילה ה יח] בד"א במלך שמתבעו יוצא, והסכימו עליו בני הארץ. אבל אל"כ הו' כגזלן בעל זרוע וכחבורת ליסטים.
- 5 ודלא כבית שמואל [כח ג] דדבר שקנה בדד"מ הוה כקנין דרבנן, ואם קידש הוה קידושין דרבנן. ויש אחרונים שהביאו מלשון **רבינו יונה** [ב"ב נד:] שהשווה דינא דמלכותא כמו הפקר ב"ד, ודייקו דד"מ מהני מדרבנן. אבל בדב"א דייק לאידך גיסא דהפקר ב"ד יסודו משום שררה ודד"מ. וע"ל דכוונת רבינו יונה דהוה גדר דומה להפקיע דין תורה.
- 6 ובא"י נוהג דד"מ לענין זה. [ולפ"ז יש ב' גדרים דד"מ דינא, ולא תליא בהדדי]. [אבל בדברי רשב"ם מבואר דאף מסים הוה מסברא זו].
- 7 ובשולח **הרשב"א** [א תרלז] כתב דבמלך ישראל בחו"ל נאמר דד"מ. אבל בשולח **הרשב"א** [ב קלד] משמע דלא כן.
- 8 ות' דכיון דהעמיד ישראל גבותו הוה כמי שהמלך עצמו גובהו. ומלבד מה שיש חילול ד' בדבר, יכול לבוא לידי סכנת נפשות. ודוקא היכא דגוי קנה מהמלך לא יהא סכנה בדבר, כיון דהמלך אינו מפסיד בזה. וכן בבדק הבית כתב דאסור משום סכנה.
- 9 ובשולח **ר"ש איגר** [הו' בלי' רע"א השלם] הביא בשם אביו דשייך דינא דמלכותא דיש למלך זכות לאסור עליו מעשה מסוים בחובות הגוף, וה"נ המלך אסר שלא לדבר שקר. [וצ"ע ואכ"מ].
- 10 וכע"ז הביא המשנ"ל בשם **המהרש"ך** [ב ריט] להקשות דהאין יתכן דעדיף ממנו. והמשנ"ל כתב לא ידענא

דאסור להבריה אף מהמלך.

ובחי' ר' שמעון [יח, וכן בשער"י ה ה, וב"ק לט] הוכיח מכאן דאף דהשמטת הלואת עכו"ם מותר, מ"מ זכות השעבוד ועצם החוב קיים כמו ישראל¹. ולכן כשחזרו ומכרו לישראל קנה, ואסור לגזול ממנו. [וע"ע בסמוך].

בא"ד וכן וכו' אלא שהוא ממונה לגבות וכו'. והר"ן [הושמט ע"י צנזורה] כתב ומיהו אין הממונה רשאי להכריח ישראל חבירו לשלם וכו'. והגר"א [חו"מ שסט כג] הביא דמבואר בר"ן דמותר להבריה, אלא דאסור לנדור לשקר². ובחי' ר' שמעון [שם] הוכיח מכאן דעצם החוב של עכו"ם קיים, והעכו"ם נוטל מה שמגיע לו. והישראל רוצה להרוויח ע"י הפקעת החוב, ואסור לידור כדי להרוויח, ולא נחשב אונס [וכ"כ הרשב"א ע' בסמוך].

אבל הרמ"א [חו"מ שסט ו] הביא מדברי הר"ן [המצונזר] דאסור להבריה כה"ג, אלא דאין למוכס לכופו ליתן דהוה הפקעת הלואתו ושרי, אא"כ הוה סכנה. וצ"ב.

ובגמ' ב"ק [ק"ג]. תי' רב אשי במוכס עכו"ם. כדתינא דהפקעת הלואתו מותר. והמשנ"ל [גזילה ה יא] ביאר דהר"ן [כאן] דכתב דאינו יכול להכריחו, קאי כדברי רב אשי דהפקעת הלואתו שרי. אבל הרשב"א [ב"ק שם] הביא בשם הראב"ד דרב אשי קאי אף אמתני' דידן מותר לידור למוכס עכו"ם³. והרשב"א הקשה דהאיך התירו לידור בכך, הא דברים שבלב אינם דברים, ודוקא במקום אונס התירו. אבל ליטול מה שאינו שלו לא התירו. ולכן פי' דרב אשי קאי רק לענין כלאים. ותדע דבסוגיין בנדרים לא הביאו דברי רב אשי, וע"כ לידור אף במוכס נכרי אסור.

וברמב"ם [גזילה ה יא] מבואר דבמוכס עכו"ם אף מה שנמצא בידו נחשב גזל. דנקט דדברי רב אשי קאי אף אמתני' דב"ק. וה"ה ביאר דסתמו נוטל יותר מדינו. והגר"א [שסט טו] ציין סוכה [לא] דסתם עכו"ם גזלני [וכל מה שבידו בחזקת גזל]. וכתב דהרמב"ם ל"ג בגמ' שם 'כדתינא', דמשמע דתליא בהפקעת הלואתו.

והיש"ש [ב"ק שם] כתב דלפ"ז אין מקור להלכה דהשמטת הלואתו שרי, והביא דהרמב"ם לא הביא כן בשום מקום. אבל האב"מ [כח ג] כתב דלדברי הרמב"ם בעינן לתרוייהו, דאף דעכו"ם נוטל יותר מהראוי לו, מ"מ היה אסור להבריה ממנו את הראוי לו [וכדעת הב"י ורמ"א הנ"ל], וע"כ דהשמטת הלואתו שרי. ומ"מ משום השמטת הלואתו לא היה נחשב אונס, ואסור לידור לשקר [וכמ"ש הרשב"א ב"ק והר"ן דידן], אלא כיון דסתם עכו"ם גזלני ונוטל יותר נחשב אונס. ובעינן לב' הטעמים.

נדרים להרגין וכו' באומר בליבו היום

כיון דאמר יאסרו פירות עולם עלי נאסרו עליו. הריטב"א כתב דנהי דנדר מחמת אונס, חייב לקיים נדרו וכו'. וכ"כ הריטב"א [שבועות כו:]: בשם רבו דאם אנסוהו לישבע חייב לקיים שבועתו. [והביא מסוגיין]. ובברכ"ש [יד ב] הקשה מ"ש מהא דאמרי' דתלויה ויהיב אינו מתנה. ובברכ"ש יישב דלא בעינן דעת לחלות הנדר, וכיון דהוה נדר 'בכוונה' חל.

אבל בשו"ת הרשב"א [מיוחסות רעג] כתב דכיון דנדר מחמת אונס, הוה בכלל נדרי אונסין ולא חל כלל [כדתנן כז.]. ותדע שהרי אונס מבטל מכר וכדו'. וכן מצינו האדם בשבועה פרט לאונס⁵. [וכתב דלא אשכחן דצדקיהו 'ע' לקמן סה] נאנס על עצם השבועה. ואפשר סבור שיכבדנו יותר עבור זה. ובברכ"ש [יז ו ועוד אחרונים] כתב דבמשנה לא אנסוהו על עצם השבועה, אלא ליתן מכס, והוא מעצמו נשבע. ולא נחשב שבועה באונס, ע"ד מש"כ האחרונים [ע"פ דברי הרמב"ם

מאי קאמר, האי גזול את ישראל והאי מפקיע הלואת עכו"ם.

1 אבל הביא דעת התומים דהחוב פקע. ובשם השער המשפט [שמח] דתליא האם נתכוון להשמיט ולהפקיע את החוב [ויל"ד האם שייך בזה קנין]. [ויש ליישב לדבריהם דרך אחרי שחל חוב יכול להפקיעו, אבל הכא המלך מכר לישראל קודם שנתחייב חוב מכס זה. וסיבת החיוב הוה זכות בקרקע, דל"ש ע"ז השמטת הלואתו].

2 ומבואר דאף במקום דאין איסור גזל, מ"מ אסור לנדור, וכ"מ ברשב"א בסמוך. ומסתבר לפ"ז דקושיית הגמ' האיך מותר לידור.

3 [וכ"כ בחי' ר"א מן ההר בסוגיין דבמוכס עכו"ם מותר לידור להפקיע הלואתו].

4 וקצת משמע כן בר"ן דהעמיד דוקא במינה ישראל לגבות, משמע דמוכס עכו"ם מותר אף לישבע. [וצ"ע].
5 וכתב דקמ"ל מתני' דהתם אפי' נאנס אח"כ, וכ"ש כשהיה אונס בשעת נדר. [ודחה צד דכשהיה אונס בשעת הנדר וויתר על האונס].

5 וכתב דה"ה מי שנשבע לחולה משום חשש שמא יטרף דעתו נחשב אונס.

יסוה"ת ה] בנתרפא בע"ז חייב מיתה, ועד"ז כתב הב"י [רה] לגבי סיקריקון.

והרדב"ז [ד נד (אלף קכו)] דייק מלשון הרמב"ם [שבועות ג ג] ד'צריך' הנשבע באונס להיות כוונתו לדבר הפוטורי, משמע דרך לכתחילה, אבל אף אם לא אמר אינו נאסר בדיעבד. [אבל הביא דלשון רבינו ירוחם דנאסר].

והתוס' ר"ד [וכן השיטמ"ק לעיל כא. בשם שיטה] הקשה מ"ש מנדרי זירוזין, דלא נדר בלב שלם אלא כדי לזרז את חבריו, וה"נ נדר להציל את ממונו. ות' דל"מ מה שבליבו להכחיש את פיו, ולא אזל' בתר ליבו אלא כשיכול לתקן דבריו, ונדרי זירוזין הוא משום דאנן סהדי שלא נדר אלא לזרז, ואילו היה יודע שחבריו סרבן לא היה נודר'. אבל הכא נדר להציל פירותיו, והרי הצילם.

והשיטמ"ק ת' דכיון שנתכוון הורה למשביע אותו שיאסר בדבר אם אינו של בית המלך הוי נדר גמור. אבל נדרי זירוזין לא חל כיון נודר מאליו, שאין בלבו מה שמוציא בשפתיו. [ומבואר דס"ל דמהני דברי שבלב לסתור דבריו להדיא, ודלא כמ"ש הריטב"א קידושין ג, והר"ן כאן].

באומר בליבו מהיום. תוס' [ב"ק קיג. ד"ה נודרין] כתבו דה"ה שעה א' ורגע א'. ואפי' האנס מפרש כל ימי חייו, יחשוב בליבו שום תנאי. ואם מבטל בשפתיו בלחש כ"ש דהוה ביטול גמור [וע"ד מש"כ הראשונים דמהני חזרה תוכ"ד בנדרים, ע' לעיל כג:].

ותוס' הקשו ממסכת כלה דמעשה בר' עקיבא דנשבע בשפתיו לאשה כדי שתגלה לו [שבנה ממזר], ומבטלו בליבו. ות' דנחשב אונס, כיון דהיה צורך גדול. והריטב"א [ור"ן קידושין ג.] הביא בשם הרמב"ן שהיה מוציא בשפתיו ולפי שלא היה משמיע לאזנו קרי ליה בלבו.

מהיום וכו' אע"ג דדברים שבלב אינם דברים וכו'. הר"ן [ד"ה היכי] ושאר הביאו דמבואר דאם הוציא בפיו סתם, ל"מ דברים שבלב לפרש [אא"כ היה אונס]. והקשו מ"ש מהא דאמר' [שבועות כו:] דהאוסר על עצמו 'פת', ואמר שנתכוון לפת חטין, דאסור רק בפת חטין. והרשב"א ת' דכאן הוא מתכוון להערים ולהשמיע לשומעים דאסור לעולם, ולכן הוה קצת כמבטל מה שאמר בליבו. אבל התם מתכוון ע"ד פת חטין, וקיצר דבריו³. והר"ן ת' דהתם איתקיל מילוליה⁴. [ומשמע בראשונים דכיון דנתכוון להשמיע, נחשב דיבור להדיא לעולם, ול"מ דברים שבלב⁵].

ותוס' [שבועות שם ד"ה גמר בת' הב'] כתבו דיל"פ דאיירי בסוגיין דמדירו ע"ד [וכדלעיל כה, ולכאורה כוונתם דאף דהאנס אומר בהדיא שמדירו ע"ד]. ותוס' כתבו דלפ"ז יש חידוש דבאונס אפי' אמר על דעתו לא חל הנדר⁶.

והנמוק"י כתב דהכא אחרים משביעים אותו, ודעתם על הכלל. והוא נתכוון להשמיע ע"פ דבריהם.

ותוס' [שם בת' הא', והו' ברשב"א כאן] ת' דבסוגיין איירי בע"ה, ולא התירו אומר בליבו שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁷. אבל בת"ח שרי בכל אופן. והרשב"א חלק דמשמע דאסור לכולם.

ותוס' [שם בת' הג'] ת' דסתם פת הוה דחטין, להכי שרי.

ובשיטמ"ק בשם הריטב"א כתב דהתם כל מיני פת נקרא פת ומחשבת לבו לא הוה אלא פירוש לדבריו. אבל הכא דאמר יאסרו פירות עלי סתם נאסרין לעולם מחשבת לבו מכחשת דיבורו ודוקא באונס התירו.

1 ובשער"י [ז ח ד"ה ואעפ"י] ת' דנדרי זירוזין כיון דהוה דרך קביעות נחשב לשון הסוחרים, אבל הרגין הוה מקרי, ואע"ג דכולם מבינים מה שבליבו ל"מ לסתור דבריו להדיא [וכדברי הריטב"א דל"מ דברים שבלב נגד דיבור מפורש].

2 וכדתינא [ברכות טו.] לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, דהיינו בשפתיו.

3 ועד"ז כתב הרשב"א [יח:] לפרש הא דלעיל כ. לא נדרתי אלא לחרמו של ים, דכיון דנתכוון להשמיע איסור, ולכן ע"ה אינו נאמן דאין דרך לדבר כך. אבל התם ת"ח נאמן, כיון דהוה לשון גמור.

4 ואפשר דכוונת הר"ן ע"ד הרשב"א, וכוונתו דמה שלא השלים דבריו נחשב כמאיתקיל מילולי, ולא נתכוון ללשון הזה בדוקא.

5 ובתוס' ר"ד [הנ"ל] כתב יותר כיון דנדר כן ע"ד להציל פירותיו, והרי הצילם, הוה נדר.

6 ולכאורה הוה נגד דיבור מפורש, וא"כ מבואר דלא כדברי הריטב"א [קידושין ג] דל"מ בליבו ובלב כ"א נגד דיבור מפורש.

7 משמע דגזרו אטו. אבל בתוס' הרא"ש [שם] כתב דע"ה אינו נאמן שאמר היום. [ולשיטתו לעיל טז. דאף באיתקיל אינו נאמן ע"ש].

והרמב"ם [שבועות ב יב] פסק דאם נשבע לפנינו, וטוען תנאי היה בלבי, נאמן. והכס"מ הביא דכ"ה בתורת כהנים, והראב"ד [בתו"כ] הקשה האיך מהני, הא דברים שבלב אינם דברים. והראב"ד נדחק דטוען שנשאל לחכם ע"י התנאי. והכס"מ תי' דאומר שהוציא בפיו בלחש. והמחנ"א [נדרים ה] כתב דזה דוחק, וכתב דדעת הרמב"ם דכיון דאינו סותר לדבריו נאמן לומר דנתכוון לתנאי, וכן אמרו דאם הוציא פת סתם ונתכוון לפת חטין נאמן. אלא דבסוגיין שלא אוכל משמעותו לעולם, וכשאומר 'היום' סותר משמעות דבריו.

וכ"מ בתוס' [שבועות כג. ד"ה דלמא] דכתבו דאם אמר שבועה שלא אוכל סתם, ובליבו לאסור מין א' אינו נאסר. דאע"ג דדברים שבלב אינם דברים, היינו היכא דבלב סותר מה שמוציא בפיו¹. וציינו לגמ' דפת חטין.

ר"ן ד"ה היכי נדר. אין דברים שבלב מבטלין מה שהוציא בפיו, אפי' גבי אונסא וכו'. משמע מדברי הר"ן דאף דהוה בליבו ובלב כל אדם ל"מ לסתור דברי פיו להדיא. וכן דעת הריטב"א [קידושין ג.].

גבי אונסין שאני. הר"ן פי' דהך אונס מפרש לדיבוריה דהיום קאמר. והריטב"א כתב דאנן סהדי דלא נתכוון לאסור לעולם. ועד"ז כתב הרשב"א [קידושין ג.]. דאנוס הוא ואנן סהדי דהוא נשבע בזמן קצר יותר שהוא יכול, והוה בכלל לשונו ולא הוה דברים שבלב. והביא בשם היראים דהטעם משום דסתמן כפירושן, שדרכן של בנ"א המדברים עם ההרגין לומר כך, ולא שינה זה לשונו מלשון שאר בני אדם ולכן לא נחשב דברים שבלב.

והרמב"ם [שבועות ג ג] אע"פ שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו סומך על דברים שבלבו. וכ"כ בהלכות נדרים [ד ב.], וביאר דנמצא דבשעה שידור אין פיו ולבו שווין. ובלח"מ [שבועות ב יד] מבואר דהא דאמר' דבסתם משמע לעולם, היינו דוקא בעלמא דהיה לו לפרש. אבל היכא דיש טעם דאינו יכול לפרש לא משמע לעולם. [וצ"ב לפ"ז לשון הגמ' אע"ג דדברים שבלב וכו'].

ותוס' [גיטין לב. ד"ה מהו] [בתחילת דבריו] נקט הטעם דדברים שבלב אינם דברים משום דלא חש לפרש [ולא משום שאינו נאמן²], ולכן במקום אונס הוה דברים, דעושה כל מה שיכול לעשות. [ותוס' הקשו ע"ז מהגמ' שם].

והראב"ן [כאן] כתב דאע"ג דדברים שבלב אינן דברים, מהני לעקור את הנדר, דהנודר אדעתא דנפשיה נדר³.

אבל הרשב"א [שבועות כו:] כתב דבסוגיין התיירו חכמים במקום אונס, והוכיח דהנודר סתם [אפי' שנתכוון להשמיע לעולם] נאסר רק מדרבנן, דאת"ל דהוה דאורייתא וכי יתירו איסור דאורייתא מפני האונס.

והריטב"א כתב דבאופן דחייב ע"פ דינא דמלכותא, אף שאמר בליבו היום ל"מ. דלא נחשב 'אונס'. [דדברים שבלב אינן דברים אף דאינו יכול לפרש דבריו, והוציא בפיו סתם]. אבל הלח"מ [הנ"ל] מבואר דאף כשאנסוהו כדין יכול לומר תנאי היה בליבי.

בית הלל אומרים אף יפתח לו בשבועה. הלח"מ [ד א] העיר דהרמב"ם השמיט דין פותחים. והביא לשון הטור [רלב] דנודר מעצמו, או ביקש ממנו שידור והוא נשבע. ומשמע דלפתוח מתחילה בשבועה לא, אלא ע"י שמדירו בנדר יכול להוסיף. ועי"ש.

רב אשי אמר בש"א אין שאלה בשבועה, ובה"א יש שאלה וכו'. הר"ן [כב:] כתב דבי"ש אסרו מדרבנן, והר"ן נסתפק האם בדיעבד הותר. [וע' מש"כ שם, ותוס' כאן]. ורע"א הקשה דהיינו לרב אשי התם דאף לבי"ה לכתחילה אין נזקקין לשבועה. אבל למה דקי"ל דנזקקין, י"ל דלבי"ש הוה רק לכתחילה.

1 וכ"כ הרשב"א [קידושין ג.]. דדברים שבלב ל"מ רק לסתור מה שהוציא בפיו. [והאריכו בזה האחרונים]. וי"ל דדעת שא"ר כאן דהכא סותר משמעות פיו, כיון דאמר סתם.

2 אבל החכם צבי [קטן] כתב דהא דל"מ דברים שבלב הוא משום דאינו נאמן. וצ"ב מכוליה סוגיין. והאחרונים דנו דיש ב' גדרים דברים שבלב, והיכא דסותר מעשיו אמר' דאף ע"ד כן עשה. ואכ"מ.

3 ועד"ז כתב המאירי דלענין נדרים מהני דברים שבלב.

4 ובפתחת [רלב יב] הביא בשם השאלת יעב"ץ דרופח אינו יכול לישבע דלא הרג, דכיון דבאמת חייב מיתה ל"מ לבטל בליבו. [וצ"ב דמ"מ אינו חייב מיתה בלא ב"ד, וע"פ דיניהם].

שמעתתא דנטיעות

הרי נטיעות האלו קרבן. הר"ן [בע"ב וכן הרשב"א] הביא ב' פירושים האם הוה הקדש, לדמי קרבן [וכ"כ התוס' הר"ד דלשון קרבן הוה הקדש, ודוקא כקרבן הוה קונם. וע' בסמוך]. ודעת רבינו יונה [הו' בר"ן כט]. דאיירי קונם כללי, וכו' מאיר דיש פדיון לקונם כללי. [ע"ע לקמן לד: לה. בגדר פדיון בקונמות].

דף כח:

וס"ד דמסיק אדעתא דלא מיתצלן ומש"ה נדר. הרא"ש [במשנה] ביאר דס"ד דהוי כמו נדרי שגגות, דאדעתא דהכי לא אקדשינהו. [ומבואר דשייך נדרי שגגות אף דאינו טעות בעיקר הנדר, אלא שלא נתכוון לחול, מחמת התנאי וסיבת הנדר]. קמ"ל דכיון דאינו מוכיח הוה דברים שבלב. [ומבואר בדבריו דאף בנדרי שגגות בעינן שיהא מוכיח, ודלא כמ"ש הגר"ח ע"ל כה:]. אבל תוס' כתבו דס"ד דהוה נדרי זירוזין¹.

אבל התוס' ר"ד כתב דאף למסקנא הוה נדרי שגגות, ובקונמות לא חל. ובזה קמ"ל המשנה ד'קרבן' חל, דהקדש בדק הבית חל אף אם אינו בכל לב. והמשנה הוה הקדש, ע' לע'. [אבל בשאר ראשונים בפשוטו מבואר דס"ל דאף בנדרי הקדש יש כל גדרי ד' נדרים].

ר"ן ד"ה וכתב הרשב"א. דמהא שמעינן וכו' ומיהו בדאמר ליה מעכשיו וכו'. וכ"כ תוס' [ב"מ טז. וקידושין סג]. דמהני מעכשיו בדבר שלא בא לעולם [לר' מאיר²] שלא יהא חסרון כלתה קנינו. ודעת הרשב"א [קידושין סג, וכן בר"ן בסמוך ל]. דמהני מעכשיו שאינו יכול לחזור בו. אמנם ודאי לא חל על החפץ מעכשיו, שהרי אינו בעולם, וכשיבוא האין יחול למפרע. והאחרונים [ר' שמעון כב, ויסוד הדברים בגר"ח סטנסל קסא] ביארו דנחשב דנגמר מעשה הקנין, אלא דאינו יכול לחול על החפץ. והאחרונים כתבו דגדר זה שייך רק בדבר שלא בא לעולם, אבל בדבר שבא לעולם, אילו נגמר הקנין מעכשיו ממילא חל, ומעכשיו ולאחר ל' בדבר הבא לעולם הוה גדר שיוור או תנאי וכו' [כדאיתא בקידושין נט: וע' לקמן ל.].

בא"ד והר"ם קרטיבי חלק, דבתרתי פליגי וכו'. [וכ"מ בגמ' כט: דמקשה לבר פדא]. וע' תוס' ד"ה עולא וכוט: ד"ה ולבר. והרמב"ם [מעילה ד יא] פסק דחוזרות וקדושות, ואף דפסק כעולא.

דף כט.

בא"ד ואפי' את"ל דהילכתא כבר פדא. מבואר דנסתפק בזה. וכן הראב"ד [מע"ה ק טו ז] נסתפק בזה, והרמב"ם שם פסק כעולא. והמפרש [בע"ב] כתב דעולא איתותיב.

בא"ד ואף הרשב"א היה חוכך וכו' וכסף או שטר או חזקה כבר כלתה וכו'. והרשב"א [כט: סיים והיינו טעמא דר' הושעיא [לקמן ל.]. נקט ב' פרוטות.

ובחי' ר' שמעון [גיטין ה] ביאר דאף דאפשר להקנות י' שדות בקנין חזקה א', אבל להקנות ולחזור ולהקנות ל"מ. וכן בקנין כסף ל"מ בזה קנין א', דכיון דכל המעות הוה עבור הקנין הראשון, אין שעבוד מעות עבור ההקנאה הב'. ודן דתליא בספק הגמ' קידושין ז: גבי ב' בנותיך בפרוטה, או דצריך פרוטה לכל קידושין [ועי"ש מש"כ לחלק בזה]. אבל הקשה דאם הקנה בשטר, הרי שטר א' יכול לכלול כמה הקנאות⁴.

אמנם מבואר דהרשב"א נסתפק בדבר, והיה לו צד דמהני קנין א' אף כשיחזור ויקנה, דהוה כמו המקנה ב' שדות בקנין א', ומסתבר אף שמקנה א' לאחר ל'. וכן קנין כסף, בחד פרוטה יחשב מעשה קנין על הכל. [וצריך ליישב מ"ש מהא דר' הושעיא, שהרשב"א הוכיח דל"מ⁵].

שם. וה"ה לאומר קרקע לעניים וכו'. מבואר דמהני אמירתו לגבוה להחשב קנין לעניים. וכ"כ הר"ן [ל.]. והראשונים האריכו בדבר [ע' תוס' ב"ק לו: ורי"ף ומלחמות שם, וב"י י"ד רנח ו, ורע"א

1 ומבואר דשייך נדרי זירוזין, כיון דאין רצונו לאסור, ואף דבפשוטו אינו מזרז בזה שום אדם. [וה"ה לרבנן בדבר שבידו, ע' לקמן ל. ולד:].

2 ומבואר בס"ד דעולא פליג באמודנא שנתכוון רק לזמן, ולא בעצם ההקנאה.

3 וכתב לדחוק דאיירי דלא כתבו הלשון עד שיעלה בשטר. ועוד כתב ליישב דכיון דחזר ומכרו לו, בטל זכות השטר הראשון, ובטל השטר. ולא דמי לשדה זו שאקנה מאחרים.

4 והאחרונים דנו דכל חלות קידושין בעי פרוטה בפנ"ע, משא"כ קנין קרקע דסוגיין. [ולכא' תליא בגמ' קידושין הנ"ל].

[שו"ת קמד] ציין דבכ"מ הרשב"א סותר דבריו בזה.

קדושה לא פקע בכדי

א"ל רב המנונא קדושה שבהן להיכן הלך. וכ"ד בר פדא שאף שהגיע הזמן פודן פעם א', דאף קדושת דמים לא שייך שיהא לזמן מוגבל. אבל בשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דחומרא מדרבנן בעלמא הוא'.

ומה אילו אמר לאשה וכו'. ורב המנונא למד דה"ה קדושה. והר"ן [בתחילת השורות הרחבות] כתב דזכיית ממון ודאי פקעה בכדי, וכדאמר' נכסי לך ואחריוך לפלוני וכו', וה"ה המקנה שדה 'עד שיעלה לירושלים' פקע זכייתו. אלא דפשיטא ליה לרב המנונא דקידושין לא פקעי בכדי, ומהך סברא נקט דאף הקדש [ואפי' קדושת דמים].

אבל הרא"ה [הו' בריטב"א גיטין פג: וחי' הר"ן שם פד.] כתב ללמוד מהתם אף לענין ממון, דהנותן קרקע, גוף ופירות ליום א', הוה שלו לעולם, דכיון דפסקה פסקה, ונתרוקן מהבעלים שעה א' של זוכה בו. ובפשוטו הר"ן כאן פליג, והוכיח כן מגדר אחריוך. [וצריך ליישב קנין אחריוך לדעת הרא"ה, ואכ"מ].

והאבנ"מ [כח גג] נקט דכוונת הרא"ה דאף דזכות המקבל מוגבל ליום א', מ"מ כיון פקע זכות הבעלים. והמקבל זוכה בה כזוכה מהפקר'. אבל בחי' ר' שמעון [כ, וכן מערכת הקנינים י] כתב דסגי מה שהוא בעלים באופן מוחלט יום א', ועי"ז ממילא הוה שלו אח"כ [ול"צ סיבה מחודשת]. וכתב ליישב דאף לרא"ה מהני קנין 'אחריוך', דהוה גדר 'שיוור' וכחוזר ומקנה לעצמו את הזמן של אח"כ. והרא"ה איירי דוקא בהקנה סתם, ולא בגדר שיוור.

והר"ן [בסמוך ד"ה אמר] כתב דכל קנין שאינו עולמית מקרי קנין פירות. והאבנ"מ דהר"ן לשיטתו דפליג על הרא"ה [וע' בסמוך]. אבל האחרונים [קובה"ע נו ה] כתבו ליישב דיש ב' אופנים קנין לזמן, דהר"ן איירי באופן דאף תוך זמנו יש זכות לאחר עליו, ועי"ז נחשב קנין פירות. ואילו הרא"ה איירי באופן דבשעתו הוה קנין מוחלט בלא שיוור, ועי"ז שוב לא יתחדש זכות אחר לעכב עליו. [ובזה הר"ן לא פליג על דברי הרא"ה. אלא דהר"ן איירי באופן של אחריוך, דהנותן שייר זכות של אח"כ, וזה כוונת הר"ן דהוה קנין פירות, דנתכוון לשיוור בגוף היום, דאל"כ פקע].

[ועפ"ז ביארו האחרונים את דברי ר' אביגדור כהן [הו' בשו"ת הרא"ש לה ב] דמתנה ע"מ להחזיר הוה קנין הגוף לזמן. והאבנ"מ [שם] ציין דלא ס"ל כרא"ה. והאחרונים תי' דנחשב דיש לו מתחילה בעלות לזמן, ואף בשעתו אינו זכות גמור].

אבל בקובה"ע הביא ע"פ דברי הרא"ש [ע' בסמוך] דאף בסוגיין נחשב שהכל שלו באותו זמן, ואפי' הכי ס"ל דפקעה קנין הממון, ודלא כרא"ה. [וע"פ דברי הר' שמעון יתיישב בדומה לזה דבמקום קנין הגוף מהני רק ע"י קנין שיוור על זכות ממון, והרא"ה איירי באופן דלא עשה קנין שיוור. אלא עשה קנין במקצת].

ויל"ד בגדר הסברא דלא פקע בכדי, האם גדרו דקדושת הגוף חל על כל החפץ, וממילא אין סיבה להפקעתו'. [ולא שייך שיוור והגבלה בו]. או דיש סברא דכיון דחל תו לא פקע, ובעי מעשה מתיר [וע"ע בסמוך]. [ונפק"מ בתרנגולת שמרדה, דפקע זכות ההקדש, וע"ע בסמוך].

מי נפקא בלא בגט. יל"ד בגדר הדבר האם ע"י סברת לא פקע בכדי מונח במעשה קידושין דהוה לעולם. או אף אילו אינו מונח, מ"מ ל"ש שיהא אח"כ הגבלה לזה. והאבנ"מ [לא כב] נקט דהסברא דלא פקעה בכדי הוא משום דפשטה קידושין בכולה⁵, והקשה מ"ש ממקדש חצי אשה דאמר' **מי נפקא בלא בגט.** יל"ד בגדר הדבר האם ע"י סברת לא פקע בכדי מונח במעשה קידושין דהוה לעולם.

1 ולפ"ז קושיית רב המנונא לעולא, הר"ל להקשות לבר פדא מדאורייתא. [וצ"ב דבסמוך מבואר דקדושת הגוף לא חל קדושת השלמים מחמת כן, וע"כ דהוה דאורייתא. אלא דיש לחלק בין קדושת דמים לקדושת הגוף, ובקדושת הגוף לכו"ע דהוה דאורייתא. ודלא כפשטות הגמ' דלרב המנונא אין חילוק כלל בין קדושת הגוף לדמים].

2 ולא נתפרש אי בעי מעשה קנין, או עצם מה שהוא מוחזק בשדה מקנה לו.

3 וכן משמע מדברי הרא"ה דלמד מכאן לקנין ממון. אולם למש"כ הגר"ש בקנין ממון שייך שיוור, ונתחדש עוד בקדושת הגוף דלא שייך ע"ז קנין שיוור [ויל"ד היכן רמיזא דבר זה בגמ' דידן].

4 [עכ"פ מסתבר דאף קנין האישות לא פקע, ולא רק האיסור. דלא מצאנו אישות דהוה איסור בלא קנין. ואפשר דע"י האיסור מתחדש קנין אישות. וע"ע בסמוך].

5 והאחרונים הקשו א"כ יש לחלק בין קידש בלשון אירוסין, וכמ"ש תוס' [קידושין ז:]. ובקוב"ש [קיד' גג]

[קידושין ז:] דדעת אחרת מעכב דלא אמרי' פשטה בכולו. וה"נ נימא דלא נתרצית אלא לזמן, ודעת אחרת יעכב. [ותי' ע"פ הרא"ה דאף בקנין ממון פקעה בכדי, וא"כ אין דעת אחרת מעכב לזמן שאח"כ]. ובחי' ר' שמעון [כ, וכן בקוב"ש קיד' נב, וע"ע קובה"ע נו יד, טו] תי' דבאמת מעשה הקידושין הוה רק לשעתו, אלא דעי"ז הקדושה לא פקעה, ולא שייך לגדר 'פשטא' דקידושין.²

רא"ש ד"ה מי נפקא. והכי אמר לענין גט³, וה"ה לענין קידושין דמקשי' וכו'. האחרונים [חת"ס] הקשו דכיון דבגט הוה סברא [דלא מצאנו דרשא לזה], ומבואר דבקידושין לא שייך סברא זו, א"כ האיך אפשר להקישם. ובחי' ר' שמעון [כ וכן בקובה"ע נו ח, ט] ביאר דבגט כיון דפקעה האישות, לאחר זמן אין אישות שיחזור עליה. [וע"ד זה סברת הרא"ה בממון דכיון דפקע זכותו של ראשון, ל"ש כלל לשני]. אבל בקידושין בעי חלות קידושין שיאסור אותה, ואילו יפקעו הקידושין, בהעדר הקידושין תהא מותרת.

בא"ד דמקשי' הויה ליציאה. וצ"ב א"כ מה הקשה רב המנונא להקדש⁴. והמשנ"ל [אישות ז ציין דבגיטין פב: ר' אבא נסתפק האם הוקשו לענין המגרש חוץ מפלוני, והרמב"ם ז יג] פסק דהוה ספק. ובהג' מהרש"ם ציין דלפ"ז היום את אשתי צריך גט רק מספק. והאבנ"מ [מ ה] כתב דכוונת הרא"ש ליישב אמאי פשיטא ליה לרב המנונא, אבל אליבא דאמת הוה סברא דקדושת הגוף לא פקע בכדי, ולא בעי היקש. ובחי' ר' שמעון [שם] ביאר עוד דרך לענין קידושין בעי היקש דלא נימא דבעי דבר האוסר, אבל לענין קנין ממון הוה סברא כרב המנונא, דכיון דהוה בעלים שעה א' בלא הגבלה למי השדה תחזור. וכסברת הרא"ה בממון.

ר"ד ד"ה וכו'. רבינו יונה תי' דקונם פרטי קליש איסוריה, אבל קונם כללי אסר אכו"ע, ואלים דתפיס פדיון, וה"נ חמירי דלא פקע בכדי. והקרא כתב דמשמע בר"ן דאף כשאסר על כל העולם רק לאכילה נחשב קונם כללי, ולא פקע בכדי. וכתב דבפשוטו אינו כן, ורק כשאסר בהנאה נחשב עי"ז הקדש [וע"ע לקמן לד: בגדר קונם כללי].

ובחי' ר' שמעון [כא, וכן קה"י כא] ביאר החילוק דקונם פרטי הוה גדר איסור⁵, ולא תליא ברשות גבוה, ולכן ל"ש בזה פדיון. ומש"ה אמרי' שעשה איסור רק על הזמן המסויים, ולא צריך גדר 'הפקעה'. משא"כ קונם כללי דהוה גדר רשות הקדש, וממילא יש איסור, ותו לא פקע. אבל ע"י פדיון יצא מרשות גבוה, והותר.

וכע"ז כתב הריטב"א דכיון דחל איסור אכו"ע לא פקע בכדי, אבל באוסר למקצת בנ"א, ולשאר בנ"א או לבעליו נשאר חולין, לא חייל איסורי כולי האי וכי מטי זימני פקע בכדי.

א"ל רבא קדושת דמים פקעה בכדי. פ' הרא"ש כי היכי דפקעה ע"י פדייה, פקעה ע"י קביעות זמן. ועד"ז כתבו תוס' [גיטין מ: ד"ה הקדש] דדוקא קדושת הגוף דאין לו פדיון מפקיע שעבוד, וכיון דחל שעה א' לא פקע, דלא עדיף שעבוד מנתינת דמים. אבל קדושת דמים כיון דיש לה פדיון וראוי ליפקע⁶, לא אלים כח הקדש מכח מקדיש, כדאשכחן בשדה

כתב דהא דלא פקעה בכדי הוא משום האיסור שבקידושין, ולא משום ה'קנין'.

1 ואף דעצם הקידושין היו ראויין להיות לזמן [וכמ"ש האבנ"מ בדעת הרא"ה דההקדש פקע, והוה הפקר], מ"מ כיון דפקע זכות הממון, אין דעת אחרת שימנע לקידושין.

2 ועד"ז נקטו האחרונים [גר"ז ה' בברכ"ש שם] דפשטה הוה סברא ב'מעשה הקידושין'. ולא שייך כלל לסווגין דלא פקעה בכדי דתליא בתוצאת הקידושין. ועד"ז כתב הקובה"ע [נו יד].

3 וכ"כ שאר ראשונים דלענין גט נפשט דפסקה, והוה פנויה לעולם [ואף הצד דלא כן הוא משום דהגט בטל]. אבל בחי' מכת"י [גיטין פג:] כתב בשם הרמ"ה דפסק פסקה, וחוזרת להיות אשתו.

4 והקוב"ש [קידושין ג] כתב דאפשר דכוונת רב המנונא להקיש הקדש לקידושין [וכדלעיל ז.]. [ועוד תי' כאבנ"מ].

5 וע' דברי הגר"ח [ה' בגר"ז נזיר סב, ה' לעיל טו]. בגדר אדם אוסר שלו על אחרים.

6 אבל האבנ"מ [עב ב בסופן] כ' דהאוסר בקונם פרטי על המלוה, אפ"ה יכול לגבותו, דלא אלים קונם פרטי, ופקע בכדי. ובחי' ר' שמעון פליג דרך כשאוסר לזמן אמרי' דלא חל לזמן של אח"כ, אבל כיון דחל אין לו פדיון כלל [אא"כ נאמר דאינו אוסר דבר שאינו שלו].

7 ועפ"ז כתב הקצות [קזי ה] דה"ה קונם כללי, כיון דיש לו פדיון אינו מפקיע שעבוד. וכ"כ רש"י [כתובות נט:]: דהא דמפקיע לשעבוד הוא משום דלא אסרו אלא על אדם א'. אבל ברמ"א [שם] וכן בכמה ראשונים מבואר דקונם כללי מפקיע שעבוד [וכן לשון הר"ן לקמן מז.]. והאחרונים דנו ליישב [ובעז"ה י' לקמן מז.].

מקנה דחוזרת לבעליו ביוכל. [אבל דעת ר"ת בתוס' שם דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד. ודעת הרמב"ם ערכין ז יד דאינו גובה מיד הקדש, אלא מיד הפודה מהקדש].

ובפשוטו משמע בתוס' גיטין דהשעבוד הוה פדיון לקדושה, וכ"כ בקצות [קז ב] דשעבוד כנתינת דמים דמי. אבל בקובה"ע [נב ה] הקשה דפדיון בעי שיכנס דבר אחר תחתיו. וביאר דכוונת התוס' דכיון דפקע זכות ממון ההקדש, נתבטלה איסורו. וזה תוס' הוכיחו משדה מקנה, דממילא יוצאת לחולין כיון דאין להקדש זכות. אבל קדושת הגוף לא פקע בכדי, דדין מעילה דקדושת הגוף לא תליא בזכות ממון, ועפ"ז כתב דבקדושת הגוף אף ש'מרדה' ופקע זכות הממון, הקדושה קיימת⁵⁴.

ודעת רב המנונא ובר פדא דאף קדושת דמים לא פקע בכדי. ובפשוטו משמע דדמי לקדושת הגוף. אבל בקובה"ע [נו טו] נקט דאף בר פדא מודה דאילו פקע זכות ממון של הקדש, פקע דין קדושת דמים. והראב"ד [מע"ה ק טו ז] כתב דצריך פדיון כל שהוא בפרוטה [ולא בכל שוויון]. ומשמע דלהקדש אין 'זכות' בזה, אלא דיש סברא דהקדושה לא פקע בלא פדיון. והקובה"ע [נו יז] כתב לדחות דכוונת הראב"ד דהוה ספק האם ק"ל כבר פדא, ומחמת הספק סגי לפדות בפרוטה.

והאחרונים הקשו משדה מקנה דפקע כשהגיע הזמן [שתוס' גיטין הביאו ראייה⁵⁵]. ועוד הקשו לא מצאנו דפליגי בתרנגולת שמרדה, דלא יפקע בכדי. והקצות [קז ב] הקשה דכיון דהראב"ד [שם] פסק כמ"ד דאף קדושת דמים לא פקע בכדי, א"כ האיך מהני בע"ח לגבות ממנו.

ובקובה"ע [נו טו, וקוב"ש קידו' סה טו] חילק דשדה אחוזה יש דעת אחרת שמונע מתחילת הקדושה מלחול לעולם. וכ"כ השעה"מ [לולב ח י] דבמתנה ע"מ להחזיר כיון דאף מתחילה לא היה לו זכות לזה, י"ל דאף לבר פדא פקע. ודוקא היכא דבידו להקדיש לעולם אמרי' דלא פקע בכדי. ולפ"ז היסוד דלא פקע כדי הוא שאינו יכול להגביל את ההקדש, אבל כשיש דבר אחר שמונע את הקדושה, פקע קדושתה. [ובפשוטו כוונתו דאף בקדושת הגוף אמרי' כן⁵⁶].

ועד"ז ביאר הקובה"ע דבתרנגולת שמרדה נתחדש סיבה המפקיע זכות ההקדש, ובזה מודה בר פדא דהיכא דפקע זכות ההקדש א"צ פדיון. וכתב דלא דמי לקדושת הגוף דבעי פדיון⁵⁷.

והקצות [קעא] כתב דהא דמבואר [לקמן מה:] דשותף אוסר חלקו על חבירו [ונחשב חלוקת הגוף ותליא בברירה], הוה רק בקונם פרטי. אבל ל"ש בקונם כללי, דכיון דחל היכי פקע. אבל האמר"מ [יג ז] כתב דודאי שותפין אינו יכול להקדיש ולאסור מה שאינו שלו⁵⁸, [ואף בקדושת הגוף בכה"ג חל על חלקו].

בגמ' עירובין [לו]. איתא דהאומר ככר זו היום קודש ולמחר חול, האם מהני לעירוב. ורש"י שם פירש שיהא פדוי על המעות. והשעה"מ [לולב ח י, וכן רמז בגהש"ס כאן] הקשה דברא ס"ל דקדושת דמים פקע בכדי,

1 ואף דס"ל דקדושת דמים פקע בכדי. ובקצות [קז ב] עמד בזה. ובחי' ר' שמעון [כג] כתב דלענין גביית שעבוד ס"ל לרמב"ם דל"ש מהקדש, אבל בסוגיין שפיר פקע ע"י קנין הממון. [ולדעת הראב"ד עולה להיפך, דס"ל דלא פקע בכדי, אבל ע"י גביית חוב מהני].

2 ועוד דאין פודין בשטרות, וכ"ש מלוה ידידה. [ודנו דתליא במח' בשקלים האם פודים הקדש בשכר הפועלים, ע' אבנ"מ כח טז וקה"י ערכין ו. ואכמ"ל].

3 וכדאמרי' בערכין דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו [אמנם האחרונים דנו מכ"מ דהוה בגדר הפקעה, ואכ"מ].

והאמר"מ [יג ח] הקשה כן על דברי התוס', תיפוק ליה דאינו שלו. [ויל"ד האם אף 'זכות ההקדש' קיים, או רק גדר הקדושה לא פקע].

5 אבל הביא דברשב"א ור"ן חולין שם ה"א דאפי' קדשי מזבח יפקע קדושתו ע"ז.

6 ות' האחרונים דיובל אפקעתא דמלכא [ואינו חסרון בעלות. ועמש"כ גיטין מח דבכ"מ משמע דהוה משום דהוה דבר שאינו שלו].

7 ויש להסתפק בזה מי שמת, ואח"כ נולד לו בן [דבינתיים שאר יורשים ירשו, והנולד זוכה מהם אח"כ מכאן ולהבא, כיון דסיבתו קדמה, ע' תוס' יבמות סח. וחי' הגר"ח], אילו האח הקדיש למזבח בינתיים, האם מכאן ולהבא פקע קדושתו, כיון דאין לו זכות בזה. או דאמרי' דקדושת הגוף אינו יוצא לעולם. [וכע"ז ילה"ס בשחרר עבדים, האם פקע למפרע].

8 וכתב דלפ"ז רב המנונא המ"ל להקשות אף לבר פדא, דאף לבר פדא צריך לחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים.

9 [ולכן מתחילה ל"ש שיחול קדושה מוגבלת ע"ז].

10 והא דבע"ח יכול להקדיש, דהתם הוה שלו לגמרי אלא מחוסר גוביינא.

ואמאי לא העמיד בלא פדיון¹.

ר"ן ד"ה אמר. אפשר דאביי פליג וס"ל דנפקא בלא גט². ובקוב"ש [קידושין מה] כתב דמ"מ בעי קרא [קידושין יג] להתיר אשה שמת בעלה, דכיון דנתקדשה לעולם צריך דבר המתיר. אבל בנתקדשה לזמן קצוב כשהגיע הזמן פקע כל האיסור ממילא. [ומצאנו דקידושין נפקין בלא מעשה מתיר, בגיטין [מג]: גבי חצי שפחה שנתקדשה ונשתחררה, לחד מ"ד פקעי קידושה. ואשת איש יוצאת בלא גט³. וכו"כ האחרונים [אבנ"מ יח] לדעת רש"י [יבמות מט: וכו"מ ברמב"ן וריטב"א שם] דאשת איש שנעשית ערוה על בעלה, פקעו קידושה, ונפקא בלא גט⁴].

בא"ד ואפשר וכו' ובהקדש חל קדושת הגוף לזמן ידוע וכו'. ובסו"ד הביא מהירושלמי דמצינו הקדש יוצאת בלא פדיון, משא"כ אשה. [והר"ן וביאר ע"פ דרכו דלא מצאנו קדושת הגוף לשעה. אבל האחרונים העירו דפשוט דברי הירושלמי דקדושת הגוף גמור פקע, משא"כ באישות יש גזיה"כ דאינה יוצאת בלא גט]. והתוס' ר"ד כתב דהקדש ימצא לחצאין ולימים, ומש"ה דהקדש פקעא אבל אין אשה מתקדשת לחצאין ולא לימים. ור"א מן ההר כתב [לאביי] דאשה לאו משום דלא פקעה בכדי, אלא דנתינת הקידושין לאשה כמעשה דמי, וגזיה"כ דאינה יוצאת בלא גט.

בא"ד כל קנין שאינו עולמית ק"פ בלחוד מיקרי וכו'. ובזה ביאר הר"ן⁵ מש"כ לעיל דקנין 'אחרין' פקע בכדי, כיון דהו' קנין פירות. משא"כ באשה לא שייך גדר זה. ויל"ד האם כוונת הר"ן דאף דנתכונו לקנין הגוף גמור, מוגדר קנין פירות [כיון דחסר בזכויותיו, ובזה מבואר בר"ן דאף הפקעת יובל נחשב ק"פ]. או כשאומר שמקנה לו לזמן, חל בזה קנין פירות [וכ"כ בקוב"ה ע' נו ו].

והקצות [רמא ד] כתב דהיינו דוקא לענין אישות דבעי קנין לעולם, אבל לענין אתרוג נחשב 'לכם' כשקנה גוף לשעה⁶. והנתיבות [רמא ה] חלק דהר"ן קאי אף לענין ממון, דכל שאינו קנין עולמית קנין פירות הוא⁷.

והקצות [רנז ג] הביא מדברי הרמב"ם [מכירה כג ה] דיש גדר קנין הגוף לזמן מוגבל. ויכול לחפור בורות [וכקונה בזמן היובל]. ועוד הביא מדברי ר' אביגדור כהן [הו' בשו"ת הרא"ש לה ב] דמתנה ע"מ להחזיר נחשב קנין הגוף לזמן. ובפשוטו כ"ז דלא כר"ן דל"ש גוף לזמן. אבל הקצות [שם ושם] כתב דאף קנין הגוף שמוגבל לזמן נחשב קנין פירות [לענין אישות].

בא"ד כדמוכח גבי מוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג וכו'. בפשוטו מבואר בר"ן דעצם הידיעה דהיובל יפקיע ממנו בעתיד את השדה, משוי לקנינו כקנין פירות. והאחרונים [ר' שמעון קנינים ט, קוב"ש קידושין מו וע"ע חז"א עה ב] הקשו דיובל הוה אפקעתא דמלכא. ועוד הקשו דבגיטין שם [דעת רב חסדא] דדוקא ביובל שני הוה קנין פירות, אבל יובל ראשון נחשב קנין הגוף. [ואם כוונת הר"ן דהוה קנין פירות מחמת אומדנא נחא].

בא"ד אבל באשה כיון דא"א וכו'. הקוב"ש [קידו' מז] הקשה דאדרבה נימא כיון דא"א להיות קנין הגוף לא חל קידושין כלל. ובקוב"ה ע' [נו ו] כתב דע"כ דכוונת המקדיש לקנין גמור, דל"ש קנין אחר. ובקוב"ה ע' [נו י] כתב דסברת בר פדא דאף קדושת דמים ל"ש שיהא מוגבל, ולכן

- 1 **ובקוב"ה ע' [נו ב]** ציין דהרמב"ם [עירובין ו טז] סתם דאמר היום קדוש ולמחר חול, משמע דאיירי באופן דפקע בכדי.
- 2 **אבל הקצות [רמט ב]** הביא בשם הירושלמי דחלוקת ימים [בחצי עבד] מהני לחלק אף את קנין האיסור. וביאר הקצות דס"ל כאביי דקדושת הגוף פקע בכדי. אבל הבבלי גיטין מב. איסורא לא קאמר' דקדושת הגוף כיון דחל תו לא פקע. [והעירו דלמש"כ האחרונים השעה"מ דכשיש זכות אחרים לעכב, פקע בכדי, י"ל דאף בעבד הוא כן. אמנם יל"ד דכיון דהזכות לא תליא בזמן מסויים, אלא במה שקבעו לא מהני לעכב].
- 3 **אמנם רש"י שם** כתב טעם אחר דכיון שנשתחררה נשתנה גופה, והוה כקטן שנולד.
- 4 **אבל האבנ"מ שם** כתב דהיינו דוקא במקום שנתחדש אח"כ שהיא ערוה, אבל אם מתחילה היה מונח שתהיה ערוה לאחר זמן [כגון דרך מעשה היבום הותר מדין עדל"ת, ואח"כ חוזר הערוה], לא חל קידושין מעיקרא, דהוה אישות לזמן. [והאחרונים דנו דמ"מ הוה הפקעה חיצוני, ולא חסר בעצם הקידושין].
- 5 **ומקור דבריו בכ"ז ע"פ דברי הרשב"א [כט:]**.
- 6 **שהרי יוצא בקנין אחרין לפלוני.** והוכיח עוד מדברי שו"ת הרשב"א דאתרוג השותפין יוצאין מדין ברירה.
- 7 **והביא ראייה שם** דהמוכר שדהו בזמן היובל, נחשב ק"פ לענין ביכורים. ולדברי הקצות נימא דהוה קנין הגוף לזמן, ומהני לענין ממון. וכבר עמד בזה הקצות [רנז ג] וכתב דסברת ר"ל דלענין ביכורים בעינן קנין לעולם. [וכתב שם דבה לא קי"ל כר"ל].

ע"כ דעתו להקדיש שיחול על הגוף, וממילא לא פקע¹.

בא"ד בירושלמי וכו'. והר"ן [קידושין כג: בדה"ר] הביא סיום הירושלמי ל"מ אשה יוצאת בלא גט. והירושלמי מחלקת דקידושי שטר הוקש לגירושין. אבל קידושי כסף מהני לל' יום. והמשנ"ל [שם] ציין דהפוסקים לא הזכירו חיולק זה. והאבנ"מ [מ ה] כתב דכוונת הירושלמי דבשטר הוקש לגט, ולא חלו הקידושין כלל, כיון דמעשה הקידושין לא פסקה. אבל קידושי כסף חלו הקידושין לעולם. אבל לדעת הבבלי חלו הקידושין, ובזה אין חיולק לענין שיפקע הקידושין.

עולה כל ל' יום וכו'. החז"א [עא ל] כתב [דאף אי נימא דקנין לזמן הוה קנין פירות²], הוה כמתנה שיכול להקריבה תוך הזמן. וכמו אחריו, שיכול למכור לאחר³.

ר"ן ד"ה הכא נמי. כגון בעל מום, דקיי"ל המתפס תמימים לבדה"ב. הקר"א ורש"ש כתבו דמש"כ הר"ן המתפס תמימים [תמורה לג:]: לאו דוקא, דהוה דין דרבנן [וכמ"ש הראשונים גיטין לח: ד⁴], וחל קדושת בדק הבית, אלא דבעי אח"כ לפדותו ולהקדיש לגבוה. וצ"ל דכוונת הר"ן לדין [תמורה יט: שבועות יא.] הקדיש זכר לדמיו, דמיגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדושת הגוף⁵. וכן הוא בתוס' ובראב"ד [מע"ה ק טו ז]. אבל התוס' הרא"ש כתב דאף הקדיש זכר לדמיו הוה דרבנן.

אבל בדברי הרמב"ם שם מבואר דקאי בבהמה שראוי להקרבה. ומהר"י קורקוס [הו' בכס"מ שם] תי' דלא אמרו דחל קדושת הגוף ממש, ופקע בכדי⁶. והשיטמ"ק בשם הרא"מ תי' דכיון דגילה דעתו דרוצה להקל בקדושתו לזמן, וגם אמר לדמיו, לא חל קדושת הגוף.

ועוד תי' הכס"מ דהכא איכא תרתי דמי' לעולה, ולא חל קדושת הגוף. ועוד תי' מהר"י קורקוס דהרמב"ם שינה לשון הגמ' וכתב 'פרה', דאינו ראוי לעולה. ורע"א הביא תוס' ערכין [כ: ד"ה אמר] דבאמר דמי שור זה עלי, אינו קדוש קדוה"ג, ורק בשור זה לדמיו. וע' קר"א בכ"ז.

בא"ד ואיכא מ"ד וכו' כשפדאו וכו' קמ"ל כי משכחת רווחא חייל. ולא נתפרש האם פדאו תוך ל' [ומעשה ההקדש מיתא תליא] או אף לאחר ל' [וחלות ההקדש תליא]. ובחי' ר' שמעון [ס"ס כא] הביא דמבואר דמהני להקדיש בדבר שלא בא לעולם לאחר ל', ולא רק לאחר לכשיבוא לעולם. והביא דרע"א [כתובות נט, ושר"ת קמח] נסתפק בדבר.

רא"ש ד"ה ה"נ דאמר לדמי. ואם לא נמכר תוך ל' וכו'. מבואר דאם נמכר תוך ל' דינו כשלמים [וכע"ז מצאנו בקנין אחריו, דאם הראשון מכר, הוה מכור לעולם]. אבל ברמב"ם [טו ז] מבואר דאם הקריבו תוך ל' הוה שלמים, אבל לא סגי שפודוהו תוך ל'. ובקוב"ע [נו י] ביאר דהפדיון בא מכח קדושה הראשונה, ונחשב דהקדושה קיימת.

דף כט:

לימא תהוי תיובתו דבר פדא וכו'. כתבו הראשונים דה"ה ה"מ להקשות לרבא. [ואף רבא יתרץ כדברי רב פפא]. אבל המפרש [והו' בכס"מ מע"ה ק טו ז] כתב דעולא איתותיב [ולכאורה היינו לרבא דמחלק בין קדושת דמים, וצ"ת]. אבל הר"ן [ל]. כתב בשם הרשב"א ד"ל דרבא דחיק אנפשיה תרווייהו בקדושת דמים. וכ"כ הכס"מ [ומהר"י קורקוס שם] בדעת הרמב"ם. ולכן הגמ' מקשה רק לבר פדא.

ר"ן ד"ה אמר רב פפא. סד"א חיילא דכה"ג לא מיקרי פקעה בכדי, דאדרבה קדושה בתרא

- 1 [דאל"כ כיון דבממון אמרי' מחמת אומדנא דנתכוון לקדושה במקצת, אף בהקדש נימא הכי].
- 2 וכן עמד בזה בקוב"ע [נו י בסוגריים], והקשה מ"ש ממש"כ רש"י כתובות נט: דהקדש מפיקע שעבוד מהני שלא יחשב גזול. ומשמע דבלא"ה נחשב גזול משום השעבוד שעליו [וכל"ש היכא דהזמן של אחר ל' אינו שלו].
- 3 והקונה גוף לזמן יכול למכור [ויפקע זכות מי שאחריו], והביא דכ"מ בסוגיא דאף לעולא אם אחר פדאה משמע דהוה שלו לעולם, ואף דההקדש היתה רק עד שיפדה.
- 4 אמנם יש ראשונים דמשמע דהוה דאורייתא, ואכמ"ל.
- 5 והלח"מ שם כתב ד"ל דסוגיא כר' שמעון דל"ל הך כלל.
- 6 [וצ"ב דהיכן מצאנו קדושת הגוף קלישתא כזה דפקע. וי"ל דכוונתו דכיון דהתנה כן, ממילא לא חל קדושת הגוף מהשתא, וכן משמע בשיטמ"ק]. ומ"מ יכול להקריב, וחל קדושת הגוף.
- 7 וע"ע בגמ' ל. [ולקמן פה]. דלאחר שאפדנו מהני. ואולי מ"מ אין ברייתא כזה. א"נ כיון דלא אמר לאחר שאפדנו. [וי"ל דהכא בשעה שהקדיש אינו שלו, אבל לא משמע בר"ן דזהו הקמ"ל].

מעליא טפי וכו' קמ"ל. ומ"מ הגמ' מקשה [לרבא] א"א חדא בקדושת הגוף וכו', ונימא דרבא מודה דלא פקע מקדושה קלה קדושה לחמורה. ובשיטמ"ק [בשם שיטה, וכן בתוס' הרא"ש] כתב דהמקשן ידע דרבא ס"ל דלא פקע אפי' קלה לחמורה.

בא"ד קמ"ל דכיון דתוכ"ד אמר וכו'. מבואר דדוקא תוך כ"ד, אבל ל"מ לקדש אח"כ, אף שהוא תוך ל' ולא חל קדושה הראשונה. [אבל הרשב"א השמיט תוכ"ד]. והרש"ש ביאר דלאחר כדי דיבור א"י לחזור וכדמבואר בסמוך. והאחרונים הקשו דאף דאינו יכול לחזור, מ"מ נימא דההקדש השני קדם, שהרי אף לר"ל דהמקדש לאחר ל' אינו יכול לחזור, אבל כשבא אחר וקידש תוך ל' חלו קידושי שני. ומבואר דהמקדש לאחר ל' אלים, ובכוחו להפקיע אף מיד קדושה אחרת¹. והאחרונים ציינו דהרשב"א [בסו"ד] הביא מח' בירושלמי במקדש לאחר ל' ומכרו תוך ל', האם חל הקדושה [וע"ע בהמשך הסוגיה]. ולדברי הר"ן מבואר דחל קדושה הראשונה.

[ולא נתבאר בר"ן המקדש לעולה לאחר ל', ושוב הקדש מעכשיו לשלמים, האם לא חל קדושת שלמים כלל. וכמ"ש בע"א דקדושת הגוף לא חל לזמן, דא"כ הוה כקנין פירות, ורבא ס"ל דלא שייך שיחול קנין פירות. או דחל קדושת הגוף ופקע. ולכאורה תליא במש"כ בע"א].

ומבואר בר"ן דכיון דהוה תוכ"ד חל קדושת שלמים, כיון דיכול לחזור². והאחרונים העירו דמ"מ הרי לא חזר מהקדש הראשון. ומבואר דכיון דיכול לחזור, ע"ז חל ההקדש הב' ואינו סותר לראשון.

והר"ן כתב דרישא כדקיימא קיימא. [וע"ע במפרש וקרא]. אבל תוס' [ד"ה מידי] בשם ר' אלחנן פי' דפוקע קדושת העולה, כיון דקדושת השלמים חל לאחר ל'. ומבואר מדברי התוס' דהא דקדושת הגוף לא פקע בכדי, היינו הפקעה בעלמא, אבל כשיש זכות קודם פקע³. [ובפשוטו הר"ן ושאר פליגי דס"ל דקדושה דלאחר ל' עדיין חל].

ותוס' נסתפקו האם יכול להקריב תוך ל', כיון דיש בו גם קדושת השלמים [שהתחיל לחול כר' יוחנן כשרגא דליבנא]. ע"ש.

הכא שאני דאמירתו לגבוה

ר"ן ד"ה פשיטא. אמסקנא אבל לס"ד מהני רק לענין כלתה ולא חזרה. וכ"כ תוס' יבמות [צג. ד"ה קנויה] דמהני הפרשת תרומה לאחר שיתלש, ולא בעי מעכשיו. כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיט וכאילו מסרו ליד הקונה להיות בידו כשיגיע הזמן שקבע.

ובפשוטו נקט **רע"א** דכוונת הר"ן דאמירתו לגבוה נחשב כמעשה, וכיון דהמעשה קיים לא אמרי' כלתה⁴. אבל בחי' ר' שמעון [כב] כתב דכוונת הר"ן דכיון דחל ע"י אמירתו, הכלל הוא דכל דבר שחל ע"י דיבור, מהני אמירה של עכשיו לזמן של אח"כ, ול"ש כלתה אלא במעשה קנין. וה"ה בכל דבר דתליא בדיבור לא שייך כלתה⁵.

בא"ד דלא גרע מכסף קידושי דאשה. [וכ"כ תוס' בסו"ה מידי דגבי הקדש חשיב אמירה כמסירת מעות]. וצ"ב כוונת הר"ן, דהתם הוה מטעם דשעבוד המעות קיים, דצריך להחזיר המעות.

- 1 וצ"ב דהאחרונים נקטו בדעת הר"ן [בסמוך] דהוה רק גמר מעשה קנין, ולא חל על החפץ. וצ"ל דע"ז חל הגבלה על החפץ. ועוד יל"פ דנחשב שאין לו בעלות להקדש, כיון דכבר נתחייב להקדש.
- 2 אבל דעת תוס' [מנחות פא:] והרמב"ם [מעה"ק טו א] דל"מ חזרה תוכ"ד בהקדש. [ותליא במח' הסוגיות]. והקצות [רנה ב] ביאר דבכל קנין חזרה תוכ"ד מהני שיחשב משיכה בלא דיבור, אבל בהקדש אמירה ידיה מהני לחוד, והוה מעשה כמסירה ולכן א"י לחזור.
- 3 [ומבואר בתוס' דבקידושי שרגא דליבני כשגמר קידושי הא', פקע קידושי הב'. והא דמאה תופסים בה הוה תוך ל'. א"נ דמהני שלא יגמר המעשה. אבל פשטות הראשונים נקטו שם דלא פקעו קידושי כולהו].
- 4 ויל"ד האם כוונתו רק הקרבה, דהבהמה כולה קריבה ואבד מהעולם.
- 5 [ש"ת קמד בסופו בסוגריים, בחי' לקמן ע] נסתפק בזה אי אמרי' כלתה בדיבור. [וע"ש מש"כ ליישב הא דלק' ע., אבל תמה דלקמן עב: דמהני הפרה לאחר שישמע].
- 6 ובחי' ר' שמעון [שם בסו"ד] הביא דבפשוטו הסברא דמוסר עכשיו החפץ ע"י דיבורו. והק' דבדבר שלא בא לעולם, עכשיו אינו שלו, והאיך יהני מסירתו. וכת' דצ"ל דכוונת הר"ן דאמירה של עכשיו פועל לאחר מכן.
- 7 והעיר שם דכל קנין לאחר ל', אף דשעבוד המעות קיים, מ"מ בשעת החלות אין דיבור של קידושי, ושמא חזר בו. וע"כ דמהני הדעת ודיבור שבתחילה, ע"י הקנין של עכשיו. ומועלת הכוונה והרצון דמעיקרא כשהתנה שיהא לאחר זמן.

ר"ן ד"ה הכא. וכמ"ד מעכשיו ולאחר ל'. [ולפ"ז לכאורה הגדר דנגמר מעשה הקנין אלא דלא חל, וכמ"ש האחרונים]. והרשב"א כתב דלא אתי דיבור ומבטל מעשה [וכ"כ יבמות צג]. ואף דבמקדש לאחר ל' הוה רק דיבור, בהקדש כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להקדש נחשב 'מעשה'. וכ"כ הנתיבות [רנה ב]. והרשב"א הביא בתחילת דבריו דן [ע"פ הירושלמי] דנחשב דנקנה הגוף מהיום ופירות לאחר מיתה [וכמו במתנה מהיום ולאחר מיתה, ב"ב קלו]. ודחה [דלבל"ב ב"ב עא:]: ל"ש בהקדש גדר זה, דינקי משדה הקדש¹. [והרשב"א הו' בר"ן בסה"ד ל]. נסתפק האם כו"ע מודו בזה, והביא מח' בירושלמי].

ורע"א דן דלדברי הר"ן יהני אף שמת תוך ל' [כיון דנגמר מעשה הקנין]², ושוב כתב דאף לבר פדא לא חל מעכשיו, אלא דנחשב 'מעשה' לענין שאינו חוזר, אבל לא חל לאחר מיתתו. והביא דכ"כ בש"ת הרשב"א [ג קב].

והנמוק"י כתב [בשם הריטב"א בשם רבן] דמהא שמעי' דשכיב מרע שהקדיש נכסיו לאחר מיתה אינו חוזר, אף דאם עמד לא חל הקנין. אבל הביא דהרשב"א פליג דחוזר, שהרי מתנת שכ"מ הוה תקנ"ח לאחר מיתה, דמדינא לא מהני כיון שמת. והפוסקים האריכו בזה, ע' קצות [רנז א] ורע"א.

בא"ד [ל]. כלומר דלא מצי הדר ביה. מבואר בר"ן כאן דמעכשיו מהני בדבר שלא בא לעולם שלא יוכל לחזור בו. וכ"כ הרשב"א קידושין [סג]. [וע"ע בסמוך]. אבל דעת תוס' [ב"מ טז]. דאף דמהני לענין שאם נקרע השטר מ"מ יוכל לחזור.

רא"ש ד"ה אמירתו. וחייב לקיים דבריו כאילו נדר דכתיב מוצא שפתיך תשמור. מבואר דאמירתו לגבוה יסודו הוה מדין נדר.

וכן רשב"ם [ב"ב קלג:]: כתב דילפי' אמירתו לגבוה מדכתיב [ויקרא כז] ואיש כי יקדיש, [דברים כג] מוצא שפתיך תשמור³. אבל המאירי [קידושין כח:] הביא דבירושלמי [שם א ו] ילפי' אמירתו לגבוה מקרא דלד' הארץ ומלואה, וביאר דההקדש קונה בקנין חצר⁴.

ובאבנ"מ [א ב ד"ה ולענ"ד] כתב דאף בבני נח שייך אמירתו לגבוה להיות קנין גמור, וכמסירה להדיוט, ואף דלא נצטוו על כל יחל, ולא אקרא דמוצא שפתיך תשמור. [ובזה תי' קושיית המשנ"ל מלכים י ז⁵]. ואף כשנודר להביא קרבן הוהחוב גמור וגובה מנכסים משועבדים [ואף באופן דל"ש נדר]. והאחיעזר [ג סז] וקה"י [ע"ז ב] הביאו דסברת האבנ"מ הוא דלא כרא"ש דאמירה לגבוה הוא משום נדר. והאחיעזר הביא מהרמב"ם [ערכין א טו] דמופלא הסמוך לאיש שהעריך או נדר חייב לשלם. ואף דל"ש בקטן חייב כל יחל [כדאי' נדה מו], מ"מ הוה כמלוה הכתובה בתורה דיש עליו חיוב תשלומין.

המחנ"א [נדרים יב] הביא מדברי הרא"ש דמדין נדר אסור לחזור בו⁶. והביא דהרמב"ם [מכירה כב טו] פסק דהאומר מה שתלד בהמתי יהיה קדוש לבדה"ב, או יהא אסור עלי, או אתננה לצדקה. אע"פ שלא חל קדושה דהוה דשלבל"ע, חייב לקיים דברו שנ' כל היוצא מפיו יעשה⁷. והראב"ד [בסו"ד] כתב ואני אומר אם חייב עצמו בכך, הר"ז חייב ליתן, אבל אם אמר ינתן לעניים, ל"ק. [ובמחנ"א נקט דפליג על הרמב"ם [והרא"ש], ובעי שידור להדיא].

והמחנ"א הביא בשם רש"ס דהנודר שיחול נזירות לאחר ל', כל זמן שלא חל יכול לחזור בו מהנזירות.

- 1 [וכ"כ הרשב"א ב"ב עא, ובשו"ת הרשב"א בכ"מ]. וע' לקמן [מהמו] מח' הראשונים אי השוכר יכול לדור בבית אחרי שהקדיש המשכיר. וי"ל דהכא גרע, דאינו יכול לייצר זכות פירות על שדה הקדש [והתם הוה ממילא].
- 2 ולכאורה כן מוכח לדעת הר"ן [בתחילת העמ'] דחל אף לענין שלא יוכל להתפס קדושה אחרת, אא"כ הוה תוכ"ד [ויל"ד בזה].
- 3 והמאירי [חגיגה י:]: כתב דאף דמהני מחשבה בהקדש, אבל לא חל ע"ז קנין. [ומבואר דהקנין לא תליא בגדרי נדר].
- 4 אבל הקצות [ר א] האריך לדון האם יש חצר להקדש.
- 5 [ד"ה שוב, וד"ה עוד אני] דהקשה [ע"ד תוס' ערכין] דלא שמענו דבן נח יתחייב בנדר להביא בבמה שלהם, או שיתחייב לקיים דבריו.
- 6 ובשער"י הקשה דאת"ל דמשום איסור נדר אינו חוזר, אם עבר וחזר, אתי דיבור ומבטל דיבור ובטלה הקדשו, ומאי דהוה הוה.
- 7 והכס"מ [מכירה כג ז] למד מדברי הרמב"ם דה"ה אם נשבע למכור כשיבוא לעולם.

והמחנ"א תמה עליו דכיון דנדר חייב לקיים, ולא דמי כלל לקידושין לאחר ל'.¹

אבל בשער"י [ה כא] ביאר דאף כוונת הרא"ש דאמירתו לגבוה אלים כקנין, וכיון דילפי' דין אמירתו לגבוה מקרא דמוצא שפתיך אינו יכול לחזור בו.

ובאחיעזר [ג סז] כתב דאף לרא"ש עיקר אמירתו לגבוה אינו מטעם נדר, אלא כיון דנדר לאחר ל', ולא חל הקדושה מיד. מ"מ אינו יכול לחזור משום נדר. ועפ"ז כתב דעכו"ם שהקדיש לאחר ל' יוכל לחזור.

מקדיש לאחר ל' - הקה"י [כב] הביא לדון המקדיש לאחר ל' האם מותר לאוכלו תוך ל'. וכתב דאפשר דאף דאינו יכול לחזור בו, עדיין לא חל הקדושה. ובהערה ציין לדברי הר"ן [לעיל] דאינו יכול להקדיש לקדושה אחרת, ומבואר דחל כבר כלפי לאחר זמן. אבל הביא מהא"ש [ערכין ו ט] דלוקה משום בל יחל.² [דסותר את מעשה ההקדש].³ והביא דלדעת הרמב"ם [הל' מכירה ה"ל] כל האומר יהא להקדש הוה כקבלה ליתן להקדש. אלא דמש"ה אין איסור לאחר לאוכלו.

והקה"י הביא [בשם הצמח דוד] מהגמ' עירובין לו. דהאומר ככר זו למחר קודש, דנחשב סעודה הראויה מבעו"י, ומבואר דמותר לאכול. וכתב לדחות דלענין עירובין סגי בראוי לאחרים [וה"נ הוה איסור רק לדידיה]. ושוב דן דל"מ לעירוב, כיון דאסור להאכילו לאחרים [דע"ז עובר בבל יחל].

ולבר פדא חוזרות וקדושות. הרא"ש פ' דלא"ד, ועולא מודה בזה. [וכ"ה דעת הרשב"א בר"ן כח; ודעת הרמב"ם. אבל לר"מ מקרטיביא לשון הגמ' ניחא דעולא פליג. ובתוס' דנו בזה].

דף ל.

תפשוט וכו'. האחרונים הקשו דמתנן ר' מאיר היא דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שהרי המשנה כר' מאיר דיש פדיון לקונמות [לחד לישנא בר"ן כח:]. ורע"א תי' דאף דהמשנה ס"ל כר' מאיר במעילה בקונמות, אבל בדבר שלא בא לעולם לא קי"ל כוותיה.

ובאחת לאחר שתתגרשי. מבואר דספק הגמ' האם מהני משום שבידו. [וע' בר"ן סוד"ה ואשה במה הספק].

והקרא הקשה דאף אחרי שכבר הקדיש יחול הקדש, כיון בידו לפדותו. ואף לרבנן מהני בידו בדבר שלא בא לעולם. והקרא כתב לפרש דזהו דחית ר' ירמיה [ודלא כר"ן], ואפשר דכ"ד הרא"ש ותוס'.⁴ והבית הלוי [ב מט וכן קה"י כג] כתב דרק בדבר שהוא שלו מהני בידו בדבר שלא בא לעולם, אבל הכא דהוה הקדש ל"מ. [ותליא במח' ראשונים לקמן לד:].

והרשב"א [ש"ת תשו, הו' בר"ן קידושין כו. בדה"ר] כתב דיכול לחזור בו, דלא עדיף מהמקדש לאחר ל'. והאחרונים הקשו דלדעת הרשב"א במעכשיו בדבר שלא בא לעולם עדיף, ואינו יכול לחזור בו. ובחי' ר' שמעון [כב] תי' דהכא נחשב דבר שבא לעולם, דאין דבר המעכב שלא יחולו ב' הקידושין יחד. ובדבר שבא לעולם לא נגמר מעשה הקנין דנימא דיכול לחזור.

פדאום אחרים⁵ אין חוזרות וקדושות. פ' הרא"ש דאין בידו להתנות על מה שביד אחרים וכו'. [וכוונתו לבאר דלא חל הקדש ביד האחרים, ולא מסתבר בדבריו האם חל כשחזר הוא וקנה מיד הפודה]. אבל הר"ן [ד"ה לא] ביאר שמיד שפדאן אחרים נסתלק רשות בעלים וכו'. ומבואר דסברת התרצן דבטל מעשה ההקדש כיון שיצא לגמרי מרשות בעלים שעה א'.⁶ ובזה בעיא

1 ובשער"י [שם] כתב דאינו יכול לחזור בו, דנדר לא נחשב מעשה אדם כ"כ, ולא שייך אתי דיבור ומבטל דיבור. ורק בהקדש וצדקה שייך אתי דיבור ומבטל דיבור, לולי מש"כ הראשונים דהדיבור האחרון אלים.

2 דכתב דבעי בדיקת סכין, כיון דהוה עבריין.

3 [ונקט דיש בל יחל אף בדבר דאינו 'עובר' על הנדר, אלא שמבטלו. והקה"י ציין דעד"ז כתב תוס' שבועות ד. דהנשבע לאכול ככר וזרקו לים לוקה. ע"ש היטב ובגהש"ס].

4 והביא דהצמח דוד הוכיח מזה כדברי הרשב"א [הו' בר"ן הנ"ל] דלמסקנא מקדיש לאחר ל' יכול לחזור.

5 והביאו מכאן דמשמע דבקונם כללי [לרבינו יונה דסוגיין בקונם כללי], אחר יכול לפדות. דנחשב שיצא מרשות בעליו [יש לדחות דאירי ברשות בעלים].

6 והאר"ש [אישות ז ד] הביא מדברי הירושלמי [קידושין ג א] דהמקדש לאחר ל', ובא אחר וקידשה והשני מת תוך ל', חלו קידושי ראשון. והאר"ש תמה דיצאה לגמרי מרשות ראשון. [אמנם למש"כ הרשב"א אף בבלי נפשט דלא איכפת לן דיצאה מרשותו]. והאר"ש שם כתב לחלק דהיכא דבשעת קידושין התנה לאחר שיגרש שני גרע, והירושלמי קאי למ"ד דאינה חוזרת, וכיון דבשעת קידושין אינו יכול לחזור, אף כשיצאה

גבי אשה מכנסת עצמה במקצת, ולא פקע זכותו לגמרי¹. [וע"ע בסמוך דעת הרשב"א למסקנא].

ואשה כפדאווה אחרים. פ' הרא"ש דאינו בידו, ואף היא אינה בידה. הילכך אפי' נתרצו שניהם וכו'. [ואינו מצטרף מה שביד שניהם יחד]. אבל הר"ן נקט דמצטרף, ולכן פי' דהקנאת האשה הוה גדר הפקר, ואינו מצטרף.

ר"ן ד"ה ואשה. וניחא ל', לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל, כדאמרי' אמרה היא ל"מ, אלא שהיא מסכמת ומשוו נפשא כדבר של הפקר. ועפ"ז כתב האבנ"מ [כז ו] דלא בעי שיראו עדי קידושין הסכמת האשה, דאינו חלק מעצם מעשה הקידושין [והאחרונים נח' בזה, ואכ"מ]. ועוד כתב האבנ"מ [מג ב] דלא שייך לדון ביהני קידושין של קטן, מדין דעת אחרת מקנה, דע"פ דברי הר"ן כאן האשה אינה מקנה את עצמה, אלא מפקרת.

בא"ד והרשב"א וכו' אע"פ שיבא זמן שלא יהא רשות בידו וכו'. ולמסקנא אף דיצא מרשות בעלים [לרשות לוקח] שעה א', לא בטל הקנאה ראשונה. ובזה ביאר סברת ר' יוחנן דבסתמא לא נתכוון אלא לאחר שיפדה הוא, אבל אילו אמר ויפדו אחרים ואקנה מהם מהני.

בא"ד [והר"ן חלק] שאותה קדושה שניה א"א שתחול עכשיו. ובפשוטו משמע דנתחדש בדברי הר"ן טעם חדש לספק ר' הושעיא, דאף דבידו לקדש מעכשיו, קידושין שניים אינם בידו. אבל הר"ן בקידושין [כו. בדה"ר] הוסיף דכיון דבב"א נתן לה ב' פרוטות אלו, וקידושין שניים אינם יכולים לחול². והאבנ"מ [מ יא] כתב דלפ"ז אם נתן לה פרוטה וקידש לאחר שיקדש ויגרש, ושוב נתן פרוטה נוספת וקידש מעכשיו חלו שניהם. וביארו האחרונים דכיון דנתן בב"א נחשב דהקידושין הב' אינם בידו [בשעת מעשה קידושין]. [וע"ע אר"ש אישות ז יד דהאריך בזה].

הב"ח [אה"ע מ ה' בב"ש ט ו"ח מ י] פסק דהמקדש אשה מעכשיו ולאחר ל', ובא אחר וקידשה לאחר שימות בעליה, מהני, כיון דבידו לקדשה עכשיו. אבל הדגול מרבבה הביא מדברי הרשב"א [קידושין סב:] דר' הושעיא נסתפק כיון דיצא לזמן שאינו ראוי להתקדש. וסברא זו שייך אף התם³.

ר"ן ד"ה דהלין יושבי יבשה. משום ההוא פורתא, דקרובים זל"ז. אבל הרמב"ם [ט יט, וריטב"א ועוד] שמפליגים לאמצע הים, ואילו מעכו ליפו הולכים על שפת הים.

ר"ן ד"ה וחד. ובירושלמי איבעי וכו', ותליא בחלות הנדר. וכ"פ הטור ושו"ע [ריז לה]⁴. [ויל"פ דהנדר מתפרש על האנשים, והוה כאומר 'אלו'. ואף דהנודר מענבים אוסר אף בענבים שיגדלו אח"כ, ומותר במה שהיה ענבים בשעת נדר ונהפך לזית, דכבר אינו ענבים. וא"כ אומר ענבים אלו. וצ"ב אמאי תליא בשעת חלות הנדר, דאי תליא בלשון לכאורה תליא בשעת אמירה].

אבל הר"ן ציין למש"כ לקמן פד. דדעת הבבלי דאסור בין במי שהיה בכלל לשונו בשעת הנדר, ובין מי שנעשה יורדי הים אפי' אחר שחל הנדר⁵. ורע"א [בשו"ע שם] העיר דהשו"ע השמיט דעת הר"ן.

בא"ד [בע"ב] ובירושלמי נמי איבעיא לטייל וכו'. והריטב"א כתב דמדברי הירושלמי מבואר דקאי אסיפא, דלטייל גרע ממעכו ליפו.

דף ל:

הנודר מרואי חמה וכו'. ע' תוס' דמותר בכל דבר שאין בו רוח חיים. וכ"פ השו"ע.

- 1 [ואף דבעודה אשת איש אין בידו לקדשה, מ"מ בשעה זה הוה ברשותו, ומקודשת].
- 2 משמע בר"ן דהחסרון בסוגיה דנתן הוא ואמרה היא משום שקבעו צורת קידושין דלא שייך בתורה. [וצריך להאריך בסוגיה דהתם].
- 3 והמקנה [קידושין סב:] כתב דתלי' בדברי רבה דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו. [ועפ"ז כתב דשמואל ל"ל הך כלל, ויחולו הקידושין].
- 4 [והעירו דקושייתו צ"ב, דלדעת הרשב"א נפשט דמהני. ואף דעת הר"ן דל"מ הוה מסברא אחרת].
- 5 והריטב"א ביאר כן לשון המשנה מותר ביושבי יבשה בשעת נדרו, אף דאח"כ נעשו יורדי הים.
- 6 ולכאורה אמרי' כן אף לקולא. ואף מי שהיה בכלל נדרו בשעת הנדר, ואח"כ נשתנה להיות יושבי יבשה, שיהא מותר.

והנמוק"י כתב בשם הריטב"א דכל זה לפי רגילות הלשון באותו מקום ובאותו זמן, אבל כל שאין בנ"א מורגלים באותו מקום אזלי' בתר לשון תורה. אבל הרמב"ם [ט יט] וטור וש"ע [ריז לג] העתיקו לשונות אלו.

מדלא קאמר מן הרואים. ע' תוס'. והט"ז [ריז ל ע"ש דהאריך בדברי התוס'] למד מדברי התוס' דהנודר מהרואים [מותר בוסמין] ואסור בדגים ועוברין. דרואין עד סוף העולם [כדאמר' נדה ל.; וע"ע סוטה לא.]. והרש"ש חלק דאינו הבטה חושית.

לאפוקי דגים. פי' הרא"ש דאין החמה רואה אותם. וע' שיטמ"ק. והיעב"ץ העיר דמצוי שדגים שטין ע"פ המים. ע"ש.

ועוברין. האחרונים דנו האם כוונת הגמ' דמותר לאחר שיוולדו, או בעודם במעי אמן. [ע' שלמי נדרים שדן באיזה אופן יהנה מהעובר בלא ליהנות מהאם].

דזימנין מכסו רשייהו. תוס' כתבו וגם מותרין לילך בגילוי ראש באקראי בעלמא. [משמע דבקביעות אסור]. הגר"א [או"ח ח ב] הביא דאין איסור מדינא דגמ' לילך בגילוי ראש, רק לפני גדולים ובשעת התפלה נכון הדבר מצד המוסר. ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ד' תמיד. אבל הט"ז [ח ג] כתב דבזה"ז אסור מדינא משום בחוקותיהם לא תלכו, דהדרך עכשיו דעכ"ם תיכף שיושבים פורקים מעליהם הכובע. וכ"ש בכיסוי הראש דמורה על יראת שמים, כדאיתא בסוף שבת.

אבל נשים לעולם מכסו. המהרצ"ח הקשה מכאן על דברי המג"א [ע"ד] דהביא ע"פ דברי תוס' [כתובות עב:]. דמותר לאשה לילך בחצר שאין אנשים מצויין בגילוי ראש. והמג"א סיים אבל בזהר החמיר בזה מאוד. [ואכמ"ל].

והיעב"ץ דן האם נאסר בבתולות.

ילודים. הר"ן [בסו"ד] כתב דבלשון תורה משמע אף לשון עתיד, דכתיב [שמות א כב] כל הבן הילוד. ובלקוטי הגר"א דייק דהמשנה קאי אף בנודר מה'ילודים'. והגר"א חלק דהמשנה איירי דאמר 'ילודים. וכ"כ הריטב"א דבמשנה איירי באמר 'ילודים, אבל אי אמר 'ילודים לכו"ע הוה עתידין להוולד.

שם הרשב"א [לעיל טו:] הביא מכאן דהא דאדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם הוה מדאורייתא. ודחה דאפשר דה"נ הוה מדרבנן.

ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א. [ע' רא"ש ור"ן]. והנמוק"י הקשה וכי פליגי מה לשון בנ"א, ניחזי אנן וכו'. ותי' בשם הריטב"א דאיכא מיעוט שמדברים בלשון התורה. ור' מאיר סבר הלך אחר לשון בנ"א, ולא בתר ההוא מיעוט. ורבנן סברי כיון דלשון תורה היא אזלי' בתר ההוא מיעוט¹.

והרמב"ם השמיט בבא זו, וביאר הב"י [ריז, הו' בגר"א ריז מג] דכיון דפליגי בלשון בני אדם תליא באותו מקום ובאותו זמן, ול"ש פסק הלכה. וכ"כ השיטמ"ק בשם רי"ץ. [אבל הרמב"ם האריך להביא את שאר המשניות, ומבואר דהוה לשון בעצם].

דף לא.

שובתי שבת וכו' אפי' עכ"ם נמי. הראשונים פי' כגון עכ"ם שנהגו לשמור שבת². [דס"ד דאזלי' בתר המנהג בפועל, ואף דעכ"ם ששבת חייב מיתה].

ואסור בכותים. בשיטמ"ק כתב דס"ל לתנא דגרי אמת הם. אבל בתוס' [ד"ה אילימא] משמע דמתני' ס"ל גרי אריות, ואפ"ה נחשב מצוין. וצ"ב.

והמאירי כתב דעכשיו עשו כותים כגויים גמורים [כדאי' בחולין ו.]. וכתב דהרמב"ם [ט כ] נקט כותים אגב שיטפא. אבל הקר"א כתב דלשון בנ"א שאני.

מאוכלי שום. פ' תוס' דאף הכותים שומרים תקנה זו. אבל בב"י [ריז] הביא י"ג מותר בכותים. [וע' לח"מ ט כ.]. והרמב"ם השמיט בבא זו, והרש"ש ביאר דהשמיט תקנת עזרא דאכילת שום, דס"ל דלא תיקן עזרא אלא לזמנו, והרמב"ם [דעות ד ט] פסק שלא לאכול שום אלא מעט ולימים הרבה כו'. וכ"ה ברמב"ם פיה"מ [לקמן ח

1 [דיש מעלה ללשון תורה, אף כשאנו מנהג האומה, ע' לקמן לא: בשם תוס' יבמות. ועי"ל דבכל מקום שמיעוט מדברים כן אמר' בטלה דעתו, ואין לזה שם לשון. אבל הכא יש לזה שם לשון בעצם, אלא דלא נתפרש כוונתו עד"ז].

2 [ויל"ד לדעת רש"י [יבמות מח:]] דגר תושב חייב בשמירת שבת, וכן דנו הפוסקים בגר שמל ולא טבל שיתכן שיכול לשמור שבת או לקבל עליו מקצת מצוות, האם הוה בכלל שובתי שבת].

[ד] שהיה עוזר להם לפי מאכליהם וארצם. אבל המג"א ומשנ"ב [או"ח רפ] הביא תקנה זו. ובמעשה רב [קכד] הו' מהגר"א דיש לאכול שום [מבושל], אף לבחורים, דיש לחז"ל טעמים נוספים בדבר שלא גילו לנו.

בעולי ירושלים, כותים מצווין ואינם עושים. והרמב"ם בפיה"מ ביאר דמאוס עליהם כדמבואר בנביא, ואף דכתוב בתורה לא קיימו. אבל הרמב"ם [ט כ] כתב דכותים אינן מצווין לעלות. והב"י [ריז לט] תמה עליו. והקרא ביאר דכותים אין להם קרקע ולכן נתמעטו. וסוגיין כמ"ד דלא בעינן קרקע.

כיון דאיתקדש אברהם איתקרו ע"ש. השיטמ"ק [בשם ר"ץ] דייק דאף קודם מתן תורה יצאו מכלל בני נח, והקשה דבגמ' חולין ק: משמע דעד סיני נקראו בני נח¹. [והקדמונים האריכו בגדר האבות קודם מתן תורה, ע' פרשת דרכים א].

אסור בישראל. הרא"ש [ל: כ' דגרים נמי בכלל זרע אברהם וכו']. ומקורו מהירושלמי [ביכורים א ד ה' בתוס' ב"ב פא]. דגר מביא וקורא, דכתיב כי אב המון גויים² [לר' יהודה, ות"ק פליג]. אבל הנמוק"י כת' דגרים אינם בכלל זרע אברהם, אלא שנקראו בני אברהם. והא"ש [ט כא] דייק כן מהתוספתא דאית' דגר נחשב ישראל, ולא הוזכר ברישא דהוה בכלל זרע אברהם. והפוסקים [ע' ברכי יוסף או"ח קצט א] האריכו לדון האם גרים נחשבו אף בני יצחק ויעקב. והמהר"ט [ב מז] מסתפק בנודר מ'בת ישראל' האם הוה בכל, ואף דאיקרו ישראל.

והאיכא עשן³. התוס' הרא"ש [ושיטמ"ק בשם שיטה] הקשה דעשו משומד הוה כדאמר' בקידושין יח, ואינו זרעו של אברהם [ואמאי איצטריך מיעוט]. ות' דמ"מ ישראל מומר מיקרי, דאע"פ שחטא הוה ישראל⁴.

אבל בחי' ר"א מן ההר כתב דהנודר מישראל מותר במשומד, ואף דאמר' [סנהדרין מד]. אע"ג דחטא ישראל הוה. מ"מ בנדרים הלך אחר לשון בנ"א.

ורע"א [על הרמב"ם] הביא בשם הר"י באסאן דישראל שנשתמד אינו בכלל 'זרע אברהם'⁵, אלא דאסור מספק דחוששין שמא יעשה תשובה, ויחשב זרע אברהם 'למפרע'⁶.

ביצחק ולא כל יצחק. משמע דהוה מיעוט, למעט עשו. אבל הרמב"ם [ט כא] כתב דכתיב שנ' כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם. וביאר הרדב"ז דכוונת הרמב"ם מה ראית לרבות יעקב ולהוציא את עשו קמ"ל ויתן לך וכו'. והגר"ז [עה"ת פרשת תולדות] הביא בשם הגר"ח דלפ"ז היה תלוי ועומד בברכות, מי יקרא זרע של אברהם [עי"ש שביאר עפ"ז כמה מקראות].

והרמב"ם בפיה"מ הביא מקור אחר דרק ייעקב נחשב זרע אברהם, דכתיב כי גר יהא זרעך בארץ לא להם, ונתקיים רק בזרע יעקב.

והמפרש פי' דעשו אינו נקרא זרע יצחק. והריב"ש [לח] הביא נוסח בתפילת ר"ה ועקידת יצחק לזרע יעקב תזכור, להוציא את עשו מכלל זרע יצחק⁷. והריב"ש כתב דטועים הם כדאיתא במשנתנו, דעשו אינו זרע יצחק. [וכ"פ בש"ע תקצא ז]. והמג"א [ז] הקשה דאדרבה אמרי' דאמר הקב"ה לאברהם דעשו לא יקרא ע"ש, אבל יקרא ע"ש יצחק. וא"כ הנודר מזרע יצחק אסור בעשו. וכתב ד"ל [כדאיתא בירושלמי] מדאמר הקב"ה ליצחק לזרעך אתן את הארץ, ולא נתן לבני עשו⁸.

1 וכ"כ רש"י ע"ז נא. ועוד.

2 אבל הס"ז [ריז לח] כתב דלא ידע מקורו.

3 והמהר"ט [או"ח ו] כתב דדוקא עשו שהיה בן ברית, אלא דנשתמד בעי מיעוט. אבל בניו אחריו הוה גוים גמורים. כיון דנשאו גויות.

4 ובשולחן הרא"ש [זי י] הביא בשם רבינו משולם בן קלונימוס דמשומד אינו יורש את אביו, דלא איקרי זרעיה. וכתב דהוה אסמכתא בעלמא, וקנסוה חכמים. [וכ"כ בפסקי הרא"ש קידושין שם דמומר יורש].

5 וכתב כדאמר' בהל' יבום [א ג]. [וצ"ב דהרמב"ם שם נקט דינו כישראל לכל דבר].

6 [וצ"ב אמאי מהני למפרע. ולענין שאר דינים דתליא בגדר 'אחיד' לכאורה תליא במצבו עכשיו].

7 זרעו קאי איצחק. אבל במהר"ט [ב או"ח ו] כתב דזרעו קאי אאברהם. והאריך דעיקר הזכות תליא באברהם, שכבש רחמיו כל הדרך. ועד"ז כתב המהרצ"ח ליישב הנוסח בזה, ולאפוקי מבני קטורה.

8 דהא דקיבל קיני קניז וקמוני אינו בגדר ירושה.

לוקח ביותר ומוכר בפחות. הרא"ש כתב לרבותא נקט תגר, אע"פ דפרנסתו במו"מ לא נחשב הנאה.

והר"ן [לקמן לד.] הביא מכאן דאין איסור בעצם המכר, אף שמקבל ממנו דבר הנאה, כיון דיכול למצוא הרבה כאלו. ועפ"ז כתב דמותר לקבל שכר ממודר הנאה על מלאכה [ועיי"ש דהביא בזה מח']. וביארו דלא נחשב קבלת ממון, כיון דהתשלום הוה תמורת שוית החפץ [ולא נתינת ממון חדש].

הלוקח כלי ע"מ לבקרו

אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן לבקרו חייב. הרא"ש כתב דהוה כמו שואל ומתחייב באונסין. משמע דהוה ככל שואל. ובשיטמ"ק [בשם רא"ם] הקשה דעדיין אסור להשתמש בו. ותי' דמ"מ כיון שבידו לעכבו ולהשתמש בו הוה שואל². אבל הר"ן כתב דכיון דהרשות בידו ללוקחה מתחייב באונסין, דכל הנאה שלו. [משמע דיש חיובי שואל משום דכל הנאה שלו, ולא תליא במה שמשתמש בו]. אבל רש"י ב"מ [פא. ד"ה ונאנסו] כתב דהרי הם לקוחין בידו, עד שידע שאינו לקוח לו. ורשב"ם [ב"ב פח.] כתב דהוה כמו לוקח גמור א"נ כמו שואל דכל הנאה שלו. וכן תוס' [ב"ב פז: ד"ה דלוקח] כתבו בשם ר"י דהוה לוקח³. והר"י מגאש [ב"ב שם] כתב דמהני אף שלא יוכל המוכר לחזור בו, וכתב דמתחייב ע"י שמגביה [וכ"כ הרמב"ם מכירה ד יד].

ותוס' [ב"ב שם בתחילת דבריהם] כתבו דלכאורה מוכח בסוגיין דטעם שמואל משום הנאת לוקח, ולכן הוה כשואל. דאילו משום לוקח אמאי בעי זביני חריפא. וביד רמ"ה [ב"ב שם קכא, וכ"כ השיטמ"ק בדברי הר"י מגאש' והו' בקה"ן] דרך בזביני חריפי אמדינן דדעתו לקנותו מיד [שלא יוכל המוכר לחזור]. ועפ"ז ביאר הרמ"ה דבע"ב לשגרן לבית חמיו גילה דעתו שרוצה להתכבד בהם אף בלא"ה, ודעתו שהמוכר לא יוכל לחזור בכל אופן.

ותוס' [שם] כתבו להוכיח דהוה לוקח, דמבואר [גבי מעשה דקארי] דהמוכר אינו יכול להקדיש, דנחשב אינו ברשותו. [ותוס' הביאו דהרשב"א דחה דהתם הוה לוקח גמור].

והקה"י [כד] כתב ד"ל דהוה לוקח [לענין שהמוכר אינו יכול לחזור, ונחשב אינו ברשותו] בתנאי. ואף הראשונים דס"ל דמתחייב דאונסין מדין שואל, מודה בזה. אלא דנתקשו דאם נאנס הלוקח היה יכול לחזור בו. ובזה תי' דהוה שואל ואינו יכול לחזור בו. אבל רש"י [ושא"ר דמתחייב באונסין מדין לוקח] סבר דאינו יכול לחזור בו כשנאנס, דכיון דיצא מרשות המוכר [ואין לו שליטה עליו], נתחייב הלוקח בדמיו, או להחזיר את החפץ⁵.

אבל הר"ן [על הר"ף ע"ז ד: ציינו בגהש"ס] כתב דהוה לוקח, דכיון דקצץ דמים ולקחו לנסותו, הוה ברשותו. והמוכר אינו מתחייב משום [חשש] שביתת בהמתו⁶. שכיון שהדבר תלוי ברשות לוקח הרי הן שלו עד שגילה בדעתו שאינו חפץ במקחו, [והוכיח דאינו מטעם שואל, וזה רמז הגהש"ס דסותר מש"כ כאן דהוה משום שואל], שברשות לוקח הוא עד שיחזיר מקחו. והקה"י דייק דאף אם אינו רוצה אותה, מ"מ בינתיים קנאו עד שעת חזרה⁷. ולכן המוכר אינו עובר משום שביתת בהמתו⁸. [וצ"ב הגדר בזה, דקנאו ומ"מ אם אינו חפץ, המוכר חייב לקבל, ויל"ד אי המוכר בעי שוב קנין]. אבל יל"פ דכוונת הר"ן דגדר שביתת בהמתו תליא האם הבהמה 'ברשותו'. וכיון דבידו לקיים התנאי נחשב הבהמה ברשותו [והמוכר אינו יכול להקדיש אף על הצד שלא יתקיים המקח], ואף דהבעלות

- 1 ואף דמשלם לו בשער של לוקח מתגר, והתגר קנאו בפחות. [ועוד נתחדש דלא נחשב שעושה פעולה עבורו, שמעמיד לו המקח].
- 2 [ויל"ד האם שייכא למח' רב הונא ורב נחמן [ב"מ מג.] האם הוה שואל מחמת היתר להשתמש כל זמן שלא הוציאם].
- 3 וכ"כ הרא"ש ב"ב [וצ"ע דסתר מש"כ כאן, ולדברי הקה"י ניאח].
- 4 אמנם בר"י מגאש לפנינו לא הוזכר כן. [וקצת משמע בר"י מגאש דדוקא לענין חיוב אונסין תליא בזביני חריפא, אבל אף בלא"ה המוכר אינו יכול לחזור. וצ"ב].
- 5 ועו"ל דיש סברא דכל דתליא בדידיה לענין חזרה, הוה ברשותו לענין אונסין דהוא מפסיד [וע"ע בראשונים ב"מ מח וגיסין נב].
- 6 ועפ"ז ביאר אמאי בעינן לגזירת 'נסינו' משום שיקרא לה והוה מחמר, ולא חששו משום שביתת בהמתו. והקה"י הביא דכ"מ ברמב"ן [ב"ב שם] דלוקח הוא כל זמן שלא חזר בו.
- 7 ועפ"ז מתחייב באונסין [מדין לוקח], וסותר למש"כ בסוגיין דנתחייב מדין שואל. [ואף ד"ל דהר"ן ס"ל דהוה לוקח בתנאי, וכמ"ש הקה"י, מ"מ התם מבואר דהוה לוקח בלא תנאי. וכה"ק הקה"י].
- 8 ושמעתי דהוה כעין מקח טעות, דע"י שמקפיד יש לו זכות לקבוע [מכאן ולהבא] דלא נתקיים בזה סיכום המקח. [וצ"ע הגדר בזה].

האמיתי תליא בתנאי האם יחזור בו.

והרמ"ה [שם] כתב דנפק"מ בין חיוב לוקח לחיוב שואל, אילו היה בעליו עמו [וכ"כ המחנ"א שומרים כד]. ועוד מבואר בראשונים שם דאחרי שגילה דעתו שאינו רוצה בו, פקע ממנו דין לוקח [אלא חייב כש"ש כיון דנהנה], אבל דין שואל עדיין עליו.

ר"ן ד"ה אמר שמואל. דוקא בדקיצה דמיה, וכדאיתא בגמ' ב"ב [פח.].² בפשוטו הטעם דרק עי"ז נגמר המקח או סמך דעתו. אבל בנתיבות [קפו א] כתב דמבואר בסוגיין דכשלוקח ביוקר [אפי' פרוטה א'] לא הוה זביני חריפא.³ א"כ כל שלא קצץ לא יחשב זביני חריפא, דאולי הוא ביוקר. [אבל בפשטות דברי הראשונים מבואר דשייך זבינא חריפי אף בלא קציצת דמים, אלא דלא סמך דעתיה. ויל"ד האם נחשב זביני חריפי משום המחיר האמיתי. א"נ גרדי זבינא חריפא הוה בעצם, והא דהותר ליקח ביותר הוא משום דנחשב תוספת דמים כתשלום על הנאת המכירה].

וכ"כ שא"ר דבעינן קיצי דמיה וזבינא חריפי. אבל הריטב"א [ב"מ פא. וב"ב פח.] כתב דבזביני חריפי חייב באונסין אף דלא קצץ דמים [כשואל דכל הנאה שלו].⁴ ואם קצץ דמים חייב משום לוקח אף בלא זביני חריפא. ותרווייהו איתנהו, וכל א' לחוד הוה סיבה לחייב. ובסו"ד כתב דהיכא דקייצא דמיו יש לחייב משום שואל דכל הנאה שלו,⁵ ואף כשאינו זביני חריפי. [ועי"ש בנתיבות דהעמיד דעת הרמב"ם קרוב לדברי הריטב"א, ועי"ע בסמוך].

ואי אמרת הנאת לוקח הוא אפי' שב"ש. דס"ד דאין המוכר נהנה כלל. והשיטמ"ק [בשם שיטה] ביאר דסתם מוכר עצב, דאמר' אינשי זבנית קנית, זבין אובד [ב"מ נא].

דף לא:

מתני' בזבינא מיצעא. פי' הר"ן דאיכא הנאת שניהם. אבל המפרש כתב דזימנין הוה הנאת מוכר וזימנין דלוקח. וכ"כ ר"א מן ההר דאסור משום ספק דאורייתא לחומרא.

ודשמואל בזבינא חריפי. והלח"מ [נדרים ז ז] הקשה דהרמב"ם השמיט דמודר הנאה מותר בזביני דרמי על אפיה.⁶ וכתב דאפשר דס"ל דסוגיה דב"ב [פח.] דהעמיד דברי שמואל בקיין דמיה פליג אסוגיין, ואי"צ להעמיד את המשנה דוקא במיצעא. והחת"ס תי' דסוגיין קאי למ"ד ויתור מותר, אבל למ"ד ויתור אסור, כל מכירה אסורה. [אבל תוס' [לב:] כתבו דהכא אסור רק למ"ד ויתור אסור במודר הנאה, אבל למ"ד ויתור מותר].

והריטב"א כתב בזבינא מיצעא הוה שומר שכר [וכ"כ התוס' רי"ד], וברמי על אפיה הוה ש"ח.

תניא כוותיה הלוקח כלים לשגרן וכו'. בפשוטו כתבו הראשונים דאיירי בזביני חריפי. אבל הרמב"ם [שלוחין ב ח] לא הזכיר בזה זביני חריפי. והמשנ"ל תמה אמאי השמיט. וביד רמ"ה [ב"ב שם] כתב דבזה נתכוון לקנות שלא יוכל המוכר לחזור, אף דלא הוה חריפא. ועד"ז כתב הנתיבות [קפו] דלדעת הרמב"ם נחשב לוקח, דכה"ג דעתו לקנות, אף אם יעלה בדמיו.

מפני שהוא כנושא שכר. הר"ן פי' דקאי אסיפא, דבחזרתן חייב בגניבה ואבידה. אבל המפרש כתב דהוה פי' על הרישא, דע"מ לבקר חייב [אף באונסין], דהוה כש"ש. וכ"כ רשב"ם [ב"ב פח.] דהא דאיתא בברייתא כש"ש לאו דוקא, דהא מתחייב באונסין. והרמב"ן שם תמה דש"ש קאי אסיפא אחזרתן. וכן תמה הב"י [חול"מ קפו] ע"ד המפרש.

קונם שאני נהנה. תוס' [יבמות עא. וע"ז כז.] כתבו [בשם ר"ת] דגרסי' שאני, דאי אמר שאני הוה דבר שאין בו ממש [וכן הגירסא לפנינו, אבל הגיר' במשניות 'שאני']. ותוס' דחו דאין דרך התנא

- 1 ועוד הביאו נפ"מ האם מתחייב כשווי בשעת נטילה או בשעת אונס. והאם נחשב מלווה הכתובה בתורה, ולגבות מעידית.
- 2 ועי"ש בראשונים לענין דבר שיש לו מחיר קצוב.
- 3 ועי' לשון הרא"ש דכשמוכרו בפחות אינו נהנה דכולי האי לא רמי על אפיה. [ומשמע ע"ד הנתיבות, דכלפי מכירה בזול נחשב זביני חריפא. אמנם הרא"ש תפס הלשון דהוה רמי על אפיה, אלא דאינו נהנה].
- 4 והנתיבות [הנ"ל] הקשה דכיון דלא קצץ דמיו, היכי ידעינן אי הוה זביני חריפא. [ועי"ש מש"כ ליישב את דעת הרמב"ם עפ"ז].
- 5 וכתב דלוקח בתנאי כדי לשגרן, כיון דהוה רק בתנאי אין בהם חיוב משום לוקח [ורק לבקר, דאם לא ימצא מום יקנה], אבל מתחייב משום שואל. ואף דאין הנאה בעיקר המכירה.
- 6 והקרא כתב דרוב מקח הוה מיצעא או חריפי, ולכן הרמב"ם סתם.

לדקדק בלשון. וי"ל ד' דמהני מדין נדר בלשון שבועה, ע' ר"ן ב: וע"ע ר"ן במשנה יד: ותוס' ב. בסוה"ע].

לערלים, מותר בערלי ישראל. הרא"ש [הו' ל:]: כתב דמתו אחיו מחמת מילה. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י [וכ"כ הריטב"א והשיטמ"ק בשם רא"ם, וכ"פ הב"י]. והרא"ם ביאר דמ"מ מולי לב ניהו. אבל כתב דאסור במי שהניח מלמול מחמת רשעות². אבל המאירי כתב בשם תוס' דאף מומר לערלות אינו בכלל. ורע"א [ריז מא] הביא בשם הפר"ח דכל שאינו להכעיס הוה בכלל מולים.

למולים, אסור בערלי ישראל. ובפשטות הטעם דנחשבין מולי הלב. אבל הרמב"ם [ט כב] כתב הטעם דנתכוון במי שמצווה על המילה. [וצ"ב מ"ש דבע"א גבי שבת, אמרי' דבעי מצווה ועושה]. והמשנ"ל [מלכים י ז ד"ה הן אמת] כתב דכתב דדעת המפרש דלא נאסר במי שלא מל במזיד. ואף דלא נחשב 'ערל' [דערלה תליא בעכו"ם], מ"מ לא נחשב מהול, דאינו מצווה ועושה. אבל מתו אחיו מחמת מילה, דהוה אונס, נקרא מצווה ועושה.

ומותר במולי עכו"ם. המשנ"ל [מלכים י ז ד"ה ואפשר] הקשה לדעת הרמב"ם [מלכים י ח] דבני קטורה נצטוו על המילה, א"כ יאסר אף בבני קטורה. [אבל דעת רש"י סנהדרין נט: דרק אותן הששה שנולדו לאברהם נצטוו, ולא זרעם]. וכתב דל"ק מהרישא, דאין הערלה קרויה אלא ע"ש ע"י, והם בכלל ערלים. אבל מ"מ אמאי לא יחשבו בשם 'מולים'. ונדחק דכיון דנתערבו בין העכו"ם אין דעתו עליהם, דלא מחית איניש נפשיה לספיקא ולא נדר אלא במי שמחוייב בודאי. והשאג"א [מט] תי' דכיון דלא נצטוו על הפריעה הוה כערלים לגבי ישראל.

שאין הערלה קרויה אלא ע"ש עכו"ם. הגמ' [יבמות עא]. מביאה ממשנתנו דעכו"ם שמל לא נחשב מהול [ופשיטא דאסור בתרומה]. וכע"ז איתא בע"ז [כז]. דאע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי דמי [ואינו יכול למול, ואף למ"ד דדרשי' המול].

ופרש"י [ביבמות] דישראל לא קרי להו ערלים, ועכו"ם לא קרי להו מולים בלשון בני אדם, ובגדרים הלך אחר לשון בנ"א. אבל תוס' [שם ד"ה והני, וע"ז ד"ה אלמא] פירשו דילפי' דיש מקומות שהתנא לומד נדרים מלישנא דקרא. דכיון דאין לשון בנ"א ידוע מייתי מלישנא דקרא. אבל במקום דלשון בנ"א חלוק מלישנא דקרא אזלי' בתר לשון בנ"א.

ובפשטות נקרא בשם 'ערלי לב', ולא שייך כלל למילה. אבל הגר"ח [סטנצל פה פו] כתב דנתחדש דעצם הגיות הוה גדר ערלות. ועפ"ז ביאר דברי הרמב"ם דשפחה שלא טבלה נחשב 'ערל' לעכב בפסח לבעליה. ו"ג בריתות נכרתו עליה. והרמב"ם [בפיה"מ ובהל' מילה] מנאם. והתו"ט הקשה דחלקם הוה סיפור דברים, כגון והיו לאות ברית. ותי' דמ"מ ילפי' ממנינם דנכרתו ו"ג בריתות.

אם לא בריתי יומם ולילה וכו'. במשנה מבואר דקאי אברית מילה [ובגמ' דרשי' על תורה]. התו"ט הקשה דאין מילה בלילה, ותי' דמ"מ המצוה קיים בגופו של נימול יום ולילה [והביאו דנחשב דקיום המצוה קיים תמיד]. ועוד פי' דיום ולילה לא קאי אמילה. ורע"א הביא בשם ס' עוללות אפרים דע"י המילה בא להשגת לימוד התורה, דהמילה החיצונה משפיע על מילת הלב.

שכל זכויות שעשה מרע"ה לא עמדו לו וכו'. התו"ט ביאר דכל המצוות הם מחוץ לגופו, וזו מצוה שבגופו לפיכך אין כח שום מצוה לתלות עוון עונשה³.

אמול ואצא סכנה. המהרש"א [ח"א] הביא בשם הרא"ם להקשות דבעכו"ן לא נאמר וחי בהם. והמהרש"א תי' [וכ"כ פרשת דרכים] דעכו"ם נצטוו על קידוש ד', ואינם חייבים למסור נפש כלל. וכמ"ש תוס' [סנהדרין עד:]. ועוד תי' החת"ס דאף עכו"ם אינו רשאי למסור נפש של אחר עבור מצוה שלו.

הקב"ה אמר לי לך שוב מצרים. השיטמ"ק הקשה למה מצוות מילה לא ידחה המצוה לרדת למצרים, שהרי דוחה שבת החמורה⁴. ותי' כיון דהקב"ה צווה לרדת מצרים, ויודע שיש לי בן, רצונו שידחה מצוות מילה.

ר"ן ד"ה דכתיב. לאו למימרא דביום הג' כאיב ליה טפי וכו'. וכ"מ ברש"י [שבת קלד:], והר"ן [שם נג. בדה"ס] הביא דברמב"ם [מילה ב ח] משמע דשלישי דוקא.

1 וכ"כ המפרש [בסיפא], והמשנ"ל [מלכים י ז ד"ה הן אמת] דייק דלא כתב כן ברישא. וע' בסמוך.

2 [דמ"מ עובר בדין מילה, ומשמע דאף בלא גדר 'מומר לערלות'].

3 וצ"ב דמילת בניו הוה חוץ לגופו.

4 [וצ"ב דלפני מתן תורה עדיין לא דחי מילה לשבת, ומצוות רד מצרימה היתה צווי גמור].

דף לב.

נתעסק במלון תחילה. בפשוטו מבואר דיש חיוב למול מיד, והיה אסור להתעכב. וכ"ד הדבר אברהם [א לג וע"ש ח"ב] דבמילה שלא בזמנה יש חיוב מיד, וכל שמאחר נחשב ביטול מצוה. [ואף שאם ימול לבסוף קיים מצוותו]. אבל החז"א [יר"ד קנג ה] דייק מכאן להיפך, מכלל דהיה מותר מן הדין. אבל נסתפק האם במתעכב בלא טעם עובר בעשה, והכא נתעסק במלון. או דכל שדעתו לקיים לבסוף לא נחשב ביטול עשה.

ותקח ציפורה. הגמ' ע"ז כז. מק' מכאן למ"ד דאשה פסולה למילה, ותי' דמלה ע"י שליח¹.

אין מזל לישראל. פרש"י [שבת קנו]. ע"י תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה². וכן תוס' [שם וכע"ז יבמות נ, מ"ק כח]. כתבו דע"י זכות גדולה משתנה, והביאו דפעימים אינו משתנה המזל, דאמר' ביבמות [מט:] דבמזל תלי'.

והרמב"ם [באגרת תחית המתים בסופו] כתב שישראל שונה משאר האומות, שתקונם והפסדם אינם לסבה טבעית ולא על מנהג המציאות, אלא נתלים בעבודה ובמרי. דאי מזל לישראל. ויחדם השם בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד נקשרות בתקון עניניהם או בהפסדם. והביא דברי חז"ל [ברכות ה]. ראה אדם יסורין באין עליו, יפשפש במעשיו.

כל המנחש וכו' הרמב"ן [בשר"ת הרשב"א מיוחסות רפג] כתב דאינה משנת חסידים לעשות ע"פ ניחוש, אבל אין איסור גמור בדבר. אבל הביא דדעת הרמב"ם [ע"ז יא ט] דמי שעושה מעשה ע"פ אצטגניות לוקה משום לא תעוננו. והב"י [יר"ד קעט] כתב דאצטגניות הוה מן הנסים הנסתרים שהם בדרך תשמיש של עולם שכל התורה תלויה בהם. לפיכך אין שואלים בהם אלא מהלך בתמימות שנאמר תמים תהיה וכו'. ואם ראה בהם דבר שלא כרצונו עושה מצוה ומרבה בתפילה. אבל אם ראה באצטגניות יום שאין טוב למלאכתו נשמר ממנו ואינו סומך על הנס, וכסבור אני שאסור לבוא נגד המזלות ולסמוך על הנס.

רא"ש ד"ה מפני. אע"פ שעבירת עונש מפורשת, מ"מ עבירה זו הענישתו להיות נופל במה אדע. מבואר דמלחמת המלכים קדמה לברית בין הבתרים, וכפשטא דקרא. וכן בפשוטו משמע מהמ"ד בסוגיין דהעבירה היתה קודם גזירת ד' מאות שנה. אבל תוס' [ברכות ז:] כתבו דברית בין הבתרים היה קודם לכן, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. דאברהם היה בן ע"ג במלחמת המלכים [כדמוכח בשבת י:], וכן בקרא דאחר הדברים האלו [טו א]. ומבואר בסדר עולם דברית בין הבתרים היה בן ע'. וכתבו האחרונים [הג' בן אריה, שלמי נדרים] דהוה מדרשים חלוקים.

בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו. אבל הרמב"ם [ע"ז א ג] כתב בן מ' שנה הכיר את בוראו. והראב"ד השיג דיש אגדה בן ג' [וכוונתו לסוגיין]. ובהג"מ [וכן ר"א מן החר] ציין דנח' בזה במדרש בראשית רבה האם בן מ"ח³ או בן ג'. ור"א מן החר גרס בב"ר בן מ'. והכס"מ הביא בשם הג"מ [ד' קושטא] דבגיל ג' התחיל לחשוב ולשוטט במחשבתו⁴ והכיר את בוראו, וכשהיה בן מ' השלים להכירו⁵.

דף לב:

השטן בחשובניה שס"ד. המהרש"א [ח"א] העיר דה' אינו מהשרש, והוה ה' הידיעה. ועי"ש מה שפי'.

הדרן עלך פרק ד' נדרים

- 1 וע' מהרצ"ח דדן דצפורה היתה מבני קטורה [דמדין הוא מבני קטורה], ובבני קטורה החיוב על האם כמו על האב.
- 2 [והעירו דמשמע דמ"ד יש מזל לישראל, דאינו משתנה. וזה לא יתכן כלל. ואכ"מ].
- 3 שבן מ"ח התחיל ללמד תורה לאחרים [שהוא שנת דור הפלגה].
- 4 וכלשון הרמב"ם בתחילת ההלכה שם.
- 5 ובמגדל עוז כתב דתרווייהו איתנהו, וכתב דקיבל בזה סוד נעלם, אבל הרמב"ם פי' קרוב לדעת ההמון.
- 6 והעירו דנקטו כמנין ימות החמה, ולא ימות הלבנה, דזהו כח השטן.

בס"ד

פרק אין בין המודר

דריסת הרגל. פ' הר"ן לעבור דרך חצירו. והמפרש הוסיף ולקצר דרכו. ודייק הב"ח [רכא] דאל"כ מותר, ואף במודר הנאה דלא גרע מפורע חובו. אבל השיטמ"ק בשם הר"ץ כתב דאפי' אינו מקצר דרכו אסור. וכ"כ הש"ך וט"ז [רכא א] דאסור דנהנה ממש בדריסת רגלו, ולא דמי לפורע חובו דהוה גרמא בעלמא. ודוקא במודר הימנו מאכל כתבו הראשונים בסמוך דמקצר דרכו לבית המשתה. [וכתב דבברי רש"י לאו דוקא]. [וע"ע לקמן לט.].

ויתור

ר' אליעזר היא, אפי' ויתור אסור במודר הנאה. הרא"ש והר"ן פי' דר"א קאי אחנוני שמוסיף [וכ"כ רשב"ם ב"ב נז:], ומיניה ילפי' דה"ה כל דבר שאין דרך להקפיד. ובחי' ר"א מן ההר כתב דאע"ג דמיחזי כמקח, כיון דאילו ל"ק ממנו לא היה נותנו לו אסור¹. ורש"י [מגילה ח.]. כ' דויתור הוא דבר שהוא מותר לכל א' ואינו מקפיד עליו². והתוס' ר"ד ביאר דסברת רבנן דאינו מחזיק לו טובה כיון דהיה עושה לכל אדם, וכל אדם עושה כן, ולא עשה עבור כבודו. וביאר דר"א אסר בכל הנאה שעשה מדעתו³.

ותוס' [ד"ה אפי'] כתבו דהמשנה דלוקח ביותר מסתבר דאתי לר"א. דאילו למ"ד ויתור מותר, אין איסור בכל מקח [דאין גילים לתת ע"ז שכן]. אבל התורי"ד כ' דהנאת מקח חשוב יותר מויתור, שהיה נותן שכר לסרסור למצוא קונה.

ר"ן ד"ה אפי' ויתור. [לג.]. פי' דלא מקרי הנאה, כיון דמידי דלא קפדי אינשי אין זה קרוי נהנה מחבירו. משמע דגדר ההיתר דלא נחשב הנאה כ"כ. והטורי אבן [מגילה ח.]. הקשה דבשאר איסור הנאה אפי' ויתור אסור. דאסור לישב בצלו של ע"ז [כדאמר' בפסחים כו וע"ז מח:]. אבל התוס' ר"ד [ע"ז ג. מה"ק] הקשה כן, ותי' [ע"פ הירושלמי] דשאני ע"ז דחמיר⁴ [אמנם האחרונים נקטו דהגמ' פסחים כו. לא ס"ל כירושלמי הנ"ל].

ורע"א [לקמן מה:]. תי' דבסוגיין איירי כשאוסר הנאתו עליו [שלא יהנה מהאדם], ואמר' דבמה שדרך לוותר לא מקרי מהנה. אבל כשאוסר נכסיו, הנכסים אסורים שיהנה מהם ככל איסור הנאה, ואף כשהולך בחצירו נהנה מהקרקע שהולך עליה. ולכו"ע אסור⁵. [ועפ"ז כתב הקוב"ש ב"ב רנן] דנחשב דאינו נהנה מ'המודר', ואף דנהנה ממנו].

והטור"א תי' מי שאסר הנאתו אין דעתו לאסור שימוש כזה [וע"ד הא דאמר' לקמן לט.]. והביא עוד מדברי רשב"ם [ב"ב נז:] שכתב שהפקיר את החצר לכל בני החצר לעמוד בו. והטור"א הקשה דהגמ' מדמה לשאר ויתור. [והרשב"ם שם בהמשך דבריו כתב דר"א מחמיר, דאפי' דבר דאינו הנאה כ"כ אסור. וצ"ב.]. ועוד הק' דקיי"ל דהפקר לעניים אינו הפקר. והקוב"ש [ב"ב רנן] הביא דבאבנ"מ [כח מט] תי' דמי שאינו מקפיד ונותן רשות, ע"כ לאו מתורת הפקר אלא מתורת מתנה. והקוב"ש הקשה דבסוג' מבואר דהותר במודר הנאה, ואמאי מהני. [ותי' כרע"א].

לר"א דמחמיר - הרמב"ן [ב"ב קז. והו' ברשב"א לקמן מו:] כתב דאף למ"ד ויתור אסור היינו מדרבנן⁷. אבל הקר"א כתב דמדברי הרמב"ם [ו ב] משמע דהוה דאורייתא, והביא שהרמב"ם

1 [וצ"ב דאילו טעם הס"ד דהו' חלק מהמקח, א"כ מה מהני הטעם דאילו ל"ק וכו']. עכ"פ משמע דסברת ויתור תלי' האם יתן אף לאחר.

2 [ולכאורה כוונתו לאפקי' מה שמוותר רק לשותף, דכוונתו שיחזיק לו טובה, או יותר כנגדו].

3 אבל פורע חובו וכו' אף דהוה הנאה גדולה, עשה שלא מדעתו

4 דהירושלמי [הו' בתוס' ר"ד ע"ז מח:] מיישבת דאסור לישב בצל ע"ז, ומותר לישב בצל קבר וכן בצל היכל. אלא דע"ז חמיר.

5 וסיים דיסוד זה לא מצאתי. [ועפ"ז דן בדברי הר"ן ושאר' שדנו בשותפין מדין ויתור, האם איירי במודר ממנו או מנכסיו, ע' לקמן].

6 והריטב"א כתב דאין סבור שיהנה חבירו בכך, ולכאורה זהו כוונתו.

7 [וכ"כ הר"ן לקמן מח: דהוה חומרא, וכן רשב"ם ב"ב שם]. [וע"ע לקמן מח: בשייכות בין הסוגיה דהתם לגדר ויתור].

החמיר בספיקות [בסמוך] דסוס לרכוב וכו'.

בא"ד [לג.] תי' הרמב"ן דהעמדה דהתם להתעכב, אבל הכא בדריסת הרגל בעלמא לעבור וכו'. אבל **תוס'** [לב; וב"ב נז; וכן בפסקי הרא"ש כאן] בשם **ר"ת** תי' דבסוגיין איירי בבקעה דלא קפדי.

ור"ת הוסיף דאי איירי בחצר, א"כ אף מודר ממנו מאכל אסור, דכיון דקפדי א"כ כיו"ב משכירין². אבל **הרשב"א** [וכן הרמב"ן ב"ב שם] חלק דאין רגילות להשכיר חצר לזה, ולא עדיף מסוס לרכוב עליה וכו' דאף דמשכירין סוס, כיון דאין משכירין לשימוש זה אין איסור בדבר³.

דף לג.

והא מן מאכל נדר. פ' הרא"ש דמשמע דוקא אוכל נפש. **והשיטמ"ק** הביא בשם **הרי"ף** דאפשר דקערות הוה בכל מאכל.

אימא שלא ילעוס חטין. רע"א [בשו"ע] הביא דמבואר דבקונם אסור שלא כדרך הנאתו, דלעיסת חטין הוה שלא כדרך הנאה [וכמ"ש המג"א תסו]. והקשה **דהמג"א** [שפו י] כתב דבכל קונם לא נתכוון אלא דרך הנאה [ומקורו מדעת **רש"י** עירובין ל. דכר שאסרו עליו בקונם מהני להנחת עירוב, ועי"ש בראשונים]. ובשיע' ר' שמואל תי' דלענין האוסר הנאת מאכל, אף זה בכלל הדרך, והוה כאוסר להדיא הנאה ממאכליו. ובשלמי נדרים הביא בשם **הרי"ט אלגאזי** דכיון דלא משכחת לה אלא שלא כדרך הנאתו, הוה כמפרש, ובמפרש ודאי נאסר שלא כדרך.

אמר רבא באומר הנאה המביאה לידי מאכלך. וע' ר"ן והראשונים והפוסקים [רכא א] שדנו מה נכלל בלשון הזה.

אבל **הרמב"ם** [בפיה"מ] וכן **הרע"ב** העתיקו אוקימתא דר"ל, מאכלך עלי. והאחרונים ציינו דכ"א בירושלמי. וע' חת"ס.

וטבעת ליראות בה. [פ' הראשונים דעי"ז יתנו לו מנה יפה]. נתחדש בזה דאפי' שאינו מקבל הנאה מעצם החפץ, אלא תליא ברצון הנותן. ועוד נתחדש דאף דשימוש 'ליראות' אינו שימוש רגיל בגוף החפץ.

בפשוטו נקטו הראשונים דספק הגמ' האם נחשב שבא לו הנאת מאכל עי"ז. אבל **התוס'** **רי"ד** כתב דאנן סהדי שמרויח בענינים האלו, וחשובה הנאתו אצלו הנאה מרובה. מי אמרי' בתר נהנה אזלי' והנאה שיש בה שכר היא ואסורה לו או דלמא בתר מהנה אזלי' והוא לא הי' מקבל עלי' שכר.

מקום שמשכירין כיו"ב. תוס' מגילה [ח]. כתבו דבכלי אוכל נפש אסור אפי' בכל שהוא, אבל משכירין כיו"ב דוקא אם משכירין בפרוטה, דאותו פרוטה יכול ליקח בו אוכל. **והטור"א** [שם] הקשה דשיעור קונמות בכל שהוא [כדאיתא בשבועות כב]. וצ"ל למש"כ **תוס'** גיטין יב: דאין דעת המקדיש על פחות מש"פ⁴, והקשה א"כ אף כלי אוכל"נ עצמו. והביא מדברי **הירושלמי** [הו' בר"ן לה]. דנסתפק האם מותר לחמם בו ידיו, ואף דודאי אין בזה ש"פ.

והמאירי כאן כתב דהנאה שאסורה בכל שהוא [ולא נתבאר בדבריו האם קאי אף אמשכירין כיו"ב]. [והמאירי הביא נידון האם בכל איסור"ה יש איסור בכל שהוא. ובשו"ת **רע"א** קצ כתב דשיעורו בפרוטה].

ר"ן ד"ה מקום. וזה משאילו בלא שכר, בדמי השכירות שמחל לו וכו'. **והשיטמ"ק** הביא בשם **שיטה והריטב"א** דאם נותן שכר יותר מעט [כדאמר' לעיל לא. דימכור ביותר] מותר. אבל

- 1 והעירו דאף הרמב"ן משמע דהחמיר שם, ואף דס"ל דהוה דרבנן.
- 2 [ויל"ד באופן שמקפידים, ולא יתן בלא סיבה. אבל אם מפציר בו יתן לו, אבל לא יקח ע"ז מעות. דלכאורה נחשב הנאה גמורה. אבל לא כיו"ב משכירין].
- 3 והרמב"ן [שם] הביא י"מ דסוס וטבעת נותן לו ברשות, ולכן אינו מקפיד. אבל ליכנס שלא ברשות מקפיד, ונחשב כיו"ב משכירין.
- 4 **והגמ'** [ב"מ צו]. מסתפקת האם שאלה ליראות בה מתחייב משום שואל, או דבעינן שיתנהג 'ממנו'. ופרש"י שיהנה מהבהמה עצמה.
- 5 [ולכא' ל"ד לתוס' שם, דתוס' איירי לענין דבר מסויים דאינו ש"פ. אבל הכא דאוסר עצמו מכלי דשווה פרוטה, נאסר בשימוש קטן].
- 6 [לכאורה כוונתו לדון מה נכלל באיסור גמור, אבל אסור בכל שהוא מדין חצי שיעור].

נסתפק במודר הימנו מאכל האם מותר בשכר. או דילמא כיון דאינו יוצא מרשותו אסור [והו' מח' במאייר וע"ע בתוס' הרא"ש]. וע"ע לקמן.

שם בדמי השכירות שמחל. **המשנ"ל** [מלוה ה' יד בסופו] הביא דמבואר דאם הלוח מודר הנאה, אסור למלוה למחול לו חובו. והביא כן מדברי הר"ן [לד.].¹ והקשה מ"ש מהא דמותר לפרוע לו חובו [לחנן, בסמוך], וכתב דהתם מהני משום דהמלוה מוחל לו [וע"פ מש"כ תוס' כתובות דהוה כנותן לאחר, ואחר נותן לו]. אבל **הבאה"ט** [רכא ה'] הביא בשם **הרדב"ז** [א תקסז] דמותר למחול חובו. **והרש"ש** [לה:]: כתב ליישב דכיון דנותן דבר לידו אסור דנחשב שמהנהו. ואף דאילו יתן לו שכרו נמצא שלא נהנה ממנו, אבל כשמוחל השכר נחשב שקיבל את עצם הפעולה.² ואף דמחילת חוב שרי, היינו משום דלא קיבל כלום, אלא שמונע התביעה.

והרא"ם [בשיטמ"ק] הקשה דאמאי אסור משום שישאר אצלו הפרוטה, הא אף פורע חובו מרוויחו שא"צ לפרוע. ותי' דהכא מיד צריך להוציא לשכור, ואילו בפורע חובו היה ממתין לו.

שוקל שקלו – מצוה קעביד

שוקל את שקלו. הרא"ש כתב דמצוה בעלמא קעביד, ואינו כפורע שאר חובותיו. אבל הר"ן [ד"ה אלמא] כתב דהוה בכלל פורע חובו.

ובגמ' כתובות קח. איתא בשלמא שוקל שקלו **מצוה קעביד** דתנן תורמין מהאבוד ועל העתיד ליגבות וכו'. ולכן לא נחשב מהנהו [אף לולי הא דמותר לפרוע חובו]. ופרש"י דתורמין אף אילו לא גבאו לבסוף. [וצ"ב דמ"מ חייב לתת, ובמה עדיף מכל פורע חובו]. **ותוס'** [שם ד"ה ועל] חלקו דל"מ אא"כ נגבה לבסוף, ועפ"ז העמידו את המשנה באופן דנאבד שקלו, דלא מחייב באחריותו.³

והתוס' ר"ד [ע"ה ג' שם, וכן כאן] כתב דלמסקנא דקאי כחנן דפורע חובו, ה"ה שוקל את שקלו, כיון דהוה שלא מדעתו, ואינו חייב לו, ולרווחא דמילתא נקטו הטעם דמצווה ותורמין על האבוד. וכ"כ **הרשב"א** [בע"ב]. וסברת פורע חובו מהני אף דע"ז יש לו חלק בקרבנות ציבור. וביארו **תלמידי רבינו יונה** [בשיטמ"ק כתובות, וכן בתוס' ר"ד ורשב"א] דאיהו עביד מצווה, וממילא נהנים.

אבל הר"ן [כאן, ובע"ב] כ' דאף למסקנא בעינן לסברת תורם על העתיד ליגבות [וכרש"י דאף מי שלא יתן לבסוף יש לו חלק בקרבנות], ואל"כ לא נחשב פורע חובו. דכיון דע"ז נתינתו יש לו זכות וחלק בקרבנות ציבור [ומקבל שבח] לא נחשב פורע חובו. ובעינן ב' טעמים, דבלאו הכי יש לו חלק, ופורע חובו. **והרש"ש** הק' דבגמ' כתובות מבואר דתורמין על האבוד לחוד מהני.⁴

ובגמ' שם אמרי' הטעם במצוה קעביד, ופרש"י כלומר דמצוה בעלמא עביד, ואינו מהנהו לזה.⁵ אבל **התוס' ר"ד** [שם ע"ה ג'] כתב ואע"ג דנהנה, יכול לומר דאינו מתכוון להנאתו אלא לקיים המצוה.⁶ [ובזה פ' מחזיר אבידתו, וע' בע"ב].

אבל הר"ן [לט:]: כתב דסברת מצווה הוא דעביד מהני רק במה דאיך ממילא מתהני דהוה גרמא, אבל כשמהנהו ממש מיד ליד אסור. וכ"כ **הריטב"א ונמוק"י**.

אבל **הרשב"א** [לד. ד"ה כללא] כתב [בתחילת דבריו] דבמקום מצווה הותר אף לקבל מידיו. וכן דעת **התוס' ר"ד ותלמידי רבינו יונה**, דמתעסק במצווה ואיך ממילא נהנה. **והרשב"א** הקשה ע"ז מהמשנה מג. דהיו מלהכין בדרך ואי לו מה יאכל, ולא הותר לתת לו משום מצווה. ועוד הקשה דהמודר אינו עסוק במצווה, והמודר נהנה. ולכן כתב **הרשב"א** דטעמא

1 [ועפ"ז דן האם נחשב רבית קצוצה כשפסק למחול חובו].

2 וכן בסוגיין נחשב הנאה המביאה לידי מאכל, כיון דנהנה עכשיו מהחפץ, והנאה זו ראויה לבוא לידי הנאת מאכל.

3 והשיטמ"ק בשם **הרא"ם** כתב דאף כשלא נאבד, פטור. כיון דהשתא מיהא מתכפר בקרבנות ציבור. [וצ"ב דמיתלא תאלי שיתן לבסוף].

4 [אמנם לדעת רש"י שם קשה מסברא אמאי באמת מהני, הא חייב לשקול].

5 [ויל"ד האם כוונתו מצד נותן ההנאה, או מצד המקבל].

6 **והאחרונים** דנו לפרש דגדר איסור הנאה הוא משום דעושה פעולה להנותו [וכעין מש"כ בענין מצוות לאו ליהנות] אבל היכא דנהנה ממילא לא נחשב נהנה. [וצריך להגדיר החילוקים בזה].

לאו משום מצווה [דהא נדרים חלים ע"ד מצווה], אלא מסתמא לא אדריה ע"ד מצווה. [וכעין הא דאמר' לקמן לט.], וע"ע לקמן [לד.].

רא"ש ד"ה תיפול הנאה להקדש. וצריך ליתנו להקדש, כיון דאסר הנאתו כהקדש, ולא מצי להוליכה לים המלח [וכמ"ש הר"ן לקמן לה. ועי"ז לא יהנה], דלאו כ"כ להפסיד להקדש. [וצ"ב דאילו מוליכה לים המלח שוב לא יהנה. ובמקום שאינו הנאה אינו בכלל הקונם, ואין שייכות להקדש]. והאחרונים הביאו מדברי הרא"ש דאפי' קונם פרטי גדר האיסור משום [ממון] הקדש. וע"ע מש"כ בזה לקמן [לה.].

פורע חובו

אברוחי ארי בעלמא. בגמ' ב"ק נח. חילקו דפטור מבריה ארי הוה משום דמדעתו הציל, ול"ל פסידא. אבל אל"כ חייב. ועי"ש בתוס' [וכן כתובות קז: ד"ה חנן, וב"מ לא:]: דהאריכו בזה, מתי הוה בכלל יורד לשדה חבירו, וחייב נהנה ומשתרשי ליה.

אלמא אברוחי ארי בעלמא הוא ושרי וכו' זו דברי חנן. תוס' כתובות [קח.]. כתבו דהוה גרמא בעלמא. ולא נחשב שנהנה בקבלת מעותיו, אלא דנהנה במה שנסתלק חובו. והביאו דדמי להולך אצל חנוני הרגיל אצלו [לקמן מג.]. ויתן משום מתנה, אע"ג דע"י מרוויח¹. וכתבו דלא דמי לעושה מלאכה עבורו, דהתם מדידיה לדידיה מתתני, אבל הכא גרמא. [וכ"כ הרשב"א כאן]. אבל תוס' הביאו דעת ר"ת דהטעם משום דאינו ברי היזיקא וכו' [ועי"פ הירושלמי, הו' בר"ן בע"ב].

והריטב"א [כתובות שם] ביאר דפורע חובו אין שבחו ניכר, שהרי הלוח עומד בנכסיו כמו עכשיו. ומה שגרם לו פטורא שבח שאינו ניכר הוא. והוסיף דאפשר דבלא"ה לא מטי ליה הזיקא, ואף למסקנת הירושלמי דאפי' בע"ח דוחק, מ"מ השבח אינו ניכר. [וכתב דזה כוונת רש"י אלא שקיצר].

ותוס' [ע"ז יג. ד"ה יניח] כתבו דמה שפטור מכס לא נחשב נהנה מעכ"ס, כיון שהמעות שלו. [והאחרונים דנו בגדר שעבוד הגוף דחוב, האם אמר' דהוה כאילו מעות חבירו אצלו, ממוני גבך, וא"כ יל"ד דבמה שפורע חובו מזכהו שאין בו חסרון מעות. אבל יל"ד דע"י הפרעון אינו 'מקנה' את השעבוד ללווה, אלא 'מבטל' מעליו זכותו של זה, ולא נחשב קבלת ממון. וכע"ז אי' לק' לו: דתורם משלו על של חבירו].

גדר הפרעון והאחרונים חקרו בגדר המעשה כשפורע חובו של חבירו. ובפשוטו היה אפ"ל דכאילו זיכה [המלוה] ללוה התשלום, דהפורע משלם מחמתו. והאחרונים הקשו דא"כ פשיטא דאסור במודר הנאה. אבל המשנ"ל [מלוה ה יד בסופו] כתב דהוה כאילו מחל המלוה את החוב. וכ"כ בחי' ר' שמעון [ב"מ טז] דלהחשב פרעון צריך שיבוא ממון הלווה, אבל כשאחר פורע מהני רק משום דע"ז המלוה מוחל החוב. אבל החזר"א [קלו לג.]. הקשה דא"כ לא יהני פרעון ע"י אחר בע"כ דהמלוה². ועוד הביא הקוב"ש [קידושין לד בשם ר' שמעון, וכה"ק החזר"א] להקשות דבשוקל את שקלו לא שייך שהגזבר ימחל לו³. והחזר"א כתב דנחשב פרעון מדין עבד כנעני [קידושין ז.].⁴

[ומבואר דיש לדון ג' צדדים שנהנה בפרעון, א' דמעשה הפרעון יחשב שקיבל מעות. ב' משום סילוק עצם החוב⁵. ג' בהא דלמחר אי"צ להחזיר חובו].

1 והברכ"ש [כא ג] חקר האם גדר הפטור דלא חשיב הנאה כלל, או דאינו נהנה מחבירו אלא גרם הנאה. וע"ע מש"כ בתוס' בע"ב עפ"ז.

2 [ויל"ע מהיכן פשיטא ליה דמהני פרעון ע"י אחר בע"כ. ויל"ד באופן שהמלוה לא ידע דהפרעון הוה ע"י אחר].

3 ויש ליישב כוונתם דעיקר פרעון הוה מימוש השעבוד מממון המלוה, וזה ל"ש ע"י ממון של אחר [בלא זכיה], אבל מ"מ כיון דהעמידו למלוה ממון אין לו יותר זכות תביעה. דמהתחייבות הלווה סגי להעמיד אפי' כסף של הפקר, וכמו דמהני העמדת פרעון [בע"כ] ואף כשלא זכה בו המלווה. ואף דליכא מימוש החוב, מ"מ נתבטל השעבוד, וכמו מחילה.

4 והחזר"א [קמח כט] הביא מכאן דמהני פורע חובו, להחשב כאילו המתחייב פרע, וכתב דא"כ אף לענין פדיון הבן אין חילוק משל מי המעות, אם נתכוון לפרוע עבורו. והאריכו בזה הפוסקים, ע' פתח"ת [יר"ד שה טז] בשם החת"ס [יר"ד רצז].

5 ויל"ד דמשתרשי שייך רק כשנפטור עי"ז.

דעת רבנן - אבל דעת בני כה"ג במשנה [כתובות קז:] דצריך לפרוע למי שזן את אשתו, דפרוע חובו אינו מבריח ארי בעלמא, ומתחייב לשלם. [ויל"ד משום איזה מהג' טעמים. ובשער"י ג כה ד"ה אמנם] דן האיך שייך איסור"ה בלא מעשה ידיה'.

ובפשוטו כמו דס"ל דנחשב קבלת ממון לענין להתחייב ממון, ה"נ נחשב קבלת הנאה במודר הנאה. אבל במשנת ר"א [שכנים ג ג] חקר האם עצם הפרעון נחשב שמהנהו [וכנ"ל], או דכיון דהדין נותן שיתחייב לשלם לו, מה שפוטרו מלשלם הוה הנאה האסורה במודר הנאה². וכל"כ הרשב"א [כאן בסו"ד, ומשמע דבא לאפוקי מבני כה"ג] דאי מתחייב, ולא שילם הוה כנותן מתנה ממש. וכל"ה לשונות כמה ראשונים שם.

והתוס' ר"ד [כתובות שם עה"ג] ביאר [סברת חנן] דכיון דפרע שלא מדעתו, ולא מצי מוציא ממנו ממון שרי. וכדאמרי' [לקמן לה:] מקריב קניי וכו' ומתירו לאכול בקדשים וכו' ואע"ג דממטיא ליה הנאה, כיון דשלא מדעתו עביד³ ולא מצי תבע ליה בדיני⁴.

דף לג:

ראש"ש ד"ה חנן היא. כיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא, כי פרעיה לשם מחילה⁵ לאו מידי יהיב ליה. וכל"ה לשון רש"י [כתובות קח.]. אבל לדעת רבנן כיון דפרעון לשם הלואה הוה הלואה, אף פרעון לשם מחילה נחשב שנותן לו מתנה. [משמע דגדר פרעון לשם מחילה הוה גדר פרעון שונה, ואינו יכול לתבוע תמורה, ואפי' הכי אסור במודר הנאה, דעצם הפרעון הוה הנאה].

ע"מ שלא לפרוע. הרשב"א כת' דהא אף בלא"ה אי בעי לא פרע [משמע דאם אינו רוצה אינו חייב כלל לפרוע, אלא משום כיסופא⁶]. והריטב"א [כתובות שם] דייק מרש"י דיש חוב, אלא דאינו יכול לכופו. שקבע זמנו שלא לפרוע עד שירצה והנושה אינו לוחצו. [וכל"כ הקוב"ש ב"ב תקז דנחשב כחוב תוך זמנו]. ומיהו [לה"א] כיון שא"י לכופו לא חשיב נהנה כלל.

הרמב"ם [שביעית ט ט] פסק [ע"פ הירושלמי] דאף אם התנה שלא ליפרע, שביעית משמטת. [וגרע ממלוה תוך זמנו דאינו משמט]. ומהר"י קורקוס ביאר דאף דאינו חייב לתובעו, מחוייב בידי שמים⁷. וגם אם יתפוס המלוה אין מציאין מידו. [והקוב"ש ב"ב תקח הקשה דבקל יכול לתפוס, ואמאי לא יחשב במודר הנאה מהנהגו⁸].

והרשב"א הביא י"מ דיהיב המדיר לבע"ח ע"מ שלא יחזור ויפרע ממנו [ולפ"ז קאי בכל בע"ח. אלא דכיון דיהיב בתורת מתנה אין מחילת שכר, וע"ד מש"כ במשנת ר"א]. וחלק דכיון דמדינא חייב לשלם לפרוע החוב, א"כ הוה כנותן לו מתנה, דהא אי בעי יהיב בתורת פרעון.

ר"ן ד"ה גזירה. ובכתובות מסקי' כיסופא מי ל"ל. והשיטמ"ק [שם] הביא רש"י מה"ק דהנאת כיסופא הוא דמהני ליה. אבל הריטב"א [שם] כתב דכיון דכסיף נחשב דמחוייב לפרוע, ועי"ז הפרעון מסלק מעליו. [ועי"ז יש חיוב ממון].

בא"ד כתב הרשב"א דוקא במפרש מחמת מזונות, שכל המפרנס סתם אין דעתו בתורת

- 1 ועי"ש דהאריך לדון האם הוה גדר חיוב 'יורד' או משום משתרשי. וכתב דחל איסור הנאה על השבח שנשתרש [הממון אצלו]. וביאר דקונם שאני מכל איסור"ה, דהוה איסור חפצא. וכל שימוש דע"י נתחלל ההקדש אסורה. ואילו שאר איסור"ה הוה איסור השתמשות.
- 2 והפורת יוסף הקשה נימא דמתני' אף לרבנן, ומותר לפרוע אבל חוזר ומשתלם ממנו. וקמ"ל דאף דאסור להלוואות למודר הנאה, דנחשב מהנהו [כדאמרי' קידושין ו הנאת מלוה], הכא כיון דהוה ממילא מותר. [אבל בפשוטו כיון דמתחייב לשלם הוה משתרשי גמור והלואה בפנ"ע. וכן באופן שמתחייב שכר על השבת אבידה לכאורה צריך לשלם מיד].
- 3 יל"ד האם מדעתו הוה שוב חיוב ממון, דהוה כנותן בשליחותו. או דהוה סברא באיסור"ה [וכל"מ סתימת לשונו].
- 4 [משמע דהטעם דלא נחשב הנאה משום דלא מצי תבע בדינא. ולא דהוה סימן דאין זה קבלת הנאה].
- 5 [משמע דפרעון 'לשם מחילה', הוה גדר שונה של פרעון. וכמו שביארו דהנותן מתנה אינו נחשב משתרשי להתחייב תמורה, כיון דעצם הנתנה מרצון הנותן, אין בזה בכלל גדר ממוני גבך [ע' הערות ח"א [הגרד"ל] לקצות [הכחול, עם ב"ט] אות כז].
- 6 וע' קצות [קד ב] דכתב דכל דהמלוה אינו תובע את חובו אינו מחוייב לפרוע חובו [ובדין שיקדם שאר מלוה ע"פ, ואף שיצא נפסד], דאפי' נשבע לפרוע קי"ל [ס' עג סמ"ע יז וע' ט"ז] דאינו חייב לפרוע בלא תביעה. והנתיבות [שם א] חלק דודאי רחמנא חייביה לשלם אפי' המלוה שכת, אלא דלענין שבועה אמדינן לדעתיה.
- 7 והרדב"ז שם כתב דכל זמן שרואהו הרי הוא נגוש מעצמו.
- 8 [וכמ"ש הפוסקים לענין כאשר זמם דנחשב נתחייב ממון במה שיכול לתפוס בקל].

מתנה אלא הלואה וכו'. שהאשה מתחייבת. ומ"מ כתב הרשב"א [שו"ת מיוחסות יד] דהאשה אינה חייבת לשלם כלום מנכסיה [אפי' יש לה נכסים תחת יד המלוה], דלוותה ע"ד ליפרע מנכסי הבעל. והאבנ"מ [ע ח] ביאר דהשעבוד על האשה, אלא דהוה כאילו קבעו דנכסי הבעל הוה אפותיקי, והתנה שלא יגבה מנכסיה כלל.

בא"ד וכמ"ש רש"י [כתובות קז:]. דהיא תובעת ממנו, והיא תתן למלוה. [ולדעת הרשב"א אפי' בסתמא איירי בהכי, אבל לר"ן רש"י איירי כשלוותה היא להדיא]. והר"ן [כתובות סג. בדה"ר] הביא בשם הרא"ה דתקנו דהאשה יכולה ללוות, ועיקר החיוב על הבעל [וכדאשכחן דאלמנה הוה שליח למכור שדה לכתובתה]. ומיהו אף היא נשתעבדה היכא דליכא לבעל.

אבל תוס' [יבמות פה. ד"ה לותה, וכן כתובות קז. ד"ה ואם] כתב דלוותה ואכלה איירי דב"ד פסקו לה מזונות¹, דאל"כ הוה פורע חובו [ולחנן פטור], וכמ"ש ר"ת דמצי אמר היית דוחקת עצמה.

בא"ד והביא ראיה, דלא אמרי' במתנה קיהיב מיורד וכו' ירושלמי וכו'. **הקצות** [שסג ט] הקש' דהר"ן [קידו' ג. בדה"ר, וכן הרשב"א שם] כ' דאם נתן כסף לאשה סתם, אמרי' דהוה מתנה, ואינו יכול לומר אח"כ דנתכוון לקידושין או פקדון. והר"ן הביא ראיה מהגמ' [שבועות לד:] דאם עדים ראו שנתן, וטוען אין שקלי וידי שקלי נאמן. [והקצות דחה דהתם איירי שטוען שאמר להדיא לשם מתנה, וכיון שהוא מוחזק נאמן²]. [והרמ"א [חור"מ רמז יז] פסק דמי שמאכיל את חברו בסתם, יכול לחזור ולתבוע שישלם. אבל הרמ"א [שסג י] פסק דאם אמר לו דור בחצירי א"צ ליתן שכר. וע"ע רמ"א רסד ד]. והקצות ציין דהפוס' נח' עוד גבי [גיטין כ:] נתן טס זהב, וטוען לפרוע כתובה.

בא"ד ואינם מחוורים וכו'. הר"ן חלק דבאשתו סתמא אדעתא דבעל נחית, שכבר יודע דאין לאשה זו נכסים וכו' [וכ"כ הר"ן כתובות שם], ולא מסיק אדעתיה דתתחייב היא כדי שיוכל גבות ממנה. והמחנ"א [לרמב"ם אישות יב יט] תמה דאמאי לא מסיק שהיא תתחייב לו, כיון דיודע דיש שעבודא דר"נ [וכה"ק האבנ"מ שם].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. קי"ל אפי' בע"ח דוחק וכו', דהא שוקל שקלו ל"מ אמר ימחלו וכו'. ואפי' במלוה שיש עליו משכון³. אבל ר"ת [בתוס' כתובות שם] פסק דפורע חובו לחנן מתחייב להחזיר [דהוה ברי היזיקא], אלא מתנ' איירי במזונות אשה דאומר סבור שתצמצם. ושא"ד הביאו דבמסקנת הירושלמי אפי' דוחק ומשכון. והריטב"א כתב דמסקנת הירושלמי משום דלא נחשב שבח, ואף דברי היזיקא. אבל בשו"ע [חור"מ קכח א] כתב הטעם דאף בע"ח דוחק לא נחשב ברי היזיקא. [ועי"ש בש"ל ושאר פוסקים].

מחזיר אבידתו

בשנכסי מחזיר אסורין וכו'. רע"א [רכא ג] הקשה דכיון אסר עצמו רק מ'נכסי' מחזיר, מה הנידון לאסור במה שגופו טורח להחזיר אבידתו. [והחז"א קלו לג: א] כתב לדחוק דאפשר דלשון הגמ' לא"ד ואסר הנאתו, וקרי ליה 'נכסי מחזיר', כיון דע"ז אסור ליתן נכסיו. והאחרונים דנו דכיון דאם יתחייב שכר תמורת הפעולה, רווח ממון זה יחשב 'ממונו', דכאילו קיבל שכר וחזר ונתן לו.

וכבר עמד בזה ה"ט⁴ [רכא טז] וכתב ש"מ דמי שאסר 'ממוני', אסור ליהנות אף מגופו. וכ"כ החזו"א [בת"י הב'] דאפשר דבאוסר כל נכסיו אף גופו בכלל נכסיו [ודוקא בדבר מסויים דנו לאסור מתנה לד:].

והחזו"א הקשה דא"כ הא"ך הותר ליתן לו שכר, הרי אסור בכל נכסיו [והר"ן לא. כתב דאסור בגוף החפץ, ואף זביני על אפיה]. [וע' דעת רבותיו של הר"ן לד.]. ודן שיצטרך ליתן שכר מנכסים שקנה אח"כ.

דכי מהדר ליה מידי דנפשיה קמהדר ליה. [אבל ל"ב נח' בזה, ע' בסמוך]. **הרא"ש** כתב

1 [וצ"ב דאם היא לוותה לעצמה, אמאי לא תוכל לתבוע מזונות לשעבר, וכמ"ש רש"י. ומשמע דאין תקנת מזונות להשלים מה שהיה, אלא לתת לה לחיוב לעתיד. ודוקא לוותה ע"פ בי"ד נחשב דבזה מתקיים תקנת מזונות].

2 וכן הוכיחו האחרונים בדגמ' שם איתא דאם אומר להד"מ אמרי' דהוחזק כפרן, ומתחייב. ומבואר דבעי 'דין טענה' דבמתנה. אבל בסתמא צריך להחזיר.

3 [והאחרונים דנו בגדר בע"ח קונה משכון, ד"ל דהוה מקצת קנין, ואמאי לא יחשב קבלת ממון בסילוק קנין זה. ואכ"מ].

4 והחזו"א נסתפק האם [בסתמא] נאסר במה שקנה אח"כ, למש"כ הר"ן פד [הו' לעיל ל.].

דמצוה בעלמא קעביד ולא מהני ליה מידי. וכן היא בגמ' בגמ' כתובות [קח]. דהא דמחזיר אבידה משום דמצוה קעביד. והשלמ"נ ביאר דבעי ב' סברות, וכמ"ש הריטב"א דס"ד דיש כאן הנאה מקבלת החפץ, קמ"ל מידעם דנפשיה, משלו הוא נהנה. ואי משום דטרח משום מצוה דיליה והוה שליחא דרחמנא. אבל לענין קבלת גוף החפץ ל"מ סברת 'מצוה קעביד' כיון שמביא לו ממון ממש, וכ"כ בר"ן [לט]: דהיכא דיהיב ליה מידי אסור, שמהנהו מיד ליד, ולא הותר אלא גרמא.

אבל דעת תלמידי רבינו יונה [בשיטמ"ק שם] דמהני סברת מצווה אף כשנותן לו ממון ממש. דכיון דחובה עליו לקיימה לא ניחוש להנאת האחר, דכי קא מתהני אידך ממצוה קא מתהני. וביארו דלא הותר לתת לו צדקה, דיכול לתת לאחרים. אבל להחזיר אבידה א"א לקיים מצוה זו לאחר.

וסברת הרשב"א דמצווה מהני רק משום ע"ד כן לא אסרו [וע"ע לד.].

והרמב"ם [בפיה"מ] כתב דמצוות דהתורה מכריחתו עליו. אבל הרשב"א כתב דמשנתנו אף בזקן ואינו לפי כבודו, דאינו חייב לקיים המצווה, מ"מ כשמקיים נחשב שמצווה בעלמא קעביד.

פרוטה דרב יוסף

דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף. פי' הר"ן [ד"ה דקא] דכי מהדר ליה מיפטר מלמיתב, דהעוסק במצווה פטור מהמצוה. ותוס' [שבועות מד: ד"ה רב] הקשו דהאיך הותר לתקוע בשופר של איסור, וכן לטבול במעין [דמצוות לאו ליהנות], ואמאי לא אמרי' דנהנה פרוטה דר"י. ותי' דשאני הכא דכל פעם דמתעסק בה לשוטחה ולהצניע, אבל התם יכול לכוון לתקוע בשעה שלא יבא עני. [ועד"ז כתבו תוס' ב"ק נו: וב"מ כט וע"ע בראשונים סוכה כה בד"ק עוסק במצווה].

[אבל הראשונים ופוסקים האריכו האם יש פרוטה דרב יוסף בזמן מועט, כגון המלוה על המשכון וכו'].

ותוס' [ד"ה דמהני] הקשו דאינו נהנה מגוף האבידה, אלא שמסלק מעליו חוב ממון, ולחנן מותר לפרוע חובו. ותי' דלעיל התירו כשאחר פורע את חובו ומסלק מעליו, אבל הכא כשהוא בעצמו נטלו הוה כמברח הארי מעל עצמו, ולא הותר לו ליטול הדבר שנאסר עליו לפרוע חובו. והבית מאיר כתב דלולי דבריהם היה אפ"ל דיש איסור בעצם השימוש, דאסור ליטול מקל איסור להברח מנכסיו. [ובפשוטו היה אפ"ל דזהו כוונת התוס', אבל הבית מאיר למד דסברת התוס' דכיון דהוא נטלו, עי"ז נחשב פריעת חוב בשליחותו, ורק בפרוע ממילא לא נחשב נהנה. והברכ"ש [כא ג] ביאר דהב"מ נקט דפורע חוב נחשב הנאה, אבל לא מחבירו. ואילו לתוס' הוה רק גרם הנאה].

פרוטה דר"י לא שכיחא. הר"ן [ד"ה פרוטה] פי' הילכך לא הוה בכלל איסור, ומיהו כיון דאפשר דאתי הוה בכלל ש"ש. וכוונת הגמ' דאף דהוה ש"ש, אין איסור במודר הנאה. וכ"כ תוס' [שבועות מד. ד"ה שומר] הביאו בשם ר"ח להוכיח מכאן דכו"ע אית להו דרב יוסף

- 1 וכ"כ הריטב"א [כתובות קח]. דכיון דמדעם דבעל אבידה יהיב ליה לא מתהני מודר הנאה מדידה. ואי משום דטרח בהדה כיון דמצוה דנפשיה עבד לא חשיבא הנאה למודר, הרי זה כאלו פייסו חבירו או שכרו שיחזיר אבדתו של זו שהוא מותר. אבל אסור הוא לתת לו ממון של צדקה כדמוכח בההיא דהיו באין בדרך [לקמן מג]. ולא אמרין מצוה דנפשיה עביד כיון דממונא ידידה הוא דיהיב ליה.
- 2 ובהג' יעב"ץ דן למ"ד דאוסר להחזיר [משום פרוטה דרב יוסף], מה יעשה, וכי יניח אבדתו של חבירו. וכתב דקורא לאחרים להחזיר או מודיע לבעל האבידה [ואף בכה"ג מחזיר משום מצווה, ואפשר דאפשר ע"י אחרים]. וכתב דשמין כמה מרוויח מפוטרה דר"י [וע' תוס']. וא"נ ליכא טעדיקי ליפטר ממצות התורה, אלא איירי באופן שמחזיר לפניו משורת הדין. ואפ"ה יש פרוטה דר"י משום מצוות צדקה וגמילות חסד. וכתב דמ"מ בהשבת אבידה דמציל מהארי וכו' ל"ש פרוטה דרב יוסף [וצ"ב אמאי, ורע"א משמע דיש].
- 3 ורע"א דן דאיירי שמכיר את בעל האבידה [שהרי יודע שהוא של המודר], וא"כ לא צריך לטפל זמן ארוך, ואפ"ה יש פרוטה דרב יוסף.
- 4 ובש"ת הר"ן [יט] כת' דהשואל ספר, יש למשאל הנאה מדר"י, וחייב רק כש"ש. אבל הריטב"א [ב"מ פב.] כת' דכיון דנתן מדעתו ל"ש.
- 5 ומותר להחזיר אבידה. והס"ז [שם] הביא עוד דלקמן מג. מבואר דמותר למודר להלוות, ואף דלענין ש"ש נחשב פרוטה דרב יוסף [כדאמרי' עב ב לענין מלוה על המשכון].

דהוה ש"ש, אלא דפליגי אי שכיח או לא. ותוס' [שם] חלקו דודאי כו"ע אית להו העוסק במצווה, אלא דרבה ס"ל דהנאה פורתא כזו ל"מ להחשב ש"ש¹.

ומשמע בר"ן דמחמת הספק נחשב הנאה מועטת, ולא נאסר במודר הנאה. והאחרונים² ביארו דאף אם יבוא עני אח"כ לא איכפת לן שנהנה ממילא [דהוה מברח ארי], דכל האיסור בסוגיין במה שלוקח את החפץ ע"ד כן, ונחשב שמשמש בו לזה [ע"פ מש"כ בתוס']. אבל הריטב"א כתב דלאו משום הנאה זו הוא מחזיר, אלא לקיים מצותו. ואף דע"ז ה' ש"ש כיון דיש לו הנאה משום צד, אבל כיון דמצווה להשיב, משום מילתא דלא שכיחא ליכא למיפטר³.

והט"ז [ח"מ עב ב ד"ה נשאלתי, וכן הנתיבות עב ח] הקשה דאדרבה מודר הנאה חמיר, דויתור אסור במודר הנאה, ולא יחשב ש"ש, וכמ"ש הש"ך [שג א] דש"ש בעי פרוטה. [והט"ז כתב דמ"מ ש"מ דהקילו טפי במודר הנאה⁴]. והנתיבות תי' דהצלת נזק נחשב ש"ש, אבל לענין מודר הנאה אין איסור אא"כ נוסף לו פרוטה⁵. [ולפ"ז פליגי בסברת התוס' האם נחשב שימוש בחפץ או רק הצלת נזק]. והאבה"א [גר"א יג י'] כ' דלענין ש"ש תלי במה שיש עכשיו זכות בחפץ לענין פרוטה.

דף לד.

בשלמא וכו'. פ' הרא"ש [הו' לג:]: כששניהם מודרין זמ"ז, דהמחזיר אינו יכול לקבל השכר. ובעל אבידה אסור לעכבו. [וכ"כ רש"י כתובות קח.]. אבל הרשב"א הקשה דלא משמע במשנה דשניהם מודרין, ולכן פ' דגברא יקרנא דאינו רוצה לקבל הנאה [וכ"כ הר"ן].

היינו דקתני יפול להקדש. החזו"א [לג: ב] הק' [למש"כ הרא"ש דשניהם אסורין], האיך הותר כשמצווהו לתת להקדש, הרי נותן מחמתו. וע"ז יחשב שנתן לו מעות⁶. וכתב דאפשר דאין איסור בקבלת השכר, אלא ד'גוף החפץ' אסור עליו, ולכן לא איכפת לן מחמתו נתן להקדש.

ר"ן ד"ה תנן. ל"ל תיפול להקדש, יעכבנו לעצמו. ובחי' בית מאיר כתב וכו' דאינו רוצה להשיב בחינם, אלא המחזיר מכריחו לשלם שכר להקדש, א"כ אף להקדש אסור לתת שכר, דהוה כאילו קבל השכר ויהיב להקדש.

בא"ד ולי נראה, דזבינא דרמיא על אפיה וכו' דאיירי בבטל מסלע וכו'. [ומבואר בר"ן דאף שכירות פועל מותר בכה"ג, וע' לקמן לו: דנח' בזה הראשונים]. והאור גדול [במשניות] הקשה דכיון דאסור בנכסיו, אסור בשכר אף ברמיה על אפיה [וכמ"ש הר"ן לעיל לא]. וכתב דלאו דוקא איירי שאסרו בנכסיו. [וכה"ק החזו"א, הו' לעיל].

רא"ש ד"ה אחדא. דאי בשכר פשיטא. [אבל דעת התוס' ר"ד דאף בשכר אסור, ע' לקמן לו:]. הרש"ש הק' מאי פשיטותא, הא זבני מיציעא אסור, וכ"ש אבידה דילמא ליכא אחר ונמצא נהנה. [וי"ל דהכא בע"כ].

איכא דמתני וכו' ח"א משום דקא מהני ליה, וח"א מידי דנפשיה מהדר ליה. [ולל"ק כו"ע ס"ל כן. וכן פסקו הראשונים].

לדעת הר"ן [לט:]: דל"מ סברת מצווה קעביד להתיר כשנותן לו מדידה, ובברכ"ש [כב] כתב דבה פליגי המ"ד בל"ב, האם נחשב שמשביח את עצם החפץ⁷. וכ"כ הנמוק"י דעדיף מפורע

1 והקצות [עב לד] כתב דאף למ"ד דאינו ש"ש, מ"מ יש לו הנאה שאינו ש"פ, וע"ז שואל לא יחשב ש"ש [וכמ"ש בשו"ת הר"ן במשאל ספר]. והקצות הק' עפ"ז דכל לווה [אילו לא זכה במעות, ע' קידושין מ:ז]: יחשב ש"ש, דמהני למלוה פרוטה דרב יוסף.

2 הגר"ש איגר הו' בחי' רע"א השלם. וכן משמע בקצות עב לד.

3 [משמע דאילו הוה דבר רשות צריך להחמיר משום חשש מילתא דלא שכיחא. וצ"ע].

4 ועפ"ז למד דזבינא מצינא נחשב הנאה לחייבו כש"ש. [וע"ע מש"כ הנתיבות שם בזה].

5 [ואפשר דהטעם בזה, דפורע חובו מדעתו נחשב שמתייחס עליו תוספת ממון זה, מדין יורד או נהנה או משתרשי. ולכן נחשב ש"ש. ולפ"ז במודר הנאה בע"כ לא ינהיג].

6 דהא האומר תן להקדש מנה ואקדש אני לך מהני.

7 [דאין שינוי בחפץ מצד עצמו, אלא מצד השתייכותו לבעלים. ואכ"מ].

ולפ"ז יש חילוק בין ב' הלשונות בגדרי חו"מ, ועיקר המח' אינו בגדרי מודר הנאה. וע"ע שיעורי רב"ב.

חובו, דהא קא ממטי ליה בידיה, ואפשר דהיה נפסד לו לגמרי. ומ"ד דמותר ס"ל דאע"פ שהיה טועה בדרך, ונפקא קצת מרשותו, לא יצאה מחזקתו ומדין ממנו.

והר"ן [מא:]: למד מכאן דמותר לרפאות בהמתו, דאין לך השבה גדולה מזו. ורע"א [גהש"ס שם] הק' דמחזיר אבידה נותן לו את שלו, אלא שמונע מאחרים מליטלו [ומה ראה לרפואה]. [ועי"ש מש"כ בזה]. והחזר"א [לג: ג] תמה על לשון רע"א דמחזיר אבידתו, אילו לא החזיר היתה אבודה ממנו לעולם, ועי"י מתעשר בחפץ.

אבל לדעת הראשונים [הו' לעיל] דס"ל דמצווה קעביד מהני אף כשמביא לו מעות משלו [לולי הא דאפשר באחר], א"כ צ"ל דמ"ד בל"ב פליג בזה, וס"ל דאף מצווה קעביד אסור.

והרשב"א [בתחילת דבריו] כתב דלל"ב הוה כאילו נתן לו מעות ממש [משא"כ פורע חובו דהוה רק גרמא]. ושוב כתב דאם יש מצווה בדבר, אמרי' חשבינן ליה מתעסק בדנפשיה ואיהו נהנה ממילא, אע"ג דמגיע לו ממנו. ועוד דכיון דדבר מצווה הרבה בנ"א יחזירו. [ולכאורה כוונתו לבאר במה פליג ל"ק אל"ב].

ובחי' ר"א מן ההר כתב הילכך [דקיי"ל דמותר] מי שנדר מחבירו אינו אסור אלא בממונו, אבל מותר לעשות הנאה מאיליו בגופו, במקום שאין נוטלין עליו שכר. וסיים ובמקום מצווה חייבין. [ומבואר דנח' ב' הלשונות בסברא זו דהנאה דממילא, ולא רק במקום מצווה].

והרשב"א [במסקנתו] כתב דהטעם דהותר מצווה הוה משום דע"ד מצווה לא אדריה. וביאר דמ"ד דאסור [בסוגיין] הוא משום דאף אחר גמר מצותו יהנה מחמת החזרה, שאבידתו מוחזרת אצלו, משא"כ במבקר חולה שאין הנאתו נמשכת אחר גמר מצותו. וכתב דמ"ד דמותר הוא משום דאח"כ נהנה בשלו, אבל בצדקה כו"ע מודו דאסור, משום שנהנה אח"כ. וכתב דהיינו טעמא דצריך לתת את השכר להקדש, שלא יהנה אחרי שנגמר המצווה.

דף לד:

היתה לפניו ככר של הפקר

היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש. בפשוטו מבואר דאפשר להקדיש דבר הפקר, וכ"מ בתוס' ר"ד דחל הקדש אע"ג דלא הגביה, כיון דלא מיחסר אלא הגבהה בלחוד לא יקרא מקדיש דבר שאינו שלו, דכשאמר תהא הקדש הוה כאילו הגביה ונתנה לחבירו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר דהפקר הוה כשלו שיכול להחזיק בה. והרש"ש [ב"מ מט:]: הביא מכאן דיכול להקדיש דבר אף שאינו שלו, כיון דאינו של חבירו [וסגי דהוה ברשותו, שלא יחשב כאוסר דבר שאינו שלו], והביא סמך לזה מדברי הירושלמי.

אבל השיטמ"ק [כאן] חלק דדרשי' כי יקדיש את ביתו, מה ביתו שלו [וכן הרש"ש כאן חזר בו]. וכן הביאו האחרונים דמפורש בגמ' חולין [קלט.]: דלא משכחת לה שילוח הקן בהקדש באל שיהא מזומן, דאי חזא קן בעלמא וקדשיה מי קדוש איש כי יקדיש את ביתו.

והרא"ש [ד"ה להורישה] הביא בשם הרא"מ בשם ר"י דכיון דאין אדם סמוך לה אלא הוא, כיון שהוא בידו חל ההקדש. וכ"כ תוס' א"נ כיון דבידו, חשיב דבר שבא לעולם.

והרא"ש [ד"ה נטלה] כתב דאינו יכול לחזור בו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. והשיטמ"ק ביאר דאע"ג דהקדישו לאחר ל', ועדיין לא חל². מ"מ אסור לחזור בו, וכדאמרי' לעיל [ל.]. ומבואר בדברי השיטמ"ק [והרא"ש] דחל לאחר שיבוא לידו, ואף דנטלו לאוכלו מעל. דכיון דאינו יכול לחזור בו, חל ההקדש כשבא לידו³, ומעל מי⁴.

והבית הלוי [ב מט] וקה"י [כג] הביאו מדברי הרא"ם דמהני 'בידו' בדבר שלא בא לעולם, אף בדבר שאינו שלו כלל. [ועי' מש"כ בזה לעיל ל.]. וכתבו דמהא דהר"ן [ורשב"א] לא נחא להו בזה, והעמידו תוך ד"א, משמע דפליגי. והקה"י כ' לדחות דהר"ן העמיד באופן דאינו גזבר.

אבל הקצות [רד ג] הביא מדברי הרא"ם דיכול להקדיש דבר הפקר [וחל בעודו הפקר], ומהני כיון דבידו לזכות בו. [ועפ"ז ביאר הא דמכירי כהונה יכולים להפריש תרומה, אף בלא קנין, כיון דאסור לנותן לחזור בו, נחשב שבידו לזכות בו]. והקצות [ריב ד] הוסיף דאף דאם לא זכה בו לבסוף לא חל ההקדש,

1 אבל החת"ס חילק דקדושת מזבח שאני. [וצ"ע דהגמ' שם מביאה פסוק של ביתו דהוה קדושת דמים].

2 וביאר דלכן העמידו בסוגיין באופן זה, דהמקדיש סבור שיכול לחזור בו, ולכן מעל.

3 ודלא כפשטות דברי הרא"ש לעיל כט: דאסור לחזור, ועובר בבל יחל, אבל לא יחול ההקדש כשחזר בו.

4 ואף דאין כאן 'לקיחה' מרשות גבוה [שלא היתה של הקדש קודם].

מ"מ כשזכה בו חל למפרע. ורע"א [ב"מ מט.] תמה דדברי הרא"ם היינו רק כשמקדיש לכשיבוא לרשותו, אבל קודם שבא לרשותו לא חל ההקדש כלל.

אבל הר"ן [ד"ה אמר] והרא"ש העמידו דהוה תוך ד"א, וקנה להקדש ע"י קנין ד"א. והר"ן ביאר דהוה כמגביה מציאה להקדש. והרש"ש [וכן ציין בגהש"ס ב"מ ח.] העירו דבתוס' [ב"מ י. ד"ה איתביה] כתבו דרבא ס"ל דל"ק חבירו [וע' רא"ש].

ובחי' בית מאיר ציין דמבואר דמהני קנין ד"א לקנות לאחר, ול"מ כן². ועוד העירו דמבואר דמתחייב מעילה ע"י קנין ד"א. דקנין דרבנן נחשב של הקדש מדאורייתא. ולמש"כ הר"ן [גיטין עח.] דרבנן הקנו את המקום, ועי"ז קונה בחצר³ ניחא.

והקצות [ר א] הביא מדברי הר"ן כאן דמהני חצר לקנות להקדש, ויש בזה מעילה. ודלא כמ"ש הרמב"ן [ב"ב עט] דאין מעילה אלא בקדושת פה, ולא במה שנקנה בחצר הקדש. ולדעת רשב"ם ותוס' [שם] אין להקדש יד, ולכן ל"ק בחצר, אבל הכא מהני חצר ההדיוט לקנות להקדש. והאחרונים [או"ש מעילה ה, ו, קה"י ב"ב לו] תי' דהכא חל מכח המקדיש, שזכה לצורך הקדש⁴.

ר"ן בא"ד דכיון דמקמי הקדש שלו היתה, הו"ל כגזבר, דמעיקרא נמי ברשותו וכו'. הר"ן חידש בזה דבגזבר ל"ש מעילה של הוצאה מרשות הקדש, כיון דליכא שינוי רשות [והאחרונים ביארו ע"פ מש"כ האחרונים דיד שומר כיד בעה"ב, ולא נחשב מעשה גניבה⁵]. והרש"ש כתב דלא ידע מנלן. אבל דעת תוס' [ב"מ צו: ד"ה אמר, צט. ד"ה וחבירו, ב"ק כ:]: דכוונת הגמ' גבי גזבר, דלא נתכוון להוציא מרשות שהוא⁶, ולא תליא במה שהוא גזבר. [וע' רע"א פסחים מערכ' ה.] ועוד נתחדש בר"ן דע"י שהיה בעלים על החפץ נחשב גזבר, ולא משום שהוא המקדיש⁷.

להורשה לבניו מעל לפי טובת הנאה. פי' הר"ן דלא נתכוון לזכות בה. ואפי' הכי נתחדש דיש מעילה במה שלקחו עבור בניו [ולכאורה הוה מעילה של הנאה, דלא הוציאה מרשות כלל]. ולפ"ז לא יצא לחולין אלא הנאה זה של הנאת נתינה, והככר לא יצא מהקדש. אבל בכל נותן לחבירו מועל לפי כולה⁸. [אבל ברא"ש משמע דלא חל הקדש אלא חלק זה].

אבל תוס' [ב"מ צט. ד"ה וחבירו, בתחילת דבריהם] כתבו [דהמשאיל קרדום הקדש] הפסיד כולו להקדש, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה, אף שהוא מועל רק כפי הטובת הנאה שנתכוון לתת לחבירו. ובמסקנא תוס' הביאו בשם ר"י שאינו יוצא לחולין אלא אותו זמן של שאלה ולא יותר, אבל בנותן לחבירו לעולם [וכסוגיין] מועל לפי כולו.

רא"ש ד"ה להורשה. למ"ד המגביה מציאה ל"ק, ולמ"ד קנה הכא ל"ק משום דאיסורא לא ניחא ליה לקנות⁹ [כדאמר' לה].

תוס' [ד"ה היתה] הקשו העמידו בקונמות, והקשו אמאי לא איירי בהקדש ממש [וע"ע בשיטמ"ק]. ותי' דבקונמות יש אסור' בכל שהוא, אבל הקדש בעי פרוטה. ובפשוטו משמע דיש מעילה בקונמות בכל שהוא,

1 וכה"ק השיטמ"ק. וברא"ש נסתפק האם סוגיין ס"ל דקנה חבירו, ולפ"ז צ"ל דהכא הקדיש אחרי שבא לידו.

2 וכ"כ במחנ"א [קנין חצר טז], והביא דבמרדכי משמע דל"מ עבור חבירו.

3 ודעת התוס' ר"ד [גיטין יג.] דל"מ חצר לקנות עבור אחר [וכ"ש ע"י ד' אמות]. [אבל דעת שא"ר דמהני ע"פ הסוגיה ב"ב פה. ע"ש].

4 אבל הרמב"ן שם נקט דהא דמהני בגט משום דאפקעינהו לקידושין, ול"מ הקנין לדאורייתא. וע' אבנ"מ [ל ה].

5 והא"ש הוסיף דהוה כבעלים במה שבידו לזכות לצורך עצמו, לכן זוכה גם לאחרים, והביא מדברי ר"ת [בתוס' ב"מ י.] דמגביה מציאה לחבירו [לענין תחומין] הוה כרגלי הממלא. [והעירו דמבואר בר"ן דלא נחשב 'גזבר', ע"כ דלא כר"ת הנ"ל].

6 [וכמ"ש התרוה"כ] לולי פרשת שליחות יד.

7 ובתוס' ב"מ צט. חידש עוד דהא דהמבקע בקרדום הקדש מעל בכולו הוא משום דשואל שלא מדעת גזלן, והוה מעשה גזילה על כולו. משא"כ גזבר, דאינו מתכוון להוציא מרשות שהוא [ומבואר דהך סברא הוה סברא בעצם, ולא תליא במה שכוונתו להוציא].

8 אבל התוס' ר"ד כתב דלא נעשה גזבר [שלא יתחייב בהגבהה לחוד אלא במעשה] עד שיגביהנו לשמור להקדש.

9 ובשיטמ"ק בשם רא"ם כתב דנתכוון לזכות בו רק כשיעור טובת הנאה, ממילא זכה הקדש רק בשיעור טובת הנאה.

9 ובשיטמ"ק כתב דאינו דאינו זכות.

ואי"צ פרוטה. והאחרונים תמחו דבגמ' שבועות כב. מפורש דאף דעובר בלא יחל בכל שהוא, אבל אין בזה חיוב מעילה. אבל הקר"א הביא מדברי התוס' דמעילה לאו דוקא, אלא איסור [וע' לעיל לג. דקונמות בכ"ש]. והקשה דאף הקדש יש איסור בפחות מש"פ.

בעא מיניה וכו' ככרי עליו ונתנה לו במתנה¹. הקר"א הקש' דפשיטא דאסור לזכות בו, דעצם זכייתו נהנה ממנו. ותי' דאיירי כשאסור רק הנאת אכילה, והנידון האם מותר לאכול אחרי שכבר זכה בו. אבל בשערי² [ג כה] ביאר דספק הגמ' בגדר ההנאה בקבלת מתנה, האם נהנה בשעת קבלה או דתכלית הנאתו שנתרבה ממונו הוה אח"כ, והכר כבר אינו של נותן³.

לאפוקי דאי גנבה וכו'. ע' בראשונים כמה אופנים לפרש. ונחלקו האם אף ע"י גניבה נחשב שיצאה מרשותו, או דאיירי לפני יאוש. ועוד כתב בחי' ר"א מן ההר דאף ע"י יאוש אסור, דאתי ליה מכחו. והביא בשם רש"י דאפי' נגנב אסור כיון שיצאה מרשותו שלא מדעתו, הוה כעודה ברשותו דמי ואסור.

דאזמניה. פי' הר"ן דההיא שעתא הוה ככרו. ורע"א הק' דסוף סוף כשאוכלו זכה בו והוה שלו. ורע"א נקט דאורח זכה במנה שלו. אבל המשנ"ל [שכירות יב יג] הביא בשם המהרי"ט דאורחים לא זכו עד שיכניסו לפיהם⁴. והמשנ"ל הביא מרבינו יונה [ברכות מב: בדה"ר] דאורחין יכולים לתת זל"ז דאינו מקפיד מאחר דהזמינם. והרמ"א [אה"ע כח יז] הביא בשם הרי"א⁵ [בשלט"ג קידושין כב: בדה"ר] דאורח שקידש במנתו מקודשת. אבל הרשב"א [ב"מ פח.] כתב דאורח לא נחשב 'לקוח' ליפטר ממעשר [ולכן הוצרכו לתקן דמאי]. וע"ע קה"י [ב"מ מח].⁶

אבל הרא"ש כתב שמיד שהזמינו נהנה במה שמכבדו וכו' [לפני שזכה בככר⁷]. ורע"א הקשה דאסור עליו רק הנאת הככר, והנאה זו אינו מהככר, ולא נאסר להנות מהנותו.

דף לה.

איתיביה א"ל השאילני פרתך. רע"א הקשה דסברת רבא היתה גבי ככר, דל"ש לאכול בעודה ברשותו, וע"כ דדעתו לאסור אף כשיצא מרשותו. ודוקא בככר דאין הנאה מצויה בעודה ברשותו [ואף דמשכח"ל לחמם בו ידו, אינו מצוין] א"כ מה הביאו מהך ברייתא. [וע"ע לקמן מז. דהקשה שם רע"א עד"ז].

שניתנה. הר"ן והרא"ש פי' דקיבלו שכך נקרא. אבל הרש"ש כתב דמוכח מגוף הלשון [וגרס שנתנו, ולא שנתנה], דשנתנו הוה לשון יחיד, ואמאי שייך אינך. וע"כ דהוה שניתנו [לשון רבים].

מעילה בקונמות

מה הקדש יש בו מעילה, אף קונמות יש בהן מעילה. האחרונים [חזו"א, וע' ח' ר' שמואל טו שהארין] דנו האם ילפי' דחל דין הקדש על קונמות, או דנאסר פרשת מעילה אף בגדרי פרשת נדרים. ודנו דבפשוטו תליא במח' הרא"ש והר"ן [ע' בסמוך] דלרא"ש קונמות שייכי להקדש [כעין ממון הקדש]. אבל בר"ן [ד"ה למעול] מבואר דס"ל דהמעילה הוה מחמת גדרי האיסור קונם, ולא דבר נוסף [דבזה הקשה על הרמב"ם].

והאחרונים דנו דשייך מעילה בקונמות אף במחובר⁸, דהאחיזר [ב יח ב] הביא בשם רא"ב קמאי דבקונמות אף במחובר שייך מעילה⁹. והאחיזר חלק דאף בנדר כשנהנה ממחובר נתמעט ממעילה, אלא עובר

1 ויל"ד האם ה"ה במכרו לו [ולפ"ז ניהא קושיית הקר"א, בזבינא דרמי על אפיה, או מכרו ביותר]. או דמכרו לו פשיטא דכיון דאין הנאה מחמתו [בנתינתו], לא נכלל באיסורו.

2 ומשמע בזה דספק הגמ' בגדר ההנאה, אבל בראשונים משמע דהספק באומדנו.

3 ויל"ד דעכ"פ כשהכניסו לפיהם זכו [ולא רק בשינוי], א"כ י"ל דלא אסר את הככר לענין זה. [ויל"ד דעכ"פ היה דעתו לאסור את זה].

4 ובקוב"ש [פסחים קלא] כתב דנח' בזה רש"י ותוס' לגבי איסור אכילת חמץ של גוי בפסח. ובשפ"א [סוכה לה] דן להלכה האם בעינן להקנות את המצה לאורחים, כדי שיהא 'לכם'.

5 והיינו טובת הנאה [ודלא כמ"ש הקר"א דאסר על עצמו רק אכילה].

6 והחזו"א כ' [דאף לרא"ש] משמע דלאו הקדש ממש הוא, אלא איסור הנדר לענין מעילה כאיסור הקדש. אלא ד"ל דלא חמיר מהקדש.

7 והביאו דכ"מ באבנ"מ [קעד א] דנקט דיש מעילה בקונמות באדם. אולם רע"א [במשניות ספ"י] כתב דאדם כמחובר ואין מעילה בקונמות. וכ"כ הבית יעקב [כתובות עא].

משום לאו דבל יחל¹.

והאחיזה [ב נ ד] העיר האריך שייך מעילה בקונמות, דהא כל מעילה הוא משום דיש לו שימוש ממון להקדש [למזבח או לבדה²], אבל קונמות אין בו שווי ממון לשום דבר. ותי' דבקונם סיבת קדושתו אינו מחמת הדין ממון, ולכן אף יתבטל שווי ידיה, לא פקע איסורו.

והאחרונים הביאו דיש חילוק בגדר מעילה בין קדושת דמים לקדושת הגוף [וכמ"ש הנתיבות כח ב, ויסודו בדברי תוס' כריתות יג:]: דמעילה בקדושת דמים שייכא לגזל הקדש, משא"כ קדושת הגוף. אבל קונם כללי יש לו פדיון והוא קדושת דמים. וע"ע קובה"ע נד.

ספיקות המשנ"ל - והמשנ"ל [מעילה ד ט] נסתפק מי שהזיד בקונמות, האם עובר באיסור מעילה מלבד איסור בל יחל. ובחי' ר' שמואל העמיד דהמשנ"ל נקט דהדין מעילה בקונמות הוא דין נוסף מלבד עצם האיסור נדר [ודלא כר"ן הל'].

והמשנ"ל נסתפק האם אף באיסור אכילה יש מעילה, או רק באיסור הנאה. והביא **דברמב"ן** [שבועות כב]. מבואר דאף באיסור אכילה יש מעילה. והקרא' ואר"ש הביאו **דבירושלמי** [ע' בסמוך] מבואר דיש מעילה אף באיסור אכילה.

ועוד נסתפק באוסר פירות חבירו עליו האם יש מעילה. ועוד נסתפק באוסר הנאתו, או בעינן דבר מסויים. והחז"א הביא דבדברי הרא"ש בסוגיין מבואר דאף במשנה שייך מעילה, ואף דאוסר דבר שאינו מסויים².

ועוד נסתפק המשנ"ל האם יש מעילה בלא התפסה, כשאוסר דבר בלשון איסור. דאפשר דדוקא מתפיס עשאו כהקדש. וכתב דתליא אם הוה יד, או דהוה גזיה"כ דיכול לאסור אף בלא התפסה³. [והביאו מזה גדר נדר בהתפסה הוה גדר שונה מאיסור בעלמא]. ועד"ז נסתפק **המנח"ח** [קכז יד] האם יש מעילה כשהתפיס בשלמים, דהסברא נותנת דלא עדיף מעיקר הדבר שהתפיס בו. [ומעין סברא זו כתבו תוס' [שבועות כב. ד"ה אבל] דהקשו דבקונמות חייב בל"ש, והאיך חמיר מהקדש [דבעי פרוטה], ואיסור קונם הוא משום דהוה כהקדש⁴].

והמרכבת **המשנה** [מעילה ד י] דיק מלשון הרמב"ם דדוקא באוסר בלשון קונם והקדש יש מעילה, אבל בלשון איסור לחוד לא. וכ"כ בשר"ת דב"ז [ג תר"ז]. וכ"כ **המאירי** [כח, וכאן] דלא שייך מעילה אלא כשנדר בלשון הקדש או קרבן⁵. [והקה"י [כה] הביא מזה דהדין מעילה בקונמות הוא קדושה נוספת מלבד עצם האיסור נדר].

ר"ן ד"ה תפול הנאה להקדש. הול"ל יוליך הנאה ים המלח. [והא דנקט הקדש לישנא בעלמא נקט]. **והאמר"ב** [נדרים ט בסו"ד] הקשה דכיון דאסור רק לאדם א' היה הדין נותן לתת לצדקה וכדו' [וכמ"ש **המהרש"ל** במי שאביו אסר עליו, ע' לקמן מז.], ואמאי לים המלח⁶.

אבל הרא"ש [ד"ה למימרא כהקדש, וכן במשנה לג.] כתב דדוקא להקדש צריך ליתן שכר, דכל הנאה הבאה לו ממנו הוא כהקדש. ובקובה"ע [נד יג] הביא מדבריו דקונם [אפי' פרטי] נחשב ממון הקדש.

והאחרונים [חי' ר' שמואל טו] חקרו המועל בקונמות [כללי או פרטי] למי הדין תשלומי

1 ובחי' **הגר"ש** [טו ח] הביא לדון באסר חפץ בקונם [פרטי], ואח"כ הקדישו, האם מתחייב פעמיים במעילה [והביא דל"כ ס' מעשה חושב לשעה"מ ג י]. ועוד דן האם מצטרף חצי פרוטה דמעילה דקונמות למעילה דקדשים.

2 אבל **החז"א** כתב דמסתבר דקונם עיני בשינה ל"ש מעילה [דל"ש שיחול קדושת הקדש על הנאה מהעניים]. **והקוב"ש** [ב יח] כתב דזריקת צרור ל"ש מעילה [הו' בסוף העמ'].
3 **והאור גדול** [במשניות כאן] דייק מדברי הרמב"ם [מכירה כב טו] דאף בלא התפסה איכא איסור מעילה.

4 ובחי' ר' שמואל כתב דלפ"ז היה מסתבר דל"ש להתפיס לאסור בהנאה ע"י איסור אכילה, אבל הביא דמבואר בראשונים [יד:]: דמהני.
5 **והאמר"ב** דייק כן מלשון רש"י [יבמות פח.] הו' בסמוך.

6 אבל אם נדר בלשון קונם שהוא מיוחד בלשון נדר הואיל ולא אסרה אלא לעצמו או לאחר ולא לכל העולם, אין כאן מעילה כלל שהנדר זדונו במלקות ושגגתו בלא כלום. [וצ"ב האם כוונתו דיש מעילה בקונם כללי בכל לשון].
7 **יש"ש** [ב"ק י ס] הו' בש"ך [רכג ד].

8 **והמחז"א** [זכיה ד] כתב דמי שיש אצלו מעות האסורין עליו יתנם לצדקה. אבל **הנתיבות** [ערה] חלק דנהנה במה שהעני מחזיק לו טובה, ועוד נפטר מלתת פרוטה שלו לצדקה.

מעילה¹. וברא"ש מבואר דהוה כהקדש לענין מעילה, והמעילה תיפול לבדה"ב. אבל לר"ן לכאורה ל"ש דין מעילתו להקדש, והחזר"א [וכ"כ ר' שמואל בשם הזכר יצחק ב מב] כתב דמסתבר דהתשלום אסור באיסור קונם [וצ"ב בקונם פרטי למי יושלם]. אבל האבי עזרי [א יח] כ' דאף לר"ן אם מעל דינו להקדש, אלא דהכא ע"י שזרק לים המלח מתברר שלא מעל, וא"כ אין שייכות להקדש בזה [וצ"ב סברת הרא"ש]. והחת"ס דן האם בשבועה יפול לים המלח [דבשבעה ל"ש קדושה ומעילה²]. והריטב"א כתב דהרמב"ן השמיט את כל הסוגי, דאין נפק"מ בזה"ז. והאחרונים העירו דיש נפק"מ לשלם תשלומי מעילה³.

פדיון בקונם

קונם ככר זו הקדש, מעל לפיכך יש לה פדיון. פי' הר"ן כיון דמיתסר אכו"ע כהקדש מיתפס פדיונו. וכ"כ תוס' [כאן ותוס' הרא"ש כאן ותוס' יבמות פח. ושבעות כב:] דהרישא בקונם כללי דמהני פדיון⁴. אבל הריב"ם [בתוס' הנ"ל] נקט דהרישא קאי בהקדש ממש⁵, ומשמע דל"מ פדיון בקונמות כלל [והקשה מהגמ' יבמות פח. פ⁶].

ובגמ' יבמות פח. איתא אי קסבר יש מעילה בקונמות וקדושת דמים נחתא עליהו, בידו לפדותו. [ופרש"י דקדשי בדק הבית הם מדאמר קונם זה עלי]. ואי קסבר אין מעילה בקונמות ואיסורא בעלמא. ופרש"י קסבר דקונם לשון נדר.

אבל רש"י [שבועות כב.] כתב טעם מ"ד אין מעילה בקונמות דלא קרי' מקדשי ד", שהרי חולין אצל כל אדם. וביאר הטעם דמ"ד דיש פדיון, דקונם לשון הקדש. אבל מ"ד אין פדיון, הוא משום דאין פדיון באיסורין.

ועד"ז כתב הר"י מגאש [שם] [דאין פדיון בקונם פרטי] לפי שהפדיון אינו אלא בדבר שהוא גופו הקדש אבל שאין גופו הקדש אלא שהוא אוסר על אדם אחד כקדש הוה לי' איסור בעלמא על אותו אדם והאיסור אין לו פדיון.

והאחרונים דנו מה שייך פדיון בקונמות, הא סיבת האיסור אינו מחמת הדין ממון שבו, ואף אם יש דין ממון בקונמות, הוה תולדה מדיני האיסור [וכ"כ האחיזר ב נ ד, וקובה"ע נד יג]. ועוד בגדרי הממון [בפשוטו] אף קונם כללי עדיין שייך לבעליו⁷, ואף דאסור לכל העולם [אלא דתליא האם יש בעלות באיסור הנאה, וע' לקמן מז.].

ובקובה"ע [נד טו] דן דל"ל דגדר הפדיון הוה על עצם הקדושה, וכמו פדיון פטר חמור. ובחי' ר' שמואל הביא [דלעיל ל.] מבואר דאף פדאם אחרים, וע"י פדיון יוצאת לרשות אחרים. [ולשון המאירי [כח.] דע"י פדיון לגזבר יוצאת].

והנתיבות [קיז ב] כתב דלמש"כ המשנ"ל [הנ"ל] דאין מעילה בקונם בלא התפסה, ה"נ לא יחני פדיון.

תוס' [מנחות עא: ד"ה ומתירין] הקשו [באנשי יריחו התירו גמזיות של הקדש], אמאי לא פדאום על ש"פ. ובתי' הא' תי' דאסרום עליהם בקונם⁸. והאחרונים תמהו דאף בקונמות מהני פדיון. והקרא שם העמיד דקונם פרטי. והאמר"ב [שם] כתב דע"פ הנתיבות [הנ"ל] "ל דלא היה התפסה. אבל החזר"א כתב דכוונת התוס' דאין פדיון בפחות משווי בלא רצון המדיר [דעדיין הוה בעלים].

ר"ן ד"ה חבירו לא מעל. לא אלים כהקדש למיתפס פדיונו. וכ"כ רש"י [כתובות נט:].

1 [ובחי' ר' שמואל העלה צד דמתחייב רק קרבן מעילה, ואין דין תשלום. אבל בפשוטו ל"ש קרבן מעילה בלא שישלם מעילתו].

2 או דכיון דקרא עליו ש"ש, ההנאה לגבוה [וצ"ב].

3 והאבי עזרי תי' דכיון דהקרבן ותשלום מעכבין זה את זה, ולכן בזה"ז אין דין תשלום.

4 ותוס' יבמות הוסיפו דר' מאיר ס"ל דאין חילוק בין הקדש לכהקדש [לעיל יג].

5 והתוס' הרא"ש כ' דכ"כ רש"י בשבועות [וי"ל כוונתו ממש"כ רש"י דאין פדיון באיסורין. ולפ"ז אין חילוק בין קונם כללי, וע' בסמוך].

6 [וכ"כ הקרא בדעת הרא"ש כאן]. ולפ"ז יש בזה מח' הסוגיות.

7 [וכמו דדרשי' דאין מעילה בקדשים קלים].

8 וע"ע לקמן פח. דנח' הראשונים דע"י שעשאו קונם הוה כמפקירו, ובמחנ"א זכיה ד, נתיבות רעה.

9 וכתב דכן יל"פ בההיא מסותא ב"מ ו:]. אי נמי דוקא בעלים הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה דאין סברא שיוכל כל אחד לפדות הקדש חבירו שוה מנה על שוה פרוטה ויקחנו לעצמו.

אבל רש"י [שבועות כב., והר"י מגאש] כתבו הטעם דלא נאמר פדיון באיסורין. והאחרונים ביארו דקונם פרטי הוה איסור, ולא תליא בממון הקדש, ולכן ל"מ פדיון. ע' בסמוך.

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. ומסתפקנא, אי משתרי ההוא קונם, שיוצא לחולין ע"י מעילה. המנה"ח [קכז יד] כתב דהיינו רק בקונם כללי [דיש לו פדיון], אבל קונם פרטי דינו כקדושת הגוף דלא פקע [ע' בר"ן לעיל כט.], ולכן ל"מ. אבל האחרונים הביאו דרש"י מה"ק [כתובות נט.; ה' בשיטמ"ק שם] מבואר להדיא דאף קונם פרטי יוצאת לחולין ע"י מעילה. וא"כ י"ל דאף ספיקו של הר"ן אף בקונם פרטי [או רק בקונם פרטי]. ומה דמיבעי ליה לר"ן, פשיט"ל לרש"י². והאחרונים ביארו דס"ל דהא דל"מ פדיון הוא משום דלא אלים למיתפס, אבל כלפי הפקעה שע"י מעילה כ"ש קונם פרטי דקיל קדושתו³.

והאמר"ב הביא דמהא דהרמב"ן השמיט את כל סוגיין, דאינו נוהג בזה"ז [וכמ"ש הריטב"א], מוכח דאף קונם כללי אינו יוצא ע"י שמעל [וכ"כ הקובה"ע נד ה].

והאחרונים [קה"י כה] ביארו דהצד דאף קונם כללי אינו יוצא ע"י שמעל, היינו דוקא בהקדש, דסיבת האיסור מחמת דהוה ממון הקדש, אבל קונמות הסיבה מחמת האיסור, ואף דנתחייב תמורתו לא פקע ההקדש.

רא"ש ד"ה הא לא אסרה עלויה. ולא מצינו מעילה בדבר המותר לו. מבואר דהיה צד דימעות, אף דכלפיו אין כאן איסור כלל. ובקובה"ע [נה ט] ביאר דבדין שימעות כיון דע"י הקנאתו יוצאת מרשות הקונם, דהוה כמו רשות הקדש.

מי מעל וכו'. בפשוטו מבואר דיש מעילה בשינוי רשות בקונמות. והאחרונים [קה"י כה] הקשו דמבואר בקידושין [נד: לר' מאיר] דאם לא אהני מעשיו ל"ש מעילה דשינוי רשות⁵ [ולצד א' בר"ן לעיל לא אהנו מעשיו]. [והאחרונים האריכו בסוגיה דהתם האם קאי לכו"ע]. וכתב דמתחייב משום מעילה של הנאה, שנהנה במה שעומד ברשותו [והביא כן מהראב"ד⁶]. וכ"כ החזו"א דהמעילה בסוגיין משום הנאת ממון. ובסו"ד חידש הקה"י ע"פ דברי המשנ"ל ומרכה"מ דאין מעילה בכל קונם, אלא כשאסור בהתפסה או לשון קדוש חל קדושה, מלבד האיסור קונם. ועפ"ז תי' דאף דלא יצא לחולין להתיר האיסור, אבל מ"מ ענין ההקדש פקע ממנו ע"י מעילה [ולא יהא מועל אחר מועל בזה].

ר"ן ד"ה למעול נותן. ומכאן תשובה להרמב"ם וכו'. [וכה"ק הר"ן לעיל טו. ע"ש]. והאחרונים [לח"מ י ב, מחנ"א לה'] תי' דהרמב"ם קאי לענין לאו דבל יחל, אבל אף להרמב"ם איסור מעילה הוה משום ההנאה מהקונם. והרש"ש שם כתב דלרמב"ם סוגיין איירי בהקדש גמור [וכדמשמע ברא"ש].

וצ"ב קושיית הר"ן, מה ראייה מדין מעילה לאיסור בל יחל. ובחי' ר' שמואל הביא מזה דס"ל לר"ן דגדרי המעילה הוא גדר האיסור קונמות, ואינו איסור נוסף בפנ"ע.

יכול לומר דאיסורא לא בעיתי. [וכעין לשון זה איתא בב"מ צו: דבעל בנכסי אשתו לא מעל]. המחנ"א [זכיה מהפקר ד] כתב דמשמע דאם ניחא לזכות מעל, ומבואר דיש זכיה באיסור

1 ויל"ע בקונם פרטי דאחר מעל, האם יצא לבעלים, או דהמועל נהיה בעלים על שימוש זה. [וזה דבר זר]. [ואם נימא דקונם פרטי שייך על כל פרט בפנ"ע, א"כ אף אילו יצא ע"י מעילה, היינו הפרט שעבר, ולא יהני כלל להתיר השימוש בעתיד. דהוה כעין שימוש שונה.

2 [והאמר"ב כתב דלפ"ז לא קי"ל דיש מעילה בקונמות, דהא קי"ל דקונמות מפקיעים מידי שעבוד. וכ"כ בקובה"ע נד דמדברי הפוסקים מבואר דלא כן].

3 אמנם בקובה"ע [נד ג] הק' מ"ש מקדשים שהוממו, דמהני פדיון אלא דצורת הפדיון ע"י העמדה והערכה, ולא יוצא ע"י מעילה וע"ש.

4 [והאחרונים] קובה"ע נה] חקרו בהא דהקדש יוצא לחולין ע"י מעילה, האם הוה תולדה דהחיוב תשלום, דנחשב כעין פדיון, או דעצם הוצאת המעילה מפקיע. [ותליא בכמה סוגיות, ואכ"מ]. ולצד הא' צ"ב אמאי עדיף קונמות שיצא ע"י מעילה מאשר פדיון מבעלמא].

5 וכתב דאף דבקדושת הגוף יש מעילה ע"י מעשה שינוי רשות, [וכמ"ש הנתיבות כח ב, וע"ע אחיעזר ב מז ד], אבל מעילה דקדושת דמים הוה משום דררא דגול.

6 [בתר"כ ויקרא פרשתא יא ד] דמי שנתן פרוטה לחבירו, מועל משום הנאה, כיון דאית ליה טובת הנאה, נחשב כמו פגם.

7 וכתב דכ"נ מדברי הרא"ש [לד:]: דמיד שמזמינו מהנהג.

הנאה [ודלא כמ"ש בשו"ת הרשב"א תרב, ע' לקמן מז]. והנתיבות [רעה] חלק דכיון דעושה מעשה זכיה, ורוצה לזכות בו מעל.

מקבל מעל לכשיוציא. רע"א הקשה דמאי מביעי ליה, הא תנן להדיא [במעילה] חנוני מעל לכשיוציא.

ר"ן. ירושלמי נדר מן הככר¹ מהו לחמם בו ידיו². בפשוטו ספק הירושלמי משום דהוה שלא כדרך הנאתו. והמחנ"א [נדרים כז] הקשה דבעירובין [ל. לדעת רש"י ועיי"ש שא"ר] אמרי' דהאוסר ככר עליו, בסתמא לא אסר לענין לערב עליו [וכ"פ המג"א שפ"ו י]. ובקוב"ש [ב יח ב] העיר דסתם קונם עשאו כהקדש, ואין איסור לחמם ידיו בככר הקדש. וצ"ל דמ"מ אמרי' דדעתו לאסור אף שימוש זה. וכתב דמסתבר דמהני רק לאיסור, אבל ל"ש בזה מעילה בקונמות [וכן למש"כ הר"ן לעיל טז: דאם אסר להדיא זריקת צרור נאסר, אבל מסתבר דל"ש בזה מעילה³].

והטור"א [מגילה ח, הו' לעיל] הביא מדברי הירושלמי דיש איסור קונם אף דליכא שווה פרוטה [וע' תוס' לעיל לד:]. ובחי' ר' שמואל [טו ענף ב] כתב דמראיית הירושלמי מככר דסוגיין, מבואר דאף בהנאה זו יש חיוב מעילה [וכר"ן דתליא בגדרי האיסור].

דף לה:

ר"ן ד"ה ומלמדו מדרש. דמצות לאו ליהנות ניתנו. מבואר דאף בת"ת אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו. אמנם הס"ז [רכא מג] כתב דבמצוות ת"ת אסור במודר הנאה, דהתורה משמחת לב [שהרי אסור בימי אבלו], ול"ד לשאר מצוות דלאו ליהנות. וביאר בזה דברי השו"ע [רכא יא בשם הג"מ] דאסור ללמוד מספר שאסור בקונם [וע"ע לקמן לו:]. וכן בחי' ר"א מן ההר [לקמן מח.] כתב דבמצוות ת"ת ל"ש מצוות לאו ליהנות, דעיקר הצווי להתענג ולהנות⁵ וכו'.

והטור"א [ר"ה כח. ד"ה בשופר] הקשה דא"כ קשה למ"ד [רב הונא שם] דליהנות ניתנו. והס"ז [שם] תי' דיש עליו חיוב ללמוד חנינם משום מה אני בחינם [לקמן לז:], ולכן אין איסור במודר הנאה. וכע"ז כתב הרשב"א [לד:]. וכ"כ הטור"א [שם] דכיון דאסור ליטול שכר לימוד, והכל חייבין ללמד בחינם⁶, ואם לא ילמדנו הוא ילדמנו אחר, לא נחשב הנאה. ולפ"ז כשאסר עצמו מכל מי שיכול ללמוד אסור⁷. ועפ"ז כתב הטור"א דה"ה בשופר אם יש לו אחר, יוצא בשופר האסור, אף למ"ד מצוות ליהנות ניתנו⁸.

והשיטמ"ק [בשם ר"ן] כתב דמלמדו אע"ג שמהנהו, דכל ישראל ערביין זל"ז. ואם לא ילמדנו ימצא אחרים שילמדו אותו בחינם [ומבואר בדעי' ב' סברות, דמה שימצא בחינם לא סגי, כיון דמ"מ מקבל ממנו. ובה"ה תי' שילמדו אותו בחינם].

- 1 ובשו"ע [רכא א] איתא דהאוסר הנאה המביאה לידי מאכל אסור וכו', והש"ך [ד] תמה דהירושלמי קאי נדר מהככר. והס"ז [ד] הביא דהלבוש הביאו על הנאת מאכלך עלי. והבאה"ט הביאו באסורו מנכסיו סתם.
- 2 והירושלמי הביאה לפשוט מהברייתא [הו' בסוגיין] דקונם ככר זו וכו' [עיי"ש בנו"כ]. [ולכן הר"ן הסמיכו להך ברייתא].
- 3 וכתב דל"ל עוד דאין בזה איסור חפצא אלא איסור גברא מדין נדר. ושוב חזר בו, אבל כתב דמ"מ נראה דמעילה ליכא וצ"ע.
- 4 וז"ל דמצוות הלימוד הוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, ועיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, וכתוב פקודי ד' ישרים משמחי לב. הילכך ל"ש לומר לאו ליהנות, שעיקר המצווה הוא ההנאה והנענוג במה שמשיג מלימודו.
- 5 וכ"כ האגלי טל בהקדמה דעיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז ד"ת נבלעין בדמו, ונעשה דבוק בתורה. ודלא כטועים דהלומד ומחדש ושמח ומתענג בזה אינו נקרא כ"כ לשמה, דאמרי' בזוהר דיצר הטוב מתגדל מתוך שמחה של מצוה. אא"כ לומד שלא לשמה, אלא כדי להתענג. ובהא אמרו לעולם יעסוק וכו'. אבל הלומד לשם מצווה ומתענג בלימודו וכו' כולו קדוש, כי גם התענוג מצוה.
- 6 ובהג' ברוך טעם שם ציין לדברי הפיה"מ [לעיל גבי מחזיר אבידתן] דהוא מוכרח ע"י התורה. [וע"ע לקמן לו:].
- 7 ובהג' ברוך טעם ציין לתוס' [ד"ה איבעיא] דמשמע דאף מקריב קינים הוה משום דמצוות לאו ליהנות, ובד"ה ת"ש כתבו דאפי' אסר מכל הכהנים. ותי' דלרב הונא ע"כ לא אסר עצמו מכל הכהנים.
- 8 והעירו דיש לחלק דרך במודר מהנאתו לא נחשב בכך הנאה, אבל במודר מהשופר אסור ליהנות אף כשאפשר לו באחר.

דמיון עבד¹].

אבל המשובב נתיבות [עב יז] תמה [על הט"ז הנ"ל] דנהי דחייב ללמדו, מ"מ הרי נהנה ממנו. והרי אף באסור על עצמו ספר של עצמו אסור ללמוד בו [דמלמד מה שנפטר מלשלם דמי שכירות, הרי נהנה מגוף החפץ]. והביא מדברי הר"ן [לז]. דכתב דהא דאינו רשאי לקבל שכר מהני רק בצירוף הא דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

מקריב עליו קניי זבין וכו'. בפשוטו קאי אכהן שעושה מעשה הקרבה. אבל התוס' ר"ד כתב דאפי' איניש מעלמא מקריב משלו. ואף דנהנה דנפטר מחובתו וניתר לאכול ע"י לאכול בקדשים, דכיון דבלא ידיעתו מקריב להו ואינו יכול לתבעו בדין משום דמצוה קעביד². וכן איתא בירושלמי. וע' קר"א שדן שהבבלי פליג דא"א להביא קרבן מדבר האסור עליו, דאינו ממשקה ישראל. וצ"ח למשנ"ל [איסור"מ ה ט] דהביא מח' האם אפשר להתכפר באיסור"ה, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

אבל מלמד את בנו. תוס' כתבו דמ"מ לא היה נותן שכר למלמד בנו. [והו' בתו"ט. וע' מש"כ הרא"ש לז]. והרש"ש הקשה דברמב"ם [ת"ת א ג] ושר"ע [רמה] נפסק דחייב ללמד בשכר. והרש"ש כתב ליישב דבמה שמלמד בנו לא הגיע לידו כלום אלא שמונע תביעה. ואף דאסור למחול חובו אחרי שנתחייב שכרו, אבל כשבדעתו ללמד בנו בחינם רק מצילו משכר, ולא נתן בידו כלום.

ובפסקי הרא"ש [ד] דן האם מותר אף כשאמר לו, דהא מבואר בסמוך דהיכא דשליחותיה עביד אפי' היכא דמצווה קעביד אסור [וע"ע לקמן לו; ולח:]. ודחה הרא"ש דהיינו דוקא בדבר שצריך שליחות, כתרומה וקרבנות למ"ד שלוחי דידן, דאינו רשאי להקריב בלא שליחות. אבל הרא"ם [בשיטמ"ק] כתב דהא דמותר ללמד בנו היינו בלא שליחות. וכ"כ התוס' ר"ד.

הני כהני שלוחי דידן

איבעיא להו וכו'. המנחת ברוך [כ] חקר האם השליחות מעכבת, והקרבן נפסל עי"ז³. או דהוה רק צורת המצוה. והביא מדברי הרשב"א [לו]. דנפסל עי"ז [ובפשוטו נח' בזה הרשב"א והר"ן לו]. וכ"כ תוס' קידושין ויומא [ע' בסמוך] דהקרבן נפסל, והמנח"ב דייק דלתי' הב' [בתוס' שם] הקרבן לא נפסל עי"ז.

והנובי [אה"ע ק עו] דן באופן דהקרבן שלא כדין [אף אם הוא מדעת הבעלים, וע"ע בסמוך], אמאי לא יפסל משום דאין שליח לדבר עבירה [לצד דהשליחות מתבטלת], ואמאי אמרי' דאם עלו לא ירדו, הא ליכא עבודה⁴. והמנח"ב כתב דבהעלאה ודאי לא בעינן שליחותו, דאינו מעכב כפרה⁵.

המנח"ח [תקט ו] הקשה האיק אפשר לומר דהוה שלוחי דידן, הא מבואר בגמ' [ב"ק קי] דאנשי המשמר מקריבים את הקרבן, ואין ביד הבעלים לתת לכהן אחר. והיכן מצינו דהוה שליח בע"כ. [ואמאי לא פשטינן לה מהך ברייתא].

נפק"מ למודר הנאה, הא מהני ליה ואסור. פ' הר"ן דעביד שליחותיה. דעצם העשייה בשליחות אסור במודר הנאה [אף שתוצאת ההנאה הותר] וע"ע לקמן [לו:]; בשליחות לתרומה. והרשב"א [לעיל לד]. כתב דהשליחות אינו מצווה [וצ"ב], ולכן לא אמרי' דהוה בכלל ההיתר דמצווה קעביד.

ר"ן ד"ה איבעי. אע"ג וכו' מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו עבדי וכו' בעי הכא למיפשטא ממתני' או ברייתא [וכע"ז כתב הר"ן לקמן עב. והראשונים בכ"מ]. ועוד תי' תוס' [קידושין כג: ד"ה דאמר, ויומא יט: ד"ה מי, וכ"כ הנמוק"י כאן בשם הריטב"א] כתב דספק הגמ' אי

1 ובשם השיטה הוסיף דכל מידי דאינו מהנהו ודאי דמי לפורע חובו, דאוקי' דהיתה מסתפקת וכו'. [ולא חילק דהכא מקבל מידו ממש].

2 [וא"ש לשיטתו גבי שוקל שקלו, לעיל לג.].

3 [ולכאורה אינו גדר 'פסול' בקרבן, אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה. ובקרבנות חובה ל"מ כשלא עלו לשם חובה] [ולא נתחדש בזה תורת הקרבה דשלא לשמה, ע' ריש זבחים וריש מנחות. א"נ מהני מדין שינוי בעלים, ושלא לשמה].

4 [וצ"ב וכי דין אם עלו לא ירדו תליא ב'עבודת' הקטרה].

5 [ויל"ד דאף דאינו מעכב, מ"מ הוה חלק מהקרבת קרבן הבעלים. ואפשר דכי איתנהו מעכבי ונחשב מכפר].

שלוחי רחמנא ולא שלוחי דידן, או דהוה נמי שלוחי דידן במקצת. וכתבו דנפק"מ אם נפסל אם הקריב שלא מדעת בעלים. ובתוס' הרא"ש [כאן] ביאר דמיבעי מה שצווה המקום לעשות, בשליחותו צווה לעשות, או בשליחותינו¹.

והאחרונים הקשו דאמאי אין חסרון איהו לא מצי עביד ב'קצת שליחות'². ובקוב"ע [עו יז וכן בשער"י ז ז] ביאר דיש ב' חידושים בפרשת שליחות, א' שמעשה השליח יחשב מעשה, וב' שיתייחס למשלח³. והחסרון איהו ל'מ עביד, כשאין כח לשליח מצד עצמו לעשות את המעשה, ובזה מהני כח שליחות. אבל במקום דהשליח יכול לעשות מצד עצמו, מהני שליחות לייחס את המעשה למשלח⁴. וביאר דה"נ מהני שליחות רחמנא להחשב מעשה הכשר קרבן, אלא דבעינן פרשת שליחות לייחס שיהא חשיב של המשלח [דבעינן שיחשב הקרבת הבעלים].

[ולפ"ז החסרון איהו לא מצי עביד הוא חסרון בהגדרת המעשה, ולא בעצם היחס למשלח⁵. אבל בפשוטו הסברא נותנת דהוה חסרון דא"א לייחס מעשה, למי שאינו בתורת].

והרשב"א [קידושין שם] הביא י"מ דמיבעי בשחיטה דכשירה בזר. ועוד תי' [וכן הריטב"א קידושין ויומא בשם תוס'] דדוקא בקרבנות דכהן הספק בסוגיין דאיהו מצי עביד [ואסור במודר הנאה⁶], או דילמא לא חילקה תורה. אבל הקשה א"כ מה באו לפשוט ממקריב קיני וכו'. אבל המנח"ח [תקט ז] נקט דאף למסקנא דשלוחי דשמיא, אבל כהן כיון דיכול להקריב, אינו יכול לתת למודר הנאה⁷. והמנח"ח נסתפק בכהן שאמר דאינו רוצה בשליחות, האם מהני משום שלוחי דשמיא ככל ישראל.

והאחרונים דנו האם למסקנא אמרי' דהוה שלוחי דרחמנא אף בשחיטה, או דהשחיטה אסור במודר הנאה [וע"ע קר"א⁸]. ובמנחת ברוך [יג] הביא מהגמ' קידושין מא דבעי שליחות בשחיטה. אבל לא יפסל הקרבן בכך. אבל הרשב"א [ושא"ר לו.] נקטו גבי שחיטה [שהשוחרט פיגל] דתליא בספק סוגיין, וכן סתימת הרמב"ם.

והאחרונים הקשו דנפשוט דשלוחי רחמנא מהא דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות [חולין יג], והא לאו בני שליחות. והחת"ס כתב דלענין זה יש להם שליחות⁹. ובחי' בית מאיר תי' דבנדרים ונדבות אי"צ שליחות, כיון דלא הוטל עליהם להקריב הקרבן דניבעי שליחות¹⁰. וכ"כ הקר"א [וכתב דבזה מתורץ קו' התוס' הו' בר"ן לו.]. ובשלמי נדרים הביא בשם הפנים מאירות לתרץ דאף דמוכח מהכא דקדשי עכו"ם הוה שלוחי דרחמנא, מ"מ י"ל דקדשי ישראל מהני שליחות דידן [וע"ד מש"כ הרשב"א הנ"ל גבי כהן].

ר"ן ד"ה אלא. ומיהו לא מיפשטא וכו'. הרש"ש הקשה דר' יוחנן איירי מצד ההפרשה, אבל משום בהקרבה איכא למימר דאי"צ דעת. [וע"ע בשיטמ"ק דדן להיפך].

הכל צריכים דעת חוץ ממחור"כ. פי' הרא"ש דאין אחר יכול להפריש ולהקריב.

- 1 ובחי' ר"א מן ההר ביאר הספק האם אנו משלחים הדורון בידיהם, או שלוחי דרחמנא, דהמלך שולח עבדיו לקבל הדורון עבורו.
- 2 אבל הדב"א [יג ד] כתב דהוה שלוחו אבל לא הוה 'כמותו'. ועיקר ההקרבה עבורו [ואפשר דהדברים קרובים זל"ז].
- 3 [וכמו שליח לרציחה [קידושין מג.] דלא בעינן פרשת שליחות שיחשב חלות].
- 4 ועפ"ז כתב דמהני שליחות של אשה בכתיבת ס"ת ובמילה [וכדמשמע בתוס' ע"ז כז.], כיון דהשליח מצי עביד, מהני לייחס למשלח אף דאיהו לא מצי עביד. [אבל בפשוטו ל"מ בזה, אלא דאי"צ שיתייחס המעשה לאשה. וכן דחה בקוב"ע שם דסגי במה שמתעסקת במילה, וכמ"ש המהר"ח א"ז, ואי"צ שיתייחס גוף המילה עליה].
- 5 [וקצת ראייה לזה, דעיקר החסרון דלא מצי עביד תליא בשעת מינוי, ולא משום קיום השליחות. וצ"ת בכ"ז].
- 6 ויל"ד דמ"מ לא גרע מקרבן ישראל דשייך ע"י שליחות רחמנא, ואפשר דספק הגמ' דכיון דאפשר בשליחות ידיה לא נתחדש שליחות רחמנא. או דנחשב הקרבה שלא כמצוותו, כיון דכהן נצטווה להקריב. או דרק בסתמא אמרי' דהוה שלוחו ואסור במודר הנאה, אבל במתנה להדיא מהני.
- 7 [וע"פ הגמ' ב"ק קי דכהן יכול לתת לכל מי שרוצה].
- 8 וע"ע אחיעזר [ב סד ד] בשם התוס' ר"ד. ובית הלוי [ב ט] בשם הנוב"י.
- 9 [וע"ע מנחת ברוך כ ענף ב.]. והגר"ש איגר [בחי' רע"א כתובות יא.] תי' דע"פ דברי התוס' דהנידון האם הוה ג"כ שליח דידן במקצת, א"כ אמרי' מיגו דהוה שליח דרחמנא הוה שלוחי דידן [וע"פ מה שייסד שם דאמרי' מיגו דהוה שליח לישראל הוה שליח דנכרי].
- 10 וציין לדברי תוס' [גיטין כב.]: דפלפלו אי בעי שליחות בכתיבת הגט, האם וכתב קאי אבעל. [ולמד דכל הצד דשלוחי דידן משום שהתורה חייבתו להביא כפרתו. אבל נדרים ונדבות אינו חייב ידיה].

ר"ן ד"ה חוץ. דאין קרבנם בא לכפרה, אבל כל שצריכים כפרה צריכין דעת. צ"ב דאף נדרים ונדבות צריכים דעת.

ובגמ' ערכין [כא] נח' שמואל ועולא המקריב עולתו ושלמיו של אחר, האם צריך דעת בשעת כפרה או בשעת הפרשה. אבל חטאת ואשם צריך דעת בתרויהו. וברש"י שם מבואר דהנידון האם סגי בדעת של שעת הפרשה, וביאר הגר"ז [שם] דבחטאת ואשם בעי' דעת מפורשת בשעת כפרה. אבל הרמב"ם [מע"ה ק יד י] כתב דאף אם חזר בו מקריבים. והאחרונים תמחו בעינן לרצונו, והאיך יהני קרבן בע"כ.

רא"ש ד"ה הכל. אע"פ שאינו יודע שהוא של קטן. והקרא' תמה דנידון הסוגיה דהכהן מקריב שלא בידיעת המחוייב, ולא שהקטן אינו יודע. וכן הגיה הרש"ש בדברי הרא"ש.

קטנה בת לידה וכו' בס' חידוד הלכות [נדה נב; לבעל הסדרי טהרה, ציינו בגהש"ס] הקשה דקטנה יכולה להוליד נפל, ותתחייב קרבן, ורק בבן קיימא אמרי' דבנים כסימנין [כמבואר בראשונים יבמות יב:²]. והמצפ"א תי' דאין חיוב קרבן בקטנה דלאו בת לידת בר קיימא.

והא תני וכו' משמשות במוך. [ע' בראשונים יבמות יב; כתובות לט. ונדה מה].

והקרא' דן דאף אי משכח"ל בת י"א שתלד, מ"מ היא בעצמה תביא קרבן, מדין מופלא הסמוך לאיש. ובשיע' ר"ש [וכן זכרון שמואל ע"ה] חלק דאף דיכולה להקדיש, אבל אין לקטן דעת הקרבה.

ר"ן ד"ה ההיא. בשלמא בקטן לאבוא מזהיר. רע"א כתב דאע"ג דבן אינו ברשות אביו, מ"מ יתחייב³. [והקרא' תמה מאיזה טעם יתחייב האב להביא]. ורע"א הקשה א"כ אף שוטה נעמיד דהאב מביא עבורה, ואף דיצאה מרשותו. ועוד משכחת לה נערה שתלד, ועדיין לא יצאה מרשות האב.

בא"ד אלא דעת הבעל כיון שהוא מביא קרבנותיה. משמע דיש דין דעת הבעל, דהוא חייב בקרבן, ונחשב 'מקריב'. אבל צ"ב א"כ האיך ילפי' מהכא דאף אחר מקריב, די"ל דדוקא בבעל דהוא מתחייב בקרבנותיה. וע"כ דכוונת הר"ן דסגי בדעת המקריב, ולא נתחדש בבעל אלא שהוא מחוייב להביא.

ורש"י סוטה [כג]. כתב דהנשואה לכהן המביאה מנחה [אפי' נדבה] נשרפת. כיון דיש לבעל חלק בה, שהוא מקריבה משלוץ ותוס' שם תמהו דאפי' לר' יהודה, היינו דוקא קרבן חובה. אבל מנחת נדבה אינו מתחייב. [משמע דמדרי' יהודה נחשב דיש לו חלק בעצם הקרבן].

וכן כל קרבן שהיא חייבת. פי' הרא"ש דאכלה חלב או חייבת אשם, אבל אם נדרה לא, שלא תקניטנו וכו'. אבל הר"ש ורא"ש [נגעים יד יב] הביאו ספרי זוטא דאם אכלה חלב או חללה שבת אין הבעל חייב להביא⁵. אבל בהג' הגר"א שם הביא דהספרי פליג וס"ל דחייב אף קרבן חלב⁶.

ר"ן ד"ה ה"ג דתניא וכו' לפיכך אם פטרה אינו חייב באחריותו וכו'. [וכ"ג רש"י ב"מ קד.]. ולפ"ז נאמר בזה דין נוסף דע"י שובר הכתובה מוחלת מכל חיוב שנתחייב כבר. אבל עצם חיוב הבעל ילפי' מקרא.

אבל הגיר' לפנינו 'שכך כותב', דע"ז מתחייב. וכ"ג תוס' [ב"מ קד. ד"ה ה"ג], וביאר דנתחייב ע"י כתיבתו אף במה שהאשה מחוייבת כבר קודם נישואין. והראב"ד [בשיטמ"ק ב"מ שם] ביאר דהא דאיתא בגמ' התם דילפי' מלשון הדיוט היינו לקרבנות שנתחייבה קודם נישואין, אבל מה שנתחייבה משנשאה הוה דאורייתא⁷. ועוד תי' דהדרשא התם אסמכתא,

1 והחז"א נדחק דאמר שחזר בו, אבל לא אמר שאינו רוצה. ובזכר"ש [ע"ה] הביא בשם הגר"ז דאף כשמוחה, מהני דעתו שמתחילה.

2 אמנם בפתח"ת [אה"ע קנה ג] הביא בשם האר"ז דאף בנפל אמרי' בנים כסימנים.

3 ורע"א דן להרא"א דמשכח"ל קטנה שילדה, האם איירי דילדה בזנות [ולא יצאה מרשות אביה], או דהאב חייב אף בנשאת האב, דלא גרע מבנו.

4 ולכן העמידו דיש לו חלק משום מה שקנתה אשה קנתה בעלה.

5 דבספרי זוטא איתא יכול אף חללה שבת וכו' ת"ל קרבנה, שהן באין לטהר, ולא מה שבא לכפר.

6 והר"ש כת"י [שם] הביא דל"מ בסוגיין בסמוך, דאדם מביא חטאת חלב לאשתו שוטה [והגמ' מקשה וכו'], אבל דבפקחת חייב אף למסקנא.

7 ועוד הביא י"מ דילפי' מקרא רק לנדרים, אבל לשאר קרבנות דריש ליה מלשון הדיוט. וכתב ולא נהירא.

והעיקר משום לשון בנ"א.

בא"ד אע"ג דאשה שיש לה בעל, מה שקנתה אשה קנה בעלה. [וצ"ב דהבעל קנה רק זכות פירות, ועדיין יש לה מאתיים זוז משלה. ועוד דהוה רק תקנ"ח, ומדאורייתא הוה שלה לגמרי. וצ"ל דמ"מ אין לה זכות שימוש בזה].

בא"ד לפי שהבעל חייב וכו'. [בפשוטו קאי אף במה שנתחייבה קודם נישואין]. ובמשנה בנגעים מבואר דאב שמביא קרבן עבור בנו ובתו, מביא קרבן עני, כיון שהם עניים. אבל על אשתו מביא קרבן עשיר. והרמב"ם פיה"מ שם כתב דגבי אשתו דמחוייב בקרבנותיו מביא קרבן עשיר לפי שהיא כגופו [וצ"ב הגדר באשתו כגופו]. ומשמע דבעי ב' טעמים¹, אבל אף אם יתחייב להביא קרבנות של אחר יביא קרבן עני. [ומשמע בר"ן לעיל דאדם חייב קרבנות בניו הקטנים, א"כ צ"ל דאשתו כגופו שאני²].

בא"ד ולא דוקא ר' יהודה וכו'. מבואר דרבנן לא פליגי עליו. ובמסורת הש"ס הקשה דבגמ' נזיר [כד]. מבואר להדיא דת"ק פליגי. ובהג' בן אריה כתב דרק בקרבנות נזירות פליגי. [וביאר דנח' האם הוה חייב בפנ"ע, או חייב הבעל לקיים קרבנות האשה].

דף לו.

דם אשמו של מצורע. המנח"ח [קסח ט] כתב דמוכח מכאן דאשם מצורע מעכב [עי"ש], דאל"כ לא יחשב מחוסר כיפורים³. אבל הקשה האידן מקריב 'קיני' זבין, דא' עולה, ואינו מעכב כפרתו. ונדחק דלא יקריבו את העולה.

ותני עלה שפיגולן פיגול. ע' ראשונים אמאי לא הקשו מהמשנה. ורע"א הקשה דבמשנה אין ראייה דחל הפיגול, ואפשר דאמרי' לתקוני שדרתך, והקרבן נפסל, אבל אינו פיגול⁴.

רא"ש ד"ה הכהנים שפגלו. שחשבו להקריבו חוץ לזמנו או חוץ למקומו וכו' אלמא דהוי פיגול גמור מדאורייתא. והאחרונים העירו דבחוק למקומו אין כרת על פיגול, ומוכח דכוונת הרא"ש דהוה פיגול גמור לפסול, דאילו לאו שליחותיה קעביד הקרבן כשר. אבל ברשב"א [הו' בסמוך] מבואר דנידון הגמ' האם חל פיגול, ולצד דהשליחות בטיילה, דלתקוני שויה, אין כאן שחיטה כלל. והאחרונים [ע' ח' הפלאה ועוד] ציינו דדנו הראשונים בכ"מ בשליח ששינה משליחותו האם שאר השליחות כשר [ע' רש"י ב"מ עד:].

ר"ן ד"ה אלא. בשלמא במזיד, כיון דמפגל במזיד אינו עושה שליחותו. אבל ברשב"א [וכ"כ הנמוק"י בשם הריטב"א] מבואר דאף במזיד, דהקרבן פסול כיון דשינה משליחותיה לעוות, ולא הוה שוחט אלא כנוחר⁵. [והמנח"ב הביא דמבואר ברשב"א דלמ"ד שלוחא דידן, אם עשה בלא שליחות הקרבן פסול. ואילו בר"ן מבואר דאף בלא שליחות הקרבן כשר במזיד⁶].

בא"ד דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה. [וכ"כ הרשב"א בקושייתו]. אבל התוס' הרא"ש ושיטמ"ק [בשם ריטב"א ורי"ץ] כתבו דהכא שחט כהלכתו, אלא שהמחשבה פוסלת, ונחשב שפסל בלא מעשה. [ובזה קו' הגמ' אמאי נפסל]. והאחרונים ציינו דכע"ז נח' הראשונים, דתוס' [ב"ק ק והרא"ש] הוכיחו מהא דכהנים שפיגלו, דאף מזיק ע"י דיבור חייב. אבל הריטב"א [גיטין נד.] כתב

- 1 ושמעתי לדון אם הוא עשיר, ויש לה נכסים [ע"מ שאין לבעלה רשות בהם], האם יכול להביא קרבן עני, שהוא המחוייב. או דמהני חייב ידיה רק להגדיר דיש לה מהיכן.
- 2 וביאר דאף אם האב מחוייב בקרבנות בנו, היינו לדעוג שהבן יביא. אבל אין חייב בפנ"ע לאב. [וצ"ב הגדר בזה].
- 3 ויל"ד דמ"מ כיון דכל א' לבד סגי, א"כ נאמר הדין דיכול להביא קרבן זה בלא דעתו.
- 4 והביא 'גדולה מזו' מדברי הר"ן חולין [ספ"ב] דהשוחט לעכ"מ אף דא"א אוסר דבר שאינו שלו, אבל השחיטה לא נעשית כדין.
- 5 ומבואר בדברי הרשב"א דאף בשחיטה בעינן שליחות, ונפסל בלא שליחות [ואף דשאר פסולים לא פסלי בשחיטה]. וע' מש"כ בזה לעיל. אבל בדברי הר"ן יל"פ דקאי אשאר עבודות, ואף זריקה במחשבה פסולה נחשב 'מעשה' [ולא דמי למשתחוה לבהמת חבירו]. אמנם יל"ד בקבלה והולכה. והרא"ש כתב דקאי בכל ד' עבודות, אבל יל"ד דס"ל כמ"ש בתוס' הרא"ש דבסוגין איירי בלא מעשה.
- 6 [ויל"ד דאפשר דכוונת הר"ן דאף המקשן ידע דנתחדש תורת הקרבה דפיגול, דגדר פיגול הוא משום שמקריב קרבן כדי להתיר דבר שלא כדין. ותורת הקרבה זו ודאי אינו מכח הבעלים].

דהשחיטה הוה מעשה ניכר, וכיון דפיגל הוה היזק ניכר, וכ"כ הש"ך [ח"מ כה ה ו] לתרץ קו' התוס' [ב"ק הנ"ל]. וי"ל דה"נ הרא"ש לשיטתו. אבל י"ל דגדר אדם אוסר שאינו שלו במעשה בעי שעצם האוסר יהא מעשה, ולא סגי שיקרא ע"ש זה מעשה].

שאני גבי פיגול דא"ק לא יחשב לו מ"מ. השיטמ"ק [בשם הרא"ם] פי' דגלי קרא דתלוי במקריב, והוה כאילו אמרו לו בעלים עשה לדעתך [ומשמע דנחשב שהבעלים שלחו לענין זה]. והמאירי כתב שמאחר ששלוחי שמים הם, התורה הפקיעה את הקרבן מרשות הבעלים ומסרתו לכהנים להיות ברשותם. ולכן הפגול תלוי רק במחשבת העובד. והבר"ש [כג] ביאר דהמקשן סבר דפיגול הוה דין במעשה הקרבה³. ובזה תי' התרצן דילפי' דעיקר דין פיגול תליא בעובד, ולא בבעלים.

אלא מעתה יביא אדם חטאת חלב. רע"א [בגהש"ס] הקשה דמנלן דהבעל מביא שנילף מיניה. והרש"ש תי' דדרשי' מדכתיב [במדבר טו כט] תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה.

ר"ן ד"ה גופא. הקשו בתוס' בהמה שנמצאת וכו', אלמא אי"צ דעת. והקרא"א תי' דאירי בנדרים ונדבות דאי"צ דעת [וכמ"ש לעיל, ובכל הראשונים דהקשו כן מבואר דלא כדבריו]. והתוס' תי' דדעת בעלים שכל כהן שירצה יקריב. והתוס' הרא"ש הוסיף דלפ"ז מהני אף במודר הנאה [וכדאית' בע"ב, דמהני כל הרוצה וכו'], אא"כ הוא מודר מכל הכהנים [וכ"כ השיטמ"ק לה: בשם שיטה].

אר"ז שה לבית אבות לאו דאורייתא. אבל מסקנת הגמ' גיטין [כה]. דאמנינהו מעיקרא, וכדי לזרזן וכו'. ותוס' גיטין שם תי' דנחלקו הסוגיות האם שה לבית אבות דאורייתא⁵. אבל תוס' פסחים פט. נדחקו דכוונת הגמ' שם דאי"צ מינוי, והוה כאילו אמנינהו. [והמפרשים הקשו דר' זירא גופיה בפסחים פח. אמר שה לבית מ"מ].

ר"ן ד"ה א"ר זירא. דמה"ת אין קטנים צריכין להמנות וכו' אבל קטנים ל"ל בה. וכ"כ תוס' כאן. ול"צ מינוי, דהאיסור שלא למינוי הוא במי שראוי למינוי. אבל הגר"ח [סטנסל כח] הביא דבראב"ד [ק"פ ט ז] מבואר דתושב ושכיר דאינן ראויין למינוי עובר בשלא למנוי.

[ותוס' הוסיפו דאף אשה הוה רשות, ואוכלת בפסח. וצ"ב כוונתם, דמ"מ חל מינוי האשה, ונחשב מינוי גמור].

ועוד כתב בשיטמ"ק דגזיה"כ האו שה לבית, שיאכלו בני הבית אף דלאו בני מינוי.

אבל תוס' [פסחים פח. ד"ה שה] תי' דאף דאסור לספות שאר איסורים לקטף [דדרשי' לא תאכלום, להאכיל בידים], אבל במקום דאיכא חינוך מצווה שרי. והמג"א [שמג ג] הביא מדבריהם מכאן דמותר להאכיל לקטן דבר האסור במקום חינוך. והחת"ס הקשה דלקמן לז מבואר דאפי' לדבר מצוה אסור למיספי. ותי' דשאני מצוות פסח דא"א לחנכם בשום אופן.

והמנח"ח [ה ד] הקשה דבבנותיו ליכא חיוב חינוך [כדאמר' בניזר כט.]. אבל במלא הרועים ושלמי נדרים תי' דתוס' ס"ל כתי' הר"ן דאין בזה איסור דאורייתא דשלא למנוי. אבל מדרבנן בעי מינוי. ובאיסור דרבנן התירו משום מצוות חינוך.

והאחרונים העירו [בין לר"ן ובין לתוס' פסחים] דמבואר דשייך מצוות חינוך, ואף דלא יצא כלל חובת פסח⁷. והגר"ח הקש' דבמשנה [שם פח.]. אי' דאין ברירה, ויכול לאכול מאיזה מב' פסחים שרוצה, ומשמע דאסור בפסח אחר.

1 ויסוד זה כתב הרמב"ן [דד"ג ד"ה והדור] דטבח שקלקל נחשב היזק ניכר, דכיון דלא שחט כראוי אין זו שחיטה אלא מתיז ראשה, והרי ניכר בין חיה לשחוטתה.

2 ופליגי האם מהני מחשבה המתלווה להגדיר את המעשה. א"נ דבעצם כל מעשה שחיטה הוה הזיק, אלא דמה שבסופו יש בשר מגדיר שאינו נזק. והיכא דליכא בשר, מתחייב על המעשה.

3 וכתב הבר"ש דאף בה"א ידעי' דמחשבת שלא לשמה הוה דין בעובד.

4 [ויל"ד אי לא ידע שנאבד, או דלא ידע דמקריבים מדעתו. ומשמע דל"מ. אבל לשון התוס' הרא"ש דמסתמא ניחא להו].

5 אבל בשיטמ"ק כאן משמע דנחלקו האם להעמיד את הברייתא בבנים גדולים או קטנים.

6 והמנח"ח [ה ה] דן דלפ"ז הותר רק בקטן, אבל אם נתגדל בליל ט"ו, אסור לאכול מהפסח.

7 וכע"ז כתב השע"צ [תורנו לו] גבי לולב דלא בעי לכם, דמצות חינוך רק על עצם המצווה ולא על פרטי המצווה. ועוד ביארו האחרונים דמצוות חינוך שייך בדבר דאילו היה גדול היה מקיים כדן, וה"נ אילו היה גדול היה מהני מדין מינוי.

ובהג' ראמ"ה פסחים שם הק' דמ"מ מבטל מצוות עשה דאכילת בשר פסח. אבל המנח"ח [קלד א,ב] כת' דליכא מצוות אכילה אלא בכזית.

הרמב"ם [ק"פ ה ז] פסק דקטן שהגדיל בין ב' פסחים, אם שחטו עליו בראשון פטור בשני. והקשו מה מהני מה שהקריבו עליו בעודו קטן. והכס"מ הביא מהר"י קורקוס דת' כיון דרבייה לקטן שמהני שממנין ושוחטין עליו. [ולפ"ז פסק דלא כסוגיין דלאו דאוריין, וכ"כ הקר"א]. ובחי' הגר"ח [לרמב"ם שם] תי' דאף למ"ד שה לבית אבות לא"ד מהני למנות קטן מדין זכין. אלא דקיי"ל דפסח הוה קרבן חובה, ולא שייך שיחשב תורת הקרבה עבור קטן. וע"י דין זכין הוה מנויין על קרבן האב אף מדאורייתא. [ועי"ש שהאריך בגדר הדבר].

ובכתבי הגר"ח [כז,כח] האריך לפרש עפ"ז הוכחת הגמ' בסוגיין דלמ"ד שה לבית אבות דאורייתא, חל דין הקרבה עבור הבן, ולכן יש כל דין מינוי ומשיכת ידים. אבל כיון דקיי"ל דלאו דאורייתא, א"כ אף דמהני מינוי מעיקרא מדין זכין, אבל ל"ש למשוך ידיו, דבזה ל"ש זכות. וכוונת הגמ' אבישרא קאי ומזכה להו, דע"כ מינה מעיקרא. [וצ"ב דזה ל"ש לנידון סוגיין]. וע' משנת ר' אהרן [קדשים סוגיות ו] ואבי עזרי דנתקשו בדברי הגר"ח.

דף לו:

תורם משלו על של חברו

מי אמרי' כיון דזכות הוא לו וכו'. פי' הרא"ש שהוא פוטר תבואתו. או שיותר חפץ לקיים מצוותו בעצמו. משמע דספק הגמ' באומדנא האם ניחא ליה, או דהוה חוב. [ועי"ע בסמוך].

ר"ן ד"ה איבעיא. דזכין לאדם שלא בפניו, ומסתמא הוה כשלוחו. וכ"כ הרא"ש דהוה כאילו עשאו שלוחו. ותוס' הוסיפו דהא דאמרי' בכל מקום זכיה מטעם שליחות, מהכא אמרי' לה. וכ"כ תוס' גיטין [יא:] דבסוגיין מוכח דזכייה מטעם שליחות. דהראשונים [בכ"מ²] האריכו לדון האם זכייה מטעם שליחות או מטעם יד [ונפק"מ האם יש זכיה מדאורייתא בקטן ועכו"ם, ע' ב"מ עא:], ובזה התוס' הכריעו מסוגיין דל"ש תורת זכין בתרומה. וכן הביא הרשב"א [קידושין מב. בשם תוס'] דתרומה שליחות כתיב ביה, ואי לאו דחשיב שלוחו לא מהני, אע"ג דזכות הוא לו.

והרא"ש כתב דאנן סהדי דניחא ליה, והוה כאילו עשאו שליח. משמע דמינוי השליחות הוה ע"י האומדנא. וכ"כ תוס' כתובות [יא.]. אבל הקצות [קה א] הקשה היאך מהני בלא ידיעתו, והא הוה יאוש שלא מדעת. וכתב דאף למ"ד דזכייה מטעם שליחות, התורה עשאתו שליח שלו [כדילפי' בקידושין מא:]³, ולא משום אומדנא.

דברי הרשב"א - הרשב"א [וכן תוס' ד"ה אלא] הקשה דל"מ זכייה בתרומה. דשליחות לאו משום דניחא ליה, אלא דגזיה"כ מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם, כדאמרי' ב"מ [כב.], ועי"ע בסמוך דעת הרמב"ן בזה. ואף דניחא ליה שיתוקן כריו ל"מ, כדאיתא בחולין [יב]. דאם שלח שליח להפריש, חיישינן שמא אחר שמע והפריש, ול"מ מה שידע שרוצה להפריש.

אבל בתה"ד [קפה, וכ"פ הרמ"א יו"ד שכח] כתב דמשרתת יכולה לפריש חלה מדין זכין, דבשעת הפרשה ידעינן דאנן סהדי דניחא לבעלים⁴.

והקצות [רמג ח] הביא דמקושיית הרשב"א מבואר דל"מ זכין בהפרשת תרומה דאין בזה משום זכות, וזכין לאדם שלא בפניו הוה רק היכא דזוכה המקבל באיזו דבר [כגון שזיכה לו ממון או גט, או מפריש תרומה משלו], אבל כשאינו מזכה לו, ל"מ ניחאות אלא שליחות לדעתו⁵. והאחרונים [אחיעזר א כט י] הביאו מזה דתורת זכין שייך רק בזכין לאדם, להכניס דבר

1 ותוס' [כתובות יא.] כתבו דזכיה הוה מטעם שליחות במידי שקצת חוב כגון תרומה, דשמא רוצה לפטור בחיטה א', או להרבות.

2 ע' ר"ן [קידושין טז: בדה"ר]. וראשונים ב"מ עא: וכתובות יא וכו'.

3 ועפ"ז ביאר הא דל"מ זכין בתופס לבע"ח, דכה"ג התורה לא עשאתו שליח.

4 והתה"ד תי' דבגמ' חולין גילה דעתו שרוצה שהשליח יפריש, ואין כאן גילוי דעת שרוצה תרומה שלא ע"י שלוחו [ועי' משנ"ל בכורות ד סה"א], ועי"ע קצות [שפב].

5 והקצות [שפב ב] למד מזה דל"מ תורת זכין למול את בנו, דזכיה ל"ש אלא במה שזוכין לו מעלמא בדבר חדש אבל דבר שהוא של הבעלים לא שייך ביה זכיה אלא שליחות.

לרשותו [שפועל עבורו], אבל ל"מ לזכות מאדם¹.² אבל האחרונים [אחיעזר שם יא, חזו"א אה"ע מט י] הקשו דמוכח בכ"מ דמהני זכין להוציא³.

והאחרונים [אחיעזר שם בשם ברית אברהם אה"ע קא יט, חזו"א שם] ביארו דכוונת הרשב"א דזכין שייך רק בדבר שהוא 'זכות' בשעה שמזכה, אבל הפרשת תרומה כיון דיכול להפריש בעצמו, לא נחשב קבלת זכות ע"י אחר⁴.

ועוד פי' הברכ"ש [קידושין יט, ב"מ כא ז] דכוונת הרשב"א להקשות דיש גזיה"כ בתרומה דבעי לדעתכם, ול"מ נחותא זכין⁵. וביאר דגדר הגזיה"כ דבעינן שתרומה יעשה ע"י הבעלים, ולא סגי בדעת לחלות וכמו במקח וממכר. וגדר זכייה אינה נעשה ע"י בעלים.

אמנם הרמב"ן [גיטין נב] כתב דאפוטרופוס יכול להפריש תר"מ, דזכין לאדם שלא בפניו מה"ת כדילפי' קידושין [מב, ואפי' בקטן בזכות גמור⁶]. אבל הרשב"א שם כתב דדוקא אפוטרופוס דידו כיד יתומין⁷. [ולתוס' גיטין מ: מהני מדין הפקר ב"ד, וכ"כ הר"ן וריטב"א שם].

ת' הרשב"א - והרשב"א תי' דתורם משלו על של חבירו שאני, דלא בעינן שלוחו לדעתו, כיון דאינו של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש, ותליא בזכות. והקצות [שם] כתב דבזה מהני תורת זכין [וכדמבואר בראשונים בסוגיין], כיון דמקנה לו הזכות בפירות. ולדברי הבר"א וחזו"א כיון דמקבל זכות בפירות של חבירו נחשב זכות. ובברכ"ש [שם] ביאר דשלו על של חבירו תליא בגדרי דעת כמו מ"מ, דלא נכלל בגזיה"כ ד'אתם לדעתכם⁸.

אבל העונג י"ט [קז, קט, וכ"כ בקובה"ע עב ד] כתב דכוונת הרשב"א דלהחיל שם תרומה על הפירות צריך בעלות [שהרי להקדיש צריך בעלות]. אבל להתיר את הכרי סגי במה שהבעלים אינו מעכב. ובשלו על של חבירו מהני נחותא, ולא בעי בעלות או שליחות. ולפ"ז נידון הגמ' בסוגיין משום נתינת רשות, ולא משום זכין. ועד"ז כתב המנח"ח [תקז ד] דמופלא הסמוך לאיש ל"ל שליחות, אבל מפריש משלו ע"ש חבירו דל"ב שליחות.

והאחרונים דנו דהרשב"א [קידושין מב. ה' לעיל] הוכיח מסוגיין דזכיה מטעם שליחות, ובפשוטו הוא דלא כמ"ש כאן דשלו על של חבירו שאני. [ולדברי העונג י"ט סותר עצמו⁹, אבל לדברי הקצות אף משלו על של חבירו תליא בזכין, ומזה הוכיח הרשב"א דמטעם שליחות].

והאחרונים [עונג י"ט ועוד] הביאו דהירושלמי [תרומות א] מסתפקת האם מהני לתרום משלו על של הפקר, ומשל הפקר על שלו¹⁰. [ודנו מה דעת הבבלי בזה].

ת"ש וכו' הא קמהני דעביד שליחותיה. מבואר דכשעושה בתורת זכין אין איסור במודר

- 1 וכ"כ במרכבת המשנה [גירושין ו ג ד"ה גם] דל"ש לומר זכין לאדם שיחשב הנותן, דלא אמרו חז"ל אלא זכין לאדם ולא אמרו זכין מאדם ואנן בעינן דעתו ושלוחו.
- 2 והאור זרוע [פסחים כד] הקשה מ"ש שחיטת פסחים זכין לאדם שלא בפניו, מתרומה דמבואר בסוגיין דבעי שליחות. ותי' דדוקא גבי תרומה דכתיב אתם גם אתם, לדעתכם. וטעמא דמילתא שבשעת הפרשה אינו יודע דעת בעה"ב אם בעין יפה וכו', אבל הכא גבי שחיטת פסח אחרי דגלי רחמנא שלוחו של אדם כמותו מצי למישחט אפי' שלא מדעתו דהא זכות הוא לו. ואפי' לשמואל דאמר חטה אחת פוטרת את הכרי, אפ"ה יש לחלק היטב דגבי תרומה אין אדם אוסר את שאינו שלו שלא מדעת בעלים, הלכך אינו תורם ואינו מפריש פסחו של חבירו שלא מדעתו שאין בידו להוציא ממון חבירו מרשותו שלא מדעתו אבל היכא שכבר הופרש לשם פסח מצי למישחט שלא מדעתו שאינו מפקיע ממוניה בכך אלא זכות הוא לו ושפיר דמי.
- 3 דמבואר בגמ' פסחים יג דנפקד יכול למכור חמצו, ובגמ' כתובות מח נשתטה בי"ד יורדים לנכסיו וכו', וסוטה כה קינוי ע"י בי"ד. וכן דנו הראשונים מהני זכין בקידושין כשגילה דעתו שרוצה לקדשנה מהני שאחר יחשב שלוחו.
- 4 ועפ"ז כתבו דבמקום דהעיסה תתקלקל, יש זכות בעצם הפרשת החלה, ואף הרשב"א יסבור כה"ד.
- 5 אמנם הרשב"א [לה:]: כתב דאילו כהני שלוחי דידן נינהו, ודאי צריך דעת, דדרשי' אף שלוחכם לדעת. ומבואר דהוה כלל בכל שליחות. ולא גזיה"כ גבי תרומה.
- 6 דס"ל דזכייה לאו מטעם שליחות, ולכן מהני בקטן. וע"ע ש"ך [נה"כ שה יא והו' בקצות רמג ז].
- 7 ובהג' ברוך טעם [לקצות שם] כתב דהרשב"א כתב כן לשיתנו בסוגיין דל"מ זכין.
- 8 אבל הקשה מדברי הרשב"א [קידו' מב] דהזכיר אף בזה גזיה"כ לדעתכם. ולכן כתב [בשם מהרי"ט אלגאזי בכורות א ז] דע"כ היכא דהוה זכות גמור מהני זכייה מטעם שליחות. [ויש ב' גדרי זכייה. ובזכות גמור הוה מטעם שליחות ונחשב מעשה ידיה. וע"ע תוס' כתובות יא בסופו].
- 9 ובפשוטו לק"מ, דהתם קאי בשיטת התוס'. אבל הרשב"א דן בכ"מ דזכיה לאו מטעם שליחות, ועפ"ז קושיתו בסוגיין.
- 10 וכן תוס' [בכורות יא: ד"ה טבלים] כתבו דמשל עכ"ם על של ישראל מהני. ומבואר דא"צ שליחות.

הנאה, דלא נחשב עבור חבירו. [ויל"ד האם הוא משום דעשאו בלא צווי, או דגדר 'זכין' לא מייחס להחשב שעצם המעשה נעשה עבורו]. ולשון הרא"ש כיון שבלא דעתו היה יכול לעשות לא מקרי הנאה.

הרמב"ן [בהלכות] כתב דאם אמר לו תרום אסור. ש"מ דאסור להיות שלוחו אפי' לקריאת שם בעלמא. [שאינ טירחא ושווי ממון בעצם השליחות]. ובפסקי הרא"ש [ד] דייק מדברי הרמב"ן דאף שא"צ שליחות [דהא מהני 'כל הרוצה' ונתינת רשות], מ"מ אסור לעשותו שליח¹. ועפ"ז כתב דאף דמותר ללמד את בנו, אבל אם אמר לו אביו אסור [וכ"פ בש"ע רכא א]. אבל הרא"ש חלק דדוקא דבר הצריך שליחות ודעת אסור, אבל מחזיר אבידה ומלמדו ומרפהו כיון דאי"צ לשיחות מותר, אף ע"פ צויו [והו' ברמ"א שם, ע' גר"א יג]. ודייק כן מלשון הגמ' [לה: גבי כהני, וכאן] דאי 'צריך שליחות' מהנהו. וכ"ד הרשב"א [לד]. דכיון דעושה אדעתא דמצווה דנפשיה לא חשבינן דשליחותיה עביד, אלא במידי דצריך שליחות. אבל כשאי"צ שליחות, אף כשצווהו אמרי' מדעתא דנפשיה קעביד.

ר"ן ד"ה אלא אדעתא. לדעת הרשב"א המשנה קאי כחנן². והר"ן חלק דאפי' לרבנן וכו' לתת לכהן מתכוון, ונהנה בגרמא ידיה. והקרא"א ביאר דלא איכפת לו דממילא נהנה, כיון דאינו מקבל הנאה ממש משלו [וכמ"ש הר"ן לט:]. והר"ף בשיטמ"ק כתב כיון דחטה א' פוטר את הכרי לא נחשב עיקר הנאה, מאחר דאפשר לו בדבר מועט⁴.

והרא"ם [בשיטמ"ק] הקש' דמשתרשי ליה מידת התרומה. ותי' יותר ניחא ליה לעשות מצווה בשל, ולא חשיב רווח.

והמנח"ב [צו ב] הקשה דלמש"כ תוס' [סוכה לה]. דטבל לא נקרא לכס, דיש לכהן שותפות בו, א"כ ע"י שמפריש משלו על של חבירו מזכה לו ממון ממש, האיך הותר. וכתב דמ"מ אחרי שמפריש ממק"א אמרי' דאיגלאי מילתא דלא היה חלק כהנים בטבל זה. [ונמצא דלא בא ממון מידו לידו, אלא גורם שיש לו ממון למפרע].

אבל בחי' ר"א מן ההר כתב דלמסקנא איירי דוקא בשל חבירו על של חבירו, אבל שלו על של חבירו אסור, דהגיע לו הנאה שהיה אסור בסאה בכרי, ועכשיו מותר בה. והמקשן היה סבור דהוה כפורע חובו⁵. [והלח"מ וו הקשה דהרמב"ם השמיט הא דמותר להפריש משלו ע"ש חבירו, ולר"א מן ההר ניחא].

מסקנת הגמ' – בפשוטו הוה בעיא דלא איפשיטא האם משלו ע"ש חבירו הוה זכות. אבל **הרמב"ם** [תרומות ד ב] פסק דמהני התורם משלו על של חבירו. והמהר"י קורקוס והכס"מ ביארו דכיון דאיפשיט בעיא דטובת הנאה [בסמוך], משמע דממילא איפשיטא בעיא ראשונה. והמשנ"ל וגר"א תמהו דלא שייכא לבעיא הראשונה [וע' בסמוך].

והרמב"ן רשב"א וריטב"א [קידושין כג:]: כתבו דאע"ג דלא איפשיטא בדוכתיה, פשטינן דמהני מהגמ' בכורות יא. דפודה פטר חמור של חבירו בלא דעתו⁶. [וכ"כ המשנ"ל וגר"א שם בדעת הרמב"ם].

אבל **תוס'** בכורות יא. [ד"ה הפודה] כתבו דל"ד לתורם משלו ע"ש חבירו [דמיבעי בסוגיין], דבפט"ח לא כתיב בעלים, אבל תרומה כתיב אתם גם אתם לדעתכם. והמהר"ט אלגאזי [שם א ז] האריך לדון בכוונת התוס' האם הוה מדין זכין או דאי"צ בעלות ושליחות כלל. [ולדעת הראשונים דפשטינן לבעיא דתרומה דמהני וכפט"ח, ומבואר בסוגיין דמהני מדין זכין. ע"כ דאף התם מהני מדין זכין].

והגר"ח [סטנסל רמד] ביאר דהמפריש מכריו של חבירו, בעי זכין להחשב הפרשה מאינהו

1 וכ"מ ברמב"ם [ו ו] דדוקא היכא דאומר כל הרוצה מותר.

2 והקרא"א הקשה דתרומה הוה ממון שאין לו תובעים, וא"כ הוה כע"מ שלא ליפרע, דאף לרבנן אינו מתחייב לשלם לו. [ויל"ד בזה].

3 [ויל"ל דהרשב"א לשיטתו דלא חילק בזה].

4 [והעירו דאף פחות מש"פ אסור במודר הנאה, ע' לעיל לג].

5 וצ"ב היכן מרומז שחזר בו בזה.

6 והביאו מזה דוגמא אהא דלעיל לה: איבעי כהנים שלוחי דידן, ופשטינן בקידושין שם.

גופייהו. דיש תנאי בתרומה דבעי הפרשה מינייהו, ולזה בעינן בסוגיין דין זכין. אבל כדי להתיר הטבל מהני בניחותא לחוד. ועפ"ז ביאר דפדיון פט"ח יכול לפדות של חבירו, אף בלא תורת זכין, כיון דהוה היתר לחוד.

והפוסקים דנו בפדיון הבן דיתום קטן, האם ב"ד פודים מדין זכין. והט"ז [יר"ד שה יא] הביא בשם ספר **צידה לדרך** דהוכיח ממסקנת סוגיין דמהני. והט"ז חלק דאף דלמסקנא מהני בגדול, אבל מ"מ נחשב צד חובה, דניחא ליה למיעבד מצווה בעצמו. ובמקום דיש צד חובה ל"מ זכין לקטן [וכמ"ש תוס' כתובות יא. בסו"ד]. והש"ך [נה"כ שם, עי"ש שהאריך לדון בכל גדרי זכין לקטן] חלק דבתרומה שייך סברת ניחא ליה למיעבד בממוניה. אבל בפדיון הבן מזכים את הכסף לקטן, ונמצא שנפדה הממון ידיה. ועוד כתב הש"ך דמהני מדין ב"ד.

ותוס' [ב"ק סח: בסו"ד] הקשו דיהני פדיון נטע רבעי [גבי צנועים] מדין זכין, דמביעי בסוגיין האם הוה זכות, או דניחא ליה למיעבד בממוניה. אבל התם דאינם יודעים, ודאי טוב להם שיחללו הבעלים ממה שיאכלו בלא פדיון.

כל הרוצה

ר"ן ד"ה ה"נ באומר. דלא משוי ליה שליח בהדיא, דהוה לישנא מציעתא, אבל באומר כל השומע קולו וכו'.

תוס' גיטין [סו]. הקשו [כקו' הר"ן] דבגט מהני כל השומע, ובסוגיין בתרומה לא נחשב שליחות למודר הנאה. ותי' א' דנחשב שליחות [דהרי אף תרומה בעי שליחות], אלא גבי מודר הנאה לא נחשב מהנהו בכך. [ועד"ז כתבו התוס' הרא"ש לעיל לה: דאף לצד דכהנים שלוחי דידן, מודר הנאה יכול לשלוח קרבנותיו ולומר כל הרוצה²].

ועוד תי' דכל השומע ייחדו למי ששומע [ואסור במודר הנאה], ובסוגיין איירי בכל הרוצה. וכע"ז כתב **הרמב"ן** [גיטין שם] דכל הרוצה הוה נתינת רשות בעלמא [ולא מהני בגט דבעי שליחות ממש], אלא גבי תרומה מהני גילוי דעת דניחא ליה [והביא את הדרשא לדעתכם]. והר"ן [שם לב: בדה"ר] הקשה דב"מ כב. מבואר דבעי אתם גם אתם לדעתכם בתרומה ולא סגי בגילוי דעת. **ורע"א** [ב"מ שם] תי' דהרמב"ן סובר דגדר הגזיה"כ דבעינן שנדע בשעת הפרשה שנעשה מדעתו [וע"ע שיע' ר' שמואל ב"מ שם טז]. והחזו"א [קמח סג] כתב דלדברי הרמב"ן כל שגילה דעתו שרוצה והוה זכות לו, מהני הפרשת תרומה מדין זכין. ואי"צ מינוי שליחות ממש.

אבל **הר"ן** [שם] כתב כתי' הא' בתוס', דאע"ג דכל הרוצה הוה שליח, מ"מ אין איסור בכך במודר הנאה. והב"ש [קמא כז] הקשה להך תי', דהגמ' כתובות ע: מוכיחה מהך משנה [דכתיבת הגט] דפרנס שליחותיה עביד, ואף האומר כל השומע קולו אסור במודר הנאה. ונהי דנחשב 'שליחות', מ"מ לא יחשב הנאה במודר הנאה. והאב"מ [קמא ג, ע י] כתב דדוקא גבי תרומה, דאין הנאה בגוף השליחות הותר שליחות במודר הנאה. אבל אם הוא שליח לתת ממון מתחייב עי"ז. והפוסקים [ח"מ קט, יו"ד רלה, ואה"ע ע] האריכו האומר כל הרוצה או כל השומע, האם מתחייב עפ"ז ממון. והאם נחשב עי"ז ערב [וע"ע קצות ככט א].

אבל **בר"ן** כאן מבואר דנקט ב' התי' של תוס', ודוקא ב'כל הרוצה' דאינו צווי גמור מותר במודר הנאה. ולפ"ז יש ב' דרגות בשליחות, דבגט בעי צווי גמור³, ואילו בתרומה סגי בשליחות דנתינת רשות, ובזה אין איסור במודר הנאה⁴. [ומשמע דשייך נתינת בעלות לשליח, ואף שאינו עושה מחמתו. ובשיע' ר' שמואל [ב"מ כב ס' טז] ביאר ע"פ דברי השער"י [ז] דיש גדר בשליחות שנותן לו כח בעלות לפעול, ואף דלא נעשית מחמתו⁵].

בא"ד וה"נ מוכח דהא האומר כל הזן אינו מפסיד אינו חייב לשלם, דלא שוייא שליח. מבואר מדברי הר"ן דבלישנא מציעא מחוייב לשלם. ואף דגבי תרומה מותר במודר הנאה, היינו

1 ולפ"ז ל"מ תר"מ אפי' משלו על של קטן. [וע' לע' דמשל קטן על של קטן תליא אי זכייה מטעם שליחות].
2 ובשיע' ר' שמואל יישב דגדר השליחות בקרבנות הוא דנעשה מחמתו, וכמ"ש השער"י בכוונת תוס' קידושין כג: הו' לעיל לה: א"כ לא שייך כל הרוצה.
3 והב"ש [קמא כז] ביאר דאף לסוברים דל"צ שליחות בכתיבת הגט, מ"מ בעינן שיעשה בצוויו.
4 [וכ"מ בריטב"א גיטין בדעת הרמב"ן ה"ל].
5 אמנם העירו דבתוס' קידושין [נט: ד"ה לא] מבואר דאילו חזר בו בפני השליח פשיטא דלא נחשב שעושה שליחותו [כשיודע דהוה נגד רצונו], ולא אמרי' דמסר לו כח בעלות [ולא אתי דיבור ומבטל]. ועי"כ דל"מ מסירת כח לשליחות בלא שעושה מחמתו. [וצ"ל דהיינו היכא דחזר בו להדיא].

לשליחות בעלמא, אבל כשהוציא ממון בשליחותו מחוייב לשלם. [ודוקא היכא דיחדו לשליחות יש איסור בעצם השליחות]. ורע"א הקשה א"כ אזלא ראיית הר"ן מהגמ' בכתובות, ד"ל דכל השומע דנחשב שליחות כמו כל הרוצה, ואסור במודר הנאה משום דנחשב קבלת ממון, כיון דנתחייב עי"ז לשלם. א"כ אפשר דתרומה וגט שווים ומהני שליחות דכל הרוצה. וצ"ע¹.

מי אמרי' אי לאו פירי וכו'. משמע דספק הגמ' מי 'גורם' להגדרת המעשר [והוה סברא בגדרי הממון, או בשם תרומה. וצ"ב. ומשמע דדין טובת הנאה נתחדש מהלכות התרומה שבו, ולא משום דלענין זה נשאר לו זכות בעלות במקצת בפירות. ואפשר דזה הצד הב']. **ולמסקנא** ילפי' מקרא. והחז"א [דמאי יד ד] ציין דבגמ' ב"ב [סג.] איתא דהמוכר שדהו, יכול לשייר מקום מעשר, וטובת הנאה שלו. דהפירות שלו ונותן ללוקח להפריש על פירותיו, וע"כ היינו משום דטובת הנאה ממון.

והמהר"י קורקוס וכס"מ [הו' לעיל] הביאו דכיון דהוכרע דטובת הנאה ידידה, ה"ה שנפשט בעיא קמייתא דמהני בלא דעת בעלים. **והמשנ"ל** תמה אמאי תליא הא בהא. **והמשנ"ל** הביא דבתוס' ב"ק [סח:] כתבו דאם [פדיון פט"ח] בעי דעת בעלים, מסתבר דהוה דבעלים [ולא של הפודה], וכן ציין **המחנ"א** [זכיה ומתנה ז]. [וצ"ב]. א"כ כל הנידון טובת הנאה הוה באת"ל דאי"צ דעת בעלים. **והמגיה למחנ"א** חלק דבפט"ח דהתם זוכה בחמור של הבעלים, אבל הכא הפירות אינן של בעלים, ומה סברא שיזכה בזה הבעלים. [וע"ע קר"א].

ר"ן ד"ה מקרא. כשאינו נוטל ממנו שכר. אבל כשנוטל שכר מותר, וכו"כ **הרשב"א**. אבל **התוס' רי"ד** כתב דהמשנה סותמת בין בחינם ובין בשכר [וכתב הק"א דכ"מ ברמב"ם], דהמודר הנאה מחבירו אסור לו להשתכר בפעולתו². והא דשרי למכור לו, היינו משום שאח"כ נהנה בשלו. אבל להשכיר הרי נהנה משלו. [וה"נ בלימוד, כיון דנוטלים שכר, עצם הלימוד הוה הנאה. ואף כשמשלם שכרו הרי נהנה ממנו].

הר"ן במשנה כתב הטעם דמלמד מדרש, ולא אמרי' דמהנהו במה שמלמדו, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו [וע' מה שהו' בזה במשנה]. וכו"כ **השיטמ"ק** [בשם הריטב"א], וכתב דלפ"ז אסור ללמדו אומנות. והביא **י"מ** דכיון דעסיק במצווה ידידה, ולכן אין איסור³. [וכדאמרי' גבי השבת אבידה]. **והרשב"א** [לד. ד"ה וכללא] כתב הטעם דלא חשבינן ליה כמתעסק בהנאתו שלזה, אלא כמתעסק בדנפשיה, ואיהו ממילא נהנה. ועוד דכיון דיש מצווה בדבר הרבה בנ"א ילמדוהו⁴. [וצ"ב דהרי מ"מ נהנה ממנו. ואפשר דע"ז נחשב שאין שווי ממון בהנאה זו. ואפשר כיון דאינו מקבל ממון בעין אלא הנאה דממילא, הנאה דממילא אינו חשוב אא"כ בעי דוקא באופן הזה].

[ונפק"מ בטעמים הנ"ל במקום דמותר ליטול שכר, האם אפ"ה אמרי' דאדעתא דנפשיה קעביד, אלא דאסור משום מחילת השכר. או דאמרי' דכיון דמותר ליטול שכר, הוה הנאה דאינו ראוי לבוא בחינם. והנמוקי"י [יב. דה"ס] כתב דכל היכא דיהיב ליה ממון או מוחל לו מהנהו אף בזמן שאח"כ. משא"כ הנאת הלימוד דהוה רק בזמן המצווה].

דף לז.

מה אני בחינם

מה אני בחינם. הר"ן פי' דכמו שמשא נצטווה ללמד בחינם, ואף אתם [לדורות] בחינם. אבל **הרא"ש** פי' מה אני, שהקב"ה לימד את משה בחינם וכו'.

ר"ן ד"ה ולענין הלכת. ירושלמי וכו' שכר בטלה הם נוטלים. וכן הביאו **הראשונים** מהגמ' בכורות [כט.] דמותר ליטול שכר כפועל בטל. וכו"מ בגמ' כתובות [קה.] לענין שכר לדיין [עי"ש הגדר]. ובגמ' כתובות שם איתא דגוזרי גזירות בירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת

- 1 [ומשמע מדברי הר"ן דנידון הגמ' בכתובות דעצם השליחות נחשב קבלת ממון. ולא משום שע"י מתחייב לשלם. ומ"מ הוכיח הר"ן בס"ד דאליבא דאמת בלשון 'אינו מפסיד' דאינו חייב כלל].
- 2 והביא דלעיל לג. תנן דמקום שמשכירין כמותן אסור, אפי' בשכר במודר הנאה ממנו, אבל במודר ממאכל שרי ע"י שנותן שכר. [ועי"ש מש"כ שא"ר שם]. ועוד הביא מלקמן מו: תפיסת יד במרחץ, ומשמע אפי' בשכר.
- 3 [ועפ"ז ה"ה כשמלמדו אומנות, אם עוסק במצווה ידידה, כגון שגם מלמד את בנו].
- 4 ושוב כתב **הרשב"א** [בד"ה ומיהו] דכיון דנהנה לאחר גמר המצווה א"א להתיר משום מצווה קעביד, אלא הטעם דאדעתא דהכי לא אדריה [וע"ע לט.] אמנם לגבי מלמדו מדרש י"ל דסגי הטעם הב', דהרבה בנ"א ימצא שילמדנו.

הלישכה, וכן [שם קו.] מלמדי הלכות קמיצה. ותוס' [שם ד"ה גוזרי, ובכורות כט. תוד"ה מה] כתבו דכיון דהיו יושבים בדין כל שעה היה מוטל על הציבור לפרנסם. ותוס' [ורא"ש בכורות] הוסיפו דה"ה בזה"ז כיון דמניח כל עסקיו מסתברא דנחשב שכר בטלה דמוכח¹.

אבל הרמב"ם בפי"מ [כאן] תמה על אלו שנוטלים שכר מת"ת² [וכן האריך בזה באבות ד ה"י ובהל' ת"ת ג י³]. והכס"מ האריך לתמוה על כל דברי הרמב"ם שם, וכתב דמ"מ כל מקום שהלכה רופפת הולכים אחר המנהג, וראינו כל חכמי ישראל נוטלים שכרם מהציבור. וסיים דאף אם הלכה כדברי הרמב"ם, אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לד'. [וע"ע תשב"ץ א קמב-קמז, ובשו"ע רמז ה]. והביאו"ה [רלא] הביא משו"ת דבר שמואל דאין דנים אפשר משא"א, ולפי צורך השעה א"א לאיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו כי אם ע"י הסתפקות צרכיו ע"י אחרים. והוה בכלל התקנה [כתובות קה, וכ"פ הרמב"ם שקלים ד ז] דדיינים ומלמדים נוטלים שכרם מתרומת הלישכה⁴.

ורש"י [קידושין נח:] כתב דהא דאסור ליטול שכר על הזאת מי חטאת הוא משום דדרש' מה אני בחינם [ואף בשאר מצוות]. ורש"י שם ביאר הא דמותר ליטול שכר הבאה ומילוי, דכיון דמילתא דטירחא הוא. רחמנא לא רמיא עליה, ושרי למישקל שכר. [וכ"כ השיטמ"ק כאן בשם ר"ץ דמותר ליטול שכר טורח הלימוד]. ובתוס' ר"י הזקן [שם עה"ג] הביא פי' נוסף דאין זה עיקר המצווה. ובאבה"א [גז"א יב ג] דן דלדברי רש"י ה"ה כל מצווה שיש בו טורח, מותר ליטול שכר, ועפ"ז ביאר דלדעת רש"י שכר בטלה כולל תשלום עבור הטירחא⁵. [וע' תוס' בכורות שם וכל"מ שדנו בגדר שכר בטלה]. ודוקא במקום דאין טירחא מרובה רחמנא רמיא עליה להשיב אבידה בחינם⁶.

והרמב"ן [בתורת האדם ה' בטור ושו"ע יו"ד שלו ג] פסק דאף רופא אסור ליטול שכר [החכמה], אלא שכר טירחא ובטלה, דמחוייב משום השבת גופו⁷. והאבה"א [שם] כתב דמש"כ הרמב"ן דמותר ליטול שכר טירחא היינו כשיטת רש"י בדבר טורח לא נכלל בדין בחינם.

מקרא נמי בחינם וכו'. אבל הרמב"ם [ת"ת א ז] כתב דמותר ללמד תורה שבכתב בשכר, ודרש' מה אני בחינם לגבי תורה שבע"פ. והקרא' וטור"א [בס' הליק'] כתבו דמשמע ברמב"ם דמותר ליטול שכר להדיא על המקרא, וכדדעת הירושלמי.

ר"ן ד"ה בקטן. דאע"ג דקטן אוכל נבילות, אפ"ה לא ספינן ליה בידים וכשמלמדו נמצא מהנהגו. [ומקורו מדברי הרשב"א בתי' הב', וכ"כ בתוס' הרא"ש]. משמע בר"ן דכל האיסור מחמת הקטן, ומגדרי ספייה. והקרא' כתב דלדעת הרמב"ם [נדרים י יב] דהמדיר לוקה כשנותן למודר נוחא, הכא יש איסור בעצם להאכיל לקטן אף דאינו מצווה¹⁰.

והחת"ס [לעיל לו.] הקשה למש"כ תוס' [פסחים פח.] דבמקום מצוות חינוך מותר לספות לקטן, א"כ ה"נ נימא דהותר משום מצוות חינוך. ותי' דדוקא התם דבדבר שא"א לקיים החינוך בשום אופן. והשלמ"נ תי' עוד דהכא

- 1 והשיטמ"ק [בשם ר"ץ] כתב דאם לא ילמוד בשכר מתוך דוחקו יצטרך על כרחו להתעסק במלאכה אחרת ומתוך כך יתבטל הלימוד.
- 2 והכס"מ דייק מדבריו דאף בזמנו רוב [או כל] חכמי התורה הגדולים היו מקבלים 'הספקות'. [והביאו דכן תקנו הגאונים]. וכתב דבימי התנאים ואמוראים היו אלפים ורבבות תלמידים, ולכן לא נתנו אלא למפורסמים. ולכן בתחילת לימודם עסקו במלאכה.
- 3 [ומשמע דעיקר טענתו משום דאין עושים בו קרדום לחפור, ולא משום הדין מה אני בחינם. ועוד משמע דיש בזה משום חסרון בשלימות האדם להיות תלוי באחרים].
- 4 וכתב דחילל את ה' בעיני ההמון, שיחשבו שהתורה מלאכה ככל המלאכות. וכתב דאסור להנות מד"ת [כדלקמן סב]. מלבד זקן או חולה. והכס"מ כתב דמשמע מדברי הרמב"ם דאף אסור לקבל דורון, והביא דבחז"ל במקומות רבים איתא דקבלו דורון. [והאחרונים דנו דאפשר דאף הרמב"ם לא נתכוון לאסור אלא כשמטילים את עצמן על הציבור, אבל מה שנותנים מרצון שפיר דמי].
- 5 ואיך יעלה על הדעת דהרמב"ם יורה שיותר טוב לאחוז בסכלות וחסרון חכמה, שהוא גרמא לכמה מכשולות וכו'. ובאגור"מ [יו"ד ב קטז] כתב דאין להמנע מלקבל אפי' ממידת חסידות. וה'מתחסדים' בדבר מצד שיטת הרמב"ם הוה עצת היצר המסית שיפסיקו ללמוד, ולבסוף שוכחים את מה שכבר למדו.
- 6 ועי"ש שדן דהרמב"ם השמיט דינים אלו. ודייק מדברי הפיה"מ לפרש את המשנה [לעיל לג.] דבמקום שנהגו ליטול שכר על השבת אבידה מותר, ואף כשאינו בטל מסלע [ודלא כשאר ראשונים לעיל].
- 7 [אמנם הותר רק אופן מסוים לקבל שכר, ולא אמרי' דהוה דבר טירחא ואינו מצווה גמורה. אבל בפשוטו דוקא במילוי מים כתב רש"י דכיון דהוה דבר טירחא אינו בכלל המצווה דרמיא עליה. ובזה לא נאמר דין מה אני בחינם].
- 8 ועי"ש שדן בסוגיה [ב"מ לב] דפריקה בחינם וטעינה בשכר.
- 9 ומ"מ כתב דאם קצץ אפי' הרבה מחוייב לשלם [והו' בפוסקים שם], ועי' ריטב"א [יבמות קו.] דפליג.
- 10 ובשער"י [ג כה] כתב דאף הר"ן ס"ל דיש איסור כשמאכיל איסור חפצא, וכתב דהר"ן כתב כן לרווחא דמילתא. [וצ"ע].

אפשר בשכר.

אבל **הרשב"א** בקושיה נקט דאיסור נדר לא מתפיס אקטן. ותי' [תי' הא'] במופלא הסמוך לאיש וכדרב הונא [נדה מו.] דיליף דעובר אף בבל יחל'. ובפשוטו מבואר ברשב"א דל"ש איסור נדר כלפי מי שאינו מצווה, דחלות הקונם שייך רק לאסור על המודר² [ואף דקונם הוה איסור חפצא]³. אבל **הדברי יחזקאל** [טו ד] כתב דהרשב"א בקושיה נקט דל"ש איסור ספייה כיון דאיסור נדר קיל, דישינו בשאלה⁴. וכ"כ **החת"ס** [או"ח פג] **ועמודי אור** [יג ה' בשלמ"נ] לדון דלא ילפי' איסור ספייה בנדרים משרצים, דאיכא למיפך דאיתא בשאלה.

והקרא [וכן השלמ"נ בשם שמלת בנימין] הקשה דמבואר בסוגיין דאין איסור בעצם הלימוד [דמצוות לאו ליהנות ניתנו], אלא במה שאינו נוטל שכר, ובמה שאינו נוטל שכר הוה ממילא, ואינו ספיין ליה בידים.

אבל מלמד את בנו וכו'. **פי' הרא"ש** דלא מהני ליה מדי. [וע' מש"כ בזה תוס' לה:]. **בשר"ת הרשב"א** [א תרמה] הביא מכאן דהמלמד את בן חבירו שלא מדעת האב, אין האב חייב לשלם. והרמ"א [חור"מ שלה א] הביא בזה מח', ודעת המרדכי דחייב לשלם. והש"ך [ג] כתב דאף לדעת המרדכי אינו מתחייב [עי"ש], דהא מוכח בסוגיין דפטור, דא"כ נמצא מהנהו שפטרו משכרו. והשער המשפט [שם] כתב דלמרדכי היכא דמלמד ע"ד הלואה מתחייב שכרו [וכמ"ש הר"ן לג: דהזן את האשה ע"ד הלואה חייבת להחזיר], ובסוגיין לימד את הבנים ע"ד מתנה, וא"כ האב לא נתחייב לו שכר כלל.

ותוס' [לה:]: הקשה דמ"מ פוטרו דאי"צ לשכור מלמד, וכתבו דלא היה נותן שכר למלמד בנו. והאחרונים הקשו דקי"ל [יר"ד רמה ג] דכופין לשכור מלמד, ואף יורדים לנכסיו. והרשב"ש [לה:]: כתב דמ"מ היכא דמלמד חינום הרי הוא מהנה את הבן, ולא את האב. [וממילא האב נפטר מחיובו].

הבלעה היא וכו'. **תוס'** פי' דלא מיחזי כמקח וממכר. והשיטמ"ק הוסיף דכיון דשכירות בשבת דרבנן, לא החמירו כשאינו נוטל להדיא. [והפוסקים [או"ח שו] דנו בגדר הבלעה, ע"פ הסוגיה כתובות סד].

השוכר את הפועל לשמור את התינוק וכו'. **פרש"י** [ב"מ נח. והראשונים כאן] דאיירי בשומר של הקדש, ונוטל שכרו מתרומת הלישכה. אבל דעת **ר"ח** [הו' בראשונים בב"מ] דאיירי בחולין.

אין נותנים להם שכר שבת. **תוס'** [בע"ב ד"ה שכר] הק' דהוה חפצי שמים [והשיטמ"ק הו' דמשדכין לתינוק ללמדו וכו' [שבת קנ.], שלא אסרה תורה אלא חפצין], ותי' דקבלת השכר אינו חפצי שמים. [והשיטמ"ק תי' עוד דאיירי בשל חול, וכדעת הר"ח].

והמרדכי [כתובות קפט] הביא בשם **המהר"ם** דאסור לחזנים לקבל שכר, דהוה שכר שבת. אבל הביא בשם **הר"ש** דאין איסור, שמקבלים שכר לקיים מצווה להתפלל [והו' מח' בשו"ע שו ה].

והטור [או"ח תקפה] תמה על מה שנהגו לשלם שכר לתוקע, הא הוה שכר שבת. ואף דבסוגיין הוה מצוה [לדעת רש"י]. והט"ז [ז] כתב דדעת הר"ש דמצווה התלוי בשבת מותר.

דף לז:

לפיכך אין אחריות שבת. [דלא קיבלו שכר, והש"ך [חור"מ סו קנו] נסתפק האם לא נתחייבו שמירה כלל, או דהוה ש"ח]. **והנתיבות** [עב יט] הקשה [לדעת רש"י] דהוה שכירות מצווה אמאי לא יחשב ש"ש משום פרוטה דרב יוסף⁵.

ותי' דכיון דאינו מצוה על כל יחיד⁶, אלא דמוטל על הבי"ד לשכור פועלים למצווה זו [ולכן

1 ובתי' הב' כתב דאיסור נדר הוה עליו כבשר חזיר, ואסור לספות בידים. [ויל"ד מה הדגיש כבשר חזיר].
2 וז"ל **המאירי** ויש שואלין וכי קטן נאסר הוה באיסור נדרו של מדר עד שיהא אף המדיר נאסר בו, ומהיכן בא להיות איסור נדר מתפיס את הקטן.
3 ולפי"ז ל"ש להחיל קונם כלפי עכ"ם כלל. [והדברי יחזקאל טו ד הביא להקשות דלקמן פג מבואר דאם מודר מכל הכהנים יטלו בע"כ, והרי יכול ליתן לכהן קטן דלא נאסר כלל].
4 וע' **מג"א** [רסט א] דין האם יש איסור ספייה באיסור עשה. וכן באכילת היתר בזמן איסור.
5 **והאחרונים** ציינו דדעת **הריטב"א** [ב"מ פב.] דכשמקבל עליו לדעת אמר' דאין דעתו אלא להיות ש"ח.
6 וכתב דא"כ כל א' היה חייב להיות גבאי. [וצ"ב דאחרי שיש גבאי אחר, אין חיוב עלי. וכל מצווה דאפשר ע"י אחרים גדרו כן, דהוה חובה גמורה על כל יחיד, אא"כ אחר עושה. וצ"ע].

מותר ליטול שכר]. ולכן ל"ש עוסק במצווה, דליחיד הוה רשות¹. ועפ"ז כתב דגבאי צדקה אין חיוב ש"ש משום פרוטה דרב יוסף [דלא נחשב עוסק במצווה], דאין חיוב על כל יחיד להיות גבאי צדקה². [ובפטוטו משמע דכל שהחיוב מוטל רק הציבור בכלל, ולא על היחיד לא נחשב מצווה. אמנם מפורש בפוסקים דהעוסק בצרכי ציבור נחשב עוסק במצווה. ולדברי הנתיבות צריך לחלק דהוא באופן דיש חיוב על הציבור, והם מקיימים המצווה עבור כולם. ואילו גבאי צדקה סגי שכ"א יתן צדקה ידיה, ומה שקבעו צורתו ע"י גבאי אינו מצווה].

בנות מי בעי שמירה. [התו"ט כת' דבראשונים משמע דלא גרסו בנות במשנה, ע' רע"א]. והקרא' הק' דאין מצוה ללמד את ביתו תורה [כדאמר' קידושין כט:], א"כ פשיטא דאסור במודר הנאה. וציין דמ"מ האשה מקיימת מצוות ת"ת³, ומברכת ברכה"ת [כדאמר' בס' מז יד, ע"ש בבא"ה]. והשלמ"נ תי' דסוגיין כבן עזאי דחייב ללמד את בתו, ולא ס"ל כדרשא בניכם ולא בנותיכם⁴.

ובמשנה [סוטה כא:]: נחלקו האם המלמדה תורה הוה כמלמדה תיפלות. וכ"פ הרמב"ם [ת"ת א יג] וכתב בד"א בתורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב לא ילמד לכתחילה, אבל אינו כמלמדה תיפלות. והגר"א [רמו כה] ציין דמקורו מסוגיין.

ולמ"ד וכו' קסבר פיסוק טעמים דאורייתא וכו'. ההג"מ [ת"ת א ז, הו' ברמ"א רמו ה] הביא בשם רבינו שמחה ללמוד מכאן דכל חידושי סופרים דנתקן מדרבנן מותר ליטול שכר⁵. וצע"ג דודאי הוה בכלל מצוות ת"ת דאורייתא [ומברכים ע"ז ברכת התורה, שר"ע מז ב]. ועוה"ק הקרא' דאף מצווה דרבנן אסור ליטול שכר, ואף להזות על מי שטמא מדרבנן.

הבית הלוי [א יג ט] הקשה למש"כ הבעה"מ [ר"ה ספ"ג] דבמצווה דרבנן לא אמר' דלאו ליהנות ניתנו, א"כ למ"ד פיסוק טעמים לאו דאורייתא יאסר ללמד אף במקום דאין נטלין ע"ז שכר⁶, שהרי מהנהו [בעצם החכמה. למש"כ הר"ן לה: וע' מש"כ לעיל לה: ולו:].

עיטור סופרים. פ' הר"ן שנכתבו לתפארת הלשון. [ועיטור לשון עטרה ותפארת⁷]. ועוד כתב בשם מורו דהיינו שע"י הטעמים מתפרש הפסוק⁸. אבל הרא"ש פ' חיסור הלשון⁹.

קריין ולא כתיבן הלכה למשה מסיני וכו'. באגר"מ [או"ח ד מד] הקשה דכל התורה נמסר ע"י משה. ועוד הללמ"ס משמע דאינו בגדר תורה שבכתב אלא תורה שבעל פה. ותי' דבהללמ"ס ביאר הטעם בפסוקים האלו משום תפארת וכו'.

והרדב"ז [ג תקצד] הקשה דהו' רק פסוקים בנ"ך¹¹, ולא הו' כמה קרי וכתב שבתורה. ותי' כיון דאינו מילה שלמה.

בשר"ת הרשב"א [ז שסא, הו' בבי א"ח קמא ח] הקשה האיך קוראים קרי ולא כתיב, הא אסור לקרוא אפי' אות א' בע"פ. ותי' דאמר' בסוגיין דהוה הללמ"ס. והפרמ"ג [שם א"א ט] כתב דלפ"ז אם נטף שעוה על המילה דהוה כתיב ולא קרי, מותר לקרוא בס"ת. דבלא"ה מילה זו אומרה בע"פ. [אולם האגר"מ [או"ח א לב] נקט דצריך לקרוא את אותיות הכתיב באופן הזה, ואם נטף יוציא ס"ת אחר¹²].

1 וכ"כ בס' יחוסי תנאים ואמוראים [ע' רב יוסף ד"ה ולפי, הו' בלקט ראשונים] כיון דלא משתעבד, ואי בעי לא עביד, לא חשיב ש"ש.

2 והנתיבות חילק גבי אפטרופוס של יתומים, דבמה שהוא למנוע הפסד, כל יחיד חייב משום השבת אבידה [ואסורין ליטול שכר]. אבל במה שמשביח נכסי יתומין נוטל שכר, ול"ש פרוטה דרב יוסף.

3 וכ"פ השר"ע [י"ד רמו ו], אלא דהוה אינה מצווה ועושה.

4 אבל הקרא' כ' דאף בן עזאי ס"ל הך מיעוטא, ואינו חיוב על האב [ואף דנקט לשון 'חייב', הוה עצה טובה שיהא לה זכות, כדאי התם].

5 וכן הגר"א [כא] ציין המקור מלשון הגמ' כאן, דדרבנן מותר ליטול שכר.

6 [ואפשר דכיון דאינו דבר קצוב [במסירת התורה], א"כ אין חיוב בחינם. ואפשר ע"ד מש"כ הר"ן ח. דחל שבועה על דבר שאינו מפורש בתורה].

7 ותי' למש"כ הרשב"א דמותר ספיייה לקטן באיסור דרבנן. וצ"ב כוונתו דעצם ההנאה הוה איסור דאורייתא, אף אם לא נצטווה.

8 והמאירי הביא פ' דהוה מלשון 'היקף' שהיה ראוי להקדימה וכו'.

9 והמאירי פ' דקאי על הטעמים שהם לתפארת הקריאה, דפיסוק טעמים הוה הטעם שמפסיק בין ענין לענין, כגון אתנח[תא] וזקף. אבל שאר הטעמים שלא רומזים על הפסק הענין הוה רק לתפארת הקריאה.

10 והמאירי הביא י"מ דהסופרים קצרו הלשון לתפארת הקריאה. וחלק דלא באו הסופרים לקצר אות א' מהמקרא חלילה. ובשר"ת רדב"ז [ג תקצד] כתב דכולהו הללמ"ס, ותלו הדבר בסופרים שדקדקו אחריהם.

11 והקשה האיך יהא הללמ"ס בדברי הנביאים, דנכתב אח"כ. ותי' דקיי"ל דהכל ניתן בסיני אפי' דקדוק שעתיד תלמיד לחדש.

12 אבל כתוב דבשם הו', דנקרא אד' מהני כה"ג.

דף לח.

לא העשיר משה אל מפסולתן של לוחות. ע' **יעב"ץ** דדייק דלא היה עשיר קודם, והקשה א"כ האיך מתחילה השרה עליו שכונה. ע"ש.

לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו. **בשיטמ"ק** [בשם ר"ץ] כתב דודאי לא נברא העולם אלא כדי שיקבלו ישראל את התורה, וקשה לפרש את הגמ' כפשוטו. [ובעלי חידושי האגדות האריכו בזה]. אלא אף מתחילה כוונת ר"י בר"ח לפרש דקאי אפלפולא בעלמא, כלומר להבין הדברים הסודיים וטעמי התורה המכוסים והעמוקים עמוק עמוק עמוק מי ימצאם. [ע"ש עוד].

ועתה כתבו. **הרמב"ם** [ס"ת ז א] כתב מצוות עשה לכ"א לכתוב ס"ת, שנאמר ועתה כתבו, כלומר כתבו ס"ת לפי שאין כותבין ס"ת פרשיות פרשיות [גיטין ס. 2]. והשאג"א [לד] חקר האם קיום המצווה רק בפרשה זו, ונפק"מ כשאחר כתב את הס"ת, והוא השלים פרשה זו. או דרמנא אמר כתבו לכם, ובע"כ קאי על כל הס"ת.

אלא על גבור ועשיר וחכם וענין. ובשבת צב. איתא חכם גבור עשיר ובעל קומה. [ולא הוזכר ענין]. ובמסכת **ש"ס** כתב דמצווה ליישב.

וה**רמב"ם** [יסוה"ת ז א] כתב דאין נבואה חלה אלא על חכם גדול, וגיבור במידותיו, והוא בעל דעה רחבה מאוד. ובדורות **הר"ן** [ה] חלק דבסוגין מבואר דקאי כפשוטו [וכה"ק בכס"מ שם]. והכס"מ כתב דהרמב"ם כתב כן מסברא ולא ע"פ סוגיין. והלח"מ הקשה דבמורה נבוכים [וכן בשמונה פרקים ז, בפיה"מ סנהדרין, וכן באגרת תימן] למד כן להדיא מסוגיין. ועוה"ק **הר"ן** [שם] דמאחר דכתב דבעי ענין, אמאי בעי גיבור ועשיר, דהא ענוה גדולה מכולם.

וכ"מ **בשיטמ"ק** דהוה כפשוטו, וביאר שיהא שלם בכל דבר, ולא יצטרך זולתו. ובדורות **הר"ן** ביאר דהנביא שינבא להמון צריך להיות נבחר ונרצה לכל הכתות, לאוהבי החכמה ואוהבי העושר ואוהבי הגבורה, ושישלימו לו מעלות המדות. [וע"ש מה שהאריך בענין מה שהיה משה כבד פה].

ר"ן ד"ה וזן. אפי' כרבנן וכו'. דבתורת מצווה וכו'. ובפסקי **הרא"ש** [וע"ע בתוס', ותוס' לעיל לג:] הביא בשם **ר"ת** דכיון דזן לפניו מסתמא הוה בתורת מתנה.

ותוס' [וכ"כ הרא"ש בשם **י"מ**] פי' דאירי במזונות יתירין [וכמ"ש הר"ן בע"ב גבי בהמה]. והרשב"א הקשה דבמשנה איתא אע"פ שהוא חייב וכו'. ועוד מה מקשה הגמ' [בע"ב] גדולה מזו. [וע"ע בתוס' הרא"ש].

וה**טור** [רכא] הקשה אמאי הביא הרא"ש כ"ז בפסקיו, מאחר דקי"ל כחנן, ואף פורע חובו מותר. וע"ע **ס"ז** [רכא ז] וק"נ [ט] מש"כ בזה.

אבל **תוס'** [בפי' הא'] כתבו דקאי כחנן. וכ"מ **ברמב"ם** [ו ד] משמע דהמשנה קאי כחנן, שכתב דמותר לפרוע חוב 'לפיכך' זן וכו'.

רא"ש ד"ה וזן. דתקנת אושא, לאו מתני' היא. אבל **תוס'** כתובות [מט: ד"ה כשהם] כתבו דקטני קטנים [עד בן ו'] חייב מדינא דמתני' [כתובות סה: 2]. אבל ה**טור** [אה"ע קיב] וכמה **ראשונים** [הו' באבנ"מ עא ג] כתבו דאף קטני קטנים הוה מתקנת אושא.

1 **השיטמ"ק** כתב דאף שזרעו של משה לא הגיע למעלתו, זכו בזכותו, שניתן להם במתנה. ועוד כת' דקאי אכהנים ולויים דכולם זרע א'.

2 והשאג"א תמה דקי"ל דחומש שלם כותבים, וא"כ סגי לכתוב ספר דברים, ומנלן דבעי לכתוב ה' חומשים. [והשלמ"נ הביא לדון דסוגיין ס"ל כמ"ד דמותר לכתוב, וכ"פ הר"ף שם. והרמב"ם ס"ל דדחויא בעלמא היא].

3 או אם כתב ס"ת ובלה ונשאר פרשה זו, או שכתב פרשה זו לבד באיסור.

4 והר"ש **איגר** [בס' ליקו' לרמב"ם] כתב דאפשר דזה כוונת הרמב"ם שלם בגופו.

5 והביא מש"כ הרא"ש דסוגיין איירי לענין נביא בקביעות, והרמב"ם איירי אפי' עראי, ולכן לא הביאו.

6 והביא דברי **הגמ'** [ע"ז כ:]: דענוה גדולה מכולן. דא"א להשיג הענוה, מבלי שיקדמו לו טהרה וקדושה ויראת חטא וכו'. וכיון שכן מן הידוע שהוא מושל על יצרו ושהגיע אל מדת ההסתפקות. שאם יצרו מושל עליו וידאג תמיד למה שלא השיג, א"א שישגי אותן המעלות.

7 וביאר דלשון נביא הוא המשמיע תמיד ומדבר להמון.

8 והב"י כתב דהרא"ש לא פסק דפורע חובו מותר במודר הנאה, ואף דבממון פסק בחנן. באיסור נדר אסור. והס"ז שם הקשה דהוא נגד סתמא דהגמ' [לעיל לג] דתליא בהדדי.

9 והביאו רא"י מהגמ' [כתובות סה], אבל לר"ן [שם] הוה חיוב אגב האם, ואין חיוב בפנ"ע אף בקטני קטנים.

דף לח:

ר"ן ד"ה שאם. ונ"ל ל"ש אלא מזונות יתירים. אבל הרשב"א כתב דמותר לזונה בכל עת, דכיון דבשעה ראשונה הותר, הותר בכל שעה ושעה. ועוד שהרי הוא משיב אבידה. [וצ"ב].

בוגרת ומדעתה. הפור"י הקשה דהמ"ל נערה ומדעתה, דנערה מקבלת קידושי עצמה. וכתב דמ"מ כשהאב מסר אסור, דמסר לו שפחה.

ובחי' ר"א מן ההר כ' בשם רש"י דאינו הנאה גמורה כיון דאין לאביה רשות בה, וכולי האי לא היה בדעתו לאסור¹.

ר"ן ד"ה אלא. וקמ"ל אע"ג דמתחייב לזונה, ונמצא מהנהו. [וכע"ז כתב הריטב"א]. אבל הרשב"א כתב דהוה רוח בהא שהיה חייב להשיאה, ועכשיו זה פוטרו. וביאר דכיון דאינו חייב בחייו, וב"ד לא כופים ע"ז לא נחשב הנאה.

ר"ן ד"ה ובבתו. א"נ וכו' שאם עשאו שליח וכו' אסור. והרשב"א חלק דכיון דלא בעי שליחות אין איסור, כיון דהוה דבר מצווה. [וכדעת הרא"ש הו' לעיל לו: דמותר לעשות שליח כשאי"צ שליחות].

המדיר את בנו לת"ת. הרא"ש הביא י"מ שהדירו אביו שלא יהנה ממנו. וכ"כ המפרש ור"א מן ההר בשם רש"י. וכ"כ הרמב"ם [ו יז], ומותר לאב לעשות לבן מלאכות אלו שהן קלות ואינן חשובות.

ובחי' ר"א מן ההר הביא י"מ דה"ה המדיר לחבירו, ובנו מילתא דשכיחא נקט. וחלק דדוקא בנו הנאות האלו אינן חשובים, ודעתו לאסור בהנאת גופו רק בהנאות חשובות. אבל בהנאת ממונו דעתו לאסור לכל דבר.

אבל הרא"ש והר"ן [והרמב"ן וריטב"א], וכ"כ הראב"ד [בהשגות שם] שהדיר תשמיש הבן עליו, ומותר באלו כיון דאין בהם ביטול תורה².

ר"ן ד"ה ירושלמי וכו' אדם מסויים. אבל ר"א מן ההר כתב דהבבלי פליג אירושלמי ואסור בשוק. וכ"כ הכס"מ ע"פ השמטת הרמב"ם.

מותר להשקות לו כוס של שלום. הר"ן כתב דדוקא משל מודר, דהתירו רק את השימוש בזה. וכ"כ הרמב"ם [ו י³]. אבל המאירי הביא בשם תוס' דמותר אף בשל מדיר, דאדעתא דאבילות לא נדר. וכ"מ ברא"ש.

למנחרותא. פ' הרא"ש למראית העין וכבוד, ולשמשו. ובשיטמ"ק [בשם ר"ן] ביאר דאע"פ שאינו זן אותם יכול להשתעבד, דיכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואיני זנך⁴. [גיטין יב]. [ולראשונים דאייירי במזונות יתירים נוחא טפי]. והר"ן הביא אית דגרסי דכשמתים מניחים אותם⁵. ובחי' ר"א מן ההר פ' דהם נמכרים מצד זירוזתם ועבודתם ולא מצד שומנם.

דף לט.

בשנכסי וכו'. בפשוטו אסור על עצמו הנכסים. [וע' מש"כ לעיל לג: גבי השבת אבידה]. והמחנ"א [נדרים כג] דן בזה [ע' בסמוך]. אבל בחי' ר"א מן ההר כתב דלאו דוקא, שהרי מודר הנאה איירי באומר הנאתי עליך, ומשמע בין הנאת גוף ובין הנאת ממון.

רא"ש ד"ה אפי' יושב. דהנאת כבוד לא חשיבא הנאה וכו' הנאת דריסת הרגל וכו'. מבואר דיש כאן ב' הנאות ה'כבוד', והישיבה הצוותא [הנאת דריסתו]. ומשמע דסברת מצווה ל"מ להנאת דריסה.

- 1 [משמע דיש קצת איסור הנאה בדבר, אלא דאמר' דלא היתה כוונתו לזה וצ"ב].
- 2 והריטב"א הוסיף דהוה נמי מלאכות הצריכים לאב, ואין דרך לעשות בעצמו.
- 3 והראב"ד השיג ואין אין בה הנייה, אלא שיש בו חיי נפש. ואולי משל עצמו קאמר שאינו מהנהו אלא ההשקאה בלבד והיא מצווה. [והב"ח רכא ביאר דהבין בדברי הרמב"ם דבשל בית המרחץ הותר משל מודר, ודוקא בבית האבל בעי משלו. וע' כס"מ].
- 4 [וצ"ב בבהמה טמאה ל"ש סברא זו].
- 5 [ונחלקו הראשונים [ב"ק י. תוד"ה שהשור] האם נכרי ועבד שמתו מותרין בהנאה].
- 6 משמע דהגדרת הנאה הוה משום דשווה יותר למכירה [ולא תליא האם יש בכך תוספת שימוש]. [ושא"ר ביארו מצד השימוש].

וצ"ב. ובמש"כ דהנאת כבוד ל"ח הנאה, יל"ד האם הוא משום דאינו נהנה מהחפץ, או דהוה הנאה שאינו חשובה. [ונפק"מ היכא דאסר את עצמו בזה להדיא, וכמו זריקת צרור].

ובחי' **ר"א מן ההר** כתב דאע"ג דעביד ליה צוותא לאו הנאה גמורה היא, שהרי מותר לדבר עם מוֹדֵר הנאה. א"נ לא מסיק אדעתיה בשעת נדר לאסור הנאה מועטת. [משמע דהותר אף לולי הטעם של מצווה].

אבל הר"ן [בתחילת העמ'] כתב דמצווה דנפשיה קעביד, ומתהני ממילא. וכ"כ הריטב"א ונמוק"י.² והר"ן [בע"ב] הוסיף דהיינו דוקא הנאה דממילא, ול"מ סברא זו כשנותן לו משלו. [אבל הריטב"א לד. לא חילק בזה, וכ"ד תלמידי רבינו יונה בשיטמ"ק כתובות. וקצת משמע דכ"ד הרא"ש כאן].

והתוס' הרא"ש הקשה אמאי אין בזה איסור משום דנהנה מפרוטה ברב יוסף. ותי' דדוקא גבי אבידה, דמתעסק בממונו, והוה כאילו נטל פרוטה ונתנו לעני. אבל הכא מתעסק בגופו במצווה, וממילא נפטר. ועוד תי' דבעודו מבקר החולה יכול ליתן פרוטה לעני, משא"כ באבידה כשטורח לנערו וכו'.

אי בשנכסי חולה וכו'. פ' הר"ן שנהנה בדריסת הרגל. והש"ך וט"ז [ר"ס רכא] הביאו מכאן דיש איסור בעצם דריסת הרגל, ואף שאינו מקצר דרכו בזה [ודלא כב"ח שם], וכ"כ הריטב"א כאן להדיא. אבל בחי' **ר"א מן ההר** כתב משום הנאת הצל.

ר"ן ד"ה ואי בשנכסי חולה. ומשום מצווה ל"ל ליהנות מאיסורא. והריטב"א כתב דנדרים חלים ע"ד מצווה, והכא אפי' שבועה שאינה חלה לבטל את המצוה, כה"ג חל משום כולל.³

והריטב"א הקשה דקי"ל דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ותי' דחיישינן דילמא אגב אורחיה יהנה [הנאת הגוף], וכנודר מהמעין דכיון דנהנה ע"י אסור⁴ [וכמ"ש הר"ן לעיל טו:]. וכ"כ המחנ"א [נדרים כה] מכאן ראייה דאסור בשאר הנאה, וכר"ן לעיל. והשעה"מ [שופר א ג] כתב ליישב לדעת הריטב"א [דמותו אף בשאר הנאות] דהיכא דיהנה אחרי שנגמר המצווה אסור [וכמ"ש המאירי עירובין לא, הו' לעיל שם].⁵

במקום שנוטלים שכר וכו'. פי' הרא"ש והוא עושה בחינם, ומוחל השכר מהנהו. וכ"כ הר"ן. ועפ"ז כתב בחי' **ר"א מן ההר** דאם נוטל הפרוטה שכר, או שמוציאה מרשותו מותר. כדאמר' לעיל [לג]. תפול הנאה להקדש.⁶

והט"ז [רכא טז] כתב דאף דאסור על עצמו נכסי המבקר [ולא גופן], כיון דנפטר מלשלם הוה כאילו נטל שכרו והחזירו לו. ורע"א [שם וכה"ק המחנ"א כג] תמה דאסור רק נכסיו דשעת נדר, אבל אינו יכול לאסור נכסים שיבואו לו [למבקר] אח"כ. דהא אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו. וכתב ד"ל דאיידי דהחולה אסר על עצמו [ואדם אוסר דבר שלא בא לעולם על עצמו וכדלקמן מז]. [והשמ"ל⁷ דן דכה"ג אמרי' מחיותיה לא אדריה]. ומ"מ הקשה רע"א דהט"ז קאי אלשון השו"ע דאיידי דהמבקר אסר.

רא"ש ד"ה על העמידה. דנראה כמבזה מצוות ביקור, ועל הישיבה הוא דבעי למשקל שכר טרחו וביטול מלאכתו. משמע דעל הישיבה נוטל שכר טירחא ובטלה, ול"ש שכר בטלה על עמידה.⁷ אבל הר"ן כתב דכיון דמצוות ביקור די בעמידה. משמע דמותו ליטול שכר גמור על

1 [ויל"ד דקבלת אדם חשוב מהני לקידושין, דנחשב נתינת הכבוד כקבלת שווה כסף].
2 ויל"ע להך סברא האם נחשב שאינו מקבל ממנו כלל. או קבלה ממילא דמי לזריקת צרור, והיכא דאסר להדיא אסור.
3 [והמגיה לריטב"א דייק דאם נשבע שלא לבקר לא חל שבועה, דנחשב מצווה גמורה. ודלא כדעת הראשונים דביקור חולים דרבנן].
4 וכתב הריטב"א וכן הנודר ממצות מצווה אסור לאכול, דלא סגי דלא נהנה.
5 אמנם העירו דמשמע דרק באיבע"א נתחדש גזירה שמא ישהה, אבל עצם הישיבה מותר.
6 [דעל עצם הביקור אמרי' דממילא נהנה, ואף במקום שנוטלים שכר. ואינו נחשב שנותן לו דבר השווה ממון. דמסתבר דאסור לתת לו פירות, והוא יתן הנאה להקדש].
7 ומש"כ הרא"ש דהוה כמבזה המצווה, יל"ד האם כוונתו דכל הנוטל שכר מצווה הוה כמבזה [ומטעם זה בעי בחינם]. או דביאר דל"ש בזה שכר בטלה, דהנוטל שכר בטלה על דבר מועט כזה הוה כמבזה המצווה.

הישיבה. ובשיטמ"ק ביאר דמותר ליטול שכר, כיון דאי בעי פטר נפשיה מהאי מצווה. [ואף דהכל בכלל צורת קיום המצווה, מותר ליטול שכר על מצווה דאינו חובה]. [וע' מש"כ לעיל לז. בשם רש"י קידושין].

לא אדרה מחיותיה. דכיון דהחולה אסר אמדינן דעתיה דלא נתכוון לאסור הנאה זו. אבל שהמבקר אסר, אסור.

והרא"ש [ד"ה בשנכסין] כתב דדוקא הנאת ביקור, אבל שאר חיי נפש כגון אכילה ושתייה אינו יכול לקבל ממנו. אבל הר"ן [מא:] כתב דמהך סברא מותר ליטול אפי' סם של הרופא [וע"ש]. [ולכאורה מקור דברי הרא"ש דמבואר [לקמן מג] דאף אם אין לו מה יאכל אסור, ולא אמרי' דלא אדרה מחיותיה, וכה"ק הרשב"א [לד.]. והא"ש [נדרים וז] כתב [דלדעת הר"ן] י"ל דהתם הוא אסר את העני עליו, וכה"ג לא אמרי' אדרה מחיותיה].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. [בע"ב] דמצווה קעביד ואידך ממילא מתהני, אבל היכא דיהיב ליה שמהנהו ממש מיד ליד וכו'. וכ"ד הריטב"א ונמוק"י, אבל תלמידי רבינו יונה [בשיטמ"ק כתובות קח]. נקטו דאף בצדקה שייך סברא זו. [ומשמע דסברת הר"ן ד'הנאה ממש' לא תליא במה שנעשה עבור זה. משא"כ גדר הנאה דממילא תליא ב'מעשה' שמהנהו להחשב הנאה. ובמקום דהוה ממילא מותר].

והרשב"א [לד.] בתחילת דבריו כתב דכל שמקיים מצווה, אידך ממילא נהנה, והנאה דממילא מותר. ושוב הקשה מהמשנה [מג.] דאין לו מה יאכל דאסור ליתן לו'. והוכיח מזה דכיון דנשאר אצלו הנאה אחרי שנגמר המצווה אסור. וכתב דהא דהותר במקום מצווה הוא משום דאמרי' במקום מצווה דנפשיה לא אדרה, ע"ד מש"כ בגמ' בסוגיין². והא"ש [נדרים וז] תמה דהך סברא שייך רק היכא דהמדיר אסר את עצמו, אבל היכא דהמודר אסר לא איכפת ליה במצווה של השני, כדאמרי' בסוגיין גבי ביקור חולים.

דף לט:

רמז לביקור חולים מה"ת. ר"א מן ההר כתב דבקרא לא מוכח דהוי מצווה, אלא שכן דרך בני אדם. דאינו מצווה דאורייתא. והרמב"ם [סה"מ כלל הג'] כתב דרמז משמע אסמכתא, והוה דרבנן³. והרמב"ם [אבל יד א] פסק דביקור חולים הוה מצווה מדבריהם, אבל הוה בכלל ואהבת לרעך כמוך⁴.

הפרמ"ג [אר"ח עב ד] דן האם עוסק במצוות נוחם אבליים [דרבנן] פטור ממצות ק"ש, ודן דהו' בכלל גמ"ח וכמ"ש הרמב"ם. [עב ד"ה ביום] הוכיח דפטור, דאף ביקור חולים דרבנן⁵, והעוסק במצוות נאמר בביקור חולים [סוכה כה]. [אלא דהוה בכלל גמ"ח דאורייתא].

רא"ש ד"ה רמז. דהא דדרשי' [ב"מ ל:] 'ילכו בה' זו ביקור חולים אינו מפורש. [משמע מדבריו ד'רמז' הוא מפורש. אבל יל"פ דמפורש דיש ענין בביקור חולים, ולא הוה מצווה מפורשת].

ובכל יום ויום יורים בהם חיצין וחניתות ומאירים. פרש"י [סנהדרין קי.] הביא לפרש שכך גזר עליהם המקום. ועוד פי' האידינא דמאחר שראו שהקפיד הקב"ה, עד דמחו להו לא נפקי משום כבוד המקום.

תניא ביקור חולים אין לה שיעור וכו'. הר"ש [פאה א א] הקשה אמאי לא מני לה במשנה דאין להם שיעור.

1 ותלמידי הר"י כתבו בצדקה לא אמרי' כן, כיון דיכול ליתן לעני אחר. [ויל"ד האם ה"ה היכא דליכא אחר, וכההיא דאין לו מה יאכל]. וצ"ב דהיכא דעומד עני לפניו לכאורה הוה חיוב גמור [ומ"ש מהשבת אבידה]. וכן אין חיוב ללמד דוקא אותו בחינם.

2 [אלא דהוה להיפך, דנותן ההנאה לא נתכוון לאסור. ולא שדעת המודר לקבל בזה הנאה].

3 והמהר"ץ חיות ציין דב"מ מבואר דרמז אינו כמו כתוב בקרא, והוה הללמ"ס מדאורייתא.

4 והרמב"ם בסה"מ [שרש ב] השיג ע"ד הבה"ג שמנאם במנין המצוות, דנלמד מדרשות, ומה שאינו מפורש בקרא אינו ממנין תרי"ג, אלא הוה בכלל מצוות ואהבת לרעך כמוך. והרמב"ן [סה"מ שורש א] כתב דהוה מצוות דאורייתא, דהוה בכלל והלכת בדרכיו, וביקור חולים ולהלביש ערומים ולנחם אבליים הכל בכלל מצוות גמילות חסדים.

5 והביאו מלשון הביא"ה דביקור חולים הוה מצווה דרבנן. אבל לשון הקרית ספר [אבל יד] דמצוות גמילות חסדים הוה דאורייתא, ופרטי גמ"ח מדבריהם.

6 ושמעתי לדון דלמש"כ הרמב"ם דהמקור לגמ"ח משום ואהבת לרעך, והוה רק מכשיר, ולא עצם המצווה.

ותי' דהוה בכלל גמ"ח¹.

אפי' גדול אצל קטן. השיטמ"ק [בשם שיטה] הקשה מ"ש מהשבת אבידה דפטרה תורה זקן ואינו לפי כבודו. ותי' שהרי מצינו בהקב"ה ביקר אצל אברהם. ובאהבת חסד [ג ג] ציין לגמ' עירובין יח: דהקב"ה עשה שושבינות לאדה"ר, מכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן ולא ירע לו [ולפ"ז קמ"ל דהוה לפי כבודו, דכן דרך ארץ לבקר אצל קטן]. ובשלמ"נ כתב דזקן ואינו לפי כבודו ילפי' מ'והתעלמות', וה"מ בממון, אבל ביקור חולים נוגע לפיקו"נ². [ונפק"מ בזה במקום דבאמת אינו לפי כבודו³].

אפי' ק' פעמים ביום⁴. והרמב"ם [יד ד] כתב כל המוסיף משובח ובלבד שלא יטריח. והשיטמ"ק [בשם רא"ם ושיטה] כתב דאפי' שמתבטל ממלאכתו⁵.

נוטל א' מס' בחליו, בן גילו. בגמ' [ב"מ ל:] דרשי' 'לכו' [שמות יח כ] זה ביקור חולים. ומקשה הגמ' היינו גמילות חסדים. ל"צ אלא לבן גילו, דאמר מר נוטל א' מס' בחליו. וקמ"ל דאפ"ה אי בעי ליה למיזל⁶. אבל הרמב"ם [יד ד] כתב דכאילו נוטל חלק מחליו והקל עליו. ודייקו דמשמע דאינו נוטל החולי לעצמו [ודלא כגמ' ב"מ], ועוד דהשמיט דאיירי בבן גילו.

דף מ.

רבא יומא קמא וכו'. וכ"פ הרמב"ם [יד ה] ע"פ מס' שמחות דאין מבקרים את החולה אלא מיום ג' ואילך. ואם קפץ עליו חולי מבקרים מיד. ובמס' שמחות איתא שהקרובים וחברים נכנסים מיד⁷ [וכ"פ השו"ע שלה].

לא לסעוד איניש קצירא לא בג' שעי וכו' כ"ה דלא ליסח וכו'. אבל הרמב"ם [אבל יד ה] כתב טעם אחר מפני שהן מתעסקין בצרכי חולה. ובהג' הרמ"ך השיג בדגמ' איתא טעם אחר. והכס"מ כתב דאפשר דלא היה בגירסתו.

והאהבת חסד [ג ג] כתב דמסתבר דהוה לפי שעות זמניות. ועוד כתב דאם אינו יכול לבוא אלא בג' שעות וכו', נראה שטוב יותר לבקר כדי שלא יבטל מצווה זו לגמרי. [והברכ"י יו"ד שלה כתב דלא נהגו להקפיד בזה, דסמכו על טעם הרמב"ם, ותליא בכ"מ לפי המציאות].

הנכנס לבקר לא ישב וכו' מפני שהשינה שרויה וכו'. תוס' שבת [יב: ד"ה לא] כתבו דאיירי כשהחולה שוכב נמוך, שלא ישב גבוה מראשותיו של חולה. [וע"ע בשו"ע שלה ובבית הלל שם].

סוגיית זוחלין

ר"ן ד"ה אמר. לפי שאין מי גשמים מטהרין בזוחלין וכו' כדתניא בספרי וכו'. משמע דהוה דאורייתא, ובפשוטו אף כשרבו הנוטפין על הזוחלין בנהר פסול מדאורייתא. אבל המרדכי [שבת שנח] כתב בשם המהר"ם דהמ"ד דאסור לטבול בנהר הוה גזירה⁸ אטו חרדלית של גשמים¹⁰. והב"י [יו"ד רא ב בסופן] הביא מזה דפסול זוחלין הוה גזירה, אבל הדרכ"מ [ז, והרמ"א רא ב, והב"ח ו] כתבו דלכו"ע זוחלין הוה פסול דאורייתא, אלא דמדאורייתא לא חיישינן להכי

- 1 וכתב דהמשנה התם איירי בגמ"ח בגופו, דבממונו יש שיעור חומש. [וע"ע מהרש"א ח"א].
- 2 [והאחרונים דנו ע"פ הסוגיה בסנהדרין עג. האם שייך פטור זקן ואינו לפי כבודו בהצלת גופו].
- 3 [ובגמ' ב"מ ל: איתא דקמ"ל קרא דחייב ביקור חולים, אף בבן גילו. וקמ"ל קבורת המת, אפי' זקן ואינו לפי כבודו. משמע דביקור חולים לא אמרי' כן].
- 4 והשיטמ"ק [בשם ר"ן] כתב דשמא תכבד עליו חליו.
- 5 בפשוטו משמע דהו' חובה אפי' ק' פעמים [כשיש צורך בדבר]. אבל ברמב"ם משמע דהוא משובח בעלמא.
- 6 ובאהבת חסד [ג ג] הקשה מנלן דמחוייב בזה. ותי' דקים להו לחז"ל דהמצווה לא יזיק.
- 7 [והכס"מ הקשה דהרמב"ם השמיטו].
- 8 אבל רש"י [חולין לא:] כתב דאין טובלים בחרדלית של גשמים המקלח מן ההר בכח, דקטפרס אינו חיבור, ואין מ' סאה במקום א'. [והמפרשים דנו האם כוונתו לאפוקי שלא לדון לצרף את המים שבחרדלית למ' סאה, או שיחשב החרדלית חיבור למקום שלמעלה דיש מ' סאה, וע' קה"י בסו"ד]. ותוס' [שם] כתבו דבחינם פי' כן, דנתמעט להדיא בתו"כ. ורש"י חגיגה יט. כתב דמקום קטפרס הוא זקוף ביותר, ואינו חיבור. ואף אם אינן קטפרס אין טובלין עד שיהא אשבורן כדתניא בתו"כ וכו'.
- 9 [ותוס' חגיגה שם ביארו בשם הר"ר אלחנן דכוונת רש"י לפרש הא דגזרינן גל אטו חרדלית, וגל מהני זוחלין, וע"כ גזירת חרדלית של גשמים הוא אף בלא פסול זחילה, ומשום דל"ש בזה שיעור]. ולשונו גזירה 'לכתחילה' [אבל בדיעבד עלתה לו טבילה. ודוחק בדיעבד כשר לענין דלא נחשב בני נדה]. וצ"ע לדברי הב"י, וכי נאמר דבכל זחילה א"צ לטבול שוב.
- 10 [אבל הרא"ש מקוואות הביא דברי המהר"ם באופן אחר, ע"ע בסמוך].

[משום דקמא קמא בטיל]. וע"ע חת"ס [י"ד רב, ובחי' כאן] דהאריך בזה.

הגר"א [רא ו, וצא] כתב [ע"פ דברי הריב"ש רצב דזחילה הוה כקטפרס] דטעמא דמעין מטהר בזוחלין, ומקוה בעי אשבורן, משום דקטפרס אינו חיבור¹.² ומקוה בעי חיבור למ' סאה, אבל מעין מטהר בכל שהוא³. ועד"ז כתב המאירי [שבת סה:]: כע"ז שטעם פסול זוחלין⁴ שהנוטפין צריך מ' סאה במקום אחד, אבל מים חיים חיותם מחברם אף בזחילתן, וא"צ מ' סאה במקרא⁵.

[ועפ"ז כתב הגר"א להוכיח דאף לטבילת אדם מעיין א"צ מ' סאה. ובשעריי [ג כז] כתב דאף לדעת הראשונים דמעין בעי מ' סאה לטבילת אדם. דמ"מ אינו דין 'שיעור', אלא דין במעשה הטבילה, וה"נ הרי טבל במ' סאה, אף דאינן מצורפין זל"ז].

ודעת **תוס'** בכ"מ [גיטין טז]. דכשיש שיעור מקוה שלם, מהני אף קטפרס להתחבר עליו. והאחרונים העירו דה"נ במעין, כל משהו יש עליו שיעור שלם, ויהני להתחבר עליו [ומשמע דהגר"א לא קאי בדעת תוס' הנ"ל, וע"ע שער"י שם מש"כ בזה]. [וע"ע לקמן מ: דלדעת הראשונים מעיין שריבה עליו יש לו דין מעיין במקצת, וע' מש"כ שם לדעת הגר"א].

ופליגא דשמואל וכו' תוס' [בכורות נו.]. הקשו מנלן דרב פליג עליה, דכיון דהפרת מתרבה, דע"י הגשם נתרבו המים העולים מהתהום, ויודעים דירד גשם בא"י. ותי' דמ"מ אפשר דנתרבו מי התהום בלא גשם. אבל **בריטב"א** מבואר דעיקר מימרא דרב קמ"ל סהדא רבה דאסור לטבול בו. וכ"מ בר"ן.

אבל בחי' ר"א מן ההר כתב דאף שמואל מודה לענין דאסור לטבול, דחיישין שמא לא נתרבו מי התהום, ופליג רק אהא דאמר רב סהדא רבא פרת.

רא"ש ד"ה אין המים. ולא אמר קמא קמא בטל שכל דבר שדרכו ליגדל⁶, וגדל בלי הפסק וכו'. [וכ"כ תוס' ב"ק שם בשם ר"ת]. ויל"ד האם הוה סברא כלפי חוזר וניעור, אף מתחילה אינו בטל. והריטב"א ביאר דהוה כאילו כל מה שיפול לבסוף כבר נפל⁷.

אבל דעת **ר"י** [בתוס' יבמות פב: ד"ה אמר, וכ"כ תוס' שבת סה: ובכורות נו.]. דברוב⁸ לא אמרי' קמא קמא בטל, אלא חוזר וניעור. [וע' לקמן נח בגדרי ביטול דרך גדילתו, וחוזר וניעור].

ותוס' [בכורות נו.]. כתבו בשם **ר"ת** דמדינא אמרי' קמא קמא בטל, אלא שהחמירו משום מראית העין. [וכ"כ הנמוקי בסוגיין, ע"ע בהמשך].

בא"ד כיון דאינו בטל נהפכו כולם לנוטפים. [משמע דאף מי המעיין בטלו מלהחשב מי מעיין, ויל"ד האם הוא משום ביטול בורב, או דאין להם חשיבות וכח טהרה כשמעורב בו מים אחר].

והראב"ד [בעלי הנפש, והו' בראשונים בשבת סה:]: הקשה דבסוגיין משמע דבעי רבו הנוטפים לפסול, אבל במחצה על מחצה כשר, ואילו **בעדיות** [ז ג] תנן העיד רבי צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפין⁹ שהן כשרין [למי חטאת], ובעי רוב זוחלין. [וע"ע בסמוך בפ' הך משנה].

והראב"ד [במהד' א'] תי' דלרווחא דמילתא נקטו בסוגיין רוב. ועוד תי' הראב"ד [במהד' ב'] דמחצה כשר להטביל בזוחלין, אבל לטבילת זב ומי חטאת בעי רוב מי מעיין [דרך כשיש רוב

1 ואף דהפוסקים החמירו מאוד בזחילה, ואף במידי דל"ש כלל להחשיבו קטפרס [וברש"י בחגיגה הנ"ל כתב דקטפרס הוא הר זקוף ביותר. וע"ע ב"י סו"ס רא], וע"כ דאף כוונת הגר"א דעיקר פסול זחילה הוה מגזיה"כ. והגר"א ביאר דמתיישב הא דבמעין ליכא פסול. [ועדיין צ"ב]. [וע"ע שעריי ג כז דהאריך לתמוה על הגר"א, דזחילה הוה פסול מגזיה"כ, ומה בא לפרש].

2 **והאמר"מ** [א דו, הו' בקה"י כאן, וע"ע לק' מא]. הקשה דמבואר בכמה משניות דמהני להשיק מים [לטהרם] ע"י מעיין [זוחל], ואילו לדברי הגר"א הרי אין כאן חיבור. ותי' דלענין השקה א"צ 'חיבור', וסגי בנגיעה. וקטפרס לא גרע מנגיעה. [וע"ש שדן עפ"ז לגבי שלג].

3 וע' מה שהו' בהערה לעיל מדברי **רש"י** חולין לא: [ומשה"ק התוס' דהוה גזיה"כ ע' מש"כ לעיל].

4 דביאר טעם הדבר דמעין אשבורן כשר.

5 אמנם משמע מלשוננו דבמעין יש 'דין חיבור' במקומו. ולא משום דא"צ חיבור. [וכע"ז כתב האמר"מ א] דלדחוק לדברי הגר"א דבמקום הילוכו [הטבעי] נחשב זוחלין חיבור. אבל כתב דבגר"א לא משמע כן].

6 וכ"כ **תוס'** ב"ק ק: בשם **ריב"ם** [ולפ"ז אפי' אם יש הפסק בריבוי]. וע"ע בשיטמ"ק ובראשונים שבת בזה. [משמע דגדר הדין דלמפרע, אף מה שנפל מתחילה אינו מתבטל].

8 במין במינו, או ששים במין בשאינו מינו [עי"ש].

9 **והראשונים** פ' דהיינו מי גשמים, אבל **הרמב"ם** [פיה"מ עדיות] פ' דהיינו מים הנוזלין טיפין טיפין מהמעיינות. [ואין להם דין מעיין].

מי גשמים בטל ממנו שם מעיין לענין זוחלין¹. והאמר² מ' [א סט] הביא דמבואר דהמי גשמים אינו חוצץ דלח אינו חוצץ, וסגי במחצה מי מעיין³. [וכ"כ בשער⁴ ג כו]. והרמב"ן [שבת שם] חילק דהיכא דקדמו מי מעיין מהני עד רוב מי גשמים. ואילו ר"צ איירי דהזוחלין הלכו למקום שקדמו הנוטפין.

והתה"ד [רנד, ה' בס"ז רא ג] הקשה מ"ש שאובין, דכיון דיש מ' סאה כשרים, אף אם יוסיף אלף סאה שאובין [אפי' בבת א' הכל מתכשר⁵, ואילו במעין בסוגיין כשיש רוב נוטפין נפסל⁶. ותי' דלגבי שאובין אמרי' דהשקה מהני להחשב זריעה, והוה מחוברין. ועי"ז פקע החסרון שאובים, דהוה תלושים בידי אדם. אבל אף במים מחוברין יש פסול זחילה, ול"מ השקה להחשב שהם מעיין. והב"ח תי' שאובין כשרין מה"ת, וכ"כ בריטב"א [כאן] בשם ר' פנחס⁷. אבל ה"ט הביא דגבי מעין שעשוי כנדל [הו' בר"ן מא]. מבואר דאף לגבי מעיין מהני כה"ג. דבגומת המעין מהני להצטרף [וע' לקמן מא]. והשער⁸ [ג כו] ביאר דע"י השקה חל ע"ז תורת טהרה של מקוה, ואילו לענין מעין בעינן למי המעין, ולא סגי במה שחל עליו תורת מטהר. ועד"ז יל"פ ע"פ דברי הגר"ח [הו' בסמוך] דבעי מי מעיין, או עצם המעין. ועי' השקה לא יחשב מי מעיין.

בא"ד אבל מעיין לא אמעיט מאשבורן וכו'. וכ"כ תוס' [בכורות נה: ד"ה שמא, והראשונים שבת שם הארכו בזה]. אבל השיטמ"ק [ביצה יז:] הביא בשם הרא"ה דמעין אינו מטהר באשבורן⁹. ויש אחרונים [ש"מ ג ב כז, ובית יצחק י"ד ג לג] שכתבו דהוא ט"ס.

דף מ:

ר"ן ד"ה אלא. דכיון שלפעמים מכזבין לעולם חוששין וכו' כדתנן [פרה ח ט] המים דמכזבין וכו'. [וכ"כ הרמב"ן]. [דהוה סימן דהוה ממי גשמים ולא מעין, וכמ"ש בסמוך]. אבל הר"ש ורא"ש [במשנה שם] כתבו דאינו מים חיים, ופסול למי חטאת. אבל יתכן דטהר בזוחלין ובכ"ש. וכ"כ בריטב"א בסוגיין.

לבנתיה. רש"י [שבת סה:] הביא בשם רבינו הלוי דחשש לספק זבות, וזב בעי מים חיים¹⁰. ורש"י חלק דאיתא בתוספתא מגילה [א ח] דזבה לא בעי מים חיים. והראשונים הוסיפו דהחמירו על נשותינו כדין ספק זבות, ואי"צ מים חיים [זוה כוונת המפרש כאן להק' בסו"ד].

מפצי. הר"ן והרא"ש הביאו ב' פי'. א' לצניעות [וכ"כ ר"ח שבת סה:; ותוס' שבת שם, ונדה סו: בשם ר"ת, וכ"כ הרמב"ם מקואות א יא]. ב' משום חציצה [וכ"כ רש"י בכורות ושבת ונדה, והמפרש כאן, ורגמ"ה בכורות שם], דחיישינן שמא ידבק להם טיט [העבה¹¹]. והראשונים הקשו דתנן [מקואות

- 1 והש"ך [רא י בסו"ד] ציין לסוגיה חולין כח כט האם מחצה על מחצה כרוב [וילה"ע דהיינו בדין רוב ככל, אבל בגדרי ביטול ל"מ].
- 2 אבל כתב דאינו מצטרף לשיעור המים, דזוחלין הוה דין בטבילה, ולא במים. ול"ש בזה רוב ככל.
- 3 [וכשהמים הכשרים עדיין שם. ולדעת רוב ראשונים אף כשניטל משם, כבר הוכשר בזריעה, וע"ד סברת התה"ד. אבל דעת הראב"ד דבעינן שישאר שם כ"א סאה מי גשמים. ועי"כ מבואר דאינו מתבטל. ול"מ בזה תי' התה"ד. [וע"ע אמר"מ א סה והלאה].
- 4 אבל הר"ח [בשבת, הו' ברמב"ן שם] פי' דחוששין משום מי שאובים, שעוברים דרך צינורות לנהר. וכ"מ במפרש בע"ב. והראשונים [שם] חלקו ע"ז.
- 5 ובשער¹² [ג כו] ביאר דס"ל דהשקה מהני [מדאורייתא] רק בעודו מחובר למקוה [וכדעת רבינו ירוחם הו' בש"ך רא קיב דחוזר לפסול]. ומ"מ פסול שאובין דרבנן פקע ממנו.
- 6 וביאר דהא דמהני השקה [בקליפת השום או שפופרת הנוד] להוציא מידי שאובין דוקא במקוה, דהוה מין א'. אבל מעין הוה מין אחר, שאינו מטהר אלא בזוחלין. והריטב"א [מכות ד.] כתב כן [בשם הרא"ה] דמעין הוה מין אחר דמטהר [אף] בזוחלין.
- 7 וכ"כ רש"י [סנהדרין פז:]. והאחרונים תמהו דסתר שיטתו, והרש"ש שם מחקו.
- 8 דהוקש זבה לזב. [והאחרונים דנו האם לדעה זו צריך מים חיים להיתר לבעלה, או רק לטהרות. ובשאלת יעב"ץ [א פח] כתב להחמיר כשאפשר לטבול במקוה של באר. [וכ' דיש מקומות דהראשונים לא קיבלו את דברי התוספתא להלכה]. אבל החת"ס [רב] כת' דשמואל ס"ל דבעי מים חיים לטהרות, גזירה אטו זב. ולכן בנותיו הפנויות של אביו דשמואל הצריכן מים חיים. אבל במקום דהטבילה לבעלה ודאי ל"צ. [ועי"ל ע"פ התי' בתוס' יבמות מח: מהיכן ילפי' דטבילה מעכבת לבעלה, א"כ י"ל דרך לטומאת מגע הוקש לזב, אבל מותרת לבעלה].
- 9 דטיט רך אינו חוצץ כדתנן [מקואות ט ב]. [ובתוס' הרא"ש שבת סה. הקשה דטיט הנדבק בנהר המים מלחלים והוא רך].

ז [הטביל את המטה, אע"פ דרגליה שוקעין בטיט טהור, שהמים מקדמין. וה"נ נימא דהמים מקדמין לטיט¹. והרמב"ן [שבת שם] תי' דחיישין שמא נדחק הטיט בין אצבעותיה והוה חציצה².

והרמב"ם [מקואות ט יג] כתב דצריך להקיף מחצלת שיהיו אשבורן. [וכ"ה לשון השו"ע רא ב]. וביאר הכס"מ [וחי' רא מן ההר כאן] דהרמב"ם פי' דאבוה דשמואל חשש אף ביומי תשרי, ועשה מחצלות⁴. אבל צ"ע דמבואר ברמב"ם [א יא] דפירש מחצלות משום צניעות⁵.

ר"ן ד"ה ומפצי. מניסן עד תשרי קאמר וכו'. וכ"ש ימות הגשמים, והר"ן כתב דבימות הגשמים לא היו טובלים. אבל רש"י בכורות הביא ל"א דאבוה דשמואל לא חשש בימות החורף, ורק ביומי ניסן שראה שירדו גשמים מרובים. ופליגא דשמואל דהתיר רק בתשרי. ועד"ז כתבו הריטב"א [כאן ובשבת] ונמוק"י דשמואל חשש לאסור אפי' מספק, ואילו לדעת רב כל שלא ראינו שנתרבה לא חיישין להכי. [וג' מחלוקות בסוגיין].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. פסק ר"ת כשמואל וכו' ואפי' מתברכין הרבה וכו'. [והו' בתוס' בכורות נה: ושבת סה:]. והביאו דכ"מ בברייתא דפרת פרה ורבה, ומשקה את העולם.

בא"ד ומ"מ נ"ל שאף הוא וכו' אבל מכזבין ל"ל דמברכי מכיפיהו⁶. דכיון דמכזבין לגמרי נראה דהוה כולו מי גשמים, ולזה ל"מ מכיפי מתברכי. [וע' חז"א מש"כ בפ' הראשונים מה נחשב מכזב בלא סיבה].

והרמב"ן כתב דאף לדעת שמואל [ופסק ר"ת] ביום הגשם ממש אסור⁷. וכ"כ הריטב"א כתב דדעת שמואל [בהך מימרא] דכל שלא ראינו גשם לפנינו מותר לטבול. אבל במקום שרואים גשם אסור לטבול. והב"י הביא בשם רבינו ירוחם דצריך להמתין ב' וג' ימים אחרי הגשם עד שתחזור הנהר לקדמותו. אבל הב"י הביא דמדברי הרא"ש משמע דר"ת התיר בכל אופן, אפי' שנתרבה הרבה⁸.

בא"ד מימרא דאגדתא⁹ וכו' דהוה נהיגין וכו' ושמואל נמי לאו לענין מעשה וכו'. משמע דאבוה דשמואל, וכן נהג שמואל, לחשוש שלא לסמוך על מכיפיה מברכי. אבל המהר"ם [הו' ברא"ש מקואות י, ובמרדכי¹⁰] כ' דשמואל חשש לענין מעשה מדרבנן משום גזירה אטו חרדלית של גשמים¹¹. [וכ"כ תוס' בכורות נו. דשמואל פסל משום מראית העין]. והרא"ש הביא בשם המהר"ם דרב ואבוה דשמואל פליג על עיקר הדין¹², אבל המרדכי משמע דלמהר"ם לכ"ע הוה גזירה משום חרדלית. ולדברי רא"מ מהר"ם דלברי שמואל חיישין שלא נתרבו מהנוטפין, ומספק אסור לטבול¹³.

1 ובחי' רא"מ מהר"ם הביא י"מ דהמפצים היו על שפת הנהר, שלא ידבק טיט קודם שיכנסו.

2 והתוס' הרא"ש [נדה סז.] הביא לתרץ דשאני אדם שמכביד.

3 [דדוקא בדבר חלק אמרי' דנשאר משהו מהמים שקדמו, אבל כשיש סדק כבר יצאו המים במקום הזה. ועוד יל"פ דסברת מים מקדמין שייך רק במקום דהוה חסרון בביאת מים, דמהני שקודם המים מקדמין. אבל במקום סדק נדבק טפי ונחשב חציצה].

4 אבל ביומי ניסן כיון שיש ריבוי גשם המחצלת לא היה עומד, כ"כ הגר"א [רא יז].

5 והערול"ן [נדה סז.] כתב דכוונת הרמב"ם לדין דסומך מקל או קנה, ונקט מחצלת. ול"ש לסוגיין כלל.

6 והמרדכי [שבועות, הו' בב"י שם] הביא בשם רא"ם דכל נהר קטן, דאילו היה בא"י [במקום שאין ריבוי גשמים] היה מכזב, אין טובלין בו. והב"י הקשה אמאי תליא בא"י.

7 משמע דריבוי מכיפיה אינו מתרבה ביחד עם הגשם. [וצ"ב מגליה]. [וצ"ל דאיירי דירד ביום הזה כ"כ גשם, יותר מכמות המים שבנהר, והרמב"ן סתם בזה].

8 [והר"ן בסוגיין ג"כ נקט דמהני מתרבה הרבה, ולא אסר אלא בנהר דמכזב].

9 וע' מהרצ"ח שציון דברי האחרונים שדנו האם פוסקים ע"פ דברי אגדתא.

10 והמרדכי [שבת שנו שנוח] הביא דיש קוראים תגר על האוסרין טבילה בנהרות, ואומרים שבא לעשות ממזרים. וכתב דטועים הם, דאפי' הנולד מהנדה אינו ממזר או חלל, כדאי' ביבמות [מט. וס.]. [וע' לעיל כ.]. וכ"ש הני דהוה טבילה מדאורי' אלא גזירה דרבנן לכתחילה משום חרדלית של גשמים. ואין שום פגם בעולם בולד. [וצ"ב מש"כ לכתחילה, ומשמע דא"צ לטבול שוב].

11 והביא כע"ז מצאנו בכ"מ דאמר שמואל ואת לא תעבד עובדא [כתובות יד, גיטין עח: וכו'].

12 שהרי רב ל"ל מכיפיה מיברכי [דס"ל סהדא רבה]. [ועוד דכיון דלא חזינו להדיא דאמרו דהוה חומרא, מסתמא הוה פסול מדינא].

13 אבל הרמב"ן בשבת הביא י"מ דדוקא בבבל חששו, דעמוקה מכל הארצות, וכל מי גשמים יורדים לשם.

והחת"ס [י"ד רב] הקשה מנלן דשמואל פליג, דילמא קאי לשיטתו דמין במינו אינו בטל¹.

השו"ע [רא ב] פסק לחשוש לריבוי נוטפין, והרמ"א כתב דכן ראוי להורות, אבל במקום שאין מקוה נהגו לסמוך על ר"ת ואין למחות בידם. אבל כתב [בדרכ"מ ג ובש"ך טו] דבמקום שיש מקוה אין לטבול בנהר.

ר"ן ד"ה מיהו איכא מ"ד. מדתנן [מקואות א ז] מעיין שמימיו מועטין שווה וכו'. ובודאי בכ"ש ה"ה בזוחלין דתורת מעיין עליו וכו', אלא מקומות יש בו וכו'. מבואר דסברת הר"ן דאין מקום לחלק בין דין זוחלין לדין כ"ש.

אבל פשטות המשנה דנתחדש 'מעלה' דיש לו דין מעיין במקצת כלפי דין כ"ש, אבל בעי אשבורן. וכ"כ הר"ש והרא"ש ופיה"מ לר"מ במשנה שם. וכ"פ הרמב"ם [מקואות ט ו]. אבל דעת הר"ש [ה ג ע' בסמוך] דרק במקום זחילתו הטבעי מטהר בזחילה. [וע"ע חזו"א ושער"י ג כו].

והגר"ח [סו"ה מקואות] כתב לפרש [באופן הא'] דהא דמעין מטהר בכ"ש נאמר על עצם המעיין, ותליא בחיבור למעיין. אבל הדין זוחלין תליא בהא דהוה 'מי מעיין', ולא בעי שיהיו עצם המעיין. ועפ"ז ביאר דאף כשרבו מי גשמים נשאר עליו שם מעין, אלא שבטל מהמים דין מי מעיין.

והגר"ח הביא דמצאנו יסוד לחילוק הזה [לצד השני] דגל שנתלש מטהר אף כשהוא זוחל [כ"ה פשטות המשנה ה ו, אבל הביא דברמב"ם מקואות ט יח משמע דיש בזה חסרון זוחלין, ועי"ש בכס"מ], אבל בעי מ' סאה². וביאר הש"ך [רא כ] דלענין כ"ש בעי שיהא מחובר למעיין, דכל שאינו מעין ממש אינו מטהר בכ"ש. והביא הגר"ח דמ"מ הגל נחשב 'מי מעיין' לענין דין זוחלין. [והגר"ח הקשה דהרמב"ם לא ס"ל חילוק זה גבי גל, א"כ קשה דמנלן לחלק בין דין זחילה, דאף לענין זחילה בעי עצם המעיין].

והגר"ח פי' [באופן הב'] דהדין מ' סאה אינו פסול במים למקווה, אלא דבעי שיעור. ולכן כשנתערב במעיין מהני המעיין להשלים השיעור. וכולו מקוה שלם. ולא איכפ"ל דמי מקוה הוה רוב, דהמי מעין לא נתבטלו, ועוד שמשלימין לשיעור. אבל מי מקוה פסולין בזחילה, וכל שרבו הרי הן מבטלין למי מעיין.

והאחרונים [והביאו כן בשם ס' באר משה לגאב"ד סלובודקה] דנו דלסברת הגר"א [הו' בע"א] כל הפסול זוחלין שייך רק במקום שצריך מ' סאה. וכיון דמהני הכא כ"ש אמאי נפסל בזחילה. ובפשוטו הגר"א יסבור כדעת הר"ן דמקומות מקומות יש. והאמר"מ [א ד] והקה"י [כח, וטהרות נ] תי' דאף דסגי בכל שהוא, מ"מ בעינן שלא יהא זחילה להחשב חיבור למעיין. והקה"י דן כשנתרבו מים במעיין [ונתבטל], ושוב רבו מי גשמים, נימא דכבר נתחבר למעיין. וכתב דאף דכבר חל שם מחובר למעיין, מ"מ אינו מעיין בעצם. [וע"ד מש"כ הגר"ח. וכתב הקה"י דמ"מ הגר"א לא יכול לסבור כסברת הגר"ח והש"ך גבי גל].

דף מא.

ר"ן [ד"ה בע"א] והיינו נמי דתנן [מקואות ה ג] מעיין שהוא מושך כנדל וכו'. הר"ן פי' דבמקום שהיה מתחילה דינו כמעין לכל דבר [ואף שרבו מים שאובין], ובמקומות שנוספו דינו כמקוה. וכ"ד הראב"ד דבעיקר הנהר יכול לטבול, אף כשאין רוב מי גשמים [וע"ע בסמוך]. והראב"ד [בהשגות ז יא] הביא דברי התוספתא דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחלתו.

והנמוקי" כתב אלמא ראשון ראשון בטל. אבל כתב דלא נתברר יפה טעם החילוק. הקה"י [טהרות נב] ושער"י [ג כז] ביארו דבמקום המעיין הוה חשובין, ושאר המים נטפלין עליהם. והוה בגדר טפילות, ואף דל"ש ביטול ברוב.

אבל הר"ש [במשנה שם] מבואר דכוונת המשנה דכל מעיין אינו מטהר בזוחלין אלא

- 1 [וכתב דלצד דזוחלין הוה דרבנן נחא. דבדרבנן מין במינו בטל].
- 2 אבל הראשונים הביאו ממשנה זו דאף מעיין בעי מ' סאה לטבילת אדם [ונח' בזה הראשונים, ע' ב"י רא א].
- 3 וכתב הגר"ח אף דיש לקיים חילוק זה, אלא דכל שנתלש מהמעין פקע ממנו כל דין תורת מעינות. אבל בעודן מחוברין דין כ"ש תליא במים. אבל מ"מ אין לנו ראייה הכרח לחלק בגדר הזה.
- 4 [ולא הבנתי הקוש', וכמ"ש דע"כ פסול זוחלין הוה גזיה"כ בפנ"ע. ואף במעיין זו יש גזיה"כ. אלא דעיקר הקושייה כיון דהגזיה"כ תליא בהדדי, האיך יתכן דיש אופן דחל דין מעיין לענין כ"ש ולא לענין זחילה. ובזה לא תי' כלום].

במקום עיקר זחילתו, ואף כשלא נוסף מים. דאילו ריבה מים עליו, אף במקום המעין אינו מטהר בזוחלין.

והמהרי"ק [קטו ה' ב"י שם] כתב דהא דתנן ריבה, לא איירי דנוסף רוב מי זוחלין, דא"כ אף במקום הראשון פסול. אלא אף דנוסף מיעוט, מ"מ המקום שנוסף ע"י תוספת המים פסול. [ומשמע מדינא, וע"ד הר"ש]. וכ"כ הריטב"א כאן בשם ר' פנחס דפסול משום מראית העין. והב"י האריך להביא מדברי הר"ן כאן והראב"ד דלא כדברי המהרי"ק.

בא"ד נמצא לפי דעת זה וכו' באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' בתשרי וכו'. והב"י ביאר לפ"ז דהיה טורח לבנותיו של אבוא דשמואל ללכת עד אמצע הנהר. וברא"ש [במשנה שם] משמע דאף במקום דמתרחב לצדדין הוה בכלל זחילת הנהר. ורק בנהרות הקטנות שמתמלאות ע"ז תליא ברוב.

והראב"ד [בעלי הנפש, ה' בראשונים שבת ובב"י] כתב עפ"ז דהא דחששו בנהר פרת, דנהר הפרת נתמעט בימי הקיץ, ולא הגיע עד מקומן בבבל, וע"י ריבוי הגשם נתרבה בחורף, ונתחדש להגיע לבבל. והרמב"ן [שבת] כתב ע"ז דאין נראה שפרת הוה נהר גדול.

בא"ד אבל היכא דרבו הנוטפין על הזוחלין, אפי' באותן המקומות שלא היה הולך מתחילתו טובלין בהם, והיינו ההיא דר"א ב"צ [עדיות ז ג] וכו'. וכ"כ בפ' הראב"ד [עדיות שם]. אבל הר"ש והרא"ש שם פי' לענין שיצטרף שיוכל לטבול שם. [וע"ע אמר"מ ס"ס א ושער"י ג כו דהאריכו בזה].

ר"ן ד"ה אבל דעת הרמב"ם וכו', דוקא שרבו המים בגומת המעיין. וכן דייק הרמב"ן [בהלכות, ובחי' שבת סה:]: מדברי הרמב"ם בפיה"מ [ה ג] שריבה ב'עיקר המעיין'. אבל הכס"מ [ז יא] כתב דפשוט לשון הרמב"ם [שם] גבי נדל דמהני לטבול אף במקום שנוסף. וכתב דכוונת הרמב"ם דכל מקום בגוף המעיין שנפלו המים מהני, ומש"כ 'עיקר המעיין' לאפוקי היכא דריבה מים שאובין חוץ למעיין, ונגעו אלו באלו פסול. אבל החזו"א הקשה דבסוגיין מבואר דאם נתרבו גשמים בנהרות פוסל, וכ"כ הרמב"ם [ה"ג].

אתה עשית² אותי ואת חייא א"ד וחייא עשה אותי. המפרשים כת' דנח' ב' הלשונות האם בכה"ג, שלימד אחר שלמדו נחשב תלמיד³.

דף מא:

אין מזכירין שמו. פ' הרא"ש שמתבייש החולה. והר"ן כ' דאינו לשון נקיה. והמפרש כת' דיש סכנה להזכירו, דקופץ מזל"ז. וע' בן יהודה.

ומרפאהו

רפואת נפשו בחינם. פ' הר"ן [ושא"ר] כשנכסי חולה אסורין. ולא בשכר⁴. ומבואר דמודר הנאה אסור לשוכרו, שנותן לו שכר, ולא דמי לזבינא שנותן עבודה בתמורתו. ומשמע בר"ן [לעיל לד.]. דהטעם משום דאינו מזומן לו מקום אחר להשתכר, א"כ עבודה זו נחשב רווח.

אבל הט"ז [רכא מד] כתב נ"ל דהמודר מחבירו אסור ליתן לו מלאכה בשכר, שמהנהו דמניח אחרים. [וצ"ב מכאן].

אלא רפואת נפש גופו. פי' הרא"ש [ושא"ר⁵] בשנכסי רופא אסורין, דכיון דמצוה עביד ואין

1 אמנם לדברי הר"ן [מ: כה"ג יחשב מכזב, ואף לשמואל ל"מ. [אמנם יל"ד דשורשו של הפרת היו ממעיין, אלא דלא היה ריבוי כ"כ שיזרום עד שם, וע"י תערובת מי גשמים, אף מי מעיין הגיעו לבבל. ולא הוה סימן דהוה רק מי גשמים].

2 והשיטמ"ק ביאר הלשון עשייה דכל המלמד חבירו תורה כאילו עשאו, כדכתיב [בראשית יב ה] ואת הנפש אשר עשו בחרן.

3 [ויל"ד דוקא כה"ג דהקצרא לא לימדו את התורה של עצמו, ולכאורה לא הבין מה שלימד].

4 וכ"כ הרא"ש דמצוה קעביד, דאין נוטלין עליה שכר. ולכאורה הוה רק טעם אמאי עושה בחינם. [א"נ קאי אף בנכסי רופא אסורין, ולא משמע כן במש"כ אח"כ].

5 אבל התוס' ר"ד כתב דלעולא [לט.]. אף הכא איירי בשנכסי החולה אסורין, וקמ"ל דמותר ליכנס לביתו. ולרפואת בהמתו אסור ליכנס לבית לרפאות, אבל מחוץ לבית מותר, אפי' לרפאות בהמתו.

נוטלין עליו שכר. [וכדאמר] גבי השבת אבידה וביקור חולים, דאיהו עסוק במצווה דידיה]. אבל התוס' ר"ד כתב טעם ההיתר משום סכנה, ואדעתא דהכי לא אדריה, [שהמדיר] יעבור א"ל תעמוד על דם רעך.

וכ"כ הרמב"ם [בפיה"מ] דיש חיוב לרפאותו כשרואהו מסוכן, ונכלל בקרא ד'והשבותו לו' אבידת גופו [כדאמר] ב"ק פא:], בין בגופו בין בממונו¹ ובין בחכמתו. [והקרא דייק דאפי' בסם של הרופא מותר, ודלא כר"ן].

והרמב"ן [תורת האדם, וכ"פ הטור שו"ע שלו ב] כתב עפ"ז דאסור לכל רופא ליטול שכר, כיון דמצווה בהשבת גופו, הוה בכלל מה אני בחינם [ע' לעיל לז.]. ואינו נוטל אלא שכר בטלה². ובסוגיין צ"ל דאיירי במקום דלא נהגו אף ליטול שכר בטלה.

ומבואר ברא"ש דבמקום שנוטלין שכר על רפואה אסור. וכמו השבת אבידה במקום שנוטלין שכר, ויפול להקדש. אבל תוס' כתבו דמותר [אף] שנוטלין עליו שכר. [וצ"ב.]. [והתוס' ר"ד כתב דמותר בין בחינם ובין בשכר].

והש"ך [רכא יט] כתב דמותר לבקר בשכר [כשהמבקר מודר]. אבל הלבוש [שם] אסר, דכיון דעושה בשביל שכרו אין כאן מצוות ביקור, ומ"מ נהנה ממנו אף שנותן לו שכרו. [ולפ"ז יל"ד דא"כ אף ברופא בשכר יאסר].

רא"ש ד"ה רפואת ממון בהמתו. דלאו מצווה קא עביד וכו' שהתורה לא צוותה לרפאות בהמה של חבריו³. וכ"כ תוס'. והרשב"א [והר"ן ד"ה אלא] חלק דאין לך משיב אבידה יותר מזה [והביא כן מהירושלמי]. והאחרונים ביארו דסברת הרא"ש והתוס' דהשבת אבידה הוא רק להרחיק מזיק, אבל בהמה שחלתה כבר ניזוקה, ואין חיוב להשיב ממון חבריו⁴. אבל בפסקי הרא"ש כתב דאם אחזו דם לבהמתו, וליכא רופא אחר, מותר משום השבת אבידה. וסוגיין כשאפשר לו לו סם פלוני יפה⁵.

ורע"א [בגהש"ס] הקשה [לר"ן] דמשום מצווה לא הותר להשיב את ממון, ודוקא כלפי מה שמתעסק בהשבה אמרי' איהו ממילא מתהני [ע"ד מש"כ הר"ן לט: דלהנחתו מדידה אסור]. והחזו"א [קלו לג: ג] כתב דבסוגיין הנידון אינו משום שגורם לו ריבוי נכסים. אלא נחשב נהנה משום שמטריח לטובתו, וההיתר של מצווה הוא משום דטורח זה הוא צווי התורה. ואיהו במצווה טרח וחבירו ממילא נהנה [ולא איכפת לן דמתרבה נכסיה]. והיינו טעמא דמקריב קרבנותיו ומלמדו מדרש ונכנס לבקרו. וה"נ כשהבהמה חולה הוי בכלל השבת אבידה.

- 1 משמע דוקא חולי שיש בו סכנה, אבל חולי שאין בו סכנה הוה בכלל רפואת בהמתו.
- 2 ומבואר מדבריו דיש חיוב להוציא ממון ע"ז, ולא דמי להשבת אבידה ושאר מצוות שביין אדם לחבירו. ובגמ' [סנהדרין עג.] איתא צריכותא, דבעינן קרא דלא תעמוד על דם רעך, דאי משום השבת גופו ה"מ בנפשיה, אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא [והאחרונים שם דנו האם מחוייב להוציא ממון במצוות בין אדם לחבירו, או דכוונת הגמ' להלוות עד שיחזיר, ועי"ש ברא"ש ותוס' הרא"ש. ובדברי הרמב"ם כאן מבואר דחייב]. קמ"ל, ובפשוטו מתחייב רק מדין לא תעמוד, אבל בדברי הרמב"ם כאן מבואר דהוה גילוי דהוה בכל השבת גופו.
- 3 אבל התוס' הרא"ש [ברכות ס.] הביא בשם הר"י מאורליינש דדרשי' ורפא ירפא, שניתן רשות לרופא [אפי' בשכר], ואינו בכלל מצוות השבת גופו. [וע' תוס' ר' אלחנן ע"ז כז: שנסתפק בזה].
- 4 ובחי' ר"א מן ההר כתב דהוה ספק שמא לא ירפאנו, ופעמים אדרבה מתה ע"י מעשה ריפוי. אבל בגופו חייב אף בספק נפשות.
- 5 [וצ"ב כוונתו אמאי יש בזה חילוק בין גופו לממונו, ויל"פ דהשבת אבידה הוא רק דבר דמוטל עלי לעשות בלא רשות וצווי הבעלים. אבל בדבר דהוה ספק מזיק אין לעשות בלא רשות הבעלים. אבל רפואה חייב אף ספק רפואה, ואם הזיק הוה מזיק ברשות המצווה].
- 6 [ואינו מצווה מחיובת, וכמו כל משיב ממון חבירו דהוה בכלל מצוות גמ"ח, והוה מצווה בעלמא, ולא הותר במודר הנאה. א"נ דגדר מצוות וגמילות חסדים הוא לעשות טובה עבור חבירו, ועצם עשייתו עבור חבירו. ולא אמרי' בזה דעוסק במצווה דידיה].
- 7 משמע דכיון דהבעלים יכולים בעצמן לרפאותו אינו השבת אבידה כלל. [ואפשר דזה כוונתו בפי' א"נ בסוגיין פי' ע"ד התוס', ובפסק' חזר בן]. [ועוד יש לחלק בין הקזת דם דהוה מניעת נזק הקרוב, משא"כ רפואת חולי דהוה משיב. אבל הרא"ש לא הזכיר חילוק זה].
- 8 [ויל"ד לחלק דהתם מקבל תוספת ממון בעין, ואילו הכא רק גורם להשבחת ממון]. דנחשב תוצאה ממילא ממעשיו, דכיון דמתכוון לשם מצווה ולא לשם הנאתו, נחשב דממילא מתהני. ולא קבלת ממון מדידה. [אבל אם יתכוון לשם השבחת ממון חבירו לכאורה אסור]. א"נ לא נחשב הנאה מדידה, כיון דאינו נותן לו ממון, אלא ממילא מקבל ע"י שבת. [ועוד ראיתי שביארו דריבוי [שוין] נכסים אינו מוגדר הנאה, אלא קבלת דבר].

והחזו"א כתב דאף בכל השבת אבידה הוה כן, דעל ידו נתעשר בחפץ זה, דאילו לא החזירה היתה אבודה ממנו [ואין לחלק כקושיית רע"א דהותר רק להשיב, ולא השבחת ממון. דאף השבת אבידה גורם השבחת נכסים¹].

והריטב"א כתב דמותר לרפאות בהמתו בשכר. [דהוה כזבינא²]. אבל התוס' ר"ד כתב [כשנכסי החולה אסורין] דאסור אפי' בשכר, שהנאה היא לו שמשתכר בפעולתו³ [ולשיטתו לעיל].

ר"ן ד"ה אלא. וכשיש שם רופא אחר וכו'.⁴ [וכ"ה בירושלמי]. ובגליון מהרש"א [רכא ג] כתב דמשמע דאף לענין השבת אבידה לא הותר אלא בדליכא אחר. וכ"כ הק"נ [ב] [בהא דמותר להעיד לו עדות, וכמ"ש הרמב"ן ושאר ע"פ התוספתא] דהיכא דאיכא אחר אסור. [ולפ"ז הטעם דלא הותר הא דטרח במצווה במודר הנאה אלא מדוחק, בדליכא אחר⁵].

ושוב כתב הרש"א דגבי אבידה אף כשיש אחר, המצווה מוטל אף עליו בשווה. ודוקא גבי רופא, כיון דהבעלים כאן, ויכול לשכור רופא אחר אינו מצווה. וכ"כ החזו"א [שם] דגבי מקריב קרבנותיו מותר אף בדאיכא אחר⁶, וכן גבי השבת אבידה ל"מ חילוק, ומותר אף בדאיכא אחר. אלא גבי רפואת בהמתו, אינו בגדר אבידה בזמן שהבעלים לפנינו, וההצלה מסורה לכל⁷. ואף שהבעלים אינו יודע לרפאות בעצמו.

בא"ד ואפ"ה מרפאהו רפאות גופו, דלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, כדאמר' בירושלמי. והוה מצווה אף כשיש רופא אחר. ובפשוטו היינו אף בדליכא סכנה [וכ"מ בנמוק⁸]. אבל הריטב"א הוסיף דפיקו"נ מילתא רבה וחייב לפקח אף בדאיכא אחר [משמע דכוונת הירושלמי דגדר מצוות הצלת פיקו"נ שאני⁹. ולא שיש סברה דברפואת הגוף תליא במזל, והוה כאילו ליכא אחר].

אבל אומר לו סם פלוני וכו'. פי' הר"ן דכיון דאיהו לא יהיב וכו', דהנאה ממילא אתיא. ותוס' הוסיפו דדיבור שרי לאחוויו ולהנאותו בדיבורו. וכ"כ תוס' [לח:]. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר [כאן ושם]. ועוד תי' ר"א מן ההר כמו ששאל אותו שואל אחריו¹⁰. והרש"ש [לה:]: נסתפק האם דיבור איליו הוה כהגיע ממנו דבר, וכמו רבית דברים [ב"מ עה:]¹².

והאחרונים הקשו דבר'ן [לח:]: מבואר דלדבר להנשא אסור, ומבואר דשייך אסור הנאה בדיבור. [ומשמע דיש חילוק בין דיבור של שליחות, להשיג תוצאה. ואילו הכא הוה אמירה בלבד, שע"ז יש לו מידע נוסף].

והב"י [רכא] דייק מלשון הר"ן דבמקום שנוטלין שכר על אמירה זו אסור, דהא מהני ליה. [דגוף הפעולה נחשב קבלת הנאה¹³. אבל הרש"ש לה: כתב דבש"ע השמיט זה, וחזר בו].

1 אמנם בסברת הרא"ש והתוס' מבואר דרפואת בהמתו לא נחשב השבת, כיון דהחפץ כבר הופחת. ואילו כל השבת אבידה לא אמרי' דהחפץ הופחת בשוויו. דאף כשמרוחק מבעליו יש לו שווי, ע"ד הא דאמר' ב"ק יא. כשורא במתא ד', כשורא בדברא ד', וע"ע ב"ק צח. הזורק מטבע של חבירו לים הגדול. [ולדברי החזו"א י"ל דהיינו כלפי שומת שווי, אבל כלפי בעליו אין בזה חילוק].

2 ויל"ד באופן שאין רופא אחר, יחשב כזבינא חריפא ואסור.

3 לכאורה כוונתו דמקבל את עצם הפעולה, ואף שמשלם ע"ז, ולא דמי למקח שנסתלק המוכר. [אבל הלשון 'משתכר בפעולתו' משמע דאיירי דהרופא מודר, ונהנה במה שעושה לו פעולה. ולא מתיישב בזה שאר דבריו שם].

4 [והרשב"א כתב עוד דסגי ליה שיאמר לו סם פלוני יפה לו].

5 וכ"כ בתוס' הר"ש משאנן [ע"ז כז:]: דלא הותר לתת למודר הנאה כשאפשר תקנה אחרת. [ע' לקמן מג.].

6 [ואדרבה מבואר בראשונים לעיל דההיתר דכל הרוצה ל"ש אלא בדאיכא אחר].

7 ויל"ד כה"ג ברפואת גופו, האם נימא כיון דיכול לשכור רופא לא נחשב השבת גופו. ולא נחשב מצווה, ומותר ליטול שכר. ואפשר דמהני לזה סברת לא מכל אדם זוכה להתרפאות, ושפיר רמי עליה.

8 וסיים הנמוק"י דבמקום פיקו"נ מותר אף בסמים שלו, דאין לך דבר העומד וכו'.

9 ובחי' ר"א מן ההר משמע דמחמת סברת ספק נפשות, אף ספק הוה בכלל מצוות השבת גופו.

10 והביא כע"ז מהגמ' ע"ז כז דמותר להתרפאות מעכ"ם שיאמר סם פלוני יפה, שחושב כי היכי דשאל וכו'. וצ"ב דהתם הטעם משום מירתת. ואילו הכא ע"ז נחשב דאינו קבלת הנאה כ"כ, דיכול לשאול מאחר.

11 [ומשמע אף כשאינו שואל מאחר, ויל"ד האם גם בדליכא רופא אחר קמן]. ולכאורה גדר ההיתר דקבלת מידע, לא נחשב קבלה ממשי, וגרע מדיבור של שליחות או החזקת טובה או ברכה. דיכול לקבל מאחר, א"כ אין בזה תוספת קבלה, ואם מקבל פעמיים לא נוסף לו כלל [משא"כ שאר הנאות, אילו קיבל מאחר, יש בו כפול].

12 [לצד דהוה דאורייתא, ע' שערי דעה [קסא א] דנח' בזה הראשונים].

13 ועוד יל"ד דאסור משום דמתחייב לו שכר, ומהנהו כשמוחלו. ותליא במש"כ לעיל לז. כשעושה בחינם, דהנאה הוה רק בעצם הפעולה, ואין כאן מחילת שכר.

אבל בפסקי הרא"ש הוכיח מכאן דשרי לרפאות במקום מצווה, דאיהו מצווה ידידיה קעביד ואיהו ממילא מתהני. משמע דדיבור חשיב הנאה, אלא דגדר ההיתר משום דלאו מדידה.

ר"ן סוד"ה אבל. ומיהו היכא דהחולה אסר עצמו וכו' דמחיותו לא אדריה. וסוגיין כשהרופא אסר, וכו' הנמוק"י. והרשב"א הביא ר"מ דאף היכא דהרופא הדיר את החולה אמרי' מחיותו לא אדריה, ומותר אף בסם של המדיר. והרשב"א חלק דלא אשכחן דהמדיר הנאתו מחבירו, שישיר מקום חיותו של חבירו. וכתב הרשב"א דאפשר דכיון דהוה מצווה על הרופא, במקום מצווה שלו לא אדריה. דכיון דמצוותו ורפואתו באין כא', ולא נשאר מהרפואה בידו. ולא דמי לאין לו מה יאכל דנשאר האוכל אחרי שנגמר המצווה. ועפ"ז כתב דמותר ליתן לו סם שלו, שישים לו בעצמו'. אבל ליתן לו ואח"כ ישים בעצמו אסור [דכבר נגמר המצווה].

אמבטי' פ' הרא"ש דהמים מתרבין בשבילו. ונמצא מהנהו. הרשב"א [לד]. הביא מכאן ראייה לאסור אף כשעוסק במצווה שלו, ואיהו ממילא מתהני. דה"נ עוסק דרחיצת עצמו, ואיך ממילא מתהני. [ואין מקום לחלק בין עוסק בדבר מצווה או רשות דבנפשיה. וצ"ע לדעת שאר ראשונים שהתירו במקום מצווה. ומשמע דיש חילוק בין הנאה ע"י גופו, דנחשב מעשה בפנ"ע מה שמהנהו, ואף דעושה כן בלא כוונה].

והתוס' ר"ד כ' דאמבטי גדולה הוה הנאה כל דהוא, ולא חשיבא הנאה. ובזה נח' ת"ק ור"י האם הנאת חימום דמטה חשיב.

רא"ש ד"ה ואוכל עמו. ולא חיישינן שמא יאכל עמו, דמסתמא שונאים זא"ז. אבל הרשב"א וריטב"א כתבו דשאני נדרים דחמירי ומזהר זהירי. והש"ך [פח ב] הביא [מדברי הר"ן חולין] דכל החשש באופן שכל א' היתר בפנ"ע, אבל מותר להעלות בשר נבילה על השולחן. והש"ך הקשה מדברי הראש כאן, ותי' דאף נדרים כיון דאין האיסור אלא מצד נדרו נחשב דבר היתר.

אבל לא על התמחו'. פי' הר"ן שאוכלין בקערה א', וחוששין שמא ימשוך ידיו לכבוד חבירו. [ומשמע דאם ימעט אכילתו שלא לכבודו, אין בזה איסור, אלא דבמה שמניח עבורו נחשב מהנהו. ומבואר דלא נחשב דנותן לו משלו. וע' מש"כ לעיל לד: דנחלקו הראשונים האם האורחין זכו במנותיהם. וי"ל דמ"מ כל א' זכו רק במה שנוטל לאכול, ולא שזכו מראש בשותפית הראוי]. ועד"ז כתב הרמב"ם [ו ט] דחיישינן שמא יניח חתיכה טוב עבורו, או יקרב אותו לפניו. אבל הריטב"א [במשנה, וכן המפרש, וכו' השיטמ"ק בשם פירוש] כתב שמא ירבו שם בשביל המדיר. [משמע דבמה שגורם לבעה"ב לתת לכבודו נחשב הנאה, ואף דהוה רק גרם נתינה ע"י בר דעת. וצ"ע מ"ש מלקמן [מג]. הולך אצל חנוני, וגורם שיתן לו].

תמחוי החוזר. פ' הר"ן שיש בו כ"כ שמותרו חוזר לבעה"ב, ועד"ז פ' הרא"ש שהבעה"ב ימלאנו. והרמב"ם פ' דאינם אוכלים יחד, אלא מחזיר הקערה לבעה"ב וממלאנה ונותן לחבירו, ולא חיישינן שמא יניח נתח טוב בשבילו. [והראב"ד השיג מהירושלמי].

בין גדולה דברי ר"מ. פ' הר"ן דגזר. התו"ט כתב דקיי"ל ר"מ ור"י, הלכה כר"י. ורע"א הקשה דקיי"ל כר' מאיר בגזירותיו. והאחרונים דנו דמצאנו בכ"מ דלא פסקו כגזירות ר' מאיר, והרש"ש כתב דהכא הלכה כסתם משנה. והקרא הביא דמבואר בגמ' ר"ה כח: דבמעין לא גזרו אטו ימות החמה.

לא יעשה עמו באומן. בגמ' מבואר דמרפי לארעא קמי. אבל הרמב"ם [ו יז] כתב דאף לקצור אסור בקרוב גזירה שמא יסייענו. [והכס"מ תמה דל"ש מרפי]. והלח"מ הביא דכ"פ בפיה"מ שבמה שקוצר סמוך לו ימצא מקום פנוי לעשות עבודתו, למהר מלאכתו. וביאר שמסלק את השיבולים שמפריעים, דהוה מרפי לארעא. והקרא הקשה א"כ לר' מאיר רחוק הוה גזירה לגזירה. ותי' דלר' מאיר ודאי מרפי כפשוטו.

1 [יל"ד דמ"מ הסם קיים ופועל בגופו אח"כ. ואפשר דלא נחשב הנאה בפנ"ע, דאין בו שווי [דומי' דבית הבליעה כתובות ל]. א"נ כיון דהרופא הניחו, נחשב המשך פעולת מצוה ידידיה קיים, משא"כ כשנתן לו הסם נסתלק מצוותו במה שנתן לו אפשרות לרפאות עצמו].

2 [ואפשר דפסיק רישא נחשב חלק מכוונת המעשה, ואילו במצווה נחשב כל המעשה עבור המצווה].

3 ולשון התוס' ר"ד [גבי תמחוי החוזר] שכל אחד כשלוך ואוכל משלו הוא אוכל מה שמזכה לו בעה"ב ואין זה נהנה מזה.

4 והרש"ש כתב דכוונת רע"א להקשות על טעמו של התו"ט, דתלה במה שהלכה כר' יהודה.

דף מב.

ובשביעית אינו יורד. פי' הרא"ש כשיגיע שביעית [אחר הנדר]. וכו' יוחנן ור"ל בגמ' [ואף למסקנא כ"פ המשנה באוסר נכסי, וכ"כ הרא"ש במסקנא]. אבל הר"ן פי' אי בשביעית נדר. וכרב ושמואל בגמ', ולשיטתו [בע"ב] דלמסקנא אף ר' יוחנן ור"ל פי' כן את המשנה, אלא דנח' בפ' הלשון.

שביעית – אדם אוסר דבר שיוצא מרשותו

המנח"ח [פד א] חקר האם גדר הפקר בשביעית רמיא אקרקפתא דגברא, דרחמנא צווהו להפקיר, אבל אם לא הפקיר¹, אף דעובר בעשה, מ"מ אסור לאחרים ליטול, ומתחייב במעשרות². או דהוה אפקעתא דמלכא.

והביא דנח' בזה, דדעת **הבית יוסף** [ש"ת אבקת רוכל כד] נקט דהוה צווי על הגברא³. אבל דעת **המב"ט** [א יא] דשנת השמיטה הפקר ממילא, ולא מצאנו חיוב על הבעלים להפקיר⁴. וכן האריך **המהר"ט** [א מג]. והחזו"א [שביעית יט כד] נקט דמבואר בכל מקום דאף שדה חש"ו הוה הפקר, ולא תליא במעשה הפקר ידיה. ובס' **בית רידב"ז** [ד ח] כתב דאף לדברי המהר"ט מ"מ יש מצווה על הבעלים להפקיר⁵.

ואינו אוכל מהנוטות אע"פ שהגיע שביעית. ובגמ' מבואר דנחשב דבר שיוצא מרשותו. והקה"י [כח] הקשה את מה אסר, הרי הפירות שיגדלו בשביעית מעולם לא היו שלו. ועוד דהוה דבר שלא בא לעולם. ואם אסר את הקרקע, הרי הקרקע לא יצאה מרשותו.

והקה"י תי' דאוסר את הקרקע ואת האילנות, וממילא אף הפירות אסורין מדין גידולים. וכתב דאף לדעת **הרמב"ם** [ה טז] דהוה ספק האם הגידולים נאסרין על חבירו [ע"פ הגמ' לקמן מז: ע"ש], צ"ל דהיינו בדבר שזרעו כלה, אבל הכא האילן קיים אסור.

וביאר דאף גוף הקרקע הוה הפקר כלפי הפירות. ואף דגוף הקרקע והאילן לשאר מילי הוה שלו, וכדאמר' בע"ב דאינו הפקר אלא לענין ליכנס ללקוט⁶, אבל כל מה שנוגע לענין הפירות הוה הפקר. ובזה אמר' דכח היניקה וצמיחה שבאילן יוצא מרשותו, ועי"ז הפירות הוה הפקר⁷.

אדם אוסר דבר שברשותו אפי' לכשיצא. בפשוטו הטעם בזה משום דהיום הוה שלו לעולם, ויש לו בעלות לאסור. והב"ח [רטז, והו' בש"ך יט] כתב דדוקא כשמתחיל האיסור בעודו שלו, אבל אם אוסר רק את הזמן שכבר תצא מרשותו אינו נאסר. [והב"ח כתב דבר"ן לקמן מז. לא משמע כן עי"ש]. והאחרונים ביארו דנחשב שעושה נדר לאחר ל', וכיון דבסוף הל' אינו שלו לא חל [וכה"ג לענין הקדש נח' בזה לעיל כט:].

א"א אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו. **השיטמ"ק** ביאר דל"ד להקדש דכיון דהכניס

1 [יל"ד האם כוונתו דבעי מעשה הפקר בפה, על המצמיח שבשדה. או דוקא שגדר שדה, וגילה דעתו דאינו מפקיר. אבל בסתמא ניחא ליה בהפקר התורה, ונחשב הפקר ידיה].

2 וכן בשדה חש"ו. והמנח"ח דן שם מנלן דנשים חייבות בשביעית.

3 וכתב **האבקת רוכל** דאח"נ מי שגדר כרמו בשביעית מתחייב במעשרות. ואפי' את"ל דפטורה י"ל דרחמנא אפקריה משא"כ בשל עכו"ם. [ומבואר דהב"י נסתפק בזה האם אמר' דרחמנא אפקריה]. [וע' בדברי האבקת רוכל שהאריך לחלוק על המב"ט דפירות שביעית חייבין בתרומ' ואין בהם קדושה. והאחרונים האריכו בזה].

4 ועפ"ז נקט דשביעית לא נתחייב כלל בתרומ' ואף כשהבעלים לא הפקירו. ונקט דאף מה שגדל ביד עכו"ם, אף דל"ש בזה דין הפקר, מ"מ לא חייבה תורה תרומ' מ. דאטו מי שלא יפקיר שדהו בשביעית יתחייב במעשרות. [ובדברי המב"ט לכאורה מבואר להיפך, דהוכיח דהדין שביעית חל על הפירות אף כשהבעלים גדרם, וכן חלו על פירות עכו"ם. אבל י"ל דהוה שלו, ואסור ליטלם. אבל המהר"ט האריך דאף הדין הפקר חל ממילא].

5 והביא כע"ז [לעיל יג]. גבי בכור, דאף דקדוש מאיליו, יש מצווה להקדיש. וה"נ דין ההפקר תליא בדידה. אלא דהתורה הפקיע אף אם לא הפקיר.

6 והביא דכן מבואר בר"ש [כלאים ז ד] דאף הזמורות אינן הפקר, ונחשב שלו לענין כלאים.

7 והביא כן מדברי החזו"א [שביעית יט כא] דהקשה [אהא דאיתא בירושלמי דלענין כלאים נחשב דבר שאינו שלו, ואינו יכול לאוסרה כלאים], הא דבעודו סמדר לא חל דין פירות שביעית עליו. וכתב דמ"מ כלפי הפרי נחשב דבר שאינו שלו.

לרשות הקדש אינו יכול להוציאו. אבל גבי קונם עדיין הוה שלו, ולכשיצא מרשותו פקע הקונם. [ומבואר דקונם תליא בבעלותו, וכשיצא מרשותו אינו בעלים לאסור. ועדיין צ"ב].

בשביעית ומבואר בסוגיין דאף כשהגיע שביעית דינו כמו שמכרו לאחר, ותליא בנידון האם אדם אוסר פירות דבר ברשותו אפי' לכשיצא. ובס' **בית רידב"ז** [ד' יג קונ' השמיטה] הקשה לדברי המהרי"ט [הו' לעיל] דשמיטה הוה הפקעה של התורה, א"כ כלפי הזמן הזה אינו שלו. והאיך יכול לאוסרה כלל [והביא כע"ז גבי שותפין מה: דאינו יכול לאסור את הזמן ששייך לשותפו. ואף דהתם תליא בברירה, אבל הכא זמן השמיטה ידוע מראש]. והביא **דבירושלמי** מבואר כן, ואף שאסרו קודם השביעית, כשיגיע שביעית מותר [כדעת ר' יוחנן בס"ד דסוגיין].

והרידב"ז [בעמ' נ] כתב ליישב [דעת הבה"ל], דמ"מ יש מצווה לכל א' להפקיר שדהו, ורצון התורה שההפקר יהא ע"י הבעלים, ויצא ע"י פיו¹. ולכן חל קונם דהוה כנתנו לחבירו. ואף דאם לא היה מפקיר, התורה היתה מפקיע². והביאו מס' **תורת הארץ** [ח ט] לתרץ דאף אילו הוה הפקעת התורה, מ"מ הפקעה זו מתחדשת רק בשנת השמיטה, ולא נחשב הגבלה בבעלותו. וכמו שאדם יכול לאסור בקונם לאחר מיתתו, ואף דלאחר מותו התורה מפקיע ממנו לבניו.

ר"ן ד"ה אם מת לא יירשנו. לאו דוקא לא יירשנו דנכסי ודאי ידידה ניהו. וכ"כ **הר"ן** לקמן [מז.], והרשב"א פליג. ובעזה"י יתבאר לקמן.

דף מב:

שאני הכא דאמר בחייו ובמותו. [בפשוטו משמע דהדרי' מהס"ד במקצת, ויש כח לאסור להדיא אף כשלא תליא בבעלותו. אבל בסתמא הקונם תליא בגדרי הבעלות]. אבל **הר"ן** פ' דבלשון נכסים אלו לא משמע אלא בעודן ברשותו וכו'. [וצ"ב הס"ד בזה, והר"ן בהמשך כתב קמ"ל דכיון דנחית איסורא תו לא פקע. ולכן כל האוסר דבר סתם אמרי' דדעתו לאסור לעולם³. ולכאורה אף לס"ד מי שאוסר דבר סתם אסור לעולם, אלא דכשיצא מרשותו נחשב מצב חדש, וכחפץ חדש. וצ"ב].

ורב ושמואל בנכסי. פ' **הרא"ש** דנחלוק בפ' המשנה. אבל **הר"ן** כתב דנח' לפרש הלשון נכסי אלו, בתר גמר דבריו.

ארעא נמי אפקרה. והר"ן גרס **ארעא נמי דחמנא אפקרה**. והמהרי"ט [א מג] הביא מגירסא זו דשביעית הוא דין הפקר ע"י התורה [וע' מה שהו' בע"א].

והאבנ"מ [עב ב] הקשה נהי שרחמנא אפקרינהו לדריסת הרגל, מ"מ גוף השדה שייך לבעלים, וכמו שהמשכיר יכול לאסור לשוכר בקונם [ע"ע לקמן מו:], וקונמות מפקיעין מידי שעבוד. והמגיה [ט] תי' דכתיב כי לי הארץ, ורחמנא אפקריה לגוף הארץ כדי ללקוט בו, ואין לבעליה באותו שעה כלום. ובפשוטו כוונתו דגדר הפקר של התורה דהוה כהפקר גוף לפירות⁴, והקה"י [כח] הקשה דאף בגוף לפירות אמרי' דהקדש מפקיע מידי שעבוד [כדמבואר בב"ק צ]. והקה"י יישב דהא דאמרי' אף בקה"ג הקדש מפקיע לק"פ, היינו דוקא בשחורו וכו', דלא יתכן ק"פ בנ חורין. וכיון דהגוף נתקדש ע"כ פקע שעבוד הק"פ. אבל בהקדש, כיון דאין לבעל קה"ג זכות בק"פ, לא אמרי' שיפקע, ודוקא שעבוד ממש דזכותו ממנו⁵.

רא"ש ד"ה בעומדין. ואפשר לכל אדם וכו'. ובפשוטו משמע דנכלל בגדר ההפקר אף מה דאינו מוכרח, כיון דהוה דרך לקיטת פירות. וצ"ב א"כ אף במודר הנאה. ואפשר דהבעלים אינו מקפיד על כניסה בשביעית ואף דמקפיד בזה.

- 1 [ויל"פ דע"ז נחשב עצם ההפקר כשימוש שלו, ומכחו. ולא שפקע סיבת בעלותו מצד אחר].
- 2 [ואף דלעולם לא יתכן שיהא שלו בשנת השמיטה, מ"מ כיון דהשתא הוה בבעלותו, ולא הגיע הפקעת התורה]. אמנם אם הבעלים לא הפקיר, יפקע הקונם, דדין השמיטה להפקיע ממנו.
- 3 ולכאור' לא שייך לסוגיה דף כט. דקונם לא פקע בכד', דהכא איירי בקונם פרטי. אלא בסתמא אמרי' דדעתו לעולם [והאחרונים דנו האם כל האוסר דבר סתם, מתפרש הלשון לעולם, ע' מש"כ בזה לעיל כח]. ואפי' כשיצא מרשותו.
- 4 וכ"כ **בבב"ש** [ב טו] דלא שייך שעבוד שכירות להפקר, ולכן ע"כ גדר הדין דאף הגוף הוה הפקר כלפי זה, והגוף לפירות הוה הפקר.
- 5 והקה"י הביא דמצאנו כע"ז בדברי **תוס'** ב"מ צט. דע"י מעילה נפיק לחולין שימוש מסויים, ומותר להשתמש. ואף דהגוף עדיין של הקדש. [ונחשב גוף כלפי שימוש הזה חולין. וכה"ג שייך ק"פ אף בהקדש].
- 6 וציין דנח' בזה **הראשונים** [ב"ב עא] האם יתכן שיו"ק ק"פ בשדה הקדש. [ויל"ד דאפשר דקונם גרע מממון הקדש דעלמא].

לא ישאילנו ולא ישאל, לא ימכור לו ולא יקח ממנו וכו'. [ולחד מ"ד בגמ' איירי בשניהם מודרין זמ"ז].
המרומי שדה ביאר דהתנא השווה את המדיר למודר, וקמ"ל דשניהם בכלל לא יחל [גם המדיר, וכדעת הרמב"ם י' יב]. וגם המודר וכדעת הר"ן טו].

לא ילונג. הק"נ [ה] הקשה דמצווה קעביד, דכתיב אם כסף תלווה את עמי. ותי' דמ"מ מיד ליד אסור¹ [וכמ"ש הר"ן לט; וע"ע בסמוך].

דף מג.

אלא לא ילווה הימנו מאי קמהני ליה. מבואר דמדינא מותר למודר להלוות למדיר [לגמ' כאן], והאחרונים הק' הא נהנה בפרוטה דרב יוסף, שאם יבא עני בשעה שملווה אינו חייב ליתן לו [ומבואר בשו"ת הר"ן יט דנחשב פרוטה דר"י אף בזמן מועט של שעת שאלה²]. והט"ז [חר"מ ר"ס עב] כתב דקאי כמ"ד [לג: דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא³. וע' לעיל בזה].

ובשלמא לא ילווה הימנו וכו' אלא לא ישאל. [והר"ן ל"ג כן]. ולהך גירסא המקשן חוזר בו, דאף הלוואה ומכירה אסור. והרא"ש פי' בזבני מיעצא, ולא ילווה שמא יפרע זוזי טבי [ולכן גזרו על עצם ההלוואה]. והא"ש [נדרים ו טז] כתב עוד לפרש דנהנה משום פרוטה דרב יוסף, דיש מצות עשה מה"ת להלוואות, אבל ל"מ מצווה [וחיוב] להשאיל. והביא דמוכח כן בשו"ת הר"ן [יט, הו' בסמ"ע עב כא] דהמשאיל ספרים, כיון דאף המשאיל מצווה קעביד, ונהנה בפרוטה דרב יוסף, אין כל הנאה שלו להחשב שואל. והא"ש דייק דבשאר משאיל [אף דמקיים מצוות גמילות חסדים], אינו נפטר משום פרוטה דרב יוסף⁴. דא"כ לא מצאנו פרשת שואל בתורה.

מאי קמהני ליה. הרש"ש הקשה דמהנהו בזה ששונאו מבקש ממנו טובה, ובמשלי [כה] איתא אם רעב שונאך האכילהו לחם, כי גחלים אתה חותה על ראשו. [ומבואר בזה דהרגשת הנאה לא נאסר במודר הנאה, אלא תועלת ממון].

ר"ן ד"ה א"ר יוסי. קמ"ל דהני לא גריעי מויתור. משמע דכל הנאות דמתני', מכירה הלוואה ושאיילה הוה ויתור. וצ"ב דהלוואה ושאלה הוה קבלת ממון. ועוד מנלן דנחשב ויתור. וצ"ל דמ"מ כל דבר דל"ש תמורת שווי נחשב ויתור. ואפשר דכוונת הר"ן רק על הנאת מכירה דזבינא חריפא [ואינך עדיפי מויתור]. וכ"ד תוס' לב: דהנאת מכירה בזבינא חריפא הוה ויתור [אבל החת"ס כתב לדעת הרמב"ם דאף לרבנן אסור בזבינא חריפא, ולמ"ד דאסור ויתור, אף רמי על אפיה אסור. וע' מש"כ בזה לעיל לא:].

והקרא הוכיח מכאן [דדעת הר"ן] דויתור אסור מדאורייתא [וע' מש"כ בזה לעיל לב:], דאל"כ הוה גזירה לגזירה. [והאחרונים העירו מדברי הר"ן מט: דכתב דהוה חומרא. וע"ש].

ר"ן ד"ה אביי. כיון דמכולהו ישראל נדר לא גזרינן. והרמב"ם [ז ז] כתב דכיון דנדר מאומה שלימה לא גזרינן, אבל אם נדר מיחיד, אם לא יקנה מזה יקנה מזה. וכ"כ התו"ט [ג יא].

ורע"א [שם] כתב לפרש עוד דדוקא היכא דנדר מכל ישראל, דמה שאפשר ליהנות מעכ"ם יש לגזור שמא ילמוד ממעשיו. והביא כע"ז גבי רבית [בגמ' ב"מ ע: דגזרו שלא ילווה לנכרי ברבית, שלא ילמוד ממעשיו, כיון דעסק רבית אסור אלא עם העכ"ם. וה"נ כיון דאדם זה אסור להתעסק בכל ישראל ראוי לגזור לאוסרו להתעסק עם עכו"ם. ועפ"ז כתב לדון דבזה"ז דעיקר עיסוקינו עם הנכרים א"כ ל"ש סברת ילמוד ממעשיו [וכמ"ש הראשונים דלכן התירו רבית נכרים], א"כ היה ראוי לגזור לאסור להשאיל אטו לשאול, אלא שדן דכיון דלא גזרו בזמנם, וצ"יין בכ"מ דאף דנשתנה הטעם, לא גזרו.

אבל הרא"ש ותוס' תי' דרק גבי שאלה והלוואה גזרו, דרגילות הוא כשאדם משאיל

1 [ויל"ע למה דמשמע בר"ן בסמוך דנחשב ויתור].

2 אבל בדברי התוס' [שבועות מד: משמע דפרוטה דר"י שייך רק בדבר טירחא, לשוטחו וכו'. אבל לזמן מועט יכול לכוון שלא יבוא עני. וע"ע בקצות [עב לד].

3 דנדרים קיל, ולא חששו שיבא עני באותה שעה. [ויל"ע דאף מאן דפליג לעיל היינו דוקא בהשבת אבידה דיש טורח, ושכיח טפי].

4 ויל"פ דכיון דאינו מחוייב בדבר [ומותר ליטול ע"ז שכו', וע' מש"כ לעיל לז ולט]. ויל"ע עוד דגדר מצוות חסד הוא להנות לחבירו, ולא נחשב עצם המעשה לשם מצווה. [ולכן לא אמרי' דאסור להפסיק במצווה כדי להתעסק במצווה אחרת]. [אמנם ביקור חולים אמרי' דהעוסק במצווה פטור מהמצווה, ואף דמדאורייתא הוה בכלל מצוות גמ"ח, וכמ"ש הרמב"ם. וע' מה שהו' בזה לעיל. אלא דמ"מ ביקור חולים נקבע כחוב].

לחבירו, חבירו משאיל לו. אבל שאר הנאות לא גזרו. [וע' תוי"ט במשנה שדן שגזרו בין אם אם המודר נדר שלא להנות, או שהמדר נדר שלא להנות].

בא"ד דכי גזרי' וכו' דלא משמע להו לאינשי איסורייהו. הלח"מ [ז ז] הקשה דבשותף שאסר חבירו בדריסת הרגל [לקמן מו]. לא גזרו האי אטו האי, ואף דלא משמע להו איסור בדריסת הרגל. וכתב דאפשר דויתור הוה חומרא בעלמא ולכן לא גזרו. [אמנם הר"ן לעיל כתב דאף בסוגיין איירי בויתור, ואפי' הכי גזרו].

רא"ש ד"ה אם היה דרכו לחרוש. ואם אין דרכו לחרוש הוא [מותר] וכל אדם אסור. מבואר דגרס כן במשנה. וכ"פ הטור [רכא] בשם הרא"ש. אבל שא"ר גרסו דאף לו אסור, וכ"כ בפסקי הרא"ש [ובק"נ כתב דחזר בו]. והר"ן ביאר הטעם דכיון דנתכוון לאסור הנאת החרשה. ולכן אין חילוק מי חורש. אבל תוס' כתבו דמתכוון לאסור על מי שהדך לחרוש, ולפ"ז צ"ל דהוא לא גרע משלוחו.

הולך אצל חנוני

המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל. פ' הרא"ש אורחא דמילתא. וברישא אפי' כשיש לו הרבה לאכול מותר. וכ"פ הס"ז [רכא לה]. [ודוקא בסיפא איירי דוקא כשאין לו מה לאכול]. אבל תוס' [ב"ק קט. ד"ה ב"ח, ה' בק"נ כאן] נסתפקו האם מותר אפי' יש לו מה לאכול. וכן הרמב"ן [ב"מ סט. ורשב"א שם ונמוק"י מא. בדה"ר, ורע"א בשו"ע צ"י כ' שלא התירו לומר 'כל הזן אינו מפסיד' אלא כשאין לו מה יאכל [ומדיר את אשתו], א"נ גבי דליקה בשבת].

הנאה מחבירו. ובפשוטו איירי במתני' דאסר עליו הנאתו, ולא אסר מ'נכסיו'. וכ"כ הר"ן [לד:] בסו"ד. ורע"א [רכא ט"ז טז] הוכיח כן, דאל"כ מה איסור במה שאומר לחנוני, דמה דהחנוני נותן לא היה של מדיר בשעת נדר [וא"א אסור דשבל"ע על חבירו]. אבל הר"ן [לד:] הביא בשם רשב"ם להקשות דמבואר במתני' דאפי' באוסר 'נכסיו' על חבירו, אסור ליתן לו במתנה [ונפשוט ספק הגמ' שם]. דודאי לא איירי במתני' באוסר נכסים אלו, דא"כ לא מהני ליתן לאחר משום מתנה, שיהא מותר בו. וכן הר"ן [מב:] הביא ממשנתנו דאיירי באומר 'נכסי'. ורע"א נשאר בצע"ג.

הולך אצל חנוני ואומר וכו'. והר"ן [לעיל לו: סוד"ה הכא] ביאר דכשאומר 'כל הזן' לא שוייה שליח כלל, ואינו חייב לשלם. דאילו היה נחשב שליחות אסור, דנהנה ע"י שלוחו. והס"ז [י"ד קס יא] הוכיח מכאן דל"ש בזה אין שליח לדבר עבירה³. כיון דמ"מ עושה איסור ונתקיימה מחשבתו ע"י השליח, והא דאמר' אשלד"ע היינו לפוטרו מחיוב כרת או מלקות, אבל מ"מ איסור יש⁴. [וכ"כ במשנ"ל מלוה ה' יד]. והמחנ"א [שלוחין ט] כתב דכיון דשליח לאו בר חיובא ל"ש אין שליח לדב"ע [וכמ"ד בגמ' ב"מ י:]. אבל המגיה לאבנ"מ [ע ד] כתב דהכא השליח בר חיובא בפרשת נדרים אילו היה מודר.

ורע"א [על המחנ"א שם] חלק דבסוגיין לא תליא כלל בדיני שליחות, אלא בכל אופן שמתחייב לשלם לו אסור במודר הנאה. וכע"ז כתב המגיה לאבנ"מ [שם] דכיון דהוציא מעות על פיו מתחייב מדין ערב, וכיון שנתחייב ע"ז ממון הוה כאילו נתן לו הוא ממון, ולא תליא בגדרי שליחות. [דנתנית הממון מיוחס עליו, כיון דע"ז מתחייב ממון, ולא תליא בגדרי מעשה שליחות].

והוא נותן לו. תוס' [כתובות קח. ד"ה הא] הביאו מכאן דמותר אע"ג דע"י משתרשי ליה מזוני

- 1 ועפ"ז דחה דעת י"מ דאף ברבית מותר לומר כל שנותן למלוה בשביל שילוני לא הפסיד. וחלק דדוקא בדליקה התירו [שבת קכא.], אבל בשאר איסורי שבת לא התירו כל המכבה לא הפסיד, וכ"ש ברבית. [אבל פשטות מסקנת הגמ' כתובות ע: [לרש"י] דאיסור שבת חמיר, אבל בשאר איסורי תורה מותר כה"ג. ולדברי הרמב"ן דוקא במקום צורך גדול התירו. ומשמע דברבית אסור אף בצורך גדול].
- 2 וכ"כ בשיטמ"ק [בשם הריטב"א] דמתני' איירי באוסר נכסיו, דאילו 'אלו' לא יחני לתת לאחר.
- 3 והמחנ"א שם דן דהוה שליחות המדיר, ולדעת הר"ן טו. אין איסור על המדיר, אלא על הנהנה. ורק לדברי הרמב"ם האיסור על המדיר. [ולדברי האחרונים דמ"מ יש איסור להאכיל איסור חפצא, אלא דאינו לאו דבל יחל קשה אף לר"ן].
- 4 [ובזה השיג אמש"כ המרדכי [ב"מ שלח] בשם רש"י דיש אופן דהותר הלוואת רבית ע"י שליח, כיון דאין שליח לדב"ע נחשב דאינו שלוחו. וכתב הבי' דתלמיד טועה כתבו. ואכ"מ].
- 5 והמגיה לאבנ"מ [ע ד] הקשה דבשלמא בשאר שליחות לדבר עבירה, דהעבירה הוה עבירה בכל אופן, אבל הכא אדרבה נימא דלא הוה שליחות ואין כאן צד איסור.

[דלולי אמירתו לא היה לו מזון], הואיל ולא עביד אלא גרמא¹. ועד"ז ביאר דפורע חובו נחשב ההנאה שא"צ לשלם גרמא. וכ"כ הרשב"א [לד]. דמוכח מכאן דמותר לגרום לו הנאה, כיון דלא בא הנאה ממש מזה לזה. [ומותר אף שנגרם לא הנאה ע"י אמירה שלו].

הרמב"ם [ו יח] הביא הוראת הגאונים, דאם נדר או נשבע שלא ידבר עם חברו, מותר לדבר עם אחר והוא שומע². והב"י [ס"ס רכא] הביא מדברי הגאונים דאינו עושה יפה אם מתכוון להשמיע לו. [ועי"ש ברדב"ז].

ר"ן ד"ה הולך. וכ"ש שאם לא אמר לאדם מיוחד, אלא דאמר כל הזן אינו מפסיד. ובגמ' [כתובות ע:] שם איתא דקמ"ל מתני' דאף שרגיל אצלו, והולך ואומר לו. דס"ד דהוה כמי שאומר לו שיתן לו, קמ"ל³.

ובא ונוטל מזה. פי' הר"ן אם ירצה, דל"ל דמחוייב מדינא, דא"כ שליחותיה עביד. [ובפשוטו משמע דהוה סימן דנחשב שליח, דאילו מחוייב ע"פ דיני הממונות אף במודר הנאה נחשב קבלת הנאה. והגר"א [רכא לג] ציין לגמ' [לעיל לג. מאן תנא] דלרבנן דחנן אסור למודר הנאה לפרוע חובו. אבל רע"א [על המחנ"א הנ"ל, ועד"ה הב"ש קמא כז] כתב דאף אם אינו שלוחו אסור במודר הנאה כיון דע"ז מתחייב לשלם לחנוניו, ועד"ז הק' רע"א לעיל לו: עי"ש].

וכ"כ הר"ן [כתובות ע:; לב. בדה"ר, ורא"ה שם] דהאומר כל הזן אינו מפסיד לאו שליחותיה עביד ואינו חייב לפרוע. אבל הפרישה [רכא] כתב [גבי כל הזן] דכיון דמדבר עם הרבים אינו שליח ואף דחייב לשלם⁴. וכ"כ הש"ך [רכא נ, רלה ח]. והט"ז [לן השיג. ורע"א [וכן הבאה"ג שם, והקצות קכט א, ובי"מ אה"ע ע ח] ציין דבר"ן ורא"ה להדיא דאילו מתחייב לשלם אסור במודר הנאה. אבל הפרישה נקט דכיון דהנתינה אינה בשליחות, לא איכפץ לן דמתחייב לשלם לחנוניו⁵. [והאחרונים הנ"ל הקשו דהש"ך ח"מ קכט ו סתר משנתו, וע' מש"כ בזה הקצות שם].

והרמב"ם בפיה"מ ושיטמ"ק [בשם רא"ם] כתבו דמותר לשלם לחנוני דהוה פורע חובו [וכחנן]. [ואף דהחנוני נתן למודר בתורת הלואה]. אבל תוס' ב"ק [קט. ד"ה ב"ח, והו' בתוי"ט כאן] כתבו דמהני אף לרבנן, דהחנוני נותן לו פירות במתנה, וחוזר ומקבל מעות דרך מתנה. ולא הוה פרעון.

ובתוס' שם ביארו הא דמי שאביו אסרו בנכסיו לווה ובע"ח באין ונפרעין, דבמה שהבע"ח נוטלין מהנכסים לא נחשב שנהנה. ואף למ"ד דאסר בכשהמודר פורע חובו, היינו משום דנתחייב לו תשלום ע"ז, ואסור במודר הנאה⁶. [אבל ל"ש חייב לנכסיהם⁷]. אבל הרשב"א [שם] הקשה דאף לחנן אסור דהוה כמו שאמר לו לפרוע עבורו, והוה שליחותיה.

ר"ן ד"ה היה ביתו. וסיפא קמ"ל דאפי' לצורך בנין ביתו התירו. וכ"כ תוס', וכ"כ בשיטמ"ק

1 ויל"ד האם הוה סברא בגדרי איסור הנאה, או דאף בגדרי משתרשי בממון [והמעמיד לחבירו דבר הפקר לזכות בו יחשב גרמא בעלמא. א"נ כשעושה פעולה ע"ד נחשב יורד, ופועל שלו. והכא בדעתו לעשות ע"ד עצמו, כדי שיהא מותר במודר הנאה].

[ובפשוטו מבואר בזה יסוד בכל איסור הנאה, דהנאה הוה רק מה שנהנה מכח האיסור, או בתולדת הדבר. אבל גרמא שאינו מוגדר תולדה מותר, ואף שבא לו ע"י. אבל אפשר דדוקא גבי מודר הנאה, דאינו בכלל מה שאסר, ואמר' דאדעתא דהכי לא אדריה].

2 **והרמב"ם** הוסיף [ע"פ הגאונים] או לכתוב לו בכתב [וכ"ה בטור ושר"ע ס"ס רכא, אבל בדפוס הרמב"ם הגיר' לכתוב מכתב, והבאה"ג דייק דדוקא לכתוב סתם, אבל לכתוב לו אסור. אבל ציין דבכת"י ברמב"ם איתא לו']. **והפוסקים** [ורע"א שם ציין חוות יאיר טז] דנו האם בכה"ת כתיבה כדיבור, אבל בנדרים הלך אחר לשון ב"א. [ואכמ"ל].

3 **ותוס'** שם הביאו בשם רשב"ם דאם אומר ליחיד אם תזון לא תפסיד אסור, דמיחזי כשלוחו [ויל"ד האם כוונתם דהוה שליח ממש, או דהוה גזירה אטו, ומיחזי]. **והב"ח** [הו' בש"ך רכא נא] כתב דה"ה אם אמר ליחיד כל הזן, מותר, כיון דאמר בלשון רבים.

4 ומשמע מדבריו דהאיסור פורע חובו לרבנן הוא משום שבתולדה מזה נוצר חוב ממון [ומחילת חוב ממון זה אסור במודר הנאה, וע' בסמוך דכ"מ בתוס' ב"ק קט.]. **ובמשנת ר"א** [שכנים ג ג] האריך בחקירה זו, וע' לעיל לג: דלשון הרא"ש [ורש"י כתובות] משמע דעצם הפרעון נחשב מהנהו, ומה שמתחייב לשלם הוה סימן [וי"ל דזה כוונת המגיה לאבנ"מ].

5 **והבית מאיר** [אה"ע ע ח] ביאר דכיון דאמר הלשון לא יפסיד, נתחייב מדין ערב, דהוציא מעות על פיו.

6 [דכיון דהוה חוב ערב או התחייבות בעלמא]. והוא עשה לשם מתנה, ושלא ע"ד שיתחייב לו המודר ממון.

7 ומשמע דכל האיסור בפורע חובו [לרבנן] משום שבתוצאה מזה מתחייב תשלום, ולא דהוה סימן. וע' מש"כ בזה [לעיל לג].

8 [ומבואר דאף במקום דנפרע החוב ע"י הנכסים מותר, ודלא כמ"ש המשנ"ל ור' שמעון [הו' לעיל לג]. דגדר פורע חובו שגורם לו למחול, ואינו פורע עצם החוב].

בשם הרנב"י דלא זו אף זו. משמע דאף למסקנ' לא הותר אלא לצורך, וקמ"ל דאף במה שא"צ כ"כ. ומשמע דהיתר חנוני הוה רק במקום צורך [וכדעת הראשונים דלעיל, ודלא כרא"ש]. והרמב"ם [ז' יג] כתב הלך אצל פועלים והלכו וכו' הרי זה מותר. וכתב הכס"מ דהרמב"ם גרס גבי פועלים 'הלך', והותר רק בדיעבד דאינו צורך חיי נפש.

היו מהלכין בדרך

רא"ש ד"ה נותן. ודוקא באין לו מה לאכול. [וכ"כ הש"ך רכא נב]. וכתב השיטמ"ק [בשם שיטה] ש"מ כל הערמות אסורין בנדרים אא"כ אין לו מה יאכל. ורע"א דייק דאף נותן לאחר משום מתנה הותר רק באין לו מה יאכל, והביא ש"כ הרא"ש [מח.], ודייק דכ"מ בשו"ע [רכא ט].

אבל תוס' [כתובות ע: ד"ה טפ'] כתבו דלא התירו להפקיר אלא כשאין לו מה יאכל², שלא נכנסו המזונות לרשות אחרת. אבל במתנה גמורה מותר גבי מתנת בית חורון [לקמן מח.]. אפי' בלא בא בדרך. וכן דייק רע"א מדברי הרע"ב דרך גבי בסיפא דאין עמהם אחר שמפקיר ע"ג סלע, כתב דוקא באין לו מה יאכל. אבל היכא דיצא לרשות אחר מותר אף כשיש לו מה לאכול.

הראשונים הקשו כיון דאין לו מה יאכל, א"כ השתא הוה עני ומצווה לפרנסו, ומצווה קעביד, ואמאי לא התירו במודר הנאה. [וכמו שמותר לרופא משום מצווה]. והר"ן [לט:]: הוכיח מזה דאף במקום מצווה לא הותר לתת מידו לידו, ודוקא הנאה דממילא שרי. וכ"ד הריטב"א ונמוק"י. והרשב"א [לד]. הוכיח מכאן דלא הותר במקום מצווה [שהרי נדרים חלים ע"ד מצווה], אלא משום דע"ד מצווה לא אדריה, אבל הכא דנמשך הנאתו אחרי שנגמר המצווה³.

אבל דעת תלמידי רבינו יונה [בשיטמ"ק כתובות קח.]. דבמקום מצווה מותר אף לתת לידו, וביארו דאסור לתת לו צדקה, כיון דיכול לתת לאחרים. וצ"ל דאף בסוגיין דאין עמהם אחר יכול לקיים חובת צדקה ידידה לעני אחר. אבל תימה לומר דעני זה לא רמי עליה, שהרי אין לו מי שיפרנסנו⁴.

ובתוס' הר"ש משאנץ [ע"ז כז:]: הקשה כן, ותי' דאה"נ מותר, אלא כיון דיכול לעשות תקנה אחרת לא התירו⁵.

ר' יוסי אוסר. תוס' [בסוה"ע] כתבו אהפקר דוקא פליג ר' יוסי, אבל אנותן מתנה לא פליג. וכ"כ הנמוק"י. אבל הרשב"א [כתובות ע:]: כתב דר' יוסי אסר אף בנותן לאחר מתנה, דאף בזה שייך גזירת מתנת בית חורון [למסקנא בע"ב דזהו טעמו של ר"י, אבל לה"א ודאי פליג רק בהפקר]. אבל רבנן ס"ל דלא שייך בזה גזירת בית חורון, דלא אמר שנתן ע"ד כן [וע' בע"ב].

הפקר עד דאתא לרשות זוכה

אר"י מ"ט דר"י הפקר כמתנה. בפשוטו משמע דהוה שלו לכל דבר, וגדר ההפקר הוה רק נתינת רשות ליטול. [והקצות [רעג א] כתב דאף לרבנן, הפקר מטעם נדר, ועדיין לא יצא מבעלות המפקר⁶. אלא דאסור לחזור בו⁷. וע' מש"כ בזה לעיל ז.].

- 1 [ונחשב הערמה במה שמקנה דבר זה לאחר, ע' לקמן מח.]. אבל אומר לחנוני הוה גרמא, ולא הערמה.
- 2 והנמוק"י הוכיח דכה"ג לא התירו אא"כ אין לו מה יאכל, דמבואר להדיא דאם יש שם אחר לא התירו. [וצ"ע דסותר מש"כ בב"מ כדברי הרמב"ן דאף ברישא לא התירו אלא כשאין לו מה יאכל].
- 3 וצ"ב אמאי לא תי' כן הרשב"א למש"כ מתחילה דמשום מצווה מותר, דהיינו רק כשלא נשאר בידו אחרי המצווה, ובסוגיין נשאר בידו אחרי גמר המצווה [וכ"כ הנמוק"י גבי נותן סם משלו]. [ודוחק דעיקר חזרתו מחמת שאר קוש' שהקשה שם]. ומשמע דהך סברא מהני רק כלפי הא דע"ד כן לא אסרו. וצ"ע.
- 4 וצ"ל דמ"מ איירי דלא הגיע כלל סכנה, וע' ב"ב ח. דבמקום סכנה רבי פרנס אף ע"ה.
- 5 [וצ"ע לר' יוסי דל"ל תקנה אחרת. ויל"ד דהוה גזירה, ומדינא יש לו תקנה אחרת].
- 6 ובחי' ר' שמעון הקשה לקצות דבסוגיין מבואר דמותר למודר הנאה [ואף שהפקיר אחרי הנדר], ולא נחשב חפץ של הבעלים. [וצ"ל כיון דאינו יכול לחזור בו, אינו נחשב ידידה, ואף שקנוי לו בגדרי הממון].
- 7 ובזה ביאר דעת רש"י [ב"מ יב.]. דהפקר נחשב דעת אחרת מקנה [גבי זורק ארנקי לחצר שאינה משתמרת], דכיון דלא יצתה מרשות מקנה עד שבא לרשות זוכה. [וצ"ע דאף הקצות כתב דהפקר נחשב אינו ברשותו, א"כ היאך מקנהו. ומה מהני דיש עליו שם בעלים].

והאחרונים כת' דע"כ הפקר אינו נתינת מתנה בעלמא, דהא קי"ל [ב"מ ל] דאינו הפקר עד שיפקיר לעניים ועשירים [דבעינן דומיה דשמיטה]. ועוד דמבואר בסוגיין [בהמשך] דאף כשהבעלים חוזר וזוכה בו נחשב כזוכה מההפקר.

והאחרונים [תורת זרעים פאה ה א, חי' ר' שמעון כד, ושער"י ה כג] ביארו דאף לר' יוסי חל דין הפקר' לפני שזכו בו, אלא דר' יוסי ס"ל דאף דיש עליו 'שם הפקר' לא יצא מרשות בעלים [ויכול לחזור בו]. [והאחרונים דנו בגדר פטור מעשר לר' יוסי, וע"ע בהמשך].

והנתיבות [רסב ג] הביא דברי תוס' [ב"ק סו.] דיאוש אינו כהפקר, וביאר דגבי הפקר נח' ר' יוסי ורבנן האם יצא מרשות בעלים קודם דאתי לרשות זוכה. אבל יאוש לכ"ע לא יצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה'. ועפ"ז כתב דאם יראה אבידה אחר שנתייאש, תיכף פקע היאוש, דהוה כחזרה. ולא בעי מעשה קנין'.

ובחי' ר' שמעון [שם] ביאר דיסוד ההפקר שהבעלים ייחד' את החפץ לשימוש וזכיית כל אדם, וחל על החפץ דין זה. ור' יוסי ס"ל דע"ז חל היתר זכייה לאחרים, לקחת את החפץ, אבל לא יצא מרשות בלעיו. ורבנן ס"ל דממילא פקע ע"ז זכותו של הבעלים.

ובחי' ר' שמעון בתחילת דבריו כתב לפרש דלר' יוסי הוה מעשה הפקר מהיום ולכשיזכו בה. [והקשה דמ"מ האיך מותר לזכות בו, דקודם שזכה בו הוה דבעלים. ואף דאחרי שזכה הוה חלות הפקר, אבל מעשה הזכייה הוה לקיחה מהבעלים].

הפקר כמתנה. בחי' חת"ס כתב אע"ג דהפקר משביעית ילפי' [ושביעית יצא מרשות זוכה], מ"מ הפקירא דרחמנא אפקעתא דמלכא, וכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה. וה"ל אתי ליד זוכה. וכתב דה"ה הפקר ב"ד אפקעתא דמלכא הוא ולא בעינן אתי ליד זוכה'.

ובירושלמי הו' דנח' ר' יוחנן ור"ל במפקיר חמצו, האם עובר בב"י. ובס"ד ר' יוחנן ס"ל כר' יוסי, ור"ל כר"מ. [והרמב"ן [פסחים לא:] ביאר דהיינו ר' יוסי בסוגיין, דהפקר כמתנה]. והירושלמי דוחה דסברת ר' יוחנן משום חשש הערמה.

והקצות [רעג ג] ביאר [בשם עבודת הגרשוני] דלס"ד תליא בר' יוסי, וכהו"א בסוגיין דכל הפקר אף מדאורייתא לא יצא מרשותו, ויכול לחזור. ואפי' במטלטלין'.

והרמב"ן [שם] כתב עפ"ז דהמוצא חמץ [אחר הפסח], אם המאבד ישראל אסור, דכל זמן שלא זכה בו אדם הרי הוא של המאבד, לר' יוסי, והוה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח'. ואף מאן דפליג, גבי חמץ גזרו. [וכ' ש"מ דחמץ שעבר עה"פ נאסר אפי' באונס].

ר"ן ד"ה אף. ואי בעי מהדר מצי מהדר. ובחי' ר' שמעון דן האם סגי בגילוי דעתו דאינו רוצה שיהא הפקר, וע"ז כבר אינו עומד במצב מופקר. וכתב דכיון דכבר חל דין הפקר, בעי מעשה חזרה, ומדין אתי דיבור ומבטל דיבור. אבל אינו יכול למנוע מאחר לזכות בו בלי 'חזרה'. [ומבואר דמ"מ נחשב שנהנה משל חבירו].

מה מתנה עד דאתיא לרשות מקבל. פ' הר"ן שאם אמר הריני נותן מתנה לפלוני וכו'. וצ"ב דבכה"ג לא חל כלל עצם המתנה, וכה"ק בשלמ"נ'. אבל הרא"ש הביא מהגמ' כריתות דאף כשיש מעשה קנין, דגדר המתנה תליא בהא דנכנס לרשותו של אחר. [ועדיין צ"ב].

1 ולפ"ז אסור למודר הנאה ליטול חפץ שנתייאש ממנו המדיר. [וכ"כ הבית הלוי א מח] אבל בראשונים [לעיל לד:] משמע דאם נגנב ממנו מותר. [והקה"י [לב ב] חילק דיאוש בגזילה אינו יכול לחזור בו. ועו"ל דהתם איירי כשנגנב ע"י אחר, ובא לידו ע"י הקנאת הגנב בשינוי רשות. ולכן לא נחשב שהבעלים הקנהו במתנה, ואף דאין הפסק בבעלות. וע"ע עד"ז לקמן מז.].

2 אבל התרומת הכרי נקט דל"מ חזרה מיאוש, ובעי להחזירנו לרשותו [ואף דעדיין הוה בעלים].
3 וביאר דמש"כ הרמב"ם דהפקר מטעם נדר דגדר היחוד לכל אדם חל ע"פ דיבורו ושייכא לגדרי נדרים, אבל ע"ז ממילא חל דין בחפץ. ולרבנן יצא מרשותו. ובזה פליג ר' יוסי וס"ל דלא יצא מרשותו.

4 [משמע דהיינו משום דנחשב דאתי לרשות ב"ד, ויל"ד דלכאורה זה רק כצד דיש כח לב"ד להקנות ולא רק להפקיע. ואפשר דהפקר ב"ד [וכן שביעית] פועל כתוצאה של ההפקר, ואף דלאדם אין כח להפקיע דבר מרשותו, כח ב"ד מהני הפקעה גמורה. ועו"ל דלא שייך חזרה בהפקר ב"ד].

5 [והביא בשם החוות יאיר דנקט דהוה משום תקנת ג' ימים, ע"ע לקמן. ובזה הקשה דתקנו רק בקרקע, וע"ע בסמוך].

6 [ובה"ר רא"ז שם ציין דמבואר בדברי הרמב"ן דאף ביאוש של אבידה תליא בר' יוסי ורבנן, ולרבנן יצא מרשותו. דלא כנתיבות הנ"ל].

7 [ויל"ד ע"פ מה שדנו האחרונים דל"ך חזק וקני' הוה דין נתינת רשות. והתחיל הנתינה, ויכול לקחת בסתמא, אף דעדיין יכול לחזור].

דף מג:

כל האוסר אין דעתו על מה שהפקיר. [דכיון דעשה מעשה הפקר, תופס בדעתו דאינו בכלל נכסיו, ואינו עושה בזה חלות נוסף¹]. והקרא כתב דע"כ איירי באוסר נכסיו² [וע' מש"כ בזה בע"א], דאילו אוסר הנאתו, מ"מ נהנה ממנו, ומה מהני דאין דעתו. [ואפ"ל דאף באוסר הנאתו, תליא בדעתו. דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א, ובדעת בנ"א לא נחשב הנאה ממנו³].

מתיב רבא וכו'. ולמסקנא דעתו אף על מה שהפקיר. אבל הר"ן [לקמן מו: בשם תוס'] כתב דאף שהמשכיר יכול לאסור מה שמשכיר [עי"ש], היינו כשאוסר להדיא, אבל במודר מהנאתו סתם אין דעתו על מה שהשכיר. וכתב דל"ד לסוגיין דכיון שעדיין אינו הפקר הוה ברשותו והוה בכלל האיסור, אבל שכירות יצא מרשותו לשעתו. וכיון דהשתא מיהת אינו עומד ברשותו אין דעתו לאסור. והרשב"א [ב"ק קב:] כתב דהמקדיש נכסיו סתם אין דעתו על בגדי אשתו [כדאמר' התם]⁴, וע"פ הגמ' לקמן דאין דעתו על מה שהשכיר. [וציינס בגהש"ס].

מקצתן לראשון. פי' הרא"ש [בפי' הא'] אלמא חשבינן ליה כנמלך, ונתן הכל לשני⁵ [וע' תוס']. [והפור' כתב לפרש הגיר' דשני ל"ק, דכיון דדעתו אף על מה שכבר נתן הוה קני את וחמור, דכיון דנתן מקצת לא, השני אינו זוכה אף במקצת הנשאר. אבל אם אין דעתו על מה שנתן, א"כ שפיר יזכה שני במה שנשאר]. והר"ן גרס [והרא"ש בגיר' הב'] כתב דהשני משעבד בראשון, והביאו מהא דנתן לעבד השני אף מה שנתן לראשון. [והקרא העיר דגבי עבד כשנתן חצי לא מהני כלל, ומה הצד דלא יהא דעתו על מה שנתן כבר. עי"ש].

אבל בחי' ר"א מן ההר והמאירי בשם הראב"ד פי' דקושיית הגמ' אגוף דברי ר' יוחנן, דהראשון קנה, והגמ' מוכיחה דאף במתנה נסתלק הנותן אף דלא אתי לרשות זוכה [שהרי לא יצאה מרשות שכיב מרע]. והאיך נילף הפקר ממתנה.

גזירה משום מתנת בית חורון. פי' הר"ן אי שרינן אתי למישרי אפי' היכא דאמר להדיא [וכשאמר להדיא אסור כדלקמ' מח:]. אבל ברא"ש משמע דאף כשאינו אומר כלום שייך מתנת בית חורון, דלא הפקיר ע"ד כן. וכ"כ התוס' רי"ד כתב דודאי לא הפקיר בכל לב אלא שיזכה המודר, וכה"ג לא הוה הפקר⁶. וביאר דת"ק ס"ל דלא ניחא ליה דליעבד איסורא, ואנן סהדי שהפקיר לכל.

ודעת הרשב"א [כתובות ע:; הו' בע"א] דאף בנותן במתנה שייך גזירה זו. אבל בתוס' ונמוק"י מבואר דרק במפקיר גזר ר' יוסי. ובחי' בית מאיר הק' דלכאורה יותר שייך חשש זה בנותן לאחר מתנה מאשר הפקר [דהוה דומיה דמתנת בית חורון]. ותי' דה"נ יותר מוכיח דאינו מפקיר אל שיבוא ויאכל, דאין רגילים להפקיר נכסים. אבל מתנה נותנים למי שעשה ניחא נפשיה.

הפקר תוך ג' ימים

תניא, כל ג' ימים יכול לחזור. הראשונים הביאו [ע"פ הגמ' מד]. דהוה משום תקנת הרמאין, שהפקירו להפטר ממעשרות. ותקנו עי"ז דהמפקיר יכול לחזור בו תוך ג' ימים. והר"ן פי' דיכול לחזור אפי' כשזכה בו אחר [עי"ש טעם התקנה]. אבל הרא"ש [בפי' הא'] כתב דיכול לחזור רק קודם שזכה בו אחר. אבל אחר שכבר זכו בו ל"מ חזרה. וכ"כ הריטב"א ותוס' רי"ד ורוב ראשונים, וכ"כ השיטמ"ק [ב"מ ל:] בשם תוס' שאנ"ץ.

- 1 ויל"ד לפי מש"כ ר' שמעון דבעי 'חזרה' דאתי דיבור ומבטל, אבל כבר נחשב חלות הפקר, א"כ אמאי פשיטא למקשן דיכול לאוסרו בקונם בלא מעשה חזרה. וצ"ל דיכול לאוסר כיון דכידו לחזור. אמנם עפ"ז הצד דאין דעתו פשוט ביותר, וצ"ע מהדמיון למקנה נכסיו.
- 2 ועפ"ז כתב הקרא דהנידון בסוגיין בפי' הלשון 'נכסי', דאף מה שנתן הוה בכלל הלשון נכסיו.
- 3 ועד"ז כתב בחי' ר"א מן ההר [לח:] דלהנאה מועטת לא גמר איניש בדעתיה בשעת נדר לאסור עליו. ואף דודאי נהנה ממנו.
- 4 ואף דהוה שלו בגדרי הממון [ולכאורה האשה לא קנתה אפי' קנין שכירות בזה].
- 5 ויל"ע דמתנת שכיב ל"ק אלא לאחר מיתה, א"כ הוה 'שלו' עדיין, אלא דנעשה מעשה לאחר ל'. משא"כ הפקר דכבר חל 'מצב ההפקר'.
- 6 ויל"ע דהוה דברים שבלב שסותר למעשיו, ע"ע לקמן מח:.

והרא"ש [מה]. הביא בשם רא"ם וכ"כ תוס' [כאן] דהטעם שתקנו דעד ג' ימים חייב במעשר, דכיון דההפקר אינו מפורסם, שמא יאמרו דאוכל בלא מעשר.

ועפ"ז ביאר הרא"ם דבמשנה מהני להניח ע"ג סלע, ואף דלא עברו ג' ימים. דכמו שאינו ידוע ההפקר, אינו ידוע שאסרו בהנאה. והקצות [רעג ג', וכן המגיה למחנ"א זכיה מהפקר ח] הביא מדבריו דתקנת ג' ימים הוה אף במפקיר מטלטלין. והמגיה הביא עוד דכ"מ מדברי תוס' שאנץ [בשיטת"ק ב"מ ל:]. אבל המחנ"א כתב דרק במקום דשייך פטור מעשר תקנו ג' ימים¹. וכ"כ הקצות השם החוות יאיר דתקנו רק במפקיר קרקע, וכלשון הרמב"ם ושו"ע [חור"מ רעג ט]. והמגיה למחנ"א שם כתב דבמשנה התירו בלא ג' ימים, כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה [וכן תי' הש"ך הא דמהני הפקר בלא ג', ע' לקמן מה.]. א"נ מילתא דלא שכיחא לא גזרו.

רא"ש ד"ה כל. הילכך אפי' קודם חזרה אין שם הפקר [לענין פטור מעשר]. אא"כ זכה כזוכה מההפקר [וכ"כ תוס'] [משמע דע"י הזכייה חל ההפקר, וע"ע בסמוך]. והביאו הסמ"ע [רעג יג] דתוך ג' אין שם הפקר עליו.

החק יעקב [או"ח תלד י] כתב דגבי ביטול חמץ אין חסרון משום דתקנו ג' ימים שיוכל לחזור, דמ"מ כל שלא חזר בו הוה הפקר². והב"מ [שם] הביא דמשמע מדברי הפוסקים דכל ג' ימים לא נחשב הפקר, והא דמהני לענין שביתת בהמתו דהעמידו ע"ד תורה³. אבל דייקו מלשון הריטב"א דהוה הפקר אף תוך ג' ימים, אלא דמהני חזרה.

רא"ש ד"ה מכאן. וי"ל שהוא ירא וכו' ילקוט בצד אחר. הרש"ש הקשה דכיון דהכיש מכוש א' קנה כולה. [כדאיתא בב"ב נא.]. והנתיבות [רעג ב] כתב לפרש דתקנו שאם חוזר וזוכה בגוף השדה ל"מ ההפקר להפטר ממעשרות, ורק כשלוקט את הפירות בעודן הפקר. כיון דאף הוא דמי לאחר בשדה זו. ולכן כל זמן שלקט את הפירות ירא שיבא אחר.

והחת"ס כתב לפרש דקודם תקנה הרמאים היו מפקירים, והיה אסור לאחר לזכות בו כדין עני המהפך בחררה, וע"ד מש"כ הפוסקים דהמוכר חמצו לגוי, יש איסור על אחרים לקדום ולקנות מהגוי משום מערופאי ומהפך בחררה. ובזה תקנו דכה"ג לא הוה הפקר, אא"כ אמר בפרהסיא שבא לזכות בשדה כדין זוכה מהפקר.

הפקר ליום א'

רא"ש ד"ה אמר. אם לא יזכה אדם תהא שלי. רע"א [שר"ת קמה] הביא מדבריו דאם זכה בו אחר בזמן ההפקר, זכה לעולם, אף דהפקיר רק לזמן. וכן דייק רע"א מדברי רבינו פרץ [הו' בב"י או"ח רמז] דהמפקיר בהמתו ליום השבת, אחר השבת חוזרת עליו ממילא⁴ [וע' מש"כ בזה לקמן מה.]. ובפשוטו מבואר דגדר ההפקר הוה על בעלות גמור, אלא שמוגבל לזמן⁵.

ובחי' ר' שמעון [ס"ס כד ד"ה אכן] ביאר דבזמן ההפקר לא הגביל אופני ההשתמשות, והפקיר שביום הזה יהא יכולת לעשות בו כל חפצם, וכלותם ולהפסידה, וכן לזכות בה.

והאחרונים הקשו דלדעת הרא"ה [גיטין פג: הו' לעיל כט]. דאף בקנין ממון אמר' כיון דפסקה פסקה, א"כ אמאי חוזרת לבעליו אחרי זמן ההפקר⁶. והאבנ"מ [כח נג] כתב לתרץ דכיון דיכול לחזור בו כל זמן דלא זכה בו אחר [וכדמבואר בסמוך], א"כ עדיין לא יצא מרשות בעליו⁷. וכתב דלפ"ז אם הפקיר הפקר גמור לזמן [וכמ"ש

1 והמגיה הביא דכ"מ בדברי הנמוק"י [ב"מ ה: בדה"ר] דכתב דמשעה שהפקיר יצא מרשות בעליו [וצי' לסוגיין], ול"ש חזקת מ"ק.

2 ובזה חלק עמש"כ הבי"ח דהא דאמר' בביטול חמץ [אף לדעת תוס' פסחים ד: דהוה גדר הפקר] כאפרא בעלמא, שאין דעתו לחזור. והחי' חלק דלא קי"ל כר' יוסי, אלא הוה הפקר אף דלא אתי ליד זוכה. ואי משום תקנת ג' ימים, הרי משום איסורא אין דעתו לחזור.

3 אבל ציין דבספרו מודע לבינה ביאר דברי הרא"ש באופן אחר, ועפ"ז מתיישב כדברי החק יעקב.

4 ובפשוטו מבואר מדבריו דאילו הפקיר רק את הקנין פירות, עדיין מצווה בשביתת בהמתו, כיון דהגוף שלו [וקי"ל שכירות לא קני, ע"ז טו.]. אבל בחי' ר' שמעון [שם] נקט דנפטר, וכתב דהראשונים דנו באופן דמושכרת ביד נכרי, וא"כ הק"פ שייך לעכ"ם ואינו יכול להפקירנו.

5 [וכע"ז מצאנו ב'אחרין', דאם הראשון מכר הוה מכירה. וע' לעיל כט. מש"כ האחרונים דיש ב' אופנים בעלות לזמן. אבל א"כ קשה אמאי לא אמר' כיון דפסקה, ע' בסמוך].

6 והרש"ש כתב דאף לבר פדא לעיל דוקא קדושה לא פקע בכדי, אבל גדרי ממונות פקעי בכדי. וזה דלא כרא"ה הנ"ל, וע' מש"כ כט.].

7 [וצ"ע לס"ד דסוגיין].

הראשונים בהפקר בהמה לשבת, ע' מה.], אחרי כלות הזמן צריך לחזור ולקנות¹. ובחי' ר"ש שם כתב דכיון דלא הוציא מרשותו רק לענין היום הזה².

אבל רע"א תמה בזה, דאם אחר זוכה לעולם, א"כ ההפקר אינו לזמן. ואמאי אם לא זכה חוזרת לבעליו³.

והר"ש הקשה נימא דלאחר הזמן תחזור לבעליו ממילא, ואף כשאחר זכה בו. ותי' דהפקר בעינן דומיה דשמיטה⁴, ובשמיטה מי שזכה בפירות הם שלו לעולם⁵. והביא דהסמ"ע [רעג יד] כתב דילפי' הפקר לזמן משמיטה, דג"כ אינו הפקר אלא לשנה א'. והר"ש הקשה דאדרבה הפירות הם הפקר לעולם⁶.

ורע"א [שם] כ' ליישב דהוה הפקר בתנאי, דאם יזכה אחר תוך הזמן הוה הפקר, ואל"כ אינו הפקר, ותחזור לבעליו. והקשה דא"כ בטל ההפקר למפרע ועבר בשביתת בהמתו. וצ"ע. והאחרונים תמהו דא"כ אינה הפקר לזמן כלל, אלא תנאי בעלמא. וביארו דחל הפקר על הבעלות לזמן.

ר"ן ד"ה רישא. כלומר ופטור מהמעשר אפי' לר' יוסי וכו' אף הוא עצמו זוכה מההפקר מיקרי, דמה לי הוא מה לי אחר. [וצ"ב הגדר בזה, דכיון דעד עכשיו הוה שלו, במה נחשב 'זוכה' מהפקר, ואין כאן קנין להוציא מרשות החפץ. וצ"ל דמ"מ כיון דחל עליו 'שם הפקר', שייך בזה זכייה. ומשמע דמ"מ נחשב דיש סיבה מחודשת שהחפץ יחשב שלו].

אבל הרשב"א נקט דאם הוא עצמו זכה בו אינו פטור מדינא, אלא משום תקנה. ובתוס' ר"ד [מד:] אם זכה בעצמו חייב במעשרות, דבשלו הוא זוכה ובטל ההפקר. [ול"ג 'בין הוא'].

והאפיק"י [ב כו] הקש' דלר' יוסי קודם שזכה בו אחר לא יצא מרשותו ולא נפטר ממעשר, וא"כ אף בזכה בו אחר מתי יחשב הפקר. וכת' ד"ל דנפטר ממעשר אף שלא יצאת מרשותו, דקרינן ביה יש ללוי חלק בה, כיון דהוה מופקרת לזכיית כולם. [ועפ"ז דן לענין יאוש, דפטור ממעשר, ואף דלא יצא מבעליו]. ושוב כתב האפיק"י דכל שבידו לחזור לא נחשב 'זוכה' הלו'.

והאחרונים דנו ד"ל דאף לר' יוסי ה'שם הפקר' פטור. והקשו א"כ אף כשהוא חזר בו, וביטל את ההפקר, נימא דבינתיים היה מופקר לרשות כל אדם. ופטור מהמעשר. [ובפשטו גדר החזרה הוה רק מכאן ולהבא⁷]. וצ"ע.

ובחי' ר' שמעון [כד ד"ה ועפ"י מש"כ] דן דלר' יוסי חל ההפקר הוה ע"י זכייתו, אבל נעשה בזה אחר זה, ונשאר בלא בעלים רגע א'. ואף כשהוא עצמו חוזר וזוכה בתורת ההפקר. [ונפטר ממעשר אף שלא היה 'זמן' של העדר בעלים].

אמר עולא שאני וכו' דלא שכיחא. פי' הראשונים דהוה הפקר גרוע, ועדיין אגיד גביה. ומבואר דאף לרבנן שייך גדר הפקר שלא יצא מרשותו, וכו' יוסי⁸.

והמחנ"א [זכיה מהפקר ב] הק' דכיון דהפקר לזמן לא יצא מרשותו, א"כ האיך מהני לענין שביתת בהמתו [וכמ"ש הר"פ בב"י רמ"ז, ה' לעיל]. ותי' דמשום איסורא אמרי' דדעתו שיצא

1 [וצ"ב א"כ מה תועלת בהא דהפקירו לזמן].

2 וכתב דדוקא בהקנאה שעשה למקבל בעלים גמורים ליום א', ממילא לא פקע. אבל הכא הגביל זכות הזה.

3 והחזר"א [ח"מ ליק' יג יח] כתב ליישב דהוה הפקר בתנאי, שאם יזכו אחר השבת יתבטל ההפקר, וממילא לא שייך שיזכה בו אחר [אבל בעליו צריך קנין מחודש, דכל שלא זכה בו אחר הוה הפקר].

4 [וכ"כ רע"א שם להוכיח מסוגיין דילפי' דגדר ההפקר צריך להיות דומיה דשמיטה, וכתב דעפ"ז י"ל דל"ש להקנות להפקר גוף מהיום ופירות לאחר מיתה. דבעינן דומיה דשמיטה. אבל רע"א שם נקט דלא בעינן דומיה דשמיטה לכל דבר. ובחי' ר' שמעון חילק דלהפקיר זכות מסויים שפיר דמאי לשביעית. אבל להפקיר ולשייר זכות על ההפקר ל"ש. וע"ע חזו"א שם].

5 והחזר"א שם ביאר דל"מ להפקיר לזמן, [דבעלות לזמן הוה בגדר קנין פירות ושעבוד, ע' ר"ן כט.], ואין שעבוד להפקר.

6 ובחי' ר' שמעון [כד ד"ה והנה עפ"י] כתב ד"ל דכוונת הסמ"ע דילפי' מהא דהקרקע הוה הפקר לצורך לקיטת פירות, וא"כ יכול להפקיר זכות פירות בקרקע. [אבל א"כ אין ראייה מזה לענין דיוכל אחר לזכות בקרקע לעולם].

7 [אבל דנו ד"ל דגדר אתי דיבור ומבטל דיבור למפרע, ע' קוב"ש ב מב].

8 והקרא כתב דלמסקנ' [כרבא מנ:] דאף ר' יוסי לא ס"ל דבעי עד דאתא ליד זוכה, א"כ ל"מ צד דבעי אתא ליד זוכה. ואף הפקר לזמן.

9 ובתי' הא' כתב דהר"פ פסק כר"ל, ולא כעולא.

מרשותו¹. וכ"כ בחי' ר' שמעון [שם] דתליא באומדנא.

בגדר הפקר - הקצות [רעג א] הביא מדברי הרמב"ם [ב יד] דהפקר מטעם נדר, ועדיין נחשב נכסיו של מפקיר, אלא ד'אסור' לחזור בו [וכלשון הרמב"ם ושו"ע]². [ומשמע מדבריו דל"ש הקנאה להפקעת בעלותו בלא שיזכה בו אחר³, אלא דנתחד' בפרשת נדרים דין יחוד החפץ לרשות העולם, ואסור לחזור]. והאחרונים חלקו דמבואר בכל מקום דיצא מרשות מפקיר.

והמחנ"א [זכיה מהפקר ס"ס ח] ביאר דמלבד הא דאינו שלו, יש 'איסור' לחזור וליקח כלוקח את שלו [בלא לזכות מהפקר] ולמנוע מאחרים. ובזה הוה רק 'איסור', דהא הוה ממון שאין לו תובעים⁵. וע"ד זה כ' החזו"א [ערלה א טו]. אבל הגר"א [רעג ג] הגיה דאינו יכול לחזור [וע' מה שהו' בזה לעיל ז].

ובחי' ר' שמעון [כד, ושער"י ה כג] הק' [לדברי הקצות] דלר' יוסי כל הפקר יכול לחזור, וע"כ דאינו נובר בנדר. והאחרונים דנו דאפשר דר' יוסי פליג על היסוד דהפקר מטעם נדר, וס"ל דמטעם מתנה. ועוד הקשה הגר"ש דבסוגיין בהפקר לזמן אף רבנן ס"ל דיכול לחזור, והרי עובר באיסור נדר⁷. ועוד הקשה מהו גדר התקנה דעד ג' ימים יכול לחזור⁸, וכי העמידו דבריהם לעקור איסור נדר.

ר"ן [בע"ב] ד"ה אי הכי. כל ג' ימים העמידו דבריהם על ד"ת וכו' דכי היכי לר' יוסי וכו'. הרש"ש דייק דיכול לחזור תוך ג' רק כשלא זכה בו אחר, ודלא כמ"ש הר"ן [מג:]. וצ"ע.

רא"ש ד"ה ומשני. וקשה מה ירוויחו, הא מה"ת חייבין לעשר וכו'. צ"ב דכיון דחזרו וזכו בתורת זכייה, א"כ פטור מהמעשר, וכמ"ש הרא"ש והר"ן [מג:]. וצ"ל דכוונתו כשנטלו סתם [וכמ"ש הרא"ש שם], ולא נחשב 'זכייה'. אבל הקר"א כתב דהרא"ש כאן ס"ל דאף בנטלו תורת זכייה חייב במעשר. [וכדעת הרשב"א ותוס' רי"ד]. וכתב דתליא בב' הלשונות ברא"ש [מג:] האם יכול לחזור בו אחרי שזכה בו אחר.

בא"ד כיון דתקנו רבנן וכו' הפקר ב"ד, והזוכה בו הוא שלו אפי' לקדש בו אשה. [דהפקר דרבנן מהני לדאורייתא]. ובחי' ר"א חבר ציין לדברי הבי"ש [כח לה] דהביא דרבינו ירוחם משמע [דבמעמד שלשתן] מקודשת רק מדרבנן, אבל הבי"ש כתב דהוה דאורייתא. [אבל יש אחרונים שביארו דסברת ר' ירוחם דהפקר ב"ד מהני להפקיע ולא להקנות]. והאחרונים האריכו טובא האם בכל קנין דרבנן אמרי' דמהני לדאורייתא, וע"ע אבנ"מ [כח לג]. וע"ע בע"ב.

דף מד:

ר"ן ד"ה ופרכי'. דנהי שהיו יכולים לפוטרו משום דהפקר ב"ד, לא באו חכמים לפוטרו.

- 1 וע"ע מה. [והעירו דרק לרבנן תלי' באומדנא. אבל לר' יוסי ל"מ אף אם אומר בהדיא דדעתו שיצא מרשותו. דאל"כ אפשר להניח ע"ג גדר ולהפקיר להדיא. ובמשנה ר' יוסי אסר בכל אופן].
- 2 ואילו חזר בו מהני, אלא דעובר באיסור נדר. [וצ"ע].
- 3 והתוס' רי"ד [מג] ביאר דטעמו של ר' יוסי דאינו יכול להפקיע רשותו בדיבור בעלמא.
- 4 ובחי' ר' מאיר שמחה [ח"ב שו"ת נג] כ' לפרש טעם דברי הקצות דל"ש הקנאת הפקר, דתוצאת ההפקר הוא שאינו בעלים. ואם הוא אינו בעלים, אין לו זכות לייחד את החפץ כלל. א"כ ל"ש ע"ז גדרי בעלות לייחדו להפקר. דסותר את מעשיו, ובמצב הזה יכולים אחרים לזכות, ולהשלים את ההפקר. אבל אף דלא חל, אינו יכול לחזור ולסתור הקנאתו, מאחר שעשה הקנאה. [כ"נ לפרש כוונתו].
- 4 [וכן בסוגיין דלרבנן מותר במודר הנאה. ובסברת הקצות מבואר דכיון דאינו יכול לחזור בו, לא נחשב נהנה משלו. ואף דעדיין הוה ידידה. וע' מש"כ בזה לעיל מג].
- 5 והמחנ"א [שם] הביא משו"ת ר' בצלאל [טו] דאינו יכול לחזור מהפקר אף תוכ"ד, והמחנ"א הקשה דאפי' בנדרים מהני חזרה תוכ"ד [וכ"ש אי הוה קנין]. וביאר דכוונתו דלכתיחלה אסור להתחרט, דהוה כדבר מצווה. והמחנ"א חלק.
- 6 דכיון דהוא עכשיו של רבים [הפקר לכל הקודם], אם מחזיק בידו ומונע את הרבים הוה גוזל את הרבים. [ומבואר מדבריו דהפקר נחשב זכות חיובי, ולא העדר בעלים]. ועוד כתב להעמיד בנובד לרבים, וכביהכ"נ ודרך הרבים, וכדתנן לקמן מח, דהוה בכלל צדקה.
- 7 ולדברי הקצות הא כל הפקר מהני רק מטעם נדר זו. [ודוחק לומר דאמדינן לדעתיה דלא נתכוון לנדר כ"כ]. ואפשר [לדעת האחרונים] דגדר הנדר דתליא בגדרי הממונות של ההפקר, וכיון דיכול לחזור מעצם גדרי הממון.
- 8 ועד"ז הק' בחי' חת"ס דאמאי תלינן דחזר בו מהפקירו [וכמ"ש הראשונים כאן], ועבר באיסור נדר. נימא דנתכוון לזכות בו בהיתר.

[ויל"ד האם כוונת הר"ן דל"מ הפקר ב"ד להקל ולפטור ממעשרי'. או דיש אופן דמהני, אלא דלא באו לפוטרו].
ורע"א בגהש"ס ציין למשנה [פאה ה א] דגדיש שלא לוקט תחתיו, הנוגע בארץ הוה לעניים,
ופטורה ממעשר מדין הפקר ב"ד, וכדאיתא בירושלמי שם.

והקוב"ש [ח"ב יד ב] הקשה בגוף דברי הר"ן, דכיון דחכמים הפקירו, ממילא פטור ממעשר,
ומה שיין לומר דלא רצו לפטור. והקוב"ש חידש דגדר הפקר לענין פטור תר"מ תליא בשם בעלים
לענין איסורין, ולא תליא בדיני הממונות². וכוונת הר"ן דהכא הפקירו חכמים רק לענין דיני הממונות, ולא
לענין דין הקדושה. [ושוב הקשה ע"ז עי"ש].

והקה"י [כט] ביאר דכוונת הר"ן דיש גדר הפקר ב"ד דמהני לדאורייתא, אבל יש אופנים
דרבנן דחכמים תקנו הנהגות, ולא שינו את גדרי הדאורייתא. אלא שקבעו בו שינהגו דין
הפקר, דיש כח לחכמים לקבוע גדרי המשפט [ומי שמחזיק ע"פ אינו עובר באיסור גזל, ואף
דאינו שלו³]. וביאר דדוקא במקום שעיקר התקנה היתה בענין ממון אמרו דהפקר ב"ד לדאורייתא. אבל
במקום דתקנו איזה דין, וממנו תוצאות לענין ממון לא השתמשו בדין הפקר.

המפקיר את כרמו. הראשונים הביאו דדרשי' [ב"ק צד]. תעזוב יתירא. ותוס' [תמורה ו.
ד"ה המפקיר] הביאו בשם ר"י דדוקא היכא דחזר וזכה בגוף השדה. אבל אם זכה רק בפירות
פטור מכולהו. והשיט"ק [השטות לא] פי' [בשם ר"י] דכשמתכוון לזכות בשדה לא הוה הפקר גמור
להפטר מכל הני', אא"כ נתכוון לזכות רק בפירות. אבל במעשר סגי בהפקר כל דהו.

תוס' [ד"ה המפקיר] כתבו ובשביעית נמי דרשי' וכו' תרויהו צריכי. ולא אתפרש במה
צריכא. והטור"א [ר"ה טו.] הקשה [כקו' התוס'] אמאי בעי קרא לפטור שביעית מתרומה. והביא דנח' ר' יוחנן
ור"ל בירושלמי במה שהוא הפקר לישראל ולא לעכו"ם⁵. ובקונ' אחרון שם ושאר אחרונים האריכו בקושיה
זו, ואכ"מ.

דף מה.

הא דאפקריה באנפי תרין. פי' הר"ן דכיון דליכא ג' אמרי' דע"ד אלו הפקיר, והוה הפקר
כמתנה, ויכול לחזור בו. והרא"ש [בפי' הא'] כתב דבזה ס"ל לר' יוסי דלא יצא מרשות
מפקיר⁷. [משמע דהו' מדינא, ואילו בר"ן משמע דהוה אומדנא].

והנוב"י [ת י"ד קנד] דייק דמשמע דמפקיר רק לב' אלו, והביא מזה דהא דהפקר לעניים בלבד
אינו הפקר [כדאמרי' בב"מ ל: דבעי' דומיא דשמיטה], היינו כשמפקיר לכל העניים. אבל כשמפקיר
לנוכח א' או ב' אנשים יכולים לזכות⁸, אף דלא הוה הפקר לכל [וגדר הפקר זה לא בעי דומיה
דשמיטה]. והחת"ס [יר"ד שיז] חלק דאינו בגדר הפקר, אלא כנתינת מתנה, ויכול לחזור בו כל
זמן שלא זכו. [אבל יש שפי' כוונת הר"ן דהוה הפקר לכל מי שזוכה, אלא דלא יצא מרשות
מפקיר. וכדינו של ר' יוסי].

1 ובהג' ראמ"ה כתב לפרש דלא אלים הפקר ב"ד מהפקר ידיה, דלא יצא מרשותו עד שיבא לידי זוכה.
[וצ"ב כוונתו, שהרי לר"י פטור ממעשר]. [אבל האחרונים נקטו דאף לר' יוסי הפקר ב"ד יצא מרשותו.
דלא תליא במעשה ידיה, אלא הפקעת הבי"ד].

2 והביא דכע"ז מצאנו [גיטין מז] דיש גדר בעלות לענין תר"מ, ואף דעכו"ם קונה לענין גדרי הממונות, לא
נחשב שלו לענין קדושה. [וצ"ב דמ"מ עיקר הפטור משום דיש ללוי חלק ונחלה עמך. והגרא"ו נקט דגדר
חלק ונחלה היינו דבעלות האיסורי הפקירו לכל אדם. ולא סגי במה שאין שליטה ממונית מחמת שם
הבעלים לענין קדושה].

3 [וכמו לצד דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא]. ויש להביא מקור לזה מלשון הר"ן [גיטין לא: בהד"ר] דאשכחן
קנין דרבנן דקלישא מדאורייתא [ואינו מטעם הפקר ב"ד דנחשב שלו מדאורייתא], ומכירת שטרות וזכיית
קטן ל"מ להפרשת תר"מ. [ויל"ל דבזה דמיא לדינא דמלכותא, דזכותו של המלך לקבוע משפטי ארצו, ומי
שמחזיק ע"פ המלך אין בזה משום גזל, וכמ"ש רשב"ם ב"ב נו:].

4 [משמע דמעיקרא לא הפקיר אלא ע"מ לזכות. ולא תליא האם זכה בפועל או לא. וזה קרוב למש"כ
הנתיבות הו' לעיל מג:].

5 ובק"א [שם] הקשה דהא דבעי הפקר לכל הוא משום דילפי' משביעית. א"כ ע"כ [להך מ"ד] שביעית הוה
הפקר אף לעכו"ם.

6 והביא לתרין דנפק"מ כשאסרום הבעלים בקונם [כדלעיל מב:], דאינו מופקר לכל העולם. ואפי' הכי פטור
מתר"מ.

7 ומ"מ קשה ע"ז מהברי' מג שיש חילוק אי הפקירו קודם נדרו, דממ"נ אם הפקיר בפני ג' אף הפקירו אח"כ.
8 והוה בגדר הפקר, ולא נתינת רשות בעלמא [ואמנם לכאורה אינו נפטר מתר"מ, אלא כדין לקוח].

וכ"ז לסברת ר' יוסי, אבל רבנן [במשנה] ס"ל דמהני שמפקיר ע"ג סלע. והתוס' ר"ד כתב דריב"ל כרבנן.

ור' יהושע ב"ל אמר דבר תורה אפי' בא'. **הרא"ש** [בסו"ד] כתב דאפי' בינו לבין עצמו. וכ"כ בפסקיו [יא] בשם **רבינו שמשון**. והרא"ש הק' מנליה, הא י"ל דלעולם בעינן שיהא ראוי לצאת מתח"י דומיה דשביעית, ודוקא בפני א' מהני, שיכול לזכות בו² [דנאמן במיגו דנתת לי במתנה]. וכתב דאפשר דטעמיה דהר"ש דדוקא הפקר קרקע ילפי' משביעית.

אבל **הכס"מ** [ב טז] דייק מדברי הרמב"ם דבעי אחד³, וכ"פ **השו"ע** [רעג ז], והרמ"א כתב דה"ה בינו לבין עצמו.

והאר"ש [מכירה א ח] הביא מכאן דל"ש הפקר כשאינו יכול לזכות בו אחר⁴ [ועפ"ז דן בשדה מושכרת לאחר, אם ל"ש קנין חזקה ל"ש הפקר⁵]. אבל **האגר"מ** [יר"ד א קכח] כתב דהחסרון משום דלא גמר בדעתו, כיון שלא ישמע שום אדם⁶.

והמחנ"א [זכיה מהפקר ב] הביא מכאן דאם אחר אינו יכול לזכות לא הוה הפקר. והביא **הב"י** [אר"ח רמו, הו' לעיל מד]. דהמפקיר בהמתו לשבת, א"א לזכות שהרי שהוא ברשות עכו"ם. והביא **הסמ"ע** נקט דרשות עכו"ם מונע הזכיה⁷. והמחנ"א חלק דא"כ אינו הפקר כלל, אלא דכוונת הב"י דלא הפקיר אלא השעה דהעכו"ם משתמש בזה, ובשעה זו אינו מצוי שיוכל משוך בו ישראל.

א' זוכה וב' מעידין. לפ"ז משמע דבעי ב' עדים כשרים, ולפני נשים ל"מ. אבל הביאו דהמהר"ט [א פה] כ' דמהני לפני אשתו ובני ביתו. וע' **דרך אמונה** [שמיטה ז צה"ל ל]. והאחרונים דנו דאפשר דבעי כל הג' כשרים, דהתקנה שיהיו עדים לענין זה.

והריטב"א ונמוק"י כתבו דהא דבמשנה מהני הוה הפקר ע"ג סלע, דבשעת הדחק אוקמא אדאוריין⁸. וכ"כ הריטב"א [פסחים ו⁹]. וכ"כ **הש"ך** [רכא נג] בשם **הב"ח**, ועוד תי' דאף מד"ס בעי ג' רק לענין שיכול לחזור בו, אבל אם אינו חוזר בו חל ההפקר [ומדברי הראשונים בסמוך ל"מ כן]. ועי' דרך בקרקע בעי לפני ג' [וכמ"ש התוס' ע' בסמוך].

והגר"א [בירושלמי שביעית ט ד] כתב דהמוציא לשוק נחשב הפקר, אף בלא ג'¹⁰. [וצ"ע מדברי ר' יוסי דאף דמניח ע"ג סלע בעי ג'. ואפשר דלא הוה 'שוק'. א"נ לרבנן סגי כשעושה 'מעשה הפקר', ובזה ר' יוסי פליג. וא"כ י"ל דמסוגיין דמהני ע"ג סלע הוה מקור לדברי הגר"א].

- 1 **והרמב"ן** [פסחים ד] הוכיח דביטול חמץ אינו מטעם הפקר, דאיכא מ"ד דבעי להפקיר בפני ג'. [מדברי ר' יוחנן לר' יוסי]. וע' בסמוך. ועוד הקשה שם מדברי ר' יוסי דהפקר לא יצא מרשותו עד שבא לרשות זוכה. וכה"ק **הר"ן** [א. בדה"ר], ותי' דכיון דחמץ אינו ברשותו מהני הפקר כה"ג.
- 2 וכתב דטוב להפקיר בפני אשתו או א' מבני ביתו.
- 3 **והאר"ש** דייק כן מהגמ' ב"מ ל, ואמאי לא הפקיר בלחש, וע"כ דאף מדאורייתא [וכמ"ש תוס' שם דלא היו ג', ומהני רק לדאוריין].
- 4 **והאחרונים** כתבו דמהני משום הודאת בע"ד.
- 5 וכתב דהא דאפשר להפקיר עבד, הוא משום דעכ"פ העבד יכול לזכות. ומהני הפקר האשה בנכסי מלוג, משום דהבעל יכול לזכות.
- 6 וכתב דלכן ל"מ בליבו. וכתב דאף דלר"ש מהני בינו לבין עצמו, היינו משום שירא שמא ישמע שום אדם. אבל בליבו ל"מ דלא גמ"ד.
- 7 והקשה **המחנ"א** דרשות העכו"ם הוה קנין פירות בעלמא, ואינו מונע מלזכות.
- 8 **והאחרונים** העירו לדברי הסמ"ע דהוה הפקר לעניים, דאחרים א"י לזכות. [ודנו דהוה חסרון באפשרות זכיה, ולא בעצם ההפקר. אבל **הפנ"י** [קידושין יד] הק' דהמפקיר עבד עברי אינו מפקיר לכל העולם. **והאחרונים** דנו דסילק בעלותו כלפי כל העולם, אלא דאחרים לא יכולים לזכות].
- 9 והביאו דמשמע דמדאוריין נחשב הפקר, ולא אמרי' דתקנו חכמים לבטל את עצם ההפקר [דיש מקומות דלא שינו את עיקר הדין]. [וע' בראשונים לעיל לענין פטור מעשר במקום תקנה]. א"נ כוונת הראשונים כאן דבמקום הדחק לא הפקיעו כלל את ההפקר.
- 10 ועפ"ז ביאר **הריטב"א** [שם] הא דסגי בביטול חמץ בלא ג', דלענין זה העמידו ע"ד תורה. וכ"כ **תוס'** פסחים ד: [דביטול הוה משום הפקר, ומדאוריין א"צ ג'. **והמהר"ק** [שורש קמב] כתב דתוס' ס"ל דביטול מטעם הפקר, ומדאוריין מהני בינו ובין עצמו. אבל הרמב"ם דס"ל דעכ"פ בעי א' לשיטתו דא"צ הפקר. אבל **התוס' שאנ"ץ** [ע' בסמוך] כ' דמהני משום אנון סהדי, ונחשב לפני ג' [וכ"כ המחנ"א].
- 11 **והרמב"ן** [שם ד] ו**הר"ן** [א. בדה"ר] הקשו דביטול מהני בלב, ולענין הפקר דברים שבלב אינן דברים. **והמחנ"א** [זכיה מהפקר ג] חלק דכיון דאנון סהדי דמפקיר, א"כ אינו דברים שבלב. ואם הפקיר בפני ג' א"צ להוציא לשוק.

רא"ש ד"ה ומה טעם. הלכך בשבת יכול להפקיר כליו ובהמתו, אפי' בינו לבין עצמו. [וסגי במה דהוה הפקר מה"ת]. אבל **תוס'** [ב"מ ל:] כתבו דהא דאיתא בגמ' [שבת יח:] דלבית שמאי מפקיר כליו [משום איסור שביתת כלים], און סהדי דמפקיר להו בליבו שלא לעבור באיסור¹². והמחנ"א [זכיה מהפקר א] ביאר דע"ז נחשב מפקיר בפני ג'. ועד"ז כתב **התוס' שאנץ** [בשיטמ"ק ב"מ ל:] דאף ביטול חמץ [הוה מטעם הפקר לתוס'], ומהני בינו לבין עצמו, דאנן סהדי משום איסורא.

וה**תוס'** כתבו [ליישב הא דמהני הפקר לשבת] דבמטלטלין לכו"ע אי"צ ג', וכ"כ השיטמ"ק [בשם רא"ם]. וכן דייק המחנ"א [זכיה מהפקר א] דהרמב"ם [ב טז, וכן לשון השו"ע רעג ז] הזכיר בקרקע דתקנו לפני ג', אבל במטלטלין סגי בא', דבידו לתופסו, ונאמן כיון דהוא מוחזק. וכן הביא הקצות [רעג ג] בשם החו"י [מח]. והקצות חלק וכתב דמשמע בפוסקים דלא חילקו בין קרקע, וכל הפקר בעי ג'. והביא כן מתוס' [ב"מ הנ"ל], וכן הביא המחנ"א.

הדרן עלך פרק אין בין המודר

12 וכ"כ **תוס'** שבת [יח:] והוסיפו דאין לסמוך ע"ז לענין שביתת בהמתו, דדוקא כלים דא"א בענין אחר, ואינו מפורסם. והתו"י שם ביאר דאם נשאר בהמתו ביד נכרי יפקירנו בפני ג'.

פרק השותפין

דף מה:

רא"ש ד"ה אסורין ליכנס לחצר. ובב"ב [נז]: [רבינא] דמוקי לה כר"א דאמר ויתור אסור, משום דשותפין לא קפדי. [ונחשב ויתור כיון דאין דרך שותפין להקפיד זע"ז]. [ולחד תי' שם בחצר קפדי אדריסת הרגל, והמשנה שם איירי ברחבה. ורב פפא שם תי' דאיכא דקפדי, ואסור מספק בנדרים]. והריטב"א כתב א"נ מתני' אף לרבנן, ומאי ליכנס, להשתמש. אבל כניסה בעלמא מותר למ"ד ויתור מותר. ועד"ז כ' הרמב"ן [ב"ב שם] לפרש דמעיקרא ס"ד לגמ' דאיירי ליכנס ולעמוד [ובזה הנידון שם אי קפדי], ומיהו למסקנא דאסור מדין ויתור, אף כניסה בעלמא אסור. וע"ע בסמוך מש"כ המאירי.

אבל ר"ת [הו' ברשב"א לב: ופסקי הרא"ש לעיל שם] דייק דאף ראב"י לא התיר אלא משום ברירה, ולא מסתבר דכולהו ס"ל ויתור אסור, וכתב דהא דלא קפדי אדריסת הרגל [בגמ' לב:] היינו בבקעה בימות החמה. אבל בחצר קפדי אדריסת הרגל.

ר"ן ד"ה ראב"י. תמיהני וכו' אין אדם אסור דבר שאינו שלו. בפשוטו כוונת הר"ן ע"פ הסוגיה חולין [מא]. דא"א אסור דבר שאינו שלו. והאחרונים הקשו דמבואר התם דשותף אסור. [אמנם בתוס' שם משמע דאוסר רק את חלקו, והשאר נאסר מדין מדומע]. והאחרונים ביא' דלענין להקדיש ולאסור בקונם בעי בעלות לאסור. וכוונת הר"ן דכיון דאין לו זכות לכלות את החפץ, אין לו זכות לעשותו הקדש או קונם² [ובבהמה של שותפין אינו יכול להקדיש חלק חבירו, דדעת אחרת מעכבת. וכדאי' בקידושין ח]. [וע' ח' ר' שמעון קנינים ס"ס יד].

בא"ד אלא כ"א יש לו קה"ג, וקנין שעבוד בחלקו של חבירו וכו'. [למ"ד אין ברירה, וע' בסמוך למ"ד יש ברירה]. והאחרונים הקשו דבקבלו יחד הא לא נשתעבד לו. ומבואר דהוה סברא דכיון דממון כל א' מונע מהשני מלהשתמש, בדין שכ"א משועבד להעמיד חלקו לחבירו³. אבל הברכ"ש [כתובות נג ד] כתב דודאי כל דיני שותפות הוה בגדר קנין, ולא שעבוד. אלא כיון דעיקר הקנין הוה של חבירו, הקנין הטפל נקרא שעבוד.

רע"א כתב דמשמע מדברי הר"ן דאיירי באוסר 'נכסיו' על חבירו, דאילו באיסור 'הנאתו', כיון דמשועבד לא נחשב נהנה ממנו⁴. [וכעין סברא זו כתב המחנ"א גבית חוב ג, ע' לקמן מו:].

[ורע"א הקשה עפ"ז בגמ' כתובות ע: דמבואר דאסור לתת מזונות ע"י פרנס דהוה שליח, וע"כ היינו משום דאסר הנאתו, דאילו ממנו, השליחות הוה ממון חדש דלא היה בשעת שליחות. והק' דכיון דמשועבד לתת לה מזונות, א"כ פרעון החוב לא יחשב הנאה ממנו, וצ"ע].

ועפ"ז הקשה רע"א מ"ש לזון דתליא בויתור, ולרבנן מותר, דדוקא באסר הנאת חבירו עליו אמרי' [דמעיקר הדין] ויתור מותר, דנחשב דאינו מקבל הנאה ממנו, אבל כשאסר עליו נכסיו אסור אף במידי בויתור. אבל ע' לעיל [לב: דהטור"א [חגיגה ח] נקט דיתור מותר אף באוסר הנאת נכסיו.

בא"ד ומכאן נ"ל ראייה ברורה דמשכיר יכול לאסור. [ע' מש"כ הר"ן מו:--מז. ובמש"כ שם].

ברירה בשותפין

ר"ן ד"ה ואיכא דמקשי. תי' ר"ת וכו' אבל ויתור ס"ל דמותר. וכדאמרי' בב"ב נז: דאסורין ליכנס לחצר כר"א דאסר ויתור. והטור"א [מגילה ח] הקשה דר"ת [הנ"ל בפסקי הרא"ש רפ"ד] כתב דדוקא בבקעה לא קפדי, אבל בחצר השותפין קפדי על מי שאינו שותף, ובסיפא

1 ויל"ע ממש"כ רש"י מגילה ח. דגדר ויתור הוא מה שמוותר לכל א' [משמע דמה שאינו מקפיד לאדם מסויים לא נחשב ויתור].

2 ועפ"ז נקטו דאף דאיתא בגמ' חולין שם דע"י מעשה אדם אסור דבר שאינו שלו, היינו באיסור אחר דיש תנאי של בעלים. אבל ל"מ להקדש אף ע"י מעשה [אמנם הפוסקים יו"ד ס"ס ה דנו בזה, וע"ע מערכת הקנינים ס"ס יד].

3 [וכעין גדרי השתעבדות דנזקי שכנים].

4 ורע"א כתב דכ"מ בקו' הרא"ש [כתובות ה טז, ותוס' שם נט:] דכל לווה יאסר על המלוה בקונם, היינו שאוסר נכסיו, דאילו אסר הנאתו, מותר לו לגבות ממנו חובו. דבמה שמשועבד לו לא נחשב נהנה ממנו.

של המשנה מבואר דאף אחר מותר ליכנס¹, ודברי ר"ת סתרי אהדדי. [ובמש"כ ר"ת שם דאחר שאינו שותף קפדי, אבל בשותף בחצר לא קפדי. והאחרונים נקטו דנחשב ויתור, וכ"כ השלמ"נ. אבל ממש"ה ק ר"ת [לעיל] מהמשנה דנח' רק מדין ברירה, ומבואר דבלא ברירה כו"ע אסרי, דכיון דקפדי לכו"ע לא נחשב ויתור. וא"כ תימה טובא, דעצם הקושיה דהעמיד שם, נקט הכא כתי', וכה"ק הק"נ ט]. והק"נ [כ] כתב דתליא במח' הסוגיות. [ועי"ש שהאריך].

וכ"כ בשיטמ"ק בשם הרא"מ כתב דהסוגיה בב"ק דתליא בברירה פליגא אההוא אמורא ב"ב לז: דנחשב ויתור³.

ולפ"ז לראב"י הותר רק 'ליכנס', ולא להשתמש, וכ"כ הריטב"א. אבל המאירי כתב דכיון שאף שמשתמש בכל הבית [וכ"ג ודאי לא נחשב ויתור], אין הנאתו ניכרת כיון דאף חבירו משתמש כמותו. [ומשמע דכל המשתמש עם הבעלים מותר לרבנן דר"א, דלא נחשב הנאת 'ממון'. וצ"ע]. ועוד ילה"ק דמיר"ב משכירין, וכקוש' ר"ת לעיל לב: [5].

והרמב"ן [ב"ב קז] והרשב"א [מו: ומאירי] כתב דל"ל דכיון דויתור אסור רק מדרבנן, ספק דרבנן לקולא⁶. ורע"א תמה אמאי לא תי' הר"ן כן. והקר"א כתב דהר"ן ס"ל דויתור אסור מדאורייתא. אבל השלמ"נ הביא דבר"ן [מט:]: כתב דהוה חומרא בעלמא. והשלמ"נ כתב ליישב דנדרים הר"ל דבר שיש לו מתירין, ולא אמרי' ברירה. והתפא"י כתב דעיקרו דאורייתא⁸. [והאחרונים דנו בגדר הא דבדרבנן יש ברירה, האם הוה משום ספק דרבנן לקולא⁹, או בדיני דרבנן תליא בדין ברירה].

בא"ד ולפי פ' זה אם נדרו הנאה בפ' אפי' מדריסת הרגל וכו'. ומשמע דסברת ויתור דלא נדר ע"ד כן, ולכן אם התנה להדיא מהני. ועוד אפשר דכוונתו דשייך לאסור פעולה, אף דאין בו הנאה, וכמ"ש הר"ן [לעיל טז:]: דיכול לאסור צרור לזריקתו¹⁰.

בא"ד ור"י וכו' ותי' דקיי"ל אפי' בדאורייתא יש ברירה. וע' יש"ש [קו' הברירה, ב"ק ה לב] דהאריך לבאר סוגיות הש"ס לר"י ולר"ת, והכריע כדעת ר"ת בדאורייתא אין ברירה.

בא"ד כתב הרב רבינו משה דל"ד לברירה דעלמא וכו'. וכ"כ הרא"ה [בשיטמ"ק ב"ק נא:]: דל"ש הכא ברירה, שהרי מותר לכ"א להשתמש בכולו, ואף דאחר חלוקה יהא לו רק חלק. והר"ז מהלשונות שבתלמוד שפירושו מתחלף. אלא דאמרי' דכל א' וא' משתמש מדין זכותו שיש לו, ולא חשבינן ליה שנשתמש בחלק חבירו כלל. [ועי"ע בסמוך].

והראשונים ביארו עפ"ז את הגמ' בב"ק שם, דכיון דמשתמש בשלו, לא נחשב שומר על של חבירו כדי להתחייב בשמירה [אחרי שגמר להשתמש]¹¹.

- 1 והשלמ"נ כתב ליישב דאיירי להיכנס לצורך השותף, וכה"ג לא קפדי.
- 2 ומבואר דמה דלא קפדי לאדם מסויים נחשב ויתור [ועי"ע בסמוך בשם המאירי], אבל פשטות לשון רש"י [מגילה ח] דגדר ויתור במה שאינו מקפיד לשום אדם. [ויל"ח דהכא טעם החילוק הוא משום דהוה שכן או שותף, וכל אדם שיהא שכינו לא יקפיד, ולא משום טובת הנאה].
- 3 ועוד תי' דשותפין כיון דהדירו אהדדי גלוי לעולם דקפדי אהדדי, והוה כאיניש מעלמא דלא נחשב ויתור. [ודלא כר"ת כאן].
- 4 ודוחק לומר דכוונתו דאסור מדרבנן, אף לרבנן. [דלא מצאנו ב' גדרים בויתור].
- 5 ויל"ל דהכא כיון דחייב לו, כל האיסור להנות ממנו. אבל תוצאת ממון לא נאסר, דהרי מותר לו לקבל ממון זה. [ועי"ד סברת רע"א].
- 6 ולפ"ז קיי"ל רק במידי דויתור דמותר ליכנס. ועפ"ז יישבו האחרונים את דברי הרמב"ם בביהכ"נ, דלא הוה ויתור ולכן אסור [וע' לקמן מח.]. ובשר"ת באר יצחק [אר"ח כד] כתב דהכא הוה מדרבנן מטעם אחר, דמדאורייתא אזיל' בתר חזקת היתר [אף דהוה תרת' דסתרי].
- 7 ומבואר בגמ' ביצה ד. דבדבר של"מ לא אמרי' ספק דרבנן לקולא, ועי"ע לקמן נב. בדין דבר שיש בו מתירין. [וציינו דיסוד הדבר כתב השע"מ גיר' ג ד בדעת הרמב"ם דל"מ ברירה במוקצה, אף דהוה דרבנן, דהוה דבר שיש לו מתירין]. אבל האמרי"ב [נדרים יז] הביא מדברי הפוסקים דבסיפיקא דדינא אף דבר שיש לו מתירין [בדרבנן] מותר.
- 8 ועוד העירו דהכא דאחר הדירו, אינו יכול לישאל, ולא נחשב יש לו מתירין. [ועי"ע לקמן נח.].
- 9 [וכ"כ היש"ש קו' ברירה [ב"ק ה לב, הפרק הראשון] דבמעשר ירק דרבנן לא אמרי' ברירה, דעיקרו דאורייתא. ועי"ע חז"א דמאי טז י,יא].
- 9 וכן משמע בר"ן [גיטין יב: בדה"ר], וכ"כ השאג"א [פט], דלחומרא לא אמרי' ברירה בדרבנן. אבל הגר"א [אר"ח תיג] כתב בדרבנן אמרי' ברירה בין לקולא ובין לחומרא. [וכ"כ היש"ש קו' ברירה בסופו].
- 10 ויל"ד האם שייך דבר זה אף לצד דאיירי דאסר הנאתו, ולא מנכסיו.
- 11 אבל האחרונים העירו דבגמ' ביצה לח משמע דדין ברירה דבור תלי' בדין ברירה דכל התורה. [וכה"ק

בא"ד וכל חד משתמש בכולה, אמרי' דכמאן דעייל לדנפשיה וכו' ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והר"ן חלק דליכא למימר כולה למר וכולה למר, דאי דמר לאו דמר. והאחרונים הביאו דמשמע בר"ן דסברת הרמב"ן דפליג על סברת אי דמר לאו דמר, וגדר השותפות זכות כל אחד בכולו. ועפ"ז אינו יכול לאסור כלל. וביארו דגדר השותפות דהבעלות משותף, וכעין תפוסת הבית, והם שותפין בבעלות על החפץ הזה¹.

בגדר שותפין דעת רש"י [חולין קלד:; גיטין מח] דאין לך כל חיטה דאינו חציו שלו. אבל דעת תוס' גיטין שם דלמ"ד אין ברירה הוה ספק על מה חל². [וע' בסמוך].

דעת הרשב"א הצרפתי - והרא"ש ורשב"א הביאו בשם הרשב"א הצרפתי [מן ההר, רבו של רבינו יונה] דהכא בכל עינא דעייל בחצר רואים כאילו מקום דריסת רגלו קנוי לו לבדו, דעל תנאי זה נקנית להם, כיון שאין חבירו יכול לכופו לחלוק. וביאר דלא דמי לדין ברירה דכל הש"ס, דנימא בטר דחלקו איגלאי מילתא למפרע שזה חלק הראוי ליפול לגורלו. וכדאמר' גבי לאיזה שארצה אגרש, דהוברר הדבר למפרע שנכתב לשמה, וכן גבי ב' לוגין, וכן אחין שחלקו יורשין. אבל הכא כ"א מותר לילך בכל החצר, דקנוי לו חלקו. ואינו יכול לאסור עליו, דהוי כאוסר את חבירו את שלו. ומשמע דסברת הרשב"א הצרפתי דגדר הבעלות נותן לכל שותף זכות להשתמש. וחלק זה הוה שלו בגדרי קנין, ואינו יכול לאוסרה עליו. ואף דלא חל בעלות על דבר מסויים, מ"מ נחשב בגדר בעלות, ולא צריך שיתברר [למפרע]. ונקט כקושיית הר"ן לעיל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ונקט דזכות השימוש הוה בגדר 'בעלות' ול"ש להפקיעו. [זוהי כוונת הגמ' ב"ק י"ש ברירה', וחכמים פליגי דאף בזה 'אין ברירה']. זכות השימוש שלו קנוי לו, ודלא כמ"ש האחרונים בדעת הרמב"ן דאף זכות השימוש של חבירו קנוי לו.

והרשב"א סיים דכ"כ הרמב"ן [וכ"מ בנמוק"י]. והעירו דלהגדרה זו רק מה שמשתמש בו הוה שלו, אבל מה שמשתמש חבירו אינו בגדר שלו, ואילו למש"כ האחרונים בכוונת הרמב"ן הכל הוה כולו של תרוייהו, ואף מה שמשתמש חבירו. אבל יש לפרש אף לשון הרמב"ן ע"ד דברי הרשב"א.

אבל היש"ש [קו' ברירה בתחילתו] הביא מדברי הרשב"א הצרפתי דבסוגיין סגי בברירה מכאן ולהבא [משעת שימוש], ואי"צ לברר למפרע. ובאופן כזה קי"ל יש ברירה.

דעת הר"ן דעיקרו מבורר

בא"ד לפיכך נר' דהך ברירה עדיפא וכו'. [ולדעת הר"ן הוה מדין ברירה, שמתברר בשעה זו דהוה כל החצר שלו]. [וע"ע מו: דדעת י"מ בתוס' דל"מ ברירה לענין שישתמש בכל החצר].

ורע"א [שו"ת סו] כתב דלענין חיוב מזוזה יש נפק"מ בין דעת הרמב"ן ודעת הר"ן, דבבית ששכרו ישראל ונכרי בשותפות, דלמש"כ הר"ן כיון דמתברר חלק הישראל בפנ"ע י"ל דחייב מזוזה³. כיון דמשתמשים בזמנים חלוקים והוה כשלו ממש. אבל לרמב"ן לאו מדין ברירה אתינן עלה, ואין חיוב מזוזה. וכתב דבשכירות, כיון דהוה חיוב מזוזה דרבנן יש לסמוך על הרמב"ן.

בא"ד ובודאי יכול לקנותה חודש א' וכו' דהיינו נכסי לך ואחריך לפלוני וכו'. מבואר בדברי הר"ן דזמני החפץ הוה כדבר בפנ"ע שניתן להקנות קנין הזמן [ואינו רק קנין שעבוד, והקו"א הקשה בזה⁴]. והר"ן הביא דדמי לאחריק. [וע' לעיל כט. דהר"ן נקט דאחריך הוה קנין הגוף לזמן, ושוב כתב דכל קנין שאינו עולמית מיקרי קנין פירות. ולפ"ז אף אחריך הוה קנין מוגבל כק"פ]. ובסוגיין קונים את החפץ לזמנו.

הקצות [קעא א] הקשה דמ"מ כיון דחל קונם בשעה שמייוחד לא', נימא תו לא פקע, ועדיין אסור אף דיצא מרשותו. וכתב דע"כ איירי בסוגיין בקונם פרטי, והר"ן [כט]. הביא בשם רבינו יונה דקונם פרטי פקע בכדי. אבל האמור"מ [יג ז] כתב דודאי שותפין אינו יכול

המרומי שדה על הר"ן]. ואכמ"ל.

1 והשער המשפט [ערה א] דן בגר שמת, האם השותף זוכה בנכסיו [דכל בעלים הוה סיבה לזכות בכל החפץ, אלא דהשני מעכב]. [ע"פ הגמ' ב"ק מט, וע"ע כתובות פג.]. ולכאורה זה יתכן רק לסברת הרמב"ן, ומתיישב טפי אי אמרי' דהוה גדר בעלות משותפת.

2 [וי"ל דהיינו בנידונים איסוריים, דתליא בשם בעלים. אבל בזכותי הממון הכל בשווה].

3 ועוד כתב דדרבנן יש ברירה.

4 והקשה עבד של ב' שותפין, אמאי אינו יוצא בשן ועין למי שעובד בו, הרי בשעה זו מתברר דקנוי רק לו.

להקדיש ולאסור מה שאינו שלו¹. וחל קדושת הגוף רק על חלקו². וכ"כ בחי' ר' שמעון [קנינים יב] דהא דקדושה לא פקע בכדי הוה מגדרי 'פשטה', והיכא דיש זכות דעת אחרת ל"ש פשטה.

והאחרונים העירו דמשמע בר"ן דכל גדר שותפות שייך חלק מהזמנים לזה, וחלק לזה. ואילו בכל הש"ס יש נידונים בדיני דבר של שותפות³. ודוחק לומר דכ"ז למ"ד אין ברירה, ודלא כראב"י. [ויל"פ דהזמנים שאינו עמד לשימוש שום א' הוה משותף. וכן כל נפק"מ דאינו ישיר בדיני הממון]. וצ"ע. [ועוד דנו האחרונים בגדר חצי עבד עפ"ז, וע' קה"י חגיגה א].

בא"ד ברירה דהכא עדיפא, בעלמא א"ב לפי שאין ראוי שיחול הדבר על הספק וכו' אבל הכא עיקרו של דבר מתברר. ונח' הראשונים [בתוס' עירובין לז:]: למ"ד אין ברירה, האם לא חל כלל. או דחל על דבר שאינו ידוע, והוה ספק [וכ"ד רש"י חולין קלה]. [ורע"א בעירובין שם האריך בחקירה זו]. והקוב"ש [ביצה לה] הביא מדברי הר"ן דסברת מ"ד 'אין ברירה' דלא חל כלל, אבל אילו יחול החלות, שפיר מתברר [למפרע, משעה ראשונה] ע"פ מה שיהא בעתיד.

[והאחרונים דנו למ"ד [בעלמא] ברירה, האם מתחילה ע"פ ידיעת העתיד, או מכאן ולמפרע. או דחל מעיקר' הדין דיש לשניהם זכות בחפץ [כחלות א' מב' נשים], ומתברר זכותו של כל א' ע"י מה שיהא בעתיד. ומהני ברירה להתייחד שיחשב בעלותו ו'לשמה' משעה ראשונה⁴].

והקוב"ש [שם לז] הקשה דמבואר בגמ' דהאחין שחלקו תליא בברירה האם נחשב עיקר החלוקה או לקוחות. והרי עיקר הירושה חל בידי שמים [בין שניהם בספק], ול"ש לומר דלא חל מחמת הספק. וכתב דהתם הנידון בהא דעצם הירושה תליא במה שיתברר אח"כ, דלמ"ד 'אין ברירה' התורה לא תלתה את הירושה במה שיהא אח"כ.

בא"ד אבל הכא עיקרו וכו' ומיעוטו מתברר אח"כ וכו' דהיינו הזמן⁵. וצ"ב דאין שום חלק שמתברר למי יהא, ולא חל שום חלק מסויים. ומבואר דסברת הר"ן דסגי במה שמבורר עיקר סבת הקנין, דהשדה תעמוד בין שניהם. ועי"ז חל הקנין ע"פ מה שיתברר אח"כ. [ומשמע דעי"ז חל למפרע על מה שיהא אח"כ. דכיון דאין חסרון במה שהקנין אינו מבורר, מהני שיתברר אח"כ]. אבל בחי' ר' שמעון [קנינים יג] ביאר דבזכות בעלות לאחר זמן [אחריק'] לא בעי לדין ברירה, ושפיר חל לכל א' זכות שבזמן שישתמש הוה שלו, ונחשב דאין סתירה ביניהם.

בא"ד [לעיל] שע"ד כן לקחוה. וכן הר"ן [מו: ד"ה אלא] כתב שמתחילה ע"ד כן קנאוה וכו'. משמע דהך ברירה תליא בכוונת הקנין. וכ"מ בדברי הרשב"א הצרפתי דעיקר הסברא משום דע"ד כן קנו. והאחרונים דנו לפ"ז באופן שנעשו שותפין ממילא [כגון אחין שירשו יחד⁶] לא יהני ברירה, אבל לא מצאנו חילוק בזה. וכ"כ בגליון מהרש"א [בשו"ע רכו] דאייירי מתני' אפי' קבלו מתנה יחד. וכן הביאו מהשיטמ"ק [ב"מ ו: בשם מורי [הרדב"ז] כ' גבי יחלוקו דשנים אוזחין [דחלוקו מספק משום דתרווייהו מוחזקין], דאם אסר א' חלקו על חבירו מותרין מדרב"י [ואף דלא נשתתפו עד"כ], שאומר לחלקי אני נכנס. וכתב דכן איניש מעלמא יכול לומר לתוך של חבירך אני נכנס⁷. ומבואר דהוה סברא בעצם השותפות [וע' ברכ"ש כז א].

- 1 והא דבע"ח יכול להקדיש, דהתם הוה שלו לגמרי אלא מחוסר גוביינא.
- 2 וכה"ג אמרי' דפקע בכדי, ע' מש"כ לעיל כט. בגדר קדוה"ג לא פקע בכדי, האם הוא משום דעצם האיסור אינו יכול להסתלק, או משום דאין זכות להגביל קדוה"ג. אבל הכא דמעיקרא אין לזה זכות על חלק חבירו שפיר פקע.
- 3 והמנח"ח [רפ ה, מב יב] דן דלדברי הר"ן בזמן שעושה לרבו יוכל לאכול בתרומה וכדו'.
- 4 [ועפ"ז מתיישב מש"כ הריטב"א ותוס' ר"ד [קידו] נא ויבמות כג:]: דאף המקדש ב' נשים יכול לברר א' למ"ד יש ברירה [ואף דאין סיבה שיהא כך למפרע]. וכ"כ תוס' תמורה ל. [דבדבר דנולד איסורו בתערובת] יכול לייחד חלק שיחול עליו האיסור. [וכה"ק תוס' סוטה יח. דא"כ כל תערובת שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה]. וצ"ב.
- 5 ובחי' ר"א חבר הקשה מהגמ' [גיטין עג] דהנותן גט מעת שאני בעולם, נחשב ברירה, דלא נתברר מתי חל הגט.
- 6 ויל"ד דלפני חלוקה הוה גדר תפוסת הבית, ולא תליא בסוגיין [וכה"ג באמת אינו יכול לאסור דבר שאינו שלו], ואם קבעו להיות שותפין, קביעה זו הוה כמעשה לקיחה, וע"ד כן נשתתפו. וכן יל"ד כשקבלו יחד מתנה מאחר, ויל"ל דדעת הנותן [בעין יפה] ע"ד גדרי שותפות הנהוג. עכ"פ צ"ע באופן של שנים אוזחין בטלית, דנוצר שותפות בע"כ, ולא קבעו הסכמה כלל.
- 7 [יל"פ בתשלום, דנחשב לצורך השותף, ע' בסמוך]. ובזה הקשה אמאי צריך שיפרישו רבנן מההיא מסותא שהקדיש אחד. [ותי' דלא היו תרווייהו מוחזקין].

בגמ' ב"ב קלז. איתא דאחים שירשו בשותפות אתרוג, אם יש ב', ויכול ליטלו בגדר חלוקה יוצא יד"ח. ואל"כ לא נחשב 'לכם'. ועפ"ז כתבו הראשונים דקהל שקנו אתרוג בשותפות צריך להקנות לכ"א במתנה [ע"מ להחזיר] כדי שיצא יד"ח. אבל הריטב"א [שם והו' בנמוק"י שם סג. בדה"ר] כתב [בשם הרשב"א] דהיינו דוקא כשירשו, אבל אם קנו ע"ד כן אמרי' ברירה וכמו בסוגיין. וכ"כ בשו"ת הרשב"א [א סב] ע"פ סוגיין דהובר הדבר דבשלו משתמש [להלכה ולא למעשה]. והו' בשו"ע [או"ח תרנו ז].

והקצות [רמא ג] הביא מדבריהם דסגי בקנין הגוף לזמן להחשב 'לכם' לענין אתרוג¹. ומבואר דהקצות נקט דמהני משום סברת הר"ן. אבל לכא' סברת הרשב"א והריטב"א לשיטתם, ע"פ דעת הרמב"ן [וכ"מ בגר"א שם שציין בסתם לסוגיין, דע"ד כן נשתתפו].

ומ"מ מבואר דדוקא היכא דנשתתפו עד"כ, אבל אחים שירשו ל"מ ברירה ליטול את האתרוג. אבל בשו"ת הרשב"א שם ביאר דלקחו ע"ד מצוה אמרי' דאין בו כדי חלוקה, אבל לקחו לצורך אכילה יש בו כדי חלוקה², ול"א ברירה [כדלק' מו:].

דף מו.

ר"ן ד"ה ושניהם. דאע"ג דאמרי' דשותפין אהעמדה כדי לא קפדי. [דאיתא התם דאם מעמיד תנור וכו' אין לו חזקה]. וכה"ק הרמב"ן [ב"ב נז:]. והר"ן תי' דמ"מ אי קפדי יכולים לעכב. וכ"כ הרמב"ן [שם בת' ה'ב'] דלאו כ"כ לייחד לעצמו מקום לחצר לתשמיש קבוע וממעט את החצר³. וכיון דיכולים להקפיד אסור במודר הנאה, אף שאין רגילים להקפיד. [ומשמע דמש"ה ל"מ ברירה, כיון דאין מוכרח ע"פ השותפות הראשונה. ועוד יל"פ דעצם מה שאינו מעכב נחשב שמהנהו, וכ"מ בפ"י הרא"ש]. והתוס' ר"ד כתב דתשמישין אלו הן קבועין, וכולי האי לא סמכי' אברירה⁴. והש"ך [רכו ח] הביא בשם הלבוש והג' פרישה דגבי מודר הנאה [כיון דשונאים זא"ז] אמרי' דודאי קפדי⁵.

והתוס' הביאו י"מ [וכן הביא הרמב"ן ב"ב שם] דבשימושים אלו משתמש בכל החצר, דכשמעמיד ריחיים באין עם רב וממלא אף את חלק חבירו. ומשום ברירה לא הותר להשתמש בכל החצר בב"א. [אבל בר"ן מה: מבואר דמשום ברירה מותר להשתמש בכל החצר שעה א'].

ר"ן ד"ה א' מן השוק. מיהו כתב הרשב"א דוקא כשנכנס לצורך השותף בין שהוא צריך השותף. אבל ה"ח דייק מהרא"ש [וטור חו"מ קפ] דדוקא היכא דהשותף צורך אותו, ולא כשהוא צריך לשותף. [ולאורה נח' בזכויות השותפין, האם מותר להכניס אחרים לחלקו בחצר. או רק לצורכו]. וכ"כ הריטב"א דע"ד כן נשתתפו שישתמש הוא וכל הצריכין לו בחצר, וכי משתמש הוא ושמשי מדין זכותו.

בא"ד אבל הרא"ה כתב דבכל ענין שרי'. [ובפשוטו משמע דיכול לקבוע שנכנס לחלקו של השותף]. והריטב"א הביא בשמו דמשמע מסתימת המשנה דאפי' שלא מדעת השותף יכול ליכנס, שאינו יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו לגמרי⁶.

והשר"ע [רכו] פסק כרשב"א, והגור"א [רכו ד] ציין דהא קי"ל בדאורי' אין ברירה, אלא דאמרי' ע"ד כן קנו

1 [ועפ"ז כתב דמהני מתנה ע"מ להחזיר, דנחשב גוף לזמן. והביא כן בשם ר' אביגדור כהן, ע"ל כט. ולקמן מח:].

2 וצ"ב דמ"מ עכשיו יש לו שימוש בתורת אתרוג, ואם יבואו לב"ד יוכלו לכופ' שלא לחלוק. ולא תליא בשעת קנייה. [ואפשר דמ"מ בגדרי הברירה תליא בשעת קנייה. וכן מסתבר לסברת הר"ן, אבל לסברת הרשב"א צ"ע].

3 והטור [חו"מ קסא] הביא דדעת הר"ף דאין יכולים לעכב, ודעת הרא"ש דיכול לעכב.

4 אבל הראב"ד [בשיטמק ב"ב נז:]: כתב לחד לישנא [דלתי' הגמ' ב"ב שם] ראב"י פליג אף אסיפא.

5 [והש"ך הקשה דמדברי הראשונים מבואר טעם אחר. וע' שיטמ"ק [מה:]: בשם הרא"ם דמבואר כסברת ה"ח].

6 וכתב דכיון דיכול ליכנס לצורכו של שותף, ולכן לא חל קונם כלפיו כלל, ואפי' שלא מדעתו יכול ליכנס.

תחילה, וכסברת הרשב"א הצרפתי [הו' לעיל מה:]: וצ"ב במה תלי' בזה¹. והברכ"ש [כז ב, וכתובות נג ז יותר ברור] ביאר סברת הרא"ה דכל חלק קנוי לכל א', ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואין לו בעלות כלל לאסור על אחרים³. ואף במה דלא תליא בשותף. והוסיף דע"ד כן קנו דאין להם בעלות לאסור בקונם [וכמ"ש הר"ן בע"ב לענין לאחר חלוקה⁴]. וכתב דדעת הרשב"א [והרמב"ן] דרך כלפי שימוש השותף נחשב אינו שלו, אבל כלפי שימוש של עצמו נחשב ידיה. ולכן אף יכול לאסור לאחרים במה שאינו נוגע לשותף.

והברכ"ש כתב לדון באופן ההשותף אסר על עצמו את חלקו, האם יכול ליכנס לצורך השותף, דלא גרע מאדם אחר שנכנס לצורך השותף [לסברת הרשב"א]. אבל לסברת הרא"ה בזה ל"ש אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

איבע"ל בנדרו פליגי. פ' הר"ן דכו"ע מודו דיש ברירה, אלא דרבנן קנסו. ובפי' הרא"ש כתב דקנסו לא לסמוך אברירה [וביאר דהרא"ש לשיטתו בע"ב דהיכא דאפשר לא סמכין אברירה, ע' בע"ב].

ר"ן ד"ה א"א בשלמא. וא"ת וכו' כופין את המדיר. י"ל דאינו בדין לכופ למכור מפני שאסר נכסיו. והריטב"א הוסיף דאיהו מאי דבעי מצי עביד מדיליה ולמיסר נכסי למאן דבעי. אבל בפסקי הרא"ש כתב דכה"ג כופין את המדיר, דכ"ש שחששו משום שמכשיל את חבריו. והא דאוקמא הש"ס בנדר, היינו לדחות מה שהגמ' בא לפשוט דבהדירו קאי. [וכ"פ השו"ע רכנ].

בא"ד ויש לתמוה על הרמב"ם [ז ה] דכופין את המדיר, ע"ד הירושלמי⁵. והראב"ד השיג מסוגיין. ובשלמ"נ הביא בשם היד שאול דהרמב"ם לשיטתו דהמדיר עובר בבל יחל.

דף מו:

אבל אין בה כדי חלוקה ד"ה מותר⁶. [ואף רבנן ס"ל יש ברירה דאין בו כדי חלוקה]. והרא"ש ורשב"א כתבו דכיון דאפשר בחלוקה לא סמכין אברירה⁷ [משמע דהטעם דלכתחילה לא סמכי' אברירה]. והתוס' הרא"ש כתב דקנסו רבנן⁸.

אבל הר"ן ביאר דחילוק בעצם הברירה דסוגיין, דכיון דיש לו דין חלוקה אינו מבורר כ"כ. והרשב"א כתב עוד דל"ש ברירה בחצר שיש בו דין חלוקה. וכן הרמב"ן [הו' בר"ן מה:]: כתב בת"ד דכיון דאין בו דין חלוקה, ויכול לכופו לא תליא בברירה בעלמא. משמע דביש בו דין חלוקה לא נחשב שיש לכל א' זכות בכל⁹. וכן כתב הרשב"א [הצרפתי] בתוך דבריו דכיון דיש לו זכות להשתמש כיון דאין בו דין חלוקה¹⁰. [ומבואר מדברי הרמב"ן והר"ש חידוש דדבר שיש

1 ודייקו האחרונים דלסברת הר"ן [דמתברר חלקו של מי הוא] יכול ליכנס אף שלא לצורכו. [ומשמע דיש חילוק בין גדר ברירה, דהשני יכול לקבוע ולברר דנכנס לחלק השותף. ואילו לר"ש תליא בעצם זכות השימוש ואינו יכול לקבוע. וצ"ב, וע' בסמוך מש"כ הברכ"ש].

2 ויל"פ כוונתו דתליא בדעתם וכוונתם מתחילה, ובכוונתו מתחילה אף שימוש שמשיו. אבל אין לו ענין לדעוג לאחרים.

3 [ואף דיש לו זכות בעלות למנוע שלא יכנס, ויחשב גזלן. מ"מ להחיל איסור צריך בעלות טפיל].
4 וביאר דסברת הר"ן שם משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולא כ"כ [ועיל"ש]. ולאחר זמן השותפות אף מ"ד אין ברירה מודה.

5 והכס"מ כתב דהרמב"ם ס"ל דמסתמא הבבלי לא פליג, ודחויא בעלמא הוא. [וכ"כ בחי' ר"א מן ההר]. ועד"ז האריך הרדב"ז. [והגר"א רכנ יא כתב דהרמב"ם סמך על הירושלמי כדרכו].

6 ובש"ת הרשב"א [ב קמא] הוכיח מכאן דחלוקת זמן אינה חלוקה [ע' ב"ב יג.], דא"כ יש לזה דין חלוקה בזמנים [ולא אשתעבדו זל"ז לשותפות]. [וצ"ב דמ"מ אף זה צריך לדין ברירה]. והרשב"א שם כתב וליכא למימר דמ"מ יש לו דין חלוקה מדין גוד או איגוד, דדילמא איהו מסתלק ולא חבריה. [וצ"ב].

7 ובש"ת באר יצחק [אר"ח כד] ביאר דאף דרבנן היכא דאפשר לא התירו ספיקות, ולא סמכו על ברירה.
8 [כ"כ לל"ק, אבל לל"ב דראב"י מודה ביש בה דין חלוקה כתב הטעם דלא סמכין אברירה. וצ"ע מ"ט שינה דבריו].

9 [ומשמע מדבריו דלל"ק דראב"י איירי אף בשיש בו דין חלוקה, ס"ל דאף בכה"ת יש ברירה].
10 וכן מבואר מדברי ש"ת הרשב"א וריטב"א [הו' לעיל מה:]: גבי אתרוג, דהיכא דלא קנו ע"ד לצאת בה יד"ח, לא נחשב לכנס. כיון דיש בו כדי חלוקה.

בו כדי חלוקה, אינו משועבד כלל להעמיד חלקי לשותף¹. ולא רק דיש לי זכות לתבוע חלוקה בב"ד². וכ"כ הנמוק"י דהואיל וחבירו יכול לעכב עליו א"א לומר דמתחילה קנו עד"כ. [וצ"ע דשאר ראשונים לא פ' כן את החילוק בסוגיין, ואף שהביאו דברי הרמב"ן והר"ש³].

ובפסקי הרא"ש [ס"ס א] דכיון דיכול לכוף לחלוקה, מהני ליה במה שאינו כופהו לחלוק, ומניחו להשתמש בכל החצר. וכ"כ המאירי דביש לו דין חלוקה אסור, דנחשב 'ויתור' במה שאינו תובע חלוקה. וכתב דאף דיוכל לסלקו בגוד או איגוד, רוב בנ"א אין דעתם קופץ ליקח ולמכור, ולכן לא נחשב הנאה וויתור.

והברכ"ש [כתובות נג א] ביאר דבדבר שיש בו דין חלוקה כיון דאינו יכול לכוף נחשב שמשמש בשל חבירו⁴ [וע"פ הרשב"א הנ"ל], ואילו גוד או איגוד, כל זמן דאינו תובע לחלוק לא נחשב שמשמש בשל חבירו⁵.

והתוס' הרא"ש הקשה דבסיפא, דהיה א' מהשוק אסור, הא ל"ש חלוקה גבי ידידה. וי"ל דחכמים לא התירו מדין ברירה אלא לבעל החצר, אבל אחר למה יכנס. [ויל"פ כוונתו דלא סמכי' אברירה במקום שאפשר בענין אחר, וה"נ למה נסמוך אברירה כיון דאינו צורך כ"כ לאחר ליכנס. אבל בפשוטו משמע דל"מ ברירה כלפי הנכנס⁶, וצ"ב א"כ במה פליג ראב"ן].

הטור [רכו] כתב דביש בו דין חלוקה לא יכנס, אם לא לצורך א' מהשותפין. והב"י תמה דביש בו דין חלוקה אפי' לשותף עצמו אסור. וכן פסק הש"ך [ג]. אבל הב"ח וט"ז [א] האריכו דמותר לאחר ליכנס. וע' נח"כ דהאריך לחלוק.

ר"ן ד"ה אבל יש. וכתב הרשב"א אפי' אחר חלוקה וכו' ואפי' לקחה הימנו אם לא אפסקי' אחר. הרש"ש כתב דע"כ כוונת הרשב"א באופן דאסר 'ביתך', ולכן אסור בשדה אחר חלוקה. אבל אם אסר הנאתו, אחרי שחילקו כבר אינו נהנה ממנו. [וע' לעיל במשנה אי איירי מתני' באוסר הנאתו, או נכסיו].

והרשב"א כתב דגוף החלוקה הוה כמכר, ואסרינן [לעיל לא]. זבינא מיצעא⁸. [ולפ"ז כוונתו אף באסר הנאתו]. וכן הביא הנמוק"י, והביא בשם הריטב"א לחלוק דאע"ג דנהנה בחלוקה, אינו נהנה משל חבירו כלום, שזכה מדין שותף שלו, וכאילו מקחו קודם לנדרו שאומר שלי אני נוטל. [דאין כאן הנאה בקבלת המקח⁹, כיון דקנו כבר מתחילה לזמן שאחר החלוקה¹⁰]. ובחי' ר' שמעון [קנינים יד] האריך לבאר דקנה זכות בחפץ [בגדר קנין אחריו] של אחר חלוקה, ותליא במה שנתברר ע"י גורל¹¹.

- 1 וכ"כ בשו"ת הרשב"א [ב קמא] דביש בה דין חלוקה 'דלא אצטריכו לשעבד חלקן זל"ז' וליכא ברירה. [והפוסקים [חור"מ קעא] דנו האם מהני דבר שיש בו דין חלוקה להשתעבד שלא לחלוק. ואכ"מ].
- 2 ויל"ע דמ"מ כל זמן שלא חילקו בב"ד יש להם רשות להשתמש בשותפות, מכח השותפות הראשונה.
- 3 [ויל"ד דסוגיין דרב יוסף קאי לכ"ע, ואף למאן דאית ליה ברירה בכה"ת. ואילו מש"כ הרמב"ן וכו', היינו להלכה, דקיי"ל בדאורייתא אין ברירה. והאחרונים [באר יצחק הנ"ל, קה"י ל] הביאו דרב יוסף [עירובין לז] אית ליה דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן בברירה, ולמ"ד יש ברירה בין בדאורייתא. [וא"כ ע"כ סוגיין לא אתי כחילוק הרשב"א דמשום ויתור אתינן עלה, ובדרבנן יש ברירה].
- 4 [פ'י הנאה שאין לו שווי ממון].
- 5 והביא הברכ"ש דהר"ן חולק, וס"ל דיש בו דין חלוקה הוא משום ש'קיים לחלוק', ולא משום דאין לו זכות לכוף להשתמש בשלו.
- 6 [וציין לדברי גליון מהרש"א [שו"ע רכו] שהביא דברי שו"ת הרשב"א [ב קמא הנ"ל].
- 7 [וא"כ תליא בנידון הרא"ה והרשב"א בע"א, והכא התוס' הרא"ש נקט דאסור אף לצורך השותף].
- 8 וכתב הרשב"א וכ"ת דמכר כזה, אינו אלא כעין חלוקה ובירור חלקים בלבד. ומה הנאה יש לזה משל חברו הא אינו נוטל אלא את שלו וממין שהוא נותן הוא נוטל, ליתא דמ"מ נהנה הוא כשלוקח כל חלקו סמוך לביתו ושארין אחר משתמש עמו בחלקו.
- 9 [ומבואר דהנאת מקח זבינא מיצעא, אינו משום הנאת סרסור. דהא הכא מכר לו בע"כ. אלא דקבלת החפץ נחשב קבלת ממון, כיון דיש לו תועלת מזה. ובזה פליג הריטב"א דאינו מקבל זכות חדש עכשיו, אלא מברר זכותו הקודם].
- 10 [ומשמע מדברי הנמוק"י דהך סברא מהני רק לענין שלא יחשב הנאת מוכר, אבל אם אסר עליו 'ביתו' עדיין אסור, ולא נחשב דאפסקיה אחר. ויל"ד דכיון דזכותו קדם אף לא יחשב שבא לו מידו, וע"ד מש"כ הקה"י ע' בסמוך. ואפשר דזה כוונת הנמוק"י, ולפ"ז מה שהביא בשם הר"ן הוא דעה חולקת, ואינו השלמה לדברי הריטב"א].
- 11 אמנם דעת האחרונים [קצות ונתיבות וכו'] דל"ש קנין אחריו, אם לא במתנת שכיב מרע, דאמרי' כלתה קנינו. ואפשר דהכא הוה בגדר השותפות. אבל צ"ב דקאי הכא למ"ד אין ברירה. וצ"ל דמ"מ כיון דמציאות השותפות נותן לכל א' זכות לתבוע חלוקה, נחשב ע"ז זכות ובעלות בחפץ. [וצ"ב].

ושוב הביא הנמוק"י בשם הר"ן דלרשב"א אסור אף אחר חלוקה, [דמלבד הנידון על עצם החלוקה, אף אחר חלוקה אסור באופן דאסר 'ביתך', כיון דלא אפסקיה אחר].

בא"ד כדאמרי' ככרי. [ע' בסמוך מז. מה שהקשו רע"א והמחנ"א ע"ז]. והקה"י [ל ב] הקשה דהתם מבואר דאסור כשנתנו לו, או מכרו לו מדעתו. אבל בסוגיין דחלוקת שותפין, דיכול לכופו לחלוק הוה כנטלו בע"כ, ואמאי נחשב שבא לו הנאה מנתינתו. ושוב הביא דמבואר ברשב"א [ב"ק קח; ע' בסמוך] דכל דלא אפסקיה אחר אסור, ואף דאין הנאה בנתינתו.

בא"ד והרמב"ם וכו' ויכנס כ"א לחלקו, ונ"ל בטעמו דע"ד כן נשתתפו. והמחנ"א [גביית חוב ג] כתב דסברת הרמב"ם דאיירי שאסור בהנאתו ולא בנכסיו, וכיון דמעיקרא היה של שניהם לא נחשב שמקבל הנאה מהמדיר. ועפ"ז כתב דאף אם הלווה אסר הנאתו על המלוה גובה חובו [וא"כ אסרו מנכסיו], דנוטל בחובו ולא נחשב שמקבל הנאה ממנו. [וכמ"ש רע"א לעיל מה:].

אבל הר"ן הוסיף דאף באסר את החפץ, אמרי' דע"ד כן נשתתפו שלא יוכל לאוסרה עליו. ובחי' ר' שמעון [קנינים יד] הקשה מה שייך בזה תנאי, ואם נימא דבטל השותפות למפרע, א"כ אף קודם חלוקה בטלה שותפות והיה מותר ליכנס לאחר.

וכתב לפרש דהקנו זכות וקנין בחפץ, כלפי מצב של אחרי החלוקה¹. וביאר שם דזכות על חפץ של אח"כ אינו סותר זל"ז, וכמו גדר קנין אחר, וכמו קנין גביית בע"ח. וכיון דאינו יכול לסלקו אינו בגדר שעבוד אלא קנין. ובזכות עתידי לא תליא בביררה. ובזה התנו מתחילה שיהא לכל א' זכות על מה שיחלקו ביניהם, וכיון דזכותו קדם א"י לאסור². [והרשב"א פליג אהך אומדן].

אבל המקור חיים [תמח א] כתב לפרש כוונת הר"ן דהוה כאילו התנו דלא הוה שלו לענין לאוסרו אחרי חלוקה. והוה גדר שיוך בקנינו³. ועפ"ז כתב ליישב קושיית השאג"א [פט] מהגמ' סנהדרין קיב. דעיסה שיש בו שותפות לעיר הנידחת, אמרי' כמאן דפליגא ולא נאסר הכל, ואמאי לא תליא בביררה. ותי' דהוה כמי שהתנו ושייר שלא יוכל לאסרו על כל א'.

והאחרונים הקשו דבגמ' ע"ז [מז] מבואר דכותל שבינו לבין ע"ז, נאסר [ותליא בביררה] ואמאי לא אמרי' דהתנו שלא יאסר. ועוד הקשו מהגמ' חולין מא. דאדם אוסר דבר שאינו שלו, כשהוא שותף. ולא אמרי' דע"כ השתתפו. ובגליון מהרש"א [חולין מא]. כתב דבמקום שהשותף מפסיד גם לעצמו לא חש להתנות⁴. והאמר"ב [נדרים יז] חילק דהתנו רק שלא יאסר עליו ע"י דיבור, ולא התנו במה שנאסר ממילא או ע"י מעשיו. ובחי' ר' שמעון [שם] חילק דהתנה רק במה שתלוי בקנין הממון, אבל התם נאסר ע"י נידחת של הבעלים, ולא בעי שיאסר בשליחותו.

שם ע"ד כן נשתתפו. ומ"מ הקשה הרש"ש דבנדרו זמ"ז [דבזה איירי מתני'] מאי איכא למימר. דאף דשייר בעצם השותפות, הרי נהנה מחבירו.

ובחי' בית מאיר והאר"ש [ז ד] הקשו דבמשנה מבואר דימכור לאחר, ולדברי הרמב"ם יחלקו ביניהם [להך לישנא דאיירי בדבר שיש בו דין חלוקה]. ובאמת הריטב"א כתב דהא דכופין למכור, היינו כשאין רוצים לעשות גוד או איגוד⁵. אבל אם רוצים לעשות גוד או איגוד, פשיטא דיכולים, דמשום נדרו לא אפסיד זכותיה. [ומבואר דריטב"א דאף גוד או איגוד אינו נחשב שקונה עכשיו מחבירו, דא"כ אסור וכו"ל. אלא דיש לו זכות קודם ע"ז].

דברי הראב"ד בענין ברירה דשותפין - הראב"ד [כתוב שם, ביצה כא: בדה"ר] ביאר סברת ראב"י [דמהני ברירה אף קודם חלוקה], כיון דכי מחלקם אית ליה ברירה, השתא נמי לתוך שלו הוא נכנס⁶. [ולפ"ז תליא

1 ועד"ז כתב הברכ"ש [כתובות נג ד] דסברת הרמב"ם [ע"פ הריטב"א] נחשב דמקחו קודם, ומשתמש בזכותו. [וקצת משמע כן בריטב"א הנ"ל].

2 והחשק שלמה כתב ליישב [לדעת הרמב"ם] הא דמהני ברירה בסוגיין [קוש' הר"ן מה:]; משום דאנן סהדי דע"ד כן [ומהני אף בעודם שותפין]. וצ"ע דבגמ' ב"ק נא: מבואר דהטעם משום ברירה. [ועכ"פ יל"ד לדעת הר"ן אמאי ל"מ שיוך שלא יאסר בעודם שותפין. ואפשר דבזה אין אומדנא. וקצת משמע דבעודם שותפין אינו מסוים, ותליא בביררה, וצ"ע].

4 וכתב דאף הרשב"א יודה שם, דפסק דין עיר הנידחת תליא בב"ד. [ועי"ש שהאר"ק].

5 [ע"פ מש"כ תוס' לענין אלמוה, ע' בסמוך].

6 [וע' מה שהו' בהערה לעיל מדברי שו"ת הרשב"א ב קמא. וצ"ב].

7 משמע דעיקר הביררה דבשעת חלוקה יתברר, וכמו אחים שחלקו. אלא דע"ז נחשב שיש לזכות קודמת, אף קודם חלוקה.

בעיקר דין ברירה]. א"נ כי מחלקם כ"א מותר בשל עצמו, דהא לא נדרו מהחצר אלא זמ"ז, [ומבואר להך תי' דאילו נדרו מהחצר אסור], הילכך השתא נמי שרי וכדין ברירה וכחלוקים דמי. והביא דרב נחמן [בביצה שם דאחר חלוקה כ"ע מודו, לא אתי כרבינא בב"ק דרבנן ס"ל דאין ברירה].

ר"ן ד"ה ואם אין לו בהם תפ"י. וכתב הרשב"א דוקא כשהיו משוכרין, לביתך וכו' דוקא מכירה אבל שכירות לא. [אמנם במודר מהנאתו, לכאורה אין בזה חילוק]. אבל **הריטב"א** כתב דאף מה שהחכיר אח"כ, הוה כמכרו לאחרים ואינו בכלל הנדר. [וע"פ סברת התוס' הו' בסמוך דהטעם משום דאין דעתו על מה שהשכיר].

והתוס' ר"ד כתב דבמשנה משמע דאפי' בשכר אסור, דנחשב הנאה חשובה אצל המדיר. [ואף דמשלם ע"ז, וצ"י למש"כ לעיל לג. דשכירות נחשב הנאה ממנו, כיון דלא יצא ממנו. ולא דמי לזבינא דרמי על אפיה]. [וכוונתו במודר ממנו, אבל בנודר מנכסיו, א"כ פשיטא דלא הותר ע"י קבלת שכר, וכמ"ש הר"ן לעיל לא].

אבל בבציר לא [כ"ג כמה ראשונים]. דפחות מרביע לא נחשב תפיסת יד [כ"פ הרא"ש²]. וצ"ב מ"ש פחות, הא מ"מ יש לו שותפות בזה. [ויל"פ דפחות מרביע הוה אומדנא דהשכיר את כל המרחץ, אלא דקצץ השכירות ביחס לפי שישתכר, אבל לא נחשב דיש לו שותפות בהשכרה³]. אבל **הר"ן ושא"ר** לא חילקו, וכל שיש לו חלק ל"מ. **והראשונים** פי' דכיון דיש לו תפיסה ושימוש במרחץ נחשב דלא יצא ברשותו, ואף דהנאת רחיצתו אינו מהנהו כלל [וע' ש"ך רכא לז דהביא פי' הראשונים בזה].

לאסור על השוכר

ר"ן ד"ה היכי דמי. ואיכא למידק היכי שרי, אלמא יכול לאוסרה על שוכר, דהא גוף הקרקע שלו, וכ"ש על אחרים וכו'. [וכה"ק תוס' בע"א, וע"ע פסקי הרא"ש ושא"ר].

ותוס' [ב"ק נא; וב"ב נז:] ביארו דאע"פ שאינו יכול למחות שלא ליכנס, מ"מ יכול להקדיש. דגוף הקרקע שלו. והתוס' שם הקשו מ"ש דגבי בע"ח יכול לגבות שעבודו. [והקצות קיז ו ביאר דהשעבוד הוה כמו פדיון, וע' קובה"ע נב ומש"כ בזה לעיל כט.]. ותי' דשאני בע"ח דעיקר הקרקע יוצאת מתח"י, אבל גבי שוכר גוף הקרקע אינו יוצאת מתחת המשכיר⁵. [ולפ"ז איירי אף בקדושת דמים]. ועד"ז תי' **תוס'** [מו. בת' הא', וערכין כא. בשם ר"ן] דמה שהבית שווה יותר מהשכירות קדוש, ולכן אסור לדור דהקדש הוי שותף, ולכן מעל⁶.

ומבואר דסברת התוס' דע"י השעבוד אפשר לגבות ולהפקיע את הבית מהקדש. אבל כל עוד דהבית עדיין של הקדש אסור לגור בו [וקאי במעילה, וכדאיתא בגמ' בערכין], ואף דיש לו זכות שכירות בבית. כיון דעצם ההקדש לא פקע. **ובקובה"ע** [נב א] כתב דמבואר בתוס' דיש איסור מעילה אף במקום דליכא גזל הקדש, דכיון דגוף הבית אסור בהנאה, אסור לגור בו⁷. [וכתב דמסתבר דהוה רק איסור הנאה של הקדש, אבל חיוב מעילה תליא בגדרי הממון, שנהנה שווה פרוטה משל הקדש. אבל הקשה דלשון הגמ' ערכין הדר בו במעילה קאי. וצ"ע].

אבל הר"ן הביא בשם ר"ת דהטעם דיכול לאסור משום דקונמות מפקיעין מידי שעבוד.

- 1 אבל לצדדים בראשונים דהטעם במשנה דאינו יכול לאסור מה שהשכיר [וכ"כ הריטב"א בפ' הב' ה', פשיטא דהיינו מה שכבר השכיר.
- 2 [וצ"ע דנקט פחות משליש, הא במתני' איתא רביע].
- 3 ולא איכפת לן שמהנהו במה שמעלה את השכירות, דהא המודר אינו נהנה משלו.
- 4 וכן **תוס'** [ב"מ צט. ד"ה וחבירו] הביאו דאסור לדור בבית 'בשביל שמעורב חלקו בשל הקדש'. [והקשו א"כ אף דע"י מעילה יצאה לחולין זכות שכירות שבביקוע, מ"מ מעורב בקדושה של הקדש].
- 5 וכע"ז תי' **תוס'** [מו. בת' הג', וערכין כא. בשם יש מחלקין] דמשכיר יכול להקדיש, כיון דסופה לחזור עליו, אבל גבי חוב לא תחזור עליו אם לא יפרע חובו. [אלא דיל"פ כוונתם דע"י השעבוד נחשב אינו ברשותו להקדיש, וע"ד מש"כ רש"י פסחים לא].
- 6 וכ"כ **תוס'** ב"מ [עג: ד"ה השתא] דמה שיותר מהחוב יכול להקדיש, ואינו יכול לדור בו לפי שההקדש מעורב בו. אלא ימכור הבית ויטול שכירות שנתן. [ומבואר דיש לו שעבוד לגבות מהבית כנגד השכירות שנתן. ומשמע בלשונו דהחסרון דלא חל ההקדש על מה שמשועבד לחוב. ולא כמשמעות התוס' [בשא"מ] דיש לו זכות לגבות מההקדש. וע"ע תוס' ערכין כא].
- 7 [ואף דהשעבוד הוה פדיון על הזכות שכירות, מ"מ מי שגר בבית נהנה אף מ'גוף הבית', וקנין הגוף לא נפדה מידי הקדש].

ואילו השעבוד קיים יכול לדור אף בשל הקדש, אלא דהקדושה מפקיע את השעבוד. ועפ"ז כתב הר"ן [בסו"ד מז]. דבסוגיין כיון דלא אסר על השוכר, ושעבוד השכירות קיימת אינו יכול לאסור אף על אחרים. וביאר הקוב"ע [שם] דדעת הר"ן דבמקום שיש לו זכות ממון על הקדש ל"ש איסור משום מעילה¹. וביאר דהאיסור מעילה הוה משום גזל הקדש².

והקוב"ע [נב ב, ג] הקשה כיון דמותר לגור, א"כ מאיזה טעם יפקע השעבוד, כיון דאינו סותר לדין ההקדש³. וכתב לדעת הר"ן דהדין נותן שהקונם חל, ופקע השעבוד [ועי"ש שהאריך בזה⁴].

והט"ז [רכא לב] כ' דהקדש בזה"ז הוה לעניים, ומותר לשוכר לגור בבית [שהרי תליא בגדרי הממון⁵]. [וכ"ה בשו"ת הרשב"א א תשמב].

בא"ד במעילה קא. הבי"י [ס"ס רכא] הביא בשם שו"ת הרשב"א דהקשה דאין מעילה במחבור. ותי' דאיסורא מיהא איכא. א"נ תלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש לענין מעילה. [והמשנ"ל מעילה ו ל נשאר בקושיה על הרמב"ם שם דכתב שמעל].

בא"ד תרצו בתוס' וכו' סתם ואין דעתו על מה שהשכיר, דיצא מרשותו לשעתו. [משמע דשכירות הוה ברשות השוכר, ואינו ברשותו של משכיר. וצ"ב דקרקע מושכרת נחשב ברשות המשכיר לענין קנינים. וצ"ל דמ"מ בפועל אינו עומד ברשותו לענין זה].

בא"ד ור"ת תי' דוקא גבי הקדש, דמפקיע מידי שעבוד וכו' אבל קונם פרטי אלמוה רבנן. [והעירו א"כ אף בשותפין, נימא שרבנן יעשו אלמוה, ולא יחול הקונם. ואפשר דתקנו רק בבע"ח. ודנו דאלמוה הוה גדר קנין, ובשותפין ל"ש קנין אלא ע"י ברירה].

בא"ד ה"מ בקונם כללי כעין הקדש. המחנ"א [גביית חוב ג], וכן הריב"ש [שנה] כתבו דקונם כללי יש לזה פדיון, א"כ הוה כקדושת דמים דלדעת רש"י [ורוב ראשונים, הו' בר"ן בסמוך] אינו מפקיע מידי שעבוד. אבל ר"ת נקט כן לשיטתו דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד⁶.

ותוס' כתובות [נט: ד"ה קונמות, וכן הרא"ש שם] כתבו דדוקא גבי קונמות אלמוה לשעבוד, אבל הקדש דאוסר לכל העולם לא אלמוה לשעבוד. דכיון דאוסר רק עליו ראו צורך לתקן. ועפ"ז כתבו המחנ"א [שם] דאם אסרום בקונם על כל העולם לא אלמוה [וכמ"ש ר"ת בקונם כללי]. והרמ"א [חו"מ קיז ז] הביא ב' דיעות כשאסר על כל העולם.

והרא"ש [ב"ק ה י] הביא בשם ריצב"א לחלק דהקדש חל על גוף הקרקע, ולכן יכול לאסור מה שיש לו בו, אבל קונמות אינו חל על גוף הקרקע, אלא שאוסר הנאתו. וכ"ז שהוא שכור ביד אחרים אין ההנאה שלו, דשכירות ליומיה ממכר הוא. והקוב"ש [כתובות קצ] ביאר הקדש הקנאה כמו מכירה ויכולה למכור מה שיש לה, כיון דהגוף שלה. אבל קונם איסור⁷, וההנאה אינו שלו עכשיו. ועד"ז כתב הברכ"ש [כתובות נג ו] דהקדש חל על הגוף, וממילא ליכא פירות. משא"כ קונם עיקרו על השימושים, ואינם שלו לאסור. [ועי"ע ברכ"ש נדרים ט].

בא"ד ואחרים תי' דההיא בשלא הקדים שכרו וכו'. [וכ"כ תוס' מו.]. והראשונים הביאו כן מהירושלמי [פסחים ד טז], אלא דכתבו דכוונת הירושלמי דכשלא שילם, ולא קנה בחזקה יכול לסלקו. ואילו הגמ' בערכין איירי כשכבר דר בו⁸. ובקוב"ע [נג ח-י] כתב לפרש תי' זה

1 והסוף הסי' הקשה מהגמ' ב"ב עא דקא ינקי משדה הקדש. וציין דדעת הר"ן שם דהוה דרבנן.

2 וכמ"ש הגר"ח [הל' מעילה ח א, סטנסל שעג].

3 וכתב דכ"ז שא"ר דלא חילקו בין השוכר לאחר, ולא תליא בהפקעת השעבוד.

4 והביא כע"ז דעת רש"י דחמץ מפקיע השעבוד, ונאסר ע"ז. ואף דאילו לא יפקע השעבוד לא יאסר. והביא עוד מדברי הרשב"א לעיל.

5 ורע"א ציין לדברי הפרמ"ג [א"א קנג לט] דכ"ש דקונמות בזה"ז אינו יכול לאסור תוך הזמן. ורע"א תמה עליו.

6 א"נ יל"פ כמ"ד דאין פדיון לקונמות.

7 אמנם הרמב"ן [כתובות נט קו"א] הביא בשם הירושלמי דאם לא הקדים שכרו, צריך להעלות שכר להקדש. [ואפי' הכי מותר לדור].

8 וכה"ק הרא"ש [ס"ס ב] דלא תליא בהקדמת דמים, דשכירות נקנית בשטר ובחזקה. וביאר הק"נ [ה] דאין כוונת הרא"ש לדחות דברי הירושלמי ע"פ סברא, אלא לומר דכוונת הירושלמי לחלק בין היכא דקנה,

דיש ב' גדרי שכירות, דשכירות דלא הקדים מעות הוה בגדר שעבוד, ואח"כ משלם בעד ההשתמשות. אבל ע"י שהקדים מעות הוה כלוקח, וכבר קנה זכות השימוש¹.

בא"ד ובודאי דההיא וכו' ל"ק, דהתם במשכיר בית סתם וכו', ויהיב ליה אחריתא². [וכ"כ הרמב"ן כתובות נט קו"א]. [וכתב הרמב"ן דהיינו בקדושת דמים, אבל בקונמות מפקיעין מידי שעבוד, ויכול לאסור בין על המלוה ובין על אחרים].

והרמב"ן שם הביא מדברי התוספתא [ב"מ ט יב] דאף השוכר יכול להקדיש, ומקודשת עד שתצא מרשותו. והרמב"ן כתב ש"מ דשכירות ושאלה גופו קנוי לו למילתיה, דהא קרינן ביה כי יקדיש איש את ביתו, ויכול למכור זכותו³. והוה קנין גוף לפירות ולא רק שעבוד. והרמב"ן בס"ד נסתפק לענין קונמות, האם השוכר יכול לאסורו בקונם, כיון דיש לו קנין גוף לפירות, או דכלפי קונם נחשב דבר שלא בא לעולם, וצ"ע. [והרמב"ן נקט דשכירות הוה קנין גוף לפירות, והאחרונים האריכו בזה, ע' קובה"ע נג וקה"י שביעית א. ומבואר דאפי' הכי נקט דלענין קונם נחשב דבר שלא בא לעולם].

בא"ד ואני כבר כתבתי במשנתנו דאפי' קונם פרטי מצי משכיר לאסור עליו וכו'. הקצות [ק"ז ו] הביא דמבואר דקונמות מפקיעין שעבוד אף דלא מצי לסלוקי [וע' מה שהביא הקצות שם בזה]. [ויש להוסיף דמבואר דאף דהשעבוד הוה מעצם בעלות השותפות, וע' לעיל מה; ולא שייכא לגדרי גביית חוב]. אבל המאירי כאן חלק [דא"א להפקיע זכות השוכר] שהשכירות קנין ולא שעבוד, שהשעבוד יכול לסלקו בזוזי.

והקה"י [לא ב] הקשה דבמשנה יש לשותף תפיסת יד בחצר, וכה"ג מבואר בסוגיין דמצי אסר. ומבואר דהר"ן נקט דסברת תפיסת יד מהני כלפי אחר שאסור ליכנס, אבל בעצם הסברא דקונמות מפקיע שעבוד אין חילוק בין תפיסת יד [וע"ע ברשב"א ומאירי].

ועוד הקשה הקה"י דבפשוטו איירי במשנה דאסר על עצמו חלק של חבירו [ע' בגמ' מו. דנדרו קאמר], וכה"ג ודאי דיכול לאסור ולא תליא בגדרי קונמות מפקיעים.

בא"ד ואחרים תי' וכו' [בע"א] שנותן לבעלים דבר ידוע בכל שנה וכו'. [וכ"כ הריטב"א בשם יש מרבתינו]. ולפ"ז הוה בגדר קנין ממש [ודנו בזה מהמשנה בביכורים א יא דאריסי בתי אבות לת"ק אינו בעלות. ואכ"מ].

דף מז.

לבית זה - מת לא ירשנו

ר"ן ד"ה מת. לאשמועינן דדוקא מכרן לאחר, אבל מכרן לו אסור. וכמסקנת הגמ' לד: גבי ככרי עליך, אבל הר"ן [שם] כתב דמשנתנו ליכא להוכיח כן, דאיכא למימר לאו דוקא וכו'. והרשב"א כתב דכל שלא אפסקיה אחר אסור, וביאר הריב"ש [שנז, הו' בש"ך רטז ט] דנהנה מביתו, שמכחו באה לו. אבל המאירי הביא יש מפקפקים בדבר. וכ"כ הרשב"א [ב"ק קח:]: דכל שבא מן המדיר למודר אסור, אע"פ שבשעה שנהנה אינו של מדיר, חשבינן ליה שנהנה ממנו.

ורע"א הקשה דאף למסקנא התם כשאמר ככרי עליך, הטעם משום דאמר עליך, ולאפוקי מאי [כמ"ש הר"ן לעיל שם]. אבל כשאומר לביתך, מנלן דדעתו לאסור אף כשיכנס לרשות אחר. [וכה"ק המחנ"א נדרים לא]. ועוה"ק האמרי בינה [נדרים יב] דהכא אסר רק את הנאת הכניסה, וא"כ לא איכפת לן שנהנה בקבלת הבית. וצ"ע.

והרשב"א [ב"ק שם] ביאר דכשמת מותר, אע"ג דלא אפסקיה אחר דאינו נהנה ממנו, אלא משל שמים שירש נכסים אלו עם מיתת האב. [וע' לעיל מה שהו' בדעת הרמב"ם, ומש"כ הקה"י ל ב].

ר"ן ד"ה קונם. והכי איתא בירושלמי ביתך זה וכו' נפל ובני וכו'. **בפסקי הרא"ש [ב]** מבואר דיש ב' ספיקות בירושלמי, ספק הא' האם אמר' תפוס לשון ראשון [ביתך' דוקא או 'זה'

1 בחזקה או כסף, והיכא דלא החזיק יכול לאסור. והגמ' בערכין איירי דכבר החזיק, א"כ הדרא קושיה.
2 והביא כן מדברי הראשונים בגדר אינה לשכירות אלא לבסוף. וע"ע קה"י ב"מ מו דהאריך ביסוד הזה.
3 ויל"ע דמ"מ אינו יכול להוציא אותו מהבית בלא טעם, אלא דאם נאסר עליו מתחייב לתת לו אחר. א"כ לא עדיף מהא דמצי לסלוקי בזוזי. וצ"ע.
4 והביא מהא דשוכר יכול להשאיל [ב"מ לה:]. וסמך לדבר מוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, למ"ד ק"פ לאו כקה"ג, ויכול למכור.

דוקא], ולא נפשט. וספק ב' האם הדר בני נחשב אותו בית. ונפשט מבית חתנות. והב"י וש"ך [רטז יד] הביא דנפשט דדוקא בית סתם חייב לבנות, אבל בית זה אינו חייב לבנות. אבל הב"ח הביא דנפשט לחומרא, דאם חזר ובנאו אסור.

אבל בר"ן משמע דהכל ספק א' [ונפשט לחומרא] וצ"ב. וע' ב"י [רטז ו] דהאריך בדברי הר"ן, ודן להגיה ע"ד הרא"ש.

בא"ד ומסתברא, דלאו דוקא בנאו במקומו, דה"ה בנאו במק"א וכו'. [וכ"פ בשו"ע רטז ד]. והשו"ע פסק דה"ה מכרו וחזר וקנאו. והש"ך [יא] דייק דדוקא חזר וקנה בית זה אסור, אבל קנה בית אחר מותר¹. אבל המשנ"ל [גירו' ח ס"ה יא, צי' רע"א שם] כתב בשם הריב"ש [שנו] וראנ"ח [ב עב] דה"ה קנה בית אחר, ובכלל הנדר דאסור בביתו בכל מקום שהוא.

ותוס' גיטין [כא:; עירו' טו:; סוכה כד:] דנו כשעשה תנאי בגט שלא תלכי לבית אביה, אמאי נחשב שאינו כריתות, הא כשמת אביה או מכרו הותר. [ותי' דעדיין אסור ביוצאי חלציו, דנחשב בית אביה]. והמהרש"א הק' דלא תי' ממכרו. וחדש דנאסר אם יקנה בית אחר. [והאחרונים האריכו בזה, עי"ש במשנ"ל].

והרשב"א [גיטין כא:] העמיד כשהתנה בית זה של אביך, ולכן אפי' מכרו לאחר אסור. וכ' [בתי' הב'] דאפי' נפל הבית אסור לדרוך במקומו.

ר"ן ד"ה והוי יודע. לאו למימרא דכיון שהנכסים אסורים לו לא יזכה וכו'. מבואר דזוכה באיסור הנאה. אבל הרשב"א [כאן וב"ק קח:] דייק הלשון 'לא ירשנו', דאינו זוכה כלל בנכסים, דאין זכיה באיסור²ה [וכ"ד לקמן מח:; ושו"ת תשמו', ד רב]. והאחרונים הביאו דכ"ד תוס' [סנהדרין פ]. דאין זכיה באיסור הנאה [אבל הקצות [תו] כתב דכוונתו דהוה שלו, אלא שאינו ברשותו]. [והאחרונים האריכו טובא בסתירות דברי הראשונים בזה³, ע' בית הלוי א מח, קונ' שהו' בסוף שו"ת ריב"ש, מרחשת א, קה"י לב].

והמחנ"א [זכיה מהפקר ד] הקשה ע"ד הרשב"א, ע"פ דברי הר"ן דמ"מ קנין יש לו בהם, שיכול ליתנם למי שירצה. והמחנ"א חילק בדבר שאסור על כל הצדדים לא נחשב ידיה. אבל באיסור⁴ה כיון דאינו אסור על כל העולם, נחשב ידיה.

והטעם דאין בעלות באיסור⁴ה, בפשוטו משמע דהטעם משום דאין לו תועלת בנכסים אלו. אבל יש אחרונים שדנו דיש חסרון בעצם האיסור הנאה, דלא שייך שיהא בעלים עליו⁴.

והנתיבות [רעה] כתב דאינו יכול למנוע אחר מליטלם, דנמצא נהנה. אבל הנמוק"י כתב דאסור לשום אדם ליטול מהם שלא לדעתם, אלא שהוא מניחם והם יקחו. ואינו כנותן להם מתנה, אלא מגלה להם שיקחו בתורת מחילה. והרשב"א [ב"ק] הקשה דהוה מעילה במה שנותן לבניו וכו', כדאמר⁵י' [לעיל לה.]. [ובזה תי' הנמוק"י דהוה מחילה].

והאחרונים הקשו דהר"ן [לקמן פה.] הביא בשם הרשב"א דכשאוסר פירותיו על עצמו, מותר לאחרים לזכות בו [והר"ן הסכים לרשב"א, אלא שדן באופן שנשאל אח"כ]. והמחנ"א [זכיה מהפקר ד] חילק דהתם הוא אסור עליו, וביארו האחרונים [בית הלוי א מח, קה"י לב, חזו"א קלו לה.] דכוונת הר"ן שם דבמה שאוסרו עליו הוה כאילו הוא מפקירו.

אבל הנתיבות [ערה] כתב לפרש דהר"ן ס"ל דאיסור הנאה הוה כמו יאוש, ולא יצא מרשות האוסר. אלא דאף במה שמעכב מאחרים לזכות נחשב הנאה מהחפץ, ולכן מותר לאחרים לזכות. ומ"מ באין בע"ח וגובים, דכל שלא נתכוונו לזכות מההפקר נחשב פרעון לחובו.

בא"ד דבע"ח לאו מדעתיה קא מיפרעו וכו'. והרשב"א חלק דלא יתכן שיפרע חובו. ואע"ג דלחנן [לעיל לג.] הוה מבריה ארי, היינו כשפורע ע"ד עצמו, אבל הכא שליחותיה עבדי. [ועי"ש שהאריך, וע' בסמוך דעת תוס' ב"ק קט. בזה].

והרשב"א הביא בשם הראב"ד לפרש דהאב נותן לבע"ח מדעתו, אבל אחרי שמת אין בהם

1 וצ"ל דחזר ובנה במק"א נחשב אותו בית [דהוה אותם עצים ואבנים]. ולא משום דהוה ביתו שלו בכל מקום שהוא.

2 והביאו דכ"פ הרמ"א [תרמט ב] דהמודר הנאה מלולבו אינו יוצא ביום הא', דבעי' לכם. [אמנם יל"פ דיש תנאי נוסף בדין לכם שיחשב היתר הנאה].

3 ע' רשב"א וריטב"א סוכה לה דמשמע דיש בעלות בהאיסור⁴ה.

4 והביאו מהעונג י"ט דעצם הבעלות על הנכסים יחשב הנאה [ועי"ז פקע זכותו].

תקנה.

בא"ד אבל נותן לבניו, מתהני מטובת הנאה דידהו וכו'. **והכס"מ** [ה ו] תי' דהא דאסרו טובת הנאה דוקא כשנהנה ממונו המותר לו, אבל הכא כיון דמודיע שממון זה אסור עליו, ומפני כך נותן להם. והם אחיו ובניו שיש להם ג"כ שייכות בממון הזה, הילכך אין להם בזה טובת הנאה.

והמחנ"א [שם] כתב [דאף לדברי הרשב"א] יכול לתת את הנכסים לצדקה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. [וכדאמר] עירובין ל ככרי עלי מערבין עליו, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. **והנתיבות** [ערה] חלק דמ"מ העני מחיזק לו טובה. ועוד דפוסטר עצמו מפרוטה ידיה לתת לצדקה. ומשתכר פרוטה.

בא"ד אלא בע"כ בי"ד מגבין להן, ואע"ג דאיהו ממילא מתהני לא איכפ"ל וכו'. **והרשב"א** [ב"ק קט., וש"ת ד רב] האריך לתמוה הרי נהנה במה שגובים חובו בהם. ואפי' לחנן דנחשב מבריה ארי, היינו כשפורע מדעתו [כדאיתא בב"ק נח דמבריה ארי הוה מדעתו]¹.

אבל הרמב"ם [ה ח] כתב דפורע בזה חובו, שהנשבע שלא יהנה בו חבירו ממותר לפרוע חובו. דנחשב פורע חובו וכחנן.

ותוס' ב"ק [קט.] הקשו **לר"ת** [תוס' כתובות קח, ה' בר"ן וש"א"ר לעיל לג:] דאף חנן לא התיר אלא במזונות אשתו [דסבור הייתי מפייס], האיך גובה מהנכסים [הרי נהנה]. ותי' דל"ד לפרוע חוב, שמתחייב למי שפרע עבורו, ואם יפרע בחנם נמצא מהנהו ואסור. אבל מה שבאין בע"ח ונפרעין א"ז נהנה מן הנכסים. **והאחרונים** ביארו דסברת התוס' [דאף לרבנן דחנן] עצם הפרעון לא נחשב הנאה, אלא כיון דמתחייב לשלם למודר עבור הפרעון. [אבל ל"ש חיוב תמורה לנכסים, א"נ הוה 'חליפין', וע' בע"ב].

ומ"מ **האחרונים** הקשו דבגמ' [חולין קלא.] מבואר דמי שאנסו בית המלך את גורנו נחשב משתרשי דמי המעשרות שבו, כיון דגבו בע"כ מהנכסים, ומתחייב לשלם. וה"נ מ"ש³. [ומבואר דאף דהוה משתרשי לענין ממון, לא נחשב קבלת הנאה במודר הנאה. א"נ במודר הנאה חליפין מותרין [עכ"פ בדיעבד], וע"ע בגמ' בסמוך].

אבל הש"ך [רכה ה] כתב [לדייק מהר"ן]⁴ דהטעם שהותר שיגבו משום דנחשב פורע חובו, וכחנן. ועפ"ז כתב דלדעת ר"ת דאסור לפרוע אף חוב ברור, ה"נ אסור. אא"כ הוה מלוה ע"פ וכדו', שאינו חוב ברור⁵.

בא"ד וכ"כ הרמב"ם [ה ח] שצריך להודיעם וכו'. **והטור** [רכג] השיג האיך יהא מותר לפרוע חובו מנכסים אסורים, הרי נהנה בזה⁶. **והט"ז** [ה] ביאר דכוונת הטור להקשות דלשון הרמבם דהנאסר עצמו פורע, והמשנה איירי דגובה בלא ידיעת הנאסר ורצונו. אבל בר"ן משמע דאף הרמבם איירי כה"ג.

ש"מ אדם אוסר דבר לכשיצא מרשותו. וכמסקנת הגמ' [מב:], ואפי' כשלא פירש בחייו ובמותו. **אבל בפסקי הרא"ש** כתב ומיירי כגון דאמר בחייו ובמותו. **והק"נ** [ז] הקשה דאביי לא הזכיר דאיירי בכה"ג. ועוד דהרא"ש [בס"א] כתב דבית זה אסור לעולם. וכתב ד"ל דכוונת הרא"ש דהוה בעיא דלא איפשיטא. אבל הקשה דבהגמ' מב. משמע דלא כן.

1 אבל כשגובים ממנו בע"כ נחשב בגדרי משתרשי, או חיוב 'ערב' שהוכרח להוציא כסף מחמתו. [וכמו שהלוחה חייב להחזיר לערב].

2 [ואף דמתחייב ע"ז בגדרי הממונות, לא נחשב סימן דנחשב הנאה במודר הנאה. דגדרי קבלת הנאה לא תליא בגדרי הנאות ממון. **ובמשנת ר' אהרן** שכנים ג ג האריך בחקירה זו. וע' מש"כ לעיל לג דברשיי כתובות ופי' הרא"ש לג: משמע דהוה סימן].

3 **ובשיע' ר' דוד** חידש דכיון דיש שעבוד נכסים, נחשב שהנכסים פרעו חוב של עצמן. ובזה ל"ש גדר משתרשי. משא"כ במעשרות דאין סיבת חיוב נכסים על ממון המעשר. [ועיי"ש דהאריך בזה].

4 **ורע"א** שם חלק דאין דיוק מדברי הר"ן.

5 [וצ"ל דכוונתו להעמיד את המשנה בב"ק בחוב שאינו ברור, וכמלוה ע"פ. וצ"ב א"כ האיך גובין בע"כ. ואפשר דכוונתו שמגבה להם [וכמ"ש הטור בדעת הרמב"ם, ודלא כר"ן]. [וע"ע בתוס' ב"ק בסו"ד].

6 **והב"י** הקשה דאשתמטתיה לטור את המשנה ב"ק קח; **והט"ז** כ' דקו' הסור דלשון המשנה דבאין ונוטלין, **והרמב"ם** כ' דפרעה בחובו.

סוגיית חילופי קונם

אדם אוסר פירות חבירו על עצמו, אדם אוסר שלבל"ע עליו. **האחרונים** דנו בגדר מה שאוסר פירות חבירו עליו, ואף דקונם הוה איסור חפצא¹, נתחדש דיכול להחיל קונם על פירות חבירו. ודנו האם נחשב דיש לו דין בעלות [בגוף החפץ] כלפי זה [כיון דנוגע רק לעצמו]. או כיון דהדבר נוגע רק כלפיו לא צריך לזה בעלות^{2,3}.

אדם אוסר דבשלבל"ע עליו. בפשוטו אוסר מהיום ולכשיבא, ומשמע דהחסרון בדבר שלבל"ע הוא משום חסרון בעלות, ולאסור פירות חבירו עליו ל"ש חסרון בעלות. והעירו דבגמ' [קידושין סג.] מבואר דלהפריש פירות מחוברין לתרומה לכשיתלשו נחשב דבר שלא בא לעולם, ואף דאין חסרון בבעלות. ובשער⁴ [ה כ] כתב דבקונם אי"צ לייחד הדבר לשום מטר, ולכן כל הנידון האם הוה ברשותו לענין זה, או דנחשב כח שמתחדש אח"כ. ושימושי עצמו הם ברשותו, ולכן יכול לאסור אף אח"כ.

אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו. [וכ"ה בגמ' לקמן פה: וכתובות נט.]. אבל **הרמב"ם** [יב י] נקט הלשון דאוסרת 'מעשה ידה' [וכהו"א בגמ' שם, ולא כמסקנא דהוה ידך לעושיהם]. והר"ן [כתובות שם] תמה מסוגיין. והכס"מ כתב דקונמות קדושת הגוף וחל על דבר שלבל"ע. והש"ך [נה"כ רלד נט] תמה דבסוגיין מבואר דאינו יכול לאסור דבר שלבל"ע, וכ"פ הרמב"ם דחליפין הוה ספק [ע"ע בסמוך]. והאחרונים האריכו בזה טובא [ע"ע לקמן פו.].

והגר"ח [סטנסיל] כתב דהרמב"ם דחה סוגיין מההלכה, וע"פ הספרי זוטא דנתחדש גדר דאדם אוסר שלו על חבירו. ולא הוה כקונם דצריך לחול על החפצא. והשער⁵ [שם] חילק דהיכא דהוה דבר מחודש, אמרי' דאין אדם אוסר דבר שלבל"ע על חבירו. דעדיין אינו שלו לענין לאסור. [וע' בסמוך הגדר בזה]. אבל היכא דמונח כבר כח בעלותו [כגון פירות דקל], ס"ל לרמב"ם דיכול לאסור על חבירו, ואף דבר שאינו חל עכשיו חל לאחר זמן. [דקונם אי"צ התייחדות הממון, והוה איסור בעלמא].

רא"ש ד"ה ובגידוליהן. הגדל מהן אסור, דחשבינן ליה כהקדש⁶. [וכ"כ הר"ן]. אבל **הרשב"א** הקשה דיש מ"ד [ב"ב עט] דאין מעילה בגידולין. והקדש תופס את דמיו מדינא. ותי' דקונם אינו הקדש ממש, וקונם אין לו פדיון ואינו כהקדש. ואפי' לר' מאיר [לעיל לה.]. דיש פדיון לקונמות, בקונם פרטי אין פדיון.

ר"ן ד"ה בעי. לאו בקונמות בלחוד קא מבעי וכו' והיינו דמיייתי לק' ת"ש. אבל **הריטב"א** ו**תוס' רי"ד** העמידו ספק הגמ' רק בקונמות. [ועי"ש פי' הגמ'. וע"ע דעת הרמב"ם].

בא"ד להחליפין לכתחילה, אסור וכו'. וכ"כ **בפסקי הרא"ש** [ז ה] ושאר. ו**תוס'** [והרשב"א, ורא"ש לקמן] הביא דילפי' דנבילה מותרת בהנאה מדכתיב מכור לנכרי, דאילו היה אסור בהנאה היה אסור למוכרו לנכרי [מדאורייתא].

אבל **בפי' הרא"ש** [בע"ב ו**תוס' רי"ד**] מבואר דספק הגמ' האם מותר להחליף לכתחילה⁷. וה**תוס' רי"ד** ביאר דנאסר רק ליהנות מגופן, והחלפה אינו הנאה מהגוף⁸. וה**משנ"ל** [אישות ה א] תמה דהרי נהנה ממנו. וכתב ע"פ דברי הירושלמי [ע' בסמוך] דלא נחשב דמיהם, ולא נחשב הנאה מעצם איסור⁹ [אלא 'שוחד' לתת לו האיסור¹⁰].

בא"ד ולאחר נמי וכו' שאין לך תופס את דמיו וכו'. **רש"י** [חולין ד:] כתב דהמחליף איסור¹¹ אף דאינו תופס את דמיו, למחליף אסור, דאל"כ מצאנו דמים לחמץ בפסח ולשור הנסקל שימכור לעכו"ם. [והאחרונים הביאו דבפשוטו משמע דהוה דאורייתא]. אבל **תוס'** [שם] הביאו

1 [ובשיטמ"ק [פה:] כתב דילפי' הא דאדם אוסר פירות חבירו עליו [אף דל"ש גדר הקדש] מדכתיב כי ידור נדר, בדבר הנדור, ולא חילק הכתוב בין אוסר פירותיו על חבירו לאוסר פירות חבירו עליו].
2 והגר"ח [סטנסיל קצו וגר"ז נזיר סב:] ביאר דאעפ"י שהוא אינו בעלים לאסור חפץ של אחרים. מ"מ אוסר פירות אחרים על עצמו, כיון דאוסר עליו, ועל עצמו הוא בעלים, שפיר מהני אעפ"י שנדר איסור חפצא.
3 והשער⁴ [ה כ ד"ה ונל"ד לפרש] כתב דקונמות אין שום התייחדות והשתמשות לצורך גבוה, אלא שלא יהנה בו הנאסר, ולענין זה יש כח לכל אדם לאסור פירות חבירו, דגופו ונפשו ברשותו הוא.
4 ה' בגר"ז נזיר סב, ה' לעיל יד, טו.
5 ואף קונם פרטי, דאדם אוסר על חבירו, הוה בגדר הקדש. [וע"ע מש"כ בזה לעיל לה.].
6 וכ"כ החת"ס וקר"א בשם הרמב"ן ורשב"א חולין ד: [וע' בסמוך דברמב"ן ורשב"א לפנינו מבואר דאסור למכור].
7 [ויל"ד האם הוה כעין שלא כדרך הנאתו. או דהוה גדר שונה, דאינו הנאה מעצם הגוף].

דרש"י בע"ז [נד:] משמע דהדמין אסורין למחליף רק מדרבנן¹. ותוס' שם הביאו דבסוגיין מבואר דדמי איסור² אסור מדרבנן [למחליף]. וע"ע מהרש"ל ומהרש"א שם [ומשמע דכוונתם דנקטו ספיקו של רב"ח לחומרא³, אבל הר"ן [בע"ב] נקט דהוה ספק דרבנן לקולא].

והראשונים [תוס' שם והראשונים בכ"מ] כתבו דהא דאין דמים לחמץ בפסח הוא משום דאסור למוכרן לכתחילה, ואף בדדיעבד המעות מותרין. [והאחרונים תמחו על רש"י, דמשמע דנחשב שיש לו ממון לענין להחליף].

והרמב"ן [רשב"א ור"ן חולין שם, וכן הרא"ש קידושין ב לא, ור"ן ע"ז רפ"ה, וריטב"א לקמן ספ"ז] הביאו מדברי הירושלמי [קידושין ב ח] דאיסור⁴ה אין תופסים את דמיהם, משום דאינם דמיהם, והוה גזל ביד המוכר⁵. וכשהוא נהנה לא מאיסור⁶ה נהנה אלא מגזל בידו. ומבואר דאילו היו דמיהן, היו אסורין⁷ [ואף דלא נתחדש בקרא דתופסים את דמיהן⁸, כיון דהוה תמורתן ממילא נכנס תחתיו [לאסור עכ"פ למחליף]. והאחרונים פ' דע"י הנאת הממון נחשב שנהנה ע"ז מהאיסור⁹].

ובפשוטו נחשב גזל ביד המוכר משום דהוה מקח טעות [כשמכר לישראל שלא ידע דאסור], והמחנ"א [לרמב"ם מאכ"א ח טז] הקשה דאיידי אף במוכר לעכו"ם, והחמץ שווה לגוי, וראוי שיתחייב ע"ז תשלום. והחת"ס [יר"ד קל] פ' דאיסור¹⁰ה אינו שלו [או אינו ברשותו] ולכן לא חל מכירה, והדמים אינם דמי מכר¹¹. והאחרונים [קוב"ש פסחים צד, שער"י שם, קה"י חולין ג] נקטו דאיסור¹²ה לא נחשב 'ממון', כיון דאסרתו התורה עליו [והחפץ בעצמותו מופקע משימוש¹³], ולכן לא שייך שיהא לזה תשלום ממון¹⁴. [ויסוד סברא זו כתב המשנ"ל אישות ה א לדון האם מהני כסף קידושין דהוה איסור¹⁵ה אצל הבעל, אף שהוא שווה לאשה]. ועפ"ז ביארו אף כשמוכרו לעכו"ם, לא נחשב 'דמיו'. ובשער"י [ה כ] הוסיף דאינו נחשב תמורתו אם אין הפסד ממון אצל המוכר.

והרמב"ן [חולין] כתב דעפ"ז מיושב הא דאין דמים לחמץ בפסח, כיון דאינן דמיהם¹⁶. והאחרונים [חת"ס יר"ד קל, קוב"ש ושער"י שם] ביארו עפ"ז הילפותא דנבילה [מותר בהנאה], כיון דנקרא 'מכירה' בתורה. ואף לדעת הרא"ש והתוס' ר"ד דאין איסור למכור למכור לעכו"ם, מ"מ לא נחשב תשלום תמורתו, ואין ע"ז שם מכירה אלא מתנה וסילוק.

ועד"ז כתב הריטב"א [ספ"ז] לפרש דהספק בגמ' כאן דוקא בחליפי קונמות, דיאסרו מדאורייתא כיון דהוה דמיהם. כיון דהוה איסור הבא מעצמו, ויש להם דמים¹⁷.

- 1 ולפי תוס' [לדעת רש"י] מדאורייתא יש לזה דמים, ורק מדרבנן חילופיו אסורין לו, ואין לו תועלת ממון מזה. [והאחרונים דנו ליישב את דברי רש"י בע"ז באופ"א ואכ"מ].
- 2 א"כ ס"ל דספק הגמ' דוקא בנדרים דקיל, אבל בשאר איסור³ה לכו"ע אסור מדרבנן.
- 3 אבל המאירי [קידושין שם] הביא בשם גדולי המפרשים לפרש את הירושלמי, דע"כ לא קידש את האשה בדמי איסור⁴ה, דהמעות גזל. אלא שלקח בדמים איזה דבר וקידש בה. [והוה חליפי חליפין. וע' בגמ' ור"ן בע"ב]. ולפ"ז דעת הירושלמי דחליפי איסור⁵ה אסורין.
- 4 ויל"ד האם למחליף, דנמצא דנהנה. או לכל העולם].
- 5 אבל ע"ז ושיביעית ילפי' מקרא דתופסין את דמיהן, ויל"ד האם נתחדש בקרא דשייך בהם תמורה [דומיה דהקדש דנתחדש בו גדר פדיון]. או דתופסים אף מה שנותן כנגדו [ויל"פ דאף דאינו תמורת החפץ, אבל הוה תמורת מעשה המכירה].
- 6 ועפ"ז ביארו האחרונים מש"כ הרמב"ם [ביכורים יב ד, ע' בכורות י:]: דפטר חמור תופס את דמיו. ומ"ש משאר איסור⁷ה. אלא דכיון דיש לו צד היתר [כדמבואר בסוגיה שם], שייך בו מכירה. וע"ז נחשב דמיו, וממילא אסור.
- 7 והקשו מנלן דיאסור, הא ליכא קרא. וביארו דכיון דע"ז המחליף נהנה מהאיסור, בזה הוה בכלל עיקר האיסור⁸ה. [וע"ש בשער"י].
- 8 אמנם תוס' [כתובות לג:]: כתבו דשייך מכירת איסור⁹ה לגוי. [ואפי' הכי איסור¹⁰ה אין לו דמים. ובקוב"ש שם כתב דע"כ דלא כרא"ש].
- 9 [וכ"כ השער"י א ט, י]. דאילו הוה רק חסרון בהיכי תמצא, שהוא אינו יכול להשתמש, א"כ כלפי העכו"ם דראוי להשתמש יחשב ממון. [ואף אצלו יחשב ממון, במה שראוי להשתמש בו ע"י העכו"ם].
- 10 [וע' תוס' קידושין נו: המקדש דדנו שיכול לקדש בדמי האפר. או שלא כדרך הנאתו. ומשמע דלא אמרי' דגוף המכירה הנאה מהחפץ. והאחרונים דנו דכיון דיש דחפץ 'צד היתר', יכול למכור ליהנות מהצד היתר]. ותוס' [ע"ז סב. ד"ה בדמיהן] כתבו דכל זמן שהוא בעין אסור למוכרו מה"ת, וכן לקדש בו אשה וכו'. [אבל רע"א הביא מדברי התוס' דהוה משום אי עביד ל"מ]. וצ"ע בכ"ז].
- 11 והחת"ס [חולין] וקרא [כאן] דייקו מדבריו דאין איסור בעצם המכירה [דהוה הנאה מעלמא], כיון דאינו מקבל עצם דמי המקח [וכמ"ש הרא"ש ותוס' ר"ד]. אלא דהדמים הוה כמתנה בעלמא. [אבל לשון הרמב"ן לפנינו אינו כן].
- 12 [וקצת משמע כוונתו דהוה סוג איסור שונה, דהוא אוסר עליו. והחפץ לא נחשב איסור ממש. ולא משום

והאחרונים [קר"א, מהרצ"ח] הקשו מהך סברא על דברי הר"ן וש"א, דכל הספק בסוגיין כלפי קונמות. וי"ל דבקונמות נחשב תמורתם כיון דמותרין לשאר ישראל, ויש להם דמים. ומבואר דאף בקונמות לא נחשב דמיו, כיון דאצלו הוה איסור, ואסור ליטול ע"ז תמורה. [וה"ל עוד דאף שאינו נחשב דמיו, מ"מ מה שמקבל תמורה לא גרע מהא דבמיתנה המקבל מחזיק לו טובה. והוה כעין דמי טובת הנאה דתרומה, דנותן לו תמורה על מעשה הנתינה, ואף דאינו נחשב תמורה לעצם החפץ. ומ"מ נחשב ש'נולד' מאיסור"ה, ואסור²].

בא"ד אלא מספקא ליה אי אסור למחליף מדרבנן בעלמא וכו'. אבל הגר"א [או"ח תמג ג] דייק דהרמב"ם ושר"ע [רטז ב] סתמו דנדר אסור אף לאחרים, ולא רק למחליף. [וכ"כ הש"ך א בשם פסקי הרא"ש לקמן נז, והאחרונים חלקו].

בא"ד ומיירי שהדירה בעודה ארוסה [כדאמר' בכתובות ע:], ומסתברא אפי' לאחר שנשאה וכו' [וחל קונם כיון דקדם לשעבוד]. והגהש"ס תמה דמסקנת הגמ' שם דאמר' כיון דנשאת סברה וקבלה. והפור"י ומצפ"א תי' דכשנשאת קבלה, והוה מחילה לענין שאינו חייב לגרש, ויכול לזונה בהאופן הזה. אבל עדיין מחוייב לה מזונות.

והריטב"א [ספ"ז] הביא ד"ג האומר לחבירו משום דמשועבד לה. [וכן בחי' ר"א מן ההר דחה משו"ה את דברי רש"י].

ותוס' [בע"ב ד"ה ת"ש] תי' דאיירי שתלה בתשמיש, דהתנה הנאת תשמישך עלי אם תיהני משלי. [ולפ"ז הנידון האם במה שמחליף נחשב שעוברת על התנאי, ויכול להתנות גם אם תאכל משלה, או מכל דבר. וצ"ב אמאי תליא בסוגיין דאדם אוסר חליפין שלא באו לעולם על חבירו, או משום קנס. ועוד מה שייך בזה לכתחילה ובדיעבד, אם נחשב הנאה, הוא אסור. ואל"כ הוא מותר. וצ"ע].

דף מז:

או דילמא משום דחילופין כגידולין דמי. לפי הראשונים כוונת הגמ' האם גזרו על חילופין, דדמי לגידולין. אבל ר"א מן ההר כתב כשם שהגידולין אסורין מכח הפרי, כך החילופין הוה מכח הפרי. [וע"ע בשער"י ה כ ה' בסמוך].

ומשמע בגמ' גידולין ודאי אסור [ע' בסמוך דעת הרמב"ם]. והראב"ד [ה טז] הקשה אמאי גידולין אסור, הא קי"ל זה וזה גורם מותר [ע"ז מח:]. והרדב"ז תי' יש לו מתירין אפי' אלף לא בטל, וה"ה לא הותר בזוז"ג⁵ [וכן מגד"ע, והכס"מ הזכיר סברא זו]. והלח"מ הקשה דאיירי הכא כשאסר על אחר, ואותו אינו יכול לישאל. [ויסוד זה כתב המהר"ט א ה]. [וע"ע לקמן נח. נט.].

והכס"מ [כאן והל יג] תי' הקדש חמיר טובא ול"מ, וה"נ דנדרים חמירי דמפקיעי שעבוד. ובגליון מהרש"א [רטז] הקשה דאפי' בע"ז דחמיר טובא הקילו בזוז"ג.

ת"ש, לווה ובע"ח באין ונפרעין וכו' לאו משום דחילופין לאו כגידולין דמי. הרא"ש פי' דכיון דהבעל חייב לפרוע, נעשו המעות חליפי קונם. ובפשוטו משמע דעצם ההלוואה הוה תמורת שעבוד⁶ נכסי הבעל [ע"י שעבודא דרב נתן, או דמחייבת עי"ז נכסיו, ע' בסמוך], וחל במעות דין חליפי נכסיו [דעצם החוב הוה חליפין, ואף אם לא יפרע לבסוף]. והר"ן [בשם רבותיו] כתב עד"ז, אבל הוסיף כיון דלבסוף בע"ח נפרע מהם. [אבל יל"פ דע"י הפרעון חל למפרע דהוה חליפין]. ובחי' ר"א מן ההר כתב דאין איסור בהלוואה, כיון דלווה סתם [ולא ע"ד נכסים אלו דוקא], ואכתי ליכא חליפין. אבל

דאינו אסור על הלוקח. ויל"ד בקונם כללי [למ"ד דל"ל פדיון].

1 [וכ"כ השער"י בתו"ד שם דנחשב דאינו דמיו, משום דאסור ליטול תמורתן. ומשמע דבזה התורה הפקיע ולא נחשב ממון לענין זה, כיון דהבעלים אין לו זכות [איסורי] לקבל בזה תמורה. ולכן נחשב דאינו ממון].

2 [והחת"ס [י"ד קל] ביאר עפ"ז דברי הגמ' ע"ז סב. דדנו אף בשכר פועל, משום דע"ז תופס את דמיו, ואף דאינו 'תמורת' האיסור"ה. והביא כן מדברי הרמב"ן [ול"מ]].

3 ואפשר דאמר' דמתפרש לשון התנאי ע"פ גדרי נדר דעלמא.

4 ומשמע דהוה סברא בעצם, דנחשב כח החליפין בתוך החפץ, ולא הוה דבר שלב"ע. והאחרונים דנו האם אפשר לקנות חפץ לדמיו, ונחשב כגוף לפירות ויחשב דבר שלב"ע. [ע' תוס' גיטין סו, ומשנ"ל מכירה כג, וקצות רט ד]. [ושם איירי אפי' בהחליפו אחר].

5 והאבנ"מ [שות ו] הביא מדבריהם דזוז"ג הוה מטעם ביטול [וכמ"ש הר"ן ע"ז]. [ע"ע לקמן נז: נח.].

6 [ויל"ע בזה דשעבוד אינו תשלום על גוף החפץ, על זכות עתידי לגבות].

7 וכמ"ש הר"ן. [דחל זכות על חוב הבעל לאשה, ועי"ז על הנכסים. וכגדר שעבודא דר"נ. ואף דהוה ב' שלבים לא נחשב חליפי חליפין. ולצד דגדר שעבודא דר"נ דהוה חוב ישיר נחא טפי דנחשב חליפי נכסיו].

בשעת גבייה נעשית חליפין ונמצא שנהנה למפרע.

אמר רבא וכו' ואי עבד עבד. **הרא"ש** [בפי' הא'] כתב דההלואה היתה באיסור [ומשמע דאכלה כבר חליפי הקונם].

אבל **הר"ן** כתב דזו בשעה שלוותה אין כאל חליפי איסור ממש. [דמה שהבעל משתעבד לא נחשב תמורת נכסיו]. ואע"פ שאח"כ נפרעין, דיעבד נעשו חליפין מה שכבר אכלה. משמע דבשעת פרעון חל על מעות ההלואה דין חליפי איסור. אלא דלא איכפת לן כיון דכבר נתאכלו. וכו' **הריטב"א** [ספ"ז, ורנב"י בשיטמ"ק] כי הדר אתי ומפרע מהאי כבר נתאכלו המעות, ולא נחשב חליפין. [ומשמע דאי הוה בעין חל דין חליפין על המעות, ולא אמרי' מלוה להוצאה ניתנה].

והרא"ש [בפי' הב'] כתב דכיון דכבר נתן המעות [דיעבד], לא גזרו להחשיב דהוה דמי איסור, דאינו מחליפין ממש. [משמע דהקילו כיון דאינו ניכר דהוה דמיו].

[וצ"ב היכן ובמה השתנה הנחת המקשן דנחשב חליפין למפרע, ואילו לתרצן חשיב בדיעבד].

שם. לכתחילה הוא דלא. לדברי הר"ן [והרא"ש בפי' הב'] לכתחילה היינו באופן של החלפה להדיא.

אבל **הרא"ש** [בפי' הא'] כתב דכל האיסור להחליף לכתחילה, [והגמ' חוזרת בה] דמעות החליפין ודאי מותרין בדיעבד. [ולפ"ז היה אסור לה ללוות, וכ"כ תוס' ובחי' ר"א מן ההר בשם רש"י]. ובתוס' פי' דאסור ללוות לכתחילה, ש'גורם' לאיסור. וכ"כ **הרשב"א**. [משמע דאסור לכתחילה משום שמקבלת הנאה מהנכסים האסורין, ולא מגדרי חליפין].

ר"ן ד"ה לוות. אכתי שעבודה אנכסי קאי. **האחרונים** הק' דנימא דקונם מפקיע שעבוד. ועי"ז ליכא שעבוד כלל. **והקוב"ע** [נב ט, וע"ע חי' ר"ש קנינים יב] הביא מזה דלא פקע השעבוד, אלא דא"א לגבות. ונפק"מ כשעשה שורו אפותיקי והקדישו [דפקע שעבוד], האם כשהומם השעבוד חוזר וניעור. ודחה דכוונת הר"ן דהכא השעבוד לא פקע כיון דיש אפשרות לגבות ע"י שלוה.

בא"ד אבל כשהיא לוות חייבת היא במה שלוותה. וכן הביא **הר"ן** [לעיל לג:]: בשם **רש"י** [כתובות קז:]: ועי"ש בר"ן דנח' על הרשב"א האם המפרנס סתם אמרי' דהוה ע"ד האשה או ע"ד הבעל [אמנם אף זה הוה מדין שעבודא דר' נתן].

אבל **בפי' הרא"ש** משמע דב"ד פסקו לה מזונות, ועי"ז לוות ממון בעלה [וכדעת **תוס'** כתובות קז:], ועד"ז דעת **הרא"ה** [הו' בר"ן כתובות סג. בדה"ר] דהבעל מתחייב ע"י הלואת האשה, דתקנו דתהא כשליח הבעל לענין זה. ועי' **אבנ"מ** [ע ח].

ר"ן ד"ה מ"ט. דקס"ד דכיון דבשעה שהיא לוות וכו' כיון דלבסוף בע"ח באין לגבות, היכי שרי לה ללוות. [משמע דרק ע"י הפרעון איגלאי מילתא דמעות ההלואה היה חליפין. וצ"ב הגדר בזה].

בא"ד ול"נ דנהי דמדינא וכו' הכא אנן סהדי דאדעתא דידה נחית, כ"ה דלא לעביד היא איסורא. ואמדינן דעתם שנתכוונו דלא נתכוונו לשעבד נכסי הבעל. [ומבואר דשייך הלואה ע"ד שלא לגבות מדר' נתן. ודנו

- 1 וצ"ב מה הגידון לאסור את הבע"ח לגבות, הא כבר נהנתה מהאיסור בשעת הלואה. ואם נימא דהוה למפרע, יש בזה חידוש גדול שמכשילים אותה באיסור קונם].
- 2 **והריטב"א** הוסיף הועיל ולא לוות על פיו. [ויל"ד האם כוונתו דאם לוות ע"פ נחשב שזכה במעות, ונותן לה. או דא"כ היה נחשב תמורת השעבוד נכסים. עכ"פ יל"ע דמ"מ הבעל נתחייב בהלואת האשה {משום שעבודא דר"נ, או תקנה שיכולה ללוות עבורו, וע' בסמוך} א"כ אמאי לא יחשב שליחות].
- 3 אבל **בחי' ר"א מן ההר** כתב דה"ל כדיעבד משום דמלוה להוצאה ניתנה [ולפ"ז חזרת הגמ' האם גדר החליפין בשעת פרעון הוה 'למפרע', או מכאן ולהבא].
- 4 ועי' ע"ז סג. בכע"ז, דחל איסור אתנן למפרע. [ויש לחלק בין גדר מלוה, למעות מקח].
- 5 ומשמע **ברא"ש** דגדר האיסור חליפין דחל איסור על החפץ, כיון דניכר. אבל **המשנ"ל** כתב בשם **רש"י** דטעם האיסור דע"ז נהנה מהנכסים, וא"כ מה לי שאינו ניכר. [ועי' בסמוך].
- 6 והקשה דמדברי **הר"ן** [מז]. מבואר דהיכא דאסרו בקונם על אחר, מותר לדור דהשעבוד קיים. ואילו אסור על המשכיר השעבוד פקע. ועי' דגדר הדין דהשעבוד פקע. [ויל"ד דהזכות גבייה של השעבוד ודאי פקע, דאין זכות להוציא מיד הקדש. אבל עצם הזכות בנכסים מיתלא תאלי, עד שיהא לו אפשרות גבייה].
- 7 וכ"כ **הרשב"א**. ומ"מ כתב **הרשב"א** דכיון דלא הלוה לאשה להדיא, ולא נשתעבדא בפירוש, הוה כאילו לוותה בתנאי שיהא הבעל חייב לשלם. ואפי' יש לה נכסים, גובה רק מהבעל [ומשמע דהיא אינה חייבת אפי' בתורת ערב, כשאין לבעל נכסים]. **והאבנ"מ** [ע ח] ביאר דע"כ היא נתחייבה, ועי"ז יש דין שעבודא דר"נ, אלא דהוה כתנאי שלא לגבות ממנה. [ומ"מ שייך גדר שעבודא דר"נ, דמנכסי הבעל לא היתה תנאי].
- 8 [וכברתיו דהוה איסור במה שלוה וגובים מנכסין].

דתליא בגדר דשעבודא דר"נ¹].

בא"ד ונ"ל דלהכי וכו' ולא פשיט מסיפא וכו' [המשנה ב"ק קט, הו' בר"ן בע"א], משום דאיהו לא הוה מחליף [בשעת הלואה], דמצי קני נכסי. וע' בשיטמ"ק בשם הרא"ם דמשמע דגרס בגמ' דהראיה מהסיפא [דנפרעין מנכסים שהוריש אביו, וע' לעיל דהרשב"א תמה דלא יתכן שייגבו מהנכסים²]. ובחי' ר"א מן ההר גרס דאירי דהבעל אסר על עצמו נכסי מלוג של אשתו [ובזה בא לעשות עצה, ע"ד מי שאסרו אביו]. והריטב"א [ספ"ז] הביא לגרס האומר לחבירו. וע' תוס' ב"ק [קט. בסו"ד]. ומשמע לפ"ז דאירי אף דלא נתחייב ליפרע כלל מנכסים אלו, אלא דאח"כ חבירו פרע מדעת עצמו. ואפי הכי ס"ד דנחשב חליפי איסור"ה.

בא"ד אבל אשה דאין לה קנין בלא בעלה ס"ד דהויא כמחלפת. [ולכן מתפרש ההלואה הראשונה כסילוק משעבודא דר"נ. או דנחשב יותר ניכר תמורתן]. והאב"מ [ע ח] הקשה דמשכחת לה שיהיו לה נכסים דרך ירושה. או ע"מ שאין לבעליך רשות בהן.

מכרן וקידש בדמיהן

ת"ש המקדש בערלה וכו'. הר"ן [בע"א] ושא"ר הביאו מכאן דהנידון בכל חליפי איסור"ה. אבל התוס' ר"ד כתב דמתחילה סבר המקשן דאיסור הבא מאליו שאני [ואין איסור להחליף אפי' לכתחילה כיון דאינו נהנה מגופן], וקונמות חמירי וחילופין אסור. אבל אחר דפשט לו דעכ"פ בדיעבד אינו אסור, א"כ דימה לשאר איסור"ה⁵. [ועד"ז צ"ל לדעת הריטב"א ספ"ז, עיי"ש לשונו].

מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. הרא"ש פי' דאילו אסור, הא לא יהיב לה מיד. משמע אף דמתר לה להנות, דבעינן שיהא שווי ממון משלו. אבל רש"י [ע"ז נד:] דאם מכר [ערלה] וקידש בדמיהן מקודשת, דאינן נתפסין באיסורא, וממונא היא. ואע"ג דאיהו אסור לאיתנהוי, אבל איהי לאו מערלה קא מטיא ליה. והמשנ"ל [אישות ה א] האריך לדון בחקירה זו, האם בעינן שיהא שווי ממון משל, או דסגי דשווה לו ממון.

אבל הר"ן פי' דקושיית הגמ' אמאי לא אסרי' את האשה בלא קידושין אחרים. וכ"כ בתוס' היה לנו לומר דאסור לשהות באותם קידושין. והקרא הקשה מה מהני קידושין אחרים, דכיון דהוה כבר אשתו, וחל באישות זו דין חליפי איסור"ה, וא"כ היה צריך לגרש ולחזור ולקדש⁶. [ואפשר דמאחר דרבנן הצריכו מעשה קידושין נוסף, שוב אינו נהנה ממעות האיסור"ה. ואף דע"פ דין דנה בראשונים].

ה"נ לכתחילה הוא דלא ואי עבד עבד. פי' הר"ן דלכתחילה אסור ליהנות מהחליפין, אבל מה שנהנה ממנו מותר. והרשב"א ביאר דהוה חליפי חליפין [וכתב הגר"א רטז ג להגיה כן בדברי הר"ן]. ולפ"ז אף כשקנה חפץ מותר, דהוה חליפי חליפין. [וכ"כ הרא"ש קידו' ספ"ב⁷]. וכן הר"ן [נז]. הביא מכאן דחליפי חליפין מותרין, ולמד מזה דה"ה גידולי גידולין.

אבל תוס' כתבו דדוקא אשה, לא תקנו להפקיע הקידושין, כיון שהיא אשתו⁸.

ולפ"ז בעלמא אף חליפי חליפין אסורין. וכן רש"י [ע"ז שם] כתב דדוקא קידושי אשה, אבל שאר הנאה אסור מדרבנן. ותוס' [שם] פי' דיש ליתן טעם דאין האשה דומה כ"כ לחלופי דמים. א"נ משום פרו' לא גזרו. והרא"ש [קידו' ספ"ב] כתב דבחינם חילק רש"י בזה, דמעות

1 דלצד דגדר שעבודא דר"נ הוה משום אפוכי מטראתא, א"כ אינו גדר שונה בעצם ההלואה. אמנם האחרונים נקטו דמ"מ יסוד הדבר דהחוב משתעבד, ורק צורת הפרעון הוה ע"י אפוכי מטראתא. ולסברת האחרונים דהוה חוב חדש, יל"ד דהתורה חידשה גדר חוב זה, ואינו ממעשה המלוה, וא"כ יל"ד האם הוה בידיהם להתנות.

2 אמנם למש"כ בשו"ת הרשב"א הנ"ל דאפי' אם יש לה נכסים, הוה כמתנה שלא יגבו ממנה. א"כ הכא י"ל דמחמת הך סברא דאיסורא לא הוה כמתנה. ולכן אם יש לה נכסים נפרעין ממנה קודם. אבל אה"נ אילו אין לה נכסים יגבו ממנו.

3 והרא"ם תי' דאותו חלק שהיה ראוי למודר הוי 'כהפקר', כיון שאין רשות לאחים בו וגם הוא אסור בו הילכך יכולין המלוין ליפרע ממנו, ואף לווה עליהם לכתחילה.

4 [ואף דמשועבד לפירות לבעל, גובה ע"י מכירת טובת הנאה. ע' ב"ק פט].

5 [ועיי"ש מש"כ למסקנא].

6 אבל לשון התוס' בתי' דלא תקנו להפקיע הקידושין. משמע דלא היה נידון שצריך קידושין נוספים.

7 אבל הט"ז [רטז ב] הביא מפסקי הרא"ש [ז ה] דחליפי חליפין אסורין. והנה"כ וק"נ [ע] כתבו דט"ס הוא.

8 והנמוקי' כתב בשם הר"ש דלא חשיבא הנאה ממש, דאולי הוא קונה אדון לעצמו.

המכירה אסורין לכתחילה אף בשאר מקח, כדמבואר בסוגיין. והמשנ"ל [שם] ביאר דכוונת רש"י לפרש אמאי לא תחשב האשה חליפי חליפין ותאסר. ובזה תי' דגבי אשה הקילו.

והמשנ"ל ביאר דרש"י לשיטתו דהטעם באיסור חליפין [למחליף] משום דע"ז נהנה מהאיסור, א"כ מה לי מחליף ב' פעמים, עדיין בא לו מכח האיסור. אבל סברת שא"ר דהאיסור משום דקנסו דניכר חילופי איסור¹, ובחלופי חילופין לא גזרו.

אבל הראב"ד [שם] כתב דהמקדש בחליפי או גידולי איסור², צריך לחזור ולקדש³. והמשנ"ל ביאר דאל"כ נמצא שנהנה באיסור⁴. ומ"מ כיון דהאשה מותרת בזה נחשב קידושין גמורים. והא דתנן מקודשת, היינו ליאסר אבל צריך לחזור ולקדש⁵. אבל הרשב"א [מח:] הביא מדברי הראב"ד דאיסור⁶ אינו שלו, ואף דאסור רק עליו ולא עליה. [ולפ"ז לא חלו קידושין כלל].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. הוה ליה ספיקא דרבנן. וכ"פ הרמב"ן. ורע"א ציין דבר"ן מבואר כדברי הפר"ח [אר"ח תצו, ושאג"א צ] דבספיקא דינא אמרי' ס"ד לקולא, אף בדבר שיש לו מתירין. ורק בספק דתליא במעשה מחמירין. [וע"ע לק' נט.⁴]. והפור"י תי' דהכא עיקר הספק בכל איסור⁷, וכיון דבכל איסור⁸ אמרי' ס"ד לקולא, לא מסתבר להחמיר טפי בנדרים.

אבל הרמב"ם [ה טז] אסר מספק. וביאר הכס"מ דס"ל דהוה דחליפין דאורייתא. וכן הריטב"א כתב דהוה ספק דאורייתא. אבל האחרונים כתבו דדעת הרמב"ם דאף דהוה דרבנן, מ"מ ספיקו אסור.

בא"ד אבל הרמב"ם כתב [ה טז] [האוסר פירותיו על חבירו בין בנדר ובין בשבועה⁵] הרי גידוליהן וחליפיהן ספק, ואסור. דעת הרמב"ם דהספק אף על גידולין. [והראב"ד השיג דלשון הגמ' בתחילת העמ' דגידולין אין ספק]. ועוה"ק האחרונים דמצאנו דיכול אף פרי דעדיין לא גדל, ולדברי הרמב"ם בפשוטו אף דקל לפירותיו וידיים לעושיהם הוה בכלל הספק. והלח"מ כתב לחלק בין דבר שזרעו כלה, ובדבר שאין זרעו כלה אף פירותיהן אסור. ועפ"ז כתב הקה"י [כח] דהיכא דאסר את הכח מצמיח, בזה ממילא נאסר אף היוצא ממנו לכו"ע.

אבל הלח"מ כתב דסתמת הרמב"ם לא משמע לחלק. והאר"ש [ה יא] כתב דבדבר שאין זרעו כלה תליא בסוגיה [לקמן נז:] האם גידולין מעלין את העיקר, והגמ' כאן נקטה לרמי בר חמא לשיטתו, דמעלה, ולכן אסור.

והשער"י [ה כ] ביאר דעת הרמב"ם דכיון דהגידולין באו שם ע"י הקרקע, א"כ לא מונח בזרעים מציאות העתיד. ובדבר שנתחדש אח"כ אין אדם אוסר דבר שלבל"ע על חבירו. ואף דעיקר הגורם מחמת הזרע, מ"מ הבעלות הוה ג"כ ע"י הקרקע. וזהו ספק הגמ'. וביאר דכע"ז ספק הגמ' גבי חליפין, דעיקר גורם החליפין הוה החפץ, אלא שבלא לוקח אינו יכול להחליף.

והרמב"ם סיים אבל אם עבר ונהנה נהנה. והכס"מ פי' דאין לוקין מספק. והלח"מ חלק דכל הנידון חליפין וגידולין הוה בדרבנן, ולכתחילה. והמשנ"ל כתב לפרש דאם עבר והחליף מותר בחליפיו [דהוה חליפי חליפין].

שאר איסור⁹ לרמב"ם - והלח"מ הקשה דברמב"ם [מאכ"א ח טז] מבואר דחליפי איסור¹⁰ מותרין. ומ"ש בסוגיין דספק גבי נדרים דהוה ספק. וכה"ק המחנ"א [לרמב"ם מאכ"א]. והשעה"מ [חמץ א ב] הביא בשם חי' כת"י [הוא חי' הריטב"א לפנינו] דפי' את הסוגיה דוקא גבי

1 והק"נ [שם] כתב דע"כ דעת רש"י [חולין ד, ה' לעיל] דאף חליפי חליפין אסורין, דאל"כ מצינו דמים לחמץ בפסח, ע"י חליפי חליפין.

2 [וע' רדב"ז דאף לרמב"ם מספק צריך לחזור ולקדש].

3 ועו"כ המשנ"ל דהראב"ד קאי רק אגידולין, וחליפי גידולין אסורין. אבל מקדש בחליפין אי"צ לחזור ולקדש, דחליפי חליפין מותרין.

4 אמנם העירו דהכא הנידון כלפי המודר, והוא אינו יכול לישאל. ובזה לא נחשב יש לו מתירין. ע' בסמוך.

5 ומבואר דכוונת הרמב"ם לשיטתו [שבועות ה ד] דאדם אוסר דבר שלו על חבירו בשבועה. ומבואר דאף זה תליא בגדי חליפין וגידולין, ואף דאיסור שבועה אינו 'איסור חפצא', מ"מ תליא בגדי נדרים האם נחשב שהדבר קיים לאוסרה עליו. ובשער"י כתב דהרמב"ם רמז בזה דנידון הספק לא שייך לגדרי איסור חפצא.

חליפי איסור^ה, כיון דיש להם דמים, ולכן אסור מדאורייתא. אבל שאר איסור^ה אינן דמיהם [וכדברי הירושלמי קידושין]. וכתב דכ"ד הרמב"ם. וכ"ד התוס' ר"ד [הו' לעיל] דכל הסוגיה קאי דוקא בחליפי קונמות, דיש לו כח לאסור טפי. משא"כ בחליפי איסורין שאסורין מצד עצמן.

והר"ן [בע"א] הקשה דבגמ' מבואר דקאי בכל חליפי איסור^ה, אבל בריטב"א ותוס' ר"ד מבואר דבכל הסוגיה קאי רק אקונמות, ורק למקשן זו אין חילוק. והגר"א [או"ח תמג ג] כתב עוד דלס"ד דאסור אף בדיעבד [דנחשב שנהנה ע"ז] א"כ אסור בכל איסור^ה. והגמ' דוחה דטעם האיסור דדמי להקדש, ושייך רק בקונמות. ודייק כן מלשון הגמ' 'לכתחילה וכו', דאי קאי אמתני' דהתם הול"ל דילמא דיעבד.

הריני עליך חרם

הריני עליך חרם. הר"ן פי' שתהא הנאתו עליו כחרם. [ובגליל הוה התפסה בבדק הבית. ואף המשנה יח: איירי בנדרי איסור, והנידון האם מתפס בחומי כהנים, ע"ש]. והר"ן [ב]. הביא מכאן דלשון חרם כולל נדרי איסור. [ודנו האם כוונתו דהוה נדרי איסור בהתפסה, אלא שינוי בלשון. או דהוה פרשה בפנ"ע].

אבל הגר"א [רכו ז] כתב דבמשנה כאן אין חילוק בין יהודה לגליל, דכיון דמתכוון לאסור את עצמו, ודאי כוונתו לתלות בחרם בדה"ב. ולפ"ז דוקא כשאומר דבר זה יהא לחרם תליא ביהודה וגליל [במשנה יח:]. ועפ"ז כתב הגר"א דאף דסתם הקדש בזה"ז לעניים [וכמ"ש בשר"ת הרשב"א הו' בב"י ס"ס רכא] אבל אם אסר כהקדש, ודאי כוונתו להתפס באיסור.

עליך חרם המודר אסור. ובפשוטו משמע דאסר הנאתו. [ואסור ליהנות ממנו, ואף בדבר שיש בו שותפות]. אבל פרש"י [ביצה לט]. כתב דה"ק ממוני עליך הקדש. [וע' לעיל ה. דס"ד דהלשון כולל דשניהם אסורים זל"ז].

המודר אסור. הרמב"ם [ה א] כתב דנאסר שמעון, אבל אם עבר אינו לוקה, שהרי לא אמר שמעון כלום. [ובל יחל קאי רק על הנודר]. ומ"מ יש בזה 'איסור' נדר [וע' לשונו בפיה"מ]. וע' ר"ן לעיל טו.

דבדר של עולי בבל. פ' הר"ן שהפקירות עולי בבל לכל ישראל. וכ"כ הרא"ש ור"א מן ההר בשם רש"י. ובפשוטו משמע דהוה גדר הפקר בלא בעלים. ומשמע דלא אמרי' דכל הקודם יזכה בו'. והחזר"א [ערלה א טו, קלו ספ"ק] הביא מכאן דדבר שהוא מיוחד לרבים אינו כהפקר², ואסור לזכות בו³. וכתב דנקנה לרבים באמירה בעלמא וכדין צדקה.

אבל תוס' הוסיפו דהפקירות לכל ישראל, ולא נתנוהו להם להיות שותפין לענין שיוכלו לאסור חלק חבירו. [דהקנו זכות לכל ישראל, וע"ז הוה שותפין. אלא דדעת המקנה דלא יוכלו לאסור. ויל"ד הגדר בזה, האם נחשב שיוור בזכות לענין זה⁴, או דגדר הבעלות לכל השבט, ואין לכל א' בעלות פרטי שיוכל לאסור].

והרמב"ם בפיה"מ כתב דבדבר שיש בו 'שותפות' לעולי רגלים, דאע"פ שבונים בהם מממון כל ישראל, ולכל א' יש לו בהן זכות. אין זה כי אם זכות מעט מזעיר⁵. ואין לחוש לזה⁶. [ומבואר דאף דברים של עולי בבל שייכים ל'בני העיר', אלא דא"א לאוסרו כיון דיש ג"כ זכות לעולי

- 1 וע' בראשונים ע"ז [נג:]: דדנו המשתחוה דמעין של רבים, האם שייך בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.
- 2 ושמעתי לפ"ז דיש איסור גזל בכל דבר העומד לשימוש הרבים [אלא דהוה ממון שאין לו תובעים], והא דמטו משמיה דהחזר"א דאין איסור גזל בכספי המדינה היינו קודם שעומד לשימוש מסויים לרבים. ופשוט.
- 3 והסמ"ע [רעג יז] כתב דמש"כ הרמב"ם [זכיה א א] דמדברות הוה הפקר, וכל הקודם זוכה במה שבהן, אבל במדבר עצמו ל"ש לזכות.
- 4 [וע' לעיל מו: בשם המק"ח דשייך שיוור לענין שלא יוכלו לאסור. אלא דהכא איירי בעודם שותפין. ויל"ע דכל נכסי העיר, נימא דכיון דעומד לשימוש כל בני העיר, הוה כאילו ז' טובי העיר קבעו שיוור בבעלות לענין שלא יוכלו לאסור. וצ"ל דלא נחתו להתנות בזה].
- 5 [משמע דהטעם דחלק מועט בטל במיעוטו. אבל בבני העיר, אף עיר גדולה, יש חשיבות לחלקו. ועו"ל דבבני העיר יש מנין והגדרה לשותפין. ושייך שיתאספו וימכרו וכדו'].]
- 6 כ"ה בפיה"מ הנדמ"ח ומאירי ור"א מן ההר בשם הרמב"ם. אבל בפיה"מ [הנדפס] סיים שאין לא' מהם שום זכות.

בבל. ויל"ד האם נחשב גדר שותפות דעלמא, או דנחשב ששייך לכלל 'בני העיר'.
והריטב"א כתב דהחילוק דדבר של בני העיר, בני העיר יכולים למוכרו. אבל בדבר של עולי
בבל א"א למכור [כדאמר] במגילה כו. גבי ביהכ"נ של רבים.²

דף מח.

ואסורין בדבר של אותו העיר. מבואר דנחשב שותפות, ויכול לאסור. ויל"ד האם נחשב
שותפות משום שגבו ממון מבני העיר לבנות³, או משום שעומד לרשות ולשימוש בני העיר
[ומ"מ עומד לשימוש כל א', אף מי שאינו בעלים. וכדמבואר בסיפא דאף כשכתב חלקו לנשיא מותר בו].
והשיטמ"ק כתב [בשם הרנב"י] דכיון דנתנו חלקם, לא פקע רשותו ממנו, ואף דיחדניהו
לתפילה. וכתב דדוקא כשהמודר, או מורישו נתנו חלק. אבל איניש מעלמא שלא היה לו
ולא למורישו חלק אינם יכולין לאוסרו.⁴

אבל השו"ת הרשב"א [תתקלה] הביא מכאן דאף ביהכ"נ דאין לו בעלים ידוע, אלא מסור
לרבים, וכל א' מייחד לו מקום שם. מ"מ הוה כמושאל לו, ונאסר על המודר הנאה⁵ [לרבנן
דראב"י]. והוה כשותף, ויכול להקנותו בקנין אגב.⁶ [וכ"כ הנמוק"י].

והאבה"א [שכנים ב' י ד"ה איברא] דייק מלשון הרמב"ם [עדות טו א,ב] דבן העיר מסתלק מחלקו ע"י קנין,
והוה בגדר סילוק. ואילו שותף ל"מ 'סילוק' ע"י דין ודברים. וביאר דבשותף יש לכ"א רק את חציו, ואף אם
יסתלק חבירו לא יזכה בחלק חבירו אלא ע"י קנין. אבל בבני העיר אין נפק"מ כמה חלק יש לכל א', וכמה
בנים וכו', ולא ניתן לו יותר זכות לרחוץ במרחץ, וע"י סילוק בעלמא איבד זכותו. [דבשותפות כזה, דאין לא'
זכות שימוש יותר מחבירו, כיון דנסתלק הא' זכה חבירו. ויל"ד הגדר בזה, והביאו מזה דנחשב דהם שותפין
בעולות כללי של בני העיר,⁸ אמנם מ"מ מבואר בסוגיין דיכול לאסור את חלקו, וצ"ע].

והפוסקים [רכד] הביאו דרבינו גרשום תיקן דמי שהשאל ביתו לביהכנ אינו יכול לאסור
על א' מבני הקהל. ועוד הביאו דהראב"ד תיקן דא' מבני הקהל א"י לאוסר חלקו. [ויל"ע בגדר
התקנה, האם יש כח ביד חכמים לעקור את הנדר. או דאלמנה לשעבוד שימוש הקהל שלא יחול. או דהפקיעו
בעלותו לענין שלא יוכל לאסור].

ובסוף המשנה מבואר דבני גליל כבר הקנו חלקם לנשיא, והדברים של בני העיר בגליל שייכים רק לנשיא, ויש
זכות שימוש לבני העיר. [ומשמע דאף ספרים וכדו' שנקנו אח"כ נקנו ע"ד כן¹⁰].

ואסורין וכו'. החת"ס [מה:] הק' נימא דחלק המדיר יתבטל בחלק שאר בני העיר, ונהי
דממונא לא בטיל, מ"מ דין שגולד מהממון בטל [והביא כן מהגמ' ביצה לח; ע"ע לקמן

- 1 והאגרו"מ [י"ד ב לט] דן לדעת הרמב"ם, דנחשב מיוחדים לכל ישראל, האם כלים ששייכים למדינה [של
עכו"ם] חייבין בטבילה, או דאין עליו שם' בעלים [פרטי]. וכתב דיותר מסתבר דנהי שלא נחשב שם
היחידים עליו מ"מ יש עליו שם כלל המדינה, ונחשב כלי של נכרי לענין חיוב טבילה. וכתב דלדעת הר"ן
הוה גדר הפקר, ואין חיוב טבילה.
- 2 והשיטמ"ק [בשם הרנב"י] ביאר דאע"פ שיש בהן חלק לנודרים לא מיקרו נכסים דידהו הואיל ולכל ישראל
חלק בהם אלא הרי הן כאלו הן של הקדש.
- 3 וכמ"ש הרמב"ם בפיה"מ גבי של עולי בבל [לרבותא]. [ועפ"ז מסתבר דיש לכל א' חלק לפי כמה ששילם,
בדבר שגובים לפי ממון. או בדבר שגבו מדורות קודמין, מי שיש לו כמה אחים ירש חלק פחות. אלא דאין
בזה נפק"מ, כיון דעומד לרשות כל בני העיר בשווה].
- 4 [ויל"ד דאף כשנתן חלק כנגד בשאר החזקת ביהכ"נ, מ"מ ממי יקנה חלק בביהכ"נ. וצ"ע].
- 5 ויל"ע למש"כ הר"ן [מה: ומו:]: דיש בשותפין קנין שעבוד, אלא שהשותף אוסר את קנין הגוף, ומפקיע
שעבוד. א"כ היכא דל"ל קנין הגוף אלא זכות שכירות לא מוגדר, ודאי אינו יכול לאסור. [וצ"ע].
- 6 [וצ"ע דמה מהני שכותב חלקו לנשיא, או לחבירו. הא מ"מ הוה מבני העיר, ומתחדש לו סיבה לקבל
זכות].
- 7 [לענין שלא יחשב נוגע בעדות].
- 8 ולכן ע"י שישתלק הא' זוכה חבירו. ובחי' ר' שמואל [ב"ב לג] דן עפ"ז דלענין עדות לא יחשב בעל דבר,
אלא 'נוגע' בעדותו.
- 9 ושמעתי לפרש דעפ"ז כל מי שנקרא ע"ש בני העיר [שקבע דירור י"ב חודש], מקבל חלק בזה. ולא נראה
כן, אלא דתליא בחלקו בפועל בקנין. אלא דגדר הבעלות כחלק מהכלל. וצ"ע.
- 10 והנמוק"י בשם הריטב"א בשם הרא"ה כתב דהיה להם כח [לאבות] להפקיע [ולהקנות לנשיא] אף דברים
שנעשו מדורות הקודמים, דאע"פ שהמקדיש הקדישם לכל הדורות, אי"ז אלא לדור אחר דור [וצ"ב
כוונתו].

נב.].¹ והחת"ס כתב דכיון דאפשר לפייסו לכתוב חלקו לנשיא לא סמכי' אביטול. והבית הלוי [ג ל ג] כתב דל"ש ביטול להתיר שהרי נהנה מכולו כא".² ועפ"ז כתב דבבור של בני העיר, שייך בזה ביטול לח בלח, ומותר [וע' תוס' הו' בסמוך]. [אלא דלמדיר אינו מתבטל משום יש בו מתירין].³

והבור. בגמ' בביצה לט. נח' הממלא [ביו"ט] מבור של עולי בבל, האם המים קנו שביתה כרגלי הממלא [ואסור להוציאן מתחומו ביו"ט]. והגמ' פי' דנח' האם הוה דשותפין, או דהפקירא [ופרש"י דדנו עפ"ז אי הוה מגביה מציאה לחבירו]. והגמ' מקשה ממתני' דידן דמבואר דאינו דשותפין. והגמ' דנה דנח' בברירה. ומסקנת הגמ' שם דנח' בדין מגביה מציאה מחבירו. ותוס' [כאן ד"ה אסור ברחבה] הקשו דמתני' ל"ל ברירה, דקאי כרבנן דראב"י שותפין אסורין.

ותוס' תי' דע"י מילוי מים מסלק חלק חבירו מזה, ובזה מהני ברירה [ואף בבור השותפין ודבני העיר]. [אבל אסורין ליכנס לחצר, משום דלא מהני ברירה מאחר דנשאר שותפין בזה. וסברת ראב"י דמהני ברירה אף כשעדיין שותפין].⁴

ועד"ז כ' הראב"ד [בהשגות לבעה"מ שם] דבבור בשעה שדולה הוא כבר נחלק, ולכן אמרי' ברירה. משא"כ בחצר.⁵

והבעה"מ [ביצה כא: בדה"ר] תי' דבכל הנך דמתני' אין בהם דין חלוקה, ולכן אסור. משא"כ בור דיש דין חלוקה. [וכתב דהגמ' שם מקשה מהמשנה דמשמע דנכנס לכולו]. והראב"ד [שם] תמה דגמ' מו: מבואר דכשאין דין חלוקה עדיף.

ועוד תי' התוס' בשם הר"ש מאור"א דהגמ' שם קאי ללישנא דלעיל,⁶ דטעם רבנן משום קנס.

והראב"ד [שם] סיים דהסוגיה שם לא אתיא כרבינא [ב"ק נא] דנח' בדין ברירה. ומשוי פלוגתא דבור [לענין שמירה] כפלוגתא דחצר. אבל האחרונים כתבו דהנידון בגמ' ב"ק לענין בור, האם נחשב שמשתמש בבור של חבירו. ואף דאמרי' דיש ברירה על המים, אבל השימוש בעצם הבור אינו מתברר.

והספרים. פי' הרא"ש שקנאום ללמוד בו.⁷ ובחי' ר"א מן ההר הביא מקשים אמאי נאסר בקריאת הספרים, הא מצוות לאו ליהנות ניתנו. והב"י [בדק הבית רכד] הביא בשם הארחות חיים דמודר הנאה מותרין בס"ת בקריאה של מצוה, דלאו ליהנות ניתנו, וכ"פ הרשב"א. וכתב דהרשב"א ל"ג ספרים במשנה.⁸

ובחי' ר"א מן ההר תי' דל"ש מצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצווה שהיא תלויה במעשה, שאינו עושה להנאת הגוף אלא לצווי השי"ת.⁹ אבל מצוות הלימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ד' ישרים משמחי לב¹⁰ ועיקר המצווה הוא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו. הילכך אסור ללמוד בספר, דע"כ בא לו הנאה.

1 וכתב דכיון דלא הוכר חלקו מעולם אין בזה מעלת דבר שיש לו מתירין [וכמ"ש המרדכי ע' יו"ד קב]. וכתב לדון דל"ש ביטול בקרקע.

2 [וצ"ב, דאינו יושב בכל הביהכ"נ כא']. ולדעת תוס' גיטין מח הוה ספק היכן חלקו של כל א', ונהנה רק מחלק. אבל לדעת רש"י דכל חטה וחטה הוה חציו של כ"א, א"כ ודאי נהנה מהאיסור יחד, ואין כאן ספק ותערובת כלל, ידוע דבכל משהו יש לכל א' חלק בו.

3 וכתב דלא הוזכר במשנה [לא ברישא ולא בסיפא], משום דבזה יש חילוק בין הוא לאחר.

4 וברירה דשותפין גרע משאר ברירות. [ודלא כמ"ש הראשונים ר"פ דברירה דהכא עדיפא]. אבל התוס' [מו:]: הביא רק תי' ר"ת ור"י.

5 [וראב"י ס"ל דמהני ברירה אף בזה, והו' דברי הראב"ד לעיל מו:].

6 ולכאורה כוונתו [מו]. נדרו, אבל הדירו מודה. [אבל בגמ' מו: דיש בו דין חלוקה לא הוזכר קנס].

7 אבל בר"ן משמע דהוה ס"ת [כדאי' ב"ב מג. דנחשב שותפות בני העיר]. [וי"ל דהאם נאסר המודר לשמוע קה"ת, או רק לקרוא בספר].

8 ור"א מן ההר הביא איכא מ"ד דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית [וכדלעיל ח.]. [וצ"ב דהנידון דאינו נחשב הנאה, ולא משום דמחוייב לקיים מצווה. ומצוות לאו ליהנות ניתנו שייך אף במצוה שהוא רשות].

9 ולשון רש"י [ר"ה כח]. דהמצוות לא ניתנו להנות, אלא לעול על צוניהם. ומשמע דעיקר המעשה לעול לעשות רצונו יתברך. ואף כשרוצה לקיים המצווה [ויש לו הנאה בזה מקיום המצוות], ההנאה היא תולדה ממה שעושה לרצון השי"ת. [וכ"כ החת"ס יו"ד קל]. ועד"ז כתב הריטב"א [סוכה לא] דממילא יקבל ע"ז שכו, ואינו עיקר המעשה.

10 ומשום הכי אסור לאבל לקרות בתורה, דמשמח ליבו בע"כ.

אבל הר"ן [לעיל לה:] מבואר דאף כשמלמדו אמרי' דמצוות לאו ליהנות¹. [ולר"א מן ההר צ"ל דמותר ללמדו ע"פ מש"כ הרשב"א שם דלא נחשב הנאת ממון כיון דמצווה ללמד, והיה מוצא אחר ללמדו בחינם. אבל ספרים אין חיוב להשאל].

ובשרע [רכא יא] נפסק דאם אסור ספרו על חבירו אסור ללמוד בו. **והש"ך** [נה] ביאר דכיון דמותר להשכיר ספרים, וזה לומד בחינם. וכ"כ **הט"ז** [מ]² נמצא מהנהו השכר שהיה נותן. [ונחשב שנהנה מהשכר]. **והט"ז** [מג] הוסיף דהתורה משמחת לב שהרי אסור ללמוד בימי אבלו, ולא דמי לשאר מצוה דאמרי' לאו ליהנות ניתנו, דבזה נמשך הנאה לאדם³. וללמדו מקרא מחוייב משום מה אני בחינם ולכן לא איכפת לן. [וכדברי ר"א מן ההר].

שהכותב חלקו לנשיא א"צ לזכות. פי' הר"ן שמיד שכתב שטר, דיפה כח הנשיא. [משמע דהוה סברא בדין קנין]. **והרשב"ש** כתב דמשום כבודו של נשיא גמר דעתו, וע"פ מש"כ תוס' בכורות יח: דמהני בכע"ז גמ"ד בלא קנין.

והרא"ש כתב דתקנו שיקנה בדבר זה משום כבודו של נשיא. אבל **התוס"ט** כתב דבמקום מיגדר מילתא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. משמע דאינו נקנה לנשיא, והתירו את האיסור עשה [בקום ועשה]. **והרשב"ש** תמה דיש עצה לזכות, ואמאי הוצרכו לתקן ע"י כתיבה בעלמא.

ר"ן ד"ה ולא. ויש לתמוה על הרמב"ם [ז ב] שפסק כמתני' וכו'.⁵ ובגמ' [מו:] מבואר דמותר למ"ד דיש ברירה בדבר שאין בו דין חלוקה. ובחי' **ר"א מן ההר** [מו:] לא הותר אלא לעבור דרך ביתו, אבל לא תשמיש קבוע⁶.

והב"ח ותוס"ט והגר"א [רכו ב] תי' דכיון דאפשר ע"י שיכתוב חלקו לנשיא לא התירו⁷. והוה כיש בו דין חלוקה דמשה"ה לא סמכו. **והט"ז** [רכו א] כתב דשייך לחלוק את הביהכ"נ, אלא דאין דרך לחלוק⁸. [ובצד א' דמי ליש בו דין חלוקה, ובצד א' לאין בו דין חלוקה].

והבית מאיר [רכד] תי' דרק לענין דריסת הרגל להיכנס לחצר, דהוה ויתור בעלמא סמכו על ברירה. וכמ"ש **הרמב"ן** [ב"ב קז, הו' לעיל מה:] בדברבנן יש ברירה. אבל ביהכ"נ הוה שימוש קבוע, ובדאורייתא לא סמכו אברירה. [וכ"כ הקה"י ל]. וביארו דהמקשן [מו:] רב יוסף לשיטתו [בעירובין לז] דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן בברירה⁹.

והלח"מ תי' דביהכ"נ התשמיש לכולם כא'. ואף בשעה זו יכול לאוסרה עליו, ע"פ סברת הר"ן [מה:]. אבל הגמ' משום קנס ולא חילוק דברירה.

והאמרי בינה [יז] וחי' **הח"ס** [מה:] תי' דביהכ"נ לא עומד להתברר, דאף ואם ימות או יחיה לא יתווסף כלל יורשין חלק בביהכ"נ, וע"פ דברי הר"ן [מה:] ל"מ בזה ברירה.

ובשר"ת הרדב"ז [כת"י קמב] כתב ד"ל דהרמב"ם פסק הטעם לראב"י, דלא נדר עד"כ. ולא כגמ' ב"ק נא דהוה משום ברירה.

מתנת בית חורון

ר"ן ד"ה כל מתנה. כלומר דנהי דמתנה ע"מ להחזיר וכו', דמ"מ לשעתה הוה מתנה וכו'. וכה"ק **תוס'** [ב"ב קלד. וסוכה מא:] ובתי' הב' [בשם **ר"י**] תי' דלא תליא דוקא בהקדש, אלא

- 1 ויל"פ דעיקר הלימוד לצווי השי"ת, ואיהו ממילא נהנה.
- 2 **והט"ז** הוסיף דאין חיוב להשאל ספרים בחינם, שהרי מתקלקלים. [ואף דאמרי' כותבות נ צדקתו עומדת לעד, זה הקונה ספרים ומשאילן. מ"מ אינו חיוב]. **והגר"א** [לן] ציין ב"מ [קטז]. דספרים נחשב כלים העשויין להשאל ולהשכיר [וצ"ב מנלן דלהשכיר, אולי כוונת הגמ' להשאל].
- 3 ויל"ד האם הוה סימן דלא אסרה תורה או דאינו בכלל לאו ליהנות.
- 4 וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דאליהם כחו שרודה בעם. [משמע דשייך לדינא דמלכותא דינא].
- 5 **והנמוקי'** כתב דהרמב"ם נתכוון לקושיית הראשונים [דק"ל בכה"ת דאין ברירה], ובמה דלא פליגי עליו להדיא קי"ל דיש זכות לשותף בחלקו, ויכול לאוסרו. [לכאורה זה כוונתו, וצ"ב].
- 6 וביאר דדוקא בלקיחת תשמיש בעי גדר ברירה, אבל לעבור אינו נראה כלוקח משל חבירו כלל, ואין לו כח לאסור כניסת חבירו.
- 7 וכ"כ **הקרי"ס** כיון דאפשר בהך תקנתא פורתא מתקנינן [מדברבנן]. [אבל **החז"ס** [מה:] כתב דלא דמי, דדוקא חלוקה יכול לכופ את חבירו, אבל אינו יכול לכופ חבירו לכתוב חלקו לנשיא, ולאו כ"כ].
- 8 ועד"ז כתב **החז"ס** [חומ יב] דלס"ד משום ברירה, דכיון דאינו עומד לחלוקה סמכו אברירה. אבל למסקנא הטעם כמ"ש הראשונים [הרמב"ן ורשב"א הצרפתי], וכיון דיתכן למכור ביהכ"נ אין זכות לכופו. ול"ש ברירה.
- 9 וע"ע מש"כ בזה **הקה"י** שם.

מתנה גרועה דאינו יכול לעשות ממנו כלום אינו מתנה. דהוה הערמה בעלמא, אבל מתנה ע"מ להחזיר זיכה כדי שישתמש. והא דנקט שאין יכול להקדישה, משום דבהכי הוה מעשה כאן. [וזה כוונת הר"ן כאן].

ותוס' בת' הא' תי' דיכול להקדישה כל זמן שהיא בידו¹. [ולפ"ז באמת יש תנאי להחשב מתנה, שיהא שלו לענין להקדיש].

ור' אביגדור כהן [הו' בשו"ת הרא"ש לה ב] כתב דמתנה ע"מ להחזיר יכול להקדיש, ולפדות כדי לקיים תנאו. **ובשו"ת הרא"ש** [עד ד] דייק **מרשב"ם** [ב"ב קלד:] דהחסרון בסוגיין משום דלא פירש התנאי, אבל אם פי' מהני. [ובזה פי' דברי הירושלמי והגמ' ב"ב קלד:]. ועפ"ז כתב דמהני מתנה ע"מ שלא יטרופ בע"ח².

והחת"ס [חו"מ קלא] הביא בשם **רע"א** [והו' בחי' רע"א ב"ב קלד:] דבסוגיין משייר לעצמו שאינו יכול להקדיש, דהוה שיור במתנה, ובזה אמר' דאינה מתנה. אבל במתנה ע"מ להחזיר, הוה מתנה גמורה, אלא מתנה בתנאי שלא יוכל להקדיש³. [וכ"כ בחי' הרמב"ן ב"ב שם].

אבל **הקצות** [רמא ד] כתב לחדש [דלא כדעת רוב ראשונים] דמתנה ע"מ להחזיר אינו מתנה גמורה, ובתנאי בעלמא להחזיר, אלא הקנאה של גוף לזמן [ואפי' הכי מהני להחשב 'לכם' לענין אתרוג]. והביא כן מדברי ר' **אביגדור כהן** [הנ"ל].

ר"ן ד"ה לא שנו. דלאו תנאה הוא, וכדאמר' [ביצה כ.]. וכו'. [ולא מתפרש הלשון כתנאי, אלא דהוה ב' מתנות, וכ"כ הר"ף ב"ב סו: בדה"ס⁴]. אבל **הנמוק"י** כתב [בשם הריטב"א בשם הרא"ה] דל"ד להכא, דהתם כל ההנאה למקבל מתנה, ולכן הוה ב' מתנות. אבל בסוגיין הוה תנאי גמור.

ר"ן ד"ה ל"א. כתב **הרשב"א** דוקא שאמר כן בשעת מתנה וכו', אבל **הרמב"ם** [ז טו] דאפי' לאחר שעה אסור ואינה מתנה. והרדב"ז כתב דכן משמע הלשון הוכיח סופו על תחילתו. והריטב"א [ונמוק"י בשמו] כתב דאפי' בלא התנה כלל, הוה תיקון הסעודה כתנאי מפורש. אבל **הכס"מ** כתב דאף הרמב"ם אסר רק כשאמר כן סמוך למתנה סתם, אבל אם שהה קצת מותר.

והרמב"ם [שם] כתב כגון סעודה גדולה. והרשב"א חלק דאף בלא סעודה, כיון דהתנה. ובשו"ת **באר שבע** [מב] כתב דהרמב"ם לשיטתו דאמר' דסעודתו מוכיח עליו, אפי' בלא דיבור כלל, ולכן דוקא סעודה גדולה.

דף מח:

ר"ן ד"ה אמרו ליה. וא"ת וכו' אפי' הכי גוף הנכסים ידידה הוי וכו'. [וכ"כ **הרשב"א** בשם **הרמב"ם** ה ח]. אבל **הרשב"א** [בחי' [בהשמטות], ובשו"ת ד רב] הוכיח מכאן דכיון דאסור בהנאתו אינו זוכה בירושה כלל, דאיסור הנאה אינו שלו⁵. [והביא בשם **הראב"ד** דהא דאיתא במשנה שם יתננו לבניו, היינו שהאב יתן]. וכ"כ **הריטב"א** דלא יירש בן הבן מכחו.

וכ"ד **הנובי** [או"ח ק כ] דאין ירושה באיסור⁶, ומי שלא מכר חמצו, ומת בפסח, היורשים אינם יורשים. והאחרונים חלקו דירושה דממילא הוה שלו. וכ"כ **האבנ"מ** [צב ה] דירושה הוה ממילא שלו⁶. [והרשב"א דפליג משום דס"ל דאף דהוה כבר ידידה פקע בעלותו, וכדאמר' דחמץ אינו ברשותו [ונקט דהיינו שאינו שלו], אלא דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו. והאחרונים האריכו בדין בעלות

1 **והכפ"ת** [סוכה מא:] הקשה א"כ האיך יצא בלא פדיון. **והשעה"מ** [לולב ח י] כתב דקדושת דמים פקעי בכדי [ע"ל כט.], ואף לבר פדא, כיון דאין בידו להקדיש לעולם, פקע בכדי. [דאין לו זכות ממון לזה, וע' מש"כ בזה לעיל כט.].

2 ואם יטרופ הבע"ח אינו שלו [ויל"ד אי הוה גדר תנאי או שור].

3 **והחת"ס** שם חלק דאין חסרון מה שמשייר במתנה [דל"ש דין כריתות אלא בגט]. מ"מ כתב דמתנה ע"מ להחזיר יכול למחול תנאו, ויתקיים המתנה לעולם בלא קנין נוסף.

4 אבל **הבעה"מ** [ביצה שם] כתב דהוה חסרון משום דהתנה, ולא התנה כדין, גילה דעתו דלא הקפיד על תנאו.

5 והביא כדלעיל מז: דאם קידש בהם אשה אינה מוקדשת. והביא כן מהראב"ד [הו' לעיל] דאפי' בגידולין צריך לחזור ולקדש.

6 **והמגיה** [שם] ביאר דנכנס תחתיו לירושה בלא שום זכייה. וכתב שם עוד דבפשוטו אסר רק את השימוש בנכסים, אבל היכא דאסר עליו גוף הזכייה, כצורר לזרוק, אינו זוכה.

באיסור^ה].

והר"ן [ע"ז יח: בדה"ר] כתב דהא דשייך זכייה בע"ז וחמץ בפסח¹, משום דקודם זכייתו הוה של עכו"ם, ואינו נאסר לעולם, דשייך בו ביטול. משמע דבאופן דאין צד היתר ל"ש לזכות באיסור^ה [מהפקר]. והאחרונים ביארו דהיינו לזכות, ולקבל בעלות. אבל במקום שהוא כבר שלו לא פקע, וכן ירושה הוה ממילא.

והרשב"א כתב דשמא דאם לא ירש זה, ירשו שאר בנים. והרשב"א חלק. ומשמע דדעת הרשב"א, דאף שהוא אינו יכול לזכות באיסור^ה, אבל לא אמרי' דהיורש המאוחר זוכה. וצ"ע. ומשמע דע"כ הוה הפקר.

בא"ד י"ל דהוה בעי למיתביניהו ונכסיה לההוא וכו'. [ולפ"ז הנידון בסוגיה לא תליא במודר הנאה כלל, אלא במתנת שכיב מרע בעלמא. ובזה ודאי מהני תנאי בעלמא. וע' בסמוך]. והמאירי [ב"ק קט.] כתב דאינו יכול להוריש לבן הבן, שהרי נהנה בכך, שבאמצעותו היא באה לבנו². והוה כמתנה של טובת הנאה. [וע' מש"כ הר"ן לעיל מז.]. ולזה הוצרך שאף בחיי הבן יזכה בן הבן. ועוד תי' המאירי שהאב רצה להגבילו, שלא יפקיר הבן את הנכסים, אלא יניחון לבן הבן.

הרמב"ם [ה ז] כתב דאם אסר בנו בהנאתו, ואמר אם בן הבן ת"ח, יקנה הבן הנכסים להקנות לבנו. והראב"ד השיג דאף בלא התנאי יכול ליתן לבנו ולאחיו. אלא קאי כשאמר קני ע"מ להקנות, אם יוכל משכן אותו באותם נכסים או לא, אבל בן הבן לא נאסר כלל [ומשמע דדיק דלהרמב"ם נאסר בנכסים]. וע' כס"מ ורדב"ז. והלח"מ כתב דהרמב"ם פ' דהבן רצה להנות אגב בנו [שיחשב כאפסוקיה אחר]. וקמ"ל דאפי הכי הבן אסור בהם. [וע"ע חת"ס].

קני ע"מ להקנות

ליקני הדין, ואי וכו' ליקני. הראשונים [ע' בסמוך] נחלקו האם נתן את כל הנכסים לבן, ובתנאי שיתן לבנו. או דהקנה לו רק את הזכות להקנות לבנו, דשייך זכות בנכסים למכור לאחרים. וכעין שמצאנו גדר טובת הנאה, דהישראל נחשב 'מקנה' לתרומה, ואף דאינו שלו. [ובגמ' ב"מ יב. דנו דהבעלים יכול להקנותו אגב וכו']. וכ"כ בחי' ר' שמעון [ב"מ טו] דהישראל נחשב מקנה, כדאמרי' בסוגיין דשייך זכות קני ע"מ להקנות³.

אמרי פומבדיתאי וכל קני ע"מ להקנות ל"ק. [ורב נחמן פליג דקני]. הריטב"א פ' דלא דמי לשאר תנאי, דהכא התנה בגוף המתנה, שלא יהא לו בזה לא גוף ולא פירות. וכה"ג לאו מתנה הוא. וכ"מ בר"ן דהוה חסרון כיון [דמחמת התנאי] אין לו שימוש אפי' לזמן. ומשמע דהנידון בהקנאה בתנאי, כיון דמ"מ אין לו חלק לזמן. [ויל"פ דהו' ע"ד החסרון דכל מתנה שא"א להקדיש, ע' בע"א]. ובחי' ר"א מן ההר כתב שאין לבן בהם כלום, אלא להקנות. וכה"ג ל"מ. [ולפי הצד דהוה הקנאה במקצת, צ"ל דלא מצאנו גדר מתנה והקנאה על זכות מסויים לענין הקנאה. ורק ע"י חידוש התורה מהני בטובת הנאה דמתנת כהונה, וכן האב מקדש את בתו].

והרשב"א [בתחילת הסוגיה] כתב הכא ע"מ אינו גדר תנאי, כמו בשאר מקומות, שהרי לא נתן את הנכסים לבנו כלל, ואין לו בהם הנאה של כלום אלא שיקנם כדי להקנותם בלבד. ומש"ה אמרי' פומבדיתאי דא"ז קונה בגוף הנכסים כלל. ואף דלא התנה, מ"מ ענינו מוכיח כיון דהוה איסור^ה.

והרשב"א הקשה [בסו"ד] האיק אפשר [לבן] לקנות נכסים אלו כלל, הא אסרם אביו בהנאתו, ואם הוא לא קנאם האיק מקנה. ותי' דהיינו דקשה דפומבדיתאי [משמע דאילו לא היה מודר הנאה ניחא דמהני קנין גמור, ובתנאי]. ורב נחמן ס"ל דאינו קונה כלל להנאתו, אלא להקנותו לבניו. ועוד פ' הרשב"א דאיירי דהקנו לאדם אחר, ע"מ להקנות לבן.

והברכ"ש [קידושין ה] כתב דלכאורה משמע ברשב"א דקני ע"מ להקנות אינו נתינה גמורה, דליכא דעת חלות קנין אלא להקנותם. משא"כ מתנה ע"מ להחזיר, נותן בנתינה גמורה, אלא דהוה תנאי להחזיר. וכה"ג יהני גם בסוגיין. ור"נ סבר דאע"ג דלא הוה 'ממונו', מ"מ מהני הקנאה לגבי האי מילתא. [וכתב דכ"מ גבי קנין סודר דמהני הקנאה כל דהו, ע' בסמוך].

1 והריב"ש [תא] כ' דהמגביה חמץ בפסח, זוכה ועובר בבל יראה. [והקצות] [משובב סו א] ביאר דאפשר לזכות אף בדבר שאינו ברשותו].

2 וכתב דנהנה בכך דנפטר מלזון.

3 ונחשב בעלים לענין לעשות מכירה, ואף דהדבר הנמכר אינו שלו. וכע"ז מצאנו דהאב מקדש את בתו [ונחשב גדר בעלים, וכסף קידושה שלו], ואף דהבת אינו 'שלו'.

ושוב חזר בו [אות ב] דכוונת הרשב"א דאף ע"י תנאי ל"מ, כיון דליכא שום שימוש. ורב נחמן ס"ל דמתנה כל דהו מהני [ומשמע מדבריו דלרב נחמן מהני בין ע"י שיוור ובין בתנאי].

והחזר"א [עא ל] כתב דודאי ל"מ מתנה לדבר א', בתורת שיוור. אלא דבסוגיין נתן מתנה בתנאי, ובזה נח' האם אמרי' דתנאי מילתא אחריית, והוה מתנה גמורה, או שאינו נותן כלל². [ודן דאין בזה חסרון תנאי ומעשה בדבר א' כיון דזכה מיהת לרגע א'].

ובחי' ר"א מן החר [בסמוך] כתב דאינו יכול לעכב אצלו, כיון דאסורים עליו בקונם.

ורב נחמן אמר, סודרא קני ע"מ להקנות. פי' הרא"ש דל"ק את הסודר, אלא מחזירהו לקונה. וה"נ אע"פ שאינו קונה יכול להקנות. אבל לשון הר"ן דאע"פ שלא נתן אלא כדי להקנות לפלוני. והקצות [קצה ד] דייק מדברי הר"ן דקנין סודר לא זכה בשום דבר בשעתו. ובהג' אמרי ברוך [ח"מ קצה ד] הביא דנח' בזה, והרא"ש ס"ל דמ"מ יכול להשתמש בו בשעתו, והביא דכ"מ ברשב"א [קידושין כו:]: דקני ליה לשעה. והביא עוד מדברי התוס' ר"ד [קידושין ג, וכן ו] דהוה קנין גמור³.

והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דאע"ג דלא דמי, דהתם מה שזה קנה, אי"ז מקנה [אלא שמקנה ע"ז דבר אחר]. והכא מה שהבן קונה מקנה, אפי' הכי נקט דוגמא דפלגין קניינא. ודחי וכו' ולא אשכחן דקני לחצאין.

לכי הוה וכו' וההוא שעתא. והריטב"א כתב דאיירי דלא אמר מעכשיו [אבל אם אמר מעכשיו יקנה]. והחז"ט הקש' דאמאי לא אמרי' דאמדינן דדעתו להקנות לבנו מעכשיו, וכדאמרנ' גבי סודר. [וביאר דלא רצה שיזכה הבן, אף בתנאי שלא ישתמש].

ר"ן ד"ה וההוא שעתא. כלומר כלתה אותה הקנאה. והר"ן [לעיל כט. וכן תוס' בכ"מ] הביא מכאן דל"מ קנין סודר לקנות לאחר זמן. דכיון דחזרה הסודר, המעשה קנין הראשון בטל.

ומשמע דאם לא החזיר את הסודר נחשב ד'נמשך הקנין'. והברכ"ש [שם] הביא דמוכח בזה דקנין חליפין הוה 'בגופו של כלי', ולא רק ב'משיכת הכלי'. ואף דלא הוה בשווי ובתורת כסף [דנימא שעבוד המעות קיים], מ"מ אין כלתה במקום דגוף הכלי נשאר אצלו, דהמשיכה קיים. אבל אי הוה [מעשה קנין] בעלמא [במשיכת הכלי. הא מעשה המשיכה אינו קיים].

בא"ד דל"ק בעומדת באגם. החז"ט כתב דצ"ל בעומדת באגם דוקא [שנמשך המשיכה הראשונה]. [וע"ע בשאר אחרונים].

א"ל רבא והא מתנת בית חורון וכו'. פי' הרא"ש דאילו מהני קני ע"מ להקנות, נחשב [כאילו] שיצא מרשותו. [ואף דנתן רק ע"ד שיאכל אביו, מ"מ כוונתו שחבירו יתן לאביו, ואפסקיה אחר].

זימני⁵ א"ל משום דסעודתו מוכחת. צ"ב דאף דמוכחת, מ"מ אפסקיה אחר, ומהני הקנאה רק לענין זה [ואף דאינו יכול להקדיש. דרב נחמן ס"ל דאין חסרון בהקנאה כזו, ודלא כקו' הר"ן ותוס' בע"א]. והאחרונים העירו דהמ"ל דאילו התנה להדיא מהני, אלא דבמתנת בית חורון לא התנה שאין לו זכות, אלא דמעשיו סותרים את מתנתו.

והר"ן פי' דרוצה שאביו ינה מסעודה שלו [ובאפסקיה אחר לא נחשב שנהנה מסעודה ידיה]. והמחנ"א [שבועות טז] הביא מזה דהנותן מעות לקופה של צדקה, אין כוונתו שיזכו בו הגזברים, אלא שיהנו העניים מממון ידיה. דניחא ליה למיעבד מצווה בממוניה.

והשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דהתם לא הקנה אלא לענין הסעודה. אבל הכא רוצה שזה יהא בעלים, לענין שלא יזכו אחרים, אע"ג דלא מצי ליהנות מהם.

ר"א היא דאפי' ויתור אסור. פי' הרא"ש ור"ן ותוס' דאע"ג דבדין קנה, מ"מ מחמיר במודר הנאה. וכמו ויתור⁶. והאחרונים הביאו מכאן דויתור לר"א אסור מדרבנן. והקרא

1 והביא בשם החמד"ש דכיון דהתנאי הוה שיוור בגוף הממון, לא בעינן משפטי התנאים.

2 [ולכאורה נח' בתי' הראשונים ה' בע"א. וצ"ע].

3 ומהני לקידושין, דלא גרע מכסף. אלא דאינה מוקדשת באופן שמתנה ליתן לה ע"ז כסף.

4 ויל"ד לצד דהחסרון משום דלא התנה, ובאמת לא עשה מתנה כלל. א"כ אף לא עשה קני ע"מ להקנות.

5 והשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב שלא היה תשובה טובה שהשיב רב נחמן, ולכן היה משנה לפעמים תירוצו.

6 וז"ל הרשב"א דכיון דהוה מתנה כל דהו, עשאוה כמי שאינו מתנה להחמיר בנדרים. כמו שהחמירו

הקשה [דלהך תי'] דמתנת בית חורון ל"מ רק מדרבנן, א"כ אמאי גזר ר' יוסי [לרבא מג:] הפקר אטו מתנה, הא הוה גזירה לגזירה.

ובחי' ר"א מן ההר כתב דאע"ג דבעלמא קנה אמצעא, הכא במודר הנאה ל"ק¹.

דף מט.

ר"ן ד"ה לענין הלכה. ולא מצי לעכובי, ר"א דחויא בעלמא. אבל תוס' [קידושין כו: סוד"ה ה"ג] כתב דאי בעי מפסיק [את הסודר] מיניה. [והרשב"א שם פליג דהוה קנין רק לזמן]. והרמ"א [חו"מ קצה ד] פסק דסתם קנין הוה ע"מ להחזיר.

בא"ד דאיהו גופיה וכו' מתנה ע"מ להחזיר. וכה"ק תוס' [קידושין ו:]. ותי' ר"י לפי שדרך העולם להחזיר חליפין, הוה גזירה מדרבנן, דהוה כעין חליפין.

הדרן עלך פרק השותפין

1 [ושמעתי לפרש דסברת ר"א דגדר ויתור הוא דהגדרת נהנה מחבירו לא תליא בגדרי הנאת ממון. ואף מה שלא נחשב 'קבלה' בגדרי הממונות, נחשב הנאה ממנו. א"כ אף דקני ע"מ להקנות נחשב אפסקיה אחר, מ"מ בגדרי מודר הנאה, עדיין נחשב נכסים ידיה וברשותו. ויש לדחוק כן בכוונת הראשונים. וצ"ע].

בס"ד

פרק הנודר מן המבושל

ובשלוק. פי' הרא"ש [והמפרש ור"א מן ההר בשם רש"י] דהיינו מבושל יותר מדי. אבל הר"ן חלק דלענין לשון בנ"א הוה בכלל מבושל.

והתוס' ר"ד [ור"א מן ההר בשם הרמב"ם] כתב דמבושל הוה בישול עם תבלין, ובשלוק הוא בפנ"ע בלא תבלין, שלא נתכוונו לעשות ציר.

ר"ן ד"ה אמר קונס. ואמר' בגמ' דאסור בצלי ושלוק דהא מתאכיל ביה ריפתא. [כדאמר' בעירובין כח משמע דמבושל [דרישא] לא תליא במתאכיל ביה ריפתא. והלח"מ [ט א] הביא דבטור [רטז] משמע דאין חילוק בין לשון תשביל ללשון מבושל. ולפ"ז צ"ל דצלי לא נחשב מתאכיל ביה ריפתא.

הרשב"א [ושא"ר] הביאו דהירושלמי מיבעי הנודר מהמבושל האם מותר במעושהו, ובמטוגן, ובנתבשל בחמי טבריה. והרמב"ם [ט א] כתב דהולכין אחר לשון בני העיר. והכס"מ כתב דמשמע דכוונת הטור להשיג, דהרמב"ם השמיט דברי הירושלמי. דכשאינן ידוע מנהג בני העיר, הדין ספק ולהחמיר.

והמשך דברי הירושלמי מסתפקת האם מעושהו נחשב בישול לענין בישולי נכרים, ובישול שבת ובב"ח. [וע' ה"ה מאכ"א [ט ו]. הפוסקים [יר"ד פז] האריכו בדין טיגון וחמי טבריה לענין בשר בחלב. וברש"י סנהדרין ד משמע דאינו בכלל בישול ואכ"מ].

זכר לדבר שנאמר וכו'. הגהש"ס הקשה דלא הביאו קרא בתורה. והאור החיים [עה"ת דברים טז ז, וכן בפרי תואר יר"ד פז] כתב ד"ל דהפסוק ובשלת קאי אשאר קרבנות דהוזכרו לעיל מיניה. וע"ע שלמ"נ כמה תי'. והפור' כתב דהפסוק בדברי הימים נכתב בלשון בנ"א [וכ"כ תוס' נה, והרש"ש נה. הקשה א"כ אינו אסמכתא בעלמא כאן].

בנדרים הלך אחר לשון בנ"א. [והרמב"ם ט א כתב דאף בשבועות]. והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דכיון שנחלק ונתברר לנו לשון בני אדם מלשון תורה. אבל גבי ערלה [לעיל לא:] לא נתברר דלשון בנ"א שונה, ואזלי' בתר לשון תורה. [וע' מה שה' שם מרש"י ותוס' יבמות עא.]. והריטב"א כתב דאנן דמשתעי בלשון גויים, כשמדבר בלה"ק אזלי' בתר לשון תורה [וכ"כ הר"ן לקמן נה:].

ר"ן ד"ה ירושלמי. אסור ביו"ט אחרון של חג, לשון בנ"א. והש"ך [רכ לד] פי' דאע"ג דהוה רגל בפנ"ע לענין פז"ר קט"ב [סוכה מח], בלשון בנ"א הוה בכלל חג [סוכות]. והט"ז [טו] הביא דמכאן ראייה דשמיני עצרת איקרי 'חג' ודלא כמ"ש הרמ"א [או"ח תרסח] דנהגו לומר 'יום שמיני העצרת הזה', דלא אשכחן דאיקרי חג. [והאחרונים האריכו לחלוק]. [ולפ"ז כוונת הירושלמי דלא נקרא בשם 'חג' כלל בתורה. אבל לדברי הש"ך הנידון האם הוה חלק מסוכות].

והא מתבשל נדר. לר"ן קושיית הגמ' מעבה. ולרא"ש קושיית הגמ' מרך. והשערי תשובה [תקנב א] הביא מח' אחרונים האם קאווע או טייא נחשב תבשיל [לענין סעודה המפסקת]. והשלמ"נ כתב דכיון דשורים בו פת יחשב תבשיל.

אסור לאומרו בפני ע"ה. ע' ראשונים. והיעב"ץ כתב דכוונת הגמ' עכ"ם [ושקראו בקרא ע"ה], ואסור ללמד להם עצות. ובהג' אהל משה כתב דחיישין דע"ה לא ידקדק בזה, ויסתכן.

דף מט:

כמאן מצלינן, כר' יוסי. דאמר אדם נידון בכל יום. ותוס' ר"ה [טז. ד"ה כמאן] הקשו דאף לרבנן מתפללים כל יום רפאנו. ותי' דלכו"ע מתפלל על החולה שיתרפא, דנגזר מתי יחלה, ולא נגזר מתי יתרפא. ולר' יוסי מתפללים אף שלא יחלו, ובזה הגמ' מוכיחה כר' יוסי מהא דמצלינן ארבנן שלא יחלו. והראשונים [בר"ה] כתבו דתפילה הקבועה נחשב רבים, ומהני אף אחר גמ"ד. ועוד כתב הריטב"א [שם] דקיי"ל כר' יצחק שם דיפה צעקה בין קודם גמ"ד [וקושיית הגמ' לאידך מ"ד].

בבלאי טפשא. המהרש"א [ח"א] פי' דהוה אותו מין, א"כ הוה אותו טעם. ובבלאי דקדקו דיש חילוק בין ע"י בישול לאפוי.

והשיטמ"ק [בשם הרא"ם] הביא י"מ דנחשב טפשאי שאינם מברכים על הדייסא, ופוטרים

בברכת הפת. ואף דדבר שאינו בא ללפת אינו נפטר בברכת הפת, הם אוכלים נהמא בנהמא. ובטלה דעתם אצל כל אדם.

[וכוונתו כדעת רש"י [ברכות מא: ד"ה שלא] דדברים שאינן באין ללפת את הפת [כגון דייסא וכרוב ותרדין] צריך לברך לפנייהם בסעודה, דאינם טפלים. אבל הראשונים [ע"ש תוס' ד"ה הילכתא וש"א ר' תוס' ר' יהודה שם האריך] חלקו דהנך דבאין לשבוע הוה עיקר הסעודה].

אלא קידושיא ואבדלתא וד' כסי דפסחא וכו'. **בשר"ת הרשב"א** [ר"ל, הו' בשו"ע אר"ח תעב י] הביא מכאן דאף מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו, צריך לדחוק עצמו. והמשנ"ב [לה] כתב דאין בכלל זה יפול למשכב. וביאר בשעה"צ דא"ז דרך חירות. **והמהרש"א** [ח"א] הקשה דהא איכא כוס ברכה"מ, וכתב דאינו חובה כ"כ, דאי בעי לא אכל². וכ' דמשום שמחת יו"ט לא שותה, דדוקא סתם אנשים משמח, אבל ר' יהודה יצא מסתם אנשים, ואינו בכלל משמחו. ובשע"ת [תרצה ב] הביא דלא היה שותה בפורים כיון שהיה מזיק לבריאת גופו, ולמד מזה דמי שחלש טבעו אי"צ לקיים חייב אינו לבסומי בפורים.

גדולה מלאכה. [וכע"ז גיטין סז. גדולה מלאכה שמחממת את הבעליה]. **והמהרצ"ח** הקשה דר' שמעון [ברכות לה:] ס"ל דתורה מה תהא עליה, ומלכתין נעשית ע"י אחרים. וכתב דהכא עשה בשביל לימוד התורה שאני.

הוה מברך וכו'. **הרא"ש** [ברכות טז] הביא מכאן דלענין ברכת שהחיינו הכל לפי האדם, דיש עני ששמח בחלוק יותר מעשיר בכלים חשובים. ודלא כר"י דאין מברכים אלא על בגד חשוב. **והתה"ד** [לז] כתב דעכ"פ בעינן בגד חשוב קצת, שתקנת הברכה שייך על דבר שמתחדש מזמן לזמן. אבל על חלוק וכדו' דרגילים סתם בני אדם להתחדש בהם [תמיד] אין מברכים. [וע' שו"ע או"ח רכג ו ורמ"א ומשנ"ב].

ויל"ע דהכא הנידון לענין ברכת שעטני מעיל. ומשמע מדבריהם דחייב הברכה הוה מחמת שמחת המלבוש, וכברכת שהחיינו, אלא דיכול לקבוע נוסח הברכה לפי הנאתו.

דף נ.

דלי ציפתא, לא ניחא לי דאיתנהי. **המהרצ"ח** ציין דבגמ' תענית כד: איתא דאסור להנות ממעשה נסים.

ואיתשיל על נדריה. **הריב"ש** [תו] הקשה **דבירושלמי** [ה ד, וכו"פ הרמב"ם ושו"ע רכז ד] המודר הנאה מבני העיר, אינו נשאל לחכם שבעיר. וביאר דה"ה כל מי שנוגע בדבר אינו יכול להתיר את הנדר [וע"ע ברין לקמן פא:]. וכתב דאף הכא לא היה יכול ר"ע להתיר את הנדר ביחיד, כיון דהיה נוגע לאשתו של ר"ע ואשתו כגופו. ואפשר דא' מהתלמידים התיר לו. אם התירו היה בצירוף התלמידים. [וע"ע ס"ז שם ח]. ובקוב"ש [כתובות רט] הקשה דמשמע בריב"ש דהוה גזיה"כ ולא משום חשד, א"כ אף ע"י ג' א"א להתיר.

דף נ:

ר"ן ד"ה ודאמרן. דשכיח טובא שילמוד פרק א'. [וסגי בזה לענין פתח, והוה נולד המצוי, ע' לעיל כב:, כג.]. אבל **תוס'** כתובות סג. כתבו דדרך ההולך ללמוד שנעשה אדם גדול. א"נ כגון שתלה נדרו בדבר. [ע' לקמן סה.].

איתנין לכולהו. **הראשונים** כתבו לפניו משורת הדין. **והמהרש"א** ציין דאמר' בסוף קידושין דספנים רובן חסידים. **והמהרש"א** [ח"א] ביאר דעדיין לא זכה בקוף [דא"כ הוה שלו מדינא, דהקוף שלו מצא, הוה כמו שהקוף יצרו]. ובס' **מרחשת** [ב לה] הקשה דאמר' דכל היכא דבא רווח לשליח מחמת המשלח, יחלוק. א"כ ה"נ הרווח בא מחמתו³. וכתב דאה"נ, אבל מה שהביאו כולו הוה לפניו משורת הדין.

אי הוה סנו הוה גמרי טפי. **רש"י** [תענית ז]. פי' שא"א לנאה להשפיל דעתו, ובא לידי שכחה. **ותוס'** שם כתבו פי' דאם היו שונאים היופי הוה תלמידי חכמים ביותר. ובהג' הב"ח [שם ח] כתב דלהך פי' ניחא משופריה דיעקב ודרכי אבהו [ב"מ פד]. אבל לפרש"י קשה.

1 [והאחרונים האריכו באיזה אופן מותר להסתכן במצוות מצה ומרור, ואכ"מ].

2 וצ"ב דמסתבר דר' יהודה אכל פת כל השנה.

3 ולכאורה לא דמי, דהתם שייך לעצם השליחות. אבל מה שהקוף שלו גילה דבר לא יחשב "צירת הקוף" להחשב שלו.

תיהיו ההיא איתתא בשמתא. בחי' ר"א מן ההר כתב ש"מ מי שמבזה ת"ח אפי' שלא בפניו חייב נידוי. והב"י [שלדן] הביא בשם המהר"ק [שורש א בשם המרדכי קידושין תקסד] דאפי' שאינו מוכח דנתכוון לבזות, דהכא יכולה לומר לסימני הגוף נתכוונה, אלא כיון שניכר הדבר שנתכוונה לבזות, ענשינן לה.

ולא אזמני. השיטמ"ק הביא ב' פ' האם שכח להזמינו או משום שהיה בדחן.

דף נא.

בקירקני דאמך. היעב"ץ ושלמ"נ הקשו דקול באשה ערוה. ועוד אין להשתמש באשה.

כסום יכסמו וכו' ראשו של זה בצד עיקרו זל זה. ע' רמב"ם [כלי המקדש ה' ו] וראב"ד וכס"מ שם.

תיובתא. פ' הר"ן אלמא מין דלעת היא. [משמע דלא תליא ברמץ כלל]. אבל הרא"ש פ' דהוה מין שרגילים טמון. וכ"ה בירושלמי [מעשרות א ב]. אבל הר"ש [מעשרות שם] כתב דהירושלמי פליג אבבלי, דלבבלי לא שייך לרמץ כלל.

דף נא:

מן הכבוש וכו'. ע' ר"ן ב' פ'. והראב"ד [ט ב] הביא דהחילוק בין שלק לשלוק, כבש לכבוש מליח למלוח. [וכתב עוד דהחילוק בין שאיני טועם שאיני אוכל, וכרא"ש ופ' הב' בר"ן].

אבל הרמב"ם [שם] כתב דהכל לפי מקום שנהגו. ובחי' ר"א מן ההר והרדב"ז ביארו דבחילוק במשנה לר' יהודה, אבל לרבנן אין בזה חילוק. וכ"מ בפיה"מ דכתב על הכל ואין הלכה כר' יהודה. אבל הכס"מ כתב דהרמב"ם פ' דכוונת המשנה, דזימנן אסור בכל הכבושים, ותליא במנהג המקומות.

מותר בקום. פ' הרא"ש דהיינו נסיוני דחלבא. וכ"פ הר"ן המים היוצאין מהחלב. וכ"כ הרמב"ם [ט ח] דהוא המים הנבדלים מהחלב. אבל הראב"ד השיג דהוא החלב הקפוי. וכ"כ השיטמ"ק.

ולענין בשר בחלב קי"ל [חולין קיד. יו"ד פז] דהמבשל במי חלב פטור [ואסור מדרבנן]. והרא"ש [חולין ח נא] חילק דיש בנסיובי חלבא קצת חלב, ואסור מדאורייתא. ורק כשבישלו והוציאו מימיו, מותר מדאורייתא.

והרא"ש הביא י"מ [וכ"ה היראים קמח] דאסור באכילה, דנחשב יוצא מהחי, ובגמ' בכורות ו: ילפי' דהתורה התירה חלב דאינו בכלל יוצא מהחי, אבל מי חלב נחשב יוצא מהחי. ועוד הביא בשם ח"ר שמחה דלענין ההיתר של יוצא מהחי הוה בכלל חלב, וכן לענין הכשר זרעים הוה בכלל חלב [כדאמר ר"ל בגמ' שם]. ודוקא לענין בב"ח אינו חלב. [וי"ע דבסוגיין לרבנן אינו בכלל חלב. וצ"ל דהיינו בלשון בנ"א].

והט"ז [פא ח] הקשה לדעת ה"מ דמי חלב אסורין משום יוצא מהחי, הא במשנה איתא דמותר. ותי' דהמשנה קאי לענין הנאה.

דף נב.

רוטב. היינו מרק. הרשב"א [חולין צח:] דן האם מרק הבשר נקרא בשם בשר, או דנחשב מין בשאינו מינו [למ"ד ע"ז סו] דאזלי' בתר שמא. וכתב דאפשר דהבשר שבתוכו יש עליו שם בשר, ואף דעיקר המרק יש לו שם אחר. וכת' דאין ראיה ממתני' דידן דבגדרים הלך אחר לשון בנ"א.

ובקיפת. פ' הר"ן דהוה דק דק של בשר. אבל הרמב"ם [ה ט] כתב במרק ובירקות שנתבשלו עם הבשר. וכן המאירי הביא י"מ דהיינו התבלין שהמרק מתעבה בהם.

הריטב"א כתב דאיירי דוקא כשיש טעם האיסור, וכגון שנימוח שם. אבל כשיש 'ממשו' של איסור אסור. [מבואר בלשון הריטב"א דנימוח מותר, וממשות האיסור הוה יותר מזה, וצ"ב].

1 בשם הרא"מ [בשם מצאתי] דהוא חלב הנקפא בקבה שקם ועמד ביחד כמו קמו נד אחד. וכתב עוד דהיה אומר חלב המעומד בקבה לעשות ממנו גבינה. [והביא בשם הערוך דהוא מי החלב, וכתב דלפ"ז סברת ר' יוסי דאסור משום דיש בו צחצוחי חלב].

2 ולא אמרי' שהוא חלק מהחלב דהתירה תורה. [וע"ע בפוסקים יו"ד פא ד].

3 אמנם הרא"ם [בשיטמ"ק הנ"ל, דהוא היראים] פ' דקום אינו מי חלב. ולשיטתו ניחא.

4 ועוד תי' הפרמ"ג שם דנפק"מ בחלב בן פקוע, דל"ש איסור יוצא מהחי.

5 [ובגמ' חולין קכ. נח' בפ' קיפה במשנה [חולין קיז:] דלרבה הפי' פירמא [פרש"י דק שבבשר], ולרב פפא המשנה איירי בתבלין].

6 ובגמ' [ע"ז סז.] איתא טעמו וממשו לוקין, ונח' הראשונים האם כל שאין כזית כדי אכילת פרס לא נחשב 'ממשו'. [וע' מש"כ המגיה].

קונם יין [זה] שאני טועם. הרש"ש הביא דבר'ן [בע"ב] ובפסקי הרא"ש משמע דל"ג יין [זה]. [וע"ע בגמ' בע"ב לפיז]. ולפ"ז אף דלא חל איסור על פרי מסויים, מ"מ אסור בדבר שיש בו טעמו. והאחרונים [הו' בפתח"ת רטז ד, וע"ע שלמ"נ] דנו האם איירי דוקא שנתערב אחר הנדר [דמ"מ חל על המין דין איסור חפצא, ושוב נתערב]. או דאסור אף במה שנתערב קודם¹. וכן נסתפק בזה השיטמ"ק. [וע"ע בדברי הרא"ש נה:].

והר"ן [בע"ב] פ' דכיון שיש בו טעם יין הרי הוא טועמו. בפשוטו היה משמע דהוה בכלל נדרו², כל דבר שיש בו טעם יין, ואפי' נתערב קודם שנדר.

אבל הרמב"ם [ה יא] כתב דאם נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבשל או נתערב, אסור. שנעשה כמו בשר נבלות ושקצים וכיו"ב. והחזון יחזקאל [ג ב] דייק דלא נחשב דנכלל בלשונו לאסור על עצמו את הטעם המעורב⁴.

והרמב"ם [בהל"ט] נקט אף לשון שבועה⁵. והחזו"י העיר דשבועה ליכא איסור חפצא, א"כ אמאי יאסר במה שנתערב. וי"ל דהרמב"ם לשיטתו [ה ד] דאדם אוסר על חבירו בשבועה, וחל איסור על החפצא⁶.

סוגיית דבר ש"ל מתירין

ר"ן ד"ה וקשיא להו. נדרים דבר שיש לו מתירין הוא [לק' נט.], דמצווה לאישולי על נדרו [וכדלע' כב.], [ועפ"ז אם נשבע על דבר ונתערב לא יחשב יש לו מתירין], ודבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטל. [ע' לקמן נט.]. ורש"י [ביצה ג:] כת' הטעם עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. אבל הר"ן [בסמוך] כתב דל"ש בזה ביטול, כיון דדמי ליה אדרבה מחזקו.

והמנח"ח [רפד טו] כתב דנפק"מ בדבר שקודם שנתערב היה לו מתירין, וע"י הביטול אין לו מתירין. דלסברת רש"י ל"ש עד שתאכלנו באיסור. וע"ע ברמ"א [קב ד] ופוסקים כמה נידונים בגדרי יש לו מתירין.

והצ"ח [פסחים ט:] וביצה ג: ונוב"י ת אה"ע לח] כתב דבאיסור טלטול מוקצה לא אמרי' דהוה דבר שיש לו מתירין, דהטלטול של היום לא יהא מותר למחר. ול"ש סברת רש"י עד שתאכלנו באיסור, דאכילה זו אינו עושה בהיתר. וכן גבי איסור הנאה. ודוקא באכילה דיאכל את החפץ רק פעם א'. [וע' ביצה כג: ואכ"מ]. אבל לסברת הר"ן אין מקום לזה.

ובגמ' ביצה [ד.] רב אשי תי' דביצה שנולדה ביו"ט הוה דבר שיש לו מתירין, ולכן ספק דרבנן לחומרא. [אבל המקשן ושאר תי' בגמ' שם דאמרי' אף בזה ס"ד לקולא].

והפנ"י [שם] הק' דבספק דרבנן ל"ש סברת הר"ן, וראיה מזה לסברת רש"י⁸. והאחרונים [רע"א שו"ת סה] נקטו דאף הר"ן מודה לסברת רש"י, אלא דלענין ביטול הוסיף סברא דלא מהני בזה ביטול⁹. ורע"א [שו"ת חדשות אר"ח ה] כתב דע"י ביטול הוה היתר גמור, ולכן הוסיף הר"ן סברתו.

והאחרונים¹⁰ ביארו דבכל ספיקות [וכן הכרעת זיל בתר רוב] אמרי' עד שתאכלנו, לחוש שלא

1 וכתב דמ"מ הקדירה שבישלו בו בשר [קודם הנדר] מותר [אף בעודו בן יומן] [ע' ריז יב]. אבל אם אסר על עצמו בהדיא טעם בשר אסור, אבל אם כבר נתבשל קודם הנדר הוה נ"ט בר נ"ט דהיתרא.

2 ועוד הביא בשם הראנ"ח דכשהציבור גוזרים גזירה, אין אין הטעם בכלל התקנה. [ומותר אף במרק ותבשיל שנתבשל עם הבשר].

3 ונראה לדייק כן עוד מלשון הסור דפתח ס' רטז דכל הנדרים הולכים אחר הלשון, אם כלשון תורה, אם כלשון בנ"א. לשון תורה כיצד וכו', וע"ז הביא קונם בשר ויין שאני טועם, אסור במה שיש בהם טעם יין.

4 דמשמע דתלי בהדדי ואינו דימוי בעלמא. ועוד הקשה לצד דטעם כעיקר דרבנן, אבל אם נדר מדבר זה ודאי אסור מדאורייתא, והאיך תלה דאורייתא בדרבנן. [ויל"ד דמ"מ גדר הנדר כמו דין בשר נבילה, וא"כ דין הנדר כמו גדרי הדרבנן].

5 אבל הסור וש"ע ושאר לא הביאו כשנשבע שלא יאכל ונתערב. [ויל"ד דשבועה בעי מעשה אכילה להדי']. [ולפ"ז לא ילקה בשבועה שנתערב, דהוה רק האיסור שחל בשבועה, ולא נחשב מחלל דיבורו].

6 ורע"א [וזאת ליהודה, הו' ברע"א השלם לקמן ס. א] כתב דל"ל בדבר שיש לו היתר, ויחזור לאיסור, לסברת רש"י אמרי' שיאכלנו עכשיו בהיתר, ואילו לסברת הר"ן יש לו ביטול. וכתב עפ"ז דיהני לו ביטול, אבל בגדרי ספק דרבנן צריך להחמיר.

8 והצ"ח שם דן דבזה נח' המ"ד בביצה שם. [והעירו דלשון הגמ' שם לא משמע כן]. והאחרונים פלפלו הרבה בזה [ע' קר"א כאן].

9 וצ"ע דבגמ' ביצה ד. משמע דב' הסברות שייכי להדדי. והחת"ס [יו"ד צו] הוסיף דסברת הר"ן הוה כעין דאורייתא, דלא שייך בזה ביטול. ואגב שתקנו דאינו בטל, קבעו הסברא בכל מקום עד שתאכלנו באיסור.

10 [כן מבואר בדברי האחרונים דחילקו בין ביטול לח ליבש ע' בסמוך. ובאבי עזרי [ק"ש א ט] הו' לפרש דאילו בטל לגמרי [המציאות] ל"ש סברת עד שתאכלנו. ואף למש"כ הר"ן דנחשב מין במינו, ואינו מבוטל, מ"מ מהני דין ביטול. ובזה אמרי' עד שתאכלנו וכו'.

ליכשל בצד האיסור. אבל בביטול ברוב, גדר הביטול דהאיסור נהפך להיות היתר, ועי"ז הוה היתר גמור. ולכן ל"ש לחשוש עד שתאכלנו באיסור, דליכא לפנינו איסור. ולכן הוסיף הר"ן סברא דלא דמי כ"כ לביטול¹. ועוד פי' הקוב"ש [ביצה ד] דהטעם שתקנו הוא משום עד שתאכלנו באיסור. ובכל תקנה יש טעם שתקנו, וגדר התקנה. והר"ן ביאר לנו דגדר התקנה דהחשיבוהו כמין במינו.

בא"ד ויל' וכו' אבל הכא וכו' בשאינו מינו. וכ"כ תוס' [כאן] ושא"ר. והרמב"ן בהלכות האריך להביא ראיות לזה. [אבל התוס' ר"ד [לקמן נח.] כתב דאפי' שלא במינו אסור במשהו²].

וכ"כ הרמב"ם [מאכ"א טו יב] כתב יראה לי שאפי' דבר שיש לו מתירין, שנתערב בשאינו מינו ואינו נותן טעם. מלבד חמץ משום חומרא דחמץ³. והראב"ד השיג דמשנה שלימה היא⁴. [והכס"מ ציין דכוונתו למשנה ביצה לט. ע' בסמוך. א"נ למשנה דידן, וע"פ דברי הירושלמי. והרדב"ז ציין למשנה שביעית ז, ע' לקמן נח.].

והתוס' הרא"ש [ב"מ נג. וכן תוס' שאנץ בשיטמ"ק שם] ביאר דאין שמו עליו כשנתערב שלא במינו, וליכא נותן טעם. ולכן בטל אף שיש לו מתירין. ועד"ז כתב הקר"א [בסוגיא] דכל שאינו מינו, ואינו נותן טעם הוה כמאן דליתא. [ויל"פ דגדר הגזיה"כ שהמציאות בטל⁵]. והש"ך [י"ד קב ד וט"ז קא יב] הביא בשם התורת חטאת דכיון דנתערב שלא במינו, נקרא שמו ע"ש דבר שנתערב בו, וכאילו אין לו מתירין. אבל הר"ן [בסמוך] כתב טעם אחר, דבמין בשאינו מינו שייך ביטול, כיון דיש שינוי המין.

בא"ד וה"נ איתא בהדיא בירושלמי וכו' הלין נדרין וכו'. לגיר' הר"ן מסקנת הירושלמי דכיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרא הוה יש לו מתירין [משמע דבעל שמתיר מכאן ולהבא נחשב אין לו מתירין, וכ"כ הקר"א. וצ"ב דאף היתר ע"י פדיון וכדו' הוה רק מכאן ולהבא, ונחשב יש לו מתירין].

אבל בפסקי הרא"ש [כאן] הביא דהירושלמי מקשה כיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרו, וכתב הרא"ש כלומר ונמצא שלא נאסר מעולם, ולא הוה דבר שיש בו מתירין⁶. ות"י אמרי אינו עוקר אלא מכאן ולהבא. כלומר עיקר העיקור מכאן ולהבא שהרי היה אסור עד עתה, ואע"פ שעוקרו מעיקרו היה אסור עד היום, ולכן נחשב דבר שיש בו מתירין⁷. והשערי [ב יט] ביאר דלא אמרי' דהיה כבר מותר מעיקרא, אלא דנתחדש ההיתר ע"י החכם, אלא מכאן ולהבא עלינו לדון

- 1 והקה"י [לד] כתב דביטול, כיון דאינו ניכר טעמו א"כ הוה כאכילה שלא כדרכה [ע"פ מש"כ הרמב"ם סה"מ ל"ת קפז דאיסור אכילה הוא משום הנאה שבו], מלבד הדין ביטול. ולכן ל"ש סברת עד שתאכלנו, לכן הוצרך הר"ן להוסיף טעם דל"ש ביטול משום שמחזקו, ונחשב שניכר הטעם.
- 2 ובפסקי תוס' [ז פ] כתב [לג' כת"י] דבר שיש לו מתירין ממילא, שלא ע"י מעשה, לא בטיל אפי' שלא במינו. [ויל"פ ע"ד דברי הר"ן בסופו]. אבל הוגה שם דבטל.
- 3 וכ"ד רוב ראשונים. אבל תוס' [פסחים ל.] הביאו בשם השאלות ור"ת דחמץ בטל שלא במינו בששים.
- 4 וכ"כ המלחמות [פסחים ז: בדה"ר] דחמץ לר' שמעון נחשב דיש לו מתירין, כיון דאחרי פסח מותר בתערובת. [אבל הא דאחרי הפסח הוה רק איסור דרבנן לא נחשב מתירין]. והר"ן [שם] פליג דלא נחשב יש לו מתירין, כיון דעיקר החמץ אסור אחר הפסח. דכיון דדבר שיש לו מתירין הוה דרבנן לא החמירו כה"ג. ולא החמירו אלא כשהמין עצמו עתיד להיות ניתר. [ולכאורה זה סותר קצת למש"כ בסוגיא דגדר יל"מ הוה מין במינו]. ולכן כתב דחמץ הוה חומרא דרבנן בעלמא שלא לבטלו.
- 5 ובשו"ת הרשב"א [תק] ביאר דהרמב"ם כתב 'יראה לי' כיון דראה שהרי"ף פליג [ע' בסמוך].
- 6 אבל עכ"פ בעי גזיה"כ של ביטול. אבל מסברא אף שהמציאות אינו ניכר בעולם, מ"מ הא איתניה, והרי אוכלו. [ואפשר דמסברא המציאות בטילה, אבל עכ"פ נחשב שדין האיסור קיים. דשם התערובת ע"פ המין הרוב {ואיסור המיעוט הו' רק טעמו ולא ממשו}, אלא דבתערובת הזה יש שם איסור מחמת המיעוט].
- 7 והרש"ש הקשה דאיני יודע מה בא לחדש.
- 8 ומבואר דגדר יש לו מתירין תלוי בגדרי הדין' היתר, ולא שיש לו תחבולה להגיע להיתר. והש"ך [בנה"כ ס"ס קב] הביא דתיקו לא נחשב יש לו מתירין, לכשיבא אליהו, כיון דיתברר שלא נאסר מעולם. [ואף דהרא"ש בכ"מ כתב כסברת רש"י עד שתאכלנו באיסור, צ"ל דמ"מ נקבע גדרי הדין בזה]. [ויל"ע דאף לאכול פת בלא חלב {בנידון הרי"ף ע' בסמוך} אינו חלות 'מתיר'].
- 9 ותוס' [פסחים מד:] הביאו ב' תי' האם נזיר נחשב יש לו היתר לאיסורו [ע"י שאלה] [לפירכא דמה מצינו], או דאינו היתר למה שהיה אסור עליו, דחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמצא שלא נאסר מעולם. וע"ע לקמן בדעת הרמב"ם [יג ב] [ובכס"מ כתב דלמד מהירושלמי].
- 10 ועד"ז כתב בקוב"ע [כו ב וכן קוב"ש פסחים קעג] דהתרת חכם אינו כמו נדר בטעות דאיגלאי מילתא למפרע שלא היה נדר מעולם. אלא דגזיה"כ דנתחדשה עתה עקירה למפרע.

בכל הדברים המסתעפים¹ כאילו היה כבר מותר². והאחרונים הביאו דכן מוכח בנידון הגמ'³ [לעיל יח.] כשנשאל על הראשונה שניה חלה עליו, דאילו מתברר דהנדר הראשון לא היה מעולם, א"כ מ"ט לא יחול הנדר הב'⁴.

ועפ"ז אף כשיודע בודאי שישאל על נדרו, אסור לעבור קודם שנשאל⁵. אבל השעה"מ [שבועות ו ה] דייק מדברי הפוסקים דמותר לעבור.

בא"ד ולפיכך הקשו על הר"ף [חולין לב: בדה"ס] וכו' אע"ג דקיי"ל ריחא לאו מילתא וכו' לא בטיל. מבואר בדברי הר"ף דהא דקיי"ל דריחא לאו מילתא הוא משום ביטול. אבל הר"ן [שם לב.] חלק דריחא לאו מילתא היא אפי' בפנ"ע, דאינו חשוב לאסור⁶. [וחששו לריחא רק לכתחילה, ולענין חמץ בפסח]. וכה"ק הרמב"ן [בהלכות כאן] על הר"ף. [וע"ע בעה"מ וראב"ד ומלחמות [פסחים יט. בדה"ר דחלקו על דברי הר"ף].

והריטב"א כתב דהר"ף לא אסר מדינא, אלא חומרא דרבנן משום מראית העין, שנראה כאוכל בב"ח. והחמירו כיון דאין הפסד לבעליו, שיכול לאכול בהיתר⁷ [ונקט לשון הש"ס יש לו מתירין, אבל כוונתו דהוה תקנה בפנ"ע]. וכ"כ בהג' יעב"ץ.

בא"ד מים ומלח בעיסה, מין בשאינו מינו וכו' הרי שנתערב וכו' יאכל הלה וחד⁸. ותוס' ביצה [לח.] כתבו [דסברת המקשן] דבטל משום דהוה מין בשאינו מינו. ועוד תי' דבשאר איסורין הדבר תלוי בטעם, אבל איסור תחומין תליא בשם בעלים. ואע"ג דיהיב טעמא יש לו להתבטל. ובזה נידון הגמ' האם בטל ממנו שם בעליו ע"י ביטול. [ולפ"ז איירי דהטעם ניכר, אלא דשייך ביטול כיון דהאיסור לא תליא בגדרי אכילה].

והראב"ד [פסחים יט. בדה"ר ב] כתב ליישב דניכר הריחא בפת, והוה 'כ'נותן טעם. ועי"ש. ועד"ז כתב הפנ"י [ביצה שם].

בא"ד דשאני מים ומלח, דעיסה לא מתעבדא אלא בהכי. וכ"כ תוס' [ביצה לט. בת"י הב'] בסברת רב אשי, דכיון דנתקן עי"ז נחשב מין א'. [והאחרונים דנו דמשנה ערלה ב ו משמע דשאור בטל במין בשאינו מינו, ולא אמרי' דלא מתעבדא אלא בהכי. ואכמ"ל].

ובת"י הא' כתבו התוס' דבתחומין הוה ממונא וחמיר, ולכן נחשב כמין במינו בעלמא. והמלחמות [פסחים יט. בדה"ר] כתב דבסתמא יש במים ומלח כדי ליתן טעם, ואף דלגבי דין ממון לא חשיב ובטל. מ"מ לענין יש לו מתירין דינו כמין במינו. [דדוקא מין באינו מינו כשאינו מותן טעם אמרי' דבטל לגמרי. אבל היכא דנותן טעם אין חילוק משום בין מינו לשלא במינו]. וכ"כ תוס'.

1 ואף אינו לוקה על מה שאכל קודם שנשאל [כדמפורש בגמ' שבועות כח]. והשעה"מ [שבועות ו] האריך לדון האם נענש בידי שמים.

והאחרונים הביאו דיש אופנים דנעקר למפרע רק עצם הדבר, אבל נידונים המסתעפים מהאיסור של אתמול עדיין קיימים. וכ"כ הגר"ח [אישות ב] בגדר מיאון, דאף דעוקר למפרע [כלפי איסור קרובים וכדו'] דדיינן השתא כאילו לא היתה אשתו מעולם, מ"מ החיובים שמחמת האישות של אתמול לא פקעו [דבשעתו היתה אשתו]. [וע' תוס' כתובות לה: ד"ה הממאנת]. אבל בהפרת נדרים מבואר דנעקר, ואף אינו לוקה על מה שהיה אתמול. [ויש שדנו דמלקות תליא בב"ד, ונחשב נידון שמתחדש בשעה שבי"ד ילקו אותו. ואף בהפרת נדרים אינו נעקר כלפי נידונים שהיו כבר אתמול].

2 והשער"י למד מגדר זה אף לגבי תנאי [בגט או קידושין], דקיום התנאי מהני להחשב מכאן ולהבא, כלפי כל הדברין המסתעפים, שכן הדין למפרע. אבל אתמול, לפני קיום התנאי באמת היה אסור.

3 ומה ס"ד דרבא שם [וכן בשו"ת הרשב"א תשב נסתפק האם קיי"ל כרבא, והר"ף השמיטו]. וכן מבואר בריטב"א [שבועות כז:]: בשם רש"י דאף שנשאל על הראשונה, חל השניה מכאן ולהבא, ואינו לוקה על מה שעבר כבר. ובנמוקי [שבועות כז:]: מבואר דאם נשבע שלא יאכל, ושוב נשבע שיאכל, אף שנשאל על הראשונה אין שניה חלה עליו. כיון דתיכף הוה שבועת שווא. ומבואר מכ"ז דדנים דבשעתו היה הדבר אסור מחמת השבועה הראשונה. [ובחי' ר' שמעון [יד] כתב דהוה בגדר איסור הנהגה, וכמו ספק דאורייתא לחומרא. ואף דנתברר אח"כ דלא היתה בזה סיבת האיסור, מ"מ 'הנהגת האיסור' לא פקע למפרע].

4 [דהשתא עדיין יש עליו איסור בעצם, ואף דלמחר יחול היתר על מעשיו, היום עובר על צווי הש"ת. ואף אם יש היתר על החפצא דאיסורא, ולא יענש כדן אוכל נבילות, מ"מ יענש כדן עובר דאמימרא דרחמנא, ולא גרע מנתכוון לאכול בשר חזיר].

5 דהתורה אסרה רק טעם איסור, ולא ריח בעלמא. ומשמע דלא תלי' בביטול כלל. [והקוש' צ"ב, דאף בפנ"ע י"ל דהוה גדר ביטול, דטיפת חלב שנפלה בששים בשר מותר, אף לדברי הר"ף. ולכתחילה ודאי אסור].

6 והריטב"א [ע"ז סז]. הוסיף דהחמירו משום דלא בדילי מיניה.

7 [וע' נתיבות רכט שכתב דאף להו"א דיש ביטול בממון, היינו לענין שיהא שלו, ונפק"מ לתחומין ויוקרא וזולא. אבל ודאי יתחייב דמיו מדין משתרשי].

[לקמן נט].

בא"ד ול"נ וכו' ר' יהודה מין במינו אינו בטל וכו' שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו, אלא מעמידו ומחזקו¹. **האחרונים** הקשו **דתוס'** [יבמות פב]. כתבו דסברת ר' יהודה הוה דוקא בביטול לח בלח, אבל יבש ביבש מודה דבטל. ואילו לסברת הר"ן לכאורה אף ביטול יבש נימא הכי². [וכן מסקנת ר"ת בתוס' מנחות כב:].

ובזכר **יצחק** [ב מו] ו**מרחשת** [א נב] כתבו דביטול יבש ביבש גדר ההיתר דתולים שכל א' שאוכל אינו עצם האיסור, ובזה מודה הר"ן דהטעם משום עד שתאכלנו באיסור וכו'. ודוקא בביטול לח בלח, דהותר אפי' שאוכל הכל יחד, בזה הוסיף הר"ן סברא דהוה מין במינו.

בא"ד ורבנן וכו' אחר הדמיון בהיתר וכו'. **ורע"א** [י"ד צט לש"ך כב] כתב דלסברת הר"ן מבואר הצד דהיתר בהיתר אינו בטל³. **דהראשונים** [אר"ז שו"ת תשעט ע' בפוסקים אר"ח תמז ד] דנו כשנתערב חמץ לפני הפסח, האם מהני ביטולו בפסח⁴. והביאו מהמשניות כלאים [ט א] דצמר רחלים שנתערב בשל גמלים, שמותר לתופרו בפשתן [ע' בסמוך]. וכ"כ בשו"ת הר"ן [נז, נט⁵]. ובפשוטו הנידון האם נתחדש דין הביטול כל זמן שאין נפק"מ⁶. אבל לדברי הר"ן מתבאר דל"ש ביטול משום דאדרבה מחזקו [אמנם בר"ן מצאנו סברא זו רק בדרבנן, ומשמע בראשונים שדנו מדאורייתא⁷].

[ותוס' [ע"ז סה: וע' תוס' נדה סא:]: כתבו דל"ש ביטול צמר בפשתן, דכל עיקר האיסור ע"י התערובת. וכולו חפצא דאיסורא. אבל לענין בשר בחלב, טיפת חלב שנפלה בטילה בבשר, דדרך ביטול אסרה תורה, ואין בזה חפצא של ב"ח. והאחרונים הקשו א"כ לא תליא בגדרי ביטול, ומשמע בכל מקום [וכן בר"ן כאן] דשייך לגדרי ביטול. וביארו דבעי דין ביטול משום האיסור דרבנן לאכול יחד בשר וחלב, ואף אילו לא חל על כולו שם ביטול בשר בחלב].

והתורת חטאת כתב דאם נתערב טיפת חלב בהרבה מים, מותר לכתחילה לבשל בו בשר, כיון דכבר נתבטל⁸. וביאר **הש"ך** [צט כב] דקמ"ל דהיתר בהיתר בטל, ואף דלגבי כלאים נח' בזה. והאריכו בזה **האחרונים**⁹. **ורע"א** הביא דכ"מ בלשון **השו"ע** [צה א] דמותר לכתחילה היכא דנתבטל כבר בששים. וכתב **רע"א** דקמ"ל דאף דלסברת הר"ן ל"ש ביטול, וא"כ כשמבשל מבטל איסור לכתחילה. קמ"ל דמותר.

בא"ד [דבר שיש לו מתירין] שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי, דסופו להיות נותר כמוהו. **האחרונים** [בית מאיר קב א, וכן עמד בזה **רע"א**] הקשו דמין במינו אינו בטל מדאורייתא, ואילו יש לו מתירין מבואר בגמ' ב"מ נג. דהוה רק מדרבנן. [והחת"ס י"ד צו נסתפק האם כוונת הר"ן דלא יתבטל מדאורייתא]. והאחרונים נקטו דכוונת הר"ן דהחשיבוהו מדרבנן כמין במינו.

והאחרונים [בית מאיר קב] הקשו דמבואר בגמ' ביצה דאף באיסור ררבנן אמרי' דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, ואילו במין במינו דעת ר' יהודה דבטל.

בא"ד לפי שהחילוק שבין המינין סיבת הביטול, והשווי וכו'. ומהני להשלים זל"ז¹⁰. ובאופן הב' [אפי' לא

1 **ובקוב"ע** [נט ד] ביאר דיסוד ביטול ברוב הוא משום דהמיעוט נטפל 'ומתבטל' אצל הרוב [ולכן דבר חשוב ל"ש ביטול]. ועפ"ז ביאר דברי הר"ן, דבמינו ל"ש שיתבטל אצלו. [ועי' ש שדן האם ביטול לח שאני. ועכ"פ הר"ן כאן איירי בביטול לח].

2 **והקרא** הקשה בדרך אחר, א"כ ביבש לשתרי דבר שיש לו מתירין.

3 **והקרא** ציין דבזבחים עט. נח' האם איסורין מבטלין זה את זה. ובפסחים קטו. אי מצוות מבטלות זו זו א"ז.

4 **וע' קוב"ע** [לא] דהאריך להעמיד מח' האם חמץ קודם פסח הוה היתר גמור, או דהוה איסור כלפי זמן הפסח [ומחוסר זמן אינו מחוסר מעשה]. [ונח' בזה הראשונים ע"ז עו. האם נחשב איסורא בלע].

5 **והפרי"ח** [תמז ד] הקשה דהר"ן סותר למש"כ כאן, דלסברתו כאן ל"מ ביטול היתר בהיתר. וכתב דהר"ן כאן קאי בדעת הר"ף, וליה לא ס"ל. [וצ"ע דהר"ן לקמן נט, וכן פסחים ל ציין למש"כ כאן, ומשמע דכן ס"ל].

6 **והחת"ס** כתב דלא נחשב היתר בהיתר, דיש כבר דין על הצמר דאסור לתופרו בפשתן. ודין איסור זה בטל. [ובשער"י ג כא] חלק דסברא זו שייך רק בב"ח דיש איסור לבשל. אבל אין איסור לתפור פשתן, אלא דעי' שתפרו אסור ללבוש.

7 **ובקוב"ע** [ס"ס לא] כתב דהר"ן ס"ל דיש איסור על בשר לאוכלו בחלב, ולכן שייך ביטול מדאורייתא. אבל היתר גמור לא.

8 אבל **הבית מאיר** [קב א] דייק דהרמ"א [שם] העתיקו דאם בישל בו מותר. משמע דאסור לכתח' לבשל בו.

9 **והשער"י** [ג כא] כתב דרגע לפני פסח נחשב אין לו מתירין, וחל הביטול. לפני שחל הדין דחמץ אינו בטל.

10 ומבואר בר"ן דשינוי במין, ושינוי בשם איסור שייכי להדדי, ומשלימים זל"ז. [ולא אמרי' דבאינו מינו גדר

בעית למדיק כולי האי' כתב הר"ן דמ"מ כיון דיש יותר צד היתר, נחשב יותר יש לו מתירין. [ושייך עד שתאכלנו, אף בביטול גמור דמין בשאינו מינו].

בא"ד ועלו דברי הר"ף נכונים בטעמם וכו'. [דלא נתבטל הריחא כיון דיש עכשיו צד היתר לפת, ואף שלא במינו]. **ורע"א** [צט לש"ך כב] כתב דלפי סברת הר"ף טיפת חלב דנפל להרבה מים, אסור לכתחילה לבשל בו בשר¹. [ודלא כמ"ש הש"ך [שם] בשם התורת חטאת, ולשון השו"ע צה א.].

[ובדברי רע"א מבואר דיש לקיים עיקר סברת הר"ן, דהיתר בהיתר מחזקו, ומ"מ בשעת בישול מתבטל. ואין בזה איסור לבטל לכתחילה. אלא דהקשה בדברי הר"ף מבואר דלא כן]. ויש שדנו עד"ז לפרש דכל דברי הר"ף דוקא לאוכלו יחד [בלא ביטול], אבל ע"י בישול מותר, כיון דאינו ניכר לא נחשב מבטל לכתחילה. ובשעת אכילה יש ביטול.

אבל **רע"א** תמה דבמשנה [כלאים ט א, וכה"ק רע"א בשו"ת קפט, ובמשניות שם] איתא דצמר גמלים שנתערב בצמר לרחלים, והרוב מגמלים, מותר [לכתחילה] לתפור בו פשתן, וצ"ע לרי"ף. וכ"ת דיש שם איסור בצמר רחלים לענין לערבו בפשתן, ה"נ בשר, שם איסור עליו לבשל בחלב².

והאחרונים כתבו ליישב דהמשנה שם אינו מגדרי ביטול ברוב, אלא דע"י הביטול אין ע"ז שם צמר, וכ"כ **התשב"ץ** [ב ד] דכשנתערב נעשית כבריה בפנ"ע, ולא נקרא בשם המין הראשון. ואפי' היה מחצה ע"מ היה מותר, וכפרידה דנחשב הרכבה מזגית, ולא הוה מין חמור או סוס כלל³. והאחרונים ביארו דאירי כשעירב צמר בצמר, ואיסור הכלאים חל על החוט, ולא על הצמר. [וע"ע קה"י לד].

ועוד הקשו **האחרונים** [רע"א והבית מאיר קב] מהגמ' חולין קיא: דצנן שחתכו בסכין, דאם יש משהו שומן בטל. ולא אמרי' דיש צד היתר לאוכלו בלא חלב. וכה"ק **הבעה"מ** [פסחים יח:] על הר"ף. [והראב"ד תי' דהריחא ניכר].

והנוב"י [ת י"ד קפז] הביא לשון **הרשב"א** [חולין שם] דבצנן אמרי' דלא בלע כלל [ול"צ גדרי ביטול]. **והשלמ"נ** הביא בשם **הישוע"י** דכל הנידון משום ביטול איסור לכתחילה, ובזה תלינן דלא בלע כלל.

המג"א [שיח ב] דן המבשל בשבת, דאסור לאחרים בו ביום והוה דבר שיש לו מתירין, אבל למבשל אסור לעולם. והביא דברי **הרמ"א** [יו"ד קב ד] דלדידה בטל, וכדאמרי' [יבמות פב]. דתרומה מותר לכהן ואסור לישראל, ולא נחשב יש לו מתירין. והמג"א חלק דכיון שחל עליו שם יש לו מתירין, אין לו ביטול אף לדידה. [והאחרונים דנו דלכאורה כוונתו ע"ד הר"ן, דיש עליו שם היתר שאינו מתבטל].

והמג"א הביא מקור לזה מדברי **הרמב"ם** [ביכורים ד טז, ובפיה"מ ביכורים ספ"ג] דביכורים שנתערבו מחוץ לירושלים אינו בטל אפי' באלף, כיון דלכהן יש לו היתר ע"י שמעלה לירושלים. ואף דלישראל אין לו מתירין. אבל **הר"ש** [ביכורים ב א] כתב דדוקא בנתערב בתרומה, אבל בנתערב בחולין בטל⁴. [וע"ע אפיקי ים הו].

והאחרונים [פרמ"ג קב מ"ז, רע"א סה, חו"ד קב ח, ע' או"ש מאכ"א טו י] דנו בדבר שיש עליו ב' איסורין דא' מהן יש לו מתירין, האם בטל. כגון שנדר על בשר נבילה, דהאיסור נדר יש לו מתירין, אבל הדבר לא יבא לידי היתר, האם נחשב דבר שיש לו מתירין. [האם דנים על כל איסור בפנ"ע. או דנים על החפץ בפנ"ע. ויש להאריך בזה]. והביאו **משולח צדק** [סט] דדן בביצת טריפה שנולדה ביו"ט, האם חל איסור נולד על איסור טריפה. ומבואר דנקט דמשום יש לו מתירים.

דף נב:

ורמינהו מן העדשים אסור באשישים. הר"ן כתב דמח' ר' יוסי ורבנן האם ע"י טיגון בדבש נשתנו [ונח' ר' יוסי ורבנן האם אזלי' בתר שינוי השם⁵], [ועפ"ז ביאר הר"ן דקושיית הגמ' דבש נשתנו]

- 1 הביטול על המין, ובמינו גדר הביטול הוה רק על שם האיסור]. ואף דבשעת בישול תיכף מתבטל, מ"מ [אם לא נתבטל מתחילה] אסור לבטל איסור לכתחילה. [אמנם הנוב"י קפו דן דהיתר בהיתר אינו בטל, ואפי"ה מותר לבשל דלא נחשב ביטול איסור לכתחילה].
- 2 **והבית מאיר** [קב א] תי' דאיסור כלאים תליא בחזותא.
- 3 ע' **תוס'** ב"ב יג ובראשונים חולין עח.
- 4 ומשמע דמותר אף לכהן, דכיון דהאיסור זרות בטילה, לא שייך לאסור לכהן. ואף דלכהן יש לו מתירין.
- 5 וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דאשישים הוה גופו של דבר וצורתו עדשים ממש, אלא שמשוגגים בדבש, ובכה"ג פליגי ר"י ורבנן. וביאר דבזה קום שאני, דהוה חלק מהחלב ואינו תולדה [ע' בסמוך גבי יין וגבי דבש תמרים], ואינו גופו של דבר ועיקרו [כאשישים] אלא חלק ממנו.
- 6 **והירושלמי** [הו' ברמב"ן יח. בדה"ס] איתא דהנודר מהיין לר' יוסי מותר בקונדיטון [דנשתנה שמו, ולא נקרא ע"ש היין, ואף דלא נשתנה צורתו]. ולרבנן אסור בקונדיטון [דמ"מ הוה יין, ולא דמי ליין מבושל, ע' בסמוך, דנחשב שינוי בגוף היין].

לר' יוסי]. אבל הרא"ש [נגז, ותוס' כאן] פי' דאשישים הוא פסולת העדשים¹. ולפ"ז דמי טפי לקום². ולשיטתו כתב דקשה לתרוייהו. ועפ"ז הרא"ש פי' תי' הגמ' דאף לרבנן יש חילוק בין המקומות. ועוד תי' הרא"ש דסברת רבנן דפסולת נקרא ע"ש העיקר. [ועפ"ז סברת רבנן דקום לא נחשב 'תולדה'].

באתריה וכו'. ולפ"ז מח' דר' יוסי גבי קום אינו מח' בעיקר הסברא. אבל בירושלמי [הו' ברמב"ן] איתא דסברת ר' יוסי דשם אביו קרוי עליו, ועפ"ז אף הנודר מ"ן אסור בין מבושל [שנקרא ע"ש יין]³. [וע"ע בר"ן נגז. ד"ה וחכמים]. [אבל הר"ן נגז. בסוף העמ' כתב דנחשב חד מינא, ולא הפסיד שמו]. והרמב"ן כתב דהגמ' דידן פליג.

אבל הב"י וכו"מ הביא דהרמב"ם [ט ח] לא כתב דתליא באתרא, וביאר דסמך על דברי הירושלמי דהטעם משום דשם אביו נקרא עליו. ולכן נדחק דהתירצן כתב דתליא באתרא לדעת המקשן. והלח"מ כתב דהרמב"ם למד כן דמ"ש מסתוניות, וכקוש' הר"ן [נגז].

שאני טועם למה לי. השלמ"נ כתב דכוונת הגמ' דלא היה צריך לכתוב במשנה שאני טועם, ולא שהנודר היה יכול לקצר לשונו⁴.

רא"ש ד"ה אלו. כשמייחד דבר הנאסר מועיל לאסור נתינת טעם, אבל לא לאסור היוצא מן הזיתים דמיפקד פקיד בתוכן, ודבר אחר הוא. [וכלשון הגמ' פסחים לגז, דאף שנטמאו הענבים, לא נטמא המשקה, ופרש"י דמיפקיד בתוכם ואינו חלק מהאוכל]. [ולפ"ז סברת הגמ' דלא נתכוון לאסור אלא את גוף הפר, ולא מה שמופקד בתוכו]. והקר"א דן דרך בזיתים וענבים אמרי' מיפקד פקיד, ולא בשאר מינים. ולפ"ז ספק הגמ' לא שייך בשאר מינים⁵.

ר"ן ד"ה ואיכא למידק. אלמא טפי עדיף אלו משאני טועם. וכה"ק תוס'. ותוס' תי' דחילופיהן תליא בלשון, דכאומר שאני טועם נתכוון רק למה שלפני, ולא לחליפין וגידולין. אבל לענין היוצא מהם י"ל דחמיר. [דנחשב דאיתא קמן, וזהו עיקר תי' הר"ן]. אבל הרשב"א נדחק מכח זה דאף למקשן ל"מ 'שאני טועם' כשלא אמר 'אלו', ומבעי האם אלו דוקא [לחוד], או דאף דאמר 'אלו' לא נאסר ביוצא אא"כ גם אמר 'שאני טועם'.

בא"ד י"ל, כיון דיחדינהו שוינהו כהקדש וכו'. [וע"ע בר"ן נז]. [ואף דלא נחשב לשון 'אליס' לענין יוצא]. והשלמ"נ [בשם היד שאול] הקשה דכיון דעשאן הקדש, אף היוצא יאסר כדאמרי' בחולין [קכ]: דבהקדש היוצא מהן כמותן.

ת"ש קונם פירות האלו עלי אסור בחילופיהן וגידוליהן. מבואר דקונם הוה איסור הנאה, וכ"כ תוס' [בע"א ד"ה בבשר]. ותוס' כתבו דדוקא היכא דאמר קונם 'עלי', אבל הנודר מן הענבים אינו נאסר בהנאה, ומותר להחליף.

וכן הוכיח המאירי [מז:]: מהסוגיה דחילופין כגידולין, ואילו מותר בהנאה לא שייך שיתפוס את דמיו. והקשה מזה על דברי 'גדולי המפרשים' בעירובין ל דמותר לערב בככר של קונם, וכן לסמוך ולישב עליו. [וכ"כ הרשב"א עירובין ל. בשם הראב"ד דהאוסר עליו ככר, ואומר ככר זה 'עלי', נעשה כאומר שלא אטעמנה. דלא אסרה עליו בהנאה ויכול לערב בו]. והמאירי כתב דלפ"ז הנידון של חילוף כגידולין הוא לאסור את החילופין באכילה. וכתב דלא נראה כן. [דכיון שמותר

1 ובפיה"מ לרמב"ם [וכן בערוך] פי' דאשישים הוא עדשים טחונים. שנסתנו מבריתן. ועד"ז כתב המפרש דהוא פת שיש בו קמח עדשים. [ונקטו דהבבלי פליג על הירושלמי. א"נ הירושלמי נקט דוגמא בעלמא, דהינו מקמח האשישים טיגון בדבש]. [ויל"ד האם שייכא לדין אישתני מבריתו, דלענין ברכה נשתנה ברכתו, ברכות לה: לט].

2 והשיטמ"ק [נא: בשם הרא"ם] כתב דקום הוה פסולת חלב, ולכן לר' יוסי אסור. וכתב לדעת הערוך [ושא"ר ה' לעיל] דהוה מי חלב, א"כ הטעם משום דא"א בלא צחצוחי חלב. [וצ"ב א"כ במה פליגי רבנן. ובמה תליא במח' דאשישים].

3 ומבואר דיין מבושל נחשב אישתני [וכמו פסולת היין], דאילו הוה רק שם אחר, א"כ שייכא למח' דאשישים [לסברת ר"א מן ההר]. וכ"ד רש"י [בש"ת, הו' בתוס' ב"ב צז. ד"ה אילימא] דמברכים על יין מבושל שהכל דאישתני לגרעיותא. [ועי' תוס' שם, והרמב"ן ושא"ר שם, ואו"ח רעב ח ובגר"א שם].

4 דהא הר"ן נקט דהמ"ל הלשון 'אלו' למה לי, והנודר ודאי היה צריך לומר אלו, שלא יאסר בכל הענבים, וכדאמרי' בגמ' שבעות כג למיפטר נפשיה מאחרניתא.

5 [ויל"ד דבשאר מינים אמרי' דיעה בעמלא הוא, ולכן אין לו חשיבות דמיפקד. ואפשר דמ"מ נחשב מיפקד].

לכתחילה למכור, לא מסתבר שחליפין כמותו].

ת"ש מעשה ואסר וכו'. פ' הרא"ש ופשיטא השתא דאין חילוק בין נתינת טעם לדבר היוצא. [וצ"ב דלפ"ז הגמ' חזרה מסברת הבעיא מסברא, ולא למדנו כלל מהמשנה].

והטור [ושו"ע רטז ט] פסק דהאומר קונם יין שאיני טועם, אסור בתבשיל שיש בו טעם בשר. דמספק אסור ביוצא מהם, וה"ה בנתינת טעם. והלח"מ [ה יא] כתב דלגירסת הר"ן ופסקי הרא"ש במשנה [דל"ג ז'ה'], א"כ מפורש במשנה דאסור בתערובת נתינת טעם, אף כשלא אסר יין זה. [והשלמ"נ הקשה א"כ אמאי לא הביאו מהסיפא לפשוט את ספק הגמ' שאסור אף ביוצא מהם. ועי"ש].

והלח"מ כתב ד"ל דהרמב"ם ס"ל דרק לענין יוצא מהן מיבעי, אבל אף שאומר אני טועם לא נאסר בנתינת טעם, אא"כ אמר אלו. והגמ' פושטת מכ"ש, דאם אסור בנתינת טעם כ"ש ביוצא מהם.

ת"ש דג וכו' ומותר בציר, שכבר יצא מהן. [וכ"פ הס"ז ריז טז, וש"ך יח דאסור בציר שיצא אח"ר]. אבל הרמב"ם [ט ח] סתם בזה. ובעצי לבונה [ע"ג השו"ע שם] כתב דציר הוה זיעה בעלמא, ולא נאסר. והאחרונים ביארו דתליא במח' הסוגיות חולין קיב: האם ציר הוה זיעה בעלמא.

דף נג.

ר"ן [נב: ד"ה ולענין הלכה. שאני טועם כיון דלא צריך ואמר, אפוישי איסורא. רע"א הקשה דדילמא נתכוון לאסור עצמו בכל שהוא, ובגמ' [שבועות כב:] איתא דהנשבע שלא אטעום הוה בכל שהוא. והרש"ש תי' דהיה יכול לומר שלא אוכל כ"ש. ועוד כתב דאף דאיצטרך, אמרי' דכיון דדייק כולי האי אמרי' דכוונתו אף על זה.³

בא"ד דהומ"ל קונם פירות אלו לאכילה עלי'. המחנ"א [נדרים לב] כתב דלפ"ז בשבועה לא יאסר. והביא דהרמב"ם כתב דקאי אף בשבועה, דהלשון שאני אוכל מוכיח מצד עצמו שאוסר כל אכילה שבאה לו מהן.

מן התמרים מותר בדבש תמרים. תוס' הקשו אמאי לא תנא שאם אמר 'אלו שאני טועם', דאסור ביוצא מהם. וכה"ק הב"ח [ריז]. והש"ך [יט] כתב דאטו תנא כי רוכלא וכו'. [וכ"ד הס"ז ריז טז].

אבל המחנ"א [נדרים לב] חלק דאינו נאסר ביוצא מהם. וכתב דכשאומר שאני טועם, אתינן עלה מחמת משמעות הלשון, ודוקא בזיתים וענבים שעומדים למשקין אסור ביוצא מהן. אבל בשאר דברים אין דעתו על המשקין. וכשאומר 'אלו' [ושויה חתיכה דאיסורא], אבל בשאר פירות הוה זיעה בעלמא [כדאמרי' חולין קכ:]. [וכ"כ העצי לבונה בשו"ע]. וכ"כ הרש"ש דהוה זיעה בעלמא ולא נאסר מדאורי', ונסתפק האם החמירו רבנן בנדרים. ועי"ע שלמ"נ.

ר"ן ד"ה וחכמים. ואיכא למידק וכו'.⁵ [דנקרא ע"ש אביו]. ותי' בשם הרשב"א דכיון דאישתני מצורתו מותר.⁶

בא"ד ועוד, לא שיהא עדיין תורת תמרים, אלא להפריש. והרמב"ן הביא בשם הירושלמי ליישב התם שם בנו, והכא שם אביו. וביאר הריטב"א דחומץ והדבש עיקר השם הוא מה שנתחדש עכשיו, אלא שמכנין בשם אביו לאפוקי ממין אחר. אבל קומא ומבשלה אינו עיקר השם, ואין קום אלא מחלב. ונקראין כן להפרישן מחלב גמור. [ועי"ד מש"כ הר"ן].

וחכמים מתירים. ולמסקנת הגמ' קאי אסתוניות, דמותר בסתוניות. אבל אסור בחומץ

- 1 וכתב דהוה כשלא כדרך הנאתו [ובקונמות לא נאסר, וכמ"ש המג"א שפו י].
- 2 והביא כע"ז לעיל נא: הראשונים גרסו דהנודר מטריט טרופה אסור בציר ומורייס [ודלא כר"ן שם], ואף דאינו נכלל בטריט טרופה, שהוא חתיכות דג.
- 3 ועוד כתב דבלשון שאני טועם נכלל נתינת טעם, וכי איצטרך ליוצא מהם. ובזה אמרי' כיון דדייק לאסור נתינת טעם דעתו אף על היוצא ממנו.
- 4 והמלא הרועים כתב דלא דוקא 'אלו', דא"כ יאסר ביוצא מהם. אלא דהמ"ל קונם ענבים עלי.
- 5 והלח"מ [ט ח] הביא דהרמב"ם דחה דברי הבבלי לעיל דתליא באתרא, מכח קושיה זו. וס"ל דרבנן פליגי על סברת שם אביו.
- 6 ואף דהוה בכלל המין, מ"מ נשתנה ולא נכלל בנדרו [וכמו שלענין ברכות כיון דאישתני איבד ברכתו, ואף שנקרא בשם המין הראשון].

[וע' בראשונים דהאריכו לפרש את דברי הברייתא]. אבל השיטמ"ק [בשם פירוש] כתב דמותר בין בסתוניות ובין בחומץ, דדעתו אחומץ. אלא כיון דלא פירש [ולא נחשב בכלל לשונו], מותר בזה ובזה.

מותר בשמן שומשמן, מקום שמסתפקים וכו'. בפשוטו הטעם דהוה כשם לווי. אבל הרש"ש דייק דהטעם דלא היתה כוונתו אלא ע"ז לא נאסר, וכדאמר' נד: גבי הקיז דס'.

והריטב"א כתב דבכל אלו אם אמר לכך נתכוונתי, הרי הוא כפירושו² [כדלעיל יח:]. [ויל"ד דהיינו דוקא בלשון שיש לו ב' פירושים, אבל מי שאסר על עצמו יין סתם, ואמר שנתכוון רק היום, המחנ"א הוכיח מדלעיל כד. דל"מ דברים שבלב. והבית מאיר ריז הסתפק בזה]. [ולפ"ז איירי בשכח וכדו', וע"ד מ"ש הראשונים לעיל יח:].

מהו דתימא איזיל בתר רובא וכו'. משמע דהוה בגדר ספק, והכרעת רוב. וצ"ב במה תליא הספק, הא המציאות ידוע דרובם מסתפקים. ויל"ד האם אזלי בתר רוב לקבוע על כוונת הנדר³. או לקבוע על הגברא שהוא מהמסתפקים. [וע' בסמוך].

והרמב"ם [ט ה] פסק דאף דאסור בשניהם, מ"מ אינו לוקה על שמן שומשמן. [דהוה רק חשש למיעוטא]. ובחי' ר"א מן החר ביאר דלוקה על שמן זית, דרובא דאורייתא.

קמ"ל ספק איסורא לחומרא. וצ"ב הא אזלי בתר רוב באיסורין. והב"י [רח] הקשה דברוב אנשי העיר קוראים לבשר מליח של ע"ז, מותר. ולא חיישינן למיעוטא. ועוד הקשה הלח"מ דלקמן סא: נחשב קציר וכדו' ע"פ הרוב.

והב"י תי' דהכא כולם מסתפקים אף משניהם, אלא שרוב סיפוקים מהרוב⁵. ועד"ז כתב הלח"מ [ט ה, י ט] דכיון דנוכל לפרש כוונתו על שניהם, תלינן בסתמא על שניהם במילתא דאיסורא. אבל גבי קציר, אם נתכוון לזה לא נתכוון לזה. והוה ספק בפ' לשונו. והב"ח [שם] כתב דמייירי שקוראים לשניהם שמן סתם. [וצ"ב כוונתם, דלפ"ז אין כאן ספק, ושניהם הוה בכלל לשונו בתורת ודאי. ומבואר בראשונים דהוה גדר ספק].

והט"ז [רח א] כתב דכל שיש ספק בגוף הנאסר אזלי לחומרא. אבל כשאינו ספק בגוף הנאסר אזלי בתר רוב. [וצ"ב].

והש"ך [ג] העמיד דהתם איירי דפירש דבריו, ולכן לא אזלי לחומרא.

והבית מאיר [רח] כתב ליישב דהיכא דהרוב והמיעוט סותרים זא"ז אזלי בתר רוב, אבל היכא דאין סתירה ל"מ להכריע. וע"ע שלמ"ג.

והבית מאיר [אה"ע מה] הביא דברי הראשונים [קידוש נ: דרוב התלוי במעשה ובמנהג החמירו רבנן. וסמכו דוקא רוב התלוי בטבע. [והביא מכאן דבכל איסורין החמירו, ולא רק בעריות].

ועד"ז כתב השיטמ"ק [בשם רא"ם ושיטה] דבכל מילתא דתליא בשמא לא אזלינן בתר רובא דאיכא למימר האי גברא לישניה בתר מיעוטא. והביא דכה"ג אמר' בב"ק כז, וב"ב סא דאין הולכים בממון אחר הרוב כה"ג דתליא בשם ובלשון. [והטעם אינו משום דלא הלכו בממון אחר הרוב⁶].

וחתנו [של הבי"מ, בסוגריים שם] כתב דהכא לא אזלי בתר רוב, כיון דהוה דבר שיש לו

1 [אמנם צ"ע דהר"ן נד: כתב דמהני רק במה שאינו בכלל עיקר הלשון. וע"ע לקמן נה: גבי טען והזיע].

2 [ויל"ד האם כוונתו אף לאסור, דאם נתכוון לכך נאסר. והא אינו בכלל לשונו].

3 וכ"מ בשיטמ"ק [בשם רנב"י] דילמא נתכוון למיעוט.

4 ומבואר מדבריו דאילו הוא מהמיעוט, אסור בשמן שומשמן ומותר בשמן זית. [וצ"ב וכי יחשב שם לווי משום כן. ומשמע דמתפרש הנדר נגד הרוב].

5 והט"ז [א] הקשה א"כ אף בזה ניזל בתר רוב הסיפוק. ומה לי גברא, ומה לי סיפוק. [ומשמע דהבין דיש כאן הכרעה ע"פ העתיד מה דעתו לאסור. וצ"ב].

6 והגליון מהרש"א ציין לדברי הסמ"ע [שסט ה] דאף דרוב רועים גנבים, ותולים את הרועה ברוב. אבל היכא דידוע שיש לרועה הזה מיעוט שאינו גנוב, אפשר להקל. [וצ"ב].

7 [ויל"ד דכוונת הלח"מ דכיון דבסתמא מתפרש הלשון אף ע"ז, בגדרי הכרעת הספיקות אין ספק מוציא מידי הלשון. וממילא אף הלשון מתפרש ע"פ הספק. אבל מ"מ שייך לגדרי ספיקות].

8 אבל השלמ"נ כתב דמשום חומרת נדרים החמירו כמו עריות.

9 [וכן הריטב"א ושיטמק בשם רנב"י כתבו דבסוגין לא הלכו אחר הרוב, וכה"ג אמר' [בב"ק שם] דלא הלכו בממון אחר הרוב. וצ"ב].

מתירין. והר"ן [ביצה ס"פ אין צדין טז. בדה"ר] נסתפק האם מהני כל דפריש ביש לו מתירין¹.

ובשביעית אסור בירקות שדה. המקד"ד [שביעית] כת' לדעת הראשונים דאיסור ספיחין הוה אף קודם ביעור, צ"ל דאיירי הכא בירקות שאין רגילין לזורעם, כגון העולים במדבר. [ע' רמב"ם שמיטה ד ד]. אבל לדעת רש"י [פסחים נא:] כל הספיחין מותרין קודם הביעור.

והרמב"ם [ט יד] השמיט הדין בשביעית. והרלב"ח [ט, הו' בס' הליקו'] כ' דנכלל בהא דהכל לפי המקום והזמן. וע' קר"א.

דף נג:

ר"ן ד"ה אבל במקום. בין בירקות השדה ובין בירקות הגינה. וכ"כ הרשב"א, אבל הביא דבירושלמי משמע דאסור רק בגינה. [וע' יפ"ע].

איספרגוס. פ' הרא"ש והר"ן [בע"א] דהוא מין כרוב. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י². אבל הרמב"ם פיה"מ כ' דהוא המים שבישלו בו הכרוב. והביא בשם ר' האי גאון שהוא גוף הכרוב ששורין ביין, ואסור בו, כיון שהוא גוף הכרוב.

והתוס' רי"ד הקשה מ"ש מהא דלעיל [נב:] דהנודר מהענבים מותר ביין. ות' דכיון דהכרוב אינו עומד לאכילה חי, אלא ע"י משקה זה, דעתו עליו. אבל הרמב"ם [שם] כתב דמי שלקות כשלקות. [ומשמע כוונתו דיש לזה דין עצם הפרי, וכמו לענין ברכה, ברכות לט. מי סילקא כסילקא. ע"ש תוס' ורשב"א].

אסור בשום. ברא"ש משמע דאסור בשום אפי' בלא מקפה, כיון דהדרך לעשות ממנו מקפה. וכ"מ בר"ן דשום לבד נחשב מקפה. אבל הריטב"א אף ראשי שומין שנותנים במקפה בכלל מקפה. אבל שומין בעלמא מותר. וכ"מ בר"א מן ההר.

מן השום מותר במקפה. הריטב"א כתב אבל אסור בשום שבה. אבל תוס' כתבו דמותר בשום שבמקפה, דהוה לח. והנמוק"י כתב דהוה כנודר מהיין דמותר בתבשיל שיש בו טעם יין [דנתכוון רק בעין]. והט"ז [ריז יא] ביאר דהנודר משום מתפרש דלא אסור אלא בפנ"ע. וכשנותנו במקפה הוה מידי אחרינ'.

הדרן עלך הנודר מן המבושל

1 והמשנ"ל [מעילה ז ו] הביא כמה ראיות דכל דפריש אמר' ביל"מ. ודן לחלק בין איתחזק איסורא.
2 ורשב"ם [פסחים קי:] כתב דבלשון פרסי נקרא כרוב אספרגוס, ועושין מכרוב ויין משקה לרפואה ושותים כל בוקר [כדאיתא התם, וכ"כ רש"י ברכות נא. דהוא כוס שהיו שותין לרפואה אליבא ריקנא].

דף נד.

פרק הנודר מן הירק

מותר בדלועין. הר"ן מביא ב' פ', א' דלועין הוה פרי' [ובשיטמ"ק בשם רנ"י ביאר דירק' הוה דבר שהעלין נאכלין כגון צנן וחזרת]. ב' דירק נאכל כמות שהוא חי [וכ"כ הרא"ש בגמ'].

והא מהירק נדר. פ' הר"ן לר' עקיבא פריד', ואע"ג דלר"ע מהני מימליך שליחא, לא סגי בהכי, כיון דאינו ירק. דול"מ מימליך שליחא בדבר שבדאי לא נקרא כן. וכ"כ המאירי דהמלכת שליח מהני רק כשנודר בלשון כוללת, אבל כשנדר בלשון פרטי אינו אסור בשאר מילי אע"פ שיש שם המלכת שליח. כגון הנודר ממין א' של ירק, אע"פ שהשליח נמלך במין אחר, אינו נכלל בכלל נדרו.

אבל המאירי פ' דקושיית הגמ' דאין השליח נמלך מירק הנאכל על השולחן לדלועין.

ודילמא ירק הנאכל בקדירה. הב"ח [ריז יא] דייק דהוה ספק, והקשה א"כ עכ"פ יאסר מספק אף בדלועין. [ובטור מבואר דמותר]. וכתב דכיון דיותר מסתבר לרבות ירק הנכבש, א"כ מספק אין לנו לרבות טפי. [ודייק כן מלשון הרא"ש דבלשון בנ"א נקרא יותר. ועד"ז כ' הר"ן דכיון דאינו בכלל עיקר הלשון, אין סברא לרבות א"כ מוכח]. אבל המאירי פ' דכוונת המקשן 'ודילמא' דהוה כעין ודאי.

ר"ן סוד"ה באומר. ומותר בכל מה שמתבשל, אע"פ שפעמים נאכל חי. הש"ך [ריז הו, וכן המהרש"ל וב"ח שם] כתב דנאסר במין ירק הנאכל חי, ואסור לאוכלו אפי' ע"י בישול. והשלמ"נ כתב דכ"ד הר"ן, ומש"כ דמותר במתבשל, אפי' שפעמים נאכל חי, היינו שהמין נאכל ע"פ רוב בבישול, ונקבע ע"פ רוב דלא נחשב ירק.

אמר אב"י מודה ר"ע, דאינו לוקה. פ' הרא"ש דלחומרא אסר, מ"מ כיון שאינו לוקחו בלא המלכה לא בריר לן שהוא מינו. וכ"כ הרשב"א בשם איכא דמפרשי דכל מימליך שליחא הוה ספק. [וע"ע בסמוך]. [שהרי אף השליח מסופק בזה. וצ"ב במה תליא ספק זו, האם הוה ספק בדעתם, או בעצם הלשון. או דכל דבר שאינו מוכרע מוגדר כספק, וחל ע"ז נדר מספק].

אבל הר"ן כתב דהכא גרע דדלועין לא משתמע אלא מרבויה, אבל כל מימליך שליחא הוה ודאי, ובסמוך הוכיח כן מקושיית הגמ'. וכ"ה מסקנת הרשב"א. ותוס' [בסמוך ד"ה מיניה] כתבו דדוקא בדלועין דאינו בכלל פרי¹⁰.

והתוס' ר"ד כתב דהא דמימליך שליחא אינו דאורייתא¹¹ [ועפ"ז נדחק דרב חסדא לא ס"ל כן, ואב"י בסמוך השיב לו לשיטתו]. וכן הוא לשון תוס' [חולין קד. ד"ה הא] דאפי' ר"ע מודו דאינו אסור מדאורייתא, כדאמר דמודה ר"ע דאינו לוקה.

- 1 והקרא הביא מהתוספתא הנודר מהפרי אסור בקישואין ודלועין.
- 2 ורש"י [ב"ב יח.] כתב דירק של מיני מאכל, היינו כרוב שומין וכרשין.
- 3 [צ"ב כוונתו דעיקר הפרי בצנן וחזרת הוא השורש, ולא העלין].
- 4 והתוס' ר"ד כתב דירק איקרי או שהוא עלין כגון כרוב ותרדין. או שהוא נאכל חי כגון פול.
- 5 אבל השיטמ"ק בשם ר"ץ כתב דקושי' הגמ' דמשמע דלרבנן אסור בכל שאר מיני ירקות, בין חי ובין מבושל. ובזה הקשה דמשמע חי.
- 6 ויל"פ דסברת ר"ע דמימליך שליחא הוא סימן דאף פרט זה שייך לכלל [ואף שאינו עיקר הכלל], אבל היכא דודאי אינו מהכלל, ע"כ הא דמימליך הוא שליחות נוספת דומה. ולא הוה בירור על השליחות הראשונה.
- 7 ולפ"ז תי' הגמ' דאמר ירקי קדירה. ובזה נמלך דדמו לדלועין. ודלועין הוה פרי, כיון דהעלין לא נאכלין. [ואילו לר"ן תי' הגמ' דהלשון ירקי קדירה כולל {קצת} את דלועין].
- 8 ולכאורה בר"ן משמע דהוה סברא בעצם הלשון, וע"ז אמרי' דמספק נשאר חזקת הלשון. ואילו הרא"ש כתב דהוכרע כוונתו לכך.
- 9 אבל הס"ז [ג] חלק דסתם ירק אינו מבושל, ואם בישלו מותר.
- 10 וכ"כ המאירי דהכא הוה ספק משום דלועין הוה בכלל פרי, ואינו ירק לגמרי. וכתב דכל דבר שאינו אותו מין לגמרי, אע"פ דנכללו באותו לשון אינו לוקה. אבל הנודר מהבשר, ומימליך שליחא אכבד וטחול, ע"ז הוה מין א' ולוקה עליו.
- 11 וכ"כ השיטמ"ק [בע"ב בשם שיטה] דכו"ע מודו מדאורייתא לא מיניה הוא, ורק להחמיר בנדרים.

אבל השיטמ"ק [בשם ר"ן] נקט דמימליך שליחא נחשב מינו, אפי' מדאורייתא. מ"מ אינו לוקה. דהוה התראת ספק דיכול לטעון שנתכוון לכך.¹

והרמב"ם [ט ו] לא הזכיר דאינו לוקה, והכס"מ הקשה אמאי השמיט כן. והרלב"ח [ט הו' בס' הליקו] כתב דס"ל כר"ן דדוקא דלועין הוה ספק, אבל בשאר מימליך שליחא הוה ודאי. אבל הקשה דהרמב"ם השמיט דין דלועין לגמרי.²

והלח"מ [ט י] נקט דהרמב"ם לא פסק כדברי אב"י. והאחרונים כתבו דהרמב"ם דחה דברי אב"י מקוש' רב חסדא בסמוך מבואר דהוה ודאי. והלח"מ כתב דבסמוך משמע דאף אב"י לא ברירא ליה כדבריו. ובחי' חת"ס כתב דהרמב"ם גרס אב"י אמר, והוה תי' נוסף.³

מאן תנא וכו' ואי כר"ע, למעול בעה"ב וכו'. הראשונים הקשו דאף לר"ע הוה ספק [כדלעיל דאינו לוקה]. והר"ן ורשב"א הוכיחו מזה דר"ע ס"ל כן דוקא גבי דלועין, דמיתור הלשון. ותוס' [בת' האחרון] תי' דקושיית הגמ' מהא דהשליח מעל [הא הוה ספק].⁴ ותוס' הביאו י"מ דזהו תי' אב"י, מי לא מודי דבעי אימלוכי, והוה ספק.⁵

דף נד:

קרביים לאו בשר. כתב המפרש שמעתתא אחריתי היא, אבל לענין נדרים אסור. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י. ור"א מן ההר חלק דאף זה מדברי רשב"ג [דמתיר בקנה].

אבל השיטמ"ק [בשם ריטב"א] כתב דרבנן אסרי דוקא בקנה, דבכללו הכבד וריאה. אבל שאר בני מעיים אינו בשר לכו"ע.⁶

אוכליהן כבשר, לענין זביני לאו בר איניש. רש"י [מעילה כ:]: פי' כלומר שהקונה בדמי בשר, לאו בר איניש אצל כל אדם, דכיון דמניח מלקנות בשר, וקונה אלו. ותוס' שם כתבו דנפק"מ דאם נמצא שלא היו ראויין אלא לכלבים, לא נחשב מקח טעות. דבסתמא לא קנה לאכילה.

הקיד דם לא יאכל, לא ביצים. השיטמ"ק [בשם רא"ם] הביא י"ג בצלים. וכתב דביצים מגולגלים טובים להקזה. [וע"ע ס"ז ריז ז ונה"כ].

ולא בעופות. השיטמ"ק כ' דאיירי בעופות קטנים הפורחים, אבל הגדלים בבית, כגון תרנגולים אדרבה בריאין טפי.

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. קי"ל כר"ע, דמחמיר. וכ"כ הר"ף [חולין שם] דספק דאורי' לחומרא. וכ"פ הרמב"ם [נדרים ט י]. אבל הרמב"ם בפיה"מ [כאן] כתב דהלכה כת"ק. ובחי' ר"א מן ההר הקשה בזה סתירת דבריו. והאחרונים תי' דהרמב"ם ס"ל דת"ק דמתני' פליג אר' עקיבא דלועין אינו מימליך שליחא. ובזה פסק כחכמים, אבל בדין מימליך שליחא פסק כת"ק.⁷

בא"ד וזה שלא כדברי הרמב"ם דדגים לא מיתסרי וכו', ועופות מיתסרי בכל דוכתא. והמהרי"ק [קעו] כתב דמקור הרמב"ם מהגמ' חולין קד, דגזרו בשר עוף בחלב, ולא גזרו לאסור בשר דגים בחלב. וע"כ דדגים לא הוה בכלל בשר. [והאריך טובא]. ומ"מ בסוגיין משמע

1 [ויל"ד האם כוונתו דא"א להלקותו, דשמא נתכוון לכך. או דכל זמן שאינו טוען, תלינן לאסור, ונחשב ודאי לענין מלקות. ומ"מ נחשב התראת ספק, כיון דהמתרה יודע דיכול לטעון כן. ולפ"ז קאי כדעת רש"י [שבועות לז]. דאף היכא דהוה ספק למותרה נחשב התראת ספק. אבל תוס' [שבועות שם ד"ה הזיד, וכתובות לג. ד"ה ניתר] ס"ל דכיון דהמתרה יודע לא נחשב התראת ספק.

2 והאחרונים ציינו דבפיה"מ הביא דברי הירושלמי לחלק בין דלעת מצרי ויוונית, ודלא כבבלי בזה.

3 אבל החת"ס דן דהרמב"ם פסק כאב"י דהוה דרבנן, וע"פ הגמ' בחולין. והראש יוסף [חולין קד]. כתב דהרמב"ם הוכיח מהגמ' שם דהוה ודאי [וכקו' תוס' שם ד"ה הא], ופליג על סוגיין. [ואב"י לשיטתו בחולין דתי' באופ"א].

4 והק"נ [ב] כתב דקושיית הגמ' למעול בעה"ב מספק, וכן שלח.

5 אבל שא"ר פי' תי' אב"י דאף דנחשב בכלל המין, כיון דצריך לימלך, אינו מונח בשליחותו בלא שנמלך.

6 והביא בשם הר"ף להסתפק בזה. וע"ע חי' הריטב"א. והשיטמ"ק הביא י"מ דקרביים אף רשב"ג מודה, לפי שיש בהם שומן יותר.

7 ועוד תי' הרש"ש דגבי דלועין פסק כרבנן, דהוה כמין ס"ס, דהר"ף פסק כר"ע מספק, ובדלועין אף לר"ע לא ברירא ליה.

דאין חילוק בזה. והרלב"ח [ט' הו' בס' הליקו'] כתב ליישב דפשיטא דברוב מקומות מימליך שליחא אעופות, ולא אדגים. אלא דהגמ' כאן מקשה מאי פסקת, הרי יש מקומות דאף אדגים מימליך.

והגר"א [ריז' יא] כתב דבזמנינו נשתנה הדין, דעופות הוה בכלל בשר, אף בלא מימליך שליחא. ורק לענין דגים תליא במימליך שליחא¹. וכתב דלפ"ז מיושב תמיהת הר"ן. [ולפ"ז הרמב"ם קאי בזה"ז, וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ חולין להדיא²].

בא"ד ובדכיבין ליה עיניה וכו' אינו יודע מתי יתפא. ומבואר דאף היכא דמסתפק האם יאכל בשר, אין דעתו לאסור.

ר"ן ד"ה ומסתברא. דבשר מליח, כיון דבשר ממש הוא. [והרשב"א נסתפק בזה, אבל השיטמ"ק בשם הרא"ם התיר אפי' בכה"ג]. ולסברת הר"ן ל"מ כיבין עיניה ויום הקזה אלא לענין מימליך שליחא, ולפרש את לשונו. אבל בדבר דהוא מעצם לשון הנדר לא אזלי' בתר הכ' אומדנא³. [וע"ע לקמן נה: במה מהני טען והזיע לפרש הלשון].

דף נה.

הנודר מן הדגן, וחכ"א אינו אסור אלא בה' מינים. הריטב"א כ' [דרבנן ס"ל] דלא קרי אינשי אלא להכי [ונח' בלשון בנ"א]. א"נ מסתמא האי גברא נתכוון ללשון התורה. [וצ"ב דבכל המסכת אזלי' בתר לשון בנ"א].

וכפרוץ הדבר וכו'. הרא"ש פי' דתקנו מעשר לירק. והר"ן פי' דתקנו להביא לבית האוצר. ועוד פי' החת"ס [ע"פ רש"י נחמיה י לו] דתקנו ביכורים בשאר פירות. והחת"ס תמה דלא מצאנו כן בתלמוד דיתחייבו בביכורים מלבד ז' מינים.

ואי אמרת כל דמידגן משמע. פי' הרא"ש דכיון דכתיב ברישא דגן, א"כ מה הוסיף בסיפא [שיתחייב מדרבנן]. והרא"ש הוסיף דהיינו בלשון בני אדם, אבל פשיטא דדגן דקרא הוה רק ה' מינים. [והתוס' פי' דקרא דדברי הימים איירי בלשון בני אדם. והרש"ש [וכן פור"י לעיל מט.] הביא דהפסוקים בדברי הימים נכתבו בלשון בנ"א].

אבל המפרש פי' דאי אמרת כל דמידגן, א"כ כולו חייבין במעשר מדאורייתא, א"כ מה בא חזקיה להוסיף לחיוב. וכ"כ השיטמ"ק [רא"ם בשם ר"י], וכתב דקושיית הגמ' לאו דוקא, דלא אשכחן כן. ועיקר התי' דלשון תורה לחוד. ועוד כתב דכוונתו הגמ' דפשיטא דיש לגזור תרומ' בכל הנקרא דגן. ועוד כתב דגזרו מימי שלמה לחייב קטנית בתרומ' מ, ובזה הוסיף חזקיה בירקות [ופירות].

והרמב"ן [ב"מ פח.] כתב דלר' מאיר כל דמידגן מתחייב בתרומ' מדאורייתא, ואפי' קטנית. אבל תוס' [בכורות נד.] בשם ר"ת [כתב דסברת ר' מאיר דוקא בנדרים הלך אחר לשון בנ"א. והר"ש [ריש מעשרות] נסתפק בזה, והביא דבסוגיין משמע דקטנית הוה דאורייתא.

לאתווי פירות האילן. [דאיתרבי בכל תבואת שדה⁴]. הרמב"ן [ב"מ פח., וכן הר"ש ריש מעשרות] הוכיח מכאן דתרומת פירות האילן הוה דרבנן, ולכן איצטריך חזקיהו לתקנו. [וכפי' הרא"ש, אבל לפי' הר"ן הפסוק קאי במה שזירז להביא לבית האוצר. וי"ל דנתחייבו כבר מדאורי']. והקשה בזה על דעת הרמב"ם [תרומות ב א] דפירות האילן חייבין מדאורייתא⁵. [וע"ע תוס' ר"ה יד, בכורות נד.].

והרמב"ן הביא דהראב"ד סבר דז' מינים חייבין מדאורייתא. וחזר בו מסוגיין דמשמע דדוקא דגן, וכל פירות האילן מדרבנן. אבל השיטמ"ק [בשם ר"ץ] כתב כגון פירות האילן דלאו מז' מינים. [אבל ז' מינים חייבין מדאורי'].

1 והס"ז [ריז' ט] הביא מהמהרש"ל דהאינדא אין דרך לימלך שליחא אדגים.
2 וי"ל הרמב"ם בפיה"מ [חולין ח א] דבזמן שחיברו המשנה היו עושים שהנודר מהבשר אסור אפי' בדגים.
3 [ועוד דאין לו סיבה חיובית שלא לאסור. אלא דאין לו ענין לאסור].
4 והמצפ"א הביא דבגמ' [ערכין יד:] מבואר דקרא דשני תבואות קאי אף אאילנות. וכן תוס' [ב"ב כח.] כתבו כנס תבואתו קאי אענבים, דכתיב תבואת הכרם. א"כ הוה בכלל תבואה.
5 והרמב"ן כתב דכ"ד הירושלמי, ודעת הבבלי דהילפותא הוה אסמכתא בעלמא.
6 וי"ל דהרמב"ם יפרש כדעת הר"ן [או שאר פי']. אבל החזו"א כתב דהרמב"ם מפרש דקאי בצלף, דהוה פירות האילן וחייב מדרבנן.

דליתנון תליסר אלפי זוזי, מן עללתא דנהר פניא. [הריטב"א הביא דכע"ז איתא בגמ' גיטין סו., ולמסקנא אמר' דיש לו מדמין, וליפות את כוחו].

הדין מיוצא דמי למיוצא דרבא. פי' הרא"ש והר"ן שהיה רגיל לתת רבע יין. ומזיגה דעלמא הוה שליש. וכ"כ תוס' שבת עז. בשם ריב"א. אבל ר"י חלק דבגמ' שבת שם משמע דעיקר מזיגה נותן רבע רביעית יין, וכ"כ רש"י שם. ורש"י [עירובין נד.] פי' דרב יוסף הכיר, דרבא היה בקי ליתן מים במדה.

דף נה:

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. אבל לגבי נדרים נקטינו לחומרא, וכולן בכלל. וכ"כ בפסקי הרא"ש. והק"נ [ה] הביא הסוד [ושו"ע ריז יח] כתב דאינו אסור אלא בה' מינים. וע' ב"י וב"ח [לא] ונו"כ.

רא"ש ד"ה טיסני. ואע"פ שקודם שחילקם היה אסור בחטים, עתה שנחלקו אינן בכלל דגן וכו'.¹ א"נ, שנחלק קודם נדרו.² וכן דן הרשב"א [נה]. כשאסר עצמו בחטין, ונעשו קמח. ודחה דנעשית קודם נדרו. ולהך תי' ה"ה כל דבר שנשתנה שמו, אם נעשית אחר הנדר אסור.

והקרא [נד.] הביא בשם הקרבן העדה להקשות [גבי פול המצרי שנתייבש], דאיסור שבהן להיכן הלך.⁴³ ותי' דכיון שנתייבש תו לא מקרי ירק, ולא אסר עצמו אלא במין שנקרא כן. וכ"כ השיטמ"ק [נב:] דמותר בגריסים מבושלים, ואף שנתבשלו אחר נדרו. דלשון גריסין משמע חיין. ולא דמי לציר [דאמר' נב: דכבר יצא].

והשיטמ"ק [נב בשם רי"ץ] חילק דהנודר מחלב [סתם] ונעשה גבינה, כיון דנשתנה שמו מותר. אבל הנודר מחלב זה, ונעשה ונעשית גבינה אסור. וכמו שאסור בטעם היוצא [במשנה נב.]. וכ"כ הס"ז [ריז טז] לענין קום, ודבש תמרים.

וכע"ז נידון הירושלמי [הו' בר"ן לעיל ל ולקמן פד.] הנודר מיורדי הים, דדעת הירושלמי נקבע במי שהיה יורד הים בשעת הנדר. [בין לקולא ובין לחומרא]. והר"ן [פד.] כתב דדעת הבבלי דנאסר אף במי שנכלל בלשון הנדר אח"כ [ולחומרא]. ולכאורה בנודר מפירות אף הירושלמי ס"ל דנאסר מפירות שגדלו אח"כ. וצריך לחלק דבנודר מאדם, נחשב שאוסר עצמו בבני אדם מסויימים, ע"פ הסימן שכללו כיורדי הים. משא"כ בפירות אסר עצמו במין, ומה שאינו בכלל המין אינו נאסר.

עכ"פ מי שהיה יורדי הים בשעת נדר, ואח"כ נהיה יושב יבשה, לכ"ע לא פקע איסורו. וזהו סברת הת' הב' של הרא"ש. אבל לת' הא' נחשב שאסר עצמו בשם המין, ולא בחפץ הפרטי.

הנודר מפירות השנה, ומותר בגדיים וכו' וביצים. השואל בשו"ת הרשב"א [ג שה] נסתפק הנודר מפירות, האם ביצים הוה בכלל [כיון דלא אמר פירות השנה]. והרשב"א השיב דתליא לפי המקום והזמן, ולפי המנהג אצלו ביצים אינם בכלל פירות. [וע"ע לח"מ ט יב]. ובתשו' מיימוני [הפלאה ד] כתב דמ"מ כשאומר כל פירות שבעולם אסור בכולם [כדמוכח בשבועות כט. דא"א לעמוד בזה].

ואם אמר גדולי קרקע עלי וכו'. הב"ח [ריז לה] כתב דהנודר בגידולי קרקע אסור אף בבע"ח, דנחשבין גידולי קרקע [כדאמר' בעירובין כז: אבל תוס' [שבת עג: וכ"מ] כתבו דלכמה דינים לא נחשבין גידולי קרקע]. והט"ז [ריז כט] חלק דבלשון בני אדם לא מקרי גידולי קרקע.

ר"ן ד"ה ואם. לעולם לא הוי נדר, דא"א לו לקיימו. [וכ"כ תוס' שבועות כט.]. וע"ד הא דאמר' לעיל טו. דהנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר. ובגמ' לעיל מבואר דאף לא חל נדר. [ולא חל חפצא של הקונם במקום שא"א לקיימו, וע' מה שהו' לעיל שם בזה].

והאחרונים [אפיק"י לג ה] הקשו דהר"ן [שבועות י. בדה"ר] נקט דהנשבע שלא יאכל ז' ימים

1 ולכאורה קושיית הרא"ש בכל אופן שאסר עצמו, ואף דלענין נתינת טעם כשאסר בלשון 'אלו' אסור בנתינת טעם [ולדעת פסקי הרא"ש לעיל נב. אף כשאסר עצמו סתם], דבאופן דהדבר נשאר באיסורו, הטעם היוצא אסור. אבל כשפקע איסורו, אף הטעם היוצא מותר [וכה"ג מצאנו בכ"מ].

2 ולפ"ז אם נחלק אחר נדרו אסור. ויל"ד האם דוקא ב'אלו', דאסור ביוצא מהן [כדלעיל נב:]. או דיוצא מהן הוה מפקד פקיד, ואילו הכא הוה הבדר הנאסר בעצמו.

3 [כדאמר' לעיל כט.]. אבל למש"כ הר"ן שם דלכ"ע בקונם פרטי לא אמרי' כן, לק"מ.

4 והקו"ע העמיד במה שנתייבש קודם נדרו. [וכתי' הב' ברא"ש כאן].

אינו שבועת שווא [אלא יאכל כשיסתכן, וע' מה שה' בזה לעיל], דהא אפשר שיעמוד בלא אכילה. [ולא דמי לשינה שיישן בע"כ]. וחלק בזה על הרמב"ם [שבועות ה' ח] דכתב דהוה שבועת שווא. [ושוב כתב הר"ן דהוה לבטל את המצווה, דאסור לסכן את עצמו]. והאחרונים הקשו דהר"ן כאן סותר משנתו, דכתב דלא חל קונם בפירות שא"ל לקיימו. והרי אפשר לעמוד בלא אכילה. וצע"ג.¹

ר"ן ד"ה תוספתא. הילכך אנן וכו', אם נדר בלה"ק אסור. [וכ"כ הרשב"א מט, וע"ע מש"כ התוספת שבת ה' לקמן נו:].

בא"ד אבל נודר מן המזון אינו אסור אלא בה' מינים. [כדאמרי' בגמ' עירובין]. ורע"א [בשו"ע ריז יט] הקשה אמאי לא יאסר באורז, דקיי"ל [ברכות לז, או"ח רח] דאף על אורז מברכים ב"מ מזונות.²

[ובגמ' עירובין שם מקשה על רב ושמואל דס"ל דרך ה' מינים איקרי מזון [ומברכים ב"מ מזונות]. ותוס' [שם ד"ה לימא] הק' דאף מאן דפליג ארב ושמואל, ס"ל דרך על דוחן ואורז מברכים מזונות. אבל שאר מילי לא איקרי מזון. ותי' דלמאן דפליג כל מילי הוה מזון, אלא דתקנו ברכת ב"מ מזונות היכא דקובע סעודתו.³ והאחרונים העירו דעפ"ז להלכה [דלא קיי"ל כרב ושמואל] הנודר מהמזון צריך להיות אסור בכל חוץ ממים ומלח. וע"ע נשמת אדם [נח ב]].

שלא נתכוון. הש"ך [רטז כה] כתב דה"ה מי שהיה טעם יין קשה לו אזלי' בתר כוונתו, ואף שאסר עצמו מיין סתם, אסור בתבשיל שיש לו טעם יין. והמחנ"א [ס"ס לב] חלק דכיון דלא נדר כן להדיא.

תניא יוצאין בשק עבה וכו'. פי' הר"ן ולא שק ממש, אלא כעין שק, דהא תני סיפא. [והמשנ"ב [שא עג] כתב דבזה"ז רועים הולכים בשק ממש]. ויל"ד האם כוונת הגמ' דגדרי הוצאה בשבת לא תליא בלשון בנ"א לענין נדרים. או דתרי גווני שק, וע"ד מ"ש הר"ן.

דף נו.

מן הבית. [משמע דאסר מין בית, ולא בית מסויים]. הרשב"א [ותוס' סוכה ג.] הביא מהירושלמי דאינו נאסר אלא בבית שיש בו דע"ד.

רא"ש ד"ה וחכמים. נראה דחכמים מודים בחדר ויציע, דהמוכר את הבית לא מכר את היציע, אלמא בלשון בנ"א אינו בכלל בית.⁴ והתוי"ט [ב"ב ד א] הביא מכאן דהמוכר בית מכר את העליה. [והטור חו"מ ריד הביא בזה כמה דעות]. וכן הק' הלח"מ [ט טו] דהרמב"ם [מכירה כה א] חילק דמכר את העליה הפתוחה לבית, וכשאינה פתוחה לא. ואילו לגבי נדרים לא חילק בזה. והקרא [וכן הרש"ש ב"ב סא.] כתב דבסוגיין עלייה נחשב בית בפנ"ע, והמוכר את הבית יכול ליתן עלייה.⁵ אבל אינו נכלל כחלק מהבית שתחתיו.

מאן תנא וכו' דאי רבנן ל"ל קרא וכו'. השיטמ"ק הקשה דנימא דסברת רבנן רק לענין לשון בנ"א. ותי' דהכא כיון דלא ידעינן לשון בני אדם, ובמקום דלשון בנ"א מסופק אזלי' בתר לישנ' דקרא, וכמ"ש תוס' [יבמות עא. ה' לעיל לא:].

ר"ן ד"ה בבית. ל"ג הכא יציע. והתוס' הרא"ש כתב לקיים הגירסא, דבגמ' ב"ב סא. מבואר דיש ב' גווני יציע, ובדקא חלילה מטמא בנגעים אבל אפתא אינו מטמא בנגעים.

עליה הא לא מחבר לארעא. בשיטמ"ק [בשם הרא"ש] כתב כלומר סמוך לקרקע, ועלייה הוה מחובר דמחובר. [וקמ"ל דמקרי מחובר].

1 וצריך לחלק בין נדר לשבועה. דקונם לא חל אף אם בפועל לא יתקיים. משא"כ שבועה דתלי האם בידו שלא לעבור. וצ"ב, ובגמ' לעיל משמע דתליא בהדדי. [ואפשר דגבי שבועה הוה איסור גברא, אם נדחה מחמת דין פיק"נ לא נחשב שעבר על שבועתו. אבל איסור חפצא, אף דהותר לגברא משום פיק"נ, מ"מ עבר על החפצא].

2 ובביא"ה [רח ח] הביא דעת כמה ראשונים דכל דבר דזיין וסועד הלב [תפו"א, תירס], דיכול לברך במ"מ.

3 ומ"מ כתב החיי אדם [ה' בשעה"צ רח לא] דבדיעבד יוצא ברכת מיני מזונות, חוץ ממים ומלח.

4 [והקרא דן דאפשר דהוה ספק, וספק ממונא לקולא. ולענין נדרים יאסר מספק. ועוד דלגבי מתנה דעת הרמב"ם [מכירה כו ה, עי"ש במ"מ] מבואר דהננות בעין יפה נותן אף את החדר ועלייה, וע"כ הוה קצת ספק. וע' רש"ש שם שהרגיש בזה].

5 ויל"ד שכאסר עצמו בית זה, האם יאסר בעליה לפ"ז].

בית מבתי. שמקנה זכות גמור בבתי, והראשונים [ריטב"א ונמוק"י, ורמב"ן וש"ר גיטין ט.]. הביאו מזה דחל בזה מכירה, ואין בזה חסרון דאין אדם מוכר דבר שאינו מסוים [וכמו שהביאו שם בשם הר"י מגאש והרמב"ם, ו"מ בר"ף ורש"י שם].

ומבואר דחל מכירה גמורה, ואף דלא סיים איזה בית. וכמו המקדש א' מב' נשים [קידושין נ.]. והאחרונים דנו האם חל על א' מסוים, אלא שאינו ידוע איזה³. או דחל זכות ביניהם, דא' מכור⁴.

ולגמ' מנחות [קח.]: אמר' דיד בעל השטר על התחתונה. [ובשעת בירור חלקו, המוכר הוא מוחזק ומ"ק, ויכול להוציא ממנו הפחות. ואם א' נפל יכול לדחותו דחלקו נפל].

ולר"ן סוגיין פליג דמכר לו זכות שיכול לברר המעולה. והרא"ש [ותוס' מנחות קט.]. כתבו דמהני הלשון להוסיף המעולה שביניהם. וכיון דאמר בית מבתי אינו מראהו עליה, אבל מראהו נפול. [וכ"פ בר"ע חו"מ ריד יב, וכ"כ הגר"א שם מט].

ערסא דגדא. פי' הרא"ש והר"ן מטה למזל הבית. וכ"כ רש"י [סנהדרין כ.]. והשיטמ"ק הקשה דא"כ הוה ניחוש, ורחמנא אמר לא תנחשו. וכתב דהוא עשוי לשר של הבית, דאין לך דבר שאין לו שר למעלה, והוא שלוחו של מקום, ועושים לכבוד המקום⁵.

מיד דהוה אבשר ויין, ואנן ייבנינן ליה. בהל"מ [אבל ז ז] הביא מכאן דסעודת הבראה לאבלים הוא בבשר ויין. והב"י [יר"ד שעח] הביא דהרמב"ן משמע דנהגו רק עדשים וביצים.

דף נו:

דרגש ערסא דצלא וכו' מסרגין מגופו וכו' [ולמסקנא באבקתא]. וצ"ב בכל זה אמאי אינו נחשב בכלל מיטה לענין נדרים. אבל הרמב"ם בפיה"מ כתב דדרגש הוא מיטה קטנה שנותנים לפני מטה גדולה, והוה כסולם לעלות. והלח"מ [ט טו] ביאר דכיון דמסרגין מגופו אינה חזקה כ"כ, וא"א לשכב עליו.

משישופס בעור הדג. [נחשב גמר מלאכתן]. תוס' [חולין כה.]. הקשו דמבואר התם דגולמי כלי עץ מקבלין טומאה, ואף שמחוסר 'שיפה'. ותי' דשיפה דהתם הוא לנוי בעלמא להחליקו ולצחצחו, אבל שיפה [דסוגיין] להסיר הקסמים הגדולים המזיקים לישוב. וכ"כ בתוס' הרא"ש כאן והר"ש [כלים טז א.]. והגר"א [כלים שם] ציין דהוא דלא כרש"י [סנהדרין כ.]. והר"ן כאן דכתב ליפותם. [וכ"כ רש"י שם דכשמסרגים ע"ג אין יופיה ניכר שהרי הן מכוסות].

הנודד מן העיר מותר ליכנס לתחומה. [והגמ' דורשת מדכתיב ומדותם מחוץ לעיר⁷]. הש"ך [ריז לה] כתב דאע"ג דלענין שאר דברים [מנהגי העיר] תוך התחום נחשב כדין העיר⁸, שאני הכא דבנדרים הלך לשון בנ"א. [וכ"כ היש"ש חולין ח נג].

ורע"א ציין לס' תוספת שבת [רמד ז] דכתב דסתימת המשנה איירי אף בנדר בלשון הקודש⁹, דלא אזלי בתר לשון בנ"א¹⁰ [ע' ר"ן נה.]. ויל"ד דהתם הנידון דתרגום הלשון. ואילו הכא אינו נידון לפירוש המילות, אלא מה נכלל. ובכל לשון שיאמר 'עיר' יל"ד מה נכלל. ואפשר דשייך בזה שינוי לשון עיר ומחוז וכדו', לענין מה נטפל. והתוספת שבת כתב דתחום העיר אינו בכלל העיר, ולא נקרא ע"ש. אלא דנגרר ונטפל לעיר.

ובש"ת מהר"י וייל [עא] הביא מתשו' מיימוני [נשים כב] דאם יש נהר חוץ לעיבורה של עיר, ותוך התחום

- 1 [זכיה ג ה. ומכירה כא, ויא טז]. [וע' השג' הראב"ד [זכיה שם] שכתב ליישב לר"ף דחל המכר על הגרוע הידוע שביניהם].
- 2 והראשונים [גיטין שם] והאחרונים האריכו לפרש דברי רש"י והר"ף באופנים אחרים, ואכ"מ.
- 3 כן חקר בקוב"ש [ח"ב לד] האם אליהו יכול בבר, והחז"א [בס' קובץ ענינים] השיג דאין מה לברר, דאילו יהני שיבוא אליהו לא יחשב קידושין שאינן מסורין לביאה.
- 4 ובחי' ר' שמעון [קנינים ספ"ד] כתב דגבי מכירה ז"ל דחל זכות על הבתים, שיש ללוקח זכות על א' מהם. ומהני אח"כ ברירתו לקבוע את הזכות על א' מהבתים [מכאן ולהבא], ומימוש הזכות לא נחשב ברירה.
- 5 וסיים וראה לדברי הכסא שמתקנין לאלוהו לכבודו.
- 6 והביאו שתרגום יונתן [בראשית מז לא] תרגמו [וישתחו ישראל על ראש] המטה, דרגשא. אבל אונקלוס תרגם ערסא.
- 7 והפור"י ציין דבעירובין [נז.] דרש"י [לר' מאיר] תן חוצה ואח"כ מדוד.
- 8 וציין כדאמר' באר"ח ס"ס תצו [דבן אר"י אסור לעשות מלאכה ביל"ט שני תוך תחום העיר], ור"ס תקעד [גבי תענית, דנותנים חומרי מקום שיצא משם], ויל"ד רכח סע' לג [ברמ"א דאסור לעבור על מנהגי המקום תוך התחום, ומקור לזה בגמ' חולין קי.].
- 9 [וצ"ב דהמשנה איירי במקום דעיקר לשונם בלה"ק. א"כ ל"ש לדייק כן מסתימת המשנה].
- 10 [וצל"ד דהראשונים בכ"מ חילקו בין לשון בנ"א, ולפ"ז בכל מקום אילו נדר בלה"ק הדין יהא שונה].

נחשב מהעיר, ואפשר לכותבו בגט. וכתב דבכל דיני התורה נחשב ע"ש העיר [ותחום עיר מקלט קולט, מכות יא]. ויישב דבמשנה כאן, בנדרים הלך אחר לשון בנ"א. והקשה דבגמ' [בסמך] הביאו מקרא דיהושע, והרי בלשון הקרא התחום נחשב מהעיר. ותי' דבפסוק כתוב 'בירחו' משמע בתוכה ממש, ועיבורה של עיר נחשב 'עיר' ממש. אבל תחום העיר אינו העיר ממש, אלא דנקרא ע"ש העיר. וכן בלשון בנ"א דעתו לעיקר העיר.

ואסור ליכנס לעיבורה. פ' הרא"ש והר"ן ע' אמה ושיריים סמוך לעיר. אבל הרע"ב כ' דעיבור הוה בתים היוצאים ממנה בתוך ע' אמה ושיריים, כאשר מעוברת שכריסה בולט לחוץ. [וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ, ע' בסמך]. וכ"כ ר"א מן ההר דמסתברא דוקא כשיש לה עיבור, דמודדין לענין תחומין מבית זו. אבל עיר שאין לה עיבור מותר עד חומתה.

ובש"ע [ריז כט] דהיינו תוך ע' אמה ושיריים. ורע"א ציין דמדברי רש"י ופיה"מ לרמב"ם ורע"ב ותו"ט³ משמע דיש איזה בנין תוך ע' אמות⁴. [והתוספת שבת הנ"ל כתב דאף יהושע ודאי היה באוהל].

ובמשנה [עירובין נז]. דעת ר' מאיר דנותנים עיבור לעיר, ומודדין תחום אלפיים רק אחרי שיעור עיבור. ורבנן חלקו דדין עיבור הוה רק בין ב' עיירות [או כשיש בתים היוצאים מהעיר]. והרמב"ם [שבת כח א] פסק כחכמים. וה"ה הביא ר"מ להוכיח דקיי"ל כר' מאיר⁵ ממתני' דידן דאסור ליכנס לעיבורא [אפי' בדליכא בית]. והביא יש מי שדחה דמתני' איירי כשיש בורגנין [וכמ"ש הרע"ב]. וה"ה תי' דכיון שאילו היו שם בורגנין היה נחשב מהעיר, השתא נמי הוה הרווח לעיר בלשון בנ"א. ועד"ז כתב בשיטמ"ק [כאן בשם הרא"ם] דלהכי קרי ליה עיבורה, שאילו היה שם בורגנין מודדין משם.

והרמב"ם בפיה"מ כתב דכשיש בתים היוצאים מהעיר, אם הם תוך ע' אמה הרי הן מתחברות לעיר, והוסיף ורואין אותה כולה מרובעת ומודדין מחוץ לצלע המרובע אלפים אמה לכל רוח והוא תחום שבת הנקרא תחום העיר. ואותן ההוספות שנוספין לעיר כשמרבעין אותה מסוף הבתים היוצאים ממנה נקרא עיבור העיר, והרי הוא כעיר ודינו כדינה. [וכע"ז כתב בפיה"מ עירובין נז]. ומבואר ברמב"ם חידוש גדול, דאף מה שנוסף ע"י ריבוע העיר נחשב בכלל עיבור, והמודד הנאה אסור ליכנס לריבוע. [ולא מצאנו כן בשא"ר. וצ"ע].

אסור מן האגף ולפנים וכו'.⁶ הב"י [או"ח נה] כתב דמסתבר דמקום אגף גופיה כלפנים [לענין צירוף מנין]. וכ"כ המ"א [שם יא] בשם ספר תניא. אבל הב"י הביא בשם רבינו ירוחם דמקום האגף כלחוץ [והב"י ביטל דעתו, וכ"פ בש"ע נה יג דמן האגף ולחוץ כלחוץ]. והפוסקים שם האריכו בזה, ואכ"מ.

- 1 וצ"ב דכיון דהבית הוה תוך שיעור קרפף, ומצטרף לעיר, א"כ יחשב חלק מהעיר לכל דבר [וכדין עיר שאינה מוקפת חומה, דאם בתיה הם תוך ע' זל"ז מצטרפין לעיר. וכה"ק החזו"א [או"ח פ על הביא"ה שצח ד"ה וכן]. ואכ"מ.
- 2 לכאורה כוונתו מש"כ רש"י [עירובין לב: וס.] דעיבורה של עיר [במשנה עירובין ס.] פ' כל בית שהוא תוך ע' אמה לעיר.
- 3 [שהעתיק לשון הרע"ב].
- 4 והרש"ש כתב דאפי' לר' מאיר הכא בעינן בית סמוך לעיר, דהתם דרש"י מדכתיב קיר העיר וחוצה, דנחשב חוצה. ולא מעיקר העיר.
- 5 וכ"פ המהר"ם [הו' ברא"ש עירובין שם, והג"מ שבת כח א, וכ"פ הרמ"א שצח ה, ועי"ש בביאור"ה וחזו"א] דהלכה כדברי המיקל בעירובין [ולפ"ז בנדרים אסור מספק].
- 6 ורע"א ציין לס' **אורים גדולים** [צז צח] שדן כשהתנה בגט, שלא יכנס לעיר, ונכנס [הספינה שלו] לעיבורה, האם בטל התנאי. וכתב דלתי' המגיד משנה בטל התנאי, וכ"ש לראשונים דפסקו כר"מ בתחומין. [ויל"ד דהתם הטעם דהקילו בעירובין, אפי' יחיד במקום רבים. אבל בכה"ת קיי"ל כרבים אפי' לקולא. וכן הרש"ש הנ"ל נקט דלא תליא בהדין].
- 7 ובחי' ר"א מן ההר כתב להדיא דמותר עד החומה, ומי לא עסקינן בעיר שאינה שאינה מרובעת, דיש לה דין ריבוע העיר.
- 8 ואפשר דיש לדחוק כוונת הרמב"ם דאותן הבתים שמוסיפין על העיר לקבוע דין ריבוע [במשנה עירובין נב:], ומש"ה נקרא בשם 'עיבור', דע"י דין ריבוע נדאה בליטת העיר. וה"נ אותן הבתים נחשבין עיבור לענין נדרים [ולא הריבוע שנוסף ע"י]. [ומש"כ 'ההוספות' קאי על הבתים המצורפין, ולא על שטח הריבוע. וצ"ע בדרגומים השונים בידינו]. [וכ"מ ממש"כ רע"א, שכלל את הפיה"מ לרמב"ם דבעי בית בכלל אינך מ"ד, ולא הזכיר בדברי הרמב"ם תוכ"ד יש חומרא גדולה לענין נדרים. וצ"ע. עכ"פ פסק השו"ע בהל' נדרים דלא כן].
- 9 גדריו השתייכות הבית נקבע לפי סגירתו. אבל לענין גדרו היתר מחיצות ע' שבת ט. דלא נחשב שיש לו מחיצות.

יכול ילך לביתו ויסגיר. פי' הרא"ש ע"י חבל ארוך [וכ"כ הר"ן], או ע"י שלוחו [וכ"כ המפרש, ורש"י חולין י:]. ועוד כתב רש"י [חולין י:]: דס"ד שילך לביתו, ויחזור ויסגור הדלת.

והמשנ"ל [ט"ז יד ה] תמה על דברי הראשונים שנקטו דצריך סגירת דלת, דהדין 'הסגר' הוא שהכהן קובע את הדין, ותליא בדיבור הכהן, דלא חל טומאת הנגע אלא ע"י דיבור הכהן. וזהו הפירוש 'הסגיר', ולא שיסגור בפועל¹.

והחזו"א [נגעים ג י] הביא דרש"י [עה"ת, וכן מו"ק ז:]: מבואר דאף הסגר אדם, סוגרים אותו בבית א'. אבל התוס' הרא"ש [מו"ק שם] חלק דלא מצאנו שסוגרים בבית. ולשון הפסוק משמע דמסגיר את הנגע, ולא את הנגוע².

דף נז.

קונם פירות האלו עלי, אסור בחילופין ובגידוליהן. התוס' ר"ד כתב דאף דבשאר איסור"ה חילופין וגידולין מותרין, שאני קונמות שאסר על עצמו, ודעתו היה גם על חליפין וגידולין. והר"ן פי' דשוניהו עליה כהקדש, כי היכי דחילופי וגידולי הקדש אסורין. וכ"כ הר"ן [לעיל נב:]: וכוין דפורט אף החילופין וגידולין הוה בכלל דבריו. וכן מבואר בגמ' מז. דמהני משום דאדם אוסר דבר שלב"ע עליו.

והב"י [רטז] הביא מדברי הר"ן דאסור מדאורי'. ועפ"ז הר"ן [בסו"ד] כ' דאף כשהחליפן אחר. אבל הרא"ש [ד"ה קונם] כתב דאסור המחליף בדמים מדרבנן. ומשמע מדבריו דבהחליפן אחר מותר³ [אף באלו]. [והב"י ור"ך [רטז ג] הביאו מח' זה].

ר"ן ד"ה קונם. שלא נתכוון אלא מאכילת אותו המין וכו' אבל בפורט⁴ וכו'. קצת משמע מתחילת דבריו דהחילוק דבסיפא אסר רק באכילה ולא בהנאה. וכ"כ הריטב"א דמותר בהנאה, ואף לכתחילה מחליף⁵. ולפ"ז אם אסר 'קונם תאנים עליו' אסור בחילופין וגידולין. אבל מהמשך דברי הר"ן משמע דהחילוק בין היכא דאסר עצמו 'בפרט', דנחשב קונמות בגדר 'הקדש', אבל איסור המין אין יתור שיחשב כהקדש. ואף דגדר כל קונם הוה איסור חפצא⁶, מ"מ היכא דאסר בכלל המין לא מתייחס לדבר הפרטי כדבר 'הקדש'.

בא"ד כהקדש. החת"ס [מז]. הקשה דהא דהקדש תופס את דמיו הוה מדין פדיון. אבל באופן שלא חל הפדיון הדמים מותרין [כדאמר' פסחים פט: דהמוכר עולתו הדמים חולין]. א"כ כיון דלא חל הפדיון [בקונם פרטי], א"כ אמאי יאסרו הדמים. וכתב דמ"מ דעתו כחומרת הקדש. וע"ע מנחת ברוך [לב].

רא"ש ד"ה קונם. אם החליפין לכתחילה⁷ אסור המחליף בדמיהן. ורע"א הקשה דבשלמא לצד [לעיל מז.] דאדם אוסר חליפין על חבירו, דרבנן החשיבוהו כחלק ממנו, א"כ אף על על עצמו י"ל דהוה רק מדרבנן. אבל לצד דאין אדם אוסר על חבירו, ואוסר על עצמו כיון

- 1 [ואפשר דמ"מ התורת תלתה הדבר במעשה, דקביעת הטומאה נעשית ע"י מעשה סגירה].
- 2 ופי' שעושים סימן סביב לנגע, לידע אם פשע. א"נ שסוגר את הנגע ויכנסו בבלאים, כדי שלא יסיר הנגע על ידי חיכוך וחיפוף. וגבי נגעי בתים סגירת הבית כדי שלא יכנסו בו בני אדם וישתמשו בו ויתחככו בכותלים ויסור הנגע.
- 3 ובשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דכשהחליפם חבירו מותר, דלא נתכוון לאסור מה שביד חבירו. אבל אסור בגידולין אפי' כשזרען חבירו. [ומשמע דהטעם משום דנתכוון לאוסרו, וכסברת הר"ן. ואפי' הכי החליפן חבירו לא].
- 4 והשלמ"ג הקשה מה מהני מה שפורט, הרי כוונתו רק כדי שלא יאסר באחרים.
- 5 אבל הנמוק"י הביא בשם ר' יונה דאסור בהנאה מדאורייתא, ואסור להחליף, אלא דמותר בחילופין [ונקט כעין לשון הר"ן]. והשיטמ"ק כתב דאסור להחליף, דנהנה במעשה החלפה. אבל מותר לזרוע. [דלא נחשב בשעת זריעה הנאה מהחפץ. ואח"כ לא פקע איסורו].
- 6 [וע' לעיל נב. בתוס' ורשב"א, והו' לעיל נב: דהמאירי מז: הוכיח דנאסר בהנאה].
- 7 וע' ריטב"א כט. בשם רבו דבאוסר בכלל יין שבעולם 'אין האיסור חל עליו כל כך' כמו על דבר מסויים. ולכן פקע בכדי. [ואח"כ כתב הריטב"א דבאוסר לאדם מסויים פקע בכדי, וע"ד דברי הר"ן כט. בשם רבינו יונה דאיסור פרטי פקע בכדי].
- 8 והרש"ש ביאר דכוונת הרא"ש 'לכתחילה', שאחרי שכבר החליף הוה חליפי חליפין, ושרי.

דכוונתו לאסור, ואף דבר שלב"ע. א"כ מ"ש החליפן אחר. [ועוד דא"כ אסור מדאורייתא]. וצלע"ג. והחת"ס [מז]. חידש דסברת הרא"ש דעת האדם לאסור ע"פ גדי איסור"ה. וכיון דחליפי איסור"ה אסורין מדרבנן למחליף [וכמ"ש הרא"ש קידושין ס"ב], א"כ דעתו לאסור כעין איסור דרבנן.

בא"ד וגדולי קונם אסורין כגדולי הקדש. [וכע"ז כתב הר"ן]. **הרש"ש** הקשה דתנן [תרומוט ט ד, וכ"פ הרמב"ם מעילה ה יא] דגידולי הקדש [שזרען בשדה של אחר] חולין. וכתב דלא דמי למחלוקת האם מועלים בגידולין [מעילה יג, ב"ב ע"ט], דאיירי באילן או שדה של הקדש⁵. וסיום המשנה שם דפודה לפי דמי הזרעים, א"כ י"ל דאסור עד שיפדה, אבל ברמב"ם שם כתב דאף דלא פדאן הוה חולין. וע' **שלמ"נ**.

אבל **הרשב"א** [מז]. כ' דקונם חמיר מהקדש, דגידולי הקדש חולין, וגידולי קונם אסורין, שהרי אין פדיון כהקדש. והוה כגידולי תרומה⁶.

והראב"ד [ה טז, ה' לעיל מז:] הקשה אמאי נאסר, הא זה זה גורם מותר, והכא הקרקע גורמת שיגדלו [וע"ע בע"ב]. **והרדב"ז מגד"ע וכס"מ** כתבו דדבר שיש לו מתירין אין ביטול, ולכן אסור אף זו"ג. ועוד כתב הכס"מ משום חומרת נדרים.

בא"ד וה"ה אפי' לא אמר האלו וכו'. [דכל שאסרו בהנאה אסור חליפיו וגידוליו, ורק לענין משקין היוצא תליא בדלעיל נב: ⁸]. **והב"י** [רטז] כתב דהר"ן פליג, דרק כשפירט של מקום פלוני, וכ"פ הסור והש"ך [ד]. [אבל כשהוא החליף לר"ן תליא בספק לעיל מז, אבל פסק להקל].

בא"ד בלא"ה אסר עצמו בכל הפירות, אי לאו דאמרי בגידולין קודם שהגיע לפרי. כוונת הרא"ש להק' דאף לגידולין הוה פרי מאותו המין. וכה"ק הס"ז [רטז ג], וכתב דלאו דוקא, ואפשר דאיירי דאסר פירות של שנה זו, דמותר במה שיגדל אח"כ. וע' מלא הרועים.

ר"ן ד"ה בדבר. אבל בגידולי גידולין שרי וכו' כי היכי דחליפי חליפין מותרין, כדמוכח לעיל [מז: עי"ש]. **ורע"א** תמה דהתם קאי לצד דאסור מדרבנן, משום חליפי איסור"ה. אבל בסוגיין אסור משום דכוונתו לאסור אף חליפין וגידולין, ומה ראייה משם¹⁰.

אבל **הריטב"א** כתב דאסור, דומיה דחליפתן דכל דאתי מחמתן נחשב שנהנה. ובחי' ר"א מן ההר הביא בזה מח'.

ר"ן ד"ה האומר. קונם ידיך למעשיהן. אבל הר"ן [לעיל טז:] הביא בשם **התוס'** דכיון דהזכיר שם החפץ, נעשה כאומר ידיך למעשיהם [וע"ע לעיל טו: ולקמן פו].

בא"ד מיהו כתב רבינו יונה דלא מיתסר אלא כנגד מעש"י, להיות המעות דכנגד וכו'. [ויל"ד האם צריך לפרש כן בשעת מכירה, דאל"כ יחשב ברירה כדאמרי' בתמורה [ל]. ואפשר דהתם האיסור הוא בעצם התמורה, ואילו הכא האיסור במה שמרוויח. וכיון דמוליך דמי האיסור לים המלח [או נותן לה] הרי לא הרוויח, וכ"כ הנמוק"י דהרי לא נהנה ממעש"י].

הלכה לפני הפסח, לאחר הפסח בבל יחל. ע' בכל הסוגיה לעיל טו, ובדעת הרמב"ם [י יב, והו' בר"ן טו:].

- 1 [ואפשר דלא נחשב כאוסר להדיא בפנ"ע מה שיבא, אלא דנכלל באיסור החפץ. ולכן הוה רק מדרבנן. ומ"מ כלפי חבירו לאו כ"כ, ולכן רבנן לא תקנו לאסור].
- 2 [אבל לכאורה היינו כספיקו של רמי בר חמא מז, וכמ"ש **תוס'** חולין ד: אבל לצד דאין אדם אוסר על חבירו, א"כ אף שאר איסור"ה מותר. וא"כ ע"כ דהכא דעתו לאסור מדאורייתא, ואף בהחליפן אחר].
- 3 אבל הר"ן כתב כן כטעם דע"ז מתפרש דהוה בכלל נדרו. אבל **ברא"ש** מבואר דנאסר מדינא מהך סברא.
- 4 **והרמב"ם** [ה ו] פסק דיש מעילה בגידולין [וע"כ דלא שייך לנידון הנ"ל].
- 5 אבל הזורע פרי הקדש, היוצא שייך לבעל הקרקע. ולא נחשב רק מהפרי. [א"נ דנחשב זה זה גורם, ע"ע בסמוך].
- 6 [דאסורין מדרבנן]. **והמנחת ברוך** [לב] הקשה דגידולי תרומה אסורין מטעם גזירה [ע' לקמן ס.], וזה לא שייך בקונם.
- 7 ואף שאין שם פרי' על החליפין וגידולין, נאסרו בתולדה מגוף האיסור. וכמו נתינת טעם [לעיל נב, והרא"ש שם לא גרס אלן]. [וע' ב' תי' **ברא"ש** נה: גבי חטה שחילקו, כשנשתנה השם אחרי הנדר].
- 8 [ואין חילוק בין סחטון הוא, דלא נחשב מגוף הדבר].
- 9 **והס"ז** העמיד קושייתו על דברי הר"ן [נב:], **והשלמ"נ** הקשה מה נתקשה בר"ן יותר מגוף דברי המשנה.
- 10 אלא דהוה סברא בעלמא דחליפי חליפין אינו בכלל איסור ההקדש, שהיה דעתו לאסור.
- 11 ועד"ז הקשה **הרש"ש** דכי היכי דחמיר מדיר לענין החליף אחר, ה"נ לענין חילופי חילופין.

דף נז:

סוגיית גידולין מעלין את העיקר

בצל שעקרו בשביעית. הר"ש [שביעית ט א] כתב דדוקא כשעקרו, אבל אם לא עקרו הכל נחשב של שמינית, דאזלי' בתר לקיטה. והחז"א כתב דמוכח דבצל אף כשהוא זורעה עדיין היא ראויה לאכילה, ולא פקע ממנו שם אוכל, דאם נפסלה לאכילה פקע ממנו שם שביעית וטבל. ודינו כגדל עכשיו.

אותן גידולין מעלין את האיסור.¹ ברא"ש ותוס' [ושא"ר] מבואר דנידון הסוגיה בגדרי ביטול, דהגמ' נוקטת דמה שגדל מותר, אלא שמעורב בעיקר האסור, והנידון האם מהני לבטל את העיקר. והרא"ש כתב דהצד דל"ש ביטול כיון דאין כאן תערובת. והרשב"א ותוס' כתבו דהוא חומרא דרבנן, כיון דחשיב [וכמו בעלי חיים דחשיבי ולא בטלי].

אבל הר"ן [ד"ה ורבנן] כ' דספק הגמ' דהגידולין אסורין מצד עצמן, דנחשב כעיקר הפרי. והחז"א כתב דהוא כמו דבר האסור שתפח בגשם.² והנחלת ברוך [כב, בס"ס מנחת ברוך] חקר האם כוונת הר"ן דהוא יוצא מהאסור [ולא ס"ל דנחשב זוז"ג], או דהוא כעצם הפרי, ואף לוקה על איסורו.³ אמנם בר"ן [בסמוך] משמע דמהני הך סברא אף לקולא.

ורש"י [מנחות סט:] כתב הטעם דאזלי' בתר עיקרו, דחד גופא הוא.⁴

והגמ' מנחות סט: מסתפקת כשהתיר העומר את הזרעים, ועקרו ושוב נטעו, האם בתר עיקרו אזלי' ושרייה עומר או בתר תוספת אזלי'. והגמ' פושטת מדברי ר' יוחנן ור' יונתן בסוגיין דל"מ גידולין להתיר את העיקר.⁵ והגמ' דוחה דהיא גופא מיבעי האם אף לקולא אמרי' דבתר עיקר, או מספקא להו, ולחומרא אמרי'. [ובגמ' אח"כ מבואר דגבי מעשר ודאי אזלי' לחומרא, דהיינו זריעתו].

ולדברי הר"ן ניחא דהנידון כיון שגדל מדבר המותר, אף הגידולין בכלל, ומהני לקולא. ופשטות הסוגיה שם נראה כר"ן.⁶ אבל השיטמ"ק [שם ד] כתב דדוקא היכא דהוסיף כל שהוא [וכמ"ש רש"י שם] אבל אם הוסיף רוב, פשיטא דל"מ העיקר להתיר הגידולין. [והשיטמ"ק הקשה האך מהני ביטול הא יש לו מתירין. וכתבו דצריך לחלק בין גידולין לשאר ביטול. וע"ע לקמן נח. וס.].

רא"ש ד"ה גידולין. העיקר אינו יכול לבטל הגידולין, כדדרשי' הוסיף [מאתיים] אין, לא הוסיף לא וכו', דעיקר לא מבטל לגידולין וכו'. והרש"ש הקשה דא"כ אפי' הוסיף פחות ממאתיים יאסר.

ורש"י [פסחים כה. ד"ה המעביר] כתב דאם הוסיף פחות ממאתיים בטל, דכלאים עולה בא' ומאתיים. אבל ברא"ש מבואר דאינו משום ביטול [דא"כ קמא קמא בטיל]. ובתורת זרעים [שביעית ו ג] הביא דכן מבואר בדברי הרמב"ן [ב"ב ב. בשם י"א], דפחות ממאתיים נחשב 'היתר', ואינו מדין ביטול.

בא"ד אלמא אע"ג דגדל האיסור מעט מעט לא אמרי' קמא קמא בטיל. וכ"כ הרא"ש [לעיל מ. בגידולין דדרכו ליגדל, וגדל בלי הפסק. וכ"כ תוס' [ב"ק ק: ובכורות כב:] דבסוגיין גידולין מעלין העיקר, ולא אמרי' דכבר נתבטלו, משום דגדל בלא הפסק.⁷ ותוס' שם הביאו בשם ריב"מ דכיון דווסתן בכך לגדול מעט מעט אינו בטל.⁸ [ועפ"ז פי' ר"ת דאם תקנו הגדר וחזר ונפרץ, כבר בטל אותו תוספת, ושוב אינו מצטרף לאסור. אבל בגמ' ע"ז עג. אמרי' קמא בטל דאיירי ששופך בידי אדם, ולתי' הא' איירי כשהפסיק בין שפיכה לשפיכה]. אבל דעת ר"י [בתוס' בכורות ויבמות פב:] דקמא קמא בטיל מהני רק עד ששים, אבל כיון דהגיע לששים [או רוב] אמרי' דחוזר וניעור.

1 והראשונים [ראב"ן שו"ת סה"ס א] הביאו דכל הסוגיה ס"ל דיש ביטול מין במינו. ודלא כר' יהודה. [וכ"פ ר' יוחנן ור"ל ע"ז עג; וכ"פ ר"ת ושא"ר. אבל רב ושמואל שם פסקו דאוסר במינו. ויש סתירות בדעת רש"י בזה, ע' תוס' פסחים ל.].

2 והחז"א [שביעית ח ב] כתב הטעם דהגידולין בטלין אגביה.

3 והקרא דן דהוא רק איסור מדרבנן, משום יוצא מהאסור.

4 ובשיטמ"ק שם [ע' בסמוך] מבואר דלמד בדברי רש"י כדעת שא"ר. א"כ סברת 'חד גופא' הוא שדנים על הכל ביחד, ואין כאן תערובת.

5 ותוס' ביאר דהביאו מדבריהם, דבשקינן חד מקמי תרת.

6 וכן האריכו האחרונים [תורת זרעים שביעית ו ג, חי' ר' שמואל] דלדעת שא"ר נח' בזה הסוגיות, וכ"ד הירושלמי כסוגיה במנחות.

7 ויל"ע האם מטעם זה לא שייך ביטול כלל, או דרק לענין קמא קמא בטל, שמתברר דהכל תערובת א', וחוזר וניעור.

8 והרמב"ן [ב"ב ב.] כ' דל"ש קמא קמא בטל כיון דסוף גידולין לבא. אבל אם הפסיק וביטל, מתבטל [כר"ת].

והרמב"ן [ב"ב הנ"ל] הביא ל"א דכלאים שנוסף [עד שהגיע למאיתיים] הוה היתר, והיתר לא בטל [וכע"ז כתב הר"ן נט: ע"ש]. ולכן לא אמרי' ראשון ראשון בטל. וכתב הרמב"ן דמ"מ כשגדר את הכלאים, הרי ביטלו בידים [וכדלקמן נט: שביטלו], ושוב אינו חוזר וניעור.

ועוד פי' התוס' ר"ד דל"ש בגידולין קמא קמא בטל, דכשגודל אף העיקר משתנה¹.

בא"ד או דילמא כי היכי וכו' דהנך לא נתערבי לגמרי יחד אלא שנתווספו וכו'. [וע' כע"ז בשיטמ"ק בשם הרא"ם]. וצ"ב גדר הדבר, דהרי אינו ניכר בפנ"ע, אלא דנחשב דכל א' עומד 'במקומו' לא שייך ביטול², וכ"כ התוס' ר"ד³. [ועפ"ז נקטו בגמ' נח. דהיכא דטחנו אח"כ מהני ביטול]. [ובתוס' והרשב"א כתבו דהוה סברא של חשיבות, ומדרבנן].

ותוס' דנו [בשם הרא"ם] דאמאי לא יאסר מדין יוצא מהאסור [וכ"ה בתוס' הרא"ש], וכתבו דקאי כמ"ד זוז"ג מותר, והקרקע ג"כ גורם לגדילה. ותוס' הביאו דהר"מ פליג דהקרקע לא נחשב גורם, דאינו מינו⁵. וכוונתו למש"כ תוס' [ע"ז מט. ושאר שם] דזוז"ג שייך רק היכא דנצטרפו לגורם א'. אבל אגוז שנטע בקרקע, נחשב האגוז והקרקע כב' ענינים⁶. והר"מ תי' דדין 'יוצא מהאסור' ל"ש היכא דגורם האיסור מתבטל בגידולין, ומהני רק כשעומד בעין. [וע"ע קר"א].

ר"ן ד"ה ורבו. לאו רבייה בלחוד, אלא כדי לבטל. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר דאיירי שגדל פי ששים [ובכלאים פי' מאיתיים] כדי לבטלה. וכדין שאר גדרי ביטול [וע"ע בר"ן נח.]. אבל ברא"ש משמע דסגי ברוב⁷. וכ"כ התוס' ר"ד. והחזו"א ביאר דבגידולין אף העיקר מתחלף ונתחדשו פניו ע"י הגידול, ולכן סגי ברוב. [ואינו ביטול ברוב כפשוטו].

ופשט מן הדא, בצל של תרומה. המצפ"א הק' היכי פשטי מתרומה דרבנן [דתרומת ירקות ותבלין דרבנן] לשביעית דאורייתא. [ע"ש].

היכי שביק מר תרין ועביד כחד. ומשמע דנדחו דברי ר"ח אמר ר' ינאי, וכ"כ תוס' מנחות [סט: ד"ה בצל]. ורע"א הקשה דהרמב"ם פסק כתירין גבי כלאים וערלה [מעש"ש י טז, וכלאים ה כד] דהגידולין אינן מבטלין את העיקר, אבל לענין תרומה פסק הרמב"ם [תרומות יא כב] אף את דברי ר' ינאי דגידולי גידולין מעלין את העיקר.

והקרא וחזו"א תי' דלמסקנא [ס.] דאיירי בגידולי גידולין, ובזה לכו"ע מהני לבטל. והקרא [לה ד] ביאר דכיון דאף הגורם שבו אינו איסור גמור, דהגידולין מעורב בהם היתר. והקרא הביא לדייק כן מדברי הרמב"ם גבי נדרים [ה טז] דנקט הטעם דיש לו מתירין. ואילו הכא אמרי' דאף בעלמא גידולין אינו מבטל את העיקר. אלא דקמ"ל דאף במקום גידולי גידולין אינו מבטל.

והגרנ"ט [נט] תי' דלמסקנא [נח:] דיש חילוק בין איסורו ע"י קרקע, ה"נ מהני סברת ביטול ע"י קרקע שלא ימשוך הגידולין בתרייהו. ואף דאמרי' [נט.] דבתר"מ לא נחשב איסורו ע"י קרקע, לענין להתיר מה שנטע [בלא ביטול], אבל ביטול מהני.

דא"ר יצחק אר"י, מתעשרת לפי כולה. פי' הרא"ש דהעיקר בטל בגידולין וחזר כולו להיות טבל. הקרא הקש' דכשנתערב חולין בטבל, מעשר עליו לפי חשבון. ולא אמרי' שיתבטל

1 וז"ל כשהגידולין גדלין כל השרשין משתנין מכמות שהיו תחלה, שנתעבו יותר ונארכו יותר. הלכך יש לומר בהן דאתו גידולין ומבטלי להו לשרשין, ועוד שהקרקע מבטלתן. [ולכאורה הוא טעם המ"ד בסוגיין דבתר גידולין. ומ"ד בתר עיקר הוא משום קמא קמא בטל].

2 והראב"ן [ש"ת בסוה"ס] כתב הטעם דאינו מתערב יפה. דמה שגדל באיסור במקומו עומד, ואינו מתערב בגידולין של אח"כ.

3 והתוס' ר"ד ביאר [דספק הגמ'] דביטול דסוגיין לא דמי לביטול לח בלח, דהתם נימוח האיסור ואינו עומד בעינו [משא"כ בגידולין נחשב ב'עינו', בצורת הגידול]. ולא דמי לביטול יבש ביבש, דכ"א עומד בעצמו, אלא שאינו ניכר. [ואף דה"נ אינו ניכר, מ"מ אינו עומד לעצמו. ועומד לעצמו הוא סיבה שיתבטל, כיון דיש כאן ספק. ואילו גידולין מעורב יחד, ויודע שבכל משהו יש משניהם].

4 ובתוס' לפנינו חסר הקושיה. [ודבריו נשתבשו, וכ"נ לפרש דבריו, ע"פ התוס' הרא"ש].
5 והביא ראייה דביצים דספנא מארעא לא נחשב זוז"ג ע"י הקרקע. [דהביצה הוה תולדה מהתרגול, והקרקע נחשב גורם בעלמא].

6 וביאר הקה"י [ע"ז יח] דאף דמצאנו זוז"ג בתנור ועצים, דהוה ב' פעולות, היינו משום דהצטרפו לעשות תוצאה א'. ואילו אילו בקרקע הוה פועל ונפעל. ולא נחשב ב' גורמים.

7 אבל הרא"ש [בסמוך] גבי תרומה כתב דבעי ק'. וצ"ע.

ההיתר באיסור ויתחייב לעשר על כולו [וע"ל נט.]. וכ' דע"כ שאני גידולין מכל דין ביטול. והאחרונים [נחלת ברוך כב ענף ב, חזו"א, קה"י לה א] הוכיחו מזה דדין ביטול של גידולין הוא גדר אחר, דנחשב שהכל גדל ופנים חדשות, ואף העיקר מתחייב במעשרות כיון דנטפל לגידולין. ורב חסדא [לקמן נט.] חלק וכי היתר שבהן להיכן הלך, וע"ש.

והגמ' מוכיחה להגידולין אסורין, ומבטלי את העיקר, ודלא כר' יוחנן ור' יונתן דביתר עיקר אזלי". [והגמ' במנחות מסתפקת כע"ז, כשתיקן שיבולת, וחזר וזרעו. ואת"ל דלא אזלי' בתר עיקרו [לחומרא מספק] תוספת בעי עישורי, האם אף צריך לעשר על העיקר. והגמ' מביאה מדברי ר' יצחק הנ"ל, ודוחה דבבצל היינו זריעתו, אבל בשיבולת לאו היינו זריעתו].

דילמא לחומרא. ברא"ש כתב דחייב במעשר מדרבנן. וכן משמע בר"ן דהוה חומרא מדרבנן [ולכן הקשה דא"ל ליד קולא]. אבל האחרונים [חזו"א ותורת זרעים שם] כתבו די"ל דכוונת הגמ' דאף דנחשב שהעיקר גדל, מ"מ יש עליו ג"כ הדינים של השתא, דהרי הגידול של עכשיו מחייבתו במעשרות. ומה שיש בו שם היתר אינו מונע להיתר לחול.

והרשב"א [והו"ב בר"ן] הקשה דהוה מרבה במעשרות, ומעשרותיו מקולקלים. [וצ"ב דהא דיעינן השיעור שזרע, ואינו מרבה כלל]. וכתב דכיון דהוה דרבנן הקילו. אבל הרא"ש חלק דיש בילה.

רא"ש ד"ה לחומרא. מלקוח מעכו"ם, או עציץ שאינו נקוב [כדאי' במנחות לא.]. דכיון דבטל מדאורייתא, א"א לעשר על הטבל בכל מקום שהוא. וצריך לעשר מחיוב דרבנן [ובגמ' שם איתא שא"א לעשר מדמאי, קסבר רוב ע"ה מעשרין. וכוונת הרא"ש כאן דקיי"ל דאפשר מדמאי², אלא דצריך ג"כ להפריש תרומה גדולה. והמשנ"ל [תרומות ה' יז] הקשה [על הגמ' שם] דחייב דמאי הוה מחמת הספק³, א"כ האיך מהני להפריש על מקום אחר".

בא"ד בילה, היניקה ולחלוחית הקרקע מבלבל. מבואר דאף לצד דאין ביטול [וכל א' עומד בפנ"ע, וכמ"ש הרא"ש], מ"מ נחשב בילה, דכשיפריש ממנו ודאי יקבל חלקים בשווה.

דף נח.

טבל יש לו מתירין

טבל יש לו מתירין. פי' הרא"ש לעשר עליו מעציץ שא"נ [ע"פ הגמ' מנחות לא, ע"ל]. והאחרונים [חי' חת"ס, מנח"ח [רפד יד], ברוך טעם שער התערובות] תמיהו דע"י הפרשה זו לא יתוקן האיסור דאורייתא, א"כ מה שייך עד שתאכלנו באיסור. [וכע"ז הקשו גבי פדיון הקדש ומעש"ש, דמבואר בגמ' ב"מ נג. דאחרי שנתבטל חל פדיון רק מדרבנן].

אבל הקר"ס [מעש"ש ו] כת' דכיון דיכול לפדותו, חל הפדיון מדאורי' ⁵. [וצ"ע מהגמ' ב"מ ומנחות שם, ואכ"מ]. והמנח"ח כתב דיש ליישב לדעת הר"ן [לעיל נב.]. דגדר דבר שיש לו מתירין הוא משום דהוה כמין במינו, דכיון דקודם הביטול הוה מינו [דהיה לו מתירין], תו לא בטל⁶. אבל לסברת רש"י [ביצה ג; וע' לעיל נב.]. ל"ש בזה 'תאכלנו בהיתר', ולא יותר האיסור דאורייתא. והאחי"עזר [ב יד ב] הקשה מ"ש מכל גדרי תערובת אזלי' בתר השתא⁷, ולא בתר האיך נתערב מעיקרא. וה"נ השתא ל"ל מתירין. וכתב דיש לחלק דהכא אינו שינוי במציאות אל בדין [ע"ש דהאר"ך].

והבית הלוי [ג ל] תי' דמ"מ מדרבנן יש לזה מתירין, דיש תקנה לטבל [מדרבנן], דתקנו שיעשר ולא יסמוך על הביטול. וחז"ל תקנו דכל היכא דיש אפשרות שלא לסמוך הביטול,

1 ולדברי הרשב"א דסברת ר' יוחנן ור' יונתן הוה חומרא מדרבנן, קושית הגמ' דמעשר בצל דרבנן, וכיון דמדרבנן אינו בטל, א"צ לעשר.

2 [ולא אמרי' דמאי הוה ספק, ועל הצד שכבר הופרש פטור, ולא מהני הפרשה זו.

3 והאחרונים האריכו לדון בגדר תקנת דמאי, דמבואר בגמ' [שבת כג.] דנחשב תקנת 'ספק' דרבנן, או דהוה גדר ודאי, [וע' דרך אמונה מעשר ט א בביאור"ה].

4 והביא דקיי"ל דאין מפרשין מדמאי על דמאי. ותי' דבמקום שיש צד חיוב דאורייתא החמירו דצריך הפרשה גמורה. אבל מוכח הכא דמפרשין מדמאי על עציץ שאינו נקוב.

5 וכ"כ המרכה"מ [תרומות ה' יז], ותוס' חדשים [מעילה ו ו], ועוד אחרונים. ואכמ"ל.

6 וכ"כ המרחשת [א נב], וכתב דבביטול לח בלח כו"ע מודו לסברת הר"ן. אבל בביטול יבש ביבש בעי לסברא דעד שתאכלנו.

7 אבל לשון הרא"ש דיש לו מתירין, כיון דהשתא יכול להפריש [מדרבנן]. וע"כ דעצם הדרבנן מתיר.

8 כגון נפלו ואח"כ נתפצרו, דהשתא אינו דבר חשוב לפנינו.

דאינו בטל¹.

והאחיזה² [ב יד ג] כתב דסברת עד שתאכלנו באיסור, היינו משום דאף אחרי שנתבטל קיים מציאות דבר האסור, ואף דהדין בטל. ואף דדין ביטול התערובת גורם שלא יחול פדיון ע"פ דין, מ"מ כלפי מציאות האיסור הרי יש כאן פדיון³. וכ' דאפשר דיהני הפדיון אף לכשיוכר האיסור. אבל הקש' דהיכא שמעשר עליו מעצין שאינו נקוב, הרי זה ל"מ כלל לדאורי'.

ר"ן ד"ה לא נתנו. ובפ"ב דע"ז יהיב טעמא אחרינא, דכהתירו כן איסורו⁴. ותוס' הקשו אמאי בעי תרוייהו, ות' דהתם איירי כשהלך בעליו למדינת הים⁵. דאין לו מתירין⁶. אבל הקשו אמאי בעי בסוגיין לסברת כהיתירו כן איסורו. ותוס' בע"ז [עג: ד"ה טבל] תי' דמעשר ראשון הטבול לתרו"מ, דצריך להפריש עשירית ל"ש כן איסורו, ובעי לטעם דדבר שיש לו מתירין. וכתב המנח"ח [רפד יג] עפ"ז דהיכא דטבול לתרו"מ, והבעלים ליתא לפנינו בטל⁷.

והראב"ד [ע"ז עג:] הביא י"מ דכיון דנתבטל, א"כ זכה בדמי תרומה שבו, א"כ נחשב הפסד להפריש עליו ממקום אחר⁸. וזוהי הגמ' תי' דכהתירו כן איסורו, דחטה א' פוטרת את הכרי, ואינו הפסד⁹. והראב"ד חלק דמ"מ מדרבנן צריך להפריש עליו, וא"כ שוב יש לו מתירין¹⁰.

והראב"ד [שם] דן לפרש את דברי הגמ' כהיתירו כן איסורו, דכוונת הגמ' לתרץ מי איכא מידי דטבל חמיר מתרומה שבתוכו [שבטל בששים¹¹]. וזוהי תי' דחטה א' פוטרת את הכרי. [אבל הטעם שאינו בטל הוא משום יש לו מתירין].

ודעת ר"ת [תוס' מנחות כב:] דאף תרומה אוסר במינו בכל שהוא בלח, מסברת כהיתירו כן איסורו. ורק ביבש מהני ביטול. [ושוב חזר בו].

שביעית יש לו מתירין

אמרו לו והלא שביעית וכו'. [כ"ז מדברי הברייתא]. והגהש"ס הק' אמאי לא הקשו לו מ"י. והרש"ש תי' דהוה משום חומרא דע"ז. וע' פור"י. ובתוס' מנחות [כב: ציינו הבן אריה] הק' כקו' רע"א, וכתבו דרבנן דהכא פליגי אברייתא בע"ז, וס"ל דכל האיסורין בטלים בששים.

אלא לענין ביעור. פי' הר"ן דצריך לאכול קודם הביעור וכדבר שיש לו מתירין¹⁵. כיון דיש

- 1 אבל המנח"ח שם רמז כע"ז, והקשה דא"כ אתה עושה מהמסובב סיבה.
- 2 וכ' עוד דכיון דנתערב הקדש בממונו, עצם הביטול מקנה לו את מעות הקדש, ונתחייב תמורתו. והפקעת הממון יחשב כגדר פדיון.
- 3 וכע"ז כתב הקוב"ש [קו' שמועות ב"מ כ] דביטול ברוב כיון דנהפך להיות היתר ל"ש עד שתאכלנו באיסור, אלא משום 'סיבת האיסור'. ואף דהאיסור בפועל בטל, סיבת האיסור קיימת, והוה כאיסור חפצא בלא שהגברא מצווה עליו.
- 4 [ואף דהיכר האיסור מפיקע את הביטול מכאן ולהבא].
- 5 והחינוך [רפד] כתב רק הך טעם. וכן הפיה"מ לרמב"ם [ע"ז ה ח]. [ובמנח"ח שם יד טו דן דס"ל דלא נחשב יל"מ, כיון דמדאורייתא ל"מ הפרשה זו, ע"פ הא דלעיל]. אבל הרמב"ם [מאכ"א טו ו] כתב רק הטעם דהוה דבר שיש לו מתירין. והרמ"ך השיג. והמנח"ח כתב דנקט טעם הכולל יותר [והאחרונים האריכו בדעת הרמב"ם בזה].
- 6 ובתוס' ע"ז שם כתבו דאף כשהוא בעיר אחרת, ויכול ללכת אצל בעליו ע"י טורח ויציאה, נחשב אין לו מתירין. כמ"ש ר"ת ע"פ הגמ' ב"מ נג. דע"י טורח ויציאה לא נחשב יש לו מתירין. [אבל דעת רש"י בב"מ דאף ע"י טורח נחשב יל"מ, כ"כ הגר"א יו"ד קב ח. ע"ל נט.].
- 7 ובתוס' ר"ד [ע"ז עד:] כתבו דכשנתערב ונימוח אינו יכול להפריש עליו ממקו"א להתירו, ולכן אין לו מתירין [ובטל]. [ואכ"מ].
- 8 והריטב"א [ב"מ נג.] כתב דבטבל יש לגזור משום תקלה שמא יעשר מטבל ודאי עליו וכדו' [וע"ד הא דאיתא בב"מ שם], ולכן לא החשיבוהו יש לו מתירין, ובעי טעם דכהיתירא כן איסורא. [וי"ל דאחרי שאינו בטל משום כהיתירא, שוב נחשב יש לו מתירין].
- 9 אבל הריטב"א [ע"ז שם] כתב דלא פלוג כה"ג.
- 10 [שהרי אינו חייב דמי מתנות כהונה אף מדין משתרשי, דע"י ביטול נחשב שפקע חיוב תרו"מ, ולא שזכה בממון הכהן. ויל"ע בזה].
- 11 ויל"ע בדעת שא"ר דנקטו דמחוייב. ולכא' הטעם דלולי הביטול היה מחוייב לעשר עליו, ומניעת רווח הביטול לא נחשב הפסד ממון.
- 12 ולפ"ז הטבול לתרו"מ בטל. דע"י הפסד לא נחשב יש לו מתירין.
- 13 ועד"ז פי' בהג' ראמ"ה דבעינן לב' הסברות, דכוונת הגמ' כהיתירו כן איסורו, שחכמים חייבו להפריש עליו. וכיון דחייבו להפריש עליו נחשב שאין לו הפסד, וחייב מדין יש לו מתירין.
- 14 וסיבת האיסור טבל משום תרומה שבתוכו.
- 15 ומשמע דאם נתערבו קודם הביעור ונאסרו, אסורין כשעבר הביעור, אא"כ נתערבו אח"כ. וצ"ב.

צד היתר עכשיו, ואף דסופו להיות איסור. וכדעת הרמב"ם [שמיטה ז ג] דאחרי הביעור הפירות אסורין. א"נ לא נחשב 'מתירין' להפקיר לאחרים.

והשער המלך [מאכ"א טו י בתחילת דבריו, ה' בשלמ"נ] הקשה לר"ן כיון דיש לו מתירין עכשיו לאוכלו קודם הביעור, א"כ לא יתבטל אפי' שלא במינו. וכמ"ש הר"ן [נב. בדעת הרי"ף] דדבר שיש לו צד היתר עכשיו אינו בטל. ותי' דהר"ן שם איירי כשלעולם מותר לאוכלו עם בשר, אבל הכא דלאחר זמן הביעור אסור, נחשב דיש בו צד איסור.¹

והתה"ד [קע, ה' ב"ד סט יד] דן בבשר ששהה ג' ימים, דאפשר לאוכלו רק בצלי, האם מתבטל בבשר אחר. או נחשב יש לו מתירין. והביא דעת הר"ף [גבי ריחא שאסור בכוחה, ה' בר"ן נב.] דנחשב יל"מ. אבל דעת הראב"ה דלא נחשב מתירין אא"כ יהא מותר במה שאסור עכשיו. והנוב"י [י"ד ת נג] כתב דמסוגיין מבואר דלענין ביעור [לר"ן] נחשב יל"מ, ואף דעדיין לא נאסר.² [וכ' דלדעת שא"ר נחא].

אבל הר"ש [שביעית ו ג, ז, והרע"ב] פ' [להיפך] דאם נתערב קודם הביעור בטל [לענין איסור סחורה וכדו']. אבל כשהגיע הביעור אסור. [וכ"מ ברא"ש כאן]. והשעה"מ [מאכ"א טו י] ביאר דס"ל כדעת הרמב"ן [עה"ת בהר"ה ז] דביעור שביעית הוה ע"י הפקר, ונחשב יש לו מתירין כיון דיכול להפקירו.³ ולענין אכילה בקדושת שביעית, וכן איסור סחורה נחשב אין לו מתירין.

ודעת הראב"ד [שמיטה ז ג, מאכ"א טו ח] דיש ב' דיני ביעור, ובשעת ביעור הא' [כלה בעיר] מותר לשייר מזון ג' סעודות [והשאר מפקיר], ולכן נחשב יש לו מתירין. אבל משיכלה אחרון שבארצות, בטל בין במינו ובין שלא במינו.

אבל הרמב"ם [שמיטה ז כב ומאכ"א טו ח] סתם דבכל אופן אינו בטל. [אבל אם נתערב אחר הביעור נקטו המפרשים דע"כ ס"ל דבטל, דלשיטת הרמב"ם נאסר ואין לו מתירין. וכוונתו דקודם ביעור אינו בטל, בין לענין ביעור ובין לענין אכילה].

והנוב"י [י"ד ת נג] ביאר דס"ל דרבנן פליגי אר"ש בסוגיין, ולא חילקו, ושביעית אינו בטל כלל.⁴ וכ"כ הגר"א [שנות אליהו ז ז] דרבנן פליגי וס"ל דפירות שביעית אסורין בכ"ש אף לענין אכילה בקדושת שביעית [ונקט דכן סתם משנה שם].⁵

רא"ש ד"ה אף אני לא אמרתי. שעומדין בקרקע, וגדלו מעט חייבין בביעור. דהגמ' נקטה דאיירי הברייתא אף בגידולין, והגמ' מקשה דמבואר דגידולין מעלין בנותן טעם. והר"ש [שביעית שם] הקשה כיון דאיירי במשנה בגידולין, היכי משכח"ל גידולין שלא במינו.

ומבואר הכא דמה שהוסיף דרך גידול נחשב יל"מ, והשעה"מ [י"ט ה כ] הקשה מזה על דברי ספר התרומות [ה' בטור אר"ח שכן] דדבר שנוול בתוך התערובת, בטל אף דיש לו מתירין, [וגיגית ענבים, דיש בתוכו יין מלפני שבת, לא נאסר היין היוצא משום נולד. כיון דלא הוכר בעין ונתבטל מיד]. וכתב לחלק בין איסור דרבנן לאיסור דאורייתא. א"נ גידולין נחשב כעיקר ניכר, שתמיד גודל והולך. ורע"א [בשרע"י י"ד קב ד] ציין דהר"ן כאן פליג על הכלל הזה. [וצ"ב אמאי תליא בדברי הר"ן, הא מגוף הסוגיה מוכח כן].

בא"ד דהגידולי איסור חשיבי ומבטלי את העיקר. משמע דראיית הגמ' מהא דחל אף על

1 ומבואר דסברת הר"ן לחלק בין 'שימוש איסור', ל'זמן איסור'. [אבל לשון הר"ן משמע דתליא בזמנים, דאזלי' בתר השתא]. [ואפשר עוד לחלק דפירות שביעית כיון דיבא זמן הביעור ויאסר נחשב צד בחפץ. אבל דבר דאינו מוכרח לבא לא נחשב צד בחפץ].

2 ולכאורה המקור לסברא זו מדברי הירושלמי [לגיר' הרא"ש, ה' לעיל נב.] דמקשה דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, ונמצא דלא נאסר מעולם. וע"ע נח"כ ס"ס קב.

3 ובהג"ה מבין המחבר חילק דגבי ביעור מה שמותר עכשיו יהא אסור לאחר זמן. וע"י הביטול ישתמש בזמן האיסור. ולא דמי לצלי דכל הגדרת הביטול הוה כלפי נידון בישול. וכלפי נידון צלי מותר מעולם.

4 וכ' דאם נתערב קודם הביעור, ולא ביערו נאסר, ואין לו מתירין. [אף לדעת הרמב"ן]. [ונחלקו בזה אכ"מ]. והנוב"י [י"ד ת נג] כתב דהוה קנס משום דלא ביעור.

5 משום דהותר לו ג' סעודות [וצ"ב דאם יש לו יותר, הרי אסור]. [ומשמע דמשום דיכול להפקיר לא נחשב מתירין].

6 והתורה זרעים [ז ז] כתב דדעת הרמב"ם דכלפי ביעור נחשב דאין תערובתו אוסרתה [וכלשון הרמב"ם מאכ"א טו ח שאין התערובת אסורה אלא לאוכלה בקדושת שביעית], ועדיף מכל יש לו מתירין.

7 אבל הרמב"ן [מלחמות פסחים ז: בדה"ר] אמר לך ר' יוחנן דרבנן פליגי אר"ש בכל דין יל"מ. [ולתוס' מנחות פליג על שאר דין משהו].

8 [וכתב השעה"מ] כיון דההיתר עמד בפנ"ע קודם, אבל היכא דשניהם נולדו יחד כתב המרדכי [סוף חולין] בשם ר' משולם דלא שייך ביטול כלל, כיון דנולד בתערובת. ובתחילת ביאתו היה מעורב.

העיקר דין ביעור.

אבל הר"ן [ד"ה אבל לאכילה, והרי אתה רואה וכו'] הוכיח דנידון הסוגיה האם הגידולין עצמן נאסרין, ולדעת ר' יוחנן הגידולין עצמן אינן נאסרין. וצ"ב דנימא דכוונת הגמ' דיש דין ביעור רק על הגידולין. והקה"י [לה] ביאר דס"ל דא"כ היה יכול לקיים הפקר של ביעור רק על העיקר. ויפקירונו כדי שיזכו בו בחלק שיש קדושת שביעית¹. ומקושיית הגמ' מוכח דלר' יוחנן היה כולו חייב בביעור, דנחשב שגדל מהעיקר.

בצלים וצמחו. הר"ן פי' דודאי נתגדלו, והחילוק בין שחורים, האם גדלו מחמת הקרקע או שהבצל תפח [וצ"ב].

ר"ן ד"ה וכנגדן. דבעלין הללו ודאי רבו. והחזר"א הביא דסגי ברוב לחוד, דלא יתכן דיש ששים בעלים הללו, וכתב דהר"ן חזר בו ממש"כ לעיל דבעי בגידולין כדי לבטלן. וכיון דע"י גידול נהפך להיות היתר סגי ברוב, ואינו ענין לנתינת טעם.

אבל פשטות המשנה דהשחירו היינו שהוסיפו כל שהוא, והרא"ש הק' דבעי רוב. והביא בשם הר"ש [שביעית ו ג] דאיירי בבצלים של ששית, דמהני תוספת כל שהוא לבטל את תוספת האיסור. [וצ"ב].

במדוכנין. פי' הר"ן שדך [קודם זריעה] דגריעי, ולא ממשכי גידולין בתרייהו [וכ"כ תוס' והרשב"א]. [וצ"ב]. והמאירי הק' דאם דכן אינן צומחות כלל. והחזר"א כ' דגדר הדבר דנחשב כעין זרעו כלה. והראב"ד [שביעית ד כא, וכ"כ המאירי] גרס מרוכנין, שהרכין צוארון, וגלי דעתיה דלא ניחא ליה שיעצמו. ואם גדלו אותן גידולין מותרין, ומבטלין. אבל אל"כ אסורין דהוה כנטועין מתחילה.

אבל הרא"ש פי' שדרך ועירב הגידולים והעיקר [טחן אחרי שליטת בשמינית]. והא גידולין לא מבטלי עיקר הוא משום דנחשב כ"א עומד לבדו, אבל היכא דעירבן בטלים.

דף נח:

המנכש עם הכותי. בתוס' מבואר דקאי בכותי, שאינן מפרישין אפי' תרומה גדולה. אבל במשנה [תרומות ט ז'] גרסי' עם הנכרי, ובפיה"מ לרמב"ם ור"ש כתבו דקאי כמ"ד אין קנין לעכו"ם להפקיע.

אוכל עראי. פי' הר"ן כיון דמעשר דידהו דרבנן הקילו. ועוד דמסתמא לא באו לידי גורן [וע' לקמן נט:]. ועוד כתב התוס' ר"ד דגידולי טבל דרבנן, אף בדבר שאין זרעו כלה. דבטל בקרקע מדאורייתא [וכמ"ד גידולי היתר מעלין את העיקר²]. ומספק שמא קנה מתוקנין מהשוק לא החמירו⁴.

רא"ש ד"ה אוכל. כדון פועל שאוכל במלאכתו. הרש"ש הקשה בדגמ' ב"מ פט. ממעטינן דמנכש בבצלים אין פועל אוכל⁵. והשלמ"נ הק' [דלגורסים נכרי] בשדה נכרי אין דין אכילת פועל. והמהרש"ם תי' דרש"י ב"מ פז: פסק דלמ"ד גזל עכו"ם מותר [וכ"פ הרא"ש ב"ק פ"י], הותר אכילת פועל בשדה נכרי, אף שלא בשעת גמר מלאכה.

למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור. ויתבטל אף העיקר המחוייב בשביעית. והאחרונים הקשו דלענין ביעור נחשב יש לו מתירין, לדברי הר"ש דאף אחר הביעור מחוייב להפקיר. [וי"ל דאינו אוכל שיעור ג' סעודות].

ביטול ע"י הקרקע

שאני שביעית, בטיילתה ע"י קרקע. פי' הר"ן דסיבת האיסור בקרקע. ולכן כשעבר הסיבה, הגידולין היתר. [ולדברי הר"ן דנידון הספק נז: האם הגידולין נחשב כחלק מעצם האיסור,

1 ויל"ע האם כה"ג נחשב 'הפקר' לכל, דהזוכה אינו יכול לאוכלו אלא מדין חלוקת שותפות.

2 והגמ' כאן הביאה את התוספתא [ח ה] שהוסיפה על המשנה.

3 [אבל למ"ד אין מעלין י"ל דהקילו דתור"מ דחסיות הוה דרבנן, וכמ"ש הר"ן].

4 ומשמע מדבריו דאילו משלו, נחשב ודאי טבל. [והזריעה נחשב גמר מלאכה וגורן, ואסור לאכול ארעו].

5 כדאמר' בב"מ פט. דלא נחשב גמר מלאכתו, אע"פ שמוציא את הקטנים מבין הגדולים, דנחשב שמתעסק בבצלים הנשארים. [ואפשר דיש לחלק בזה במציאות דמנכש חסיות נחשב עיקר המלאכה בקצירה].

א"כ גבי שביעית הוה סברא בעצם הדין גידולין, דכיון דנסתלק סיבת האיסור, מה שגודל מותר. אבל ערלה וכלאים, אף דנסתלק התערובת מ"מ נחשב הפרי אסור].

אבל בתוס' ר"ד משמע דהוא סברת ביטול לקרקע להחשב זריעה חדשה [ומשמע דכוונת הגמ' ע"ד מש"כ האחרונים דביטול של גידולין הוה גדר בפנ"ע].

והגרנ"ט [נט] ביאר דסברת הגמ' דעתה גודל בקרקע היתר, ומותר בלא ביטול. ועד"ז מבואר בחזו"א דאי"צ לגדרי ביטול כיון דהכל נתחדש, והשתא ליכא סיבת האיסור. [אבל לר"ן י"ל דעדיין תליא בדין ביטול, לבטל את העיקר].

ותוס' מנחות [סט:] כ' וצריך לחלק מאיזה טעם יחשב שביעית איסורו ע"י קרקע, וערלה וכלאי הכרם לא יחשב איסור ע"י קרקע. וגם איסור חדש [בסוגיה שם] צ"ל דלא נחשב איסורו ע"י קרקע. והר"ן כתב ליישב דכתיב ושבתה הארץ, משא"כ ערלה נגרם מחסרון הזמן, וכלאים בתערובת. [ויל"פ דסיבת האיסור בפרי, ולכן אף דנסתלק הגורם, הפרי קיים]. והחזו"א [שביעית ח טז] כתב דשביעית מצותו שביטול הארץ¹, וגם קדושת הספיחין הוא משום ששנת השביעית עשאתן, הילכך דין הוא דפירות האלו של שמינית אין להם קדושה. משא"כ ערלה וכלאי הכרם².

אבל הרא"ש [ותוס'] פי' דנשתנה ממילא, ובעודו מחובר יצא מאיסור להיתר. משא"כ ערלה וכלאים דא"א שיתערב בלא מעשה אדם³, ולא חשבינן להו כמעורבין, וכמבטל איסור בידים. [וקאי לשיטתו דהנידון בסוגיין בגדרי ביטול, האם נחשב מעורבין].

ובפשוטו משמע דשייך בזה דין ביטול, אלא דקנסו במבטל איסור לכתחילה שלא יתבטל⁴. והאחרונים [נחלת ברוך כב] הקשו דהמבטל איסור לכתחילה אסור רק למבטל, ואילו הכא מבואר דאסור לכל העולם⁵. ועוד לשון הרא"ש משמע דמש"ה נחשב דאין כאן תערובת. ומשמע דסברת הרא"ש דשביעית דין התורה גורם לתערובת וממילא נתבטל. אבל גידולין שנגרמו ע"י ל"ש בזה גדר תערובת⁶. והרשב"א פי' דהגידולין אלו חשובין להתחלק מן האיסור ולבטלו. אבל בערלה לולי מעשה האדם הכל היה גודל איסור, ולכן אינו חשוב כ"כ לבטל את האיסור.

ולכל הפי' למסקנא דין שביעית לא תליא בדין ערלה וכלאים, והגמ' חוזרת בה מדברי ר' ירמיה [נז:] שפשט בעיא ד'בצל' מ'תרת'.

והרי מעשר דאיסורו ע"י קרקע. בשיטמ"ק פי' דכתיב את כל תבואת זרעך היוצא בשדה, ואם זרע בעציץ שאינו נקוב פטור⁷. והחזו"א [שם] נתקשה בזה, אמאי יחשב דהקרקע גורם לאיסור. [אבל משמע בר"ן דכל שאין דבר אחר גורם, נחשב שהקרקע גורם].

חייבת במעשר ובשביעית. הרא"ש פי' או מעשר [בשנת מעשר] או שביעית. ואותה ליטרא מעשר ממקו"א, פי' הרא"ש דהוא מעשר, וצריך להפריש עליו תרומת מעשר. והתוס' ר"ד כתב דכוונת הברייתא דצריך להפריש מפירות של אותה שנה.

אבל הר"ן פי' דהעיקר חייבת במעשר [והברייתא פי' אותה ליטרא מעשר ממקו"א], ואף שהוא

1 וכ"מ בתוס' ר"ד דביאר החילוק דערלה מותר ליטע ולחרוש, אלמא דהאיסור תלי' בפרי. משא"כ שביעית.

2 והחזו"א כתב דעיקר קושיית התוס' מהגמ' בסמוך דמעשר נחשב איסור ע"י הקרקע [לולי סברת דיגון]. ומ"ש מערלה וכלאים.

3 אבל הרשב"ש הקשה דפרי שחנט לפני ט"ו בשבט דשלישית ואח"כ גדל הרבה. ע' ר"ה יד. [ויל"ד דהתם הגדרת הפרי הוה של שנה זו, ולא שייכא לביטול].

4 [ולפ"ז אם היה שוגג או מתעסק, לא קנסו].

5 ועוד דהתם הוה קנס דרבנן [ע' גיטין נג], ואילו בסוגיין בפשוטו הוה מדינא. [ודעת הראב"ד חולין צח: דאסור מדאורייתא לבטל איסור לכתחילה, אבל בדיעבד בטל. אבל פשטות הסוגיה גיטין נג דאף לבטל לכתחילה הוה דרבנן].

6 וכעין שפי' בתחילת הסוגיה, דכל א' עומד בפנ"ע. וכיון דהאיסור ממילא ע"י דין התורה מוגדר דהכל מעורב יחד. אבל מי שנתכוון לבטל דין האיסור, לכן מוגדר דיש כאן צד איסור וצד היתר [בכל משהו], ואינן מעורבין. וצ"ב.

7 אמנם בפשוטו אף אין חיוב ערלה וכלאים בעציץ שאינו נקוב [וע' ערלה א ב, וע' רמב"ם מע"ש י ח, משנ"ל ביכורים ב ט].

בשביעית. [דלא פקע ממנו דין טבלי, ואף שחל דין שביעית לחומרא, וע' לקמן נט:].

ואותה ליטרא מעשר עליו לפי חשבון. **האחרונים** [רש"ש, קה"י לה ב] הקשו נימא דמעשר יש לו מתירין, ולכן אינו מתבטל [אותה ליטרא].² וכ"כ הר"ן [נט. ד"ה מתיב 'ועוד'] דר' ינאי יתרץ כן את הברייתא. **והאחרונים** [נחלת ברוך, גרנ"ט] תי' דגדר ביטול ע"י קרקע מהני דאף העיקר נחשב שממשיך לגדול, ואף דיש לו מתירין. **והקה"י** כתב דע"י הקרקע פקע ממנו דין שביעית, ולא תליא בדין ביטול, אלא דגידולין הוה פנים חדשות ונתהוה עכשיו, דכיון דגדל רובו, אך העיקר נטפל למה שגדל אח"כ.

והתוס' ר"ד תי' דאע"ג דהוה דבר שיל"מ, מ"מ מדאורייתא בטל. וא"כ דינו לעשר עליו מן החדש, והאין יפקיעו דינו לעשר מהישן. [לגיר' דקאי לעשר מב' שנים, אבל לחזר"א באמת מתחייב].

ר"ן ד"ה ואותה ליטרא. אבל מיניה וביה לא דהוה מן הפטור על החיוב. [וכקושיית הרשב"א נז:; ודלא כמ"ש הרא"ש שם דאמרי' בילה]. **והרש"ש** הקשה דלכאורה סותר מש"כ הר"ן [נז:]: דאין לחלק בין תוספת לעיקר, ואף התוספת כמוהו.³ וכתב ד"ל דזהו קושיית המקשן [יש כאן צד חדש בסוגיה]. [והק' דהתרצן לא חזר בו מזה]. ועוד הקשה אמרי לא תי' כדלקמן נט: איסורא לא זרעי אינשי. [וי"ל דכוונת הגמ' מדין 'לחומרא' נז:]. **והאחרונים** [גרנ"ט] תי' דסברת ביטול ע"י קרקע מהני שהגידולין לא יחשבו בתר העיקר, ואף דל"מ להתיר את העיקר.

דף נט.

אמרי מעשר דיגון הוא דקא גרים. דלא חל שם טבל עד שעת גורן, ולכן לא נחשב שינוי בקרקע. **והרא"ש** הוסיף [לשיטתו] דהוה ע"י אדם. [ואף דודאי לא נתכוון לביטול בשעת דיגון, מ"מ לא נחשב תערובת דהאוסר ע"י האדם].

והקה"י [לה ג] הקשה דהל"ל קריאת שם גורם לשם מעשר. ותי' ע"פ מש"כ **רש"י** יבמות [פו]. דאיסור טבל הוא מחמת סיבת התרומה שבו [והביא דכ"ד הר"ן לק' פד:], וכמו שהארין **האתון דאורייתא** [ב].

ר"ן ד"ה מתיב. לר' ינאי [דאף בתרומה גידולין מעלין את העיקר] פריך. דלתי' הגמ' [נח: אליבא דר' יוחנן ור' יונתן] דאיסורן ע"י קרקע לא קשה, דקונמות אינו ע"י קרקע. וכע"ז כתב **התוס' ר"ד** דהמ"ל דקונמות אין איסורן ע"י קרקע, אלא דעדיפא מינה משני. אבל **הרא"ש** כתב דכיון דהתערובת הוה ממילא ע"י גידולין,⁴ קצת דמי לשביעית [ולשיטתו דהגדרת ע"י קרקע היינו ממילא].

קונמות אי בעי מיתשיל

שאני קונמות הואיל ואי בעי מיתשיל. מבואר דאף בגידולין מהני סברת יש לו מתירין, שלא יתבטל העיקר. [אבל **תוס'** [נח. ד"ה דתנן בתי' הב'] כתבו דגידולין חשיבי ומהני אף דשביעית יש לו מתירין, משמע דגידולין בטלין ביש לו מתירין,⁵ **והשעה"מ** מאכ"א טו י הקשה מהגמ' כאן. [וע"ע לקמן. אמנם הגמ' כאן קאי כר' ינאי, דלר' יוחנן מהני ביטול ע"י קרקע].
ובפסקי הרא"ש [פרק ו] הביא מהירושלמי דאף דנעקר למפרע, מ"מ הוה היתר מכאן ולהבא. [וע' מה שהו' לעיל נב:].

- 1 והעירו דילה"ק דלסברת הר"ן גידולין נחשב כדין העיקר, וא"כ אף הגידולין יתחייבו במעשר. ואף שגדלו בשביעית. [וכן כשגדל בעצץ נקוב, וסתם הנבק, אף מה שגדל אח"כ יש עליו שם טבל]. ולכאורה לא שייך בזה סברת 'היתר להיכן הלך'. [וי"ל ע' בגדר פטור שביעית ממעשר. וע"ע מה שהק' רע"א לקמן נט:].
- 2 והא דשביעית מתבטל היינו כלפי דיני אכילה [לב' הפי' הו' נח. אבל **התוס'** נח. הקשו כן, וע"ע בסמוך].
- 3 וכע"ז כתב **בהג' ראמ"ה** דקושיית הגמ' דהיה ראוי לחייב את כולו במעשר מן המעשר [וכשיטת הר"ן לעיל דיש לגידולין דין העיקר, עכ"פ לחומרא]. ואמאי רק לפי חשבון. [וע"ע לקמן נט. היתר להיכן הלך].
- 4 וצ"ב דהזריעה ע"י אדם. ומשמע דחזר ונטע ערלה וכלאים יחשב ממילא. ורק עקירת הכרם והרכבת כל הענף נחשב בידי אדם. וצ"ע.
- 5 ועוד תי' **התוס'** לחלק בין לח ליבש. והשעה"מ הקשה דגם זה נסתר מהגמ' כאן.
- 6 אבל **הרמב"ם** [נדרים ה טז] כתב הטעם דיש לו מתירין. **והאחרונים** הקשו דס"ל דגידולין אינן מעלין את העיקר אף בעלמא. **והק"א** ביאר דכוונת הרמב"ם לגבי גידולי גידולין. [וע"ע לקמן ס:].

והאחרונים הקשו דאולי אין לו פתח וחרטה¹. [ע' שלמ"נ]². והמהר"ט [א ה] כתב דרק למי שנדר נחשב מתירין, אבל לאחרים לא נחשב מתירין, דאין בידם לישאל. [הו' לעיל מז.], וכ"כ הלח"מ [ה טז]³.

והרי תרומה דאי בעי מיתשיל. הרש"ש הקשה⁴ דהמ"ל דכבר נאכל החולין שהפרישו עליה, והרמ"א [שכג] פסק דא"א לישאל דע"ז אוכל טבילים למפרע⁵.

והרש"ש הק' דאף כשלא נאכל, הרי ע"י שנשאל נמצא דמה שבירך בשעת הפרשה ראשונה הוה לבטלה, ועובר על לא תשא למפרע. ואיך אפשר לישאל על תרומה. וכתב דאפשר דלא נחשב ברכה לבטלה, דבשעת ברכה היה בדעתו להפריש תר"מ, ואף דנתברר שלא הפריש⁷. והרש"ש דן כשחוזר ומפריש האם צריך לברך, דכיון דבירך בהתחלת המצווה⁸, ואף כשנתעסק בדברים אחרים, ומפסיק כמה ימים¹⁰.

והאנתון דאורייתא [טו] דן האיק מותר לישאל כלל על תרומה [טהורה], הרי ע"ז מתבטל ונאבד הדין תרומה¹¹, ועובר באיסור משמרת תרומות. ואף שנעקר דין התרומה למפרע¹². [וע"ש].

ר"ן ד"ה והרי תרומה. ע"י פתח או חרטה כשאר נדרים. [משמע דהוה סברא דכל דבר דחל ע"י דיבור הוה בכלל פרשת התרת נדרים. וכ"כ רשב"ם [ב"ב ק:]: דכמו שיש שאלה בנדרים, ה"ה לכל הקדשות וכל דבר שקדוש ע"פ מוצא שפתיו כגון תרומות ומעשרות. ואם הלך לחכם ומוצא פתח של חרטה¹³ ועקר את הנדר מעיקרו ועבדי כהקדש טעות, ואיגלאי מילתא למפרע דלא היה הקדש מעולם, ואם שחטו בחוץ נפטר מכרת]. אבל המאירי כתב דהקדש מהני רק ע"י טעות, ולא חרטה¹⁴. וכ"ז שו"ת ר"ב אשכנזי [יד], וכן דייק המחנ"א [צדקה ה] לדעת הרמב"ם¹⁵. וע"ע שו"ת רע"א [קמד].

ובפשוטו כוונתם דהתרת נדרים הוה חידוש דיכול לחזור בו [ע"פ חכם], ע"י חרטה, דלא היה לבו עמו [ע']

- 1 וכע"ז אי' יבמות פח. דנאמן שנשאל על קונמות ותרומה, במיגו דא"ב מיתשיל. והמחנ"א [צדקה ה] כתב דהתם טוען דיש לו פתח.
- 2 הכס"מ [מאכ"א טו יב] כ' דקונמות לא מקרי יל"מ כיון דההיתר בא ע"י טורח, ודוקא במקום שההיתר בא ממילא אינו בטל. והאחרונים [רש"ש, ברוך טעם שער התערובות, קר"א נב]. תמהו דאישתמט' לסוגיין. והנוב"י [ת י"ד נג] הביא דעת המהרש"ל [יבמות ח לד] דדבר האסור רק לאדם א' לא איכפת לן דיש לו מתירין, ובטל. והקשה מסוגיין. וכתב דהכא קאי לר' ינאי. [ובלאו הכי רב אשי יבמות פב. ס"ל דכה"ג נחשב יל"מ, אלא דנדחו דבריו]. אבל להלכה ס"ל דלא נחשב מתירין.
- 3 [וחלק על הכס"מ ורדב"ז שם]. והעירו דלסברת הר"ן נב. דגדר יל"מ משום דדמי ליה, יל"ד דסגי במה שיש צד היתר, אף כשאינו בדי.
- 4 ועוה"ק דהמ"ל דמת, ולכן א"א לישאל, וכה"ק רע"א. [ויל' דניחא לגמ' לחדש דא"א לישאל בבא ליד כהן].
- 5 [ואפי' כשאחר אכל, ולא רק המפריש. ויל"ע האם הוא משום דעושה איסור ע"י, ע"פ מש"כ תוס' \]. [ויל"ד האם אינו ראוי לישאל, או דלא חל כלל היתר החכם]. והרש"ש כתב דהיכא דינצל ע"ז מאיסורין חמורים יותר לא אמרי' כן.
- 6 ומ"מ כתב החת"ס [י"ד רנג] דמותר לכתחילה לאכול החולין שהפרישו עליו, ול"צ לחשוש שמא ישאלו, וכן מברכים על הפריש תרומה ולא חיישינן שישאל. דהשתא הוה בחזקת מתוקן, ואי"צ לחשוש שיתחדש התרה למפרע.
- 7 והביא כע"ז מש"כ תוס' תענית יא: דהיכא שהיה דעתו להתענות לא נחשב שקרן בתפילת עננו, כיון דאז היה דעתו להתענות.
- 8 דכיון דחישב לעשות נחשב התחלת המצווה. [ודברי הרש"ש צע"ג דמי שחישב לעשות מצווה [מיד], ובירך ושוב הפסיק צריך לחזור ולברך. ואף אם נימא דלא נחשב 'לבטלה', מ"מ הרי לא התחיל במצווה. ואפשר דכיון דבשעתו היתה מעשה הפרשה, אף דנעקר למפרע נחשב עכ"פ כהתחלת מצווה].
- 9 והביא כע"ז דברי השל"ה דאם הפסיק בדיבור אחרי שהתחיל ללעוס אינו חוזר ומברך [כיון דהתחיל באכילה], והמג"א [קסז טז] תמה דא"צ לברך על לעיסה, ועיקר הברכה על הבליעה. והרש"ש תי' דעכ"פ הוה התחלת מעשה אכילה.
- 10 והביא כע"ז סוכה מה: דאיכא מ"ד דמברך על הסוכה פעם א' לכל הז'.
- 11 והביא כע"ז מש"כ האבנ"מ [שו"ת יח] שהמבטל תרומה בחולין [לכתחיל] עובר באיסור דאורי' ד'משמרת'.
- 12 והביא ראייה לסברא זו מדברי הב"י [רכח] דהמודר הנאה מהחכם אינו יכול לישאל אצלו, דנהנה ממנו במה שמתיר לו, ואף דע"י ההיתר נעקר למפרע [והדבר צ"ב, שבפשוטו ההנאה היא מתוצאת היתר הנדר, ותוצאת ההיתר היא אחרי שכבר נעקר למפרע]. וה"נ נחשב מאבד תרומה, ואף דע"י ההיתר נעקר למפרע. [ויל"ד דלא דמי, דהתם נהנה מהגברא המתיר. אבל הכא אינו פועל איבוד בתרומה שלפניו כלל. אלא דעוקר את סיבתו, ומברר שלא היה תרומה מעולם].
- 13 וצ"ב מש"כ 'פתח של חרטה' [האם דוקא פתח, שיחשב טעות מעיקרא. או דנקט לשון חרטה. ויל' דס"ל כרש"י עירובין סד: הו' כא:].
- 14 וכתב המאירי דהטעם בתרומה דאין הפתח מצוי בו שיחשב דבר שיש לו מתירין [אבל מצוה נחשב יש לו מתירין אף כשאינו שכיח].
- 15 ערכין [ספ"ז] ע"ש.

מש"כ בזה לעיל כא:]. אבל בשאר מעשים ע"פ דיבורו, אמאי יהני חזרה. אבל טעות מהני בכל התורה, אלא דגזיה"כ דבעי חכם, דדרשי' דאינו מתיר נדרי עצמו. אבל המחנ"א כתב הטעם דהוה נדרי מצווה, ואינו מתחרט מגוף המצווה. ועפ"ז כתב דבסוגיין דדעתו להפריש שוב עליו ממק"א מהני חרטה.

והמנח"ח [רפד יד] הקשה דאיתא בשבועות [כז:]: דאם אכלו כולו אינו נשאל עליו, א"כ האיך מהני שאלה באופן שנתבטל כל הנדר. וכתב דאה"נ ורק באופן שנשאר מהקונם נחשב יל"מ. **והבית הלוי** [ג ל] הקשה דסתימת הסוגיות אינו כן¹. ועוד הק' **הבית הלוי** דאחרי שכבר נתבטל כולו, א"כ שוב לא יתכן שיכשלו. וכל המצוה לישאל הוא שלא יכשל. **והבית הלוי** תי' דאף דהשתא אין בזה תקנה, החשיבוהו יל"מ כיון דע"י תקנתם יש לזה מתירין [וע"י שאסור מדרבנן יכול לישאל עליו].

ובגמ' יבמות פב. אמרי' בתרומה לא נחשב יש לו מתירין, במה שכהן יכול לאוכלו, דלישראל אין לו היתר. ולכהן אינו אסור השתא [ודלא כרב אשי]. **והרש"ש** דן אמאי לא יחשב יש לו מתירין, דהכהן צריך לאוכלו בימי סהרתו².

לפחות מק' חולין, תרקב. ה"ז [י"ד שכג ב] הקשה אמאי שישאל על התרומה, ואמאי תירקב⁴. הא יש לו פתח, דאילו היה יודע שיתערב לא היה מפריש. והוכיח מזה דבעינן חרטה מעצם הקדושה ולא משום שחוטאי חוץ ותערובת. **והנה"כ** כתב דהמשנה דינא קמ"ל, אבל ודאי דיש לו עצה לישאל. **והשלמ"נ** כתב דל"מ פתח זה, דהוה נולד.

תרומה ביד כהן

תרומה ביד כהן. פ' הרא"ש כיון דיצאתה מיד ישראל, וקיים מצוות נתינה, תו ל"מ שאלה. **ותוס' ב"מ** [נג.] כתב דאינו ברשותו^{5,6}. [ויל"ע דברא"ש משמע דתליא ב'מצוות' נתינה]. והביאו דבשו"ת **מוצל מאש** [יט] כתב דהיכא דחטפו כהן יכול לישאל, ודוקא היכא דנתנו מדעת. ועוד הביא הרא"ש מהרא"מ דאף ביד כהן הישראל יכול לישאל [אלא דלא שכיח], וכוונת הגמ' דל"מ שאלת הכהן⁷.

הראשונים [ב"ב קעד:] הביאו מכאן דאף הקדש ל"מ שאלה אחרי שבא ליד גזבר^{8,9}. וכ"כ בשו"ת **ר' בצלאל אשכנזי** [יד, הו' בש"ך חו"מ רנה ו], וכתב דאף דמשעת אמירה אמרי' כמסירתו להדיוט דמי, היינו שגומרת כמו קנין. אבל עד שבא ליד גזבר אינו כמסור ממש. וביאר הש"ך דכיון דחל הקנין ע"י דיבור אמרי' אתי דיבור ומבטל דיבור¹⁰. אבל משבא ליד גזבר הוה מעשה, דלא יהא כח הדיוט חמיר מהקדש דלאחר מעשה קנין ל"מ חזרה^{11,12} [ואף

- 1 וכתב דיל' דיש עדיין נפק"מ באיסור, אם ידור מפרי נוסף מאותו מין, ויתערב עמו ויהא חוזר וניעור. שיחזור לאיסורו. [וכ"כ הקר"א].
- 2 ויל"ד אחרי שיש נפק"מ דרבנן, האם שוב יכול לישאל ולעקור את גוף הנדר [מדאורייתא], דכל שיש נפק"מ מהנדר מהני שאלה. או דמדאורייתא ל"מ כלל, ומ"מ מדרבנן נחשב דנעקר הנדר למפרע.
- 3 דהוה אותו אדם, ולא דמי לגמ' יבמות שם. וכתב דבגמ' יבמות איירי בחטאת, ול"ש נידון זה, דשמא יבוא לידי נותר קודם שיטרה.
- 4 **והבית מאיר** [הו' בשלמ"נ] ציין **דתוס'** [סוטה ו:]: הק' כע"ז [גבי מנחת סוטה, דבאו עדים] אמאי ישרף המנחה, הא יש שאלה בהקדש.
- 5 [ולשון התוס' שם משמע דהוה תי' דיליה, אבל ע"כ כוונתו להעתיק את סוגיין. וזה כוונת הגהש"ס צע"ק].
- 6 [וקצת משמע דהסברא דכדי לישאל צריך להיות 'ברשותו'. ואף דגדר השאלה לעקור את הדיבור למפרע, מ"מ תחילת ההיתר ע"י הפקעת התרומה שהיא ברשותו (ויל"פ דזהו הטעם דא"א לישאל כשאכלו כולו, ונאבד מהעולם). וע"ע בסמוך בשם הש"ך ונוב"י].
- 7 **והכס"מ ומהר"י קורקוס** [תרומות ד יז] כתב דל"מ מסתימת דברי **הרמב"ם**. ועוד הביא **הבית הלוי** [א כח] דכ"מ **ברבינו יונה** [ברכות לג. בדה"ר], דאף תרומה ביד כהן יכול לישאל. [שדייק דכהן האוכל תרומה, לא אמרי' דאי בעי מיתשיל ויצטרף לזימון]. אבל **תוס'** ערכין [ד. ד"ה והך] כתבו דליתא בשאלה, ולכאז' כוונתו משום דהוה ביד כהן. [ויש לדחות דכוונת ר"י בתרומה שהוא בעצמו הפריש].
- 8 וכתב הש"ך דאף דסוגיין קאי לענין תרומה, כ"ש בהקדש דחמיר.
- 9 וכ"כ **תוס'** [פסחים מו:]: דהיכא דאתא ליד גזבר א"א לישאל. [ואף לא אמרי' הואיל ואי בעי פריק, דהוה כקונה דבר מהקדש. אבל לפני שהגיע ליד גזבר מהני 'הואיל', דמסלק ההקדש, ולא קונה דבר חדש].
- 10 אבל **תוס'** קידושין [נט: ד"ה מיד] כתבו דהפרשת תרומה נחשב מעשה, ולא אמרי' אתי דיבור ומבטל לשליחות. [ולכן ל"מ חזרה בלא חכם. ובסוגיין קאי בגדר היתר חכם. וצ"ע].
- 11 ואף דאילו פקע ההקדש, ל"מ קנין הגזבר כלל [וכה"ק הנוב"י].
- 12 **והקו"י** [ב"ב לו ב] דן אחרי שבא ליד כהן, האם אף הקדושה לא פקע, או דלאו כ"כ להפקיע את זכות

לאחר שהקדש קנה בדיבור, יש תוספת קנין ע"י המעשה מסירה¹. וכתב דה"ה קנאו הקדש בחליפין או שאר קנינים. [והקצות ר א הביא דברי רב"א והש"ך הנ"ל, והקשה א"כ אף כל בהמה שנכנסה לעזרה נימא דקנאו לגבוה² ול"ש שאלה. והקצות הוכיח מזה דאין חצר להקדש].

וכ"פ השו"ע [י"ד רנח ו] דהנודר לצדקה כיון דבא ליד גבאי אינו יכול לישאל. והנוב"י [ת י"ד קנד] האריך לחלוק דדוקא בתרומה³ אמרי' דכיון דבא ליד כהן נתייאש בעליו ממנו⁴. ועוד כתב הנוב"י דהטעם דל"מ שאלה בתרומה הוא משום דהכהן מוחזק, ואינו מאמינו דאדעתא דהכי לא נדר. ולכן לא מהני שאלה להוציא מיד הכהן.

והנמוק"י [לק' פד; כו. בדה"ר] דן כשזכו בדבר שנאסר לבעליו בקונם [ועי"ז הוה כהפקר, עי"ש בר"ן], ושוב נשאל על הקונם, דהוה גזל למפרע. או דאמרי' דתו לא מצי מיתשיל, וכמו בסוגיין ביד כהן. או דילמא התם כהן וגזבר מדינא זכו, משא"כ התם הוה הפקר בעלמא.

והמשנ"ל [מע"ה ק יא ד] נסתפק האם מהני שאלה בקרבנות אחרי שנשחט כראוי. והביא דתוס' כריתות [יג: ד"ה ארבע] כתבו דקרבן שנשחט ונזרק דמו כהילכתו ל"ש שאלה. והמשנ"ל דייק דקודם זריקה מהני שאלה⁵. והביא דתוס' סוטה [ו: מבואר דיש שאלה אחרי קידוש כלי דמנחה. והקשה מ"ש מסוגיין דביד כהן א"א לישאל. ודן דס"ל כדעת הרא"מ דאף ביד כהן מהני שאלה.

אלא אימא בשלמא קונמות מצווה לאתשולי וכו'. [פ' הרא"ש דסתמא עומד לישאל]. ה"ט"ז [י"ד שכג ב] הקשה דמ"מ אף בתרומה בידו לישאל⁶. וכתב דשמא אין לו פתח ולא נחשב בידו לישאל⁷. אבל גבי נדר כיון דידיעין דעומד לישאל משום מצווה, א"כ הוה ודאי שיש לו היתר אע"פ שלא נשאל. והנה"כ כתב דאין נשאלין על התרומה אלא מדוחק, וכמו הקדש [ושבועה], כדקי"ל [י"ד רג ג]. והחוות יאיר [קל, ה' בגליון מהרש"א שם] כתב דע"י שנשאל מפסיד שכר המצווה של הפרשת תרומה והברכה [דהוה לבטלה למפרע, וע' לעיל בשם הרש"ש]. והפסד מצווה לא גרע מהפסד ממון, דלא נחשב יש לו מתירין.

אבל המחנ"א [נדרים פ"ה טו] דייק מדברי הרמב"ם דאף הנשבע על דבר ונתערב נחשב יש לו מתירין⁸. [ואף דאין מצווה לישאל על השבועה]. וכתב דהגמ' נקטה מצווה לרווחא דמילתא, ועיקר הטעם דבתרומה צריך פתח ול"מ חרטה, ואין נשאלין אלא מדוחק. והג"ר בונים איגר כ' דהיכא דהפריש מהרע על היפה, אף בתרומה יש מצווה לישאל [ועי"ז נחשב י"ל מתירין].

ר"ן ד"ה תרומה. והקדש דקא מני, בהקדש בה"ב דע"כ לפדייה קאי. אבל בכל מקום שאינו עומד לכך, ואין מצווה לתקנו לא נחשב דבר שיש לו מתירין. אבל השעה"מ [מאכ"א טו י] הביא דסתימת הראשונים [נח]. דכל הקדש יש היתר בפדיון. וכתב דדוקא גבי שאלה לא נחשב יש לו מתירין כשאין מצווה, דיש טורח בשאלה. אבל ע"י פדיון נחשב יש לו מתירין אף כשאין מצווה.

- 1 הכהן. אבל לעולם יכול לישאל על הקדושה. והביא דבסוגיין מבואר להדיא דע"ז אף הקדושה לא פקע. וביאר הש"ך דדל אמירה מהכא, הרי קנאו במשיכה [ע"י הסכמת הבעלים, וצ"ב דהא אינם בעלים למסור לו. ועוד מי לא עסקינן שתפסו הגזבר בע"כ של בעלים]. וע"ע קר"א שנתקשה בסברא זו.
 - 2 [ואף בקודשת הגוף, דהבעלים הביאו את הבהמה ע"ד שהם יקריבו, קנאו גבוה בחצר ול"מ שאלה. ויל"ד ע"פ דברי האחרונים דהבעלים נשאר להם בעלות על הקרבן, ואין זכות ממון לגבוה בזה כלל. וא"כ רק בבדק הבית יהני בא ליד גזבר].
 - 3 ואף בתרומה כתב דהכס"מ כתב דהרמב"ם לא פסק כן.
 - 4 וע"ד מש"כ הר"ן לקמן פה, ולא מהני שאלה על היאוש.
 - 5 והקצות [ר א] הקשה אמאי לא זכה גבוה בקנין חצר, כיון דנשחטו בעזרה. והוכיח דאין חצר להקדש.
 - 6 והתורות זרעים [תרומות ד ז] כתב דע"פ דברי הר"ן [נב]. גדר י"ל מתירין הו' משום דיש צד היתר ודמי להיתר. ולא סגי שיכול להיתר.
 - 7 והוכיח מזה דהא דמתחרט מחמת שנתערב לא נחשב פתח. ודוקא היכא דנתחרט מחמת עצם הנדר.
 - 8 דהרמב"ם [ה טז] דגידולין קאי אף בשבועה. [אמנם ע' לע' דהק"א כתב דמש"כ הרמב"ם הטעם דיש לו מתירין קאי רק בגידולי גידול].
 - 9 אבל הכס"מ [שם] כתב דאף תרומה נחשב יש לו מתירין [כלפי זוז"ג]. והמחנ"א [ושאר אחרונים] תמהו דבסוגיין להדיא דלא כן.
- וביאר בזה דברי תוס' [קידוש' מו: ד"ה אם] דהתורם מרעה על היפה נחשב דעבר תרתי, משום דלא נשאל עליו. [ה' בחי' רע"א שם].

היתר להיכן הלך

א"ל רב חסדא, היתר שבהן להיכן הלך. הרא"ש משמע דחולק דגידולין אינן מבטלין את העיקר כלל. אבל הר"ן פי' דקושייתו דמעשר הוה לפי חשבון [ובזה לא שייך ביטול], ואף דע"י הביטול נחשב שטועם טעם הרוב, ואינו טועם את המיעוט.

וביארנו **האחרונים** [ע' אר"ש מאכ"א טו י ד"ה וי לבאר, שער"י ג טו] דל"מ ביטול להחשב שנוסף 'חשבון' האיסור, דלענין זה ל"ש כלל ספק ול"מ הביטול. וכעין הא דאיתא בגמ' בכורות כב: [דלמ"ד ביטול כמאן דאיתא] אם נתבטל נבילה ברוב היתר מטמא במשא [כשנושא את כולו בב"א], דודאי נושא את הנבילה¹. ואף דמהני ביטול לטהר כל משהו [כלפי טומאת מגע²], אבל בנידון הכולל את כולם אין כאן ספק³. [ואף דכל משהו הוה טבל, ואם יפרוש עליו תר"מ בפנ"ע חל התרומה. אבל כשמפריש על הכל ביחד, אמרי' דממ"נ אינו קדוש יותר מחלק הזה].

ועוד יש **אחרונים** [קובה"ע נט ב] שפי' דאחרי שהפריש עליו ממקו"א, חזר כולו להיות היתר. ובשעה זו נחשב דנתברר והוכר האיסור. ויפקע דין הביטול⁴. והגר"ט הוסיף דטבל אינו איסור במהות, אלא דבעי תיקון. ולכן סגי ע"י תיקון לפי חשבון.

והר"ן [בע"ב] כתב טעם נוסף, דהיתר אינו מתבטל באיסור. וכ"כ כמה **אחרונים** [ש"ת תורת חסד, משיב דבר דל] לפרש אף כוונת רב חסדא. אבל השער"י [ג טו] כתב דמשמע להדיא בר"ן כאן דאין זה עיקר הנידון בסוגיין.

סברת ר' יוחנן - ובפשוטו ר' יוחנן פליג בכל זה, וס"ל דאף היתר הלך, ושייך בזה ביטול אף בהיתר, וצריך לעשר על הכל⁵. אבל החז"א [טהרות א י] כתב דר' יוחנן איירי דוקא בזרעים, דאין כאן ישן כלל. דהיניקה וצמיחה ממוגגת את גשמה ומחדשה. [ולכן יש סיבה מיוחדת לתר"מ ולא תליא בגדרי ביטול. ועוד יל"פ דלעולם הוה משום ביטול, וכיון דיש על כולו שם חדש, לכן נחשב זרוע בקרקע. ומה שיש עליו שם זרוע מתחייב שוב במעשר. וכ"נ בכוונת הק"א נז:].

והחז"א [שביעית ח] הק' דבגמ' לעיל נז: מבואר דסברת ר' יוחנן הוא לחומרא [והר"ן כתב דהיינו מדרבנן], ולא משום גידולין מעלין את העיקר. ומדינא הכל שייכא לעיקר. וא"כ נידון הסוגיה בגדר החומרא, ואמאי שייך לעיקר דין ביטול⁶. והחז"א הוכיח מזה דכוונת הגמ' לחומרא, היינו מדאורייתא, דאין סיבת פטור ע"ז. ולדברי הגר"ט כלפי הגידולין שייך סברת איסור ע"י קרקע, וא"כ קאי השתא למסקנא דסברת ר' יוחנן דמדינא הגידולין נחשבינן כקרקע. ורק לס"ד בעי לסברא דלחומרא.

א"ל מי לא תנן וכו'. והגמ' מקשה משביעית על מעשרות. וצ"ב דר' יוחנן ס"ל דההיתר בשביעית הוא משום דביטולו ע"י הקרקע⁷. [ומכאן מהכא דהוה גדר 'ביטול' ברוב]. אבל האחרונים הוכיחו מזה דאף סברת 'לחומרא' דר' יוחנן נחשב דרך זריעה⁸. [ע"ש בחז"א].

- 1 אבל הכס"מ [אבה"ט ספ"א] הביא בשם מהר"י קורקוס דהיינו רק בביטול יבש, אבל ביטול לח בלח מהני אף שיפקע דין טומאת משא. [שהרי בכל ביטול לח בכל משהו מעורב בו בודאי מהאיסור, ואפ"ה מהני ביטול. ואכמ"ל]. ובסוגיין איירי בביטול לח בלח.
- 2 ואף כשנוגע בכולם בבת אחת, נחשב מעשה נגיעה בפנ"ע לכל א'. משא"כ טומאת משא נחשב דבר משותף. [וע' ברא"ש חולין ז ס"ס לז].
- 3 וכע"ז נפק"מ כשנתבטלו פירות היתר בפירות שביעית, דדין הכל כפירות שביעית. ומ"מ אם מכרם יתפוס דמי שביעית רק כנגד פירות השביעית לפי חשבון. [ויל"ע להגדרה הב' דנחשב דהוכר, הרי פירות השביעית לא הוכרו].
- 4 אבל הקשה דבר"ן בסמוך משמע דגבי פירות שביעית, מהאי טעמא תופס את דמיו רק לפי חלקו. והתם ל"ש הק' סברא.
- 5 והאר"ש [ד"ה ולפ"ז] כתב לפלפל דבסוגיין ל"מ סברת יש לו מתירין לר' יוחנן, דדוקא למ"ד דכיון דס"ל דלפי כולו, ע"כ דגדר ביטול דבטל בעצמותו. ול"ש לומר עד שתאכלנו באיסור. אבל רב חסדא ס"ל דאינו בטל וניתר בעצמותו.
- 6 והגר"ט [בסר"ד] כתב דיש גדר ביטול ב'מין', מלבד הגדר ביטול האיסור. וכיון דליכא חטין ליכא איסור. [וזה סברת ר' יוחנן]. וצ"ב.
- 7 ויל' דכוונת הר"ן 'אפי' תימא מבטלין', ולכן ל"ש דהחומרא דהרבנן יהא יותא חמור מהדין ביטול מדינא.
- 8 והתיר, ולכאורה ה"ה שנאסר ע"ז.
- 9 והק"ח [לה] הביא דדעת הירושלמי דלר' יוחנן בהשחיר [אף דלא הוסיף רוב], מתעשר לפי כולו. דהוה זריעה מחודשת.

דף נט:

ר"ן ד"ה אפ. דהא אין תופסין דמיהן כשביעית עצמה, דכנגד ההיתר אינו תופס את דמיו¹. והרשב"א כתב דנפק"מ שאם נתערב אינו אוסר אלא לפי חשבון². א"נ כוונת הגמ' מי סברת מחמת האיסור אלא מחמת התערובת [ועד"ז יל"פ לרא"ש].

רא"ש ד"ה א"ה. באילן שמקצתו וכו'. ע' רש"ש וחז"א ושאר אחרונים דנתקשו בפ' הרא"ש.

ר"ן ד"ה ועד. דהכא היינו טעמא דהיתירא לא בטיל, דהיתר רגיל להתבטל. [והתורת חסד נקט דזהו סברת להיכן הלך. אבל השער"י [ג טו] דייק דסברת להיכן הלך הוא דיהני לפי חשבון. אלא דאף לר' יוחנן דל"ל להיכן הלך, חידש רשב"ג קמ"ל ד'טרח' עדיף. ובזה ביאר הר"ן דקמ"ל דאף דאין דרכו להתבטל].

והרמב"ן [ע"ז עג, וכן ב"ב ב. ה' לעיל נז:] כתב דל"ש קמא קמא בטיל בהיתר שנופל לתוך איסור, דלא אשכחן ביטול בהיתר דאין אדם עשוי לבטלו, אלא אדרבה מוסיף עליו³. והר"ן [ע"ז לה: בדה"ר צו' בגהש"ס] הביא בזה ב' דעות.

וכן בש"ת הר"ן [נז] כתב די"ל דל"מ ביטול היתר בהיתר [ע"פ הגמ' ע"ז שם], ואסור לבטל חטין מצמיחות לפני פסח, דאימת מתבטל, לאחר זמן איסורו. והוה מבטל איסור לכתחילה. והפרמ"ג [פתחה לתערובת א חקירה הב', וכן ח"ג פ"ה] חקר האם היתר מתבטל באיסור להחשב כולו איסור⁴. והאחרונים הביאו מדברי הרמב"ן ור"ן הנ"ל דהיתר אינו מתבטל ברוב איסור⁵.

ונח' רש"י ותוס' [זבחים עח]. כשנתערב היתר ברוב איסור, דרש"י ס"ל דמצטרף לשיעור כזית. ותוס' חלקו דמיעוט הבטל ברוב אינו מצטרף עם הרוב להשלימו⁶. והשער"י ג טו דחה דלענין השלמת שיעור, י"ל דממ"נ לא אכל כשיעור נבילה, וכלפי הנידון הזה ל"ש ביטול, והוה כטומאת משא⁷. והמשנ"ל [מעילה ז ו בסופו] כתב דלא מצאנו דיני עונשין בהיתר שנתבטל באיסור⁸. [והביאו מדבריו דהיתר אינו מתבטל באיסור, אבל משמע דכוונתו דאף דבטל, מ"מ נחשב איסור עשה].

וביארו האחרונים [אר"ש מאכ"א טו י ד"ה הפרמ"ג] דסברת התוס' דביטול מהני שיהא כמאן דליתא, אבל לא מהני שיחשב כמאן דאיתא⁹. וכע"ז חקר העונג י"ט [ד] כשנתערבו חוטין שנטוו שלא לשמה בחוטי ציצית האם מהני דין ביטול להוסיף להם דין לשמה, או רק לשלול מהם פסלות¹⁰. אבל השער"י כ' דסברת הרמב"ן דהיתר חשוב ואינו בטל¹¹.

1 ויל"ד האם מהני מדין ברירה [כדאמר' תמורה ל], ולמ"ד יש ברירה צריך לקבוע בשעת מקח איזה דמים כנגד העיקר. [וע"ע מש"כ נז].

2 דבכל תערובת אף דבטל, כשנוסף היתר [בבת אחת] סגי לבטל את השורש האיסור ברוב. [דאף דנתבטל לא נחשב סיבת איסור, וכמ"ש לעיל. וע"י שנוסף עליו פקע סיבת הביטול. או דגדר חוזר וניעור הוה כניכר ההיתר].

3 [וצ"ב דאסור להוסיף עליו, דהוה מבטל איסור לכתחילה. ואפשר כוונתו דאינו מסיח דעתו ממנו, לבטלו לאיסור, דדעתו עליו].

4 והו' בתורת הבית [בית ד ש"ב כז. בדה"ס] שלא מצינו ביטול בהיתר, שאין אדם עשוי לבטלן. והוכיח מהשואל בש"ת הרשב"א דמתבטל [ואף מצטרף לשיעור לענין חיוב קרבן, ע' בסמוך]. והביא חולקים בזה.

6 אמנם בדברי הרמב"ן שם נראה דהוה סברא בדין קמא קמא בטיל. ולא דלא שייך בזה ביטול כלל. ובתשו' מיימוני [זרעים כה] כתב [מהר"ם] דאם נתערב עיסת פטור ברוב עיסה הטבולה לחלה, מתחייב בחלה. אבל לא יפריש מינה וביה שמא יפריש מהחייב על הפטור. ואינו מצטרף לשיעור לחייבו בחלה. [ומבואר דאינו מוסיף בשיעור. ויל"פ דהוה סברא משום דין ממ"נ, וכטומאת משא].

8 והאר"ש הביא מהגמ' נדה עא גבי דם תבוסה, דדם שיצא מחיים אינו מצטרף להשלים שיעור רביעית. ועוד הביא מנדה כז. וכתב דהא דמהני מי פירות להשלים לשיעור מקוה [יבמות פב:] הוא משום דבטל מהם דין מי פירות, וע"ז חל דין מקוה.

9 וחלק בזה על דברי מהר"ט דהיתר בטל ומצטרף לשיעור איסור.

10 והאר"ש כ' דאף דבדיינים מצרפים המיעוט, התם מהפכים דעתם, וכולם אומרים חייב. [והאחרונים האריכו בגדר רוב ב"ד. ואכמ"ל].

11 ובקובצה"ע [נט א] הוסיף ד'היתר' הוה שלילה, דבלא איסורי התורה הכל מותר. ובזה מהני ביטול. אבל לא להוסיף איסור. והביא דדעת התוס' דאמר' קמא קמא בטיל, הוא משום דמהני ביטול להוסיף דינים. וביאר [ג] דס"ל דגדר הביטול דחל שם הרוב על כל התערובת. ואף דלא נהפך מציאות המיעוט, מ"מ נחשב ככולו איסור.

12 אבל תוס' [זבחים עט: ד"ה תנן] כתבו דמים שנתערבו במי חטאת, מדאורייתא בטל [ומצטרף לשיעור], והסוגי' שם הוה חומרא דרבנן.

13 ועפ"ז כתב דהיכא דבטלו במתכוון ודאי מתבטל.

אבל היכא דקא טרח בטיל ברוב. בפשוטו מבואר דבאופן שטורח לבטל, יש סברא דמהני טפי דין ביטול. ולכן מהני אף לבטל היתר [למש"כ הר"ן בד"ה ועד כאן]. וכ"כ הרמב"ן [ב"ב ב]. דאף דהיתר לא בטיל, כשביטלו בידים מתבטל¹ [ולכאורה כוונתו ע"פ סוגיין]. אבל למש"כ הר"ן [בע"א] דסברת להיכן הלך הוא סברא דל"מ לענין זה ביטול, צ"ב מה מהני טרח. ויל"פ דקאי כר' יוחנן דל"ל סברת להיכן הלך.

אבל בחי' חת"ס כתב דגדר סברת 'קא טרח' דנהפך לגמרי, שאין כאן דבר ממנו בעולם. דנחשב זריעה גמורה, וגידול חדש² [כיון דטרח, אבל מה שגודל ממילא אינו מתבטל לקרקע]. והגרנ"ט ביאר דההיתר הוא משום דנעשה כזרע השדה וגידול מחודש דמיבטל גבי קרקע³. [וביאר בזה דגבי מעשר יש גזיה"כ דלא מבטל לקרקע].

והרי ליטרא מעשר וכו'. השיטמ"ק כתב דהמ"ל דיש לו מתירין. א"נ הך ברייתא ס"ל כתנא דבצלים ולא רשב"ג.

ר"ן ד"ה הרי ליטרא. תבטל ההוא ליטרא גבי גידולי שביעית. רע"א הקשה דשביעית פטור ממעשר משום דהוה הפקר, ואף הפקר היכא דכבר נתחייב קודם שהפקירו לא פקע ממנו חיובו מעשרות. וכיון דהעיקר נתחייב כבר במעשרות האין יפקע ממנו חיוב מעשר ע"י ביטול, שחל דין שביעית.

ר"ן ד"ה שאני. שהוא מתוקן כלל. משמע דאף מה שדעתו לזרוע מתחייב במעשר⁴. והחז"א ציין דנח' בזה ר' עקיבא ורבנן [פאה ספ"א] האם העושה גורן לזרוע נחשב גורן. וכתב דל"ל דבאין זרעו כלה לכר' נחשב גורן⁵.

בא"ד דבדאורייתא לא משכח"ל. המקד"ד [מעשרות א] כתב דלדעת הרמב"ם מעשר בצל דאורי', ודברי הגמ' כפשוטו.

והאחרונים ציינו לגמ' מנחות ע. דשיבולת ששתלה, דדנו האם בתר עיקרו. [או דלא הוה דרך זריעה]. וכתב בהג' חת"ס דקרא איירי דרך זריעה ולא דרך שתילה.

והמקד"ד הקשה למ"ד דבתר עיקרו אזלי, [ואף הגדול אח"כ הוה מיניה, ופטור מתר"מ מדאורייתא, אלא דמתחייב לחומרא, כפשוטו הגמ' לעיל נז: לר"ן], א"כ כיון דאיסורא לא זרעי אינשי, ולא משכחת לה כלל חיוב תר"מ בשום ולוק⁶.

בא"ד איסורא באיסורא, אינו בדין שתהא לה בטלה, אע"פ שאין האיסורין שוין⁷. האחרונים ציינו דנח' בגמ' זבחים עח. פיגול ונותר שערבן זב"ז האם איסורין מבטלין זה את זה. וקשה דהר"ן לא הזכירו⁸. ועוד דהתם איירי כשתרוייהו הוה איסור גמור, ואילו בסוגיין פירות שביעית מותרין באכילה, וכן טבל ע"י הפרשת תר"מ מותר. ולא מצאנו שאם נתערב משהו נבילה בפירות שביעית לא יתבטל⁹. ומשמע בר"ן דכוונתו ע"פ מש"כ לעיל נב. דדמי להדדי טפי, ודוקא בסוגיין ל"ש ביטול ד'קא טרח', אגב קרקע. אבל בעצם אף בזה שייך ביטול.

- 1 ולכן כשגדר בכלאים, נחשב שטורח לבטלו ובטל. ואינו מצטרף מה שגודל כשנפרץ אח"כ לאסור במאתיים [הו' לעיל נז:]. [ויל"ד האם איירי דוקא כשידע ונתכוון בשעה שגדר]. [אמנם בשו"ת הר"ן הנ"ל משמע דהיתר לא בטל [חטים מצמיחות לפני הפסח], ואף כשטחנו ונתכוון לבטלו. וצ"ע. ויל"ל דמ"מ היתר בהיתר דמי להדדי, וכמ"ש בסמוך גבי מעשר ול"מ טרח אלא לבטל היתר באיסור].
- 2 ועפ"ז כתב דמהני ביטול ד'קא טרח' אף ביש לו מתירין. דלא נחשב עד שתאכלנו באיסור, כיון דהביטול מהני בתוארו.
- 3 [ולכאורה לפ"ז לא תליא ברוב, אלא דהוה ביטול לקרקע. ואפשר דמ"מ גדר ההיתר זה מה שנטפל למה שגדל אח"כ, וכמ"ש הקה"י].
- 4 והמקד"ד [תרומות] הביא דמבואר דאסור לזרוע טבל. וחקר האם הוא משום דהוה הנאת כילוי. או משום שמפקיע מתר"מ. והוכיח דבבצל אין זרעו כלה, ואינו כילוי. ואפי' הכי מבואר דאסור. [ויל"ד דאם מתבטל {מדאורייתא} יחשב כילוי].
- 5 וכע"ז כתב המקד"ד דאסור לזרוע טבל באין זרעו כלה דסופו עומד לאכילה.
- 6 [ויל"ל דמשכחת לה בזרע דבר שלא נגמר מלאכתו, ולא נחשב גורן].
- 7 ומשמע בר"ן דגדר 'קא טרח' שייך לגדר ביטול שהרוב מתנגד למיעוט. [ודלא כדברי חת"ס וגרנ"ט].
- 8 ועוד דבפשוטו קי"ל דמבטלות זה את זה, ע' פסחים קטו.
- 9 עכ"פ מין במינו [כסוגיין].

דף ט.

רא"ש ד"ה והתנן. מפרש טעמא בפ"ק דשבת דילמא משהי להו ואתי לידי תקלה. ורש"י [פסחים לד.] כתב הטעם שלא להפסיד את הכהנים, ולכן גידולי טבל הוה חולין. וכ"כ תוס' [לעיל נז:] דבתרומה הוה משום גזל שבט הכהונה, ולכן בשביעית לא גזרו. ורש"י [ב"מ צ.] כתב דגזרו משום תרומה טהורה ביד ישראל, שלא יזרענו להפטר מלתת לכהן. א"נ תרומה טמאה ביד כהן שמה ישהא.

בגידולי גידולין. רש"י [פסחים לד.] פי' דהיינו הבצלים הקטנים שנוספים לבצל שנטע. ותוס' [שם] בשם ריב"א פי' דגידולין גידולין הוא כשחזר ונטע הגידולין הראשונים. [ואף בדבר שאין זרעו כלה, נחשב גידולי גידולין כיון דנטעו פעמיים]. וביאר הקה"י [לה ד] דכיון דהגידולין הראשונים מעורב בהם היתר, כשיש שותף בגורם וכח הצמיחה, לא נחשב נגרם ממנו.

והתנן הטבל. הר"ן פי' כגון שנתמרח בכרי, אסור לאכול ממנו ארעי. [ובאין זרעו כלה, אסור לאכול להגידולין ארעי]. משמע דהוה רק באופן שעשו כרי, אבל בלא גורן לא נחשב טבל. [וע' מש"כ לעיל נט:].

והתנן הטבל גידוליו מותרין וכו'. רע"א בגהש"ס הקשה דטבל הוה דבר שיש לו מתירין, ומש"ה גידולי גידוליו יאסרו, כמו בנדר [וכמ"ש הר"ן נט.].³ והאר"ש [מעשר ו ד] תי' דסוגיין ס"ל כמ"ד דבדרבנן אף דבר שיש לו מתירין בטל [רב פפא ביצה ד., ודלא כרב אשי שם], וה"נ תרומת בצל דרבנן [וכ"כ הר"ז איגר בשו"ת רע"א ה סח.]. והקה"י [לז] תי' דהנידון בסוגיין הוה רק נפק"מ לענין אכילת ארעי, ובזה לא נחשב יש לו מתירין. וכ"ת בידו לעשות גורן ולעשר, הא מפסיד מצד אחר. ועוד תי' האחרונים דלמסקנא גדר הביטול אגב קרקע, ובזה לא תליא בדין ביטול, ואף יש לו מתירין בטל [ורק אליבא דר' ינאי מהני סברת יל"מ]. והגרנ"ט תי' עוד דבעודו מחובר ל"ש הפרשת תרומה, וחל דין ביטול. ולא איכפת לן דאח"כ יש לו מתירין.⁴ ונפק"מ בכ"ז האם בקונמות מהני רבו בגידולי גידולין.

שם התו"ט הקשה אמאי גידולי טבל לא יאסר מדינא [ולכאורה אפי' זרעו כלה], דהוה זוז"ג, וכמ"ש הכס"מ [ה טז, הו' לעיל מז: ונז.]. [גבי גידולי קונם] דביש לו מתירין זוז"ג אסור. ורע"א [במשנה] הביא דתוס' [ע"ז מט.] כתבו דטבל הוה איסור אכילה,⁵ ובאיסור אכילה אין איסור במה שבגרמתו באו הגידולין.⁶

ריבויא דרבו גידולין על עיקרן. פ' הרא"ש דהמשנה איירי כשלא רבו, אבל כשרבו מעלין את העיקר. ועד"ז גרס הר"ן. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר בשם רש"י, ודייק מזה דלא בעי שיעור ביטול.⁷ אבל המפרש כתב דאיירי בגידולין שלישין, שזרע את גידולי הגידולין. [אבל רוב לחוד ל"מ].

ולא נתפרש להדיא בראשונים האם קאי אתרומה, או אף אטבל. והרמב"ם [מעשר ו ו] כתב דטבל גידולין רביעין מותרין.

ועוד הביא השיטמ"ק לפרש דמסקנת הגמ' דר' ינאי היתר רק עד הגידולין, אבל העיקר לעולם באיסורו קאי. ובזה חידש ר' ינאי דאף כשיש כמה וכמה גידולין אסור, שהזרע

1 [ובשיטמ"ק נז: הביא ב' תי'].

2 והחזו"א הביא לשון הרמב"ם [מעשר ו ו] מפני מה אסורין משום תרומה שיש בו. וכתב דמשמע דעי"ז הוה איסור גמור [וקנסו מדרבנן, אף ע"י תיקון]. ושוב כתב החזו"א דלא מסתבר שיהא אסור לגמרי, אלא כוונתו דנחשב [קודם תיקון] שיש בו דין תרומה.

3 והרש"ש כתב [דלא כדברי הראשונים] דקושיית הגמ' מהרישא בגידולי תרומה, ואין זרעו כלה קאי אכולה. ואה"נ טבל הוה יל"מ.

4 ועוד תי' האר"ש [שם] דבעודו מחובר פקע שם טבל, כדאמר' במנחות ע., ורק אח"כ כשנקצר חל [למפרע] שם טבל, ומ"מ בשעת ביטול הוה היתר בהיתר.

5 [ול"ד דטבל אסור בהנאת כילוי. וה"נ הרי הזריעה הוה כילוי. ואכמ"ל].

6 [וביאר האחרונים דבכל איסור אכילה, הנאה הנגרמת ממנו הוה היתר גמור. ואין סיבת האיסור כלל. אמנם ולד טריפה דנו מדין זוז"ג, כיון דנולד ממנו והוה תולדתו. וכתב הקה"י [ע"ז כ] דזה כוונת התו"ט להקשות דה"נ הזריעה הוה גדר תולדה [עכ"פ באין זרעו כלה, וכ"מ מהא דבסוגין גידולי שביעית אסורין נחשב מגופו ומיניה].

7 דתרומה בעי ק' אפי' במינו. והכא סגי ברוב. [ומבואר מדבריו דגידולי תרומה ג"כ בעי שיעור ק' לבטל, ולא אמרי' דהו' דרבנן בעלמא].

8 אבל הר"ש מדסוי כתב דאף הכא איירי בק"א.

מהעיקר יוצא ולא מהתוספת.

הרמב"ם [תרומות יא כא,כב] פסק דהזורע תרומה, בדבר שאין זרעו כלה, אם רבו גידולי גידולין, מעלין את העיקר. **והראב"ד** השיג דאפי' גידולי טבל אסורין כשאין זרעו כלה, וכ"ש תרומה¹. והקשו דהוה דלא כסוגיין². **והקה"י** [לז] כתב ד"ל דפ' כדברי השיטמ"ק הנ"ל³.

הדרן עלך פרק הנודר מן הירק

1 ומבואר בראב"ד דאין מקום להחמיר יותר באין לו מתירין, דא"כ מה כ"ש. [ודלא כקושיית רע"א].
2 **והכס"מ** כתב דהראב"ד ס"ל דכוונת הסוגיה דגידולין שלישים מותרין, וכדעת המפרש. [ודוחק בלשונן].
3 **והחז"א** [שביעית ח ב] כתב דלראב"ד יל"פ דרב ינאי קמ"ל דמדינא מעלין, ואסור רק משום גידולי תרומה. ונפק"מ דמותר לטבול יום.

פרק קונס יין

שבת זו וכו'. הראשונים בפי' הא' פי' שעומד באמצע השבוע, ובאמצע החודש, ואסור עד סוף השבוע והחודש. ולפ"ז אם עומד בשבת עצמו, אסור רק עד סוף היום. והרשב"א ונמוק"י הביאו דדמי להא דאמרי' בר"ה יב: דאם נדר 'השנה', אפי' עומד בכ"ט אלול עלתה לו. וכ"פ הס"ז [רכ ב].

והראשונים הביאו 'אחרים' [וכ"ד המפרש] דכוונת המשנה דעומד בשבת, ונאסר אף בשבוע שאח"כ. [ובר"ן מבואר דאסור בשבת שאח"כ. אבל במפרש לא משמע כן. וע"ע באחרונים]. והר"ן חלק דכיון דקאמר שבוע זו, למה יאסר אח"כ. ותוס' [בע"ב] ביאר דכיון דבלשון בני אדם שבת הוה שבוע, א"כ כוונתו לאסור עצמו שבוע [הבא]. וכדי שלא יהא ספק בנדרו, דעתו שתחול כבר מעכשיו.

יום א'. כתב הר"ן מעת לעת. והרש"ש הק' דבגמ' נזיר [הו, מבואר דהאומר הריני נזיר ל' יום, אמרי' מקצת היום ככולו, גם בתחילתו וגם בסופו] [וסגי בהשלמת היום, וכ"ח יום, ומקצת יום כ"ט]. וכה"ק המחנ"א [לד] וכתב דביום א' הו"ל כאומר שלימין, מדלא אמר היום. אבל כשכולל כמה ימים, א"א בלאו הכי. והמחנ"א הביא דלענין תנאי בגט הסור [אה"ע קמג] כתב דאם התנה ל' יום, מהני כשבא בסופו, דהוה כאומר שלימין. וספק האם מהני מעת לעת. והרש"ש הקשה דא"כ האומר ב' ימים, נאסר רק למחרת בבוקר. ואילו יום א' נאסר עד להשלמת מעת לעת. וכי יום א' חמיר מב' ימים.

והרש"ש כתב דבלשון תורה אמרי' דיום א' הוה עד הערב², כדאמרי' גבי אותו ואת בנו [חולין פג.], דהיום הולך אחר הלילה. והמשנה בלשון בנ"א.

שבת א' אסור מיום ליום. הר"ן כתב דנאסר בהיקף שבוע. וביום א' נאסר מעת לעת. אבל באינך אינו נאסר מעת לעת. ובגמ' מגילה [ה. דרשי' עד חודש ימים, דאי אתה מחשב שעות לחדשים. ופרש"י כגון בתנאי בגט אם לא באתי עד חדש זה³, אין אומרים שעדיין חסר שעות מילוי הלבנה, דהחודש הוא כ"ט ומחצה יום. אבל בשו"ת הרשב"א [תרנ, והו' בב"י רכ] נקט דאף בשבוע א' וחודש א' משלימין שעות⁴. וכ"כ הרמב"ם [י ג] מעת לעת.

והרמב"ם [שם] כתב דשאיני טועם חודש, אסור בל' יום גמורים מעת לעת. והאחרונים הקשו אמאי לא סגי בכ"ט וי"ב שעות. והביאו את הגמ' מגילה ה. דאין מונין שעות לחדשים⁵. ותוס' כתובות [עא. ד"ה ר"י] כתבו דסתם חודש דקרא הוה ל' יום. [ונסתפקו האם בלשון חכמים חודש הוה כ"ט או ל', היכא דאינו מוכח]. והנמוק"י ביאר דאזלי' רוב חדשים דמלאים [וצ"ב. וע' לקמן סג.]. אבל הש"ך [רכ יג] כתב דהרמב"ם קאי בחודש מלא, דצריך להשלים עד אותו יום בחודש. אבל בחודש חסר סגי בחודש⁶.

א"ר ירמיה לכשתחשך צריך שאלה לחכם. הר"ן ורא"ש כתבו דלא בא לפרש דין המשנה, אלא החמירו רבנן דצריך שאלה. והנמוק"י הוסיף דתנא דינא קאמר ובדורות הראשונים, אבל בדורות האחרונים גזרו. והריטב"א כתב בשם הרא"ה דדוקא גבי ע"ה החמירו [כדלעיל יד, וכ.]. אבל הריטב"א כתב [ע"פ הרמב"ן] דר' ירמיה מפרש הברייתא, ופליג אמתני'.

1 והרש"ש כתב דאת"ל דנתכוון רק עד סוף היום, היה צריך לומר היום. ודוקא גבי כ"ט אלול, יש נפק"מ אם תתעבר אלול.

2 ויל"ד דהתם היום מתחיל מאיליו, משא"כ בנדרים דלא נחשב 'יום' אלא משעה שנדר. ומה שנשאר ביום לא נקרא 'יום א'.

3 ורש"י קאי בחודש זה, דתליא במנין החדשים של העולם. א"כ אין ראייה האם מונין משעה לשעה. וכתב דכל היכא דהוזכר מיום ליום לאו דוקא, והיינו משעה לשעה. וכתב דה"ה י"ג שנים ויום א' דגדלות מונין שעות. [וכ"ד הריטב"א נדה מז: ודברי חמודות [נדה ה ה] דאף בגדלות בעי מעת לעת. אבל דעת הרשב"א [נדה מז:] דא"צ להשלים שעות, וכ"מ בתוס' שם. [ותוס' ערכין לא. הביאו בזה מח']. וכ"פ הש"ך [ח"מ לה א] ומג"א [נג יג].

5 והפוסקים האריכו בדיון חודש לענין פדיון הבן, האם תליא בשעות. וע"ע מג"א [שלט ח]. וציין מש"כ בהל' נדה [סי' קפט ל], דעונה בינונית הוא אותו יום בחודש, ובחדש חסר הוה יום הל', ובחודש מלא יום הל"א. אבל כל האחרונים שם חלקו על דבריו. [ואכ"מ].

גזירה היום משום יום א'. והש"ך [רכ ג] הביא בשם הפרישה דא"צ פתח'. [והוה דין בעלמא לישאל, דהנדר אינו נעקר למפרע³²]. וע"ע שלמ"נ וחת"ס.

והב"י הביא בשם רבינו ירוחם [וכ"פ הרמ"א רכ ג] דדוקא בהיום, אבל שבוע זה לא גזרו. ופ"י ה"טז [ג] דההפרש בין שבוע זה לשבוע סתם הוא הפרש גדול, והכל יודעים. אבל הב"ח [והו' בש"ך י] הביא דעת ר"פ בסמ"ק [וכ"כ הרע"ב במשנה] דאף שבוע זה וחודש זה צריך שאלה.

דף ס:

כרבי נתן וכו' כאילו בנה במה וכו'. פ' הר"ן והרא"ש דמשו"ה החמירו, וחששו משום דמיחליף. [וע"ע במפרש].

והרמב"ם [י א] ופסקי הרא"ש פסקו את דברי ר' ירמיה, אבל הרמב"ן השמיטו. והריטב"א ביאר דסתמא דמתני' פליג, ורק לר' נתן אמרי' דצריך שאלה.

רא"ש ד"ה כמאן. ונפק"מ שאם היה נדר של מצוה לא צריך שאלה⁵. וכ"כ הר"ן. ורע"א [רכ א] נסתפק האם אף כשאחר הדירו מנכסיו גזרו, דהוא לא עביד איסורא ולא שייך קנס. וכתב דמשמע ברא"ש ור"ן דאין חילוק וקנסו.

ר"ן ד"ה ומה שנהגו. שהדבר ידוע דדינו של תענית כך הוא וכו'. והאחרונים העירו דלמש"כ הר"ן בסמוך דבנדר מצווה לא גזרו אי"צ לזה. ועוד כתב הפור"י דלמש"כ הר"ן [בתענית] דתענית אינו נדר גמור, אלא קבלה לדבר מצווה [ולכן לווה תעניתו], א"כ ל"ש בזה גזירה אטו נדר.

בא"ד וראיתי לרשב"א וכו' והאי פ' לא סגי. והב"י [רכ] כתב דכיון דכל תענית הוה מתחילת היום, ל"ש בזה גזירה זו. אבל בנדרים דשייך מקצת היום אסור לא פלוג.

כי איצטריך לחודש חסר. פ' הר"ן חודש אחרי חודש חסר. [והרא"ש כתב חודש שלפני חודש חסר]. קמ"ל דאינו בכלל חודש שעבר. והתוס' ר"ד כ' דאם נדר בחדש שעבר, אסור ביום העיבור דהו' עיקרו של חודש שעבר, ונידון לשעבר ולהבא.

והרמב"ם [י ג] כתב דמותר בר"ח אע"פ שהוא חודש חסר. והרדב"ז פ' דכוונת הרמב"ם [ע"ד מש"כ הר"ן], אע"פ שהוא נמנה לשעבר לענין ימי החודש. אבל התומים [עג יב] ורש"ש דייקו דס"ל דבחודש מלא אסור בא' דר"ח, שהוא ל' לחודש הקודם. ובזה ס"ד דאף בחודש חסר יאסר בר"ח. והרלב"ח פ' דכוונת הרמב"ם דחודש ל' יום נקרא חודש חסר, דחסר ממנו יום א' מר"ח שנקרא ע"ש חודש הבא.

קמ"ל קרו ליה אינשי ריש ירחא. כתב הר"ן דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א. ודייק המג"א [נה י] דמשמע דבאמת נחשב יום ל' לחודש שעבר, אלא דבלשון בנ"א נקרא ראש חודש. והמג"א נסתפק עפ"י מי שנולד בל' חשוך ובשנת הבר מצווה היה חסר, האם נעשה גדול מכ"ט חשוך [דהוה

- 1 ובס' ידות נדרים דייק כן מדברי המפרש שכתב דכיון דבעי שאלה, חכם חוקר כיצד נדר. ומשמע דאם יתברר שאמר יום א' יאסר, ולא מהני שאלה זו.
- 2 ולכא' ל"ש שיעקור למפרע, דכיון דעבר זמן הנדר, א"כ הוה כאכלו כולו [שבועות כז], דכיון דנאבד מהעולם ל"ש שאלה. [ויש להסתפק כשיש נפק"מ מדברנן מהנדר, האם נחשב דעדיין יש נפק"מ, וכמו מחסור עונש וכדו'. או דהוה תנאי בעלמא. וע' מש"כ נט].
- 3 ולשון התוס' ר"ד [בע"ב] שיראה כאילו עוקר הנדר למפרע, שלא יחשב שמקריב על במה. [ומשמע דלא נעקר למפרע, אלא דאפ"ה היה לחכמים ענין שיעשה כאילו נעקר. שלא יהא במה. וצ"ב].
- 4 והמגיה דייק דמשמע דלא קי"ל כר' נתן. והק' דבכ"מ הרמב"ן הביא דברי ר' נתן, ול"מ חולק באיסור לנדור.
- 5 ובהג' ראמ"ה הביא דהרמב"ם לא חילק בזה. וכתב ד"ל דכוונת הגמ' דלא חששו משום ביזוי מצווה בהא דנשאל, כיון דבלא"ה מצווה לאיתשולי, ואינו טעם לתקנה.
- 6 והאחרונים הקשו דקי"ל [אר"ח תקסב יא] דאפ"י אכל יכול לקבל תענית בחצי היום, ונקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו. אלא שאינו נקרא תענית לענין תפילת ענינו.
- 7 והאר"ש [י ג] כתב לפרש דקמ"ל אף באופן דהמולד נופל אחרי ר"ח, דנמצא ר"ח עדיין שייך לירח הקודם, ואזלי' בתר לשון בנ"א דקרי ליה ריש ירחא. ומולד זקן כזה [שבא אחר ר"ח, דרוב פעמים המולד לפני ר"ח] משכחת לה רק אחרי חודש חסר. [וצ"ב דמשמע דבאמת שייך לחודש הקודם, ולא תליא בקביעותא דירחא. אף דלכה"ת אזלי' בתר קביעותא דירחא, ולא תליא במולד].

שילהי חשון], או דבעינן י"ג שלימים [וכ"פ האחרונים עי"ש].

ולענין יום השנה למי שנפטר ביום ל' חשון, המג"א [תקס"ח כ] דן דאם כבר התחיל לצום שנה א' בל' חשון, א"כ אזלי' בתר לשון בנ"א וחייב כל שנה בר"ח. אבל אם לא התחיל [דשנה א' הית' חסר], א"כ ראוי לקבוע בשילהי חשון. דלענין עיקר קביעות המועדות הוה חשון.

[אמנם אף בנוסח התפילה וכו' אמרי' בר"ח הזה. והביאו [בשם ס' בנין אריאל] דהוה בכלל התקנה [ר"ה ל:]: דאם לא באו עדים מהמנחה ולמעלה תקנו אותו היום קדוש ולמחר קדוש¹. אבל לענין דאורייתא פשיטא דקביעות החודש הוה רק מהשני²,³ ובזה אמרי' בנדרים הלך אחר לשון בנ"א. ויל"ד לשאר דיני דרבנן, האם תקנו דשייך לחודש הבא⁴. או דנחשב ריש ירחא, אף דשייך לחודש הקודם].

הרמ"א [רכ ד] פסק דמי נשבע לפרוע עד ר"ח, צריך לפרוע לפני ל'. והפתח"ת [א] הביא בשם שו"ת רדב"ז [חדשות רעב] דאם נשבע קודם שיכנס כסלו, יכול לפרוע ביום א' דר"ח, דעדיין לא נכנס כסלו⁵. וכת' דמהר"ן לא משמע כן.

ובשו"ע [ורכח מח] נפסק דהנשבע לפרוע בר"ח, חייב ביום הא' דר"ח. והמקור משו"ת הרשב"א, וביאר דאף דאין מחייבין לשלם בתחילת היום, שאני הכא דהימים מחולקים, ותופסים את היום כר"ח בפנ"ע, וספק דאורי' לחומרא. והש"ך [קיא] חלק דכיון דקרינן ביה ריש ירחא, א"כ היום הראשון בודאי הוה ר"ח. וכן רמז הגר"א [קכד]. ובנה"כ חזר בו דאפשר דשניהם כיומא אריכתא, דהא שניהם ר"ח.

ר"ן ד"ה ומהא שמעי' דבשטרות נמי כותב ביום החודש הא'. וכ"כ שא"ר כאן. אלא דלענין גט החמירו [וכמ"ש הר"ן בסו"ד]. אבל הטור [או"ח ס"ס תכז] כתב דיש מדקדקין לכתוב ביום ר"ח שהוא ל' יום לחודש שעבר. וכ"פ השו"ע שם. והמשנ"ב הביא בשם הב"ח לכתוב להיפך, יום ל' לחודש פלוני שהוא ר"ח. והמאירי ביאר דמאחר שהקפידו לכתוב כך בגיטין, הפליגו לכתוב כן אף בשטרות.

והרמ"א [אה"ע ככו] הביא ר"פ בהגהת סמ"ק דנהגו שלא לכתוב גט בר"ח מחמת ספק זה.

בא"ד ואם עשה כן השטר מוקדם ופסול. **הרש"ש** כתב דהיינו באופן שכתב שילהי כסלו, דאם כתב ל' כסלו, ניכר לכל וכשר.

בא"ד ומחרתו יום שלישי וכו'. מבואר בר"ן דבכל החודש כתבו ע"פ א' דר"ח בלשון בנ"א. ואף דהאמת לענין קביעות מועדים נקבע החודש ע"פ ב' דר"ח, מ"מ לשון בנ"א אינו כן. וכן הביא הא"ז [סנהדרין פ"ה, והו' במדכ"י והג"א שם] בשם הרא"ם [ועי"ש מש"כ לפרש הגמ' סנהדרין שזה יודע עיבורו של חודש⁶]. אבל דעת שא"ר [וכ"כ המאירי בסוגיין] דכל הנידון רק לענין יום א' דר"ח, לאיזה יום משוייך. אבל שאר החודש פשיטא דמונין לב' דר"ח, וכמו לענין מועדות. ובשו"ת תשב"ץ [א קנג] האריך דאף אם פי' הסוגיה כצד הא', מ"מ לענין דינא אזלי' בתר מנהג דידן.

איבעי' להו 'יום'. הקר"א כתב דהספק בלשון בנ"א, אבל בלישנא דקרא הוה רק עד סוף היום, כדאמרי' גבי בתי ערי חומה ד'שנה' דבעי ילפו' להשלים. אבל הביא דברשב"א [סג]. מבואר דלא כן. [עי' לקמן].

- 1 ואף דהתם איירי בראש השנה, אף שאר ר"ח בכלל התקנה. [והאחרונים דנו דבפשוטו משמע דדינו כר"ה, דהוה קדושה א' ויומא אריכתא, ולא כיו"ט שני דנחשב ספיקא דיומא. ע"ע רע"א [למג"א קח טז].
- 2 [ויל"ד מה ס"ד דהמג"א דלענין בר מצווה מהני, ע"פ הדין דרבנן. ואולי גדר דרבנן דהוה בכלל קביעת החודש, ומהני דאורי'. וצ"ע. א"נ לענין דיני דרבנן נימא לא פלוג, ונחשב גדול. ואף דל"ש בזה חזקה דרב'].
- 3 אבל הביא מהשבלי **הלקט** [ר"ח קסח] דהטעם דנקרא ר"ח, משום דחידוש הלבנה כ"ט וי"ב שעות, וכיון דחציו קודש עבדינן כולו קודש [ואף דלא נתקדש החודש, אלא למחרת]. [והדבר צ"ב דקביעות החודשים תליא בב"ד, ואינו מדוייק ע"פ המולד]. [ורע"א ציין דהשבלי **הלקט** הו' בב"י או"ח קלא כתב הטעם דאותו היום קדוש ולמחר קדוש. וצ"ע בכ"ז].
- 4 **והב"ח** [יר"ד קפט] נקט דאשה קובעת וסת לר"ח, ע"פ א' דר"ח. [ויל"ד דהתם מבואר דיש ג"כ הגדרת ר"ח', והוה ג"כ ל' חודש הקודם. והאחרונים נקטו דאם קבעה לל' [ולא לר"ח] הוה ג"כ וסת, וכ"מ בחזו"א].
- 5 [משמע דיש חילוק בין שם החודש, לשם ר"ח].
- 6 אבל ברש"י שם להדיא דיום בחודש [לענין דרישות וחקירות של עדות] נקבע לפי ב' דר"ח.
- 7 **ובשו"ת תשב"ץ** האריך בזה. וכ"מ מדברי הר"פ [הנ"ל] דרך בר"ח חשש לספיקות הנ"ל, אבל בכל החודש היה ברור שמונין מב' דר"ח.

אלא מהא ליכא למשמע מינה. הגהש"ס הק' אמאי לא אמרי' 'נעשה', כדאמרי' קידושין [ה:]. [והסיפא מתפרש ע"פ הרישא]. וצ"ע. ע' רש"ש.

דף סא.

ר"ן ד"ה ושמע מינה. לא מיתסר בעיבורה, אלא כרוב שנים. והאחרונים הקשו דהר"ן [לקמן סג]. כתב דנאסר י"ג חודש. והש"ך [רכ טו] חילק בין עומד בר"ה. [וע"ע לקמן שם].

ר"ן ד"ה איבעיא להו. ול"ש למבעי אי שנת נ' כלפני. בהג' ראמ"ה ביאר כוונתו הר"ן דפשיטא דתליא בר"י ורבנן האם אסור נ' שנים או מ"ט. והרש"ש כתב דכוונת הר"ן דא"כ לא תליא הספק בשנת היובל, האם 'כלפני'. דהבעי באיזה שנה יכלה נדרו.

דתניא וכו' יובל אינו עולה למנין שבוע. ושמיטה הוה ז' שנים אחר היובל. ובגמ' ערכין [לג]. איתא דלרבנן אף בזמן שאין היובל נוהג, מנו יובלות לקדש שמיטין. ועפ"ז כתב הראב"ד [שמיטה י ו] דלרבנן אף בזה"ז שנת חמישים אינו ממנין השמיטה. אבל הרמב"ם [שמיטה י ה] הביא קבלה מכל הגאונים דאחרי החורבן מונין שמיטה בלבד [ודוקא בבית שני אמרי' מנו יובלות לקדש]. ושאר' ביארו דכוונת הגאונים דק"ל כר' יהודה. [וכ"פ תוס' ר"ה ט].

ר' יהודה אומר יובל עולה למנין שבוע. ובפשוטו לפ"ז היובל היא מ"ט שנים אחרי יובל הקודם. [ורק יובל ראשון היה נ' שנה]. [וכן משמעות הגמ' בכמה מקומות]. אבל דעת הירושלמי [קידושין א ב] דהיובל לעולם נ' שנה אחרי יובל הקודם, ויובל הב' הוא בשנה ב' לשמיטה¹. והאר"ש [שמיטה י] הביא דבגמ' דידן [ערכין כד] מוכח דלא כירושלמי².

ר"מ סבר לא מעייל איניש נפשיה לספיקא. פי' הרא"ש ודעתו רק על דבר המבורר. [וע' לעיל יט]. ומשמע דהוה תנאי שאם יצא חומרא מדבריו דאינו רוצה בנזירות³.

דף סא:

מעייל איניש נפשיה לספיקא. פי' הרא"ש ליאסר בכל מה שיוכל להסתפק. משמע דנכלל בלשון כל צד ספק בדבר⁴. והאחרונים [הו' לעיל יח:] דייקו דמעייל איניש נפשיה הוה גדר ודאי, וכמ"ש הרא"ש [לעיל שם] דדעתו לאסור מהא דלא שתק. [אבל העירו דבסוגיין לא שייך סברא זו, דממ"נ נאסר עד שיגיע. וי"ל דמ"מ נחשב בכלל לשונו].

והאחרונים דנו דאם טוען שנתכוון עד לפני פסח, ודאי נאמן. א"כ הנידון בסוגיין כששכח [וכ"כ בחי' חת"ס], או היכא דנתכוון ע"ד מה שיפרשו חכמים.

קדשתי את בתי וכו'. למקשן בגמ' [קידושין נא:] איירי דאמר בלשון הזה, והוה כמקדש א' מב' נשים⁵ [וכמ"ד דקידושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין]. והגמ' מתרצת דאיירי בהוכרו ולבסוף נתערבו⁶. [ולפ"ז יש חידוש גדול, דאף דבשעת קידושין היה מבורר, מ"מ כיון שנתערבו אח"כ אמרי' לא מעייל לספיקא, וקידש בתנאי שלא יבוא לידי מכשול⁷].

ר"ן ד"ה [בע"א] ולענין הלכה. אבל הרמב"ן פסק כסוגיה דהתם. והרמב"ן [קידושין סה].

1 ולפ"ז הא דאמר ר' יהודה לדבריכם וכו' לג' שנים, והרי כאן ד', הוא רק לדבריהם, אבל לדעת ר"י רוב יובלים אינם אחרי השמיטה.

2 והתנאים [סז אורים ב] נקט בפשיטות כדברי הירושלמי, דק"ל כר' יהודה ויובל נופל באמצע השמיטה. והאר"ש הק' דהבבלי פליג.

3 אבל ברא"ש משמע דגדר הלשון, שמתפרש הדיבור רק במה שהוא מבורר. [ויל"ע מ'כרי יט, וע"ע בסמוך].

4 משמע אפי' דפשוט הלשון אינו כולל את הספק [ולא אמרי' בזה אין ספק מוציא מידי ודאי].

5 ולא אמרי' דהלשון טפי משמע גדולה שבגדולות, שהיא יותר נחשבת 'גדולה' מאינך, אלא דכל מי שבכלל הספק נכללת במעשה קידושי ספק. דמעייל איניש נפשיה לכל מה שיש צד בלשונו.

6 ולכאורה איירי דבשעת קידושין אמר בלשון 'הגדולה', אלא שנתכוונו על א' מהם [וצ"ע בקידושין האם סגי שנתכוון בשעת קידושין, או שאמר וגילה דעתו בפנ"ע על מי קאי]. ושכח אח"כ. וכל שבא הספק מחמת לשון הקידושין הוה כמתנה דלא מעייל לספיקא.

7 וכע"ז לעיל [יט]. גבי כרי, דאף שנאבד אח"כ הוה תנאי דלא מעייל לספיקא. [אמנם כאן לכאוק נתברר לעדים שעה א', וכי צריך שלא יבא לידי טעות לעולם. וצ"ע].

ביאר דכיון דהוזכרו בה בתראי עדיפא¹, ועוד דלחומרא. ושבקינן לברייתא מקמי מתני'.

זה הכלל כל שזמנו קבוע. פי' הר"ן [בע"א, וכ"פ הרא"ש] כלומר שיש בהמשכתו זמן קבוע. שהרי הנפק"מ במשנה דאמר' דעתו [כשאומר עד שיהא] עד סופו. וכשאין לו משך זמן קבוע אין דעתו להכניס עצמו לספק, וכ"כ הר"ן [סב:].

וה"ה דבר שמתחיל בזמן קבוע, והמשכתו אינו ידוע נחשב אין זמנו ידוע. והר"ן [סב:] כתב דדבר שאין תחילתו זמן קבוע, דעתו בזמן הרגיל להיות, אף אם בפועל לא התחיל. אבל הקר"א כתב דמסתימת הרמב"ם [י ח] משמע דקאי האם יש זמן קבוע לתחילתו.

וכל שאין זמנו קבוע וכו'. הראשונים פי' דהיינו קיץ. שיש מקדימין ויש מאחרים. אבל תוס' הביאו י"מ דקיץ נקרא זמנו קבוע. והרשב"א פי' דבריהם דכיון דבא משנה לשנה, ואין זמנו קבוע הוה כשאומר כשילך פלוני. אבל תוס' הקשו דבמשנה מבואר דעד שיהא קיץ אסור עד שיתחיל².

עד שיכפילו רוב המקצועות. השיטמ"ק [בשם רנב"י] כתב דאף שהנודר קיפל מצועות שלו, תליא ברוב בני העיר. וי"ל אמאי לא חיישינן למיעוטא, וכדלעיל [נג:]. ואפשר דזמן הקיץ נקבע ע"פ מנהג המקום, והנהגת יחידים אינו מגדיר את הזמן. וע"ע לקמן סב:.

דף סב.

הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל. י"ל האיק סמכו על רוב באיסור גזל [והוה בחזקת בעליה], ואין הולכים בממון אחר הרוב. וע' ס' נדרי זירוזין. ושמעתי דכיון דאין נידון ממון בין שנים, אלא ספק האם מותר להשתמש, זה נחשב נידון איסור, ומהני רוב³.

משום סניות מילתא. ובגמ' ב"מ כב. איתא כע"ז דלא אמרו כלך אצל יפות בלבד, משום מצוה. אבל משום כיסופא הוא דאמר הכי⁴.

אוי שנשתמשתי וכו'. בר"ן מבואר דכיון דהיה עשיר גדול היה צריך לשלם דמי טובא. ובגהש"ס ציין למהרש"א [ב"ק נט:] דהקשה במעשה דאליעזר זעירא, שחבשוהו ואמר גברא רבה אני וכו'. ולא חשש להציל עצמו בתורה. וי"ל דלא נחשב הצלה, דלא תפסוהו אלא לבדוקו אם הוא ת"ח. ועוד דוקא ר' טרפון דעשיר גדול היה צריך לפייסו בדמים.

משתמש בכתרו של תורה וכו'. הרמב"ם בפיה"מ אבות [ד ה, וכן הל' ת"ת ג י, והו' לעיל לז:]. הביא הא דר' טרפון הצטער על שהיה יכול לפייסו בדמים [שעשיר גדול היה], והביא מכאן לאסור לת"ח להטיל עצמן על הציבור⁵, ולגבות חוקם⁶. ויש בזה חילול ד' שעשו התורה כמלאכה מהמלאכות להתפרנס מזה⁷. ומצאנו דהאמוראים היו מתעסקים במלאכה, ולא הטילו עצמן על הציבור. ומצאנו דהותר רק לתת לאחרים שיתעסקו בסחורה עבורם [כדאיתא כתובות קיא המטיל מלאי לכיס של ת"ח]. וכן שנפטרו ממס. והכס"מ האריך לתמוה על דברי הרמב"ם, והביא דהגאונים תקנו לגבות עבור בני הישיבה. וע"ע תשב"ץ [א קמב-קמז] שהאריך בזה, והרמ"א [יו"ד רמי כא] הביא הדינים העולים לדינא. ועוד הביא הרמ"א [רמא א] שאם נותן לו לפני הלימוד הוה בגדר שותפות [יששכר זבולון], ולא נחשב כלל מקבל עבור התורה.

וחללוהו. רש"י [ע"ז נב:] כתב דפקע קדושתו ויצא לחולין. ובפשוטו משמע דהוה בגדרי מעילה. וכ"מ בבעה"מ [ע"ז כד: בדה"ר] דכתב דכוונת הגמ' שיצא לחולין ע"י פריצי ישראל שמעלו בה, אבל עכו"ם לאו בני מעילה. ועוד כתב דאירי [בגמ' ע"ז שם] דוקא באבני

1 והביאו מס' אשל אברהם שלשון נדרים משונה, דלא עשו לו מהדורא בתרא [ע' ב"ב קנז:], ולכן מה שנאמר בשאר מסכתות עדיפא.

2 והרשב"א הביא לפרש דעד הקיץ אסור עד שיהא. וכתב ומיהו אין פירושם עולה כלל.

3 וע' רשב"ם ב"ב נז:

4 וי"ל דהאם לא נחשב נתינת רשות כלל, או דמדינא נתן רשות, אלא דאינו ראוי להנות שלא מרצונו.

5 [ובסוגיין מבואר דהיכא דא"א בענין אחר מותר, ור' טרפון דעשיר גדול היה. ומשמע דלא רק במקום פיקוח נפש. וכ"כ בשו"ת דבר שמואל [הו' בביא"ה רלא] דבזה"ז א"א בענין אחר ואף הרמב"ם מודה דמותר [הו' לעיל לז. ע"ש].

6 ומשמע בזה דכשנותנים מדעתם מותר. אבל בהמשך דבריו הביא דאלישע [ועוד] לא קיבל מתנה משום אדם. ודנו בזה האחרונים. [ואפשר דאינו מעלה, אבל אין בזה איסור].

7 ולפ"ז עיקר חומרת הדבר להשוות 'רב' לחכמי האומות [מלבד הנידון דקבלת שכר על ת"ת].

המזבח¹, אבל כלי שרת אינן יוצאים לחולין ע"י מעילה [כדאי' במעילה יט:]. [והאחרונים הקשו דבסוגיין איירי אף בכלים, וכה"ק היעב"ץ כאן מסביר דנפשיה].

ובהשג' הראב"ד והמלחמות שם חלקו דגזיה"כ הוא דיצאו לחולין, ולא שייכא לגדרי מעילה². וכ"כ בשו"ת הרמב"ם [הו' בשיטמ"ק ב"מ כד:] דיצא לחולין ע"י גדר כיבוש מלחמה ובטל דין הקדש. ואפילו כלי המקדש כשנשללו בטלה קדושתן כדאמר' ובאו בה פריצים וחללוהו.

נעקר מהעולם. השיטמ"ק [בשם הרא"ם] ביאר אף דלישראל מותר ליהנות מהם. אבל לגבי פריצין עדיין בקדושתן הן עומדים, להענישם עליהן, שלא יהו חוטאין נשכרין.

ודבר בהם לשמם. פ' הרא"ש לשם התורה וכו'. והנפש החיים [ד ג, וברוח חיים אבות ו א] דייק דענין הלשמה [שהוזכר כאן] הוא לשם השגת התורה. ליגע ולעמוד על שורשה, לשם אהבת התורה³. דעיקר הלימוד להשיג התורה, כל דבר על בורין, כלליו ופרטיו. [ולא דמי לגדר לשמה של מצוות, דהוה לשם פעלן, לשם קיום צווי הקב"ה]. אבל המפרש גרס 'לשם שמים'. וא"כ איירי הכא בלשמה של מצוות.

שרו לי תיגראי ברישא. המפרש כתב בשביל כבוד תורתו. אבל הרא"ש כתב שלא אתבטל מלמודי. והמהרש"א [ח"א] הביא דבגמ' [כתובות קו.] מבואר דיש להקדים אף דינו של קרוב של ת"ת, דעשה דכבוד התורה עדיף. וע"כ דהוה משום כבוד התורה. ות' דיש דין להקדימו משום כבוד התורה, אלא מש"ה אינו ראוי להודיע את עצמו⁵, אבל משום ביטול תורה מודיע את עצמו. [וע"ע תומים טו ג].

אבל בשו"ת הרשב"א [א פד] כתב דאף משום כבוד התורה יש לו להודיע עצמו, דהרי הוא כנוטל חלקו וירושתו. ואסור לוותר ולהקל בכבוד התורה [אלא שאם ביקשו מחילת כבוד התורה מהני]⁶.

ותנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו וכו'. תוס' חולין פז. כתבו דהוה אסמכתא היא. והמג"א [רא ד] תמה דבגמ' גיטין נט: מבואר דהוה דאורייתא. והרמב"ם [סה"מ עשה לב וס' החינוך רסט] מנאו במנין המצוות.

לכל דבר שבקדושה. ובפשוטו משמע דהדין להקדים הוה רק בדברי קדושה. [והמהרש"א [ח"א] הקשה דחלוקת השותפות אינו דבר קדושה. וכתב דלכן פ' המפרש [והנמוקי סוף מו"ק] דקאי אלאחם הפנים⁷. אבל הרא"ש פ' שיראה מקודש.

דף סב:

ר"ד ה' וליטול. אם בא לחלוק וכו'. [משמע בחלוקת שותפות, וכ"כ רש"י גיטין נט:] וכהן בוחר ראשון. ותוס' [גיטין נט:] הק' דאמר' בפסחים נ: דהנותן עינו במנה יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכתבו דאיירי במעשר עני או צדקה [וי"ל דפ' הרא"ש בסעודה הוה עד"ז]. אבל תוס' מו"ק [כח:] ת' דהשותף נותן לו לבחור, אבל הוא אין לו ליטול לבד. ועוד כתבו דכהן רואה סימן ברכה, כיון דזהו דינו.

שרי ליה לצורבא דרבנן למימר וכו'. הרא"ש פ' דלא חיישינן שמא יתפקר. אבל מי שאינו

- 1 והמלחמות חלק דאף המזבח דינם ככלי שרת.
- 2 וביאר הראב"ד דהתורה נתנה רשות לעכ"ם, כאילו הם בני מעילה. והמלחמות הוסיף דקרא איירי בחורבן הבית, ויש חילול אף בקרקע, אף דקרקע לאו בת מעילה. [ודוקא בעכ"ם איירי, אבל ישראל שחללו כלי המקדש לא יצאו לחולין, וכדמבואר בכלים דאחז].
- 3 וכתב דזה לא תליא בגדר 'דביקות'.
- 4 וביאר דצריך דביקות גדול מאד, לקיימם רק מחמת צווי השי"ת. והרישא קאי על המצות, ולכן קראו לשם פעלן [ע"ש שהארין]. ועוד כתב לפרש דאף הרישא קאי על תורה, דקודם הלימוד צריך לשם פעלן. אבל בשעת הלימוד עצמו יהא לשמן, לשם השגת התורה.
- 5 ויל"ד דאפשר דהוה דין אחרים לכבוד, ואין לו זכות תביעה לקבל כבוד זה [ואף דמהני מחילה על כבוד, אינו בתורת מחילה על זכויות. ואכמ"ל בזה]. [אבל גבי פטור מס לשון הגמ' דהוה זכותו]. אבל בדברי שו"ת הרשב"א מבואר דהוה חלקו, וזכות תביעה.
- 6 והרשב"א הק' אמאי אמר' 'שרי' לאודועי, אמאי אינו מחוייב להודיע, כדי שלא יעברו בכבוד התורה שוגג או אונס. ע"ש.
- 7 והמפרשים ת' דכוונת התוס' דתליא בת' הגמ' בגיטין שם.
- 8 והמהרש"א פ' דלפ"ז קאי אדין להקדים ת"ת, דהא בחלוקת לחם הפנים כולם היו כהנים. והחשק שלמה כתב דקאי אכה"ג [ע"פ מש"כ הר"ן מגילה יד:; וע"ע בן אריה].

צורבא מדרבנן אסור¹. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר. אבל הר"ן כתב דלרבנן נקט צורבא מדרבנן. וכ"כ הרשב"א דאפי' צורבא מדרבנן ליכא משום חילול ד'.

ר"ן ד"ה עבדא. עבד לאיש שהוא הכומר. ובשיטמ"ק כתב דדוקא עבד לכוומר הותר, אבל לומר שהוא עבד של הע"ז אסור דמיחזי כמקבל עליו כאלוה. וכדאמר' ע"ז יג. דאסור להניח עטרה של עכו"ם להפטר מהמכס [וכ"כ בשו"ת הרשב"א א פד]. ועוד הביא הרשב"א י"מ עבד לנורא, דכיון דליבו לשמים ואינו מקבל עליו כלל. והגוי מרמה את עצמו.

בא"ד ולא הוה כמודה בע"ז, דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא ליפטר. והוא ליבו לשמים הוא. משמע דבעי ב' סברות להתיר. אבל ברשב"א מבואר דהוה ב' תי'.

ובתוס' הרא"ש הק' שהרי נהנה מע"ז, במה שמיניחים לו את המס מחמתם. ותי' דכיון דחוק הכומרים דעובדיהם פטורים, לא נחשב נהנה מע"ז. אבל תוס' [ע"ז יג. ד"ה יניח] כתבו דכיון שהמעות שלו, לא נחשב נהנה מהע"ז.

והרמ"א [קנז ב] פסק דאסור לומר שהוא עכו"ם, אפי' להנצל מסכנה, אבל מותר לומר דבר שמשמע בתרי אפיה. והגר"א [כב] ציין לסוגיין. אבל הש"ך [יח] כתב [בשם המהרש"ל] דהתם הותר רק משום סכנה, ולא משום רווח ממון. והא דבסוגיין הותר רווח ממון איירי בת"ח. ועוד דבאו לגבות ממנו מס שלא כדין.

האיכא לפני עוור. הגר"א [יר"ד קנא ח]² הק' דהאיסור לפני עוור הוה רק בתרי עברי דנהרא [כדאי' בע"ז ו:], וה"נ הרי היו יכולים לקנות עצים ממקו"א. והרמ"א [יר"ד קנא א] הביא מח' באיסור למכור לעכו"ם דבר ששייך לעבודתם, דדעת המרדכי [ע"ז תשצה] הוא רק כשא"א להשיג ממקו"א. אבל דעת הר"ן [ע"ז א:] דאסור מדרבנן בכל אופן.

וכ"כ תוס' [שבת ג. וכן הרא"ש ור"ן ושאר' שם] דאף בחד עיברא דנהרא אסור מדרבנן. אבל הש"ך [שם ו] והגר"א כתבו דל' דרק בישראל יש איסור מסייע, ואין איסור לסייע לגוי³.

והגר"א כת' דמסוגיין מכרעה כדברי הר"ן, דוכי לא היו עצים בעולם. [והקרא דחה דהיו צריכים הרבה עצים].

וכן בפתח"ת [ב] הביא בשם האמונת שמואל [יד] דהק' בסוגיות בע"ז, וכי לא היה להם בהמה אחרת. וע"ע בברכ"י שם.

והפתח"ת כתב לדחות ע"פ דברי המשנ"ל [מלוה ד ב] דאף כשיכול לקנות מאחרים נחשב לפני עוור, דלא דמי לנזיר שיכול ליטול לבד. אבל התם האחרים יכשלו כשימכרו לו⁴. וכ' דמ"מ היכא דיכול לקנות מעכו"ם ליכא לפני עוור⁵.

והתוס' כתבו דמכאן יש ללמוד דאסור להלוות מעות לצורך בנין ע"ז⁶ או לצורך תכשיטיה. אבל בס' החינוך [רלב] כתב דל"ש לפני עוור במעות, דאינו ראוי דתקרובת, ואיתא [ע"ז יד]. דלא מפקדינן אלפני דלפני⁷.

רוב עצים להסקה ניתנו. פי' הר"ן ורא"ש דאיכא למיתלי בהיתירא. [משמע דלא בעי רוב].

הכל לפי מקום נדרו. בפסקי הרא"ש כתב דבין לקולא ובין לחומרא. והש"ך [רכ כא] הביא

1 והיעב"ץ הוסיף דצורבא מדרבנן נחשב יותר עבד להקב"ה [דכתיב 'אש אוכלו'], ולבו וכוונתו זכה לשמים.

2 וכה"ק המהרצ"ח בשם היד מלאכי [שסא].

3 ובתחילת דבריו ציין לדברי תוס' [ע"ז ו: ד"ה מנין] דמשמע דמותר לתת למומר דבר איסור באופן שהיה יכול ליטלו לבד. [ואף במומר דינו כעכו"ם לענין זה]. וע"ע טור"א [חגיגה יג. א"מ] שדן האם יש בזה איסור דרבנן משום לפני עוור או משום לא תאכילום.

4 וע' תוס' קידושין נו. ומהרש"א שם.

5 [דמה שהנכרי מוכר לו אין בזה שום איסור. אמנם האחרונים דנו האם נכרי מצווה אלפני עוור דע"ז. וע' שד"ח מערכ' ו כלל כג].

6 והרשב"א חלק דרך הכיפה שמעמידים בה ע"ז אסור [כדאמר' בע"ז יט:]. ומ"מ שומר נפשו ירחק ממנה והמחמיר תע"ב.

7 [ויל"ע דלפני דלפני איירי כשמוכר לנכרי, ומותר אף דמסתבר שימכור לכוומר } דשמא לא יגיע ליד הכומר כלל}. אבל במה שנותן לו דבר שנותן לו יכולת לקנות, א"כ הוה לפני"ע גמור, אף דמחוסר מעשה. וי"ל דזה דעת תוס' שאסרו. ועוד הביאו דהגר"א [קלט לב] כתב דדעת תוס' [במקו"א] דלפני דלפני אסור כשידיעין שודאי ימכרו להם [ואף למכור לנכרי אחר].

בשם הב"ח דבעי שבפועל יגיע הקצירה, וכמו גשם. ולא תליא בזמנו. [אמנם למש"כ הר"ן בסמוך אף בגשמים היינו משום יתור, אבל גשם תליא בזמנו. דדבר שאינו קבוע, אזלי' בתר הזמן, דלא מחית איניש נפשיה לספיקא. וצ"ע].

ר"ן ד"ה הכל. אם הורגלו לקרות לקציר שעורים. והרא"ש [סא:] כתב אם לוב תבואת המקום של שעורים. וכ"כ הסור והשו"ע [רכ יד].

והב"ח [רכ י] הק' מ"ש דגבי הנודר מהשמן אזלי' לחומרא בתר מיעוט [לעיל נג.]. ותי' דהכא נקרא שמו ע"ש הרוב. אף מי שיש לו חטין קוראו 'קציר חטין'. משא"כ בשמן, אצל מי שמסתפק מזה נקרא שמן סתם.

והלח"מ [י ט] כ' דהתם אפ"ל דאסור עצמו בתרוייהו, והולכים לחומרא, אבל הכא הוה חד קציר, וכיון שסותר אזלי' בתר רוב. והט"ז [רח א] חילק דהתם יש ספק בגוף האיסור, ולכן אזלי' לחומרא. אבל הכא דהוה רק ספק בסימן אמרי' לא מחית איניש נפשיה לספיקא. [וע"ע לעיל נג.].

עד שיפסקו גשמים עד שיצא ניסן כולו דר"מ, רי"א עד שיעבור פסח. וכע"ז נח' [תענית ה.]. דליהודה שואלין גשמים עד שיעבור פסח, ולר' מאיר עד שיצא ניסן. והמפרש כתב דר' מאיר לטעמיה התם, וכ"כ הגר"א [רכ כו] בשם הירושלמי. [וע"ע תענית ד:].

אמר ר' זירא, אבל אמר עד הגשם, עד זמן הגשמים קאמר. הר"ן פי' דאף לת"ק תליא בזמן. אבל הרא"ש ותוס' פי' דגשם משמע זמנו של רביעה ראשונה. [ומשמע דבזה אף לת"ק תליא בזמן. אבל הר"ן הביא אחרים דתליא ברביעה ראשונה ולא תליא בזמן, וכ"כ המפרש].

אבל הרמב"ם [י יא] פסק דאם אמר עד הגשם, אסור עד ר"ח כסלו [רביעה ג' לר' יוסי, כ"כ הנו"כ וש"ך רכ ל.]. אבל אם ירדו גשמים מ"ז במר חשון מותר [כשירד בפועל מותר אף ברביעה ראשונה]. והראב"ד השיג דמותר מרביעה ראשונה עד ירדו ובין לא ירדו. והגר"א [רכ כג] כתב דהרמב"ם היה לו גיר' אחרת בסוגיין. והלח"מ ביאר דס"ל בפ' הסוגיה כר"ן, עד זמנו של הגשם². אלא דמ"מ אמדינן דעתו להקל, וכיון דירד גשם מותר³. [והגר"א ציין דלמד כן מהירושלמי].

אבל האר"ש הביא דהרמב"ם בפיה"מ [הו' בסמוך] מבואר דיש חילוק בין השנים, דיש שנים שרביעה שניה מקדים מ"ז, ויש שנים שמאחרות עד ר"ח כסלו. והנודר עד הגשם הוה כנודר עד שיגיע זמנו של רביעה שניה, אלא דלא ידעינן האם שנה זו תקדים או תאחר.

והרמב"ם כתב דאם אמר עד הגשמים אסור עד שירד והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא כ"ג מר חשון [לר' יוסי]. כת"ק דרשב"ג⁵. והאר"ש ביאר דמשמע ריבוי גשמים, היינו לפי רוב שנים. ורשב"ג פליג דבלא ירדו בעינן זמנו של רביעה ממש, דהיינו בשנה מאחרת.

ר"ן ד"ה ומקשו. מדאיבעיא לן בירושלמי וכו' אסור נפשיה עד שיהא ממש, או דילמא אסור עד הזמן שקבע. אבל פשטות דברי הירושלמי דהנידון האם נאסר במשך זמן המשתה, דומיה דמתני' [סא:] דהחילוק בין זמנו קבוע כלפי משך זמנו⁶. והב"ח [רכ י] הק' אמאי לא אמרי' דסתמא לא נתכוון אלא עד המשתה, כדאמרי' [סג:] גבי עד הצום ועד ליל פסח. וכתב דדוקא גבי מצווה אמרי' כן, אבל הכא אינו מוכח כ"כ.

1 אבל הלח"מ [י יא] הק' דהרמב"ם [תעניות ב טז] עד סוף ניסן. ואילו בנדירים עד שיעבור הפסח. וע"כ דלא תליא בהדדי. והק"נ [י] הביא להיפך דלענין שאלת גשמים מפסיקים מיום הא' של פסח. ואילו לענין נדרים מח' כאן.

2 [אלא דס"ל דבעי רביעה שלישית, וצ"ב].

3 [ומ"מ ל"מ אם אינו בזמן שרגיל לירד. ויל"ד האם משום דלא אסיק אדעתיה. או דגשמים משמע בעתם].

4 והוסיף דאם עבר ר"ח כסלו ודאי לא אסיק אדעתיה לאסור עצמו. דלא שכיח כלל שיאחר אח"כ. [ומשמע מדבריו דלא תליא ב'זמן', אלא דהוה סברא נוספת, דע"ד כן לא נכלל בדבריו. ויל"ד בזה].

5 והכס"מ הק' דקיי"ל הלכה כרשב"ג במשנתנו. וכתב דמשמע בגמ' דר"ז קאי אליבא דת"ק. והגר"א [רכ כד, ע' גר"א חר"מ תכג ג] ציין דהרמב"ם ל"ל הך כלל.

6 וכה"ק הקר"א על הר"ן. וכתב להוכיח מזה דאף במשנה הנידון האם חל לפי הזמן הרגיל, או עד שיבוא בפועל [ונקט דכ"ד הרמב"ם].

דף סג.

איזוהי זמנו של רביעה הבכירה וכו' בינונית וכו' אפילה וכו'. הראשונים פי' דהיינו רביעה ראשונה, שניה ושלישית. אבל הרמב"ם בפי"ה מ כתב דכולהו הוה רביעה שניה, אלא דבשנה בכירה הוה ב"ז, ובשנה בינונית בכ"ג, ובשנה מאחרת ר"ח כסלו. ולכן נאסר עד ר"ח כסלו אא"כ הקדימו הגשמים.

בשלמא ראשונה לישאל, שלישית להתענות וכו' שניה לנודר. משמע דתליא בהדדי. וכ"פ הרא"ש כר' יהודה, דכן קי"ל כוותיה בתענית [ו, ותליא בב' גרסאות שם כר' יהודה או כר' יוסי], ומתחילים לשאול גשמים בז' חשון.

אבל הרמב"ם [הנ"ל] פסק בנדרים כר' יוסי, וכ"פ הטור [רכ']. אבל הרמב"ם [מתנ"ע א יא] כתב דמותרין בשכחת זיתים מר"ח כסלו שהוא רביעה שניה בשנה אפילה. והכס"מ שם הקשה דבסוגיין מבואר דהיינו רביעה שלישית. וכתב דלמש"כ הפיה"מ נחא, דר"ח כסלו הוה רביעה שניה דשנת אפילה. אבל בנדרים לשון בנ"א אחר הבינוני.

והרמב"ם [תעניות ג י] פסק דיחידים מתענים מי"ז [כחד גיר' לר' מאיר]. וע' לח"מ [תעניות שם] שהאריך בזה.

ולענין שאלת גשמים הרמב"ם [תפלה ב טז] והטור ושר"ע [או"ח קיז] פסקו מז' חשון [כר' גמליאל במשנה בתענית]. והמפרשים הק' דמבואר בסוגיין דהוה מרביעה ראשונה, וא"כ הוה כר' יהודה. והלח"מ [תעניות] כתב דאתיא אף כר' מאיר גבי שאלה המתינו משום עולי גללים. וע"כ לאידך מ"ד לא תליא בהכי.

ובפסקי הרא"ש כתב [לענין נדרים] דבגולה ס' לתקופה. ורבייה שניה ע' בתקופה. [והש"ך רכ לב כתב דהיינו לפי שיטתו דרביעה שניה הוה י' ימים אחר ראשונה. וצ"ע]. והכל לפי מקום נדרו.¹

למאי לנודר. רע"א [בגהש"ס תענית ו.] הק' דהול"ל למשכיר בית, כדתנן שביעית [ט ז]. וכן הק' דהפוסקים השמיטו דין המשנה דמשכיר עד הגשמים.

שאיני טועם שנה סתם – שנה זו

משנה קונם יין לשנה. הגיר' במשניות [וכתה"י] וברא"ש ה'שנה. והרש"ש ציין דלפ"ז הגמ' [ס: בסוף העמ'] הביאה משנתנו.

ר"ן ד"ה קונם. דאמר השנה או שנה זו. בפסקי הרא"ש [ושא"ר] הביאו דהירושלמי מק' דשנה לענין נדרים הוא עד ר"ה, ואף שהיא מעוברת. ותי' דס"ד דתעלה אדר ב' במקום אלול.² והוסיף הרא"ש דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א.

בא"ד שהרי אם לא נהג באסרו בשנה זו משלים בשנה אחרת וכו'. ומשמע דגדר הנודר הוה קבלה להתנהג באיסור זה 'שנה', ולא ייחד שנה מסויימת. וצ"ב דנדר הוה איסור חפצא, דהיין אסור עליו בקונם למשך שנה. וע"כ חל הקונם על דבר מסויים ע"פ קבלתו. ובחי' ר' שמעון [ס"ס ד] תמה בזה. ובחי' ר' שמואל [ג ג] העלה צד דגדר הדבר דחל איסור חפצא בספק על כל השנים, וכגדר מקדש א' מב' נשים.³ [ועיי"ש שנתקשה בזה]. ויל"ד דלפ"ז תליא

1 והטור [ח"מ רעד] פסק דהולכים בשבילי הרשות עד י"ז בחשון. [ובתענית ו: וב"ק פא: מבואר דהיינו עד רביעה שניה].

2 והריטב"א כ' דה"ה לענין שאלת גשמים כל מקום לפי שהוא. וע' פוסקים [או"ח קיז] דקי"ל דלענין שאלת גשמים בכל חו"ל כדן בבל.

3 וכן הגיהו האחרונים בדברי פי' הרא"ש [סא]. שכתב ולא היה בדעתו עד תשלום (אלול) [וצ"ל אב. או תחילת אלול].

4 וצ"ב ההר"א בזה, דהגדרת 'השנה' הוה עד ר"ה, ולא תליא במנין חדשים כלל. וכל שלא הגיע ר"ה שייך עדיין לשנה הקודמת. [והר"ן [ס: בסוה"ע] כתב דרבותא קמ"ל דאפי' בעומד ברה"ה לא אמרי' דאינו נאסר יותר מ"ב חודש].

5 ועי"ל דגדר האיסור דאסר עצמו בכל שנה בתנאי, וחל איסור חפצא על היין לעולם בתנאי זו. וכמו האוסר בקונם מה שיאכל ב' ככרות, דחל איסור על כל הככרות שבעולם, אילו יאכלם בצורה של י' ככרות. [אמנם צ"ב לפ"ז מש"כ בסו"ד דממילא חל לאלתר].

בברירה לייחד את השנה שנאסרת', ובר"ן משמע דהוה רק נידון בל תאחר.

ויש שנקטו דנתחדש כאן דיש קבלת איסור נדר. אלא דעדיין לא חל איסור חפצא, כיון דלא ייחד נדרו². וכשמיידך שנה מסויימת חל עליו איסור חפצא³. [וקבלת הנדר אוסרת משום בל יחל, אף באופן דלא חל איסור חפצא. וצ"ע. אבל לא משמע דהוה נדר שיתחייב לנדור שנה מסויימת, וע' לעיל ג: בגדר קבלת נזירות דלא אפטר מהעולם וכו'].

אמנם משמע דאם עבר שנה ולא שתה יין, דיו בכך [ואף דלא ייחד שיחול איסור קונן על שנה זו]. [ועוד יל"ד כשייחד שנה, האם יכול שוב להתחרט, לקיים נדרו בשנה אחרת. וכן כששתה שוגג או אונס].

אבל הר"ן בסו"ד נסתפק בזה, דאין לו תשלומין דמהשתא חייל נדרו, וכמ"ש ג: דמי שמקבל עליו שיהא נזיר, ממילא חל הנזירות מיד. [ומשמע דבאופן שאומר לא אפטר, יהני כע"ז. אלא דכל קבלת נדר בסתמא תחול מיד].

בא"ד ואע"פ שאסור דאכיא בל תאחר. [וכ"ד הריב"ש קצח]. אבל השלמ"נ דייק מהר"ן [ג. ד"ה ומה] דלא נאמר איסור בל תאחר בנדר איסור, אלא בנדר מצווה. וכמ"ש הרמב"ן [סה"מ עשה צד]. [וע' לעיל ג. בגדרי בל תאחר].

בא"ד והוסיף עוד הרשב"א דאפי' באומר שנה אחת מיום זה וכו' המשכיר בית וכו' שנה אחת אינו מונה אלא י"ב חודש מיום ליום. [ומח' שבט עד ח' כסלו נחשב 'שנה']. דגדר שנה א' הוה כמו רוב שנים, וקמ"ל הגמ' [סא]. דכ"ז באומר שנה א', אבל באומר 'השנה' [או שנה זו] לא אמרי' הלך אחר רוב שנים. [וכמ"ש הר"ן סא].

ועד"ז כתב הנמוקי' [במשנה] דאזלי' בתר רוב שנים⁴, ובלשון בנ"א שנה סתם הוה י"ב חודש [ושנה מעוברת יש לו שם בפנ"ע]. והביא דכ"מ בגמ' ר"ה יב: דהנודר לשנה, מונה י"ב חודש מיום ליום [ומסתמא איירי אף בשנה מעוברת].

אבל הרא"ש [סא]. פי' דכוונת הגמ' שם דפשיטא דשנה א' הוה עד יום זה בשנה הבא⁵ [והיפך ראיית הרשב"א מהסוגיה שם]. וכן הביא הרשב"א בשם הרמב"ם [י ד] דאף חודש העיבור בכלל⁶. וכן הר"ן חלק [זאינן נראין לי וכו'] דשנה א' שונין י"ג חודש. ובפסקי הרא"ש ביאר דכיון דאמר שנה א', בין פשוטה ובין מעוברת מקרי שנה.

והש"ך [רכ טו] הקשה סתירת דברי הר"ן בזה, דהר"ן [סא]. כתב דשנה א' לא מיתסר בעיבורא [ובזה ביאר קושיית הגמ' שם, וכרשב"א]. והש"ך חילק דהתם איירי בעומד בר"ה, דאל"כ הול"ל שנה זו. וע"כ דכוונתו לאסור רק י"ב חודש. אבל הביא דהמהר"א ששון [קנד] כתב דהר"ן כאן חזר בו ממש"כ שם. וכן נקטו האחרונים.

ולענין שכירות בתים, הר"י מגאש [בתשובה, הו' בשיטמ"ק ב"מ קב]. כתב דמעיקרא סבר דדעת בנ"א להשכיר לי"ב חודש [וכדעת הרשב"א]. ושוב חזר בו דאין לנו מקור לזה בש"ס, אלא משלים השנה י"ג חודש.

והב"ח [חז"מ שיב יד] הקשה סתירת דברי הטור, דהטור [רכ] פסק לענין נדרים דהנודר לשנה א' אסור י"ג חודש, וכדעת הרא"ש. ואילו גבי שכירות בתים סתם הטור [חז"מ שיב]

1 [ואפשר דאיסור קונם תליא ע"פ דיבור, וכל שהדיבור לא נתחלל אין בזה איסור בל יחל. וכיון דלבסוף קיים דבריו בשנה אחרת מהני. וצ"ע. ואפשר לפרש ע"ד מש"כ הגרי"ז [הל' נזירות בשם הגר"ח] דנדר בתנאי הוה מעצם הנדר, דנחשב כנדר אונסין].

2 ויל"פ ע"פ מש"כ השער"י [ה כא] דגדר נדרים, שהוא מקבל על עצמו הנהגת איסור, ועי"ז נתפס [ממילא בידי שמים] איסור על החפצא. [וע"ד מש"כ בחי' הגר"ש [ד] גבי נזירות. אבל לא ניחא ליה לפרש בזה את דברי הר"ן גבי נדר].

3 וכ"מ לשון הנמוקי' [כ. בדה"ס] דאין הנדר חל מעצמו על שנה ידוע, עד שיסיים אותו אחר כן.

4 וביאר דל"ש בזה חיישינן למיעוטא [כדלעיל נג. עי"ש], שאין זה הולך אחר רגילות לשון בנ"א, אלא כולוהו קרו לשנה סתם י"ב חודש, כיון שהוא רוב.

5 [ואפשר דפליגי בגדר 'שנה', האם הוה שם דבר בפנ"ע, או דשנה נקבע ע"פ מה שחוזר לאותו יום].

6 ויל"ע דלענין חודש, פסק דבעי ל' יום. ואף בחודש חסר. ולא בעי שיגיע לאותו יום בחודש. [ואפשר דחודש הוה יחידה לעצמו, והימים הוה רק סימן. ואילו כל מהות השנה הוה מנין הימים].

7 [וכן העתיק הב"י [רכ] ותול"ס. ולפ"ז משמע דהמשנה קאי באומר שנה א'. והק"נ [נ] הק' דבגמ' סא. דעת המקשן דאיירי באומר שנה סתם. ולמסקנא הוה ספק האם כשנה זו או שנה א'. וכתב להגיה ברא"ש ו'אם אמר', ולא בא לפרש את המשנה אלא להוסיף דין].

כדעת הרשב"א, דהשכיר ל"ב חודש. [ובשו"ת מהר"י ב"ל [ב כא] כתב דלענין ממון מספק אינו יכול להוציא יותר, בדחזקת בעליה היא. ואילו גבי נדרים פסק לחומרא, שכן מסקנת הר"ן ורוב ראשונים]. והב"ח תי' [דאף דהרשב"א השווה דין שכירות בתים לנדרים, הטור סבור לחלק ביניהם], דלענין נדרים לשון בנ"א כשאומרים שנה זו כוונתם י"ב חודש. אבל בעלמא אזלי' בתר רוב שנים¹.

בא"ד בתי ערי חומה, שנאמר 'תמימה', כאומר שנה א' מיום זה, דהא משעה מכירה הוא מונה². הרש"ש הביא דאף דילפי' מיניה [ר"ה ו:] לגבי שנה של בכור דהוה י"ג חודש, דילפי' 'שנה' 'שנה'³. אבל הכא אזלי' בתר לשון בנ"א.

אדר שני

עד סוף אדר הראשון. כ"ג הר"ן [בע"ב], והביא י"ג אדר השני. וכ"פ הרמב"ם [י ו], וכן בפסקי הרא"ש כתב דכן עיקר, דב' אדרים חשיב חודש א'. ובהשגות הראב"ד הכריע דגיר' אדר הא'. [וע"ע בע"ב].

שני כותב סתם דברי ר"מ⁴. ותוס' [סג: בסוה"ע] ביאר דחודש העיבור הוא אדר א', דהא אדר א' ל' יום [וכדאמר' בסנהדרין יא.], ואדר ב' כ"ט יום וכמו אדר סתם⁵. ועוד דמגילה ופורים בשני⁶. ואף דמבואר בגמ' מגילה [ו:] דאי לאו דמיסמך גאולה לגאולה עדיף היו קובעים בראשון. והחת"ס ביאר דמ"מ עי"ז נקבע כן בלשון בנ"א⁷.

ובפתח"ת [ב] הביא בשם הרדב"ז דאם אסר עצמו לחודש העיבור, אסור באדר א'. [ומשמע דאף לר' יהודה, הוה החודש הנוסף].

ולפ"ז נח' ר"י ור"מ בלשון בנ"א. והר"ן [בע"ב] פסק כר' יהודה. וכ"פ הרמב"ן ורא"ש והראב"ד [י ו]. אבל הר"ץ בשיטמ"ק פסק כר' מאיר⁸. וכן הרמב"ם [שם] כתב דוקא כשלא ידע שהשנה מעוברת. והכס"מ ביאר דפסק כר' מאיר. אבל החלק"מ [קכו כב] כתב דאף הרמב"ם ס"ל כר' יהודה [לענין זמן השטר], אלא דס"ל דהוה חדא ירחא [והחילוק בין ידע ללא ידע קאי למסקנא אף לר' יהודה].

והשו"ע [גבי נדרים יו"ד רכ, וגבי שטרות חו"מ מג כח והרמ"א או"ח תכז, וגבי זמן הגט אה"ע קכו ז] פסק כר' יהודה, דאדר כותב סתם. אבל הב"ח [אה"ע שם] כתב להחמיר בגיטין, והש"ך [רכ יז] כתבו דיש להחמיר לכתוב כל חודש בפרט.

ולענין לצום ביום שמת בו אביו [כשמת בשנה פשוטה], פסק השו"ע [או"ח תקסח ז] שיתענה באדר ב'. [כיון דדינו כנדר וכדעת הרמב"ם⁹]. והרמ"א [שם, ויו"ד ס"ס תב] הביא דדעת המהר"ל ומהר"י מינץ שיתענה בראשון, וכתב דכן המנהג¹⁰. והביא דיש מחמירים להתענות בשניהם.

והמהר"ל [שו"ת לא, הו' במג"א וגר"א שם] הביא דבגמ' מגילה ו: מבואר דלולי הא דמסמך גאולה לגאולה

1 ויל"פ דיש סברא בזכות ממון של שכירות, דהשנים שוות לענין שכירות הבית. ואין סברא ששנה א' יקבל יותר ומשלם כשאר שנים.

2 והוה כמתנה אם לא אפדה עד שנה א' מיום זה. [וכן לענין תנאי בגט וכדו' תלי' במח' זו]. ומה לי דהתורה קובעת התנאי. והר"ן פליג דכיון דהתנאי הוא כללי בכל השנים, לא מסתבר שישתנה משנה לשנה.

3 וי"ל דהוה גילוי דשנה בתורה הוה מתאריך לתאריך, אבל שנה בלשון בנ"א אינו כן. א"נ דגדר בתי ערי חומה דבעינן 'תמימה', וילפי' דאף בכור בעי תמימה. אבל לשאר דינים אין דין 'תמימה'.

4 ויל"ע דאם לא קבעו ב"ד עד סוף החודש, א"כ בתחילת החודש כתבו בכל השטרות אדר סתם. ואחרי שעיברו נהפך הכל להיות מאוחר. [ואף דכשר, מ"מ יש נפק"מ לענין משועבדים וכו']. [ובזמן ר' מאיר עדיין קדשו ב"ד]. [וי"ל דזהו סברת ר' יהודה].

5 אחרי דנקבע הלוח [אבל כשקידשו ב"ד אין בזה חילוק].

6 מגילה ו: [ועי"ש מח' אי כל מצוות הנהגות בראשון נוהגות בשני. ועי"ע ר"ה יט:].

7 ובהג' מהרש"ם ציין וכמ"ש הלח"מ [ט י] דכיון דתקנו לאסור בשר עוף בחלב, עי"ז נקרא בשר בלשון בנ"א.

8 וכתב דכיון דהברייתא סותמת כמותו. [וצ"ב דבהרבה מקומות יש ברייתא כחד מ"ד]. והכס"מ כתב דכיון דלשון הגמ' לימא מתני' כר' יהודה משמע דחזיקא לגמ' שהתנא יסתום כר'. [והאחרונים ציינו דמשמע דאף כוונת התוס' לפסוק כר' מאיר, ולכן סייעו מסברא].

9 והאחרונים הקשו דסתר מה שפסק בשאר מקומות כר' יהודה. [ואפשר דבשטרות אזלי' בתר לשון בנ"א ומנהג, וכן היה המנהג בכל השטרות. אבל בזה תליא בדין הגמ'. ועי' בסמוך בשם הגר"א].

10 ומהר"ל הביא דנהגו יום ז' אדר שמת משה רע"ה באד"א. [והוכיח דמשה נפטר בשנה פשוטה].

אף פורים היה באדר א'. דחה דהתם הוה משום אין מעבירין על המצוות¹.

אבל הגר"א כתב דלא תליא במח' ר' יהודה ור' מאיר, דנח' לענין נדרים ושטרות דהלך אחר לשון בנ"א. אבל לענין עצם היום העיקר דשניהם הוה אדר. וכן המג"א [כ] הביא דמשמע דכל הימים שהוזכרו במגילת תענית נוהגים בשניהם². ומדינא יש להתענות ביום שמת אביו בשניהם, אבל כתב דכיון שהוא רק מנהג סגי בראשון³.

ולענין בר מצווה הרמ"א [נה י] פסק דאינו נעשה בר מצווה עד אדר ב', דאדר א' מקרי חודש העיבור ולא אדר [וכן רמז השו"ע נה ט]. [ורק לענין שטרות ונדרים נקראת אדר סתם]. והגר"א ציין דכ"מ בירושלמי [כתובות א סו"ה ב] דאם הביאה ג' שנים ויום א' בחודש אדר, ונמלכו בי"ד לעבר קרינן [תהילים נז ג] לאל גומר עלי [וכשעברו את השנה אינה נעשית בת ג' ויום א' עד אדר ב'⁴]. והמג"א [י] חלק דאפי' נולד בשנה מעוברת באדר א', בעי שנה משנהיה בן י"ב, ושנה שעברה היתה פשוטה. והמשנ"ב הביא דהאחרונים לא פסקו כן.

הא דלא ידע. הרש"ש דייק דאף ברישא איירי בלא ידע. ואפ"ה אזלי' בתר משמעות הלשון, דשנה הוה עד ר"ה⁵, ואין לו פי' אחר.

דף סג:

ר"ן דה מכלל. ולאידך נסחא וכו' קשה בעיני, בדלא ידע דמעברא אמאי מתסר עד סוף אדר ב'. והק"נ [כ] תי' דדעתו לאסור עד סמוך לניסן. אבל התומים [מג כח] כתב דהוה מספק. והב"ח [הו' בט"ז רכ ד ושי"ך טז] כתבו דלפ"ז האומר עד 'אמצע' אדר, אסור רק עד ט"ו אדר א'. [והש"ך כתב דה"ה כשאומר עד כ' אדר]. אבל התומים נקט דאסור עד ט"ו אדר ב'.

עד לילי הצום, עד שדרך בנ"א לאכול בשר. הר"ן כתב דלאו דוקא אלא עד סעודה של לילי הצום⁷. והמפרש כתב אותה לילה שיצום למחר, משמע דמותר בליל ערב הצום. [והאחרונים הביאו מכאן דיש מצווה לאכול בליל ערב יו"כ⁸. והמג"א [תרד א] דן מי שנוהג שלא לאכול בשר אלא ביום שאין אומרים תחנון, האם מותר לאכול בליל עיר"כ⁹]. אבל הרש"ש כתב דלדברי המפרש קאי אצום אחר, ואוכל בשר בליל הצום כדי שיהא לו כח לצום¹⁰.

עד לילי שבת שעה שדרך בנ"א לאכול שום. ע' מש"כ בזה לעיל לא.

ר"ן ד"ה שדרך בנ"א. כתב הרמב"ן וכו' דרבנן פליגי דל"מ אלא במילתא דמוכח וכו'. וכן הרמב"ם השמיטו. אבל בפסקי הרא"ש כתב דאף גבי קונם ביתך שאני נכנס, וטיפת צונן שאני שותה אנו סותרים דבריו מפני כוונתו. והנדר בטל לגמרי. וכ"ש שנלך אחר כוונתו לפרש זמן נדרו. והכוונה כאן בריאה וטובה שאינו רוצה להיות נמנע מהמצווה. והביאו מלשון הרא"ש דמשמע דאינו נאסר כלל, ליכנס לביתו אף לזמן הסעודה. ואף לא לטיפת צונן. [ועי' 1

1 אבל הביאו דבס' חסידים [תשיב] איתא דאם מת באדר א', יעשה בשנה פשוטה בשבט.

2 והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דהא דתנן [מגילה ו:] אין בין ראשון לשני [ולא הוזכר נפק"מ לשטרות], מילתא דממילא קאמר.

3 וכתב דאף לענין קדיש לא ישיג גבול, ויאמר רק יום א'.

4 ויש לדחות דאיירי בנולדה באדר ב', דבשנה פשוטה נעשית גדולה בתחילת אדר, ואם נתעברה צריכה להמתין עד אדר ב'.

5 [ושנה א' תלי' במח' דלעיל]. ובשיטמ"ק [ב"מ קב.] הביא שו"ת הר"ף דאף היכא דהמשכיר טעה וסבור דהשנה אינה מעוברת ונמצאת מעוברת, אף חודש העיבור מהמנין. דבסוגיין איירי אפי' בנתעברה אח"כ.

6 וביאר הס"ז ד'אמצע' לא משמע ר"ח אדר ב' [ולדונו כחודש א'].

7 והמג"א [תרח ז] הביא מלשון המשנה דלא נהגו לאכול בשר בערב יו"כ בבוקר, אלא מאכלי חלב. [אבל כ' דבזה"ז נהגו לאכול בשר].

8 וציינו דמשמע ברש"י כתובות ה. דהמצוה לאכול בליל עיר"כ. וע' שערי תשובה [ד ח-י] הטעמים במצוה לאכול בעיר"כ.

9 וכתב דתליא במנהג המקומות, דהיכא דנהגו להרבות סליחות באשמורת א"כ לא נחשב אצלם יו"ט. [והו' בשעה צ' תרד יא]. אבל הקשה דאם נחשב יו"ט אמאי אומרים תחנון בח' תשרי. וכתב דמ"מ אם נדר להדיא שלא יאכל בשר אלא ביו"ט בליל עיר"כ אסור.

10 ולפ"ז מהני אף בדבר דאינו מצווה, אלא שכך רגילים. [ודלא כמ"ש הר"ן. וע"ל דהב"ח נקט דדוקא בדבר שהוא מצווה].

מש"כ בזה לעיל כא.].

זהו כבודי. פי' הר"ן כיון דאומד מוכיח שרי. ובסיפא מפורש הטעם כאילו התקבלתי. [וע' לעיל כד. הגדר בזה]. ומשמע בר"ן דברישא הוה אומדנא דאדעתא דהכי לא נדר, ולא משום 'התקבלתי' [ויל' דתליא דמה שהביא הר"ן לעיל כד. האם מהני התקבלתי במעשה¹. א"נ יל"פ דבעי אומדנא שכוונת הנדר היתה לקבלת כבוד, ועי"ז מהני התקבלתי. דפשטות הנדר משמע דתליא בקבלת הממון. וא"כ לאו בדידיה תליא למחול.

ובחי' הר"ן [שבועות כה.]. כתב דבכל תנאי, אם השני אינו רוצה לקבל לא נתבטל המעשה, דאמרי' דדעתו כפי מה שבידו לעשות, אם חבירו רוצה לקבל². אבל הכא הלשון משמע דתלאו בקבלת חבירו [אם אי אתה נוטל], ולכן בעי לסברת 'זהו כבודי'. אבל אם אמר אם לא אתן, סגי במה שרוצה לתת.

הדרן עלך פרק קונם י"ן

1 אבל בפסקי הרא"ש כתב טעמא דאמר זהו כבודי, הריני כאילו התקבלתי. והאחרונים דייקו דסברת זהו כבודי היינו שנתקבל בזה כבוד. אבל יל"פ כוונת הרא"ש להביא ב' דינים, ברישא זהו כבודי ובסיפא כאילו התקבלתי.

2 [ולא תליא בנתינה בע"כ [גיטין עה], דהתם הבעל התנה, והוא אינו רוצה לקבל. ואמרי' דצריך לקבל בע"כ. אבל כאן הוא התנה שיתן].

דף סד.

פרק ר' אליעזר

פוחתין בכבוד אביו ואמו. [ע' בראשונים כמה אופנים]. ועי"ז יחשב פתח. אבל קצת משמע ברמב"ם בפיה"מ דמותר בלא חכם [ודייק בזה אין נדרים נשאלין לחכם]. והאחרונים תמהו עליו.

וחכמים אוסרים. הנמוק"י דייק דאף בדיעבד אינו נותר, דהול"ל אין פוחתין. והס"ז [רכה יד] כתב דאין פוחתין בכבוד המקום, והנודר כאילו בנה במה [לעיל כב.]. דאנן הוא דלא פוחתין. אבל אם בא מעצמו ואמר כן נחשב חרטה. וכתב דכ"מ לשון התלמוד והפוסקים אין פוחתין.

ר"ן ד"ה אמר ר"צ. דהא אמרי' בספרי שהוא כנודר במלך. [ע' מש"כ בזה הרמב"ן עה"ת, ה' לעיל טז:]. ובשר"ת מהר"י אסאד [יהודה יעלה י"ד שפה] כתב דמהר"ש והמפרש משמע דכבוד המקום משום דהנודר נחשב רע לשמים, משום דהנודר כאילו בנה במה.

בדבר שבינו לבין אביו. הירושלמי [הו' ברמב"ן ופסקי הרא"ש] מקשה בדברים שבינו לבין המקום יפתחו לו בכבוד המקום. [כגון נדר לעבור על המצוה]. ודוחה הירושלמי דלנפשיה הוא דמהני, דכתיב אם צדקת מה תתן לו וגו'. והנמוק"י הביא בשם הריטב"א דאמרי' דמשקר משום כבוד המקום, אבל לכבוד רבו פוחתין בדבר שבינו לבין רבו, דלכבודו לא ישקר.

ונעשה סופר וכו'. [ע' בר"ן לעיל נ:]. האיך התירו נדרו של כלבא שבוע. ובריטב"א ונמוק"י כאן. וע"ע בראשונים כתובות סג.].

לבית זה, ונעשה בית הכנסת. הנמוק"י כתב דאיירי דאמר בית זה [ע' לעיל מז.], אבל אם אמר 'ביתך' הותר משנעשית ביהכ"נ. דהקדש ביהכ"נ כמכר. כדאמרי' בעלמא [ב"ק עו. עט.]. מה לי מכרו לגבוה מה לי להדיט. [וצ"ב דהתם קאי בהקדש לגבוה, אבל ביהכ"נ מבואר לעיל [מח.]. דהוה בבעלות אנשי העיר. ואפשר דלענין שם 'ביתך' תליא בהגדרת שינוי רשות, ולא בדיני הממון וזכויות לאסור].

רא"ש ד"ה וחכמים אוסרים. [בנולד]. דטעמא דחרטה, שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו וכו'. וכע"ז כ' ר"א מן ההר בשם רש"י. והשיטמ"ק [רנב"י] הוסיף דחרטה שייך רק בדבר שלא אסיק אדעתיה אגב כעסו, אבל אילו העלה על לבו לא היה נודר. [וע' לעיל כא:].

והרמב"ם [שבועות ו יב] פסק דאין פוחתים בנולד, הואיל ולא ניחם על שבועתו ורצונו שלא יעשה סופר ולא יהנה לו. אבל אם ניחם מעצמו מפני הנולד, ונהפך דעתו מתירין. דהוה חרטה מחמת הנולד. והראב"ד כתב דאם הוא מדרך חרטה, הרי עוקרו מעיקרו שאומר שהיה בליבו כעס או עצבות, ואני מתחרט. [ונקט דבעי גדר חרטה וכמו בעלמא. ואילו ברמב"ם משמע דסגי כשנחרט מחמת הנולד].

אמר אביי א"כ אין נדרים נותרין יפה. הסור [רכח] כתב כדברי אביי. והב"י הק' דקי"ל כרבא חוץ מיע"ל קג"ם. וכתב דכיון דאין נפק"מ לדינא נקט כאביי.

דף סד:

אין נדרים נשאלין לחכם. פי' הרא"ש והוא אינו יודע דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו. אבל הנמוק"י כתב דאף יושבי קרנות יתירו לו. ובעינן עכ"פ הדיוטות דמגמרו וסברי. [ועד"ז כתב המאירי].

המהר"ט [א יט] הק' מכאן עמש"כ אביו, דנדר שיש לו פתח, מדאורייתא הוה טעות וא"צ חכם, א"כ מה שייך גזירה. ותי' דרק בפתח דמעיקרא דנמצא מוטעה אמרי' דמדאורי' א"צ חכם. אבל הנך אינו טעות מעיקרא.

מ"ט דר"א וכו' כי מתו וכו'. בפשוטו משמע דלר"א מתו כפשוטו. [ולא היו דתן ואבירים]. ובגמ' נזיר לב: אמר רבה דר' אליעזר חזר בו. [והאחרונים הביאו דבפרקי דר' אליעזר איתא דירדו מנכסיהם כסוגיין].

והנמוק"י כתב דמיתה הוה שכיח ולא שכיח. [ע' כתובות ב: דיש ג' אופני אונס. דבאונס דשכיח אמרי' דהתנה בגט אף ע"ד כן. ואונס דשכיח ולא שכיח תליא בב' לשונות האם יש אונס בגיטין. אבל דלא שכיח

1 והתוס' ר"ד הוסיף דכיון דנולד לא שכיח לא אסיק אדעתיה שיעשה כן, ולא פוחתין בנולד אלא במילתא דאסיק אדעתיה.

2 והכס"מ ביאר דעפ"ז ניחא הא דהתירו נדרו של כלבא שבוע [ע' בר"ן לעיל נ:], שנתחרט מחמת הנולד.

3 [וכע"ז כתב המפרש, וע' באחרונים שהאריכו ליישב לשונן].

4 [והיינו בגט ותנאי, דתליא בגמ"ד. אבל נדר שבין אדם לעצמו א"צ להתנות. ועוד דגדר היתר חכם הוא

כלל אמרי' דלא מסיק אדעתיה להתנות. והשלמ'נ הביא בשם החכ"צ [מא] דהך סברא שייך בתנאים, אבל בנדר ושבועה דחלו מיד, אף בלא שכיח כלל. ולא תליא במסיק אדעתיה. ובשר'ת הרשב"א [הו' בב"י ורמ"א רכח יב] דאפי' חולה נחשב נולד. דרוב חולים לחיים. אבל גוסס לא.

ורבנן מ"ט וכו'. והרא"ש פי' דת' הגמ' דעוני הוה שכיח [וכ"מ בר"ן ע"פ הירושלמי]. וכדמבואר [לע' כג.] דהיכא דשכיח מהני נולד. וכ"כ הראשונים [שם], והראב"ד [שבועות ו יב]. אבל ברמב"ם משמע דאף נולד המצוי ל"מ [ועי"ש בכס"מ. אבל הלח"מ האריך דמוכח בכ"מ דמהני נולד המצוי].

אבל המפרש ור"א מן ההר בשם רש"י וריטב"א ושיטמ"ק [בשם פירוש] כתבו דהיו עניים כבר בשעת נדר. וכ"כ הכס"מ [שם] ליישב דעת הרמב"ם דאף בנולד דשכיח אין פותחים. והאחרונים הקשו א"כ אף אם מתו ממש י"ל כן.

ובשיטמ"ק מבואר דקושיית הגמ' והני מי מתו קאי לכו"ע, ועיקר הת' שכבר מתו.

דף סה.

היתר נדריך במדין. [ולכאור' הקב"ה התיר לו, אלא שחל ההיתר במדין. ויל"ד בזה]. והנמוק"י הק' דכיון דמשה נשבע ליתרו, אמאי לא סגי במה שאמר לך לשלום, וכדאמרי' [לעיל סג:] אלא משום כבודו, ואמאי בעי התרה. ות' דמשה נשבע אף לרצון עצמו, משום שברח ממצרים.

ר"ן ד"ה תניא. איכא מ"ד דדוקא כשנדר לצורך חבירו. והשיטמ"ק [שיטה] ביאר דנעשה כ'גזלן. והרמב"ם [שבועות ו ז] כתב שהשביעו חבירו, או אסר שלא יהנה משמעון או שמעון לא יהנה ממנו. [משמע דבשאר נדר לא אמרי' כן].

ותוס' ופסקי הרא"ש [ושא"ר] כתבו בשם ר"ת דדוקא היכא דנדר משום טובה שעשה לו [שנכבדנצר הניח את צדקיהו שלא הרגו, ויתרו נתן למשה את בתו]. [והרמ"א [רכח כ] הוסיף שעשה לו טובה עבור שבועה זו].

והוכיח כן מהגמ' [סוטה לו:]: דיוסף אמר לפרעה שיכול לישראל על שבועתו¹. [והק"נ הקשה דהתם נמי יעקב נתן ליוסף עבור זה דבניו יהיו כב' שבטים. ות' דלא הבטיח לו קודם שנשבע].

ותוס' סוטה [ד"ה איתשיל] דחו דמהני לישראל בפניו בע"כ. [וע' בסמוך]. ותוס' דחו דאוקמיה במילתא דגזיון בעלמא. [ועוד העירו דאם הוה דין דרבנן, ע' בסמוך, א"כ י"ל דעדיין לא נתקן].

והראב"ה [אלף כה] ת' על שבועת יוסף ליעקב, כיון דלא אפשר לא בעי בפניו². ועפ"ז ת' הא דהתירו סנהדרין לצדקיהו אלא כיון דהיה מותר לבזותו לפני המלכים כדי שישפילוהו³, הוה כלא אפשר. [וע"ד מש"כ הר"ן משום מצווה].

בא"ד ותו איכא, כל שהודיעוהו מתירין לו אפי' שלא בפניו. קצת משמע דבעי להודיע קודם שיתירו. אבל לשון השיטמ"ק [בשם רנב"י] ה"ה שהודיעוהו שכבר התירו⁴.

ר"ן ד"ה והיכא. אבל בנדר שהוא להנאתו אין מתירין אלא לדעתו. וכ"כ הרא"ש בשם הרא"ם. ותוס' [סוטה שם] כתבו דמהני בע"כ, ושוב כתבו דתימה לומר דהנודר ע"ד חבירו⁵ מתירין לפניו ובע"כ.

בא"ד אכתי קשה, לכתחילה מיהו אסור וכו', לדבר מצוה מתירין. ועוד ת' דמצוות המלך.

משום דלא עשה בלב שלם. דאף שהיה צריך להעלות על דעתו, כיון דנדר במהירות ומתוך כעס יכול לישראל. ויל"פ דזה כוונת הרש"ש.

1 [ויל"ע האם ראיית ר"ת מנדרו של יוסף ליעקב, או יוסף לפרעה. והק"נ נקט דהראיה מהשבועה ליעקב].
2 וביאר בזה הא דהיה אפשר להתיר מה שנשבעו לגבעונין [לולי הא דהוה ע"ד רבים]. כיון דלא אפשר. [ולכאורה כוונתו להתיר בע"כ. דהרי אפשר לפניו בע"כ].

3 אבל הגר"א [רכח לז] כתב דהיינו רק למ"ד משום בוש. [ועי"ש שהאריך טובא בכ"ז].

4 וביאר כיון דשני שמועיה. [וע' מה שהו' בשיטמ"ק בענין המעשה].

5 וצ"ל כוונתו דמותר להתיר ע"ד שיוכל להודיע לו [שהרי כתב שם דבדיעבד מותר אף בלא"ה. ויל"ע א"כ אחרי שהתירו א"צ להודיע].

6 משמע דקו' התוס' משום דהוה 'על דעתו', ולא דין 'בפניו' דסוגיין. [וצ"ב דתוס' [גיטין לו. וכ"מ] כתבו דאינו מבטל דעתו ע"ד יחיד].

והריטב"א כתב דבנשבע לגוי מתירין שלא בפניו¹, אבל במקום חילול ד' אסור, לפיכך החשיבוהו תקלה². ובחי' ר"א מן ההר כתב דצדקיהו אמר שנשבע, ולא אמר שהשביעהו. ודעת הראב"ד [הו' בר"ן בסמוך] דהתירו שלא כדן.

סו"ד הר"ן. מה תועלת יש לתינוקות באיסור פירותיה. השלמ"נ הביא בשם המהר"ט [קמח] דיש להם תועלת, שאם תרצה להתיר נדרה תתן להם כסף לפייסם.

א"ל אישתבע לי דלא מיגלית³ וכו'. בתה"ד [עג] הק' דהוה שבועת אונסין, כיון דהיה מסור בידו להורגו. וכתב דמ"מ כיון דנשבע אמרי' אגב אונסיה גמר ונשבע. [וע' מה שהו' לעיל כח].

איתשיל אשבועתיה. השיטמ"ק [בשם ריטב"א] הקשה דצריך לפרט את הנדר [גיטין לה:], והאיך יכול לפרט בלא לגלות מה ראה, והרי עבר על שבועתו. ותי' דיכול לומר ראיתי כך וכך לאיש א'. א"נ שאומר נשבעתי לנבוכדנצר דלא אגלה ענין א'.

והשעה"מ [שבועות ו ה] תי' דהיה מותר לו לגלות משום מצווה [וכמ"ש הר"ן שנצטער על מה שלא יגלה], וכמ"ש בשו"ת הרשב"א [ה סח, הו' בב"י רכח] דבמקום מצווה מותר לעבור על השבועה, ע"ד לישאל אח"כ. ואח"כ מותר הדבר למפרע⁴. ורע"א והג' מעשה חושב [לשעה"מ שם] תי' דתקנת צריך לפרט את הנדר עדיין לא נתקן. ובהג' ראמ"ה תי' כשא"א לפרט מהני בלא פירט⁵.

נעשה כתולה נדרו בדבר. הרא"ש פי' דלא הוה תנאי גמור, ובעי התרת חכם. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י. אבל הר"ן הביא מהירושלמי דהוה נדר טעות גמור.

או שעשה תשובה. המשנ"ל [ח ב] הביא בשם הראנ"ח דהיכא דעשה תשובה ושוב חזר לסורו, שהנדר יחזור. וכמו היכא דמכר את הבית וחזר וקנאו⁶. והראנ"ח כתב דמ"מ היכא דנשאה בינתיים מותרת לו, שכל הנדר היתה שלא ישאנה. והמשנ"ל חלק דגבי בית, החפץ אבד מהעולם, וכשחזר חל עליו איסור. אבל הכא נתבטל הנדר, כיון דתלאו בדבר, ושוב אינו חוזר⁷. הגע עצמך הרי שהותר ע"י פתח, וכי יחזור⁸.

ר' יוחנן אמר כבר מת. תוס' כתובות סג. כתבו דודאי ר' יוחנן לא פליג בדין תולה נדרו בדבר, אלא דס"ל דכה"ג לא חשיב תולה נדרו.

והראשונים פסקו כר' הונא, דר' יוחנן קאי בקשיא. ובפסקי הרא"ש כתב דלפ"ז משמע דגרסי' וחכמים מודים לו. אבל הגר"א [רלב נה] כ' אינו מוכח, והביא דהראשונים כת' בכ"מ [ב"ב נג:; רפ"ד דברכות] דקאי בקשיא ולא תיובתא, אפשר לתרץ דבריו.

דף סה:

ר"ן ד"ה ועוד. דהתם שאני דהוה איומים גדולים, אבל הני לא חמירי לאינשי. וכ"כ הר"ן [סד]. דמצווה א' לא חמירי לאינשי. והט"ז [רכ יג] כתב דאלו עבירות שמורגלים בהם, ולכן אמרי' דחציף, ולא ישקר.

והב"ח [רכח י, הו' בש"ך יז] חילק דפותחים במה שכתוב להדיא, דכבר חציף במה שנדר נגד התורה [וכמו בינו לבין אביו, לעיל סד], אבל אין פותחים בקרא דהנודר כאילו בנה במה, כיון דלא כתיב להדיא לא חציף בו. והט"ז [טו] הק' דאדרבה אם זכר איסורים אלו בשעת נדר, ואעפ"כ נדר, אינו פתח וחרטה⁹.

- 1 וביאר דיתרו ונבוכדנצר הו' משום חילול ד'. אבל פשטות הסוגי' [וכן שא"ר] מבואר דאין לחלק ואף בגוי.
- 2 ויל"פ דבגוי הוה כעין גזל עכו"ם דהותר, אבל מ"מ יש לו ע"ז זכות. ואפשר דבמקום חילול ד' יש תביעה אף על הגזל.
- 3 ע' מהרש"א [ח"א] דהיה נחשב זה מעשה אכזריות גדולה, ועי"ז יתזלזל בעיני העכו"ם.
- 4 [וע' מה שהו' לעיל נב. בגדר חכם עוקר את הנדר מעיקרא, דהוה מכאן ולהבא. וצ"ע].
- 5 וכמו שאנו אומרים בסדר התרת נדרים, דא"א לפרוטם וכו'.
- 6 וכ"כ המחנ"א [נדרים לט]. אבל הביא גמ' [חולין טז] דכיון דהותר בשר תאוה, לא אמרי' דפקע סיבת ההיתר וחוזר לאיסור.
- 7 [ויל"ד במקח טעות, כגון שהתנה ע"ד שיהא שלם עד זמן מסויים. וחלה והחזיר המקח. אם שוב יתרפא, האם המקח מתקיים].
- 8 ורע"א ציין דהראנ"ח כתב להדיא דקאי רק למ"ד דלא בעי פתח.
- 9 ויל"ד ע"כ ידע שהוא נוקם, אלא דלא העמיד עצמו בחומרת הדבר [וכנודר מתוך כעס וכדו'].

והריטב"א [ושיטמ"ק בשם רנב"י] חילק דאיסור שהוא מחוץ לגוף איסור הנדר פתחין ליה. ורק בדבר שהוא מגופו של נדר לא פתחין.

רא"ש ד"ה ועל לא תשנא. שנדר שלא לשאול בשלומו. וע"י שישאל בשלומו לא יעבור בלאו. [וביארזו כוונתו ע"פ הגמ' סנהדרין [כז]: דכל שלא דיבר עמו ג' ימים באיבה נקרא שונא].

ודעת הרמב"ם [דעות ו ה, סה"מ ל"ת שב, וכן החינוך רלח] דכל האיסור כששונאו בליבו, אבל אם מודיע לו ששונאו אינו עובר. ובהג' ראמ"ה הקשה א"כ האיך יעבור בסוגיין. ובקה"י [ערכין ד] כתב דמ"מ עובר כל זמן כל שלא הודיע לו שמדירו מחמת שנאה, ולא מחמת צרות עין. [ועי"ש עוד].

בהדי כ"ע מפרנסנא. פ' הר"ן ורשאי הוא בכך, והרשות ביד גבאי ליתן לאחר. ושרי כדאמר' לעיל [מג, מח.]. נותן לאחר משום מתנה והלה מותר ב'. והשיטמ"ק [בשם רנב"י וריטב"א] כתב דש"מ דמותר [למודר] ליהנות בקופה, דלא נתכוון אלא משל המיוחד לו. [וכ"ד הריטב"א, והמרדכי ב"ב תצג].

אבל בפ' הרא"ש [וכ"כ המרדכי שם בשם רא"ם] כתב דמה שאני נותן יתנוהו לאחרים. ומבואר דאסור במעות שהוא נתן.

והמחנ"א [שבועות טז] ביאר דלא פקע כח הבעלים ממעות הקופה לגמרי, דהא אין ביד הגבאי להנות מהם ושלא ליתן לעניים. ולא נתכוון לסלק עצמו, אלא לקיים המצווה בממונו [ועי"ד מש"כ הר"ן מח: דרצה שאביו יהנה מנכסיו].

ובשו"ת מהרי"ט [א ה] הביא דהרשב"ץ [קלה] אסר לקבל חלקו מקופת הציבור, למי שא' העשירים אסר עליו הנאתו. והמהרי"ט חלק דכיון דכבר נתנם, ואינם חוזרים עליו שוב אינם נכסי העשיר [וכסברת הר"ן והמרדכי. וכתב דהרא"ש כתב כן לרווחא דמילתא].

אני אומר, אינו נופל ליד גבאי תחילה. פי' הר"ן וההיא שעת' קעבר וכו'. אבל בפ' הרא"ש כ' דמוטל על קרוביו לפרנסו, עד שיעיינו אם יש לקרובים במה לפרנסו. והמרדכי [ב"ב תצד] הביא מכאן דהיכא שיש קרובים עשירים אין גבאי העיר חייב לפרנסו. וכ"פ השר"ע יו"ד [רנז ח]. והשר"ך ציין לרמ"א [רנב יב] גבי פדיון שבויים, דאם ממון לקרובים, אין גובים מבני העיר.

פותחין בכתובות אשתו. תוס' פי' דלא אמר' דהוה נולד. וצ"ב, דמונח סיבת חיוב, וכשיגרשנה מתחייב מיד. אבל בהג' ראמ"ה כתב דקמ"ל בכתובה דלא אמר' כ"ע ידעי, ולא אמר' דהוה כנודר עד"כ.

ושער ראשו מטלטלין. הרא"ש [והמפרש] כתב בעומד ליגזז. דנח' בסנהדרין טו. האם הוה כמטלטלין. והרא"ש הוסיף דסתמא קתני אפי' עומד ליגזז. ובפשוטו משמע דשער שאינו עומד ליגזז דינו כקרקע, וגובים ממנו. [והרש"ש והג' ראמ"ה ציינו דנח' רש"י ותוס' מגילה כג: קידושין ז. האם אדם הוקש לקרקע, או רק עבדים]. [אבל יל"פ כוונת הרא"ש להיפך, דשערו וגופו ממש פשיטא דל"ש גבייה. דדרשי' ולא עבדים לעבדים. אבל עומד ליגזז הוה מטלטלין].

אין מסדרין, ארנב"י וכו'. בפסקי הרא"ש כתב דמשמע דהלכה דמסדרין, ודלא כר"ת [ע' תוס' ב"מ קיד:]. דפסק דאין מסדרין.

- 1 ומ"מ מסתבר דאם מוציא השנאה מליבו, ואינו שואל בשלומו מחמת הנדר, דאינו עובר בלאו. וצ"ל דמ"מ נחשב פתח, דאינו יכול להוציא השנאה מליבו בנקל.
- 2 [אבל בפשוטו התם הוה סימן בעלמא, דנחשב שונא לענין פסול עדות, אבל איסור לא תשנא יתכן בשיעור אחר. ואם שונא בליבו, אפשר דעבר אף כששואל בשלומו [משום חנופה וכדו'], אבל ברא"ש כאן מבואר דכה"ג אינו עובר בלאו].
- 3 [ועי"ש דדנו האם מותר אף בלא בא בדרך. ואפשר דהכא אינו הערמה, והגבאי יכול לתת לאחרים במקומו. והמהרי"ט כתב דהתם מוכחא מילתא טפי, ולכן אסור].
- 4 וכתב דהוה כההיא דלעיל מח. דאסור בדבר של אותו העיר [דקיי"ל אין ברירה, וע' בר"ן מח. ומש"כ שם]. והמהרי"ט חלק דכיון דנתנם לא יחזרו עליו, ודמי לאין בו דין חלוקה כקיי"ל כראב"י.
- 5 ועוד כתב הרשב"ץ דלא שייך ביטול במעות, דהוה דבר שיש לו מתירין. והמהרי"ט חלק דבמעות ל"ש נידון ביטול, דבכל חדא וחדא יד כלם שוה ויש לשמעון חלק בה. ואפי' היינו מכירים שאין זה מטבעו של שמעון אסור, דהם כשותפי' בכל המעות והא מטי ליה הנאה מיניה ובענין הנאה לא שייך ביטול כל דמתהני. [ועי"כ הטעם משום דזכו בו גזברים].
- 5 וכן למד האגודה מסוגיין, ושוב הביא פי' ר"י [כר"ן], וכתב דלפ"ז אין ראייה.
- 6 ובהג' ראמ"ה הוסיף דכוונתם למ"ד [ב"ב קכח]. גובין מהעבדים. [ויל"ד דהתם הנידון סמיכות דעת, שיכול להברית. ובשערו ל"ש זה].

ר"ן ד"ה ומדאמרי' וטעמא משום דאין זמן כתובה ידוע וכו'. [וצ"ב דהא דבע"ח גובה ממטלטלין הוא משום [בעיקר] משום שעבוד גופו של מלוה, דחייב לשלם לו בכל מה שיכול, ואין חילוק בין מטלטלין שהיו בשעת הלואה. ולא בעי סמכא דעתיה על מטלטלין מסויימים. וע"כ דגדר התקנה דאינו מתחייב משעבוד הגוף אלא מדבר מסויים, והוא כאפותיקי. וכיון דשעבוד קרקע מסויים יותר סמכא דעתיה טפי. ועדיין צ"ב].

בא"ד ולר"מ עדיפא, לכתובה משתעבדי. אבל דעת ר"ת בתוס' כתובות פא: דמטלטלין שהגיעו ליתומים לא משתעבדי לכתובה אף לר' מאיר, ורק מיניה או במקום יבם. [וע' רע"א כתובות פד:].

דף סו.

לומר שאין מקרעין שטר כתובה. הראשונים פי' דס"ד דילפי' בע"ח מערכין, ויהא נידון בהישג יד [דומיה דערכין, דאם פרע מקצתו כפי שיכול, אינו חייב יותר]. וזה דבר תימה דס"ד דכל בע"ח דיש לו לשלם רק מקצת, יפקע שאר החוב, ויאכל הלה וחדי [ולא דמי למלוה הכתובה בתורה]. וצ"ע.

פותחין בשבתות ויו"ט וכו'. משמע דאילו לא יפתחו לו, נאסר אף בשבת ויו"ט. וכ"כ בפי' הרא"ש [לעיל כה:]: דהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. [וע"ע בריטב"א לעיל כה: ומש"כ הבי"ר טו בשם הר"פ]. והרמב"ן הביא דבגמ' תענית יב. איתא דאם קיבל עליו לצום שני וחמישי, ונמצא בהם יו"ט של מגילת תענית, אם נדר קודם שגזרו, הנדר דוחה את הגזירה. אבל אם גזרו קודם שנדר הגזירה דוחה את הנדר. והק' הרמב"ן א"כ כ"ש דיר"ט דאורייתא ידחה את נדרו. והרמב"ן הביא י"מ דנדר חל על דבר מצווה [דאורייתא], אבל יו"ט של מגילת תענית עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. וכ"ד הרמב"ם [נדרים ג ט] דמי שנדר שלא יאכל בחנוכה ופורים, עשו חיזוק לדבריהם ומותר. אבל בשבתות ויו"ט וערב יוה"כ ור"ח³ חל הנדר. והראב"ד השיג דדוקא כשאמר הריני בתענית. אבל בנדר גמור אסור.

והרדב"ז וכס"מ [ובי א"ח תיז, וע"ע א"ח תקע. וע' ש"ך רטו יא] הקשו דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. ותי' דלמיגדר מילתא יש כח ביד חכמים [כדאמרי' ביבמות צ:]. ועוד הביאו מש"כ תוס' [נזיר מג: ד"ה והאי] שכשיש טעם ופנים לדבר יש כח לעקור. ועוד חידש הרדב"ז [ש"ת ה פח] דכיון דנדר קיל, דאיתא בשאלה, יש כח לחכמים לעקור אף בקום ועשה.

והרמב"ן הביא עוד י"מ דהא דנדחה נדרו, היינו שחייב ללכת אצל חכם להתיר נדרו. [ונבס"ד הביא ירושלמי עי"ש].

ועוד הביא 'רבוותא' דהתם איירי בקבלת תענית דאינו נדר גמור. [וכ"ד הראב"ד הנ"ל]. שהרי קי"ל [תענית יב:]: לווה אדם תעניתו. וכ"כ הריטב"א [כאן ותענית שם, ור"ן תענית שם] דקבלת תענית הוה קבלה לדבר מצווה⁶, ולכן כשנופל ביום שאסור לצום לא נחשב דבר מצווה.

והריטב"א ביאר דכל תענית אינו נדר או ידות נדרים, לאסר על עצמו המאכל והמשתה של אותו יום בקונם, אלא קיבל עליו צער בעלמא לעשות מצוות תשובה⁷.

והמח"א [נדרים מ] כתב דמי שנוהג שלא לאכול בשר מ"ז בתמוז, כשנזדמן מצוה מותר. דכיון דהוה רק קבלה לדבר מצווה. ואין קבלה לדבר מצווה חל על המצוה. [אמנם במהר"ם [הו' בהג"מ תעניות א א] משמע דהטעם דלא קבלו עליהם ע"ד כן. וע' בפוסקים תקנא י.].

נדר שהותר מקצתו. [ע' בסוגיה לעיל כה: - כז. ובמש"כ שם].

1 [ואפשר דבכל הלואה, אפשר לדון כל פרוטה כחוב בפנ"ע. ונעשה כמי שלא תבעו אלא פרוטה א'. וכשיתעשר יתבע פרוטה נוספת. ודוקא בסוגיין דסיבת חיוב הכתובה הוה א', וכיון שתבעה מקצתו, יש חיוב על כולו. וכיון דלא אפשר פקע החיוב. ועוד אפ"ל דגבי הלואה, אף אם יפקע החיוב, יתחדש שוב. דהא משתרשי ממנו. אבל בחיוב כתובה אין סיבה מחודשת].

2 ולפ"ז משמע דאי הוה שבועה לא חל.

3 ובש"ת הרדב"ז [ה פח] כתב דאע"ג דאינו מצוות עשה גמור לאכול בהם, מ"מ כיון דעיקרו מה"ת הוה בכלל יו"ט וא"צ חיזוק.

4 ועוד תי' בש"ת הרדב"ז [שם] דהטעם משום דדמי לנדר טעות, דאמרי' דלא אסיק אדעתיה כיון דאינו מפורש בפסוק. אבל יו"ט דמפורש לא נחשב טעות.

5 אמנם בפשוטו היינו רק בהוראת שעה, ולא לקבוע תקנה לדורות. [והארכינו בזה האחרונים].

6 [דהוה איסור קל. א"נ נכלל בדין אבל אחרים מוחלים, ויש כח לבי"ד להפקיע נדרו אף כשאינו מתחרט].

7 אבל דעת הרמב"ם [נדרים ד טז] דדוקא כשנדר לצום סתם, ולא קבע יום לנדרו. [והראשונים הק' דבגמ' שבת יא. לא משמע כן].

8 וביאר דכמו דאמרי' דהנודר לצדקה יכול ללוות ולהחזיר, ה"נ קבלת תענית.

9 וכע"ז כ' השיט"ק [בשם רנב"י] דהוה כמקבל עליו ליתן סלע לצדקה שאין בקבלתו איסור חפצא אלא למעט חלבו ודמו להכניע יצרו לשמים וליתן ממונו לצדקה שהוא מצוה לקיים את נדרו.

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. קי"ל כר' שמעון. [וכ"כ בשו"ת הר"ן יז]. אבל הר"ן [לעיל כז]. פסק כר' יהודה. [וכה"ק הקר"א]. [וע' לעיל כו:].

רא"ש ד"ה פותחין. שנדר לגרש את אשתו. וצ"ב האיך חל איסור קונם לעשות מעשה. [וצ"ל דהרא"ש קיצר בלשון הנדר].

ר"ן ד"ה חסורי. דס"ל פותחין בנולד. [ומבואר דאף מה שבידו לתקן לא נחשב נולד דשכיח]. והרמב"ם בפיה"מ כתב דר' ישמעאל הורה דלא חל הנדר [ואי"צ שאלה. דהוה כתולה נדרו בדבר], א"נ פתח לו פתח בזה הנולד, וס"ל כר"א דפותחים בנולד. אבל הרא"ש כתב דמה שיכולין ליפות לא נחשב כעורה מעיקרא¹.

דף סו:

שן של זהב. רש"י [שבת סה]. הביא בשם רבותיו דשן של זהב משונה משאר שיניים, ואסור לצאת בו בשבת דילמא מבזו לה ושקלה. אבל רש"י שם פי' משום דחשיבא אתי לאתויי. וע' מהרש"א [ח"א] ושאר מפרשים שדנו ליישב את סוגיין לדעת רבותיו של רש"י.

עד שתטעימי תבשילך לר"י ור"ש. הקר"א דייק דלא הותר הנדר עד ששניהם אכלו. דכל שמתנה בב' בנ"א תלה בשניהם יחד ולא כ"א בפנ"ע. ובשו"ת הרשב"א [ה רס] כתב דתליא במח' ר' יונתן ור' יאשיה [ב"מ צה: ועוד], וקי"ל כר' יונתן. [וכ"פ בשו"ע [רכה מ], והרמ"א [רטז ז]. והש"ך [רטז כב] הביא שו"ת ר"א מזרחי דהק' דתליא בלשון בנ"א, ולא בלשון תורה].

שתראי מום יפה שבך. הרא"ש והר"ן פי' שום דבר יפה שבך. והשיטמ"ק [בשם רי"ן] הביא עוד לפרש שהתנה דתראה איזה יפה מכולם.

ברוך הנותן ליעף כח ולשכוי בינה

הדרן עלך פרק ר' אליעזר

1 משמע דהגדרת 'כעורה' הוא במה שאינן יכולים לתקן. ולא משום דהוה בידו, וע"ד שיתוקן לא נדר.

פרק נערה המאורסה

הקדמה – יסודות הקמה והפרה

בגמ' [גיטין פג:] מבואר דטעם הפרת הבעל הוא משום דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת¹. וע' לקמן עג: הגדר בזה. ובגמ' יבמות צ: איתא טעמא מאי דבעל מיפר נדריה שלא תתגנה עליו [ולכן כשאסורה עליו תתגנה ותתגנה].

והרשב"א [עג:]² כתב דאף הא דהאב מפר נדרי בתו הוא משום דנודרת ע"ד [והשלמ"ג הביא כן מדברי הש"ך רלד ד], דלא מצינו זה אוסר וזה מתיר [וכקו' הגמ' גיטין פג:]. והרשב"א כתב דנערה המאורסה נותנת דעתה על שניהם, אביה והארוס. [ומ"מ כתב הרשב"א סז. דהפרת האב עיקר, וכ"כ הריטב"א סז. דהתורה עשתה לארוס כסניף בהפרת האב].

והריטב"א [ע, כג. בדה"ר] ביאר דמן האירוסין אב עיקר והבעל טפל, דטעמא דהפרת הבעל כדר' פנחס, דנודרת ע"ד בעלה. ומן האירוסין דאינה נודרת לגמרי ע"ד אלא דהתורה עשאתו סניפין לאב מפני שנכנסה לרשותו קצת.

והשלמ"ג דן לפ"ז האיק ארוס מיפר בקודמין [מה שנדרה קודם שנתארסה]. וכתב דאפשר דאמר' דדעתה על מי שתהיה ארוסה לו. אבל **האר"ש** [יג ט] כתב דהא דארוס מיפר בקודמין הוה משום לא פלוג, ואף דטעם ההפרה הוא משום דנודרת ע"ד, מ"מ הוה חוק מחוקי התורה, וכמ"ש הר"ן עג: וכל חוקי התורה ניתנו בלא פלוג.

והאר"ש כ' ד"ל דהפרת האב מהני אף בלא"ה, דכל שבח נעורים לאביה והיא קנויה לאב³.

גדר הקמה - האחרונים [קה"י לט,מ] חקרו בגדר קיום, אי הוה רק שלילת זכות ההפרה, או שמוסף קיום וחומר בנדר⁴, וא"א להפר נדר מקויים⁵.

ודעת כמה **ראשונים** [ר"י במדכ"י גיטין שעו, הו' ברמ"א רלד כג] דחכם אינו יכול להתיר נדר מקויים. ובפשוטו מבואר בזה דהקמת האב או הבעל מוסיף על הנדר. [וכן פשטות לישנא דקרא דהבעל 'מקיים' את הנדר⁶. והאחרונים הביאו דבירושלמי [הו' בר"ן לקמן פא:] מבואר דנחשב נדר הבעל. ור"י הביא מקור לזה מדברי הספרי [מטות] דבעל מיפר 'נדר שאין מתחלל ע"י אחרים', והיינו דל"מ היתר חכם⁷. ועוד כתב המהר"ח או"ז [קב] דהטעם דחכם אינו מתיר לאשה, משום שהיא תולה בדעתו, והוה כאילו פ' שלא תתירנו ע"פ חכם כ"א ע"פ בעלה⁸.

אבל דעת רוב הראשונים [וכ"פ הש"ע רלד כג, והרמ"א כתב דכן עיקר, וע' מה שהו' לקמן סט.] דאף אחרי שקיים מהני שאילת חכם. [ולפי' א' הגמ' לקמן סט. מסתפקת בזה]. והמאירי [לעיל ח: וכן המהר"ק שרש נ] ביאר דהקיום אינו עושה את הנדר, אלא משוי ליה כנדר אלמנה וגרושה, שאין מי שיפר. ומשמע דההקמה הוה רק ביטול זכות הפרה. אבל הקה"י [לט] כתב דאין

1 [ובזה הגמ' מתרצת דלא נחשב שזה אוסר וזה מתיר, ע"ש. ובגמ' לקמן עג: ונדה מה: איתא דמהך טעם יכול להפר אף שאינה אשתו גמורה ע"פ דין].

2 וכ"כ בשו"ת הרשב"א [ד שי] דנודרת ע"ד אביה.

3 והביא כע"ז דאף בעבד כופהו, ויש לו זכות למנוע נדרו [כדאמר' בנזיר סב:], דדרשי' לאסור איסור על נפשו, במי שנפשו קנוי לו.

4 וכן פשטות משמעות לישנא דקרא. אבל ילח"ק דאף גבי נדר אלמנה לשון הפסוק 'יקום עליה'. [אבל המשך חכמה דייק תוספת 'עליה', דמשמע דיכול לסלקו ממנו [כדאיתא בזבחים מג:]. ע"י היתר חכם].

5 [וע"ע מש"כ הגר"ח וגליונות חזו"א [הו' לקמן סט:]] בגדר הסתירה בין הקמה להפרה].

6 ובשו"ת הרא"ש [י ג] כתב דאשה נודרת ע"ד בעלה, ואף דמתחילה רצה בנדר, השתא רוצה שיהא בטל [וע"ש דנקט דהא דנורת ע"ד בעלה אינה רק טעמא דקרא, וע"ע לקמן עג:]. אלא דכיון דחל נדר שעה א' שוב אין לו ביטול לעולם [וע' בגמ' ע. דיש צד דמהני הקמה לשעה, ושוב הפרה]. [משמע דכל הפרה מגלה למפרע דאינו רוצה, אבל כשהקים ושוב הפיר, אינו רוצה רק מכאן ולהבא].

7 והרשב"ש [סט.] הביא דכ"מ בפסוק דכתיב לענות נפש אשה יקימנו, משמע דבנדר שאין בו עינוי נפש ל"מ הקמה. משמע דיש נפק"מ בהא דאין לבעל זכות 'לקיים'.

8 ועפ"ז ז"ל דכיון דראוי לבעל להפר נדר זו, אינו ברשות חכם [ואף קודם שעבר יום שמעון]. אבל הדרכ"מ [ה] הביא בשם מהר"י וייל [טו] דדוקא היכא דהבעל קיים, אבל אם תשאל לחכם קודם שיקיים מהני.

[וצ"ב דיהני שהיא תשאל אף על קבלה זו. דקיי"ל [שו"ע רכט ז] דהנודר ומתנה שלא יהא לו היתר ע"י חכם ל"מ, ויכול לישאל [אא"כ הוה גדר ע"ד רבים]. ועוד יל"ד דיהני נתינת רשות של בעלה].

ראיה מכאן, דאף אם נימא דהקמה הוה תוספת לנדר, מ"מ כיון דהחכם התיר הוה כמי שלא נדרה, וממילא פקע ההקמה.

והר"ן [לקמן פא:] הביא בשם הירושלמי דמ"מ הבעל עצמו אינו יכול להתיר בתורת חכם, דכיון דקיים הוה נדרי עצמו. והמאירי [הנ"ל] פליג אף בסברא זו.

לישאל כשעבר יום שמעו - ובמרדכי [הנ"ל] מבואר דה"ה כשעבר יום שמעו חכם אינו יכול להתיר. אבל המהרי"ק [ק] הביא דנהגו להקל בזה, וכתב דיש לחלק [ע' לקמן סט.], וכ"פ הרמ"א [רלד כג']. והשלמ"נ [סט.] הביא דיש לדייק כן מדברי המפרש [לעיל ח:]: דכתב דאיהו לא הפר ביום שמעו [ולא כמ"ש הרא"ש שם דאיירי אפי' שקיים את הנדר²]. ומבואר לפ"ז דמה שעבר יום שמעו אינו קיום גמור³. וע' בסמוך.

שתיקת יום שמעו - בפסוק [במדבר ל טו] כתוב ואם החריש יחריש לה אישה מיום אל יום, והקים וגו' כי החריש לה ביום שמעו. וכן גבי אב [פסוק ה] והחריש לה אביה וקמו כל נדריה וגו'. ומשמע בפסוק דע"י השתיקה הוה גדר קיום לנדר⁴. והר"ן [עט.] כתב דילפי' דהקמה בלב הוה הקמה, שהרי כל שתיקת יום שמעו הוה הקמה בלב⁵. וכ"כ הר"ן [עא: ד"ה איבעיא] דמכי לא הפיר ביום שמעו כמאן דאוקמיה דמי.

ולקמן [עט.] דרשי' דאף השותק ע"מ למיקט [לצער, ורוצה להפר] מקיים. וי"מ⁶ דהטעם דכיון דמ"מ שתק, הוה דברים שבלב. אבל בר"ן [שם] משמע דהזכות להפר הוה רק ביום שמעו. ואף במקום שנאנס, ואין 'קיום' לנדר, מ"מ עבר זכות ההפרה. והאחרונים [אפיקי ים א יז, קה"י לט, מ, חי' ר' שמואל יח] הביאו דבכמה מקומות בסוגיות [עכ"פ לדעת הר"ן] נחשב שעבר יום שמעו, אף כשלא היה אפשר להפר. ובפי' הרא"ש [עא: הודפס עב.] הביא דנח' בזה הבבלי והירושלמי. [ע' לקמן סח. סט. ועא:].

והאחרונים [גרנ"ט סא, קה"י לט'] הביאו דבגמ' עו: איתא דאילו היה אסור להפר בשבת, יחשב דעבר יום שמעו, ואף דנאנס בתקנ"ח⁸.

והאחרונים [אפיקי ים א יז ו, וע"ע קה"י לט, מ] כתבו דתרווייהו איתנהו, ושתיקה הוה הקמה. אלא דאף באופן דלא חל הקמה [כגון שנאנס], כבר עבר יום שמעו. [ובחי' ר' שמואל הוסיף דילפי' מב' פסוקים, דעיקר גדר שתיקה הוה הקמה, ומרבין דאפי' שותק ע"מ למיקט [לק' עט.], ילפי' דאף היכא דליכא 'מעשה שתיקה' מ"מ עבר יום שמעו].

ויש לחקור האם שיעור בו ביום הוה אומדנא דאילו היה מקפיד היה מוחה עד זמן הזה⁹, או דהוה שיעור התורה דבכך חייב להפר, ועי"ז נוצר שתיקה כהפרה [וכ"כ האפיקי ים]. אבל ברמב"ן [ע' בסמוך] מבואר דהוה קולא של התורה להוסיף לו זמן.

והאחרונים הביאו מדברי המהרי"ק [ורמ"א הנ"ל] דמהני היתר חכם אחרי שעבר יום שמעו, ומבואר דשתיקה אינו כהקמה אלא שעבר יום שמעו. ובפשוטו היינו שאיבד זכות הקמה [ולא תליא במעשה שתיקה], אבל האחרונים [ע' חי' ר"ש ס"ס יז, ועד"ז הביאו בשם הגר"ן] כתבו די"ל דנחשב הסכמה וניחותא, וסילוק מהזכות להפר. אלא דמ"מ אין כאן קיום חיובי.

ובמשנה [פז:]: נח' היכא דלא ידע דיכול להפר, האם יכול להפר אחר כמה ימים. ופי' הר"ן [שם] דלא נחשב 'יום שמעו'. אבל הרא"ש [עט.] כ' דשתיקתו לא הוה קיום, כיון דלא ידע

1 [לחוש לכתחילה, אבל העיקר דחכם מתיר אפי' אחר הקמה].

2 ורע"א [בשו"ע] הביא דברא"ש מבואר דמהני היתר חכם אחרי שהבעל קיים. וכ"כ המאירי [ח:]: להדיא.

3 וע' במהרי"ק [שם] דלא מצא טעם נכון לחלק בזה, דהא שתיקת יום שמעו כהקמה. אלא דהוכיח דיש בזה חילוק.

4 אבל האחרונים כתבו די"ל דאינו הקמה גמורה. וזה כוונת המהרי"ק [הנ"ל] דמהני היתר חכם אח"כ.

5 ורע"א [בגהש"ס עט.] הקשה דהוה מוכח וגלוי לכל, ואינו דברים שבלב. [ועי"ש].

6 וכ"מ בשו"ת הרשב"א [ה ריט, מדברי השואל, ה' בב"י ורמ"א רלד לז] דהביאו מכאן דאם קיים כדי לצערה, הוה קיום. דדברים שבלב אינם דברים. וכ"כ להדיא הלבוש [רלד כא] דשותק ע"מ למיקט הוה מדין דברים שבלב אינם דברים.

7 ועי"ש שדן בגדרי אונס לאו כמאן דעביד.

8 והגרנ"ט [סא] כתב לדחות דכוונת הגמ' דלא תקנו לאסור הפרה בשבת, כדי לבטל יום שמעו דאורייתא. [אבל לא היה נחשב קיום].

9 והקח"י [מ] כתב דמאחר דשתיקה באופן הרגיל הוה ראיה להקמה, עי"ז נתנה תורה חוק שהשתיקה מקיימת בלא חילוקים, ולא פלוג.

שיכול להפר.

ובחי' רע"א כ' דאם שמע בסוף היום ממש, ולא היה לו שהות להפר, אינו נחשב יום שמעו, ויכול להפר למחר. ועפ"ז כתב דאם שמע בבין השמשות, יכול להפר ממ"נ תוך כדי דיבור¹.

והרמב"ן [משפט החרם, וכן בריטב"א שבועות לו.] כתב דהנודר ע"ד פלוני, מהני הקמה או הפרה ידיה, וכמו בעל. אבל דוקא היכא דהפר מיד כששמע, אבל אם שתק מיד הוקם הנדר². ואע"פ שהתורה נתנה לבעל זמן להמלך כל היום, הוה גזיה"כ משום שלום בית.

רא"ש ד"ה נערה. בת י"ג שנה. [היינו תחילת שנת י"ג], והביאה ב' שערות. אבל דעת **הרמב"ם** [נדרים יא ג, ושו"ע רלג ב] דכיון שהביא שנים, אע"פ שלא הביא שערות הוה נדר³ [אע"פ שאינם יודעים לשם מי נדרו⁴]. והמשנ"ל [ולח"מ] ורע"א [בשו"ע] תמהו מהגמ' נדה [מה:].

ר"ן ד"ה נערה. לאפוקי בוגרת, וארוס נמי אינו מפר בלא שותפות האב. וכל"ד שא"ר. אבל התוס' ר"ד [ע:] ס"ל דאם נדרה אחרי שבגרה או שמת האב, הארוס מפר לחוד. כיון דלא שלט רשות האב בנדר הזה. ויש כח לארוס להפר לבד כשרשות האב אינו מונע.

דף סז.

ולא הפר הבעל. בפשוטו הטעם דמחוסר חצי ההפרה. והרש"ש כתב דאיירי שעדיין לא עבר יום שמעו, דאל"כ נתקיים ע"י שתיתקו⁵. אבל **המפרש** [ד"ה או הפר] כתב דשתיתקו של זה מבטלת הפרתו של איך. וכ"מ ברא"ש⁶. והרש"ש הק' דשתיתקו בסוף היום הוה הקמה, א"כ מהו הסיפא ואצ"ל שקיים א' מהם, הרי אף ברישא הוה גדר הקמה. [וכתב דלאו דוקא, ואיירי דלא עבר יום שמעו]. וע' מש"כ האחרונים ליישב.

והאבני נזר [י"ד שא א] דייק מדברי **המפרש** דאף דאמרי' [לקמן סח.] דכשהפר הא' הנדר מיקליש [ואין לוקין עליו], מ"מ כיון שקיים הא' בטלה לקלישותא, ואינו מופר כלל [וכדאמרי' לקמן היכא דמת בעל, וע' לקמן סח: וסט.]. אבל דייק דהר"ן פי' דקאי לענין שהשני אינו יכול להפר. אבל אם כבר הפר לא בטלה קלישות.

ר"ן ד"ה קיים. דאע"ג דאורחיה דתנא למתני' זו ואצ"ל זו [כדאי' עירובין עו. וש"נ⁷], אבל הכא חדא מילתא היא. [אף כשמקיים, הרי לא הפר, ונכלל ברישא דלא הפר⁸]. והרשב"א כתב הגמ' מקשה משום דידע דאיכא חד צריכותא.

רא"ש ד"ה מהו דתימא. והא דלא תני 'יחדיו' וכו'. והרש"ש כ' דלשון 'יחדיו' משמע דבעי שיפרו שניהם יחד ממש, תוכל'ד [ע' בב"מ צד:].

כי איצטרך ל' וכו' וקיים א' וכו'. הרש"ש העיר דאשמעינן דאף דאינו יכול להפר אלא בשותפות, אבל כל א' יכול לקיים בפנ"ע⁹.

כגון שהפר א' וקיים א'. לגירסא דידן בשעה שהפר היה ראוי לשותפות, אלא דאח"כ

1 אבל אחרי כדי דיבור יש לחוש שכבר הגיע לילה [וע"ש שדן להתיר ע"פ ס"ס]. אבל אם הפר מיד, ממ"נ הוה יום שמעו. [ויל"ד במה שנקט השיעור תוכל'ד. ולכאורה הוה שיעור זמן שראוי להפרה, ואם לא נשאר כ"ד לא נחשב יום שמעו. ועוד יל"ע האם מהני חזרה תוכל'ד משתיתקת יום שמעו, ויהני הפרה ברגע שחל לילה].

2 [ויל"ד בשותק ע"מ למיקט וכדו', או עד שיברר הדבר. ומסתבר דיכול שוב להפר, אף אחר יום שמעו].
3 ועפ"ז נקט **הרמב"ם** [שם] דמופלא הסמוך לאיש הוה שנה לפני שנת גדלות, ודלא כרש"י ותוס' [נדה שם] דהוה שנה לפני שיביא סימנים. [וע' שמענתא ה' יא דכתב דלרמב"ם תליא בנידון תוך הזמן כלפני הזמן].

4 **והאחרונים** ביארו דס"ל לרמב"ם דאף זה נלמד מפרשת מופלא הסמוך לאיש [למ"ד דאורייתא], אלא דבהביא שנים אי"צ שידע וכו'.

5 ועוד כתבו **האחרונים** דיש להעמיד בשותק ע"מ למיקט.
6 [סוד"ה קמ"ל] שכתב ולא הפר השני, דשוב אין לו תקנה.

7 וכן במשנה ב"מ ס. ואין צ"ל לערב חדשים בישנים. [וכעין לשון משנתנינו], ומתפרש דזו ואי"צ לומר זו קתני [והגמ' לא מפרש' קמ"ל].

8 משא"כ בשאר דוכתי דהוה אופן אחר, ודרך התנא לשנותו אף שנלמד מק"ו. [אבל **השלמ"נ** למד דבכ"מ יש צד חידוש לאידך גיסא].

9 ויש שתי' דקיום אינו מוסיף בגוף הנדר, אלא מסלק לזכות הפרה, [ע' לעיל בהקדמה], א"כ פשיטא דכל א' מהני בדידיה.

קיים. אבל הרמב"ם [יג כא] הביא דקיים א', ואח"כ הפר השני, ונשאל הא' על הקמתו¹. דבשעה שהשני היפר לא היה ראוי לצירוף [ואבל אם היפר ואח"כ קיים, י"ל דלא בטלה הפרתו]. והאחרונים הביאו דמבואר לפ"ז דאמר' אין הפרה אחר הפרה, ואף שבשעתו ההפרה הראשונה לא היה ראוי לצירוף, ולא היה כלום.

מד"ת, הא עקריה, קמ"ל דמפירין שניהם בב"א. וכיון דבשעת הפרה לא היה ראוי לצירוף, אף אח"כ אינו מצטרף. [שההפרה הראשונה בטלה, וכמ"ש הר"ן בסו"ד. א"נ דנקבע דהוה הפרה שאינו ראוי להצטרף]. אבל הקרית ספר [יג] כתב דקמ"ל דל"מ שאלה על קיום הבעל או האב בנערה המאורסה, דלאו שאלה מעליא הוא, דבעי שאלה דתרוייהו.

אבל השר"ע [רלד ו] הביא דאם קיים הא', ונשאל על הקמתו, שוב אינו יכול להפר בשותפות. ומשמע אף דהשני לא הפר כלל². והגר"א [טז] תמה דבגמ' קאי כשהפסיק בהפרה. וע' אחרונים³. [אבל שאר נר"כ נדחקו דאף השר"ע קאי כשהיפר].

והמפרש [בפי' הא', וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י] דהנידון בסוגיין האם מה שנשאל על הקמתו הוה הפרה על הנדר, או דבעי הפרה מפורשת. [ועד"ז פי' המפרש סט. בבעי' דרבא אי יש שאלה בהיקם]. וצ"ב מה הנידון, דמבואר לקמן [עז]: דעי הפרה להדיא⁴.

ר"ן ד"ה וחזר. ומיהו בכה"ג סגי שלא תאמר אין הפרה אחר הפרה, דליתא, וכ"ד הרמב"ן⁵. אבל הרמב"ם [יג כא] וכו'. וכ"ד הרא"ש [בפירוש ובפסקים] דאפי' יפר פעם ב' ל"מ. והרשב"א חלק דהפרה ראשונה לאו הפרה היא⁶.

והגרנ"ט [ס] ביאר דהרא"ש ס"ל דמהני ההפרה הראשונה להקליש את הנדר, כדלקמן סח., והרא"ש ס"ל דאף לאחר שהשני קיים לא בטלה קלישותה. ולשיטתו [לקמן סח: וסט]. דאף כשמת ואינו ראוי להצטרף לא נתבטלה קלישות הנדר [ע' לקמן]. אבל בברכ"ש [כט] נקט דאף אם הפרה ראשונה אינו עושה [חלות] ומיקליש, מ"מ הוה 'מעשה הפרה'. וכיון דעשה מעשה הפרה, אף כשיחזור ויפר נחשב דאינו הפרה בב"א.

והרשב"א הביא ראייה לסברתו מהברייתא [סח:]: דשמע בעלה והפר לה ומת, חוזר האב ומפר חלקו של בעל, אלמא דהאב מיפר מחמת הבעל, ולא אמר' אין הפרה אחר הפרה. [והאחרונים תי' דכשמת בטלה הפרתו⁷. א"נ כל החסרון אין הפרה אחר הפרה הוה בחד גברא]. אבל המאירי כת' דאינו ראייה ברורה, הואיל ונתרוקנה רשות הבעל, לא הפקיעה הפרה ראשונה⁸. והאחרונים [ע' חי' רא"ל מלין כג, חי' ר' שמואל טז] הביאו דנח' האם 'נתרוקנה' נחשב זכות הפרה מחודשת, או שירש זכות הארוס [ואין הפרה אחר הפרה]. [וע' לק' סח, ע.].

בא"ד בבית אחת לא"ד, דאפי' זה שחרית וחבירו ערבית. בפשוטו היינו בלילה, ואף למה דקי"ל דהפרת נדרים כל היום היינו עד השקיעה. ומהני הפרת אידך ביום אחר⁹. ודלא כמ"ש הרמב"ם [יב יז] דבעי שהאב והבעל יפרו ביום א'. אבל הרמב"ן [לקמן סח] פליג. [וע' מש"כ בזה לקמן סח. ועב.].

ובפשוטו סברת הרמב"ם דקרא ד'יום שמעו' קאי אתרוייהו, וכיון דבעי להצטרף לחד הפרה

1 והגר"א [רלד טז] דייק כן בלשון הגמ' וחזר 'המקיים' ונשאל, הא לגירס' דידן בדידה קיימא.

2 [אמנם משמע דוקא כשהשני שמע את הנדר].

3 והאחרונים דנו דמבואר דכשהקים יש חסרון בשותפות, ולא רק ע"י ההפרה.

4 ובחי' מנחת שלמה כתב דקמ"ל דמהני הפרת האב או הבעל, בצירוף נישואין דאידיד.

5 והמאירי כתב דזה כוונת הגמ' קמ"ל דמפירין שניהם בב"א, היינו דאח"כ שוב יפרו שניהם בב"א.

6 [אבל בדעת הרמב"ן והר"ן י"ל דלא מצאנו כלל חסרון דאין הפרה אחר הפרה. וע"ע לקמן סט.].

7 דנחשב הפרה אחר הפרה בזכות א', ואף דהוה ע"י ב' בנ"א. [ולכאורה יותר הול"ל להביא הא דהפר האב, ומת הבעל, דחוזר אב ומפר חלקו של בעל [לבי"ש], דהוה הפרה אחר הפרה בחד גברא. וי"ל דלא נחא ליה להביא מבי"ש. א"נ י"ל דשם הוא מיפר את החצי השני של הנדר, ואדרבה חלקו של בעל אינו בטל. ואף לרשב"א ל"מ הפרה דיליה].

8 כ"כ האבג"נ [י"ד שא י], וכמ"ש הר"ן סט. דכשמת בטלה לקלישות, אבל כשהשני קיים אינו בטל. [ודלא כמ"ש הר"ן כאן בסו"ד].

9 אמנם כע"ז ילה"ק לק' עא. דארוס אחרון מיפר נדרים שהיפר ארוס הראשון [בסיפא לר"ן לבי"ה]. ואף דהביי [ע"ש] כתב דדעת הרמב"ם דארוס אחרון הוה בגדר כרעיה דראשון, ולא נתרוקנה.

10 וכ"כ המאירי אפי' חבירו ערבית, ואפי' זה ביום א' וזה ביום אחר.

בעי שיהא בחד יום שמיעה¹. אבל הב"ח [רלד י] הביא דמקור הרמב"ם מדכתיב 'ושמע אישה ביום שמעו', והיינו שישמע הבעל ביום שמעו של אב². [והב"ח כתב דאף לרמב"ן קאי איום שמעו של אב, אלא דאי"צ שיהא דוקא ביום א', אלא קמ"ל לרבותא דלא אמרי' במסתמא נוחא ליה בהפרת הבעל].

בא"ד והק' הרשב"א וכו' דחכם עוקר את הנדר מעיקרו, והוה כאילו לא הקים כלל. והרשב"א תי' דקיים הא' קאי אאב, שהוא המיוחד. דכיון שהורע כוחו של בעל דאין הפרתו כלום בלא האב [ול"מ למפרע ע"י שנשאל, כיון דצריך צירוף למעשה הפרה]. אבל הפרת האב הוה 'מעשה', ומהני להצטרף למפרע³]. [וכע"ז מבואר בריטב"א דהפרת האב עיקר, והתורה עשאה לארוס סניפין בהפרת הבעל⁴. אבל בשאר ראשונים לא מצאנו דזכות האב עיקר].

בא"ד ולדידי וכו' דקידושין מתוך שהוא מעשה גמור, דאיגלאי מילתא דמעיקרא חיילי. אבל הפרה וכו' כיון דההיא שעתא לא חזי לאיצטרופי בטלה לה לגמרי. ומבואר בר"ן דאף דאמרי' בגמ' כתובות עד: דחכם עוקר את הנדר מעיקרו⁵, מ"מ אמרי' דבשעתו היה הדבר אסור. וכ"כ בפסקי הרא"ש [ו ד] לפרש את דברי הירושלמי דנדר נחשב יש לו מתירין, דאינו עוקרו אלא מכאן ולהבא⁶. כלומר דעיקר העיקור מכאן ולהבא, והיה אסור עד עתה⁷. [והאחרונים הביאו מקור נוסף לזה מהסוגיה לעיל יח. ולקמן סט. דדנה היכא דנשאל על הראשונה האם שניה חלה, ועי"ש דאף למסקנא יש דיעות דיש אופנים דלא חל, ולא אמרי' דפשיטא דנתברר שלא היה שבועה ראשונה מעולם].

ויש אחרונים שכתבו לפרש דעקירת חכם מהני רק לעקור את עיקר הנדר [למפרע], אבל התולדות שנוצרו מהנדר אתמול עדיין קיימין⁸. אבל השער"י [ב ט] ביאר דהוה כלל בכל מקום דמקרה עתידית גורמת שתהא למפרע. וכן תנאי שעוקר את המעשה, אמרי' דהמעשה היה קיים, עד שנעקר ע"י התנאי למפרע. וביאר עד"ז הא דשייך 'חזקה' שלא נשאל לחכם, דהנדר קיים עד שהתיר החכם.

והר"ן ביאר לגבי הפרה כיון דהוה דיבור בעלמא אמרי' דבטלה לה, ואף ע"י ההקמה ל"מ למפרע. אבל לענין קידושין אמרי' דלמפרע נתקיים התנאי. והשער"י [ז יח ד"ה ועפ"ד] ביאר דגבי קידושין ליכא חסרון בעיקר המעשה קידושין, דתנאי מילתא אחריתי. אבל הפרה קליש, והשתא אין כאן מעשה, ול"מ איגלאי מילתא למפרע. והביא דדמי למש"כ בשו"ת הרשב"א [תשז, ה' בבי"ש מ] דהמקדש ע"ת אינו יכול לגרש, דכל זמן שלא נתקיים התנאי עדיין אינה אשתו.

בא"ד דבאפי נפשה לאו מידי היא וכו' כיון שמת בטלה הפרתו. והר"ן נקט דהיכא דאינו ראוי להצטרף לשני, בטל הפרת הא'. וה"ה כשהפר, ואח"כ קיים הב' [או שעבר יום שמעו], בטלה קלישותא [ע' במשנה ולק' סח.]. אבל הר"ן [סט.]. כת' דהיינו דוקא היכא דמת, ואינו כאן. אבל היכא דהיפר האב, ומת הבעל. לא בטלה הפרת האב. וע' לקמן סח.

רא"ש ד"ה ואימא הדין קרא בנשואה. ואב ובעל מפירין כאחד. [ואף דנשאת עדיין ברשות אביה לענין הפרת נדרים. ובכל מקום אמרי' דנשואה יצתה מרשות אביה לגמרי. ותוס' [כתובות לט.]. כתבו בשם רש"י [שם] דהא דנשואה יצאתה מרשות אביה ילפי' מהפרת נדרים⁹. ולפ"ז הכא קאי בה"א שלא ידעין

- 1 ועוד פי' האחרונים דכיון דלא חל הפרת האב אלא בשותפות, א"כ כשעבר יומו בטל הפרה דיליה. ושוב אינו מצטרף.
- 2 [ולפ"ז למ"ד דכל מעת לעת, סגי שהבעל ישמע תוך יום שמיעת האב, ואף שיפר אח"כ].
- 3 [ובזה הוסיף הר"ן דאף הפרת האב קלשה, ואינו כקידושין דהוה מעשה גמור ותנאי מילתא אחריתי].
- 4 [וע"ע לקמן סח. שיטמ"ק בשם הרא"ם, וכן הירושלמי. וע"ע בקר"א שם].
- 5 [ועי' תוס' כתובות [עד: ד"ה חכם] דהסברא שמתיר למפרע היינו לענין דאין עליי קפידת עונש על הנדרים שהיו].
- 6 אבל הרשב"א ור"ן [נב]. הביאו את הירושלמי באופן אחר.
- 7 דהירושלמי מקשה דלא נחשב יש לו מתירין אילו מתברר דהיה מותר מעיקרא. דמה שאסור אינו חוזר להיות היתר [ועי' לע' נב. ונח.].
- 8 אולם דעת שו"ת הרשב"א [ה סח, ה' בשעה"מ שבועות ו ה] דמותר לעבור [לצורך מצווה] כשיודע שישאל על נדרו אח"כ. [ועי' לק' צ].
- 9 וע"ד מש"כ הגר"ח [אישות ב] בגדר מיאון, דהוה הפקעה לענין עיקר הקידושין למפרע, ודיינינן מכאן ולהבא כפנויה מעולם [ומותר בקרובים]. אבל לענין זכויותיו במציאתה ומעש"י והפרת נדריה, מאחר דבשעתן היו נישואין, לא נעקרו למפרע. [דאינו עקירה גמורה].
- 10 [ואף דאמרי' התם ממונא מאיסורא לא ילפי', אבל בזה בסברא מועטת יש להוציאה מרשות האב. והביאו בשם ריב"א דכיון דגלי התם קרא דממונא ואיסורא שווין, ה"ה דילפי' לאפוקא].

שיצתה מרשות האב¹. אבל בר"ן משמע דס"ד דהבעל יפר לבד, דכיון שנשאת יצתה מרשות אביה. [ואף בה"א ידעין הך כללא, ודלא כרש"י הנ"ל].

ר"ן ד"ה ונערה. דכיון דארוסה לא יצתה מרשות אב, דין הוא שלא יפר ארוס לחודיה. וכ"ה בגמ' כתובות לט. דאירוסין אינו מוציאה מרשות אביה², כדתנן [כאן] אביה ובעלה מפירין נדריה. אבל בגמ' [כתובות מו; קידושין ד]. איתא דילפי' 'יציאה' דכסף קידושין מציאה דאמה [ואף דמחוסר מסירה לחופה], דלהפרת נדרים מיהא נפקא ליה מרשותי, כדתנן אביה ובעלה מפירין נדריה. מבואר דהא דבעי שותפות הארוס הוה בגדר יציאה מרשותו [במקצת]. [וכ"כ הרא"ש ד"ה ואימא] דה"א דאירוסין לא יצתה מרשות האב, ולכן האב יפר לבד. ומשמע דקמ"ל קרא דיצתה מרשותו לענין זה].

והר"ן [לקמן עה. ועא]. נסתפק האם האב מפיר לבד בנדרים שלא זכה הארוס⁴ [כגון במקום יבם⁵], [או דכיון דנתארסה יצתה מרשות אביה לענין להפר לבד⁶].

דף סז:

רא"ש ד"ה ממילא. ונ"ל וכו' דהתם כתיב ונדריה עליה דמפר בקודמין, הילכך ע"כ איירי בארוסה. והרשב"א כתב דהמקשן לא נחית להכי, ד'נדריה עליה' משמע שהיו כלל⁷.

אימא אב לחודי' מפר. פי' הרא"ש וה"ה ארוס. אבל הר"ן כתב אבל ארוס לא [ומהני רק לענין קיום, כבסמך]. ועי' קר"א.

והשעה"מ [יב א] הקשה דא"כ אמאי איצטריך [לקמן ע:]: היקש דקודמי הוי' שניה דחוזרת לבית אביה. הא אף בעודה תחת בעלה האב מיפר לחוד⁸. והשלמ"נ כתב דהמ"ל להקשות.

וכ"ת אב וכו' דאי הקים הקים. הקה"י [מ] הביא דמבואר מכאן דהקמה מוסיף אלימות בנדר [עכ"פ להו"א], דאף דהארוס יכול להפר לבד. מ"מ הקמת האב מונע שלא יוכל להפר. ומבואר דהקמה אינו רק ביטול הפרה ידידה⁹.

והר"ן [ד"ה אימא אב לחודיה] הוסיף דה"ה בשתק ביום שמעו. אבל הקר"א כתב דמסתבר דשתיקה לא נחשב הקמה, מאחר דלא בעי הפרה ידידה. ודוקא כשהקים להדיא. ודעת הר"ן מבואר דשתיקה מקיימת אף היכא דלא בעי הפרתו¹⁰.

וכתב עוד הקר"א ד"ל דנפק"מ דתהני הפרת הבעל לעשות מיקליש, ואינה לוקה אף קודם שהאב היפר.

ר"ן ד"ה ומיניה. דגבי אב ליכא קודמין. בחי' ר' א"ל מלין [א כג] דייק דאף אב אין כחו יפה להפר בקודמין [אילו משכחת לה¹²]. [ועי' לקמן בגדר נתרונה].

- 1 [ובת"י שם הביאו דברי ר"י דילפי' מקרא אחרינא].
- 2 ולכן הקנס [בבא עליה ונתארסה] שייך לאביה.
- 3 [ויש לפרש דאירוסין נחשב יציאה כלפי נידונים שנכנסה לרשות הבעל. ואינו מפר כיון דנכנסה לרשות הבעל, וכן כלפי כסף קידושין נחשב יציאה מרשותו. אבל כלפי זכויות שלא נכנסו לרשות הבעל, לא פקע זכות האב, לענין קנס וכדו'].
4 וביאר דהא כל היכא דליכא ארוס נתרונה רשות לאב.
- 5 והטור ושר"ע [רלד יא] פסקו דאב מיפר במקום יבם. [אמנם יש לחלק דיבם לא נחשב ברשות בעל כלל, כיון דאין לו שייכות לנדריה].
- 6 [ועי' לקמן סח. דדעת הרמב"ם ור' יחיאל דקודם שנתארסה אב מיפר אף נדר שאין בו עיניו נפש, אבל משנתארסה אינו מפר].
- 7 ועי' בתרגום יונתן [ל ז, הו' בהערה לק' עא:]: דפי' דפסוק ח' דהבעל מפר, לא קאי באופן שנדריה עליה [פסוק ז'].
8 וכתב דלדעת הרמב"ם בעודה נשואה עכ"פ יצאה מרשות אביה לענין נדרים שאינן עיניו נפש. [ואף להך הו"א דאב לחודיה מיפר, דמסתבר דלא עדיף אב מבעל]. קמ"ל דחוזרת לרשותו לענין זה.
- 9 [ויש לדחות דע"י ההקמה זכה האב בנדר, ונחשב דרמי עליה להפר. וכה"ג אינו יכול הארוס להפר לחוד. ואף דבלא"ה יכול להפר לבד].
- 10 [דמ"מ היה צריך למחות על הנדר, אף לולי פרשת הקמה של התורה].
- 11 [ויל"ד האם היינו כשלא שמע האב, אבל אם כבר היפר האב, האיך אפשר לחזור ולקיים את הנדר].
- 12 והביא דלדעת הטור משכחת לה קודמין אצל האב, דדעת הטור שמסר האב לשלוחי הבעל, ומת הבעל חוזרת לרשות אביה [דלא נחשב שנכנסה לרשות הבעל לנישואין גמורים, ע"ד דעת רש"י כתובות מט. אבל דעת שא"ר דנחשב נישואין לכל דבר, ואינה חוזרת]. אבל אינו מיפר נדרים שנדרה אחרי המסירה. דאף אב אינו מיפר בקודמין.

דף סח.

רא"ש ד"ה בין וכו'. משמע דבאשה א' שניהם שולטין וכו'. רע"א הק' דאולי רק בקודמין בעי שותפות. אבל בשאר נדרים ארוס מיפר לחוד¹. [וכתב דלדברי הר"ן נחא].

ותנא דבי ר"י אם היו. פ' הר"ן דלא איצטריך קרא לקודמין. והרא"ש כתב דילפי' מגופיה דקרא, כיון דבהך קרא לא ממעט אבל תוס' [ד"ה ותנא] פי' דילפי' מסמיכות דקרא².

ר"ן ד"ה לומר. בינו לבינה, ה"נ אב אינו מיפר אלא אלו וכו' ספרי, וגרסי' נמי בירושלמי. ובפשוטו היינו בין האב לבינה. ובשורת הרמב"ם [הו' בסמוך, וכ"כ המאירי] הק' דמה איכפת ליה לאב אם תכחול ותתקשט וכו' [ובברייתא לקמן פב: איתא דבינו לבינה הוה שלא תכחול וכו']. ובחי' ר"א מן ההר [עט:]: תמה דמעשה ידיה [הוה של האב] הוה בכלל דברים שבינו לבינה. ועוד כתב דאף שלא תתקשט הוה היזק גדול לאב, שהרי כסף קידושיה הוה שלו, ותנאי קידושין בידו.

והקרא' הק' היכי משכחת לה [בנערה המאורסה] הפרה בשותפות, שיהא הנדר גם בינה לבין בעלה וגם בין אביה³. אבל בפ' רבינו הלל [לספרי עמ' קין] כתב דהאב מיפר [בנערה המאורסה] נדרים שבינה לבין הבעל⁴.

בא"ד וזה שלא כדברי הרמב"ם [יב א] שהאב מיפר כל נדרי בתו. והמגדל עוז הביא דחכמי לוניל הק' לרמב"ם מדברי הספרי. והרמב"ם השיב דנקטי' כפשטיה דקרא, כיון דלא הוזכר כן בב' התלמודים ובתוספתא, וי"ל דרבנן פליגי⁵. ועוד האין האב יפר בשותפות עם הבעל, ומה איכפת לאב במה שבינה ובין בעלה. והכס"מ כתב דדבר תימה לדחות ברייתא דספרי, כיון דלא אשכחן תנא דפליג. ועוד דברייתא זו הו' בירושלמי [רפ"א, הו' בר"ן], וכן בגמ' דידן [עט:]: גרסי' בין איש לאשתו בין אב לבתו וכו' [אבל הרמב"ם לא גרס כן לקמן].

אבל המאירי [כאן ולקמן עט] כתב ליישב דהספרי איירי בנערה המאורסה, ובנערה המאורסה מיפר רק נדרים שבינו לבינה או עינוי נפש, דומיה דבעל⁶. והקרא' כתב ליישב דתליא בברייתא דתנא דבי ר"י וברייתא דלעיל.

והטור [רלד נח] הביא בשם ר' יחיאל [בסמ"ג] לחלק דקודם שנתארסה אב מיפר כל נדרי בתו, אבל משנתארסה ונתגרשה מיפר רק נדרי עינוי נפש ושבינו ובינה⁷, דרך בזה נתרוקנה רשות הבעל. [דמשעה שנתארסה יצאה מרשות האב, אף לענין שאר נדרים. וע"ע לקמן ע.].

1 [ילה"ע דרע"א העמיד קושייתו על תנא דר"י, אבל לא הקשה כן בסוגיה סז: דאמר' דארוס מיפר בשותפות, מיניה דמיפר בקודמין. וילה"ק [כעין קו' רע"א] דילמא רק בקודמין בעי שותפות. אלא דכיון דמוקמי' לקרא דארוס בשותפות, ליכא לחלק בזה. ואפשר דה"נ לתנא דר"י, הוה גילוי דקרא דארוס איירי בשותפות].

2 ובתורא"ש חלק דא"כ מאי משני דלרבא קאי לנדרים שבינו לבינה, והיינו עיקר קרא.

3 [אמנם ע"ע לקמן [ר"פ עשירי] כמה וכמה נדרים דהוה בכלל דברים שבינו לבינה].

4 וכתב דלא אלמוה רבנן לשעבוד [ע' לקמן פו:], כיון דמשועבדת מדאורייתא.

5 ואף בנדר הכולל שניהם, אמרי' לקמן עט: דיש לו זכות להפר רק את חלק הנדר שהוא בינו לבינה. א"כ האב מצי מיפר מה שאסרה עצמה ממנו, והבעל מה שאסרה עצמה ממנו. ושוב ל"ש בזה שותפות [כ"כ בחי' הגר"ש]. [ומ"מ מסתבר דמשכח"ל שנדרה שלא ללכת למקום פלוני, ובאופן דיש בזה תועלת בין לאב ובין לבעל. וכ"א יכול להפר כולו. אבל מ"מ ברוב נדרים לא משכחת לה. אמנם יל"ד דמ"מ גדר ההפרה של הבעל שייך רק במה שנוגע עליו, וכשתתגרש יחזור הנדר, וכדלק' עט:; א"כ אינו נחשב 'שותפות' וחדא הפרה].

6 [ומדברי הראשונים [ע' בסמוך] מבואר דאף האב אינו מיפר [לבד] נדר דהוה בינו לבינה, אבל לא בין הארוס].

7 [וביאר דס"ל בעלמא דאב מיפר לכל הנדרים, אלא כיון דנתארסה הוגבל זכותו למה שבינו לבין הבעל.

8 דסתם ספרי ר' שמעון. ולית הילכתא כוותיה.

9 [ויל"ד האם הוה גדר בהפרת שותפות, דצריך גדר הפרה של בינו לבינה. או דנחשב שיצאתה מרשותו במקצת].

10 אבל הפרישה [פה] כתב דאינו מיפר נדרים שבין האב לבתו, דבזה ל"ש נתרוקנה, דהבעל לא זכה בנדר. ולכן מיפר רק נדרי עינוי נפש. [והאחרונים העירו דאיירי בנדרים שנדרה אחרי מיתה וגירושין, א"כ ע"כ גדר נתרוקנה הוה על הזכות להפר, ולא על הנדר המסויים. והבעל יש לו זכות להפר בנדרים שבינו, וזכות זה הוריש לבעל לנדרים שיש לו [מי שמיפר] נפק"מ בהם].

ועא. בגדר נתרונה]. והב"י וכס"מ ביארו דהטיל הפשרה ליישב פשטא דקרא עם הספרי¹.
[אבל הקר"א הקשה דבהדיא בספרי אף קודם אירוסין].

ומבואר בדברי הרמב"ם² ור' יחיאל דבאירוסין, אף שהבעל אינו זוכה בשאר נדרים, מ"מ זכות הבעל מעכב
דהאב לבד אינו יכול להפר.

והלח"מ הק' דבגמ' [ז:]: הוכיחו דאב לחודיה א"י להפר וכו' דא"כ לאסור איסור וכו', השתא
י"ל במקום ארוס וכו', והרי בעי קרא שקמ"ל שמיפר אף נדרים דאינם בינו לבינה. וכתב
דאולי י"ל דלכתוב קרא דאחר שנתארסה מיפר כל הנדרים³.

מיגז גיז או מיקליש קליש

איבע"ל בעל מיגז וכו'. מבואר דפשיטא לגמ' דהפרת הראשון מהני במקצת, אלא דהגמ'
מסתפקת בגדר מה שהותר מקצתו. והקר"א הקשה מנליה לש"ס דעושה כלל פעולה בנדר
בלא חבירו, והרי מסברא עד שלא יפרו כולו ל"מ כלל⁴. והקר"א הביא דבירושלמי מבואר דהפרת
הארוס בלא האב ל"מ כלל, ולוקה⁵.

והאחרונים דנו האם כוונת הגמ' דכל הצירוף להפרה הוה ע"י שהראשון מתיר חלקו, והשני מהני רק להשלים
[אבל אילו הראשון ל"מ, אינו יכול להצטרף לשני⁶]. או דנקטי' [מסברא] דבכח ההפרה הראשונה להתיר חלקו
[ולא משום דע"ז חל צירוף].

ובשיע' ר' ב"ב הביא מסוגיין דהפרת כל א' הוה מעשה הפרה בפנ"ע, והא דבעי צירוף היינו לחלות הפרה
והיתר הנדר. דאילו כל א' בפנ"ע לא היה נחשב מעשה הפרה [אלא בצירוף חברתו], אינו בדין שיהני להקליש
או לגזז חציו.

והקר"א ציין דנח' רבי ור' אלעזר בר"ש [מנחות מז, פסחים יג:]: האם ב' דברים המתירים מעלין
זה בלא זה, דלרבי ע"י שחיטה [דכבשי עצרת, וכן תודה] מהני לקדש את הלחם, דהוה קדוש
ואינו קדוש [שכל מתיר מהני במקצת]. ולר"א בר"ש אינו קדוש עד שישחוט ויזרוק דמן. [דלא חל
כלל עד שיגמור את כל המתיר⁷]. ובגמ' יבמות קד: מבואר דהוה מחלוקת כללי בכל ב' דברים
המתירים, ולרבי אף יבמה שרקקה ולא חלצה נפסלת לכהונה ולאחים, דנחשב דהחליצה
מהני במקצת¹⁰ [מדאורייתא¹¹].

מיגז גיז או מיקליש קליש. דהגמ' מסתפקת דכיון דמסברא כל א' פועל מקצת, האם
אמרי' דגדר המקצת הוה 'קלישות' [ואינו לוקה¹²], או דמתייחד היתר גמור אלא מקצת

- 1 [והגר"א יג כתב ע"ז ואינו כלום].
- 2 [אבל המאירי כתב דאינו יודע האם לדעת הרמב"ם דבארוסה האב מיפר כל הנדרים].
- 3 אבל הק' דנימא דקמ"ל קרא דנתארסה אב אינו מיפר אלא דומיה דארוס בעינוי נפש. [ואפשר דלה"א דאף במאורסה אב לחודיה מיפר, אין סברא שיגרע כוחו בנדרים שאינן עינוי נפש. ורק למסקנא אמרי' דבעי שותפות, וא"י להפר אף נדרים שהם עינוי נפש].
- 4 והמשך חכמה [ל ז] דייק בדפסוק ה' ופסוק י"ב איתא וקמו 'כל' נדריה. ואילו גבי נערה המאורסה כתוב [פסוק ז] וקמו 'נדריה'. ואף דהא' לא הפיר לא הוקם 'כל' הנדר, שהרי הותר חלקו, דמיגז או מיקליש.
- 5 ומ"מ הירושלמי מסתפקת האם מהני הפרת האב בלא הבעל [שלא ילקה], כיון דאם מת הבעל נתרונה רשות לאב. [פי' ומוכח מזה דהאב עיקר, וכמ"ש הריטב"א]. [וע' בסמוך].
- 6 דאילו לא אהני בשעתו ל"מ אח"כ, דכלתה דיבורו [וע' מש"כ בזה לקמן ע.].
- 7 וכפשוטו לשון הר"ן סז. [וכ"כ הרשב"א סז. עכ"פ לגבי הבעל]. וצ"ל דכוונתם דקלשה טפי רק לענין צירוף להתיר, אבל עצם הדבר הוה מעשה מתיר. [א"נ הוה מעשה לענים להתיר מקצת. אבל לענין להתיר כולו בעי גדר מעשה שונה, וע"ע בסמוך בשם החזו"א].
- 8 [ולכאורה ילפי' כן מסברא, דכיון דהתורה תולה את ההיתר בב' מעשים האלו, יש להחשיב דכל א' פועל חציו [דומיה דהא דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ואף דקבעו דמי השכירות רק עבור הכל]. ועוד נתחדש בזה דאף היכא דלא השלים את כל המתיר אמרי' דכל גורם פעל המקצת, והותר חלק בלא השני].
- 9 [ויל"ד האם הוא משום דלא נחשב כל חצי כ'מתיר', דיש תנאי במתיר שיעשה את כולו [וכמו של"ש שיכתוב חצי לשון הגט]. או דפליג בעיקר הסברא, דהתורה הטילה את ההיתר ע"י שניהם, ומנלן דיהני כלל בלא שניהם].
- 10 ובקובצה"ע [עג יא] כתב דלכאורה בסוגיין קאי כמ"ד דב' דברים המתירים מעלים זה בלא זה. ודן האם אמרי' כן בכל דוכתא, דאף גר שמל ולא טבל יחשב מקצת גירות.
- 11 ועי' בקובצה"ע שכתב דמסתבר דאסורה לאחים, אבל אין לאו גמור דלא יבנה [וכמו בסוגיין דמיקליש]. וכן אין לאו גמור דיבמה לשוק. ולמ"ד אין קידושין תופסים ביבמה לשוק, יתפוס בה קידושין 'במקצת', וכעין מקדש מעכשיו ולאחר ל' לר' יוחנן [קידוש' ס].
- 12 אבל הרב"ז [על הרמב"ם יא ט] כתב דאינו לוקה משום דהוה התראת ספק. [והאחרונים נתקשו בזה.

מהנדר. והאחרונים דנו כשהפר בנזירות¹, וכן בשבועה לעשות מעשה מסויים, דלכאורה ל"ש שההפרה תעשה מיגז על חציו [בכמות]². [וכן יל"ד דגדר שבועה הוה משום חילול הדיבור, ואינו מתחלק לפי זיתים. ולא דמי לקונם דהוה איסור חפצא. אמנם בר"ן [ד"ה ואי] מבואר דבשבועה על ב' זיתים אמר' מיגז].

ובגמ' [זבחים קי.] בעי ר' יצחק נפחא בהקטרת קומץ ולבונה³, האם הקומץ מתיר כנגדו בשירים [לרש"י לענין התיר אכילה⁴, ולתוס' לענין שלא ילקה משום אוכל קודם זריקה]. מישרא שרי [פרש"י פלגא לגמרי], או קלושי איקליש [פרש"י דתרווייהו אכולהו שיריים, וחד מיקליש לאיסור והשני מתיר]. ותוס' שם ציינו דכה"ג בעי בסוגין.

ושמע ארוס והפר. ובגמ' לעיל סז. מבואר דבעינן היתר שניהם כא'. ובפשוטו אף לענין להתיר מקצתו בעינן שיהא ראוי לצירוף שניהם. אבל הקר"א נסתפק דאפשר דרק לענין להפר את כולו בעינן צירוף, אבל התיר מקצת [מיקליש או מיגז] לא בעי צירוף חבירו, ואף אחרי שא' קיים השני יכול להתיר מקצתו. [וע' מש"כ בזה בחי' ר' שמואל יז].

והאחרונים [גרנ"ט, חי' ר' שמואל וע' בסמוך מש"כ החזו"א] העמידו דנח' הראשונים [בסוגי] בסמוך ולק' עא] באופן שלבסוף לא היפר השני, אלא שקיים [וכבמשה סז]. או שמת [סח; סט.], האם אמר' דהמקצת שהותר [מקליש או מיגז] חוזר לאיסורו [למפרע או מכאן ולהבא], או דמהני מה שהותר כבר⁵. [והאבני] [שא] דייק דנח' בזה הר"ן והמפרש סז, ע' בסמוך ועא].

הגמ' נזיר כא: מסתפקת האם הפרת הבעל מיגז גיזי [מכאן ולהבא] או מיעקר עקר [למפרע, והאחרונים דנו האם הוה כמו היתר חכם כמי שלא נדר מעולם, וע' לקמן עז: ופג.]. ויש אחרונים [ע' ט"ז רלד לו, וקר"א נזיר כא: שנקטו דסוגין קאי רק למסקנא [שם כב לרוב ראשונים, וע' לקמן עז: דמיגז גיזי, והפרת הא' גוזז חציו, אבל לצד דהוה עקירה למפרע האיך נחלק את הנדר מעיקרו.

ר"ן ד"ה איבעיא להו. ה"ה באב וחדא מינייהו נקט. וכ"כ שא"ר. אבל השיטמ"ק [סט. בשם רא"ם בשם רב] דספק הגמ' בבעל האם מיגז גיזי, אבל באב פשיטא ליה דמיגז גיזי⁶, דלא גרע מעיקרא כי מפר שלא בשותפות [ואף דהארוס מעכב שאינו יכול להפר כולו, מ"מ בחלק שיכול להפר אמר' דמיגז⁷]. [וע"ד חילוק זה מבואר בירושלמי⁸]. והקר"א כתב דאפ"ל איפכא דהפרת הבעל עדיף, דעומדת ליכנס לרשותו. [אבל הביא דבגמ' סט. הביאו מדברי ב"ש וב"ה דקאי בהפרת האב, ומבואר דקאי אף בזה⁹].

ר"ן ד"ה אי אמרת. דלא ידעינן הי מינ' קאי באיסוריה. [משמע דהותר א', אלא דלא ידעינן איזה¹⁰]. והשלמ"נ הקשה דהוה התראת ספק. אבל הרשב"א כ' כיון דליכא לברורי, איסורא בתרווייהו פתיכה. ואי אכלה חד הו"ל חצי שיעור [וצ"ב¹¹].

ואפשר דנקט לישנא בעלמא, וכוונתו דאיסור קלוש דמי לאיסור ספק. ויש שפירשו דס"ל דאם לא יושלם ההפרה, שהשני קיים או מת, אינו קלוש. ולכן הוה ספק].

1 והקר"א [נזיר כא:] כתב דדוקא בנדרים שייך מיגז, אבל בנזירות ודאי ל"ש.

2 ואפשר דכה"ג לכו"ע הדין דמיקליש, ואינו לוקה. [ויל"ע האם נימא דבכה"ג ל"מ נתרקנה]. א"נ לא חל כלל, דלבי"ש ל"ל מיקליש. [לצד דעצם צירוף ההפרה לא תליא במיגז ומיקליש].

3 [לרבנן דהתם. והקר"א ציין דמבואר התם דלרבנן דר"מ ל"מ כלל, דלא מיגז ולא מיקליש].

4 ותוס' הקשו האיך מתברר חלקו של כזית.

5 והחזו"א [קלו ה] הביא דהרמב"ם סתם דאינו לוקה, ומשמע אפי' לאחר כמה ימים, ואפי' ששמע האב ולא הפר. ולא אמר' דכיון דהאב קיימו בטלה הקלישות.

6 [ומהני שותפות האב והבעל להפר, ואף דהאי מיקליש והאי מיגז. וצ"ל דלצירוף עצם ההפרה לא תליא בגדר מיגז ומיקליש, אלא דהוה תוספת בעלמא].

7 [משמע דלחצי א"צ שותפות וצירוף. ועד"ז כ' הרשב"א [סז]. דהגמ' דהיקם ונשאל על הקמתו קאי בבעל, דאב לחוד הו' מעשה הפרה]

8 אלא דהירושלמי ס"ל דהפרת הבעל ל"מ כלל, והפרת האב מהני לעשות מיקליש, דאינו לוקה.

9 [וילה"ק כן אף לדברי הרא"ם, דמבואר דבי"ה ס"ל דאף בהפרת האב מיקליש.

10 [ובאמת אין סיבה שיותר חלק א' יותר מהשני. וכה"ג המקדש א' מב' נשים דיש סיבת חלות על א' מהב', ואין סיבה דחול על א' מסויים. ומ"מ דינם כספק. וע' מה שהו' לעיל נו.].

11 [ובפשוטו כוונתו דדמי למקדש א' מב' נשים, דאף דחלות הקידושין אינו מסויים בשום א' מהם, מ"מ הדין שאם יבא על שניהם חייב חטאת, דבין שניהם יש איסור גמור. ויש שפ' דהוה סברא בגדר ההיתר דמיגז, דמהני להתיר את כלל האיסור דאין כאן ב' זיתי איסור. אבל לא חל היתר על פרטי. ועוד יל"פ כוונתו דמאי חזית לחלק ממזרח למערב, אולי מצפון לדרום, ונמצא שאכל חצי שיעור].

ר"ן ד"ה ואי אמרת. ומקשו, דהא"ר פפא קונמות לוקה בכ"ש. והמאירי תי' דמ"מ כל שהזכיר לשון אכילה בעי כזית¹ [וכ"כ הא"ש מעילה ד ט].

ובפי' הרא"ש כת' והא דצריך כזית היינו בסתם וכו'. וצ"ב בדגמ' שם קאי להדיא אשבועה, אבל קונמות בכ"ש. וצ"ל דכוונתו למקשן דפליג ארב פפא. א"נ ה"נ קאי אשבועה² [כב' תי' הר"ן]. א"נ כוונתו בלשון אכילה.

בא"ד א"נ לוקה בקרבן. לענין מעילה. והגהש"ס הקשה דשיעור מעילה הוה בפרוטה, וכן מבואר [פסחים לב: לרבנן דאבא שאול] דשיעור האוכל תרומה פרוטה, ולא תליא בכזית³. אבל הרש"ש [פסחים לג] כתב דבאכילה חייבים על כזית אע"פ שאין פרוטה⁴.

הפר א' ומת סוגיית נתרונה - ע' במשנה ע. וגמ' שם ובסוגיה עא

ת"ש אימתי אמרו נתרונה וכו' בזמן שלא שמע וכו'. לשון הברייתא מפורש דאף כשלא שמע הארוס הראשון הוה גדר נתרונה, ולא משום דאמר' דהאב מיפר נדרים שלא זכה בהם הארוס. ובגמ' [ע:]: יש ריבוי דנתרונה אף כשנראה לארוס, ופי' הראשונים דהיינו ששמע הארוס.

אבל התוס' ר"ד כתב דאם נדרה אחרי מיתתו אי"צ לגדר נתרונה. וס"ל דבעל מיפר לחודיה, כיון דרשות האב אינו מעכב עליו. [ולשיטתו לקמן ע: גבי בוגרת. אבל דעת כל שא"ר דארוס אינו מיפר בלא אב כלל].

והרא"ש פי' כמו אדם המריק וכו', והוריש לאב כל זכות שהיה לו בה. ומבואר דיש לאב זכות מכח הבעל. והאחרונים [ע' חי' רא"ל מלין כג] כתבו דל"פ דירוש את 'הנדר', או דמקבל את זכות ההפרה, ועי"ז נחשב שהיא ברשותו. אבל הריטב"א כתב [דיש אופן] דמהני הפרתו מחמת זכות האב, אלא דמהני נתרונה דאינו מעכב זכות הארוס על האב.

ר"ן ד"ה ת"ש. אבל מת ביום שלאחריו לא [וכדאיתא בע"ב דאם שמע וקיים או שתק ומת ביום שלאחריו], דהא קיימיה בעל וכו'. משמע דשתיקת יום שמעו הוה 'קיום'. ואי משום שעבר יום שמעו לחוד, הרי נתחדש זכות לאב מדין נתרונה. [וע' קה"מ].

והאחרונים דנו דתליא בחקירה בגדר הקמה, דהניחא אם גדר הקמה הוה תוספת לנדר. וכיון דהנדר הוקם א"א להפר. אבל אם קיום הוה רק ביטול על הזכות הפרה, א"כ אף שהארוס קיים, אמאי לא יוכל האב להפר. וע"כ הטעם דכיון דהארוס קיים ובטל זכותו בנדר, א"כ ל"ש שיתרוקן. וא"כ מה לי שבטלה זכותו מחמת שעבר יום שמעו, או שקיימו.

בא"ד אע"פ שנתבטלה הפרתו [כשמת, וכ"כ הר"ן בע"ב. וע' תוס' בע"ב וריטב"א דמשמע דאינו מתבטל הפרתו], דהא מ"מ גלי אדעתיה וכו' ומאי הול"ל⁵. [אבל המאירי הביא י"מ דבעינן מת בו ביום, שהרי כשמת בטלה הפרתו⁶]. בפשוטו משמע דבמקום שהוא אנוס לא נחשב שעבר יום שמעו⁷. והאחרונים הקשו דלקמן [עא. עא:]: מבואר [בר"ן] דארוס האחרון אינו יכול להפר אחרי יום שמיעת ארוס הראשון. והאחרונים פי' דאף דהבעל איבד זכותו כשעבר יומו, מ"מ נתחדש לאב זכות ע"י נתרונה. וזכות המחודשת לא תליא ביום שמיעת הראשון.

והרמב"ן [בהלכות כג:] כתב דמשמע כאן דמהני כשהאב שמע והפר, ואחרי כמה ימים

- 1 [ויל"ד האם נחשב כתנאי שאוסר הנאה רק בצורה של מעשה אכילה. ויל"ע דא"כ אפשר דיצטרף אכילת היתר [של הכזית שהופר] להחשב מעשה אכילה. וע"כ צ"ל דבעי אכילה מהקונם].
- 2 והר"ן הביא מדלעיל ח. נדר גדול [ולשיטתו לעיל ח.]. אבל דעת הרא"ש שם קאי בנדרי מצוה [ולא שבועה]. ומ"מ הגהש"ס ציין דלקמן פ: מבואר דבכלל נדר שבועה.
- 3 ובש"ת רע"א [קצ] נסתפק באיסורי הנאה שנלמדו מקרא דלא תאכלו [ע' פסחים כב], האם שיעורם בכזית, כיון דנכתב בלשון אכילה. ונקט דמ"מ שיעור הנאה בפרוטה.
- 4 ובקה"י [לח] ביאר דאכילה נחשב הנאה חשובה, וכיון דיש שם אכילה על כזית נחשב הנאה. ואף דהאוכל כזית הקדש אינו חייב בלא פרוטה, היינו משום דבמעילה בהקדש יש תנאי שיהא חסר להקדש, אבל בקונמות ל"ש תנאי זה. [עי"ש שדך בגדר קונם כללי].
- 5 ובחי' ר"א מן ההר ביאר [ע"פ דברי ההשלמה, ובסו"ד חלק ע"ז] דאפי' למ"ד מיקלש, לא חשבינן להפרה כשתיקה, דנימא קיים לה הבעל. אלא הוה הפרה ולא קיום, אע"פ שאינה מעולה. והאב מתיר את הנדר ביום שנתרונה, דהוה כיום שמיעה.
- 6 וכן הרשב"א הביא 'ויש לפרש' דדוקא מת ביום שהפר, דאל"כ כיון דאין הפרתו מתירה, הוה כאילו שתק. אבל המאירי חלק דאע"פ דאין הפרתו כדי להתירה, מ"מ אינו כשתיקה. [ד'שתיקה' כהקמה, אבל אל"כ מהני נתרונה].
- 7 והשיטמ"ק [בשם הריטב"א ופירוש] כתב דכל שלא פשע בעל בהפרה, בזה הוא דיפר האב אחר מות הבעל.

הארוס¹ שמע והפר². דרחמנא אמר ביום שמעו, ולא שמעו דחבריה. ואי כי איתיה מחיים אינו יכול האב להפר, כי מיית האיק נתרקנה. ודלא כרמב"ם [יב יז, ה' לעיל סז]. דבעי שיפרו שניהם ביום א'. [והסמ"ג ציין דמקור הרמב"ם מהברייתא לקמן עב. ע"ש].

והב"י [ר"ס רלד] הביא דכן מבואר דברי הרא"ש [בפסקים כאן] דהאב יכול להפר [היכא דמת הבעל] אף דאינו יום שמעו של הבעל. אבל הלח"מ [יב יז] דחה דשאני הכא דהוה גדר נתרקנה, אבל במקום דבעי שותפות בעי יום א'³.

ובחי' ר"א מן ההר [סט.]. כתב דלמ"ד מיגז גיז ל"צ תרווייהו ביום א', דכיון דחותך ומתיר חצי הנדר ואינו נוגע להפרת אידך. ויום שמעו דכל חד אמר רחמנא. אבל למ"ד מיקלש קליש, הפרתו תלויה ומעורבת בהפרת אידך, וכחד גברא נינהו וצריך שיתירו שניהם ביום א'.

דף סח:

שמע אביה והפר ומת

רא"ש ד"ה שמע. תימה, למה לא יפר הבעל חלקו וכו'. וי"ל כיון דלא נגמרה בחיי האב, נתבטלה הפרת האב. וכה"ק הר"ן [לקמן עא: בשורות הצרות] דאב גיז ידיה ואף שמת נימא דהבעל גיז ידיה. והוכיח מזה הר"ן דכיון שמת נסתלק הגזיזה. [וכן רמז הר"ן סח. בסוף העמ', סח: באמצע 'דנהי בדעידנא']. [וע' בסמוך דעת הריטב"א].

ובתוס' תי' דבעינן שיהא האב קיים בשעת הפרת הבעל. [ואף דלא בטלה הפרת האב, מ"מ אינו מצטרף למה שיפר הבעל אח"כ. דבעי צירוף בין הפרת הבעל להפרת האב, וע"ד הא דאיתא לעיל סז].

אבל הרא"ש [סט. ד"ה הן] כתב דאע"ג דנתבטלה הפרת האב, מ"מ מיד כשהפר מיקלש קליש. ומשמע ברא"ש דס"ל דהא דכבר פעל הפרת האב [מיגז או מיקלש] אינו נפקע, אבל נתבטלה לענין שאינו מצטרף לגמור את ההפרה. וכ"כ החזו"א [קלו ב] וגרנ"ט [ס] דמה שכבר היפר אינו בטל, אלא דבעי שותפות להשלים את הפרת הנדר.

והגרנ"ט העמיד דנח' הר"ן והרא"ש לדינא היכא דהיפר הא' ומת, האם לוקה מכאן ולהבא⁵. אבל החזו"א נקט דאף כוונת הר"ן דאינו לוקה דמה שהוקלש לא בטל, ובטלה הפרתו רק לענין להצטרף להפרת הנדר [ודוחק]⁶.

אבל הר"ן [בכל העמ'] נקט דבכ"מ אמרי' דהנדר קלוש, ואמאי הא כיון דמת בטלה לקלישותיה [וי"ל דהיינו הא דקמ"ל]. [אבל משמע מדבריו דכיון דמת הוה רק קצת קלישות]. והאבני נזר [י"ד ס"ס שא] כתב דתליא האם מיגז או מיקלש. ע"ש.

אבל בסיפא א"ר נתן דלבי"ה לא מהני נתרקנה, כיון דהנדר קלוש. והרא"ש [סט. ד"ה אבל] כתב דאף דההפרה בטילה [וכמו במת האב], מ"מ מיד כשהפר חל הקלישות. אבל דעת הר"ן דאילו בטלה להפרה, היה מתבטל הקלישות, וא"כ היה הדין נתרקנה. והר"ן [סט. ד"ה אבל] תי' דכיון דאב איתיה הפרה ידיה לא בטלה.

ומבואר בר"ן דמס"כ דההפרה בטלה הוא משום דהמפר מת, אבל אם המפר קיים, ההפרה [והקלישות] קיימת, ואף שכבר אינו ראוי להצטרף⁸. והגרנ"ט הקשה מ"ש מת הוא או מת אידך, הא כבר חל הקלישות, וע"כ הטעם משום דמכאן ולהבא אינו ראוי לצירוף, וה"נ במת

1 [ומשמע דה"ה להיפך, שהפיר האב ולא הארוס].

2 וכת' דאפי' למ"ד מיקלש קליש כל א' מיקלש דנפשיה. [ולא אמרי' דלא נגמרה הפרתו עד שיפר הב', ועבר יום שמעו]. וע' בסמוך.

3 [והגר"א [רלד יג] דייק דכ"ד הרמב"ם [יא טז], דכיון דנתרקנה אי"צ יום א'.

4 [ודומה למס"כ התוס', אלא דתוס' ס"ל דהוה תנאי שיהא ראוי לצירוף. ואילו לרא"ש מבואר דההפרה הראשון פועל בסיום הנדר].

5 וכתב דהרא"ש לשיטתו ס"ל [לעיל סז]. דאין הפרה אחר הפרה, דהפרה הראשון הקליש ולא בטלה. אבל הר"ן [שם] כתב דבטלה הפרה ראשונה, ויש הפרה אחר הפרה. [אבל הר"ן לקמן סט. כתב דדוקא היכא דמת בטלה הפרתו. והגרנ"ט נקט דלאו דוקא].

6 [וצ"ב דלמ"ד מיגז מהני הפרת א' לבד להתיר חציו הא', ואילו חציו הב' צריך הפרת תרווייהו. ואפשר דאף הפרת הראשון הוה בצירוף השני, כיון דהיה ראוי להפר].

7 והר"ן עא: כתב דאף דבטלה הפרתו, מ"מ אהני הראשון דהנדר אינו עומד להפרת ארוס [וי"ל עד"ז כאן].

8 וכן דייק האב"נ [שא] מהר"ן [במשנה סז]. דאף דקיים חבירו, לא בטלה קלישות ידיה. אבל דייק דהמפרש [וכן הרא"ש] ס"ל דבטלה לקלישות. [וצ"ב דהרא"ש סותר למס"כ כאן].

[או קיים] השני.

והגרנ"ט כתב דהא דמת הארוס לא אמרי' דבטלה קלישות, הוא משום דאם תתארס לאחר נדר זה ראוי לארוס שני, וכמ"ש הר"ן [עא. ד"ה אביה] בשם קצת ראשונים¹, דאף דנדר קלוש אינו מתרוקן לאב [לבית הלל], מ"מ ארוס שני זוכה בו, דארוס שני הוא כרעיה דראשון [וכמ"ש הר"ן שם].

אבל החזר"א [קלו סוד"ה יש] כתב דלא קשיא שנתבטל הקלישות, דאי אמרת דזכי אב בחלקו של בעל אשתכח דלא אבד שותפו, ואשתכח דהפרה לא נתבטלה, והנדר הוקלש. [ולכן לא שייך שיהא נתרוקנה על הנדר, דאילו תתרוקן הרי הוקלש, והוה גלגל החוזר].

רא"ש בא"ד וכן מוכח, דמשמע דירוש רשות הבעל וצריך להפר כל הנדר, אלמא נתבטלה הפרת ארוס. [וכ"כ ר"א מן ההר]. [וע"ע סט.]. והברכ"ש [כט] דן דצריך לומר שמיפר ב' החלקים [וכ"כ בתוס' מכת"י עא.]. אבל ל"מ אם הפר בסתמא ולא ידע שמת הארוס.

אבל הריטב"א [ונמוק"י] הק' האיק תתרוקן רשות לאב, הרי כיון דהיפר ל"ל 'רשות' בנדר³ [דהריטב"א נקט דלא בטלה הפרתו]. וכה"ק בבבא דהיפר האב ומת, זו היא ששנינו מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל, והקשה הריטב"א דכיון דהאב היפר, וכבר עשה זכותו, ואין לו 'רשות' בנדר שתתרוקן לבעל. ותי' דקאי ארשות שיש לאב בחלקו של בעל, לעכב דהבעל אינו מיפר אלא עמו.

ועוד הביא הריטב"א דהרא"ה גרס דלא הפר⁵, 'זו היא ששנינו'. וכתב דלפ"ז ניחא⁶, אלא דאין להגיה הגמ'.

שמע בעלה והפר ומת

הרא"ש והר"ן כתבו דבזה מודה בי"ה דנתרוקנה. והר"ן כתב הטעם דכיון דמת בטלה לקלישותיה⁷. והרא"ש [סט. ד"ה אבל, ותוס' בסו"ד] כתב דאגב דהאב מיפר חלקו, מיפר אף חלק הבעל⁸ [משא"כ כשהאב היפר, אי"צ לחזור ולהפר חלקו].

אבל תוס' [סט.]. הביא י"מ דבי"ה פליגי אף בזה. וכ"מ ברמב"ם [יא יט]⁹. אבל המפרשים הקשו דברישא [סח.]. איתא דשמע והיפר ומת [ודוחק לומר דבי"ה פליגי בחלק מבבא זו], וכן העתיק הרמב"ם [הלכה טז]¹⁰.

והרשב"א כתב דדעת הרמב"ם לחלק דברישא איירי בשמע האב, דכיון דנראה לו בחיי הבעל, יכול להפר. אבל בסיפא איירי דלא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל¹¹. [אבל הרא"ש והר"ן ושאר כתבו דלרבותא נקט דלא שמע]. וכ"כ הלח"מ והש"ך [כג] והגר"א [לא] דבהפר ארוס הרמב"ם חילק בין שמע האב בחיי ארוס, ללא שמע¹².

- 1 אבל הר"ן [עא:] הביא דדעת התוס' אינו כן, וכ"ד הרא"ש שם.
- 2 אבל בפשוטו משמע דהנדר הוקלש, ולכן לא נתרוקנה [ולא רק שאילו נתרוקנה הנדר יוקלש]. ואפשר דקושיית הראשונים ממשמעות הלשון. א"נ הראשונים ס"ל דכיון דהנדר לא הוקלש אין סיבה למנוע נתרוקנה. [ולא איכפת לן דע"ז נתברר דאינו ראוי לקלישות].
- 3 ועי"ש שדן דלצד דמיקליש עדיין יש לו שייכות לנדר.
- 4 [ולפ"ז הוה נתרוקנה רק על חלק הזה, ואי"צ לחזור ולהפר חלק הבעל].
- 5 וכ"ה בתוספתא לפנינו [ו או ב.]. אבל הגר"א [ע] הגיה בתוספתא 'והפר' כבגמ' דידן. [ויל"ד האם ברישא גרס ולא הפר, והריטב"א לא פ' האיק גרס הרא"ה ברישא, ובתוספתא לפנינו מוקף סוגריים].
- 6 ולפ"ז הפר האב ומת, אינו מיפר משום דאין שותפות, ולא שייך נידון נתרוקנה. אבל היפר הארוס ומת מבואר דרישא דאמר' נתרוקנ'.
- 7 והרש"ש כ' עוד לחלק דדוקא היכא דהחלק של אב קלוש, אינו יכול לקבל ירושה. אבל לא איכפת לן דהחלק של ירושה קלוש. עי"ש.
- 8 [ולפ"ז דכיון דיש לו שותפות בנדר אמרי' נתרוקנה. אמנם משמעות הרא"ש דאי"צ כה"ג לנתרוקנה. כיון דמיפר חלקו. וצ"ב דבשאר נתרוקנה מיפר אף חלקו].
- 9 היכא דלא נתארסה לאחר [וע' לקמן עא. בר"ן בשם קצת ראשונים].
- 10 אבל הדרב"ז כתב דברישא איירי דוקא בלא היפר. [וצ"ב דאיתא נמי שמע והפר].
- 11 והרשב"א חלק דלא אשכחן דפליגי בי"ש ובי"ה אלא האם מיקליש או מיגז, ולא האם נתרוקנה נדרים שלא נראו לאב. [והרשב"א נקט דדעת הרמב"ם דלא אמרי' נתרוקנה כלל כשלא שמע האב. אבל הגר"א כתב דדוקא היכא דהפר, שהוקלש הנדר ע"י הפרת הבעל].
- 12 אבל הס"ז [יג] נתקשה בזה. ועי"ש מש"כ בדעת הרמב"ם.

דף סט.

שמע אביה, ולא הספיק הבעל. **הראשונים** נקטו דלרבותא נקט דלא הספיק לשמוע. **והרשב"א** כתב ע"ל דאי שמע הבעל, כיון דיש תרתי לגריעותא, ואף לבי"ש ל"מ נתרונה.

חלקו של בעל. הר"ן פי' צריך להפיר רק את חלקו של בעל, אבל חלקו ידידה כבר הופר [כיון שהוא קיים]. **והרשב"א** [סח:]: ביאר דהפיר האב ראוי להצטרף, כיון שהיתה בשעה הראויה לשניהם, כיון שנתרוקן אצלו זכות הבעל. אבל הביא דלקמן עא. מבואר דבמקום ארוס אחרון, אף האב צריך לחזור ולהפיר חלקו. דאינו הפרה גמורה כיון דלא נגמרה בחיי שניהם [ולא נתרונה לרשותו].

אבל **הרא"ש** כתב דמתבטלת הפיר האב, וצריך לחזור ולהפיר אף חלקו. וכתב דס"ד דלא יחייב ב' הפרות באדם א', קמ"ל. וצ"ב דדעת הרא"ש [סז:]. דאין הפרה אחר הפרה, והאיך האב חוזר ומפיר חלקו. ויש שפי' דהכא בטלה הפרה ראשונה¹. ועיל"פ דסברת הרא"ש בהפיר בשותפות, דנקבע דהוה הפרה שלא בשותפות. אבל בעלמא אין חסרון.

ודעת **המפרש** דבזה נחלקו בי"ה דלא סגי להפיר חלק הבעל, בלא לחזור ולהפיר חלקו. וכ"כ **הריטב"א** דלבי"ש מיגז גיז וכו' א יכול להפיר חלקו המסויים, אפי' לאחר כמה ימים. אבל לבי"ה מיקליש קליש, וצריך צירוף להפיר השני².

א"ר נתנ³ בי"ה אומרים אין יכול להפיר, מיקלש קליש. פ' הר"ן [ושא"ר] דנדר קלוש לא חשיבא להוריש לאב [דכיון דשמע הארוס] האב אינו יכול להפיר בלא גדר 'נתרוקנה', ובנדר כזה ל"ש נתרונה. ובי"ש ס"ל דמיגז, ושייך בזה גדר נתרונה⁴. **והתוס' ר"ד** כתב דכיון דכבר הפיר [כל כחו בנדר], אין לו לחזור ולהפיר במה שכבר איקליש⁵. אבל לבי"ש כיון דמיגז, בחלק הזה לא היפיר.

אבל **הרמב"ן** [בהלכות] כתב דאינו יכול להפיר חלק הבעל אא"כ מת בו ביום [לבי"ה], וחוזר ומפיר הכל יחד. אבל באותו יום מהני [וכ"פ השר"ע רלד טז]. ויל"ד הא דמהני לרמב"ן להפיר באותו היום, האם הוה מדין נתרונה, ומהני אף דהוקלש. או דהפיר באותו יום מהני אף בלא נתרונה. [ומצטרף להפיר אף שמת, אבל לשא"ר אינו מצטרף, ע' לעיל].

והחזו"א [קלו ה] ביאר דכשמיפיר באותו יום נחשב חדא הפרה אריכתא. וכ"כ **הט"ז** [רלד כא] דכיון משלים הפרתו אינו מזיק מה שהתחיל להפיר.

אבל **הנמוק"י** ביאר [סברת הרמב"ן] דכיון דכח הבעל בכל הנדר, והפיר האב אינו ביום שמעו, האיך יבטלנו לאחר יום שמעו. ומשמע דהטעם משום דכיון דעבר יום שמעו במקצת הנדר, לא יתכן שיהא לו דין יום שמיעה חדש ע"י נתרונה⁶. אבל לבי"ש מיגז, ונשאר חצי מסויים, וע"י נתרונה נחשב יום שמעו⁷. [אבל רא"ל מלין הק' מלק' עא. 8].

- 1 ועו"ל דמהני 'אגב', ע"י שמיפיר חלק הבעל.
- 2 וכתב דאפשר דביום שמעו אף לבי"ה יכול להצטרף, ולהפיר רק חלק הבעל. וכת' דכ"מ ברמב"ן. [אבל ברמב"ן לפנינו לא משמע כן].
- 3 **והתוס' ר"ד** כתב אבל ת"ק ס"ל דלא נח' בי"ש ובי"ה בדבר זה. ובשיטמ"ק [בשם רנב"י] כתב דמסתבר דהלכה כר' נתן. אבל משמעות שא"ר דהכל מדברי ר' נתן [לבי"ש], ואין חולק על ר' נתן.
- 4 ומבואר דפשיטא לגמ' הך סברא דנדר קלוש ל"ש נתרונה. דאל"כ מנלן דבי"ש פליגי, נימא דס"ל דשייך נתרונה אף דקלוש. א"נ קבלו מרבתייהם שסברת בי"ש דמיגז, ומ"מ הגמ' הביאה את המקור בברייתא.
- 5 [משום דאין הפרה אחר הפרה. אבל הרשב"א [סז:] הביא מדין זה לבי"ש דיש הפרה אחר הפרה. וע"ש. ולתוס' ר"ד תליא במיגז].
- 6 ועד"ז כתב **הריטב"א** דהא דפליגי בי"ה הוא רק שאינו יכול להפיר חלקו של בעל לחוד. דלא יתכן ב' דיני יום שמיעה בחדא הפרה. אלא צריך לחזור ולהפיר הכל. והריטב"א חידש דמהני לחזור להפיר כל הנדר, אפי' לאחר כמה ימים, שיום זה כיום שמיעה כיון שלא היתה עכבה משלו עד עכשיו. [כיון דבטל דין הפרה הראשונה, מתחדש דין יום שמיעה. ויל"פ דלא גרע מנאנס ולא היה יכול להפיר, דמשמע בריטב"א דלא נחשב יום שמיעה]. [ושא"ר סתמו בזה, אבל אין ראיה דפליגי. אבל הפוסקים נקטו דשתיקה באונס מקיים].
- 7 וכע"ז כ' ראל"מ בתחילת דבריו [בד"ה בדס"ט] כתב דביום שמעו יכול להפיר [חלקו] מחמת זכות הפרה דיליה. [דכיון דמת בטלה אף הפרה דיליה, וצריך לחזור ולהפיר. ועי"ז בטלה המיקליש, ונתרוקנה]. אבל לבי"ש נחשב יום שמיעה מחודש ע"י נתרונה.
- 8 דמבואר [לקמן עא, וכ"פ השו"ע]. ואילו הכא פסק כרמב"ן [דכשנתארסה לאחר אפי' לאחר כמה ימים,

ובחי' ר' א"ל מלין [כג] ביאר דיש ב' גדרים נתרוקנה, וכיון דאיקליש אינו יכול להפר בזכות הפרת הבעל. אבל יש גדר נתרוקנה מחמת דין האב [דהבעל יורש את רשות הבעל, וכיון דאינו זכות בנדר מסויים לא איכפת לן דאיקליש]. ובזה ליכא צירוף וצריך לחזור ולהפר ב' החלקים, וכיון דעבר יום שמעו אינו יכול להפר חלקו.

אבל בחי' ר"א מן ההר הקשה דהלשון 'אין יכול להפר' לא משמע הכי. ועוד הק' דאף ברישא דשמע והפר, השתא אינו יום שמעו. ע"ש.

והרמב"ם [יא יט] כתב דהאב אינו יכול להפר אפי' בו ביום, נדרים שנראו לארוס הראשון. ומשמע דנקט טעם אחר, משום דנראו לארוס הראשון, ולא משום דאיקליש הנדר. אבל השיטמ"ק [ע:] כתב דנראו לארוס היינו שהפר [וע' לקמן שם]. [וכן מפורש ברמב"ם דיכול האב להפר אף דשמע ארוס].

שאלה בהקם והפר

בעי רבה יש שאלה בהיקם. הר"ן פי' דהיקם הוה כעין נדר. וכע"ז כתב בפ' הרא"ש. [ומשמע דהוה סברא דכיון דחל ע"פ דיבורו שייך שאלה. ומשמע דהצד דל"מ הוא משום דלא ילפי' מנדר].

ובש"ת הרא"ש [י ג] כתב דדוקא באשה, דסומכת דעתה לגמרי ע"ד בעלה, וכשחזר בו ונשאל דעתה לתלות בו. אבל הנודר ע"ד חברו, כיון דעשה מה שצריך לקיום התנאו, אינו נסמך עליו יותר.

והר"ן פי' הא דל"מ שאלה בהפרה, דהפרה אינו כעין נדר. וכע"ז כ' שא"ר. אבל בחי' ר"א מן ההר [בפי' הב'] כתב עוד דבשלמא קיום מחזק לנדר, וכי מסלק להקמה נשאר נדר, ויכול להפר. אבל הפרה מבטלת ועוקרת את הנדר, ותיכף שהיפר הלך הנדר, ול"מ לישאל². [משמע דמסברא שייך שאלה אף על הפרה, אלא דל"ש שאלה במה שאינו השתא בעולם³].

והאבני נזר [שג א] הק' דמ"מ הפרה בטעות אינו הפרה [כדלקמן פו:], א"כ במקום שיש פתח' נימא דהוה הפרה בטעות [לדעת המבי"ט⁵ 'הו' לע' ח: וכא: דנדר שהותר בפתח אי"צ חכם מדאור"י]. ותי' דדוקא גבי נדר, דהו' בינו לבין עצמו נחשב טעות, אבל הפרה נחשב דשייך לאחרים, ואמר' צריך להתנות, ולא נחשב טעות.

שאלה על נדר שהוקם

והרא"ם [בשיטמ"ק] הביא ל"א דספק הגמ"ה האם אשה שנדרה וקיים לה בעלה, האם יכולה לישאל לחכם להתיר לה נדרה [וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י, וכן השיטמ"ק בשם פירוש, דאייירי בנערה המאורסה שהקים הא', והלכה לחכם לישאל⁶. וכ"מ במפרש בפ' הג']. והרא"ם [וכן ר"א מן ההר] הקשה דבספק הגמ' בסמוך א"א לפרש כן, ומבואר דשייך שאלה על הקמה.

והרא"ם [ור"א מן ההר בשם רש"י] ביאר ספק הגמ' בשאלה בהפרה, באורסה שנדרה והפר א' וכמ"ד מיגז גיז, האם יכול לישאל על הנדר. [וצ"ב הנידון, דהא מהני היתר חכם אפי' אחרי הקמה גמורה]. ובשיטמ"ק [בשם פירוש] העמיד את הספק בגמ' כגון שהפר הא' והב' נשאל על הנדר, האם מצטרף חציו בהפרה וחציו בהיתר חכם⁷. [וצ"ב אמאי לא יחשב שהתיר חכם לכולו. ומשמע דהיא לא נשאלה לחכם,

אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. ומבואר דהאב יכול לחזור ולהפר, ולא נחשב שעבר יום שמעו.

1 והשלמ"ג הביא להקשות דהגמ' [סז]. הוכיחה מהמשנה דשייך שאלה בהקמה. [ע"ש].

2 ועד"ז כ' השיטמ"ק [בשם ר"ן] דל"מ שאלה אלא על דבר שהוא בעין, אבל כיון דנעקר הנדר על מה ישאל. ועוד פי' דל"מ שאלה אלא על דבר איסור כנדר.

3 וע"ד הא דאיתא שבועות כז: דאכלה כולה אינו נשאל על השבועה.

4 [ויל' דאה"נ דהיכא דיש טעות אינו הפרה, אי לא בעי היתר חכם. וסוגיין קאי באופן דבעי התרת חכם מדינא].

5 [ויל' דאף לחולקים, דאם נימא דהוה משום דגזיה"כ, לא יחל דברו. ולכאור' בהפרה ליכא גזיה"כ].

6 [ויל' דהאם סברת המבי"ט דהוה מקח טעות ממילא, או דדוקא היכא דחזר בו [וע' מש"כ בזה לעיל כא:]]. ועפ"ז אפשר דהיכא דהנדר כבר עבר מהעולם ל"ש חזרה. וכע"ז מצאנו בכמה מקומות].

7 [אמנם הפוסקים נקטו דאף להנך ראשונים מהני שהבעל נשאל על הקמתו. אלא שלא שייך לסוגיין, וצ"ב אמאי לא נ"ל לפרש כן].

8 שקיים הא', ובא השני ונשאל לחכם על הנדר, האם מהני שאלה אחר הקמה. [ומשמע דדוקא בנערה המאורסה, דאינו הקמה גמורה. ולכן השני יכול לישאל. ויל"ע]. [ועוד משמע דהשני נשאל לחכם, ולא הזכר שהיא נשאלת לחכם].

9 וצ"ב אמאי תליא באת"ל, בהא דמהני חכם להתיר נדר שהוקם.

אלא האב או הבעל, ומש"ה הסברא דמהני רק בחלקו בנדר, וזוהי יש נידון האם מצטרף חצי'ו. ונפשט דאין נשאלין, וביאר דנדר שלם מתירין ולא חצי נדר.

והרא"ם הקשה [על סברת הגמ' בזה] דמנין לנו דלא יהא חכם מתיר נדר מקויים, דקיום מהני שהבעל אינו יכול להפר, אבל לעכב היתר חכם לא אשכחן. [וע' מה שהו' בהקדמה לעיל סו:].

אבל **המרדכי** [גיטין שעו] הביא בשם ר"י דאם הבעל לא הפר ביום שמעו, אף החכם אינו יכול להתיר. והביא מהספרי דבנדר דמהני הפרת בעל, אינו מתחיל ע"י אחרים, ופי' דהיינו ע"י חכם. וכ"כ **בהגהות מרדכי** [שבת תסז] בשם **רבינו יונתן** [לדייק מהגמ' שבת מו:]: דאילו הקים הבעל ל"מ שתלך אצל חכם.

והמהר"ח אר"ז [קב] הביא דר' שמחה נסתפק בזה [וביאר דהוה כאילו פי' שלא תתירנו ע"פ חכם כי אם ע"פ בעלה⁵], וכתב ושמא למד מהמשנה [נגעים ב ה] דנח' האם בעל מתיר נדרי אשתו שבינה לבין אחרים. משמע דבינו לבינה ל"מ התרה⁶. אבל **רע"א** [בשו"ע] ציין דהרא"ש [לעיל ח:; וכן המאירי שם, ועי"ש בתוס'] כתבו דה"ה נדר שקיים לה. ורע"א [במשניות] הביא מדברי **הירושלמי** [הו' בר"ן לקמן פא:]: דאם קיים לנדר, אינו מתירו בתורת חכם, דהוה נדרי עצמו. ובהגמ' [שם] הביא דר"י הוכיח מכתובות [עא]. דמהני לישאל אצל חכם [וכמ"ש רש"י שם דלא תלך אצל חכם, כיון דסבורה ששונאה⁷].

והביא לדברי **הרא"מ** [בשם י"א] הוה בעי' בגמ' דידן, אבל מ"מ למסקנא מהני שאלה⁸.

והאבנ"מ [עד ג] כתב דכ"ז בנדרי עינוי נפש, אבל נדר שבינו לבינה מבואר לקמן עט: דהבעל יכול להפר רק את חלקו, ויחזור הנדר אחר גירושין. א"כ יכולה לישאל לחכם אף אחרי שקיים⁹.

אבל דעת רוב ראשונים¹⁰ דחכם יכול להתיר אף אחרי שהבעל קיים, וכ"פ בשו"ע [רלד כג, אבל הרמ"א כתב לחוש לכתחילה לדעת החולקים]. **והמרדכי** [כתובות קצז והג"ה שם] הוכיח כן מהא דחכם עוקר את הנדר מעיקרא¹¹.

שאלה אחרי יום שמעו - **והמהר"ק** [נ] הביא דנהגו שחכם מתיר נדרי האשה כשעבר יום שמעו. וכתב דסבר בתחילה דכיון דעבר יום שמעו הוה כהקמה, ואין חילוק ביניהם [וכ"כ להדיא המרדכי הנ"ל, וא"כ מוכח דלא חששו להחמיר]. וכתב דשמא יש לחלק בין עבר יום שמעו לקיום [והאחרונים ביארו דהיינו כצד דכשעבר יום שמעו לא הוה גדר 'קיום' לנדר, אלא דנגמר זכות הפרה

1 **והקרא** הק' דאם היא אינה מתחרטת האין מהני מה שהבעל נשאל. [ואפשר דס"ל להנך ראשונים דכיון דנעשית נדר שלו, שנדרה ע"ד, מהני מה שנשאל על הקמתו, להחשב היתר על גוף הנדר. ואי"צ לחזור ולהפר. וצ"ע האם יחייב למפרע].

2 [ומבואר בזה דאף בעקירה למפרע שייך נידון מיגז או מיקליש. ודלא כמ"ש האחרונים ע' לעיל סח:].

3 **דהגמ'** שם מקשה אמאי לא אמרי' דהוקצה, ותי' דנודרת ע"ד בעלה [א"כ לא הקצתה דעתה]. ושוב מקשה הגמ' הגמ' מהיתר חכם, ודוחה דהיה בידו להשאל ע"י ג' הדיוטות. ומשמע דבקו' הא' בגמ' ל"מ. **והאחרונים** דחו דכן דרך הגמ' לדחות במה שיוכל, ואף שתי' אח"כ תי' טוב יותר.

4 [אמנם בגמ' שבת איירי דעדיין לא קיים הבעל, ולא עבר יום שמעו. ומשמע דאפ"ה ל"מ היתר חכם [וע"פ הספרי]. ואפשר דלא אמרי' דתלך גבי חכם, דאינו עומד להיתר חכם, כיון דהבעל יקיים או יפר].

5 וצ"ב דאמאי לא תשאל אף על מה שקבלה עליה את דעת בעלה.

6 [אף כשלא קיים לה בעלה. אבל אפשר דבסתמא מיירי כשעבר יום שמעו, והוה כקיום].

7 [וכ"כ **האבנ"מ** [עד ג] דלדעת המרדכי הנ"ל מיושב קושיות רש"י ותוס' בכתובות שם].

8 אבל למש"כ **השיטמ"ק** [בשם פירוש] דכל הספק באופן של הפרה בשותפות. ומשמע דבעל או אב שמפר לחוד, ל"מ שאלה אחר הקמה

9 וכ"כ **הגר"ח** [סטנסל כג] דבדברים שבינו לבינה, כיון דהתיר חכם אמרי' נדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. ויישב בזה את הסוגיה בכתובות עא, דבנדר שבינו לבינה אף המרדכי מודה. [וכן נדחה לפ"ז מה שהביא רע"א מהרא"ש ותוס' [לע' ח:]: דאיירי בבינו לבינה].

10 וכ"כ **בשר"ת תשב"ץ** [ב רנה] אף אחר קיום מהני היתר חכם, כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא. וכ"כ **רא"מ** [הנ"ל], ור"א מן ההר [כאן]. וכ"כ **המאירי** [לעיל ח:; וכדמוכח ברא"ש ותוס' שם]. וע' **מרדכי** [שם ושם ושם] **ותה"ד** [רעט].

ועוד ציין **הב"ח** [אה"ע יב, וכן רע"א במשניות יבמות ספ"ב] דמבואר התם דחכם שאסר את האשה על בעלה בנדר לא ישאנה, והטור כתב דאיירי שנדרה והבעל לא הפר, והחכם לא התיר, משמע דמהני היתר.

11 [וע"ד מש"כ הקה"י [הו' בהקדמה סו:]. אבל יל"ד דגדר ההתרה דבעי מעשה היתר בנדר לפנינו].

דיליה, וע' מש"כ בהקדמה סו:1]. ופסק להחמיר שישאל על הקמתו, ואח"כ תשאל אצל חכם. ואף דכבר עבר יום שמעון², בזה יש להקל דמהני שאלה [וכ"פ הרמ"א רלד כג].

אבל הש"ך [לט] כתב דישאל לחכם על ההקמה, ושוב תשאל על הנדר. וגם יפר לה הבעל³, לעשות כל מה דאפשר⁴. ובגליון מהרש"א כתב [בשם האבנ"מ והמהרי"ק] דא"צ הפרה, דכיון שנשאר רק יום שמעון, בזה קי"ל דחכם יכול להתיר, ודוקא כשקיים ל"מ היתר חכם.

והאפיקי ים [א יז ו] כתב דיש דיני יום שמעון, א' דהוה כאילו הבעל הקים. וב' דעבר זמן שקצבה תורה להפרתו. וכתב דכיון דהקים אינו יכול להפר [בלא שנשאל], א"כ אין ראייה משתיתקת יום שמעון⁵. והא דאינו יכול לישאל הוה משום שעבר זכות ההפרה. וכתב דא"כ חכם יכול להתיר נדר זו [אף לדעת המרדכי], דהשתיקה אינה עושה אלימות בנדר⁶. ותמה דבפוסקים משמע [וכ"ה להדיא במהרי"ק] דמהני רק לצד דמהני שאלה בכל שתיקה⁷.

שאלה על הקמה אחרי שעבר יומו

ר"ן ד"ה בעי. מי מצי מפר בו ביום, אבל למחר פשיטא דלא גרע משתיקה. וכ"כ תוס'. וכן תוס' [כתובות עא: ד"ה אבל] כתבו דאין נשאלין על ההיקם אלא ביום שמעון, אבל אם עבר יום שמעון מחמת שהחריש א"י לשאול עוד⁸.

והרש"ש הקשה אמאי לא מהני שאלה על גוף השתיקה⁹. והר"ן [כתובות לב. בדה"ר] כתב דבשתיקה ודאי לא שייך שאלה. והרש"ש תמה דמפורש בקרא דהשתיקה מקיימת¹⁰, א"כ מ"ש מכל הקמה דשייך שאלה. והאחרונים [אפיק"א יז י] תי' דכוונת הר"ן דאף דליכא קיום, מ"מ כבר עבר יום שמעון. ועוד תי' הקה"י [לט] דלא שייך שאלה דשתיקה דנעשית ממילא בלא שום פעולת הבעל, ואינו אפי' מחשבה וכוונה. ועוד כתב הקה"י [מ] דענין השאלה שהחכם משוי ליה לנדר טעות. אבל שתיקת יום שמעון הוה קיום אף בטעות¹¹. ובדבר דחל אפי' בטעות ל"ש שאלה¹².

אבל תוס' כתובות [שם] כתבו עוד ואפי' את"ל שיכול להשאל וכו'. וכ"פ הטור [רלד מט] דאם נשאל על הקמתו יכול להפר אפי' אחר כמה ימים¹³, דלא גרע מאינו יודע שיכול להפר

1 [וצירף סברא זו להקל נגד דברי המרדכי. אבל לשונות הראשונים בכ"מ דשתיקת יום שמעון הוה מעשה קיום הבעל [וע' מש"כ בזה בהקדמה סו:1]. וכ"כ המהרי"ק להדיא בתחילת דבריו]. ועוד פי' האחרונים דשתיקה נחשב סילוק הבעל מהקמת הנדר. אלא דאינו הקמה גמורה להחשב נדר הבעל. [ועפ"ז יתכן דאף הקמה בלב או שותק ע"מ למיקט יחשב הקמה. אבל לא אלימות לנדר].

2 וכדעת הראשונים [ע' בסמוך, ודלא כטור] דכשנשאל על הקמתו אחרי כמה ימים נחשב שעבר יום שמעון. לדעת הטור מהני הפרה כשנשאל על הקמה, אף שעבר יומו.

3 [וצ"ב דלדברי הטור לא נחשב שעבר יום שמעון, א"כ ודאי מהני היתר חכם, ואולי זה כוונת האבנ"מ להשיג. ולכאורה כוונת הש"ך לצאת ידי הסוברים דאף תוך ביום שמעון ל"מ היתר חכם. אבל המהרי"י מינץ והרמ"א כבר הכריעו דלא כצד זה].

4 ועוד הוסיפו האחרונים דיכול לישאל אף על השתיקה [וע' מש"כ בזה לעיל] בכלל השאלה על ההקמה. וע"כ הטעם משום דזכות ההפרה עברה.

5 וע' רע"א [על הש"ך רלד לט] דכתב כע"ז דכה"ג ליכא פקפוק, דכיון דההקמה נעקר הוי כלא קיים. אלא דאינו יום שמעון. [אבל רע"א סיים דהוה כשתק ביום שמעון, דמהני היתר חכם. ומבואר דכוונתו כמהרי"ק. ולפ"ז מ"מ לא הוה כדעת המרדכי].

6 וצ"ל דשתיקה שאחר הקמה נחשב הקמה נוספת [ואלימות בנדר], ולא דמי למת. אבל ל"מ לישאל כיון דלא נעשית ע"י מעשה.

7 [פי' דלא מהני שאלה, דאינו יכול להפר, שהרי מ"מ שתק ביום שמעון. אבל על תוספת ההקמה מהני שאלה, וכמ"ש המהרי"ק הנ"ל].

8 ועוה"ק הרש"ש אמאי צריך לחזור ולהפר, דכיון דנשאל על הקמה, רצונו להפר. [ועי"ז הו' דיבור של הפרה, ע' ע.]. וע' מפרש סז. וכאן.

9 [אבל האפיק"י [א יז ז] דייק לישנא דקרא 'וקמו', משמע ממילא, והוא אינו מקיים].

10 [אא"כ לא נחשב יום שמיעה]. ואף דאין כאן מעשה שתיקה להחשב קיום, מ"מ לא פלוג דא"א להפר.

11 וכמו גבי תמורה. וכן הקדש לבי"ש [נזיר ט].

12 והב"י [כב] כתב דכ"מ בדקדוק לשון הרמב"ם [כ]. ובש"ת רע"א [ק מח] כתב דברא"ש [גיטין לו] משמע דיכול להפר אפי' אחר כמה ימים, דדן דבנשאת ל"מ נודרת שלא נטלה מכתובתה, שמא יפר הבעל. ואף אם יקיים יכול לישאל על הקמתו. [ודחה די"ל דכוונתו לחשוש שיפר לה ביומו, ויהי אף שנשאל אחר יומו, אבל כתב דלשון הרא"ש משמע דאף בלא"ה מהני].

[לקמן פז; וע' עט.], דכשנודע לו יכול להפרי'. וכן בתוס' הרא"ש כ' ושמה דוקא היכא דמצי מיפר הוה שתיקה קיום, אבל אחרי שכבר קיים, לא הוה שתיקה כהקמה.

והאחרונים [חי' ר' שמואל יח] דנו האם סברת הטור משום [דקודם שנשאל] דאינו יכול להפרי'. או דאף שלמפרע יכול להפרי, מ"מ הוא לא ידע [וכ"כ האבנ"מ עד ג']. ומ"מ הקשו האחרונים דהרא"ש [לקמן עא; הו' עב.] משמע [דדעת הבבלי] דבגירש והחזיר נחשב שעבר יום שמעו, ואף שבסוף היום אינו יכול להפרי, ומ"ש קיים מאשר לא היתה אשתו כלל. [וע' מש"כ שם].

והאפיקי ים ביאר דסברת הר"ן דאף שאינו יכול להפרי, מ"מ עבר זמן הפרתו [דומיה דמת, דמבואר לקמן דארוס שני מיפר רק ביום שמיעת הראשון]. אבל הרדב"ז [יג כ] כתב דהו"ל למיזל אצל חכם בו ביום. ולא דמי לאינו יודע שיש מפירים, דמאי הו"ל למעבד.

הפרה קודם שאלה - ורע"א [שו"ע רלד מט, וכן שו"ת מח] כ' דמ"מ אם אחר הקמה הפר בו ביום, מהני אף כשחזר ונשאל אחרי כמה ימים. וממילא חלה הפרתו למפרע. וכ"כ הרש"ש [סז].

וכן מפורש בשו"ע [סעי' כב] בשם שו"ת הרשב"א [ה ריח] דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא⁵, נמצא ההפרה במקומה עומדת⁶. וכמו דכשנשאל על הראשונה שניה חלה עליו. [אמנם ע' לעיל יח. ובסמוך דיש צד דלא אמרי' כן בכל דבר, ויל"ד דה"נ נתבטל ההפרה כיון דלא חל, דאין לו משמעות. ואף אח"כ לא תהני]. אבל האבנ"מ [עד ג] כתב כן רק לר' מאיר [לקמן פז:] דס"ל דמקצת ידיעה סגי להפרי. אבל לרבנן אינו יכול להפרי, כיון דיש לו רק מקצת ידיעה.

והאחרונים הקשו דהדין מפורש בשו"ע דמהני ההפרה למפרע [וקשה לאבנ"מ, ואף רע"א משמע דבא לחדש דין זה מדדידה]. והמגיה לאבנ"מ [שם ב] ואבנ"נ [שג ו] כתבו דהשו"ע איירי באופן שסבר דלא חל הקמה [והוה המשך למה דאיתא שם ברישא]. וכה"ג נחשב דיש לו ידיעה [ואף ידיעתו הוה טעות, מ"מ נתברר דבאמת היה יכול להפרי]. אבל בעלמא היכא דנשאל על הקמתו ל"מ ההפרה למפרע.

ת"ש דאמר רבא אם נשאל על הראשונה וכו'.⁸ השלמ"נ הק' [בשם ידות נדרים] דהתם גבי שבועה על שבועה, דאף השבועה השניה יש לו מציאות, וכי משכח רוחא חייל. אבל בהקמה אין מקום לשני. [וע' מה שהו' לעיל יח. האם שבועה על שבועה חל עצם השבועה]. ומשמע דהטעם דחל שניה משום דנעקר הראשונה למפרע [וע' מה שהו' בזה לעי' יח].

וע' לעיל [סז]. דהפרת הא' קלשה טובא, ובטלה לה, ואינו חל אחרי שנשאל [ואתמול היה הקמה, דהיתר חכם אינו מברר שלא היה מעולם, עי"ש]. וצ"ל דהקמה על הקמה לא קלשה טובא.

הקרא' הקשה דבאותו חרטה שנשאל על הראשונה ממילא הותר הב', ואילו ניחא ליה בשניה אין חרטה על הא'.

והשלט"ג [שבועות יא. בדה"ר] כתב דהא דנשאל על הראשונה שניה חלה עליו, היינו כשלא פירט לחכם שנשבע כמה פעמים, אבל אם החכם נתכוון להתיר את כולם בב"א מהני. [ועפ"ז י"ל דאיירי דלא נתכוון החכם להתירו].

1 והר"ן [פז:] ביאר הטעם דלא נחשב שמיעת הנדר. [ויל"ד דהכא הרי שמע בשעתו, וכי נימא דמי שידע ושכח מתחדשת שמיעת הנדר]. אבל הרא"ש [עט.] כתב דשתיקתו לא הוה קיום, כיון דלא ידע שיכול להפרי.

2 ואף דנעקר הקיום למפרע, ומהשתא היה ראוי להפרי אף אתמול, מ"מ בשעתו לא היה יכול להפרי. [ואפשר דאף למש"כ רע"א [ע' בסמוך] דאילו הפר אחרי שקיום, כשנשאל על הקמתו חל ההפרה למפרע. מ"מ היינו מכאן ולהבא. ואתמול לא היה ראוי להפרי].

3 ועפ"ז כ' דלר' מאיר דס"ל פז: דאיני יודע שזה נדר, אינו יכול להפרי אח"כ, ה"נ בעי דוקא ביום שמעו. וביאר בזה דלס"ד דהגמ' כתובות עא. קאי כר' מאיר, ולכן כתבו הראשונים הטעם דסברא סני ליה. אבל למסקנא דקאי כרבנן אי"צ טעם זה, כיון דעבר יום שמעו.

4 [ולפ"ז אם לא ידע שיכול לישאל, או דאין לו חכם הוה כאיני יודע שיש מפירין].

5 והגרא' [נג] ציין המקור כתובות עד; ובסעי' נ [ע' בסמוך] דכשנשאל על הראשונה שניה חלה עליו.

6 דהשוואל [בשו"ת הרשב"א] הק' מהגמ' סז, דמוכח דאינו חל למפרע, ו הרשב"א תי' [וכמ"ש בחי' לעיל] דמאי א' מיוחד, וכיון דגרע כח הפרת הבעל, ואינו יכול לחול אלא בשותפות, ובשעה שראוי לצירוף.

7 והשלמ"נ כתב לחלק ד"ל דהשו"ע איירי דנשאל ביום שמעו, דמהני השתא הפרתו דמעיקרא למפרע. ורע"א חידש דאף היכא דנשאל אחרי כמה ימים [דלא היה זמן כלל שראוי להפרי], מהני למפרע.

8 והאחרונים העירו [לגיר' רבה] היאך פשטין ספיקו של רבה מדברי עצמו. [ומשמע דלא נאמר על סוגיין, אלא דילפי' משבועה. וכן בעי' בע"ב דכל שאינו בזא"ז.

אבל המאירי כתב דא"א לישראל על ב' הקמות כא', דאין נשאלין על נדר קודם שחל [כדלקמן צ.], וה"נ כיון דלא אשכח רוחא לא חייל.

והמחנ"א [שבועות ז] נסתפק האם אף באופן של שבועה על שבועה אמרי' כן, והביא שכ"כ בשו"ת רדב"ז [ד צח] דאף דאין שבועה חל על שבועה לענין חיוב, מ"מ אפשר לישראל עך שבועה שניה, דהשבועה ראויה לחול.

דף סט:

רא"ש ד"ה ר"מ. פי' הרא"מ וההקמה לאו כלום היא, וי"מ חלו שניהם ולא ידעי'. [דמה שאמר 'לא תחול' לא נחשב תנאי גמור, ואינו ע"פ משפטי התנאים].

והרדב"ז [יג כב] הק' א"כ הוה כהקמה והפרה בב"א, ואמרי' בסמוך דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו³. והרמב"ם [שם] ושו"ע [רלד מג] פסקו דהוה מופר [וכפי' הראשון]. והרמ"א כתב וי"א דהוי קיום. ופי' הנ"כ דכוונתו כ"מ, ולחומרא.

ר"ן ד"ה ופשטינן וכו' ומש"ה אמרי' דלר' יוסי אפשט בעיין דלאו בתר הקמה היא, אלא בב"א. [ור' מאיר פליג מטעם אחר, כדאיתא בגמ' ואפי' לר' מאיר וכו']. וכו' וכ"ת וכו' כל היכא דליכא לישנא יתירא אמרי' בב"א. רע"א הק' דהר"ן לעיל כתב דסברת ר' יוסי דטעי שצריך לומר תמורת שלמים, א"כ שוב הוה כמו דליכא לישנא יתירא, וכיון דיכולים תרוייהו לחול, חל בב"א. והאיק פשטינן מדר' יוסי.

כל שאינו בזא"ז

רא"ש ד"ה כל שאינו. והא דאמר בתמורה, איתיה לחצאין⁴. [וכתי' הגמ' קידושין נא. דמעשר איתיה לחצאין אם אמר פלגא דחיתתה]. ותוס' [זבחים ל. ד"ה דבריו] תי' עוד דהכלל דכל שאינו בזא"ז היכא דא"א לקיים שניהם⁵. אבל הכא דמקיימי תרוייהו.

ר"ן סוד"ה בעי. ולא נתחווירו לי דברי הרמב"ם [יג כב] שפסק דהר"ז קיים. ובשו"ע [רלד מד] הו' ב' דיעות דאין כאן הקמה והפרה, ויכול לחזור להפר. ולרמב"ם קיים. והגרא [קא] כתב צ"ע. והרדב"ז פי' דכוונת הגמ' לומר דרק ההפרה לא חלה. [ודייק כן מפ' הרא"ש והמפרש שכתבו דאין באותה הפרה כלום]. [אבל צ"ב אמאי על הקמה לא אמרי' 'כל שאינו']. והכס"מ כתב דבהקמה לא אמרי' שלא חל כיון דאינה בזא"ז [כיון דל"מ הקמה אחר ההפרה], דאיכא לפרש לקולא ולחומרא, ונקטי' לחומרא. וא"ת הול"ל ספק [דרק על א' מהם אמרי' שאינו בזא"ז. וצ"ב דבשאר מקומות אמרי' דתרוייהו לא חלו, ולא הוה ספק איזה חל], ל"ל דממילא מתקיים, דשתיקה הוה קיום. והמחנ"א [נדרים לח] הק' דא"כ ינהי להפר בו ביום.

והמחנ"א כתב דכיון דמצי לקיים שעה א' ומופר לאחר שעה [וכדאיתא בסמוך], א"כ נחשב ישנו בזא"ז⁶.

- 1 והביא דברמב"ם [שבועות ו ז] משמע דיכול לישראל על השניה לפני שנשאל על הראשונה. ודחה די"ל דאף דל"מ בשעתו, כיון דלכי ישאל על הראשון ינהי למפרע.
- 2 אבל ל"ל דהיינו בשבועה על שבועה, לצד דחל חומר האיסור לקוברו בין רשעים גמורים [וכנ"ל]. אבל בהקמה אין נפק"מ בב' כלל.
- 3 ובתוס' רי"ד פי' דכוונת הגמ' דהוה כהפר בבת א', ולכן יכול לחזור ולהפר או לקיים [דכל שאינו בזא"ז]. ולא אמרי' תפוס שוין א'.
- 4 וכע"ז תי' בתוס'. וכ"ג בצ"ק בתוס' זבחים [שם]. אבל תוס' [שם] לפנינו כתבו דמשכחת בזא"ז כגון בשותפין. וכע"ז כתב הרשב"א דישנו בב"א, דאילו אמר חציה. [ומשמע דהוה כלל דכל שישנו בב"א, דבשאומו חציו חלו שניהם דאין סתירה. ואף שלא אמר חציו].
- 5 שסותרין זא"ז, ואמרי' האי מינייהו מפקת. [ובקובצה"ע [כה א] העמיד דהראשונים נח' בזה האם לולי סברת רבה היו שניהם חלים, או דאף לולי סברת רבה לא יתכן ששניהם יחולו, אלא הוה ספק איזה חל]. ובתוס' רי"ד [קידושין נ:]: הקשה בהא דאיסור בת א' חלו ב' האיסורין [ואין בזה חסרון דאין איסור חע"א], הא כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו. ותי' דהי מינייהו מפקת, וכ"ת שאינו חל כיון דאינו בזא"ז, וא"א לומר דלא יחול שום א' מהם ויהא פטור. ודוקא בקידושין אפשר שלא יחולו שניהם. [אבל תוס' [בכורות ט.] כתבו דכל שאינו שייך רק בדבר התלוי במעשה, ולא בקדושה הבאה מאליה].
- 6 ואפשר דהתם הוה חודא קידושין, ומעשה זה אינו בזה אחר זה. אבל הקמה והפרה הוה ב' גדרים בפנ"ע, וכלפי כ"א אמרי' כל שאינו, ולא חל. ושוב אין סיבה מונעת, ותרוייהו חלו.
- 7 [והגמ' כאן לס"ד דל"מ], והרמב"ם לשיטתו דפסק דמהני עכ"פ היכא דאמר לאחר שעה. וכתב דשא"ר ס"ל דלא איפשט בעי' דבסמוך. אבל הק' דמ"מ צ"ל דהוה ספק.
- 8 כיון דישנו הפרה אחר הקמה. אבל ל"מ מופר ליכי שעה, ויחזור ויקיים. [וצ"ב א"כ אדרבה הפרה תחול

והט"ז [לח] כ' דכיון דאמר קיום קודם, ודאי מהני, אלא דמיבעי האם יש כח להפרה לבטלוי.
והאור שמח תי' דאף דהדיבור סותר זל"ז, מ"מ יש מחשבה לקיום.² וקיום מהני במחשבה אבל לא הפרה [כדלק' עט.]. אבל הקשה כיון דנתכוון להוציא בפיו, לא נתכוון שיחול ע"פ המחשבה [וכיסוד הטור"א הו' לעיל ב, ועי' ש' שהאריך להביא ראיות לזה]. [ועי' קה"י מא].

והגר"ח [על הרמב"ם שם] כתב לפרש דבהקמה ל"ש כל שאינו בזא"ז כיון דהפרה אינו סותר לקיום. והגר"ח ייסד [בדעת הרמב"ם] דהכלל ד'כל שאינו' נאמר רק במקום שמצד הדין לא חל בזא"ז [ולכן אף בב"א מהני לעכב שלא יחול], וה"נ הקמה סותרת שלא יחול הפרה, א"כ אף בב"א לא חל. אבל בדבר שאינו מעכב בדין, אלא דלא יצויר בזאח"ז, מ"מ בב"א אין דבר שמונע. וה"נ הפרה אינו סותר את הקמת הנדר, אלא דכיון דהיפר גייז נדרא ואין נדר לקיים. וכיון דהקמה סותרת להפרה, והפרה אינה סותרת להקמה אמרי' דחל הקמה ולא הפרה. והחזו"א השיג דכשם שאין הפרה אחר הקמה, דכיון דהכריע פ"א שוב אינו בעלים, ה"נ אין הקמה אחר הפרה [דאף אילו נשאר נדר אחרי שהפר אינו בעלים עליו].⁶

והאחרונים הביאו מקור ליסוד הגר"ח מדברי תוס' גיטין [מב. ד"ה הא בתי'] דל"ש כל שישנו בזא"ז אלא היכא דהראשון מונע את השני מלחול, אבל מקנה לב' עבדיו הא דאינו בזא"ז הוא משום דכבר נסתלק נותן.⁸

והאחרונים [חזו"א בגליונות ועי' דבר אברהם ג' י ג] הקשו דבגמ' [שם] מקשה גבי מעשר נימא דהמרבה במעשרות לא יחול משום דכל שאינו בזא"ז [והגמ' מתרצת דאיתא לחצאין], ואף דהא דא"א להפריש מעשר אחר מעשר הוא משום דליכא טבל. וביארו האחרונים דאף במעשר יש דין שלא יוכל לחול יותר מעשירית. ונחשב סתירה.¹⁰

בעי רבה, מי אמרי' כמ"ד מופר ליכי למחר. משמע דאם אמר להדיא קיים ליכי היום ומופר ליכי למחר מהני. [וצ"ב הרי למחר אינו זמן הפרה, וכדבסמוך. ויל"פ דמתפרש לשונו שיהא מופר באופן דיהני למחר, וכמ"ש בגמ' כמ"ד מהיום]. אבל הרא"ש משמע דדוקא כשלא אמר להדיא מהני. ועי' קר"א ואחרונים.

הרש"ש [בסמוך] פי' דפשיטא דכשאמר שלמחר יהא כן, רצונו שהיום לא יהא כן.¹² [וכדאיתא

ולא הקמה].

ועוד יל"ד דאף דמהני לזמן, מ"מ כשעושה מעשה לעולם אינו בזא"ז. דהוה הקמה שונה. [ומסתבר דאפי' למ"ד דקידושין פקעי בכדי, [עי' לעיל כט.] אפ"ה ב' שקדשו בב"א דאמרי' כשבזא"ז].

1 וכע"ז כתב הקרית ספר דכיון דלא מצי שניהם לחול, האי דמפיק מפיו קודם חל. [ואם אמר מופר ליכי וקיים ליכי בב"א, הוה הפרה. וזה דלא כגמ' דתליא בדבריה].

2 [וכיון דמחשבת הפרה אינו כלום, כלפי המחשבה לא אמרי' כל שאינו]. והעירו דכיון דסותר את עצמו בב"א אינו נחשב מחשבה כלל.

3 והשלמ"נ הביא בשם היד שואל דכיון דשתיקה מקיימת הוה כמו דבר דממילא, ודעת תוס' [בכורות ט] דלא אמרי' כל שאינו בזא"ז.

4 [ואף דבכל מקום כל שאינו בזא"ז, ושניהם לא חלים. הכא אמרי' דמהני שהפרה לא תחול, ואף דאין מניעה שההקמה תחול].

5 וביאר החזו"א דאף דבאמת אין כאן נדר, מ"מ אילו היה נדר לא היה בעלים. ועוד כתב החזו"א דאילו היה אפשר לקיים אחרי הפרה, הנדר לא היה פוקע, אלא מיתלא תליא האם יקיימו.

6 והחזו"א חידש דהטעם דל"מ הפרה אחר הקמה, משום דהתורה נתנה לו זכות פעם א' להפר. ולא דחלות נדר שהוקם סותר להפרה. [ויל"פ דהגר"ח נקט הטעם דל"מ הפרה אחרי קיום דהוה נדר מחוזק, ולא חסרון בעלות. א"נ כוונת הגר"ח דאין לנו טעם לומר כן].

7 וכע"ז כתבו תוס' זבחים ל. [הנ"ל] דכל שאינו בזא"ז היינו כששניהם סותרים. [אבל תוס' שם כתבו כגון המקדש וכו' וכן קיים ליכי, ויל"ל דכוונתו דאף סתירה מציאותית נחשב דסותרים].

8 אמנם עיקר כוונת תוס' גיטין לפרש דהתם חל בב"א כל א' חציו, כיון דאין בזה סתירה [וכמ"ש תוס' זבחים, ועי' מש"כ הרא"ש לעי']. אלא דבסו"ד התוס' הוסיפו 'ועוד דממון ראוי לחלק ואית' לחצאין, כדאמר גבי מעשר'. [ויל"ל דהחילוק בין הת' ע"ד החילוקים הנ"ל].

9 ועד"ז הקשו ממש"כ תוס' בכורות ט. לדון דיצאו שני בכורות בב"א דכל שאינו בזא"ז, דהא דהשני אינו בכור הוא משום דהראשון פטר רחם, אבל אין בזה סתירה. וכן יל"ע מדברי התוס' רי"ד [הנ"ל] דדן דאינו בזא"ז משום דאין איסור חע"א, ויל"ד בגדר אאחע"א.

10 וצריך לחלק ממש"כ תוס' גיטין הנ"ל, דהא דאינו יכול למכור דבר ב' פעמים, שכבר אינו שלו. אבל יש זכות מתחילה לעשות כמה מעשה מכירה, ואין מניעה וסתירה בב' המכירות כלל. משא"כ מעשר דמתחילה אין חיוב ליותר ממעשר.

11 ועי' חזון יחזקאל [זבחים בסופו]. ועיל"פ ע"פ מש"כ דיסוד הגר"ח מיוסד ע"פ דברי תוס' זבחים ותוס' בגיטין, שבאו לפרש את הגמ' דאיתא לחצאין. א"כ י"ל דזה נתחדש רק בדברי התרצן.

12 וצ"ב דאולי רצונו שלא יהא הקמה ולא הפרה, ושיוכל להקים או להפר אח"כ.

בבעי' דאח"כ]. אלא דקיי"ל [לק' עט.] דהפרה בלב ל"מ, ורק קיום בלב מהני. אלא דהגמ' מסתפקת האם מהני אף לענין הפרה, דדיינים לכוונה כאמירה, דמכלל לאו אתה שומע הן.

דף ע.

אמר לה מופר ליכי למחר, דהא קיימי'. הרש"ש ביאר דכוונת הגמ' דעכ"פ גילה דעתו, והקמה שבלב מהני. ולכן לא אמרי' 'הא לא אמר'.

הר"ן כתב דמחר אינו זמן הפרה. ובחי' ר' שמואל [יח ד] הק' לדעת הסור [הו' לעיל סט.]. דאם נשאל על הקמתו, יכול להפר אף אחר כמה ימים, דכיון דקיים מתבטל יום שמעו. א"כ ה"נ מה איכפת לן שעברו כמה ימים כשהנדר קיים, ואינו יכול להפר. וכתב דהטור איירי היכא דנשאל על הקמתו [ונתברר דלא היה דבר לעכב הפרתו]. אבל היכא דההקמה קיים, בכלל ההקמה יש שתיקה ביום שמעו. ועוד דכיון דהוא גרם להקמה, נחשב שעבר יום שמעו, דאינו אונס [משא"כ בסוגיין דהוה טעות].

א"ל מופר ליכי מחר וכו'. הרמב"ם [יג כב] ושר"ע [מו] פסקו דאינו מופר. והרמ"א הגיה ו"א דהוה מקויים. ומשמע דכוונת השר"ע דאינו מופר בלשון הזה, אבל יכול לחזור ולהפר. וכ"כ הש"ך [בנה"כ] דיכול לחזור ולהפר. אבל הס"ז [מ, ודרישה, וגר"א קב] כתבו דאף כוונת הרמב"ם ושר"ע דהוה מקויים [והשיגו על הרמ"א].

או דילמא למחר מהיום קאמר. רע"א [שר"ת ק קמד בסוגריים] נסתפק האם מהני הפרה לאחר שעה [וכקנין לאחר ל'], או דאמרי' דלאחר שעה ליתא לדיבורא, וכלתה דיבורו [וכדלעיל מח: דהדרא סודר]. ורע"א נטה דאף בדיבור שייך כלתה. [וע' בר"ן כט: גבי מקדיש לאחר ל', ובמש"כ שם]. ורע"א כ' די"ל דבסוג' הוה כמפר האכילה והנאה של מחר, דחל הפרה מיד להנאה של מחר. [והאחרונים העירו דמ"ש מהא דקיי"ל לק' פב: דאין הפרה לחצי נדר]. ולפ"ז אף שמקיים את הנדר עד מחר, הרי מפר היום את הנדר של מחר. [וצ"ב נידון הסוגיה, אמאי תליא האם כולו יום בר הפרה].

אבל רע"א הביא דבגמ' לקמן עב: מבואר דמהני הפרה שאומר 'לכי שמענא'. וכן נקטו האחרונים [חי' ר' שמעון כב, קה"י גיטין יח] דל"ש כלתה בדיבור. וביארו דאף שהדיבור עבר, מ"מ עיקר הדיבור הוא ההסכמה, וההסכמה קיימת.

קיים לכי שעה. הרשב"א כתב דאפי' לא אמר כן בב"א, אלא חזר ואמר מופר ליכי לפני סוף היום. והרמב"ם [יג כב] כתב וכשעברה שעה אמר מופר ליכי, משמע דהעמיד כן את ספק הגמ'. והלח"מ כתב דדא ודא אחת היא. וכתב דהרמב"ם למד כן ממה שהגמ' מביאה מהתפסה דנזיר. והמחנ"א [לח] דייק דברי הרמב"ם דקאי דוקא שאמר לאחר שעה, אבל אם אמר בשעתו מהני. וכ"מ בגר"א [קג].

אבל התוס' ר"ד כ' דאיירי דוקא בבת א', אבל אם אמר כן לאחר זמן ל"מ, דאין הפרה אחר הקמה. [ואף הקמה לזמן].

מי אמרי' כיון דקיימו קיימו. הריטב"א כתב דכמו כן האומר שדי נתונה לך היום, ולמחר תהא שלי, קנה המקבל לעולם. דכיון דפסקה פסקה [וכמ"ש הריטב"א גיטין פג. בשם הרא"ה, ע"פ הגמ' לעיל כט, וע' מש"כ בזה לעיל כט.]. ומבואר מדברי הריטב"א [דהצד הזה בגמ'] דאמרי' דההקמה לא פקע בכדי, ואין הפרה אחר הקמה².

והריטב"א [לעיל כט, י. בדה"ר] כתב דספק הגמ' דאפשר דגזיה"כ היא, דא"י להפר כל שקיים שעה סתם, כיון דלא התנה דרק לשעה. אבל בלא"ה איסור פקע בכדי.

הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני. הראשונים פי' דהוה כהקמה דגלי אדעתא דניחא ליה. וכ"ה מסקנת הגמ' [נזיר כא:] דהוה כאומר קיים ליכי. אבל המקשן בנזיר שם הוכיח מכאן דבעל מעקר עקר, ואם יחול הפרתו א"כ אף נזירותו שהתפיס בו יתבטל. ולכן אינו יכול להפר. והאר"ש [יג יב] דן אם

1 והוכיח דל"מ הפרה לפני שנדרה, ואף לר' מאיר דבעלמא אדם מקנה דבר שלב"ע, הכא גרע דכלתה דיבורו.

2 ויל"ד דתליא בגדר הא דל"מ הפרה אחר הקמה, האם הוא משום דהנדר מחוזק. או דאינו בעלים להפר. עכ"פ כתב הריטב"א דאף דאמר להדיא דיש לו זכות אח"כ ל"מ [כיון דלא התנה, או דאף כשהתנה אינו מתחלק, כיון דל"ש קנין פירות בקיום]. [וילה"ע דהראשונים כט. כתבו דקונם פרטי פקע בכדי, אבל קיום דקונם פרטי לא פקע בכדי. ויל"פ דאין בידו להתנות ולחלק, כיון דקיי"ל [לק' פב:] דאין קיום לחצי נדר].

הבעל נשאל על נזירותו, האם עצם הנזירות הוה הקמה, ונחשב נשאל על הקמתו, או דהוה הקמה בלבד.¹

כמאן דאמר קיים ליכי לעולם. האור שמח [יב יט] כתב דיש לדחות דהיינו רק בנזירות, דכיון דאין נזירות פחות מ' יום, ע"כ ניחא ליה בנזירות זו. אבל בשאר נדרים י"ל דהוה כאומר קיים ליכי לשעה, ויכול להפר. אבל הביא דהרמב"ם לא חילק בזה.

בזה יפה כח האב מכח הבעל. הק"נ [פ"א ה] והבית מאיר [הו' בשלמ"נ סח.] הק' מכאן לדברי הרמב"ם דיפה כח האב דמפר אף נדרים שאינן עינוי נפש או בינו לבינה.

נתרוקנה

האחרונים [חי' רא"ל מלין כג, חי' ר' שמואל טז] חקרו בגדר נתרוקנה, האם נחשב יורש זכות הבעל על כל נדר², או דיוורש את הרשות לענין נדרים, ומקבל ממנו את זכותו באשה. או דהאב מיפר מחמת חלקו שיש בה, כיון דנסתלק הבעל. והביאו דנח' הרשב"א והמאירי [סז]. האם כשהפר הבעל ומת נחשב הפרה אחר הפרה, או דנתחדש זכותו מדין נתרוקנה.

רא"ש ד"ה מת האב. ואין לה הפרה עד שתנשא. הרש"ש דייק דלשתנשא יכול להפר אף הנדרים שנדרה בעודה ארוסה [ולא נחשב קודמין, ודלא כפוסקים, וע' לק' עב.]. אבל י"ל דכוונת הרא"ש למה שנדרה אח"כ, דאינה ברשותו בעל עד שתנשא. ולפ"ז מבואר דשייך גדר נתרוקנה להחשב ברשותו, אף למה שתידור אח"כ.

מ"ט³. לא נתרוקנה רשות לבעל. פ' הרא"ש דהול"ל בעל מאב. ובתוס' [מכת"י] הוסיף שנסמך פרשת הפרת הבעל להפרת האב. [וע' מה שהק' בקר"א]. [ולכאורה יהני נתרוקנה רשות לאב אף בנדרים שתידור אח"כ, ואף דלא חל דין שותפות].

והריטב"א [סז]. כתב דהא דאמרין נתרוקנה לאב [ולא לבעל], דמן האירוסין אב עיקר, דנודרת על דעתו. והבעל טפל, דאינו נודרת לגמרי ע"ד הארוס, אלא שהתורה עשאתו [לבעל] סניפין לאב. ומש"ה כשמת קודם הפרה נחשב כמאן דליתיה, ונתרוקנה. [וצ"ל דהיינו בתר ילפותא דהכא].

בנעוריה בית אביה. בר"ן משמע דהטעם דל"ש נתרוקנה משום דהיא עדיין בבית אביה [ומשמע דזכות האירוסין סגי להפר, אלא דהיא ברשות אביה]. אבל בגמ' [בע"ב] ילפי' דאף בגרות לא נתרוקנה זכות לבעל. ואף דיצאתה מרשות אביה.

רא"ש ד"ה ומנא לן. דהוה מסתבר למימר כיון דיצאה מרשותו וכו'. מבואר דאירוסין הוה יציאה מרשותו לענין הפרה לבד, ולא רק שזכות הבעל מעכב. [וע' מש"כ בזה לעיל סז].

ומשמע ברא"ש דקמ"ל דמתחדש זכות האב, ואף שיצאה שעה א'. ומשמע דלא בעינן לגדר יירושה' מהארוס. אבל הרא"ש [סח.] פי' נתרוקנה שמריק ונתן לחבירו. ואפשר דהיינו דוקא בנדר שלא נדרה בחיי ארוס, או שלא שמע ארוס. [וע' בגמ' בע"ב].

ובחי' ר' א"ל מלין [כג] חקר בזכות האב אחרי שמת הארוס, האם [גדר הדין] שנתבטל זכות הבעל, וממילא חוזרת לבית אביה [כיון שלא נשאת]. וזכות האב הוה כמו קודם אירוסין [דאירוסין אינו יציאה גמורה מרשות האב וע' מש"כ סז]. או דאף השתא זכות הבעל מעכב, אלא דנתחדש 'נתרוקנה', והאב בא מכח הבעל.

והביא דבפשוטו נחלקו בזה ר' יחיאל [הו' בסמ"ג וטור, הו' לעיל סח.] והרמב"ם, דרבינו יחיאל כתב דאף דקודם אירוסין האב מיפר כל הנדרים, אחרי שנתארסה ונתגרשה מיפר רק נדרי עינוי נפש ושבינו לבינה. [ומבואר דאף מה שנדרה אח"כ הוה מדין נתרוקנה]. אבל הרמב"ם [יא י] כתב דהאב מיפר כמו קודם אירוסין, ומשמע אף בשאר נדרים.

אבל דעת בי"ה [לעיל סט.] דבנדר שהוקלש ל"ש נתרוקנה, וע"כ דנחשב שגוף הנדר עובר מהבעל לאב⁴. ור' א"ל כתב דמבואר [בע"ב] שכשהארוס שמע נחשב שזכה בנדר. וכתב דבזה

1 וכתב דלס"ד בגמ' בנזיר [הנ"ל] דעצם ההתפסה נחשב הקמה, א"כ כיון דנשאל על הקמתו מהני. אבל למסקנא עדיין יש להסתפק.

2 [היכא דנדרה בחיי ארוס, דל"ש שיהא לו זכות בהם]. [ובחי' ר' שמואל כתב דל"פ דזכות השותפות מתפשט על כל רשות הנדר].

3 ובתוס' ר"ד כתב דקו' הגמ' 'מ"ט', ולא מנלן. דכיון דלא מצאנו קרא דנתרוקנה. ולפ"ז קושיית הגמ' רק בטעם הדין.

4 [ויש לדחות דהסברא בנדר קלוש, דלא מתחדש כח הפרה קלוש]. ורא"מ כתב בזה ב' צדדים, האם כח

בעינן שהאב יזכה מכח הארוס, ולפ"ז נתחדשו ב' גדרים נתרונה. א' דחוזרת לבית אביה [כיון דבטלה רשות הבעל, או דנחשב דהאב יורש רשות הבעל]. כלפי נדרים שתידור אח"כ. וב' אבל כלפי נדרים שכבר זכה הארוס [שנדרה בחייו, ועכ"פ באופן ששמע], בעי גדר ירושה על גוף הנדר. וכן נקטו האחרונים בדעת הרמב"ם, דאם נדרה שאר נדרים בחייו ארוס, ומת, הבעל אינו מיפר. דל"ש נתרונה במה שלא היה לארוס זכות. [ורק כשנדרה אחרי מיתתו יכול להפר].

דף ע:

מקיש קודמי הוי' שניה. הלח"מ [יב א] הק' מכאן לרבינו יחיאל [הנ"ל], דמשנתארוסה ונתגרשה אינו מיפר אלא נדרי ע"נ ובינו לבינה, ואף דקודמי הוי' ראשונה מיפר כל הנדרים, ואילו בגמ' מבואר דהוקש, ואין היקש למחצה. והשעה"מ [שם] תי' דשאני הכא דגלי קרא.

ואימא ה"מ נדרים שלא נראו לארוס. פי' הר"ן והרא"ש [ושא"ר] שלא שמעם הארוס הראשון. ומשמע דנדר שלא שמע הארוס הוה כמו שנדרה ברשות האב. אבל הקר"א כתב דל"פ נדרים שלא נראה לארוס, שלא נדרה בחייו³. [וכ"כ הלח"מ יא יט]. ובחי' רא"ל מלין כתב דבראשונים משמע דאם לא שמע הארוס, מהני זכות האב לבד להפר, וכמו מה שנדרה אח"כ [דקמ"ל קרא דממילא חזרה לבית אביה, ולא מכח הארוס. א"נ דהוה גדר נתרונה, דהאב יורש את כל רשות הבעל]. ודוקא היכא דהארוס שמע וזכה בעי' שהאב יפר מחמתו.

ובדעת הראשונים מבואר דע"י השמיעה נחשב הנדר לארוס. והאחרונים העירו דלצד [עב:]: דבעל מיפר בלא שמיעה [וכ"פ הר"ן עג.], א"כ אמאי נחשב דהוה נדר ידיה ע"י שמיעה. [ומבואר דמ"מ נחשב שייכות לנדר ע"י שמיעתו].

אבל הר"ץ [בשיטמ"ק] נקט דנראו לארוס היינו שהבעל היפר. וגרס וה"מ נדרים שלא נראו לארוס [בניחותא], וכתב דכ"ד הרמב"ם. דק"ל כב"ה דכיון דנראו לארוס ל"ש נתרונה [וכדעת הרמב"ם [יא יט] דב"ה פליגי אף בהפר הבעל ומת].

מבנעוריה נפקא. מבואר דדין נתרונה דנדרים שנדרה אחרי מיתת הארוס נלמד מ'בנעוריה'. [משמע דמתחדש זכות האב ממילא, ולא מכח האב. אבל ברא"ש משמע דהוה גילוי על הדין נתרונה].

אלא שקידשה כשהיא בוגרת [והרא"ש גרס 'ואח"כ הגיע הזמן'. וכ"פ הר"ן]. דארוס אינו מפר לבד, אלא שבהגעת זמן ואוכלת משלו, לר' אליעזר [עג:]: נודרת ע"ד. [ועי"ש בסוגיית הגעת זמן]. אבל התוס' ר"ד ביאר דארוס מפר נדרי בוגרת לבד, וכן במת אביה. דהיכא דנדרה אחרי בגרות ומיתת הבעל, זכות האב אינו מעכב עליו.

בוגרת בל' יום סגי לה. כרב הונא [כתובות נז:]: והר"ן כתב דלמסקנא סגי ב"ב חודש וששהתה וכו'. ותוס' [כתובות נז: ד"ה בגרה] הקשו דאף כשקידש נערה, עד שיעבור י"ב חודש הוה בוגרת. ותי' דכיון דנתקדשה בנערות יש י"ב חודש משעה שתובעה. אבל דעת הרמב"ם [אישות י יז] דנערה שנתקדשה, ובגרה תחתיו, נותנים י"ב חודש מיום שבגרה [אף בלא תביעה].

דף עא:

נתארסה בו ביום. הריטב"א כתב דאע"ג דאסור להתארס לאחר, משום הבחנה [כדאית' ביבמות מג⁴]. והנמוק"י ושיטמ"ק [בשם רנב"י] הוסיפו דבדיעבד לא מפקי' מיניה⁵. ומשמע דאילו

וזכות האב בנדר הוה מדין נתרונה, ונחשב שמיפר בכח זכות הבעל. או דאחרי שירש זכותו נחשב נדר של האב [וכן משמע בריטב"א הנ"ל, דנסתלק המעכב. אבל בריטב"א [הו' לעיל סח:]: נקט דהלשון נתרונה הוה משום שמקבל ממנו זכות האב].

1 ובחי' ר' שמואל תלה במח' הרשב"א והמאירי [לעיל סז:]. האם נתרונה נחשב שנתחדש זכות הפרה מחודש. א"כ אף בנדרים אלו.

2 ובחי' ר' שמואל העיר דאף לדעת הרמב"ם קשה, שההיקש קאי אף בנדרים שנדרה בחייו הארוס. ואף לרמב"ם אינו מיפר כל הנדרים.

3 וע' רשב"א [עא בהשמטה] שדן בזה.

4 והמרחשת [ב ב ו] נתקשה כיון דאסורה לו האיך יפר. וכתב ליישב למ"ד דמונין משעת כתיבת הגט, י"ל דנכתב הגט קודם [וכע"ז כ' החשק שלמה]. [וצ"ב דלא משכחת בזה 'אפי' למאה'. ובאמת המרחשת העמיד דבריו על הברייתא עב.].

5 וצ"ב דבפשוטו בעי גט [אא"כ ברח], ע' בראשונים יבמות לז, והו' ב' דעות בשר"ע [אה"ע יג י']. [ובמש"כ דאם כנס אין מציאין, צ"ב דבכנס ודאי מפרשים עד שיעבור ג' חדשים. ואולי ס"ל דבקידיש בעי גט,

מפקעין אינו יכול להפר. והגר"א [אה"ע יג יב] כתב די"ל דהמשנה קאי כר' יהודה ור' יוסי [יבמות מב:] דאין הבחנה מהאירוסין [והריב"ש העמיד את הגמ' בע"ב דוקא שהארוס עצמו החזיר].

ובשר"ע [רלד ה] מבואר דבחיבי לאוין או עשה, אם הפר מופר. והב"ח כתב דאף לכתחילה מפר, אבל הש"ך [י] כת' דבעמוד והוצא קאי, ולכן לכתחילה לא יפר [וכמו שאינו חייב מזונות, יבמות פה.]. והש"ך [שם ט] כ' דל"ש ערוה דרבנן. אבל הגר"א [רלד ו] כתב דחכמים עשו חיזוק לדבריהם בשניות דאינו מפר. ואף דחיבי לאוין יכול להפר [ויל"ד האם היינו בכל איסור דרבנן, או רק שניות דהוה ערוה דרבנן].

ובגמ' יבמות צ: איתא דנשאת ע"פ ע"א ובא בעלה, כל הדרכים האלו בה, ואינם מפירים נדריה. דרחמנא אמר דבעל מיפר נדריה כדי שלא תתגנה. הכא תתגנה ותתגנה.¹

בו ביום. פי' הר"ן דשמע הארוס או שמע אב. וכן מבואר בגמ' עב. דלמקשן איירי בשמע ארוס ראשון, והגמ' דוחה [דלצד דגירושין כהקמה] בשמע אב.

והרש"ש [בע"ב] הביא דבשמע הארוס צריך שארוס האחרון יפר בו ביום. והרש"ש הק' דמבואר דהיכא דלא שמע האב ומת בו ביום, ונתרוקנה לאב ומהני הפרת האב אפי' לאחר כמה ימים. וכת' דמבואר דארוס אחרון שאני, דנחשב כרעיה דראשון [וכמ"ש הר"ן בסמוך בשם קצת ראשונים], ולכן בעי להפר באותו יום שמיעה.⁴ וכ"כ האר"ש [יג כ]. ולפ"ז מבואר דנחשב שעבר יום שמעו אף היכא דלא היה יכול להפר נדרים בסוף היום [וע' מש"כ בזה בע"ב]. אבל החזו"א [קלו ה] נקט דהטעם דוקא משום דנתרוקנה רשות לאב, ועבר יום שמעו של אב.

מנלן דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון וכו'. ומבואר דס"ד דכיון דהראשון זכה בנדר, הארוס האחרון אינו יכול להפר. וצ"ב אמאי לא יפר, הרי מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. וכל ארוס מיפר בקודמין ע"י שותפות האב.⁵ וע' ר"ן.⁶ [ואף למסקנ' מבואר בר"ן דהא דמפר הוא דין חדש, דהוה כרעיה דראשון, ע' בסמוך ר"ן ד"ה אביה ובעלה].

אבל הס"ז [רלד כד בס"ד] כתב [באופן אחר, ודלא כר"ן] דכיון דהראשון שמע ושתק ולא היפר, הוה כאילו קיים לה הנדר. [ואף דמת באמצע ולא עבר יומו. דכיון דהיה מוטל עליו להפר, ולא הפר נחשב קיום]. ושמואל יליף מקרא דמהני.⁸

והטור הביא בשם הרמב"ם [יא יט] [דאף כשלא היפר האב], כששמע ארוס ראשון א"י להפר בשותפות, אבל אם שמע ומת אין האחרון יכול לבטל. והטור חלק. והס"ז [כד] ביאר דקושייתו מהגמ' כאן דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון, ותניא כוותיה דשמואל. והס"ז כתב דהרמב"ם לא פסק כשמואל, דהא הספק דגירושין כהקמה [עא:] מוכח דקאי בלא שמיעה [וע' בר"ן עב.].

אבל הב"י כתב דסברת הרמב"ם משום דשמע הארוס ולא הפר, ועבר יומו, אינו יכול להפר.

ובכנס סגי בהפרשה בעלמא].

1 [והדרכ"מ [אה"ע טו] כתב בדעת הטור דשניות הוה מדרבנן כערוה, ולחומרא לא תפסי קידושין, שאם קידש אחר בעי גט משני. וא"כ לכאורה אינו יכול להפר. ובדברי הש"ך כאן מבואר דלא חשש לזה. ואפשר דרק לענין קידושין החמירו].

2 הא דהשני אינו מיפר הוא משום דאינה אשתו כלל. וטעם הגמ' קאי אראשון. ומבואר דס"ד דהגמ' דאף דזינתה [ונאסרה עליו, ואינו מחוייב במזונותיה], מ"מ הוה אשתו. ויכול להפר. קמ"ל תתגנה ותתגנה. אבל הרשב"א [יבמות צ.] פי' תי' הגמ' דהטעם דנודרת ע"ד בעלה משום דלא תתגנה, וזו דלמיפק קאי אינה נודרת ע"ד.

3 ולכאורה הוה רק מדרבנן דל"מ הפרה. ובשאר נשים אסורות לא תקנו. [וע' תוס' יבמות פט. ד"ה מאי].

4 ובעי להפר ביום שמיעת הראשון. אבל הביא בשם ר' אהרן דבעי דוקא שיאסר בו ביום, דלא שייך נתרוקנה היכא דכבר בטלה זכות הפרתו. אבל אם אירס ולא שמע את הנדר עד לאחר כמה ימים סגי. דגדר נתרוקנה אינה הפרת הראשון. ולא בעי יום שמעו דראשון.

5 והשיטמ"ק [בשם רנב"ן] כתב כלומר שאין אומרים בכה"ג נתרוקנה רשות לאב, הואיל ובשעת הפרה היא ארוסה לאחר. [וצ"ב].

6 ומשמע דהארוס האחרון אינו יכול לזכות בנדר, כיון דיש עליו כבר דין ארוס קודם. ולא דמי לכל הפרה בקודמין. ועוד אפשר דל"ש בזה נתרוקנה, דלעיל ע': ילפי' דין נתרוקנה מקודמי הויה שניה. אבל כלפי מצב שכבר מאורסת ל"ש נתרוקנה, והנדר אינו ברשות האב. [ולא משמע כן בר"ן].

7 ואף דהוה אונס ביום אחרון, נחשב קיום. [ויל"פ דיש ראייה מדלא הפר מיד, אלא דהקילה תורה עד סוף היום, וכרמב"ן ה' לע' סו:].

8 בפשוטו משמע דהוה גזיה"כ דלא נחשב שעבר יום שמעו. ועוד יל"פ דכיון דארוס שני כרעיה דראשון, ונתחדש זכות הפרה דיליה, לא נחשב קיום. [וכסברת הרדב"ז גבי גירושין לצד דלאו כהקמה, ע' בע"ב].

[ומה שכתב הטעם דהארוס זכה בנדר לאו דוקא]. וארוס שני זוכה, אף דשמע ארוס הראשון. והב"ח הוסיף דדוקא בהיפר האב, ושמע ארוס מת הארוס, דעת הרמב"ם [הל' טז] דבעינן שלא ישמע הארוס [ע' לעיל סט].

ר"ן ד"ה ודילמא. כמאן דליתיה דמי ומפר אב [והרשב"א כתב דלפ"ז הלשון דארוס אינו מיפר לאו דוקא, שהרי א"צ להפרי', א"נ וכו' במקום ארוס לא מצי אב להפר לחודיה. ומשמע דהר"ן נסתפק בכל מקום דהארוס אינו זוכה להפר, האם מעכב על האב. והאחרונים הביאו מדברי הרמב"ם [ור' יחיאל] [הו' לעיל סח]. דאב מיפר כל נדרים, ובעל מיפר רק נדרי עינוי נפש ובינו לבינה. ובארוסה אף דהבעל אין לו זכות להפר, מהני לעכב על זכות האב².

והר"ן [לקמן עה]. נסתפק בשומרת יבם [למה דקי"ל דרשות היבם לא אלים להפר נדריה], האם האב יכול להפר³. והר"ן הכריע ממש"כ [בסמוך בע"ב] דהיכא דהפר הבעל ומת [לבי"ש, ע"פ פי' התוס'], אף שנתארסה לאחר האב מפר, אלמא דאב מיפר היכא דליכא זכות לארוס. והקרא הקשה אמאי לא הביא הר"ן אף הכא⁴.

ובחי' רא"ל מלין [כג] דן דגדר נתרוקנה הוא שהאב מיפר בזכות הבעל. ולכן זכות הארוס אינו מעכב על האב, כיון דיש כאן הפרת ארוס.

תניא כוותיה וכו'. [ע' ר"ן ורא"ש ושאר דפירושו ההוכחה מהברייתא דאירי בשמע הארוס. ולר"ץ בשיטמ"ק נראו לארוס היינו שהארוס הפר. אבל התוס' ר"ד ל"ג תניא כוותיה. והברייתא קאי בפנ"ע].

שמע אביה והפר לה, אביה ובעלה מפירין נדריה. הרשב"א דייק דאף האב צריך לחזור ולהפר חלקו. דכיון דבטלה הפרה ראשונה [כיון דאינו ראוי להצטרף⁵], והאב צריך לחזור ולהפר, ולכן בעינן בו ביום.

אמנם לעיל [סט]. נקטו הראשונים דהיכא דהפר האב, סגי שהאב חוזר ומפר חלקו של בעל לחוד. צ"ל דכיון דיש ארוס אחרון, צריך גדר צירוף. אבל דעת הר"ן [לעיל סח; סט]. דהיכא דהוא קיים לא בטלה הפרתו, אף היכא דאינו ראוי לצירוף. והאחרונים דנו דלפ"ז צ"ל דלאו דוקא ואי"צ לחזור ולהפר חלקו⁶.

ר"ן ד"ה אביה ובעלה. פירשו קצת הראשונים [וע' שיטמ"ק בשם פירוש, והב"י [רלד טז] כתב דכ"ד הרמב"ם [יא יט]] וכו'. אבל לדעת הרמב"ן [לעיל סט]. בהפר האב, ומת ארוס, יכול האב לחזור ולהפר בו ביום. [וע' מש"כ בזה לעיל סט]. ולפ"ז י"ל דה"נ הארוס האחרון מיפר בו ביום, ולכן מהני אף דהנדר הוקלש [ואין תוספת חידוש בארוס אחרון]. וע' ב"ח. אבל הט"ז [רלד כב] כתב דס"ד דכיון דחזרה ונתארסה גרע, וכה"ג ל"מ בו ביום. וקמ"ל הרמב"ם דמהני, וכדעת הרמב"ן.

השו"ע [טז בשם הרמב"ם] פסק [דאם הפר האב, ועברו כמה ימים⁷, ומת הארוס], דאם חזרה ונתארסה בו ביום⁸, ארוס האחרון מיפר.

והב"ח הק' דדעת הרמב"ם דבעי הפרת האב והבעל בחד יום [הו' לע' סז. וסח.], א"כ האיך מהני הפרת הארוס אחר כמה ימים. והדרישה תי' דנתרוקן חלקו לאב, ונחשב עי"ז יום שמיעה אף לאב [ואף שאינו יכול להפר]. ומהני כשחוזרת ונתארסה, דארוס אחרון מיפר ביום שהיפר ראשון. אבל הט"ז [כב] תמה בזה, וכתב דע"כ הרמב"ם איירי רק ביום שמיעת האב [וסמך אמש"כ ברישא, ודוחק. ודלא כשו"ע].

בא"ד אבל הכא חזינו להאי ארוס אחרון ככרעיה דראשון, אע"ג דאיקליש ליה. ובפשוטו

- 1 ועוד כתב הרשב"א כגון שהפר האב או הבעל, דכיון דאיקליש לא נתרוקנה זכותו לאב. [וסיים דהראשון עיקר, דהאב מיפר].
- 2 ומ"מ לא אמרי' שיפר לבד כשעדיין לא שמע הארוס [אף דנחשב שלא זכה בנדר, וע' לקמן עג: אי ארוס מצי מיפר בלא שמיעה].
- 3 [והטור ושו"ע [רלד יא] פסקו דהאב יכול להפר].
- 4 ובפשוטו הר"ן כאן קאי בתחילת ספיקו, ואה"נ נפשו הספק מהא דלקמן.
- 5 ובטלה הפרה כשאנו ראוי לצירוף [עי' סט. ובסמוך]. והר"ץ [בשיטמ"ק] הוסיף דנחשב שהיפר בלא שותפות, שהרי השני לא שמע.
- 6 והחז"א [ע' בסמוך] כתב דצריך ששניהם יפירו חלקו של בעל.
- 7 דאילו הוה ביום שמעו, מהני לרמב"ן, וכ"פ השו"ע שם. אבל הט"ז [כב] תמה בזה, והעמיד דוקא ביום שמעו.
- 8 ומ"מ בעי דוקא נתארסה בו ביום, דכיון דמת הבעל נחשב הנדר ברשות האב. ואף דהאב אינו יכול להפר, דבנדר קלוש ל"ש נתרוקנה.

ביארו האחרונים דארוס אחרון אינו בא מכח האב, דמיפר מדין נתרוקנה, אלא דנחשב המשך זכות הבעל הראשון [ועד"ז ביארו הרש"ש והאו"ש [הנ"ל] דבעי להפר ביום שמיעת הראשון]. אבל החז"א [קלו ב,ד] הקשה דאין לבעל שני שום קשר עם הראשון. וכתב ד'כרעיה' לאו דוקא, והארוס האחרון מיפר משום זכות האב, ומדין קודמין. אלא דכוונת הר"ן דהוה דין א'. ואף דלבי"ה ל"מ נתרוקנה בנדר קלוש, דלא נתנה תורה חילופי דינים במקום דקליש. אבל משותפות לשותפות לא איכפת לן [ואינו חילופי דינים]. וביאר דאף דהאב לא זכה בנדר [דאין נתרוקנה], מ"מ שייך שהארוס יזכה ממנו, כיון דהאב יש לו זכות בבתו. אלא דזכות זה ל"מ אלא לענין שותפות. ולפני שנתארסה ליכא שותף.

אבל הטור [רלד טז] השיג [על דברי הר"ן] ולא נראה', דכיון דאינו יורש חלק מפני קלישותו, האין יכול לחזור ולהפר. ומבואר דנקט דהארוס הב' מיפר מכח האב [וכדין קודמין], והק' דכיון דהאב אין לו כח, האין יפר מכוחו.

ובפי' הרא"ש [וכן תוס' מכת"י, וכ"כ הר"ן [בע"ב] בשם תוס'] כ' דבי"ה פליגי אף ברישא, דארוס שני אינו מפר נדר קלוש.

רא"ש ד"ה ונתארסה בו ביום. מילתא אחריתי היא. ולפ"ז יש כאן ב' דינים ברישא, בלא הספיק אפי' לאחר כמה ימים [ואף דשמע האב, כיון דהאב הפר, ומתחדש זכות הפרה. וע' מש"כ בזה הר"ן סח.]. [וע"ע תוס' מכת"י]. וב' אף בשמע הבעל, דוקא בנתארסה בו ביום.

והאחרונים הקשו לדעת הקצת ראשונים [דהו' בר"ן] דארוס אחרון מיפר נדר דאיקליש ואף דהאב אינו יכול להפר [לבי"ה], א"כ [בהפר האב, ולא שמע הארוס] אמאי בעי נתארסה בו ביום, הרי האב אינו יכול להפר, והארוס שני זוכה מהראשון. והמלא הרועים נקט דנקטו בו ביום משום ב"ש³. והחז"א הוכיח מזה דהארוס זוכה מכח האב [ע' לעיל]. ודנו ליישב לצד דנתבטלה הפרת האב [ע' לעיל סח:], דהאב צריך לחזור ולהפר חלקו בו ביום⁴.

שמע בעלה והפר לה. כ"ג הר"ן [והרא"ש בפי' הב'], ואף בזה איירי שנתארסה בו ביום, אלא דלבי"ה נסתלק הארוס, ואב מפר לחודיה [וע' מה שביאר בזה הר"ן, דאף שמת ובטלה הפרתו]. אבל הרא"ש [בפי' הא'] גרס שמע אביה, ולפ"ז היינו רישא, אלא דאיירי דלא נתארסה.

דף עא:

ר"ן ד"ה ומיגז. כיון דאיסתלק ליה ארוס מהכא, תו לא חזי האי נדרא לארוס כלל, קם ליה אב בלא ארוס. ואף שההפרה בטיילה, מ"מ נסתלק הארוס. וכע"ז כ' בחי' ר"א מן ההר דלבי"ה כשהפר ארוס ראשון כבר נסתלק מחלקו, דמיגז גיז. ואף דכשמת בטלה לה אותה הפרה, ושב כל הרשות לאב. שהרי לא נשאר חלק לארוס ראשון שנאמר שאחרון יהא במקומו. ואע"ג דמיגז צריך לחזור ולהפר שכבר בטלה לה הפרתו.

והרשב"א [בהשמטה] כ' [דאף כשלא היפר האב] דכיון דשמען ארוס ראשון, א"כ האב יורש כוחו של ארוס. ולכן א"צ לארוס הב'. ושוב כת' דאפי' לא שמען ארוס, מ"מ שייכות היה לארוס בהם, ונתרוקנה, דהאב יורש כחו. ודוקא בנדרים שנדרה אחרי מיתת ארוס הא' מפר ארוס שני, דומיה דראשון. אבל הק' דבמשנה מפורש דבעי ארוס אחרון, ול"מ האב לחוד. וכ' דצ"ל דמתני' כשהפר האב או הבעל, וכבי"ה. [אבל דעת שא"ר דהמשנה איירי כפשוטו. ויל"פ דס"ל דכיון דארוס שני הוה כרעיה דראשון, הוה כאילו הבעל קיים. ול"ש נתרוקנה].

בא"ד אבל בתוס' פי' וכו'. [וע"ע תוס' מכת"י, ועד"ז ברא"ש]. דברי שא נח' דלבי"ה שמיגז גיז, ולבי"ה מיקליש קליש [וכיון דקליש ארוס אחרון אינו זוכה]. ובסיפא בנדרים שנראו

- 1 וכן הרא"ש [בע"ב] כתב מה לי אב ובעל ומה לי לחודיה, משמע דאין מקום כלל לחלק. [וכן מבואר דעת תוס' הו' בר"ן בע"ב].
- 2 והחז"א הוסיף דכשמת פרחת כח הפרה דיליה, והאין יחזור ויתחדש. וע"כ כשחזרה ונתארסה, זכות הארוס הוה מכח האב. ואם אין לאב זכות האין יזכה לארוס.
- 3 [אבל בשו"ע סעי' טז הו' לעיל מבואר דאף להלכה בעי בו ביום].
- 4 שנתרוקנה עליו [אף דהוה כמה ימים אחרי שמיעתו הראשונה]. ואף דל"מ הפרתו בלא צירוף ארוס שני, ועדיין לא נתארסה.
- 5 [והרשב"א הק' דבכל מקום משמע דכשלא שמען ארוס חמיר משמען ארוס].
- 6 שהרי ל"מ הפרת האב [בארוסה], אף דלא שמע הארוס.

לארוס ראשון [אף כשלא היפר], דלבי"ש אב לחוד מיפר [דארוס שני אינו זוכה במה שכבר זכה ראשון], ולבי"ה ארוס שני.

וכן הרמב"ן כתב דבסיפא נח' בנדרים שנראו לארוס, דשמע הארוס ולא היפר, דלבי"ש אפי' נתארסה אב מיפר לחודיה. והרמב"ן פי' דנח' עוד דלבי"ש מיגז גיז, ואפשר להפר כל חלק לחודיה, והאב מיפר חלקו, וחוזר ומיפר חלק הבעל. ולבי"ה מיקלש קליש וצריכין להפר יחד.

והר"ן [עה. ד"ה כשם] הביא מדברי התוס' לבי"ש דהיכא דלא זכה ארוס שני, האב מיפר לבד. ולמד דה"ה דהאב מיפר במקום יבם. והאחרונים העירו דהר"ן הביא ראיה זו רק מדברי התוס' [לדעת בי"ש]. וצ"ב דאף לפי הא' הדין כן, דכיון דמיגז לא ירש שני, והאב מיפר לחוד. אמנם הר"ן כתב טעם דלפי הא' דכבר נחתך חלק הארוס, ועי"ז מהני.

והאחרונים כת' ד"ל דמהני מדין 'נתרוקנה', ונחשב שהאב יש לו אף חלק הבעל בנדר [ולפי' כוונת הר"ן דאף במקום יבם שייך נתרוקנה].

גירושין כהקמה

הר"ן [ד"ה איבעיא] פי' כי היכי דמכי לא הפר ביום שמעו כמאן דאוקמיה¹. [דכיון דיודע שמסתיים זכותו להפרה, השתיקה הוה קיום]. ובחי' רמ"ש כתב דאף נישואין כהקמה כיון דיוצאת מרשות האב ולא הפר². והביאו דל"מ בתרגום יונתן³.

והרש"ש ביאר דהצד דלא הוה כהקמה משום דנתרוקנה לרשות אב, וסמך דהאב יפר⁴. [ומשמע בר"ן דהא דעבר יום שמעו הוה כהקמה משום שיודע שמאבד זכותו להפר. אבל אם נאמר דשורש הדבר אומדנא שהיה מוחה, ושיערו עד סוף היום. א"כ מה ראיה כשגירש בבוקר]. ויל"ד האם נחשב הקמה היכא דלא זכר את הנדר בשעת גירושין].

אבל השיטמ"ק [עב. בשם ר"ץ] כתב דהא דגירושין כהקמה, כיון דשונאה, נתכוון לקיים בלב⁵ [לק' עט].

למאי נפק"מ וכו' ואהדריה. משמע דאם לא החזיר אין נפק"מ האם חל חלות קיום. והעירו מכאן לדעת הראשונים [הו' סט.] דחכם אינו יכול להתיר [לאשה] נדר שקיים הבעל, הא יש נפק"מ האם הגירושין הוה קיום שלא יהי התרה אחרי שגירש⁶.

והרמב"ן [משפט החרם] כ' [דמבואר הכא] דנתגרשה בו ביום, הבעל א"י להפר אחרי שגירש. ולא אמרי' שנדרה ע"ד בעלה. והוכיח מזה דהנודר ע"ד חבירו אינו יכול להפר כל היום, אלא דוקא בבעל קבעה התורה כן גדר הפרה. וכיון דנתגרשה ויצאה מרשותו נתקיים מיד.

ואהדרה ביומיה. פי' הר"ן דאל"כ כבר עבר יום השמיעה וכו'. החזו"א [קלו ו] הקשה דהשתא מיפר מדין שזכה מהאב, דארוס שני הוקש לראשון דמיפר בקודמין בשותפות האב. וכמו בנתארסה לאחר.

וכ"מ פשטות הש"ע [רלד יז] דאפי' שמע ארוס ראשון, אם לא שמע האב, אפי' נתארסה לאחר כמה ימים, אביה ובעלה מפירין נדריה. וכ"כ הפרישה [לה] דכשנתארסה לאחרים, אפי' לאחר כמה ימים יכול להפר. והחזו"א הקשה דאף כשחזרה ונתארסה לו לא גרע מאחר. וכה"ק האר"ש דמ"ש הוא מאחר. והאר"ש כתב דע"כ אף נתארסה לאחר בעי בו ביום

1 ויל"ד לפי' האם מהני לישראל לחכם על קיום של גירושין [דהא הר"ן [כתובות, ע' לע' סט.] כת' דבשתיקת יום שמעו ל"מ היתר חכם].

2 והא דבעי קרא דבעל אינו מפר בקודמין איירי בנדרים שלא שמע האב. א"נ אילו היה בעל מפר בקודמין לא נחשב יציאה מרשותו, כיון דסומך שהבעל יפר. [וכסברת הרש"ש].

3 דהתרגום יונתן [במדבר ל ז] כ' אם היה תהיה וכו', אם תנשא לאיש ונדריה עליה [ואיירי בנישואין, ודלא כרבה סז., ובפסוק ח ואם נדרה אחרי שנשאת], ולא הפר אותה אביה, עד שתשנא. כשתנשא לאיש יתקיים. [וקצת משמע דהנישואין הוה קיום. ויש לדחות דכוונתו דאין מי שיפר, וכמו נדר אלמנה וגרושה. וכן צ"ל דבקרא לא כתיב דהנדר יקום, אלא הוה תוספת של התרגום].

4 ויל"ע לפי' כשהאב הפר ואיקלש וגירש [דלבי"ה האב אינו יכול להפר, דלא מהני נתרוקנה], ומ"מ [לדעת קצת ראשונים בר"ן בע"א] ארוס אחרון מיפר, ולא אמרי' גירושין כהקמה.

5 וכ"כ הלבוש [רלד יט] דכיון שגירשה ודאי לא היה דעתו להפר לה, דמה לו ולנדריה של עינוי נפשה שיפירם, הא שנאה.

6 ובהג' מהרש"ם כתב לחדש דדוקא בבעל דעלמא ל"מ שאלה [אחר הקמה], כיון שנודרת ע"ד. אבל גדר הפרת ארוס אינו משום שנודרת ע"ד [ע' מש"כ בהקדמה, ולק' עג:]. ולכן אף הקמה ידידיה לא אלים.

[כדתנן במשנה], ומש"כ השו"ע אחר כמה ימים איירי כשלא שמע ארוס.

והרש"ש ואר"ש הוכיחו מזה דגדר הפרת ארוס שני הוא משום דהוה כרעיה דראשון [וכמ"ש הר"ן בשם קצת ראשונים דארוס שני זוכה אף בנדר דאיקליש], והמשך זכות הפרת דראשון. ואינו מקבל זכות הפרה מחודש¹.

אבל האר"ש הק' דהרא"ש לא ס"ל כקצת ראשונים דהביא הר"ן [בע"א], וארוס שני אינו זוכה בנדר דאיקליש. ותי' דהרא"ש ס"ל [לעיל סט.]. דבטלה הפרת האב, ואף האב חוזר ומיפר חלקו. ולכן בעי דלדידה יהיה יום שמעו.

אבל החזר"א נדחק לפרש דבעי ביומיה משום דשמע האב, שלא יחשב שעבר יום שמעו של האב. אבל האר"ש [יג כ] הקשה דברייתא [עב.]. איירי אף בלא שמע האב, ואפי' הכי בעי בו ביום.

רא"ש ד"ה שמע [הוד' עב.]. דוקא ביומיה, אע"ג דלא היתה תחתיו בסוף היום. וכ"כ הר"ן [ד"ה ואהדרה] אף דבסוף היום לית' ברשותיה דבעל וכו'. ויל"פ דנחשב דיש כאן שתיקה כהקמה, דהיה לו שהות ולא היפר, ועי"ז עבר יומו [וכ"כ הרדב"ז ע' בסמוך], אבל האפיק"י [א יז ד] הק' דבסוף היום אינו בעלה כלל. והוכיח מזה שאיבד זכות הפרה דיליה, כיון שעבר יומו אף דליכא הקמה.

בא"ד ומיהו בירושלמי וכו' דשעות שאינן ראויין להפרה אינן עולות מהמנין. דדעת הירושלמי דלא בעי' ביומיה, וכמו גבי נשתתק². ומבואר ברא"ש דהבבלי פליג, דבעי דוקא בו ביום, ואף שאינו ראוי להפרה.

והגר"ט [סא] חקר האם אף היכא דנאנס ע"י לסטים וכדו' נחשב דאינו יום שמעו, ודן דתליא במח' הנ"ל. וכ' דל"ל דהיינו דוקא כשהיה לו שהות להפר [ודעת הבבלי דאונס ביום אחרון אינו אונס לענין זה], אבל אם היה אונס מתחילה ל"מ [והק' מהגמ' לק' עו: גבי שבת, ע"ש].

אבל המאירי [עח:] הביא את הירושלמי, ומשמע דהבבלי לא פליג. [וכן הריטב"א סח. נקט בפשיטות דאם נטרפה דעתו בחצי היום, כשיחזור יכול להפר].

ובשור'ת הרדב"ז [מכת"י קנב] כ' לחלק דכשגירש אינו אונס, ועי"ז גרם שיעבור היום³. אבל בנשתתק ה' אונס⁴, ומה לי נאנס שלא שמע, ומה לי נאנס שלא היה יכול להפר⁵. [וע' ח' ר' שמואל יח ד].

והאחרונים הקשו מכאן לדברי הטור [הו' לעיל סט.], וכ"כ התוס' הרא"ש שם [דאף כשנשאל על הקמתו, כיון שלא היה יכול להפר בסוף יומו, יכול להפר כשנשאל. [וע' ח' ר' שמואל דנתקשה בזה. אבל למש"כ הרדב"ז ניחא].

רא"ש ד"ה ושמע. ומיהו בירושלמי וכו' ע"ד דר' יוסי בר'י [לקמן עז.]. נותנין לו כ"ד שעות. ופי' מפרשי הירושלמי דהיינו השלמת כ"ד שעות, וכ"ד התוס' הרא"ש [סט.]. אבל בתוס' הרא"ש [שם] נסתפק [דהיכא דנשאל על הקמתו] דיכול להפר לעולם, דהא ליכא יום שמעו⁶. או דילמא שאלתו הוה כשמיעת הנדר.

ר"ן ד"ה ואהדרה ביומיה. ה"ה אחר, אלא מילתא דשכיחא נקט. אבל הריב"ש [תסב] הביא בשם הריטב"א [דבדוקא נקט אהדרה הוא, דבאחר איכא איסורא דהבחנה לקדש תוך צ' יום. והוכיח מכאן דאין דין הבחנה בגרושת עצמו. והגר"א [אה"ע יג יב] כתב דהמשנה קאי

- 1 [וארוס שני אינו יכול להפר מדין זכות האב בקודמין [ועי"ז יתחדש יום שמעו. דכיון דיש לו זכות כרעיה [ואף כשעבר יום שמעו ואינו יכול להפר, נחשב ברשות הארוס, ואין זכות לאב].
- 2 [והאחרונים דנו אמאי לא יהינן הפרה בכתב או ע"י הרכנה או שליחות. וע"ע לקמן עב.].
- 3 ואף לצד דגירושין לאו כהקמה, היינו כשהחזיר ביומו, והפר [הוא או ארוס שני]. אבל כשלא החזיר ביומו, הרי גרם שיעבור יום שמעו. [ויל"ע מתי נחשב שקיים, הרי בסוף היום לא היתה אשתו. אלא דהוה הקמה בשעה שגירש, בתנאי שלא יחזיר ויפר].
- 4 [ואונס דיום אחרון הוה אונס, א"נ הכא דבעי 'מעשה שתיקה' לקיים. אבל בגירש הוא גרם, ואינו אונס. וכמו שהלך לישון מרצון].
- 5 ומשמע דגדר הדבר דכיון דאונס פקע יום שמעו. [וע' מש"כ לעיל סט. בדעת הטור היכא דקיים נדרו].
- 6 והרא"ש [בפסקיו ז] כתב דראוי להחמיר כמ"ד עד סוף היום. אבל בזה מ"ד מעת לעת הוה לחומרא, ולדברי הרא"ש יש להחמיר.
- 7 [והרא"ש לשיטתו דנחשב שמיעה, אף כשלא ידע שיכול להפר. אלא דלא עבר יום שמעו. דלסברת הר"ן דלא נחשב שמיעה, א"כ כשיודע לו הוה יום שמיעה. ונח' הרא"ש והר"ן האם 'שמיעה' הוה עצם הנדר. או ידיעה דמוטל עליו להפר].

כר' יהודה ור' יוסי דבאירוסין אין דין הבחנה, אבל הגמ' כאן נקטה כהלכה. אבל הראשונים¹ במשנה כתבו דאירי שאירס באיסור. [ויל"ד האם הריב"ש והגר"א נדחקו להעמיד כשקידש בהיתר, או דס"ל דאילו היה באיסור לא היה יכול להפר, ע' במש"כ במשנה].

דף עב.

ר"ן ד"ה אי רישא. אלא גווי דמצי לאפוכי. **הגהש"ס** הק' דאף בזה אפשר לכתוב ב' צדדים, שתק וגירש למחר. והרש"ש תי' דכוונת הר"ן דאין טעם לכתוב כן, דמ"ש גירושין ממיתה. ודוקא היכא דלא עבר יום שמעו יש מקום לחילוק ביניהם.

ת"ש נדרה וכו' בו ביום וכו' בשלא שמע ארוס ושמע אב. **הסמ"ג** [לאוין רמב, הו' בב"י] הביא דמוכח דבעי הפרת הבעל באותו יום ששמע האב, וכדעת הרמב"ם [יב יז, הו' לעיל סז. וסח.]. והלח"מ [יב יז] תמה דכוונת הגמ' שלא יעבור יום שמיעת האב קודם שנתארסה, אם לא הפר הרי ע"י האב נתקיים הנדר. אבל בעלמא [אחרי שנתארסה] לא איכפת לן שלא יהא אותו יום. אבל האר"ש [יב יז] כתב דמ"מ יש לדייק דמשמע [במשנה²] דנתגרשה בו ביום, של הנדר. אבל אם נתגרשה יום אח"כ ל"מ. ומוכח כרמב"ם דבעי הפרת בעל וארוס ביום א'.

א"ה וכו' אפי' לאחר ק' ימים נמי. וכ"פ השר"ע [יט, וכן יז] דאם לא שמע האב ולא הבעל, ונתגרשה ונתארסה אפי' לאחר כמה ימים. והגר"א [מג, מה] ציין לסוגיין. [ומשמע דיש בזה חידוש, דס"ד דל"ש נתרונה אחר כמה ימים. ולא הוה מדין קודמין בעלמא].

הכא בנשואה עסקינן, דאין הבעל מיפר בקודמין. [ע' ר"ן דהיתה נשואה או בא' או בשניה. וע"ע שיטמ"ק³]. ובפשוטו משמע דבנשואה אם גירשה והחזירה, נחשב קודמין כלפי אישות זו. והמאירי הביא בשם התוס' דסברת המקשה דלא נחשב קודמין, כיון שנדרה תחתיו, אע"פ שנתגרשה. וקמ"ל התרצן דבנשואה אף זה נחשב קודמין.

אבל הריטב"א [כתובות נט.] הביא י"א דנשואה שגירשה והחזירה, מיפר מה שנדרה בנישואין ראשונים, כיון שנדרה תחתיו [אף למסקנא]. ולפ"ז צ"ל דהכא איירי דוקא בהחזיר באירוסין, דאינו מיפר אלא בשותפות.

ר"ן ד"ה אמרי. אי ארוסה בתחילה ונשואה בסוף וכו' דאין הבעל מיפר בקודמין. הרש"ש דייק דרך משום שגירשה נחשב קודמין. אבל בעלמא אף אחרי נישואין יכול להפר מה שנדרה באירוסין, דנחשב תחתיו. והא דאין הבעל מיפר בקודמין קאי במה שנדרה קודם אירוסין⁴. וכע"ז דייק מלשון פי' הרא"ש [לקמן פח:], וכן מהרא"ש [לעיל ע. במשנה, וע' מש"כ שם]. אבל הביא דלשון הרמב"ם [יא כ] וטור ושר"ע [רלד י] מבואר דאף בכה"ג נחשב קודמין, דהוה קודם שנשאת. וכ"כ בשיטמ"ק [סז. בשם פירוש⁵], וכן הריטב"א [ר"פ]. והשלמ"נ כתב דאף דברי הר"ן והרא"ש יל"פ דס"ל דנחשב כה"ג קודמין.

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. אבל הרשב"א וכו' דכי תנן בו ביום משום שמיעת ארוס וכו'. והט"ז [כד] כתב ליישב [לטור, דפסק דגירושין הוה ספק וכרמב"ן] דאף דקיי"ל כשמואל, אבל לא קיי"ל כמש"כ במשנה⁶. והט"ז כתב דמשו"ה הרמב"ם [ע' לעיל עא.] לא פסק כשמואל.

דף עב:

דרך ת"ח. השיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דסתם תלמיד חכם כשר במעשיו ומחזר להפריש בני אדם מן

- 1 **ריטב"א**, שיטמ"ק בשם **רנב"י**, **נמוק"י**. [ואי נימא דהריב"ש בשם הריטב"א פליג, וס"ל דכה"ג אינו מפר, ילה"ק סתירת דברי הריטב"א].
- 2 אבל בברייתא לא גרסי' נתגרשה בו ביום. אלא נתארסה בו ביום.
- 3 והגר"א [רלד לה] כתב דע"כ איירי דחזרה ונתארסה, דאם חזרה ונשאת פשיטא, דאפי' בלא גירושין אינו מיפר בקודמין מאירוסין.
- 4 וכן מבואר בפ' רבינו הלל [לספרי עמ' קח] לחד גירסא. אבל י"ג שם איירי דוקא היכא דהיפר האב מאירוסין. ומהני הפרת הבעל מנישואין להצטרף. [וע"ע כע"ז לקמן עב:].
- 5 דאף מה שנדרה בעודה ארוסה, נחשב קודמין, ואף ביום שנשאה.
- 6 והט"ז כתב דלא קיי"ל כשמואל 'לענין גירושין'. ורע"א הגיה עליו דקיי"ל כשמואל בעיקר דינא, דהא תניא כוותיה. אלא דלא קיי"ל כוותיה בפ' המשנה. [וע' לעיל עא. דהט"ז ביאר סברת החולק על שמואל משום דכיון דהראשון לא היפר הוה כהקמה, דכיון דעבר יום שמעו ולא הפר, ואף דעבר באונס. א"כ סברת גירושין כהקמה הוה כוותיה במקצת].

העבירה.

והריטב"א כתב קמ"ל דשני הפרות אלו מצטרפות, הואיל ותרווייהו מאירוסין. והאחרונים נתקשו דפשיטא, ומה ס"ד שלא יצטרף. [וע' בר"ן ד"ה ת"ש וכן, דלצד דאיירי באומר 'לכי שמענא' יש חידוש דמצטרף אף דחל אחרי נישואין, אמנם הריטב"א לא פי' כן].

ר"ן ד"ה דרך ת"ת. שלאחר שנשאת א"א שתהא הפרה לנדריה. בפשוטו היינו אף בנדרים שנדרה בעודה ארוסה, דהוה קודמין. אבל הרש"ש [הנ"ל] דייק מדברי הר"ן [לעיל בע"א] דנדר שנדרה באירוסין לא נחשב קודמין. וכתב דלפ"ז דאיירי אנדר שנדרה קודם שנתארסה. והרמב"ם [יא כ, וכן טור ושו"ע י] כתבו שמיפר שנדרה משנתארסה. [ומבואר דאף זה נחשב קודמין]. והפוסקים ביארו דהאב כבר היפר נדרים שלפני אירוסין¹. ועוד פי' הב"ח [הו' בש"ך] דאף לצד דארוס מיפר בלא שמיעה, היינו דוקא במה שנדרה אחרי אירוסין, אבל ל"מ כשנדרה קודם אירוסין [דלא זכה בנדרים אלו כלל].

והרמב"ם [שם] כתב דאם היפר האב, והבעל לא שמע עד שתכנס לרשותו, הבעל א"י להפר. והגר"ט [ס] דייק דאם הבעל שמע מהני, ומהני הפרתו אף אחר נישואין. וצ"ב דכיון דנשאת אין כאן צירוף להפרת האב. וביאר דע"י 'שמיעת' הבעל הושלם הפרת האב² [דשמיעה הוה הפרה במקצת]. ובשעת שמיעה היה יכול להפר³. ועוד יל"פ דע"י שמיעה מצטרף הפרת הבעל לאב, וע"ד מש"כ הרמב"ן [סט]. דאף כשמת, מהני באותו יום הפרת האב להצטרף. ובפי' רבינו הלל [לספרי עמ' קח] [לחד גירסא] כתב דהיכא דנדרה מאירוסין, והיפר האב ונשאת, הבעל יכול להפר. ולא נחשב קודמין.

הפרה בלא שמיעה

בעל מהו שיפר. הרא"ש ור"ן כתבו דה"ה אב. וכ"כ שא"ר, וכ"כ ר"א מן ההר והלח"מ אף בדעת הרמב"ם. אבל המהרש"ל [בביאור הסמ"ג ל"ת רמב] דייק מהרמב"ם דבאב ודאי צריך שמיעה, דגבי אב כתיב ושמע והניא, אבל בבעל כתיב ושמע אישה ביום שמעו, משמע דקפיד איום ולא אשמיעה. וכ"כ הפרישה [מ]⁴.

ר"ן ד"ה בעי. כגון שלא שמע ולא ידע כלל וכו'. האחרונים דנו המשמע דכוונת הר"ן דסגי בכל ידיעה. אפי' מפי הכתב וכדו'. וע' שיע' ר' שמואל. והביא דמרבינן בספרי דאפי' השמיעהו אחרים הוה שמיעה⁵.

ר"ן אמר רבא. דאי שמעינהו הול"ל נדר פלוני ופלוני. [וע"ע תו"ט]. ורע"א כתב דאם שמע חייב להפר קודם שעבר יום שמעו, ואף אם קמ"ל דצריך להפר תוך היום קודם נישואין, מ"מ אין חידוש במה שדרך ת"ח להפר.

ר"ן ד"ה והא לא שמע. כיון דלא באו לכלל היקם, אבל הכא וכו'. הרש"ש דייק דאף לצד דהפרה צריך שמיעה, אבל הקמה ל"צ שמיעה. וביאר דלא כתיבא ביה שמיעה. אבל החת"ס כתב [להיפך] דבקרא דקיום כתיב [פסוק ח] ושמע אישה ביום שמעו, וכפל לשון שמיעה לעכב. ובחי' ר"א מן ההר [עה, וכן עג]. מבואר דהנידון האם הקמה מהני בלא שמיעה תליא בנידון האם הפרה מהני בלא שמיעה. וכן נקט רע"א⁶.

והקרא כתב דלסברת הרא"ש [ד"ה הרי, וכן לק' עה]. דל"מ קיום קודם שחל הנדר, משום דהוה הקמה בטעות, א"כ ה"ה כשלא שמע לא יהני הקמה. [אבל הרש"ש כתב דמ"מ מהני

1 אמנם בחי' ר"א מן ההר כתב דהאב אי"צ להפר נדרים קודם שתתארס, כיון דאינה יוצאת מרשותו, ויכול להפר אף אח"כ.

2 ועד"ז ביאר הא דמהני לרמב"ם [ע' לעיל סח]: כשהיפר הארוס ומת אם שמע האב קודם מיתתו, דע"י שמיעת האב הושלם הפרת הארוס, וע"ז האב מיפר חלקו [בלא דין נתרוקנה]. אמנם כשהאב היפר ומת, הארוס אינו יכול להפר, אף דכבר שמע [והושלם הפרת האב]. וביאר דהפרת הארוס ל"מ לחוד בלא שותפות, ודוקא הפרת האב או בעל בנשואה מהני לחודיה [כשאין מי שמעכב].

3 וכ"כ השיטמ"ק [עא]. בשם ר"ץ דאינו השני שמע, נחשב 'הפרה בשותפות', ואינו מתבטל כשמת.

4 אבל הס"ז [כז] תמה ע"ז [וכתב דתלמיד טועה כתבו].

5 וע"ש שדן דאי שמיעה אינו מעכב אמאי בעי קרא. והאור"ש דחה דדרשי' דמהני קיום. [וי"ל דיחשב יום שמעו, ואינו יכול להפר אח"כ].

6 וכתב רע"א דה"ה דמהני כשאומר שיתקיים לכי שמענא [אם יש לו טעם שלא להקים מחר. דסברת דילמא מטרדנא ל"ש].

כשמפרט שאם נדרה כך וכך. וע' לקמן עה.].

והק' **הרש"ש וחי' בית מאיר והקרא"א** א"כ אמאי לא אמרי' לרבנן דהוקשו להדדי, ויחשב לא בא לכלל קיום. ובחי' **ר"א מן ההר** [שם] הוכיח מזה דהקמה תליא בהפרה. והבי"מ הביא [בשם תלמידו] לתרץ דמ"מ הנדר בא לכלל היקם, דאילו ישמע יכול להקים. ואף שהוא עדיין אינו יכול להקים.

ר"ן ד"ה ת"ש וכן. אבל בעל וכו' אבל הכא דאב היפר חלקו קודם שנשאת, ובעל נמי צרפה וכו'. [וכ"כ **הרשב"א**]. ונתחדש בדברי הר"ן דהיכא דהאב היפר מקצת, הבעל [אחרי נישואין] יכול להפר בקודמין¹.

והקרא"א הק' דכיון דנשאת בטלה הפרת האב, ואינו יכול להצטרף לבעל, וכמו בהיפר האב ומת, דהבעל אינו יכול להשלים הפרתו [וכמו שנתבאר לעיל סח:]. והברכ"ש [ל] כ' דאף דהפרת האב אינו יכול להצטרף להפרת בעל, מ"מ כיון שעשה מקצת הפרת הבעל, מצטרפת להפרת האב. ועי"ז נחשב שאין הפסק ביניהם, והפרת האב אינו מתבטל².

ובשיע' **ר' שמואל** הק' דהאיך מהני הפרה לכי שמענא, אמאי לא יחשב דבר שלא בא לעולם, דאין לו זכות להפר קודם שמיעה, וא"כ היאך יחשב כלל 'מעשה הפרה'.

בא"ד ואפשר נמי, משעה שהיפר לה הוא דחיללא. ועי"י שמיעה חל למפרע [וכ"כ **התוס' רי"ד**]. וכן הרא"ש כתב דמהני למפרע, אבל הקרא"א כתב דכוונת הרא"ש דמהני מכאן ולהבא עי"י המעשה הראשון. וביארו **האחרונים** [ברכ"ש כט ב] דהוה רק תנאי שישמע, אבל עצם הזכות הפרה הוה אף בלא"ה.

והברכ"ש כ' דהתי' הא' בר"ן פליג דס"ל דהשמיעה הוה 'חלות', והו' כחצי הפרה. אלא דמ"מ נצטרף לעיקר ההפרה.

ומ"מ הר"ן [סוד"ה אורחיה] כת' דגבי אב ל"מ כי אמר לכי שמענא, דכבר יצאתה מרשותו. והשיטמ"ק [בשם פירוש] הביא י"מ דאף באב מהני לכי שמענא, וכתב דטעות הוא דאב לאחר נישואין לאו בר הפרה הוא בשעת שמיעה³. [וע' שלמ"נ בדברי המפרש].

בשול"ת רע"א [קמד] הוכיח מסוגיין דמהני הפרה לאחר ל', ואין בזה חסרון כלתה בדיבורו [וע' מש"כ בזה לעיל ע.]. והברכ"ש [כח ג] כתב דהיינו לצד הראשון בר"ן. אבל לצד דמהני למפרע ל"ש בזה חסרון כלתה.

ר"ן ד"ה הכא. פי' בתוס' וכו' דאמר בהדיא בטל ליכי לכי שמענא⁴. הברכ"ש כתב דהיינו לת' הא' דלעיל, אבל לצד דמהני למפרע, ע"כ לא איירי דאמר לכי שמענא. [וכ"מ בתוס' רי"ד]. אבל בשיע' **ר' שמואל** כתב דאף לצד דחל למפרע, מ"מ מהני רק להפר את הנדר מכאן ולהבא [ואם אכלה עד עכשיו הוה באיסור]. והוכיח כן מקוש' הגמ' למה לי מן השתא. [וצ"ב].

שליח להפרה

אישה יקימנו דברי ר' יאשיה. תוס' [ב"מ צו.]⁵ ביאר סברת ר' יאשיה דכיון דכתיב תרי זימני 'אישה' למעוטי שליח. א"נ דלשון 'בעליו' ו'אישות' משמע הוא דוקא ולא שלוחו. והרמב"ם פסק דה"ה באב לא מהני שלוחו. והלח"מ הק' מנלן.

רע"א [גיטין לב] הוכיח מסוגיין [דלולי קרא] מהני שליחות להקמה, ולא אמרי' דמילי לא מימסרין לשליח.

- 1 [דלא כפשוטו מש"כ הריטב"א דארוס מיפר בקודמין, כיון דהוה סניף להפרת האב]. ולא אמרי' דבנשואה הוה פרשת הפרה חדשה.
 - 2 ובשיע' **ר' שמואל** [בסו"ס חי' הגר"ש] ביאר דכיון דנצטרף 'מעשה' הפרת הבעל, אף דליכא 'חלות' הפרה. והוכיח מזה דסגי שהבעל מיפר את חצי השני, עי"י שנחשב בבת א'. ודלא כפשוטו הראשונים [לעיל סח:]. דבעי הפרת שניהם לגמור ההפרה.
 - 3 וכמו שאינו יכול להפר נדרים שנדרה השתא, ג"כ אינו יכול להפר נדרים שנדרה מאירוסין. וכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת.
 - 4 וכ"כ **הרשב"א** הביא בשם **תוס'**. אבל הביא דתוס' כתבו גבי אפוטרופוס דאי"צ לומר לכי שמענא. והרשב"א הקשה מ"ש.
 - 5 אבל בקוש' **התוס'** נקטו דיש הכא 'שום דרשא', משא"כ בשאלה בבעלים.
- ובתוס'** [יבמות קא: ד"ה וקראו] הקשו דנילף דאין שלוחו של אדם כמותו. ותי' דיש כמה [עי"ש] כתובים הבאים כא' דאין שליחות. [ויל"פ דנתחדש בכל הנך דהוה מצוות שבגופו, ולא סגי שיתייחס עליו המעשה].

וע"כ דכל החסרון מילי הוא רק בשליח שעושה שליח [ודלא כמהר"ט א קנז].

והרמב"ם [יג ט] והפוסקים [רלד ל] פסקו דאין הבעל יכול לעשות שליח לא להקמה² ולא להפרה, כר' יאשיה. וביארו הפוסקים [וכ"כ פסקי הרא"ש ז] דהוה לחומרא מדאורייתא³. אבל רע"א הק' דאמאי פסקו כן אף גבי הקמה, דהוה לקולא דל"מ הקמה ע"י שליח⁴. והשלמ"נ⁵ הביא לתרץ [בשם האחרונים] דהקמה הוה כעין נדר, ואף לר' יונתן לא מהני נדר ע"י שליח, וכדמבואר בב"י [או"ח תלד ה]⁶, ועי"ש בפוסקים. [וכן ציין המנח"ח תו ט].

וההפלאה [כתובות עד]. הק' לר' יאשיה דל"מ הפרה ע"י שליח, א"כ לא יהני בתנאי, דמידי דליתא בשליחות ליתא בתנאי, כדאמר' בכתובות שם. והביא דהראשונים [כתובות עב, שו"ע רלה] נקטו דמהני הפרה בתנאי. [וכע"ז הקשה היאך מהני נדרים ונזירות על תנאי⁷]. ובאמת רע"א [שם] נקט דלר' יאשיה ל"מ הפרה בתנאי, והא דהפוסקים הביאו דאם לא נתקיים התנאי בטלה ההפרה הוה לחומרא כר' יונתן⁸.

וההפלאה [וכן הפנ"י כתובות נז] תי' דרק במידי דהוה מעשה, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, בעי כל פרשת תנאים. אבל הפרה דהוה דיבור מהני תנאי. וקרוב לזה כ' השיטמ"ק [נזיר יא]⁹.

והחת"ס הביא דברי הרמב"ן [ב"ב קכו] דבתנאי שבין אדם לעצמו אי"צ משפטי התנאים.

רא"ש ד"ה והא. דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליח. בחי' בית מאיר הגדיר דלא שייך שליחות אלא בפעולה ומעשה או דיבור, אבל השמיעה דהוה בלא פעולה ל"ש שליח כאילו הוא בעצמו שמע¹¹.

והקצות [קפב א] הביא דברי התוס' ר"ד [קידו' מב:] דהביא שהקשו דיהני שליחות לכל מצוות, לישב בסוכה ולהניח תפילין עבדו. והתוס' ר"ד תי' דהמקום צווה שיעשה המצוות בגופו, והאיך יפטר ע"י שליח, ולא יעשה כלום¹².

והאחרונים [או"ש שלוחין א] ביארו תי' התוס' ר"ד דכוונת התורה שכל א' מישראל יניח

- 1 אבל החת"ס [יו"ד שכא] כתב דל"ל דילפי' מהכא דבעלמא ל"מ. וע' באמרי בינה [נדרים כו].
- 2 והגור"א [עב] ציין דכתיב אישה יקימנו. והקור"א כתב דלתי' הב' בתוס' [ב"מ הנ"ל, וכן הו' ברמב"ן ב"מ שם ב' תי'] דכל מקום דכתיב אישות, ה"נ מוכח כן. אבל לתי' הא' בתוס' דמשום יתור אתינן עלה [וכ"כ הר"ן ותוס' הרא"ש נזיר יב], הא גבי קיום אין יתור. וכתב דמ"מ לא גרע מקיום בלב. [ויל"ע בזה].
- 3 אבל הר"ף [ב"מ נה. מדה"ס] פסק כר' יאשיה מטעם אחר. והראשונים [שם] חלקו על טעמו.
- 4 ועי"ש שדן דבאופן שלא שמע הבעל הוה ס"ס, דספק האם מהני הקמה בלא ידיעה [לטור]. [אבל הק' דמ"מ היכא דאמר לכי שמענא].
- 5 ועוד הביא השלמ"נ בשם האדר"ת דקיום נדרים הוה איסור, ואין שליח לדבר עבירה. וכ"כ השער המשפט [שמו ב].
- 6 וכן מבואר במרדכי [כתובות רצ ע' בסמוך] דנקט דל"ש נדר ע"י שליח. והב"מ [אה"ע קכ] ביאר דכתיב מוצא שפתיך, והוה כמצוה שבגופו כמו הנחת תפילין דא"א ע"י שליח. אבל הנוב"י [יו"ד ק סז] נקט דמהני שבועה ע"י שליח. ובנו [בנוב"י ת קמז] האריך בדבריו, והביא דכ"ד התרוה"ד [רלד] דמהני שבועה ע"י שליח. ועי"ש יד אברהם [בגליון הש"ע רלד].
- 7 וכה"ק תוס' נזיר יא. גבי נזירות, ועי"ש בהגש"ס דהק' כן גבי כל נדרים. [וע' מה שהו' [בהערות] לעיל טו. בשם הגר"ז [ריש נזירות] והגר"פ וחז"א [אה"ע נו ג] דתנאי בנדרים הוה חלק מצוות הנדר, אבל בהפרה והקמה א"א לומר כן].
- 8 וכתב דאם היפר בתנאי, ושוב ע"י שליח. אמרי' דמ"מ מופר. [ושוב הביא דברי הפנ"י ושיטמ"ק ע' בסמוך].
- 9 בשם ר' עזריאל דנדר ונזירות, דאי"צ מעשה, לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי. ודוקא במעשה בידים, כגון קנין חליצה גט קדושין אמרי' דהמעשה אלים היכא דליתא בשליח, והמעשה קיים אפי' לא נתקיים התנאי.
- 10 והמרדכי [כתובות רצ] כתב דכיון דנדר הוה דיבור בעלמא, 'לא אלים' לחול היכא דלא נתקיים התנאי. ולא דמי לקנין וגיטין וקידושין דהוה מעשה אף אם לא נתקיים התנאי. אבל בתשו' מיימוני [הפלאה ד] מבואר דבעי כל גדרי תנאים בנדרים.
- 11 ואף למה שדנו האחרונים דיש גדר שליחות, שמוסר לו שיחשב השליח כבעל המעשה, היינו רק במידי דשייך שיעשה בצוויו. אבל שמיעה דהוה ממילא, ולא תליא ברצונו, אינו נעשה מחמת צויו. ולא נתחדש בזה פרשת שליחות.
- 12 וביאר דדוקא בגירושין ובקדושין מהני, שהוא המגרש, וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו וכן בפסח נשחט ונזרק הדם על שמו, והוא האוכלו. אבל בסוכה יכול לומר לשליחו עשה לי סוכה כדי שהוא ישב בה, אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן לולב וציצית וכל המצות.

תפילין, ויאכל מצה, ולכן הקפידה תורה שיעשה בגופו דוקא. ושליחות שייך רק היכא דרצון התורה שיתייחס המעשה לאדם מסויים, שהבעל יכתוב גט או ישחוט פסחו. ולא בעי' בגופו ממשי'.

אבל **הקצות** כתב לפרש [את דברי **התוס' ר"ד**] ע"פ דברי **הרא"ש** [כאן], דל"ש שליחות במידי דממילא. ואם הניח תפילין על ראש השליח, אף שמיוחס 'מעשה הנחה' לשליח, אכתי לא הונח תפילין על ראש המשלח, דאין גוף השליח כגוף המשלח, דבמידי דממילא ל"ש שליחות³. וכן בציצית וסוכה גוף השליח לא הוה כגופו⁴. ושליחות מהני רק בפסח וקידושין וגירושין, דמתייחס עליו כאילו עשאו הוא^{5,6}.

ר"ן ד"ה והא. תי' בתוס' בשם הר"ר יוסף מי איכא דבעל ל"מ וכו' כדאמר' בנזיר. **רע"א** הק' דבגמ' בנזיר נתחדש דבעינן שיהא מצי עביד בשעת מינוי השליחות. אבל הא דל"ש שליחות בדבר שהוא אינו יכול לעשות הוה סברא פשוטה. והר"ן לא היה צריך להביא ראיה מנזיר.

ובתוס' [מכת"י] ורשב"א מבואר דתי' הר' יוסף [הו' בר"ן] הוה תי' נוסף על דברי הרא"ש. אבל **בחי' בית מאיר** [ועד"ז כתב **השער** ז' ז] כתב דתרוייהו צריכי, דקו' הרא"ש דהוה שליח לשמיעה [והבעל מצי שמע, וכן למנות שליח לשמוע], שיחשב דהבעל עצמו שמע. ועי"ז הבעל עצמו יכול להפר [ומצי משוי שליח]. ותי' הרא"ש דלא נחשב דהבעל שמע. ועדיין קשה דנימא דהשליח ישמע ויפר [וסגי בשמיעת בעל ההפרה], ובזה תי' [ר' יוסף] דאיהו לא מצי עבד, ולא משוי שליח⁷. וכע"ז כ' ה**ברכ"ש** [כח] כתב דסברת הר"ן דכל זמן שלא שמע ל"מ משוי שליח להפרה, ולכן ל"מ שמיעת השליח⁸.

אבל פשטות דברי ר' יוסף דל"ש שליחות אף לעצם השמיעה, בשעה שאינו בעלים להפרה [וכ"מ בתוס' ורשב"א הנ"ל]. והבית מאיר כתב [בסוגריים] דאפשר דהר"ן סבר דכיון דלא נדרה לא חשבינן ליה 'אפשר לשמוע'.

דף עג.

ר"ן ד"ה סבר. מיהו אכתי ק', ליפר מהשתא, משעה שילך, וצ"ע [וכ"ה בתוס' מכת"י]. ו**תוס'** [נזיר יב:] תי' דע"ז יהא קטטה ביניהם.

בא"ד ולי אפשר דבעל חייש דילמא בעינא למיהדר בהפרה זו. **רע"א** והרש"ש הקשו דכל

- 1 וה**ברכ"ש** [כח א] ביאר דיש מקומות דצווי התורה הוה על המציאות, ובזה ל"ש שליחות. ודוקא היכא דדין התורה שיהא 'מעשה', בזה אמרי' דשליחות מהני לייחס את המעשה עליו. והוסיף דה"נ שמיעה אינו חלק ממעשה הפרה, אלא תנאי שיהא שמיעה. וביאר דבבעליו עמו נחשב 'מעשה' הפוסט, ולכן שייך שליחות ולא נחשב מצוות שבגופו.
- 2 ונל"פ דהקצות הקשה דהא גופיה מנלן, דבמצוות אלו רצון התורה שיעשה בגופו ממש, ואילו בשחיטת פסח וכתובת גט סגי שיתייחס המעשה. וע"כ דעיקר התי' דל"ש תורת שליחות במצוות שהם 'מציאות' ממילא, ומינא ילפי' דרצון התורה שיעשה בעצמו [אף אילו משכחת שליח].
- 3 וה**ברוך טעם** ציין לדברי **הרא"ש** [ב"מ ז ו] דמותר לשלוח נכרי שליח לאכול נבילה, דאף אם הישראל היה עושה בידים מה שמצווה לנכרי לעשות מותר, אילו היה מאכילו בידים.
- אבל ה**אר"ש** [שלוחין א] הק' דבגמ' קידושין מג. הקשו דהאומר אכול חלב, הוה מטעם אחר דלא אמרי' זה נהנה וזה מתחייב.
- 4 וה**קצות** [שלו] כתב דל"מ שליחות בהבטה בהפקר, כיון דהוה מידי דממילא, ואינו מעשה. [וה**אחרונים** הקשו דמצאנו זכין בקנין חצר, ואף דלא הוה מעשה. וע"כ דאף דאין כאן פעולה, מ"מ נגרם עי"ז קנין. וה'קנין' הוה מדעת, ונחשב מעשה דידיה].
- 5 וה**אר"ש** שם הק' דבחליצה, דהיבמה עושה 'מעשה' ואמאי לא תהני לשלוח שליח.
- 6 וה**אר"ש** [שם] כתב עוד לפרש דכין דאינו מחוייב אלא לאכול כזית א', אם כבר אכל לא הוה בר חיובא. וקודם שאכל בעצמו, נחשב קיום דידיה.
- 7 ו**רע"א** הק' על דברי הר"ן, דהנידון הגמ' בנזיר דל"מ כשבשעת מינוי שליחות לא היה ראוי, ואף דאח"כ נהיה ראוי. אבל הכא אף בשעת עשיית השליחות אינו ראוי שהבעל יפר. ומה שייך בזה לפרש דל"מ שליחות לשמיעה [וצע"ג]. ולדברי הבית מאיר מיושב, דה"נ החסרון דלא חל המינוי, אבל אילו חל המינוי להפרה, היה נחשב שמיעה.
- 8 [אבל צ"ע ממש"כ הר"ן דמהני למפרע, וע"כ דנחשב 'בעלים' למעשה הפרה, אלא דהוה חסרון תנאי בעלמא].

מעשה לאחר ל' מהני חזרה תוך ל'¹ ותי' הרש"ש דקאי השתא לצד [בר"ן עב: סוד"ה ת"ש וכן] דמהני למפרע, וא"כ ל"מ חזרה.

ורע"א כתב דדעת הר"ן דהאומר 'מעכשיו' בדבר שלא בא לעולם אינו יכול לחזור בו.³ אבל הק' רע"א דמ"מ יש תקנה שיפר לכשישמע בלא מעכשיו. והברכ"ש [ל ב בשם בנן] כתב דהוה כנדר על לאחר ל' דאינו יכול לחזור בו.⁴ ועוד הק' רע"א דיכול להפר בתנאי שלא יחזור בו.

לענין הלכה - הר"ן [ד"ה משום] הביא דברי הרמב"ן דשמיעה אינה מעכבת. וכ"פ הרמב"ם ושר"ע [רלד כה]. אבל בפסקי הרא"ש כתב דלא איפשיטא [וכ"פ הרמ"א שם]. והתפאר"ש הק' דקי"ל כאת"ל. והק"נ [ע] כתב דהרא"ש לא ס"ל דקי"ל כאת"ל.⁵

חרש מהו שיפר. האחרונים דנו דאפשר להודיע לחרש ע"י הכתב או ע"י רמיה. ומוכח דלא נחשב 'שמיעה' לצד דבעי שמיעה.⁶

דאר"ז, כל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו. וצ"ב הצד דאינו מעכב. ותוס' [יבמות קד: ומנחות יח:] תי' דשמא לא כתיב קרא 'ושמע' אלא אורחא דמילתא דכי שמע מיפר.

ת"ש ושמע אישה פרו לאשת חרש. הברכ"ש [ל ב] כתב דבפשוטו משמע דהוה 'פסול' בחרש, דאינו שייך לפרשת הפרה. אבל הביא דלשון הרמב"ם [והר"ן כאן] דמה שאינו ראוי לשמיעה מעכב. וכתב דנפק"מ היכא דשמע ואח"כ נתחרש, דהרי שמע. אבל אם יש מיעוט בגבירא דחרש א"כ ה"נ יפקע דינו. ועוד כתב דאם היפר לאחר ל', ונתחרש, דלצד דאינו ראוי לבילה, מהני דבשעת מעשה היה ראוי. אבל אי הוה גזיה"כ הא הוה חרש ול"מ הפרתו. והאר"ש [יב יג] כתב דאף האב אינו מיפר במקום ארוס חרש. שהרי קנויה לבעל כמו כל ארוסה, אלא דיש חסרון חיצוני דאינו יכול להפר.

רא"ש ד"ה חרש. מדבר ואינו שומע. ובחי' ר"א מן החר ביאר דלהפרה צריך שיאמר מופר ליכי. ומשמע דלא מהני הפרה בכתב, או ע"י הרכנה.

בא"ד אבל חרש דרבנן ברמיה לא מצי מפקע נדר דאורייתא, ועוד שדינו כשוטה.⁷ והיעב"ץ ביאר [הסברא הראשונה] דקידושי חרש דרבנן, ול"מ לנדר דאורייתא. והאחרונים הקשו מ"ש מהא דמיפר לאשתו קטנה דהוה קידושי מאון, וכדאיתא בנדה מו: משום דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת.

מהו שיפר לב' נשיו בב"א. הרא"ש והר"ן כתבו דה"ה אב מיבעי, לב' בנותיו.⁸ אבל משמע דפשיטא דאפשר להפר ב' נדרים לאשה א' בב"א [וכסיפא דהתוספתא], וכ"כ המאירי. ובשרית הרשב"א [מיוחסות רעד, הו' בשו"ע רכח מו] פסק דחכם יכול להתיר לכמה נודרים כא".

אין משקין ב' סוטות כא'. [ע' בסוגי' בסוטה ח. דהיינו בב' כהנים. אבל בכהן א' יש איסור חבילות חבילות].⁹

- 1 ורע"א ציין דלעיל כט: מבואר דהמקדש לאחר ל' יכול לחזור בו, לולי הא דאמירתו לגבוה וכו'. והרש"ש הביא מד"ר יוחנן [קידו' נט:], ואפי' לר"ל דקידושין לאחר ל' ל"מ חזרה, היינו משום דנתינת מעות נחשב מעשה, אבל הכא הוה דיבור גרידא.
- 2 והברכ"ש [כט ב] כתב לדחוק דכוונת הר"ן כשחוזר אחר שמיעה.
- 3 וכ"ד הרשב"א [יבמות צג], ודלא כדעת תוס' ב"מ טו. [ע' מה שהו' לעיל כט].
- 4 דהמעשה נגמר, אף דלא חל. [דאף בלא שמיעה נגמר מעשה ההפרה, אלא דיש מעכב. ולא אמרי' דרך ע"י שמיעה יש לו זכות הפרה].
- 5 וכ"כ הב"י [חור"מ שמו יד] דהרא"ש לא ס"ל כדברי הגאונים דקי"ל כאת"ל. וכ"כ הבית שמואל [קלז ו], ודלא כב"ח ודרישה שם].
- 6 ויל' דמ"מ נחשב 'אינו בר שמיעה', כיון דאינו שייך באופן הרגיל לשמיעה. ויל"ד בכל מקום דיש חסרון 'אינו ראוי', מה הדין אם הצליח לעשות בילה בס"א ע"י מומחה, האם גדר החסרון דהבילה מעכבת [וכלשון הגמ', וכן לשון תוס' בכ"מ], ואילו בלל אינו מעכב. או דהוה סימן דאינו צורת מנחה [וכ"ה בלשון רשב"ם ב"ב פא:]. וע"ע בסמוך.
- 7 והרמב"ם [יב יד] כתב דקטן אין לו אישות לפיכך אינו מיפר. ודייק האו"ש דאין בו חסרון דעת. וביאר במופלא הסמוך לאיש, דיש לו דעת לענין נדרים.
- 8 והצפנת פענח [יב יד] חקר האם מיפר לבתו לאשתו כא'.
- 9 אבל הרש"ש [סוטה ח] הק' דהתרת נדרים הוה מצוה, ואמאי אין חסרון דאין עושין מצוות חבילות.
- 10 והמג"א [קמז יא] כתב דהרמב"ם פי' להיפך דהאיסור חבילות הוה בב"א ממש, אבל בא"ז אסור משום ב'

ר"ן ד"ה מפני שלבה גס בחברתה. שפעמים שחברתה טהורה וכו'. אבל הריטב"א כתב שע"י שיש להם צוות מחזיקות במרדן.

ר"ן ד"ה לא. ולענין הלכה איכא מ"ד וכו' הילכך נקט' דבעל מיפר וכו'. וכ"פ הרמב"ם [יב יד]. אבל הלח"מ הק' דהרמב"ם פסק דמיפר לב' נשיו, אבל הרמב"ם [סוטה ד ב] הביא הדרשא ד'אותה', וכו' יהודה. ותי' דהרמב"ם פסק כרבנן, וס"ל דרבנן דרשי' קרא דאותה במקום שיש טעם דליבו גס בחברתה. אבל הכא ליכא טעם לא דרשי'.

בא"ד ונ"ל להלכה, ה"נ דאינו מקיים. והאר"ש [יב יד] הק' דמהני הקמה בלב [לק' עט.], ובלב לא שייך חסרון הקמה בב"א. ועוד הק' דאם נדרו כמה נדרים, כשעבר יום שמיעה הוה הקמה לכולהו בב"א.

דף עג:

וחכ"א וכו' עד שתכנס לרשותו. פי' הר"ן שתכנס לחופה. ודעת הרמב"ם [יא כב, והר"ן לקמן פט.] דה"ה מסר האב לשלוחי הבעל, כדאיתא לק' פט., ונחשב נישואין לכל דבר. אבל דעת הטור [רלד ח] דע"י מסירה יצאתה מרשות האב, אבל האב אינו מיפר עד שחופה ממש. והפוסקים ביארו דכוונתו לפסוק כשמואל [כתובות מח:] דמסירה ל"מ להאכיל בתרומה. ורש"י כ' דל"מ אף להפר נדרים. אבל התוס' [שם וכן הרא"ש] כתבו דאף לשמואל מהני מסירה לענין הפרת נדרים. וע' ט"ז [ט] שנתקש' בדעת הטור. והרש"ש כתב דסברת רש"י והטור משום דחיישינן לסמפון'. וכ' דלפ"ז יהי הפרת האב והבעל יחד ממ"נ.

אמר רבה ר"א ומשנ"ר אמרו דבר א'. ודעת רבה דמדינא מיפר נדריה [ורק אביי חידש דהוא משום שנודרת על דעתו]. והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דהוה ככנוסה².

והרמב"ן [כתובות נז:] הק' מה ענין תרומה [דהוה חשש סמפון], להפרת נדרים. והרמב"ן תי' דכיון דחיישינן לסמפון, ושמא לא תמצא חן בעיניו, א"כ לא סמכא דעתא לידור ע"ד³. והר"ן [כאן סו"ה ב"ד] תי' דכיון דמדאורייתא עומדת ברשות בעל, ולכן אף לענין תרומה לא תקנו [ואף לענין תרומה נחשב כנישואין]. אבל אל"כ היה הדין נותן דלא פלוג.

ועוד הביא הרמב"ן בשם רבותיו דרבה ס"ל דארוסה אינה אוכלת בתרומה מדאורייתא [וכתנא קידושין י:], אלא דע"י הגעת זמן הוה כנישואין מדאורייתא⁶. והרמב"ן חלק.

ודעת הרמב"ן [ושא"ר] דמדאורי' אינו כחופה. ומ"מ דנו האחרונים האם מדרבנן נחשב כאשתו. או דהוה חיוב מזונות בעלמא. והאר"ש [אישות ספ"י] הביא דנח' הראשונים האם בהגעת זמן הבעל זוכה במעש"י, דהריטב"א [כתוב' נז.] ס"ל דהבעל זוכה במעש"י, אבל הרא"ש [יבמות ד כה] כ' דהוה קנס בעלמא, ואינו זוכה במעש"י.

ר"ן ד"ה ואפילו. דעת ר"ת, אבל אם כולן בפני בעל אוכלת משל יבם, ולא מפסדת מחמתו. ואוכלת בתרומה. ופי' ר"ת דהא דדרשי' [יבמות סז:] האי קנין אחיו אסמכתא בעלמא היא [וכ"כ השיטמ"ק בשם שיטה]. אבל הראשונים [רמב"ן רשב"א וריטב"א כתובות נז.] כתבו דדרשי' דאינה אוכלת מחמת היבם. אבל אם אכלה מחמת הבעל [המת], ממשיכה לאכול אף אחרי מיתתו.

ובמשנת ר' אהרן [יבמות כו, ואוסף חידו'ת] הביא דנח' תוס' והראשונים בסברת ר"ת, דלתוס' אוכלת מחמת

סוטות כא'. וע"ש בנ"כ.

1 ולפ"ז אם היפר נדריה ואח"כ כנסה, תהני הפרה ראשונה, שנתברר דאין סמפון.
2 וכ"כ הריטב"א דחשבנין ליה כאשתו. [ושוב כתב דנודרת ע"ד. ומשמע דמ"מ בעינן לטעם דהוה אשתו מדרבנן].

3 אמנם יל"ד דהיא אינה חוששת לסמפון, אלא דחכמים תקנו לחשוש, משום חומרא דאיסורא. ואפשר דאף זה בכלל התקנה.

4 וכן הביא הרא"ה [בשיטמ"ק כתובות שם] דאיכא דאמרי שהגעת זמן כנכנסה לחופה דמי. והרא"ה חלק.
5 והרשב"א [קיד' ה. ד"ה וכסף] כ' דהיה ס"ד [לגמ' שם] דאינה אוכלת בתרומה מחמת אירוסין אלא מחמת הגעת זמן, כדאמרי' בסוגיין.

6 והאר"ש [אישות ספ"י] הביא ספרי זוטא דדריש כל טהור בביתך, דבת ישראל אוכלת בתרומה משעה שהבעל זכאי במעש"י. ופי' האר"ש דהיינו משעת הגעת זמן [וכדעת הריטב"א דזכאי במעש"י בהגעת זמן], ואוכלת בתרומה [ובפשוטו מדאורייתא, וכתנא דארוסה אינה אוכלת בתרומה. אבל באו"ש משמע דנקט דהוה אסמכתא בעלמא למשנה ראשונה].

היבם. ואילו לראשונים נחשבת אוכלת בתרומה מחמת המת^{21,3}.

והריטב"א [יבמות סז]. נקט דאף לדעת רש"י סוגיין איירי דוקא ביבמה מן האירוסין, אבל יבמה מהנישואין אוכלת בתרומה. והאחרונים הק' דלענין אכילת תרומה תליא בקידושין, והא הוה קנין אחיו. והוכיח מזה דיש דין נוסף דילפי' מקרא ד'כל טהור בביתך', ולא תליא מי בעל הקנין.

ר"ן ד"ה ב"ד של אחריהם. אי משום סמפון אי משום שמא תשקה. **והגהש"ס** הק' דבגמ' כתובות נח: מפורש דטעם המשנה אחרונה הוה משום סמפון. אבל **הרשב"א** [כתובות שם, וכן קידושין י:]: כתב דלמסקנא י"ל דאף למ"ד שמא תשקה, נח' האם מהני סברת דוכתא מייחד לה לענין זה. [ועי"ש כמה תי' לפרש במה נתחדש זה בדברי התרצן].

והרש"ש ציין דתוס' [כתובות מח: ד"ה רב אסי] הק' לרש"י כעין קו' רע"א, ומבואר דסברת רש"י כרשב"א. [עי"ש שהוכיח כן אף מהרמב"ם].

אלא למיכל בתרומה דרבנן. **הר"ן** והרא"ש פי' דאוכלת בכל תרומה, כיון דהוה רק איסור דרבנן. אבל **המפרש** משמע דאוכלת רק בתרומה דרבנן. ובחי' ר"א מן החר כתב עציץ שאינו נקוב. **והרמב"ן** [כתובות נז:]: הק' דלאביי [בסוגיין] בהגעת זמן אוכלת רק בתרומה דרבנן, ואילו התם משמע דאוכלת בתרומה דאורי'. והביא 'שמעתי' דכוונת הגמ' דהוה רק איסור דרבנן, וכר"ן והרא"ש. וכת' ואינו מחזור.

נודרת ע"ד בעלה

כדרב פנחס דאמר כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת. פי' הרא"ש וכאילו פירשה אם לא ירצה לא יהא נדר וכו'. והגמ' גיטין פג: איתא דלא מצינו זה אוסר וזה מתיר⁴, ומקשה הגמ' והרי הפרת בעל. ותי' הגמ' כדר' פנחס ע"ד בעלה נודרת. ומשמע דכל הפרת בעל מהני משום דנודרת על דעתו. ובסוגיין נתחדש [לר' אליעזר] דמה"ט יכול להפר אפי' כשאינה נשואה מדאורייתא. וכע"ז איתא בגמ' נדה מו: דהמקדש קטנה יתומה [דהוה קיד' דרבנן], יכול להפר נדרה, אף דהוה נדר מדאורייתא [למ"ד מופלא הסמוך לאיש דאורייתא].

והר"ן כתב דהפרת בעל הוה גזיה"כ, ורב פנחס גילה לנו טעמא דקרא⁵. אבל **בשר"ת הרא"ש** [י ג] כ' דהא דנודרת ע"ד בעלה הוה עיקר טעם הפרת נדרים, ולא טעמא דקרא בעלמא [ומשמע דגדר פרשת הפרה משום דהוה נדר בתנאי, וע' בסמוך לפ"ז מה גילה לנו הפסוק]. דהא אמרי' בסוגיין דמהני אף היכא דאינה אשתו מה"ת. [וע' בסמוך האיך מהני לדעת הר"ן].

ובשר"ת הרשב"א [ד שי] כתב דאע"פ שאמרה בהדיא דאינה נודרת על דעתו, יכול להפר, שהתורה נתנה אותה ברשות בעלה, כיון דרובן נודרות ע"ד אביהן⁶.

אבל **תוס'** יבמות [פט. ד"ה מ"ט] כתבו דכוונת הגמ' דמהני הפרה בנישואין דרבנן, ומשום דלא תתגנה על בעלה סמכו על הא דנודרת על דעתו. וביארו דתוס' ס"ל דמדאורייתא ל"מ הפרה זו, אלא דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת היכא דיש קצת טעם בדבר [דדמי לדאורייתא וכמ"ש תוס' שם פט:], וכיון דנודרת ע"ד הפקיעו חכמים, דמהני נישואין דרבנן להפר.

לולי קרא - תוס' [נדה מו:] הק' אמאי איצטריך פרשת נדרים דבעל מיפר, תיפול'ל דנודרת ע"ד. ותי' דנפק"מ כשקיים, שאינו יכול להפר⁷. אבל **הריטב"א** [לעיל סז. בתי' הא'] תי' דאשמוע' קרא דחשיב אומדנא דמוכח ולא דברים שבלב.

- 1 [אבל הק' דבתר"כ [אמור ה ו] ממעטי' 'בלחמו' יצא מת שאין לו לחם. ועוד הביאו דבלשונות הראשונים הנ"ל משמע דאוכלת אף מחמת היבם, ומשמע דבעי תרוייהו להאכיל. וע"ע בתוס' הרא"ש כתובות].
- 2 ונחשב דקנין אישות המת עדיין קיים. [ותליא בחקירה בגדר זיקה, דלדברי הראשונים הוה אישות המת].
- 3 ונפק"מ היכא דהבעל חלל, והיבם כהן כשר [או להיפך]. ועי"ש.
- 4 והגמ' מקשה מהיתר חכם, ותי' דאין חכם מתיר אלא בחרטה. [ואף דהחכם פועל ההיתר, מ"מ לא נחשב שהחכם מתיר לוד, כיון דסיבת ההיתר הוה מחמת חרטה הנודר].
- 5 [ובקוב"ש [ב"ב מסד] הק' דקיי"ל כרבנן דלא דרשי' טעמא דקרא]. אבל בחי' חת"ס [עט] כ' בדעת הרמב"ם דר' פנחס ס"ל כר' שמעון, ולא קי"ל כוותיה. [וכ"כ הערוך] נדה דהרמב"ם השמיט דין דמיפר ליתומה קטנה, דס"ל דקאי כר"א, ולא קי"ל כוותיה].
- 6 ומשמע דאף כשאינה נודרת ע"ד גזיה"כ דהבעל מיפר ולא פלוג [וכמ"ש הריטב"א גיטין ע' בסמוך]. ולא איכפת לן דזה אוסר וזה מתיר, דהוה בתורת לא פלוג. [ועוד י"ל דהתורה קבעה גדר דהיא ברשותו לענין נדרים, ועי"ז הוה כנדר על תנאי. ואף כשאומרת שאינה נודרת ע"ד, גדר הדין דהוה ברשותו].
- 7 ובתוס' הרא"ש שם הוסיף דאפי' בנישואין דרבנן אחרי שקיים אינו יכול להפר. [דאחרי פרשת התורה אף גדרי האומדנא הוה ע"ד כן].

ועוד תי' **תוס'** [שם, וכן תו"י יבמות כט:] דהא דאמר' כל הנודרת ע"ד בעלה הוה אחרי שנתחדש בתורה פרשת הפרה¹. ולכן אף במקום דאינו יכול להפר מדינא, מ"מ היא סוברת שיכול להפר. ובקוב"ע [כו א] כתב דלפ"ז יש ב' פרשיות של הפרה, מגזיה², כ, ומחמת אומדנא. וכתב דמ"מ אחרי פרשת הפרה של התורה דיכול הפר אף במקום שלא יודעת שיש לה בעל³ [וע' בסמוך].

ועוד תי' **התוס' הרא"ש** [גיטין פג:] דאין אדם מיפר נדרי בניו ובנותיו הגדולים ועבדיו, ואפי' סמוכים על שולחנו. וגלי קרא דכיון דאגידא גביה נודרת ע"ד.

ועוד תי' **התוס' הרא"ש** [נדה מו: עה"ג] דיכול להפר אפי' היכא דאומרת שאינה נודרת ע"ד ובפשוטו קמ"ל דמיפר מגזיה⁴ כ³. אבל הריטב"א [שם בתי' הב'] תי' דאפי' פי' להדיא שבטלה דעתה אצל בעל אמר' דאין פיה ולבה שווין.

והריטב"א [גיטין פג] הק' האיך יכול להפר כשאומרת אפי' ירצה בעלי. ותי' דשמא אפ"ה אנו סהדי שנודרת ע"פ רצונו. ועוד דכיון דנתנה רשות לבעל להפר לא חלק הכתוב⁵. [ונח' ב' תי' הריטב"א האם קמ"ל דנודרת ע"ד, או קמ"ל דאפי' הכי יש כח להפר, וכמ"כ הריטב"א דלא פלוג רבנן]. והרא"ש [גיטין ד ח ובתוס' הרא"ש שם לה:] כתב דאין לה כח לעקור דעת הבעל⁶, אפי' אומרת שנודרת אפי' אם הבעל לא רוצה⁷.

והמב"ט [א מה] הוכיח דהפרה הוה גזיה⁸ כ⁷ ולא מתורה תנאי, דהא אינו מתיר אלא נדרי עינוי נפש. [אבל שאר נדרים אף דנודרת ע"ד, לא נתנה תורה זכות להפר, וכ"מ במאירי נדה מו:]. אבל הריטב"א [סז]. משמע דבשאר נדרים לא אמר' דנודרת ע"ד.

כנודרת על תנאי - **האחרונים** [קר"א] הקשו דקיי"ל [נזיר כא: ע' לקמן עו: ופג.] דבעל מיגזי רק מכאן ולהבא, הא כיון דגילה דעתו שמקפיד ונתקיים התנאי, א"כ אף מעיקרא אינו נדר [לצד דהוה סברא⁹]. ובקוב"ע [כו ב, וקוב"ש ב"ב שסג] דהוה כנודרת עד שישמע הבעל ויקפיד. ומ"מ הקשו **האחרונים** גבי נזירות, דאם קבלה נזירות אף לזמן, חלה נזירות ל' יום¹⁰. [וכע"ז גבי קדושת הגוף]. א"כ האיך מהני לעקור מכאן ולהבא, דאי דעתה להיות נזירה אפי' יום א' האיך תהני קפידת הבעל מכאן ולהבא. וצ"ל דהוה כנודרת איסור יין כעין נזירות עד שיקפיד הבעל. [וביארזו בזה הצריכותא [לעיל ד:]: דל"ל צריכותא, וע"ע אר"ש יב יט, ויתבאר לק' פג.]. והאחרונים תי' דל"ל דמצד התנאי מותרת למפרע, אלא דגזיה¹¹ כ דאסורה עד שיהא 'מעשה הפרה', ולכן מיגזי גיזי. [אבל הנודר ע"ד חבירו לא נאמר גזיה¹² כ ומותר למפרע].

והרשב"א [יבמות צ] כתב דהא דנודרת ע"ד בעלה, הוא משום שלא תתגנה על בעלה [ועפ"ז ביאר כוונת הגמ' שם דאשה שנאסרה על בעלה, אינו יכול להפר].

וברשב"א מבואר דאף בת נודרת ע"ד אביה. וכתב דאף ארוסה נודרת ע"ד שניהם.

- 1 ולפ"ז אינו 'טעמא דקרא' [ודין התורה שזה אוסר וזה מתיר], אלא דע"ז נוצר דנודרת ע"ד, ובדין הוא שיתיר.
- 2 וכתב כגון שקידשה אביה שלא מדעתה. וכוונתו כצד דהפרת ארוס בשותפות הוה משום דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת. [וע' מש"כ בזה בהקדמה סו:]. אמנם מ"מ לא גרע מקודמין, דארוס מיפר, וביארזו האחרונים דנדרה ע"ד מי שיהא ארוס בעתיד.
- 3 והערול"ג [נדה שם] הביא כן בשם **פסקי תשב"ץ**, דבכל אשה מהני הפרה אע"פ שאומרת שלא נתכוונה לידור ע"ד. אבל ביתומה קטנה כשאומרת שלא נתכוונה ע"ד אינו יכול להפר.
- 4 והאחרונים הביאו דמבואר כאן דאמר' לא פלוג בדאורייתא, וציינו כע"ז כמה מקומות.
- 5 וכתב דאפי' נודרת ע"ד רבים הבעל מיפר [וכמ"ש תוס' גיטין שם], דאין לה כח לעקור דעת הבעל.
- 6 וכתב ואפשר אפי' יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור על דעת אחרים אינו מועיל, כיון דסתם אשה נודרת ע"ד בעלה, ותלה הכתוב הפרה בבעל. ויכול הבעל לחזור בו ממה שנתן לה רשות, ואינו דומה כמו קיים ליכי. [ומבואר דהיה לו צד דמהני רשות הבעל, ומשמע דתליא בדידיה לעכב 'זכות הפרה' שתיידור ע"ד. ומשמע דקמ"ל דקודם שנדרה הוה בגדר 'חזרה', דעדיין לא נתקיים הנדר].
- 7 וכדברי הר"ן [והביא את כל דברי הר"ן בשם 'תוס'']. ועפ"ז כתב דצ"ל האם מהני הפרת בעל בנזירות שמשון, או דל"מ כהיתר חכם.
- 8 אבל לצד דעיקר הפרה מגזיה¹² כ, אלא דמהני אומדנא באופן שלא חל פרשת התורה, י"ל דהפרת יתומה והגעת זמן מהני למפרע.
- 9 ובקוב"ע [כו ג, וקוב"ש ב"ב קסד] תי' דדוקא בשאר נדרים בעינן לטעם דנודרת ע"ד, שלא יהא זה אוסר וזה מתיר. אבל גדר נזירות הוא חלות על החפץ, והאיסורין חלין ממילא. ולא נחשב שהיא אסרה, ולכן מהני התיר ידידיה מגזיה¹³ כ. אבל הק' דלפ"ז באשתו קטנה והגעת זמן ושומרי אינו יכול להפר נזירות. וצ"ע.

והריטב"א [סז]. כתב דאינה נודרת כ"כ ע"ד הארוס, ולכן האב עיקר ובעל טפל, שהתורה עשאתו סניפין להפרת האב. אבל האחרונים [אר"ש יג ט, וע' מילואים לשלמ"נ] דנו דיל' דגדר הפרת בתו הוה מזכויות האב בבתו, והיא ברשותו לענין זה.

דעת רבנן - הרשב"א כתב דאף דרבנן פליגי ואינו מיפר בהגעת זמן, אבל ס"ל כדר' פנחס נודרת ע"ד, אלא דס"ל דרבנן ס"ל דרך בבעלה אמרי' דנותנת דעתה'. אבל יתומה שניזונת משל בעה"ב אינו מיפר נדרה, וכן אינו מיפר לבתו בוגרת. ור"א ס"ל דאפי' ארוסתו כשניזונת משלו נודרת ע"ד. [וע' לקמן עד. ועד: גבי שומרת יבם].

והרשב"א הביא מדברי הירושלמי לר' אליעזר הדבר תלוי במזונות, ואם קידש אשה ע"מ לזון² [משעת קידושין], הבעל מיפר. ואם נשא אשה ע"מ שלא לזון האב מיפר. [וצ"ב דמ"מ יצאתה מרשותו, ולא גרע מבוגרת, ואף דהאב מאכילה].

ר"ן ד"ה ואיכא דילפי' מהכא, דמי שנודר ע"ד חבירו וכו' דלא גרע מפרש דפלוני מסתם דבעל³. ומבואר דהר"ן חלק בתרתי א' דגדר הפרת בעל מגזיה"כ, ולא שייך שיהא כע"ז בתולה ע"ד פלוני. ועוד דהלשון 'על דעת' לא משמע תנאי'.

אבל הרמב"ן [במשפט החרם, הו' בריטב"א שבועות לו] שהאומר שנודר ע"ד פלוני הוה כנודר ע"ד שלא ימחה, וכענין שאמרו לענין בעל [בסוגיין]. אלא שהתורה נתנה לבעל זמן להפר כל היום מגזיה"כ וכו'. אבל כיון דחל הנדר ל"מ שיקפידו מכאן ולהבא. ועפ"ז כתב כשעושים חרם, ל"מ שהציבור יחזרו בהם וימחלו על החרם [מכאן ולהבא⁵] בלא היתר חכם⁶. וכ"מ בשו"ת הרא"ש [י ג].

בא"ד אפ"ה צריך הבעל להפר בלשון שקצבה לו תורה וכו'. ועד"ז הק' הקובה"ע [כו], וקוב"ב גיטין נג] דילפי' מקרא דל"מ הפרה בשליחות [לעיל עב:], הרי תלתא התנאי בדעתו, ולא בדעת שלוחו. וכתב לדון דגילה דעתו שמקפיד ע"י ששולח את השליח להפר, אלא דגזיה"כ דבעי לשון הפרה [כדאיתא לק' עח.]. ובזה מהני הפרת השליח לקיימו. אלא דזה בכלל קושיית הר"ן, אמאי צריך לשון הפרה דוקא?⁷

ובקוב"ב [שם] תי' דהא דהנודר ע"ד חבירו סגי בגלוי דעת שאינו חפץ. אבל בהפרה דבעל ילפי' גזיה"כ 'זה הדבר' שיאמר בלשון הפרה [כדלקמן עח. עי"ש], והתורה אוסרת כל שלא אמר בלשון הפרה. אלא דבזה אין חסרון דזה אוסר וזה מתיר, דהתורה אוסרת עד ההפרה. אבל בנודר ע"ד חבירו מהני מחאה בעלמא. ובקידושי קטנה מדרבנן צריך לשון הפרה, דכל דתקון רבנן כעין דאור' תקון. אבל מדאורייתא מותר ע"פ הפרה בעלמא.

בא"ד אלא ודאי ר"פ ה"ק נהי דגזיה"כ היא, מיהו מש"ה זכתה תורה וכו'. בחי' בית מאיר [ורש"ש ועוד אחרונים] הק' א"כ האיך מיפר לאשתו קטנה שנדרה [נדה מו:] הא מדאורייתא הוה כאחר. וכן בסוגיין מדאורייתא הוה ארוסה ואינו מיפר לבד. ועוד הק' הבי"מ ורע"א ניחוש לסמפון, ולא הוה קידושין⁸. ואינו מתקיים גזיה"כ דבעל דוקא.

1 והרש"ש [לקמן צ] כתב דהיכא דאפקעינהו רבנן לקידו' י"ל דמהני מה שהיפר לה אתמול נדרה, ואף לרבנן מהני הא נודרת ע"ד.

2 ויל"ד בדמשנה איירי דוקא היכא דבי"ד חייבו, בהגעת זמן, ואמרי' דמייחד דוכתא [וכ"ש לצד דהוה נישואין במקצת]. [ויל"ד האם כה"ג אוכלת בתרומה למשנה ראש']. ומ"מ משמע בירושלמי דתליא במעשה הקידושין, אבל אם נתחייב אח"כ ל"מ.

3 ויל"ד לפ"ז הנודר על דעת חבירו האם נימא דמיגז גיזי, או דהוה ככל תנאי דנעקר למפרע.

4 וע' ריב"ש [קפה] שדן בזה, וכתב דהיכא דאומר שנתכוון לכך, נאמן לפרש דבריו, כדלעיל יח: דפירושן להקל.

5 אלא דכתב דכיון דנהגו כן, הוה כמי שהחרימו ע"ד המנהג, ומתחילה החרימו עד שעה שימחלו.

6 אבל בשו"ת הרשב"א [ד שי] כתב דל"מ היתר חרמי קהל, אא"כ הוה כאילו התנו שינהגו כן עד שיתירוהו. וכענין שאמרו דבר"פ דנודרת ע"ד בעלה. [ומשמע דהפרת בעל הוה כמתנה דהוה נדר 'עד שיקפיד' וע' לעיל].

7 ובקובה"ע [בסוגיין] כתב דאולי השתא דנתחדש פרשת הפרה, כיון דלא מיחה כגדרי הפסוק, אמרי' דגלי דלא איכפת ליה. [ויל"ד באופן שאינו יודע דיני הפרה. ואפשר דהוה גזיה"כ דבעי לשון הפרה, דהתורה קבעה צורה למחאה, ולא פלוג בדאורייתא]. עכ"פ מסתבר דבהגעת זמן וקידושי מיאון אי"צ לשון הפרה.

8 וכן פי' היש"ש [כתובות מח והרש"ש לעיל] את דברי רש"י שם דחיישינן לסמפון אף לענין הפרת נדרים. [וזה יתכן רק לסברת הר"ן, דלדעת שא"ר מ"מ נודרת על דעתו. ואפשר דכיון דאם תדע דהיה טעות לא תיידור ע"ד].

והקובה"ע [כן] כתב דהר"ן הרגיש בזה, ולכן הוסיף 'דכל שהיא נודרת ע"ד חייל הך גזיה"כ וכו'. וביאר הקובה"ע דירדה תורה לסוף דעת האשה שנודרת ע"ד בעל דוקא. וה"נ כל היכא דהיא סבורה שהוא בעלה הוה באותו אומדנא, וחל הגזיה"כ דיכול להפר. [ולא בעינן בעל דוקא, והגזיה"כ באופן שנודרת על סמך דבריו].

ורע"א [כתובות קא]. נסתפק אם היפר לאשתו קטנה, ושוב מיאנה, האם אמרי' דנעקרו הנישואין. ולא מהני הא דנודרת ע"ד אלא כשיש מדרבנן אישות. ולמפרע אינה אשתו ואינו הפרה כלל. ורע"א כת' דא"כ אסורה מספק, וצריכה לחוש שמא תמאן.

דף עד.

הפרה בשומרת יבם - זיקה

יש זיקה. מבואר ברש"י [יבמות יז]: דהיינו כמ"ד [התם] דיש זיקה, ואסור בקרובותיה. אבל **תוס'** [מכת"י] הק' דזיקה דרבנן, והאיך מהני להפר נדרה³. ועוד מי עדיפא מארוסה דאביה ובעלה מפירין נדרה⁴.

והאחרונים [ע' מש"כ יבמות יז] תי' דלמ"ד יש זיקה עיקר הזיקה נחשב מקצת אישות מדאורייתא. אבל אינו נאסר ע"ז בקרובותיה אלא מדרבנן. ומ"מ האיסור קרובים דרבנן תליא בנידון האם קיים עיקר הזיקה מדאורייתא. וזה סגי לענין הפרת נדרים.

והשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דאע"ג דגרע קנין יבמה מארוסה⁵, היינו להחשב 'שאר', דארוסה מיקרב קריב טפי משומר"י [והנך כתיב בהו 'שאר']. אבל למ"ד יש זיקה אלים 'קנין' יבמה מקנין ארוסה⁶. וביארו **האחרונים** [ע' שיע' ר' שמואל יבמות, אבי עזרי יבום א יג] דהפרת נדרים תליא ב'קנין' האישות, ואילו אינך תליין בקורבא ודין אישות⁷.

אמנם **הר"ן** כתב [דהצד דמיפר לבד] הוא כמ"ד [יבמות יט]. דזיקה ככנוסה⁸, ומדאורי' נפטרת אחותה. [והוה דין זיקה נוסף, ולא תליא במח' זיקה לאיסור קרובים]. וכן בחי' **ר"א מן ההר** כת' דאע"ג דקי"ל בעלמא יש זיקה לענין לאסור מדרבנן בקרובותיה. אבל לא קי"ל זיקה מדאורייתא להפרת נדרים. וכ"פ **שא"ר** דלא כר"א בסוגיין, אף דפסקו יש זיקה⁹.

והר"ן [בתי' הב'] כתב דכוונת הגמ' דלר' יהושע מיפר בשותפות¹⁰. **והתוס' ר"פ** [יבמות כט]: תי' [הא דמהני זיקה דרבנן להפר נדרים דאורייתא] דאיירי בשומר"י מאירוסין, ואביה והיבם יפרו

1 ועפ"ז נקט **הקובה"ע** דה"ה באופן דע"פ דין הוה בעלה, אלא שהיא סבורה שאינו בעלה אינה נודרת ע"ד, ולא חל הגזיה"כ. [ולא אמרי' לא פלוג, כיון דגדר הגזיה"כ על מי שמתנהג כבעל, ולא מי שהוא בעל ע"פ דין. ויל"ד בזה].

2 [ומסתבר דכה"ג יאסר מדרבנן. אבל משמע ברע"א דאסור מדאורייתא, דבתנאי הזה אינה נודרת ע"ד].

3 ובס' **אהל דוד** [יבמות כט]: תי' דע"י זיקה הוה אישות דרבנן, וכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת. כדאמרי' גבי קטנה. [ואף דאינו חייב במזונותיה]. **והאחרונים** הק' דמשמע דנתחדש הך סברא רק בסוף הגמ'.

4 [כדאמרי' בגמ' יבמות כט: דשומרת יבם גריעה מארוסה, וע"ע בע"ב].

5 [דאמרי' יבמות כט: דאפי' מאמר לבי"ש גרע מארוסה לענין ליורשו ולטמא לה וכו', ע' בע"ב].

6 ובהפרת נדרים סגי בקנין. [וצ"ב אמאי הפרת נדרים לא בעי גדרי קורבא ואישות, ואמאי תידור ע"ד. ואפשר דבזה פליגי שא"ר].

7 והביאו כעין חילוק זה מש"כ **הגר"ח** [אישות ז טז] דהמקדש עובר [אף לצד דחל קידושין מעכשיו] נגמר הקידושין מיד, אלא כיון דעובר לא הוה 'אשה', לא נחשב דין 'מתקדשת'. ולא חל איסור קרובים.

8 ואף **רש"י** [כט]: נקט הלשון זיקה ככנוסה. וכן תפס הלשון הזה בכ"מ אף לענין איסור קרובים דרבנן. ולא נתכוון לדעת ר' אושעיא.

9 אבל **הר"א מן ההר** הביא בשם **הרמ"ה** דפסק כר"א, כיון דקי"ל בעלמא יש זיקה. וכ"כ **בתוס' חד מקמאי** [עה"ג יבמות כט:]. ובאמת מבואר **בתוס' ח"מ** [שם כו:]: דאיסור קרובות דזיקה הוה דאורייתא. [ועי' בראשונים שם כח:].

10 דאף למ"ד יש זיקה, לא אלים מארוסה [דל"ל השתא זיקה 'ככנוסה', דהיינו נשואה]. ועפ"ז היה אפ"ל דזיקה דרבנן, ומיפר נדרה בשותפות [וכמ"ש בתוס' ר"פ], דהא איסור קרובות זקוקתו הוה דרבנן [וכמ"ש הראשונים יבמות כו: לחלוק על הר"ח]. אמנם בר"ן [עה]. הק' דכיון דקי"ל יש זיקה אמאי אינו מיפר נדרה [ותי' משום דאינה 'גמורה' לאישה]. וע"כ היינו בשותפות, דודאי לא קי"ל דזיקה ככנוסה. ומבואר בדברי הר"ן כמ"ש האחרונים דלמ"ד יש זיקה מהני [מדאורייתא] להפרת נדרים [לולי הא דאינה גמורה].

11 [וכן במשנה הביא ב' פ' האם יפר לבד או בשותפות]. אבל קשה ע"ז קושיית הגמ' ביבמות, יפרו 'פרו' קתני. הו' בר"ן [עד: בסוה"ע].

בשותפות¹ [ע' בגמ' בע"ב] [ומדאורייתא מופר ע"י האב לחוד²].

ור"ע סבר אין זיקה - **רש"י** [יבמות יז]: כתב דמוכח מדברי ר"ע [דאינו יכול להפר נדירה, אפי' בשותפות] דאין זיקה [ומותר בקרובותיה]. ועד"ז הביא הר"א מן ההר בשם הרמ"ה לפסוק בסוגיין כר"א, כיון דק"ל בעלמא דיש זיקה. ותוס' [יבמות כט: סוד"ה כגון] השיגו דר' עקיבא מצי סבר יש זיקה, אלא דס"ל דאינו מיפר כיון דאין חייבין עליו סקילה, וכמבואר במשנה כאן [וכ"כ הר"ן עה. ד"ה כשם]. ועוד הק' התוס' הרא"ש [יבמות שם] דע"כ ר"א סבר זיקה ככנוסה מדאורי' [וכמ"ש הר"ן], דמשום זיקה דרבנן א"א להפר נדירים. ואפשר דר"ע מודה דיש זיקה מדרבנן לאסור קרובותי'.

אי יש זיקה אין ברירה. בחי' ר"א מן ההר כתב דק"ל דבדאורייתא אין ברירה. וצ"ב דמצאנו כמה תנאים דאית להו ברירה, ואפשר דכ"ד ר"א³. והרשב"א כתב דל"ד לשאר ברירה, דברירה לא מהני לענין שהזיקה יתגלה למפרע, דכתיב 'אישה יפרנו' כלומר האיש הידוע וברור. [וכמ"ש הר"ן, וכע"ז כתבו כמה ראשונים].

אבל השיטמ"ק [בשם הרא"ם] כתב דקו' הגמ' דמשמע דיפר איזה שירצה, אפי' לא ישאנה לבסוף.

ר"ן ד"ה ור' יהושע. ומש"ה אפי' ב' אינן יכולין להפר וכו', דרחמנא אמר אישה יפירנו, דבעינן שיהא ידוע בשעת הפרה. [ועד"ז כתבו הרשב"א וריטב"א כאן, ורמב"ן ושאר ביבמות]. ומשמע דהוה חסרון בדיני הפרה, דבעי אישות מבוררת⁴. ויל"ד האם כל קידושי ספק, וקידושי תנאי אינו יכול להפר, דבעי שיתברר הפרתו בשעת הפרה. או דוקא בזיקה, דהאישות במהותו אינו אישות מבורר, ולכן אין עליו שם 'אישה'⁵.

וכוונת הר"ן לאפוקי מדעת ר' ברוך בר שמואל [הו' ברמב"ן יבמות שם] דמהני הפרת שניהם כא'. ולפ"ז קושיית הגמ' מהא דמשמע דמיפר לבד⁶.

אבל הרא"ש [ד"ה אלא ר"א] כתב דשניהם יחד אינן יכולים להפר, דלא חשיבא ככנוסה אפי' לא' מהם⁸. וכן משמע בגמ' [יבמות כט: 'לתרי אין זיקה' [ולא הוזכר משום דאין ברירה]. ורש"י שם פי' דאפי' שניהם יחד אינן יכולים להפר דקלישא זיקתן⁹.

ובמשנת ר' אהרן [יבמות טו] העמיד דנח' הסוגיות בגדר זיקה לב' יבמין, דסוגיה דיבמות סוברת דיש זיקה לשניהם [וכפסטות הגמ' יבמות יז:], אלא דקלישא זיקתה. אבל סוגיין מבואר דזיקה תליא במי שתתייבס לבסוף, ותליא בברירה¹⁰. אבל ברא"ש מבואר דאף סוגיין ס"ל דקלישא, וצ"ל דאילו היה מהני ברירה היתה זקוקה לא'. אבל כיון דאין ברירה, ע"כ האישות לשניהם בשווה, וקלישא.

1 וביאר דנערה המאורסה אביה ובעלה מפירין, ונתרוקן רשות הארוס וקיימא ליבם.

2 ויל"ן כן אף בדעת רש"י ביבמות [ואיל"צ למה שנדחקו האחרונים].

3 ע' מלא הרועים.

4 והרמב"ן שם הוסיף דאינו מבורר כדי שתהא נודרת ע"ד. ובעינן שידע שלאשתו הוא מיפר, ולא לנכרית. והביא דהוה ק"ו מהא דלקמן פו: דהיכא דנדרה אשתו וסבור שנדרה בתו, דל"מ הפרה בטעות [וצ"ב דהכא יודע איזה אשה היא, ויודע את הספק. ואין כאן ספק].

5 [ולמש"כ הרמב"ן הנ"ל לכאורה ל"מ]. והרש"ש [עג: בסוגריים] כתב בנערה המאורסה, דל"ש חשש סמפון, דמ"מ האב הפיר [וממ"נ]. אבל דן דמ"ש מהכא, דבעינן אשתו מבורר. וכתב דיש לחלק [ולכאורה כוונתו דהכא הוה חסרון באישות וזכות הפרה].

6 וביאר דראיית הגמ' מדפליג ר' יהושע, ובחד יבם מודה, ע"כ דלר"א סגי בא' מהם, דמ"ש כששניהם מפירים יחד מא' שמפר.

7 ועי"ש ברשב"א בשם הראב"ד. ועד"ז מבואר בשיטמ"ק [עד: בשם פירוש. וכן רמז רש"י שם ד"ה אלא לתרי], ואף שכתב לעיל דל"מ הפרת שניהם כיון דקלישא. ומבואר כוונתו דאליבא דאמת קלישא, ואפי' תימא דיפרו שניהם, הא יפר קתני.

8 והתוס' ר"ד [עירובין לו] כתב דלא דמי לכל ברירות דעלמא, דבשומרת יבם 'מי יכול לזכות בה שתהא אשתו'. [משמע דהוה חסרון בזכות אישות, וע"ד סברת הגמ' דמצי אחיו לאסור עליו].

9 והמפרשים העירו דהר"ן כתב [וכ"כ רש"י], ומשמע דרש"י כתב כטעם הר"ן דבעי אישה מבורר, אבל רש"י שם כתב רק עיקר הדין דא"א ששניהם יפירו, אבל מטעם אחר דקלישא זיקה.

10 ועוד יל"ד דסוגיין קאי אזיקה ככנוסה, דהוה ע"ש העתיד, ובזה סותר שהא כנוסה עליו, וגם כנוסה לחבירו. ואילו הגמ' ביבמות קאי לענין זיקה בעלמא. ובזה הוה זקוקה לתרווייהו.

מי איכא מידי וכו' אסר עליה בביאה ובגט¹¹. הר"ן [ד"ה אבל, הו' בע"ב] הביא דאף למ"ד מאמר קונה מדאורייתא קנין גמור, מ"מ דעת ר"ג [יבמות נא:] דיכול לפוסלו עליו בגט או בביאה¹². [ומבואר דאף דקנה בה קנין אישות, ומותרת בגט בלא חליצה, מ"מ עדיין הוה בגדר 'במה'¹³, וע' חזו"א אה"ע קלב]. ובפשוטו משמע דמהני גט ביבמה מדאורייתא [וכ"כ התוס' הרא"ש [עה]. דאי מאמר דאורייתא, אמאי הו"ל לתקוני דאחיו יכול לאוסרה עליו].

וכן משמע בתוס' [יבמות צה]. דאף למ"ד דמאמר קני מדאורייתא, אחיו יכול לאסור עליו [מדאורייתא] בגט. אבל התוס' הרא"ש [שם] תמה דאם מהני מאמר מדאורייתא, האיך תהני מאמר דאחיו אח"כ¹⁴.

אבל בתוס' [מכת"י] כתבו דמהני לבי"ש גט מדרבנן, וכוונת הגמ' דאלמא מדרבנן אינה קנויה לו לגמרי, א"כ אף להפרת נדרים. [ואף דהוה אשתו מדאורייתא, מ"מ מדרבנן נחשב עדיין זקוקה. ואחיו אוסר].

אבל בתוס' הרא"ש [עה, ויבמות כט:] כתב דר' יהושע ל"ל מאמר קונה ק"ג, מדקאמר דאחיו אסר עליה בגיטא, ואין חייבין סקילה כנערה המאורסה. [וע"ע לק' עה]. וכ"כ בפי' הרא"ש [כאן ד"ה ור' יהושע] דר"י לא ס"ל כבי"ש דמאמר קונה ק"ג. והא דמיפר בחד הוה משום זיקה [ואף שלא עשה מאמר¹⁵]. [והתוס' הרא"ש שם כתב דמיפר לר' יהושע משום דפסקו לה מזונות].

אבל הר"ן [ד"ה הב"ע, הו' בע"ב] משמע דמיפר לר' יהושע משום מאמר כבי"ש, ורק במסק' [דע"ד בעלה נודרת] הקש' דר"י ל"ל הך טעם.

ולר"א דאמר וכו' אלא לדחות בצרה מאי א"ל. פי' הרא"ש אמאי מיפר דאינה אשתו גמורה. והאחרונים [שיע' ר' שמואל יבמות] הקשו דמ"מ למ"ד יש זיקה, אמאי לא יפר משום הזיקה, ונימא דע"י המאמר נתברר דזקוקה רק לו. [וכע"ז הק' התוס' הרא"ש בע"ב, עי"ש]. ומבואר דאף אחרי המאמר זקוקה לשניהם ואין ברירה. וזה דלא כמ"ש הגר"ח [הו' באמר"מ ח ב וברכ"ש יבמות ט] דכתב דע"י המאמר נאסרת על אחיו מדין אשת אח [דידיה], ופקע זיקתו.

ובגמ' יבמות [כט: הו' בתוס' מכת"י] תי' דאף לר"א מהני מאמר להפרת נדרים, אלא דס"ל דא"א להוציא בלא גט. והתוס' הביאו דהתם ס"ל דמהני כארוסה להפר בשותפות. אבל הגמ' כאן קאי לצד דמיפר לבד, ובזה אמרי' דלר"א אינה אשתו להפר לבד¹⁶ [וע' בע"ב].

רא"ש ד"ה הב"ע. אפי' בלא מאמר, דמאמר אינו מועיל להפרת נדרים. וכ"כ רש"י [יבמות שם]. אבל תוס' [מכת"י וכן יבמות שם] הביאו דבסוגיין מבואר דעשה מאמר, ואח"כ עמד בדין¹⁷. והקרא' ביאר דס"ל לתוס' דכשיש ב' יבמין, אף כשא' נותן מזונות, אינה נודרת ע"ד. ודוקא היכא דעשה מאמר, ועי"ז כשנותן מזונות הוה כמו 'בעל' [וע"ד מש"כ הר"ן בע"ב, וכן הרשב"א עג:]. וכ"כ הרא"מ בשיטמ"ק.

דף עד:

ר"ן סוד"ה הכא [שייך לע"א]. אידך מצי אסר, אינה רואה עצמה קנויה לו. וכע"ז כתב הרשב"א בשם פירושין הואיל ואינו קונה קנין גמור אינה נודרת ע"ד. והרשב"א הק' דא"כ מ"ש יבם א' או ב'. [והרשב"א נקט דלר' יהושע ל"מ מה שניזונת משלו שידור ע"ד. וע"ל עג:].

- 11 הרש"ש הק' דהל"ל אף חליצה.
- 12 והאחרונים ציינו דבתוס' שם כתבו דר"ג ס"ל דמאמר קונה יותר, לענין מאמר אחר מאמר. אבל לא ס"ל דהוה קנין דאורי' כבי"ש.
- 13 והאחרונים [ברכ"ש יבמות ט ח, קובה"ע לה ז] חקרו בגדר מאמר לבי"ש, אי הוה קנין אישות, או קנין יבום. והביאו דלכא' נח' בזה דתוס' [יבמות כט]. נקטו דכיון דקידש עובר בלא יבנה, דנחשב תחילת בנין היבום. ור' נתנאל בתר' תמה דהוה קידושין בעלמא, דאטו מאמר מקרי בנין.
- 14 כן הוכיח החזו"א [הנ"ל] מהתוס' שם. [ועי"ש במהרש"א דנתקשה בזה דלמ"ד מאמר קונה לגמרי, אינו נאסר]. אמנם ברש"י שם משמע דכל הסוגיה שם קאי מדרבנן, ואסמכתא בעלמא.
- 15 ועוד הק' דא"כ הוה איסור חמור כדין נערה המאורסה. [ונקט דיש חיוב סקילה ע"י מאמר. וכ"כ התוס' הרא"ש לק' עה. ויבמות כט:].
- 16 ויל"ד האם אף ר"א מודה דבחד מיפר משום זיקה, או דר"א מהני דוקא במאמר.
- 17 וכ"כ השיטמ"ק בשם רא"ם. [ומבואר דמאמר גרע מזיקה, דכשאין אח מהני זיקה להפר, דהוה קנין גמור].
- 18 ובתוס' יבמות מא: כתבו דאף בלא עשה מאמר, כשברח חייב במזונות, דלענין חיוב מזונות אין חילוק בין עשה מאמר ללא עשה. אבל הרא"ש שם חילק דדוקא עשה מאמר חייבו מזונות דקרובה טפי לביאה. [אמנם הרא"ש כאן נקט דיש חיוב מזונות אף בלא מאמר].

ואי בשעשה מאמר קנה לעצמו הוא¹, קנה לעצמו ע"י שמים. הר"ן פי' תי' הגמ' דהיתה אגידא גביה [קודם מאמר. אבל פשטות המשנה הקנין הוה ע"י שמים].

תפשוט דבעי רבה, דנישואין עושה. תוס' [מכת"י, והו' ברשב"א] הק' דלעיל אוקמינן דנתחייב במזונות, א"כ יפר לבד. ותי' [בתי' הב'] דרך לר"א אוקמא בעמד בדין, והגמ' כאן קאי למ"ד מאמר קונה קנין גמור, ומיפר מחמת מאמר. וכ"מ בר"ן. ועוד תי' התוס' דקושי' הגמ' דר' יהושע [במשנה] ס"ל דבהגעת זמן אינו מיפר נדריה, ומ"ש הכא דמיפר. ור"א מן החר כתב דלמ"ד אירוסין עושה, ובעי מסירה לחופה אין סברא שנודרת על דעתו. ודוקא למ"ד נישואין עושה ויצאתה מרשות אביה² אמר' דנודרת ע"ד³.

נישואין עושה. פי' הר"ן דאם בא עליה בלא חופה קני לה ליורשה וכו'. וכע"ז כתב הרא"ש [ורש"י יבמות כט:] אם בא עליה בלא חופה קנאה ומוציא בגט⁴. וכן מסקנת הגמ' יבמות [שם] דהספק [האם פרוה זיקת יבמין] וקנה לכשיבא עליה. דאילו ליורשה ולטמא לה משעת מאמר, הא לא אלים מאמר מארוסה בעלמא [דאין יורשה וכו'].

והרשב"א [יבמות כט:] ותוס' הרא"ש [שם בסו"ד] הק' דהכא פשטינן דמיפר נדריה, והוה כנשואה אף כשלא בא עליה, והיאך עדיף מארוסה דאינו מיפר לחוד [כסברת המקשן]. ותי' דאביי הוא דאמר דשמו"ר לא גרע מארוסה. אבל הגמ' אח"כ ס"ל דשומר"י עדיף מארוסה. והמהרש"ל [יבמות שם] כתב דדוקא לענין הפרת נדרים עדיף מארוסה, דהרי סברת המקשן דאפי' זיקה בעלמא מהני להפר נדריה [וע' מש"כ בזה בע"א]. ומ"מ פשיט מנדרים דמאמר נישואין עושה⁵.

אבל המהרש"א [שם] כתב דה"נ איירי שבא עליה בע"כ, ולמ"ד נישואין עושה מיפר נדריה כיון שבא עליה. אבל למ"ד אירוסין עושה פרוה זיקת יבמין, ול"מ מאמר אפי' לענין הפרת נדרים. וכ"כ התוס' הרא"ש [שם בתי' הא']. והתוס' הרא"ש הק' א"כ אף לר' יהושע יפר נדריה, שהרי ס"ל דמאמר ל"ק בדאורייתא. והמהרש"א תי' דס"ל כב"ה דמאמר קונה במקצת מדרבנן, ומדרבנן נחשב שנסתלק ממנו זיקת יבמין, ול"ק קנין גמור ע"י הביאה.

ובשיטמ"ק [בשם הרא"ם] כתב דבהפרת נדרים לא כתיב בשאר, ולכן כשעשה מאמר יכול להפר לבד. משא"כ לטמא וליורשה, דכתיב שאר, ושומר"י רחוקה מארוסה.

דאי אירוסין עושה הא תנן נערה⁶ וכו'. הראשונים הקשו דאמר' לעיל דלמ"ד יש זיקה מצי מיפר, ונימא דע"י דמאמר כאירוסין פקע ממנו זיקת אחיו⁷. והשיטמ"ק [בשם פירוש] כתב דכיון דלאו כנישואין דמי, אכתי שייך בה אחיו, ולא פקע זכות אחיו לגמרי⁸. והתוס' הרא"ש תי' דלצד דמאמר אירוסין עושה, כיון דפרחה זיקת יבמין, וחל אירוסין, א"כ אינו יכול להפר משום הזיקה [וארוס אינו יכול להפר בלא אב].

והשיטמ"ק [בשם פירוש] כתב לפרש דקושיית הגמ' היאך מצי מיפר בלא אחיו. ובזה תי'

- 1 ובשיטמ"ק [בשם הרא"ם] ביאר דסברת המקשן דאין זה תוספת אלא ביטול, שביטול קנין יבוס, דגלי אדעתא דלא ניחא ליה לקנות באותו קנין. דיש לאחיו חלק בה.
- 2 ומשמע דסגי קנין המאמר להפר, מ"מ קנין האב מעכב. ולפ"ז בבוגרת ומנישואין יוכל להפר. וצ"ע. [ואפשר דנקט סימן בעלמא].
- 3 וכ"כ בחי' ר"א מן החר [ביבמות שם] והוסיף דאע"ג דמיפר לאשתו קטנה, כיון דנודרת ע"ד, ל"ד דהתם היא נשואה, והוה כאילו אמרה להדיא ע"ד, ואין רשות לאחר בה. אבל הכא לא מפיקעים זכות האב בכדי.
- 4 ומבואר ברא"ש ורש"י דלמ"ד אירוסין עושה בעי חליצה. דפרחה זיקת יבמין, והוה ארוסה בעלמא. אבל הרמב"ן [יבמות נו] כתב דלכו"ע מוציא בגט, וכל הנידון האם קנאה להיות נשואה [כדין ביאת שוגג], וכ"מ בר"ן.
- 5 דאילו אירוסין עושה, פרוה זיקת יבמין והוה ארוסה ממש והאיך מיפר נדריה [וע"ל דברי השיטמ"ק]. והמהרש"א שם תמה עליו.
- 6 וכתבו הראשונים דהא דתנן 'פר' היינו דוקא בנפלה מהאירוסין, ובשותפות. ואם נפלה מהנישואין אינו יכול להפר. אבל הר"ן [בשיטמ"ק] כתב דאף בנפלה מהנישואין יכול להפר לבד [וכ"מ מדברי ר"א מן החר ה"ל]. ועפ"ז פי' דקו' הגמ' דקא פסיק ותני, ומשמע דאף בנפלה מהאירוסין מצי מיפר לבד. אבל מהנישואין [שהאב אינו מעכב] מיפר לבד. אבל שוב תמה דהיכן מצאנו דארוס מיפר לבד.
- 7 דנתברר דזקוקה רק לו, או וכסברת הגר"ח [הו' לעיל] דע"י מאמר נעשית ערוה על אחוה. [אבל בתי' השיטמ"ק מבואר דלא כגר"ח].
- 8 וצ"ב דאדרבה מ"ד אירוסין עושה ס"ל דפקע ממנה זיקת יבוס, וחל זיקת אירוסין.

הגמ' דיפר בשותפות אחיו [ולא בשותפות האב], דהאח שייך גביה דומיה דנערה דאביה שייך גבה. והר"ץ חלק דאמר דאינו יכול להפר אלא ע"י שעשה מאמר, ואחיו לא עשה מאמר, ואין לו אלא זיקה גרועה, והאיך מהני מהצטרף.

דף עה.

אי אתה מודה שאין חייבין סקילה כנערה המאורסה. פי' הר"ן אלמא לא עדיף מאמר דיבמה כקידושין. תוס' [מכת"י] הק' כיון דלבי"ש מאמר קונה קנין גמור [דדרשי' ולקחה], אמאי לא יתחייב סקילה. ומאי קאמר אי אתה מודה שאין חייבין סקילה וכו'. והרמב"ן ורשב"א [יבמות שם] תי' דמאמר לבי"ש קונה ק"ג, אלא שאינו 'גומר' כקידושין דאורייתא. וכדרשי' [קידושין יד] ביאה גומרת בה, ואין כסף ושטר גומרים בה². [וצ"ב הגדר בזה³]. [וע' קר"א יבמות].

אבל התוס' הרא"ש [כאן, ויבמות כט:] כתב דאף ר' יהושע ל"ל דמאמר קונה קנין גמור, מדקאמר ר"ע [לר' יהושע] אי אתה מודה דאין חייבין סקילה, דאף ר' יהושע מודה בזה. [וכ"כ בפ' הרא"ש [עד.] דר' יהושע ל"ל מאמר קונה ק"ג]. ומבואר דלבי"ש כשעשה מאמר חייבין סקילה, דהוה קידושין גמורים. וכ"כ התוס' הרא"ש [יבמות צה.] דלמ"ד מאמר קונה קנין גמור הוה כנערה המאורסה ובסקילה.

שם. אין היבמה גמורה. התפא"י [בועז] הק' למ"ד קידושין תוספים ביבמה לשוק, א"כ הול"ל דאינה מיוחדת לו, דאחר יכול לאוסרה עליו ע"י קידושין⁴. וכתב דהא הוה מדברי ר' עקיבא, ור"ע ס"ל דאין קידושין תופסין בחייב לאוין, וכ"ש ביבמה.

הירושלמי [י ה] מסתפקת היכא דקידושי ק' תופסים שרגא דליבני, מי מפר נדריה⁵. וע' במפרשים מש"כ לפרש הספק⁶.

ר"ן ד"ה כשם. ומסתפקא לי, אב במקום יבם אי מצי מיפר⁷. ומשמע דהר"ן נסתפק בהא דהאב אינו יכול להפר כנערה המאורסה, האם הוה משום דהארוס זוכה בהפרת נדריה, ויבם אינו זוכה בהפרת נדרים כלל. או דמ"מ יש כאן מקצת אישות, ועי"ז יצאתה מרשות אביה. והקרא כתב דכל הזיקה הוה רק מדרבנן, ומדאורייתא היא ברשות האב, א"כ פשיטא דהאב מיפר⁸. וברמב"ם [יא כד] וכן בטור ושר"ע [רלד יא] מבואר דהאב מיפר. ורע"א בשו"ע ציין לדברי הר"ן. ורע"א הק' דלמש"כ בגמ' [עד:] דיפר בשותפות, ועי"ז חלק ר"ע דלא מהני. ומי גרע מהיפר האב לחוד⁹. וע' שלמ"נ.

בא"ד מיהו מסתברא לי דנדרים שנדרה וכו' מצי מפיר, דנתרוקנה רשות לאב. מבואר בר"ן דמהני גדר 'נתרוקנה'. [ומשמע דאף היכא דהארוס לא שמע, וע' לעיל ע:]. דהאב מיפר מכח הארוס הראשון, ולכן הארוס השני אינו מעכב עליו [היכא דהארוס הב' אינו זוכה, וכן הוכיח מדלעיל עא:; וע' מש"כ בזה שם]. [אמנם הר"ן לעיל עא. נסתפק האם האב מיפר לחודיה [מדין נתרוקנה] אילו הארוס השני לא היה זוכה, עי"ש].

הפרה והקמה קודם שנדרה

הרי הן קיימין לא אמר כלום. הר"ן כתב דנדר דלא חל עדיין לא אלים, וליכא למילף ק"ו

1 [ויל"ד דהא דל"מ האח לבד משום דאין ברירה. א"כ תנהי הפרה בשותפות ע"י הזיקה. וכמ"ש הר"ב ב"ש [ברמב"ן יבמות, ה' בע"א].

2 ובי"ש פליגי ברישא [קידושין ב.], משמע דלא פליגי בסיפא.

3 והאחרונים חקרו האם נתמעט אף מכרת, או רק מסקילה.

4 לצד דאיירי בלא עשה מאמר. או למ"ד מאמר דרבנן.

5 וכן נסתפק המנה"ח [תו ח], וכתב דנראה דבעי כולם. [ואשתמטתיה דברי הירושלמי].

6 האם הנידון דתנהי הפרת כל א' לחוד. או דבעי כולם. או דאינה מיוחדת, כיבמה ולא מהני כלל. ובפי' תוס' הר"ד כתב דהספק משום דאין סקילה. [ע"פ סוגיין].

7 והאחרונים הביאו דהירושלמי מסתפקת בזה, ועי"ש במפרשים.

8 [וע' לעיל עד. האם סוגיין שייך לזיקה דעלמא]. וצ"ב דמ"מ מדרבנן הרי יש כאן אישות, ומש"ה לא יוכל להפר.

9 [וכסברא זו כתב התוס' ר"פ [יבמות, ה' לעיל עד.] דזיקה מהני להפר בשותפות מדרבנן, ומדאורייתא אב לחוד מיפר. וכ"כ האחרונים גבי סמפון. אבל יל"ד למש"כ הברכ"ש [ל] לדון דאם האב נתכוון להפר רק חצי הנדר [בשותפות], ונתברר דמת הבעל ל"מ להפר כולו].

דתהני הקמה. [וכע"ז כתב הרא"ש בשם הרא"מ]. ורע"א הק' דכיון דאין ילפו' דל"מ הקמה, אלא משום דלא אשכחון, האיך ילפי' בהיקש דל"מ הפרה עד שלא חל הנדר אין ילפו' דל"מ, אדרבה נילף דמהני הקמה. [וכע"ז הק' הרא"ש על הרא"מ¹].

והאחרונים הביאו דהמפרש [כאן ולעיל עב:] כתב נדרים שלא באו לעולם היכי מצי מקיים. וביארו דהוה סברא דל"ש קיום כלל קודם שחל, דגדר קיום הוה תוספת חומר בנדר, ובזה יש סברא דא"א להוסיף חומר במה שעדיין לא חל. [ויל"ד דאף זה כוונת הר"ן²].

והרא"ש [כאן, ולעיל עב; ותוס' כת"י בשם הקוני'] כת' דהוה הקמה בטעות. [וצ"ב דכל הנודר בלשון שאינו מכיר חל הנדר, דנדר ע"ד מה שיהא³]. והרש"ש [וכן גליון מהרש"א רלד כח] כתבו דלפ"ז כשמפרט שמקיים אם תדור על ככר זה מהני. והגר"ז [נזיר כב:] הק' דהנדר בא לכלל היקם, אלא דהוא אינו רוצה להקים, והאיך אפשר להקיש דל"מ הפרה. וצ"ע⁴.

והגר"ז תי' דההיקש הוא מהא דל"מ הקמה מעכשיו [וכצד דלר"א לא חיילין], וזה פשוט דל"ש גדר הקמה בלא נדר. אלא דמ"מ הק' הרא"ש דעכ"פ יהיני לאחר זמן, כנודר לאחר ל'. [אבל הגר"ז תמה דבסמוך מיבעי, ויש צד דמיחל חלין ובטלין, ולצד הזה עדיין קשה מנלן דל"מ הקמה כה"ג. ואמאי לא פשוט מזה דלא חיילין כלל].

ועוד הביאו האחרונים [רש"ש קר"א] דבספרי דרשי' לאסור איסור על נפשו, דאינו יכול לקיים עד שלא תדור⁵.

הרמב"ם [יג יג, ובשו"ע רלד נד] פסק דאם הבעל הדיר את אשתו, שאמר התרצי בנדר ואמרה אמן, א"א להפר. ובפשוטו הוא משום דהוה הקמה, והאחרונים הקשו דל"מ הקמה לפני שנדרה⁶. והרש"ש כתב דלדברי הרא"ש נחא דמהני הקמה על נדר מסויים. אבל הלח"מ [שם] והגר"א [קה] הק' דבגמ' נזיר לפנינו איתא להיפך, וכתבו דהוה ט"ס בדברי הרמב"ם.

איב"ל לר"א מיחל חלין ובטלין. הר"ן כת' מיד. [ודנו האם נחשב שהיה רגע א' שהיה נדר. או דמיד מתבטל, ומ"מ מהני להתפס בו כיון דיש סיבה שיהא נדר גמור]. אבל הרא"ש [בע"ב, ותוס' מכת"י] כתב אחרי כדי דיבור של הפרה⁸. והקרא הק' דאמאי לא אמרי' דנפק"מ כשעברה על נדרה מיד, קודם שחל ההפרה.

ולפ"ז ר"א יליף בק"ו דאין בזה חסרון דבר שלא בא לעולם [או כלתה דיבור], ומהני הפרה כשבא לעולם.

או דילמא לא חלין כלל. דילפי' מק"ו דלהפרה יש כח לעכב את הנדר מלחול. והקרא חקר האם לפי הצד הזה אם כשאומר שיחול ויתבטל, האם מהני ג"כ לבטל אח"כ⁹.

והשיטמ"ק [בשם הר"ן] כתב דצ"ל דהגמ' כאן פשיטא לה דבעל מיפר בלא שמיעה. דאל"כ

1 אבל הקרא הביא דקושיית הרא"ש, דכיון דרבנן לא דרשי' ק"ו, א"כ אין חילוק בין הקמה להפרה כלל. ומה מהני היקש.

2 אמנם עדיין קשה [כקו' רע"א] נילף בהיקש דמהני, ועי"ז נחדש גדר הקמה.

3 אבל הרא"ש [גיטין ד ח] כתב דאפי' יתן הבעל לאשה רשות לידור [ע"ד אחרים, ולא על דעתו], יכול לחזור בו ולהפר, דתלה הכתוב הפרתה בבעל, כיון דלא דמי לקיים ליכי. ומשמע דהוה גזיה"כ דהנדר תלוי בדעתו, ולכן יכול לחזור בו ולהפר. ואפשר דזהו כוונת הרא"ש כאן דהוה הקמה בטעות, דהקמה מהותו הסכמה שדעתו לנדר המסויים הזה, אבל הקמה [באופן כללי] למה שתדור, הוה רק סילוק ונתינת רשות, ואינו גילוי דעת שרוצה בנדר.

4 אמנם מצאנו כה"ג דאפשר להקיש ממקום דיש חסרון בהיכי תמצא. [ויל"ד א"כ יש לחזור ולהקיש דל"מ הקמה אף כשמפרט את הנדר, דילפי' דהוה חסרון בדין דא"א להפר ולהקים כשאין נדר. ודלא כאחרונים הנ"ל. ואפשר דכוונתם לולי ההיקש].

5 [ובזה אין צד דתהני בהפרה. וצ"ל דהוה משום דהוה דבר שלב"ע. משא"כ הקמה. וצ"ב].

6 ויל"ד לר' נתן [פס:] דא"א להפר [נדר בתנאי או לאחר ל'] קודם שחל הנדר, האם יכול להקים. ולכא"ו לסברת הראשונים קיום מהני.

7 [ויל"ד דכיון דנדרה תוכ"ד עדיף, והוה הקמה בשעת הנדר].

8 וצ"ב אמאי בעי שיעור כ"ד. ומשמע דהוה סברא דל"ש פרשת הפרה כשאין שיהיו זמן הראוי להפר [באופן הרגיל]. [ועוד אפשר דתוכ"ד נחשב דעדיין לא חל הנדר, כיון דעדיין יכולה לחזור בה. ולכן אף ההפרה לא מהני. וצ"ע בזה].

9 [דכיון דר"א יליף ק"ו, א"כ יש בזה ק"ו אף לזה. או דילפי' בק"ו דמהני קודם שחל הדר, וק"ל לחז"ל דהגדר דלא חייל. ואין ב' גדרים].

אם לא שמע, האיך יתעכב שלא יחול הנדר כלל. [והשלמ"נ כתב דהניחא למש"כ רוב ראשונים דק"ל דמיפר בלא שמיעה, אבל דעת הרא"ש דלא איפשיטא בעי'. ואמאי לא פשטינן מהכא]. והקרא [עב:] כתב ד"ל דבאופן שנדרה לפניו, דההקמה והשמיעה באין כא'. והאחרונים דנו דלצד בראשונים [לעיל עב:] דאם שמע אח"כ מהני ההפרה למפרע, י"ל דלא חל למפרע.

ר"ן ד"ה דאתפס. אבל הכא שזו אומרת הריני נזירה, ואומר ואני, ודאי בנזירות דקאמרה מתפס. [אפי' אחר שחל ההפרה]. [וע"ע בר"ן יג. דכשנשאלה לחכם אף בלשון 'ואני' אמרי' דבהיתירא קמתפס, ודעתו על הראשון]. אבל הרא"ש [ותוס' מכת"י] כתב דאיירי דהתפס קודם שחל ההפרה, או שהתפס להדיא במעיקרא.

דף עה:

ת"ש א"ל ר"א, מיפר נדרי עצמו וכו'. השיטמ"ק [בשם שיטה] הק' אמאי לא השיבו חכמים לר"א, חכם יוכיח, לחד מ"ד [צ]. חכם אינו מתיר עד שחל הנדר [כגון שנדר בתנאי, ועדיין לא נתקיים התנאי], ולא אמרי' ק"ו אם מתיר נדר וכו'. אלא דהך ק"ו מנדרי עצמו הוה מופרך, ועיקר טעמו דילפי' מהא דמיפר אחרי שחל הנדר.

ר"ן ד"ה הא כדאיתא, וקשה בעיני דנגמור נמי בק"ו וכו'. רע"א והרש"ש הק' דילפי' מהא דמיפר נדרי אשתו דכבר חל הנדר, ונימא 'דיו' אסוף דינא. וצ"ע.

בא"ד דכיון דשכח תנאו בשעת נדרו הו"ל נדר טעות. בפשוטו משמע דגדר הדין עומד בר"ה הוא משום שמגלה דהוה טעות, ואינו נדר. אבל השער"י [ה כב, וחי' ר"ש יז] כתב דכוונת הר"ן דמהני משום אתי דיבור ומבטל דיבור, והוה כמו התרת חכם. וכמ"ש הר"ן דאחר שנדר בעי 'אחרים מוחלין', אבל קודם שנדר הוא 'מבטל' ומיחל לעצמו.

בא"ד דהא כל נדר שנידר בפתח נדר טעות הוא וכו'. ומשמע בר"ן דבאמת בגדרי מקח טעות, היה הדין שהנדר בטל. אלא דכיון דהנדר חל, ילפי' מגזיה"כ דאינו מיחל נדרי עצמו. והאחרונים הביאו מדברי הר"ן כאן נגד סברת המב"ט [א צח, הו' לעיל כא:] דנדר שהותר בפתח הוה מקח טעות, ומדאורייתא מותר בלא חכם. וצריך התרה רק מדרבנן. ואילו בר"ן כאן מבואר דאף במה דמדינא הוה מקח טעות, גזיה"כ דבעי חכם. [וע' מהר"ט ב יר"ד כו].

מקוה, ק"ו להציל עד הטהורים

ת"ש, ומה מקוה, אין מציל על הטהורין מליטמא. פי' הר"ן דלא מהני הטבילה שלא יבא לידי טומאה אם יגע בשרץ. הקרא תמה היאך ייני טבילה לטומאה העתידה. דא"כ אין לך אדם שיטמא לעולם, כיון דטבל פעם א', דהא לאחר זמן ליכא מקוה שיטהר². [וכתב דכל הסוגיה לפלפולא בעלמא³].

ויל"ד בגדר הילפו' מק"ו, האם ילפי' דכח המקוה קיים [והוה כמעשה לאחר ל', ויל"ד אמאי לא נימא 'כלתה']. או אפשר דחל דין טהרה בחפץ, ויפי' מק"ו דמהני טהרת המקוה דחפץ 'טהור' אינו נטמא שוב. [וכיון דנטבל פעם א' תו אינו נטמא. דאין סברא דתהני טבילה רק לפעם א' דנטמא⁵].

והאר"ש [מקואות א אות ז] דן דדוקא גבי הפרה כיון דתליא במחשבה מהני כשקובע שתהני לאחר זמן. אבל מקוה מטהר בלא מחשבה, א"כ המחשבה לא מעלה ולא מוריד. וכתב דיל"פ

1 [ויל"ד דכיון דנדר הוה דברים שבינו לבין עצמו, ולכן ל"ש בזה חסרון דברים שבלב אינם דברים, ובכל אופן שיועד שע"ד כן לא נדר נחשב טעות ומתבטל הנדר].

וצ"ב אמאי נחשב דהוא 'מיחל' נדרי עצמו, הרי הוא רק מברר שהיה בטעות, ולא נאסר מעולם. ואפשר דבעי אמירה, שאומר שמקפיד וע"ד כן לא נדר. וכע"ז מצאנו במקח טעות, דבעי לגלות דעתו שמקפיד, אבל אם מוחל המקח קיים.

2 ובחי' מנחת שלמה תמה דל"ש שתהני מקוה לטהר כשעדיין לא נטמא, שהרי א"א לנקות לכלוך כשעדיין נקי.

3 אמנם בר"ן [עו:] מבואר דבעי קרא לאפוקי מהך ק"ו. [וע"ע בשיטמ"ק דדנו יוכיח]. אבל בתוס' מכת"י כת' דלמסקנ' לפלפולא בעלמא.

4 [ויש לכוון זה בדברי התוס' מכת"י ושיטמ"ק [עו.] דיש לחלק ממקוה, דבעי שיעור].

5 אבל לצד הא' יל"ד האם מהני רק פעם א' [ויש לדייק כן בלשון לטבול כלי 'טהור', אבל הטובל כלי טמא לא ייני טבילתו למנוע טומאה]. אמנם לצד דלא חיילי יל"ד דאין חילוק בזה.

דכוונת הגמ' בטבילה לתרומה, דבעי כוונה. ובזה מהני לכוון שיהני אח"כ. אבל בטבילת חולין לא יהני¹.

והמרדכי [פסחים תקנ] הביא בשם **הראב"ה** דל"מ ביטול בחמץ קודם זמן איסורו [דהוה היתר בהיתר, עד שבא פסח, וחמץ בפסח אוסר במשהו²]. והביא ראייה מסוגיין דל"מ להטביל כלי טהור לכשיטמא, וה"ה דאין חמץ בטל קודם איסורו³. [ויש להוכיח מדבריו דהס"ד דתהני הוא משום דחל דין טהרה בחפץ, וכע"ז דן שחל דין ביטול על החמץ, אף דהוה היתר⁴]. [ונקט דלמסקנא לא דרשי' רבנן ק"ו⁵, ודלא כמ"ש הר"ן עו: דדרשי' ק"ו היכא דליכא קרא להיפך].

אבל **הרא"ש** [עו. בסו"ד] פי' [דברישא] ילפי' ק"ו דכשנוגע בעודו בתוך המקוה, שהמקוה מונע שאינו נטמא. ולפ"ז א"ש הא דהביאו מכאן דלא חיילין, ומהני המקוה לעכב הטומאה.

דף עו.

אימא סיפא, יטבילו כלי לכשיטמא ליטהר. בפשוטו היינו שמונח בכלי כח מטהר המקוה, ואף ששוב יטמא, יטהר. ובס' **טל תורה** כתב לפרש עוד דאיירי במטה שנטמאת ונתפרקה, דדעת ר"א⁶ [כלים יח ט, והו' סוכה טז] דע"י שנחלק אינו טמא, עד שיחזירנו. ול"מ שטובל אברים אברים [וכשיחזירנו תחזור לטומאתו]. ובזה הק' דנילף ק"ו דתהני הטבילה לסלק סיבת הטומאה [אף דאינו טמא עכשיו], שלא יחזור לטומאתו⁷.

לכשיטמא ליטהר ש"מ חיילין. פי' הר"ן דראיית הגמ' מלשון הברייתא לכשיטמא ליטהר, ואילו ברישא לשון הברייתא יציל מליטמא [ואין חילוק בין הצלת אדם והצלת כלי⁸. וע' בסמוך]. אבל **הרא"ש** הק' מ"ש רישא דאמר' לא חיילין. [ולכן פי' דברישא איירי למנוע הטומאה, בעודו בתוך המקוה, ולא חיילין].

רא"ש ד"ה מציל. אם עמד כל גופו במקוה, ונגע בידו א' (בשרץ) [זב, כ"ג הרש"ש⁹], ובידו האחרת נגע בכלי וכו' ובתו"כ דרשי' נטמא אפי' הוא בתוך המים. [והתו"כ הו' גם בר"ן עו:]. [ואף דיש סיבת טהרה ע"י המקוה, מ"מ מתחדש סיבת טומאה¹⁰. ועוד חידשו האחרונים¹¹ דהטובל ושרץ בידו

- 1 [ויל"ד דאף בחולין, אילו ילפי' מק"ו, נתחדש פרשת טבילה ע"פ כוונתו].
- 2 והו' בשרית הרשב"א [א תתלא], ודלא כס' התרומות דבטל לפני המועד. וע"ע מה שהו' בזה לעיל נב. ונט: בשם שו"ת הר"ן.
- 3 ומבואר דפשיטא ליה דל"ש גדר ביטול על המין קודם זמן איסורו, והיתר בהיתר לא בטלי. וכל דין ביטול שייך באיסור, וחמץ קודם הפסח אינו איסור. אלא דבזה דן דיהני הביטול מעכשיו, לסלק סיבת האיסור. וקמ"ל בסוגיין דל"מ.
- 4 [דאם היה דין המקוה מיתלא תליא לטהר אח"כ, במה דמי לביטול. ובפסח ל"מ לבטל חמץ].
- 5 א"נ ס"ל דיש לחלק בין הק"ו דטבילה, מהפרה ומכירת בתו. ובזה ס"ל דביטול קודם פסח דמי לטבילה].
- 6 וכתב דהקשו לר"א משיטתו. [אמנם נר' דרבנן פליגי רק במטה, דכל אבר מק"ט בפנ"ע ונטהרת בפנ"ע, כיון דהוא חלק מכלי א'. אבל בכלי אחר יודו לדבריו].
- 7 אמנם בזה ל"מ קרא דלא מהני.
- 8 ויש להעיר דברישא הברייתא נקטה הק"ו על המקוה. ואילו בסיפא על הכלי, ואף דהוה אותו ק"ו. ומ"ש גבי אדם דנקט המקוה. [ואפשר דברייתא הנידון ללמוד בק"ו דיש כח נוסף במקוה, להציל. ואילו בסיפא הנידון שיטהר אח"כ, ואין כאן תוספת כח במקוה, אלא דפעולת המקוה מהני בכלי לאחר שיצא ממנו, ולכן לשון הק"ו על הכלי].
- 9 דהרש"ש הק' דאדם הנוגע בשרץ הוה ראשון לטומאה, ואינו מטמא כלים. [ועוד אפשר לגרוס שנוגע בככר שמקצתו מחוץ למקוה].
- 10 וכל רגע נטמא ונטהר. ויל"ד האם המקוה לא מהני לטהר הטומאה שברגע זו, דמהני רק לטומאה שהיתה כבר עליו. או דנטהר אף מטומאה של אותו רגע אלא שנתחדש שוב טומאה אח"כ [ואילו בבת א' יעזוב את השרץ ויצא מהמקוה, אפשר דמהני טהרת המקוה].
- 11 [ע' כתבי הגר"ח תכד]. וכן מבואר בראשונים [רמב"ם [תשובה ה ג] ושערי תשובה [י יא], ע"פ הגמ' תענית טז]. דכשאינו עוזב את השרץ אינו נטהר מטומאתו הראשונה, ולא רק שחוזר ונטמא. וכ"כ הראשונים [מרדכי סוף ע"ז] דהלוקח כלי מהעכו"ם, דצריך להגעיל קודם טבילה, שלא שרץ בידו, ואף דטומאת מאכלות אסורות אינו חוזר ומטמאו. וכ"כ הריטב"א [יבמות מו] גבי טבילת גר בלא מילה.

אינו נטהר מטומאתו הראשונה²¹. וכתב הרש"ש דיש עוד נפק"מ, דאם נטמא ונטהר הוה טבול יום וטמא לתרומה עד הערב.

והאחרונים [פרי יצחק ב לה] הקשו מכאן על מש"כ הכס"מ [אבה"ט ו טז] דהטובל אינו נטהר אלא בעלייתו מתוך המקוה³, ולא בעודו בתוך המקוה⁴. וביאר בזה מש"כ הרמב"ם [שם ע"פ התוספתא] דהדורך על משכב הזב המונח במקוה נטמא. ופי' הכס"מ דהמשכב אינו נטהר עדיין בטבילה, אלא כשיעלה מהמים. [אבל האחרונים כתבו דיש לדחוק דאיירי דהנוגע הוא בתוך המים, אבל המשכב חלקו מחוץ למים]. והאחרונים הקשו דכאן משמע דשייך טהרת המקוה אף בעודה בתוך המים⁵.

ת"ש אמרו להם, זרועין ועומדין לא כ"ש. רע"א תמה דבזריעה בקרקע, המציאות שהוא זרוע בקרקע קיימת, ואח"כ תבטל את הטומאה. דהא החיבור לקרקע הוא הגורם לביטול הטומאה, והחיבור קיימת, ומבטל עתה מה ששוב נטמא. ובמה דמי להפרה, דפעולת ההפרה כבר אינו קיים עכשיו⁶. ולדברי הרא"ש דהנידון להציל בעודו במקוה נחא. [וצ"ל דמבואר בברייתא דרך 'צירת הזריעה' הוא המטהר, ועי"ז מהני מק"ו].

ועוד הק' רע"א אמאי לא נילף [לר"א⁸] דזריעה תהני שלא יטמא אף אחרי שיתלש, וכדילף דמהני בנדרים. וכן מקוה, לולי קרא ילפי' דתהני לטהר לכשיטמא. וכתב דאולי בזרעים ל"ש כן, דא"כ לא יהא כלל טומאה בזרעים לעולם. דהרי היו זרועים פעם א".

והתוס' [מכת"י] והשיטמ"ק [בשם ריטב"א] הק' דנימא דמקוה יוכיח דאינו מציל. ותי' דמקוה ל"ד לזרעים, דפוסל בחסרון שיעור¹⁰. ועוד תי' התוס' הרא"ש דמה לטובל במקוה, שכן חמור שנעשה אב הטומאה. ולכן ל"מ מקוה להציל. אבל בזרעים מהני להציל.

ר"ן ד"ה זרועין. ואתון מודיתו לי וכו'. והאחרונים ציינו דרש"י [חולין קיח:] הביא מהת"כ דמחובר אינו נטמא, דא"כ טמאת את הכל, דשרצים מצויין אצל מחוברין.

ר"ן ד"ה ש"מ לא חיילין. דאי חיילא, במאי פקע. וצ"ב דעדיין מחובר לקרקע, וכקו' רע"א. והאר"ש ביאר דבשלמא גבי הפרת נדרים, דתליא ע"פ כוונתו, מהני כוונתו להחשב דיש כח הפרה למחר, ועי"ז פקעי. אבל זריעה בקרקע תליא במציאות [ולא תליא ב'מעשה' הזריעה], ואילו אינו מונע הטומאה, במאי פקע. וע"כ גדר הק"ו דמהני לעכב שלא יטמא.

ורבנן לא דרשי' ק"ו. הר"ן כת' ממה שחל על מה שלא חל. [ויל"פ דל"ש ק"ו, דהיא הנותנת, דכיון דלא חל א"א עדיין לבטלו. והוה דבר של"ב לעולם]. אבל השיטמ"ק [בשם רי"ן] ביאר [דלס"ד] רבנן ס"ל דלא דרשינן ק"ו מגופיה, אלא מדבר אחר.

והא תניא, מכורה כבר יוצאת וכו'. [יל"פ דנערות הוה בגדר 'ציאה', א"כ ס"ד דכיון דעבר זמן נערות, חל המכירה דאין כאן יציאת גדלות. קמ"ל דאף אח"כ כל יום הו' בגדר יציאה. וק"ו אהני דלא חל מכירה כלל].

- 1 [דהשרץ מעכב טהרת המקוה. ואפשר דילפי' כן מק"ו דסוגיין, דכיון דשרץ מטמא אדם טהור, כ"ש דמעכב דלא חייל טומאה כלל].
- 2 ויל"ד א"כ האיך ילפי' ק"ו בסוגיין דמהני המקוה לעכב טומאה, הא בשעה שהשרץ בידו המקוה אינו יכול לטהר כלל. ויל' דאילו מקוה היה מעכב הטומאה לא היה ד'שרץ בידו'. [ועוד י"ל דמהכא ילפי' דשרץ מעכב הטבילה].
- 3 והאבנ"ג [ח"מ עב] הביא דכ"ה לשון הש"ס [בכ"מ] טבל 'זעלה' אוכל במעשר. אבל הק' דלשון הפסוק 'ורחץ', ומנלן דבעי עלייה.
- 4 וביארו דאף דסיבת המקוה קיימת מתחילת הטבילה, מ"מ אינו נטהר בפועל את שיתנתק מהמקוה. [וה"ה אם נעשית לו חציצה קודם שעלה מהמים. וכן מהני הטבילה אף כשנחסר המקוה בעודו בתוך המים].
- 5 ועוד הק' האבנ"ג שם לדברי הר"ן [עו:]; דהר"ן ס"ל דנידון הסוגיה דתהני הטבילה לכשיטמא. וכתב הר"ן [עו:]; דיש גזיה"כ דל"מ הטבילה. ומבואר דאף אליבא דאמת אמר' ק"ו, אלא דהפסוק גילה דלא מהני.
- 6 [ורע"א הק' כן עמש"כ הר"ן דל"ש חיילא ובטלי, דבמה בטלי. ועוד הק' כן על עיקר דמוי הגמ', דהתם הסיבה קיימת, ולא דמי לנדר].
- 7 וצ"ב אמאי לא תהני הפרה לאחר ל' [ודוחק דהנידון כאן האם אמר' כלתה. וע"כ דהוא משום דבשעתו לא היה מעשה הפרה, וכחסרון דבר שלב"ע. ולא שייך כלל. ולכאורה כוונת רע"א [דלצד דלא חל] הוה משום דחל בשעת דיבורו 'הפרה' על הנדר העתידי.
- 8 וכן לרבנן למסקנא דמודו היכא דליכא קרא.
- 9 [ויל' דקרא כתיב זרע זרוע אשר יזרע, דנזרע אח"כ. אבל זרעים בעלמא מק"ט].
- 10 ויל"פ כוונתו דבעי מציאות המקוה למחר.

ובגמ' [ערכין כט:] נח' רב ושמואל המוכר שדהו בשנת היובל עצמה. לשמואל אינה מכורה כל עיקר, דילפי' ק"ו מכורה כבר יוצאת, אינה מכורה אינו דין שלא תימכר. ורב סבר מכורה ויוצאת'. [ונח' כעין ספק הגמ' דידן האם חייל ופקע, או דבכלל הק"ו דלא חל כלל]. והגמ' מפרשת דלא דמי להא דילפי' דאינו מוכר את בתו נערה מק"ו וכו', דהתם לא הדרא מיזדבנא, אבל בשדה הדר מזדבנא לאחר היובל. [משמע דגדר הק"ו דכבר אינו שלו לענין למכור, ואילו בשדה, כיון דע"כ הוה שלו למכור לאחר היובל, אין סברא ללמוד בק"ו דלא חייל].

אינו דין שלא תמכר. בתוס' [מכת"י] הק' נימא נדרים יוכיחו, דלא דרשי' ק"ו. והתוס' הרא"ש הק' עוד נימא מקוה יוכיח. ותי' דמה שנטהר במקוה, חוזר ונטמא אח"כ. משא"כ במכירה, כיון שיצאת שוב אינה חוזרת ונמכרת², דהא אינו מוכר לשפחות אחר שפחות³.

דף עו:

אין בעלמא דרשי' ק"ו וכו'. הר"ן כתב דהא דבמקוה לא ילפי' ק"ו הוה משום דדרשי' מקרא, והיינו דאמרו ליה וכו'. אבל בתוס' [מכת"י וכן השיטמ"ק בשם הריטב"א] כתבו דהא דקאמרי מקוה יוכיח, פלפולא בעלמא [ומשמע דיש סברא פשוטה לחלק ביניהם, וכמ"ש האחרונים]. והרא"ש [בשיטמ"ק] הוסיף דהם ידעו דמקוה הוה גזיה"כ.

ר"ן ד"ה אין. וכה"ג הפרת נדרים לא תפלוג אדרשא וכו'. אבל הפורת יוסף הביא דדעת תוס' [ב"מ קיד] דבמקום שיש היקש שסותר לק"ו, אם יש לדרוש את ההיקש לדבר אחר דרשי'. וה"נ דרשי' היקש הקמה להפרה לכמה דינים.

נדרה לילי שבת. השיטמ"ק [בשם שיטה] פי' דהדבר ידוע דבשבת היום הולך אחר הלילה. [ומשמע דזה כוונת הרא"ש].

רא"ש ד"ה ויש. כלומר, ולא שיש להקל טפי ממעת לעת. והרש"ש כ' דנפק"מ לקולא, לענין שיוכל להפר שלא לצורך שבת [ע' בגמ' עז]. והשלמ"נ חלק דאין בזה קולא, דלמ"ד מעת לעת יכול להפר אחר השבת. [ואם א"א להפר אחר השבת, אף למ"ד מעת לעת מיפר בשבת].

נדרה עם חשכה. רע"א דן היכא דשמע נדרה בביה"ש, האם יכול להפר, או דחיישינן שמיד עבר יום שמעו. [ודן האם יש בזה ס"ס]. וכתב דאם מיפר מיד תוכ"ד מהני, דאילו אין שהות ביום להפר לא נחשב יום שמעו. [וע"ע מה שהו' לעיל בהקדמה סו', סט', עא; ולקמן עט. בגדר הדין יום שמעו].

והירושלמי [והו' במאירי וברשב"א] דנה היכא דנשתתק ביום שמעו, דיכול להפר כשחוזר לדיבורו. למ"ד מעת לעת, עד השלמת מעת לעת [ובתוס' הרא"ש סט. מבואר דהיינו כולל השעות הראשונות]. ולמ"ד עד סוף היום, עד שיחזור לדיבורו בסוף היום. אבל הרא"ש [עא: הו' עב]. נקט דהבבלי פליג, דאף שעות דאינן ראויין להפרה עולין למנין יום שמעו. [אבל במאירי משמע דלא פליג, וע' מש"כ לעיל שם].

דכת' מיום אל יום, ולת"ק אצטריך וכו'. הר"ן פי' דהלשון מיום אל יום מתפרש כשיעור תחילת יום עד סופו [כ"ד שעות], או מתחילת היום עד סופו. אלא דלפ"ז קשה מאי קמ"ל דהוה מתחילת היום. [ותי' הגמ' דקמ"ל דמפיר בלילה].

אבל רש"י [עה"ת במדבר ל טו] כתב דמיום אל יום לאפוקי מעת לעת, קמ"ל דאינו מיפר אלא עד שתחשך. והמפרשים [עה"ת, וכן רע"א] תמחו דהוה היפך סוגיין. וכתבו דצ"ל דרש"י גרס באופן אחר⁴.

- 1 ונפק"מ דהדמים אינן חוזרין. וכן אם הקנו מטלטלין אגב קרקע זו.
- 2 אבל קשה דאף במקוה נילף מק"ו דמה שנטהר שוב לא יטמא לעולם. [ולמש"כ ניחא דכוונת הרא"ש לולי ק"ו].
- 3 [וכעין דברי הגמ' ערכין שם. אבל התוס' הרא"ש הוסיף דאף לולי הק"ו, אינה נמכרת לשפחות אחר שפחות].
- 4 אמנם ע"פ מש"כ הר"ן יש ליישב דברי רש"י, דכיון דכתיב ביום שמעו, גילה הכתוב דהאי מיום ליום, קאי על יום מסויים [ולא שיעור יום], א"כ הלשון 'יום אל יום' בא למעט דדוקא עד סוף יום זה. דאילו הלשון 'יום' יכול להתפרש שיעור יום א' [וכדלעיל ס']. [ועדיין קצת קשה דהגמ' לא ביארה כן].

רא"ש ד"ה אין הלכה. וי"ס דגרסי' הלכה כאותו הזוג. ע"ע בפסקיו דדן בזה, והכריע דיש להחמיר [מספק].

חייא בר רב. הרא"ש פי' [לפי הגירסא 'הלכה'] דעי"ז עשו סימן לדעת מתי יעבור מעת לעת. אבל לגיר' הב' קי"ל עד הערב, וא"כ קאי במלאכה שעשה תוך מעשה התרה. [וכ"כ הר"ן ושאר]. [והרא"ש כתב דלפ"ז יל"ג כן עז].

רבה ב"ר הונא יתיב וקאיי. השיטמ"ק [בשם ר"ע] כתב דרבה החמיר מחייא בר רב, והיה נזהר מלעשות מלאכה [גמורה] בשעתו.

דף עז.

היתר בשבת

תנן התם מפירין נדרים בשבת² ונשאלין לנדרים שהם לצורך שבת. הגמ' שבת מו: מקשה האיך הותר בשבת, נימא מיגו דאיתקצאי לביה"ש יאסור כל היום משום מוקצה³, דמי יימר דזדקק ליה ואסח דעתיה. והגמ' מתרצת דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת, ופרש"י וסמכא דעתא⁴. והיתר חכם סגי בג' הדיוטות⁵.

ונשאלין. התוי"ט [שבת שם] כתב דהלשון 'נשאלין' שייך גבי חכם, כיון דחכם צריך לחקור על החרטה והפתח, משא"כ בעל דהוה הפרה בעלמא. והרש"ש [שם] פי' דחכם אינו מיפר עד שהנודר בא לפניו לישאל ולבקש התרה. משא"כ הפרת בעל. [וע' תוס' מכת"י ד"ה או].

ר"ן ד"ה מפירין. מיחזי כדינא⁶. [והשלמ"נ ציין דבגמ' בסוף העמ' מבואר דאף היתר חכם לא מיחזי כדינא, ואפי' הכי אסור בשבת⁷. וכתב דמש"ה כתב הר"ן חילוק הב']. והרא"ש כתב דבעל מיפר בלא פתח וחרטה, בדיבור בעלמא. [וע' תוס' מכת"י].

בא"ד א"נ שאין שעה עוברת לשאלה. ורע"א הק' דמבואר בגמ' דתליא במ"ד כל היום, משום דשעה עוברת להפרה, וע"כ כטעם הב"י⁸. ורע"א הוכיח עוד כן מהגמ' עט. דהוכיחה מכאן דאף שותק ע"מ למיקט הוה הקמה, ומבואר דקמ"ל מתני' דמותר להפר, דאילו אסור להפר היה מתקיים הנדר. דאילו לטעם הא' אף בלא"ה יכול להפר בשבת, וקמ"ל מתני' דחייב להפר. והרש"ש כתב דזה כוונת הר"ן, דלס"ד הגמ' מסתפקת דאף למ"ד מעל"ע, שיפירו שלא לצורך שבת. וע"כ דהוא משום דאין איסור בהפרה. אבל למסקנא בעי' לטעם הב'.

והר"ן [סוף שבת] כתב הטעם דאסור להפר שלא לצורך שבת, דלא טרחינן בשבת שלא לצורך. וכן הביא הלבוש [או"ח שמא] ומשנ"ב [שם א]. והשעה"צ [שם] הביא דהלבוש [י"ד רכח] כתב הטעם משום ממצוא חפצין [ע' שבת קיג].

והמשנ"ב [א] פסק דמותר להתיר לצורך מצוה¹⁰, וכמו לצורך שבת. והשעה"צ [ב] כתב

1 ומ"מ יש להחמיר היכא דיש נפק"מ לקולא, כגון שקיים הנדר וחזר ונשאל [לטור, ותוס' הרא"ש לעיל סט. דנחשב דלא עבר יום שמעו, או נשתתק לירושלמי וחזר לדיבורו], דלמ"ד מעת לעת לצרפים השעות של קודם, ויתכן שיסתיים מעת לעת קודם הערב. וכ"כ בתוס' הרא"ש שם כמ"ד מעת לעת.

2 ורע"א הק' דגבי הפרה הוה אפי' שלא לצורך שבת, ואימא דבאמת אסור בשבת משום מוקצה. והאחרונים תי' בכמה אופנים. ואכ"מ.

3 וע' תוס' [שם] דקו' הגמ' לאסר באכילה, אבל מותר בטלטול כיון דמותר לאחרים. [ואכ"מ].

4 והאדרת [בסו"ס שלמ"נ] הק' אם נימא דהפרת אב אינה משום שנודרת ע"ד, א"כ יהא מוקצה. ולפ"ז כוונת הגמ' להעמיד את המשנה דוקא בבעל. [ועי"ש שהאריך בזה].

5 כיון דאיירי דיש לו פתח וחרטה. והאחרונים דנו דהיכא דנתחדש לו פתח בשבת, דאה"נ [להך מ"ד] אסור משום מוקצה.

[והראשונים הק' דאף באשה בידה לישאל להדיוטות, ומש"ה אינו מוקצה. וע' מה שהו' בזה לעיל סט].

6 והקרא' הק' מכאן למש"כ תוס' [ביצה לו: בחד תי' [ליישב דעת רש"י] דמותר לגמור דין בשבת, כיון דכבר כתבו בתחילת דין מותר לגמור הדין בשבת. והרי אף בסוגיין ל"ש שמא יכתוב. והאחרונים תי' דבתחילת דין לא פלוג דאסור, וסברת התוס' מהני רק בגמ"ד.

7 [ויל"ד דהגמ' שם קאי לאסור אפי' לצורך שבת, דמיחזי טפי כדן. אבל י"ל דלעולם דמי קצת כדן].

8 ונקט דלטעם הב' אין חילוק בין הפרה להיתר חכם. ועוד י"ל דב' הטעמים צריכין זל"ז, והיתר חכם חמיר טפי, ואסור אף בשעה עוברת. [ובשיטמ"ק [עז: בתר"ד] כתב הטעם דאסור לשון הפרה בשבת, הוא משום גזירה אטו היתר חכם].

9 אבל הפרמ"ג [שם מ"ז א] הק' דלא שייך ממצוא חפצין בדבר דאין בו מלאכה כלל [דנאסר רק דיבור על דבר שאסור לעשותו בשבת].

10 אבל ציינו דבמהרש"א [עירובין ל: מבואר דשאר צורך מצווה לא התיירו. [ובפרמ"ג שם נסתפק בזה].

דלטעם ד'ממצוא חפצין' פשיטא דמותר, דחפצי שמים מותרין. וכתב דמצאנו [בס' שלג] דהתירו טירחא משום צורך מצוה.

חומי ציבור - בש"ת הרשב"א [ד רצו, ה' ב"י א"ח שמא] כתב דנהגו להתיר חרמי ציבור בשבת אפי' שלא לצורך שבת. וביאר דשבת הוה יום כנופיא, ואם לא יתירו בשבת לא יתוספו ביום אחר להתירין. וכ"כ הב"י [י"ד רכח ג בשם רבינו ירוחם]. והרמ"א [א"ח שו יב] הביא בשם האגור דהוה כעסקי רבים דשרי. והמשנ"ב [שו נא] דייק דלפ"ז לצורך יחיד אין מתירין חרם. אבל הביא דהאחרונים נקטו עיקר כטעם הרשב"א, ומותר אפי' ליחידים.

כל נדרי - הרא"ש [יומא ח כח] כתב דנהגו לומר כל נדרי לפני ברכו, כיון דאין מתירין נדרים אלא לצורך שבת. וכ"פ הרמ"א [תריט] דנהגו לאומרו מבעוד יום. והריב"ש [שצד] דן בזה, וכתב דאפשר דכיון דהוה יום מחילה וכפרה נחשב צורך היום, ומתירין. אבל נקט עיקר דהוה מודעא על להבא [וע' מש"כ הר"ן לעיל כג:], ומהני אפי' בשבת. וכ"כ הגר"א העיקר כראשונים דנשאלין על העבר. אבל המג"א [ה] כתב דאף לצד דמתנה על להבא, מ"מ דמי קצת להפדת נדרים, ולכן נוהגים מבעוד יום.

תנאי היא וכו' למ"ד כל היום, אפי' שלא לצורך השבת. הראשונים פי' דכיון דא"א להפר לכשתחשך יפר עד סוף היום. והגמ' [עט]. מוכיחה מכאן דשותק ע"מ למיקט הוה הקמה, דמבואר דנחשב שעבר יום שמעו, ואף שאסור להפר [לולי הא דהתירו], ואין דעתו לקיים. ואף דל"ש בזה לומר דיש ראייה דרוצה בנדר מהא דלא היפר². וע' לק' עט.

והאחרונים [שפת אמת סוף שבת, וכן הביא הגר"ש בשם ר' מנחם זעמבא] הק' אמאי התירו לו להפר, הא יש עצה לקיים את הנדר, ואחר השבת ישאל על הקמתו ויפר [לדעת הטור דלא נחשב שעבר יום שמעו]. ובח"י ר' שמואל [יח ג] תי' דכיון דהוה גרם, ונתכוון שיעבור בכך יום שמעו, אינו יכול להפר [עי' ש].

שם. אפי' שלא לצורך. כיון דשוב אינו יכול להפר. דמשום הצורך התירו הפרה בשבת. ויל"ד דשאר ממצוא חפצין לא התירו במקום הפסד מועט כזה. ומ"מ כתבו הפוסקים [פרמ"ג שם, וע' שלמ"נ] דאם נדרה שלא לאכול רק ליום א' [אף בדבר דאינו 'צורך' שבת], שיהא אסור להפר, דאחרי השבת בלא"ה מותר³.

והפרמ"ג [מ"ז שם] הק' אמאי התירו להפר נדרי אשתו בשבת, הא יכולה לישאל אצל חכם אחר השבת. [וכתב דדוחק דאיירי רק באופן דאינה מתחרטת]. והאחרונים דנו דנחשב טירחא לישאל לחכם.

ובש"ת הרשב"א [הו' בש"ע שמא ב] כת' דאף התרת חכם הותר בשבת, באופן דאל"כ יעבור באיסור, וכגון הנשבע לעשות מלאכה עד זמן פלוני, והזמן הגיע בשבת, נשאלין אפי' בשבת. ובס' תוספת שבת [א"ח שמא, הו' בשלמ"נ] כתב דמשכח"ל דנשאלין לחכם בשבת, שלא יעבור היום, וכגון שהבעל קיים את הנדר. ונשאלין על ההקמה בו ביום [אפי' בשבת], שאם יעבור יומו אינו יכול להפר [לדעת הר"ן סט. ועט.]. אף שהקים הבעל מהני הפרה רק ביום שמעו. והאחרונים העירו דיכול להפר בו ביום [אף בלא לישאל], וישאל על הקיום אחר השבת, וכמ"ש רע"א [רלד מט] וכ"פ השו"ע [רלד כב]. [וע' מה שהו' לעיל סט.].

למ"ד מעת לעת, לצורך שבת. פי' הר"ן כיון דאפשר בחול. והר"ן [סוף שבת, סח. בדה"ר] הק' דאם נדרה ביה"ש לא היה פנאי להפר. ותי' דאינו מצוי ולא פלוג. א"נ בכה"ג מיפר אפי' שלא לצורך.

אפי' בנדרים שהיה להם פנאי. [לצורך שבת]. הביא"ה [שמא ד"ה אע"פ] כתב דמסתברא דמ"מ לכתחילה יתיר לפני שבת, אלא דבדיעבד אין קונסים אותו.

משום דמיחזי כדין וכו'. האחרונים דנו האם גדר התרה נדרים הוה 'דין בי"ד' [והוה בכלל התקנה שלא לדון בשבת]. ומ"מ התירו התרת יחיד מומחה כיון דלא מינכרא מילתא [וכמ"ש הר"ן]. ובזה תי' אביי דאף ג' לא 'מיחזי' כדין. או דלעולם היתר חכם או ג' הדיוטות הוה דין

- 1 והריטב"א הוסיף דכיון דמתירין ע"י שמתחרטין מכאן ולהבא, ואי"צ עיון ובדיקה. [ומשמע דהוה תוספת טעם, ולא טעם בפנ"ע].
- 2 והאפיקי ים [א יז] ביאר דהיינו משום דהזכות הפרה מוגבל ליום א'. אבל הדבר אברהם [ב יד ט] כתב דבתר דגלי קרא דשתיקת יום שמעו הוה הקמה, התורה קבעה דלא פלוג. [ומשמע דגדר הילא פלוג' דנחשב שיש 'מעשה הקמה'].
- 3 והפרמ"ג הוסיף דבשלמא היתר חכם יש תועלת דנעקר למפרע, ואף מה שכבר עבר על הנדר הותר עי"ז. אבל בעל מפר מכאן ולהבא. וציין דתליא בדברי הרמב"ם האם בעל מיפר מכאן ולהבא או למפרע [ע' בע"ב].

הפרה בעלמא [ולא שייך לבי"ד], אלא דמ"מ 'מיחזי' כדין [וגזרו אטו דין].

א"ל אביי כיון דס"ל אפי' מעומד, לא מיחזי כדין. **הפרמ"ג** [שם] כתב דאף באופן דאין חרטה אלא מתירים ע"פ פתח, דבעי שהדיינים יושבים [ע' בע"ב], מ"מ מתירין בשבת. דג' אלו דנקט לאו דוקא, אלא דהוה ראייה בעלמא דלא מיחזי כדין. והא דבעי מיושב משום דבעי עיוני.

דף עז:

הלכה נשאלין וכו' ובקרובים. הרש"ש כתב דלא איצטריך לומר קרובים, דתנן [נגעים ב ה] כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, ור' יהודה נח' רק באשתו. והאחרונים כתבו ד"ל דהיינו ביחדי [דאינו גדר ב"ד, וכדלעיל], אבל בג' י"ל דגרע [היינו לס"ד, אבל אליבא דאמת נח' הראשונים דאף נדרי אשתו מיפר בצירוף ב'].

ורע"א [רכח ג, ושו"ת א עג ובהשמטה] כתב דדוקא קרובים ולילה דאין פסול בגוף הדיין [וכשר לדון שאר בנ"א, וביוס], אבל אשה וקטן פסולין [דאינם ראויים להיות דיינים כלל].

ועפ"ז כתב **רע"א** דאף בבן י"ג יש לחשוש שלא הביא ב' שערות. דמשום איסורא דאורייתא לא סמכין אחזקה דרבה דהביא שערות. ואף דכתב ה**טור** [ח"מ ז] דאי"צ לבדוק עם הביא שערות' להיות דייני. אבל לאיסורא לא סמכי' אחזקה.

ר"ג סבר [אין] פותחין בחרטה. פ' הרא"ש והר"ן וצריך לעיין אם יש פתח. וכ"כ **תוס'** [מכת"י, ועירובין סד:]. ולפ"ז כוונת הגמ' לחלק בין פתח לחרטה, דפתח מחייב לשבת לעיין⁴.

ועפ"ז נקט הר"ן דה"ה לדידן אם אינו רוצה להתיר בחרטה אלא בפתח, בעי ישיבה ועיונא⁵ [וכ"פ ב**ש"ע** רכח ד, ודלא כרשב"א [הו' בר"ן] דכיון דמתחילה פותחין בחרטה ואי"צ לשבת, אף אח"כ מהני בעמידה⁶].

אבל **רש"י** [עירובין סד:] גרס [כלפינו] סבר פותחין בחרטה. ופרש"י דצריך למצוא פתח שלא נדר ע"ד כן. ולמ"ד אין פותחין בחרטה החכם עוקר את הנדר אע"פ שאינו מוצא טעם עקירה. וכ"כ המפרש כאן. ו**תוס'** בעירובין האריך להקשו' על רש"י. וה**לח"מ** [שבועות ו ה] כתב דרש"י גרס לעיל כא: דאין פותחין בחרטה, וכך קי"ל דבעי טעם עקירה.

ועוד כתב ה**שיטמ"ק** [בשם **שיטה**, וכ"כ המפרש כא:] דמ"ד אין פותחין בחרטה, אם הנודר אומר טעם חרטה מתירין לו. אבל אם אינו אומר, אין פותחין לו. ולמ"ד פותחין צריך החכם להתיישב בדעתו אם יש לו טעם חרטה.

וה**ש"ך** [רכח ט] כתב דמבואר דהא דבעי ישיבה הוא משום דבעי עיוני ולהתיישב בדבר, ולא משום דהוה כדין, ולכן הנודר אי"צ לעמוד. אבל הביא דנהגו דהנודר עומד ע"פ ה**ירושלמי** [וע"ע בפוסקים].

1 אבל פשטת לשון ה**ש"ע** [ח"מ ז ג] ד"א דאי"צ להביא שערות כלל [והמקור מה**ירושלמי** סנהדרין ד ט]. וביאר ה**סמ"ע** [ט] דלא קפיד קרא בדיין שיהא 'איש', אלא תלי' בחריפתו ובקיאיותו. ומ"מ בעי בן י"ג דלא מצאנו שום מצווה וצווי בקטנים מה"ת. [ומשמע דבן י"ג יצא מכלל קטנות, ואף דאינו גדול]. ורע"א תמה על דבריהם, וכתב דכוונת ה**טור** [וה**ירושלמי**] כשלא בדקו שערות, דסמכי' שהביא.

2 והק' **רע"א** אמאי אי"צ לבדוק, ומ"ש מעדות. וכתב [בשם התומים] לפרש דכיון דיש אתו עוד ב' דיינים, אף אם הוא יפסל, מ"מ מהני האחרים בדיעבד, דב' שדנו דיניהם דין. וכע"ז כ' גבי הפרת נדרים דמהני לפרט את נדרו לקטן, כשיש עמו עוד ג'. דהא דצריך לפרט את הנדר הוה דרבנן, ולענין דרבנן נחשב דייני. ולענין דאורייתא סגי בג' האחרים. [וכתב דאין בזה משום נמצא א' קא"פ].

3 וה**פרמ"ג** [הו' לעיל] כתב דאין חילוק בגדר הדין בין פתח וחרטה, אלא דצריך לשבת לעיין. אבל בה"ג כתב דר"ג סבר אין פותחים בחרטה, ולכן חכם הוא דעקר וה"ל כדינא, ובעי עיונא. ור"נ סבר דלא הוה כדין, ולשון חכמים מרפא בעלמא. [דע"י חרטה הוה מעשה היתר בעלמא, ואילו גדר פתח גדרו הכרעת דין דהוה נדר טעות. וכעין סברת רש"י בעירובין, אלא דהלשון בהיפך].

4 וה**ש"ך** [רכח ט] הביא מהגמ' [שם] דשתה יין אסור להתיר נדרים. אבל נסתפק דאפשר דהיינו דוקא בפתח דבעי עיוני, וכמעשה דר"ג.

5 והעצי **לבונה** הק' א"כ מנול דר"ג סבר דבעי פתח, דילמא ישב משום שידע דלא היה חרטה.

6 משמע דדוקא היכא דפתחו ע"ד חרטה. ויל"ד לפ"ז אם מתחילה אמר שבא ע"ד פתח, או באופן שמתירין רק בפתח ולא בחרטה.

7 ומשמע דעצם העיון לא מחייב ישיבה, אלא דדין בעי ישיבה היכא דבעי עיונא. וכיון דתחילת הדין קבעו לדין בעלמא, אף אח"כ לא חל דין עיון.

זיל ובעי רחמי על נפשך דחטאת וכו'. **השיטמ"ק** [בשם ר"ץ] כתב דחידשו לו דאף דלא עבר על נדרו עד שנשאל, אע"פ שמקיימו נקרא חוטא. [ומבואר דאף דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, אפי' הכי צריך תשובה על מה שהיה קודם].

לשון גרוע - טלי ואכלי

ר"ן ד"ה תניא האומר. [הר"ן הביא פי' א' דקאי בהקמה] דמשמע דמה דנדרה עד השתא נ"ל וכו' ולפי פי' זה כולו בהקמה, אלא דלישנא דרישא לא מהני. **והרשב"א** ביאר דלעולם אינו היקם עד שיקיים אלו בפירושי'. ואף דהקמה בלב מהני, צ"ל לא מהני מה שמדויק מדבריו [במה שלא התייחס] דלא ניחא ליה, אלא צריך גילוי על נדרים אלו דוקא.

בא"ד ומאן דגרס [נדרים שעברו, וע"ע בראשונים], כלומר אי אפשרי בהן, דבהפרה בעי לשון מפורש³. ובש"ת **עונג י"ט** [קמג] הק' דגבי גט ק"ל [גיטין לב] דאי אפשרי הוה לשון ביטול [מכאן ולהבא], ומ"ש דלא נחשב לשון הפרה בנדרים. וכתב דבעי לשון הפרה וביטול, אבל א"א אף דאינו רוצה בהם, מ"מ אחר שנדרה אינו רוצה לבטל.

בא"ד ונראה בעיני טעמא דמילתא, לא גרע הני לישני מקיים בליבו. **והאחרונים** העירו דלכאורה מבואר דלא כסברת ה**טור"א** [חגיגה י' אבנ"ש, הו' לעיל ב.]. דאף באופן דמהני חלות בליבו, מ"מ היכא דהוציא בפיו לשון גרוע ל"מ, דדעתו שיחול ע"פ דיבורו ולא ע"פ מחשבה. [ודנו דיש לחלק דגדר הקמה הוה הסכמה לנדר, ולא חלות בפנ"ע]. אבל **השיטמ"ק** כתב דלשון דאינו מפורש היינו בהקמה, דהוה לחומרא, ול"מ בהפרה.

ר"ן ד"ה מבטל בליבו. ואד"ג ולערב וכו'. [כ"ג בהל' הרמב"ן]. ואף שהתירו לאכול בשבת ע"פ הפרה זו, אחר השבת חוזר לאיסורו⁴. **והריטב"א** כתב משום מראית העין⁵. אבל **הרשב"א** הק' דלערב כבר עבר יום שמעו, ומה מהני ליה. והר"ן הק' מלשון הבריייתא. והמאירי כתב דלאו דוקא, והרא"ם [בשיטמ"ק] מחק הלשון 'אחד זה וכו'.

וב"ה פליגי דאחד זה וא' זה וכו' - ולגירסא זו פליגי ב"ה דמהני הפרה זו אף לערב. אבל בחול אסור להפר בלב⁶. אבל לגיר' דידן מהני לבי"ה טלי ואכלי והפרה בלב אף בחול, וכ"פ בשו"ע [רלד לט.]. אבל **השיטמ"ק** [בשם רא"מ] תמה האיך יקילו בחול בלא הוצאה בשפתיו. וכן **הראב"ד** [בהשגות יג ז] נקט דמהני רק בשבת. והלח"מ תמה דפסק כב"ש⁷. אבל לגיר' הרמב"ן ניחא דרק לערב הקילו ב"ה, אבל בחול ל"מ הפרה בלב.

בא"ד ומקשו וכו' דהפרה שבלב לא מהניא. **והרשב"א** תי' בשם תוס' דמדאורייתא מהני לבטל או להפר בלב. ואף דלשון אחרת כגון אי אפשרי וכי"ב לא אמר כלום, כדדרשי' בזה הדבר. ומדרבנן צריך לומר טלי ואכלי, כדי להראותה שהפר בליבו. והא דאמר' [עט.]. דהפר בלב ל"מ, היינו מדרבנן, וכגון שלא אמר טלי ואכלי⁸.

והשיטמ"ק כ' דמדאורי' מהני ידות הפרה כהפרה, והעמידו על דין תורה. [מש' דל"מ הפרה בלב, אלא דס"ד

1 **והריטב"א** כת' דאינו לשון הקמה עד שיוציאו בפיו. וצ"ב דק"ל [עט.]. דמהני הקמה בלב. וצ"ל דכוונתו דצריך התייחסות לנדר זו].

2 ויל"ד האם תליא בספק הגמ' ע. גבי מופר ליכי למחר.

3 וכע"ז כתב **הרמב"ם** [יג ב] דאם אמר א"א שתדורי אינו לשון הפרה. [דהוה לשון מחאה לעתיד, ודעת הרמב"ם דבעל צריך לעקור מעיקרא, ע' בסמוך]. [והגר"א פב הק' דהשו"ע השמיט הא דל"מ לשונות אלו להפרה, אף דהו' ברמב"ם ובטור].

4 דכיון דאפשר השתא להפר בדיבור. ולא אמר' כיון דכבר הותר הותר. [ויל"ד כע"ז בכ"מ, כגון כשהפריש תרומ' בערב שבת במחשבה ושלא מהמוקף, ל"מ דאחר השבת צריך לחזור ולהפריש].

5 **והרשב"א** הק' ואי משום דלא ליטעו, אדרבה יש עכשיו טעות דיאמרו דהפרה מעת לעת. ועוד לאחר שמילא כריסה חוזר ומבטל לה.

6 ובחי' **רא"מ** מן החר כתב דבדיעבד מהני, דאל"כ האיך יקילו בשבת. [אמנם יל"ד דמצאנו מקומות דקבעו רבנן צורה, ואף בדיעבד ל"מ].

7 והלח"מ כ' דלדעת הרא"ם [בסמוך] יל"פ דבשבת מהני הפרה בלב ממש. ובחול צריך להוציא בשפתיו. [ובשבת מהני בלב ממש. וצ"ע].

8 וכה"ק **השיטמ"ק** [עט. בשם רא"ם] דהבריייתא דהתם דל"מ הפרה בלב קאי כב"ש. והוכיח מזה כגיר' דלא התירו בלב אלא בשבת.

9 וכ"כ **במיוחס לראב"ד** [לספרי] דמדרבנן בעי' להוציא בשפתיו, ובשבת די בביטול בלב [ופסק דל"מ בלב בחול, וכראב"ד].

דמהני מדין ידות. וע' בסמוך].

והרא"ש הביא בשם הרא"מ דעיקר ההפרה 'אומר בליבו', וכמו ברכה"מ בליבו. ואף שלא אמרו בקול רם. [ומה שאומר טלי ואכלי ל"מ כלל, אלא לגלות]. וכ"כ הרא"ש [עט]. בשם הרא"ם שהפרה בלב ל"מ היינו שחשב בליבו להפר, אבל היכא ד'אמר בליבו' מהני. וביאר הק"נ [ג] דכוונת הרא"ם דבעי להפר בשפתיו [ועי"ז הוה מעשה הפרה, ולא מחשבה], אבל אינו אומר בקול רם, ולכן נחשב 'ביטול בליבו'. וכ"כ הריטב"א דדברים שבלב אינם דברים, וצריך להוציא בשפתיו².

בא"ד טפי עדיף ביטול בלב היכא דאמר טלי ואכלי וכו'³. וכע"ז כתב הרא"ש 'א"נ' דטלי ואכלי מהני עם הפרה שבלב. והמהרי"ט [א סט] הביא מכאן דא"צ לבטא בפיו ההפרה, אלא כיון דהסכימו להיפך מתבטל [גבי חרמי ציבור⁴]. ומבואר דהא דל"מ הפרה בלב הוה משום דדברים שבלב אינם דברים [כסוגיה דקידושין נ], ומהני היכא דגלוי בליבו ובלב כל אדם⁵.

אבל האחרונים [אחיעזר ב יט ג] הק' דמלבד הנדון דברים שבלב אינם דברים, בנדרים ושבועות ל"מ במחשבה, דבעי 'לבטא בשפתיים', ובלב אינו ביטוי שפתיים. [והסוגיה בקידושין נ דדברים שבלב אינם דברים היינו לענין תנאי, או היכא דאין לו 'רצון'. אבל מחשבה ל"מ להחשב נדר. וע"ע ברכ"ש קידושין א].

והאחרונים הוכיחו יסוד זה מדעת הרשב"א [קידושין שם] דמהני דברים שבלב היכא דאינו סותר את דיבוריו. ואפ"ה ל"מ נזירות ונדר במחשבה [אלא מגדרי פרשת ידות, ע' לעיל פ"ק, דעי"ז נחשב ביטוי שפתיים]. ובגמ' שבועות כו: דרשי' מקרא דחל תרומה והקדש במחשבה, והוה ב' כתובים הבאין כא', דשאר נדר ושבועה לא חל במחשבה.

והאחיעזר הוכיח מכאן דכ"ז בעיקר הנדר, אבל הפרת נדרים אין דין ביטוי שפתיים⁶. והא דל"מ הפרה בלב הוה משום גדרי דברים שבלב אינם דברים. וכתב דאף לדעת הרשב"א [קידו' שם] בהפרה יש חסרון דברים שבלב, דההפרה סותר את מעשה הנדר. ולכן דינו כשאר דברים שבלב, והיכא דבליבו ובלב כל אדם מהני הפרה בלב.

ובחי' ר' שמואל [יח ח] הק' דבירושלמי [הו' בראשונים עו:; וברא"ש עא:; מבואר דנשתתק אינו יכול להפר, דהוה שעות שאינן ראויות להפרה, וע"כ דא"א להפר ע"י כתיבה והרכנה. וע"כ היינו משום דבעי 'דיבור' וביטוי שפתיים⁷, דאת"ל דסגי במה שמגלה דעתו בעלמא, אין לך גילוי גדול מכתובה. אבל האו"ש [יג ז] הביא [מהירושלמי בגיטין] דמהני הפרה ע"י הרכנה. [וצ"ל דנשתתק נחשב דאינו ראוי להפרה ולא עבר יום שמעו, כיון דאין בידו להפר, אבל ודאי דמהני הפרתו].

אבל הרא"ם [ברא"ש, ה"ל] חולק וס"ל דאף הפרה בעי ביטוי שפתיים [וכ"מ בדעת הרמב"ם ע' בסמוך]. וכן נקט הדבר אברהם [א טז ז, ב יד ג] דלענין הפרה בעי ביטוי שפתיים [וכתב ליישב בזה מש"כ הר"ן עט. ע"ש. וצ"ע מ"ש ממש"כ הר"ן כאן].

והדבר אברהם כתב דכ"מ לדעת הרשב"א [ה"ל] דל"ש חסרון דברים שבלב בהפרה, דאינו סותר מעשה עצמו. והפרת הבעל הוה מעשה בפנ"ע, ותהני דברים שבלב. וע"כ משום דבעי ביטוי שפתיים⁸.

- 1 אמנם לשון הרא"ש [עט]. משמע דיש גדר 'אמירה בלב', בלא שפתיים כלל. דמהני להפרה. אבל רצון בעלמא נחשב 'מחשבה', ול"מ.
- 2 אבל לכאורה דעת שאר ראשונים דכל שהוציא בשפתיו נחשב דיבור גמור. דא"צ שמיעת האשה או עדות בהפרה. [והרא"ם לשיטתו לעיל כג. דכשמבטל בשפתיו, ואינו משמיע בקול רם נחשב ב'לב', עי"ש]. ומשמע בר"ן דאף בהוציא בפיו לשון גרוע כגון א"א, מהני אם ביטל בלב בלשון טוב.
- 3 וכתב דדמי להפרת הבעל [דנדרו על דעת עצמן, שיוכלו להתיר החרם כשירצו, וע' לע' עג:], ולא דמי להיתר חכם דצריך ביטול להדיא. אבל הביא דבשרית הרא"ש [ז ו, הו' ברמ"א רכח לה] מבואר דבעי התרה להדיא על התקנה הראשונה. וכתב דהרא"ש ס"ל דהוה כהיתר חכם. והאחיעזר [ב יט ב] כתב דהרא"ש קאי לשיטת רא"ם בסוגיין דטלי ואכלי ל"מ כלל.
- 4 ומבואר בדברי ר' יוחנן דהיכא דיש אומדנא לא מהני לבד, אלא דעי"ז מהני הפרה דמחשבה שבלב. אבל אם לא ביטל בלב ל"מ.
- 5 ויל"פ דההפרה אינו 'חלות', אלא יסודו גילוי דעת שמקפיד על הנדר [ועי"ז מתבטל הנדר מכאן ולהבא]. [ובנודר ע"ד חבירו וכן חרמי ציבור לכאורה פשוט שהוא כן, וע' לעיל עג:].
- 6 ומוכח כדברי האחרונים דכתיבה לא נחשב דיבור לענין נדרים.
- 7 ונח' האחיעזר והדב"א בסברת הרשב"א דמהני דברים שבלב היכא דאינו ותר הדיבור, האם אמר' כן אף במעשה הפרה כיון דהוה חלות בפנ"ע, או כיון דעי"ז נסתר מעשה [אפי' מעשה אחרת] ל"מ. א"נ סברת

בא"ד ויש לרמב"ם וכו'. דעת הרמב"ם [יג ד-ז ובפיה"מ] ד'הפרה' בעי להוציא בשפתיו. אבל מהני ל'בטל' נדרי אשתו או בתו, שכופה אותה לעשות הדבר שנאסר עליה [אבל בהפרה מניח לה לעשות כרצונה]. ואי"צ לומר כלום, ולהוציא בשפתיו אלא מבטלו בליבו.² אלא נותן לה ואומר טלי ושתי והנדר בטל מאליו.

ומבואר דנתחדש כאן פרשה של ביטול הנדר, והוה גדר שונה מהפרה.³ והאחרונים הביאו דילפי' כן מדכתיב 'הניא', ובספרי דרשי' דהנאה זו הפרה, וקאי בין באב ובין בבעל.⁴ אבל הלח"מ כ' דנתחדש דהכפיה הוה גילוי דעתו דאינו רוצה בנדר, ועי"ז לא הוה הפרה בלב.⁵ ועוד כתב הלח"מ דמשמע דל"מ מה שכופה אם היא לא אכלה בפועל.

אבל הראב"ד השיג דבמשנה בנזיר [סא]. תנן שכופה את עבדו לעבור על נזירותו [דכיון דקנוי לו],⁶ ואינו כופה את אשתו. ואין כח לאב לכופ את בתו ואשתו אלא מדעתן,⁷ ודרך הפרה.⁸ [וכן הביאו שא"ר כאן].

בעל מפר וחכם מתיר

חכם מתיר ואין בעל מתיר. דס"ד דילפי' בכ"ש דבעל יכול לעשות התרה [כגדר חכם]. ועוד הביא הריטב"א [ב"ב קכ:]: "מ דבעל אינו יכול להיות חכם להתיר נדרי אשתו, וכו' יהודה [נגעים ב ה]".⁹

ומה חכם שאין מיפר. [ע' רא"ש]. הרש"ש ציין דאף דיש ללמוד כע"ז ק"ו דחכם יפר, מ"מ אפשר ללמוד ק"ו מהא דלא מצינו בו הפרה.¹⁰

רא"ש ד"ה חכם. דהפרה משמע מכאן ולהבא, ובלא טעם [ומבואר ברא"ש דיש ב' חילוקים].¹² והר"ן [בסוד"ה אמר, הוד' עח]. כתב [כצד הא'] דלישנא דמיפר שייך מכאן ואילך, ולישנא דמותר משמע בדבר שהיה מותר מעיקרא. והרמ"ה [ב"ב קכ:]: הוסיף דלשון היתר הוה כמו השואל חכם איסור והיתר, שנתברר דהיה מותר מעיקרא.

ובגמ' נזיר [כא:]: איבעי האם בעל מעקר עקר או מיגז גיזי¹³ [בהפרת נזירות].¹⁴ ונפק"מ אם שמעה חבר' והתפיס

האחיעזר דגדר הפרה הוה דיבור הסותר לנדר, ולא חלות בפנ"ע.

1 ובפיה"מ כתב שהביטול כוחו גדול מההפרה, שהפרה מתיר הנדר שקשרה וישאר הדבר כמו שהיה. ואם תרצה תעשה ואם לא תרצה לו תעשה. אבל הביטול מכריח אותה לעשות היפך הנדר.

2 וגדר ביטול הנדר הוה בצירוף מה שמבטל בליבו [כ"מ ברמב"ם, וכ"כ ר"א מן ההר]. וביארו האחרונים דאם כוונתו לכפותה לעבור איסור ודאי ל"מ. אלא צריך להתכוון לביטול הנדר. [אבל בגר"א [רלד צג] משמע דכשכופה אי"צ לבטל בלב. וצ"ע].

3 והאחרונים דנו האם מהני בנערה המאורסה שהאב והבעל יאכילו בזא"ז או בב"א. ויל"ד האם מצטרף חדא בהפרה וחדא בביטול.

4 [ולדעת שא"ר כוונת הספרי ד'הניא אביה' הוה הפרה דעלמא. אבל קשה מה צריך ילפותא בבעל, דכתיב ביה הפרה בפנ"ע. ומזה למד הרמב"ם דהוה פרשה בפנ"ע].

5 ועפ"ז אינו פרשה בפנ"ע, אלא כעין לשון נוסף דמהני. ולפ"ז אף בלשון הפרה בלב יהני טלי ואכלי [וכעין דעת הר"ן]. אבל העצי לבונה [ע"ג השו"ע רלד לט] כתב דלרמב"ם ל"מ הפרה בלב בצירוף טלי ואכלי.

6 ומבואר בגמ' שם דהיינו רק לנזירות. אבל בנדרי עינוי נפש או של הפסד מלאכה אי"צ לכופ, דאינו ברשותו לנדר, ולא חל נדר כלל.

7 והרדב"ז כתב דהראב"ד הבין בדברי הרמב"ם דבעי כפייה ממש, וחלק דסגי במה שאומר טלי אכלי. [ויל"ד דמ"מ בעי' שיהא לו 'זכות' לחייב אותה לאכול, ואין לו זכות [בגדרי הממון] לכופ את אשתו לאכול כלל, א"כ ל"ש גדר 'כופה']. והלח"מ יישב דלא בעי כפייה מצד עצמו, אלא דע"ז גילה רצונו שאינו רוצה בנדר.

8 ובחי' ר"א מן ההר חילק דבסוגיין מהני כפייה מתורת ביטול, ואילו בעבד מהני תורת כפייה בפנ"ע, דאין נפשו קנוי לעצמו.

9 אבל אב מתיר נדרי בתו [אף לר' יהודה], וכ"פ בשו"ע [רלד נז].

10 והריטב"א חלק דמשמע דבעל אינו מתיר כלל [דומיה דחכם דאינו מפר כלל], והא דחכם אינו מתיר נדרי אשתו דוקא ביחיד מומחה, אבל מצטרף עם ב' הדיוטות להפר [וע' ר"ן לעיל ח: דנסתפק בזה]. [וע"ע בר"ן לקמן פא:].

11 וציין כע"ז כ' רש"י ברכות כא. [ד"ה שאינו טעון] כלומר שלא מצינו שצריך. ובגהש"ס [ברכות] ציין כ"ב ב"מ פח: דאפשר ללמוד ק"ו מהא דלא ילפי' דצריך. אף דאליבא דאמת צריך.

12 וכ"כ רשב"ם [ב"ב קכ:]: דהפרה משמע בלא טענה מגזיה"כ, אבל התרה דהתיר איסורו ע"י הוראה וטענה גמורה.

13 והאר"ש [יב יט] ביאר דרך מכאן ולהבא הוה עינוי נפש. אבל מאי דהוה הוה. אבל בפשוטו הסברא [כמ"ש הראשונים] דכיון דהפרת הבעל הוה כח מחודש, דיו שיהני מכאן ולהבא, ולא לעקור מעיקרא.

14 ובפשוטו משמע דה"ה נדרים [דהוה פרשת הפרה א']. ולצד דמעקר עקר ל"מ מיגז גיזי. אבל הקר"א [נזיר כא:]: ואר"ש [שם] כתבו דדוקא גבי נזירות שייך נידון מעקר עקר או מיגז. דהצד דמיגז ס"ל דאילו חל

בה, ואח"כ הפר לה בעלה. ועוד מבואר התם [דלצד דמיגז גיזי] אם עברה על הנזירות, לוקה אף דשוב הפר לה בעלה. ונפשט [כב; לגיר' רוב ראשונים] דמיגז גיזי.²

והאחרונים הק' דלצד דמעקר עקר אמאי ל"מ לשון מחילה והתרה בבעל, וכמו בחכם. אבל בפ' הרא"ש [נזיר כב; ו"כ תוס' כב. תי' א'] חילק דאף לצד דמעקר עקר, הפרת בעל לא דמי להיתר חכם, דחכם עוקר הנדר ע"י חרטה עושה הנדר טעות וכאילו לא נדרה מעולם. אבל בעל מיפר בלא חרטה, היה נדר באותה שעה, אך גזיה"כ דיבטל לה בעלה [למפרע] ולא תלקה על שעברה [אבל מ"מ אפשר להתפסס בנזירות שעבר]. [ושייך לשון הפרה, כיון דהוה בלא טעם, וכפ' ה' כאן].³ וביארו האחרונים [קה"י יט ב, שיע' ר' ב"ב] דאף לצד דבעל מעקר עקר, אינו עוקר את קבלת הנזירות [וסיבת האיסור], אלא את האיסור בפועל.⁴ [וע' גר"ז סו"ה נזירות].

אבל הרמב"ם [נדרים יג ב ובפיה"מ, ובשו"ע רלד לז] כתב [להיפך] דבעל צריך לשון שענינו עקירה למפרע. אבל לשון היתר ומחול ל"מ, שאין האב והבעל מתיר כמו חכם אלא עוקר את הנדר מתחילתו ומפירו. וגבי היתר חכם [שבועות ו ה] כתב דחכם ל"מ שיאמר מופר לך או נעקרה שבועתך, דאין מיפר אלא בעל. וחכם בעי לשון התרה או מחילה [מכאן ולהבא]. ומשמע דבעל עוקר את הנדר, ואילו חכם מתיר מכאן ולהבא.

והכס"מ [והקרי"ס למבי"ט] האריך לתמוה ע"ד הרמב"ם, דמסקנת הגמ' [נזיר כב:] דמיגז גיזי. וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ [נזיר שם] דמיגז גיזי ואינו עוקר מהנדר אלא מה שתלוי באשה. ועוד דאיתא התם דנפק"מ האם מהני התפסה בנדר אחר שהבעל היפר, והרמב"ם [יג טו, ושו"ע רלד נא] פסק דמהני התפסה. ולענין חכם מבואר בגמ' [כתובות עד:] דחכם עוקר את הנדר מעיקרו, ולא דמי לרופא דמרפא מכאן ולהבא. [וכ"פ הרמב"ם נזירות ג י].

וביאר הכס"מ דהיתר חכם הוה הוראה שמורה דהוה בטעות ותנאי, ולא חל הנדר מעיקרא, והחכם אינו פועל 'עקירה'. משא"כ בעל פועל הפרה ועקירה, אבל נהי דעוקרו מעיקרו, הוה כאילו חל הנדר והוא מבטלו ועוקרו. [וכדעת שא"ר, והלשון צ"ב]. והש"ך [רלד סד] הביא דברי הכס"מ, וביאר דהפרת בעל צריך להיות מעיקרא, לאפוקי דאילו היה רוצה את הנדר מעיקרא והשתא אינו רוצה, דלא נחשב הפרה.

והלח"מ [שם] ביאר דחכם מתיר, הוה כמו להתיר דבר קשור. אבל בעל אינו 'מתיר', אלא עוקר הדבר בשורשו. אבל ל"מ כח הבעל אלא במה שתלוי באשה [וכמ"ש בפיה"מ הנ"ל], אבל מי שהתפסס בו ל"מ בו הפרתו, והוה כעוקר חצי אילן דחציו נשאר קיים. ועד"ז כ' הס"ז [רלד לו, רכח ד] דמכאן ולהבא כאילו לא היה נדר מעולם.⁵

והקרי"ס [שם] כתב לפרש דחכם אינו מסלק את הנדר מכל וכל, אלא נשאר קצת עונש, אפי' אחר שהתירו חכם.⁶ אבל הפרת בעל עוקר את הנדר מעיקרו, שלא יהא עליו שום עונש. וביאר דההפרה הוה מתחלת הנדר, שהוא מופר [ועוקרו מכאן ולהבא] מכל וכל, ומתחילת הפרת הנדר הוא נעקר לגמרי משא"כ בחכם. וסיים ודוחק וצ"ע.

והקוב"ה [כו ב] ביאר דכוונת הרמב"ם דהיתר חכם מהני רק מכאן ולהבא, וכירושלמי [ה'] ברא"ש לע' נב] דנחשב שהיה אסור עד השתא, ועכשיו מותר. [ולכן נחשב דבר שיש לו מתירין]. דהחכם מחדש היתר, וע"י פעולתו נהפך להיות נדר טעות. וביאר דהפרת הבעל הוה מחמת

נזירות ל"מ שיעקע בכדי, וע"כ גדר הפרה הוה עקירה. אבל בשאר נדרים ודאי הוה מיגז גיזי.

1 אמנם בשיטמ"ק [לק' פב: ופד ופז:] נקט דקיי"ל מעקר עקר, וכתב כן בדעת הרמב"ם [ע' לקמן עז:].

2 וצ"ב לצד דהפרת בעל הוה משום דנודרת ע"ד, והוה סברא ולא תליא בגדרי הפרה דהתורה. [וע' מש"כ בזה לעיל עג:].

3 ויל"ד דב' הפי' ברא"ש כאן כוונתו ע"פ הספק מיגז גיזי או מעקר עקר.

4 ובתוס' [נזיר לא:] כתבו דלמ"ד מעקר עקר הנדר חל רגע א' בלא חרטה וטעות, ולא דמי להיתר חכם דלא חל כלל. ובבית הלוי [א מה] נקט דבאמת חל ופקע [וכדלעיל עה. מיחל חיילין ופקעי]. אבל האחרונים נקטו דכוונת התוס' דאין טעות בעצם הקבלה.

5 וז"ל בפיה"מ [כאן] דבעל ואב ענין ההפרה עקירת הנדר מעיקרו וכאלו לא היה כלל. וענין שאלה לחכם שיתיר הנדרים הקיימים שחלו ונתחייב בהם ויסתלק דינם להבא, ע"י חכם או ג' הדיטות.

6 דהיא דנשאל על הראשונה, עלו לו הימים לשניה [לע' יח, עי"ש] 'כיון דהתיר' הוה כמי שאינה מעיקרא. והש"ך חלק על דברי הב"ח דנקט דיש מח' בדבר, ולדעת הרמב"ם אם התפסס בו, פקע.

7 והט"ז הוכיח כן מהא דלעיל [סח]. דבעל [במקום אב] מיגז גיזי [חצי הנדר, לבית שמאי]. [ונקט דאילו מעקר עקר לא שייך דאב יעקור חצי ובעל יעקור חצי. וכה"ק הקר"א [נזיר כא:]. ולפ"ז סוגיין דלעיל [לב"ש] קאי כמסקנא בגמ' בנזיר. אבל האחרונים דנו דאף אילו בעל עקר, מ"מ האב עוקר חצי ובעל חצי [כיון דאינו עקירה על 'מעשה הנדר', אלא על חלות הנדר].

9 [לכאורה כוונתו במה שעבר קודם שנשאל. ודלא כמ"ש בשו"ת הרשב"א ה סח. אבל אחרי שהתירו חכם, ודאי הוה היתר גמור מכאן].

שנודרת ע"ד, ונוצר למפרע דמעיקרא נדרה עד שעה זו [דנודרת ע"ד, ולמפרע הוה נדר לזמן].
והגר"ז [נזיר כב:] ביארו דפעולת הבעל בהפרה הוה מעשה עקירה. אלא דעקירה זו מהני רק מכאן ולהבא, והצד דמיגז דהעקירה מהני רק להבא. ולצד דמעקר הוה עקירה על הנדר, אלא דמהני לשעבר. אבל חכם המתיר מבטל את הנדר כאילו לא היה.

והרמב"ם [יג א] כתב דמהני הפרה בכל לשון אפי' אינה מכרת, שאין האשה צריכה לשמוע הפרה וקיום.

והרמב"ם [שבועות ו ה] כתב דחכם אומר מותרין לך או מחולין לך. ובש"ת הרשב"א [מיוחסות רסב, הו' בב"י רכח] כתב דהוה לשון לא יחל דברו. אבל הריטב"א [ב"ב קכ:] כת' בשם רבו דהוה לשון הדיוטות דמחול ברוב התלמוד הוה מחילה מכאן ולהבא ול"מ, ואף דרבנן נקטו הלשון אחרים 'מחולין' לו.

דף עח.

רא"ש ד"ה להכשיר. ותרי הוה ב"ד שקול, הילכך צריך ג'. [וכ"כ תוס' ב"ב קכ:]. והכלל דאין ב"ד שקול שייך אף במקום דאי"צ הכרעה ע"פ רוב. והאחרונים דנו האם מהני הפרה ע"י ד"ו [ומבואר בש"ת רע"א א עג] דמהני ד'.

והר"ן [סוד"ה ביחיד מומחה] כתב דאוקמיה אתלתא כעין ב"ד [וכ"מ ברשב"ם שם דהוה סברא דבעי ב"ד]. והראשונים [ב"ב שם ובשיטמ"ק כאן] הביאו דרשות נוספות דצריך ג'.

בא"ד ואפי' לשמואל דאמר ב' שדנו³ וכו' אבל לאיסורא מודה דבעי ג'. וכ"כ הרשב"ם [ב"ב קכ:]. [דאף לשמואל הוה ב"ד 'קלוש', והסברא נותנת דל"מ להתיר נדרים].

ר"ן ד"ה אמר. הדיוטות דכי מסברי להו סברי [ומקור לזה מהגמ' בכורות לו: עי"ש], והיינו דגרסי' בירושלמי ג' שהן יודעין לפתוח וכו'. והיד רמ"ה [ב"ב קכ:] והריטב"א לעיל כג. כתב שכן כל ישראל שהיו במדבר ידעו פרשת נדרים. אבל הכס"מ [שבועות ו ה] דייק דדעת הרמב"ם דאי"צ מסברו להו⁵.

שיש שאלה בהקדש. פי' הרא"ש ור"ן [ורשב"ם ב"ב קכ:] דאם שחט בחוץ ונשאל על הקדשו⁶, ונעקר ההקדש ואינו חייב עליה. [דחכם עוקר מעיק'.] והקוב"ש [ב"ב שסו] הק' דלמ"ד [שבועות כז] אכלו כולו אינו נשאל עליה, וה"נ כיון דנשחט בחוץ תו ליכא קדשים בעין. ונשאר רק איסור שחוטי חוץ. וכת' דלענין אכלו כולו סגי בהא דיש שום איסור בעולם. ואף דגוף הנדר אינו קיים.

רא"ש ד"ה לומר. וה"ה לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרומ' מ'. וכ"כ רשב"ם [ב"ב שם]. ומשמע דאף תרומה ומעשר ילפי' מהך היקש. [ולפ"ז לב"ש ל"מ שאלה בתרומה, וכ"כ הקר"א]. אבל בפשוטו משמע דמסברא ילפי' דמהני התרה בתרומ' [כדלעי' נט.], כיון דחל ע"פ דיבורו הוה בכלל 'לא יחל', וחכם משוי ליה דיבור טעות⁷. אלא דס"ד דהקדש חמיר ול"מ שאלה, קמ"ל היקש.

לבי"ש דאמרי' אין שאלה בהקדש וכו'. הר"ן פי' דשאלה לא מהני אלא משום דהוה ליה כנדר טעות. [ומשמע דאף חרטה, דאינו נדר 'טעות', מ"מ גדר היתר החכם שמגדיר את קבלתו כקבלה בטעות⁸]. אבל המאירי [לעיל נט.] משמע דהביא מכאן דל"מ שאלה בהקדש, אא"כ הוה

- 1 וי"ל דאינו מעכב כשאינו ראוי להכריע בפועל, אלא דיש סברא דלא שייך דהשיעור ב"ד יהא באופן של שקול, דאינו צורת ב"ד. [ועי"ע סנהדרין ג:].
- 2 והרא"ם הביא עוד לפרש א' אהרן, ב' בניו, ג' כל ישראל. והק' דבניו וישראל תרי תרי משמע, דהוה לשון רבים. והר"ץ כתב דדרשי' אהרן ובניו לחוד. וישראל' לרבות הדיוטות. ועוד כתבו תוס' ב"ב קכ: בשם ריב"ם מדכתיב ראשי המטות משמע ב', ואין ב"ד שקול. ותוס' הקשו דראשי המטות קאי ביחיד מומחה [ומבואר התם דאפי' א'. וא"כ צ"ב קו' הרא"ש, דכבר קמ"ל דלא סגי בא'. ואפשר דט"ס וצריך לגרוס 'א"נ']. ומשמע בר"ן דהכל א'. אבל בתוס' הרא"ש משמע דהוה ב' תנאים, שאם מסברו להו סברי, ועוד שידעו לפתוח פתח.
- 3 והגמ' בכורות קאי לרב יהודה דבעי א' מהם גמיר, ובזה מהני מה דמסביר לאחרים.
- 4 ומהני שאלה אף אחרי שחיטה [באופן דלא נשחט כדן. ועי' מה שהו' לעיל נט. האם כשנשחט כדן הוה כאילו בא ליד גזבר].
- 5 והאבנ"מ [ש"ת יח] כ' דהנשאל לחכם על תרומה עובר באיסור משמרת. [ויל"ד בזה, כיון דהוה למפרע. ועוד דמפריש שוב ממקו"א].
- 6 ובקרי"ס [למב"ט, תרומות ד] כתב דכיון דתרומ' מוקש לנדרים לבעל תאחר, איתנהו נמי בכלל לא יחל דברו, אבל אחרים מוחלין לו.
- 7 ועי' קר"א שהאריך לדון אמאי צריך קרא דהקדש טעות אינו הקדש, תיפול"ל מהא דבסוגיין לא ילפי' היקש.

הקדש טעות. ולכן בעי פתח [ול"מ חרטה בעלמא]. וכ"כ בשו"ת ר"ב אשכנזי [יד].

וסברת ב"ש דהקדש טעות הוה הקדש מבואר בגמ' [נזיר לא]. דילפי' מתמורה. ופי' ר"ת [הו' בתוס' וברמב"ן ב"ב קכ:]: דבי"ש חמיר להו אמרית ההקדש, ותפיס אפי' נגד המחשבה.

ורע"א [גהש"ס נזיר ט:]: כת' דדוקא כשמקדיש דבר מסויים, אבל האומר הרי עלי מנה לבדק הבית, הוה גדר נדר, ואף לבי"ש מהני שאלה.

הרמב"ם [נדרים ד ח] פסק דכשם שהאב ובעל מפירין נדרי איסור, כן מפירין נדרי הקדש^{2,3}. והרדב"ז ציין מקורו מסוגיין דהוקש לראשי המטות, ובפר' ראשי המטות כתוב הפרת האב והבעל⁴. אבל בשיטמ"ק [נזיר יט. בשם ר' עזריאל] כתב דהפרת הבעל הוה מכאן ולהבא, ולא יצא ההקדש לחולין. [וע' נזיר כד., וע' לקמן פג.].

והאחרונים הקשו [לדעת הרמב"ם] היכן מצינו דקדושת הגוף פקע בכדי [וכדלעיל כט.], ומשמע דהרמב"ם קאי אף בקרבן וכדו⁵. [ויש מקום לחלק דהרמב"ם איירי דוקא בהקדש דמים. ועוד שמעתי דאפשר דהרמב"ם קאי בנודר הרי עלי מנה]. והקוב"ש [ב"ב שסג] תי' דכיון דהוה ע"י דבר המתיר, אינו נחשב דפקע 'בכדי'⁷.

ובשרית מנחת שלמה [א סב יב, ב קי] כתב דלפ"ז יהני הפרת בעל אף בהפרשת תרומה וחלה, ודן דל"מ כן⁸. אבל דן דכיון דבעל מיגז מכאן ולהבא, א"כ מה שאכלו קודם ההפרשה הוה בהיתר. [ונמצא מכאן ולהבא שלא הופרש ע"ז תר"מ, ואף א"צ להפריש על מה שכבר אכלו ממקו"א⁹]. ועוד דן אם הפרישה קרבן והוקרב כדין ושוב היפר בעלה, דל"ל דנתכפרה ויצאתה חובת הקרבן, אבל הבשר יוצא מכאן ולהבא לחולין, והאיך אפשר לתפוס החבל מב' ראשיו. וצ"ע¹⁰.

חכם מתיר ואין בעל מתיר. הר"ן כתב דאף בי"ה ילפ' מהכא, והוה מופנה מצד א'. וכ"כ הרא"ש. ורשב"ם [ב"ב קכ:]: כתב דבי"ה נפקא להו מסברא [וכדלעיל דבעל מיפר בלא טעם וכו']. והרשב"א [ב"ב קכ:]: כתב דבי"ה נפקי מדשני רחמנא בדיבוריה, דגבי חכם דרשי' לשון 'לא יחל', ואילו בבעל כתיב לשון הפרה. ובחיל' חות"ס כתב דיל"פ דיש ב' נידונים, דהברייתא קמ"ל דהבעל אינו יכול לעשות חלות היתר, אלא הפרה. וקמ"ל ר' יוחנן דאף לשון התרה ל"מ, דלא תימא דמהני מדין ידות.

דף עח:

מועדי ד' צריכין קידוש ב"ד. פי' הראשונים דתלי בקביעת החדשים ע"י ב"ד. וכ"כ רשב"ם [ב"ב קכא]. אבל הרשב"א [שם] הביא בשם ר"ח דמרע"ה קדשום דכת' וידבר משה את מועדי ד', ואמרו חז"ל זו קידוש מועדות.

ר"ן ד"ה [בע"א] ביחיד. ומשמע, דוקא סמוך¹². וכ"כ הרמב"ן ורשב"א [כאן], וכ"ד הרמ"ה

- 1 [וכ"כ המהר"ם חלאוה פסחים מו: בשם רבינו אפרים, וע"ע דר"א תרומות ד יז בביא"ה. וע' מש"כ נט.].
- 2 באופן דהוה עיניו נפש או בינו לבינה [וע' לקמן פא:]. ולדעת הרמב"ם אב מפר לבתו כל נדרים.
- 3 וכ"פ הרמב"ם [נדרים יב י] דמהני הפרה כשמקדישה מעש"י להקדש.
- 4 ובקוב"ש [ב"ב שסב] הק' א"כ מאי פריך לבי"ש למאי הילכתא.
- 5 ובחיל' ר' שמעון [נדרים א ד"ה ועפ"ז] כ' מסברא דל"ש הפרה בהקדש [אפי' קדושת דמים], דכיון דמיגז רק מכאן ולהבא, והאיסור הראשון הוה בלא שיעור. א"כ אמרי' כיון דפסקה פסקה. ואף אם מתיר את סיבת האיסור, מ"מ לא פקע קדושתו. ואף איסור מעילה תליא בקדושה, ולא בנדר [ואשתמטתיה דברי הרמב"ם הנ"ל]. [והוכיח מזה דאיסור קונם הוה מחמת הדיבור, ולא כדין הקדש גמור. אבל משמעות הראשונים בכ"מ דלא כן]. [וצ"ל דאף בהקדש עצם הנדר הוה היחוד להקדש. ובזה בעל מיפר, ומפקיע דין ההקדש].
- 6 והפרת הבעל אינו רק מבטל את הקבלה, ועי"ז הוה העדר בקבלת הנדר, אלא הוה גזיה"כ דמתיר. [וע' לעיל עז: דהאר"ש וקרא"א דנו דמהך קושי' הגמ' מוכיחה דבעל מעקר עקר, דאל"כ נזירות לא פקע בכדי].
- 7 והמנח"ש [שם] דן האם יחזור להיות של המקדיש, או דכיון דפסקה [והיה שייך להקדש], יוצא להיות הפקר [וע' לקמן פה ובשיטמ"ק שם]. אבל הביא דכע"ז מצאנו דחמץ אחר הפסח חוזר להיות שייך לבעלים [ואף לצד דבפסח איסור הנאה אינו שלול], וע"כ דאמרי' דמעיקרא היה הפקר רק זמן האיסור.
- 8 [וע' דר"א תרומות ד קפז, וציו"ה תצא]. ושמעתי לחלק דגדר הפרה הוה ביטול על חלות הנדר. אבל על שם תרומה לא מצאנו הפרה, וחלות התרומה לא הוקש לנדרים. אבל שאלה מהני בתרומה דנעקר מעשה החלת התרומה, ובזה דמי לנדרים.
- 9 והעירו דאפשר דלא הדר כלל לטבל, אף מה שלא אכלו. דהטבל הותר ע"י מעשה הפרשת תר"מ [וחל בשעתו]. ואף דנעקר מכאן ולהבא, אבל מנל דהחולין יחזור להיות טבל.
- 10 ואפשר דבעל מיגז גיזי מכאן ולהבא, אבל אף למפרע מוגדר עי"ז נדר לזמן. ואילו יפריש קרבן או תרומה לזמן [לולי דין 'פשטה'], ודאי לא יתכפר ויתיר את הטבל [לעולם]. וצ"ע.
- 11 וצ"ב דהגמ' מקשה דנילף מק"ו, דבלע אף מתיר. ומה מהני סברא דהוה גדר אחר. [ואולי כוונתו כעין דיו].
- 12 ובחיל' ר"א מן ההר [יבמות עח]. חלק דלא שייך לסמיכה כלל, דהפרת נדרים אינו ענין לדין [כדמב' לע' עז].

[ב"ב קכ:]. אבל דעת הרמב"ם [שבועות ו ה], ורשב"ם [שם] דלא בעי סמוך.

בא"ד שראיתי מי שכתב וכו' בזה"ז ליכא מומחה דחזי להכי. וכ"ד תוס' בכורות [לו:]: **ופסקי הרא"ש** [לע' ג ג] דבזה"ז אין נראה דשום אדם חשיב מומחה להתיר יחיד'. וכ"פ בשו"ע [רכח א].

שותק ע"מ למיקט

השותק ע"מ למיקט. האחרונים [שלמ"נ בשם יד שאול] דנו האם נתכוון שלא להפר כלל, כדי לצערה. או דנתכוון להפר לבסוף, אלא שדחה את ההפרה כדי לצער. והביאו דבגמ' ב"מ סא דרש' לאסור גונב ע"מ למיקט, וברמב"ם [סה"מ רמד, הו' בקצות שמח א] מבואר דלקח לצער הבעלים, ואח"כ ישיבה. אבל **הריטב"א** [שם] חלק דאין בזה איסור, אלא איירי דדעתו לעכבו, אלא שאינו גונב משום הנאה אלא כדי לצערו.

ובפשוטו סברת ר' חנינא דדוקא 'שתיקה' דיום שמעו מקיימת, אבל היכא דשתק מטעם אחר אינו מקיים. אבל **השיטמ"ק** [בשם רא"ם] כתב לפרש דהוה כאילו בטלו בליבו, ומדאורייתא סגי². ואף דמדברבנן צריך להוציא בשפתיו, ובזה סגי אפי' לאחר כמה ימים.

דף עט.

ר"ן ד"ה הפר בלבו. דילפי' משתיקת יום שמעו³, דטעמא גלי אדעתיה שהוא רוצה בקיום הנדר, אלא דעד ערב לא מוכחא מילתא⁴. ומבואר מדברי הר"ן דהא דעבר יום שמעו הוה בגדר 'הקמה', וכ"כ הר"ן [לעיל עא:]. **והרש"ש** [עא:]: דלשון הפסוק [ל טו] הקים אותה כי החריש ביום שמעו⁵. אבל **האחרונים** הביאו דמשמע בכמה מקומות דאף בלא"ה איבד זכות הפרתו [וע"ע בסמוך], וא"כ צ"ב מנלן דמהני הקמה בלב [אף תוך יום שמעו].

בא"ד ומינה דכל שקיים בלבו קיים לאלתר וכו'. **הגהש"ס** הק' מה ראייה דמהני אף היכא דליכא אומדנא דמוכח וגלוי לכל. וכמו דדברים שבלב אינן דברים, אבל היכא דמוכחא מילתא, והוה בלבו ובלב כל אדם מהני.

והאחרונים [דבר אברהם א טז ז, אחיעזר ב יט ב] תי' דמ"מ גבי נדר ושבועה צריך ביטוי שפתיים [ע' מה שהו' בזה לעיל עז:], ואף דמחשבת לבו ניכר ומהני לענין תנאי, נדר לא חל במחשבה. וה"נ ס"ד דהקמה בעי ביטוי שפתיים, ולמדנו שתיקת יום שמעו דסגי בגילוי דעת בעלמא, א"כ ה"ה דמהני בלב.

והדב"א ביאר דאין חסרון דברים שבלב בהפרה, ע"פ מש"כ **הרשב"א** [קידו' נ] דמהני דברים שבלב היכא דאינו סותר דברי פיו. וה"נ לברר מה שמקים את הנדר אינו סותר דבריו, ולכן מהני בלב. משא"כ הפרה דבעי ביטוי שפתיים.

אבל **האחיעזר** [שם] הוכיח דדעת הר"ן [לעיל עז:]: דאף הפרה אי"צ ביטוי שפתיים, דמהני הפרה בלב בצירוף טלי ואכלי, ומהני הפרה בלב ע"י שיש גילוי על מחשבתו. וכתב דאף בהפרה אין דין ביטוי שפתיים, אלא כיון דהפרה סותר את הנדר יש חסרון דברים שבלב [אף לרשב"א]. אבל קיום אדרבה מקיים את הנדר, ולכן מהני בלב.

ועוד תי' **הדב"א** [י] דאף דמהני גילוי דעת ואומדנא בצירוף דברים שבלב, היינו כשיש גילוי בשעת מחשבה. אבל הכא בשעת מחשבת הקמה אין ראייה דנתכוון להקים, והמחשבה ל"מ מידי. ורק בסוף היום⁶ ניכר דנתכוון להקים⁷.

1 **והראשונים** [ע' לעיל כא:] הביאו בשם **רב האי גאון** וגאונים נוספים, דאין בזה"ז חכם שיכול להתיר שבועות. [ומשמע דבעי דין מומחה להתיר, ואין לנו מומחה. וצ"ב אמאי לא סגי בג' הדיוטות].

2 [ומשמע דאף למאי דאיתותיב ר"ח אמר' כן, אלא דמדברבנן ל"מ בלב].
וכ"כ **הרשב"א** [עז:]: בשם **תוס'**. [ובפשוטו מבואר ברא"ם דאף בלא 'אמירה בלב' מהני מדאורייתא].

3 ויל"ד למש"כ **השיטמ"ק** הנ"ל [וכן הרשב"א עז: בשם תוס'] דאף הפרה בלב מהני מדאורייתא. א"כ ל"צ קרא דמהני הקמה בלב. [או דאפשר דדוקא בתר דילפי' בהקמה, ילפי' הפרה מהקמה].

4 ומשמע דשורש השיעור יום שמעו, הו' אומדנא דע"ז מוכח. [ולא דשורש השיעור במה שהתורה קבעה יומו. וע' לעיל סו: ועא:].

5 אבל בפסוק ה' ופסוק ח' כתוב 'וקמו', 'יקום' [משמע ממילא. וכן גבי נדר אלמנה פסוק י' כתוב 'יקום'].

6 ויל"ד האם כוונתו דגלוי רק ברגע שאחרי היום. או אף דניכר ברגע האחרון של היום, מ"מ אם אין לו מחשבה ברגע זה לא יהני.

7 **והגור"ח שמואלביץ** [בסה"ז עמ' תנו] הביא כע"ז דהקצות [יב] דן האם מהני מחילה במחשבה, והביא מהא

רא"ש ד"ה קיים בלבן. והר"א ממיץ פי' שחשב בלבו שיהא מופר, אבל לא אמר בלבו מופר ליכי. [ומשמע דאף בדבר דחל ע"פ מחשבה, צריך כוונה לחלות. ואפ"ה הקמה סגי בניחותא, בלא 'כוונה' ואמירה בלב. אבל הק"נ נקט דכוונת הרא"ם דאמירה בלב היינו שהוציא בשפתיו, וכדמשמע בדבריו לעי' עז; אבל לא בקול רם].

ר"ן ד"ה נשאלין. באותו יום שמיעה. וכ"כ הר"ן [לעיל סט.], ובגהש"ס ציין שכ"כ תוס' [כתובות עא.]: אבל דעת הטור [רלד מט] ותוס' הרא"ש [לעיל סט.] דאף לאחר כמה ימים. [ועי' מש"כ בזה לעיל סט.].

תיובתא. ואף שותק ע"מ למיקט אינו יכול שוב להפר. והדבר אברהם [ב יד ט, ועד"ז קה"מ] ביאר דאף דעיקר הדין יום שמעו הוא משום דגלי דעתיה דנתכוון להקים, עי"ז חל גזיה"כ דיכול להפר רק ביום שמעו אף כשלא נתכוון להקים. דגדרי התורה נקבעו ע"פ הרוב.² אבל האפיק"י [א יז] הביא דמלבד הדין קיום, אמר' דזכות הפרת הבעל מוגבל ליום שמעו, וכיון דעבר יומו איבד זכותו.³ [אלא דמ"מ לא הוה גדר 'קיום' לנדר]. והאחרונים הביאו דל"ל דילפי' כן מב' דרשות בסוגיין, ואף למסקנא גדר שותק ע"מ למיקט הוה גדר הפרה שונה.

והאחרונים הביאו דמבואר [לעיל עא.] דאף ארוס השני יכול להפר רק ביום שמיעת ארוס הא', ואף דמת בו ביום ולא היה יכול להפר בסוף היום. ומבואר דזכות ההפרה מוגבל, אף היכא דהשתקה אינה מקיימת.⁵ ועוד הביאו דדעת הרמב"ם [יב יז] דבעי שהפרת האב והארוס יהא ביום א' [ע' מה שהו' בזה לעיל סז. וסח.], ואף דבזה לא שייך גדרי קיום, שהוא כבר הפר. וע"כ דהוה זמן לדין הפרה.

והאחרונים הק' דדעת הירושלמי דשעות שאינן ראויין להפרה, כגון נשתתק, אינו עולה ליום שמעו [והרא"ש עא: נקט דהבבלי פליג, אבל במאירי משמע דלא פליג], ומ"ש שבת מנשתתק. והחז"א [קלו פז:] כת' דנשתתק אינו בר הפרה כלל, ונתבטל יום שמעו. ולא דמי לאונס.

השר"ע [רלד כב ע"פ שו"ת רשב"א ה ריז] פסק דאם אמר לשון הקמה, ולא ידע דהו' לשון הקמה, הנדר הוקם אף דחזר והפיר בו ביום. והגר"א ציין לסוגיין, דאפי' שתק בטעות הוה הקמה. [ומבואר דהוה הקמה חיובי, ולא רק שעבר יום שמעו].

קרא יתירא כתיבא. פי' הר"ן החריש יחריש תרי, כי החריש תלתא. **השיטמ"ק** [בשם רא"ם] כתב ולית ליה דברה תורה כלשון בני"א.

והשיטמ"ק הק' א"כ נימא דר' [יוחנן] [חנינא] ס"ל כמ"ד דברה תורה כלשון בני"א. ותי' דבלשון בני"א הול"ל החריש החריש. אבל הפור"י כתב ליישב דמ"ש"ה אחרי התיובתא הביאו שוב תיובתא, דהיה אפ"ל דהברייתא הא' קאי כמ"ד דל"ל דיברה תורה כלשון בני"א. ושוב הביאו סתם משנה. אבל עדיין י"ל דאולי מצא איזה תנא דס"ל דיברה תורה כלשון בני"א, ולכן הקשה מהמשנה דר' מאיר וחכמים דס"ל דיברה תורה בכריתות [יא.].⁶

ר"ן ד"ה יפר. דלא מקרי יום שמיעה אלא כשיודע דיני ההפרה. [וכ"כ בתוס' מכת"י].⁷ [ומבואר ד'שמיעה' היינו ידיעה לדין הפרה, ולא של עצם הנדר].

אבל הרא"ש כתב דשתיקתו לא הוה קיום כיון דלא ידע שיכול להפר. משמע דיש כאן 'שמיעה', ואפי' הכי לא נחשב 'שתיקת' יום שמעו. ומבואר דגדר יום שמעו תליא ב'שתיקה' [אלא דנתחדש בע"מ למיקט דלא בעי 'רצון']. ומבואר דבלא"ה נחשב דלא עבר יום שמעו, ודלא כמ"ש האחרונים. והאחרונים הק' מ"ש ממש"כ הרא"ש [עא:]: דדעת הבבלי דאפי' נשתתק וגירש והחזיר למחר עבר יום שמעו, אף דלא היה יכול להפר.

בא"ד בתוך אותו יום שלמד וכו' אבל מעיקרא לא. [לכאורה כוונתו לצד דהפרה בעי שמיעה. אבל מש"כ הר"ן עג. דלמסקנא לא בעי שמיעה אף מעיקרא מהני].

דשהתה כ"ה שנים בגביית כתובה נחשב מחילה, ודחה דהתם גלוי בדעת כל אדם. והגר"ח כתב לדון דהתם אינו ניכר בשעתו, אלא אחר כ"ה שנים.

1 וע"פ מש"כ השיטמ"ק בשם הרא"ם אף בהפרה מהני מדאורייתא מחשבה בלא אמירה בלב.
2 והביא כע"ז מש"כ הרשב"א [לע' עג:]: דרובן נודרות ע"ד בעלה [והוה נדר בתנאי], אף המיעוט שאינן נודרות ע"ד בעלה גזיה"כ דמיפר.

3 [ובפשוטו ר' חנינא חולק ע"ז. אמנם למש"כ השיטמ"ק הנ"ל מתיישב].
4 ונפק"מ לענין נתרונה [ע' לעיל סח. ועא.], ויכולה לישאל על הנדר [ע' לעיל סט.].

5 [ומבואר דהיינו דוקא כלפי ארוס הב', אבל מהני מתרונה לאב, כדמבואר בברייתא סח. וע"כ דאינו גדר הקמה. ועי' מש"כ סח. ועא.].

6 וכן בר פלוגתיה דר' מאיר הוא ר' יהודה, דס"ל דיברה תורה בלשון בני"א [ע"ז כז.]. אבל הביא דא"א לומר כן למש"כ תוס' [סוטה כד.]. דאף למ"ד דיברה תורה כלשון בני"א, היכא דאיכא למידרש דרשי'. אלא דפליגי האם יש להוציא קרא ממשמעותו.

7 והשיטמ"ק [בשם ר"ן] כ' דר' מאיר ס"ל דהיה לו להפר מספק. ודעת חכמים דלא קרינן שמיעה מעלייתא.

ר"ן ד"ה וחכמים אומרים יפר. וע"כ לא פליגי רבנן דס"ל דלא הוי שמיעה וכו'. אבל הר"ן [פז:] הביא איכא מ"ד [וע' שיטמ"ק כאן בשם רא"ם] דאף לרבנן אינו מיפר אלא ביום שמעו. ולר' מאיר אף ביום שמעו אינו מיפר. כיון דהוה רק מקצת ידיעה. והחזו"א [קלו פז:] הק' דלפ"ז אף רישא איירי דהפר בו ביום, א"כ האיך מייתי מינה ראייה לשותק ע"מ למיקט.

ובש"ע [רלד כב, ובשו"ת הרשב"א ה ריז] נפסק דאם ידע שיש בידו להפר, אבל לא ידע דבעי יום שמעו, אינו יכול להפר. וביאר הגר"א [נב] דע"כ לא פליגי רבנן אלא דס"ל דלא הוה יום שמיעה [ויל"ע דלסברת הרא"ש ש"ל דה"נ לא נתכוון לשתיקת יום].

הדרן עלך פרק נערה המאורסה

4 וע' מה שהו' לעיל סו: בהקדמה האם שורש הדין יום שמעו הוה ע"י דין התורה, וכיון דלא היפר בזמן שנתנה התורה הוה קיום. או משום אומדנא דאילו מקפיד היה מוחה, עכ"פ תוך יומו. [וברמב"ן מבואר דהוה קולא שנתנה תורה].

פרק ואלו נדרים

ר"ן ד"ה אם אתקשט. קשוט הפנים כגון כחול. וכ"כ ר"א מן ההר בשם הרמב"ם. והר"א מן ההר הביא דרש"י פי' קשוט שלמטה. [וע"ע לק' פא:]. אבל הר"ן הק' דבגמ' כתובות מבואר דהוה בינו לבניה [ותליא בגיר' שם, ע"ש בתוס' ובגרי"א רלד קיח].

ובגמ' [כתובות עא.] הו' ברייתא אמר ר' יוסי אלו הן נדרי עינוי נפש, שלא אוכל בשר, שלא אשתה יין, שלא אתקשט בבגדי צבעונין. [ופרש"י דהוה גנאי ובזיון לה, ומתגנה עליו]. [ובגדים צבעונים נשב עינוי טפי מקישוט הגוף¹]. [אבל המאירי כלל קישוט בגדים בהדי' קישוט דמתני', ומשמע דר' יוסי חולק. וצ"ע].

דף עט:

יביא לה ממדינה אחרת. הרמב"ם [יב ז] והראשונים [בשיטמ"ק] כתבו דמ"מ מיפר משום דברים שבינו ובניה, שמטריחתו להביא ממדינה אחרת². אבל בר"ן משמע דאינו מיפר כלל. [וע' לק' פב.].

ר"ן ד"ה ואם. ומסתברא, מדינה שהיא דרה בה יפר, דלא גרעה מחנווני המקיפו. אבל התו"ט הביא דמשמע ברמב"ם וברע"ב דאף פירות מדינתה אינו בל"ב.

והא תניא בין איש לאשתו בין אב לבתו, מלמד שהבעל מפר נדרים שבינו לבניה. לגירסתינו קאי להדי' אף אאב. וכ"כ הרא"ש והר"ן [במשנה עט.] ושאר. והר"ן [סח.] הביא כן מהספרי והירושלמי. [אבל י"ס דלא גרסו 'בין אב לבתו'].

אבל דעת הרמב"ם [יב א] דאב מיפר כל נדרי בתו, ורק בבעל תליא בעינוי נפש ובינו לבניה. וכתב [בשו"ת] דהספרי קאי כר' שמעון ואין דעת התלמוד כן. [וע' אריכות בראשונים כאן, וע' מה שהו' בזה לעיל סח.].

מיפר נדרים שבינו לבניה

בינו לבניה. [ע' בברייתא פא:]. והתוס' ר"ד כתב דכל דבר הגורם חילוק דעת ביניהם יקרא דבר שבינו לבניה. ואף בדבר דהבעל אינו יכול לכופה, יש שם בזה חילוק דעת, וכגון שאינה רוצה ליכל עמו בקערה אחת או בשלחן אחד או שלא לשחוק עמו או שלא לעוזרו במלאכה ובעסקיו³. [וע"ע דברי הראשונים לק' פא: ועוד בפירקין מתי נחשב בינו לבניה].

מכי מגרש לה חייל עליה נדרה, בדברים שבינו לבניה. דזכות הפרת נדרי בינו לבניה תליא בו, וזכות ההפרה תליא רק במה שהוא עבורו. והר"ן [פב:] כתב לחלק דהדין אין הפרה לחצי נדר הוה רק בנדרי עינוי נפש, דהוה משום קפידי דידה. אבל בדברים שבינו לבניה, משום קפידי דידיה התירה תורה, ובמאי דלא קפיד לא קפיד. [וע"ש דעת שא"ר].

ויל"ד האם מתחילה חל ההיתר לזמן ומצב מוגבל. או דמתחילה חל הפרה, אלא כיון דגירשה ואין לו נפק"מ פקע ההפרה. [וע' בסמוך].

והרשב"א [כתובות נט.] הק' האיך נדר שהופר חוזר וניעור, הא טעמא דהפרה משום דרב פנחס [לעיל עג:] נודרת ע"ד בעלה, א"כ היה צריך להיות מותר לגמרי. ותי' ושמא נאמר

1 ובמשנה נזיר כח נח' האם להתגלח [גילוח נזיר] הוה עינוי נפש, או דאפשר בפאה נכרית. [ולכא' קאי אף לר' יוסי].

2 וכתב הרמב"ם דנפק"מ דאם מת או גירשה או שהביא לה איש אחר מפירות מדינה ההיא, אסורה. וכדין בינו לבניה. וע' בסמוך.

3 כתב דאף הקישוט לר' יוסי הוא דבר שבינו לבניה, שהוא רוצה שתקשט אשתו ותראה נאה בעינוי. וגם הנאת פלוני עלי, אף שאינו חשוב עינוי נפש לר' יוסי יקרא דבר שבינו לבניה, שחילוק לב הוא ביניהם שהבעל יביא מפירות אותו פלוני בסעודה והוא יאכל מהם ואשתו לא תאכל מהם. [וע' לקמן פא ופב].

4 וכ"כ ר' שמעון [הו' בס' הזכרון הגר"ח שמואלביץ] דהפרת בעל מהני לבטל את הנדר כסדר, ובשעה דפקע הפרתו, ממילא חוזר הנדר.

דבעל מיגז גייז¹ ואינו עוקר, ואינו מופר לגמרי. ואף היא אינה תולה בו אלא מה שהוא צריך².

יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה עליו. **הרא"ש** כתב ומקרי שפיר בינו לבינה כיון דאשתו היא השתא, וכשיחזירנה הוה בינו לבינה. **והראשונים** [כתובות נט.] הק' דכיון דאינו נאסר עד אחר שיגרשנה [דבעודה תחתיו משועבדת לו], א"כ אינו בין איש לאשתו, שכבר גירשה. **והרשב"א** [שם] הביא בשם **הראב"ד** לתרץ דכל נדר שנדרה תחתיו, שיכול לבא לידי חסרון הנאה אצלו [אף לאחר גירושין] יכול להפר. **והר"ן** [בכתובות בתי' הב', כג: בדה"ר] ביאר דהשתא מיהא א"א היא, וילפי' [לק' פט] דאזלי' בתר שעת תחילת הנדר, ונחשב עינוי נפש. וה"נ לענין בינו לבינה. **והרשב"א** תי' דכיון דאם יגרש ויחזיר³, כלפי ידיה קרינן ביה בין איש לאשתו, וגזיה"כ⁴.

ועוד תי' **הריטב"א** [שם] **והר"ן** [שם בתי' הא']. דמדינא חל נדר דאף דמשועבדת [כדלק' פו: וכתובות שם], אלא דאלמוה רבנן לשעבודו. ולטובתו אלמוה אבל לחובתו לא אלמוה שלא יוכל להפר. ועוד כתב **הריטב"א** דאף דהשעבוד גורם שלא חל הנדר [להו"א לק' פו.], מ"מ אינו גורם שלא יוכל להפר. והרי הוא כאילו מוחל שעבודו, לענין שתהא הפרתו הפרה. **ורע"א** הביא דנפק"מ בתי' הראשונים היכא דנדרה שתאסר בקישוט לאחר שתתגרש.

לאחרים אינו מיפר. **הר"ן** כתב דכיון שנשאת לאחר בטלה הפרה. וכ"מ **ברא"ש** ותוס'. וכוונת הגמ' דכל זמן שהיא מותרת לו עדיין שייך הפרה דידיה. ואח"כ פקע ההפרה, וחוזר הנדר. [והאחרונים דנו דה"ה אשת כהן, דכיון דגירשה אסור להחזירה, א"כ חל הנדר בשעת גירושין]. **והק"נ** [ב] הביא דדרשי' בין איש לאשתו, כל זמן שהיא ראויה להיות אשתו.

גבי אב - **והאחרונים** [ק"א⁵] דנו גבי אב, האם מהני הפרתו בנדרים שבינו לבינה כשתצא מרשותו בבגרות⁶. אמנם כשנשאת מסתבר דאמרי' דזכות הבעל הוה מכח האב, וכאילו עדיין ברשותו.

אבל **הריטב"א** ו**נמוק"י** כתבו דאחר שתתגרש מופר לגבי עצמו לעולם⁷, אבל לגבי אחרים אינו מופר אפי' בעודה תחתיו. [וכפשטות לשון הגמ' דתליא בלעצמו ולאחרים. ולא אמרי' דהנדר פקע ושוב חל, אלא דהנדר מתחלק כלפי כל א'. ובחלק שהוא בינו לבינה מהני הפרה. אבל כלפי אחרים ל"מ כלל הפרה ראשונה].

והרמב"ם [יב ז, והו' במאירי ובשיטמ"ק בשם רי"ן] כתב דל"מ הפרה לפירות שאחרים יביאו [וע' בגמ' פב.]. ומשמע דאף בעודה תחתיו, ל"מ ההפרה בפרי דלא שייכא לבעל. [דלאחרים אינו מיפר]. וכ"כ **הר"ן** [פב: הנ"ל] דבנדר דבינו לבינה, מיפר רק לעצמו, דכלפי אחרים ל"מ הפרתו. [אבל ל"ל דלא תליא בנידון סוגיין, דהתם הוה פרי אחר, ופרי זה לא שייכא בינו לבינה, ולא שייך להפרה. אבל בסוגיין הנידון בקישוט דידה, או במידי דתלוי בו. דאמרי' דהוה הפרה לזמן, ואח"כ פקע ההפרה⁸].

רא"ש ד"ה אין. דלא מסתבר שיחול מיד, ואם יחזירנה פקע הנדר, דלא מצינו נדר שחל שפיקע. [וכ"כ **תוס'** ד"ה לאחרים]. [ומבואר דההפרה פקע' כשאינה תחתיו, וממילא קם הנדר. אבל הפרה דפקע שוב אינו מתחדש. **והק"א** נתקשה בזה].

והרמב"ם [יב ג] כתב דאם אסרה עליה תשמיש כל העולם, יפר חלקו [כדתנן צ:], ולאחר

- 1 וכ"כ **הק"א** דלצד [נזיר כא] דבעל מיעקר עקר, ל"ש שהנדר יחזור ויחול. [דהיאך תתחלק הנדר]. [וע"ע בשיטמ"ק פד].
- 2 ומבואר בלשון הרשב"א דבמה שאינו בינו לבינה אינו תולה בו [וע' מש"כ לעיל עג:]. [אבל צ"ב מש"כ בתחילת דבריו].
- 3 ולפ"ז באשת כהן לא יחשב נדר שבינו לבינה. וצ"ע.
- 4 ובדין הוא שיחול הנדר בגירושין ושוב יפקע, אלא שלא מצינו נדר שחל ושוב נסתלק. [וכמ"ש הרא"ש והתוס' בסמוך]. וכן הביא **הריטב"א** [כתובות שם] בשם תוס', וחלק ע"ז. [ולשיטתו בסוגיין דלמסקנא לא תליא בגירושין ונישואין].
- 5 וכן בפ' **מהרא"י** עה"ת [בדמבר ל ו] נסתפק בזה.
- 6 ולפ"ז המשנה [עב:] דעד שלא תצא מרשותו קאי בנדר עינוי נפש, ולא בינו לבינה ודוחק.
- 7 אמנם **הריטב"א** ו**נמוק"י** [פא:] כתבו דלכשתתגרש ותנשא לאחר חל הנדר, וכדעת שא"ר. [ועפ"ז ז"ל דזה כוונת הריטב"א כאן אף הכא, אלא שנקט לשון הגמ'. ואפשר דלכשתנשא לאחר, אף הבעל נקרא 'אחר', ולאחרים אינו מיפר].
- 8 [ואף שאר ראשונים מדו לסברת הריטב"א בנדר שמתחלק למצבים [וע' ר"ן פא:]. אלא דס"ל דחילוק הזמן בנדר א' [של קישוט האשה ואיסור מעש'] אינו מתחלק. ולכן נחשב דההפרה פקע, וחוזר וחל].

שימות ויגרשנה אסורה לו. וקצת משמע דאחר שגירש אסורה לבעלה. [אבל ה"י נקט דדעת הרמב"ם דלבעלה מותרת, אף אחר גירושין]. והקרא' ביאר דס"ל לרמב"ם דאחר גירושין חל הנדר, אלא דכשמוחזירה פקע האיסור' [וכקו' הרא"ש].

אבל הטור כתב כדברי הרא"ש והר"ן, דמותרת עד שתנשא לאחר, ומ"מ פסק [ס"ס רלד] דבאוסרת תשמיש, יפר ומותרת לו עד שתתגרש. והב"י תמה בזה. והדרכ"מ [ז] כתב דכוונת הרמב"ם דבלא"ה אסורה עליו משום איסור פנויה. והמהרש"ל [הו' בב"ח ובפרישה קד, וט"ז נט] כתב דכיון דאסורה עצמה על כל העולם, ואף הבעל בכלל. ומיד כשתתגרש הרי הוא כשאר כל אדם, ואסורה אף עליו [באיסור נדר].¹ ולא דמי לשאר דברים שבינו לבינה.²

לא תרחץ ולא ליתסרן. הרא"ש והר"ן ביארו דאינו יכול להפר, כיון [דס"ד⁵] דאינו עינוי נפש. ואף דנדר הפירות הוה עינוי נפש, אין זכות להפר כיון דעדיין לא נאסרת בהם. [ועי' בסמוך מש"כ הר"ן בשם רבינו יונה]. ועוד כתב הרשב"א [פ]. דקוש' הגמ' כאן לר' נתן [לק' פט:]: דאינו מיפר עד שחל הנדר. המאירי כתב דקוש' הגמ' אמאי איצטריך להפר, אבל אף למקשן מהני הפרה.

ועוד בהא לימא ר"י וכו', דלמא רחצה כו'. פי' הרא"ש והר"ן דקו' הגמ' מלשון המשנה. [דהמקשן הק' דאפי' לרבנן א"א להפר, והאיך ינקוט עכשיו להיפך]. והרשב"א [פ]. כתב עוד דקו' הגמ' לרבנן [דמיפר אף דלא חל], וכוונת הגמ' להק' ממ"נ.

ובחי' ר"א מן ההר כתב לפרש דיש לחוש שתשכח ותרחוק, ותאסר בפירות העולם. [ומשמע דיכול להפר אף קודם שתשכח, כיון דמצוי לעבור על הנדר. ועי' בסמוך].

ר"ן ד"ה אילימא. ואיכא למידק דהא א"ר יהודה וכו' וה"נ יש לחוש שמא תרחץ. [ע' בסוגיה לע' טו.⁷] ובפשוטו משמע בר"ן דכיון דאסורה לרחוץ היום, נחשב דהוה עינוי נפש [וחל הנדר]. והאחרונים העירו דהוה חשש בעלמא שמא תעבור על הנדר, ומדינא לא חל הנדר, והאיך יפר. אמנם כ"כ בשו"ת הר"ן [נא, הו' בב"י רכח, ובש"ש א ג] דכשהגיע ביה"ש, דהוה ספק דאורייתא, למ"ד דספק דאורי' לחומרא [מדאורייתא] נחשב דחל הנדר ויכול להפר.⁸ ובחי' חת"ס [צ]. הק' דהוה רק ספק, והאיך נבוא להקל. ובקוב"ש [ב"ב תסו] כת' דלא בעי' שיהא מעוכב ע"י הנדר עצמה. אלא דכיון דדינו ספק דאורי' לחומרא, והוה דין הנהגה ודאי, א"כ אף לצד דאין חפצא דאיסורא, מ"מ מעוכב ע"י הנדר, ונחשב דחל הנדר. [ועי' לקמן צ].

בא"ד ל"ק וכו', כיון שתלתה ב'אם', אלא לאחר שתעבור על התנאי. הבי"מ [קמה] הק' בדגמ' [שבועות כח] מבואר דהנשבע שלא יאכל ככר זו אם יאכל זו, אסור אף אם אכל האיסור קודם התנאי, ואף דהוה לשון 'אם'. אבל הר"ן [שבועות כח, יב. בדה"ר] עמד בזה, וחילק דבסוגיין איירי בדבר הנמשך, ולכן בלשון 'אם' אינו נאסר אלא למשעה שיעבור על

- 1 [וקצת משמע כן במאירי]. ודייקו כן בלשון המפרש, כשיגרשנה ויחזרנה.
- 2 ומבואר דלא ס"ל כסברת הראשונים [הנ"ל] דבין איש לאשתו, דנחשב בינו לבינה אף אחר גירושין.
- 3 ולא נתפרש החילוק, ובפשוטו משמע דהטעם דתשמיש שאני דשייכא לאישות, וכשתתגרש הוה 'אחר', ואילו שאר איסור ממנו, תליא בגברא זה. והותר איש זה. ועוד יל"פ כוונתו דבתשמיש, באישות נחשב פעולה אחרת מאשר אצל פנויה. ובנדר שיש בו ב' פעולות וא' הוה בינו לבינה, והב' אינו בינו לבינה, לא חל ההיתר על המעשה הב'. [וכמ"ש לעיל, ולא תליא בגדרי חל ופקע].
- 4 ויל"ד בכוונתו האם מותר להחזירה, האם אישות הב' נחשב המשך האישות הא', או דגם כלפי זה הוה 'אחר'.
- 5 והשיטת"מ [בשם ר"ן] כתב דקוש' הגמ' דמשמע במשנה דהוה 'נדר' של עינוי נפש, ואילו השתא הוה רק 'תנאי' של עינוי.
- 6 והשלמ"נ הק' אמאי לא העמידו את המשנה כה"ג, ומש"ה איירי באופן של תנאי. ותי' דאכתי קשה לרב נחמן.
- 7 השלמ"נ הביא מש"כ הס"ז [רכ יט] דסברת רב יהודה דלא מיזדהר בתנאי, כיון דע"ז אין איסור מכאן ולהבא, אלא שתעבור למפרע. אבל היכא דתאסר מכאן ולהבא אף לרב יהודה אסורה. ועפ"ז דן דהכא, תאסר לעולם אם תרחץ, יכולה לסמוך דתקיים התנאי.
- 8 אבל כתב דלדעת הרמב"ם דמדברנן לחומרא אינו יכול להפר.
- 9 אבל הק' דמשמע בר"ן [שם] דרך אי נמא דמדאורייתא לחומרא, אבל היכא דמעוכב מחמת דין דרבנן לא אמרי' כן. והק' הקוב"ש דמ"ש, הא אף איסור דרבנן הוה מעוכב ע"י דין חיצוני. [ויל"ד האם בסוגיין הוה איסור דרבנן].

התנאי. אבל בגמ' בשבועות תלה באכילת דבר א', ואחר שנאכל א"א לקיים האיסור, ולכן מתפרש דבריו לאסור מעכשיו.

ורע"א [במשניות ז ט, ה' לע' טו:] הק' דבמשנה שם מבואר דבמתנה אם תלכי וכו', אסורה מיד. ואף בלשון 'אם'. [ועי"ל מה שהו' בזה].

דף פ.

נדר בתנאי

קונם הנאת רחיצה אם ארחץ. **רע"א** [נזיר יא.] הביא דמבואר כאן דמהני תנאי בנדרים, ולא אמר' דמילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי. **דתוס'** [נזיר יא.] הק' האיך מהני תנאי בנזירות, הא ליתא בשליחות? ות' דיכול לשלוח קרבנותיו ע"י שליח³, והק' ע"ז **רע"א** [בגהש"ס, ובשרת מח] דעדיין קשה האיך מהני תנאי בנדרים [כדתנן הכא], הא נדרים ליתא בשליחות⁴.

והרמב"ן [ב"ב ככו] ת' דתנאי שבין לבין עצמו אי"צ משפטי התנאים. והאחרונים [פנ"י כתובות נו, הפלאה כת' נון] כתבו דאף לולי חידוש דתנאי בני גד ובני ראובן מהני בנדרים תנאי, דאתי דיבור ומבטל דיבור. ורק בשאר מילי דהוה מעשה בעי גדר פרשת נדרים⁵. והגר"ח [ה' בחי' הגר"ז ר"ה נזירות יז: בדה"ס] ביאר דמהני תנאי בנדרים אף בלא הלכות תנאי. ואינו נאסר אם לא יתקיים התנאי, דלא אסר עצמו לצד הזה, דלא הוה האדם בשבועה⁶.

והחז"א [נו ג] כתב [קרוב לזה] דתנאי בנדרים הוה פ' דיבור, ואין כאן דיבור כלל אילו לא יתקיים התנאי. ואי"צ לדין תנאי לבטל המעשה [כמו בגט וחליצה]⁷.⁸ [ולפ"ז יל"פ הא דבסוגיין אף התנאי הוה חלק מצורת הנדר, ולכן כשאין עיניו נפש בתנאי א"א להפר].

אבל **רע"א** הק' למש"כ **תוס'** שם, דהקשו גבי נזירות דל"מ תנאי, ומ"ש מנדרים [וע"כ דלא כתי' הנ"ל]⁹. והגר"ז [שם] כתב דכוונת התוס' להק' בסוגיה שם שאמר הריני נזיר ע"מ שאשתה, דמהני גזיה"כ של תנאי לשנות גדר הנזירות, ולבטל האיסור ביין. אבל בעלמא המקבל נזירות על צד מסויים מהני, דאם לא נתקיים לא הוה האדם בשבועה. ובסוגיין לא בעי לאשווי חלות בנדר, אלא שהרחיצה אסורה רק לצד הזה.

ר"ד ד"ה ור' יוסי. ומיהו כי אמרי רבנן דמפר, ה"מ כשא"א לה להנצל וכו'. דעת **רבינו יונה** דאף דעצם הנדר הוה עינוי נפש, א"א להפר אלא כשבפועל א"א להנצל מעינוי נפש ובל"ב. [ובפשוטו הטעם דהתורה נתנה זכות הפרה רק בנדר שבפועל בא לידי ע"נ¹⁰]. וכתבו **הראשונים** דה"ה כשנדרה לאחר ל', דידוע דכשיבוא הזמן לאסר [ולרבנן לא בעי שיחול הנדר], וע"ד מש"כ **הר"ן** [בסו"ד].

והרשב"א הביא להק' ע"ז [בשם הר"מ בר שניאור] מדברי **ר"י** בן נורי [במשנה פה, ה' בגמ' עט:]

- ובהג' **ראמ"ה** ת' דהיכא דהתנה בשני פעולות אין סברא להקדים מה שאמר יותר מאוחר.
- ותוס'** נקטו בפשיטות דלא שייך שליח לקבלת נזירות [וע' מש"כ בזה לעיל עב:]. אבל יש **אחרונים** [מרומי שדה נזיר, וע"ע נוב"י ת י"ד קמז] שפי' דכוונת התוס' להקשות דגוף הנזירות ל"ש על גוף שליח [ולפ"ז לק"מ מנדרים].
- וצ"ב דהיינו פרט בקיום הנזירות. ועדיין קבלת הנזירות הוה בתנאי. [אבל יש אחרונים דפי' דקו' התוס' רק בתנאי בקיום הנזירות. אבל תנאי בקבלת הנזירות ל"ק. וע"ד מש"כ הגר"ז ע' בסמוך]. והחז"א כ' ליישב דכוונת תוס' דאפשר להתחייב קרבנות ע"י שליח, שהוא מתחייב נזירות, ואחרים יביאו קרבנות בעדו. נמצא דקבלת הנזירות [לחצאין] נעשית ע"י אחר. [ועי"ש שנתקשה בזה].
- ע' מה שהו' לעיל עב: אי מהני תנאי בנדרים.
- וע"ע מה שהו' לעיל עב: בשם ר' עזריאל והמרדכי.
- וע' לעיל כה: בגדר נדרי שגגות.
- [וש' לכוון ע"ז מש"כ **המרדכי** [כתוב' רצ] דנדר הוה דיבור בעלמא, ולא אלים לחול היכא דלא נתקיים התנאי [דהוה חסרון בדיבור]].
- וכע"ז כתב **הגר"ח נחום** [בס' ברית אברהם], והוסיף דהתנאי בנדר הוה חלק מהאיסור, שאסר על עצמו את הדבר הנאסר רק במצב שמתקיים התנאי.
- אבל **החז"א** כ' דתוס' הקשו רק בנזירות, דקבלת קדושת הגוף דנזירות תליא בגדרי התורה, וא"א לקבל ע"פ דעתו. וכ"כ **הגר"ן** [שם].
- ועי"ל פ' דדנים את התנאי כחלק מהנדר [ע"פ יסוד **הגר"ן** הנ"ל, הו' לעיל טו. דאף התנאי הוה חלק מהשלמת הנדר, וחילול הדיבור], וכלל הנדר אינו מוגדר עינוי נפש.

דיפר שמא יגרשנה, הא אכתי ליכא דברים שבינו לבינה עד שיגרשנה. [והעירו דהתם האשה אינה יכולה לזהר שלא להתגרש וכמ"ש הר"ן בסו"ד], ואפ"ה נחשב דאינו ע"ג, כיון דתליא בבעל. וצ"ע. ותי' הר"מ בר שניאור דכיון דהנדר ראוי לחול, אלא דהשעבוד מעכב מלחול, יכול להפרי', ואפי' לר' נתן.² אבל הרשב"א חלק דמשמע [לק' פו] דאף באומרת לאחר שאתגרש יכול להפרי' [ולוי הא דהוה דבר שלב"ע], אע"ג דלא חל הנדר השתא.³

ולכן פי' הרשב"א דהמקשן הק' לר' נתן, ומעיקרא לא קים ליה האם המשנה רבנן או ר' נתן, והק' ממ"נ אי ס"ל כר"נ דאינו מיפר כשלא חל, ל"ל הפרה לא תרחץ וכו'. ואי כרבנן דילמא רחצה וכו'. [וע"ע מה שביאר המאירי].

והש"ך [רלד מה] הביא דרבינו ירוחם כתב דאינו יכול להפרי' אפ"כ הוה השתא עיניו נפש או דברים שבינו לבינה, אבל ר"י הביא דהרמב"ם [יב יב] פליג, דסתם דבעל מיפר אף דבתנאי אין ע"ג, כיון דהנדר ע"ג. [וכ"ד הרשב"א הנ"ל]. אמנם הלח"מ [שם] נדחק דאף לרמב"ם אינו יכול להפרי' אפ"כ יש שום צורך בהליכה [והרמב"ם נקט דוגמא ומשל], וכ"כ החזו"א.

בא"ד א"נ כגון שתלתה בדבר שמצויה לעבור. הש"ך [שם] כתב דמדברי ר"י לא משמע כך. אבל רע"א [ע"ה ג שם] והאבנ"מ [עד ד] הביאו דמבואר כן בגמ' כתובות [ע"א]: דהיכא דתלינהו לקישוט בתשמיש, מיפר לר' יוסי, אף למ"ד דקישוט אינו בינו לבינה [וע' לק' פא]. ומק' הגמ' ולא תתקשט ולא תאסר. א"כ קרו לה מנוולת. וע"כ דמיפר כיון דעשויה לעבור, משום דקרו לה מנוולת, ואף דעדיין לא חל ע"ג. [וע' מש"כ הרא"ש בסמוך].

אבל החזו"א הביא דהמקשן כאן הק' לא תרחץ ולא תאסר [ופי' הר"ן דס"ד דליכא עיניו ברחיצה], והרי עכ"פ יש בזה ניוול. [וכדאיתא בגמ' כתובות שם דכה"ג מיפר אף לר' יוסי, אף לצד דלא הוה בינו לבינה]. וכתב דהגמ' בכתובות קאי למ"ד דלא הוה בינו לבינה, אבל לדין י"ל דלא הוה ניוול, ולא אמרי' דודאי תעבור.⁷

בא"ד כגון [לקמן פט]: שאני נהנית לך אם עושה ע"פ אבא, דטריחא לה מילתא לזהר וכו'. והש"ך [שם] ציין דהרא"ש [פט:] כתב דכיון דנאסרת בהנאת אביה, גנאי הוא לבעל, והוה דברים שבינו לבינה. ונקט דהרא"ש פליג עמש"כ הר"ן.

והחזו"א כתב דבאופן שהתנאי הוה בדבר שאינו נחוץ, לדעת הראשונים דאינו יכול להפרי', מ"מ לאחר שתעבור על התנאי יכול להפרי'.⁸ והחזו"א הוסיף דמהני ג"כ להפרי' עכשיו, שיחול לאחר שתעבור התנאי.⁹ [דעך כאן לא פליגי ר"א ורבנן עה. אלא כשמיפר קודם נדרה, אבל אחרי שנדרה קודם שחל הנדר מהני הפרה, כשיחול הנדר].¹⁰ וכתב דה"ה דאם יקיים מעכשיו, מהני הקמתו.¹¹ והק' א"כ אמאי לא העמידו בגמ' בכתובות [ע"א:] בכה"ג.

- 1 ולכאורה כוונתו כתי' הריטב"א [כתובות נט, הו' לעיל עט]: דנחשב נדר שבינו לבינה [בשעת אישות], אף דהשעבוד מעכב עד שיגרש. [ולא משום דאחרי גירושין הוה בינו לבינה].
- 2 ונחשב דחל הנדר. [וכמו שנחשב בינו לבינה, ה"נ נחשב דחל הנדר, אלא דהשעבוד 'מעכב']. [אבל בפשוטו משמע לשונו דהנידון שאינה יכולה להנצל שייכא לסברת ר' נתן. וצ"ב].
- 3 וע"כ דלא כתי' הר"מ ב"ש, וכן הריטב"א [כתובות הנ"ל]. [והרשב"א לשיטתו תי' בכתובות באופן אחר, הו' לעיל נט:].
- 4 והחזו"א הק' [לרשב"א] דקו' הגמ' [פ]. היכי תעביד תרחץ מתסרא וכו', הא לר' נתן ל"מ דמ"מ לא חל הנדר. [אבל יל"פ דקאי כרבנן].
- 5 דהלח"מ הק' דבגמ' מבואר דלא תתסחי. [אבל למש"כ הרשב"א והמאירי קו' הגמ' לר' נתן].
- 6 כ"כ רע"א. [וכת' דהטעם דעשויה לעבור, ונחשב שהנדר עומד לחול. ועוד אפ"ל דכיון דעכשיו עומדת במצב 'ניוול', נחשב דחל הנדר].
- 7 ויל"ד אי הוה מח' במציאות, האם הוה ניוול. או דהמקשן כאן ס"ל דמשום ניוול לא אמרי' דעתידיה לעבור על התנאי. [והחזו"א נקט דר"י סמך על סוגיין, ועפ"ז העמיד את הגמ' בכתובות רק לחד מ"ד [דלא הוה בינו לבינה]. ולמד דהוה מח' כללי, דאף דהוה ניוול אינו יכול להפרי'. דאי הוה מח' במציאות, א"כ אין ראייה מהמקשן דידן דס"ל דאפי' רחיצה אינו ניוול. אבל למסק' הוה ע"ג לרבנן, ואין ראייה מדבריו לשאר מילין].
- 8 ונחשב מעכשיו יום שמעו. דרך מעכשיו הנדר ראוי להפרי'. [ודוגמא לדבר אם אחר שמע נדר, ואחר כמה ימים אירסה, דנחשב מהשתא יום שמעו].
- 9 וצ"ע אמאי לא הוה דבר שלא בא לעולם [ואולי כוונתו דילפי' מק"ו].
- 10 [וכן לר' נתן פט: דאינו מיפר עד שחל הנדר, היינו כשמיפר מעכשיו. אבל מהני הפרה לכשיחול הנדר. אמנם י"ל דהיתר חכם ל"מ כה"ג, כדמוכח בגמ' לקמן שם. דפסק בי"ד ל"ש לאחר ל'. וצ"ע].
- 11 [ויל"ד אי צריך לקיים לכשיתקיים התנאי. או דבקיום אין דין עד שחל הנדר. וצ"ע האם יתכן דין קיום,

ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו ע"נ. החז"א הק' דמ"מ אי הוה בינו לבינה, עי"ז יחשב דחל הנדר, ויפר כדין עינוי נפש. וכתב דס"ד דלר' יוסי אינו אפי' ניוול. וס"ד דבעי שיהא בתנאי ע"נ, ולא סגי בניוול.

אבל הטור [ס"ס רלד] כתב דהיכא דנדרה מעינוי נפש, ותלתה בתנאי דבינו לבינה, יכול להפר כדין בינו לבינה, וכשתתגרש ותנשא לאחר יחזור לאסר¹. [והש"ך הביא דמבואר מדברי הטור כדעת רבינו יונה, דרק במקום שיש בתנאי ע"נ או בל"ב יכול להפר]. והחז"א הק' דהסברא נותנת דהתנאי אינו גורם כלל להפרה, אלא גורם שיחשב דחל הנדר. ועי"ז מפיר משום נדרי עינוי נפש. וא"כ מהני הפרתו אף לאחרים. [אבל דעת הטור מבואר דכיון דזכותו בהפרה הוה משום דהוה בינו לבינה, אין לו זכות אלא כגדרי הפרת בינו לבינה²].

אם ארחץ היום. הר"ן ותוס' כתבו דהוה דאף רחיצה דחד יומא נחשב עינוי נפש. וכ"פ הרמב"ם [יב ד,ה] א' עינוי גדול או עינוי קטן, או לפי שעה, אפי' נדרה שלא תרחץ היום או תשתה יין היום וכו'. [ומשמע דכל שנקבע דמניעת רחיצה הוה עינוי, עי"ז אף מניעה לשעה א' הוה בכלל עינוי³. אבל פשוט הגמ' דשיעור יום הוה ג"כ עינוי לענין רחיצה]. אבל התוס' רי"ד העמיד דוקא כשאותו היום צריכה ללכת לבית המשתה.

והרדב"ז וסמ"מ כתבו דהרמב"ם פסק כרבנן דשמיה ניוול, אפי' שעה א'. והלח"מ תמה דהרמב"ם [יב א,ה] הו' בר"ן פא. פסק כר' יוסי דמתני'. [ועי"ש דנח' הראשונים בדעת הרמב"ם בזה]. וכתב דלמסקנא [בע"ב] אף ר' יוסי מודה דניוול דחד יומא הוה ניוול⁴.

אבל הרא"ש כתב דחד יומא הוה ניוול [לרבנן], אבל אינו ע"נ או בינו לבינה. וסגי שהתנאי הוה ניוול [ע"פ הגמ' בכתובות ה"ל]. ורע"א [בשו"ע רלד נט] הביא דבריו, ולפ"ז רחיצה דחד יומא לא נחשב עינוי נפש אף לרבנן.

ור' יוסי סבר ניוול דחד יומא ל"ש ניוול. משמע דרחיצה עולם אף לר' יוסי הוה ע"נ, הראשונים כתבו דמבואר לקמן דפליג דאף רחיצת עולם לא הוה ע"נ, וכ"מ בגמ' כתובת [עא:]. [ע' ר"ן]. והרא"ש [וכן תוס' כתובות עא]. מחקו בסוגיין 'דחד יומא', ור' יוסי סבר דרחיצה לא הוה ניוול [פי' עינוי נפש⁵].

דף פ:

אם לא ארחץ, ל"ל הפרה תתסחי. ובפשוטו היינו להפר מיד, אבל אחרי שעברה על התנאי הוה ע"נ ומהני הפרה. אבל הריטב"א כתב דאפי' לא רחצה אין זה ע"נ. [ומשמע דכיון דבשעת הנדר אינו נדרי ע"נ, אף אח"כ א"י להפר].

ר"ן ד"ה אלא. והשתא ל"צ לאוקמה 'היום'. ורע"א [רלד נט] כתב דלפ"ז למסקנא אין מקור דניוול דחד יומא שמיה ניוול. אבל הרא"ש נקט אף למסקנא דאיירי בתנאי דארחץ 'היום'. והגרא"א [רלד קטו] כת' דאף לר"ן דלמסקנא אי"צ להעמיד בהיום, מ"מ הגמ' לא הדר מזה וכו'.

ושבועה שלא ארחץ. הרש"ש ביאר דהלשון 'אם' משמש כמו 'או'. [וע' מאירי שכתב לפרש באופן אחר].

ורמינהו אע"פ שאסור בכולם אין ענוש כרת וכו' וא"א כי לא רחצה וכו'. תוס' פי' דס"ד דכל עינוי אסור מדאורייתא, וחייב כרת⁶. וכתבו התוס' דהמסקנא דבעי ידיע עינוי, הוה

כשאין זכות הפרה]. [ויל"ד א"כ דיהי חזרה מהקיום כל זמן שלא נתקיים התנאי, וכמו כל חלות לאחר ל'].

1 ולפ"ז מתיישב קו' החז"א [הנ"ל], דבמשנה אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר בגדרי דברים שבינו לבינה. [ומקור דברי הטור מסוגיין. אבל החז"א כתב דאין מקור לדברי הטור. ול"י].

2 אבל ילח"ק לפ"ז היאך מהני הפרה בתנאי של ניוול [או דעשויה לעבור או 'נחוי']. דהתנאי אינו ע"נ או בל"ב. וי"ל דעשויה לעבור נחשב דהוה עינוי נפש לאחר ל', ומיפר מדיון ע"נ. אבל בינו לבינה לא נחשב דעומד התנאי להתקיים, אלא שהתורה נותנת לו זכות, וכגדרי בל"ב.

3 וע' כע"ז פב: דנח' הראשונים האם כל מניעת פרי נחשב עינוי נפש, או רק באופן שזקוק דוקא לפרי זה.

4 והשלמ"נ [בע"ב] הביא דמבואר בסמוך דמניעת רחיצה דיוה"כ נחשב עינוי, אף דהוה חד יומא.

5 אבל הו' בינו לבינה [למ"ד פא:]. [ולשון ניוול מתפרש עינוי נפש. אבל בגמ' כתובות שם, ניוול הוה פחות מבינו לבינה. וע"ע ברא"ש].

6 וע' קובה"ע [עג ג] דחקר האם האיסור ביוה"כ הוא על ביטול העינוי, או ד'תענו' הוה רק ילפוטא, ועצם האיסור הוה מעשה האכילה. והביא דאביי [יבמות קב:] אסר באנפיליא דאית ביה כתיתין, שהרי יש בזה

ע"ד מש"כ ביומא [עד:] דבעי אבידת נפש¹. ודעת התוס' דשאר עינויין ביוה"כ אסורין מדרבנן. וכ"כ הרא"ש [פא: סוה"ע], וכ"פ הרא"ש [יומא]. והא דדרשי' ה' עינויים מקראי בסוף יומא הוה אסמכתא בעלמא. ועוד כתב המאירי [בתי' הב'] דמביעי טעמא דקרא, אמאי לא אסרתו תורה דומי' דעינוי שיש איבוד נשמה.

אבל השיטמ"ק [פא: כ' דה' עינויים הוה דאורייתא. וביאר דאע"ג דמקרי עינוי מדאורי', מ"מ לענין חיוב כרת דרשי' ידיע עינויא, דכתיב וכל נפש אשר לא תעונה והאבדת. ובחסרון אכילה ושתייה חסר נפש. [ונקט קרא ד'תענו' לסימן בעלמא].

וכן דעת הרמב"ם [שביתת עשור א ה] דה' עינויין דאורייתא, אלא דאינו ענוש כרת. והר"ן [יומא א. בדה"ר] ביאר דהוה דאוריית' מריבוי דשבתון, אבל אינם בכלל עינוי דקרא, ולכן קילי טפי.

ר"ן ד"ה ורמי. אבל דרבנן אדרבנן ל"ק, בגדים ליכא צער כולי האי, ועוד דאפי' את"ל דאיכא צערא וכו'. ורע"א [רלד נט, וכע"ז כ' הקר"א] כתב דלתי' הב' אף רבנן מודה דכביסה הוה עינוי נפש, דכ"ש מרחיצה, ובזה לא אשכחן דפליגי אר' יוסי [אלא לענין להקדים לנפשות], ולא מסתבר דפליגי בסברות הפוכות. אבל לתי' הא' לרבנן לא הוה צער גדול מרחיצה. וכתב דתי' הב' עיקר, וי"ל דנקט תי' הא' לרווחא דמילתא.

ר"ן ד"ה ר' יוסי. דכיון דמניעת כביסה איכא צערא טובא חיי נפש הוא. [ובגמ' פא. יליף מקרא]. הבית שמואל [פ טו] הביא מכאן דמעוברת מותרת לאכול מה שתרצה, כיון דהוה צער דידה, ואף במקום ספק סכנה לולד². אבל הק' דהיינו דוקא לר' יוסי, וקיי"ל כרבנן³. אבל ההפלאה [ק"א שם] חלק דאיירי בסוגיין דליכא סכנה, ובני העיר יכולים להביא מים ממקו"א, או ללכת למקו"א⁴. אבל במקום צערא לחוד ודאי סכנה עדיפא⁵.

והמנח"ח [רצה לב] הביא מכאן דכ"ש דאינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה להציל חברו [מסכנה ודאית] [ואפי' לרבנן]. אבל הביא דהכס"מ [רוצח א יד] הביא הג"מ [קושטא בשם הירושלמי] דחייב להכנס עצמו לספק סכנה להציל את חברו.

והמג"א [קנו ב] הביא מהגמ' [שבת לג:] דמבואר דאף אם עכ"ם עושים לו יסורין, משום צער אסור להכניס חברו לסכנה. אבל האחרונים חילקו דהתם איירי כשהוא מכניס את חברו לסכנה, ואילו בסוגיין הנידון להציל. [וע' גליוני הש"ס].

ובש"ת רדב"ז [ג תרכז, ה ריח] כתב דאינו מחוייב להכניס לספק סכנה או הפסד אבר להציל חברו, אבל קצת ספק סכנה חייב. וכן הכריעו הפתח"ת [ח"מ תכו ב] ומשנ"ב [שכט יט] דאי"צ להכניס עצמו לספק סכנה, אבל צריך לשקול היטב אם יש ספק סכנה, ולא לדקדק ביותר.

דף פא.

שאינ מברכים בתורה תחילה. הר"ן פי' דתחילת עסקם בכל יום⁶. וכ"ד הרא"ש. וכ"כ רש"י

1 תענוג. ובזה חלק רבא דאטו תענוג ביוה"כ מי אסירא, וכיון דאינו 'סנדל' מותר. אבל קשה דבסוגיין דרשי' משום ידיע עינוי, וביומא משום אבידת נפש. [והמאירי בתי' הא' כתב דהוה סוגיה בעלמא שלא בדקדוק, דהא בעי איבוד נפש].

2 [ע"ש דאיירי בנידון תביעת הבעל. וקמ"ל דיש לה זכות על עצמה. ולא הוה נידון האם ראוי לה וכו']. ונקט דרבנן פליגי בכל אופן, דצעיר אינו קודם לנפשות, ולא רק רחיצה.

3 וכ"כ בס' יחוסי תנאים ואמוראים [ערך ב"פ, ה' בלקט ראשונים] דאיירי באופן שע"י טורח גדול חברו ישיג מים, ואין חובה ע"ז להחיותו כיון דאפשר לו. אבל במהלך במדבר מודה ר' יוסי שלא יכבס, להציל חברו ויגיעו שניהם לישוב. דכל מקום שיש פיקו"נ ברור, מוטב שישתנו שניהם ואל יראה במיתת חברו מפני תענוגו. וצריך להשתדל ע"י טורח ועינוי אם א"א בענין אחר. [אבל בפשוטו הר"ן ציין לגמ' ב"מ סב. דחייך קודמין, משמע דקאי בפיקו"נ גמור, ובזה בן פטורה [שם] פליג דמוטב יתן, ושניהם ימותו עי"ש].

4 וכ"כ האחיעזר [כ ג ב] דאינו עולה על הדעת להעדיף צער דידה במקום ספק סכנה, אלא דסוגיין לענין גדרי עניי עירך.

6 והאור זרוע [ק"ש כב] הביא בשם רש"י כשהיו משכמים בשחר ללמוד שעדיין לא בירכו אהבה רבה. דאל"כ קיי"ל [ברכות יא:] דע"י ברכת אהבה רבה [שיש בו מעין ברכה"ת, ותן בליבנו להבין וכו'] נפטר מברכה"ת. ועוד תי' דהפליגו בעסקיהם בין ברכת אהבה רבה ללימוד, דצריך לחזור ולברך, וכדאיתא בירושלמי. ועוד כתב דלתלמוד לא בירכו ברכה. [ועוד כתבו בעלי המוסר עפמ"כ תוס' ברכות [יא:]: דהטעם דאי"צ לחזור ולברך כל פעם שלומד, דאינו מתייאש דעתו מתורה, דכל שעה מחוייב ללמוד. אבל בימי החורבן לא היה דעתם על התורה, ונתחייבו לברך בכל פעם, נמצא דהיה לימודם בלא ברכה. וההפלאה [כתובות קיא.] כתב דכן מרומז בקרא ד'לא הלכו בה', דבשעת הליכה לא היתה דעתם עליה].

[ב"מ פה:]. ויש ראשונים [ש"ת הרמב"ם קלה, ס' העיתים קעז] שפירשו דהניחו לע"ה לקרוא לפנייהם בתורה. וחובה על ת"ח להדר על כבוד התורה ולקרות בו ראשון. [כדמבואר גיטין ס.]. וכן איתא במגילה כח. כל ת"ח, שמברך לפניו ע"ה חייב מיתה שנאמר אל תקרי משנאי אלא משנאי. וע"ע מהרש"א [ח"א].

על מה אבדה הארץ וכו' דבר זה נשאל. המפרשים הק' דמקדש ראשון נחרב בעונש ג' עבירות, ואמאי לא ידעו חכמים וכו'.

ר"ן ד"ה דבר זה. ומצאתי במ"ס של רבינו יונה וכו' שלא היה התורה חשובה בעיניהם וכו', כלומר בכונתה 'ולשמה'. וכ"כ רש"י [ב"מ פה:]: גליא אדעתייהו שאינו מתנה חשובה להם. ובחי' חת"ס הק' דמ"מ קי"ל דלעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה, דבא ללשמה [ועי"ש]. והב"ח [או"ח מז] ביאר דהשתמשו בתורה לצרכם הגשמי, ולא הלכו בה לשמה, שלא הלכו ברוחניות התורה, ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה. ועי"ז אבדה הארץ כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה וכו'.³

והשאג"א [כד] הוכיח מהא דנענשו עונש גדול כ"כ, דברכה"ת הוה דאורייתא [והא דדרשי' ברכות כא. הוה דרשא גמורה ולא אסמכתא], וכן הרמב"ן [סה"מ שכחת העשין טו] מנאו במנין המצוות.⁴ וכ"כ הפר"ח [או"ח מז].⁵

ובשר"ע [מז א] נפסק דצריך לזהר מאוד בברכה"ת. וביאר המשנ"ב [ב] שלא ללמוד עד שיברך, ויברך בשמחה גדולה.

ור' אלחנן [הו' בדב"א א טז] דן' דיתכן שאם לא בירך אינו יוצא מצוות ת"ת, דהוה כוונה שלא לצאת [וכתב דהוה חידוש], וציין לסוגיין. [ומשמע דכוונתו דעפ"ז מבואר הא דקרא 'לא הלכו בה']. ועי' מש"כ בזה הדב"א [אות יז והלאה].

ר"ן ולענין הלכה. אבל הרמב"ם פסק מדרב הונא כר' יוסי. דהרמב"ם [יב א] כתב דשלא תכחול ושללא תתקשט הוה בינו לבינה. וכן הביא הרא"ש [בשם הרמב"ן, והש"ך [עג] וק"נ כתבו דצ"ל רמב"ם]. אבל הרמב"ם [יב ה] פסק דשלא תרחץ ושללא תכחול [אפי' חד יומא] הוה עינוי נפש. והב"י כתב דלמסקנא ר' יוסי לא פליג ארחיצה. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר דלא אשכחן דפליגי בהדיא ברחיצה. והלח"מ [יב א] תמה ע"ז מהגמ' [פ:], וכן כתובות [עא] דמבואר דלר' יוסי אפי' רחיצה לעולם לא הוי ע"נ לר' יוסי [וכמו שהק' הראשונים פ, וע"כ דחד יומא לאו דוקא]. והלח"מ כתב דכיון דשלחו מתם הזהירו בערבוביה, ומשמע בכל ערבוביה [כרא"ש והר"ן, ודלא כתוס' דכתב דהיינו כביסה לבד], אלמא דבזה אין הלכה כר' יוסי.

איבעיא להו לר"י מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה וכו' רב אדא ב"א אומר מפר"ם וכו'.

- 1 ובמשנ"ב [מז ב] ביאר דכל זמן שהיו עוסקים בתורה ויתר הקב"ה על עוונותיהם. ועי"ז לא ידעו על מה אבדה הארץ.
- 2 וז"ל [בקיצור] דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה וכו' והעוסק בתורה על הכוונה הזאת הוא מרכבה והיכל לשכינתו יתברך וכו' והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד. אבל עתה עברו ועסקו בתורה לצורך הדברים הגשמיים להנאתם לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתגאות להראות חכמתם. ובזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמייתה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבידתה.
- 3 וביאר דזהו המכוון בברכה"ת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה.
- 4 ז"ל דנצטוינו להודות לשמו ית' בשעה שקורא בתורה, על הטובה הגדולה שעשה לנו שנתן התורה [עי"ש לשונו באריכות].
- 5 והאחרונים נקטו דדעת הרמב"ם דהוה דרבנן [ולכן השמיטו]. אבל הקרית ספר [תפלה יב] כ' דלרמב"ם הוה בכלל מצוות ת"ת.
- 6 ובמקום ספק יחזור ויברך. ובמשנ"ב [מז א] כתב דיברך רק ברכת 'אשר בחר בנו' [ועי"ש דהביא חולקים, לא לברך במקום ספק].
- 7 [ע"פ מש"כ הרא"ש ברכות טו. דהא דהברכה אינו מעכב, הוא משום דברכות דרבנן, משמע דאי הוה דאורייתא מעכב].
- 8 [ובגמ' כתובות עא: גרסי' להיפך רב הונא אמר מיפר, ור"א ב"א אמר אין בעל מיפר. ותוס' [מנחות נח:]: הביא דהוה א' מהסוגיות הפוכות. אבל תוס' [כתובות שם] הגיה שם כמו כאן].

בפשטותו הוה ספק מסויים האם קישוט הוה דברים שבינו לבינה [האם דבר זה גורם ריחוק ביניהם. וע"ע בר"ן [פב]: דכתב סברא דכיון דלרבנן הוה עינוי נפש, לר' יוסי הוה עכ"פ בינו לבינה. משמע דיכול להפר 'קצת עינוי', מדין בינו לבינה. וצ"ב, עי"ש].

אבל לשון הגמ' כתובות [עא]: דנח' האם ס"ל דר' יוסי דבעל מיפר [כלל] בנדרים שבינו לבינה. [לגיר' רש"י]. אבל תוס' [שם] פליג דלא נחלק אדם מעולם שבעל מיפר משום דברים שבינו לבינה². וגרס דנח' רק ברחיצה וקישוט.

דף פא:

שלא מצינו שועל מת. הרא"ש כתב דאף קישוט של מטה. ומבואר דקישוט במשנה כולל של מטה [וכמ"ש ר"א מן ההר עט. בשם רש"י. וע' רש"י כתובות הנ"ל]. אבל הר"ן פי' דקאי ארחיצה. [ולא קאי אקישוט של מטה, וכמ"ש במשנה עט., וכ"פ הרמ"א [רלד נט] דאף לרבנן הוה בינו לבינה]. והגר"א [רלד קיח] הק' דבסוגיין משמע דפליגי אף אקישוט של מטה, וכתב דאף דהר"ן מפרש לה ארחיצה, מ"מ צ"ע.

ר"ן ד"ה תניא כוותיה. ובין בינה לבין אחרים, שאסרה פירות אחרים עליה. [דאיסור פירות חבירו לא הוה בינו לבינה כלל, והוה חלק בפנ"ע מהנדר]. אבל המפרש פי' דכי מגרש ותנשא לאחר שוב נאסרת [ע"פ לשון הגמ' עט:].

קונם שאיני עושה לפי אבא וכו' א"י להפר. השיטמ"ק [בשם רי"ן] ביאר דלא נחשב בינו לבינה, ואף דיש לו תועלת ממה שתשמש את האב, וכגון שמוטל עליו לעשותו, ועי"ז הוא א"צ לשמש. דלא נחשב דברין שבינו לבינה אלא דברים המרגילים חיבת תשמיש, וכן שאר שימוש שעושה האשה לבעלה ממש.

ושלא אתן תבן. תוס' כתובות [נט. ד"ה קונם] הוכיח מכאן דכה"ג לא הוה נדר שאין בו ממש. [ולא נתפרש בתוס' אמאי]. והשעה"מ [נדרים ג י] ביאר דכיון דהזכיר את התבן, הוה כאומרת קונם תבן לזריקתו לבהמה [וכמ"ש הר"ן לעיל טז: בשם תוס' דהיכא דמזכיר את הידים נחשב יש בו ממש]. אבל החזו"א [קלו ה. י בסוגיין] הק' דמבואר בגמ' כתובות שם דנחשב דבר שלבל"ע. וכן בסוגיין מבואר דלא חל כיון דמשועבדת לו, והרי כשאוסרת את התבן שפיר חל איסור³. [ועי"כ דכוונת התוס' דמהני מדין ידות, ע' לעיל ב:]. והש"ך [רלד פו] כתב דשלא אתן הוה דבר שאין בו ממש, ואסור רק מדרבנן.

ר"ן ד"ה שלא אתן. ואע"ג דבפ' אע"פ [כתובות סא:]: אסיקנא דכופה ליתן תבן לפני בהמתו וכו'. כ"ג הר"ף [שם, כה: בדה"ס] דאינו חייב ליתן לפני בקרו, אבל חייב ליתן לפני בהמתו [ופי' הראשונים שם דבהמתו העומד לרכיבה נחשב שימוש שלו, אבל אין דרך אשה לטפל בבקר]. אבל רש"י [שם] גרס להיפך, דאינו חייב ליתן לפני בהמתו [היינו סוס וחמור], אבל חייב ליתן לפני בקרו. ובתוס' [כתובות] גרסו דאין כופה לשניהם, ע"פ סוגיין דמבואר דאינו חייב.

והר"ן⁵ ורא"ש ותוס' חילקו דהתם איירי שלא הכניסה ד' שפחות וכו', והכא כיון דהכניסה לו שפחות אינה חייבת אלא הרחצת פנים וכו'. אבל דעת הרמב"ם [אישות כא ו] דכל שהכניסה לו שפחה א' אינה חייבת ליתן תבן לפני בהמתו⁶.

והרא"ה [בשיטמ"ק כתובות שם] כתב דאע"ג דבעלמא כופה ליתן, במקום נדר לא פקע כיון

1 דגרס הב"ע בדברים שבינו לבנה, ופרש"י סם המשיר את השער. [משמע דעד השתא קאי בקישוט ורחיצה. וזוהא אמרי' דלר' יוסי לא מצי מיפר. ובת"י קאי בקישוט של מטה, דהוה בינו לבינה. וקישוט דעלמא לכ"ע אינו מיפר]. וזוהא אינן מ"ד פליגי, דלר' יוסיבעל אינו מיפר בינו לבינה.

2 והביא דדרש'י בברייתא [עט:]: בין איש לאשתו וכו'. [ויל"ד דתשמיש וכדו' ודאי הוה בינו לבינה, אבל נח' בסברת הר"ן האם קצת עינוי נחשב בינו לבינה. ומ"מ הגמ' נקטה לשון כולל, דנח' בכל דין בינו לבינה].

3 אולם למש"כ תוס' ב. דבמקום שמזכיר את הידים נחשב עצם הנדר יש בו ממש [ולא משום דחל על הידים] ניחא, אבל צ"ב.

4 [ופרש"י שצוהלים לרביעה, אבל בקר אינו להוט. ועוד הביא לחלק למחוייבת בבקר נקיבה, ולא בבהמה זכר].

5 [ע' שלמ"נ מש"כ להגיה את לשון הר"ן].

6 וכ"כ הריטב"א [כאן] בשם תוס' דאיירי דהכניסה לו 'שפחה'.

דליתא לעיקר שעבודא¹. והריטב"א [שם] ביאר דבמלאכות קטנות לא אלמוה רבנן לשעבודיה שלא יחול הנדר [ע"פ הגמ' לק' פו:]

אבל רע"א הק' אפי' דחל הנדר, מ"מ אמאי לא יחשב דברים שבינו לבינה, כיון דחייבת ליתן תבן².

שלא אציע לך מטתך וכו' א"צ להפך. דלא חל קונם במקום שעבוד [וע' מש"כ בזה לעיל טו:]. ולסברת הרא"ה וריטב"א ולפ"ז דוקא מלאכות אלו, דהוה 'עיקר השעבוד' וצורת האישות³.

אבל רש"י [כתובות שם] כתב דהא דעושה מלאכות אלו [אפי' הכניסה לו ד' שפחות], דעצה טובה שהשיאו חזל משום חיוב. משמע דאינו שעבוד גמור, וקשה א"כ בסוגיין אמאי לא חל קונם [וכן תמה המגיה לאבנ"מ עב י]. אבל הריטב"א [שם] הביא דברי רש"י דוקא בהכניסה לו ג' כתב רש"י דהוה עצה טובה⁴, אבל בלא הכניסה לו שפחות חייבת מדינא בסוגיין.

מכאן לחכם שאין מתיר נדרי עצמו. תוס' [ב"ב עד.] הק' מכאן אהא דדרשי' בחגיגה [י.]
אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחוזרני, שהקב"ה מיפר בעצמו. ובגמ' ב"ב [שם] איתא דהקב"ה אמר אוי לי שנשבעתי [פרשב"ם על הגלות], עכשיו שנשבעתי מי מפר לי, ותוס' דנו אי הקב"ה מיפר לעצמו. ותוס' הביאו הא דלעיל [כג.] דשרא לנפשיה, היינו שמצא בעצמו פתח, ורבנן התירו לו [וכ"כ הראשונים שם]. אבל השענה"מ [שבועות ו ה] הביא מדברי המפרש [לעיל סה.] דמשה התיר שבועת עצמו, דת"ח מתיר נדרי עצמו⁵. והשענה"מ כתב לפרש [ע"פ דברי התוס' הנ"ל] דתליא בגמ' בחגיגה [שם] האם ילפי' התרת נדרים מקרא דנשבעתי באפי, או מדרשא דאחרים מוחלים לו.
והר"ן [עה:] כתב דנדר הניתר בפתח הוה טעות, אלא דאינו מתיר נדרי עצמו. משמע דילפי' לה מהך גזיה"כ, דל"מ 'טעות'. [אף בלא חכם].

ה"ד אילימא דאמרה הנאת תשמישי עליך, והא משועבדת ליה. [וע' לק' פו: אי קונם מפקיע שעבוד, ובדין אלמוה]. וכע"ז איתא בגמ' לעיל טו: דהוא אינו יכול לאסור הנאת תשמישיו עליה, דהא משועבד⁷. [אמנם ע"ש דיש ראשונים שנקטו הטעם משום מצווה, ולא משום שעבוד]. [ונח' הפוסקים האם ע"י 'כולל' חל קונם במקום שעבוד, וע' לקמן פו].

והפרישה [ס"ס רלד הו' בש"ך צב, וע' ט"ז סג] הק' דצריך להפך שמה יגרשנה, וכמ"ש ר"י בן נורי [במשנה פה:].

דברים המותרים וכו' אי אתה רשאי לנהוג בהם היתר. הרא"ש כתב כדי שלא יבואו לזלזל בנדרים גמורים⁸. והר"ן כתב דאינו נדר אלא דיבור בעלמא, אפ"ה לא יחל שלא ינהוג קלות ראש בנדרים גמורים, והו"ל גבייהו כדברים האסורים. [משמע דהוה איסור לעבור על הדיבור⁹]. ולפ"ז משמע דהוה דרבנן. [וכ"כ הברכ"י ע"ג השו"ע ריד]. וכן מבואר [לעיל טו.] דהוה בל יחל דרבנן. אבל החת"ס [י"ד ס"ס קז] כתב דכל מנהג שקבלו הוה דאורייתא, כדן קבלה לדבר מצוה [לעיל ח.]. ובר"ן משמע דלא איירי הכא בקבלה גמורה.

רא"ש ד"ה דברים המותרין. שיודעים שהם מותרין, ולהחמיר נהגו בהם איסור. אבל כשנהגו מחמת טעות מותר. וכ"כ תוס' והרא"ש [פסחים נא.] בשם רבינו נסים גאון.
ובגמ' [פסחים נא.] אי' דדברים המותרין ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן

- 1 וכ"כ הריטב"א [כאן] דלא משעבדא ליה שעבוד גמור.
- 2 [וע"פ דברי השיטמ"ק הנ"ל י"ל דמבואר דאף מלאכות שהאשה חייבת לא נחשב בינו לבינה, באופן דאינו גורם ריחוק הדעת].
- 3 וכע"ז משמע במפרש [כאן] דכתב דמשועבדת לו 'מדאורייתא' לאו כ"כ דמפקע וכו'. [וצ"ב דאף שעבוד בע"ח לא מפקיע].
- 4 אבל השיטמ"ק הק' דלא הוזכרו מלאכות במשנה, ותי' שלאחר סידור המשניות תקנו התנאים מלאכות אלו הצעה מזיגה ורחיצה.
- 5 אבל הביא דבירושלמי דאפי' הכניסה לו ק' כופה. וכתב דיש דוחין כפייה בדברים.
- 6 אבל ה"ח [שם] הגיה דאינו מתיר. וע"ש ביעב"ץ. והאחרונים הביאו הא דלעיל ז. ת"ח מנדה לעצמו ומתיר לעצמו. וחלקו דהיתר נידוי ל"ש להיתר נדרים כלל.
- 7 והרמב"ם [יב ט] כתב דהאשה שאסרה עצמה, הוה כאוסר פירות חבירו על חבירו. וכן הוא שאסר לה הנאת תשמישו ל"מ, דמשועבד לה בשאר כסות ועונה. [משמע דחילק דגבי אשה הוה אינה שלו, דהאשה קנויה לבעל. וגבי איש הוה דין שעבוד. וע' קה"י יד].
- 8 ובחי' ר"א מן ההר כתב דכיון דאפשר בהפרה יפר, שלא יראה כנדר בטל.
- 9 ואף שכתב דאסור במנהג, אף בלא קבלה בדיבור. צ"ל דאף ההנהגה נחשב מעין דיבור.
- 10 וצ"ל לפ"ז דבגמ' לעיל קאי על הדין שאסור להתיר 'לפניהם' [בכותאי, ובגמ' פסחים, ע' בסמוך].

לפניהם, ומבואר בגמ' התם דהיינו דוקא בכותאי [שילמדו מזה להקל בעלמא], ומשמע דבפני חכמים מותר. ותוס' שם העמידו במנהג שנהגו ע"פ עצמן, אלא שלא היה ע"פ אדם חשוב. אבל דעת הרמב"ן [מלחמות שם] דאייירי אפי' במנהג מחמת טעות, דאין להתיר לפני כותאי שלא יזלזלו. [ומבואר דהאיסור שם במה שמתיר 'לפניהם', משום זלזול, ולא שייך לסווגין דהוה איסור. ואף דהוה כלשון הברייתא כאן, הוה דין אחר].

ר"ן ד"ה משום. ומכאן היה אומר ה"ר יהודה שאם נהג א' וכו' צריך היתר. מבואר דאף דלא קיבל עליו מפורש, אלא דנהג כן. [וכ"פ בשו"ע ריד א דכל שנהג ג' פעמים, ולא אמר בלי נדר]. ומבואר בר"ן דמהני היתר חכם.

אבל בשו"ת הרשב"א [ג רלו, ה' בשו"ע ריד א בשם י"א, ורכח כח²] כתב דל"מ היתר חכם, דכל מי שקיבל על עצמו לנהוג איסור בדבר המותר, לנדר ולעשות גדר בפני האיסור³, הוה כאיסור של תורה שאין להם היתק לעולם, וחמיר מהשבועה והנדר⁴. והביא דבכ"מ מצאנו ד'נהגו' איסור והרחקה בכמה דינים, ואף דלא תקנו ב"ד, אלא שנהגו על עצמם⁵.

ר"ן ד"ה וגרסי' בירושלמי. אי בנדרים שבינו לבינה⁶ נדרי עצמו הן. [והאחרונים ביארו דכיון דעבר יום שמעו הוה כקיום⁷]. **הק"נ** [ע] כתב דלפי טעם זה אינו יכול להפר אפי' בצירוף ב' הדיוטות. [ונח' בזה הראשונים בנגעים שם, ע' לעיל ח: וסט.]. והביאו **רע"א** [במשנה נגעים ב ה]. אבל **השיטמ"ק** [בשם רנב", וכ"מ בריטב"א] דכוונת הירושלמי נדרי עצמו, דהוא עצמו מתירן מדין בעל. [ולפ"ז לא קאי ארישא דעבר יום שמעו].

ר"ן ד"ה ירושלמי. קונם הנייתי על בני עירי, אינו נשאל לחכם שיש שם⁸. **והריב"ש** [תו, תסא, תקיא] כתב דהוה כנדרי עצמו, כיון דנהנים בהתרתו הוה כנוגע בדבר⁹. **והכס"מ** [ז ט] תמה דאינו נדרי עצמו, דהם לא נדרו¹¹. **והב"מ** [ע"ג השו"ע רכח ה] **ורש"ש** [טו]. **וקה"י** [יג] כתבו דהר"ן לשיטתו [לעיל טו]. דהלאו דבל יחל הוה על המודר, והיה אסור באיסור בל יחל, ומתיר לעצמו. אבל הקה"י [בהג"ה] הק' דמבואר דריב"ש [תקיא, ושו"ת הרשב"א ז קט] דאף שנשבע אינו יכול לישאל לבני העיר, ואף דהאיסור שבועה אינו על המודר¹².

והמשנ"ל [ז ט] נסתפק דמ"מ בדיעבד מהני¹³.¹⁴ והביא ראיה מהגמ' [ב"ב עד]. גבי רבה ב"ב חנה, היה לך לומר

- 1 אבל דעת התוס' דמנהג שע"י טעות מתירין אפי' בפניהם, ולא חיישינן שיקילו יותר.
- 2 אבל הגר"א ציין לסעי' טו, דאין מתירין שום נדר של איסור [ע"פ הירושלמי דההוא דנדר שלא לשחק בקוביה וכו', ומה"ט תקנו דצריך לפרט את הנדר, ה' בראשונים לעיל סה. ובתוס' גיטין לה:]. [ועי"ש מח' אי מהני בדיעבד].
- 3 וכ"כ הר"ן [פסחים יז. בדה"ר]. **והראב"ד** [בהשגות לבעה"מ שם] חילק שכל מנהג שנהגו בו מצד איסור וקבלו עליהם בסתם, אין הבנים רשאים להתירו ולא להשאל עליו [אא"כ קיבל רק על עצמן עי"ש], אבל מנהג שאינו מצד איסור אלא הסכמת קהל אין הבנים נתפסים בהם, ואם ירצו כולם לשנות הרשות בידם. ומ"מ כתב דהיחיד אינו רשאי להוציא את עצמו מהכלל.
- 4 **והש"ך** [ריד ד] כת' בשם **המהרש"ל** דבמה שקבלו עליהם כל ישראל לכר"ע אינו יכול להתיר, ודייק כן מהלשון 'ואחרים נהגו בו היתר'.
- 5 והביא כדאשכחן בשמנו של גיד, דישאל קדושים 'נהגו' בה איסור. וכן בנות ישראל החמירו ע"ע וכו' יושבות ז' נקיים.
- 6 ושמעתי לדייק דדוקא בינו לבינה, דשייך לבעל. אבל נדרי עינוי נפש, אף דיש לבעל זכות להפר [לטובתה], מ"מ לא נחשב נדר דידיה.
- 7 ולפ"ז מבואר להדיא בירושלמי דאף דעבר יום שמעו מהני היתר חכם [ודלא כמרדכי ה' לעיל סט.]. אמנם יל"פ נדרי עצמו הן, ול"מ התרה לאשה כלל [אא"כ הוא ישאל], וא"כ כוונת הירושלמי כסברת המרדכי. [אבל למש"כ **השיטמ"ק** לא איירי בעבר יום שמעו כלל].
- 8 **והש"ך** [י] כתב דבצירוף ב' מעיר אחרת מהני.
- 9 וכ"כ בחי' **ר"א מן ההר** דנדרי עצמו ניהו, דמתיר נדרי חבירו שיהא מותר בהנאתו. וכע"ז בריטב"א ושאר.
- 10 [ואף דבלאו הכי הוה של המדיר, ואין להם זכות להשתמש בלא רשותו, נחשב 'נוגע' בזה דאף א"א להשתמש ברשות השני.
- 11 **והס"ז** [רכח ח] כתב דהריב"ש כתב כ'נדרי עצמו.
- 12 זולת לדעת הרמב"ם [שבועות ה, ע' קה"י א].
- 13 והמגיה שם ציין דע"כ כוונתו לדעת הריב"ש [ושאר], דלדברי הרמב"ם אין ראיה כלל מהגמ' ב"ב, דלא היה איסור שהקב"ה ינהג.
- 14 וכתב דהדין אינו נח בעיניו, וצ"ע. [וע' ר"א מן ההר דמשמע דאף בדיעבד ל"מ. אבל הרדב"ז ע' בסמוך]

מופר לך [ופרשב"ם על שבועות הגלות], ואף דהוה נוגע בדבר ויש לו הנאה בזה. וכ"כ הגר"א [רכח י']. אבל הרמב"ם [ז ט] הביא את הירושלמי באוסר שלא יהנה לבני העיר, דלא ישאל לחכם מבני העיר, דנמצא נהנה מהם. [והב"י [רכח] ודרכ"מ [ז] הסכימו לדבריו. וע' כס"מ שנדחק לדעת הרמב"ם גיר' הירושלמי. אבל הלח"מ כתב דהרמב"ם היה לו גירסא אחרת בירושלמי]. והכס"מ כתב בדיעבד מהני, דמשום שעבר ונהנה לא נתבטל ההפרה. והש"ך [יא] הביא בשם המהרל"ב ח דאף כשאסר על עצמו הנאת כל ישראל [אף לרמב"ם] מותר לישאל לחכם, דהוי כדיעבד². ורע"א [שם] הביא ראייה דלק' צ. איתא דעל עצמו הנאות העולם, ומהני היתר חכם. והכס"מ נקט דלדעת הרמב"ם באוסר עליו הנאת בני העיר יכולים להתיר לו³. אבל הרמב"ם [ד יג] פסק דהנודר מאנשי העיר ונשאל לחכם שבעיר או שנדר מירשאל ונשאל לחכם שבישראל הרי הוא מותר. והרדב"ז דייק דמשמע בדיעבד, ונסתפק האם כוונת הרמב"ם כשאסר על בני העיר להנות ממנו, ואף הרמב"ם מודה דאסור כדברי הרשב"י. או דאיידי כשאסר על עצמו להנות, ומהני בדיעבד.

בא"ד הנאת בני עיר עלי, נשאל לזקן שיש שם. והכס"מ [שם] הק' הרי נהנה בהיתר זה, דע"ז הותרו בהנאתו. [וכ"ד הרמב"ם]. והט"ז [ח] כתב דהוראת איסור והיתר לא מקרי הנאה. ועוד תי' הבית מאיר [שם] דהנאתו והתרתו באין כא', כדאמר' גיטו וידו באין כא'. והקה"י ביאר דסברת הרמב"ם [והב"י] דכשנשאל נחשב הנאה, במה שהחכם נזקק לו לשמוע דבריו.

רא"ש ד"ה תשמיש. אע"ג דגבי יוה"כ מקרי עינוי נפש, אסמכתא בעלמא היא, מידי דהוה אנעילת הסנדל. [ולשיטתו דה' עינויים דרבנן, ע' מש"כ בזה לעיל פ:]. והנמוק"י כתב דאע"ג דאיכא 'עינוי' [כדאי' ביומא עז.], הגמ' מסתפקת אי מקרי עינוי 'נפש'. והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דהוה עינוי לאיש, אבל לאשה אינו עינוי⁵.

דף פב.

יפר חלקו, ש"מ דברים שבל"ב הויין. רע"א הק' דאמר' [לק' צ:]: דבזה שאסרה עצמה על בעלה חזינן דתשמיש קשה לה. א"כ האיך פשיט מהכא, דאף אי בעלמא הוה עינוי נפש, הכא גילתה דאינה ע"נ. וצ"ע⁶. [והאחרונים דנו דהשתא חיישינן שנתנה עיניה, ובאמת אינו קשה לה].

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. נקטינן לחומרא. [וכ"פ הטור ס"ס רלד דהוה בינו לבניה⁷, כיון דלא איפשטא]. ואיכא מ"ד דאיפשטא ממימריה דשמואל. [וכן נקט הרשב"א]. והרמב"ם [יב ג] פסק דהוה בינו לבניה. והלח"מ ביאר דפסק כר' יוסי דהוה בל"ב⁸. אבל הרמב"ם בפיה"מ [סוף הפרק] כתב דלרבנן הוה עינוי נפש [וכן פסק]. ור"א מן ההר תמה דלא איפשט בסוגיין [וכן שסתר דבריו בהל']. והרש"ש כתב דס"ל כאיכא מ"ד [הו' בר"ן] שנפשט דהוה ע"נ.

אבל הנאת פלוני וכו'. פי' הרא"ש שמא תצטרך ממנו. משמע דמשום הצד דתצטרך יכול להפר עכשיו בתורת ודאי. דיש בזה צד עינוי.

כתב דמהני בדיעבד.

- 1 {וע"כ אף כוונת הגר"א כשאסר הנאתו על בני העיר [דאל"כ שם לא שייך איסור כלל] וצ"ב דהגר"א קאי על דברי הש"ע דאיידי באסר על עצמו הנאת החכם, וכדברי הרמב"ם, וכן בתחילת דבריו הביא דברי הכס"מ דבשביל שנהנה לא בטלה הפרה. וצ"ע.}
- 2 וצ"ב דמ"מ הרי נהנה עכשיו מאיסור'ה. ומה היתר יש בזה. וצ"ל דכיון דאח"כ נעקר למפרע הוה רק איסורא בעלמא. [ע' בסמוך].
- 3 ובחי' ר"א מן ההר נקט דאף הרמב"ם מודה בזה, ותמה שהשמיטו.
- 4 ועוד הביא הקה"י מש"כ בשו"ת הרשב"א [ה סח, הו' בשעה"מ שבועות ו ה], דבמקום מצווה מותר לעבור על נדר, כשבדעתו לישאל, ויעקר למפרע. [וע' לקמן פט:]. ומבואר דהרמב"ם והכס"מ לא ס"ל כן. [ואפשר דכיון דאפשר דחכם אחר יתיר לא נחשב מקום מצווה].
- 5 וכתב כדאמר' [כתובות סה:]: שוק של זונות. ואף דפשטא דקרא שלא לענות את הבנות, דרשי' שלא לענות את עצמו, במניעה לבנות.
- 6 ומבואר מדבריו דגדרי ע"נ תליא בכל אדם כפי שהוא, ולא נקבע בזה ע"ד הרוב.
- 7 [וכתב הטור דכנתגרשה אסורה [אף קודם שהחזיר]. והדרכ"מ [ז] ביאר משום איסור פנויה. וע' מש"כ בזה מהרש"ל. ה' עט:].
- 8 והרשב"א כתב דהרמב"ם פסק לחומרא, כיון דלא נפשט. אבל השיטמ"ק [פד. בשם רי"ן] כתב דל"מ גילוי ברמב"ם אי תשמ"ה הוה עינוי נפש. [צ"ב].

דף פב:

ומאי אינו יכול להפר משום ע"נ. הר"ן פי' דאליבא דר' יוסי קאמר. אבל הרא"ש [ותוס'] פי' דהוה שינויא אחרינא [וכ"כ הר"ן בשם אחרים]. ולפי תי' זה לשמואל מיפר רק משום בינו לבינה. והרש"ש [עט: כתב דכן מבואר ברע"ב [וכן הרמב"ם בפיה"מ] דביאר במשנה דמיפר משום בינו לבינה, ואף דפסק כרבנן.

אבל הרשב"א חלק דהנאת פלוני ל"ש כלל בינו לבינה, דמה איכפת ליה. ודוקא גבי חנוני הוא מטריח את הבעל, דרגילות הוא לקנות מחנוני. אבל הרמב"ם [יב זח] כת' דהוה בינו לבינה, דעסק גדול הוא לו להביא ממדינה אחרת, ושלא יהא זקוק להאכילה משלו לבד¹. [אמנם בר"ן משמע דהוה בל"ב משום דהוה צער לה במקצת, ולא משום טירחא דידיה].

ר"ן [ד"ה בע"א] דאם איתא דלר"י לא מצי מפר אפי' משום בל"ב, ל"ל דלרבנן הוה עינוי נפש. ומבואר בר"ן דנחית חד דרגא מעינוי נפש נחשב בינו לבינה. וצ"ב דלכאורה בינו לבינה הוה רק דבר שגורם ריחוק ממנו, ולא שייך להא דהוה צער לה. ולכאורה צ"ל דכוונת הר"ן דוקא בדבר דשייך לבעל, אלא דיש סברא דלא נחשב צער [ור"ח]. ובזה כתב הר"ן דכיון דלרבנן הוה עינוי נפש, אין סברא דלר' יוסי אינו מפריע לו כלל.

אמנם נח' רב אדא ב"א ורב הונא [פא.]. האם מיפר לר' יוסי משום בינו לבינה [או דלא מצינו שועל, ואינו מרחיק אותו]. וצ"ל דכוונת הר"ן לדעת רב אדא ב"א. ועוד הק' האחרונים דלעיל פ. מבואר דרחיצה דחד יומא לרבנן הוה עינוי נפש, ולר' יוסי אינו אפי' בינו לבינה. וצ"ע².

מתוך שמיפר למתענה

נדרה מב' ככרות. פי' הר"ן כאחת. [דהוה נדר א', ובטלה מקצתה, ע' בסמוך]. וכ"כ רוב הראשונים. אבל הריטב"א [ושיטמ"ק בשם רנב"י] הביא פי' דאפי' בזא"ז. וביאר דכיון דהוה עינוי נפש לאחרים, לשמואל יכול להפר אף לשאינה מתענה, דלא חילקה תורה³.

באחת אין מתענה. פ' הר"ן שהיא פת קיבר. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י. ולפ"ז משמע דכל שנדרה מככר לחם, נחשב עינוי נפש אף שיש לה הרבה לאכול מהיתר. [ויל"פ דכיון דמין פת גורם לעינוי נפש, ולכן אף כשאוסרת את עצמה מחלקו, נחשב ע"נ]. ועוד הביא הרא"ש א"נ דדוקא היכא דאין לה מה לאכול⁴. [ולפ"ז משמע דאם נדרה מככר א' בעלמא, דלא נחשב עינוי נפש כשיש לה עוד מה לאכול].

והראשונים הביאו מהתוספתא דאפי' נדרה ממין רע, ולא טעמה אותו המין מעולם, יכול להפר. והנמוק"י ביאר דכל שאסרה עליה שום הנאה הרי זה מיפר משום ע"נ, אע"פ שאפשר לה בלא ההיא הנאה⁵. אבל כשאינה חפיצה בה אינו יכול להפר. והריטב"א [ושיטמ"ק בשם רנב"י] כתב דוקא כשעכשיו מצטערת מפני שאינה אוכלת ממנה⁶.

וכן הב"י [ס"ס רלד, ה' בש"ך עו] הק' בסוגיין אמאי אינו מיפר, ואף דהוה פת קיבר, מי גרע ממין רע. ות' דכיון דנדרה בב"א גם מדבר שמצטערת, מוכחא מילתא דל"ל עינוי באידך⁷. א"נ שאני התם דנדרה מהמין כולו, אבל היכא דנדרה רק מככרות אלו לבד אינו יכול להפר

1 ואף כשאסרה הנאתם [ולא פירותיהם, וע"י שהבעל קונה את הפירות מותר], מ"מ פעמים שרוצה להאכילה ע"י שליח. [ויל"ע כשהבעל העמידה אצל חנווני, אף שהיא לוקחת בפועל, מ"מ הבעל הוא הלוקח, והוה דרך מקח. ואינה נהנית מהם].

2 [ויש ליישב דודאי עינוי חד יומא אינו צער מצד עצמו, אלא דכיון דרחיצה דלעולם הוה עינוי, כל מקצת ממנה נחשב נדרי עינוי. ולר' יוסי הוה בינו לבינה. אלא דמקצת' של בינו לבינה אינו מתיר כלל].

3 דאמר' 'מתוך', ונחשב ע"נ. [וצ"ב אמאי תליא דוקא כשנדרה אף מככר שמתענה]. וכתב הריטב"א דיכול להפר איזה שירצה, ואפי' שניהם בזא"ז [ואף כשאינו מיפר למתענה, מהני הפרה בשאינו מתענה. ולא בעי' 'מתוך' בהפרה כלל].

4 וכ"כ בחי' ר"א מן ההר [פי' דידן] דאיירי דאין לה פת אחר, או דאין יפה כזה.

5 אבל השלמ"נ נקט דאף כוונתו דבתר ידיה אזלי', ואיירי באופן דיש לה בזה צער.

6 ויכול להפר, ומשמע אף דבשעת נדר לא היה עינוי נפש. [ויל"ד דבריטב"א [סז]. מבואר דנדר דאינו עינוי נפש אינה נודרת על דעתו, א"כ ה"נ בשעה שנדרה לא נדרה ע"ד. וצ"ל דלא פלוג. א"נ הוה כמתנה דכל מה שבסופו יהא לה עינוי נפש, תליא בדעתו].

7 [וצ"ב]. וקרוב לזה מש"כ הנמוק"י [הנ"ל] דיכול להפר מין רע, רק כשעכשיו חפיצה בו.

[אם אינה צריכה]. והט"ז [נא וק"נ ר] תי' דכוונת התוספתא במין רע, שמזיק לה לבריות, אבל יש לה חשק לאוכלו.

מתוך שהוא מיפר. [לשמואל]. הר"ן ביאר דאין הפרה לחצאין, וע"כ נתנה תורה זכות הפרה בנדר הזה [בנדרי עינוי נפש]. ובסו"ד הר"ן הוסיף דאינו בדין שיפר לחצאין, דהא מעני לה טפי. [שאינו הנדר שנדרה]. אבל הרא"ש הוסיף דאיירי באית ביה קצת עינוי אף בשני. [אבל אם בחלקו אין עינוי כלל אינו יכול להפר. וצ"ב].

והרשב"א [ופסקי הרא"ש] כתבו דלשמואל איירי שהפר [בסתמא] לשניהם, אבל אם היפר רק לככר א' אינו הפרה כלל, ואין הפרה הא' גוררת השני. כדאמר' גבי תאנים וענבים [לק' פז].

רא"ש סוד"ה באחת. והא דאמר' בנטולה אני מהיהודים דמפר דוקא חלקו, דגזיה"כ הוא דוקא בינו לבינה מיפר. אבל הר"ן [סוד"ה ורב אסין] כתב דהוה סברא דבדברים שבינו לבינה אין חסרון הפרה במקצת. [משמע דאף כשנדרה מב' דברים דהוה בינו לבינה, יכול להפר מקצתו].

והקרא"ה הוסיף דכיון דהיתר נדרים שבינו לבינה אינו היתר גמור, אלא כ"ז שתחתיו [כדלעיל עט:], א"כ אין חסרון כשהוא במקצת. [אבל י"ל דהא גופא קשיא, האיך מהני הפרה לזמן, הרי הוה 'מקצת', וע"כ דהפרה שבינו לבינה אין חסרון במקצת].

ועוד כתב השיטמ"ק [פד. בשם שיטה] דסברת שמואל דבעל מעקר עקר [נזיר כא:] [וכמו חכם'], ולכן אמר' בטלה מקצתה בטלה כולו. אבל היינו דוקא בנדרי עינוי נפש, דאמר' דמעקר עקר ומופרים לגמרי. אבל בדברים דבינו לבינה אינו מפר אלא לעצמו, ולא אמרינן מיעקר עקר. שאינו דומה להתר חכם דעקר הילכך אין לנו לבטל כולו במקצתו.

רב אסי אר"י מיפר למתענה ואינו מיפר לשאינו מתענה. הראשונים ביארו ד"פרנו' קאי אכל מה שיכול להפר.

והטור [ס"ס רלד] הביא דלדעת הרא"ש מ"מ צריך להפר להדיא לשני הככרות [ועי"ז מהני להתיר הא"ז], דאל"כ הוה הפרה במקצת דל"מ. [והשי"ך [עז] הביא דבר' מבוואר דיפרנו דקרא קאי אעינוי נפש, ולא נחשב הפרה במקצת].

והראשונים הוסיפו דלא אמר' בטלה מקצתה בהפרת בעל [ע' לעיל כז.]. והר"ן [לעיל כז.] כתב דקיי"ל דבעל מיגז גייז. וכיון דהוה מכאן ולהבא לא שייך בטלה מקצתה. [וכ"כ השיטמ"ק פז:] אבל האחרונים [ע' קה"י יט ב] כתבו ד"ל דאף לצד דמעקר עקר, מ"מ אינו עוקר את קבלת הנדר שיחשב טעות [וע' מש"כ בזה לעיל עז. וע' בסמוך מש"כ הגרי"ז], אלא דעוקר את חלות הנדר. וי"ל דבזה ל"ש בטלה מקצתה.

אבל השיטמ"ק [בשם שיטה] כת' דאע"ג דבעל מעקר עקר, ומסברא היה צ"ל דבטלה מקצתה, הא מיעט קרא שלא לענות נפש.

דף פג.

רא"ש ד"ה הרי. ובנזיר [כב.] בעי למידק דבעל מיגז גייז. דאף כשהיפר לה בעלה, לוקה על מה ששתתה יין קודם. והגמ' [שם] דוחה דלעולם מעקר עקר, ואיירי דלא היפר, ונקטה משום גררה דסיפא⁴.

ומהני הפרה אחר ט"ו יום, אף דעד עכשיו היתה נזיר [למ"ד מיגז גייז], ואין נזירות פחות מל' יום. ע"י הפרה פקע. וע' מש"כ בזה לעיל עח.

דילמא וכו'. הרא"ש והר"ן כתבו דלאו דוקא. ובהגה"ש ציין כע"ז לעיל מז. והרשב"א בכ"מ ציין לסוגיין

1 ובשיטמ"ק נקט דגדר מעקר עקר הוה ביטול על עצם הנדר, ועפ"ז נקט דשייך בזה בטלה מקצתה. [וע"כ דל"ש בנדר שבינו לבינה]. אמנם האחרונים נקטו דאף מעקר עקר, לא הוה עקירה על 'מעשה' הנדר. ולא דמי לחכם. ול"ש בזה בטלה מקצתה כלל.

2 דגדר הפרה במקצת תליא בנדר. וצריך הפרה על כל הנדר. ועי"ז מהני במה דהוה בינו לבינה או עינוי נפש. 3 והק"נ [ק] כתב דכוונתו ממש"כ בפסקי הרא"ש [הנ"ל] לחלק בין היפר לתאנים לחוד, וסוגיין איירי כשהפר שניהם יחד [ואף דקיי"ל כר' יוחנן]. אבל ה"ש חלק דמשמע ברא"ש דקאי רק אדברי שמואל. אבל לר' יוחנן יש לו זכות להפר רק א', ולא נחשב מקצת.

4 וכן העתיק הר"ן [ד"ה הרי]. אמנם צ"ע דהר"ן [ד"ה אמר ליה] נקט דמיגז גייז, וא"כ אי"צ לדחיית הגמ' שם. [וע' במפרש].

ד'דילמא' הוה ודאי. ועוד הביא הרשב"א [כא] דיש ספרים דגרסי 'לימא'. ובחי' ר"א מן ההר כתב דדילמא הוה מלשון לימא.

מיינ דאית ליה צערה, מן הזג והחרצן וכו'. בהג' טל תורה העיר דאיתא במדרש דענבים אסורים לנזיר רק משום סייג, וכ"ש זג וחרצן דכל איסורן משום סייג דיין. א"כ כיון דהותר בין ממילא הותר בהן. והוכיח דסוגיין ס"ל דאסורין מצ"ע.

נזירות וקרנ לחצאין

אין נזירות לחצאין. והר"ן כתב דע"כ גזיה"כ דיכול להפר. והרא"ש והתוס' כתבו דכשאמר מופר ליכי, הוה כאומר מופר ליכי הכל. [וצ"ב דהא א"א להפר במה שאינו ע"נ, וע"כ עיקר התי' כמ"ש הר"ן, דבנזירות התורה נתנה זכות להפר. ובזה הוסיפו הרא"ש והתוס' דהוה בכלל לשונו. דאל"כ הרי היפר רק למקצת, ולא מהני כלל]. והרשב"ש כתב דקי"ל [נזיר ג.] הריני נזיר מהחרצן ומהזג, וכל דקדוקי נזירות עליו. א"כ לא יתכן נזירות לחצאין, וממילא בטלה השאר. אבל האחרונים דנו ד"ל דרק בקבלת נזירות אמרי' דכיון דקיבל מקצת, הוה נזיר בכולו [וכגדרי פשטא בכולו], אבל י"ל דהפרה מהני במקצת. ולזה הוסיפו הראשונים דמהך טעם נחשב מעשה הפרה בכולו.

ובחי' הגרי"ז [סר"ה נזירות כז: בדה"ס] כתב לחקור האם כוונת הגמ' דההפרה מהני על חציו, וממילא השאר בטל. או דנחשב דמהני הפרה בכולו [כיון דהוה חדא נזירות, ול"ש הפרה על חלק, וכמ"ש הר"ן והרא"ש].

והגרי"ז כתב נפק"מ בזה לצד דהפרת הבעל מעקר עקר², והרי גדר הפרת הבעל [פועל עכשיו] 'חלות דין עקירה' וביטול על הנזירות דמעיקרא. אלא דהדין הפרה מועלת לעקור רק את הנדר עצמו למפרע³, ולא לדינים התלוים בנזירות. ועפ"ז כת' דאם הפר רק ליין, שאר הנזירות מתבטל רק מכאן ולהבא. וילקה על שנטמא בעבר, ועדיין מתחייב חיוב חטאת העוף על מה שנטמא כבר. [וכ"כ בדעת הרמב"ם].

א"ל אביי הא קרבן לחצי נזירות. פ' הרא"ש והר"ן כגון שהיפר אחר ט"ו יום⁴ [למ"ד בעל מיגז גיז]. וכתב הרא"ש דהכי משמע לשון רב יוסף. [והחז"א הק' דאין שייכות בין נזירות לחרצן ולא יין, לנזירות ט"ו יום]. ועוד פי' התוס' רי"ד דקו' אביי אמאי תלית טעמא בנזירות, תיפול משום קרבן, דאינו יכול להביא קרבן לחצי נזירות. וכיון דא"א להביא קרבן על חצי נזירות, ע"כ דליכא נזירות כזו. אבל בשיטמ"ק [בשם רי"ץ] כתב שאם קיבל עליו נזירות מיינ, ולא מזג מחייב קרבן כמו נזירות שלם, וא"כ הדרא קוש' דתהני הפרה לחצי נזירות⁵. והחז"א ביאר דקוש' הגמ' דכיון דהחצי נזירות מחייב קרבנות, א"כ כל גדרי נזירות עליה עד שתביא קרבנותיה [ואסורה אף בין משום דמחוייבת קרבנות⁶]. ואמאי אינו לוקה.

מיתיבי מביאה חטאת העוף ואין מביאה עולת העוף [והגמ' מוכיחה מכאן דיש קרבן לחצי נזירות]. אלא מאי ג' בהמות בעי לאתויי, חטאת עולה ושלמים. [ותנן [נזיר כד]. דאפי' הפרישה בהמתה, ואח"כ שמע בעלה, פטורה מקרבנותיה].

והחז"א הק' [דכיון דקי"ל דבעל מיגז גיז], אמאי נפטרה מקרבנות הנזירות, הרי כיון דעד עכשיו היתה נזיר, תתחייב קרבנות [וכקו' הגמ']. [והאחרונים חקרו האם קרבנות נזירות הוה חלק מקבלת הנזירות⁸, או דדין הוא שמי שהוא נזיר מתחייב בקרבנות, ובזה הק' החז"א דאף דמהני הפרה

- 1 והפרמ"ג [פתיחה כוללת א יז] הביא מזה דמצאנו סייג מן התורה. ודן שם א"כ לא יהא איסור חצי שיעור, דאין סייג לסייג.
- 2 [ולכאורה כוונתו דכ"ש לצד דמיגז גיז, דרק במה שיש עצם ההפרה אמרי' דגיז, אבל מה שבטל מדין בטלה מקצתה ל"מ ההפרה].
- 3 כיון דאינו פועל כלפי למפרע, וכהיתר חכם. אלא דע"י עקירה של עכשיו, נעקר מתחילתו. [וע' מש"כ בזה לעיל עז:].
- 4 והעירו דמשמע דוקא ט"ו יום, אבל אם הושלם מנין הנזירות הוה נזירות שלימה ואמאי לא יביא קרבן [ומבואר בנזיר שם דאין חיוב]. וצ"ע. וצ"ל דכלפי נזירות זו נחשב חצאין, כל שלא הביא כל קרבנותיו].
- 5 [וצ"ב דרב יוסף אמר דליכא נזירות לחצאין כלל. ומשמע דהוה ראייה, דכיון דיש קרבן, ע"כ משכח"ל חצי נזירות כזו].
- 6 והחז"א חקר בהא דנזיר שעבר ל' יום, אסור באיסורי נזיר עד שיביא קרבנות, האם הוה איסור חדש עד שיביא קרבנות. או שהאיסור שיש עליו קדושת נזירות עד הקרבנות. [אבל הוכיח מהא דאף לאחר מלאת מהני הפרה, להפטר מקרבנות, כדאי' במשנה נזיר כח.
- 7 [והביאו כן מדברי תוס' נזיר יא. דכיון דאפשר להביא קרבנותיו ע"י שליח מהני תנאי בקבלת נזירות].
- 8 ולפ"ז ניהא דהוה המשך הנזירות, ומהני הפרה על חלק הזה. אמנם ילה"ק ע"ז מסוגיין מה הגמ' מקשה שתביא ג' בהמות, הא מהני הפרה לקרבנות. ועוד דלא דמי לקרבנות נזיר טמא דהוה משום העבר. וצ"ע.

לנזירות, הא חיוב שנולד מחמת הנזירות של אתמול לא פקע].

והחזו"א תי' דקרבנות נזירות באין להתיר' איסורי הנזיר, והכא דבלאו הכי מותרת ע"י הפרה ל"ש חיוב קרבנות. [והחזו"א הק' דקיי"ל דסגי כשנזרק הדם של א' מהקרבנות. וכתב דמ"מ ג' בהמות הוה מעשה מתיר א', אבל היכא דבטלה הנזירות בטל כל המחייב]. ועוד כת' החזו"א דהוה בכלל אין נזירות לחצאין, וכיון דבטלה הנזירות לא יתכן חיוב מחמת מה שעבר.

אלא חטאת העוף [דנזיר טמא], משום דחטאת על הספק². הר"ן כ' דכיון דקיל כולי האי, אתי' נמי לחצי נזירות. והגמ' [נזיר יט. וכב.] הוסיפה כר"א הקפר [לעיל י.]. דנזיר חוטא ובעי כפרה. ובשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דמביאה מדרבנן.

אבל בגמ' [נזיר יט. וכב.] הביאה מהא דאינה מביאה אף עולה, דבעל מעקר עקר. והא דמביאה חטאת העוף משום דאתי על הספק. ומשמע דלמסקנא מעקר עקר, אבל לצד דמיגז גיזי חייב קרבנותיו, דאתמול כשנטמאת היתה נזירה. [וכ"כ השיטמ"ק בשם רי"ץ דמסקנת סוגיין כגמ' נזיר, דבעל מעקר עקר³]. אבל הראשונים נקטו דמסקנת הסוגיה [נזיר כב:] דבעל מיגז גיזי [וכ"כ הראשונים בסוגיין]. וא"כ הדרא קו' אמאי לא אמרי' דיביא ג' בהמות.

ותוס' נזיר [כב. ד"ה תא] כתבו דלא קיי"ל כהך ברייתא. ועוד כתב בפ' הרא"ש [שם] דדרשי' והזיר והביא, אימתי מביא כשצריך להזיר, אבל כיון דהיפר לה אינה מביאה.

והאחיעזר [ב כא] נקט דסוגיין פליג אסוגיה דנזיר [לרא"ש ור"ן], וס"ל דאף למ"ד דמיגז אינו מחוייב בקרבנותיו. [וכמ"ש לעיל]. והחזו"א הוסיף דכוונת הגמ' בנזיר להק' למ"ד מעקר עקר, דאף את"ל יש קרבן לחצי נזירות, אמאי מיייתי חטאת העוף. אבל למסקנא א"ש לכו"ע משום סוגיין דאין קרבן לחצי נזירות.

אבל הרמב"ם [נזירות ט יא] פסק דמביאה קרבן טומאה. ומשמע אף עולת העוף ואשם⁴. ומבואר שחילק בין קרבן טומאה לקרבן טהרה [ודלא כמקשן דסוגיין]. וביאר הרדב"ז דחיוב קרבן הטומאה הוא משום דבשעת הטומאה היתה נזירה, שהבעל מפר מכאן ולהבא. וכ"כ האחיעזר [שם] דחיוב קרבן טומאה הוה על העבר. משא"כ קרבנות טהרה הוה חלק מהנזירות, ומכאן ולהבא ליכא נזירות.

אמנם בדברי המקשן [בסוגיין] מבואר דלא חילק בין קרבנות טומאה לקרבנות טהרה. והאחיעזר תי' דסוגיין קאי למ"ד מעקר עקר, וא"כ אף טומאה לשעבר נעקר. והגר"ז [שם] הוסיף דסברת המקשן דכיון דההפרה והעקירה היתה רק על שתיית היין, ושאר הנזירות בטלה מדין בטלה מקצתה, א"כ יש חיוב קרבן מכל חלקי הנזירות. [ומזה הוכיח אב"י דאין קרבן כלל על נזירות לחצאין]. אבל למ"ד מיגז גיזי יש סברא גדולה לחלק בין קרבן טומאה לקרבן טהרה.

דף פג:

טומאת מת נמי אית ליה צערא וכו'. [ולת' הא' בר"ן ל"ש כאן תי' אין נזירות לחצאין. ולת' הב' קאי להו"א]. הגר"ז כתב דלפ"ז צריך להפר להדיא אף לטומאה, ותליא בדידה. אבל אם היפר רק ליין עדיין אסורה בטומאה⁵. [והק' דהרמב"ם לא הזכיר כן⁶]. והקרא הק' דאי אסורה בטומאה, במה תהא מותרת [וע' לעיל מש"כ התוס' הרי"ד]. דל"ש דנזירות בעי הבאת קרבנות, ול"ש הבאת קרבנות כשאין איסור גילוח שער.

ר"ן ד"ה אמרי. נזיר שמשון אסור ביין ומטמא למתים, ואפשר נמי דאית' לאיסור טומאה

- 1 והחזו"א הק' בדגמ' [מנחות ד] אמרי' דלא נחשב קרבן שבא להתיר, כיון דאינו מתיר קבוע. [ועי"ש מש"כ].
- 2 והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דכיון דאין למזבח אלא דמה, ואין בזה איסור חולין בעזרה. [וכ"כ רש"י כריתות ז, והאריכו להק' על דבריו מכ"מ, ע' נזיר כט.]. אבל הרא"ש כתב דנזיר [כט.]. מיייתי לה מקרא. [והתוס' ר"ד כתב דמיייתי אע"ג דאיכא למיחש משום חולין בעזרה. קמ"ל דאתי על הספק. וצ"ב].
- 3 וכתב דכ"פ הרמב"ם [נדרים יג] [ע' מה שהו' בזה לעיל עז:]. והר"ץ [לקמן פז:] הביא דק"ל דבעל מעקר, כדאמרי' בנזיר [יט. וכב.]. דהברייתא לא מתוקמא באופן אחר.
- 4 וכ"כ המש"ל [והביא נידון האם יש אשם במקום שלא צריך לחלו ע"פ זה נזירות טהרה].
- 5 [דכיון דיש כאן ב' סיבות עינוי נפש, יכול להפר לא' ולא לב'. ויל"ד בזה דכיון דתרווייהו הוה עינוי נפש, תו הוה חד נדר שיש בו ע"ג, ואינו מיפר לחצאין].
- 6 אמנם למש"כ הר"ן דקושטא דמילתא קאמר, א"כ אליבא דאמת הוה בכלל אין נזירות לחצאין, ול"מ הפרה לחצאין.

בלא שאר דיני נזירות¹. והרש"ש הק' דתנן [נזיר ג:] הריני נזיר וכו' מן הטומאה, כל גדר נזירות עליו, ול"ש לחצאין. והאחרונים תי' דהתם הוה דין בקבלת הנזירות, והא דבסוגיין אין נזירות לחצאין הוה סברא דעצם הנזירות הוה א', ואינו מתחלק כלל. ועוה"ק הקר"א והגר"ז דנזירות שמשון הוה פרשת נזירות בפנ"ע, ואינו גילוי על שאר דיני נזירות.

בא"ד ונפק"מ דאם נדרה שלא תלך לבית האבל בעלה מיפר משום ע"נ. וכ"פ השר"ע [סב] נדרה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה או לבית אביה ואמה או שלא תלך במחול או שלא לשורר או שלא לשמוע קול שיר הוה ע"נ. [והביאו כן בשם המהר"ם ע"פ הגמ' [מ"ק ט:]. ועוד הביאו מהגמ' כתובות עא]. אבל דעת הסור [וכן שו"ע רלה ג] כתב דהליכה לבית האבל ובית המשתה אינו אפי' דברים שבינו לבינה.

שאני נהנה לבריות וכו'. הר"ן [פב:] כתב דקאי לר' יוסי, ומיפר משום דברים שבינו לבינה. אבל לשמואל [פב.] הנאת פלוני עלי הוה ע"נ. אבל לפי הרא"ש [שם לתי' הב', ור"ן בשם אחרים] לשמואל מיפר משום בינו לבינה, ולר' יוסי אינו מיפר כלל. וכ"מ בפיה"מ לרמב"ם.

יכולה להנות מלקט וכו'. צ"ל דאירי באוסר הנאתם, דבאוסר נכסיו, אסור אף כשיצא מרשותו [כדתנן מו. וע' מב.].

אימא סיפא, יכולה להנות מלקט, אבל מדבעל לא. השלמ"נ הביא בשם היד שאול להק' דבאוסר הנאתו עליו מותר לגבות ממנו חובו [וכמ"ש המחז"א גביית חוב ג], דלא נחשב נהנה ממנו אלא גביית חוב. א"כ אף כשהאשה אוסרת הנאת בעלה עליה, יכול לתת לה מזונות, כיון דמשועבד לה הוה פרעון חוב⁴. [וכע"ז הק' רע"א לעיל מה: על הסוגיה בכתובות ע:].

והפור"י הק' דאם להנות מנכסי בעלה האין מותרת בלקט, הא קי"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומציאתה לבעלה⁵. ואין לומר דהבעל אינו זוכה, כיון דאם הבעל יזכה יהא אסור עליה. דהא לק' [פח.] מבואר דאף בכה"ג הבעל זוכה ממנה⁶. וכתב דאולי סוגיין כר' עקיבא דס"ל [כתובות סו.] דמציאתה שלה.

ר"ן ד"ה רבא. וקשיא טובא ולרבא מי גרעי בריות ובעל מחנווני וכו'. ותי' הר"מ ב"ש דהכא כשלקטה וכו', ולע' כשנדרה בימות הגשמים. והחזר"א כתב דצ"ל דלקט ושכחה ופאה של ימות החמה מספיק לימות הגשמים⁷.

והקר"א הק' הא איכא כמה מינים דליכא בלקט, ואמר' [בתוספתא הו' לעיל פב:] דנדרה מחד מכל המינים נחשב עינוי נפש. ותי' דדוקא היכא דאסרה על עצמה המין הוה ע"נ. אבל היכא דנדרה מהנאת הבריות, אמרי' דיכולה להנות מלקט, כיון דעיקר הנדר אינו ע"נ אלא הנאת הבריות. [וצ"ב⁸].

אבל הר"ן העמיד דסברת המקשן [ועולא] דאף בכה"ג יכול להפר, ונחשב ע"נ. ורע"א הק' דכיון דהר"ן [ד"ה אלמא] פי' דהמקשן בא מכח ב' קושיות, 'ועוד וכי בעל וכו' גריעי מחנווני'. ועיקר התי' חסר מהספר. ולדברי הר"ן [ד"ה אמר עולא] נולד מח' נוספת בין רבא לעולא,

- 1 [דכיון דיש גילוי דצד א' אינו מוכרח ונתנת דאף טומאה אינו מוכרח לאיסור יין. וצ"ע בזה. וע' גליוני הש"ס בשם מורה מבוכים].
- 2 אבל הקר"א הק' דמבואר [במ"ק שם] דלא עדיף מכיחול. וכיון דלרמב"ם כיחול ל"ה ע"נ, א"כ ה"נ י"ל דחולק. [והשר"ע סתם בזה].
- 3 דהא מותר לקנות ממנו [ביותר, לעיל לא.], דכיון דשילם הוה כנוטל את שלו. [אבל האחרונים דנו ד'שעבוד' לא נחשב כפדייה, ומ"מ השתא נהנה משל חבירו].
- 4 וי"ל דאף דאינה מוכרחת לעבור על הנדר, ומותרת להנות מהבעל [כשיעור השעבוד בצמצום], מ"מ עיקר הנדר הוה עינוי נפש. [וע"ד מש"כ הראשונים, הו' לעיל עט:].
- 5 והביא דאף בלקט אמרי' כן, כדאיתא בב"מ יב. מבואר דלמ"ד מציאת בנו לאביו [מדינא] אסור לבן בלקט, דאביו עשיר הוא.
- 6 אבל הקר"א תי' כן, דאינו יכול לזכות ממנה [וצ"ב האין יישוב הא דלק' פח.]. ועוד הביא דנח' הראשונים היכא דאינו נותן מזונות האם זוכה במציאתה. ועוד תי' דהבעל עשיר [וצ"ע מב"מ יב. הנ"ל].
- 7 ועוד י"ל דאירי כשנדרה לזמן מועט, שלזה סגי במה שבידה.
- 8 וי"ל פ [כמש"כ לעיל] דהנודרת מדבר מאכל, נחשב דהוה מין עינוי נפש, אף דעכשיו אינה זקוקה למין זה. אבל היכא דהמין מותרת לה, אלא דאסרה משל פלוני, דנים האם יש עינוי בפועל.

דלעולא היכא דאסרה עצמה מהבעל ל"מ לקט. ומנ"ל הא. הרי י"ל דאף לעולא מהני כה"ג. דקושיית המקשן מדלא קתני 'ש'יכולה. ובזה תי' עולא דתרי טעמי נקט'. וצע"ג.

נתגרשה יכולה להנות וכו'. **החז"א** הק' דמ"מ הוה ע"נ אחר שנתגרשה [וקיי"ל כר"ע פט. דיכול להפר אף במה שיהיה ע"נ אחר גירושין]. וניחוש שמא יגרשנה בימות הגשמים. כתב דאף דמיתלא תליא ואי מגרש בימות הגשמים חייל הפרה, ואל"כ לא חל. ועוד תי' **החז"א** דרק כשיש לה בעל הוה בכלל עינוי נפש [כשנהנית מלקט], אבל בגרשה אינו עינוי נפש.

והק' **החז"א** דמ"מ יפר משום בינו לבינה. וכתב דאה"נ, וכוונת הגמ' דאם נתגרשה ונשאת לאחר², ושוב נתגרשה. א"נ אשת כהן³.

רא"ש ד"ה נתגרשה. אע"ג דהשתא לא מיתסר [והוה דבר שלא בא לעולם], יכולה לאסור לאחר זמן מידי דהוה וכו' הואיל ובידו להקדיש עכשיו. וכ"כ **הרשב"א** בשם **תוס'**, והרשב"א חלק דאי"צ לכך דאדם אוסר פירות חבירו עליו, אפי' לאחר זמן. ודוקא באוסר פירותיו על חבירו מקשי' הכי.

בא"ד אע"ג דהשתא לא הוה עינוי נפש, הואיל ויבא לידי ע"נ לכשתתגרש מצי מפר. אבל **הר"ן** כתב דאינו יכול להפר. וכע"ז נח' **הראשונים** [כתובות נט, ה' לעיל עט:] בדבר שיהא בינו לבינה אחר גירושין, האם יכול להפר. ו**הר"ן** [כתובות שם] הביא מקור לזה מדברי ר"ע [לק' פט.] דהבעל יכול להפר אף בנודרת שיחול לאחר שתתגרש [ורק אחר גירושין הוה ע"נ]. ו**האחרונים** [חז"א, ע' רע"א במערכה כתובות נח: ט] ביארו דנח' רק בינו לבינה, דלא נחשב 'בין איש לאשתו', דמה שאחר גירושין אינו שייך לבעל. אבל גדרי עינוי נפש תליא באשה. [וכמ"ש הר"ן פב: בסוה"ע].

דף פד.

ר"ן [ד"ה בע"א]. דהא הכא מסקי', דאפי' הכי כשנתגרשה נאסרה. אבל **הק"א** כתב דלא דמי, דהכא אסרה עצמה בכל הבריות, אפי' יולדו אח"כ, וה"נ ע"י שהבעל נחשב 'אחר' ובכלל 'בריות' נכלל בנדר. [משא"כ לשון יורדי הים הוה סימן למי שעכשיו הוה יורדי הים].

וה**רא"ש** [יב ח] חילק דביורדי הים הוה סימן בעלמא, שנדר מהאנשים שהם יורדי הים. אבל הא דבעל אינו בכלל בריות, הוא משום דאינה מקבלת הנאה מאחרים, אלא נותן לה מה שמשועבד לה, והיא זקוקה לו. והוה גדר שונה של הנאה, שנהנית משל עצמה. ולכן כשנתגרשה שוב נהנית משל בעל.

בא"ד וכו' ת רב נחמן מוקי למתני' כר' ישמעאל דאזיל בתר השעה שהנדר חל בה, ומש"ה קתני דאסורה בבעל. **הר"ש** ו**חז"א** [ועוד אחרונים] תמהו דר' ישמעאל קאי דוקא באוסר לאחר ל', דאזיל בתר שעת חלות הנדר. אבל אם נעשה מיושבי יבשה אחר שכבר חל הנדר, אף לר' ישמעאל מותר⁵. וצ"ע מש"כ הר"ן ליישב סוגיין עפ"ז.

בא"ד וברייתא דמיתנין וכו' ובא אדם א' ונשתהא עמם. משמע אפי' בא לעיר אחר הנדר וכו'. אבל **השר"ע** [ריז לה] פסק דתליא בשעה שנדר [כר"ע בירושלמי]. וה**ש"ך** [לט] נקט דקאי אף אמי שבא לגור בעיר אח"כ [סעיף לב]. ורע"א תמה דהשו"ע סתם ולא חשש לדעת הר"ן, דאפי' נדר בסתם אסור במי שנהיה יורדי הים אח"כ.

נדרי עינוי נפש הן [כ"ה לפנינו]. **הראשונים** ביארו דלהך גיר' כוונת הגמ' דע"כ כוונתו לאסור פירותיהן, והוה עינוי נפש. וה**רא"ש** הוסיף דאסורה בפירות אפי' שהבעל קנאם. והר"ן כתב דל"ל דבעודן שלהן קאמרה, וכשהבעל יקנה מותרת בהן, דא"כ אמאי יפר חלקו.

1 אבל משמע בר"ן דמש"כ 'ועוד', אינו טעם נוסף בפנ"ע, אלא תוס' סברא.

2 [ואף הבעל השני אינו בכלל בריות].

3 ועו"ל דמשום עינוי נפש מיפר כל הנדר. ואילו משום בינו לבינה עדיין אסורה בכל העולם.

4 וצ"ב מה קשה לרא"ש, הא אף עכשיו יכולה לאסור את הבעל עצמו [בלשון אחר], אלא דבלשון 'בריות' אינו בכלל. ואי"צ להא דאיתא לקמן פו, דמה שמקדיש לאחר זמן הוה מעשה הקדש אחר, דאילו יקדיש מעכשיו אינו יכול למכור.

5 ושמעתי דכוונת הר"ן דלר' עקיבא, תליא בשעה שנדרה, ועי"ז מתפרש גדרי הלשון, ע"פ שעת אמירה. אבל אין סברא דפירוש הלשון תליא בשעת חלות הנדר. ועי"כ דכוונת ר' ישמעאל דתליא בעצם הנדר. [ואף דלענין הפרה ר' ישמעאל ס"ל דתליא בשעת החלות].

ורע"א הק' דאמרי' [לעיל פב:] דאסרה הנאת פירותיהן עליה הוה בכלל נדרים שבינו לבינה, א"כ יהני הפרה בעודה תחתיו. וצלע"ג. אבל תוס' הוסיף בשם הר"ר יונה דאינו בינו לבינה, דהבעל יכול להביא ממקום שירצה.

ועוד הק' רע"א אילו אסר עצמו רק בפירות, א"כ במה תליא במשמשתו, דאמרי' יפר חלקו ומשמשתו.

שאני הכא דמוכחא מילתא דעל היתירא קאסרה נפשה. בגליון מהרש"א ציין דכע"ז הגמ' [שבועות כב:] מסתפקת במי שנשבע שלא יאכל נבילה, האם מוכחא מילתא, ונאסר אף בחצי שיעור.

דעל היתירא אסרה נפשה. בשיטמ"ק [בשם שיטה, ועי"ש בשם רי"ן] כתב דאף אהיתירא, וכ"ש חל איסור על אחרים. דנדר חל לאסור את המצוה¹. וכה"ג אפי' שבועה חל, דהוה איסור כולל.

דף פד:

ספיקו אינו טובל. הר"ן כ' דה"ה לודאי. אבל הרשב"א [ושיטמ"ק בשם שיטה] כתבו דטובל מדרבנן, ובספק לא תקנו.

ר"ן ד"ה קסבר. דטוה"נ בטובל תליא, דכתיב אשר ירימו. ועוד כתב הרשב"א בשם מורי הרב דכיון דכל המעשרות טבלי וזה אינו טובל, מדמינן ללקט שכחה ופאה². והשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב דלר"א כשמפריש הוה מתחילה כמו שאינו שלו [כלקט], אבל לרבנן כיון דקורא שם, הרי שייכא בממון בעה"ב.

ועוד הביא השיטמ"ק [בשם רי"ן] לגרוס להיפך דלר"א כיון דאינו טובל, ואית ליה טובת הנאה. אבל לרבנן כיון דטובל, אינו ממונו.

א"ל אביי וכו' ר"א סבר לא נחשדו וכו' דאילו מפקיר נכסיה. [ורבנן סברי דמירתת וכו'³]. אבל בגמ' מכות יז. איתא דלא נחשדו, דכיון דממונא הוא אפרושי מפריש. פרש"י ואיהו לגזל עניים לא חייש⁴. ורבנן סברי כיון דטריחא מילתא לא מפריש. והגר"א גרס סניא מילתא. והאחרונים הק' סתירת הסוגיות, ותי' בכמה אופנים⁵.

והחז"א [מעשרות ז כד] הביא מהגמ' [שם] דמי שהפריש מעשר, ודעתו לעכבו ולא לתתו לכהן לוי ועני, אפ"ה אמרי' דהכרי מתוקן⁶.

כיון דאילו מפקיד נכסיה. רע"א [במשניות דמאי] הק' דמ"מ אסור על בעל השדה, דדרשי' לא תלקט, להזהיר עני על שלו, והדר הו"ל גזל. [ובגמ' חולין קלא: דרשי' אף במעשר עני, דאפי' עני שבישראל מוציאין מידו⁷]. וצ"ע.

וכה"ק המהר"ט [א פה, הו' בשלמ"נ], ותי' דבשעה שהפריש היה עשיר, וכשחוזר ומפקיר פנים חדשות באו לכאן. דמי שהפריש מ"ע ואח"כ ירד מנכסיו אינו בכלל איסור זה⁸. והאחרונים

1 [ונקט דנדר חל לאסור דבר האסור בלאו. וכדעת רש"י שבועות כ:, ודלא כתוס' [שם] והר"ן לעיל יח. ועוד ראשונים, ע' לע' יח.].

2 והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דכיון דאינו טובל, א"כ מה שמפריש הוה כפורע חובו. הילכך אין בו טובת הנאה, דמדמינן ללקט שכחה ופאה. [וצ"ב דאף פדיון הבן דמי לפורע חובו, ויש טובת הנאה].

3 והאחרונים ציינו דלמ"ד הפקר בפני ג' [לעיל מה]. פשיטא דמירתת. ומדברי ר"א לכאן מוכח דסגי בפני א' או בינו לבין עצמו. והשלמ"נ כתב דבזה פליגא הגמ' במכות, וס"ל דהפקר בפני ג' [ובודאי מירתת], וע"כ הטעם דלא חשיבי להו גזל.

4 והאחרונים [רע"א וערו"ל"נ שם] הק' דגבי כותים אמרי' [תוס' יומא נה: גיטין כה] דקודם שהופרש לא חשיב להו גזל, אבל אחר הפרשה חמיר להו וס"ל דהוה גזל. וצ"ל דע"ה קיל להו ממון שאין לו תובעים.

5 והקרא כתב דהגמ' במכות ס"ל דל"מ להפקיר נכסיו, דיש איסור להזהיר עני על שלו, ע' בסמוך. ופליגי בזה הסוגיות.

6 שאמר יזכו כהנים, אבל אני עתיד לחטוא ולא אתן, תרומתו תרומה. ואין כח בדבר הוות לשנות כלום. ונחשב הפרשה. אבל יש שדנו דלא נחשב 'מעשה הפרשה' כלל. והביאו דההר צבי [זרעים מד ד] דן דל"ל דסוגיין פליג בזה אגמ' שם.

7 והמרדכי [ב"ב תפז] כתב דמי שנדר לתת צדקה לעניים, ושוב העני, אינו יכול לעכב לעצמו [דכבר זכו גזבר]. ולא מצי אמר בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כ"ש. דהא אמרי' להזהיר עני על שלו. ואטו משום שהוא עני לא יקיים נדרו.

8 [וע' דרך אמונה [מתנ"ע ו טז] שהאריך בזה. והק' מדברי המרדכי הנ"ל. ויל"ד דהכא איירי דוקא בהעני אחר ההפרשה. אמנם בתו"ד המרדכי משמע דאף כשהגיע ליד גבאי אסור לתת לו. וצ"ע].

[חזו"א כאן ופסחים לח: קה"י ב"מ יד] הביאו **דהשיטמ"ק** [ב"מ ט: בשם תוס' הרא"ש, וכן פי' הרא"ש פאה ד ט] מבואר דכיון דהפקיר השדה לא נחשב 'שלו', והאיסור קאי רק במי שעכשיו הוא בעל השדה.

וכתב **החזו"א** דמסתבר דלענין מעשר עני תליא במי שהוא בעלים על הכרי [דלא תליא בשדה]. והחזו"א כתב דלפי"ז מי שהפריש משלו על של חבירו, אף דקיי"ל [לעיל לו: דטובת הנאה לבעל הפירות. מ"מ אין בזה איסור להזהיר לעני על שלו, ואם הוא עני מותר לעכב לעצמו.

והריטב"א [ב"מ שם, הו' בשיטמ"ק] הביא כן בשם **תוס'**, וכתב **דרש"י** [שם] חלק' וס"ל דכיון שהיה שלו שעה א', הוה בכלל גזיה"כ להזהיר לעני על שלו, ול"מ הפקר. [ובקה"י [שם] ביאר דסברת רש"י דהוה חיזוק על הדין 'תעזוב', וכיון שהוא הפריש אסור לו].

ר"ן ד"ה וחכ"א. ויהא האוכל מהכרי במיתה. דאף הטבול למעשר עני במיתה בידי שמים. אבל דעת **הרמב"ם** [מאכ"א י כ] דליכא מיתה אלא בטבל הטבול לתרומה או תרומת מעשר. ובתוס' [יבמות פו. ד"ה אי] נסתפקו בזה, דמהיקש ילפי' רק לאו, א"נ כיון דאין חילוק בין שאר טבל לענין אזהרה, ה"ה לענין מיתה.

ובס' החינוך [רפד] כתב דאין חיוב מיתה אלא בטבל שלא ניטלה ממנו תרומה, וכן שלא ניטל ממנו תרומת מעשר [דולא יחללו ולא ימותו קאי האפרשת התרומות]. אבל אם הפריש תרומ' כגון שהקדים להפריש תרומ' קודם למעשר, הוה רק בלאו. ומבואר בדבריו דאפשר להפריש תרומת מעשר לפני הפרשת המעשר. אבל שאר ראשונים משמע דבלא שהפריש מעשר ראשון אינו יכול להפריש תרומ' ². אבל **המנח"ח** [רפד ג] כתב די"ל דכוונת הראשונים דלכתחילה אסור, אבל בדיעבד מודו לחינוך דמהני ³. אבל **המנח"ח** הביא דבתוס' [יבמות פו.] מבואר דלא כחינוך ⁴.

ר"ן ד"ה קסבר. א"א שיהא הכרי עצמו יותר ממ"ע עצמו ⁵. **האחרונים** הביאו דהר"ן כתב כדברי **רש"י** יבמות פו. דיש חיוב מיתה בטבל [הטבול לתרומה], כיון שעדיין לא הופרש התרומה, ומיתה כתיב ביה. [ובס' **אתון דאורייתא** [ב] האריך בזה דגדר האיסור טבל משום דפתק ביה תרומה]. אבל **תוס'** [שם ד"ה מה] הק' א"כ לא ליתסר טבל לכהן, כיון דתרומה שריא ליה ⁶. ותי' **האתו"ד** דאף התרומה לא הותר לכהנים אלא כשיש בזה שם תרומה, דמשולחן גבוה זכור ⁷.

ר"ן ד"ה רבא אמר. וכשמגיעין ימות הגשמים מחלקו בתוך הבית. [וכ"כ הרא"ש והתוס' ו**תוס'** יבמות ק. ד"ה מעשר עני]. ואית דמפרשי איפכא, בימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו וכו'. [וכ"כ **הרמב"ן** חולין קלא.]. והכי איתא בספרי וכו'. [כן הביאו תוס' ורמב"ן הנ"ל, אבל בספרי לפנינו ליתא]. אבל **רש"י** [חולין קלא.] ביאר דברי הגמ' שם באופ"א, דכיון דמתחלק בתוך הבית, ע"כ יש לו טוה"נ [ולא הזכיר דיש ב' גדרי טוה"נ]. וכן הרמב"ם לא הזכיר חילוק בזה. [והראשונים הק' מסוגיין].

בא"ד שמניחו בגורן וכן הרוצה ליטול יטול. **המנח"ח** [תעד] הביא ד**הרמב"ם** [מתנ"ע א ח,

1 דכתב דהא דאיתא התם דעשיר שזיכה לקט לעני, מדין מיגו דמפקיר נכסי, איירי בעשיר שאינו בעל השדה. וע"ז פליג התוס' הרא"ש דאף בעל השדה, כיון דאילו מפקיר מותר לו. [אבל הו' בשם **הגר"ח** דאף רש"י מודה דאילו הפקיר מותר לו. אלא דס"ל דל"מ מיגו לענין איסורים, כיון דהשתא דלא הפקיר הוה בכלל איסור להזהיר על שלו].

2 וכו"כ **רש"י** [מכות יז.] דצריך להפריש מעשר ראשון, כדי להפריש תרומ' [וכ"כ המאירי בסוגיין]. [והמנח"ח נדחק דהיינו לכתחילה]. וציינו [בשם הר צבי] ד**הרמב"ם** [פיה"מ דמאי ה א] כתב דתרומ' א"א בלא מעשר. וכן בפי' **ר"י במ"צ** [שם] כתב שאם אינה מעשר לא תעשה תרומ' דכתיב מעשר מן המעשר. וכע"ז בר"ש [חלה ג ח]. והאפיק"י [א יא ו] הביא דכ"מ בר"ש [ביכורים ג ג].

3 והביא כן מלשון **הרמב"ם** [מעשר ט ה] אינו רשאי לכתחילה להפריש תרומ בלא להפריש מעשר. ומשמע דבדיעבד מהני. וכן דייק מדברי **הרמב"ם** [מאכ"א י ט] דכה"ג ליכא מיתה אלא מלקות [וכדברי החינוך].

4 **דרש"י** [ע' בסמוך] כתב דבעי קרא לאסור טבל הטבול למעשר, דה"א דוקא טבול לתרומה, דיש מיתה משום התרומה. ו**תוס'** [ד"ה מה] הק' דאף טבול למעשר ראשון יש מיתה משום תרומת מעשר. ולדברי החינוך יל"פ כוונת הגמ' כשהפריש תרומת מעשר, וטבול רק למעשר ראשון. והמנח"ח הביא דדעת רש"י כחינוך. אבל **האפיק"י** [א יא יד] כתב דרש"י ס"ל דעדיין לא חל שם טבל לענין תרומ' עד שיפריש מעשר ראשון [והביא כע"ז בשם **המהרי"ט** א כה]. וכתב דתוס' פליגי, וס"ל דהוה טבל, אלא דיש סדר בהפרשה.

5 וכע"ז כ' **תוס'** [קידושין לח: דתרומה [קיל] שיש לו מתירין ע"י שאלה. וכן טבל, דלא חמיר טבל מתרומה שבו. והרש"ש ציין דכע"ז אמר עולא [בכורות ט:]: יש לך דבר שפדינו מותר והוא אסור. [ויל"ד האם הוה סברא, דלהיכן הלך האיסור. או דהוה בגדרי ק"ו].

6 ועוד יל"פ דסברת הר"ן דילפי' בק"ו, דכיון דאיסור הטבל הוא עבור הפרשת המעשר, אם המעשר מותר, כ"ש הטבל. דדיו כמותו.

7 ובקובצה"ע [לח י] הוסיף דלא הותרה אכילת תרומה לכהן אלא במקום שאכילתו הוה 'עבודה', וקודם הפרשה אינו 'אכילת תרומה'.

והתנ"י ט' כאן] שמניחו מופקר לכל הקודם. אבל תוס' [חולין קלא. ד"ה יש] כתבו דאם בא עני וביקש, אם ירצה לא יתן לו, אף במה דאין טובת הנאה לבעלים¹, דהא קרי ליה ממון שאין לו תובעים [ומשמע דאף העני אינו יכול לתבוע מבעה"ב²]. והמנח"ח הוכיח כתוס' מהמשנה [פאה ח ה] דנותן לכל עני שיעור מזון ב' סעודות. [וכע"ז הק' הרש"ש ממק"א]. והמנח"ח הק' לתוס' בסוגיין אמאי מותר להניח למודר הנאה, הא לא גרע מויתור³. [וי"ל דמניח ומסתלק, ואינו נוטל כלל משלו].

טובת הנאה ממון

יטלו ע"כ, אלמא טובת הנאה אינה ממון. משמע דקושיית הגמ' דנחשב שמקבל ממון [שיש לו זכות טוה"נ] מהמודר הנאה, ולא האיק מותר להם ליטול בע"כ. [וי"ל ד אי איירי במודר הנאה ממנו, או מנכסיו. ואף הטובת הנאה נחשב 'נכסיו', דהא יכול לקדש בזה אשה. [כדמבואר בקידושין נח.]. ובגמ' פסחים [מו:]: מבואר דנחשב ממנו לענין בל יראה].

ורש"י [פסחים מו:]: ביאר דטוה"נ ממון, שיש לישראל ליתנו לכל כהן שירצה, וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן⁴, שיתנו לו. [והאחרונים דנו האם מש"כ רש"י דיכול ליטול ממון, הוה סיבה דיש לו בזה שימוש ממון. או סימן, דע"כ דנחשב שלו⁵].

ואף למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מ"מ יש לבעלים טוה"נ, וזכות לבחור לאיזה כהן יתן, אלא דלא נחשב 'ממון'⁶. והמקור חיים [פתיחה תל ג] כתב דודאי שווה כסף, אלא דנח' אי הוה זכות בגוף החפץ⁷. [ונחשב ממון], ולמ"ד אינו ממון זכות מבחוס הוא דזכי ליה רחמנא. והאחרונים [חי' ר' שמעון ב"מ טו, קה"ב ב"מ יז] כתבו דלמ"ד טוה"נ אינו ממון, הבעלים הוה כמו אפטרופוס [ונחשב בעלים להקנות⁸, והביאו דדמי' לקני ע"מ להקנות לעיל מח:], אלא דלא נחשב שיש זכות בגוף התרומה⁹.

ובירושלמי [כאן] הו' מח' האם אדם נותן מתנותיו בטובת הנאה. ודוחה דהכא איירי באומר א"א ליתן מתנות כל עיקר. ויש אחרונים דהביאו דכוונת הירושלמי למח' טובת הנאה ממון דסוגיין, ובזה דחי כדברי רבא [פה.]. אבל הגר"א [רכז ד] הביא דמשמעות הירושלמי דלא תליא בטוה"נ ממון, אלא אם יכול ליתן בטוה"נ. [ודלא כגמ' דידן דלמ"ד טוה"נ אינו ממון, אף אם יכול ליתן בטוה"נ מותר במודר הנאה¹¹].

כהן החוטף - תוס' ב"מ [ו:]: כתבו דכהן החוטף מתנות כהונה, אף למ"ד טובת הנאה ממון א"צ להחזיר לבעלים [שרוצים ליתן לכהן אחר], אלא יתן לו דמי טובת הנאה שלו. אבל תוס' [חולין קלא., והר"ן שם] כתבו דמוציאין מידו, והישראל יתן לאיזה כהן שירצה [ומשמע דקאי אף למ"ד טוה"נ אינו ממון]. [דכשהתרומה בעין יש זכות לישראל לתבוע הטוה"נ¹², ורק כשמזיקו או גונבו אין חייבין לבעלים]. והרמב"ם [תרומות יב טו] כתב דאם נטלן הכהן זכה, דאין לבעלים אלא טוה"נ, ואינו ממון. ומבואר דתליא במ"ד טובת הנאה ממון, ולמ"ד ממון יש לבעלים זכות ממון לעכב שיחזירו.

- 1 אלא דאסור ליתנו בטובת הנאה. [וצ"ב הגדר].
- 2 והמהר"י קורקוס תי' דאינו יכול לתבוע להוציא בדין, ורק בזרוע. [אמנם צ"ב דמאחר דהוה ממון השבט, איזה זכות יש לו לעכב].
- 3 וצ"ב כוונתו, דהא בסוגיין מבואר דאף למ"ד טובת האנה אינו ממון מותר. וכ"ש בזה שאין לו 'זכות' טובת הנאה. [וצ"ל דהק' ע"פ דעת הרמב"ם, ע' פה.].
- 4 אבל מהכהן עצמו אסור ליטול, דדרש' שחתם ברית לוי [ע' בכורות כו:].
- 5 אבל ר"ח [פסחים שם] כתב רק דיש לו לבחור לאיזה כהן, והכהן יחזיק לו טובה.
- 6 והפרי יצחק [ב נ] חקר האם מ"ד טובת הנאה אינה ממון פליג דאין לו זכות ליטול ממון מאוהבו של כהן, או דס"ל דאף דיש לו זכות ליטול, מ"מ לא נחשב גוף הדבר שלו.
- 7 והגר"א [י"ד קס נה] הביא דנח' היכא דנתן לו טובת הנאה [במעות צדקה] ברבית, דלמ"ד טובת הנאה ממון הוה רבית דאורייתא. ולמ"ד אינו ממון אינו רבית דאורייתא.
- 8 וכתב דיכול להקנותו במשיכת החפץ.
- 9 ובגמ' ב"מ יא: אמר רבא דל"מ [להקנות תרומה לכהן] בחליפין ואגב, כיון דטוה"נ אינו ממון. [ודוחה הגמ' דמהני אגב, ורק חליפין ל"מ דנתינה כתיב בהו]. [ודנו הראשונים האם תליא בטובת הנאה ממון דבעלמא או לא. ואכ"מ].
- 10 והרש"ש [כאן] דן דאם ישראל נתן מתנות לבת כהן, לשם קידושין, הרי היא קיבלה ממון. [אף שעבר באיסור שחתם ברית לו]. אלא שלא יצא ממון משלו [ואכ"מ].
- 11 וסיים דהרמב"ם תפס כדברי הירושלמי כדרכו, וע' בסוף הסוגיה.
- 12 והקוב"ש [ב חולין ס] ביאר דיש לבעלים זכות קני ע"מ להקנות, וא"א לכהן לקנות בלא הקנאת בעלים. [ע' בסמוך].

[אבל הרדב"ז] [מתנ"ע ו' י] כתב דבמעשר עני דיש לבעלים טובת הנאה, אם בא עני וחטף, מוציאין מידו [וציין לתוס' חולין שם]. וכתב דק"ל טובת הנאה ממון. והאחרונים תמהו דדעת הרמב"ם [ע' בסמוך] דק"ל דאינו ממון. ובמשנת ר' אהרן [זרעים ו'] כתב דדין מתנות עניים שאני, דמתנות כהונה שייך לממון שבט הכהונה. אבל מתנות עניים הוה דין ומצווה על הבעלים לתת משלו. ולכן טוה"נ הוה ממון.

ירושל' ומתנה בטוה"נ - ולמ"ד טובת הנאה ממון מבואר בגמ' קידושין [נח]. דיכול לקדש אשה בדמי טובת הנאה, והיא תתן לאיזה כהן שתצא. והדרכ"מ [ח"מ רעו] הביא [בשם מהר"ם פדאוה] דא"א להוריש לבניו או לתת לאחרים טובת הנאה¹. וכן הביא הקצות [רעו ב] בשם הש"ה דאפי' תחת ידו וברשותו אינו מוריש, דלא כתיב ונתת אלא בבעלי, והיורשין צריכין לתת לעני הנמצא ראשון, או להניח לפניהם למי שיטול. [והביא דכע"ז מצאנו לעיל במעשר עני, דכשמיגיע ימות החמה, אפי' הבעלים אין להם טוה"נ אלא יניחו בשדה, ולא אמר' דכבר זכו זכות בפירות²]. אבל המחנ"א [הל' טובת הנאה] נקט דמהני ירושה. ועוד כתב דמסתבר דאף יכול לתת זכות הטובת הנאה לחבירו, וחבירו יתן לכהן שירצה. אלא דלא נחשב ממון לקידושי אשה, דבהיא שעתא לא מטיא הנאה.

אימא סיפא כהנים אלו, יטלו אחרים. אבל להני לא, אלמא טוה"נ ממון. האחרונים [פרי יצחק ב נ] תמהו דלא מסתבר שכהנים אלו יוכלו ליטול בע"כ, שהרי יש לו זכות לתת למי שירצה. וע"כ כוונת הגמ' דאם הוא רוצה לתת [וכ"מ במאירי]. אבל הק' האין מותר לו לתת להם, דאף שאינה 'ממון', מ"מ הרי ישראל יכול ליתן למי שירצה, והרי הוא נותנו לו. [ואם נימא דאיירי דאסרו מנכסיו נחא, דאין זה נכסיו. אבל אם אסר עליו ההנאה, הרי יש כאן מעשה נתינה]. וצ"ל דלא נחשב הנאת ממון³. וכ"כ הקוב"ש⁴.

הגונב טבלו. בפורי' הק' דקודם מירוח וראיית פני הבית מותר לאכול ארעי בלא מעשר, א"כ כולו שייך לישראל, ואמאי לא העמידו כה"ג. [וכע"ז יל"ד בהא דאיתא חולין קלא. דמי שאנסו בית המלך את גורנו, דהוה משתרשי דמי תרומה, אי איירי דוקא אחרי ראיית פני הבית. וכן יל"ד במש"כ תוס' סוכה לה. דאתרוג של טבל לא נחשב 'לכם', כיון דיש לכהן ולוי חלק בו. והאחרונים האריכו בזה].

ר"ן ד"ה משלם. דמי חולין שבו ודמי תר"מ לפי טובת הנאה, דס"ל טובת הנאה ממון. וכ"כ הרמב"ן ורשב"א [ק' נח:]. ובשיטמ"ק [בשם רא"ם] הביא תי' נוסף דנותן דמי כולו דוקא, דפעמים דמי טובת הנאה הוה כנגד כולו, כגון דבלא"ה היה נותן לקרובו⁵.

אבל הריטב"א [שם] תי' עוד דלמ"ד טובת הנאה ממון חשוב כאילו כולו שלו לגמרי, משום ההוא טוה"נ דאית ליה בגויה⁶ [וכתב וכן עיקר]. והאחרונים ציינו דכ"מ ברא"ש [פה. ד"ה דרבי] דצריך לשלם כל דמי הטבל. [וכן סתימת רש"י קידושין שם, והרמב"ם גניבה ב ד].

ולסברת שא"ר הוה תשלום על הטובת הנאה, ושייך לבעלים [וכ"כ הפלתי סא ד]. אבל לריטב"א יל"ד דכיון דהגנב משלם תשלום על כל הכרי אמאי לא יתחייב לתנו לכהנים, מדין משתרשי [חולין קלא].

והקצות [ערה א] הביא דמבואר בריטב"א דתרומה שייך לבעלים קודם נתינה, אלא שלא עליו מצוות נתינה. וכתב דעפ"ז אם חטפו כהן, מוציאין מידו⁸. [וע' קה"י ב"מ י].

- 1 אבל הש"ך [שם] כתב דהיינו דוקא כשאינו ברשותו, אבל כשהתרומה ברשותו, מוריש הזכות לבניו [וצ"ב].
- 2 ויל"ע דהתם הזכות שלו היה לתת לזמן מוגבל, וכשעבר הזמן, ממילא אין לו זכות לתת. משא"כ הכא הוה נותן במקום אביו.
- 3 ויל"ד דנתינתו הוה מצווה, וכדאמר' לעיל [לט:]. וכיון דאינו נוטל מעות מ'שלו', אמר' דמצווה ידידה עבד.
- 4 [ח"ב קו' שמועות חולין ס] דאף שיש לבעלים זכות קני ע"מ להקנות, וא"א לכהן לקנות בלא הקנאת בעלים, מ"מ שרי, דאינו נהנין מנכסיו כלל. [ולכאורה צ"ל דאף במודר 'ממנו' הנאה, דלא נחשב קבלה 'ממונית'. יל"ד דלעיל לח: מבואר דאסור ליתן לו בתו נערה, דנותן לו שפחה. ואף דאינו נותן לו מ'נכסיו'. ואפשר דכוונתו באופן של סילוק].
- 5 וצ"ב דניחזי כמה שווה טובת הנאה בשוק. ועוד האין נוציא ממון מספק משום ד'פעמים' יתן לקרובו. [ויל"פ ע"פ מש"כ האחרונים, ע' בסמוך דקודם הפרשה כל הכרי שלו, אלא דדנים שודאי יחסר לו. וכיון דאינו ודאי שיחסר לו, חייב לפי כולו].
- 6 והתוס' ר"ד [קידושין שם] כתב דלמ"ד טוה"נ ממון, הגונב צריך ליתן הפירות, ולא דמי טוה"נ.
- 7 וחלק שם עמש"כ הפרי חדש [שם כה] דהגונב מתנות כהונה, יתן דמי טובת הנאה לבעליו, והוא יתן לאיזה כהן שירצה. והפלתי חלק דהוה דמים עבור הטובת הנאה, ומה לכהן בחלק הזה.
- 8 והקצות [רג ג בתר"ד] כתב דלריטב"א למ"ד טוה"נ ממון הישראל הוה בעלים, ויכול להפריש ממנו תרומת מעשר.

דף פה.

ואי וכו' מה לי הורמו מה לי לא הורמו. הר"ן כתב כי לא הורמו מאי הוי, הא פתיכי ביה תר"מ שאין לו בהן כלום. אבל השיטמ"ק [בשם הרא"ם] כתב שהרי סופם ליתנם לכהן, ואינן שלו. וכן ביאר הקה"י [ב"מ י] דכיון דיש עליו דין להפריש, עי"ז אינו שווה לו יותר. אבל השער"י [הו"ד ו"ה וכן נ"ל] נתקשה בזה, דא"כ אמאי תליא במ"ד טובת הנאה 'ממון', הרי מ"מ הטבל שווה לבעלים לענין זה¹. ולכן פי' דכוונת הגמ' דאף למ"ד לאו כמי שהורמו, מ"מ נחשב דאינו של בעלים, אלא של שבט הכהונה. [ואף דאין לכהן [הפרטי] זכות ממון]. וביאר דכיון דעומד להיות לכהנים זכות בזה², עי"ז חסר זכות לבעלים הישראל³. והביא דכ"מ בתוס' סוכה [לה. ד"ה אתיא] דאתרוג של טבל הוי כאתרוג השותפין דאינו יכול לצאת, שיש לכהן ולוי זכות בו⁴, ומשמע מדבריהם דקאי לכו"ע, אף למ"ד לאו כמי שהורמו. והגמ' קידושין [נח:] מתרצת איבע"א דנח' בדשמואל, דחטה א' פוטרת את הכרי. [ופרש"י דנח' לענין תרומה, אבל במעשר כו"ע מודו].

רא"ש ד"ה ואי. ומיהו בקידושין [נח:] מוקי לה, בישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן. ובמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי. [דלרבי זכה הכהן בעודו טבל, והיורש אי"צ לתת לכהן. ולר"י בר"י לאו כמי שהורמו, וצריך היורש לתת לכהן].

ור' יוסי בר"י סבר קנסוה רבנן לבעה"ב וכו'. הר"ן פי' שלא לשלם לו דמי טוה"נ. ומבואר דהגמ' ס"ל השתא דטוה"נ ממון, ומחוייב ע"פ דין. וכ"כ הרא"ש והתוס' דהוה שינויא אחרינא, וס"ל טוה"נ ממון⁵. אבל הרשב"א כתב דמש"ה לא קנסו לגנב, משום דקנסי' לבעה"ב שלא ירויח במה שמשעה טבלו.

רבא אמר שאני תרומה וכו'. ר"ח [הו' ברא"ש ושאר ראשונים קידו' שם] הביא דרבא ס"ל טובת הנאה ממון [וכתב דהעיקר כסוגיין]. אבל הרמב"ם [אישות הו, תרומות יב טו, גניבה ב ה] פסק דטוה"נ אינה ממון⁶. [וכ"ד הסור. ועי' ש"ך חו"מ שני, וגר"א חו"מ פז קיב].

ומ"מ הרמב"ם פסק בסוגיין כדברי רבא, והכס"מ [נדרים ז יא] הביא בשם הר"מ המעילי לתרץ דאפי' ויתור אסור במודר הנאה⁷. [וכ"כ בחי' ר"א מן ההר כאן, ותוס' ר"י הזקן קידושין שם⁸]. ועוד תי' דקי"ל דאסור לתת איסור הנאה במתנה, כיון שמחזיק לו טובה. וה"נ אסור לתת לו תרומה אע"פ שאינו שלו⁹.

ומ"מ צ"ב דהוה נגד קוש' הגמ', דתליא בטובת הנאה ממון, ולמ"ד לאו ממון מותר. והגר"א [רכז ד] כתב דסמך ע"ד הירושלמי [הנ"ל] נגד הבבלי. ובחי' ר"א מן ההר ביאר כן בדברי רבא, וחולק על סברת המקשן בזה¹⁰.

דקא אתי למיסרי עליהו. פי' הרא"ש דא"א ליטלו שום כהן. הדברי יחזקאל [טו] הק' הא יכול לקיים מצוות נתינה לכהנים קטנים, דמשמע ברשב"א [לעיל לו]. דאין איסור לתת לקטן איסור הנאה [דלא חל איסור חפצא כלפיו, עי"ש]. וצ"ע.

וכיון דקא אתי למיסרי עליהו שויה עפרא בעלמא. פי' הר"ן דאפקריה להווא טובת

- 1 דאף שע"פ דין טוה"נ לא נחשב 'ממון' שלו, הרי ודאי שווה לו [ועי' המקור חיים הנ"ל]. ועכשיו כל הטבל הוא שלו, ואף חלק הטובת הנאה עומד לשימוש, ואינו מחוסר לו בבעלותו.
- 2 וצ"ע הרי יכול להפריש עליו ממקום אחר. ועוד אולי יפטר מדין לקוח, או לאכול בלא ראיית פני הבית. [וכה"ק האחרונים. ואכ"מ].
- 3 וכתב דהוה כמו זורק חץ, דכל זכות שמונח שעתיד להיות מחסר את הבעלים. אבל האחרונים למדו דהוה גזיה"כ, דמהלכות טבל נאמר שיש זכות לשבט הכהנים [ועי' מש"כ האתרו"ג ב הנ"ל].
- 4 וכן הביא המנחת ברוך [צו] מדברי התוס' דאף למ"ד לאו כמי שהורמו, הוה ממון שבט הכהונה.
- 5 וכע"ז אית' בגמ' קידושין [שם] איבע"א דכו"ע אית להו דשמואל [דחטה א' פוטרת את הכרי], והיינו טעם דר"י בר"י דקנסו לבעה"ב.
- 6 והראשונים הביאו דכ"ד הר"ף [פסחים מו: טו. בדה"ס] דפסק דאין בתרומה בל יראה [והראשונים שם חלקו דקי"ל טוה"נ ממון].
- 7 ולכא' כוונתו באוסר לכהנים הנאתו. אבל באוסר נכסיו, הרי אינו נהנה מנכסיו כלל. [ולא דמי לדריסת הרגל, דהוה הנאה מהנכסים].
- 8 והוסיף וכ"ש אלו דאע"ג דאינו ממון, הוה כממון גמור.
- 9 וכע"ז כ' המחנ"א [הל' טוה"נ] דלרמב"ם לא תליא בטוה"נ ממון, דמ"מ התורה נתנה רשות ליתן למי שירצה. ואינן רשאים ליטול בע"כ.

הנאה, ומזה למד שהאוסר פירותיו על עצמו, יכולים אחרים ליטול. [ע' בסמוך]. והמחנ"א [זכיה מהפקר ד] הק' דבטובת הנאה אין לו שום זכות אחרת בדבר, אבל בדבר שהוא לגמרי שלו אלא דאסור להנות ממנו, מ"מ עדיין יכול לתת לבניו או לבע"ח [כדלע' מז. מהמשנה ב"ק קט.]. והנתיבות [ערה א] כ' דלמ"ד טובת הנאה ממון, יש לו זכות ממון גמור בדבר, ואם קידש אשה מקודשת. א"כ ה"ה בסוגיין יכול ליתן לבניו, ובע"ח גובה מזכות טוה"נ בתרומה¹.

וכה"ק הרשב"א [כאן] אמאי אינו יכול למכור דמי טובת הנאה לחבירו [ישראל], וחבירו יתן לכהן. [שהרי לא אסר על כל העולם, אלא לכהנים]. והמחנ"א [שם] כתב דלדעת הרמב"ם נחא, דא"א למכור טובת הנאה לאחר.

אבל ברא"ש משמע דהוה סברא דוקא בטובת הנאה, דכיון דמוכרח ליתנו לכהן², ואינו יכול מחמת האיסור, פקע זכות טובת הנאה שלו.

אי פקע הפקר ע"י שאלה

ר"ן ד"ה ומהא שמעי'. מיהו היכא דמיתשיל חייבין לשלם³, דחכם עוקר הנדר מעיקרא⁴. וכן גבי כהנים, אם ישאל חוזר לישראל. והר"ן חלק [ע' בסמוך].

אבל הריטב"א כתב לחלק דבכל קונם לא אפקריה לגמרי, ואע"ג דלא נחשב ממונא דהאי [בשעה שאסור עליו], מ"מ כיון דמצוה לאיתשולי אקונמות, חכם עוקר הנדר מעיקרו, והר"ל גזל בידו. אבל גבי תרומה דכהן אית ליה זכיה בהם משעת הפרשה, וכיון דאתי לידה זכה לגמרי. [ומשמע כוונתו דכהן שתפס תרומה זוכה, ולא נחשב שזוכה מהישראל בעל טובת הנאה⁵].

והשיטמ"ק [בשם רנב"י, וכן רמז הריטב"א] דן דכיון דאתי ליד זוכה אינו יכול לישאל, דומיה דהא דלעיל נט. דא"א לישאל בתרומה ביד כהן, והקדש ביד גזר. וכתב דלא דמי, דהתם נטלו ברשות, אבל הכא הוה גזל בידו.

בא"ד וא"ת א"כ וכו' דילמא מיתשיל ומתהני מדידה⁶. הרש"ש [ועוד אחרונים] הק' דאילו מיתשיל אין איסור להנות ממנו [אלא דאם ישאל יצטרך להחזיר]. אבל הרשב"א העמיד קושייתו שמא ישאל על מקצת כהנים, ונמצא דיש לו זכות טוה"נ לתת לשאר⁷. וכ"כ הרש"ש, וכגון במעמיד דבריו דלא אמרי' נדר שבטלה מקצתה [ע' לעיל כו.]. א"נ לדעת הרמב"ן [לעיל כז.] כשנשאל ע"י חרטה לא אמרי' בטלה מקצתה.

בא"ד לאו קו' היא, כל אימת דלא איתשיל לא חיישינן להכי⁸. [וכ"כ תוס' גיטין לג. דמעמידים על חזקתו דלא נשאל, ואף דחכם עוקר הנדר מעיקרא ונתברר דלא היה נדר מעולם⁹]. אבל הר"ן [בס"ד] כתב דאיכא למימר דחיישינן, בדבר דאינו בידה. והר"ן [כתובות לה. בדה"ר] הביא בזה מח' בירושלמי. [והו' ב' דעות בש"ע

- 1 והנתיבות תי' דכיון דאסור נכסים אלו על עצמו, אף אסור לו להנות ע"ז [ע' בסמוך]. אמנם בטוה"נ הרי אסר רק לכהנים. וצ"ע.
- 2 והשיטמ"ק [בשם רנב"י] הביא דדוקא תרומה, דלא חזי אלא לכהן. ובמעשר ע"כ איירי כר' מאיר דאסור לזרים. [וצ"ב במה תליא באיסור אכילה, תיפו"ל מצד מצוות נתינה. ועוד דיכול למכור לכהן, לולי מצוות נתינה].
- 3 ויל"ד דאי איירי דהפירות בעין, אמאי אי"צ להחזיר. וע' שיטמ"ק [בשם רנב"י, וכן בנמוק"י] דמשמע דהנידון בגדרי גזילה, האם מתחייב בדבר שאינו שווה כלל לבעליו [ולא האם חל הפקר]. וכתב דאילו הוה בעין גזילה הדרא בעינא. [ובקה"י מב בס"ד הק' ע"ד].
- 4 משמע דאילו הוה מיגז גיז, אי"צ לשלם. ולפ"ז האשה שנדרה ואסרה על עצמה דבר שהוא שלה, ובעלה היפר, הוה הפקר. {אבל מסתבר דמכאן ולהבא שייך לבעליו, דדין האיסור"ה היה רק לזמן. [וכ"כ בשו"ת מנח"ש ב קי.]. וי"ל דהרנב"י קאי כשאנו בעין, ובגדרי גזלן ומזיק. כיון דהזיקו בשעה שלא היה לבעלים זכות. [וכע"ז יל"ד בירושלמי, כשירשו האחים ואכלו, ושוב נולד אח ואכ"מ].}
- 5 וזה דלא כמ"ש הקצות [הנ"ל] בדעת הריטב"א [קידושין] דלמ"ד טובת הנאה ממון שייך כולו לישראל, וע"כ דל"מ תפיסה. [ודוחק דהכא איירי למ"ד טובת הנאה אינו ממון, וע"ד דעת הרמב"ם]. וצ"ל דקאי הכא לאידך שנויא בריטב"א שם. ועוד יל"פ דקודם נתינה התרומה שייך לבעלים, אלא דיש לו מצוות נתינה. אבל הצד נתינה הזו, שייכת מעיקרא לכהן. ואחרי שהכהן תפס, זכה בצד בעלות הזו, אף לולי הכהן.
- 6 ומבואר ברשב"א דכהן שתפס מתנות כהונה, נחשב שקיבל זכות ממון מבעל הטוה"נ. [ולא רק שהפסיד לו דין נתינה שלו].
- 7 וע"ע נוב"י [ת י"ד קמז מבן המחבר] שהאריך בדברי הרשב"א, וכתב עוד לדון לפרש קו' הרשב"א שמא מיתשיל אתרומה, וע"ז הוה ממון גמור של הישראל. [ודן שם האם מהני לישאל כשהכהן תפס, והבעלים לא נתן לידו].
- 8 אבל אילו ישאל על הנדר אח"כ, יעקר למפרע והוה א"א. [אבל תוס' כתובות עד: כתבו דאם נודע לבעל והקפיד, ל"מ שנשאל אח"כ].
- 9 והקצות [רמא ח] הביא מדברי התוס' [הנ"ל] דכשיש תנאי דקום ועשה, אמרי' חזקה דלא נתקיים התנאי.

אה"ע לט א'.

בא"ד ואני מסתפק בזה, קנין ממון של זה לא בטלה. והאחרונים ביארו דסברת הרשב"א [לשיטתו לעיל מז. וב"ק קט] דאיסור הנאה אינו שלו, וממילא הוה הפקר ע"י הנדר. וכיון דהנדר נעקר למפרע, אף ההפקר נעקר².

והאחרונים הק' דדעת הר"ן [לעיל מז. ומח:]: דאף היכא דאביו אסרו עליו, יורשה והוה שלו. [ואיסור הנאה הוה שלו]. וביארו האחרונים דהכא הוא אסר נכסיו על עצמו, וכוונת הר"ן דבמה שאסרו על עצמו הוה כמו שמפקר [כלשון הגמ' 'שויא' עפרא] כיון דהפקיע מעצמו כל שימושו בו³. אבל היכא דאביו אסרו עליו, עדיין הוה שלו, דעצם הנדר אינו מפקיע מבעלים. ועפ"ז הר"ן לשיטתו ס"ל דבמה שנשאל על עצם הנדר לא שייך כלל להחשב חזרה בהפקר⁴.

שם. שאיני מוצא שאלה בהפקר. האחרונים הק' אמאי לא יהני שאלה בהפקר, וכמ"ש הרא"ש [לעיל עח]. דכל דבר שחל ע"פ דיבור פיו, ומינה ילפי' דמהני שאלה בתרו"מ, ומ"ש הפקר. ועוה"ק השער"י [ה כג, ח' ר' שמעון כד] לדברי הרמב"ם [הו' לעיל ז. ומד]. דהפקר מטעם נדר, אמאי ל"מ שאלה בנדר ההפקר. וכ"ש למש"כ הקצות [רעג] דהפקר [מטעם נדר] לא יצא מרשותו, אלא דאסור לחזור בו. אמאי ל"מ שאלה על איסור זה.

ובהג' יעב"ץ ת' דהפקר הוה נדר ע"ד רבים, שנדר לטובתם [ולאו כל כמיניה לחזור ולהפקיע זכותם]. ור' שמעון ת' דכוונת הרמב"ם דהפקר מהני ע"י יחוד [כעין נדר], אלא דע"ז יצא הדבר מרשותו, וחל דין ממון, ואמר' דלא אתי דיבור ומבטל מעשה.

ועוד הק' הקר"א דהאיך מהני שאלה על גוף הנדר כשזכה בו אחר, ומ"ש מהא דל"מ שאלה בהקדש ותרומה שהגיע ליד גזבר [לעיל נט.], כיון דזכה בו גבוה. ות' דדוקא בהקדש, דהגזבר זוכה בתורת נדר והקדש, ע"ז לא מהני שאלה בנדר. אבל זכיה מהפקר אינו חיזוק לנדר.

קונם שאני עושה ע"פ

קונם שאני עושה ע"פ אבא. ומבואר דלא נחשב אפי' דברים שבינו לבינה. והראשונים [מאירי, שיטמ"ק פא:] כת' דאף דיש לו תועלת מזה לא נחשב בינו לבינה. [וע' בסמוך גבי העדפה]. והקה"י [יד] הק' דהוה נדר לבטל את המצוה, דמצוות כיבוד אב ואם⁵. וכתב דנכלל בלשון הזה אף מה שאינו מחיוב המצוה. וע"ז חל אף לבטל את המצוה בכולל.

שאיני עושה [כן הגרסי' לפנינו]. אבל תוס' [קידושין סג.] והר"ן גרסו 'שאיני', ופי' מה שאני עושה [וכ"כ רש"י כתובות נט.]. אבל תוס' [כתובות נט. ד"ה שאני] כתבו דאפי' גרסי' 'שאיני' חל קונם, ולא הוי דבר שאין בו ממש, כדאמר' [לעיל פא:] שלא אתן תבן וכו'.⁶ והש"ך [רלד פו] תמה דלעיל [יג:] מבואר דהאוסר מעשה ידיו אינו נאסר, אלא היכא דאמר ידיו למעשיהן,

1 והבית שמואל [ד] ביאר דאף תנאי שתלוי בדידה חששו, דחיישינן שמא לא תרצה לעמוד בנדר כל ימיה, וכוונתה לשם מצווה. אבל בתנאי בגט קי"ל דמותרת לינשא בדבר שהוא בידה, דלא חיישינן שתקלקל את עצמה.

2 אמנם בסוגיין צ"ב, דהרי לא נאסר עליו הנאתו, אלא שאסור לכהנים ואין למי לתת. ולא דמי לאוסר על עצמו. והאיך למד הרשב"א מסוגיין. וצ"ל דיסוד הסברא דאיסור'ה אינו שלו, הוה משום דאינו ראוי לו לשימושים [ושימוש שלא ע"פ דין נחשב כמי שאינו], וה"נ בטובת הנאה, אסור לבעלים כל שימוש מלבד השימוש של נתינה לכהן. ושימוש זה נאסר עליו.

3 והמחנ"א [זכיה מהפקר ד] הק' דהבעלים יש לו שימוש לפרוע חובו [כדלעיל מז.], ונותנו לבניו. והנתיבות [שם] חלק דכיון דאסר על עצמו, אסור ליתן לבניו, שמחזיקים לו טובה. אלא מראה להם שיטלו לבד [ולא נחשב שימוש בעלים]. אבל אסור לעכב שום אדם שיקח, דנמצא נהנה מהנכסים. ועפ"ז כתב הנתיבות דהוה כיאוש, כיון שלא הפקיר בפה. [ודוקא כשזכה בו אחר אינו יכול לחזור, אבל לכאורה כשנשאל לחכם יפקע היאוש מכאן ולהבא].

4 והקה"י [מב] ציין לגמ' כריתות [כד] דשור שנגמר דינו ליסקל שהוזמו עדי וקדם אחר, זכה, דהבעלים נתייאשו. [וע"ע קצות תו ב]. והק' הקה"י לרשב"א אמאי לא אמר' דיש בזה ג"כ הפקר. ות' [בתני' הב'] דהתם יש סיבה לאיבוד השור, אבל כאן הוה איסור בעלמא.

5 וכתב דאף דאשה פטורה במקום שסותר לשעבוד הבעל, מ"מ הכא הרי הבעל מיפר, וניחא ליה שתכבד את אביה. עי"ש.

6 אבל בתוס' [יג:] חילק דמעש"י יש בהם ממש [דהיינו אחר שכבר עושה, חל קונם על דבר בעין], משא"כ שלא אתן תבן [דאין שבח בדבר שנעשית בו מלאכה, והקצות ציין דהוה כשליח דאגרתא ב"ק צט דלא שייך אומן קונה שבח כלי].

וכשאמר קונם שאיני עושה לא משמע דקאי המעש'י כלל דנימא 'נעשה כאומר'. וכתב דה"נ בסוגיין הוה דרבנן. והאחרונים כתבו דכוונת התוס' כאן דמהני משום יד. והשעה"מ [נדרים ג י] כתב דכוונת התוס' דכיון דהזכיר החפץ [הידים והתבן] חל, ע"פ מש"כ הר"ן [טו:] בשם תוס' דהיכא דהזכיר החפץ מהני.

והר"ן [לעיל נז. ד"ה האומר] הק' [במשנה שם] דמעש'י אין בהן ממש. ותי' דל' דאיירי דאמר ידיך למעשיהן. א"נ לאחר שתעשה הוה דבר שיש בו ממש [והביא שם רבינו יונה דהיינו מה שנוסף ע"י עבודה שלה]. והקצות [שו ב] כתב דכן צ"ל במשנה כאן דחל קונם על מעש'י [לס"ד, דלמסקנא פה: הקדיש ידים לעושיהן]. והקצות הוכיח מזה דאומן קונה שבח כלי [ע' ב"ק צט], ועי"ז חל איסור קונם על השבח שע"י מלאכתה. דאל"כ האיך יחול קונם על חטין של הבעל.

רא"ש ד"ה שמא תעדיף. העדפה ע"י הדחק. [כדאמר' בכתובות סו.]. ומבואר שם דרבנן פליגי דאף העדפה הוה דבעל. [והקשו מנלן דפליגי בזה, דאפשר דרבנן ס"ל דלא נחשב בינו לבינה כיון דלא שכיח. וע' שיטמ"ק בשם רא"ם].

בא"ד והוי דברים שבינו לבינה דא"א שלא יתערב בשלן. [אבל כשע"פ דין אינה משועבדת לא נחשב בינו לבינה, וכדלע' פא: שלא אתן וכו']. וכל"כ תוס' כתובות [נט. ד"ה ר"ע בתי' הא']. והקוב"ש [כתו' קצג] העיר דגוף הנדר אינו בינו לבינה, ורק האיסור ספק דאורייתא', ומבואר דיש זכות להפר אף בכה"ג.

ועוד תי' תוס' [שם] דאף חלקה משועבד לו ליקח בהם קרקע והוא יאכל פירות². וביארו דכיון דלאו דידיה הוא אלא לפירות לא אלמוה לשעבודיה. ועוד כתב הריטב"א [קידושין סג.] דצריכה את התוספת לקישוטיה [והוה ע"נ].

אבל הריטב"א [כאן, וכ"כ הריטב"א כתובות בשם י"מ] דצריך היתר ע"י חכם. והריטב"א [קידושין סג.] דחה תי' בדבגמ' [עט:] מבואר להדיא דריב"נ קאי בהפרת בעל³.

ותוס' [כתובות שם ד"ה שמא] הק' דנימא יפר שמא תאמר איני ניזונת, ותי' דלא שכיח שתאמר איני ניזונת⁴.

ר' יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה עליו. [ומשמע דאף דהוה ספק האם יהא דברים שבינו לבינה, מ"מ יש לו זכות להפר, שלא לבוא לידי בינו לבינה]. והראשונים [כתובות נט., וכן רא"ש לעיל עט.; ה' לעיל שם] הק' דכיון דתאסר רק אחרי גירושין, אמאי נחשב בינו לבינה 'בין איש לאשתו'. ודעת הראב"ד [ברשב"א שם] דמ"מ נחשב בינו לבינה כיון דנדרה תחתיו. והרשב"א [שם, וכ"מ ברא"ש עט:] כתב דאם יחזירנה הוה בינו לבינה, עי"ז נחשב בין איש לאשתו⁵.

ועוד תי' הריטב"א [שם] דכיון דאסרה עצמה אף עכשיו [אלא שהשעבוד מעכב] נחשב דברים שבינו לבינה. דהרי הוא כמוחל על שעבודו וחל הנדר. וכן למסקנא דהטעם דלא חל משום דאלמוה רבנן לשעבוד, לטובתו אלמוה, ולחובתו לא אלמוה. [וכ"כ הר"ן שם בתי' הא']. ולפ"ז איירי דוקא כשנדרה סתם, אבל אילו נדרה רק לכי מגרשה אינו בינו לבינה. [אמנם בגמ' פה: העמידו נדרה לכי מגרשה, וי"ל כתוס' שם דלאו דוקא, א"נ כמ"ש הרשב"א דלמסקנא אי"צ לזה].

ובקוב"ש [פסחים קמא, כתובות קצג] העיר דהנדר בפועל אינו גורם ריחוק בינו לבינה, דאף אם לא יפר אין איסור. והוכיח מזה דסגי דעצם הנדר הוה בינו לבינה⁶, אף דאינו בינו לבינה בפועל⁷. [והביא דבדברי התוס' דנקט דכוונת התוס' דמחמת הנדר אסור להשתמש בשלן מחמת ספק]. אבל י"ל דמחמת התערבות יש לו זכות [ממוני] להשתמש קצת בממון שלה, ובזה הוה בינו לבינה מחמת עצם הנדר.

ומבואר דכיון דמשועבד לפירות נחשב בינו לבינה. והראשונים נקטו דגדרי בינו לבינה תליא בשעבוד. אבל יש שדייקו בר"ן [כאן] דבכל אופן מיפר, כיון דרגילה לתת לו העדפה.

והריטב"א [כאן] כתב כן להדיא על דברי ר"ע. ומשמע מדבריו דאף ריב"נ היינו ע"י חכם [וכן הביא הריטב"א כתובות בשם י"מ], וזה צ"ע מהגמ' [לעיל עט:] וכן תמה בחי' חת"ס. אבל הריטב"א קידושין הביא כן על דברי ר"ע. ועפ"ז יש לדחוק דרך בר"ע אמר' כן, אבל בריב"נ ע"כ הוה הפרה, דמה לה לילך אצל חכם קודם שתתגרש, הגמ' עט: הוכיחה רק מדברי ריב"נ.

ולכן אינו יכול להפר מספק. [ויל"ד אם אח"כ אמרה איני ניזונת, האם יכול להפר מכאן ולהבא]. [ולא אמר' דהוה אישות אחרת]. [ובאשת כהן אינו יכול להפר. אמנם כ"ה לכל הפי', דכיון דאסורה עליו פקע הפרה, כדלעיל עט:].

וכתב נפק"מ היכא דנדרה בתנאי שיפר לה, דאילו לא יפר לא חל הנדר, ואינו בינו לבינה. אבל לצד דמיפר הוה בינו לבינה.

והעירו דמ"ש מהיכא דהתנאי אינו בינו לבינה דאינו יכול להפר [וכמש"כ הר"ן פ. בשם ר' יונה]. וי"ל דתנאי הוה חלק מעצם הנדר.

- 1 [דנקט דכוונת התוס' דמחמת הנדר אסור להשתמש בשלן מחמת ספק]. אבל י"ל דמחמת התערבות יש לו זכות [ממוני] להשתמש קצת בממון שלה, ובזה הוה בינו לבינה מחמת עצם הנדר.
- 2 ומבואר דכיון דמשועבד לפירות נחשב בינו לבינה. והראשונים נקטו דגדרי בינו לבינה תליא בשעבוד. אבל יש שדייקו בר"ן [כאן] דבכל אופן מיפר, כיון דרגילה לתת לו העדפה.
- 3 **והריטב"א [כאן] כתב כן להדיא על דברי ר"ע.** ומשמע מדבריו דאף ריב"נ היינו ע"י חכם [וכן הביא הריטב"א כתובות בשם י"מ], וזה צ"ע מהגמ' [לעיל עט:] וכן תמה בחי' חת"ס. אבל הריטב"א קידושין הביא כן על דברי ר"ע. ועפ"ז יש לדחוק דרך בר"ע אמר' כן, אבל בריב"נ ע"כ הוה הפרה, דמה לה לילך אצל חכם קודם שתתגרש, הגמ' עט: הוכיחה רק מדברי ריב"נ.
- 4 ולכן אינו יכול להפר מספק. [ויל"ד אם אח"כ אמרה איני ניזונת, האם יכול להפר מכאן ולהבא].
- 5 [ולא אמר' דהוה אישות אחרת]. [ובאשת כהן אינו יכול להפר. אמנם כ"ה לכל הפי', דכיון דאסורה עליו פקע הפרה, כדלעיל עט:].
- 6 וכתב נפק"מ היכא דנדרה בתנאי שיפר לה, דאילו לא יפר לא חל הנדר, ואינו בינו לבינה. אבל לצד דמיפר הוה בינו לבינה.
- 7 והעירו דמ"ש מהיכא דהתנאי אינו בינו לבינה דאינו יכול להפר [וכמש"כ הר"ן פ. בשם ר' יונה]. וי"ל דתנאי הוה חלק מעצם הנדר.

דהיכא דאי אפשר לצמצם נחשב בינו לבינה מוכח דתליא אי הוה בינו לבינה בפועל¹.

ר"ן [בע"ב] ד"ה רבי יוחנן. ות"ק פליג², אי משום דלא ס"ל דמהני הפרה לכשיתגרש. משמע דס"ל כהו"א דהגמ' לעיל עט: דדברים שבינו לבינה מהני רק עד שעת גירושין. א"נ דלא נחשב דברים שבינו לבינה [וכקו' הראשונים הנ"ל, וכ"כ התוס' רי"ד]. ורע"א הוסיף דכוונתו דת"ק ס"ל דר' ישמעאל [לקמן פח:] דבעינן שיחול הנדר תחתיו³.

בא"ד אי משום דנדר גופיה כיון דהשתא לא חייל וכו'. [וכקוש' הגמ' פח:]. ורבנן לא ס"ל [כמסקנא פו:] דמדינא קונם מפקיע מידי שעבוד, אלא דאלמוה לשעבוד [וכ"כ הראשונים כתובות נט:]. ועוד תי' הרשב"א [שם] דת"ק לא חייש לגירושין. והרמב"ן [שם] כתב עוד דס"ל דכיון דלא חל קדושה על גוף הידים הוה דשלבל"ע.

והריטב"א [כתובות] הק' אמאי לא יפר כשיחזיר⁴. ותי' דאין הבעל מיפר בקודמים. ועוד הביא ר"מ שתי שמא יכשל, וישכח להפר⁵. ומבואר דס"ל דכשיגרש וחזר ונשא לא נחשב קודמין [כיון דנדרה תחתיו, והאישות הב' הוה המשך מהאישות הא']⁶. והאחרונים הק' דבמשנה (פס, הו' לע' עב). מפורש דלא כן. [אמנם הראשונים העמידו את המשנה כשהיא ארוסה, בתחילה או בסוף, ולפ"ז יש ליישב].

למימרא דקסבר שמואל אדם מקדיש וכו'. הראשונים פי' דהוה דבר שלבל"ע מב' טעמים, א' דעדיין לא עשתה מעש"י, וב' דמשועבד לבעל עד שיגרש. והרשב"א [שם] כתב דלמ"ד אדם מקנה מהני לחול אף להעדפה, ואף דקאי בהעדפה שע"י הדחק מ"מ לא אמרי' דלא עבידי דאתי. דהלוקח פירות דקל קנה אפי' עשה יותר מהרגיל⁸.

ובס' קבא דקשייתא [לו] הק' דאף לס"ד דאדם מקדיש דשלבל"ע, היינו אם בא לרשותו לבסוף. אבל הכא אף כשיגרש ויחזיר, המעש"י משועבדים לו, ואף לאחר זמן לא יחול. וכן הק' ר"א מן ההר [פו: ד"ה וזה] הק' [לפי' רש"י עי"ש דמהני מדין דשלבל"ע] הרי כשיבוא לעולם הם שלו, ונכסיו הם.

והאחרונים דנו ליישב דכיון דנדרה קודם שחל שעבוד מהני להפקיע. א"נ הקונם והשעבוד באים בב"א כשיבוא לעולם [דהידידים הם שלה, אלא דמשועבד לו הפירות שיצאו ממנו]⁹.

דף פה:

המקדיש מעש"י אשתו, המותר ר' מאיר אומר הקדש ור"י הסנדלר אומר חולין. הר"ן מביא דשמואל [כתובות נח:] העמיד דנח' האם אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דכיון דקי"ל כרב הונא דיכול אשה לומר לבעלה איני ניזונת, ועי"ז המעש"י הוה שלה. אבל דעת ר"ל [שם] דאינה יכולה לומר, והבעל יכול להקדיש את גוף הידים [ואינו דשלבל"ע]. אבל הרמב"ם [ערכין ו כח] כתב דיכול להקדיש מעש"י אשתו, ואף דפסק כרב הונא. והר"ן [שם כג: בדה"ר] תמה עליו.

וכ"ת כי קאמר וכו' להעדפה וכו' א"נ הלכה כת"ק וכו'. הראשונים [כאן, וכ"כ תוס' כתובות בשם ר"ת ור"ח] פי' דהלכה כריב"נ דהעדפה דבעל, ולא כדבריו להלכה. אבל רש"י [כתובות נט.] כתב להיפך, הלכה כריב"נ דפר, ולא מטעמיה. [והראשונים שם הק' עליו].

- 1 [וע' מש"כ לחלק]. ואפשר דסגי או בזה או בזה.
- 2 ובתוס' [כתובות] הוסיפו דאין לומר דס"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דא"כ אמאי איירי דוקא באשתו.
- 3 ולפ"ז קשה אמאי לר' עקיבא אינו מיפר משום שמא יגרשנה. וכתב דעדיפא מינה קאמר.
- 4 והרמב"ן ורשב"א [שם] שם כתבו דקונמות לאו כקדושת הגוף ולא מפקעי שעבוד. ורש"י מהז"ק [שם] הוסיף דס"ל דיש מעילה בקונמות, ולכן לא הוה קדוה"ג.
- 5 [מבואר דכוונתו דכיון דהשתא אינו בינו לבינה אינו יכול להפר, ולא נחשב שעבר יום שמעו. וכשיחזיר נחשב בינו לבינה ויכול להפר].
- 6 וצ"ב דאי יש לו זכות להפר היום, א"כ עבר יום שמעו למחר. ואם נאמר דעדיין אינו בינו לבינה, א"כ אמאי יחשב בינו לבינה משום שכחה. ומבואר דמשום שמא ישכח נחשב בינו לבינה [ועי"ז יחשב שעבר יום שמעו].
- 7 אבל השיטמ"ק [בשם שיטה] הביא לישנא אחרינא מעש"י והעדפה כל יום אתא, חשיב בא לעולם.
- 8 משמע דהטעם דנינים את כל הפירות יחד. [ויל"ד לפ"ז אם אוסרת רק את ההעדפה].
- 9 ועוד תי' הקה"י דנחשב דכבר חל הקונם לאחר זמן, ועי"ז קדם, ולא חל שעבוד. [וע' מש"כ לעיל כט: ל. בגדר מקדיש לאחר ל'].

אלא אמר רב יוסף שאני קונמות הואיל ואדם אוסר וכו'. פי' הר"ן דפירות חבירו לדידיה כדבר שלא בא לעולם דמי. ומבואר דכוונת רב יוסף להוכיח דקונם חל אף על דבר שאינו שלו. וכמו כן יהי בלא בא לעולם. והקוב"ש [ב"ב רעו] הביא דמבואר מכאן דהחסרון דאין אדם מקנה דשבל"ע הוה משום חסרון בעלות, דאין לו כח הקנאה. אבל הביא דבגמ' ב"מ [טז]. מבואר דהחסרון משום דלא סמכא דעתיה'. [והאחרונים האריכו בזה טובא].

אבל הרא"ש פי' דחמירי טפי, וכ"כ רש"י [כתובות שם] דמתוך דקונם תופס אף במקום דלא חל שאר הקדש, דבהקדש בעי שיהא שלו [משמע דהוה סברא בפנ"ע דקונם ממחר לתפוס בדשבל"ע]. אבל המשנה דר' יוחנן הסנדלר קאי בהקדש דעלמא, דאינו ממחר לתפוס.

ועוד כתב השיטמ"ק [בשם שיטה] לפרש דרב יוסף דאדם אוסר פירות חבירו עליו, חל האיסור רק כשיבאו לרשותו. ועפ"ז הא דאוסר פירות חבירו עליו דומה לדשבל"ע². וביתא דאביי פליג דמיד חל עליו איסור, דאסר הכתוב כל שתלאו בדבר הנדור. מאחר שיש לו רשות או באוסר או בנאסר.

א"ל אביי וכו'. פי' הר"ן דבעי צד א' ברשותו. משמע דמה שאדם אוסר פירות חבירו על עצמו הוא משום דהוה בעלים על עצמו³. [וצ"ב דקונם הוה איסור חפצא, והאידך מהני מה שהוא בעלים על עצמו לאסור את החפצא, ובזה כתבו הראשונים דסגי דההנאה הוה ברשותו לאסור [וע' מש"כ בזה לעי' מז].] אבל השער"י [ה' כ] כתב דע"כ לא חל איסור ממש על החפץ, אלא דכח האוסר הוה ברשותו עי"ש⁴.

והראשונים [כתובות שם] הביאו בשם הרשב"א מן ההר דאביי השיב לדברי רב יוסף, אבל אליבא דאמת אף על עצמו אינו אוסר דשבל"ע⁵. והראשונים חלקו דבהדיא מבואר בכ"מ [לעיל נז, מז, ל: מן הנולדים] דאדם אוסר דשבל"ע על עצמו.

באומרת יקדשו ידי לעושיהם. הר"ן [טז:]: הביא בשם תוס' דכוונת הגמ' נעשה כאומר, כיון שהזכיר את הידים [ואומרת' לאו דוקא].

אבל הרמב"ם [יב י] הביא את המשנה כשאמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעש"י. והר"ן [כתובות כד. בדה"ר] תמה דבעי ידיק לעושיהם. והב"י [רלד עא] תי' [דלמסקנא פו:]: קדוה"ג מפקיע שעבוד [וע' מש"כ בזה לק' שם]. אבל הש"ך [נה"כ לטז נט] כתב דכוונת הרמב"ם דנעשה כאומר ידיק לעושיהן. וכ"כ התו"ט כיון דהזכירה הידים. [אבל האחרונים הק' דלא משמע כן בלשון הרמב"ם].

ידי לעושיהם. הריטב"א [כתובות שם] כתב דאף שאין המלאכה יוצאת מגוף הידים, כפירות הבאים מגופו של דקל, מ"מ קים להו לרבנן דכיון שהידיים טורחות בכך לתקנו נחשב לדין זה כדקל לפירות, ולא הוה כמקדיש מצודה לפירותיה דל"מ⁶, דמצודה לא עבדא אלא מעשה עץ בעלמא. והרשב"א [שם נט:]: האריך לדון בזה, ואכמ"ל.

והאחרונים הביאו דמבואר דכשאסרה את הידים, אף מה שיוצא מהידיים הוה בכלל קונם, ומוכח דחל קונם על דקל לפירותיו, ולא אמר' דהוה כגידולין דמבעי לעיל מז. [ועי' שער"י ה' כ, וקה"כ כח ובעי"ז הביאו לעיל מב, עי"ש]. [ועי' אבנ"מ עב ב מש"כ בזה⁷].

וכי אמרה וכו'. פי' הר"ן דבעי לומר בפיר' לכשיבוא לעולם. ורע"א [כתובות נט]. הק' דאף לס"ד [דסברת ריב"ג דאדם מקנה דשבל"ע] ילה"ק כן, וצ"ל לכי מגרשא. ותי' דכשמקנה לאחר ל', מהני אף בדשבל"ע, אם בא לעולם תוך הזמן. וה"נ כיון דהוה כאומר לכשתעשה מעש"י,

- 1 והביא דנח' מהר"ם ור' יחיאל מפריש [בתשב"ץ קטן שצח] האם מהני סיומא דבדבר שלא בא לעולם.
- 2 וילפי' מדכתיב כי ידור נדר ודרשינן עד שידור בדבר הנדור, ולא חלק הכתוב אף אוסר פירות חבירו עליו. [ועי' גר"ח סטנסל קצו].
- 3 וכ"כ בחי' ר"א מן ההר דהוא אדון על עצמו. [ועי' שם עוד שכתב לפרש דיש רבותא אף הא דאדם אוסר פירותיו על חבירו [קונם פריטי], ואף שאחר מותר בהם. ואינו אוסר קונם דעלמא].
- 4 וכע"ז משמע בגר"ח [סטנסל קצו] דכתב דילפי' מהספרי זוטא דהוה פרשת איסור נוסף, ולא חל קונם על החפץ.
- 5 [דיש חסרון בעצם החלות דשבל"ע, אף היכא דליכא חסרון בקנין. א"נ בעי קנין אף לאסור דשבל"ע על עצמו, אלא דכלפי עצמו נחשב בעלים בחפץ].
- 6 אמנם ברמב"ם [מכירה כג ט, וטושו"ע חו"מ ריג א] משמע דאף שובך לפירות מהני. ועי' קצות [רט ד] דהביא בזה מח'. [וכ"ד הרמ"ה ב"ב פ. דל"מ [ועי' שם ריבון יונה ונמוק"י], ועי' רשב"א גיטין מב: וחי' ר' ראובן ב"מ יט].
- 7 והאבנ"מ כתב דהוה רק דרבנן, וציינן לדברי הר"ן [ע"ז כז]. דבגד הנארג ע"י כוש של ע"ז אסור רק מדרבנן, דרך מעשה האריגה דאורייתא.

וכשבא לעולם כבר מגורשת.

והא משעבדן ידיה לבעל. ה"ז [רלד נט] הביא דאירי שאסרה מעש"י על כל העולם, ומבואר דל"מ 'כולל' לאסור היכא דמשועבד, ודלא כמ"ש המהרש"ל גבי תשמיש [בדעת הטור, ה"ו בדרישה רלד קג וב"ח וש"ך שם פג, וע' לקמן צ:]. והש"ך [נה"כ שם] כתב דאירי ג"כ באוסרת רק עליו. [והאבנ"מ [ש"ת יב] חילק עוד בזה, וע"ש במגיה. ע' לק' צ:].

דאמרה לכי מגרשה. בפשוטו איירי הגמ' דאמר להדיא לכי מגרשה [וכ"מ בדברי הראשונים כתוב' שם, וע' לק' פו: דדנו הראשונים למסקנא]. והרשב"א [שם] הק' דא"כ אמאי אסור לר"ע העדפה קודם גירושין. והביא בשם רש"י דר"י בן נורי לחוד הוא דמוקמין הכי, אבל ת"ק איירי שאסר סתם. והרשב"א כתב דמילתא פסיקא נקט, דר"י בן נורי אמר דבין אמר כשתתגרש בין לא אמר, אינו אסור אלא משום אחר גירושין. אבל תוס' [שם ד"ה לכשאקחנה] כתבו דלא איירי דאמר לכשתתגרש. [והמהר"ם ש"ך פי' דכוונת התוס' דר"י ב"נ ס"ל דדעתו שיחול לכי מגרשא, דאי אמר להדיא אמאי פליגי ת"ק].

דף פו.

מקדיש לכשאפדה

אמר ר' אילא ומה אילו שדה זו שאני מוכר לך וכו'. דכיון דעכשיו הוה בידו לא נחשב דבר שלבל"ע, וחל כשיבוא לעולם¹ [וכן מבואר לעיל ל, ע"ש]. [וזהו קו' ר' ירמיה דהשתא בידו, וע' ר"ן מש"כ לפרש סברת ר' אילא].

מתקיף לה רב פפא, גבי אשה מי פסיקא. בגמ' כתובות נט. הגיר' התם גופה ופירא בידה ללוקח, הכא גופה בידה וכו'. מבואר דסברת רב פפא [וכן דעת רב שישיא ב"א, אילו היה בידה להתגרש או דקין] דלא כסברת המקשן דמי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולמחר קדוש, ויש אופן דלא מהני עכשיו, וחל לאחר זמן. והר"ן פי' כיון דגופה ברשותה.

ובקוב"ש [כתובות קפט] ביאר דלבעל אין קנין בגוף הידים², אלא התקנה הוה שהבעל זכוה בכל פעם שעושה מלאכה³. ועוד ביאר הקוב"ש [קצב, וכן פסחים קמ] דהמעש"י יוצאים מגוף הידים, ולכן נחשב ברשותה, דאם יפקע הקנין פירות א"צ זכיה מחודשת לבעל הקה"ג⁴, ולכן נחשב כבר שלה ולא נחשב דשלבל"ע [וכע"ז כתב בחי' ר' שמעון סוף מערכת הקנינים].

[רב פפא] שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה וכו'. הראשונים [הר"ן, וכן תוס' וש"א"ר כתובות נט:]: דייקו דדוקא כשאפדנה, אבל א"א להקדיש מהשתא. ותוס' [ערכין כא.]: משמע דה"ה דא"א למכור שדה ממושכנת⁵. והר"ן [לעיל מו:]: העמיד את הנידון האם יכול לאסור על השוכר לגור בבית [וע' קובה"ע נב מש"כ בשורש הנידון בזה]. והר"ן [לעיל מו:]: הק' מכאן לדעת ר"ת דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד [ע"ע בע"ב], א"כ אמאי לא מהני הקדש להפקיע המשכון⁷.

והר"ן הוכיח דהמשכיר אינו יכול להקדיש ולהפקיע זכות השוכר [אלא בשדה סתם, די ש לו זכות להעבירו]. וע"ע בר"ן [מו:].

ותוס' [כתובות שם וערכין] תי' דחל הקדש על שאר הבית [ואסור לגור בו], אבל אינו יכול להפקיע את זכות השוכר בבית [וימכרו את הבית, ויקבל דמי שכירותו]. וכוונת הגמ' דמקדיש את כל הבית לאחר שיפדנו.

1 ואם חזר בו קודם שחזר וקנה לא יקנה. אבל החז"א [אה"ע עא] שהעלה צד שחל מעכשיו קנין על הזמן של אח"כ, ושוב חזר בו.

2 אבל כתב [אות קצ] דתליא בתי' התוס' [שם נט: הו' בסמוך] האם יש לבעל קנין בגוף הידים.

3 וכתב דהוה כרב הונא [כתובות נח:]: דיכולה לומר איני נזונת, וכדאיתא בגמ' שם דמשה הבעל אינו יכול להקדיש את הידים שלה. [אמנם הק' דבתוס' שם מבואר דהגמ' קאי כר"ל]. ושוב כתב דאף לר"ל זכות הבעל מתחדש כל רגע, ולכן הוה גופה בידה.

4 וציין למש"כ הרשב"א [גיטין לז:]: גבי עבד. וע"ע כתובות פג.

5 דהק' מהא דב"מ עג: דרבא קנה את הבית הממושכן לרב מרי. אבל תוס' כתובות הק' מהא דמשמע התם דחייב לשלם שכר לרבא, אלמא דהמכר הפקיע זכותו [משמע דעצם המכירה לא קשה].

6 והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דאע"ג דבקרעק לא אמרי' בע"ח קונה משכון, מ"מ לא דמי לביתו מיוחד לו, דהמלוה לא יניחנו להשתמש עד שיתן מעות. וכתב וה"ה לבית שאול.

7 [וה"ל דהגמ' סוברת דקונם לא מפקיע שעבוד].

אבל **תוס'** ערכין [שם] הביא ויש למחלקין דבמשכונא השדה אינו חוזר עליו בלא נתינת דמים¹. והרא"ה [בשיטמ"ק שם] כתב דאע"ג דבעלמא קונם מפקיע מידי שעבוד הבע"ח, שאני משכונא דכאפותיקי מפורש דמי לענין זה [והריטב"א שם חלק בזה].

ועוד תי' **התוס'** [כתובות] דהקדש ממש חל [על קנין הגוף], והכא איירי באוסרו בקונם. שהרי יכולה למכור נכסי מלוג לכשתתאלמן או תתגרש [כדמוכח בב"ק צ.], אבל אינה יכול לאוסרו. [והקוב"ש [קצ] ביאר דיכול להקדיש או למכור קנין הגוף שיש לו, אבל קונם אוסר ההנאה, וא"א לאסור מה שאינו ברשותו עכשיו].

ועוד חילקו התוס' דבסוגיין איירי להקדיש את ידיה, ולא חל הקדש על גוף הידים כמו על שדה². דבשדה חל על גוף השדה בעודה ברשות המצוה, וממילא יקדשו הפירות כשיצא מרשות הבעל. אמנם הראב"ד [שלוחין ד ב] הביא דאדם מקנה עצמו לחבירו בקנין כדן עבדים [להיות פועל], וכדאמר' [בסוגיין] ידי לעושיהן. [ודלא כתוס'].

וכע"ז כת' **הרשב"א** [שם] ורא"ה [בשיטמ"ק שם] דבשדה מהני להקדיש מעכשיו לכשיפדנו, והגמ' הוכיחה משדה שמשכנו דא"א להקדיש אף את הפירות מעכשיו, דהא משעבדן. וה"נ אין הקדושה חל על הידים, אלא למעש"י, ומעש"י משעבדן לבעל.

ובפשוטו מבואר דסברת רב פפא דחל כשיבוא לעולם, דא"א לחול מעכשיו זכות בגוף הידים. אבל בחי' ר' שמעון [סוף מערכת הקנינים] כתב דלעולם חל מעכשיו זכות 'גוף לפירות', אלא דהנידון בסוגין האם נחשב זכות מיוחדת, ול"מ הקנאת הגוף כלפי זכות שיתחדש לו אח"כ [ע"י גירושין או פדיה].

שדה בידו וכו'. ומהני 'בידו' בדבר שלא בא לעולם. ובפשוטו ע"ז נחשב בעלים לעשות קנין לאחר ל', וחל כשיבוא. אבל הרא"ה [לעיל לד:] הביא בשם הרא"ה דאפשר להקדיש דבר שאינו שלו, היכא דבידו לזכות בו, והביא מסוגיין דשדה שמשכנתי מהני, כיון דבידו לפדות.

ר"ן ד"ה מתקיף לה רב שישא. ומקשו וכו' דהא קי"ל כרב הונא דאמר יכולה לומר איני ניזונת. ו**תוס'** [כתובות נט.] כתבו דכוונת הגמ' להק' למ"ד דאינו יכול לומר איני ניזונת. וע"ע **רמב"ן**³ ו**רשב"א** [שם נט:] דהאריכו ליישב.

והר"ן תי' דקו' הגמ' משום אותן ז' מלאכות, דאף באומרת איני ניזונת חייבת באותן ז' מלאכות. [אבל דעת **תוס'** כתובות סג. דכשאמרה איני ניזונת פטורה מכל המלאכות. והר"ן לשיטתו דעדיין חייבת ז' מלאכות]. והריטב"א [שם] כתב דכיון דאינה יכולה להפקיע ז' מלאכות האלו, לא חל הקונם על כל מעש"י, כיון דעיקרן של בעל. והשעה"מ [יב י] הביא דכוונת הריטב"א דאמר' דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה, והביא להוכיח מכאן דאמר' כן אף בנדרה מב' דברים שונים [ע' מה שהו' בזה לעיל כה:]. [אבל פשטות לשון הריטב"א דהוה טעם דהשעבוד אלים, וצ"ב].

והפורי' הק' דבידה לומר מאיס עלי, וכופין אותו לגרש [ע' תוס' כתובות סג.]. וכתב דכיון דצריכין לכופו נחשב מחוסר מעשה.

מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קיץ וכו'. **הקוב"ש** [קצד] העמיד דפליגי רב שישא ורב אשי בטעם האיק' מהני להקדיש שדה ממושכנת, דרב שישא ס"ל דהשתא אינו בידו, אלא דהטעם משום דגופא בידו. ורב אשי פליג דהטעם דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה.

וכ"כ **המשנ"ל** [אישות ד ז] דמבואר בסוגיין דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה, דזמן ממילא קאתי [וביאר בזה דברי **רש"י** [יבמות לד.] דמהני קטן שקידש לכשיגדיל. וכן אם שחרר שפחה לאחר ל', נתפסי בה קידושין, דהוה מחוסר זמן]. אבל **האבנ"מ** [מג] חלק דדוקא בסוגיין גבי אישה ומשכנתא

1 וכ"כ **הרדב"ז** ליישב דעת **הרמב"ם** [ערכין ו ל, וכדעת ר"ת] דאפי' קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד. ושאני משכון דבעי לסלק בזוזי.

2 והביאו דאפי' בעבד אמר רב [גיטין לט] גופיה לא קדיש, ובבן חורין כ"ע מודים.

3 **והרמב"ן** תי' דכיון דלא תלתה נדרו לכשתאמר איני ניזונת ל"מ [ומה שבידה לענין איני ניזונת ל"מ לענין גירושין. ובקוב"ה [סח ה] הוכיח מזה דגדר 'בידו' הוה זכות מחמת שבידו מחמת הדין, ומה שבידו מצד אחר ל"מ]. אבל **הרשב"א** שם תמה על הרמב"ן.

4 **והרשב"א** תי' במה שאומרת איני ניזונת כאילו קונה עצמה, וכמו פדיון. וכל שלא אמרה הוה קנין חזק ביד הבעל. דומיה דמשכון שלכשיביא מעות. והשיטמ"ק הביא דהרא"ה חלק דלשון הגמ' דאין בידה, והרי בידה. וכתב דאפשר דל"מ כיון דאינה עומדת לכך.

5 ועוד יל"פ דמעש"י נחשב דשלבל"ע, אלא דמהני מדין 'בידו'. והא דמקצת הוה בידה לא מהני כלל.

6 ואף **תוס'** שם חלקו רק משום דהוה מעשה קטן, ולא משום דהוה דשלבל"ע.

מהני דכיון דקייף נחשב דלא אליס שעבודיה. וכיון דהגוף שלה וברשותה, לא אליס שעבודיה דבעל כיון דהוה רק לזמן. ובחי' ר' שמעון [שם] הוסיף דזכות המעש"י [של אח"כ] מונח עכשיו, ואינו התחדשות, ולכן לא נחשב דשלבל"ע. אבל כל מחוסר זמן הוה זכות מחודשת, והוה דבר שלא לעולם¹.

דף פו:

קונם מפקיע שעבוד

שאני קונמות דכי קדושת הגוף דמי וכו'. הרא"ש [ד"ה שאני] ביאר דלא אליס איסוריהו לתפוס פדיונם כיון דלא נאסר אלא על אדם א'. וכ"מ ברש"י כתובות נט: [וע' מש"כ בזה לעיל לה.]. ומבואר מדבריהם דדוקא קונם פרטי אינו מפקיע שעבוד, אבל קונם כללי, כיון דיש לו פדיון אינו מפקיע שעבוד [וע' בסמוך].

אבל השיטמ"ק [כתובות] הביא רש"י מהדו"ק דרב אשי ס"ל דקונמות כקדושת הגוף משום דסבר דאין מעילה בקונמות². אבל למ"ד יש מעילה בקונמות כיון דמעל יוצא לחולין, א"כ הוה קדושת דמים³. [ומבואר דאף בקונם פרטי יוצא לחולין ע"י מעילה, וע' בר"ן לעיל לה. ובמש"כ שם. ומש"ה נחשב קדושת דמים].

ורש"י [כתובות ע:]: כתב דקונם מפקיע רק מזונות דרבנן, אבל חיוב מזונות דאורייתא ל"מ להפקיע [ולא משמע משום אלמוה]. ותוס' [שם] הק' מסוגיין. [והאבנ"מ עב ב כתב ליישב דה"נ הוה קונם דרבנן ע' בסמוך].

ועוד כתב רש"י מהדו"ק [הו' שם] שאני קונמות דאלימא קדושתיהו כקדושת הגוף, ולכן דאדם אוסר דשלבל"ע⁴. [ועפ"ז למסקנא אי"צ להעמיד דאמר יקדשו ידיך לעושיהן⁵]. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר [בפי' הא'] דכי היכי דקדושת הגוף מפקיעי שעבוד, ה"נ יש להם ענין שאין בקדושה אחרת, שיכול לאסור דשלבל"ע⁶. [וצ"ב דמה שייכא למה שמפקיע שעבוד⁷, ומשמע דשייכא לחסרון אינו ברשותו⁸]. וכתב דלפ"ז אדם אוסר דשלבל"ע על חבירו בלשון קונם, וכרב יוסף [פה:], אבל לא מטעמיה.

וכן תוס' קידושין [סג. דה וידים] הביאו מסוגיין דקונמות כקדושת הגוף וחל בדבר שלא בא לעולם. וכ"כ הב"י [רד"ק עא] לפרש דעת הרמב"ם [יב י] דכתב דמהני כשהקדישה מעשה ידיה [הו' לעיל פה:], דקדושת הגוף חל בדשלבל"ע.

אבל הלח"מ [שם] הק' דאינו יכול להקדיש בהמה שתולד בעתיד, אא"כ היא כבר מעוברת [כדמבואר בתמורה כד:; וכ"פ הרמב"ם מעה"ק ספ"ו]. וכן ר"א מן ההר תמה וכי אדם מקדיש דשלבל"ע בקדושת הגוף, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון. ועוה"ק האחרונים דמבואר [קידושין סב:; יבמות צג:] דאף בתרומה וקידושי אשה יש חסרון דשלבל"ע, אף דהוה קדושת הגוף. [ואכמ"ל]. והש"ך [נה"כ לט"ז נט] תמה דרבא גופיה אית ליה [לעיל מז] גבי קונמות דאין אדם אוסר דשלבל"ע על חבירו. והאחרונים כתבו דמ"מ בעינן שיהא שייך עליו עכשיו כדי להקדיש. וקודם שנתעברה לא נחשב עדיין ברשותו כלל, ורק אחרי

- 1 ועוה"ק הקוב"ש [קצה] דהשמחרר שפחה לאחר, האדון עדיין יכול לחזור בו, א"כ אין לה זכות לעצמה כלל עדיין.
- 2 וכתב דבזה פליגי ת"ק ור' יוחנן ב"ג, דלת"ק יש מעילה בקונמות, ולכן לא מפקיע שעבוד. ולר' יוחנן ב"ג אין מעילה בקונמות.
- 3 דכיון דפקע ע"י דין מעילה, ע"כ אינו קנין הגוף. ובקובח"ע [נב] ביאר דע"כ דקדושתו תליא בדין ממון. [ואף דל"מ פדיון דקונם פרטי, וע"ע מה שהו' לעיל לה.].
- 4 וכתב אע"פ דלכשיבא לעולם אינו שלו עד לאחר זמן [משמע דכוונתו דיש חידוש יותר בלכשתתגרש].
- 5 [וכדעת הרמב"ם, ע' לעיל]. והשיטמ"ק הק' דא"כ לא הו"ל לאינטורי עד עכשיו.
- 6 וכע"ז הביא הקצות [קז ב] מדברי רש"י [פסחים ל:]: דאפשר להקדיש קדושת הגוף אף בדבר שאינו ברשותו.
- 7 [ובפרט לסברת הקצות דשעבוד הוה 'מעשה פדיון']. וצ"ל דקדושת הגוף לא תליא בבעלות ורשות לענין שימוש. ואף דהחסרון דשלבל"ע משום חסרון בעלות, מ"מ נחשב שייך עליו, ויכול לאוסרו.
- 8 וכ"כ השיטמ"ק ה"נ אליס לאתפוס דלשב"ע, דמה שמשועבד לחבירו אינו ברשותו, וה"נ דשלבל"ע אינו ברשותו. [ולצד דהטעם דקדושת דמים אינו מפקיע שעבוד הוא משום דחלק שעבוד הבע"ח אינו ברשותו [ע' בסמוך]. משא"כ קדושת הגוף חל אף על השעבוד דאינו ברשותו [כיון דאינו מתחלק]. א"כ יש דימוי בדבר].

שנתעברה נחשב שלו, אלא דיש עיכוב לדין הקדש. וכן חליפין, החפץ שהחליפו אינו ברשותו כלל, ואינו יכול לאוסרו.

ועוד כתב בשער¹ [ה' כ ד"ה ונלענ"ד לפרש] דכוונת הראשונים דמהני דוקא קונם פרטי כשעדיין לא בא לעולם, וסגי במה שהזכות למנוע השימוש מאחרים הוא ברשותו. ואף ההפך עדיין אינו בעולם, מ"מ נחשב שכח האיסור ברשותו, ויכול לאסור על אחרים¹. אבל קדושת הגוף למזבח לא חל בדבר שלא בא לעולם².

וכדברא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין וכו'. [האחרונים דייקו דמשמע דיש הפקעה על השעבוד, ולא רק שבפועל לא שייך גבייה. וע' לע' מו: ומז:]. והקצות [קז ו] כתב דאף דאביי פליג, וס"ל דלמפרע הוא גובה ולא חל השעבוד, אבל בגוף הידים לא שייך למפרע הוא גובה.

הקדש. פרש"י [כתובות נט:; ה' בראשונים כאן] דוקא קדושת הגוף [וכשר לקרבן³], אבל קדושת דמים לא מפקיע מידי שעבוד וכו'. ובתוס' [גיטין מ:]: ביארו דקדושת דמים יש לו פדיון, אבל קדוה"ג לא עדיף שעבוד מנתינת דמים [דל"מ להוציא לחולין]. והקצות [קז ו] הביא דהשעבוד הוה גדר פדיון, אבל בקובה"ע [נב] כתב דעיקר החילוק דכיון דהבע"ח יש לו בזה זכות ממון, אף הקדושה פוקע כשאינו שייך להקדש⁵⁴ [אבל קדושת הגוף לא תליא בזכות ממון. וע' מש"כ בזה לעיל כט.].

והאב"מ [עב ססק"ב, ובפור"י כאן] הק' דקונם פרטי פקע בכדי [וכמ"ש הר"ן כט. בשם רבינו יונה], א"כ האיק מפקיע מידי שעבוד. [וקונם כללי יש לו פדיון, ולא מפקיע שעבוד לדעת רש"י]. והאחרונים תי' דמ"מ כיון דחל קונם נפקע השעבוד, וממילא לא פקע הקונם. ולא תלי בנידון פקע בכדי. ועוד ביארו דכוונת רבינו יונה דקונם פרטי חל על זמן מסויים, ומעיקרא לא חל לזמן של אח"כ, ולא הוה דין פקע בכדי.

אבל דעת ר"ת [ה' בר", וכן בר"ן לעיל מו:; ובתוס' ושאר גיטין שם] דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד⁶ [במטלטלין]. [וכ"ז הרמב"ם ערכין ז יד, וע' ה"ה מלוה יח ז]. והראשונים הק' דבגמ' מפורש משום דהוה קדוה"ג. והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דלרווחא דמילתא הוכיח התלמוד כן, ולא תליא בקדוה"ג. והרשב"א [גיטין מ:]: כתב דכוונת הגמ' [כאן] קדושת הגוף, דחל הקדושה על גוף הידים [לענין מעש"י], ולא הוה דשלבל"ע בעלמא. דאילו חל רק כשיבוא, לא אלים לקונם להפקיע את זכות הבעל.

אלמוה לשעבוד

אלמוה רבנן לשעבודיה [כ"ה בגמ' כתובות, ומשמע ברא"ש דגרס כן אף כאן]. פי' רש"י [כתובות, והו' בר"ן ורא"ש כאן] דשויהו כלוקח. ובחי' ר"א מן החר כתב דאלמוה, דהוה לוקח לענין שלא יחול מיד, אבל שלא יחול לעולם לא. [וצ"ב].

ובפשוטו הוה לוקח על גוף הידים, ויל"ד האם הוה בעלים גמור, ועי"ז הוה מעש"י שלו. או רק דין למנוע שהאיסור לא יפקיע שעבוד. והחזו"א [אה"ע עא כד] הק' וכי יש בתורה פרשת שעבוד

- ועד"ז כתב הגר"ח [סטנסל קצו, ה' בגר"ז נזיר סב:]: ע"פ הספרי זוטא דאדם אוסר שלו על אחרים, והוה דין איסור חדש, ואי"צ לחול על החפץ. [אבל קדושת הגוף בעלמא ל"מ].
- [וכ"מ בקושיית ר"א מן החר הנ"ל]. ועוד כתב בחי' חת"ס [פה]. דמדברנן אלמוה לקונם שיחול על דשלבל"ע, דהא אפי' שעבוד חל על דשלבל"ע. אבל מדאורייתא ל"מ, ולכן לענין קרבן אינו מקריב, דהוה חולין בעזרה.
- והאחרונים ביארו דל"ד חל הקדש אף בלא הפקעת שעבוד, ע"י שינוי רשות. אלא דא"כ היה פסול כדין גזול, קמ"ל דכשר.
- ומש"כ תוס' דלא עדיף וכו', לסימן בעלמא.
- וכן מבואר ממש"כ רש"י מה"ק [הנ"ל] דכיון דיוצא לחולין ע"י מעילה נחשב קדושת דמים. ואף דל"מ פדיון.
- ותוס' [גיטין שם, וכן השיטמ"ק כאן בשם שיטה] הביאו דהק' דאי חשיב ברשותו, אפי' קדושת דמים תפקיע. ואי לא חשיב ברשותו אף קדוה"ג לא חל, דבעינן דומיה דביתו. [ומבואר דהבין סברת רש"י דקדושת דמים אינו חל על [חלק] המשועבד [דאינו ברשותו], ולכן ל"מ להפקיע]. אמנם דעת רש"י [פסחים ל, ה' בקצות קז ב הנ"ל] דבקדושת הגוף לא דרשי' ברשותו.
- כ"כ הרשב"א [גיטין מ:]: בשם ר"ת דמטלטלין ברשות הקדש, ומחוסר גוביינא. אבל קרקע הוה כגבוי, ולא חל הקדש, דדרשי' מה ביתו שלו, וחלק השעבוד אינו שלו [וציין לב"מ ז], והא [דערכין כ:]: דמוסיף עוד דינר איירי בקרקע. ועי"ש ברשב"א דחלק. [אבל דעת הרמב"ם [שם] דאף בקרקע מפקיע מידי שעבוד, אלא אם בא אחר ופודה, גובה ממנו].
- והחזו"א הק' דל"מ הפקר ב"ד שיחשב קנין דאורייתא [למנוע שעבוד] אלא בדבר דשייך קנין מדאורייתא.

אליהם. ולמש"כ רש"י דהוה לוקח הק' דל"ש קנין בגוף הידים [ע' מש"כ בע"א]. ותי' דחכמים הקנו לבעל את המעש"י קודם שבאו לרשותה, וזוכה מדין הפקר ב"ד, ואינו מכוחה כלל.

ובפשטותו [אף למסקנא] איירי דאמר לכו מגרשה [וכגמ' פה:], אבל הרשב"א [שם] כתב דלמסקנ' אי"צ להעמיד דאמר לכו מגרשה, אלמנה וכל היכא דמשכח רווחא חייל. וכן דייק הב"י [ס"ס רלד] מפסקי הרא"ש והרמב"ם [שלא כ' לכו מיגרשה], וכ"כ הגר"א [שם קל], וצ"ע ע' תוס' [כאן]. ומשמע דגדר התקנה שהפקיעו את הקונם לזמן, דאילו קנה זכות כלוקח, האיך יחול אח"כ.

ר"ן ד"ה ועוד. וא"ת, הדרא קוש' כיון דהשתא לא חייל וכו'. וי"ל כיון דמדינא חייל וכו' אבל נתגרשה כאילו חייל מעיקרא וכו'. [ולצד דל"מ כלל כשמקדיש מעכשיו, וה"נ איירי שמקדיש כשיבוא, כוונת הר"ן דמדינא היה יכול להקדיש. אבל לראשונים הנ"ל אף כשמקדיש מעכשיו, אלמנה ועכבו שחל לאחר זמן, וע"כ דחל מעיקרא כלפי זה. וע' לשון התוס']. ובשיטמ"ק [פה. בשם ר"ץ] כתב דאף דאלמנה, מאחר דראוי לחול חשב' כאילו חל.

והקוב"ש [קובה"ע סח ה, כתובות שם, פסחים קלז] כתב לבאר דלא אלמנה רבנן בכדי, אלא כי היכי דלא לקדוש מהשתא. וקנין האלמנה מתחדשת רק בשעה שאוסרה. אבל כל זמן דלא הקדיש יש לו כח להקדיש, דעדיין לא חל התקנה שאלמנה, אף דבפועל אינו יכול להקדיש.

והשער"י [ה' כ ד"ה וכן נראה] ביאר דכל החסרון בדשלבל"ע הוא משום דעכשיו קנין האישות הוה עולמי, והגירושין הוה חידוש. משא"כ אלמנה, אינו חידוש זכות, אלא דאף מעיקרא לא אלמנה לענין אח"כ.

אלמנה בבע"ח - ותוס' [כתובות שם ד"ה קונמות] הק' א"כ כל אדם יפקיע כל ממנו מבע"ח ע"י קונם. ותי' דלאו דוקא שעבוד דבעל אלמנה, וה"ה שעבוד דבע"ח¹. והא דמבואר בכתובות [סו:] דפרסו על המת והפקיעו לשעבוד, ולא אמרי' אלמנה, בדבר הנאסר על כל העולם ליכא למיחש. והר"ן [לעיל מו:] הביא בשם ר"ת דקונם כללי מפקיע שעבוד [ולשיטתו דקדושת דמים מפקיע], אבל בכל קונם פרטי אלמנה רבנן לשעבודה.

אבל הראשונים דייקו לשון רש"י [כתובות שם] דמשמע דדוקא בבעל אלמנה, ושווהו כלוקח גמור. ולפ"ז הדרא קו' דיכול להפקיע מהמלוה ע"י קונם. והרא"ה [בשיטמ"ק שם] כתב דאם אסר נכסיו רק לבע"ח, בי"ד יורדין לנכסיו ומוכרין לאחרים ונותנין לזה². ואם אסר לכל העולם³, בי"ד כופין אותו להפקיר נכסיו על תנאי שיוכל לזכות רק בחובו [וע"ע מש"כ בזה האבנ"מ עב ב]. והאחרונים כתבו דהיינו כשאסר בלשון 'נכסי', אבל אם אסר דבר מסויים, אסור אף כשיצא מרשותו. והריטב"א [שם] כתב דמשמתנין ליה עד דמיתשיל על הנדר. ואפי' אם נדר ע"ד רבים, יש לו התרה משום פריעת בע"ח מצוה.

והרמ"א [ק"ז ז] הביא מח' האם אלמנה כשאוסר נכסיו על בע"ח, וכתב דאף לדעת תוס' היכא דאסר לכו"ע חל קונם [וכמ"ש תוס' דלא אלמנה היכא דאסר אכו"ע, גבי פרסוה אמיתנא]. והקצות [ק"ז ה] חלק דכה"ג הוה קונם כללי, וקונם כללי הוה קדושת דמים ולא מפקיע שעבוד⁴. ובהג' ברוך טעם חלק דכיון דאסר 'נכסי', בעודן ברשותו, אינו קונם כללי. אבל הביא מדברי הראשונים [בשיטמ"ק שם, וכן מאירי ב"ק צ] דאף כשאוסר כשיצא ברשותו מפקיע שעבוד. וכתב דצריך להסביר כיון דשם איסור הקונם מפקיע שעבוד, אף כשיש פדיון [וצ"ב].

והא דאיתא בכ"מ דכיון דמשעבדא ל"מ קונם [לעיל טו: פא; כתובות ע:], ע"פ מסקנת הסוגיה דהכא כוונת הגמ' דאלמנה רבנן לשעבוד. וכ"כ הראשונים בכ"מ. אבל המהרי"ט [א ה] וט"ז

1 [ויל"ע דכיון דתליא בזכויות, יש להם כח לעכב הזכות. אף דלא מצאנו כע"ז בדאורייתא].
והחז"א [שם] הק' מה שייך ע"ז אלמנה, דלא מצאנו שעשוה לוקח. ודוחק דהקנו [למלוה] להיות לוקח גמור לשעה שהלוה אוסר [או שהפקירום]. וכתב דאם קונם מפקיע מידי שעבוד רק מדרבנן ניחא בפשטות, אבל ל"מ כן בתוס' ורמב"ם.

2 והאבנ"מ [עב ב] כתב דתליא האם אסור חליפי קונם [ע' לעיל מז:]. והמגיה חלק דכשהחליף אחר לכו"ע שרי.

3 [אמנם כשאסר לכל העולם קשה אף לדברי התוס'].

4 והנתיבות תי' דאיירי באסר בלא התפסה, וכצד במשנ"ל [הו' לעיל לה]. דאין מעילה בקונם בלא התפסה, וה"ה דלא יהני פדיון.

[רלד סג] כתבו דהא דאמר' בסוגיין קונמות מפקיעין מידי שעבוד, היינו דוקא היכא דיכול לסלקו בזוזי. אבל שעבוד תשמיש וכדו' דאינו יכול לסלקו בזוזי אף השעבוד אינו מפקיע. [וכ"כ הלח"מ] [אישות יב כג] דדוקא גבי ממון אמר' דמפקיע שעבוד]. והקצות [ק"ז ו] האריך לחלוק.

אבל הרמב"ם [נדרים יב י] כתב דאע"פ שאמרו מפקיעין מידי שעבוד, עשו חיזוק לשעבוד הבעל מפני שהוא מדבריהם. ומשמע דלא אלמוה לשעבוד דאורייתא. והאב"מ [עב ב] הק' דמבואר לעיל דאף שאר שעבוד לא אלמוה. והאב"מ כתב להעמיד דבסוגיין הוה נדר דרבנן, דאיסור בדבר שאין בן ממש הוה דרבנן [כדלעיל יד.], וה"נ אסר את המעש', ולא ידים לעושיהם. ורק בזה קונם מפקיע שעבוד, ואלמוה. והאחרונים האריכו בזה [ע' ח' ר' שמואל יג].

והרמב"ם [אישות יב כג] כתב דיכול לאסור עליה נכסיו, ותהא נזונת ע"י אחר. והר"ן [שם לא: בדה"ר] הק' מהגמ' [שם], וכתב דדעת הרמב"ם דאלומי שעבודא דבעל ולא שעבודא דאשה. והסוגיה [ע:]: כת"ק [דר"י ב"נ] דסוגיין דמדינא קונם אינו מפקיע שעבוד.

סבור שנדרה בתו

נדרה אשתו וסבר שנדרה בתו וכו' הר"ז יחזור ויפר. פי' הראשונים דהפרה בטעות לא הויה הפרה. ובגמ' מבואר דילפי' לא מגזיה"כ דאותה דוקא [והרא"ש כתב דרש' 'את נדרה' דוקא]. והקרא' הק' תיפו"ל דהוה הפרה בטעות, ובכל התורה מעשה בטעות ל"מ. ותי' דאירי כה"ג שאומר שרוצה להפר אף לבתו. ועוד הק' הקה"י [מג] דהיכא דהיפר לבתו, אין כאן 'מעשה הפרה' כלל לנדרי אשתו [ואין כאן פה או לב]. והעמיד דאמר [לאשה שלפניו] מופר ליכי, אלא שסבר שמיפר לבתו. ואף דיש בזה טעות בלב, מ"מ כיון דאף אילו היה יודע לא היה עושה, אבל הכא רוצה בהפרה.²

אבל השיטמ"ק [בשם רנב"י] כתב דקמ"ל דהפרה בטעות לא הויה הפרה, שאילו היה יודע לא היה מיפר.³ [ומשמע דאף לזה בעי קרא]. ושמעתי לפרש ע"פ מש"כ האחרונים [שער"י ה כא וגרנט, ה' לעיל כא: וכה:]: דמדינא נדר טעות הוה נדר, דחלות הנדר חל ממילא [וכחליצה, דנחשב דהתורה אוסרת ע"פ דיבורו], אלא דילפי' מגזיה"כ דנדרי שגגות. א"כ י"ל דבהפרה ליכא דין נדרי שגגות ול"ש טעות ותנאי.⁴

יחזור ויפר. הרשב"א כתב דמיפר אפי' לאחר כמה ימים [שהרי לא נחשב שמיעה]. והעירו דלדד דאינו מיפר בלא שמיעה [עב:], תיפוק ליה דלא שמע את הנדר, ומה ס"ד דיהני הפרה. [ואפשר דמקצת ידיעה סגי, ע' לק' פז:].

ר"ן ד"ה למימרא. אפי' מאן דמקיש, דוקא להאי קרא, דלאו היקש הוא אלא סמיכותא בעלמא.⁵ [וע' מש"כ לעיל עט. בדן הפרה בלב].

בא"ד ואפשר ד'לה' דכתיב בהקמה דרש' וכו'. והרש"ש ציין דכ"ה בספרי.

ואף בהקמה ילפי' גזיה"כ 'לה' דוקא. ועוד כתב הרא"ש [לע' עב: ועה:] דל"מ הקמה קודם שנדרה, דאולי לא ירצה, והוה הקמה בטעות. [והאחרונים נקטו עפ"י דה"ה דל"מ הקמה בלא שמיעה]. דכל שלא נתברר לו הנדר לא יחשב 'לה' דוקא.

אבל בשו"ת הרשב"א [ה ריז, ה' בשו"ע רלד כב] פסק דאם טעה בלשון, וסבר שאינו לשון הקמה, ושוב היפר, מ"מ הוה הקמה [וק"ו משותק ע"מ למיקט]. ובפשוטו מבואר בדבריו דהקמה בטעות הוה הקמה, והאחרונים הק' דמהני שאלה בהקמה [לעיל סט.], והר"ן [לעיל עח:] כתב דע"י שאלה נחשב נדר טעות, ובמידי דחל אף בטעות ל"מ היתר חכם. ושמעתי לפרש דהרשב"א איירי דבשעת הקמה היה רוצה את הנדר, אלא שסבור דאינו 'לשון הקמה'.⁶

- 1 [ויל"ל דזה כוונת השיטמ"ק [בשם רא"ם] שכתב דאפי' שדעתו היה על שניהם].
- 2 ובסבור שנדרה בקרבן או בתאנים י"ל שמיפר לנדר זו. [ואפשר דאף כשמע הנדר, וסבור שנדרה בתו, והיפר 'לנדר זה' מהני].
- 3 ובשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דיש אדם מקפיד בנדרי אשתו יותר מבתו וכו'.
- 4 [אמנם רע"א הוכיח דשייך תנאי בהפרה [ע' לעיל עב:]: [ודוחק דילפי' לה מדין 'אותה דוקא'].
- 5 [אבל הרש"ש ציין דדעת תוס' [סוכה לא] דפסוק א' הוה היקש. וכן 'ו' מוסיף נחשב היקש ולא סמיכות].
- 6 ובזה הרשב"א הביא ראייה משותק ע"מ למיקט, ואף דרוצה שהנדר יעמוד עכשיו, ולהפר אחר זמן. מ"מ הוה חלות הקמה. [ועדיין קשה שהרי לא רצה 'חלות הקמה'. ועפ"י מהני שאלה בהקמה רק כשמתחרט ש'אינו רוצה' בנדר, ולא רק שמתחרט מחלות ההקמה].
- 7 ועוד י"ל [ער"ז] דמעשה שתיקת יום שמעו הוה מעשה הפרה, אף דאינו רוצה את הנדר כלל. וכן מעשה 'לשון הקמה'. אבל היכא דהיה 'טעות' [דע"ד כן אינו רוצה הקמה] לא נחשב מעשה קיום. [ויל"ד עפ"י היכא דסבר שהפר, שלא יחשב שותק ע"מ למיקט].

דף פז.

והא גבי קרעים וכו'. ופי' הראשונים מ"ש דלא דרשי' על דוקא. אבל בשיטמ"ק [בשם רא"ם] כתב אע"ג דההיא דברי קבלה, כל דתקון רבנן כעין דאורי' תקון. [משמע דקו' הגמ' מסבאר, אמאי לא בעינן מעשה בכוונה].

דכתיב על על. ואמרי' דעל לאו דוקא. והרא"ש כתב דבעי קריעה על כל מת. [משמע דכשמתו ב' מתים צריך לקרוע ב' פעמים. אבל במ"ק כו: מבואר להדיא דסגי בא'. וצ"ל כוונתו דבעי שיתייחס הקריעה למת, וקמ"ל דאף בטעות נחשב שנתייחס למת].

ל"ק הא בסתם הא במפרש. דהברייתא איירי דאמרו לו סתם, משמע דלא איכפת לן דטעה במחשבתו, כיון דלא פירש בפה. כ"מ ברא"ש ור"ן. אבל בתוס' משמע דסתם היינו כשנתכוון לשם מי שהוא². וכן דייק הג' הב"ח מהמפרש. והב"ח וט"ז [רלד לא] הביאו דכן משמע בטור [שם]. [והב"ח הק' דבהלכות קריעה י"ד שמ משמע בטור דמהני אם לא אמרו³].

הנמוק"י [מ"ק טז. בדה"ר, הו' בש"ך שמ לח] כתב דאם קרע, ולא היה יודע איזה מת, ואח"כ נודע לו מהני, דיב בריירה⁴.

תוך כדי דיבור

רב אשי אמר כאן תוכ"ד וכו'. הר"ן כתב דקאי בין אקריעה ובין אהפרה. [אבל לגיר' הב' ברא"ש י"ל דקאי רק אקריעה].

והאחרונים העירו אמאי מהני תוכ"ד בקריעה, דהרי לא המשיך מעשיו, ולא דמי לכל מקום דמהני חזרה תוכ"ד, או לפרש דבריו. והכא סיים מעשיו, אלא שמיוחס הקריעה למת שמת אח"כ⁵. והוכיחו מזה האחרונים [דברי יחזקאל כז ז] דשיעור תוכ"ד נחשב 'זמן אחד', ועי"ז נחשב דהקריעה היה בשעת צער. [וכ"ה לשון היד רמ"ה ב"ב קכט:].

והאחרונים הביאו ראיה ליסוד דתוכ"ד נחשב 'זמן א' ממשי"כ התרי"י [יבמות לג. ד"ה שחתך] [לענין איסור חל על איסור] דזמן מועט [והריטב"א שם כתב דהיינו תוכ"ד] נחשב כבת א' [ובב"א אחע"א]. וכן ריצב"א [בתוס' כתובות ל: ד"ה לא] כ' דלענין קם ליה בדרכה מיניה נחשב בת א'.

ומ"מ יש בזה חידוש דבפשוטו מצוות קריעה הוה 'מחמת הצער', והרי לא היתה מחמתו. [וי"ל דכיון דהצטער וקרע, מהני אף שנתברר דהיה הצער טעות, כיון דהושלם ידיעתו בשעה זו]. והאחיעזר [ב כה ח] כתב דבסוגיין מוכח דגמר המעשה לאחר תוכ"ד [ואף דבקריעה ל"ש חזרה, מ"מ האבילות והחלטת הצער בליבו הוה אחר תוכ"ד, ומלכך מהני כשנודע מיד אמיתת הדבר].

וכן ילה"ק גבי הפרה, דמבואר בראשונים דסגי שנודע לו תוכ"ד, ועי"ז מהני הפרה הראשונה [דאילו אמר להדיא דהיפר אדעתא דהכי, אמאי לא יהני מכאן ולהבא דהוה הפרה חדשה. אמנם השיטמ"ק [בשם הריטב"א] העמיד דאמר תוכ"ד לבתי אני מיפר⁶]. והאחרונים הקשו האיך יחשב המעשה הראשון להפרה, הרי היה בטעות, ומה מהני שהושלם ידיעתו אח"כ [וכי אם עשה מעשה באונס או מתעסק או איתקל מילולי, יהני שיחשב תוכ"ד שרוצה⁷. וכע"ז כ' בחי' ר"א מן ההר] [ליישב לדעת הרמב"ם, ע' בסמוך] דבהפרה ל"מ תוכ"ד, כיון דתליא בדיבור. ול"מ עד שידע אמיתת הנדר. ודוקא בקריעה מהני שידע תוכ"ד, כיון שעשה המעשה כראוי, אלא שטעה במחשבתו. והואיל ונודע תוכ"ד הרי הוא כמי שלא טעה במחשבתו.

הרמב"ם [יב כא] הביא את המשנה כצורתו. והלח"מ הק' אמאי לא הביא תירוצי הגמ' דמהני סתם ותוכ"ד. והב"י [רלד] כתב דהרמב"ם מספקא ליה האיך קיי"ל, ולכן סתם

1 בשאר קרובים [אבל דעת ר' יהודה דבאביו בעי קריעה בפנ"ע. ולא קיי"ל הכי].
2 ובשיטמ"ק [בשם שיטה] הביא י"מ דהמשנה קאי בסתם [ול"מ], והברייתא במפרש על כל מי שמת.
3 והט"ז הק' עוד אמאי שבק הטור דעת אביו הרא"ש. וכתב דס"ל לטור [דלסברת הרא"ש] דרב אשי פליג, וס"ל דל"מ סתם היכא דלא אמר להדיא. אבל אי איירי דנתכוון סתם לא פליג רב אשי.
4 [וצ"ב אמאי תליא בביררה, הרי לא התנה שהמעשה יהא ע"פ העתיד, שהרי טעה].
5 והנמוק"י שם כתב דכמו שיכול לחזור תוכ"ד של עדות, ה"נ יכול לומר אין רצוני שיהא קריעה אלא על זה.
6 וצ"ל דאיירי בלשון שמברר דבריו, ועי"ז מהני הפרה ראשונה. ולא שחזר והיפר.
7 וצ"ל דהפרה בטעות הוה ג"כ 'מעשה הפרה', אלא דיש תנאי 'אותה' דוקא. ומהני שאח"כ הושלם. א"נ הוה הפרה ע"פ הרצון שבשעת ידיעה, ומהני הרצון כיון שהמעשה הפרה עדיין קיים.

לחומרא. והלח"מ הק' דמ"מ היה לרמב"ם להביא דהוה ספק. וגבי קריעה הרמב"ם [אבל ח ח] חילק בין תוכ"ד, ולא הביא לחלק בין סתם למפרש. והכס"מ כתב דס"ל דרב אשי פליג [דאף סתם לא מהני], ופסק כרב אשי. והלח"מ [אבל] הק' מ"ש קריעה מנדרים, דהחמיר כשניהם [לב"י]. [וכתב ד"ל דבקריעה דרבנן היקל, ואילו נדר דאורייתא החמיר, ודוחק].

והלח"מ [נדרים ושיטמ"ק בשם ר"ץ] כתב דאף גבי נדרים ס"ל הרמב"ם כרב אשי, ולא הוצרך לכתוב דתוכ"ד מהני, והרמב"ם [שבועות ב יז] פסק דמהני חזרה תוכ"ד בשבועה. [והשלמ"נ כת' ד"ל דמקורו מסוגיין]. אבל בחי' ר"א מן ההר כ' דהרמב"ם ס"ל דתי' רב אשי קאי רק אקריעה, אבל בהפרת נדרים ל"מ תוכ"ד, דתליא דביבור וליכא מעשה הפרה.

ר"ד ד"ה והלכתא. ולא ידענא מ"ש הני וכו'. ותוס' [ב"ב קכט: ד"ה חוץ] כתבו דיכול להיות שהוא גזיה"כ. אבל הני דחמירי, אינו עושה אלא בהסכמה גמורה. אבל רשב"ם [ב"ב קל]. כתב דהוה חומרא דרבנן, משום לעז ממזרות. ובשר"ת הר"ן [מג הו' בב"י אה"ע קמד, וחלק"מ לח מה, מט ב] האריך לחלוק דמדאורייתא לא מהני חזרה בע"ז.

בא"ד לא בגמר דעתו הוא עושה, ודעתו שיכול לחזור וכו'. ומבואר בר"ן דהא דתוכ"ד דכדיבור הוה סברא שדעתו שיכול לחזור. והאחרונים הק' האיך מהני דעתו לחזור גבי קריעה. והדברי יחזקאל [שם] כתב דע"כ אף לר"ן עיקר הטעם משום דנחשב זמן א' [וכנ"ל]. וביארו דאף דהוה זמן א', מדינא לא מהני חזרה, כיון דהמעשה נעשה בגמ"ד, לא מהני חזרה בעלמא לסתור, אף עדדיין לא חל. ולכן הר"ן הוסיף סברא שדעתו לחזור.

והריטב"א כ' טעם חזרה תוכ"ד, דחכמים אמרו שכדי שיעור זה רחושי שפותיה דבור הראשון, וכאילו עדיין מדבר.

בא"ד בשם ר"ת דתוכ"ד תקנת' דרבנן משום תלמיד הלוקח וכו'.³ [ע"פ הגמ' נזיר כ: תו לא שבקת רוחא לתלמידא וכו']. והאחרונים [דברי יחזקאל כז ג, קוב"ש ב"ב תלא] דייקו דמשמע דמיד סמוך למקח יכול לחזור מדינא⁴ [דאל"כ מה הפסיד, כיון דנגמר המקח א"א לחזור], והתקנה הוא שיכול לחזור אחר שאמר שלום, ומהני חזרה מיד לאחר השיעור תוכ"ד⁵.

והרמב"ן [ב"ב שם] כת' בשם הראב"ד דכיון דאמר' [ברכות יד.] הקורא את השמע שואל מפני היראה⁶, תקנו שלא יהא הפסק בשום דבר.

ותוס' [ב"ב קכט: ב"ק עג:] הק' א"כ אמאי מהני לקריעה, דלא שייך האי טעמא. ותי' דלא פלוג רבנן [וכ"כ הרמב"ן ב"ב שם]. אבל הדברי יחזקאל כתב לפרש דמדאורייתא תוכ"ד הוה זמן א', אף לר"ת. אלא דאפי' הכי מדינא לא מהני חזרה [דהמעשה הראשון עדיף, ולא מהני החזרה], ולכן הוצרכו לתקן. [ומדברי הראשונים בדעת ר"ת מבואר דלא כן, וצ"ע].

ותוס' הק' דמהני גבי דינים דאורייתא, מנחה מהשעורים [מנחות קג], וכן גבי שבועות העדות [שבועות לב]. וכע"ז הק' האחרונים דמבואר בכ"מ דמהני צירוף עדות תוכ"ד, וכי נימא דמדאורייתא נבעי שיעידו כולהו בב"א. והאחרונים כתבו ליישב דבכל הנך לא הוה 'חזרה', אלא לפרש, ובזה סגי בהא דהוה זמן א', ואי"צ לתקנ"ח.

בא"ד ולא ניחא לי וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת. ודעת ר"ת דהוה למיגדר מילתא [יבמות ז], [וכ"כ השיטמ"ק בשם שיטה⁸]. [ויש כח ביד חכמים לתקן תקנה קבוע, למיגדר. והר"ן פליג ע"ע לקמן צ: דנח' בזה הר"ן והתוס'].

- 1 והכס"מ [שבועות] כתב דבכה"ת תוכ"ד כדיבור. והגר"א [רי ז] הוסיף לציין לעי' כג: גבי מודעא, דלרמב"ם תליא אם זכר התנאי תוכ"ד.
- 2 והביאו סמך לזה, דמבואר [נזיר ט.] דלדעת ב"ש דהקדש טעות הוה הקדש, ה"נ ל"מ חזרה תוכ"ד, דהוה רק כנדר ופתחו עמו.
- 3 ותוס' ב"ק עג: הוסיפו דאם אינו משיב נקרא גזלן כדאמר' [ברכות ו:].
- 4 והדברי יחזקאל ציין דנח' בזה הרשב"א והרמב"ם [ע' בסמוך].
- 5 ובקוב"ש ציין דבפשוטו נח' בזה בגמ' [נזיר כ:].
- 6 וצ"ב אמאי שייכא התם לשיעור זמן ההפסק. ועוד חזרה בתוכ"ד אינו משום 'דין הפסק', אלא דכבר עבר הזמן.
- 7 [ובעמודי אור צט חידש עוד דעדים שהעידו שקר נפסלו רק תוכ"ד אח"כ. והאחרונים האריכו בסוגיה דב"ק עד, ואכ"מ].
- 8 והוסיף דבד' אלו לא רצו לקתן לעקור הדין קלקול העולם

חוץ ממגדף. השיטמ"ק [בשם רא"ם] הק' מה ס"ד דיהני בזה חזרה תוכ"ד, ומ"ש ממחלל שבת ועריות דל"ש חזרה תוכ"ד. ותי' דכיון דתליא בדיבור [כן תוקן לפניו]. והקוב"ש [ב"ב תל] כתב דגבי מגדף אם לא חישוב בליבו אין כאן מעשה איסור כלל, דהדיבור הוה רק גילוי מחשבתו [וביאר בזה כוונת הגמ' סנהדרין סה שאני מגדף דישנו בלב]. וכן קנין עיקר הקנין ע"י המחשבה דגמר ומקני, ועי"ז מהני המעשה משיכה.

והקצות [כח ח] הביא בשם אחיו להסתפק האם בדבר דהוה לשעבר מהני חזרה תוכ"ד¹. [וכ"כ החת"ס י"ד יא ואר"ש נחלות ד דל"מ חזרה תוכ"ד בדבר שעבר]. והקצות הביא דמהני חזרה, דבמגדף לולי החומרא שבדבר היה מהני תוכ"ד, אף דהוה לשעבר. ובהג' **טל תורה** דחה דמגדף הוה ענין קללה, דהוה להבא. [ויל"ד בסמוך כשמקבל עליו ע"ז].

ועובד עו"כ. פי' הר"ן שעשאו אלוה, וחזר בו תוכ"ד. וכ"כ תוס' [ב"ב קכט: ד"ה חוץ] בשם ר"י. אבל רשב"ם [שם] פי' אם התפיס או הקצה דבר לע"ז. ופי' תוס' והרמב"ן שם כוונתו שהתפיס למסור לע"ז ש' שנים [כדאמר' תמורה כח: דאין מוקצה לע"ז אלא ז' שנים].

ומקדש. הרשב"א [קידושין נט:]: הק' בהא דאיתא דהמקדש מעכשיו ולאחר ל' הוה ספק תנאי ספק חזרה, הא ל"מ חזרה בקידושין². ותי' דאייירי שאמר כן קודם נתינה. והביא י"א דהוה רק כעין חזרה, וכתב דאינו נכון. ומבואר בדברי הרשב"א דל"מ חזרה בקידושין אף בלא הפסק כלל. אבל הב"י [אה"ע לח ב] כתב דדברים אחדים בלא הפסק כלל, רישא אסיפא סמין³. והב"ח שם הק' דגבי מגדף ל"מ אף בלא הפסק. ולכן כתב לחלק בין תנאי לחזרה.

בפיה"מ לרמב"ם ורע"ב [תמורה ה ג] הביא דתוכ"ד כדיבור דמי חוץ ממקדש ומימר ומגדף ועי"ז ומקדש ומגרש⁴. וכן תוס' מנחות [פא:]: הביאו מסוגיין דמי שהקדיש אינו יכול לחזור תוכ"ד, וביאר כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכ"ד הרמב"ם [מע"ה ק טו א] דל"מ חזרה תוכ"ד בהקדש⁵. והש"ך [רנה ה] והמשנ"ל [שם] תמהו מהגמ' בב"ק [עג.]. ובמשנ"ל כתב דהוה מח' הסוגיות [עי"ש]. וע"ע קצות [רנה ב] דהאריך בזה.

והט"ז [אה"ע לח ב] כתב דה"ה בקנינים, דהוה ע"י מעשה ל"מ חזרה תוכ"ד⁷. והאבנ"מ [לח ב] תמה דמפורש ברא"ש [ב"ב ח ה], וכ"פ בשו"ע [ח"מ קצה ז]. אמנם הב"י [שם] הביא הג' מיימוני [מכירה ה] שכתב שיש לבעל דין לחלוק בזה.

דף פז:

וחכמים אומרים, מה הפרה מה שהיפר הפר. הר"ן הביא מהך גירסא דלכו"ע מהני הפרה במקצת, וכ"כ הר"ן במשנה בפ' הא'. [והר"ן הק' ע"ז מהתוספתא]. אבל הרשב"א כתב לפרש [ע"פ התוספתא] דלר"ע ל"מ הפרה במקצת כלל, ובזה פליגי חכמים דמהני הפרה במקצת⁶. [והרמב"ם יג י] פסק כגירסא זו דמהני הפרה על המקצת, ויל"ד האם ס"ל דכ"ד ר"ע וכו', או דפסק כחכמים דפליגי, וכרשב"א].

והשיטמ"ק [בשם שיטה] הק' אמאי לא אמרי' דנדר שבטלה מקצתו בטלה כולו. [והר"ן [לעיל כז]. כתב דכיון דבעל מיגז גיז ל"ש בטלה מקצתו. אבל השיטמ"ק נקט דלמסקנא [נזיר כא] בעל מעקר עקר]. והביא לתרץ דדוקא בהיתר חכם, דהוה ע"י חרטה ומפורסם דעוקרו מעיקרא. אבל

- שמי שמעיד עדות שקר לא נפסל תוכ"ד, דעדיין יכול לחזור בו.
- ומשמע מדבריו דנתקשה רק במקום חזרה, אבל כל תנאי מהני אף אחר המעשה בקידושין. [וכב"ח].
- דברמב"ם [אישות ה ד] כתב דתנאי קודם למעשה ל"מ, כיון דהקדים המעשה, אפי' תוכ"ד. והטור הק' דתיפוק ליה דל"מ חזרה תוכ"ד בקידושין.
- והרדב"ז [מע"ה ק טו א] הק' דמקדש לא קתני, וכתב דאין למידין מן הכלל [עירובין כז.], א"נ קאי בחולין, ובהקדש לא מיירי. דק"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. א"נ משום חומרא דהקדש. והמהר"י קורקוס הביא דר"ג מקדש, וכן גירסת תוס' מנחות.
- ובספר הישר כתב דה"ה לכל דבר התלוי בדיבור מה"ת [ל"מ חזרה תוכ"ד]. וקריעה לאו מה"ת.
- והקריית ספר כתב לפרש דכיון דהקדש חל במחשבה [וצ"ב דהכא נתכוון להחיל במעשה, ועוד וכי ל"ש חזרה תוכ"ד במחשבה].
- וכ"כ המקנה [קו"א מט ב], וכן בהפלאה [קו"א כז ט], וחלק עליו האבנ"מ [כז ט].
- וביאר דמה שאמרו מה הפרה וכו' אינו בונה על הודעת בר פלוגתיה אלא על הסכמת דברי עצמו.

בעל בלא חרטה אינו מפורסם שעוקרו. ואע"ג דקיי"ל מעקר אינו עקירה מפורשת¹. [וכתב ע"ז ולא ידעתי להתבונן יפה מה בכך]. ועוד תי' דהא דנדר שבטלה מקצתה ילפי' מדכתיב יקימנו.

ר"ן ד"ה אמר רבא. עד שתאמר שאני טועמת לכל א'. הרש"ש [צ.]. דייק דמשמע דאם אמר קונם שאיני טועם תאנים ואיני טועם ענבים הוה ב' נדרים. והמהר"ט [א סח] כתב דבאופן של כלל ואח"כ פרט, דכיון דכבר אמר 'אלו' ושוב הזכיר כל הפרטים, הוה יתור ומהני אף לר"ש. וכע"ז כ' המחנ"א [שבועות ט].

אבל הרש"ש דייק מלשון הרא"ש [במשנה] דדוקא אמר קונם שאיני טועם.

איני יודע שיש מפירין, יפר. פי' הר"ן דלא מיקרי יום שמיעה [וכ"כ שא"ר]. אבל הרא"ש [עט]. כתב דשתיקתו לא הוה קיום, כיון דלא ידע שיכול להפר. [ומבואר דאף שותק ע"מ למיקט הוה ע"פ ידיעתו, וע' מש"כ בזה לעיל עט].

אבל איני יודע שזה נדר. משמע בר"ן דסבור שאינו יכול להפר. וכ"כ בתוס' [מכת"י עט]. דלא ידע שנחשב עינוי נפש. אבל השיטמ"ק [עט. בשם ר"ן] כתב דלא ידע דחשוב נדר שצריך הפרה [והרא"ש עט. הביא שניהם].

ר"ן ד"ה ר"מ אומר לא יפר. איכא מ"ד [כ"כ השיטמ"ק בשם שיטה ורא"ם, ולעיל עט. בשם ר"ן], לא יפר היום דלא מקרי יום שמעו [וכדמבואר בגמ' דסברת ר"מ דל"מ מקצת ידיעה, ע' בר"ן בגמ']. וילה"ק לצד [עב:]. דבעל מיפר בלא שמיעה [וכ"פ הר"ן עג.]. ויש שתי' דכיון דאינו יודע שיכול להפר הוה כחרש דאינו ראוי לבילה [ודוחק]. ועוד שמעתי ליישב דאף הפרה בלא שמיעה נחשב 'יום שמעו', משום דשמיעה לא מעכבת, וסגי בידיעה שיתכן שנדרה. אבל היכא דאינו יודע שיש מפירין אינו יום שמעו כלל. וכע"ז כתב בחי' ר' שמואל [יח ג בהערה].

ובחי' ר' שמואל [שם] הביא דהאחרונים הק' מזה על פסק השו"ע [רלד כב, וע' לעיל סט]. דאם הקים ושוב הפיר, ואח"כ נשאל על הקמתו, מהני הפרה הראשונה למפרע. והרי בשעה שהיפר לא ידע שיש מפירים. ובסוגיין מבו' דל"מ הפרה כשאינו יודע שיכול להפר. [ויש לחלק].

והחזו"א [בסוגריים] כתב דלהך פי' ע"כ איירי דנסתפק האם יכול להפר, דאל"כ אמאי היפר.

בא"ד ולאחר שהודיעוהו וכו' ידיעה קמיתא מיקרי יום שמעו. והשיטמ"ק [בשם שיטה] כתב דאף דלא היה יכול להפר נחשב שעבר יום שמעו, דהוה שותק ע"מ למיקט². ולפ"ז הגמ' [לעיל עט]. הביאה מדברי ר"מ [וכ"כ השיטמ"ק שם בשם ר"ן]. [ומבואר דגדר ע"מ למיקט לא תליא בו כלל, ואף דעומד וצווח להפר, נחשב דעבר יום שמעו. דהתורה נתנה יום א' להפרה. וע' מש"כ בזה לעיל עט].

ובפשוטו לפ"ז ברישא ג"כ איירי כשהפר באותו יום [וכ"כ השיטמ"ק עט. בשם רא"ם]. אבל הר"ן סתם בזה דביום שישמע יכול להפר, ולא כתב דתליא באיכא מ"ד. [ומשמע דדוקא בסיפא נחשב יום שמיעה ע"י מקצת שמיעה לר' מאיר, אבל כשלא ידע שיש מפירין אינו אפי' מקצת שמיעה].

ורמינהו, פרט לסומא דר"מ. הרא"ש כתב אלמא אזיל בתר סברא [דכיון דלאו בר מידע, ואנוס גמור, וכן ביארו התוס' ר"ד וחזו"א], ולא בתר ריהטא דקרא. וכע"ז כ' הר"ן [בפי' הב', פח. ונ"ל]. והראשונים הק' אמאי תי' הגמ' מענינא דקרא וכו'.

דף פח.

ר"ן ד"ה וסומא. הילכך ה"ל מיעוט אחר מיעוט, לרבות. ובגמ' במכות [ט:]: איתא דר' מאיר ס"ל דהוה מיעוט אחר מיעוט ולרבות, ור"י סבר דאיצטריך למעט מתכוון. והר"ן [וכן הריטב"א שם בשם י"א] כתב דהסוגיות מתחלפות. והריטב"א [שם] כתב דהנכון דכוונת הגמ' כאן דאין מיעוט אחר מיעוט, ולכן אמרי' דבלא ראות לרבות את הסומא³.

1 וע' מש"כ לעיל [כז]. בשם האחרונים דאף למ"ד מעקר, ל"מ לעקור את קבלת הנדר, ולא אמרי' בטלה מקצתה. וע"ע לעיל עז:.

2 [אבל השיטמ"ק בשם הרא"ם נסתפק האם יכול להפר לר' מאיר אחר כמה ימים. והרא"ם [בשיטמ"ק עט]. כתב דהגמ' שם הביאה ראייה לע"מ למיקט מהרישא. דהיה לו זכות להפר, וע"ז נחשב שעבר יום שמעו].

3 ודברי הר"ן צ"ב, מאחר שכתב דכוונת הגמ' משום מיעוט אחר מיעוט, וכדברי הגמ' שם.

המדיר הנאה מחתנו

רא"ש ד"ה ובלבד. שאני הכא שהבעל זוכה בפירות המתנה שנותנים לאשתו הוי כאילו נתנם לבעל. והמחנ"א [זכיה מהפקד ד] הק' דלדעת הרשב"א [ש"ת א תרב, ולעיל מח ועוד] דאין זכיה באיסור הנאה, א"כ הבעל אינו זוכה. ושייך לאשה, והוה אפסקיה אחר, ומותר לחתן. ועוה"ק הפור"י דבגמ' ב"מ צו: איתא דאיסורא לא ניחא ליה לזכות, ולא תקנו נכסי מלוג לבעל במקום שעובר עי"ז.

אבל הנתיבות [ערה א] תי' דכיון דנתן לבת הוה כאפסקיה אחר, ויכול הבעל לזכות. והאחרונים הקשו דא"כ אף לבעל להנות מהם, ומה הנידון במשנה כאן. והקה"י [לב ה] כתב דלנתיבות נחשב דנהנה במה שנותן לבעל הנכסים, ואף דכלפי הנכסים אמרי' אפסקיה אחר, מ"מ עצם הנתינה מהנהו.

והט"ז [רכב ג] הק' כיון דחתנו איסור בהם, אמאי לא יתן סתם לבתו, שודאי לא יעשה איסור [ונקט בקושי] דהאיסור במה שנהנה בפועל, ולא במה שזוכה במעות. ותי' דכיון דזכה בקבלת אשתו, הוה כאילו קיבל מחמיו וחוזר ונותן לאשתו.

והמחנ"א [שלוחין ט] הק' דהכא הבעל זוכה ממילא, ולא עשה שום איסור, וחשיב הנאה בע"כ. והוכיח דיש איסור על המדיר, במה שנותן ומאכיל את המודר, וכדעת הרמב"ם [י יב], ודלא כר"ן [ע' לעיל טו.]. אבל האחרונים נקטו דאף לר"ן יש איסור במה שמהנהו, דלא גרע מלפני עוור.

בא"ד הבעל זוכה בפירות המתנה. מבואר דהא דאר' מאיר אין קנין לאשה בלא בעלה, היינו שיש לבעל זכות פירות במתנה [ויכול להכריח אותה לקנות בהם קרקע, והוא יאכל פירות]. וכ"כ הר"ן [קידושין ח: בדה"ר] בשם הירושלמי [וכ"כ תוס' קידושין כד, ורוב ראשונים]. אבל הר"ן הביא דרש"י [סנהדרין עא]. כתב דמתנה הוה כמצאיה, ומשמע דהבעל זוכה בכולו.

הקדמה אין קנין לעבד בלא רבו - דעת ר' מאיר דהנותן מתנה לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו ל"ק העבד, דאין קנין לעבד בלא רבו. ובאר הריטב"א [לעיל ספ"ד, יד בדה"ר, ובקידושין שם] דהוה כאומר זכה ע"מ שלא יזכה חצי גופך דלא אפשר. וכיון דזכה חציו 'פשטה' בכולו.

והראשונים בקידושין [שם] האריכו לדון [לר' מאיר] דכיון דלא נתקיים התנאי, האיך יזכה האדון, דאם נתבטל התנאי יחזור לנותן. [ועי"ש בכמה אופנים דל"מ התנאי שהתנה אם העבד א"נ כיון דסותר למתנה, ואכמ"ל]. ויל"ד האם כוונתם דמהך טעמא ל"מ לר' מאיר, כיון דיש חסרון בתנאי [ורבנן פליגי דמהני תנאי כזה]. או דלר' מאיר ל"ש כלל זכיה לעבד בלא רבו, והראשונים ביארו רק אמאי לא נתבטל המתנה. אבל הריטב"א [שם] כתב דאין כאן תנאי כלל, אלא ששייר במתנה [כדאיתא בב"ב סג. וחולין קלד. דע"מ שהמעשר ומתנות שלי הוה שיוור].

ודעת רבנן דיש קנין לעבד בלא רבו. ולס"ד בגמ' [קידושין כג:] אף אם אחר נותן לו מתנה זכה העבד, ופרש"י [שם] דמהני דעת אחרת לזכות לעבד. ורב ששת כתב דדוקא היכא דאמר ע"מ שאין לרבו רשות בו, דאהני ליה תנאיה. ור' אלעזר אמר דאף לרבנן בעי שיאמר ע"מ שתצא בו לחירות [ולר' מאיר ל"מ אף ע"מ שיצא בו לחירות. ע' בסמוך].

והריטב"א כתב דנח' דלר' מאיר לא אפשר שיזכה העבד בלא האדון, דומיה דחצי גוף. ורבנן פליגי דהא דאמרי' ידו של בעל כידה [כתובות פג.], היינו בסתמא, אבל אפשר לחלק. והרשב"א [שם] הביא בשם הראב"ד דר' מאיר סבר דכשנתנו לעבד כאלו נתנו לאדון ממש

- 1 ע' בראשונים כמה גיר' מחותנו, חתנו וכו'.
- 2 והקה"י [לב ה] כתב דלצד דיש ירושה באיסור"ה, דירושה ל"צ שיהא ברשותו והוה ממילא, ה"נ תקנת נכסי מלוג הוה מדידיה. [אמנם דעת הרשב"א שם דאף ירושה דממילא אינו יכול לזכות].
- 3 ומבואר דעצם הזכיה בנכסים לענין זה נחשב הנאה. ואף דפירות העומדים לאכילה אינם מוציאין פירות, מ"מ יש לבעל זכות ממון לכוף אותה לקנות קרקע. ואף אם האב מתנה שתאכל הפירות, מ"מ הבעל קיבל זכות ממון. [ולכאורה מבואר דאיסור למודר הנאה לקבל בעלות על ממון, ואף אם יש תנאי שא"א להנות כלל, ואין לו תועלת בזה].
- 4 אבל הריטב"א [קידושין שם] נסתפק דאפשר דסוגיין דוקא כשנותן לאשה ולעבד, אבל כשמזכה להם ע"י אחר יהני אף לר' מאיר.
- 5 והריטב"א קידושין הביא "א דנח' בדין מתנה עמש"כ בתורה, דלר"מ התנאי בטל והמעשה קיים, ולרבנן מהני. ועי"ש שחלק.

[וכשמתנה עם העבד הוה כאלו התנה עם אחר], אבל לרבנן זכי העבד מעיקרא, וזכי האדון מכח זכיית העבד¹.

אמר רב וכו' מה שאת נושאת ונותנת בתוך פך. **הראשונים** [קידושין שם] דנו האם הוה גדר תנאי בעלמא² [וזוכה בכל החפץ מעכשיו, על בתנאי זה], או דהוה שיוור. וכ"כ הריטב"א [קידושין שם] דהוה גדר שיוור, ולא זכתה האשה עד שעה שאוכלת. וכ"כ הר"ן [בע"ב בסו"ד בדעת הרמב"ם] שאין הקנין חל אלא באותה שעה שתמצא לעשות³. וכ"כ המחנ"א [גדרים כ] כתב דכה"ג המתנה חל רק בשעה שהיא אוכלת, ואסור לבעל להנות ממנו כלל. ואם שינתה לדבר אחר הוה גזל בידה.

אמנם משמע דהאשה זכתה דהנותן אינו יכול לחזור בו. וכן דייק החזו"א דהאשה אוכלת משלה, דאם אוכלת משל אביה פשיטא דמהני. והחזו"א [אה"ע עג] כתב ליישב דהאשה זוכה מעכשיו ב'קנין שאלה', ועי"ז נחשב דאוכלת משלה.

ועוד דן החזו"א דאירי שנתן לה מעות, והיא קונה מהם פירות. וכתב דע"כ קונה בשליחות אביה, והפירות נכנסו תחתיו לאביה.

ואם נאמר דכוונת הריטב"א והר"ן דזכתה כבר מעכשיו, בזכות קנין לענין אכילה, ולכן לא נחשב החפץ שלה עד שעת אכילה.

אבל **השיטמ"ק** [בשם רא"ם, והו' בשעה"מ נדרים ז יז ע"ש האריך בזה] כתב דעי"ז אף הבעל מותר בפירות. וכ"כ הריטב"א [לעיל ספ"ד] דאם היא נותנת אח"כ לבעל אין בכך כלום. וכ"כ הטי"ז [רכב א] דבמקום שמותרת לתת, מותר אף לבעל להנות.

והשיטמ"ק הק' האך תתן לבעל, הרי עוברת על התנאי, והמתנה בטל [ונהנה משל חמיו]. ותי' דמ"מ אין לחמיו עליהם כלל אלא כשיקרא את בתו לדין. והשתא גוזלת ושולחת יד, ומעתה הוה שלה ולא של אביה⁴. ועוד כתב דהיא יודעת שאין אביה מקפיד [ולכן אין איסור במה ששולחת יד]. והשעה"מ ביאר דאף דקנתה בתנאי, אגן סהדי דהנותן אינו מקפיד, ולכן יכולה לשנותה [ואפי' הכי הבעל לא זוכה]. והאבנ"מ [פה א] ביאר דהוה כנכסים שאינן ידועים לבעל, דלא נכלל בתקנת פירות נכסי מלוג [כדאיתא בכתובות עח:], ומ"מ הבעל יורש וכמ"ש הר"ן שם. והחזו"א כתב דאין לבעל זכות עליה כיון דהיא רשאית לעמוד בתנאי, אלא שאם היא רוצה אין כאן איסור גזל⁵.

אמנם החזו"א תמה אמאי זכתה משום גזל. וכתב לפרש דקאי כשמואל דמהני מה שתצרי עשי, וה"נ מהני אם רוצה לתת לבעלה. ואירי שנתן לה מעות, והוציאה המעות וקנתה פירות. והרא"מ כתב דהאב מוחל את החוב.

והבעה"ת כתב דאם נתן ע"מ שאין לבעלה רשות בה, ל"ק הבעל לא לפירות ולא לירושה. וביאר המחנ"א [הנ"ל] דכיון דלא חל המתנה עד שעה שאוכלת, א"כ אינו של האשה להוריש לבעלה. אבל הש"ך [חו"מ סב ו, ובי"ש פה כג] חלק דנתן ע"מ שאין לו רשות, לענין פירות. אבל מ"מ הבעל יורש. [והשעה"מ ביאר ע"פ דברי הרא"ם דיכולה לשנות. אבל האבנ"מ הק' דדוקא היכא דהיא שינתה אמר' כן. אבל ירושה הוה ממילא, והיא לא שינתה. וכתב דמ"מ הוה שלה לענין זה].

ובגמ' סנהדרין עא. איתא דבן סורר צריך שיאכל משל אביו ומשל אמו, והגמ' מק' אמו מה שקנה אשה קנה בעלה. ותי"ז דאקני לה אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בה. והריטב"א [קידושין] הק' דלרב בעי מה שאת נותנת לתוך פך. ואין לומר דאמרה כן, דא"כ לא זכתה עד שתאכל. וכיון דלא נתקיים התנאי אינו של אמו. אבל המאירי [הו' בשעה"מ] העמיד

1 והחזו"א ביאר דמהני תנאי, דלא שייך בזה מתנה עמש"כ בתורה, דאין קפידת התורה שלא יהא קנין לעבד, אלא שזיכתה התורה לאדון כל הקניי לעבד. ומה זכות לאדון אם יתבטל מתנתו, ולכן האדון אינו מעכב שהעבד לא יזכה.

2 וכ"כ החזו"א דיותר נראה דהוה תנאי. וביאר דלשון פיסוק מהני להחשב תנאי כפול.

3 [ומשמע מקושיית הר"ן שם דל"מ כה"ג. ע"ש].

4 והחזו"א הבין כוונתו בפשיטות דקנה בקניי גזילה, ותמה דגזלן ל"ק אלא להתחייב באונסים. ואמר' ב"ק [קיא] דגזל ואחר אכל רצה מזה גובה, וא"כ אכיל משל חמיו, ומחוייב לשלם. [אבל י"ל דיש בזה כעין נתינה רשות להוציא. ועוד י"ל לצד דבמעות מקח טעות הוה הלוואה]. והחזו"א פי' כשהוציאה כבר המעות.

5 וכשבור את כדי ע"מ לפטרו [ב"ק צג].

6 בתי' הב' בגמ'. אבל לתי' הא' סגי בסעודה המוכנת לאמו [אף שאינו שלה].

דאיירי שנתן מה שאת נותנת לתוך פיק. והשעה"מ הביא מהמאירי דכיון דנתנו לה, זכתה אפי' אם נגנב ע"י הבן, וע"ד שיטת הרא"ם. והאבנ"מ [פה א] כתב לפרש דהאשה זכתה לצורך אכילתה, וחשיב דידה כיון דהבעל מחוייב לה מזונותיה [ובזה זוכה כבר מתחילה]. ועוד ביאר החזו"א דקודם שהבן אכל היה חייב להחזירו לאמו, כיון שעדיין בידה לקיים תנאה, ועי"ז נחשב סעודה של אמו. א"נ איירי שהתנה דלא יתבטל המתנה אם יגנב ויאבד.

ר"ן ד"ה לא שנו. דאמר לה תרתי, ע"מ שאין לבעלך רשות בהן, אלא מה שאת נותנת וכו'. מבואר דאם לא התנה להדיא דאין לבעלך רשות בהן ל"מ. וכ"פ הש"ך [רכב ב] דכל שלא אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן אסור [ודלא כפרישה].

שמואל אמר אפי' אמר וכו'. הראשונים נח' האם שמואל ס"ל כרבנן, ולכן מהני תנאי זה, או דס"ל דאף לר' מאיר מהני תנאי זה. [וע' בר"ן בסו"ד].

דף פח:

כמאן אזלא הא שמעתתא כר' מאיר. תוס' קידושין [כג:]: כתבו בשם ר"ת דסוגיין קאי כרב ששת, דסגי בע"מ שתצא בו לחירות. אבל לדעת ר' אלעזר לר"מ ל"מ ע"מ שתצא בו לחירות, א"כ לא מהני מה שתרצה עשה. והריטב"א [שם] הביא איכא מ"ד דלר"א המשנה דמהני תנאי קאי כרבנן. וחלק דא"כ סתם משנה דלא כר' מאיר.

ותוס' שם כתבו בשם ר"י דנחלקו רק בעבד, אבל גבי אשה כו"ע מודו דמהני ע"מ דאין לה אלא מה שנותנת בתוך פיה. דקנין אשה לא דמי לקנין עבד. והאבנ"מ [פה ב] תמה דאמר' בסוגיין כמאן כר' מאיר, הא ר' מאיר קאי בעבד, ומה ראייה לאשה'.

ועוד תי' הריטב"א [שם] דבסוגיין אין זכותה אלא אחר אכילה ושתייה, וההיא שעתא ליתא בעולם, ובזה מודה ר' אלעזר דמהני. [וכ"מ בר"ן בסו"ד].

ורמינהו וכו' לא נפיק מרשות בעל. פי' המפרש דהקשו סתם משנה אר' מאיר². אבל לרבנן ניחא דיש יד לאשה. והאחרונים הק' דאף לרבנן לא מהני [לרב ששת] אא"כ הקנה ע"מ שלא יזכה הבעל. וצ"ל דכשמוכה לאחר נחשב כתנאי שלא יזכה הבעל.

ויל"ד א"כ אף לר' מאיר יהני, כיון דהבעל אין לו זכות בזה כלל³. וצ"ל דכיון דעומדת לרשות בעל, נחשב דהבעל יש לו זכות בגופה [וכדלעיל פו.]. ועוד כתב הרש"ש דהא דזוכה לאחרים מהני משום דמיגו דזכי לנפשיה, ואיך תזכה לאחרים אם אינה יכולה לזכות לעצמה.

ובקוב"ש [ב"ב רלב] הק' דאיתא [גיטין עז:]: דידה גופיה ל"ק לבעל, אלא לענין מעש"י, וא"כ אמאי אינו מזכה ע"י.

אמר רבא וכו' לענין שיתוף, לזכות לאחרים. [ורבינא ורב אשי חלקו דאף שיתוף ל"מ אלא במיגו, וכדעת המקשן⁴]. והשיטמ"ק [בשם שיטה] ביאר דאשה יש לה יד לקנות לעצמה, כדאמר' [ב"ב נא:]: דהנותן מתנה לאשתו קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. ור"י [בתוס' קידושין שם] הוכיח משם דשאני קנין עבד מקנין אשה. אבל המרדכי [קידושין תצג, והו' ברע"א אה"ע פה ז] הביא בשם ר' אלחנן לדחות דאיירי במזכה ע"י אחר. והשיטמ"ק ביאר דרב אשי סבר דדוקא מקנה לאשה גמר בדעתו להוציאו מרשותו.

ועוד כתב השיטמ"ק [בשם רא"ם] דכוונת הגמ' דשיתוף דרבנן הקילו, וכדאמר' [גיטין סד:].

והריטב"א [קידושין שם] כתב דמ"מ מבואר בברייתא דע"י עבדו ל"מ אף לזכות לאחרים. וע"כ דשאני אשה מעבד. והביא דכע"ז מצאנו [ב"ב נא:]: דהבעל יכול לתת לה חצר במתנה, ומשמע דאף לר' מאיר.

1 וכתב [דלא כתוס'] דאין חילוק בעצם היד בין אשה לעבד, אלא דלר' אלעזר לא מהני כשמתנה אם העבד, דאינו ידיה [וכמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד]. אבל באשה מהני להתנות עם האשה, למ"ד בדבר שבממון תנאו קיים. אבל סוגיין קאי לר' מאיר דס"ל דכל מתנה עמש"כ בתורה בדבר שבממון תנאו בטל.

2 והרש"ש כתב עוד לפרש דהקושיה על רב, דהשווה אשה לעבד.

3 ובפרט אי נימא דנחלקו רבנן ור' מאיר רק בגדרי תנאים.

4 ובפשוטו נח' בסברות האלו, האם נחשב דיש לאשה יד כלל. א"נ האם יש לבעל זכות בדבר שאין לו תועלת מזה כלל.

ר"ן ד"ה ולענין הלכת. פסק הנגיד וכו' [הו' ברמב"ן ספ"ד, ובקידושין שם], דהלכתא כוותיה בדינא. אבל ר"ת [בתוס' קידושין כג:] והראב"ד כתב דאיתשיל לענין איסורא. ומבואר דנח' בגדר הכלל דהלכה כרב באיסורי, האם הוה משום דסומכים על סברת רב באיסור טפ"י, או דהוה סימן שנמסר לנו ע"פ חכמי התלמוד.

בא"ד והרמב"ם וכו' והק' עליו וכי מאי מוסיף במה דאמר וכו'. משמע דכוונת הקו' דהא דצריך 'אלא מה שאת נותנת' להחשב תנאי, דלבעל אין לזה שייכות. ולכן דוקא תנאי לעשות דבר מסויים מהני, אבל תנאי שתעשה מה שתדע אינו תנאי כלל. [ובזה תי' הר"ן דלא מהני בתורת 'תנאי', אלא בתורת שיור. וע' מש"כ בזה לעיל]. אבל **החזו"א** כתב דסברת הראב"ד דכיון דאמר לשון כולל, אינו מתפרש שיור, אלא ביאור מתנתו.

בא"ד שאין הקנין חל אלא באותה שעה שתדע לעשות, אלא לאותו דבר לחוד. ובפשוטו לפ"ז מהני רק בדבר דע"ז כלה מהעולם, וכ"כ **הריטב"א** [קידושין] דאינה קונה עד שיכלה מהעולם, ושוב ל"ש דהבעל יזכה.

אבל מבואר **ברמב"ם** דמהני אף כשלוקחת בהם בגדים. והחזו"א תמה דאם נאמרק דהיא לא קנתה, א"כ הוה שאלה בעלמא, ומשמע דהוה מתנה. ואם קנתה את הבגדים, הבעל יזכה ממנה. וכתב דצ"ל דהוה שאלה על גוף הבגד, וקנין על השימוש שאוכלת.

ונדר אלמנה כיצד. פי' הר"ן דילפי' מיתורא דקרא, דאזלי' בתר אמירת הנדר. [וכן משמע בגמ' פט. דר' עקיבא למד מיתור עד שיהא בשעת אלמנות, דאזלי' בתר אמירה. ור' ישמעאל למד דאזלי' בתר חלות]. ותוס' [כתובות מט.]. הקשו דבגמ' כתובות ילפי' מינה למסר האב לשלוחי הבעל. והא איצטריך לסוגיין. [והשלמ"נ כתב דתרתני שמעית מינה]. אבל **הריטב"א** כתב דל"צ קרא, אלא דהמשנה הסמיכה על הפסוק.

הריני נזירה לאחר ל'. הרדב"ז [שבועות ב יז] הביא בשם **קצת חכמים** דהנודר נזירות שמשון שיעשה דבר פלוני לזמן פלוני¹, כל שלא הגיע הזמן האיסור יכול לחזור בו. וכ"כ **המחנ"א** [נדרים יב] בשם **מהרש"ס** דכל זמן שלא חל, אתי דיבור ומבטל דיבור. [וביאריו האחרונים דהוה כנדר לאחר ל', וכל זמן שלא חל הוה דיבור בעלמא. וע' לעיל ג:]. אבל הק' ע"ז דבסוגיין מבואר דנחשב נדר כבר משעת אמירה, ולא לאחר זמן². והמחנ"א האריך לתמוה ע"ז דמחייב עצמו בלשון נדר, חל עליו דין מוצא שפתין תשמור. ועוד הביא **המחנ"א** ראייה מהא דלקמן [פט:]: דהתנה לאסר הנאות עולם אם ישא, ושבשיה וכו', ואמאי לא חזר בו.

דף פט.

נדרה בו ביום וכו' והחזירה בו ביום. [הו' לעיל עב.]. **הראשונים** ביארו דכיון דיצאתה לרשות עצמה שעה א' נחשב קודמין. אבל **הריטב"א** [כתובות נט] הביא י"א דאם נדרה, ונתגרשה והחזיר לא נחשב קודמין [דע"י חזרה מחזיר את אישות הראשון]. וצ"ל דהכא איירי שהיתה ארוסה או בתחילה או בסוף [וכמו שהעמידו כמה ראשונים], ולכן נחשב קודמין.

והרש"ש [עב]. דייק מדברי **הרא"ש** [כאן] דאיירי בארוסה [מתחילה], וגרשה והחזירה ונשאה [דלמסקנא איירי בנשאה לבסוף], דאין הבעל מיפר בקודמין. משמע דאם לא גירש, יכול להפר אחר נישואין נדרים דשעת אירוסין. דלא נחשב קודמין אלא מה שנדרה קודם

1 **והרא"ש** [ב"ק ד ד] כתב לענין חזקת ג' פעמים, דאי ידעינן דנח' רב ושמואל לענין דינא, הלכה כשמואל אף במה שנולד מזה נפק"מ לענין ממונא. ואי נח' באיסורא הלכה כרב אף במה שנולד נפק"מ לממון. דמאיזה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכתב באיסורי בכל מקום. לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין ולכן היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת. וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו על הוראותיו לענין איסור והיתר.

2 אמנם לאבני המשנה אף לר' ישמעאל [וילפי' דאזלי' בתר חלות], אלא דנדר הזה 'אפשר דשלמו ולא מינסבא'. וצ"ב דבמשנה משמע דילפי' מגזיה"כ.

3 וצ"ב דנזירות שמשון שיעשה, היינו דאם לא יעשה יחול עליו נזירות. ולפ"ז מבואר בדבריו דדוקא היכא דהתנה לאחר זמן נחשב דלא חל הנדר, אבל הא דתלה נזירותו בתנאי כבר נחשב דחל הנדר. [ויל"פ דכיון דכבר רמי עליו לקיימו תנאו, וע' לקמן צ. בגדרי חל הנדר לענין התרה. ולפ"ז מבואר דדוקא משום דהתנאי תליא בזמן עתידי נחשב דלא חל הנדר].

4 **והמחנ"א** הק' ממש"כ **הר"ן** [לעיל כט:]: דהמקדיש לאחר ל' אינו יכול לחזור בו, דהוה אמירתו לגבוה. וכן **הרמב"ם** [מכירה כב].

אירוסין. [ודלא כדעת הרמב"ם והפוסקים, וע"ע מש"כ בזה לעיל עב.]. וכן דייק מדברי הר"ן [עב.]. אבל הר"ן [בסמוך ד"ה זו הכלל, וכ"ה להדיא בריטב"א שם] כתב דאחרי מסירה אינו מיפר מה שנדרה כבר, דהוה קודמין.

ר' ישמעאל אומר יפר. פי' הר"ן דס"ל דאזלי' בתר חלות הנדר. והר"ן [פד.] הביא מדברי הירושלמי דלר' ישמעאל אף לענין לפרש מי נכלל בנדר, ולהחשב יורדי הים, תליא בשעת חלות הנדר [עי"ש]. [והר"ן שם כתב דאף לר' עקיבא אסורה במי שנכלל בלשונו אף אח"כ, דלענין לשון בנ"א הכל נכלל בלשונו].

ר' עקיבא וכו' עד שיהא איסור הנדר [ואזלי' בתר שעת אמירה]. והר"ן [כתובות נט., כד. בדה"ר, הו' לעיל עט: ופנ.] הביא מכאן דאף דבעודה תחתיו אינו בינו לבינה אלא אחר גירושין, מ"מ כיון שנדרה עכשיו, אזלי' בתר עיקר הנדר שנחשב בינו לבינה, ויכול להפר'. [וכדעת הראב"ד, אבל שא"ר שם תי' באופ"א, וס"ל דבעינן בין איש לאשתו, והא ליכא]. ורע"א [כתובות שם, קר"א, חז"א ועוד אחרונים] כתבו דלענין עינוי נפש כו"ע מודו דיכול להפר, אף דאינו עינוי נפש תחתיו. והר"ן חידש דאף לענין בינו לבינה תליא בהכי.

אביי אמר וכו' מתני' תליא נפשה ביומי, שלמו יומי וכו'. פי' הר"ן שבתחילתו היה ראוי הנדר לחול באותו רשות, ולכן אזלי' בתר שעת אמירה. ודוקא היכא דא"א לחול תחת הבעל אזלי' בתר שעת חלות.

אבל בשו"ת הרשב"א [מיוחסות רעא, הו' בט"ז רכח כב] כתב דסברת אביי דיומי ממילא אתו, ולכן נחשב דחל כבר הנדר. ובזה פליג רב חסדא דלא נחשב דחל הנדר [וכתב דתליא במח' זו האם חכם יכול להתיר קודם שהגיע זמנו, וע' ר"ן לקמן צ:]. [ולפ"ז היכא דתלתא בתנאי אחר, נחשב דלא חל לר' ישמעאל. אבל לר"ן לכאורה נחשב דחל].

לאתווי מסר האב לשלוחי הבעל. פי' הרא"ש דאם גירשה והחזיר אנו יכול להפר, דהוה קודמין. וכן בגמ' כתובות [מט.] הו' תנא דבי ר' ישמעאל דילפי' ונדר אלמנה וגרושה, אף שמסר האב לשלוחי הבעל, ונתארמלה, כיון דיצאתה מרשותו שעה א' אינו יכול להפר. ופרש"י דילפי' דלא הדרא למילתא קמייאט למהוי כמי שלא נמסרה. ובתוס' שם פי' דילפי' מינה אף לשאר דינים לא אמרי' דכיון דמת הוה כמי שלא נשאת מעולם.

הר"ן פי' דהוה כנשואין שהבעל מפר נדרה. [והאחרונים דייקו דהבעל יכול להפר נדרה]. והשיטמ"ק [בשם רנב"י] כתב דילפי' מהך קרא [דגמ' כתובות] דע"י מסירה הוה נישואין לכל דבר³. אבל הטור [רלד ח] כתב דאף ע"י מסירה אינו מיפר נדרה [וכ"כ הריטב"א כאן]. וכ"ד רש"י [כתובות מח:]: לשמואל דל"מ מסירה אלא ליורשה [ותוס' שם חלקו]. וע"ע ט"ז [רלד ט] דס"ל דל"מ מסירה לענין איסורא⁴, ועי"ש דהאריך בזה. והרש"ש [לעיל עג:] כתב לפרש דהטעם דאינו מיפר משום סימפון⁵.

אבל הט"ז [שם] הק' דהרא"ש [כאן] כתב דאם מסרה ונדרה ונתגרשה והחזיר הוה קודמין, משמע דאם מסר לשלוחי הבעל, ונדרה, ושוב נשאת אינו קודמין, ולסברת הטור הוה קודמין⁶. ולכן כתב דמשום חומרא בעלמא, אבל הוה ברשותו לגמרי. אבל הריטב"א כתב

1 אבל הכא אזלי' בתר דרשא דקרא, וכלפי דיני הפסוק נחשב חל הנדר בין לקולא ובין לחומרא. [ועי"ל דה"נ נחשב סיבה נוספת אח"כ, וכאילו נתחדש שוב הנדר. אלא דכיון דנדרה בעודה פנויה כבר חל נדר הראשון שם 'קודמין'. וכן בהיפר עד שלא נשאת, כבר פקע הנדר, ושוב לא יתחדש אח"כ. וצ"ב אמאי כתב הר"ן לפרש דהוה בין לקולא ובין לחומרא].

2 ויל"ד האם ר' ישמעאל פליג בסברא זו, או דס"ל דדוקא נודרת לאחר זמן, דנחשב דעצם הנדר חל אח"כ [אבל אם נדרה תחתיו, והוה עינוי נפש לאחר ל' יכול להפר].

3 אבל השלמ"נ הביא מהגמ' כתובות דילפי' מקרא דחנק דמהני מסירה, אף להפדת נדרה. והך תנא דר"י קמ"ל רק דכשגירשה אינו מתבטל למפרע.

4 וכן מבואר בשיטמ"ק [בשם שיטה] דמסר האב אינה נישואין לענין הפרה, ואף דילפי' דהוה נישואין לדין נערה המאורסה דהוה בחנק, אבל לא ילפי' לענין הפרה. וכן לענין הפרה ילפי' [דיצאת מרשות אביה] ואינה חוזרת, כדמריבין מדתנא דבי ר"י שם.

5 [ולפ"ז בנערה אם יפרו האב והבעל יהני ממ"נ. וכן אם היפר ונשאת, יהני למפרע].

6 אבל למש"כ הרש"ש [עב.]. לרא"ש נדרה באירוסין לא הוה קודמין. [ואפשר דאחרי מסירה עדיף, דיצאת מרשות האב, ואף דל"מ אישות המסירה להפר, מ"מ הוה ברשותו. וכע"ז מש"כ הריטב"א].

דלא מקרי קודמין, דחשיב כנדר נישואין קצת.

יתומה. הר"ן פ' דהוה יתומה בחיי האב [וכ"פ בפיה"מ לרמב"ם]. אבל הרא"ש נקט דיתומה דוקא, אלא דיתומה קאי כשנדרה אחר שמת אביה, ו'מת אביה' משמע דמת אחר הנדר'. ות"ק לא איירי ב'יתומה בחיי אב, ור' יהודה הוסיף בסיפא יתומה בחיי האב. [וכ"כ בליק' מהגר"א בסוף הגמ'].

דף פט:

ועדיין היא נערה. הר"ן פ' דלרבנותא, דאפי' היא נערה [או קטנה]. אבל בליק' מהגר"א כתב לפרש דר' יהודה חידש דעדיין דינה כנערה, ואף כשנשאת ונתגרשה חוזרת לרשות להפר נדריה. וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ ובחי' ר"א מן ההר². והגר"א הביא דכע"ז דעת ר' יהודה כתובות מג: דהמשיא את בתו, דכתובתה של אב.

זו דברי ר' יהודה. ובפיה"מ לרמב"ם ור"א מן ההר איתא זו [הת"ק] דברי ד' מאיר. דס"ל דחוזרת לרשות אביה, וחכמים פליגי.

קונם שאני נהנה וכו' אם עושה יפר. [והראשונים הביאו די"ג לא יפר]. הר"ן כתב דליכא בהנך גווני מידי דגרע מבינו לבינה. והר"ן [לעיל פ.]. הביא כן בשם ר' יונה, דאל"כ אינו יכול להפר, דכיון דאי"צ לעבור על התנאי לא נחשב עינוי נפש. והש"ך [רלד פה ולח"מ יב יב וק"נ ח] הביא דמבואר דכ"ד הטור ושו"ע, דהעתיקו דין זה דוקא באופן שהתנאי בינו לבינה [אבל בס"ק מה הביא דסתימת הרמב"ם והטור דבכל אופן מיפר. ונדחק דצ"ל דמש"כ אם אלך למקום פלוני נקטו למשל, ואיירי דיש שום צורך. וכ"כ הלח"מ שם].

והלח"מ וק"נ הוסיפו דק"ל [פב]: דהנאת פלוני עלי הוה עכ"פ בינו לבינה. [ונקטו דהנדר שלא תהנה מהם, וע' שלמ"נ שבתוס' משמע דאסרה אותם להנות ממנה].

שאני נהנה לך אם עושה ע"פ אבא וכו'. הר"ן [כאן ופ.]. הביא מכאן ראייה דאף כשתלתה במידי דעשויה לעבור [ועי"ז נחשב דחל הנדר], ואף דאינו בינו לבינה. אבל הרא"ש כתב הטעם משום דהוה גנאי הוא שתאסר על ידו, והוה דברים שבינו לבינה [וכ"כ הטור ס"ס רלד]. והש"ך [מה] כתב דלפ"ז אין ראייה לחידוש הר"ן, דאפי' עשויה לעבור.

ההוא גברא דאיתסר הנייתא דעלמא. פ' הרא"ש אע"ג דא"א להיות בלא הנאת העולם לא הוה נדר שווא³ [וכדלעיל טו]. דנדר שא"א להתקיים לא חל, דאפשר שלא ישא אשה ולא יאסר. וכ"כ תוס' [גיטין לה. סוה"ע, וכתובות עא. ד"ה שלא] דבשעה שנדר היה יכול לקיים, דאפשר שלא ישא. והאחרונים [חז"א כאן, וע"ע מה שהו' לעיל טו]. ביארו דאף דעצם הנדר אי אפשר לקיימו, מ"מ כיון דתליא בתנאי לא נחשב 'שווא'. ועוד פ' בחי' הגר"נ [שם] דהתנאי הוה חלק מהנדר, ועי"ז נחשב דאף עצם הנדר יכול להתקיים.

ובתוס' [גיטין] משמע דהיה ס"ד דבשעה שנתקיים התנאי יעבור משום נדר שווא. ובזה תי' דהאיסור נדר שווא הוא דוקא בשעה שנדר.

אבל תוס' [שבועות כט.]. בשם ר"ת משמע דאף היכא דתליא בתנאי לא חל נדר לאסור בדבר שא"א להתקיים. [וכ"כ הרא"ש כתובות ז ד בשם ר"ת]. וכ"כ הריטב"א [כאן] והעמיד דאסור על עצמו הנאת מקצת הבריות, או מקצת הנאות. [וכ"מ בתוס' לעיל טו.].

ושבשיה. פ' הראשונים הטעוהו שלא יחול הנדר. המהרי"ט [א יט] הק' דא"כ הוה נדרי שגגות [לעיל כה:], דהיכא שעבר על התנאי בטעות לא חל הנדר. וכתב דשבשיה שיאסר רק יום א'. ועוד כתב דשבשיה שימצא פתח לנדרו. והקה"י [מג ב] כתב ליישב דהתנאי שיהא נשוי אשה, וכל רגע שנשוי מתקיים שוב התנאי, וחל הנדר כיון שנודע לו.

1 [והאחרונים דנו ליישב החילוק בין בבא ד' לבבא ט'].]

2 וכתב שם דאף ת"ק ס"ל כן, ולכן לא נקט דאינו מיפר נדרי 'יתומה', אלא כשבגרה וכדו'. וכתב דנח' ת"ק [ר' מאיר] ור' יהודה האם מהני אף למה שנדרה קודם. [וע' פיה"מ לרמב"ם דמשמע כע"ז].]

3 ולשון הרא"ש משמע כמ"ש תוס' גיטין לה. דכה"ג לא חל הנדר, אבל לוקה משום נדר שווא [וע"ע ברא"ש טו.]. אבל הר"ן [לעיל יד:] חלק דנדר שווא לא אשכחן. [וע' מש"כ בזה לעיל שם].]

דף צ.

שרקיה בטינא. [ע' בראשונים כמה פי']. והרא"ש והתוס' כתבו שלא יהנה מהעולם. אבל בשו"ת הרשב"א [ה סח] הביא מכאן ראייה דהיכא בדעתו לישאל על הנדר, מותר לעבור על הנדר קודם שנשאל [במקום מצוה]. דכיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרא אין בכך כלום¹. והגרא"א [רכה לה] ציין דהראיה למש"כ הר"ן [ד"ה ושבישה], אבל לדעת הרא"ש [כאן] באמת אסור, ולכן הפשיטו.

ואתייה לקמיה דרב חסדא. רע"א [לש"ך רכה יא] הק' דכיון דמודר הנאה מכל הבריות א"כ [לדעת הרמב"ם] אסור לישאל לחכם שיש בעיר. וכתב ע"כ כה"ג הוה כדיעבד, ונשאל. [וע"ע חי' ר"א מן ההר שהוסיף דלכן הראה שצריך לבריות].

ורבנן סברי בעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר וכו'. הר"ן פי' דשייכא הפרה במחשבה.

ועוד כתב הב"ח [רלד מן] דהטעם הוא דהבעל צריך להפר ביום שמעו, הילכך צריך להפר מיד, אע"פ שעדיין לא חל, דאל"כ לא יוכל להפר, ועוד דקרא סתמא קאמר דיפר ביום שמעו אבל גבי חכם דכתיב לא יחל ילפינן מלשון לא יחל דאינו מתיר עד שיחול. [וצ"ע דאילו לא היה יכול להפר לפני שחל, לא היה נחשב 'יום שמעו'].

אין חכם מתיר אא"כ חל נדר דכתיב לא יחל דברו. פי' הר"ן 'חלות' דברו². ובפשוטו הוה סברא בעצם הנדר, דל"ש הפרה אלא בנדר שכבר חל. אבל בקוב"ש [ב"ב שסו] הביא דהוה תנאי דבעי שיהא איסור מחמת הנדר³, ומהני אף היכא דחל איסור חיצוני מחמת הנדר.

ובשו"ת הר"ן [נא] דן היכא דנדר שלא להיות בעיר בשבת, האם יכול להתיר לפני שבת, בשיעור זמן דאינו יכול לצאת מתחום העיר⁴. והר"ן כתב דתליא במח' הראשונים [פסחים ד:]: בגדר מצוות תשבייתו, האם מוטל עליו לבער את החמץ לפני המועד, או דרך כשמגיע המועד חל עליו החיוב. וכתב דכיון דהוה מח', מדין ספק דאורייתא לחומרא נחשב דחל עליו החיוב, ועי"ז נחשב דחל הנדר⁵. וכתב דכ"ז לצד דמדאורי' לחומרא בספק דאורייתא, אבל לדעת הרמב"ם דרך מדרבנן צריך להחמיר, א"כ מדאורייתא לא חל הנדר. והאריך לחלוק על דברי הרמב"ם [והו"ו בב"י רכה ובשמעתתא א ג]. וכ"כ רע"א [בשו"ע רכה יז] דכשמגיע ביה"ש תליא אי מדאורייתא לחומרא או דרבנן.

ובחי' חת"ס הקשה דהוה רק ספק האם חל הנדר, והאיק נבוא להקל מספק. וכתב ליישב דאף דיני הספק נכלל ממילא בדעת הנודר, ומחמת עצם הנדר אסור בגדרי הספיקות. [וע' לעיל מז: דכתב כע"ז גבי גידולין]. וסיים וצ"ע.

והקוב"ש [הנ"ל] הוכיח מזה דכל היכא דיש נפק"מ [מדאורייתא] מהנדר נחשב דחל הנדר, ויכול להפר, אף דאילו קמי שמיא גליא דאין כאן איסור, באמת לא חל הנדר. ומ"מ הק' הקוב"ש [בסוגריים] דאף אי הוה לחומרא דרבנן, בפועל חל הנדר⁶. [ויל' דלענין זה דין דרבנן לא נחשב 'מחמת' הנדר. אלא כאונס בעלמא].

ודעת המאירי [לעיל סט]. דאף בשבועה על שבועה, דאם נשאל על הראשון שניה חלה עליו. אבל כל שלא נשאל על הראשון השניה לא חל, וא"א לישאל על השניה, דעדיין לא חל הנדר. אבל המחנ"א [שבועות ז] נסתפק בזה, והביא דבשו"ת רדב"ז [ד צח] מבואר דנחשב דחל השניה.

קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שאשאל וכו'. הרש"ש דייק דמשמע דנאסר בשניהם כא',

1 [ודלא כפסקי הרא"ש [נב]. בשם הירושלמי דמ"מ הנדר היה קיים עד שנשאל עליו].

2 והרש"ש כתב עוד לפרש דדרש' מלשון 'תחילה', שהתחיל.

3 ויל"ד דאדרבה אם אינו בכלל 'דבר', א"כ יוכל לחזור בו משום דאתי דיבור ומבטל דיבור [וכמ"ש הר"ן לעיל עה:].

4 ודימה להא דאכלו כולו אינו נשאל עליה [שבועות כז:], דצריך שיהא נפק"מ מחמת האיסור הראשון.

5 והשו"א שם דן דנכלל בנדר שיצא בשיעור זמן קודם השבת. [אמנם מסתבר דלא נחשב שעבר על עצם הנדר, ואף אם אח"כ יצא ע"י שם. אלא דמחמת קבלת הנדר מוטל עליו לצאת מהעיר מבעוד יום, ויל"ד בגדר הזה].

6 וכן דייקו בור"ן [לעיל עט: ד"ה אילימא] דאילו יאסר מעכשיו [מספק] משום דבתנאי לא מיזדהר, היה יכול להפר. ונחשב דחל הנדר. [אבל אין מזה ראייה, דהתם קאי לרבנן, אלא משום סברת רבינו יונה דאינו נחשב עינוי נפש. אבל לא מצאנו כן לר' נתן].

7 וכן ילה"ק דמי שנשבע שלא להיות בעיר בשבת מחוייב בפועל [מדאורייתא] להתרחק מבעוד יום. א"כ יחשב דחל הנדר.

והק' דלא חל האיסור בשני עד שישאל על הראשון¹, והאיך יאסר בשניהם יחד. ועוד הק' דלפ"ז נימא דנדר שבטלה מקצתו, והותר אף בחכם, לר' שמעון [לעיל פז:]: דבעי עד שיאמר שבועה לכל א' [והביא דנח' הראשונים [ע' לעיל פז:]: היכא דנדר ב' נדרים, שלא אהנה שלא אהנה, אי הוה פרטא לר' שמעון]. אבל הביא דגירסת הש"ע 'או' למי.

דף צ:

ר"ן [ד"ה בע"א]. ואיכא מ"ד לאחר ל' מקרי חל הנדר, כיון דסוף איסורו לחול². וכן הסכים הר"ן [בסו"ד] וכ"ד הרמב"ם בשם הרא"ה, וכ"כ בשו"ת הר"ן [נא]. אבל דעת הרמב"ם [שבועות ו יד] דא"א להתיר עד שיגיע זמנו. ובשו"ת הרשב"א [מיוחסות רעא] שכתב דתליא בדברי רב חסדא ואב"י [לעיל פט.]. וכתב להחמיר, דהוה ספק דאורייתא. [דאם נחשב דלא חל הנדר ל"מ אף מדאורייתא].

שמים ביני לבניך. פ' הר"ן שאין ש"ז יורה כחץ [דאינו מוליד, ובבאה מחמת טענה. ע' בראשונים כתובות סד. ויבמות סה.]. אבל רש"י [יבמות קיב.]. גלוי לשמים שאינו נזקק עמה [וכ"כ הרמב"ן יבמות שם בשם הגאונים, ע"פ המדרש ששרה אמרה לאברהם, הו' בר"ן]. ותוס' שם הק' מהגמ' בסמוך, וכמ"ש הר"ן. וע' רשב"א מש"כ ליישב דברי הגמ' לרש"י.

נטולה אני מהיהודים

נטולה אני מהיהודים. הראשונים פ' דאסרה על עצמה הנאת תשמיש [וכדאיתא בגמ' לעיל טו: כשהוא אסר על עצמו].

אבל הטור [ס"ס רלד] כתב דאף קונם הנאתי על כל העולם צריך להפר⁴. והב"י תמה עליו מהגמ' [לעיל טו:]: והמהרש"ל [הו' בדרישה קג וב"ח וש"ך פג] ביאר דמיגו דחל על כל העולם, חל נמי לדידה בכולל. אבל הט"ז [נט] חלק דל"מ אף איסור כולל לחול על דבר שמשועבד. והאחרונים [ע' קה"י יד] כתבו דלכאורה כ"ה סברא פשוטה, דמשועבד ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומה מהני 'כולל'. אבל יש ראשונים [ע' לעיל טו:]: דכוונת הגמ' [שם] משועבד, דמחוייב לקיים המצוה, ולא מגדרי שעבוד ע"ש. והרשב"א [שם] כתב דלכאורה כ"מ במשנה כאן דמהני לאסור בכולל, וחלק דלא חל אפי' בכולל כיון דמשועבד [וכסברת הט"ז]. ובמשנה כאם איירי שאוסרת על עצמה.

והט"ז [שם] הביא ראייה מדלעיל פה: דבאומרת יקדשו ידיך לעושיהן, לא אמרי' דחל בכולל. והאבנ"מ [שו"ת יב] כתב ליישב דכיון דאלמוה לשעבודה דבעל, הו"ל כידיים ידיה, ועי"ז ל"מ אפי' כולל⁶. וצ"ב דאף גבי תשמיש הוה דין אלמוה⁷. והקה"י [יד ג] כתב לחלק דבשעבוד מעש"י, אף מה שתעשה לאחרים שייך לבעל, ובזה אלמוה. משא"כ שעבוד תשמיש, תשמיש אחרים לא שייך כלל לבעל. ורע"א תי' דהיכא דאסרה אכו"ע מפקיע שעבוד, וכמ"ש תוס' כתובות [נט:], הו' לעיל פו:]: גבי פרסוה אמינתא לא אלמוה רבנן לשעבודא.

ועוד כתב רע"א והבית הלוי [א מד] דכיון דאסרה עצמה אכו"ע, מוכח דתשמיש קשה [וכמ"ש רש"י שם, והו' בראשונים כאן דמש"ה יש לה כתובה], וכיון דתשמיש קשה לה אינה

1 וכתב דאפשר דיאסר בחכם משעה שבא לפניו להתיר. אבל כתב דלא משמע כן ברא"ש ור"ן. [ועוד העירו דכה"ג היה אסור לחכם להתיר [לדעת הרמב"ם], כיון דאסור בהנאתו. ואפשר דהוה בדיעבד וכאסר עצמו לכל ישראל].

2 ובפשוטו משמע דהטעם דהושלם עצם הנדר. [ויל"ע דעיקוב חיזוני נחשב]. אבל בגליוני הש"ס ציין דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה [כדאמרי' נזיר סד: פסחים צ: שמשא ממילא ערבא, וגיטין כט: שליח שניתן לגירושין. וע"ע לעיל פו. לי' שנים]. אבל ציין דהרמב"ן [שבת כד:]: מחוסר זמן מחוסר הכל.

3 ובתוס' יבמות [שם] העלו צד דבמשנה איירי כשלא באה מחמת טענה, אבל בטענה אף למשנה אחרונה מוציא. ותוס' דחו דא"כ ניחוש שנתנה עיניה.

4 והביה"ל [שם] ציין דכ"כ רש"י יבמות קיב. דאסרה נפשה אכולי עלמא.

5 אמנם ע' לעיל פו: דקונם מפקיע שעבוד [והקצות כתב דאף שעבוד של תשמיש, ודלא כלח"מ וט"ז ומהרי"ט]. אלא דאלמוה חכמים.

6 והמגייה לאבנ"מ הק' דרק כלפי הבעל אלמוה, אבל עדיין הוה שלה לאסור על אחרים.

7 ויל"ע למש"כ הלח"מ ומהרי"ט וט"ז [הו' פו:]: דשעבוד תשמיש לא מפקיע שעבוד, ובזה לא אמרי' 'אלמוה'. [אבל האבנ"מ עב ב חלק].

משועבדת.

ותוס' [ד"ה ותהא] הקשו אמאי חל איסור על כל ישראל, הא אין איסור חל על איסור. והשעה"מ [איסור"ב יז ח, ורע"א במשניות] נתקשה בקושייתם, דאף דאחע"א, מ"מ האיסור השני קיים, ולכי משכח רווחא חייל, וכדאמר' יבמות לב. דמיתלא תאלי ואי אשכח רווחא חייל'. ותי' דבגדרים ושבועות לא אמרי' כן². ורע"א ציין לדברי הש"ך [רלח כו] דכתב גבי שבועה על שבועה, אם היפר הבעל את הראשון לא חל השניה, דבעל מיגז גיז. והא דאמר' [לעיל יח]. שניה חלה עליו הוה דוקא בכשנשאל, דחכם עוקר את הנדר מעיקרא. [וע' מה שה' לעיל יח. בדין שבועה על שבועה, האם עצם השבועה חל].

והשעה"מ [שם] כתב דתוס' הק' כן לשיטתם [שבועות כ:]: דנדר לא חל על איסורי התורה, דאחע"א. אבל דעת רש"י [שם] דנדר חל לקיים איסור תורה. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר [כאן] דחל הקונם, כיון דהוה איסור חפצא, ול"ש בזה אחע"א, דנדרים חלים ע"ד מצוה. [וע"ע מה שה' לעיל יח. דנח' הראשונים בזה האם חל קונם על איסורי תורה].

ותוס' תי' דמיגז דחל על הבעל, חל בכלל על כל העולם³ [והק' דר' יוסי⁴ ל"ל איסור כולל]. והתו"ט כתב דהוה איסור מוסיף [דאינו חתיכה נוספת, אלא צד איסור נוסף באותו חתיכה]. ורע"א הק' דאיירי דאסרה על עצמה הנאתם [וכמ"ש הראשונים], וא"כ במה שאסרה עצמה אף הנאת אדם נוסף הוה כולל. ומבואר בתו"ט דאוסרת את עצמה על אחרים, ובזה הוה איסור מוסיף. וכתב ליישב דכיון דתשמיש קשה לה, אינה משועבדת וחל קונם. וכתב דאף דלמשנה אחרונה אמרי' דעיניה נתנה באחר [ובאמת אינה קשה לה], אפי' הכי הצריכו הפרה, דשמא תשמיש קשה⁵.

והבית הלוי [א מד] הק' דלצד [נזיר כא:]: דבעל מעקר עקר, א"כ כשהבעל הפר אין כולל, והאיך חל לאחרים. ואמאי לא פשטו מכאן מיגז.

והאבנ"מ ורע"א הק' לדברי הטור [הנ"ל] האיך נימא דחל על הבעל, בכלל שאסר את העולם, הרי אף על אחרים לא חל איסור, דאין איסור חל על איסור [וכמ"ש תוס'], אלא בכלל דבעל. וכתבו דהטור לשיטתו דבקונם לא אמרי' אחע"א. ועוד תי' הקה"י [שם, וביה"ל שם] דאף דאחע"א, מ"מ עצם הקונם חל [לענין לקוברו וכו'], ואף דלא חל עליהם איסור, מ"מ עי"ז מהני לאסור על הבעל. דמיגז דחל עצם האיסור על אחרים חל על הבעל. ועי"ז חל איסור התורה על הבעל, ועי"ז שהבעל נאסר חל איסור על כל העולם בכלל.

תביא ראייה לדבריה

חזרו לומר וכו'. שלא תוכל להפקיע עצמה מיד בעלה. **תוס'** [כתובות סג:]: הביאו י"מ דהאומרת מאיס עלי כופין את הבעל להוציא. והא דאיתא למשנה אחרונה דעיניה נתנה באחר היינו כשנוטלת כתובתה.

וכן טמאה אני לך אינה נאמנת, כיון דמשועבדת לבעל⁶. והמרדכי [קידושין תקל] הק' אמאי אינה נאמנת [דטמאה] במיגז דנדר שהודר ברבים [למ"ד דאין לו הפרה, ומשמע אפילו לדבר מצוה]⁷.

1 ועוד הביא הבית הלוי [א מד] דמוכח מדברי התוס' דאחע"א לא הוה רק לענין עונש, אלא דלא חל איסור כלל, שהרי במשנה לא הוזכר דיש עונש על אחרים. [אמנם למש"כ השעה"מ ורע"א דשאני נדרים ושבועות, דלא חל היכא דליכא איסור, אין ראייה לבעלמא].

2 [דהיכא דלא חל לאסור, אף עצם האיסור לא חל]. אמנם משמע בתוס' דשייך לגדרים דאין איסור חע"א דעלמא.

3 [ויל"ע דכיון דהבעל היפר חלקו, א"כ ליכא כולל. וי"ל דבעל מיגז גיזי ובשעתו חל איסור כולל].

4 ולמ"ד [לעיל פב:]: כולה פירקא ר' יוסי. [היינו לפי הרא"ש שם דנח' בזה ב' תי', אבל לר"ן אין בזה מח'].

5 ואילו כלפי שמיא גליא דקשה אינה משועבדת. אף דבפועל אינה יכולה להוכיח כן, ובפועל עומדת לשעבוד.

6 [ומשמע דאף אשת ישראל אינה נאמנת, ואף שמפסדת כתובתה. דמ"מ משועבדת].

7 ועוד הק' הפלתי [יר"ד קפז] דתהא נאמנת במיגז שתראה דם, ותאמר דהוה מחמת תשמיש, דנאסרת על בעלה בג' פעמים. והש"ש [ו יט] תי' דאינה נאמנת משום שווא אנפשיה דהוה רמ"ת, דמפקיע שעבוד בעלה [וכמ"ש הר"ן בסמך בשם אחרים].

ר"ן ד"ה ואיכא למידק אמתני'. האיך התירוה וכי איסור שבא להיכן הלך. דהאומרת 'טמאה אני לך' שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא [כדתנן קידושין סה. והו' כתובות ט.].

גדר שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא - השעה"מ [אישות ט טו] הביא בשם הר"י באסאן שנסתפק האם הוה מטעם נדר או הודאת בע"ד. והמהרי"ט [ב א] חלק דאינו גדר נדר, דא"כ אמאי לא מהני שאלה. והקצות [לד ד, רמא א] דימה לדין הודאת בע"ד, דילפי' אדם נאמן על עצמו ועל שלו יותר מק' עדים. אבל התרומת הכרי [א] כתב דאינו 'תורת נאמנות' [על המעשה], אלא דכיון דהיא אומרת שאסורה, ואילו היא יודעת שהאמת שהיא א"א, היא אסורה לכל העולם [אף נגד עדים]. ולכן גם ב"ד כופין [לקיים הנהגה דידה¹].

והשמעתתא [ו יט] חקר באופן דשויה אנפשיה², האם אסור גם לבעל לבוא עליה.

והאחרונים [בית מאיר שו"ת יג, הו' בחמד"ש, ועד"ז השער"י ו ד] הביאו מהגמ' יבמות מז. דהאומר נתגיירתי ביני לבין עצמי, נאמן לאסור. וע"כ קאי לאסור לאשתו, דאין איסור לעכו"ם בבית ישראל. וביארו דשויה 'לנפשיה' חתיכה דאיסורא.

ותוס' הביא בשם הר"י אליעזר לתרץ דאין איסור לזונה לינשא לכהן. וכיון דכל האיסור רק עליו ל"ש שויה אנפשיה³. ותוס' הק' דבגמ' [יבמות פד:] ילפי' דכל היכא דהוא מזהר היא מזהרת. א"כ אף עליה יש איסור⁴. והנוב"י [אה"ע ת כד, ק ע] תי' דקאי רק במה שכתוב בפרשה שם, אבל באיסור טומאה לכהן היא אינה מזהרת⁵.

ובפשוטו כוונת הרא"ם דאין עליה איסור כלל [אלא משום לפני עוור⁶]. אבל הרשב"א [בשיטמ"ק] פירש דאין הזונה מזהרת אלא כל היכא דהוא מזהר. והק"א דייק דהדין שלה תליא בדידה, וכיון דמותר לו בפועל, אף לה מותר⁷. וכ"כ השיטמ"ק [בשם שיטה] ליישב דהכא הוא אינו צריך לנהוג בה איסור, מטעם דלא מהימנא, ולכן גם היא אינה מזהרת.

בא"ד יש מי שתי' וכו' משום מיגדר מילתא. וכ"כ הרשב"א. והר"ן הק' דגדר מיגדר מילתא ל"מ אלא להוראת שעה. אבל הרשב"א דייק מהגמ' יבמות צ: דמהני לקבוע היתר לדורות. וכ"מ בתוס' יבמות פח. [וע' שיטמ"ק לעיל פז.]. ובס' מלבושי יו"ט [ז] האריך בזה.

ותוס' [יבמות כה.] תי' לפי שראו חכמים שרוב האומרות כן משקרות, לפיכך נראה להם להתיר⁸.

והרשב"א תי' בשם הר"מ בר שניאור שסברת 'עיניה נתנה באחר' הוה טענה גדולה, שאין האשה עשויה לפרסם עצמה בכיוצא בזה אלא שעיניה הוא שנתנה, וסמכו עליה להתירה בחששא זו בין לבעל בין לתרומה. אבל הרשב"א הק' דעדיין נימא דספק דאורייתא לחומרא. [דהוה רק ספק אם נתכוונה משום דעיניה נתנה].

והמהרי"ט [א צב] כתב ליישב דכיון דנאמנת לטעון אמתלא, דנו חכמים דאנן סהדי דדעתן של נשים האומרות כן משום דעיניה נתנה באחר, והוה כאמתלא. ובאיסור מחמת הודאתה במילתא כל דהוה שרינן לה.

וכע"ז כ' ר"א מן ההר דכיון דאין שום איסור בידי שמים אילו יודעת שטענה כן בדרך שקר [דשויה אנפשיה מהני לאסור רק בידי אדם]. ולכן אע"ג דלא טענה, אמרי' דודאי עיניה

1 ודנים אותה לפי מה שאומרת [ומאמינן לה שחושבת כך. או דיש דין לעשות כפי ההנהגה שלה].

2 בנדה [דימי נדות דידה אינו סותר לשעבוד הבעל].

3 [והאחרונים הק' דעדיין יל"ד מצד שהיא נאמנת על עצמה, אף כלפי הבעל. ותי' דבזה הרא"ם ס"ל כסברת ה'אחרים' דגופה משועבד].

4 ובחי' חמדת שלמה [יבמות שם] כתב לחדש דרך בת כהן מזהרת דהוה 'כשירה' [וכלשון הגמ' שם]. והכא איירי בבית ישראל.

5 וכתב דבאונס אינו בכלל לאו דזונה, אלא לאו דטומאה [ע' יבמות נו; ואכ"מ]. [אמנם הרא"ם נקט בלשונו 'זונה'. וכ"כ הרשב"א ושיטה בשיטמ"ק בשם ר"א ד'לא יקחו' כתיב].

6 ובשיטמ"ק [בשם שיטה] ביאר דהכא ל"ש לפני עוור שהרי בעל כרחו נבעלת לו. [והראשונים יבמות שם הק' אמאי איצטריך קרא לאסור לאשה, תיפ"ל דאסור לה משום לפני עוור. וכתבו דנפק"מ לענין מלקות]. [וצ"ב דהיא יודעת שאסור לו, אלא דהוה אנוס. ומבואר דתליא בדין הנהגה בפועל. ועוד פי' דהאיסור שלה הוה תולדה מהאיסור שלו, ולכן ל"ש 'תורת נאמנות' בפנ"ע לתולדה. וצריך תלמוד].

8 [וי"ל דבמש"כ התוס' 'להתיר' האם הוה פסק שמותרת, ולא אסרו מחמת דשויה אנפשיה. או 'דין היתר', דיש כח ביד חכמים להתיר].

נתנה באחר.

בא"ד כל דמקדש וכו' ובשעה שנאנסה פנויה היתה וכו'. [והק' דאם הפקיעו אינה משועבדת לבעל, ותקבל קידושין מאחר].

והאחרונים [הביאו כן בשם ר' משולם איגרא] הק' דמ"מ יכולה להפקיע עצמו מבעלה ולומר טמאה אני לך וגם השמים ביני לבינך, וממ"נ אסורה, דשויה אנפשיה, ואם אפקיענהו אינה אשתו ולא מהני הפרתו. **והרש"ש** תי' דמ"מ אף שאינה אשתו ע"פ דין, כל הנודרת ע"ד בעלה נודרת [כדאיתא לעיל עג: ויבמות כט:]. **והקה"י** [כתובות יא] הביא בשם ס' ברית אברהם דאפקיענהו לקידושין דאורייתא, אבל הוה אשתו מדרבנן, וע"ז נודרת ע"ד.

בא"ד אבל באומרת, מפסול אינה מותרת, ואינו במשמע. **והאחרונים** הק' דהר"ן [לקמן צא:] כתב דאיירי בנכרי. [ועי"ש מש"כ בזה]. וע' שלמ"נ שדן אי אמרי' פלגין דיבורא, נאנסתי, אבל לא מאיש זה.

בא"ד ואחרים תי' וכו' להפקיע עצמה משעבוד בעלה. וכ"כ **התוס' ר"ד** [קידושין יב]. דאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, כיון דאגידא ביה. **והחז"א** [קכד יח] ביאר דיסוד שויה אנפשיה שאנו צריכין לפסוק ע"פ הודאתו במה שנוגע עליו, וכאילו נתברר ע"פ עדים. אבל במה שחב לאחרני, אדרבה דנים כדן בין אדם לחבירו. ואינו נאמן להפסיד אחרים. אבל **האחרונים** הק' לצד דשויה אנפשיה הוה נדר, הרי בידה לאסור על עצמה הנאת תשמיש².

וע' **תוס'** דדנו כשבעלה מאמין לה, דעובר משום חרם דר"ג. **והראשונים** האריכו בזה [ע' ריטב"א ונמוק"י ושיטמ"ק, ומרדכי [קיד' תקל] והג"מ [אישות כד י] ורמ"א [קעח ט] ובפוסקים שם].

רא"ש ד"ה נטולה. וסברא משנה ראשונה דאפי' בל"ב לא הוה דאפשר שיגרשנה. וכל **האחרונים** תמהו בזה דבכל נדר דבינו לבינה לא אמרי' דיכול לגרש.

והמאירי כתב דמשנה ראשונה סברו דאינו יכול להפר, מאחר דאינו מיפר את כולו. [ע' ר"ן לעיל פב:].

והאחרונים [רש"ש] כתבו דבפשוטו המשנה ראשונה ס"ל דאף דמהני הפרתו, מ"מ כופין לגרש, כיון דגילתה דתשמיש קשה לה.

טמאה אני מהו שתאכל בתרומה. **תוס'** [סוטה ו. ד"ה האומרת] כתבו דהיינו דבליכא קינוי וסתירה, אבל כשיש קינוי לסתירה ואומרת שטמאה מבואר במשנה [שם] דאסורה בתרומה, דרגלים לדבר.

רב ששת אמר אוכלת שלא להוציא לעז. **ר"א מן ההר** כתב דקאי רק בתרומה דרבנן³. [ובשא"ר לא משמע כן, ע' דרך אמונה תרומות ח טו].

ותוס' הק' דלסברת הר"א [דהטעם דל"מ שויה אנפשיה משום דזונה מותרת לכהן] האיך תהא מותרת בתרומה. **והק"א כ'** ליישב דלא מצאנו אשה שמוותרת בכהונה ואסורה בתרומה, וע"כ דמוותרת בתרומה בתולדה מהאיסור כהונה⁴.

ועוד הק' **האחרונים** לסברת הר"ן דאפקיענהו, א"כ [אף לדבריה] מדינא מותרת בתרומה, דהיתה פנויה ואינה זונה כלל, ואמאי יאסרו⁵. ותי' דאף דאפקיענהו מדאורייתא, מדרבנן הוה אישות, ואסורה בתרומה מדרבנן.

אמר רבא ומודה רב ששת שאם נתארמלה וכו'. **והרמב"ם** [איסו"ב יח ט] כתב דאשת כהן

1 **והשלמ"נ** הק' דאשה זו רוצה להפקיע עצמה מיד בעלה, ואינה נודרת על דעתו [ואף למש"כ הראשונים הו' לעיל עג: דלא פלוג, הכא דאינה אשתו מדאורייתא ל"ש לא פלוג]. [וי"ל דכופין להתיר אצל חכם, וכמ"ש הריטב"א [כתובות נט: הו' לעיל פו:]. אלא דלמשנה ראשונה לא כפו, כיון דגלי דתשמיש קשה לה].

2 **והשלמ"נ** כתב דאפשר דהא דחל נדר הוה משום דאפשר בהפרה [ואינו סותר את השעבוד]. אבל ל"מ שויה אנפשיה כיון דל"ל הפרה.

3 **והרשב"א** כתב דיש לדחות דרבנן [ולכן אין להוכיח דיש כח ביד חכמים לעקור מה"ת, ומשמע דאליבא דאמת אוכלת תרומה דאורייתא].

4 וע"ד מש"כ לפרש סברת הר"א דהאיסור שלה הוה תולדה מהא דהוא מוזהר.

5 **והמאירי** כתב דכיון דמוותרת לבעלה, נמצאו דברי חכמים חוכא לאסור בתרומה. דכל דיני כהונה נגזרים הם אחר היתר לבעל.

6 [ומכאן ולהבא נשואה לכהן. א"נ עכ"פ באוכלת משום בניה תאכל].

דאמרה לבעלה נאנסתי, אף שמותרת לבעלה, כשתתאלמן אסורה לינשא לכהן. [וה"ה כתב דמקורו מסוגיין]. אבל **הראב"ד** כתב דנאמנת לטעון שנתכוונה לאסור עצמה על בעלה, דנאמנת באמתלא. וביאר דמאחר דלא נתקבלו דבריה יכולה לחזור בה.

או נתגרשה. פי' **תוס'** דאוכלת תרומה בשביל בנה [כדאמרי' יבמות פז:]. אבל **השיטמ"ק** [בשם פירוש] כתב כגון בת כהן הנשואה לכהן [דאוכלת מחמת אביה]. וצ"ב אמאי לא פירש באוכלת משום בנה?²

אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה, כרצון לגבי ישראל וכו'. **האחרונים** הקשו דבפשוטו אשת ישראל שנאנסה אין לה כתובה משום שהיא גרמה לעצמה ליאסר עליו ולסיים האישות. ועוד משום קנס. ובפשוטו זה לא שייך באשת כהן שנאנסה³. ובקוב"ש [ב"ב תקה] כתב דהבעל לא נתחייב כתובה ע"ד שהיא תיאסר עליו, ולא משום דהשתא קנסו והפסידו לכתובה. [וסוטה מפסידה כתובה מב' טעמים, והאחרונים האריכו בנפק"מ בזה ואכ"מ].

דף צא.

גברא הוא דנסתחפה שדהו. רשב"ם [ב"ב קמה]. כתב דכיון דלא פשעה לא הפסידה כתובתה. וביארו **האחרונים** דלפ"ז כוונת הגמ' דהבעל קנאה, והיא נפסדה ברשותו [דאשה הוה שדהו של בעל וכמ"ש **תוס'** כתובות ב:]. אבל **הר"ן** כתב קדושת כהונתו גרמה לו. ומשמע הטעם דאף עכשיו ראויה לאישות [דישראל], אלא דכהונתו גורם שאינה ראויה⁴.

וכן דייק **בשר"ת ר"י מגאש** [קכט] [בשם תשו' גאונים] דאשה שאין לה וסת מפסידה כתובתה, כיון דאסורה לכל ישראל⁵. ודוקא בסוגיין דמותרת לשאר ישראל. והמחנ"א [שכירות ז] דייק כן מלשון הגמ' 'אנא הא חזינא', ולא סגי בסברת נסתחפה שדהו, ולמד מזה דהיכא דיש חסרון מצד אחר [דברחו מחמת הדבר, אבל הבית קיים] עדיין חייב לשלם שכירותו⁶, ולא אמרי' דהוה מכת מדינה שיחשב כאילו נפל הבית [שהרי אין חסרון בגוף הבית, וכמו דאמרי' בסוגיין דהחסרון מחמת קדושת הכהונה].

והקוב"ש [ב"ב תקו] הק' דמבואר [כתובות עו] דכנעשית מוכת שחין, או שתשמיש קשה לה [למשנה ראשונה] יש לה כתובה. ואף דהיא אינה ראויה. וע"כ הטעם דאמרי' דמזלו דבעל גרם [שהיא ברשותו]. וכתב לחלק דהתם הוה בידי שמים, אבל הכא הוה בידי אדם, א"כ נחשב מחמתה.

אילימא באשת ישראל אי ברצון וכו'. הרמב"ם [בפיה"מ] כתב דאשת ישראל שאומרת שזינתה ברצון, מפסדת כתובתה [אם רוצה הבעל לגרשה]. ואף שאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה. כלל הוא בידינו דפלגינן דיבורא. והקוב"ש [כתובות רלה] הק' דהטעם שזינתה מפסדת כתובתה משום שנאסרת עליו, והכא הרי לא נאסרת עליו. וביאר לענין ממון נאמנת לכל דבריה, ולדבריה אסורה עליו [ולא תליא בהנהגה בפועל]. אבל **הש"ך** [תקפו כהן הו' ש"ש א כג] כתב דהיכא דמותרת לבעלה משום ספק ספיקא יש לה כתובה [אף דל"מ ס"ס להוציא ממון], כיון דאין אנו אוסרין עליו [והוה תולדה מהדין בפועל].

אמרה לבעלה גרשתי. בר"ן [ורוב ראשונים כתובות כב: גיטין סד: ופט:]: מבואר דהנידון להתירא לשוק. אבל **הריטב"א** תמה האיך נתיר לשוק ע"פ חזקה זו, וכתב דהנידון רק להחמיר. וכן דעת **הראב"ד** [אישות ד יג] דאינה נאמנת להתיר עצמה, אלא תפסי קידושי ב'. וכן דייקו **האחרונים** מדברי **המפרש** דכתב אשת כהן, והנידון ליאסר על בעלה מדין גרושה.

1 וכו"כ **הרא"ם** בשיטמ"ק דאל"כ אמאי לא אסרינן בתרומה שמא תנשא לכהן.

2 וכן בהג' **יעב"ץ** תמה דגרושה מי אכלה בתרומה. ודבריו תמוהים דאין שום חילוק בין אלמנה וגרושה לענין אוכלת משום בנה, ואם אין לה בנים אף אלמנה אינה אוכלת. [ומשמע דס"ל דגרושה אינה אוכלת משום בנה. ותימה דאף נתעברה בזנות אוכלת משום בנה, כדאיתא ביבמות פז:].

3 והקוב"ש העמיד קוש' עמ"ש הר"ן דהטעם דקדושת כהונתו גורם. אבל אילו אסורה אכ"ע מפסידה כתובה [וכמ"ש הר"י מגאש]. והרי לא גרמה ליאסר. [ויש ליישב דכיון דהוה גוף שלה, נחשב שהגורם להפסקת האישות הוה מחמתה].

4 [וצ"ב דמ"מ הוא כהן משעת נישואין, והשינוי בה גורם להפסקת האישות].

5 אבל דעת **הרמב"ם** [סו"ה אישות] נתקלקה אח"כ נסתחפה שדהו ויש לה כתובה.

6 וכמ"ש **המרדכי** [הו' בש"ך חו"מ שלד] המכה היה על האנשים ולא על הבתים.

והב"י [ורמ"א אה"ע יז ב] הביא ארחות חיים בשם הרמ"ה דבזה"ז נשים מעיזות. והגר"א [יז ט] הביא בשם הירושלמי דהדורות מתקלקלין, ואמר' יבמות מ: אכשור דרא [בתמיה]. וכמו שחילקו במשנה [כאן] בין משנה ראשונה דאינה מעיזה, לבין משנה אחרונה.

ר"ן ד"ה ולענין הלכה. אלא אף ליטול כתובתה וכו' אבל תוספת לא. וביארו דהר"ן נסתפק האם חזקה דרב המנונא מהני להוציא ממון, או דהוה כרוב דמהני להשיא אשה ולא להוציא ממון, וכתובה הוה מדין מדרש כתובה [כתולדה מההיתר לינשא].

בא"ד מיהו כתב ר"י וכו' אבל תובעת כתובה. וע' תוס' וש"א ר' [יבמות פט].

דף צא:

אהלווי. פ' הר"ן נכרים. האחרונים הק' לתי' שכתב הר"ן [לעיל צ:]: דהא דלא אמר' שויה אנפשיה הוה משום אפקעינהו, ודוקא בנבעלה לפסול, הא הכא טוענת דנבעלה לעכו"ם. ובהג' ראמ"ה [לעיל] תי' דהכא מתוך דבריה לבד לא שויה אנפשא, אלא בצירוף דבריו. ובזה לא שייך שויה אנפשיה.

ר"ן שאין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה. וכה"ק תוס' [כתובות יג. ד"ה מעלה] דאין אוסרין על היחוד. ותי' דנואף שאני. וכ"כ השיטמ"ק [בשם שיטה], והוכיח מכאן דברגליים לדבר מוציאין אשה מבעלה [וכדעת השאלתות הו' בתוס' כתובות סג:].

אבל דעת תוס' [שם] דאף רגליים לדבר אינו אוסר לבעל. ובתוס' [כתובות סג: 'לכאורה נראה' ויבמות כה. בשם ר"י] העמידו דאמרה טמאה אני לך, וס"ד דנאמנת כיון דיש רגליים לדבר, קמ"ל הנך טעמי. ותוס' דחו דהנידון האם מותרת לבעל, אם גירשה הבעל.

והר"ן תי' דבעל נפש ראוי להחמיר. וכ"כ הרשב"א [בתי' א'], וכ"כ הריטב"א [יבמות כד:]: ע"פ הירושלמי. ועוד כתב הרשב"א לפרש דאיירי באשת כהן. [וצ"ב דלא מצאנו דאשת כהן חמיר לענין רגלים לדבר].

והמאירי הביא י"מ דבסוגיין היה אחר קינוי. וכ"כ בחי' ר"א מן ההר.

הדדן עלך פרק ואלו נדרים

וסליקא לה מסכת נדרים

1 אב"ל תוס' [כתובות סג] הק' א"כ דהיה ברצון, א"כ מפסדת כתובתה. וא"כ יש לה מיגו דמאיס עלי. [ורע"א כתובות שם הוכיח דאף למש"כ תוס' שם יג ע"כ היה ברצון, דיחוד נואף לא יחשב רגליים לדבר שנאנסה].